من ناوم سووره

دەزگای چاپ و بڵاوکردنەوەی

زنجیرەی ڕۆشنبیری
*

خاوەنی ئیمتیاز: شەوکەت شێخ یەزدین

سەرنووسیار: بەدران ئەحمەد حەبیب
* * *

ناوونیشان: دەزگای چاپ و بڵاوکردنەوەی ئاراس، شەقامی گوڵان، هەولێر

ئۆرهان پاموک

هەڵگری خەلاتی نۆبڵی ئەدەبیات ٢٠٠٦

من ناوم سوورە

بەکر شوانی

لە تورکییەوە وەری گێڕاوە

وَإِذْ قَتَلْتُمْ نَفْساً فَادَّارَأْتُمْ فِيهَا وَاللَّهُ مُخْرِجٌ مَّا كُنتُمْ تَكْتُمُونَ. "البقرة: ٧٢"
وَمَا يَسْتَوِي الأَعْمَى وَالْبَصِيرُ. "فاطر: ١٩"
وَلِلَّهِ الْمَشْرِقُ وَالْمَغْرِبُ. "البقرة: ١١٥"

ناوی کتێب: من ناوم سووره – ڕۆمان
نووسینی: ئۆرهان پاموک
وەرگێڕانی لە تورکییەوە: بەکر شوانی
بڵاوکراوەی ئاراس– ژمارە: ٩٠٧
دەرهێنانی هونەریی ناوەوە: ئاراس ئەکرەم
بەرگ: مەریەم موتەقییان
چاپی دووەم: ٢٠٠٩
لە بەڕێوەبەرایەتیی گشتیی کتێبخانە گشتییەکان لە هەولێر ژمارە ٢٣٤٨ی ساڵی ٢٠٠٩ی دراوەتێ

پێڕست

١- من مردووم ١٣
٢- من ناوم قەرەی ١٩
٣- من سەگم ٢٦
٤- دواجار پێم دەڵێن بکوژ ٣٣
٥- من زاواتانم ٤٤
٦- من ئۆرهانم ٥٣
٧- من ناوم قەرەیە ٧٩
٨- من ناوم ئەستەرە ٦٥
٩- من شەکوورەم ٧٠
١٠- من دارێکم ٨٣
١١- من ناوم قەرەیە ٩٠
١٢- پێم دەڵێن پەپوولە ١٠٧
١٣- پێم دەڵێن لەقلەق ١١٨
١٤- پێم دەڵێن زەیتوون ١٢٨
١٥- من ناوم ئەستەرە ١٣٨
١٦- من شەکوورەم ١٤٦
١٧- من زاواتانم ١٥٣
١٨- دواجار پێم دەڵێن بکوژ ١٦٢
١٩- من پارەم ١٧١
٢٠- من ناوم قەرەیە ١٧٩
٢١- من زاواتانم ١٨٥

٢٢- من ناوم قەرەیە ١٩٢
٢٣- دواجار پێم دەڵێن بکوژ ٢٠٠
٢٤- من ناوم مەرگە ٢٠٨
٢٥- من ناوم ئەستەرە ٢١٤
٢٦- من شـەکوورەم ٢٢٤
٢٧- من ناوم قەرەیە ٢٤٥
٢٨- دواجار پێم دەڵێن بکوژ ٢٥٤
٢٩- مـن زاواتـانم ٢٧٢
٣٠- من شـەکوورەم ٢٩٢
٣١- من ناوم سـوورە ٣٠٥
٣٢- من شـەکوورەم ٣١١
٣٣- من ناوم قەرەیە ٣١٨
٣٤- من شـەکوورەم ٣٣٨
٣٥- مـن ئـەسـپم ٣٥٦
٣٦- من ناوم قەرەیە ٣٦١
٣٧- مـن زاواتـانم ٣٧٥
٣٨- من مامۆستا عوسمانم ٣٨٢
٣٩- من ناوم ئەستەرە ٣٩٣
٤٠- من ناوم قەرەیە ٤٠١
٤١- من مامۆستا عوسمانم ٤٠٧
٤٢- من ناوم قـەرەیە ٤٣٠
٤٣- پێم دەڵێن زەیتوون ٤٤٦
٤٤- پێم دەڵێن پەپوولە ٤٤٩
٤٥- پێم دەڵێن لەقلەق ٤٥٢
٤٦- دواجـار پێم دەڵێـن بکوژ ٤٥٥
٤٧- من ئبـیلیـسم ٤٦٨

٤٨- من شـەکوورەم ٤٧٤
٤٩- من ناوم قـەرەیە ٤٧٩
٥٠- ئێمە دوو عـەودالّین ٤٩٧
٥١- من مامۆستا عوسمانم ٥٠٢
٥٢- من ناوم قـەرەیە ٥٢٦
٥٣- من ناوم ئەستەرە ٥٥٠
٥٤- من ژنم ٥٦٩
٥٥- پێم دەڵێن پـەپوولـە ٥٧٦
٥٦- پێم دەڵێن لەقلەق ٥٩٤
٥٧- پێم دەڵێن زەیتوون ٦٠٦
٥٨ دواجار پێم دەڵێن بکوژ ٦٢٠
٥٩- من شـەکوورەم ٦٥٦

ئۆرهان پاموک

سـاڵی ١٩٥٢ لە ئەسـتـەنبـوڵ لە دایک بووە. لە مـاڵبـاتێکی هاوشـێـوەی ماڵباتەکانی ناو ڕۆمانەکانی "جەودەت بەگ و کوڕەکانی" و "کتێبی ڕەش"، لە نیشانتاشی، بەشەشاری دەوڵەمەندنشین و بە ڕۆژئاواییبووی ئەستەنبوڵ پێ گەیشتووە. وەک خۆیشی لە کتێبی ئۆتۆبیۆگرافی ئەستەنبوڵدا باسی کردووە، لە منداڵییەوە تا تەمەنی ٢٢ ساڵی خووی داوەتە نیگارکێشان و پێی وا بووە لە داهاتوودا دەبێت بەنیگارکێش. قۆناغی ئامادەیی لە قوتابخانەی (Robert College)ی ئەمریکایی لە ئەستەنبوڵ خوێندووە. دوای سێ ساڵ خوێندنی نیگارکێشی و بیناسازی لە زانکۆی تەکنەلۆجیی ئەستەنبوڵ، تێ دەگات نابێت بە بیناساز و نیگارکێش، بۆیە دەست لە خوێندن هەڵدەگرێت. لە زانکۆی ئەستەنبوڵ دەست دەکات بە خوێندنی ڕۆژنامەگەری. پاموک لە تەمەنی بیست و سێ ساڵییەوە بڕیار دەدات ببێت بە ڕۆماننووس، دەست لە هەموو شتێکی تر هەڵدەگرێت، خۆی دەخزێنێتە سووچی ماڵەوە و دەست دەداتە نووسین.

ڕۆمانی یەکەمی، "جەودەت بەگ و کوڕەکانی"، ساڵی ١٩٨٢ بڵاو کرایەوە. ئەم ڕۆمانە خەڵاتی ئۆرهان کەمال و خەڵاتی ڕۆمانی ڕۆژنامەی میللییەتی وەرگرت. ساڵی دواتر، پاموک ڕۆمانی "ماڵی کپ"ی خستە بازاڕەوە. ئەم ڕۆمانە، پاش وەرگێڕانی بۆ زمانی فەڕەنسی، ساڵی ١٩٩١ خەڵاتی Prix de la Découverte Européeneای پێ درا. ڕۆمانی "قەڵای سپی"، چیرۆکی ناکۆکی و دۆستایەتیی نێوان کۆیلەیەکی ڤینیسیایی و زانایەکی عوسمانی دەگێڕێتەوە و نووسەر لە ساڵی ١٩٨٥دا بە چاپی گەیاندووە. پاش ئەوەی ساڵی ١٩٩٠ بۆ زمانی ئینگلیزی و چەند زمانێکی تری ڕۆژئاوایی وەرگێڕدرا، یەکەم ڕۆمان بوو ناوبانگی پاموکی گەیاندە ئاستی نێودەوڵەتی. ساڵی ١٩٨٥

خۆی و هاوسەری چوونە وڵاتە یەکگرتووەکانی ئەمریکا و ماوەی سێ ساڵ لە زانکۆی کۆڵۆمبیا لە نیویۆرک وەک "زانای مێوان" کاری کرد. لەوێ، بەشێکی زۆری ڕۆمانی "کتێبی ڕەش"ی نووسی. نووسەر لەو ڕۆمانەدا، لە میانەی پارێزەرێکەوە کە بەدوای هاوسەری ونبووی خۆیدا دەگەڕێت، باسی کۆڵان و شەقامەکانی ئەستەنبوڵ، ڕابردووی شار، پێکهاتە و ڕایەڵەکانیمان بۆ دەگێڕێتەوە. "کتێبی ڕەش" ساڵی ١٩٩٠ لە تورکیا بڵاو کرایەوە و دوای وەرگێڕانی بۆ زمانی فەرەنسی، خەڵاتی (Prix France Culture)ی وەرگرت. "کتێبی ڕەش"، ئەزموونێکە باس و خواسی زۆری هەڵگرتووە و ناوبانگی پاموکی زیاتر بە تورکیا و جیهاندا بڵاو کردەوە.

"ژیانی نوێ" ڕۆمانێکی تری پاموکە و بەسەرهاتی فێرخوازێکی زانکۆ دەگێڕێتەوە کە دەکەوێتە ژێر کاریگەریی کتێبێکی جادوو ئامێزەوە. ئەم ڕۆمانە ساڵی ١٩٩٤ بڵاو کراوەیەوە و ژمارەیەکی پێوانەیی لە فرۆشتندا تۆمار کرد. نووسەر، ساڵی ١٩٩٨ ڕۆمانی "من ناوم سوورە"ی بڵاو کردەوە. ئەم ڕۆمانە چیرۆکی وەستایانی نیگارکێشی عوسمانی و ئێرانی و جیهانی ڕۆژئاوامان بۆ دەگێڕێتەوە. ساڵی ٢٠٠٢ لە فەرەنسا خەڵاتی Prix du Meilleur Livre étranger، لە ئیتاڵیا خەڵاتی Grinzane Cavour و ساڵی ٢٠٠٣ لە ئیرلەندا خەڵاتی (International Impac-Dublin)ی وەرگرت.

پاموک لە ناوەڕاستی ساڵانی نەوەدی سەدەی ڕابردووەوە دەستی دایە وتارنووسین لە بوارەکانی مافی مرۆڤ و ئازادیی بیر و ڕا دەربڕیندا و کەوتە ڕەخنەگرتن لە دەوڵەتی تورکیا، بەڵام خۆی زۆر بە سیاسەتەوە سەرقاڵ نەکرد. گوڵبژێرێکی لە وتارە ئەدەبی و کولتوورییەکانی بۆ ڕۆژنامە و گۆڤارە ناوخۆیی و دەرەکییەکان کۆ کردەوە و ساڵی ١٩٩٩ لە دوو توێی کتێبێکدا بەناوی "ڕەنگەکانی تر" بە چاپی گەیاند.

ساڵی ٢٠٠٢ ڕۆمانی "بەفر"ی بڵاو کردەوە و نووسەر خۆی "بە یەکەمین و دوایین ڕۆمانی سیاسی"ی دادەنێت. ڕووداوەکانی "بەفر" لە شاری قارس دەقەومێن و ئیسلامی سیاسی، سوپا، لایست و توندوتیژی و ناکۆکییەکانی

نێوان نەتەوەپەرستانی کورد و تورک دەخاتە بەرچاوان. نووسەر بەم ڕۆمانە شێوازێکی نوێی نووسینی ڕۆمانی سیاسیی تاقی کردەوە. ڕۆژنامەی نیویۆرک تایمز لە ساڵی ٢٠٠٤دا ڕۆمانی "بەفر"ی خستە ڕیزی باشترین ١٠ کتێبی ساڵەوە لەسەر ئاستی جیهان. "ئەستەنبوڵ" کتێبێکی تری ئۆرهان پاموکە لە ساڵی ٢٠٠٣دا چاپ کراوە. نووسەر لەو کتێبەدا، بیرەوەرییەکانی خۆی تا تەمەنی ٢٢ ساڵی دەگێڕێتەوە. ئەو کتێبە شیعر ئامێزەی نووسەر بە وێنەی ئەلبومی تایبەتیی نووسەر خۆی، وێنەی هونەرمەندانی نیگارکێشی بیانی و ناوەخۆیی ڕازێندراوەتەوە و پۆلێنکردنیشی کارێکی دژوارە.

"مۆزەخانەی پاکیزەیی" نوێترین ڕۆمانی پاموکە لە هاوینی ٢٠٠٨دا کەوتە بازاڕەوە و مانگێک دوای بڵاوبوونەوەی بە زمانی تورکی، وەرگێڕدرایە سەر ٣٠ زمانی زیندووی جیهانی. یەکەم کاری نووسەرە لە دوای وەرگرتنی خەڵاتی ئەدەبیاتی نۆبڵ و سەرانسەریش بۆ ئەڤین و ڕۆمانسییەت تەرخان کراوە.

بە زمانی کوردی و بە کوردستانەوە، بەرهەمەکانی ئۆرهان پاموک بە زیاتر لە ٥٠ زمان لە ١٠٠ و هێندە وڵاتی جیهاندا دەخوێندرێنەوە. پاموک ساڵی ٢٠٠٥ خەڵاتی ئاشتیی کۆبەندی وەشانخانەکانی ئەڵمانیای وەرگرت. ئەمە دیارترین خەڵاتی بواری کولتووریی ئەڵمانیایە و لە ساڵی ١٩٥٠وە دابەش دەکرێت. خەڵاتی ساڵانەی (Le Prix Médicis étranger) بۆ باشترین ڕۆمانی بیانی لە فەرەنسا، ساڵی ٢٠٠٥ بە ڕۆمانی "بەفر" ڕەوا بیندرا. نووسەر لە هەمان ساڵدا خەڵاتی (Richarda Huch)ی وەرگرت. ئەو خەڵاتە هەر سێ ساڵ جارێک لە شاری دارمشتادتی ئەڵمانیا دەدرێت بە "کەسایەتیی خاوەن بیری ئازاد و هەڵوێستی بوێرانە." گۆڤاری (Time) لە ساڵی ٢٠٠٦دا ئۆرهان پاموکی وەک یەکێک لە ١٠٠ کەسایەتیی کاریگەری ساڵ هەڵبژارد. ڕۆمانی "بەفر" لە هەمان ساڵدا خەڵاتی (Le Prix Méditerranée étrang-er)ی پێ درا. پاموک ئەندامی شانازیی (American Academy of Arts and Lettes)ی ئەمەریکی و ئەندامی شانازیی ئەکادیمیای زانستی مرۆیی چینە. نووسەر ساڵی ٢٠٠٦ خەڵاتی نۆبڵی ئەدەبیاتی وەرگرت و بوو بەدووەم لاوترین کەس لە مێژووی پێدانی خەڵاتی نۆبڵدا.

١

مـن مـردووم

من ئێستا مردوێکم، تەرمێکم لە بنی بیرێکدا. لە مێژە دوا هەناسەم داوە و زۆر دەمێکە دڵم ڕاوەستاوە، بەڵام جگە لە بکوژی نامەردم، کەسی تر نازانێت چیم بەسەر هاتووە. ئەو درزێوی چەپەڵە، بۆ دڵنیابوون لە مردنم، گوێی بە هەناسەمەوە نا و هەستی بۆ لێدانی دڵم ڕاگرت. پاشان شەقێکی لە کەلەکەم هەڵدا، بۆ قەراغی بیرەکە بەکێشی کردم، هەڵی گرتم و فڕێی دامە خوارەوە. پێشتر کەللەی سەرمی بە بەرد شکاندبوو، لە کەوتنە خوارەوەشمدا بۆ ناو بیرەکە پارچە پارچە بوو. سەروچاوم، تەوێڵم و گۆناکانم پلیشانەوە و فەوتان. ئێسکەکانم شکان و دەمم پڕ بوو لە خوێن.

ئەوە بوو بە چوار ڕۆژ نەگەڕاومەتەوە بۆ ماڵ: ژن و منداڵەکانم بۆم دەگەڕێن. کچەکەم هێندە گریاوە، تیا چووە و سەیری دەرگای باخچە دەکات؛ هەموویان چاویان لە ڕێ و لە دەرگا بڕیوە.

ئایا بەڕاستی چاویان لە دەرگا بڕیوە؟ ئەوەشیان نازانم. لەوانەیشە ڕاهاتبن، ئای چ خراپە! چونکە مرۆڤ کاتێک لێرەیە، هەست دەکات ئەو ژیانەی لە دوای خۆی بەجێی هێشتووە، وەک ڕابردوو بەردەوامە و دەگوزەرێت. پێش ئەوەی لە دایک بم، ڕۆژگارێکی بێ سنوورم لە پشتەوە بوو. دوای مردنیشم، سەردەمانێکی نەبڕاوە و لە فەوتان نەهاتوو! کاتێک لە ژیاندا بووم، هەستم بەوانە نەدەکرد؛ بەتیشکی نێوان ئەو دوو چاخە تاریکەدا هاتوچۆم دەکرد و دەژیام.

من بەختەوەر بووم. دەگوترا من بەختەوەر بووم؛ ئێستا تێ دەگەم: باشترین

زەڕکـارییـەکـانـی نیگارخـانەی سـولّتـانمـان دەسـتکردی من بوون و هـیچ زەڕکـارێکی تر نـەبوو بتـوانێت بـەوەستـاییی خـۆی شـان لە شـانم بدات. بەو کارانەی لە دەرەوە ئەنجامم دەدان، مانگانە نۆسـەد ئاکچـەم دەست دەکەوت. بێگومان ئەمانەن وام لێ دەکەن مەرگی خۆمم لەکن گرانتر بێت.

تەنیا نەخش و زەڕکاریم دەکرد؛ لێواری پەڕەم دەخـەمـڵاند. لە چوارچێوەی ڕەنگیندا؛ گـەڵای ڕەنگاوڕەنگ، چڵـی دار، گـوڵ، گولیلک، مـەل، گـەواڵە هەوری هاوشـێـوەی نەریتی چینـی، گەڵای سـەر بەیەکـداکردوو، دارسـتـانـی ڕەنگین و کارمامـزی خۆحەشاردراوی ناویان، کەشتیی شەڕ، پادشایان، دار، کۆشک و سـەرا، ئەسپ و ڕاوچییانم دەکێشا... لـە ڕابردوودا، جاروبار لە قاپدا نیگارم دەکـێـشـا؛ هەندێک جـاریش لە پشـتـی ئاوێنە، یان لە ناو کـەوچکێکدا، ناوبەنـاویش لە بنمـیـچی کۆشـکێکی قـەراغ تەنگەی بوسـفـۆر، بڕێک جـاریش لەسـەر سندووقێک... لـەم ساڵانەی دواییشـدا تەنیا لەسـەر پەڕەی کتێب کـارم دەکرد، چونکە سولّتـانمان پارە و پوولێکی زۆری بۆ کتێبی نەخش و نیگاردار هەڵڕشتبوو. نامەوێت بڵێم کاتێک لەگەڵ مەرگ ڕووبەڕوو بوومەوە، تێ گەیشتم دراو لە ژیاندا هیچ بایەخێکی نییـە؛ مـرۆڤ ئەو کـاتەی تەنانەت لە ژیـانیشـدا نییە، بە گرینگیی پارە دەزانێت.

دەزانم ئێـسـتـا لـەم ڕەوشـەدا دەنگم دەبیـسـتن، لەم پەرجـووە دەڕوانن و بەمـجۆرە بیـر دەکەنەوە: واز بهێنە لەوەی لـە ژیاندا چەند پارە و پووڵت دەست کەوتووە. باسـی ئەو شتانەی ئەوێمان بۆ بکە و پێمان بڵێ لەوێ چ دەبینیت، لە دوای مـردن چـی هەیە، ڕۆحت لە کوێیە، بـەهـەشت و دۆزەخ چۆنن و لەوێندەرێ چی دەبینیت، مـەرگ چۆنـە، ئازارت هـەیە؟ مـافـی خـۆتانـە. دەزانم کـاتێک لە ژیـانـدان، زۆر پەرۆشـی ئەوەن بـزانن لەولا چـی ڕوو دەدات. تەنیـا لە سـۆنگەی ئەم پەرۆشـیـیـەوە بەسـەرهـاتی کـەسـێکیـان گـێـڕاوەتەوە چۆن لە شـەڕگـە خوێناوییـەکان بـەناو تەرمی کوژراواندا گەڕاوە... یارۆ دەڵێت لـەوانەیە لە ناو شەڕڤانە برینـدارەکاندا کـەسێکم لێ هەڵ بکەوێت لە نێوان مەرگ و ژیاندا بێت و نـهێنییەکانی دنیای ئەودیوم بۆ ڕوون بکاتەوە. سەربازەکانی تەیمووری لەنگ

بە دوژمنی دەزانن و بە شمشێر دوولەتی دەکەن. ئەویش وای زانیوە مرۆڤ لەو دنیا دەکرێت بە دوولەتەوە.

شتی وا بوونی نییە. تەنانەت دەتوانم بڵێم ئەو ڕۆحانەی لە دنیا دەکرێن بە دوولەتەوە، لێرە یەک دەگرنەوە. بەڵام بە پێچەوانەی لافی ناموسڵمانانی بێ ئاین و زەندیق و کفربازانی یاوەری ئیبلیسەوە، لە خوا بەزیاد بێت، دنیای ئەودیو هەیە. قسەکردنم لەوێوە لەگەڵتان، بەڵگەی ئەوەیە. مردم، بەڵام وەک دەبینن نەفەوتاوم. لە سەرێکی ترەوە، ناچارم بڵێم نەمتوانی کۆشکی لە زێڕ و زیو بنیاتنراوی سەر ڕووبار، داری گەڵا پان و پڕ لە میوە و شۆخانی دەست بۆنەبراوی لە قورئانی پیرۆزدا باسکراو ببینم. ئەمە بەمەرجێک زۆر باش لە بیرمە چەند بەچێژەوە نیگاری ئەو حۆرییە چاو گەورانەی بەهەشتم دەکێشا کە لە سوورەتی الواقعەدا ئاماژەیان بۆ کراوە. واز بهێنە لەوانەی ناو قورئانی پیرۆز، بگرە نەمتوانیوە ئەو چوار ڕووباری شیر و شەراب و ئاوی شیرین و هەنگوینەش ببینم کە إبن العربی بەخەیاڵێکی فراوان و بەشیرینی باسیان دەکات. ناخوازم ڕووی ئەو خەڵکە مافدار و زۆرەی بەئومێد و خەیاڵاتی دنیای ئەودیوەوە دەژین بەرەو بێ باوەڕی وەرگێرم، بۆیە پێویستە دەستبەجێ ڕوونی بکەمەوە گشت ئەمانە پێوەندییان بەدۆخی تایبەتی خۆمەوە هەیە: هەر باوەڕمەندێک، تەنانەت تۆزقاڵێکیش زانیاریی لە بارەی ژیانی دوای مەرگەوە هەبێت، حاڵی دەبێت بینینی ڕووبارەکانی بەهەشت بۆ کەسێکی شپرزەی وەک من کارێکی دژوارە.

بەکورتی: من، ئەو کەسەی لە ناو دەستەی نیگارکێشان و وەستایاندا بە زەریف ئەفەندی دەناسرام، مردووم، بەڵام بەخاک نەسپێردراوم، بۆیە ڕۆحم نەیتوانیوە بەتەواوی لە جەستەم جیا بێتەوە. چارەنووسم بەهەشت، دۆزەخ، یان هەر شوێنێکی تر بێت، ڕۆحم، بۆ ئەوەی بتوانێت لەو شوێنانە نێزیک بێتەوە، پێویستە لە جەستەی قرێژم بێتە دەرێ. ئەم ڕەوشە نائاساییەم، هەڵبەتە کەسانی تری پێش منیش تێی کەوتوون، ئازارێکی ترسناک بە ڕۆحم دەگەیەنێت. باکم لە لەتوپەتبوونی کەللەی سەرم و لە ڕزینی جەستەی تێکشاو

و بریندارى تا نیوه لە ئاوى ساردى وەک سەهۆڵاودا چەقیوم نییە، دەردى من ئەوەیە هەست بە ئازارى بەسۆى ڕۆحم دەکەم لە کاتێکدا پەلەقاژەیەتى بۆ دەرچوون لە جەستەم. ڕێک وەک ئەوە وایە سەرانسەرى دنیا خزێندرابێتە جێیەکى ناو هەناومەوە، ڕۆحم خەریکە قەڵس دەبێت و جێی پێ تەنگ دەبێت.

دەتوانم ئەم هەستى تەنگبوونە تەنیا لەگەڵ هەستى ئەو دڵفراوانییە سەرسووڕهێنەرەدا بەراورد بکەم کە لە ساتى بێ وێنەى مردندا هەستم پێ کرد. هەر ئەوەندەى بەو بەرد پیاکێشانە چاوەڕوان نەکراوەى کەنارى سەرى شکاندم، دەستبەجێ من حاڵى بووم ئەو نامەردە دەیەوێت بمکوژێت، بەڵام نەمتوانى بڕوا بکەم کوشتنى منى لە دەستى بێت. ڕەنگە تژە بوویم لە هیوا و ئاوات، بەڵام لە بەسەربردنى ژیانى بێ ڕەنگى نێوان نیگارخانە و ماڵەکەمدا هیچ هەستم بەو ئومێد و ئاواتە نەکردبوو. بە قامک و نینۆک و بە ددانەکانیشم، کە نووکى پەنجەکانم پێ دەگەستن، سەوداسەرانە خۆم بە ژیاندا هەڵواسیبوو. با لەوە زیاتر بێزارتان نەکەم بەباسى ئازارى ئەو گورزانەى بەر سەرم کەوتن.

کاتێک بەحەسرەتەوە تێ گەیشتم وا دەمرم، هەستێکى دڵفراوانیى باوەڕ پێ نەکراو هەناومى تەنى. بەدەم ئەو هەستى دڵفراوانییەوە ساتى پەڕینەوەم تێ پەڕاند: گەیشتنم بۆ ئەملا نەرم و ئارام بوو، کتومت وەک ئەوەى مرۆڤ لە خەونیدا خۆى بە نووستوویى ببینێت. دوا شتێک بینیم، پێڵاوە بەفراوى و قوڕاوییەکانى بکوژى نامەردم بوو. جۆرى ئەوەى بنووم، چاوەکانم لێک نا و بە پەڕینەوەیەکى شیرین گەیشتمە ئێرە.

ئێستا گازندەى من لەوە نییە بڵێم ددانەکانم وەک دەنکە نۆک ڕژاونەتە ناو دەمى پڕ لە خوێنم، یان ڕووخسارم تا ڕادەى نەناسینەوە پلیشێندراوەتەوە، یاخۆ خزێندراومەتە بنى بیرێکەوە و تیایدا ماومەتەوە؛ بگرە نیگەرانى ئەوەم وا بزانرێت هێشتا دەژیم. بیرکردنەوەى ئەوانەى منیان خۆش دەوێت لەوەى من هێشتا لە گۆشەیەکى ئەستەنبوڵ سەرقاڵى کارێکى تووڕەهاتم، یان پێشبینیکردنى ئەوەى دواى ژنێکى تر کەوتبم، ڕۆحى هەڵوەدام بەتەواوى

ئازار دەدات. با هەرچی زووتره تەرمەکەم بدۆزنەوه، نوێژم لەسەر بخوێنن و ئیدی بەخاکم بسپێرن! لەوەش گرینگتر، با بکوژم بدۆزرێتەوه! دەمەوێت بزانن تا ئەو نامەرده نەدۆزرێتەوه، ئەگەر له شاهانەترین گۆڕستانیش بمنێژن، له گۆڕەکەمدا نیگەران دەبم، گینگڵ دەدەم و چاوەڕێ دەبم. هەمووتان تووشی بێ باوەڕی دەکەم. ئەو کوڕی قەحپەیەی بکوژم بدۆزنەوه بۆ ئەوەی منیش دانه بەدانەی شتەکانی دنیای ئەمدیوتان بۆ بگێڕمەوه! بەڵام دوای دۆزینەوەی بکوژم، پێویسته به ئامێری مەنگەنه ئەشکەنجەی بدەن و هەشت نۆ ئێسکی، نەمازه ئێسکەکانی سنگی، هێدی هێدی بقرنجێنن و بشکێنن. دواتریش به شیشی ئەشکەنجەدەرانی بۆ ئەو جۆره کارانه دروستکراو، پێستی سەری کون کون بکەن، زیرەی لێ هەڵبسێنن و قژه قریژ و چەورەکەی تەڵ تەڵ هەڵبکێشن.

ئەو بکوژەی بەتۆپەڵ نەفرەتی لێ دەکەم و بەشێوەیەکی چاوەڕوان نەکراو منی کوشت، کێیه؟ له خەمی ئەمانەدا بن. لەوانەیه بڵێن جا دنیا پڕه له پیاوکوژی پڕوپووچ و نامەرد، ها ئەمەیه، ها ئەوی تره؟ ئەگەر وایه هەر له ئێستاوه هۆشیارتان دەکەمەوه: نەخشەیەکی چەپەڵ له دژی ئاین و نەریت و شێوازی تێڕوانینمان بۆ دنیا له پشت مردنمەوه هەیه. چاوتان بکەنەوه و بزانن دوژمنانی ئیسلام و نەیارانی ئەو ژیانەی ئێوه باوەڕتان پێی هەیه و دەیگوزەرێنن، بۆچی منیان کوشت و لەبەر چی ڕۆژێک دێت له دەستیان بێت ئێوەش بکوژن؟ دانه بەدانەی قسەکانی مەلای گەوره، مەلا نەسرەدینی ئەرزەڕوومی، کە من بەدەم فرمێسک ڕشتنەوه گوێم بۆیان ڕادەگرت، وا خەریکه بەدی دێن و دەبن بەڕاستی. با پێتان بێژم، ئەو بەڵایانەی بەسەرمان هاتوون، تەنانەت ئەگەر بکرێن به چیرۆک و له کتێبێکیشدا بنووسرێنەوه، ئەوا دەستڕەنگترین وەستایانی نیگارکێشیش ناتوانن نیگاریان بۆ بکێشن. ئەو کتێبه، هێزی وەلەرزهێنی خۆی، کتومت وەک قورئانی پیرۆز -تۆبه خوایه، نامەوێت ئەم قسەیەم بەهەڵه لێک بدرێتەوه!- له خەسڵەتی هەرگیز دەست نەدراو بۆ کێشانی نیگارییەوه سەرچاوه دەگرێت. گومان دەکەم توانیبێتتان

لەم قسەیەم تێ بگەن.

بڕوانن، من لە ساڵانی شاگردیشمدا لە ڕاستیی بنی قوڵاییەکان و لە دەنگی لەملا و ئەولاوە هاتوو دەترسام، بەڵام بایەخم نەدەدایێ و گاڵتەم بەو جۆرە شتانە دەهات. بنی ئەم بیرە گەنیوە بوو بە کۆتاییم! دەشێت ئەمە لە ئێوەش بقەومێت؛ هەر چاوێکتان بکەن بەچوار. ئێستا جگە لە هەبوونی ئومێدی بەباشی ڕزانم، دۆزینەوەم بەبۆنی بۆگەنمدا و خەیاڵ لێدان لەو ئەشکەنجانەی لە ئەگەری دۆزینەوەی بکوژی نامەردمدا لەسەر دەستی کەسێکی خێرخواز دەیچێژێت، هیچی ترم لە دەست نایەت.

٢

من ناوم قەرەیە

دوای دوازە ساڵ، وەک ئەوەی بەدەم خەوەوە ڕێ بکەم، خۆم کرد بە ئەستەنبوڵدا، ئەو شارەی تیایدا هاتبوومە دنیاوە و پێ گەیشتبووم. دەڵێن ئەوانەی دەمرن، خاک بەکێشیان دەکات، منیش مەرگ بەکێشی کردبووم. سەرەتا، کاتێک خۆم بە شاردا کرد، وام زانی تەنیا مەرگ هەیە، کەچی دواتر ڕووبەڕووی ئەڤین بوومەوە. بەڵام ئەو کاتە، هەروەک چۆن لە سەرەتای گەڕانەوەمدا بۆ ئەستەبوڵ، بیرەوەرییەکانی شارم لە بیر نەمابوو، ئەڤینیش شتێکی دوور و لە بیرکراوی لەو بابەتە بوو. دوازدە ساڵ لەمەوبەر لە ئەستەنبوڵ کەوتبوومە داوی ئەڤینی کچی تەمەن بچووکی میمکم.

هەر چوار ساڵ دوای بەجێ هێشتنی ئەستەنبوڵ، کاتێک لە بیابانە بێ کۆتایی و چیا بە بەفر داپۆشراو و شارە خەمگینەکانی وڵاتی عەجەم نامەم دەبرد و دەهێنا و باجم کۆ دەکردەوە، هەستم دەکرد هێدی هێدی ڕووخساری دڵداری منداڵی لە ئەستەنبوڵ بەجێ هێڵدراوم لە بیر دەچێتەوە. دڵەڕاوکێم پێ کەوت و هەوڵی زۆرم دا ڕووخساری بهێنمەوە یادی خۆم، بەڵام ئەوەش تێ گەیشتم ڕووخسارێک مرۆڤ نەیبینێت، چەندیشی خۆش بوێت، لەبەرەوە هەر لە بیری دەچێتەوە. لە ساڵی شەشەمی ئەو ساڵانەی لە ڕۆژهەڵات بە کاری نووسیاری و ڕێبواری لە خزمەت پاشاکاندا)(*) بەسەرم برد، ئیدی دەمزانی

(*) پاشا: ناسناوی فەرمیی سەرکردە و پلەدارە سەربازییەکانی سەردەمی عوسمانیی بووە و لەم ڕۆمانەشدا هەر بەهەمان واتا بەکار هێندراوە. ئێستاش زیاتر هەر بۆ سەرکردەکانی سوپا بەکار دەهێندرێت، بەڵام بەشێوەیەکی نافەرمی.

ئەو ڕووخسارەی دەیهێنمە بەرچاوی خۆم، ڕووی ئەڤینداری ئەستەنبوڵم نییە. دەمزانی ئەو ڕووخسارەی لە ساڵی شەشەمدا بەهەڵە هاتبووەوە یادم، لە ساڵی هەشتەمدا لە بیرم کردووە و سەرلەنوێ وەک شتێکی تەواو جیاواز هاتووەتەوە یادم. دوای دوزادە ساڵ، کاتێک لە تەمەنی سی و شەش ساڵمیدا بۆ شارەکەم گەڕامەوە، بەدەم ئازار چەشتنەوە بۆم ڕوون بووەوە هەیهوو فرە لە مێژە ڕووخساری دڵداری خۆم لە بیر چووەتەوە.

زۆرینەی دۆست و خزم و ناسیاوانی گەڕەک لەو دوازدە ساڵەدا مردبوون. چووم بۆ ئەو گۆڕستانەی دەڕوانێت بەسەر کەنداوی زێڕیندا، دوعام بۆ دایکم و مامەکانم، ئەوانەی کاتی نەبوونی من لێرە مردبوون، خوێند. بۆنی خاکی قوڕاوی تێکەڵ بە بیرەوەرییەکانم بوو. کەسێک گۆزەیەکی لە قەراغ گۆڕی دایکم شکاندبوو. نازانم لەبەر چی بوو، سەیری پارچە شکاوەکانی گۆزەکەم کرد و دامە پڕمەی گریان. نەمدەزانی بۆچی دەگریم! بۆ مردووەکان، یان بۆ ئەوەی دوای ئەو هەموو ساڵە هێشتا بەشێوەیەکی سەیر لە سەرەتای ژیانی خۆمدام، یاخۆ تەواو بە پێچەوانەوە هەستم کردبوو گەیشتوومەتە کۆتاییی کاروانی ژیان؟ نەرمە بەفرێک دەباری، خۆم بەتەواوی لە بیر کردبوو، کەوتبوومە ناو خەیاڵ، سەیری تاک و تەرای کلووە بەفرەکانم دەکرد و دەمدی بە ئێرە و ئەوێدا بڵاو دەبوونەوە. هێشتا تازە لە پێچ و پەناکانی ژیانی خۆمدا نوقم بووبووم، بینیم وا سەگێکی ڕەش لە گۆشەیەکی تاریکی گۆڕستانەکەوە بۆم دەڕوانێت.

فرمێسکەکانم وەستانەوە. لووتم سڕی. کاتێک بینیم سەگە ڕەشەکە بە نیشانەی دۆستایەتی کلکی بۆم لەقاند، لە گۆڕستان دەرچووم. دواتر خانوویەکم بەگرێ گرت و لە گەڕەک نیشتەجێ بووم. سەردەمی زوو خزمێکی باوکم لەم خانووەدا ژیابوو. ژنی خاوەن ماڵ، منی بە کوڕێکی خۆی چوواند کە سەربازەکانی سەفەوی لە شەڕدا کوشتبوویان. بڕیار بوو ماڵم بۆ پاک بکاتەوە و خواردنم بۆ چێ بکات.

وەک ئەوەی لە ئەستەنبوڵ نا، بگرە بەشێوەیەکی کاتی لە شارێکی عەرەبیی

ئەوپەڕی دنیا نیشتەجێ بووبم و پەرۆشی ئەوە بم بزانم شار شوێنێکی چۆنە، چوومە گەڕەک و کۆڵانان. دوور و درێژ و تێر بەدڵی خۆم گەڕام. ئەرێ کۆڵانەکان تەنگ بووبوونەوە، یان من پێم وا بوو؟ لە هەندێک شوێن، لەو کۆڵانە تەنگەبەرانەی سەری خانووەکانیان لە هەردوولاوە لە یەکتر نێزیک بووبوونەوە، بۆ ئەوەی خۆم بە ئەسپە بارهەڵگرەکاندا نەکێشم، ناچار بووم بەپاڵ دیوار و دەرگاکاندا بڕۆم. ئایا ژمارەی دەوڵەمەندان زیادی کردبوو، یان وا دەهاتە بەرچاوی من؟ گالیسکەیەکی ڕازاوە و ورشەدارم بینی، لە قەڵایەک دەچوو بەدوای چەند ئەسپێکی لە خۆبایی و سەرکێشەوە و لە عەرەبستان و لە عەجەم وێنەی نەبوو. لای چەمبەرلیتاش، بڕێک دەرۆزەکەری بێ شەرم و شڕپۆشم بینی لە بۆنی گەنیوی لە بازاڕی مریشک فرۆشانەوە هاتوودا سەریان بە یەکدا کردبوو. یەکێکیان کوێر بوو، سەیری بەفرەکەی دەکرد و پێ دەکەنی.

ئەگەر بگوترایە ئەستەنبوڵ لە ڕابردوودا هەژارتر، بچووکتر و بەختەوەرتر بووە، لەوانە بوو بڕوام نەکردبایە، بەڵام دڵم وای دەگوت، چونکە ماڵی خۆشەویستی لە دوای خۆم بەجێ هێشتووم هێشتا لە ناو داری ئیخلاموور و شابەڕووەکاندا لە شوێنی خۆی بوو. لە دەرگاوە پرسیارم کرد، بەڵام ئیدی کەسێکی تر لەوێ دادەنیشت. دایکی دڵدارم، واتا پوورم، مردبوو، زاوام و کچەکەی باریان کردبوو. بەقسەی زەلامەکانی بەر دەرگا و ئەو کەسانەی هەرگیز تێ ناگەن لە دۆخێکی وادا چەند دژوارانە دڵی مرۆڤ دادەخورپێنن و خەیاڵی دەشکێنن، بڕێک دەرد و بەڵاش بەسەر زاوام و کچەکەی هاتبوو. ئێستا ئەو شتانەتان بۆ ناگێڕمەوە، بەڵام با پێتان بێژم ئەو باخچە کۆنەی چلوورەی بەقەد پەنجە تووتەم درێژ بە لق و چڵی دار ئیخلاموورەکانیدا شۆڕ بووبووەوە و ڕۆژە گەرم و پڕ لە سەوزایی و خۆرەتاوییەکانی هاوینی بیرم خستەوە، لەبەر خەم و بەفر و بێخزمەتی، مردنی دەهێنایەوە بیری مرۆڤ.

ئەو دەمەی لە تەورێز بووم زاوام نامەیەکی بۆم ناردبوو، لە ڕێی ئەو نامەیەوە ئاگادار بووم لە بەشێک لەو کارەساتانەی بەسەر کەسوکارم

هاتبوون. زاوام منی بۆ ئەستەنبوڵ بانگ کردبوو، نووسیبووی کتێبێکی نهێنی بۆ سوڵتانمان ئامادە دەکات و داوای لێم کردبوو هاوکاریی بکەم. گەیشتبووەوە گوێی زاوام من سەردەمانێک لە تەوریز کتێبم بۆ پاشاکانی عوسمانی و والییەکان و تکاکارانی ئەستەنبوڵ ئامادە کردووە. ئەوەی لە تەوریز دەمکرد، بریتی بوو لە: پێشەکی پارەم لەو تکاکارانەی ڕاسپاردەی کتێبیان دەدا وەردەگرت، پاشان نیگارکێش و خۆشنووسانی بەگازندە و گلەیی لە شەڕ و سەربازەکانی عوسمانی، ئەوانەی هێشتا لە شار هەڵ نەهاتبوون و ڕوویان لە قەزوین و شارەکانی تری عەجەم نەکردبوو، دەدۆزییەوە. من پەڕەی کتێبەکانم بە وەستایانی مەزن و کوشتەی دەستی بێبازاڕی و گرینگی پێ نەدان بە نووسینەوە و نەخشاندن و بەرگ تێگرتن دەدا و دواتر بۆ ئەستەنبوڵم دەناردنەوە. زاوام لە تافی لاویمدا منی فێری نەخش و نیگار و ئەڤین و جوانی کتێب کردبوو، خۆ ئەگەر ئەو بەهرەیەم نەبوایە، هەرگیز نەمدەتوانی خۆم لە قەرەی ئەو جۆرە کارانە بدەم.

لەو کۆڵانەی سەردەمانێک زاوام لێی دانیشتبوو، لەو گۆشەیەی ڕووەو بازاڕ دەکرێتەوە، دووکانێکی سەرتاشی هەبوو. یاریۆی سەرتاش هێشتا لە دووکانی خۆی، لە ناو هەمان ئاوێنە، گوێزان، مەسینە و تەلی سابووندا بوو. نیگامان یەکانگیر بوو، بەڵام نەمزانی داخۆ ناسیمییەوە، یان نا. کاتێک بینیم ئەو قاپی سەرشۆرینەی ئاوی گەرمی تێ دەکرد و بەزنجیر بە بنمیچی دووکانەوە هەڵی دەواسی، هێشتا ئەمبەر و ئەوبەر دەکات و وەک جاران هەمان کەوانە دەکێشێت، دڵم گەشایەوە. هەندێک لەو گەڕەک و کۆڵانانەی لە تافی لاویم پیایاندا ڕۆیشتبووم، لە ماوەی دوازدە ساڵاندا سووتابوون، بووبوون بە خۆڵەمێش و فەوتابوون. وەرگەڕابوونە سەر شوێنی سووتاوی، وارگەی سەگی ڕێبڕ و شێتانی فریشکبەری منداڵان. لە شوێنی هەندێکیشان باڵەخانەی خەڵکانی دەوڵەمەند بنیاتنرابوون و کەسانی وەک منی لە دوورەوە هاتوویان سەرسام دەکرد. پەنجەرەی هەندێک لەوانە گرانترین شووشەی ڕەنگینی ڤینیسیاییان تێ گیرابوو. چەندین ڕیزە خانووی دوو نهۆمیی

دەوڵەمەندانم بینی شانشین بە دیوارە بەرزەکانیانەوە هەڵواسرابوون و لە سالآنی نەبوونی مندا لە ئەستەنبوڵ بنیاتنرابوون.

وەک زۆربەی شارەکانی تر، لە ئەستەنبوڵیش پارە هەر هیچ بەهایەکی نەمابوو. ئەو سەردەمەی من ڕووم لە ڕۆژهەلآت کرد، نانەواخانەکان بە ئاکچەیەک نانێکی گەورەی چوارسەت دەرهەمیان دەدا. ئێستا بەهەمان پارە نیوەی ئەو نانەیان دەدا، تامی نانەکەش بەهیچ جۆرێک مرۆڤی نەدەگەڕاندەوە بۆ سەردەمی منداڵی. ئەگەر دایکی خوا لێخۆشبووم بیدیبایە پێویستە بۆ دوازدە هێلکە سێ ئاکچە بژمێردرێت، دەیگوت پێش ئەوەی مریشکەکان لە خۆبایی بن و جیقنەمان بەسەردا بکەن، با بۆ زێدێکی تر هەڵبێین. بەلآم دەمزانی ئەم پارە بێ نرخە بەگشت لایەکدا تەشەنەی کردووە. دەگوترا ئەو کەشتییە بازرگانیانەی لە فلاندەرستان و ڤینیسیاوە دێن، پڕن لە سندووقی ئەو پارە قەڵبانە. جاران لە سکەخانە، لە سەت دەرهەمی زیوین پێنجسەت ئاکچە دروست دەکرا، بەلآم ئێستا بەهۆی شەڕی لە بڕانەوە نەهاتووی دژ بە سەفەوییەکان، لە هەمان سەت دەرهەم، هەشتسەت ئاکچە دروست دەکرێت. یەنیچەرەکان دیبوویان ئەو ئاکچانەی وەری دەگرن، ئەگەر دەکەونە ئاوی کەنداوی زێڕینەوە، وەک دەنکە فاسۆلیای لە لەنگەرگەی سەوزەوە بەرەبوو سەر ئاو دەکەون، یاخی بووبوون و جۆری ئەوەی قەلآی دوژمن بێت، کۆشکی سوڵتانمانیان ئابڵۆقە دابوو.

مەلایەک هەبوو بەناوی نووسرەت لە مزگەوتی بایەزید وتاری دەخوێند و وای بلآو کردبووەوە سەیدە و لە ڕەچەڵەکی حەزرەتی محەمەدە. ئەم مەلایە لەو بێ ڕەوشتی، گرانی، تاوانکاری و تالآنکردندا ناوبانگی دەرکردبوو، ناسناوی ئەرزەڕوومیی پێ درابوو، هۆکاری گشت ئەو کارەساتانەی بەدرێژاییی دە ساڵی ڕابردوو ئەستەنبوڵیان گرتبووەوە: ئاگر کەوتنەوەی گەڕەکانی باخچەقاپی و قازانجیلار، ئەو پەتایەی لە هەر هاتنێکیدا بۆ شار دەیان هەزار کەسی دەکوشت، بەدەست نەهێنانی ئەنجام لە شەڕی دژ بە سەفەوییەکان سەرباری ئەو هەموو قوربانیدانە، یاخیبوونی کرستیانەکانی ڕۆژئاوا و

گـرتنەوەی قـەڵا بچـووکـەکـانی عـوسـمـانیی دەگـەڕاندەوە بۆ لادان لـە ڕێی حـەزرەتی مـحـەمـەد، دوورکـەوتنەوە لە فـەرمـوودەکـانی قـورئـانـی پیـرۆز، نەرمی نواندن لە بەرامبەر کرستیانەکان و فرۆشتنی شەراب بە ئازادی و ساز ژەنین لە تەکیەکان.

ئەو ترشیات فرۆشـەی بەجۆشەوە باسی مەلای ئەرزەڕوومیی دەکرد و ئەو هـەولانـەی دەدامێ، گـوتی پـارەی قـەڵبی تەشـەنەکـردوو لـە بازاڕ، دووکـانە نوێیەکان، فلۆرینی(*) وێنەی شێر لەسەر و ئەو ئاکچانەی تا دێت زیویان کەم دەکـات، کـتـومت وەک ئـەو چەرکـەز، ئاباز، مـینگـەری، بۆشناق، گـورجی و ئەرمـەنیـیـانـەی کـۆڵانەکـانیـان پڕ کـردووە، پاڵیـان بە مـرۆڤـەوە ناوە بەرەو بەدرەوشتییەکی مسۆگەر و تازە گەڕانەوەش لێی کارێکی دژوارە. بەقسەی ئەو، بێ ڕەوشـتـان و گـوناهـکاران لە چایخـانەکـان دادەنیـشن و تا بەیانی دووزمـانـی و بووخـتـان دەکـەن. سـەرڕووتانی بێ ڕەچەڵەک، سـەرشـێـتـانی ئەفیونکێش و پاشماوەی قەلەندەران، گوایە ئەمە ڕێگەی خوایە، تا بەیانی لە تەکیـەکان بەدەم مـوزیکـەوە سـەمـا دەکـەن و شـیش بە ئێرە و ئەوێی خـۆیاندا دەکەن. دوای ئەنجامدانی هەموو جۆرێکی بەدڕەوشتی، هەم سواری یەکتر دەبن و هەم منداڵانی بچووک.

نازانم دەنگی شـیـرینی عـوودێکم بیست و دوای کـەوتم، یاخۆ جـەنجـاڵیی ئەقـڵم، کـە من بە بیـرەوەری و خـواسـتـەکـانی خـۆمم دەزانی، لـەبەر ژەهری ترشیات فرۆشـەکە زیاتر خـۆی پێ ڕانەگیرا و ڕێی دەرچوونی پیشانم دا. من شـتێک دەزانم: ئەگەر شـارێکتـان خـۆش بوێت و زۆر تیـایدا بسـووڕێنەوە، نەک هـەر بە ڕۆحـتـان، بگرە بە جـەسـتـەشـتـان هـەر لە خـۆتانەوە ئـاشنای گـەڕەک و کـۆڵانەکانی دەبن و لە سـاتێکی مـەلوولدا و گـاڤێک بەفـر بەخـەمگینی دەبارێت، لاقەکانتان لە خۆیانەوە دەتانبەنە سەر گردی دڵگیری خۆتان.

(*) فلۆرین: جۆرێک بووە لە پارەی کانزایی زێڕین و یەکەم جار سەدەی یازدەهەمی کۆچی لە شاری فلۆرنسای ئیتاڵیا لە سکە دراوە و بەناوی ئەو شارەوە ناونراوە.

بەو جــۆرە بـازاڕی ناڵبــەندانم بەجیّ هێــشت و لـە تەنیــشت مــزگــەوتی سولەیمانییەوە سەری ئەو بەفرم دەکرد چۆن بەسەر کەنداوی زێڕیندا دەباری: ســەربانـەکـانـی ڕوو لە باکـور و ئـەوانـەی ســەربانـەکـانیــان با دەیگرتـەوە، لە ئێستـاوە بەفر دایپۆشیبوون. چارۆکەکانی کەشتییەکی ڕوو لە شـار بەدەم داگـرتنیـانەوە دەلـەرینەوە، سـڵاویان لێم دەکرد و وەک ڕووی ئـاوی کـەنداو لە هەمان تەمی ڕەنگ خۆڵەمێشدا نوقم بوون. دار سنەوبەر و چنارەکان، دیمەنی سەربانەکان، دڵتەنگیی خۆرنشین، دەنگی ناوەوەی گەڕەکەکانی لای خوارەوە، هاوار و قــیــڕەی فـرۆشــیــارانـی گـەڕۆک و قــیــژەی منداڵانی نـاو حـەوشــەی مزگەوتەکان لە سـەرمدا یەکیـان گرت و بـەشێـوەیەکی دوور لە سـەرسووڕمـان پێمـیـان دەگوت لەمـەودوا لـەم شـارەدا نەبێت، ناتوانیت لە هیچ شـوێنێکی تر ژیان بـەســەر ببــەیت. بـۆ تاوێک پێم وا بـوو ڕووخــســاری لە چەنـدین ســاڵ لەمەوبەرەوە لە بیرکردووی ئەڤیندارەکەم دەخوازێت بێتەوە بەرچاوم.

لە بەرزایی هاتمە خوارەوە و خـۆم کرد بەناو ئاپۆرەی خـەڵکدا. دوای بانگی ئێــوارە لە دووکـانێکی جگەرفـرۆش گــەدەی خـۆم پڕ کــرد. بەوردی گــوێم بۆ قـسـەکـانی کـابرای خـاوەنی دووکـانـی چۆڵ ڕاگرت. یـارۆ وەک ئەوەی پشـیلە بەخـێو بکـات، بەبەزەییـەوە چاودێریی پارووەکـانی منی دەکـرد. بەو ئیلهـام و ناوونیشـان هەڵدانەی لەوەم وەرگرت، پاش تاریک داهـاتنی کۆڵانەکان بەباشی، چوومــە کـۆڵانێکی تەنگی پشت بـازاڕی دیل فـرۆشــان و لەویّ چایـخـانەکــەم دیتەوە.

ناو چایخـانـە پڕ و گـەرم بوو. چیـرۆکبـێـژ لە بەرزییـەکی دواوەی تەنیـشت ئاگردانەکە دانیـشـتبـوو. زۆر جاران لە شـێوەی ئـەوم لە تەورێز و شـارەکانی عـەجـەم بینیبـوو، بەڵام لەویّ چیرۆکـبێژ نـا، پەردەداریان پیّ دەگوترا. تـەنیـا نیگاری ســەگــێکی کـردبـووە و هـەڵیــواسـیـبـوو. نیگـارەکـە بەپـەلە، بەڵام زۆر هونەرمـەندانـە لەسـەر کـاغـەزێکی ئەسـتـوور کێـشـرابوو. ناوبـەناو ئاماژەی بۆ سەگی ناو نیگار دەکرد و لە زمانی ئەوەوە چیرۆکی دەگێڕایەوە.

٣

مـن سـەگم

وەک ئێوەش دەبینن، کەڵبەکانم هێندە تیژ و درێژن بەزۆر لە دەممدا جێیان دەبێتەوە. دەزانم ئەمە دیمەنێکی ترسناکم دەداتێ، بەڵام خۆم چێژی لێ وەردەگرم. جارێک قەسابێک لە گەورەیی کەڵبەکانمی ڕوانی و گوتی:

"کورە خۆ ئەمە سەگ نییە، بەرازە."

گازێکی وەهام لێ گرت تا بە نووکی کەڵبەکانم، لەو شوێنەی کۆتایی بە گۆشتی چەوری دێت، هەستم بە ڕەقیی ئێسکەکانی ڕانی کرد. بەلای سەگەوە هیچ شتێک هێندەی ئەوە بەچێژ نییە بەرق و تووڕەبوونێکی هەڵقوڵاو لە ناخەوە کەڵبەکانی لە گۆشتی دوژمنێکی بەرباد بچەقێنێت. کاتێک هەلێکی وەهام بۆ دەڕەخسێت و قوربانیی گەستن حەلاڵکردووم بێ ئەقڵانە بەپێشمدا تێ دەپەڕێت، لە خۆشیان بەرچاوم ڕەش دەبێت، کەڵبەکانم جۆری ئەوەی ئازاریان هەبێت، جیرەیان دێت و بێ ئەوەی بەخۆم بزانم، دەست دەکەم بە دەرکردنی نرکەنرکێک لە گەروومەوە کە تەنانەت ئێوەمانانیش دەترسێنێت.

من سەگم و ئێوەش لەبەر ئەوەی ئافرێندراوی هێندەی من شیاو نین، دەڵێن ئەرێ سەگ دەتوانێت بدوێت؟ بەڵام لەلایەکی دی، وا دەردەکەوێت باوەڕتان بەو چیرۆکانە هەبێت کە مردووان قسەی تێدا دەکەن و پاڵەوانەکانی ناوی وشەگەلێک بەکار دەهێنن خۆشیان واتایان نازانن. سەگەل دەدوێن، بەڵام تەنیا بۆ کەسێکان بزانن گوێیان لێ بگرن.

هەبوو، نەبوو، سەردەمانێک مەلایەکی دنیا نەدیو هەبوو لە شارێکی دوورەدەستەوە هاتبووە یەکێک لە مزگەوتە گەورەکانی پایتەخت، دەی با بڵێین

مزگەوتی بایەزید. لەوانەیە پێویست بێت ناوی بەنهێنی بمێنێتەوە، بۆ نموونە، با بەمەلا خوسرەت ناوی ببەین. بەڵام ئیدی چ درۆیەکی تر بکرێت، ئەم مەلایە کابرایەکی لاسار و سەروشک بوو. بەڵام هێندەی تۆو لە سەریدا کەم بوو، بێچاوێنی بێت، ئەوەندەش زمانی بەهێز هەبوو. گشت ڕۆژێکی هەینی دەستەی نوێژکەرانی بەشێوەیەک جۆش دەدا تا ڕادەی ئەوەی هەندێکیان چاویان وشک دەبوو، لە هۆش خۆیان دەچوون و دەبوورانەوە. لە ڕێی خوا با بەهەڵە لێک نەدرێتەوە؛ ئەو هەرگیز وەک مەلایانی تری زماندرێژ نەدەگریا؛ بگرە تەواو بە پێچەوانەوە، کاتێک هەمووان دەگریان، ئەو تەنانەت برژانگیشی نەدەبزواند و شێوازی قسەکردنیشی وەک ئەوەی بیەوێت لۆمە و سەرزەنشتی جڤات بکات، هێزی زیاتری دەدایێ. سەرجەم پاسەوانانی پارێزەری ئاسایشی شار، پاسەوانانی کۆشکی سوڵتان، حەلوافرۆشان، ئاپۆرەی پێخاوسان و ژمارەیەکی زۆری مەلای جۆری خۆی، لە سۆنگەی حەز و ئارەزوویانەوە بۆ لۆمە و سەرزەنشت، بووبوون بە بەندە و کۆیلەی ئەو کابرایە. ئێ، خۆ ئەویش سەگ نەبوو، مرۆڤێک بوو شیری خاوی خواردبوو. لە بەرامبەر ئەو ئاپۆرە سەوداسەرە خۆی بەباشی لە بیر دەچێت و کاتێک دەبینێت ترساندنیش بارتەقای گریاندنی جڤات چێژی هەیە و بۆی ڕوون دەبێتەوە نان لەم کارەدایە، بەتەواوی جڵەو لە دەست دەدات و دەگاتە ئەو ئاستەی بڵێت:

تاکە هۆکاری گرانی و پەتا و دۆڕانەکان لە بیرکردنی ئیسلامی سەردەمی حەزرەتی محەمەد و لە خشتە بردن و باوەڕهێنانمانە بەناوی ئیسلامەوە بە کتێب و درۆی تر. کوا لە ڕۆژگاری حەزرەتی محەمەددا مەولود خوێندن هەبووە؟ چما چلە گرتن بۆ مردووان و بەخشینەوەی حەلوا و پاروو لە پێناوی ڕۆحیاندا هەبووە؟! ئەرێ لە سەردەمی حەزرەتی محەمەددا خوێندنی قورئانی پیرۆز وەک گۆرانی بەمەقامەوە هەبووە؟! بۆچی کەس هەبووە بەسەر منارە بکەوێت و بڵێت بزانم دەنگم چەند خۆشە و زمانی عەرەبیم تا چ ڕادەیەک وەک زمانی عەرەبان دەچێت، لووتبەرزی نواندبێت و وەک ژنان بە قوون بادانەوە بانگی دابێت؟! ئێستا خەڵکی دەچنە گۆڕستان و دەپاڕێنەوە، هانا بۆ مردووان

دەبەن. دەچنە سەر گۆڕەکان و وەک بتپەرستان بەرد دەپەرستن. پارچە پەڕۆ بە کێلەکانەوە دەبەستن و نەزر دەگرنەوە. چما لە دەورانی حەزرەتی محەمەددا پەیڕەوانی تەریقەت هەبوون تا ئەم ڕێیانە پیشانی خەڵکی بدەن؟ شێخی ڕێپیشاندەری پەیڕەوانی تەریقەت، إبن العربی، لەبەر ئەوەی سوێندی خواردووە فیرعەون بە باوەڕەوە مردووە، گوناهبار بووە. هەموو پەیڕەوانی تەریقەت، خەڵوەتپەرستان، قەلەندەران، ئەوانەی بەدەم ژەنینی سازەوە قورئانی پیرۆز دەخوێنن و لەگەڵ منداڵانی قووندەر سەما دەکەن و دەڵێن پێکەوە دوعا دەکەین، هەر هەموویان کافرن. پێویستە تەکیەکان بڕووخێندرێن، بناغەکانیان حەوت گەز هەڵبکەندرێت، خۆڵ و گڵی دەرهێندراویان بڕژێندرێتە دەریاوە تا بتوانرێت لە شوێنەکانیان نوێژ بخوێندرێت.

ئەم مەلا خوسرەتە هارتر بووە، لیک بە دەمیدا هاتووەتە خوارێ و گوتوویەتی ئەی گەلی باوەڕمەندان، قاوە خواردنەوە حەرامە. حەزرەتی پەیامبەرمان لەبەر ئەوەی زانیوێتی قاوە مرۆڤ گێژ دەکات، گەدە کون دەکات، دەبێتە هۆی ئازاری پشت و نەزۆکی و تێ گەیشتووە گەمەی ئیبلیسە، نەیخواردووەتەوە. گوتوویەتی قاوەخانەکانی ئێستا شوێنی ئەهلی کەیف، سەفا و دەوڵەمەندانی ئالوودەی چێژوەرگرتنە، چونکە ئەمانە لەپاڵ یەکتر دادەنشین و هەموو جۆرە بێ ئابڕوویییەک دەکەن. بۆیە پێویستە پێش تەکیەکان، قاوەخانەکان دابخرێن. چما هەزاران پارەی قاوە خواردنەوەیان هەس؟ دەچنە قاوەخانەکان، کەیف و سەفای خۆیان لە قاوەدا دەبیننەوە، سەری پەت زیاد لە پێویست شل دەکەن و لەوێ گوێ بۆ قسە و باسی سەگی خوێڕی ڕادەگرن و وا دەزانن ڕاستە. مەلا خوسرەت ئەمە دەڵێت: "ئەوەی جنێو بە من و ئاینمان بدات، سەگە."

بە دەستووری ئێوە، دەمەوێت وەڵامی دوایین قسەی ئەم مەلا ئەفەندییە بدەمەوە. هەڵبەتە بەلای بەڕێزتانەوە ئاشکرایە دەستە و تاقمی حاجی، خۆجە، مەلا و پێشنوێژان ئێمەی سەگەلیان هیچ خۆش ناوێت. بە بۆچوونی من،

بابەتەکە پێوەندیی بەوەوە هەیە جارێک حەزرەتی محەمەد چەمکی کەوای بەر خۆی دڕیوە تا پشیلەی نووستبوو لەسەری هۆشیار نەبێتەوە. مەبەست لەم قسەیە ئەوەیە بیر بخرێتەوە ئەو زەرافەتەی پیشانی پشیلە دراوە، پیشانی ئێمە نەدراوە و بگوترێت لەبەر شەڕی لە مێژینەی ئێمە لە دژی ئەو ئافرێندراوەی گەمژەترین ئادەمیزادیش بە بێ وەفاییی ئەو دەزانێت، نێردراوی خوا دوژمنایەتی لەگەڵ سەگەل هەبووە. نەبردنە ژوورەوەمان بۆ مزگەوت بەبیانووی ئەوەی دەبینە هۆی شکاندنی دەستنوێژ و ئەو تێهەڵدانەی سەدان ساڵە بە گسکە دەسک درێژەکانی دەستی مجێورەکان دەیخۆین، ئەنجامی ئەو وێناکردنە هەڵەیەیە و بەنیازی خراپ کراوە.

دەخوازم سوورەتی الكهف-تان بیر بخەمەوە. ئەمە جوانترین سوورەتی قورئانی پیرۆزە. نەک لەبەر ئەوەی مەبەستم بێت لەم قاوەخانە جوانە کەسانی بێ کتێبی قورئانی پیرۆز نەخوێن هەبن، بگرە بۆ ئەوەی سەرلەنوێ بیریان بخەینەوە: ئەم سوورەتە بەسەرهاتی حەوت گەنج دەگێڕێتەوە لە بەسەربردنی ژیان لە ناو بتپەرستان بێزار دەبن، دەچنە ئەشکەوتێکەوە و دەنوون. خوا مۆرێک لە گوێی هەریەکەیان دەدات و ماوەی سێسەت و نۆ ساڵ دەیانخەوێنێت. دوای ئەوەی بێدار دەبنەوە، یەکێک لە حەوت گەنجەکان دەچێتە ناو خەڵکەوە و سەیر دەکات ئەو سکەیەی پێیەتی، سەرف نابێت، گەنجەکان حاڵی دەبن لەو نێوانەدا ئەوەندە ساڵ تێ پەڕیوە و زۆر سەریان سووڕدەمێنێت. ئەم سوورەتە باسی پەیوەستبوونی ئادەمیزاد بە خوا، پەرجووەکانی، تێپەڕبوونی کات و شیرینیی خەوێکی قوڵ دەگێڕێتەوە. هەرچەندە حەدم نییە، بەڵام دەمەوێت بیرتان بخەمەوە ئایەتی هەژدەیەمی ئەم سوورەتە ئاماژەی کردووە بۆ سەگی بەر دەروازەی ئەشکەوتی شوێنی خەوتنی ئەو حەوت گەنجە. بێگومان هەموو کەسێک ناوی لە قورئانی پیرۆزدا هاتبێت، بۆی هەیە شانازیی پێوە بکات. منیش وەک سەگ شانازی بەم سوورەتەوە دەکەم و دەڵێم، خوا یار و یاوەر بێت، ئەقڵ دەخاتەوە سەری ئەو ئەرزەڕوومییانەی کە دوژمنانی خۆیان بە سەگی خوێڕی ناو دەبەن.

کـــەواتـە ڕەگ و ڕیشـــەی ئـەم دوژمـنـایەتیکـردنەی دژ بـە ســـەگـــەل بۆچـی دەگەڕێتـەوە؟ بۆچـی سـەگ بە گـڵاو دەزانن و کـاتێک دێتە مـاڵەکانتـانەوە، کـون و کەلەبەر دەشـۆرن و هـەمـوو شـتێک بسـمیل دەکەن؟ بۆچـی ئەوەی دەسـتـمـان پێوە دەدات، دەسـتنوێژی دەشکێت؟ بۆچی ئەگـەر لۆی پۆشـاکـتـان بەئاسـتـەم بەر تووکی تـەڕی سـەگێک بکـەوێت، لە خۆتانـی دەکەنەوە و وەک پیرەژنـی هـار حەوت جـارانـی دەشـۆن؟ تـەنیـا مـسـگەران دەتوانن ئـەو درۆیە ئاشـکرا بکەن کە دەڵێت ئەگـەر سـەگ مـەنجـەڵێکـی لێسـتـەوە، ئەوا دەبێت فـڕێ بدرێت، یاخـۆ سـپـی بکرێتەوە. لەوانەیە پشیلەش.

دوای ئەوەی مـرۆڤ دەسـتی لـە گـوند و چۆڵەوانـی و کـۆچبـەری هـەڵگـرت و لە شـار گیـرسـایەوە، سـەگـی شـوانان لە گـوند مـانـەوە و ئـەو کـاتە ئـیدی ئـێمـەی سـەگەل گـڵاو بووین. پێش ئیسـلام، مـانگێکی دوازدە مـانگەی سـاڵ بۆ سـەگـەل بوو. کـەچـی ئێسـتـا سـەگ بە مـایـەی نەگبـەتـی دادەنرێت. نامـەوێت بـەم کـاتـی ئـێـوارەیە ئـێـوەی دۆسـتـانم، ئـێـوەی خـوازیاری فـێـربوونـی کـەمـێک دەرز بە دەردەکـانی خـۆم خـەمگـین بکەم. هـۆی تووڕەبوونم ئـەوەیە مـەلا ئەفـەندیی ئـێمـە بەخراپە باسی قاوەخانەکانمان دەکات.

باشـە ئەگـەر بڵـێم باوکی خـوسـرەتی ئەرزەڕوومـی نەناسـراوە، ئـێـوە چی دەفـەرموون؟ بە منیـشیان گـوتووە تۆ چ سـەگێکیت و لـەبەر ئەوەی خاوەنەکەت چیرۆکبێژە و نیگارێکی لە قـاوەخـانە هەڵواسـیوە و چیـرۆک دەگێـڕێتـەوە، تۆ بەمەبەستی پاسکردنی، چغە، لە دژی مەلا ئەفەندی زمـان درێژی دەکەیت. ڕێ بەخـۆم نادەم زمـاندرێژی بکەم. من قـاوەخـانەکانـی خـۆمـانم زۆر خـۆش دەوێت. ئەرێ دەزانـن هـۆی دڵگرانیم لـەبەر ئەوەی نیـیــە گـوایە لـەســەر کـاغـەزێکی هەرزانبــەها نیگـارم کـێـشـراوە، یان بەهـۆی ئەوەی سـەگم، بگـرە داخـی ئەوە دەچێژم ناتوانم لەگەڵتان دانیشم و وەک مـرۆڤ قـاوە بخـۆمەوە. ئـێمە لە پێنـاوی قـاوە و قـاوەخـانـەکـانمانـدا دەمـرین... بەڵام ئـەمـە چییـە... بڕوانـە، وەسـتـام لە قـاوەجـۆشــەکە قـاوەم بۆ تێ دەکـات. مـەڵێن: ئـەرێ هـەرگـیـز بووە نیگـار قـاوە بخواتەوە؟ مەڵێن: بڕوانن، بڕوانن، سەگ فڕەفڕ قاوە دەخواتەوە.

ئۆی، زۆر خــۆش بوو، هەناومـی گـەرم کـردەوە، بەرچاومی ڕۆشـن کـردەوە، بیــرمـی ئاوەڵا کــرد. ســەرنج بدەن چیم بەئەقــڵــدا هات: ئـایا دەزانـن دۆقی ڤـینیـسیـا جگە لـە چەندین تۆپی قـومـاشی ئاوریشـمین و پۆشـاکی چینی بە گولیلکی شین خـەملێندراو، چی تری وەک دیاری بۆ نورحەیات سولْتانی کچی حـەزرەتی سـولْتـانمان ناردووە؟ دەڵە سـەگێکی نازداری فـەرەنگیی(*) تووک لە ئاوریشم و تووکی ســەگی ئاویش نـەرمــتـر. ئەو دەڵە ســەگـە لەبـەر نازداری پۆشـاکی سـووری ئاوریشمینی لەبەر کراوە. یەکێک لە برادەرانمان بۆی پێوە ناوە، بـۆیە دەیزانم: بـێ جلـەکـانـی، تەنانـەت جــووتبــوونیــشی پـێ ناکــرێت. ئاشکرایـە لەو وڵاتی فـەرەنگسـتـانە هەمـوو سـەگـەل جلی لەو جـۆرە دەپۆشـن. دەڵێن گوایە لـەوێ ژنە فـەرەنگێکی زۆر خـانەدان، نازانم سـەگێکی ڕووت، یان هەرامـەی سـەگەکـەی دیوە، گـوتوویـەتی: "ئای ئاژەڵی ڕووت و قـووت!" پـاشـان کەوتووە و بووراوەتەوە.

وەک دەگوترێت، لە فەرەنگی وڵاتی ناموسڵمانان هەر سەگێک خاوەنی خۆی هەیە. سـەگی بەسـتـەزمـان زنجـیـر لە ملن و جـۆری پـەرێشـانترین کـۆیلە دانە بەدانە بە زنجیرکراوی بە کۆڵانـاندا دەگەڕێندرێن. ئەو پیاوانە دواتر سەگەکان دەبەنەوە مـاڵی خـۆیان و تەنانەت دەیانبـەنە ناو پێخـەوەکانی خۆیشیـانەوە. تۆ واز لەوە بێنە سـەگـێگ بۆن بـە سـەگـێکی ترەوە دەکـات و لێی دەپـەڕێت، بەڵام لەوێ دوو ســەگ نـاتوانن پێکەوە بگەڕێن. کـاتێک ســەگـەلی زنجـیــرکـراو بەو ڕەوشــە پەرێشـانـەی خـۆیانەوە لە کـۆڵانەکـان تووشـی یەکدی دەبن، بە چاوی خــەمگینەوە لـە دوورەوە ســەیری یەکــتــر دەکــەن، هــەر ئەوەندە و بـەس. ئەوە ناچێـتـە ئەقـڵی گـاورانەوە کـە ئێمـەی سـەگـەل بەکـۆمـەڵ و بەسـەربەسـتی بە کۆڵانەکانی ئەسـتـەنبوڵدا دەسووڕێینەوە، خـاوەن و ئەفـەندیمان نییە، لە کـاتی پێـویسـتـدا ڕێ دەبڕین و بە ئارەزووی دڵی خـۆمـان لە گـۆشـەیەکی گەرم کـۆ دەبینەوە، لـە سـێبـەر پاڵ دەکـەوین و سـەرخـەوی شـیـرین دەشکێنین، لە کوێ

(*) فـەرەنگ: لەم وڵاتانەی لای خـۆمـان لە ڕابردوودا بـە ئەوروپایی گـوتراوە: فـەرەنگ. نووسـەریش ئەم ناوەی لەم ڕۆمانەدا بۆ هەمان مەبەست بەکار هێناوە.

بخـوازین دەڕین و هـەرکـەسـیـشـمـان بوێت دەیگەزین. وەنەبـێت بیـرم لەوەش نەکردبێتـەوە تۆ بڵـێیت لـەم سۆنگـەیەوە بێت مـوریدانی ئەرزەڕوومی دژی ئەوە بن خـەڵک لە کۆڵانەکانی ئـەستـەنبـوڵ بۆ خـێـر کـردن بەدەم دوعـاوە گـۆشـت بۆ سـەگـەل باوێژن و وەقف بۆ ئەو مـەبەستـە دابمەزرێنن؟ ئـەگـەر نیـازی ئـەمـانە سـەرباری دوژمنـایەتیکـردن، سـتـەمکـردنیش بێت لە سـەگ، ئەوا بـا بیـریان بخـەمـەوە دوژمنـایـەتیکـردنـی مـیللەتـی سـەگ خـۆی لە خـۆیدا ئـەوپەڕی سـتـەمکاریـیـە. چـاوەڕێ دەکـەین کـاتێک برادەرانـی جـەلاد ئەو پڕوپووچـانە هەڵدەواسن، ئومـێدم وایە ئەو ڕۆژە زۆر دوور نەبێت، وەک ئەوەی هـەندێک جـار بۆ پەند دەیکەن، بانگی ئێمەمانانیش بکەن تا پارچەی گۆشتیان بخۆین.

دواجار دەمەوێت ئەم بەسـەرهـاتە بگێڕمەوە: خـاوەنی پێشووم مرۆڤـێکی فرە دادپەروەر بوو. شـەوان کـاتێک بۆ تـالانـی دەردەچووین، ئەرکی خـۆمـان دابەش دەکـرد: کـاتێک من دەسـتـم بەوەڕین دەکـرد، ئەو قـوڕگـی یـارۆی دەبڕی و بەو جـۆرە لـەبەر وەڕینی من قـیـڕەی کـابرا نـەدەبیـسـتـرا. لە بەرامـبـەر ئەوەش، تـاوانبـاری بەسـزا گەیەندراوی لەتوپەت دەکرد، دەیکوڵاند، دەیدا بە من و منیش دەمخـوارد. من حـەزم لە گـۆشتـی خـاو نییـە. ئومێدەوارم ئیدی جەلادی مـەلای ئەرزەڕوومی بیر لەوە بکاتەوە من گۆشـتـی ئەو چەپەڵە بەخـاوی نـاخۆم و گـەدەی خـۆمی پـێ تێک نادەم.

٤

دواجار پێم دەڵێن بکوژ

تەنانەت تۆزقاڵێکیش پێش ئەوەی ئەو بودەڵەیە بکوژم، پێم بگوترایە من کەسێک دەکوژم، هەرگیز بڕوام نەدەکرد. بۆیە ئەو شتەی من کردوومە، هەندێک جار وەک گالیۆنێکی(*) بیانی لە ئاسۆدا ون دەبێت و چەند دوور دەکەوێتەوە، بچووکتر دەبێتەوە. جاروباریش وا هەست دەکەم هیچ تاوانێکم ئەنجام نەدابێت. چوار ڕۆژ بەسەر کوشتنی زەریفی ڕەبەنی برامدا تێپەڕی، بە نارەزای دڵ کوشتم، بەڵام ئێستا کەمێک بە دۆخەکە ڕاهاتووم.

هەوڵی زۆرم دا ئەو بەڵایەی بۆم هاتبووە پێش، بێ ئەوەی پیاو کوشتنی تێ بکەوێت، چارەسەری بکەم، بەڵام دەستبەجێش حاڵی بووم هیچ ڕێیەکی ترم پێ شک نابرێت. هەر لەوێ کارم براندەوە و گشت لێپرسراوییەکم گرتە ئەستۆی خۆم. مۆڵەتم نەدا بەهۆی درۆی بێ ئەقڵێکەوە سەرجەم دەستەی نیگارکێشان بکەونە مەترسییەوە.

سەرباری ئەوەش، خۆڕاهێنان لەسەر بکوژی، کارێکی دژوارە. لە ماڵ ناحەوێمەوە و دەچمە کۆڵان. لەوێش ناگیرسێمەوە و دەڕۆمە کۆڵانێکی دی. پاشان لەو کۆڵانەشەوە دەچمە ئەوی تر و کاتێک لە ڕووی مرۆگەل ورد دەبمەوە، دەبینم زۆر کەس لەوانەی هێشتا هەلی ئەنجامدانی تاوانیان بۆ نەڕەخشاوە، خۆیان بە بێ تاوان دەزانن. بەهۆی ئەم مەسەلە بچووکەی بەخت

(*) گالیۆن: جۆرێک بووە لە کەشتیی شەڕ و لە نیوەی یەکەمی سەدەی شازدەهەمی زایینیدا لەسەر دەستی بەریتانی و ئیسپانی و پۆرتوگالییەکان داهێندراوە و لە دۆزینەوەی پارزەوینی ئەمریکادا بەکار هێندراوە.

و چارەنووس کە ڕووبەڕووی من بووەتەوە، دژوارە بگوترێت زۆربەی مرۆگەل لە من بەڕەوشتتر، یان باشترن. هەبێت و نەبێت لەبەر ئەوەی هێشتا تاوانیان نەکردووە، کەمێک گەمژە دێنە بەرچاو و وەک هەموو کەمژەکانیش نیازپاک دیارن. دوای کوشتنی ئەو داماوە، چوار ڕۆژ خوولانەوەم بە گەڕەک و کۆڵانەکانی ئەستەنبوڵدا بەس بوو بۆ ئەوەی تێ بگەم هەرکەسێک لەوانەی من لە چاویاندا تروسکایی زیرەکی و لە ڕووخساریاندا سێبەری هەڵقولاوی ناو ڕۆحیانم بینی، بکوژێکی شاردراوەیە. تەنیا گەمژەکان بێ تاوانن.

بۆ نموونە، ئەم ئێوارەیە کاتێک لە قاوەخانەی پشت بازاڕی دیل فرۆشان بە قاوە هەناوی خۆم گەرم دەکردەوە، سەیری نیگاری سەگەکەی پشتەوەم دەکرد و بەدەم خۆ لە بیرکردنەوە منیش لەگەڵ ئەوانی تر گوێم ڕاگرتبوو بۆ چیرۆکەکانی ئەو سەگە و پێ دەکەنیم، هەستێکی وام لەکن پەیدا بوو ئەو کابرایەی لە تەنیشتمەوە دانیشتووە، بکوژێکی یەکانەیە وەک خۆم. ئەویش وەک من بەدەم چیرۆکبێژەوە پێ دەکەنی، بەڵام نازانم بەهۆی ئەوەی برایانە شانی بە منەوە دابوو، یان لەبەر نائارامیی پەنجە لەرزیوەکانی و لەرینەوەی فنجانی قاوەی دەستی بوو، گەیشتمە ئەو باوەڕەی ئەویش لە توخمی منە. لەپڕ ڕووم وەرگێڕا و ڕەپ و ڕەوان نیگام لە ڕووخساری بڕی. یەکسەر ترسا و ڕووی تێک چوو. دوای بڵاوەکردنی ئاپۆڕەی ناو قاوەخانە، ناسراوێکی، قۆڵی کردبوو بە قۆڵیدا و پێی دەگوت:

"موریدەکانی مەلا خوسرەت پەلاماری ئێرەش دەدەن."

بە ئاماژەی چاو و برۆ قسەی بە یارۆ بڕی. ترسی ئەوان دەربازی منیش بوو. کەس متمانەی بە کەس نییە. هەموو کەسێک لە گشت ساتێکدا چاوەڕێیە ئەوی دی نامەردیی لە بەرامبەر بکات.

هەوا زیاتر ساردی کرد، بەفر بەباشی گۆشەی کۆڵانەکان و بن دیوارەکانی گرتبووەوە و کەڵەکە بووبوو. لەو ئەنگوستەچاوەدا جەستەم تەنیا بە هەست ڕێی خۆی لە کۆڵانە تەنگەبەرەکان دەدۆزییەوە. جارو بار لەو شوێنانەی دەریوانەی پەنجەرەی ماڵان بەتەواوی دادرابوونەوە و پەنجەرەکانیان بە

تەختەی ڕەشی قیرین داخرابوو، تیشکی لاوازی قوتیلکەیەکی هێشتا لە ژوورەوە داگیرساو دزەی دەکردە دەرەوە و لەسەر بەفرەکە ڕەنگی دەدایەوە. زۆر جاری تریش هیچ شتێک و هیچ تیشکێک نابینم، بگرە گوێ بۆ دەنگی لێدانی بەردەکان بە گۆپاڵی دەستی یاساوڵەکانەوە، قروسکەی سەگەلی بەرەڵا و ناڵینی لە ماڵانەوە هاتوو ڕادەگرم و ڕێگەی خۆم دەدۆزمەوە. جاری وا هەیە، بەفر بە تیشکێکی جوانی وەک ئەوەی بڵێیت لە هەناوی خۆیەوە دەردی دەدا، لە نیوەی شەودا کۆڵانە تەسک و ترسناکەکانی ئەستەنبوڵ ڕووناک دەکاتەوە و پێم وایە لە تاریکایی و لە نێوان دار و کەلاوەکاندا خێوگەلی نیشتەجێی سەتان ساڵەی ئەستەنبوڵ دەبینم. هەندێک جاریش لە ماڵانەوە دەنگی کڕووزانەوەی بەدبەختان دێت؛ یان سنگەکووتەیانە و دەکۆکن، چڵمی لووتیان هەڵدەلووشن، لە خەونیاندا دەگرین و دەقیڕێنن، یان ژن و پیاو، کاتێک منداڵەکانی تەنیشت سەریان دەگرین، لێیان دەبێت بە هەرا و دەست دەخەنە بینەقاقای یەکدی.

بۆ ئەوەی ژیانی بەختەوەری پێش سەردەمی بوونم بە بکوژ بیر بکەوێتەوە و خۆم دڵشاد بکەم، یەک دوو جار هاتم بۆ ئەم قاوەخانەیە بەمەبەستی گوێگرتن لە یارۆی چیرۆکبێژ. زۆربەی وەستایانی نیگارکێشی هاوڕێم و ئەوانەی سەرلەبەری تەمەنی خۆم لەگەڵیاندا بەسەر بردووە، هەموو ئێوارەیەک دێن. دوای ئەوەی ئەو گەمژەیەم کوشت، ئەگەرچی هەر لە منداڵیمانەوە پێکەوە نیگارمان دەکێشا، ئیدی ناخوازم کەسیان ببینم. براکانی من کاتی یەکتر بینین بێ قسە و قسەڵۆک و بووختان هەڵناکەن، بۆیە لە ژیانی ئەوان و لەم هەوای بەزم و ڕەزمەدا زۆر شت هەن وام لێ دەکەن شەرم بکەم. بۆ ئەوەی بە لووتبەرزم نەزانن و تانە و تەشەرم تێ لێ نەدەن، منیش یەک دوو نیگارم بۆ کابرای چیرۆکبێژ کێشا. باوەڕیش ناکەم ئەمە پێش لە ئیرەیی پێبردن بگرێت.

بەڵام بە زیادیشەوە مافی ئیرەیی پێبردنیان هەیە، چونکە وەستای هەرە شارەزا لە ڕەنگ تێکەڵ کردن، هێڵ کێشان، ڕیزبەندیی پەڕە، هەڵبژاردنی بابەت، کێشانی نیگاری ڕووخسار، جێگیرکردنی جڤاتی شەڕ و ڕاو و

شکاری جەنجاڵ، ئاژەڵ، سوڵتانەکان، ڕەوە گەمی، ئەسپ، سەرباز، کێشانی نیگاری ئەڤیندارن و ڕژاندنی شیعری ڕۆح بۆ ناو نیگار و تەنانەت لە زەڕکاریشدا هەر خۆمم. مەبەستم لەم قسانەم بەخۆدا هەڵدان نییە، بگرە بۆ ئەوەمە ئێوە لێم تێ بگەن. ئیرەیی پێبردن، بە تێپەڕبوونی کات لە ژیانی نیگارکێشدا دەبێت بە کەرەسەیەکی وەک بۆیاخ و مەحاڵە دەستی لێ هەڵبگیرێت.

لە نیوەی پیاسەکانمدا، کە لە تاو بێ ئۆقرەییم تا دێن درێژتر دەبنەوە، لووتم دەتەقێت بە برایەکی ئاینیی تا بلێیت بێگەرد و بێگوناهمدا و لەپڕ ئەم ختوورە سەیرە بە هەناومدا تێ دەپەڕێت: ئەگەر ئێستا بیر بکەمەوە من بکوژم، کەسی بەرامبەرم ئەم بیرە لە ڕووخسارمدا دەخوێنێتەوە.

بۆیە خۆم ناچار دەکەم بیر لە شتی تر بکەمەوە، کتوومت وەک سالانی گەنجایەتیم کاتێک بۆ ئەوەی لە نوێژدا بیر لە ژنان نەکەمەوە، زۆرم بۆ خۆم دەهێنا و لە تاو تەریقی دەتلامەوە. لە تافی لاویمدا چەندی دەمکرد و دەکۆشام نەمدەتوانی بیرۆکەی جووتبوون لە سەری خۆم دوور بهاوێژم، بەڵام ئێستا بە پێچەوانەوە دەتوانم ئەو تاوانەی ئەنجامم داوە، لە بیری بکەم.

ئێوە تێ دەکەن گشت ئەم شتانە لە ڕوانگەی ئەوەی پێوەندییان بە ڕەوشی خۆمەوە هەیە، دەگێڕمەوە. من تەنانەت ئەگەر خەیاڵ لە شتێکیش بدەم، ئێوە هەمووو شتێک حاڵی دەبن. ئەمەش من لە دۆخی بکوژێکی بێ ناو و بێ ناسنامەی خێو ئاسانی نێوانتان دەردەهێنێت و دەمخاتە قاڵبی تاوانبارێکی ئاساییەوە، تاوانبارێک یەخەی خۆی دابێتە دەستەوە، ڕووخساری ئاشکرا بێت و سەری بۆ پەڕاندن ئامادە بێت. دەستوورم بدەنێ بیر لە هەموو شتێک نەکەمەوە و چەند شتێک بشارمەوە. ئێوەی کەسانی ناسکیش، جۆری ئەوانەی بە هەڵگرتنی شوێنپێ دز دەدۆزنەوە، هەوڵ بدەن لە ڕێی وشەکانم و ڕەنگەکانمەوە بزانن من کێم. ئەمەش دەمانهێنێتە سەر بابەتی شێوازی ڕەواجدار لەم ڕۆژگارەدا: ئایا نیگارکێش شێواز، ڕەنگ و دەنگی تایبەت بە خۆی هەیە؟ پێویستە هەیبێت؟

با سەرنج لە نیگارێکی وەستای وەستایان، بەهزادی پیری وەستایانی نیگارکێش بدەین. ئەم شتە نایابە لەبەر ئەوەی نیگاری تاوانێکە، پڕ بە پێستی دۆخی منە. لە دووتوێی کتێبێکی نۆسەد ساڵەی بێ کێماسیی کاری هەرات و دەست بەسەرداگیراو لە کتێبخانەی شازادەیەکی عەجەمی تیاچوو لە شەڕی تەخت و دەسەڵاتدا، لە ناو ئەو پەڕانەی داستانی شیرین و خەسرەو دەگێڕنەوە، ڕێککەوتی نیگارەکەم کرد. باسی داستانی شیرین و خەسرەوی فیردەوسی ناکەم، بگرە مەبەستم ئەوەی نیزامییە:

هەردوو ئەڤیندار، دوای ئەو حەمکە بەسەرهات و فەرتەنەیە زەماوەند دەکەن، بەڵام شیروویەی کوڕی گەنجی خەسرەو لە ژنی پێشووی، ئیبلیسێک دەبێت لەو گۆڕە و نایەڵێت جووتە دڵدار ئاسوودە بن. ئەم شازادە لاوە چاو دەبڕێتە تەخت و ژنی گەنجی باوکی. شیروویە، بە گوتەی نیزامی "بۆنی دەمی وەک بۆنی دەمی شێران بۆگەن بوو"، ڕێگەیەک دەدۆزێتەوە، باوکی خۆی دیل دەکات و لەسەر تەخت دادەنیشێت. شەوێک دەچێتە ژووری نووستنی باوکی و شیرین، بە پەلەکوتێ لە پێخەودا دەیاندۆزێتەوە و خەنجەر لە جەرگی باوکی دەچەقێنێت، تا دەمەوبەیانی خوێنی لەبەر دەڕوات و لە نوێنی هاوبەشدا لەپاڵ شیرینی شۆخ و نوقمی خەوی ئاسوودە، گیان دەسپێرێت.

ئەم نیگارەی بەهزادی مامۆستای گەورە، بەئەندازەی ئەو چیرۆکە، ئاماژەی بۆ ترسێکی ڕاستەقینەش دەکرد و ساڵانێکیش بوو من ئەو ترسەم لە هەناوی خۆمدا هەڵم گرتبوو: ترس لەوەی کاتێک مرۆڤ لە تاریکایی نیوەشەودا بێدار دەبێتەوە و تێ دەگات لە ژووری ئەنگوستەچاودا خشپەی کەسێکی تر دێت! بیهێننە پێش چاوی خۆتان ئەو کەسە بە دەستێکی خەنجەری هەڵگرتووە و دەستەکەی تریشی لە ملتان دەئاڵێنێت. دیواری جوان و ناسک خەملێندراوی ژوورەکە، پەنجەرە و چوارچێوەی نەخشێندراو، بازنە و گوڵەنگی ڕایەخی سووری هاوشێوەی هاواری کپی لە قوڕگی جەڕێندراوتانەوە دەرچوو، هەموو گولیلکی زەرد و مۆری بەوردی و چێژێکی لە ئەقڵ بەدەرەوە کێشراوی سەر ئەو لێفە شاهانەیەی بکوژەکەتان لە کاتی کوشتنی ئێوەدا بە جووتە پێی

خاوس و قرێژییەوە دەچێتە سەری، سەرجەمیان خزمەتی یەک ئامانج دەکەن: لە سەرێکەوە جوانیی نیگاری بەردەستتان دەچەسپێنێت، لە سەرێکی ترەوە بیرتان دەخەنەوە ئەو ژوورەی وا خەریکن تیایدا دەمرن و ئەو دنیایەی وا بەجێی دەهێڵن، چ شوێنێکی خۆشە. کاتێک لەم نیگارە دەڕوانن، واتای بنەڕەتیی تابلۆکەتان بەخەیاڵدا دێت: جوانیی نیگاری بەردەمتان و دنیا گوێ بە مردنی ئێوە نادەن و ئەگەر کاتی گیان کێشان ژنەکانیشتان بەدیار سەرتانەوە بن، هەر بەتەنیایی سەر دەنێنەوە.

پیرە وەستایەک، کاتێک بیست ساڵ لەمەوبەر لەگەڵ مندا سەیری ئەم کتێبەی ناو دەستی لەرزۆکی منی کردبوو، گوتی: "ئەوە هی بەهزادە." ڕووخساری، لەبەر ڕۆشنایی مۆمدانی پشت سەرمانەوە نا، بگرە لەبەر چێژی بینین گەشابووەوە. "ئەوەندە هی بەهزادە، بەجۆرێک ئیدی پێویستی بە واژۆ نییە."

بەهزادیش، لەبەر ئەوەی بەمەی دەزانی، تەنانەت لە گۆشەیەکی شاردراوەی نیگارەکەشدا واژۆیەکی نەکردبوو. بە بۆچوونی پیرە وەستا، جۆرێک لە شەرم و زویربوون لەم هەڵوێستەی بەهزاددا بەدی دەکرێت. هونەر و وەستایی ڕاستەقینە ئەوەیە هەم نیگارکێکی ناوازەی لە دەستی هیچ کەسێکی تر نەهاتوو بکێشرێت و هەم هیچ نیشانەیەک بەجێ نەهێڵدرێت مرۆڤ بباتەوە سەر نیگارکێش.

قوربانیی زەبوونی خۆم بەشێوازێکی سادە و زبر کوشت و ئەوە شێوازێک بوو لە ترسی ڕۆحی خۆم دامهێنابوو. بۆ گەڕان لە دووی ئەوەی داخۆ هیچ نیشانەیەکم پاش خۆم بەجێ هێشتووە ببێتە هۆی دۆزینەوەم یاخۆ نا، شەوانە دێمە ئەم شوێنی جێ سووتانە. لە هەر هاتنێکیشمدا، پرسی شێواز زیاتر لە سەرمدا کەڵەکە دەبێت. ئەو شتەی بە شێواز ناودەبرێت، تاکە هەڵەی ڕێخۆشکەرە بۆ بەجێ هێشتنی نیشانەی تایبەتمان لە دوای خۆمان.

ئەگەر ڕۆشنایی بەفرەکەش نەبوایە، ئێرەم هەر دەدۆزییەوە: من کەسێکی برادەری بیست و پێنج ساڵەی خۆم لەم شوێنی شوێنی سووتانە کوشتبوو.

هەر نیشانەیەک بشێت بە واژۆی من بزانرێت، بەفر سڕیویەتەوە و لەناوی بردووە. ئەمەش بەڵگەی ئەوەیە خواش لەمەڕ بابەتی شێواز و واژۆ هاوبیری من و بەهزادە. چوار شەو لەمەوبەر ئەو بێ ئەقڵە بانگەشەی ئەوەی دەکرد ئەگەر تەنانەت بێ ویستی خۆیشمان بەدەم نەخشاندنی کتێبەوە گوناهێکی لە لێخۆشبوون نەهاتوومان بکەین، خوا ڕووی خۆشەویستیی پیشانی ئێمەی وەستایانی نیگارکێش نادات.

ئەو شەوە کاتێک خۆم و زەریف ئەفەندی هاتینە ئەم شوێنی سووتانە، هێشتا بەفر نەدەباری. سەگوەڕ لە دوور دەنگی دەدایەوە و دەگەیشتە بەرگوێمان.

ئەو داماوە پرسیاری کرد: "بۆچی هاتینە ئێرە؟ لەم ساتەدا لێرە چیم پێشان دەدەیت؟"

گوتم: "لە پێشەوە بیرێک هەیە و دوازدە شەقاویش لە دواترەوە پارەی کۆکراوەی ئەو گشت ساڵەم لە چاڵ ناوە. ئەگەر ئەم قسانەم بۆ کەس نەگێڕیتەوە، ئەوا زاوا ئەفەندی و منیش دڵخۆشت دەکەین."

بەخۆشییەوە گوتی: "کەواتە ددانی پێدا دەنێیت هەر لە سەرەتاوە زانیوتە چی دەکەیت..."

لە ناچاریدا درۆم کرد و گوتم: "ددانی پێدا دەنێم."

بە سادەییەوە گوتی: "ئەرێ دەزانیت ئەو نیگارانەی دەیانکێشن، گوناهێکی زۆر گەورەیە؟ زەندەق و کفرە و کەس ناوێرێت خۆی لە قەرەیان بدات. لە بنی دۆزەخدا دەسووتێن. ئێش و ئازارتان کۆتایی نایەت. منیشتان کرد بە هاولنگی خۆتان."

کاتێک گوێم بۆ ئەم قسانەی ڕاگرت، بە ترسەوە تێ گەیشتم لە داهاتوودا زۆر کەسانی تر بڕوای پێ دەکەن. بۆچی؟ چونکە قسەکانی هێزێک و ڕاکێشانێکی ئەوتۆیان تێدا بوو، مرۆڤ، بخوازێت و نەخوازێت، سەرنجی دەدانێ و دەیویست ڕاستیی دەرهەق بە نامەردانی تر بکەوێتە ڕوو. ئاشکرایە

زاوا ئەفەندی لەبەر نەهێنیی ئەو کتێبانەی بە نووسینی دەدان و ئەو پارانەی دەیدا، قسە و قسەڵۆکی زۆری لە بارەوە دەکرا. وەک تریش، وەستا عوسمانی گەورەی وەستایانی نیگارکێشیش نەفرەتی لێ دەکرد. بیریشم چوو بۆ ئەوەی برادەری زەڕکارم درۆکانی خۆی بە زانینەوە لەسەر ئەو ڕاستیانە بنیات نابێت. گەلۆ تا چ ڕادەیەک پێداگیریی دەکرد؟

ئەو بانگەشانەم پێ دووبارە کردووە کە ئێمەیان کردبوو بەگژی یەکتردا. نەیتوانی وشە بهێنێتە سەر زمانی خۆی. دەتگوت سالانی پێکەوە بەسەربردنی شاگردیمانە و بۆ خۆپاراستنمان لە تێلای وەستا عوسمان داوای پەردەپۆشکردنی قەباحەتێکم لێ دەکات. لەو ساتەدا باوەڕم بە بەدەربەستبوونی وی دەهێنا. لە سەردەمانی شاگردیشدا بەهەمان شێوە چاوانی دادەچەقاند، بەڵام ئەو کاتە چاوانی لەبەر زەڕکاری یەکجار وا بچووک نەبووبوونەوە. لەبەر ئەوەی ئامادە بوو گشت شتێک بۆ هەمووان بگێڕێتەوە، هیچ کاتێک ڕێم نەدا لە ناخمدا هەست بە خۆشەویستی بکەم لە بەرامبەری.

زۆرم دایە خۆم و بە وێڵکردنەوە گوتم: "بڕوانە، زەڕکاری دەکەین، نەخشی کەناری پەڕە پەیدا دەکەین، هێڵ دەکێشین، بە ڕەنگی زێڕین پەڕە دەنەخشێنین و وای لێ دەکەین بریسک و باقی بێت، جوانترین نیگار دەکێشین، دۆڵاب و قوتوو دەخەملێنین، سالانێکی درێژە ئەمانە دەکەین، کاری ئێمە ئەمەیە، ڕاسپاردەی نیگارمان دەدەنێ، دەڵێن کەشتییەک، کارمامزێک، سوڵتانێک بخەرە ئەم چوارچێوەیەوە، با مەلی لەم جۆرە و مرۆی لەو بابەتەی تێدا بێت، با ئەم جڤاتە لە چیرۆکدا بێت و فلان وا ڕاوەستێت، ئێمەش دەیکەین. بڕوانە، زاوا ئەفەندی ئەمجارە پێمی گوت -وێنەی ئەسپێکی هەڵقولاو لە ناختەوە لەوێدا بکێشە.- بۆ ئەوەی لە واتای نیگارێکی ئەسپی لە ناخمەوە هەڵقولاو تێ بگەم، سێ ڕۆژ وەک گەورە وەستایانی سەردەمی زوو سەدان نیگاری ئەسپم کێشا." نیگاری ڕەوە ئەسپێکم بۆ ڕاهێنانی دەست لەسەر کاغەزی زبری سەمەرقەندی کێشابوو، دەرم هێنا و پێشانم دا. سەرنجی دایێ، کاغەزەکەی وەرگرت، چاونی لێی نێزیک خستەوە و لەبەر تریفەی لاوازی مانگ

سەیرکردنی ئەسپە سپی و ڕەشەکانی کرد. گوتم: "وەستایانی کۆنی شیرازی و هەراتی دەڵێن بۆ کێشانی نیگارێکی ڕاستەقینەی ئەسپ بەو جۆرەی خوا دەیخوازێت و دەیبینێت، پێویستە نیگارکێش پەنجا ساڵی ڕەبەق بێ ڕاوەستان نیگاری ئەسپ بکێشێت و دەشڵێن باشترین نیگاری ئەسپ لە تاریکیدا دەکێشرێت، چونکە نیگارکێشی ڕاستەقینە بەدرێژایی پەنجا ساڵ هێندە کار دەکات تا چاوی کوێر دەبێت و دەستی فێر دەبێت لەبەر نیگاری ئەسپ بکێشێت."

نیگای پاکژی بڕیووە ئەسپەکانی نەخشێندراوی دەستی من و خەیاڵی ڕۆیشتبوو. من هەر لە سەردەمی منداڵیمانەوە ئاشنای ئەو نیگایە بووم بە ڕووخسارییەوە.

"ڕاسپاردەی نیگارمان دەدەنێ، ئێمەش هەوڵ دەدەین ئەسپی هەرە نهێنی و هەرە ناوازە وەک ئەوەی وەستایانی کۆن کێشاویانە، بکێشین. هەر ئەوەندە و بەس. دوای خواستنی ئەو شتەی دەیانەوێت، ناهەقییە ئەگەر ئیدی لێپرسراوی بخرێتە ئەستۆی ئێمە."

گوتی: "نازانم داخۆ ئەمە ڕاستە؟ ئێمەش لێپرسراوی و ویستمان هەیە. من، خوا نەبێت، لە کەسی تر ناترسم. ئەویش ئەقڵێکی داوە پێمان تا باشە و خراپەی لە یەکتر پێ جیا بکەینەوە."

ئەمە وەڵامێکی بەجێ بوو.

بە عەرەبی پێم گوت:

"خوا هەموو شتێک دەبینێت و دەزانێت...تێش دەگات تۆ و من و ئێمەش لە نەزانیمانەوە ئەم کارە دەکەین. لەکن کێ گازندە لە زاوا ئەفەندی دەکەیت؟ ئەی باوەڕ ناکەیت ویستی خەزرەتی سوڵتانمان لە پشت ئەم کارەوەیە؟"

بێدەنگ بوو.

بیرم کردەوە: هەر بەڕاستی ئەوەندە بێ ئەقڵە، یاخۆ لەبەر ترسی خوا ئارامیی لە دەست داوە و قسەی هەڵەت و پەڵەت دەکات؟

له لێواری بیرەکە ڕاوەستاین. تاوێک لە تاریکیدا چاوم بە چاوی کەوت و حاڵی بووم دەترسێت. بەزەییم پێیدا هاتەوە. بەیەکجاری تیر لە کەوان دەرپەڕیبوو. بۆ ئەوەی جارێکی تریش بیسەلمێنم ئەوەی بەرامبەرم کەسێکی تەنیا بێ ئەقڵێک نییە، بگرە بودەڵەشە، لە خوا پاڕامەوە.

گوتم: "لێرەوە دوازدە هەنگاو بژمێرە و دەست بە هەڵکۆڵین بکە."

"ئەی دوایی ئێوە چی دەکەن؟"

"بە زاوا ئەفەندی دەڵێم نیگارەکان بسووتێنێت. ئیدی چی ترمان لە دەست دێت؟ ئەگەر جڤاتی مەلا خوسرەتی ئەرزەڕوومی قسەیەکی لەو جۆرە ببیستنەوە، ئەوا نە ئێمە بە ساغی ڕزگارمان دەبێت و نە نیگارخانە دەمێنێت. هیچ ناسیاوێکت هەیە لە ناو ئەواندا؟ ئێستا تۆ ئەم پارانە وەربگرە تا دڵنیا بین لای ئەوان زمانمان لێ نادەیت."

"پارەکە لە چیدایە؟"

"لە کوپەیەکی کۆنی ترشیاتدا حەفتا و پێنج دانە زێڕی ڤینیسیایی هەیە."

سکەی زێڕینی ڤینیسایی بەهەرحاڵ، بەڵام ئەو کوپە کۆنەی ترشیات چی بوو بەخەیاڵمدا هات؟ ئەوەندە تووڕەهات بوو هەر لە خۆیەوە بۆ باوەڕ پێکردن دەشیا. بەمجۆرە، جارێکی تریش حاڵی بووم خوام لەگەڵدایە، چونکە هاوڕێی سەردەمی شاگردیم، ئەو هاوڕێیەی ساڵ لە دوای ساڵ پوولەکیتر دەبوو، بەچێژەوە دەستی کردبوو بە هەنگاو ژماردن بەرەو ئەو ئاڕاستەیەی من پێشانیم دابوو.

ئەو ساتە دوو شتم لە خەیاڵ بوو. ژێر خۆڵەکە هیچ زێڕ و مێڕی ڤینیسیایی تێدا نییە! ئەگەر پارەی نەدەمێ، ئەم نامەردە بودەڵەیە مەحفمان دەکاتەوە! تاوێک بیرم کردەوە وەک ئەوەی لە سەردەمی شاگردیماندا دەمانکرد، ئەو نامەردە بودەڵەیە لە ئامێز بگرم و ماچی بکەم، بەڵام ساڵان ئێمەی زۆر لە یەکدی دوور خستبووەوە! بیرم دەکردەوە چۆن زەوییەکە هەڵبکۆڵین! بە نینۆک؟ بیرکردنەوەم لە هەموو ئەم شتانە، ئەگەر مرۆڤ ناوی بیرکردنەوەی لێ بنێت،

هێندەی چاوتروکاندنێکی خایەند و نەخایەند.

بەشپرزەیی و بە هەردوو دەستم بەردی لێواری بیرەکەم هەڵگرت. هێشتا لە شەقاوی حەوتەم و هەشتەمدا بوو، من گەیشتمە سەری و بەهەموو هێزی خۆم لە دواوە کێشام بە سەریدا. هێندە بەخێرایی و توندی بەر سەری کەوت، وەک ئەوەی بە سەری خۆم کەوتبێت، مچوڕکم پێدا هات و تەنانەت دڵیشم پێی سووتا.

بەڵام لەبری خەم خواردن لەوەی کردبووم، دەمویست هەرچی زووترە کارەکەم بە ئەنجام بگەیەنم، چونکە ئەو لەسەر زەوی دەستی بە لەقەفرتێیەکی ئەوتۆ کردبوو، مرۆڤ بخوازێت و نەخوازێت تووشی شپرزەیی دەبوو.

ماوەیەکی زۆر درێژ دوای بەردانەوەی بۆ ناو بیرەکە، بۆم دەرکەوت ئەم کارەی کردوومە، ڕەهەندێکی زبری تێدایە و ئەمەش بەهیچ کلۆجێک لە نەزاکەتی نیگارکێشێک ناوەشێتەوە.

٥

من زاواتانم

من ئەفەندیی زاوای قەرەم، بەڵام خەڵکانی تریش بە زاوا بانگم دەکەن. دایکی قەرە، ماوەیەک دەیویست کوڕەکەی بەو ناوە بانگی من بکات. دواتریش هەر بەتەنیا قەرە نا، هەموو کەسێک بەکاری هێنا. قەرە، سی ساڵ لەمەوبەر و دوای نیشتەجێبوونمان لە کۆڵانە تاریک و شێدارەکەی ژێر سێبەری دار ئیخلاموور و شابەڕووی پشتەوەی ئەکسەرای، دەستی کرد بە هاتوچۆی ماڵمان. ئەویّ ماڵی پێشووترمان بوو. من هاوینان لەگەڵ مەحمود پاشادا بۆ شەڕ دەردەچووم، پایزان لە گەڕانەوەمدا بۆ ئەستەنبوڵ، دەمبینی قەرە و دایکی خۆیان خزاندووەتە ماڵی ئێمەوە. دایکی خوا لێخۆشبووی، خوشکە گەورەی خاتوونی خوا لێخۆشبووی من بوو. جاروباریش لە گەڕانەوەی ئێوارانی زستانامدا بۆ ماڵ، دەمبینی دایکی ئەو و خاتوونی من یەکدییان لە ئامێز گرتووە و بەچاوی پڕ لە ئەسرینەوە خەم و دەرد بۆ یەکتر هەڵدەڕێژن. باوکی قەرە لە قونابخانە بچووک و دوورەدەستەکان مامۆستایی دەکرد، بەڵام لە هیچ کامیان نەدەگیرسیایەوە. سەرکێش و تووڕە بوو، زۆریشی دەخواردەوە. قەرە ئەو سەردەمە شەش ساڵان بوو. دایکی بگریابایە، ئەمیش دەگریا، بێدەنگ بوایە، ئەمیش بێدەنگ دەبوو. بەترسەوە سەیری من، زاوای خۆی دەکرد.

ئێستا ڕازیم لەوەی وەک برازایەکی بەڕێز و بەبڕیار و پێگەیشتوو لە پێش خۆم دەیبینم. ئەو ڕێزەی لە بەرامبەرم دەینوێنێت، وریابوونی لە کاتی دەست ماچکردنمدا، ئەوەی قوتووپی مەرەکەبی مەگۆلیم بە دیاری پێشکێش دەکات و

دەڵێت "تەنیا بۆ مەرەکەبی سوورە"، جووتکردنی وردی ئەژنۆکانی و دانیشتنی جوانی لە بەردەمم، گشت ئەمانە بەتەنیا نیشانە نین بۆ ئەوەی وەک خۆی دەخوازێت، مرۆڤێکی ئاوەزیاو و تێگەیشتوو بێت، بگرە جارێکی تریش بیری منی دەخاتەوە من ئەو مرۆڤە بەساڵاچووەم کە خوازیار بووم ببم.

یەک دوو جار باوکیم دیبوو، ئەمیش وەک ئەو دەچوو: باڵابەرز و زراڤە و کەمێک بەتووڕەیی پەل و پۆی دەجووڵێنێت، بەڵام لێی دێت. شێوەی دانانی دەستەکانی لە سەر ئەژنۆی، چۆنیەتیی ڕوانینی بۆم کاتێک من شتێکی گرینگ دەڵێم و ئەو بە نیگای "بەڵێ تێ دەگەم، بە ڕێزەوە گوێم ڕاگرتووە"، بە خواستەوە سەیری ناو چاوانم دەکات و سەرلەقاندنی بە ویردێکی گونجاو لەگەڵ کێشی قسەکانمدا، زۆر لە جێی خۆیدایە. من گەیشتوومەتە ئەم تەمەنە و دەزانم ڕێزی ڕاستەقینە لە دڵەوە نایەت، بگرە لە ڕێسا بچووکەکان و سەردانەواندنەوە سەرچاوە دەگرێت.

ئەو ساڵانە دایکی قەرە لە ماڵی ئێمە داهاتوویەکی بۆ کوڕی خۆی لەبەرچاو گرتبوو، بەهەر بیانوویەک بوایە، پەیتاپەیتا دەیهێنا، کاتێک منیش بۆم ئاشکرا بوو حەز لە کتێب دەکات، وابەستەی یەکدی بووین و بە گوتەی خەڵکی ماڵەوە، بوو بە شاگردم. بۆم گێڕایەوە وەستایانی نیگارکێشی شیرازی بە کێشانی هێڵی ئاسۆیی تا سەرەوەی نیگار، لە شیراز شێوازێکی نوێیان داهێنابوو. باسی ئەوەم بۆ کرد کاتێک هەموو کەسێک نیگاری مەجنوونی لە تاو ئەڤینی لەیلا شێتبووی بەتەنیایی لە چۆڵ و بیابان دەکێشا، چۆن بەهزادی وەستای گەورە ئەوی لە ناو ئاپۆرەی ژنگەلی سەرقاڵی چێشت لێنان و فووکەر لە پشکۆ و هاتوچۆکەری نێوان ڕەشماڵاندا دەکێشا، کەچی تەنیاتریش دەهاتە پێش چاو. بۆم دەگێڕایەوە زۆربەی ئەو وەستا نیگارکێشانەی نیگاری ئەو ساتە دەکێشن کاتێک خەسرەو لە نیوەی شەودا سەیری شیرین دەکات و دەبینێت لە ئاوی چۆمدا خۆی دەشوات، هیچیان شیعرەکەی نیزامییان نەخوێندووەتەوە. پێم دەگوت چەند مایەی پێکەنینە کاتێک وەستایانی نیگارکێش ئەسپ و جلوبەرگی دڵداران بەو بۆیاخانەی بە خەیاڵی خۆیاندا

دێت، دەنەخشێنن. پێم دەگوت ئەگەر نیگارکێشێک نەتوانێت دەقی بەدەستی خۆی نەخشێندراو بە ئاقڵی و وردی بخوێنێتەوە، هیچ هۆکارێکی تری نییە ئەوە نەبێت ئەو نیگارکێشە بۆ پووڵ و پارە دەستی داوەتە قەڵەم و فڵچە.

ئێستاش بە خۆشحاڵییەوە دەبینم قەرە زانستێکی تری بناغەیی بەدەست هێناوە: ئەگەر دەتەوێت لە نیگارکێشی و هونەردا خەیاڵشکاو نەبیت، دەستم بەدامان وەک پیشەی خۆت لێی مەڕوانە. چەندە خاوەن هونەر و توانا بیت، ببە، بەڵام لە شوێنانی تر منەی پارە و دەسەڵات بکە، تا ئەگەر کاتێک هەقدەستی هونەر و ڕەنجی خۆت وەرنەگرت، لە هونەر نەتۆرێیت.

قەرە گێڕایەوە و گوتی سەرجەم وەستایانی نیگارکێش و خۆشنووسانی تەورێز دووچاری هەژاری و بەدبەختی بوون. قەرە زۆربەیانی دەناسی، چونکە کتێبی پێ بە نووسین دەدان بۆ پاشایان و دەوڵەمەندانی ئەستەنبوڵ و شارە دوورەکانی تر. بەتەنیا هەر لە تەورێز نا، لە مەشهەد و لە حەڵەبیش زۆربەی وەستایانی نیگارکێش لەبەر بێ پارەیی و فەرامۆشکردن وازیان لە نەخشاندنی کتێب هێناوە، دەستیان داوەتە کێشانی نیگاری یەک پەڕەیی و شتی سەیر و سەمەرە و ڕووت و قووت بۆ دڵخۆشکردنی گەڕیدەکانی فەرەنگ. بیستوویەتی ئەو کتێبەی شا عەباس لە سەروبەندی پەیمانی ئاشتیدا لە تەورێز بە دیاری پێشکێش بە سوڵتانی ئێمەی کردووە، لە ئێستاوە پارچە پارچە کراوە و دەست کراوە بە بەکارهێنانی پەڕەکانی لە کتێبێکی تردا. ئەکبەر خانی پادشای هندستان پارەیەکی زۆری بۆ کتێبێکی گەورە و نوێ هەڵڕشتووە و ئەمەش وای کردووە درەوشاوەترین وەستایانی نیگارکێشی تەورێزی و قەزوینی دەست لە کاری بەردەستیان هەڵبگرن و خۆیان بگەیننە کۆشکی وی.

بەدەم گێڕانەوەی گشت ئەم شتانەوە بۆم، چیرۆک و بەسەرهاتی شیرینی تریشیان تێ هەڵدەکێشێت: بۆ نموونە، چیرۆکی بەچێژی مەهدییەکی سەختە، یان چیرۆکی ئەو شازادەیە گەمژەیەی سەفەوییەکان بۆ ئاشتی بە بارمتە لای ئۆزبەکەکان دایاننا‌وە، بەڵام شازادە تووشی لەرزوتا دەبێت و دوای سێ ڕۆژ

دەمـرێت. قـەرە باسـی شـپـرزەیی و بێ سـەروبـەریی دوای ئەو بەسـەرهـاتەم بۆ دەگێڕێتەوە و بزەم بۆ دەکات. بەڵام لە سێبەری سەر چاوانییەوە تێ دەگەم ئەو مەسەلەیەی هەردووکمان دەترسێنێت و باسکردنی کارێکی دژوارە، هێشتا بە کۆتایی نەگەیشتووە.

بێگومـان قـەرەش وەک هـەمـوو ئەو لاوانـەی هـاتوچۆی مـاڵمـانیـان دەکـرد و ئەوانەی هـەمـوو شـتێکی سـەبارەت بە ئێمـەیـان دەبیست و تەنانەت ئـەگەر لە دووریش بوونایە، بە هەبوونیان دەزانی، دڵی چووبووە شەکوورەی کچی تاقانە و دلبەرم. ئەو کاتە، لەبەر ئەوەی گشت کەسێک، تەنانەت زۆربەی کەسانیش بێ ئەوەی هـەر هیچ چاویان پێی کـەوتبێت، شـەیدای کـچـی جـوانی جـوانانم دەبوون، لەوانەیە عـاشـقـبـوونی قـەرە لـە بۆچوونی مندا شـتـێکی ترسناکی شـایەنـی هـەڵوێـسـتـە لەسـەرکـردن نەبووبێت. ئەڤـینی قـەرە، لەبـەر ئەوەی دەرگامـان بە ڕووی دا کردبووە، مـاڵـی ئێمـە پێشـوازییـان لێ دەکـرد و هەلی بینینی شـەکـوورەی بۆ ڕەخسـابـوو، سـەودایەکی ڕەش و ئەڤـینی بێـهـودەی گەنجێک بوو. بە پێچەوانەی ئومێدخـواستنی منەوە، نەیتوانی سەوداکەی لە ناخی خۆیدا بنێژێت و بە ڕاستەوخۆ هەڵڕشتنی ئاگری بەتینی هەناوی خۆی بۆ کچی من، هەڵەی کرد.

لەبەر ئەوەی ناچار بوو پێ لە ماڵمان ببڕێت.

پێم وا بێت ئێسـتـا قـەرەش دەزانێت دوای سێ سـاڵ لە ڕۆیشـتـنی ئەو لە ئەستەنبوڵ، کچەکەم لە جوانترین تافی تەمەنیدا شووی بە ئەفسەرێکی سوارە کـرد و ئـەم ئەفـسـەرە ئەقڵ لە ئـەژنۆیە، دوای ئەوەی دوو کـوڕی بە کـچـی من هێنـایە دنیـاوە، دەرچوو بۆ شـەڕ، هـەرگـیـز نەگـەڕایەوە و چوارسـاڵە کـەس هەواڵی نازانێت. لە ڕووی بەخێرایی بڵاوبوونەوەی ئەم جۆرە قسە و قسـەڵۆک و ڕووداوانەوە لە ئـەسـتـەنبـوڵ نـا، بگرە لە مـیـانـەی ئەو نیگایانەی لە سـاتە کپەکانی نێوانماندا دەیانبڕێتە چاوانم، هەست دەکەم لە مێژە پەی بەگشت شـتێک بردووە. تەنانەت ئەوەش تێ دەگەم ئێستا لە کاتێکدا چاوی لە کتاب الروح-ی کـراوەی سـەر تـەخـتـەی بەردەسـتم بڕیوە، گـوێی بۆ دەنگی گـەڕانی

منداڵان بەناو ماڵدا ڕاگرتووە، چونکە دەیزانی ماوەی دوو ساڵە کچەکەم و بەخۆی و هەردوو کوڕییەوە بۆ ماڵە باوان گەڕاوەتەوە.

ئەم خانووە نوێیەم لە کاتی نەبوونی قەرەدا لە ئەستەنبوڵ بە بنیاتنان دابوو، بەڵام من و ئەو هیچ لە بارەیەوە نەدواین. بە ئەگەری زۆر، لاوێکی وەک قەرە گەیشتن بە سامان و پلە و پایەی لە خەیاڵ ناوە و هەست دەکرێت خوازیار و بەتەماحە، بۆیە زۆر بە شوورەیی دەزانێت قسە بباتەوە سەر ئەم جۆرە بابەتانە. بەڵام هەر ئەوەندەی هاتە ژوورەوە، لەسەر پلیکانەکان گوتم نهۆمی دووەم بەردەوام وشکە و لەبەر ئازاری پشتم، گواستنەوەم بۆ نهۆمی دووەم باش بووە. کاتێک نهۆمی دووەمم گوت، هەستم بە شەرمێکی نامۆ دەکرد، بەڵام دەمەوێت ئەمەش بزانن: ئەوانەی سامانێکی کەمتریش لەوەی منیان هەیە، تەنانەت ئەفسەرانی سوارەی خاوەن یەک پارچە زەویی بچووکیش، دەتوانن بە ماوەیەکی کورت خانووی دوو نهۆمی بنیات بنێن.

لە ژوورێک بووین من زستان وەک ژووی نیگارکێشان کەڵکم لێ وەردەگرت. حاڵی بووم قەرە هەستی کردووە شەکوورە لە ژووری تەنیشتمانەوەیە. دەستبەجێ چوومە سەر کرۆکی بابەتی ئەو نامەیەی بەمەبەستی بانگردنەوەی بۆ ئەستەنبوڵ بۆ تەورێز بۆم ناردبوو.

گوتم: "کتومت وەک ئەوەی تۆ لە تەورێز لەگەڵ وەستایانی نیگارکێش و خۆشنووساندا دەتکرد، منیش کتێبێک بە دروستکردن دەدەم. ئەوەی ڕاسپاردەی پێم داوە، حەزرەتی سوڵتانی کۆڵەکەی گەردوونمانە. لەبەر ئەوەی کتێبەکە نهێنییە، سوڵتانمان دەستووری بە گەورەی خەزێنەداران داوە پارەیەکی نهێنیم بۆ تەرخان بکات. لەگەڵ یەک بەیەکی وەستاترین نیگارکێشەرانی نیگارخانەی سوڵتانمان ڕێک کەوتووم. هەندێک لەوانم بۆ کێشانی نیگاری سەگ، بڕێکی تریان بۆ کێشانی نیگاری دار، یەکێکیانم بۆ نەخشاندنی کەناری پەڕەکان و کێشانی هەوری ئاسۆ و ئەوی تریانم بۆ کێشانی نیگاری ئەسپ ڕاسپاردووە. ئەو نیگارانەی ڕامسپاردووە بکێشرێن، دەمەوێت کتومت وەک ئەوەی لە نیگاری وەستاکانی ڤینیسیادا هەیە، ئاوێنەی

بالآنمای هەموو جیهانی سوڵتانمان بن. بەڵام ئەمانە نیگاری ماڵ و موڵک نابن وەک ئەوەی ڤینیسیاییەکان دەیکێشن، بگرە نیگاری دەوڵەمەندیی ناوەکی و خۆشی و ترسەکانی سوڵتانمان دەبن. ئەگەر نیگاری پارەم بەکێشان دابێت، بۆ بچووک پێشاندانی پارە بووە. ئیبلیس و مەرگیشم بۆیە داناوە، چونکە لێیان دەترسین. نازانم قسە و قسەڵۆکەکان باسی چی دەکەن؟ ویستم نەمریی دار و ماندوویی ئەسپ و بێ ئابڕوویی سەگەل پێشاندەری جیهانی حەزرەتی سوڵتانمان بن. ویستم ئەو وەستا نیگارکێشانەی ناسناوی لەقلەق، زەیتوون، زەریف و پەپوولەیان لێ نراوە، بە ئارەزووی خۆیان بابەت دەستنیشان بکەن. تەنانەت لە ساردترین و شوومترین شەوانی زستانیشدا یەکێک لە وەستایانی نیگارکێشی نیگارخانەی سوڵتانم بۆ پیشاندانی ئەو شتانەی من بۆ کتێب پێم بە نەخشاندن دابوو، دەهاتە لام."

"ناتوانم ئێستا بەتەواوی پێت بڵێم چۆن نیگارمان دەکێشا و بۆچی وامان دەکرد. مەبەستم ئەوە نییە لێتی بشارمەوە، بگرە لەبەر ئەوەیمە وەک بڵێیت خۆشم بەتەواوی نەزانم نیگارەکان باس لە چی دەکەن. بەڵام دەمزانی دەبێت چۆن نیگارگەلێک بن."

لە سەرتاشی گەڕەکی ماڵی کۆنمانم بیست قەرە چوار مانگ دوای ناردنی نامەی من، بۆ ئەستەنبوڵ گەڕاوەتەوە و هەر خۆیشم بانگم کرد بۆ ماڵ. دەمزانی بەڵێنی دەرد و بەختەوەرییەک لە چیرۆکی مندا هەیە و دەتوانێت هەردووکمان پێکەوە گرێ بدات.

گوتم: "هەر نیگارێک، چیرۆکێک دەگێڕێتەوە. نیگارکێش، بۆ خەملاندنی ئەو ئەو کتێبەی دەیخوێنینەوە، نیگاری جوانترین جڤاتی چیرۆک دەکێشێت. یەکەمین دیمانەی ئەڤینداران؛ سەرپەڕاندنی جانەوەری ئیبلیس ئاسا بەدەستی ڕۆستەمی قارەمان؛ خەمی ڕۆستەم پاش ئەوەی بۆ دەردەکەوێت ئەو بیانییەی کوشتوویەتی، کوڕی خۆیەتی؛ مەجنوونی سەوداسەری ئەڤین لە ناو شێر، پڵنگ، مامز و چەقەڵدا لە سرووشتی خامۆش و هۆڤ؛ کاتێک ئەسکەندەر بەر لە شەڕ دەچێتە دارستان بۆ ئەوەی لە ڕێی باڵندەکانەوە

داهاتووی بۆ ئاشکرا بێت و کاتێک دەبینێت وا هەڵۆیەکی زەبەلاح مریشکە کێوییەک پارچە پارچە دەکات، خەمگین دەبێت... چاوەکانمان بە خوێندنەوەی ئەم چیرۆکانە ماندوو دەبن، بەڵام بە بینینی نیگارەکان دەحەسێنەوە. ئەگەر شتێک لە چیرۆکدا هەبێت و ئەقڵ و هێزی خەیاڵمان نەتوانن وێنای بکەن، ئەوا دەمودەست نیگار بە هانامەوە دێت. نیگار برێتییە لە ڕازاندنەوەی چیرۆک بە ڕەنگ. کەس بیری بۆ نیگارێکی بێ چیرۆک ناچێت."

وەک بڵێیت پەشیمان بم، شتێکم بۆ قسەکانم زیاد کرد و گوتم: "پێم وا بێت کەس بیری بۆی ناچێت."

"بەڵام دەگوترێت لەوانەیە بشکرێت. دوو ساڵ لەمەوبەر جارێکی تریش وەک نێردراوی سوڵتانمان چوومە ڤینیسیا. تەواوی کات سەیری نیگاری ڕووخساری دەستکردی وەستایانی ئیتاڵیم دەکرد. نەمدەزانی نیگارەکان دەربڕی چ چیرۆکێک و چڤاتێکن، بەڵام دەکۆشام تێ بگەم و چیرۆکەکان بدۆزمەوە. ڕۆژێک لەسەر دیواری کۆشکێک لووتم تەقی بە نیگارێکدا و لە شوێنی خۆم ڕەپ بووم."

"نیگارەکە لە هەموو شتێک زیاتر، نیگاری کەسێکی وەک من بوو. بێگومان نیگاری نامووسڵمانێک بوو، نەک کەسێکی وەک ئێمە. بەڵام تا زیاتر لێی ورد دەبوومەوە، هەستم دەکرد من لەو دەچم. ئەمە بەمەرجێک، ئەو هەر هیچ وەک من نەدەچوو. ڕووخسارێکی بێ ئێسک و خڕ، ئێسکی ڕوومەتی هەر نەبوو. لە بەرامبەر ئەوەشدا، هیچ شوێنەوارێکی چەناگەی بێچاوینیی من لە هی ئەودا نەبوو. هیچ بە من نەدەچوو، بەڵام نازانم لەبەر چ هۆیەک بوو، وەک ئەوەی نیگاری خۆم بێت، دڵم دەستی کرد بە ترپەترپ."

ئەو خانەدانە ڤینیسیاییەی منی بە کۆشکدا دەگەڕاند، گوتی نیگاری سەر دیوار هی خانەدانێکی تری وەک خۆیەتی. هەر شتێکی لە ژیاندا پێ گرینگ بووە، دەستووری داوە بخرێتە نیگارەکەوە. کێڵگەی ناو ئەو دیمەنەی لە پەنجەرەی کراوەی پشتەوە دەبینرا، گوند و دارستانی ڕەنگ تێکەڵ وەک ڕاستی دەهاتە پێش چاو. لەسەر مێزی بەردەمیشی: سەعات، کتێب، کات،

خراپەکاری، ژیان، قەڵەم، نەخشە، قیبلەنۆما، قوتوو، لە ناو قوتووەکاندا پارەی زێڕین، وردەواڵە و شتی تریش لەوانەی کەس نازانێت لە چەند نیگاری تریشدا هەن و من لێیان تێ ناگەم، بەڵام هەستیان پێ دەکەم... سێبەری جنۆکە و ئیبلیس و دواتریش کچی جوانی جوانانی ناو خەون و خەیاڵ لە تەنیشت باوکییەوە.

"گەلۆ ئەم نیگارە بۆ خەملاندن و تەواوکردنی کام چیرۆک کێشرابوو؟ کاتێک لێم دەڕوانی، تێ دەگەیشتم چیرۆکی ئەم نیگارە لە هەناوی نیگار خۆیدایە. ئەو نیگارە درێژکراوەی چیرۆکێک نەبوو، شتێک بوو بۆ خۆی."

"نیگارەکە منی سەرسام کرد و لە ئەقڵمدا مایەوە. لە کۆشک دەرچووم، گەڕامەوە بۆ ئەو ماڵەی لێی مێوان بووم و بەدرێژاییی شەو بیرم لێ کردەوە. منیش دەمویست نیگارێکی وام لێ بکێشرێت. نەخێر، من حەدم نییە، بگرە پێویستە نیگاری سوڵتانمان بەو جۆرە بکێشرێت! دەبێت نیگاری سوڵتانمان بەگشت شتەکانییەوە، بەهەر شتێکەوە لە دەوری ئەو ئاڵابێت و دنیای ئەو پێشان بدات، بەو جۆرە بکێشرێت. بیرم کردەوە دەکرێت بەم بیرۆکانە کتێبێک بنەخشێندرێت."

"ئەو مامۆستا ئیتالییە نیگاری خانەدانی ڤینیسیایی بەشێوەیەک چێ کردبوو، تۆ یەکسەر تێ دەگەیشتیت ئەوە نیگاری ئەو خانەدانەیە. تەنانەت ئەگەر ئەو کەسەت هەرگیز نەدیبێت و پێت بڵێن لە ناو ئاپۆڕەیەکدا بیدۆزەوە، دەتوانیت لە سایەی ئەو نیگارەدا لە ناو هەزاران کەسدا بیدۆزیتەوە و دەست بخەیتە سەری. وەستایانی ئیتاڵی شێوازێکیان دۆزیوەتەوە بۆ جیاکردنەوەی هەر مرۆڤێک لەسەر بنەمای شێوەی ڕووخساری، نەک لەسەر بناغەی شێوەی جلوبەرگ و نیشانەکانی. ئەو شتەی ئەوان پێی ئێژن پۆرترێت، ئەمەیە."

"تەنانەت ئەگەر بۆ یەک جاریش نیگاری ڕووخسارت بەو شێوازە بکێشرێت، ئیدی هەتا هەتایە کەس لە بیرت ناکات. بگرە ئەگەر فرە دووریش بیت، ئەو کەسەی سەیری نیگارەکەت دەکات، لە ناخەوە وا هەست دەکات وەک ئەوەی تۆ لەپەنایدا بیت. ئەوانەشی لە ژیانی خۆیاندا تۆیان نەدیوە، چەندین ساڵ

دوای مــــردنت، وەک ئەوەی لە بەردەمـــیـــاندا بیت، دەتوانن چاو ببـــڕنە ناو چاوانت."

مـــاوەیەکی درێژ بێـــدەنگ بووین. هەرگـــیـــز دەریوانەی بەشی خـــوارەوەی پەنجـــەرەی بچـووکی هـەیوان و ڕوو لە کـۆڵانمـان نەدەکـردەوە، بەڵام لـە بەشی سـەرەوەی پەنجـەرەکـەوە، کـە تازە قـومـاشی مـێـودارم تێ گرتبـوو، تیـشکێکی ترسناکی هاوشـێوەی ئەو سـەرمـایەی لە دەرەوە دەهاتە ژووریێ، دزەی دەکـردە ژوورەوە.

گوتم: "نیگارکێشـێکم هەبوو بۆ کتێبی نهێنیی سـوڵتانم وەک وەستـایانی تری نیگارکێش تر بەدزییەوە دەهاتە لام و شـەو تا بەیانی کارمـان دەکرد. ئەو باشـترین زەڕکـاریی دەکـرد. زەریف ئەفـەندیی دامـاو شـەوێک لێـرە دەرچوو، بەڵام هەرگیـز نەگەڕایەوە بۆ مـاڵی خۆی. دەترسم وەستـای زەڕکـاری منیـان کوشتبێت."

٦

مـن ئۆرهـانم

قەرە گوتی: "کوشتوویانە؟"

ئەم قەرەیە بالآبەرز و زراڤ و کەمێکیش بەسام بوو. ڕێک ئەو کاتەی باپیرم گوتی "کوشتوویانە"، من بەرەو ڕووی ئەوان دەچووم و قەرە منی دی.

باپیرم گوتی: "ئەوە چی دەکەیت لێرە؟"

بەڵام ڕوانینی بەجۆرێک بوو من بێ سڵکردنەوە چووم و لە باوەشی دانیشتم. وەلێ یەکسەر منی داگرت. گوتی:

"دەستی قەرە ماچ بکە."

دەستیم ماچ کرد. بێ بۆن بوو.

قەرە گۆنامی ماچ کرد و گوتی: "زۆر شیرینە، لە داهاتوودا دەبیت بە شێر."

"ئەمە ئۆرهانە، تەمەنی شەش ساڵە. یەکێکی گەورەتریشیان هەیە، شەوکەت، تەمەنی حەوت ساڵە. ئەو منداڵە زۆر کەللەڕەقە."

قەرە گوتی: "چوومە کۆلآنەکەی ئاکسەرای. زۆر سارد بوو. بەفر و بەستەڵەک هەموو جێیەکی داپۆشیوە، بەڵام هەر دەڵێیت هیچ شتێک نەگۆڕاوە."

باپیرم گوتی: "هەموو شتێک گۆڕاوە، گشت شتێک تێک چووە. بگرە زۆریش."

ڕووی کردەوە من.

"کاکت لە کوێیە؟"

"لای وەستایە."

"ئەدی تۆ بۆ لێرەیت؟"

"وەستام گوتی ئافەرین، ئیدی تۆ دەتوانیت بڕۆیت."

باپیرم گوتی: "مەگەر بەتەنیا هاتیتەوە؟ دەبێت کاکت بتهێنێتەوە." پاشان بە قەرەی گوت: "دۆستێکی بەرگ تێگرم هەیە ئەمان هەفتەی دوو جار دوای دەرزی قورئان دەچنە کنی، بەردەستیی دەکەن و فێری بەرگ تێگرتن دەبن."

قەرە گوتی: "تۆیش وەک باپیرت حەز لە نیگارکێشی دەکەیت؟"

بێدەنگ بووم.

باپیرم گوتی: "باشە، تۆ هەستە و بڕۆ."

گەرمیی مەقاڵەکە زۆر بەچێژ بوو، نەمدەویست لایان بڕۆم. بۆنی بۆیاخ و زەمقم کرد و کەمێک ڕاوەستام. بۆنی قاوەش دەهات.

باپیرم گوتی: "بۆچی مەگەر نیگارکێشان بەشێوەیەکی تر، بینینە بەشێوازێکی تر؟ لەو سۆنگەیەوە زەرکاری بەستەزمانیان کوشت. بەتایبەتیش ئەو لەسەر شێوازی کۆن زەرکاریی دەکرد. بە کوشتنی نازانم، تەنیا ئەوەندە هەیە ونە. ئەو وەستا نیگارکێشانە بە چاودێریی و فەرمانی عوسمانی گەورەی وەستایانی نیگارکێش نیگاری جەژننامەیەک بۆ سوڵتانمان دەکێشن. هەرکەس لە ماڵی خۆی کار دەکات. مامۆستا عوسمان لە نیگارخانەیە. بەر لە هەموو شتێک دەمەوێت بچیتە ئەوێ و هەموو شتێک بەچاوی خۆت ببینیت. ترسی ئەوەشم هەیە ئەوانی تر لێیان بووبێت بە دەمەقاڵە و یەکتریان کوشتبێت. پێویستە بچیتە ماڵی هەریەکەیان و بە ناوەکانی: پەپوولە، زەیتوون، لەقلەق... بیانبینیت. ئەو ناسناوانە چەندین ساڵ لەمەوبەر گەورەی وەستایانی نیگارکێش، واتا عوسمانی وەستایان لەوانی ناوە."

لەبری ئەوەی بە پلیکانەکاندا بڕۆمە خوارێ، گەڕامە دواوە. لە دۆڵابی ناو دیواری ژووری نووستنی خەیرییەوە کرتەکرت دەهات. خۆم کرد بەوێدا. خەیرییە نا، دایکم لە ژوورەوە بوو. بە بینینی من، شەرم دای گرت. نیوەی

جەستەی لە دۆڵابەکەدا بوو.

گوتی: "ئەوە لە کوێ بوویت؟"

بەڵام خۆی دەیزانی لە کوێ بووم. کۆنێک لە دۆڵابەکەدا بوو. لەوێوە ژووری نیگارکێشانی باپیرم دیار بوو. ئەگەر دەرگای ژوورەکە کراوە بوایە، لەوبەری هەیوان ناوەوەی ژووری خەوی باپیرم دەبیندرا، بێگومان ئەگەر دەرگای ئەویش لەسەرپشت بوایە.

گوتم: "لەکن باپیرم بووم. دایە، ئەدی تۆ لێرە چ دەکەیت؟"

بە دەنگێگی نزم، چونکە نەیدەویست میوان گوێی لێ بێت، هاواری کرد: "ئەرێ من بە تۆم نەگوتبوو ئەگەر مێوانمان هەبوو بۆت نییە بچیتە لای؟" دواتر بە دەنگ و ئاوازی شیرینیی خۆی پرسی: "چییان دەکرد؟"

"دانیشتبوون، بەڵام لای بۆیاخەکان نا. باپیرم قسەی دەکرد و ئەویش گوێی بۆی ڕاگرتبوو."

"چۆن چۆنی دانیشتبوو؟"

لەپڕ هۆپ لەسەر زەوی دانیشتم و لاسایی مێوانم کردەوە. گوتم: "بڕوانە دایە، من ئێستا پیاوێکی زۆر بەدەربەستم. برژانگی خۆم تیژ کردووە و گوێ بۆ باپیرم ڕادەگرم. وەک ئەوەی گوێم بۆ مەولوود ڕاگرتبێت، جۆری ئەو مێوانە، زۆر بەهەند و بەدەم ویردەوە سەر دەلەقێنم.

دایکم گوتی: "بڕۆ خوارەوە. خەیرییەم بۆ بانگ بکە. هەر ئێستا."

دانیشت، لەسەر کاغەزێکی بچووکی سەر تەختەی ئامێزی، دەستی کرد بە نووسین.

"دایە، ئەوە چی دەنووسیت؟"

"ئەرێ پێتم نەگوت بەپەلە بڕۆ خوارێ و خەیرییەم بۆ بانگ بکە؟"

چوومە ئاشپەزخانە. کاکم هاتبووەوە. خەیرییە قاپێک لە پڵاوی مێوانی لە بەردەمی دانابوو.

کاکم گوتی: "هەی بێبەخت، ڕۆیشتیت و منت بەتەنیا لای وەستا بەجێ هێشت. هەر خۆم بەتەنیا هەموو نووشتاندنەوەکانم ئەنجام دا. پەنجەکانم شین و مۆر بوونەتەوە."

"خەیرییە، دایکم بانگت دەکات."

کاکم گوتی: "هەر خواردنەکەم تەواو کرد، دارکاریت دەکەم. سزای تەمەڵی و بێبەختیی خۆت وەردەگریت."

دوای ئەوەی خەیرییە ڕۆیشت، کاکم، تەنانەت بەر لەوەی پلاوەکەشی تەواو بکات، هەڵسا و بەرەو ڕووم هات. نەمتوانی ڕابکەم. قۆڵمی گرت و دەستی کرد بە بادانی باسکم.

"مەکە شەوکەت مەکە. ئەوە زۆرم ئازار دەدات."

"جارێکی دی کار بەسەر مندا بەجێ دەهێڵیت و ڕادەکەیت؟"

"ڕاناکەم."

"سوێند بخۆ."

"سوێند دەخۆم."

"بە قورئان سوێند بخۆ."

"بە قورئان سوێند دەخۆم."

بەڵام بەرمی نەدا. منی ڕاکێشا بۆ لای سینییەکە. لە سەرێکەوە کەوچکی لە پلاو دەدا و لە سەرێکی ترەوە، لەبەر ئەوەی لە من بەهێزتر بوو، هێشتا قۆڵمی با دەدا.

خەیرییە خۆی پۆشتە کردبوو، دەچووە کۆڵان. گوتی: "دیسان ئەشکەنجەی برات مەدە هەی زۆردار. وازی لێ بێنە."

کاکم هێشتا قولمی با دەدا، گوتی: "تۆ خۆتی تێ هەڵمەقورتێنە ئەی کچی دیل. بۆ کوێ دەچیت؟"

خەیرییە گوتی: "لیمۆ دەکڕم."

کاکم گوتی: "هەی درۆزن، دۆڵابەکە پڕە لە لیمۆ."

لەبەر ئەوەی قۆڵمی شل کردبوو، لەپڕ خۆم قورتار کرد. شەقێکم تێ هەڵدا و تاوم دایە دەسکی مۆمدانەکە، بەڵام خۆی هەڵدایە سەرم و نامیە ژێر. خۆی بە مۆمداندا کێشا و سینی قلّپ بووەوە.

دایکم گوتی: "بەڵاکانی خوا! بەمەبەستی ئەوەی نەبادا مێوان گوێی لێ بێت، نەیدەقیژاند. ئەرێ چۆن بێ ئەوەی خۆی پێشانی قەرە بدات، بە هەیواندا تێ پەڕیوە و بە پلیکانەکاندا هاتبووە خوارێ؟ هەردووکمانی لێک کردەوە. "ئابڕووی مرۆڤ دەبەن، هەی بیژیی پووچ."

شەوکەت گوتی: "ئۆرهان ئەمڕۆ درۆی کرد. منی بە دیار هەموو کارەکانەوە لای وەستام بەجێ هێشت و ڕایکرد."

دایکم زللەیەکی تێ سرەواند و گوتی: "کڕ بە."

بەسووکی لێی دابوو، کاکیشم نەگریا. گوتی: "من باوکم دەوێت. کاتێک باوکم گەڕایەوە، شمشێرە سوورەکەی مامە حەسەن لە کێلان دەردەهێنێت و ئێمەش لەم ماڵەوە بۆ کن مامە حەسەن دەگەڕێینەوە."

دایکم گوتی: "بێدەنگ بە." لەپڕ زۆر تووڕە بوو، پەلی شەوکەتی گرت و بردی بۆ تاریکاییی ئەوپەڕی بەردەڵانەکە. منیش دوایان کەوتم. دایکم دەرگای کردەوە. کاتێک منیشی بینی، گوتی:

"دەی هەردووکتان بچنە ژوورێ."

گوتم: "بەڵام دایە من هیچم نەکردووە." لێ چوومە ژووریشەوە.

دایکم دەرگای لەسەرمان داخست. ژوورەوە تاریکێکی ئەنگوستەچاو نەبوو، لە درزی دەریوانەی پەنجەرەی بەرامبەر دار هەنارەکانەوە تیشکێکی دزەی دەکردە ژوورەوە، بەڵام ترسام.

گوتم: "دایە دەرگا بکەوە، سەرمامە."

شەوکەت گوتی: "مەگری ترسنۆک، ئێستا دەیکاتەوە."

دایکم دەرگای کردەوە و گوتی: "ئارام دەبن تا مێوان دەڕوات؟ باشە، مادام

وایە تا قەرە دەڕوات، بەدیار ئاگردانەکەوە دانیشن. ناچنە سەرێ."

شەوکەت گوتی: "لەوێ بێزار دەبین. خەیرییە بۆ کوێ چوو؟"

دایکم گوتی: "خۆت لە گشت شتێک هەڵدەقورتێنیت. تۆ زۆر پێی لێ ڕادەکێشیت."

لە گەورەکەوە گوێمان لە حیلەی لەسەرەخۆی ئەسپێک بوو. دواتر جارێکی تریش گوێمان لێ بوو. ئەمە ئەسپی باپیرم نەبوو، ئەوەی قەرە بوو. وەک ئەوەی بەیانیی ڕۆژی بازاڕ، یان جەژن بێت، خۆشییەک لە نێوانماندا پەیدا بوو. بزەیەک کەوتە سەر لێوی دایکم، وەک بڵێیت دەیویست ئێمەش پێ بکەنین. دوو هەنگاوی هاویشت و دەرگای ڕوو لەملای پشتیری کردەوە.

بەرەو ڕووی ژوورەوە بانگی کرد: "هۆششششش."

گەڕایەوە، ئێمەی بردە ئاشپەزخانەی مشکاویی خەیرییە و لەوێ دامانی نیشاند. ئێرە ناخۆش بوو، بۆنی ڕۆنی لێ دەهات. "دەستم بەدامێنتان تا مێوان دەڕوات، لێرە دەرنەچن. شەڕیش مەکەن با کەس وا نەزانێت ئێوە منداڵی سەرکێش و بەدفەساڵن."

پێش ئەوەی دەرگا دابخات، گوتم: "دایە، دایە، شتێک دەڵێم. زەڕکارە داماوەکەی باپیرمیان کوشتووە."

٧

مـن ناوم قـەرەیە

لە یەکەم بینینی منداڵەکەیدا، دەستبەجێ حاڵی بووم چەندین ساڵە چ شتێکی ڕووخسـاری شـەکوورەم بەهەڵە بیـر کـەوتووەتەوە. ڕووری شـەکوورەش، وەک ڕووخسـاری ئۆرهـان باریکەڵە بوو، چـەناگەشـی لەوە درێتـر بوو وەک ئەوەی لە بیـرەوەریی منـدا مـابووەوە. بۆیـە دەبوو بێگومـان دەمـی خـۆشـەویستم زۆر لەوە بچـووک و تـەنگتـر بێت لەوەی سـالانێک بوو مـن بیـرم لـێ دەکـردەوە. لە مـاوەی گەڕانی دوازدە ساڵەم بـەم شـار و ئەو شاردا، بەخەیاڵی خـۆم دەمی شـەکوورەم لەسەر ویستی خۆم گەورە کردبووەوە. لێوەکانیشی تێر و ئەستوور، بەڵام وەک دەنکە گێلاسێکی گەورە، بریقەدار و گۆشتنتر و خۆ لەبەردا ڕانەگیراو دەهاتە پێش چاوم.

ئەگەر نیگارێکی بەشێوازی ئیتاڵیایی کێشراوی ڕووخساری شەکوورەم پێ بوایە، ئـەوا لە ناوەڕاسـتی ڕێبـواریی دوازدە سـاڵـەمـدا ناچار نەدەبووم لەبەر نەبوونی توانای بیرهـێنانەوەی ڕووخساری ئەڤینداری لە پاش بەجێمـاوم خۆم بێ خـاک و بێ نشـتـیمـان بزانم، چونکە ئەگـەر دڵدارێکتـان هـەبێت و نیگاری ڕووخسـاریتـان لە دڵ و هـەناوی خـۆتاندا کـێشـابێت، ئەوا ئـیدی بزانن گشت گۆشەیەکی ئەم دنیایە ماڵ و وارگەی خۆتانە.

بە بینینی کوڕی شەکوورە، دواندنی، سەیرکردنی ڕووخساری لە نێزیکەوە و مـاچکردنی، بێـئـۆقـەرەییـیـەکی تـایبـەت بە کـەسـانی شـووم و بکوژان و گوناهکاران سـەرتای جەسـتـەمی داگرت. دەنگێک لە ناخـەوە پێـمی دەگوت: "دەی، هەر ئێستا بڕۆ شەکوورە ببینە."

تاوێک بیـرم کـردەوە بێ گـوتنی هیچ شـتـێک لای زاوا هەڵسم و دەربچم،

هەموو دەرگـانی سـەر هەیوان -بە تیلەی چاو ژمـاردم، بەوەی سـەر پلیکانەکانەوە سەرجەم پێنج دەرگا بوون- یەک بەیەک بکەمەوە تا شەکوورە دەدۆزمەوە. بەڵام لەبەر ئەوەی من لە ناوەخت و بێحەسێب دڵی خۆم بۆ ئەڤیندارم کردبووەوە، دوازدە ساڵی ڕەبەق لێی دوور کەوتبوومەوە. بێدەنگ و بەدزییەوە چاوەڕێم کرد، چاوێکم گێڕا بە نیمدەرەکاندا و بیرم کردەوە مەگەر خوا هەر خۆی بزانێت شەکوورە چەند لەسەریان دانیشتووە، بۆ کۆمەڵێک شتومەکی ترم دەڕوانی لەوانەی دەستی ئەویان بەرکەوتبوو، هەمان کاتیش گوێم بۆ زاوا ڕاگرتبوو.

بۆمی گێڕایەوە سوڵتان دەیەوێت کتێبەکە فریای ساڵی هەزارەی یەکەمی کۆچی بکەوێت. سوڵتانی کۆڵەکەی جیهانمان دەیویست لە هەزار ساڵەی ساڵنامەدا پێشانی فەرەنگەکانی بدات خۆی و دەوڵەتیشی دەتوانن هێندەی ئەوان شێوازەکانی ئەوان بەکار بهێنن. سوڵتان لەبەر ئەوەی دەیزانی ئەو وەستایانەی ئەرکی ئامادەکردنی جەژننامەی پێیان ڕاسپاردبوو زۆر سەرقاڵ دەبن، دەستووری دابوو لە ئاپۆڕەی نیگارخانە دوور بکەونەوە و لە ماڵ کار بکەن. بێگومان ئاگاداریش بوو لەوەی وەستایانی نیگارکێش بەدزییەوە سەریان لە زاوام دەدا.

زاوام گوتی: "دەچیت و گەورەی وەستایانی نیگارکێش وەستا عوسمان دەبینیت. دەڵێن کوێر بووە و خەڵەفاوە، بەڵام بەڕای من کوێر و خەڵەفاوە."

زاوام، بێ ئەوەی وەستایەکی نیگارکێش بێت و پیشەی نیگارکێشی بێت، سوڵتان ڕای سپاردبوو سەروکاری ئامادەکردنی کتێبێکی بۆ بکات. هەڵبەتە ئەمەش ناکۆکیی نێوان ئەو و گەورەی وەستایانی نیگارکێش وەستا عوسمانی بەساڵاچووی قوڵتر دەکرد.

سەردەمی منداڵیی خۆمم بیر کەوتەوە و نیگام لە کەلوپەلی ناو ماڵ بڕی: کلیمی شینی دەستکاری قولا، سوراحیی مس، سینیی پەرداخەکان و پەقرەج، فنجانگەلی قاوە و هێشتا لە بیرمە پووری خوا لێخۆشبووم دوازدە ساڵ لەمەوبەر بە شانازییەوە دەیگوت لە چین و پۆرتوگالەوە هاتوون. ئەم

شـتومـەکـانەش وەک تەختـەی کـەنار بە گـەوهـەر ڕازێندراوە، ڕەفی سـەر دیوارەکـان و سـەرینی قـەدیفـەیی سـووری شـەکـوورە، دەسـتێکم لێ دا و نەرمییەکەیم بیر کەوتەوە، پاشماوەی ماڵەکەی ئاکسەرای بوون، ئەو ماڵەی من و شـەکـوورە منداڵیـی خـۆمـان تێـدا بەسـەر بردبوو. هێـشـتـا بـەشـێک لە شـوێنەواری بەختـەوەریم لەو مـاڵە و گـەشـاییی ڕۆژانی نیگـارکێشـانم بەسـەر شتەکانەوە مابوو.

بەختـەوەری و نیگار. داوا لـە خـوێنـەرانی دەلال دەکـەم، ئەوانەی سـەرنج لە چیرۆک و دەردەکانی من دەدەن، هەمیشە ئەمەتان وەک سەرەتای دنیای من لە خەیاڵ بێت. سـەردەمانێک لێرە، لە ناو کتێب و قەڵەم و نیگاردا زۆر بەختـەوەر بووم. دواتر لەبـەر ئەوەی کەوتمە داوی ئەڤینـەوە، لەم بەهەشتـە وەدەرنرام. لە سـاڵانی ئاوارەییـی ئەڤینمدا زۆر بیـرم کـردەوە مـن فـرە قـەرداری شـەکـوورە و ئەڤـینی ئەوم، چونکە ڕێی بۆم خـۆش کـردبـوو لە تافی لاویمدا گـەشـبـینانە بۆ ژیان و دنیـا بڕوانم. لـەبەر ئەوەی زۆر دڵسـافـانە گـومـانم نـەبوو لە دوورینەوەی بەری ئەڤینداریی خـۆم، زیاد لە ڕادەبەدەر گـەشـبین بووم، دنیاشـم گـەشـبـینانە پەسـەند دەکـرد و وەک جێـیـەکی باش چاوم لێ دەکـرد. هـەر لە سـۆنگەی ئەم گەشـبـینییـەوە شـەیدای کـتـێب و شـتگەلێکی تر بووم لـەوانەی زاوام دەیگوت "بیـانخـوێنەوە." دڵم چووە سـەر ئەو شـتـانەی لـە دەرزخـانە فـێـریان دەبووم و نیگار و نیگارکێشـانم خۆش ویست. بەئەندازەی ئەوەی لە نیوەی یەکەمی هـەرە دەوڵەمـەندی پەروەردەی و گـەش و بەسـازمـدا قـەرداری ئەڤـینـی شـەکـوورەم، بەهەمـان ڕادەش قـەرداری ڕەتکردنەوەی ئەزمـوونە تاریکـەکـانی خـۆمم، ئەو ئـەزمـوونـانەی پـەروەردەی منیـان ژەهـراوی کـردبـوو: کـاتێک لـە ژووری کـاروانسـەراکـان گـڕی ئاگـر خـامـۆش دەبـوو، من ئارەزووم دەکـرد لەگـەڵ پشکۆکان بفەوتێم و نەمێنم؛ گشت جارێک لە خـەونمدا، دوای سـەرجێییکردن لەگەڵ ژنی ڕاکشاو لەپاڵمدا، دەکەومە دۆڵێکی قوڵ و بێبنەوە، زۆر جاریش پێم وایە من سـەرتـۆپی کەسـانی هیچ لـەباردا نەبووم، ئەوانی پێنج قـروش ناکـەن. گشت ئەمانە میراتی شەکوورەیە بۆ من ماوەتەوە.

دواتر زاوام گوتی: "ئایا دەتزانی دوای مردن ڕۆحی مرۆڤ دەتوانێت بگات بە ڕۆحی ئەوانەی لەم دنیا لە نوێنی خۆیاندا لە شیرین خەودان؟"

"نەمدەزانی."

"دوای مـــردن ڕێبـــوارییـــەکی درێژ هەیە، بەڵام ترسی من لە مـــردن لەم سۆنگەیەوە نییە. دەترسم کتێبی سوڵتانمان بە ئەنجام نەگەیەنم و بمرم."

بەشـێکی هۆشم لەســەر ئەوە بوو گـوایە بە بۆچوونی زاوام، من بەهێـز و هۆشمەند و ساغڵەمتر بووم. بەشێکیشی چووبووە سەر گرانبەهاییی ئەو قوماشـەی لە هاتنمدا بۆ ئەم پیاوەم کڕیبوو، ئەو پیاوەی دوازدە ساڵ لەمەوبەر ڕازی نەبوو کـچی خـۆیم لێ مـارە بکات. هـەمان بەشی ئەقـڵم چووبووە سـەر هەوساری زیوین و ڕەخت و زینی نەخشـێندراوی ئەسپەکەم و بەخـۆم دەگوت هەر ئێستا بە پلیکانەکاندا دەچمە خوارێ، لە گەوڕ دەری دەهێنم و سواری دەبم.

پێم گوت هەرچییەک لە وەستایانی نیگارکێش ببیستم، پێت دەگەیەنمەوە. دەستیم ماچ کرد، لە پلیکانەکان چوومە خوارێ و گەیشتمە حەوشە. کاتێک لەسەر ڕووم هەستم بە ساردیی بەفر کرد، بیرم کەوتەوە من نە منداڵم و نە کابرایەکی بەسـاڵاچوو. هەستم کرد سەرما بەختەوەریی ژیان دەڕژێنێتە جەستەمەوە. هەر هێندەی دەرگای پشتیرم داخست، بایەک هەڵی کرد. ئەگەر لغاوی ئەسپی سپیم گرت، بەدوای خۆمدا ڕام کێشا و لە بەردەڵانەوە بەرەو حەوشە ڕۆیشتین، ئەویش وەک من لەرزی لێ هات: وا هەستم کرد وەک ئەوەی ڕانی بەهێـز، دەمارە ئەسـتـوورەکـانی، پشـووکـورتی و دۆخی لە ڕامکردن نەهاتووی ئەو، هی خـۆم بن. هەر ئەوەندەی چوومــە کـۆڵان، لەوەدا بووم بە هەڵمەتێک سواری ئەسپ بم، لە کۆڵانی تەنگەبەردا ون بم و وەک سواری ناو داستانەکان هەرگیز نەگەڕێمەوە، ژنێکی کەتە، جوویەکی سەرتاپا پەمەیی پۆش و بوخچە بەدەستم دی، نەمزانی لە کوێوە پەیدا بوو، بەرەو ڕووم هات. هـێندە گـــەورە و فــــراوان بوو وەک دۆڵاب دەچوو، بەڵام بە بزاوت و زیت و تەنانەت نازداریش بوو.

گوتی: "شـێری خـۆم، لاوی جـوامـێرم، بـەڕاسـتـی چـەلـەنگ و هـۆشـمـەندتری لەوەی لێت دەگـێـڕنەوە. ژنداریت، یان زگـورتـی؟ لە ئەسـتـەری باشـتـرین بوخچەگێڕی ئەستەنبوڵ دەسماڵێک بۆ دۆستی نهێنیت ناکڕیت؟

"نەخێر."

"پشتوێنێکی سووری لە ئەتڵەس چندراو."

"نەخێر."

"نەخێر، نەخێر مەکە بڕوانم! کەی دەچێتە ئەقڵەوە شێرێکی وەک تۆ مارەبڕ، یان خۆشەویستێکی نهێنیی نەبێت؟ کێ دەزانێت چەند کچی چاو بە فرمێسک قرچەیان دێت و بۆت دەسووتێن؟"

لەپڕ جـەسـتـەی خـۆی وەک بەژنی نـەرمی تەنافـبـازێک درێژ کـرد و بە زەرافەتێکی سـەرسـووڕهێنەرەوە خـۆی لێم نێزیک خسـتـەوە. هەمـان کـات بە جـۆری ئەو جـادووگـەرانەی بە هـونەری خـۆیان لە هـیـچـەوە شت دەئافـرێنن، نامـەیەک لـە دەسـتیدا دەرکـەوت. لە چاوترووکانێکدا پڕم دایە نـامـەکە و وەک ئـەوەی چەنـدین سـاڵ بێت بـۆ ئـەم سـاتـە پـەروەردە کـرابم، خـزاندمـە پشـتـوێنەکـەمـەوە. نامەیـەکی قەبە بـوو. یەکسـەر لە پشـتـوێنی ناوقـەدمـدا، وەک ئاگر لەسەر جەستەی تەزیوم هەستم پێ کرد.

ئەستەری بوخچەگێڕ گوتی: "سواری ئەسپەکەت بە و بەڕەوانی بازۆ. لەگەڵ ئەم دیوارانە بۆ لای ڕاست بگەڕێوە. گوێ بە قسـەی کـەس مـەدە و بڕۆ، بەڵام کاتێک گەیشـتیتـە کن ئەو دار هەنارە، ڕووت وەرگێڕە و سـەیری ئەو مـاڵە بکە کە لێوەی دەرچوویت، تەماشای پەنجەرەی بەرامبەرت بکە."

درێژەی بـە ڕۆیشـتنی خـۆی دا و لەپڕ ون بوو. سـواری ئەسپ بـووم، بەڵام سـواربوونێکی ناشـیانە وەک ئـەوەی جاری یەکـەمم بێت سـواری ئەسپ بم. دڵم ترپەترپ لێی دەدا، ئەقـڵم شـپـرزە بوو، دەسـتـەکـانم سـەریان لێ شـێـوابوو، نەیاندەزانی چۆن هەوسـاری ئەسپ بگرن. بەڵام دوای ئەوەی سـوار بووم و ڕانەکانم بە جەستەی ئەسپی خۆمەوە نووساند، ئەقڵ و هونەرێکی ساغڵەم جڵەوی خۆم و ئەسپمیان گرتە دەست و ئەستەر گوتەنی، ئەسپی ئاوەزیاوم

ڕەوان ڕێی کرد و ئاوڕیشمان بۆ کۆڵانی لای ڕاست دایەوە. چەند جوان بوو!

ئەو ساتە هەستم کرد لەوانەیە بەڕاستی چەلەنگ بم. هەستم دەکرد، وەک ئەوەی لە داستانەکاندا هەیە، لە پشت هەر دەریوانەیەک و هەر تەلبەندێکی پەنجەرەوە ژنێکی گەڕەک سەیری من دەکات و منیش بەهەمان ئاگر لەبەرەوە دەسووتێم. ئەرێ ئەمە بوو ئارەزووی من؟ ئایا دەگەڕێمەوە بۆ نەخۆشیی پێش ئەو هەموو ساڵە؟ لەپڕ خۆر دەرکەوت و سەرم لێ شێوا.

دار هەنار لە کوییە؟ کوا ئەم دارە لاواز و خەمبارەیە؟ بەڵێ خۆیەتی! بەسەر ئەسپەکەمەوە لەسەرەخۆ ڕووم وەرچەرخاند: ڕێک لە بەرامبەرم پەنجەرەیەک هەبوو، کەسی لە بەردەم نەبوو. ئەستەری چەنەباز، منت لە خشتە برد!

ڕێک کاتێک من نوقمی ئەو بیر و خەیاڵانە بووم، دەریوانەی بە شەختە داپۆشراوی پەنجەرە، وەک ئەوەی بتەقێتەوە، کرایەوە و دڵداری شۆخی خۆم بینی لە چوارچێوەی پەنجەرەدا لەبەر تیشکی خۆر دەبریسکایەوە. دوای دوازدە ساڵ لە نێوان لقی داری بە بەفر داپۆشراوەوە ڕووخساری شیرینیم دی. لە خۆمم پرسی ئایا چاوەڕەشم بۆ منی دەڕوانی، یان بۆ ژیانێکی تر لەو دیوی منەوە؟ تێ نەدەگەیشتم داخۆ خەمگینە، یان پێ دەکەنێت، یان بە خەمگینی پێ دەکەنێت؟ ئەسپی بێ ئەقڵم، دڵم وێڵ بکە و هێدی بڕۆ! جارێکی تریش لەسەر زینی ئەسپی خۆم بێ پەروا ئاوڕم دایەوە، تا ڕووخساری ڕازدار، زەریف و زراڤی ئەو لە پشت لق و چڵە سپییەکانەوە ون بوو، من بە تاسەوە تەماشام کرد.

ئای دیمەنی من بەسەر ئەسپەوە و ڕاوەستانی ئەو لە ناو پەنجەرەدا چەند بەو جڤاتەی هەزاران جار نیگار کێشراو دەچوو کاتێک خەسرەو دێتە ژێر پەنجەرەی شیرین. –لە نێوان ئێمەشدا، بەڵام کەمێک لە دواترەوە، دارێک هەبوو– من زۆر درەنگ، پاش ئەوەی نامەکەم کردەوە و نیگاری ناویم دی، لەمە حاڵی بووم. کاتێک حاڵیش بووم، وەک نیگاری داستانەکانی ناو ئەو کتێبانەی خۆشمان دەویستن و شەیدایان بووین، من لە تاو ئازاری ئەڤین قرچەی سووتانم دەهات.

٨

من ناوم ئەستەرە

دەزانم هەمووتان پەرۆشی ئەوەن بزانن ئەو نامەیەی ڕادەستی قەرەم کرد، چی تێدا نووسرابوو. لەبەر ئەوەی منیش پەرۆشی زانینی بووم، هەمووی بۆ ئاشکرا بوو. ئەگەر دەخوازن کارێکی وا بکەن وەک ئەوەی پەڕە بەپەڕەی چیرۆکتان بۆ دواوە هەڵبدەنەوە. با بۆتان بگێڕمەوە بزانین پێش ئەوەی نامەکەی بگەیەنمێ، چی ڕووی دا.

ئێستا لای ئێوارەیە. لە گەڕەکی جوولەکانی خۆمانی هەڵکەوتوو لەبەر دەروازەی کەنداوی زێڕین، لەگەڵ نەسیمی هاوسەرم لەماڵەوە دانیشتووین. دوو پیر و بەساڵاچووین، خەڵوز دەخەینە زۆپاوە، نرکەنرک فووی لێ دەکەین و لە هەوڵی خۆ گەرمکردنەوەداین. لەوە گەڕێن ئێستا لە دەمم دەرپەڕی و بەخۆمم گوت پیر. باوەڕتان هەبێت هەر ئەوەندەی دەسمالی ئاوریشم، دەستکێش، چارشێو، قوماشی ڕەنگاوڕەنگی بە کەشتی لە پۆرتوگالەوە هاتوو، ئەنگوستیلە، گوارە، میلوانەکە و وردەواڵەی وەجۆشهێنەری ژنانم لە بوخچە نا و کردمە قۆڵم، ئەوا ئەستەنبوڵ مەنجەڵ و ئەستەر کەوگیر، کۆڵان نامێنێت سەری پێدا نەکەم. نامە و قسە و قسەڵۆک نەماوە لەم دەرگاوە نەیگوازمەوە بۆ ئەو دەرگ، نیوەی کچانی ئەستەنبوڵ خۆم بە شوویانم داوە. ئێستا بۆ خۆهەڵکێشان سەری ئەم بابەتەم نەکردەوە. گوتم دەمەو ئێوارە دانیشتبووین، تەقتەق لە دەرگا درا. چووم و کردمەوە، خەیرییەی کەنیزەکی بێ هۆشم لە بەردەم خۆمدا دی نامەیەکی بەدەستەوە بوو. نازانم لە تاو سەرما بوو، یان لەبەر شپرزەیی، بە هەڵلەرزینەوە خواستی شەکوورەی خۆمی بۆم دەگێڕایەوە.

سەرەتا وام زانی ئەم نامەیە بۆ حەسەن دەنێردرێت، بۆیە سەرم سوورِما. شەکوورەی دلبەر مێردێکی هەیە ماوەیەکی درێژە لە شەڕ نەگەڕاوەتەوە – ئەگەر لە من دەپرسن، ئەو بەدبەختە لە مێژە پێستی وشک هەڵهاتووە–، ئا ئەو مێردە بۆ ماڵ نەگەڕاوەیەی، برایەکی سەرەڕۆی هەیە ناوی حەسەنە. بەڵام تێ گەیشتم نامەی شەکوورە بۆ حەسەن نییە، بۆ کەسێکی ترە. چی لە نامەکەدا نووسرابوو؟ ئەستەر خەریک بوو لە مەراقدا شەقی دەبرد. دواجار لە خوێندنەوەیدا سەرکەوتوو بووم.

ئاشنایەتییەکی ئەوتۆشم لەگەڵ ئێوەدا نییە. ڕاستییەکەی، لەپڕ هەستم بە شەرم و دڵتەنگی کرد. پێتان ناڵێم نامەکەم چۆن خوێندەوە. لەوانەیە مەراقەکەم –وەک ئەوەی ئێوەش لانی کەم هێندەی سەرتاشەکان کەسانی بەمەراق نەبن– بە شوورەیی بزانن و بەچاوی سووک بۆم بڕوانن. با تەنیا ئەو شتانەتان پێ بڵێم کە من لە کاتی خوێندنەوەی نامەکەدا بەرگوێم کەوتن. شەکوورەی شیرین بەمجۆرەی نووسیبوو:

"قەرە ئەفەندی، بە پشتبەستن بە نێزیکبوونت لە باوکمەوە دێیتە ماڵم. بەڵام پێت وا نەبێت لە منەوە هیچ ئاماژەیەکت دەستگیر بێت. لە دوای ڕۆیشتنی تۆ زۆر شت قەوما. شووم کرد و دوو کوڕی شێرئاسام هەن. یەکێکیان ئۆرهانە، پێش کەمێک هاتبووە ژوورەوە و تۆ دیت. ماوەی چوار ساڵە چاوەڕێی مێردم دەکەم و بیر لە هیچ شتێکی تر ناکەمەوە. لەوانەیە لەگەڵ دوو منداڵ و باوکێکی پیردا هەست بە بێکەسی، بێچارەیی و بێ هێزیی خۆم بکەم، لەوانەیە پێویستم بە هێز و پەنای پیاوێکیش هەبێت، بەڵام کەس پێی وا نەبێت دەتوانێت کەڵک لەم دۆخەم وەربگرێت. بۆیە تکایە جارێکی تر لە دەرگامان مەدە. ئاشکرایە جارێک منت شەرمەزار کرد و ئەو کاتە دەرد و ئازاری زۆرم چەشت بۆ ئەوەی بێ تاوانیی خۆم لەبەر چاوی باوکم بسەلمێنم. ئەو کاتەی گەنجێکی ئەقڵ لە ئەژنۆ بوویت، نیگارێکت کێشا و بۆ منت نارد.

لەگـەڵ ئەم نامــەیەدا، نیگارەکـەت بـۆ دەنێـرمــەوە بۆ ئەوەی هـیچ ئومـێدێکت نەمـێنێت و هیچ ئـامـاژەیەکی هەڵەت پێ نەگـات. ئەوە درۆیە مـرۆڤ بە سـەیرکـردنی نیگـارێک عـاشق دەبێت. شـتی هـەرە باش ئەوەیە پێت لە ماڵمان ببڕیت."

شـەکووره گـیـانـی دامـاوم نە پیـاوە، نە بەگ و نە پـادشـا تـا مـۆری ڕازاوەی خـۆی لە بنی نامـە بدات! پیـتی یەکـەمـی ناوی خـۆی، وەک مـەلێکی بچـووک و ترسنۆک خستووەتە پەراوێزی نامەکەیەوە. هەر ئەوەندە و بەس.

باسی مـۆرم کـرد. ئێـسـتـا ئێـوە پەرۆشـی ئەوەن بزانن من چـۆن ئەو نامـە مـۆرکـراوانە دەکـەمـەوە و دادەخـەم؟ نامــەکـان سـەربەمـۆر نین. شـەکـوورەی شــیــرینـم وا بیــر دەکــاتـەوە ئەم ئـەســتــەرە جــوویەکی نـەزانە و دەست لە نووسراوەکانی نادات. ڕاستە، من دەستنووسی ئێوەم بۆ ناخوێندرێتەوە، بەڵام ئەرکی خـوێندنەوەی بە کـەسـێکی تر دەسـپـێـرم. هـەر خـۆیشـم نامـەکـانـتـان دەخوێنمەوە. چییە، سەرتان لێ شێوا؟

با بەشـێوەیەکی وا بـۆتان ڕوون بکەمـەوە سـەرقـەویتـرین کەسـیشـتـان تێ بگات.

ئەو پەیامـەی نامـەیەک لە دووتوێی گرتووە، تەنیـا بە نووسین ناگـەیەندرێت. نامــەش، کـتـومـت وەک کـتـێـب، بە بۆنکردن و دەست پێـوەدان و هـەڵدانەوەوە دەخــوێندرێتــەوە. بۆیە ئەوانەی هـۆشــیــان لە ســەردایـە، دەڵێن ئـاو نامـــەیە بخوێنەوە بزانین چی دەڵێت. کەسانی گەمژەش دەڵێن ئا بیخوێنەوە بزانین چی تێــدا نـووســراوە. هونـەر بەتـەنیــا لە خــوێندنـەوەی نووســراودا نیــیــە، لە خـوێندنەوەی سـەرلەبەری نامـەدایە. گـوێ بگـرن بزانن شـەکـووره چـی تریشـی گوتووە:

١- دەڵێت ئەگـەرچی نامـەکـەم بەدزییـەوە دەنێـرم، بەڵام ناردنی بە ئـەسـتـەردا، ئەو جـووەی گــواسـتنەوەی نامــەی کـردووە بە کــار و پـیــشــەی خـۆی، پێشاندەری ئەوەیە مەبەستێکی نهێنیی ئەوتۆم نییە.

٢- نووشتاندنەوەی چەند قاتی کاغەز وەک نووشتە، واتای ڕاز و نهێنی دەگەیەنێت. ئەمە بەمەرجێک نامەکە کراوەیە. سەرباری ئەوەش، نیگارێکی گەورەی لەگەڵدایە. مەبەست ئەوەیە وا پێشان بدرێت: ئەمان دەستم بەدامێن، با نهێنیی خۆمان لە هەمووان بشارینەوە. ئەمەش لە نامەی ڕەتکردنەوەی ئەڤین ناچێت، بگرە زیاتر نامەی بانگکردنە بۆ ئەڤین.

٣- تەنانەت بۆنی نامەکەش ئەم بۆچوونە پشتڕاست دەکاتەوە. ئەم بۆنە، تا ڕادەی دوودڵکردنی ئەو کەسەی دەستی دەداتێ، نادیارە (تۆ بڵێیت بەمەبەست ئەم بۆنەی پێوە کرابێت؟)، بەڵام هێندەش دڵگیر بوو مرۆڤ نەیدەتوانی فەرامۆشی بکات (تۆ بڵێیت بۆنی عەتری گوڵ بێت، یان بۆنی دەستی ئەو؟) ئەم بۆنە بەس بوو بۆ بە تاڵانبردنی ئەقڵی ئەو بەلەنگازەی نامەکەی بۆم خوێندەوە. پێم وا بێت ئەقڵی قەرەش بەهەمان شێوە لە سەری دەردەهێنێت.

٤- من ئەستەرێکی نەخوێندەوارم، بەڵام ڕەوتی دەستنووس، زمانی حاڵی قەڵم "دەستم بەدامێن پەلەمە، بە بایەخ پێنەدان و بێ لێ وردبوونەوە دەنووسم" و لەرانەوەی زەریفی پیتەکان پێکەوە بە شنەبایەکی دڵگیر، وا پێشان دەدەن لە ناخەوە شتێکی تر بڵێن. ئەگەرچی باسی ئۆرهان دەکات و دەیەوێت بە گوتنی "پێش کەمێک" هێما بکات بۆ ئەوەی ئێستا نامەکەی نووسیوە، ئاشکرایە لەبەر ڕەشنووسێکی پێشتر ئامادەکراو نووسراوەتەوە، چونکە لە دێڕ بەدێڕیدا هەست بە وردبینی دەکرێت.

٥- نیگاری لەگەڵ نامەدا نێردراو، تەنانەت منی ئەستەری جووش دەزانم چیرۆکی شیرینی شۆخی ناو داستان دەگێڕێتەوە کاتێک سەیری نیگاری خەسرەوی بەدەو دەکات و دلێ تێ دەچێت. هەموو ژنانی خەیاڵپەرستی ئەستەنبوڵ شەیدای ئەم داستانەن، بەڵام جاری یەکەمە دەبینم نیگار دەنێردرێت.

ئێوەی خوێندەواری بەختەوەر زۆر جار ئەمەتان بەسەر هاتووە: کەسێکی نەخوێندەوار نامەیەکی بۆ هاتووە، لێتان دەپارێتەوە و ئێوەش بۆی

دەخوێننەوە. لەبەر ئەوەی نووسراوی ناو نامەکە ئەوەندە هەژێنەر، جۆشبەخش و ئۆقرەبڕە، خاوەن نامە شەرم دەکات ئێوەی کردووە بە هاوبەشی ڕازی خۆی و بە شەرم و بەدزییەوە تکاتان لێ دەکات جارێکی تر بۆی بخوێننەوە. دیسان دەیخوێننەوە. نامە هێندە دەخوێندرێتەوە، دواجار هەردووکتان لەبەری دەکەن. دواتر نامەکەت لە دەست وەردەگرێت و دەپرسێت "ئەرێ ئەم قسەیەی لەوێ گوتووە، یان لێرە، ئەوی تری لێرەدا کردووە؟" بێ ئەوەی لە پیتەکان تێ بگات، سەیری خاڵێک دەکات کە بەڕێزتان بە نووکی پەنجە پێشانی دەدەن. کاتێک ئەوان دەڕواننە پێچ و بادانەوەی ئەو پیتانەی بۆیان ناخوێندرێتەوە و لەبەریان کردوون، من تا ڕادەی لە بیرکردنی نەخوێندەواریی خۆم دڵتەنگ دەبم و لە ناخەوە ئارەزوو دەکەم ئەو کچە نەخوێندەوارانەی فرمێسکیان بەسەر نامەکاندا ڕژاندووە، ماچ بکەم.

کەسانێکی شووم و ڕەزاگرانیش، لە ڕێی خوا ئێوە وەک ئەوان مەبن: کچە نامە وەردەگرێتەوە تا جارێکی تر دەستی لێ بدات و بزانێت چ قسەیەک لە چ شوێنێک کراوە، بێ ئەوەی لێی تێ بگات، دەخوازێت سەیری بکات. ئەو ئاژەڵە شوومانە پێی دەڵێن: "چی دەکەیت، خۆ تۆ خوێندەواریت نییە، ئیدی تەماشای چی دەکەیت؟" هەندێک لەوانە، وەک ئەوەی نامەکە هی خۆیان بێت، هەر نایدەنەوە بە کچە. هەندێک جار ئەرکی بەگژداچوونی ئەوانە و وەرگرتنەوەی نامە دەکەوێتە ئەستۆی من، ئەستەر. ئەرێ، منی ئەستەر ژنێکی ئەوەندە باشم، ئەگەر بەدڵم بن، دەتوانم هاوکاری ئێوەش بکەم.

٩

من شەکوورەم

ئەیەرۆ، کاتێک قەرە بەسەر ئەسپەوە ڕێک بە بەردەممدا تێ پەڕی، بۆچی من لەوێ لە ناو پەنجەرەدا ڕاوەستابووم؟ بۆچی تەواو ئەو ساتە بە گومانەوە دەریوانەی پەنجەرەم کردبووە و گاڤێک لە نێوان لقەکانی دار هەناری بە بەفر داپۆشراوەوە دیم، ماوەیەکی دوور و درێژ سەیرم کرد؟ ناتوانم بەتەواوی باسی گشت ئەمانەتان بۆ بکەم. من بە خەیرییەدا هەواڵم بۆ ئەستەر نارد، هەڵبەتە دەمزانی قەرە بەوێدا تێ دەپەڕێت. ئەو ساتە من بەتەنیا بۆ چاوگێڕان بە سەرچەفی ناو سندووقەکاندا چووبوومە ژووری دۆڵابی ناو دیوار، ئەو ژوورەی بەسەر دار هەنارەکەدا دەڕوانێت. لەبەر ئەوەی لە ناخەوە وام دەمویست، ئەو ساتە بە جۆش و بەوپەڕی هێزەوە پاڵم بە دەریوانەوە نا و سەرەتا ماڵ پڕ بوو لە تیشکی هەتاو. لە بەردەم پەنجەرە ڕاوەستام و لەگەڵ قەرەدا، وەک ئەوەی تیشکی خۆر بە شەوارەمی خستبێت، نیگامان یەکانگیر بوو؛ زۆر جوان بوو.

گەورە بووبوو، پێ گەیشتبوو، دۆخی لەرزۆکی سەردەمی لاویی تورِ هەڵدابوو، پیاوێکی چەلەنگ و قۆزی لێ دەرچووبوو. دڵم پێمی گوت: "شەکوورە، بڕوانە، قەرە بەتەنیا هەر قۆز نییە، سەیری ناو چاوانی بکە، دڵی لە منداڵ دەچێت، چەند خاوێن و تەنیایە! شووی پێ بکە." بەڵام من نامەیەکی تەواو پێچەوانەی ئەمەم بۆی ناردبوو.

سەرباری ئەوەی دوازدە ساڵ لە منیش گەورەتر بوو، کاتێک من دوازدە ساڵان بووم، دەمزانی لەو پێگەیشتووترم. ئەو سەردەمە لەبری ئەوەی وەک پیاوێک بەرامبەرم ڕاوەستێت و بڵێ "ئەمە دەکەم و ئەوە دەکەم، لێرەوە خۆم فڕێ دەدەمە خوارێ و بە ئێرەدا هەڵدەزنێم"، شەرمی لە هەموو شتێک دەکرد،

سـەری بەسـەر کـتـێب و نیگارەکـانی بەردەمـیـدا شـۆڕ دەکـردەوە و خـۆی دەشاردەوە. دواتریش دڵی چووە من. بە کێشـانی نیگارێک گوزارەی لە ئەڤینی خۆی کرد. ئیدی هەردووکمـان پێ گەیشـتبـووین. کاتێک تەمـەنم بوو بە دوزادە ساڵان، قەرە سەیری ناو چاوانی منی نەدەکرد. هەستم دەکرد لەوە دەترسێت ئەگـەر نیگامـان یەکانگیر بێت، من تێ بگەم ئەو ئەڤیندارم بـووە. بۆ نموونە، دەیگوت "ئـەو چەقـۆ دەسک ددانی فـیلەم دەدەیێ؟" بەڵام سـەیری چەقـۆکـەی دەکرد، دواتر چاوی هەڵدەبڕی، بەڵام تەماشـای نـاو چاوانی منی نەدەکرد. بۆ نموونە، ئەگـەر دەمپرسی "شـەربەتی گێلاسـەکە خـۆش بوو؟"، وەک ئێـمـە بە دەمی پڕەوە، بە زەردەخـــەنەیـەک، یان ئـامــاژەیەکی ڕووخـــســار وەڵامـی پێ نەدەدرایەوە. جـۆری ئەوەی لەگەڵ کـەسێکی کـەڕ و گوێگران بدوێت، تـا تینی تێـدا بوو دەیقـیـڕاند و دەیگوت: "بەڵێ." بۆیـە وای دەکرد، چونکە لە ترسـاندا نـەیدەوێرا بـۆ ڕووم بڕوانێت. ئـەو ســـەردەمـــانە زۆر شـــۆخ و نازدار بـووم. سـەرلەبـەری دەسـتـەی کـوڕان، گـشت ئـەوانەی ئەگـەر بۆیـان بکرایە تـەنانەت جـارێکیش لـە دوورەوە، لە پشت پەردە و دەرگـا و لـە ناو تۆپـی قـومـاشــەوە بمبینن، لە جێدا گرفتاری داوی ئەڤینم دەبوون. ئەمانە بۆ خۆهەڵکێشـان نا، بۆ ئەوەی لـە بەســـەرهـاتم بگەن و خـــەمی خـــۆمـــتـــان بەســـەردا دابەش بکەم، دەگێڕمەوە.

وەک هـەمووان دەیزانن، لە داستانی خەسرەو و شیریندا ساتێک هـەیە من و قەرە فرە قسـەمان لە بارەوە کردبوو. شاپوور نیازی هـەیە خـەسرەو و شـیـرین دڵیـان بچـێـتـە یەکـدی. ڕۆژێک شـیـرین لـەگەڵ یاران و هاودەمـانی دەچێـتـە سـەیرانی دەشت و دەر. شـاپوور بەدزییـەوە لە شـوێنی پشـوودان و حـەسانەوە نیگاری خـەسـرەو بە لقی دارێکەوە هەڵدەواسـێت. گـاڤـێک شـیـرین نیگاری خـەسـرەوی چەلەنگ بە لقی دارێکـی ئەو باخـچـە ڕازاوەیەوە دەبینێت، عـاشـقی دەبێت. زۆر جـاران نیگاری ئەو سـاتە، یان بە گـوتەی وەسـتـایانی نیگارکێش ئەو جـڤـاتە کـێـشـراوە. گشت نیگارەکـانیش تێڕامـانی پڕ لە شـەیدابوون و سـەرسـووڕمـاوی شـیـرین لە نیگاری هەڵواسـراوی خـەسـرەو بـە لقی دارەوە

پێـشـان دەدەن. قـەرە ئەو کـاتـەی لەکن بـاوکم کـاری دەکـرد، زۆر جـار ئەو نیگـارەی دیبـوو، یەک دوو جـاریش بەدەم سـەیرکـردنەوە کـتـومت وەک خـۆی لەبەری گـرتبـووەوە. دواتریش، کـاتێک کەوتە داوی ئەڤـینی منەوە، جـارێکیش سـەرلەنوێ بـۆ خـۆی کێشـای، بەڵام لە جێی خـەسـرەو و شـیـرینی نـاو نیگار، خـۆی و مـن، قـەرە و شـەکـوورەی کێشـابوو. تەنیـا بە نووسـینی ژێر نیگـاردا، ئەویش تەنیـا مـن لێی تێ دەگـەیشـتم، دەزانرا کچ و کـوڕی نـاو نـیگار ئێمـەین، چونکە هەندێک جـار بەگـاڵتـەوە نیگاری هەردووکمـانی بەهـەمـان هێڵ و هەمـان ڕەنگ دەکێشـا: مـن شین دەبووم و ئەو سوور. وەک بڵێیت ئەمە بەس نەبێت، لە ژێر نیگـاری خـەسـرەو و شـیـرینیـشـدا نـاوی هەردووکـمـانی نووسـیـبـوو. نیگارەکەی لە شوێنێک بەجێ هێشـتبوو بەجـۆرێک من بتوانم بیـبـینم. پاشـان تێی تەقاندبـوو، چونکە وەک ئەوەی تاوانێک ئەنجان بدات، ئەم کـارەی کردبوو. دێتـەوە بیـرم لە دوورەوە تەمـاشـای تێـڕوانینی من لە نیگـار و کـاردانەوەی دواترمی دەکرد.

لەبەر ئەوەی دەمـزانی وەک شیـرین گرفـتـاری ئەڤینی وی نابم، سـەرەتا هـیچ خـۆم نەشـێـواند. ئەو ئێـوارەیەی هـاوین کـاتێک بەو بەفـرەی دەگـوترا گـوایە لە ئولوداغەوە هـێندراوە، خـەریکی فێنککردنەوەی شـەربەتی گـێلاس بووین، دوای ڕۆیشـتنەوەی قەرە بـۆ ماڵی خـۆیان، من بە باوکم گـوت قەرە ئـەڤینی خـۆی بـۆم بەیان کـردووە. قـەرە ئەو کـاتانە تـازە دەرزخـانەی تەواو کـردبوو، لە گـەڕەکـانی قەراغ شـار مامـۆستایی دەکرد. زیاتر لە ویستـی خـۆی، بە زۆری باوکم دەکـۆشـا لای نەعیم پاشـای زۆر بەهـێز و خانەدان بگیرسێتەوە. بە قسـەی باوکم، ئەقڵـی لە ئەژنـۆیدا بـوو. دەردی باوکم ئەوە بـوو قـەرە لەکن نەعـیم پاشـا دابمەزرێت و هـەر هـیچ نەبێت بە کـاری نووسیاری دەست پێ بکات، بـەڵام دەیگوت قەرە هـیچ هـەڵ بۆ ئەمە نادات، واتا بـێ ئەقڵـی دەکات. ئەو ئێـوارەیە ڕووی قسـەی لە ئێـمە بـوو، گــوتـی: "توومـــەز ئەم بـرازا هـەژارەی مـن چاوی لـە بەرزایـی بڕیـوە." بـێ ئەوەی گـوێ بە دایکشـیم بـدات، وای گـوت: "توومـەز ئاقڵـتـرە لەوەی ئێـمـە بۆی چووبووین."

به دەرد و حەسرەتەوە دێتەوە بیرم ڕۆژانی دواتر باوکم چی کرد، من چۆن خۆم لە قەرە دوور گرت و چۆن سەرەتا پێی لە ماڵمان و دواتر لە سەرانسەری گەڕەک بڕی، بەڵام نامەوێت بۆ ئێوەی بگێڕمەوە، چونکە دەترسم نەفرەت لە باوکم و لە خۆم بکەن. باوەڕتان هەبێت هیچ چارەیەکی ترمان نەبوو. ئەڤینی بێهودە لە بێهودەیی خۆی تێ دەگات، ڕێسا ناناسێت، حاڵی دەبێت دنیای دڵ چەند بستە و لە دەمی واشدا کەسانی ماقوڵ بەکورتی دەیبڕن، بازی بەسەردا دەدەن و ڕاستگۆیانە دەڵێن: "ئێمەیان بەشیاوی یەکدی نەزانی." ئا ئاوای لێ هات. با بیرتان بخەمەوە دایکم چەند جارێک گوتی: "هەر هیچ نەبێت دڵی منداڵەکە مەشکێنن." ئەو قەرەیەی دایکم بە منداڵ ناوی دەبرد، تەمەنی بیست چوار ساڵ و منیش نیوەی تەمەنی ئەو بووم. لەوانەیە باوکم لەبەر ئەوەی بەیانکردنی ئەڤینی قەرەی بە بێ ئابڕوویی داناوە، بەمەبەست تکای دایکمی فەرامۆش کردبێت.

کاتێک بیستمان ئەستەنبوڵی بەجێ هێشتووە، ئەگەرچی بەتەواوی لە بیرمان نەکرد، بەڵام لە دڵی خۆمان دەرمان هێنا. لەبەر ئەوەی ساڵانێکی زۆر لە هیچ شارێکەوە هەواڵیمان پێ نەگەیشتەوە، بیرم کردەوە ئەو نیگارەی کێشابووی و پێشانی منی دابوو، وەک یادگارییەکی منداڵی و هاوڕێیەتی سەردەمی منداڵیمان بشارمەوە. بۆ ئەوەی نەبادا باوکم و دواتر مێردی شەڕڤانم نیگارەکە بدۆزنەوە و پێیان ناخۆش بێت و دڵڕەشی بنوێنن، بە مەرەکەبی حەسەن پاشای باوکم وەک ئەوەی دڵۆپ دڵۆپ ڕژابێتە سەری و بەو دڵۆپانە گولیلک نەخشێندرابێت، زۆر شارەزایانە وشەکانی شەکوورە و قەرەی ژێر نیگارم داپۆشی. بەو پێیەی ئەمڕۆ ئەو نیگارەم بۆی ناردەوە، لەوانەیە کەسانێک لە ناو ئێوەدا هەبن هەوڵ بدەن چوونە پێش پەنجەرە و خۆپێشاندانم بە قەرە لە دژی من لێک بدەنەوە. با ئەوانە کەمێک شەرم دایانبگرێت، یان تاوێک بیر بکەنەوە.

پاش ئەوەی دوای تێپەڕبوونی دوازدە ساڵ خۆم پێشانی دا، لەوێ، تاوێک لە ژێر تیشکی سووری خۆری ئێوارەدا لە ناو پەنجەرەدا مامەوە. تا ئەو دەمەی

باخچە لەو تیشکەدا کەمێک سوور بوو، ڕەنگێکی نارنجی وەرگرت و تا سەرما کاری تێم کرد، بە شـەیدابوونەوە بۆ بـاڵایم ڕوانی. هیچ بای نەدەهات. ئـەگەر کەسێکی تێپەڕبوو بە کۆڵاندا، یان باوکم منی لە پەنجەرەی کراوەدا بدیبایە، یان قـەرە بەسـەر ئەسـپـەوە بگەڕابایەتـەوە و بە بەردەممدا تێ پەڕیبایە، هیچ باکم نـەبوو چ دەڵێن. مـەسـرووڕەی کچـی زێوەر پاشـا بەردەوام دەم بەخـەندە بوو، بەزمـی دەگـێـڕا و لە کـاتی هـەرە نەشـیـاودا شـتی سـەیری دەگـوت، من هەفتەی جارێک بـۆ خۆشی لەگەڵیدا دەچوومە گەرماو. جارێک گوتـی: "مرۆڤ هیـچ کـاتێک خـۆیشی ناتوانێت بزانێت بیـر لە چی دەکـاتەوە." من وا بیـر دەکـەمـەوە: جـاروبار شـتـێک دەڵێم، لە کـاتی گـوتنیـدا حـاڵی دەبم بیـرم لێ کردووەتەوە، بەڵام لـە ساتی حاڵیبووندا، بەوپەڕی بڕواوە بیر لە پێچەوانەکەی دەکەمەوە.

لێتان ناشـارمەوە لە ناو گشت ئەو وەسـتا نیگارکێشانەی باوکم بۆ مـاڵەوە بانگیـانی دەکرد و منیش بـەدزییـەوە سـەیری یـەک بەیەکیـانم دەکـرد، هێندەی دڵتـەنگیم بۆ مـێـردم، بـۆ بێ سـەروشـوێنبـوونی زەریف ئەفـەندیـی دامـاویش خەمگین بووم. ئەو درێوترین و سەرکزترینی نێوانیان بوو.

دەریـوانـەم دادایـەوە، لـەو ژووره هـاتمـە دەرێ و دابـەزیمـە خـــــوارەوە بـۆ ئاشپەزخانە.

ئۆرهـان گوتـی: "دایە، شـەوکەت بە قسـەی تۆی نەکرد. کاتێک قەرە ئەسپی لە گەوڕ دەرهێنا، ئەو لە ئاشپەزخانە چووە دەرێ و لە کونەکەوە سەیری کرد."

شـــەوکـەت دەسکی هاوانی بەدەسـتـەوە بـوو، گـوتی: "جـا قـەیدی چیـیـە! دایکیشم لە کونی دۆلابەوە تەماشای دەکرد."

گوتم: "خەیرییـە، ئێـوارە نانی بە بادەم و شـەکر لە کەمێک ڕۆندا بۆ ئەمـانە سوور بکەرەوە."

ئۆرهـان هەڵبـەزییـەوە و خۆشـحـاڵ بوو، شـەوکەتیش هیـچ دەنگی لێوە نەهـات. لەو دەمــەی بـە پلیکانەکـاندا سـەردەکـەوتمـە سـەرەوە، هـەردووکـیـان بەدەم

هاوارەوە لە پشتــەوە پێم گەیشتن و بە تەپەتـەپ و پاڵنانەوە بەتەنیـشتـمدا تێ پەڕین. منیش دامە قاقای پێکەنین و گوتم: "لەسـەرەخۆ، لەسـەرەخۆ، هەی کوێر بن." لەپێکی شیرینم لە سمتی ناسکی هەریەکەیان سرەواند.

چەند خۆشە ئێواران لەناو منداڵاندا لە ماڵەوە بیت!

باوکم بە بێدەنگی نوقمی کتێبی بەردەستی بوو.

گوتم: "مێوانەکەتان ڕۆیشت، هیوادارم بێزارتانی نەکردبێت."

گوتی: "نا، منی کەیفخۆش کرد. وەک جاران ڕێزی هەیە بۆ زاوای خۆی."

"باشە."

"بەڵام بەپارێز و بە پێوانیشە."

ئەمەی زیاتر بۆ داخستنی بابەت و جۆرێک سووکایەتیکردن بە قـەرە گوت، نەک بـۆ پێـوانی کـاردانـەوەی من. ئەگـەر کـاتێکی تر بـوایە، بە زمـانـی تیـژ وەڵامـێکم فریا دەخست. بەڵام ئەمـجارە بیرم لە پیاوێک کردەوە، هەستم کرد هێشتا بەسـەر پشتی ئەسپی سپیی خۆیەوە بە ڕێگەوەیە و ترسم لێ نیشت.

دواتر نازانم چۆن بوو مـن و ئۆرهـان خـۆمـان لە ژووری دۆڵابەکە لـە ئامێـزی یەکتـردا دیتـەوە. شـەوکەتیش هاتە پاڵـمانەوە. کەمێک یەکـتـریان پاڵ نا. وام زانی دەسـتیان کردووە بەشـەڕ، بەڵام لەپڕ خـۆمان لـەسـەر کورسـییە درێژەکە دیتەوە. وەک چـۆن سـەگ تووتکەکانـی خۆی خۆش دەوێت، منیـش ئەوانم خۆش دەوێت. پشـتی سەر و قژیانم ماچ کرد. هەردووکیـانم نووساند بە سنگمەوە و لەسەر مەمکەکانم هەستم بە قورساییان کرد.

گوتم: "ئۆی، بۆنی قژتان دێت. سبەینێ خەیرییە دەتانبات بۆ گەرماو."

شـەوکەت گوتی: "من چی دی لەگەڵ خەیرییەدا ناچم بۆ گەرماو."

گوتم: "بۆچی تۆ ئەوەندە گەورە بوویت؟"

شـەوکەت گوتی: "بۆچی ئەو کراسە وەنەوشـەییە جوانەت لەبەر کردووە؟"

چوومـە ژوورەوە و کراسی وەنەوشــەییم داکەند. کـراسێکی ســەوزی ڕەنگ

کاڵەوەبووەم پۆشی، ئەوە کراسێک بوو بەردەوام لەبەرم کرد. بەدەم لەبەرکردنەوە مچورکێکی ساردیم پێدا هات و ترسام، بەڵام هەستم کرد جەستەم وەک ئاگر داگیرساوە و لەوەش زیاتر، هەستم بە زیندوویی و پتەویی لەشم کرد. پارچەیەک سووراو بە گۆنامەوە بوو، لە کاتی پاڵپێوەنان و ماچکردنی منداڵەکاندا لێی سڕدرابووە و بڵاوەی کردبوو، بەڵام تفم لە پاشماوەکەی دا و زۆر باش بە لەپی دەستم بە ڕووی خۆمدا ساوی. ئەرێ دەزانن، خزمان، ئەو ژنانەی لە گەرماو دەیانبینم و هەرکەسێک دەمبینێت، دەڵێت تۆ لە ژنێکی بیست و چوار ساڵەی پێگەیشتووی خاوەن دوو منداڵ ناچیت، بگرە وەک کچێکی گەنجی تەمەن شازدە ساڵ دەچیت. دەمەوێت باوەڕ بە قسەی ئەوان بکەن و خۆشتان وا باوەڕ بکەن. ئەگەر نا، هیچتان بۆ ناگێڕمەوە.

پێتان سەیر نەبێت بۆ ئێوە دەدوێم. ساڵانێکی درێژە بەردەوام سەیری نیگاری ناو کتێبەکانی باوکم دەکەم و لە ناویاندا بەدوای ژنان و شۆخاندا دەگەڕێم. ئەگەرچی کەمیش بن، هەن، بەڵام بەردەوام شەرمنۆک و شەرمەزارن و هەرە زیاد وەک ئەوەی داوای لێبوورین بکەن، بۆ یەکدی دەڕوانن. هەرگیز چاوەڕێ ناکرێت لێیان جۆری پیاوان، شەڕڤانان و سوڵتانەکان سەر بەرز بکەنەوە و ڕەپ و ڕەوان سەیری دنیا بکەن. بەڵام هەندێک لە ژنانی ناو کتێبە بە پەلەپڕووزێ نەخشێندراوەکان، لە سۆنگەی ناوردبینیی نیگارکێشەوە چاویان لە زەوی، تەنانەت لە شتێکی ناو نیگارەکە، چووزانم پەرداخێک، یان خۆشەویستیان نەبڕیوە، بگرە ڕاستەوخۆ بۆ خوێنەر دەڕوانن. هەمیشە بیر لەوە دەکەمەوە گەلۆ ئەو خوێنەرانە کێن وا ئەوان بۆیان دەڕوانن؟

کاتێک کتێبگەلی دووسەد ساڵەی پاشماوەی سەردەمی تەیمووری لەنگ و ئەو بەرگانەی ناموسڵمانان بە زێڕ دەیانکڕن و دەیانبەنەوە وڵاتی خۆیان، دێنەوە بیرم، ترس دام دەگرێت و خەیاڵم دەچێت بۆ ئەوەی لەوانەیە ڕۆژێک لە ڕۆژان کەسێک لە دوورەوە ئەم چیرۆکەی من ببیستێت. ئەدی مەگەر هەر بۆ ئەوە نییە مرۆڤ دەخوازێت بچێتە کتێبەوە؟ مەگەر هەر لەبەر ئەم ترسە نییە

سـەرجـەم سـوڵتـان و وەزیرەکان بە تووڕەکـە زێڕ دەدەنە ئەو کتـێبنووسـانەی خۆیان بۆ ئەوان تـەرخـان کـردووە و باسـیـان دەکەن؟ کـاتێک لـە نـاخـی خـۆمـدا هەست بەم تـرسـە دەکـەم، مـنیش کـتـومـت وەک ئەو ژنە شـۆخـانەی چـاوێکـیـان لەسـەر ژیانی ناو کتێبە و بە چاوێکیش بۆ دەرەوەی کتێب دەڕوانن، دەخـوازم بۆ ئێوە بدوێم، و کەسـیش نازانێت لە چ شـوێن و زەمـانێک سـەیرم دەکـەن. من جـوان و هۆشـمـەندم و دڵخـۆش دەبم کـاتێک تەمـاشـام دەکـەن. ئەگـەر جـاروبار یەک دوو درۆش ئاوێتەی قسـەکانم بکەم، بۆ ئەوەمـە بۆچوونێکی هەڵە لە بارەی منەوە لە سەرتاندا پەیدا نەبێت.

ڕەنگە هەسـتتان پێ کـردبێت باوکم منی فـرە خۆش گەرەکە. بەر لە من سێ کوڕی بووە، بەڵام خـوا رۆحی لە یەک بـەکیـان سـەندووەتەوە و دەسـتی بۆ منی کچ نەبردووە. باوکم ڕۆحی بەسـەرمەوە دەردەچێت، بەڵام من شووم بە پیاوێکی هەڵبـژێردراوی ئەو نەکرد، بگرە بە ئەفسـەرێکم هەڵبژارد خـۆم دیبـووم و بەدڵم بوو. خـۆ ئەگــەر بە دەسـتی باوکم بـوایە، ئەوا ئەو پـیـاوەی شـووم پێ دەکـرد، پێـویست بوو گـەورەترین زانا بـوایە، هەم لە نیگار و هونەر تێ بگەیشـتـایە و هەم خــاوەن هێـز و دەســەڵات و وەک قــاروون دەوڵەمــەند بوایە. لەبـەر ئەوەی شـتێکی لەو شـێـوەیە تەنانەت لە کـتـێـبـەکانی خۆیشـیدا نـەبوو، دەبوایە من بە ســاڵان لە مــاڵەوە دابنیـشـم و چاوەڕێم بکـردایە. جـوانی و چەلەنگیی مـێـردم داسـتـانی سـەر زمـانی خـەڵکی بوو. دوای ئەوەی خـۆم بە ناوبژیواندا هەواڵم بۆی نارد، هەلم دۆزییــەوە و لە ڕێی گــەڕانەوەم لە گــەرمـاو، لە بەردەمم قـوت بووەوە و بینیم. ئاگـر لە چاوانی دەباری و کـتـوپڕ عـاشـقی بـووم. ڕووخـسـار ئەسـمەر بوو، پێست سپی و جوانێکی چاوسەوز بوو. دوو قـۆڵی بەهێزی پێوە بوو، بەڵام لە ڕاسـتیدا وەک ساوایەکی نووسـتوو بێگەرد و بێدەنگ بوو. لەبەر ئەوەی لـە شــەڕ گـشت هێـزی خـۆی لـە کـوشــتـنی مـرۆڤ و گـردکـرنەوەی دەسـتکەوتدا بەخـەرج دابوو، وا هـەسـتم دەکـرد تۆزێک بۆنی خـوێنی لێ دێت، بەڵام لە ماڵەوە جۆری خاتوون نەرم و نیان بوو. بەبیانووی ئەوەی شـەڕڤانێکی هەژارە، باوکم ســەرەتا نەیویـست، دوای ئەوەی هەڕەشــەی خـۆکـوشـتنم کـرد،

ئەوسا ڕازی بوو شووی پێ بکەم. مێردم قارەمانانە لەم شەڕەوە بازی دەدا بۆ ئەو شەڕ، جوامێری دەنواند و بەو جۆرە بوو بە خاوەنی پارچە زەوییەکی دەهەزار ئاکچەیی و هەموو کەسێک ئیرەیی پێمان دەبرد.

کاتێک چوار ساڵ لەمەوبەر لەگەڵ سوپای گەڕاوە لە شەڕی دژ بە سەفەوییەکان نەگەڕایەوە، دەسپێک گوێم نەدایێ، چونکە تا شەڕی دەکرد، قاڵتر دەبوو، خۆبەخۆ کاری بەڕێوە دەبرد، دەستکەوتی گەورەتری دەهێنایەوە، پارچە زەویی گەورەتری بەدەست دەخست و سەربازی زیاتری پێ دەگەیاند. کەسانێک هەبوون گەواهییان دەدا و دەیانگوت لە کاروانی سوپا جیا بووەتەوە و خۆی پیاوانی ڕوویان لە شاخ کردووە. ڕۆژانی سەرەتا دەمگوت هاکا گەڕایەوە، بەڵام لە ماوەی دوو ساڵدا هێدی هێدی بەدیار نەمانی ڕاهاتم. کاتێکیش تێ گەیشتم ژنگەلێکی زۆر لە ئەستەنبوڵ مێردیان بێ سەروشوێنە، دۆخەکەم پەسەند کرد.

شەوانە خۆم و منداڵەکانم لە پێخەودا باوەشمان بەیەکدا دەکرد و دەگریاین. بۆ ئەوەی نەگرین و نەکڕوزێنەوە، جاروبار درۆیەکم بۆیان دەکرد، بۆ نموونە، دەمگوت فلان کەس دەڵێت و بەڵگەشی هەیە باوکتان پێش هاتنی بەهار دەگەڕێتەوە. دواتر، درۆکەی من لە زمانی ئەوانەوە دەکەوتە بەرگوێی خەڵکی و بڵاو دەبووەوە، پاشان وەک "مزگێنی"یەک بۆ خۆم دەگەڕایەوە و خۆیشم بەر لە هەموو کەسێکی تر بڕوام پێی دەکرد.

ئێمە، باوکی خێر لە خۆنەدیو، بەڵام دنیادیتووی مێردم و برای مێردم – ئەویش وەک کاکی چاوسەوز بوو–، لە خانوویەکی کرێ لە چارشیقاپی دادەنیشتین. پاش ونبوونی مێرد و کۆڵەکەیماڵم، تەنگاسی دەستی پێ کرد. خەزوورم دوای ئەو تەمەنە گەڕایەوە سەر پیشەی کۆنی ئاوێنە دروستکردن. پێشتر، بەهۆی شەڕی زۆری کوڕییەوە دەوڵەمەند بووبوو، بۆیە دەستی لە کار هەڵگرتبوو. حەسەنی شووبرای زگورتیم لە گومرک کاری دەکرد، کاتێک دەیبینی پارەی بەدەستخستووی لەبەرەوە کەڵەکە دەبێت، دەستی کرد بە کوڕێنی. لە ترسی ئەوەی نەبادا کرێی خانوویان پێ نەدرێت، ڕۆژێکی زستان

بە پەلەپڕووزێ کچی کەنیزەکی ڕاپەڕێنەری کاروباری ناوماڵیان بردە بازاڕ و فرۆشتیان. داواشیان لە من کرد لەبری ئەو، کاروباری ئاشپەزخانە، جل شۆرین، تەنانەت چوونە بازاڕ و شت کڕینیش لە ئەستۆ بگرم. منیش نەمگوت "بۆچی من ژنی ئەوەم ئەم کارانە بکەم؟"، بەردێکم نایە سەر دڵم و هەموویم ڕاپەڕاند. بەڵام حەسەنی شووبرام، لەبەر ئەوەی ئیدی کەنیزەکێکی نەبوو شەوان بیباتە ژووری خۆی، گڕی لە من ئاڵاند. منیش سەرم لێ شێوا و نەمدەزانی چ بکەم.

بێگومان دەمتوانی یەکسەر بۆ ئێرە، بۆ ماڵی باوکم بگەڕێمەوە، بەڵام بەپێی قسەی قازی، مێردم لە ڕووی شەرعەوە هێشتا لە ژیاندا بوو. بۆیە ئەگەر تووڕەیان بکەم، ئەوا هەر بەوەندەوە ناوەستن بەزۆر خۆم و منداڵەکانم بگەڕێننەوە بۆ کن شووبرام، واتا بۆ ماڵی مێردم، بگرە بۆیان هەبوو بەبیانووی دەست بەسەرداگرتنی من سووکایەتی بەخۆم و باوکیشم بکەن. حەسەن زۆر لە مێردم مرۆڤانەتر بوو، ئاگاداریش بووم لە تاو ئەڤینی من قرچەی سووتانی دەهات. ڕاستییەکەی، ئەگەر بەدەست خۆم بوایە، لەگەڵی دەچوومە جێگەوە، بەڵام ئەگەر ئەمەم بێ بیرکردنەوە بکردایە، دواجار نەدەبووم بە ژنی، بگرە، خوایە بمانپارێزیت، دەبووم بە کەنیزەکی. ئەوان هیچ ڕازی نەبوون قازی ددان بە مردنی مێردمدا بنێت، چونکە دەترسان داوای بەشە میراتی خۆم بکەم، یان تەنانەت پەلی منداڵەکانم بگرم و بگەڕێمەوە کن باوکم. بێگومان ئەگەر بەپێی بڕیاری قازی مێردم نەمردبێت، بۆم نییە شوو بە حەسەن بکەم. بۆم نەبوو شوو بە کەسێکی تریش بکەم و لە ڕەوشێکی واشدا ناچار دەبووم پابەندی ئەو ماڵە و مێردم بم، بۆیە بەردەوامبوونی دۆخی تەمومژاویی "بێ سەروشوێن"ی مێردم، بەلای ئەوانەوە شتێکی شایەنی پەسەندکردن بوو. لە بیریشتان نەچێت، چونکە کاروباری ماڵم ڕادەپەڕاند، لە خواردنەوە بگرە تا جل شۆرین، هەموو کارێکم دەکرد و کەسێکیش لەو ماڵە شێت و سەرمەستانە ئەڤیندارم بوو.

باشترین چارەسەر بەلای خەزوورم و حەسەنەوە ئەوە بوو من شوو بە

حەسەن بکەم، بەڵام مەرج بوو سەرەتا گەواهیدەر ئامادە بکرێت و دواتر قازی قایل بکرێت. ئەو کاتە، باوک و برای مێردم بەو پێیەی نێزیکترین کەسانی ئەون، ڕەزامەندییان دەردەبڕی و ئیدی کەس نەیدەتوانی لە دژی بە مردوو لە قەڵەمدانی مێردم بێت. قازیش وا دیار بوو ئامادەیە لە بەرامبەر سێ چوار ئاکچە باوەڕ بە چەند گەواهیدەرێکی درۆزن بکات ئەگەر بێن و بڵێن بەڵێ ئێمە لە شەڕ لاشەی ئەو کابرایەمان دیوە. گەورەترین گرفت ئەوە بوو حەسەن قایل بکەم بەوەی دوای بێوەژن کەوتنم لەو ماڵە نارۆم، داوای میرات ناکەم و لەبری شووکردن پارە ناخوازم و لە هەموویشی گرینگتر، بیبمە ئەقڵییەوە من بە ئارەزووی خۆم شووی پێ دەکەم. هەڵبەتە لێم ڕوون بوو بۆ ئەوەی لەم ڕووەوە متمانەم پێ بکات، پێویستە سەرجێیی لەگەڵدا بکەم و بیخەمە سەر باوەڕێک لەبەر عاشقبوونم پێی خۆمی ڕادەست دەکەم، نەک بەمەبەستی جیابوونەوە ناکەم.

ئەگەر هەوڵم بدایە، دەمتوانی عاشقی حەسەن بم. ئەو هەشت ساڵ لە مێردی ونبووم گەنجتر بوو. تا مێردم لە ماڵەوە بوو، حەسەن لە جێی برام بوو، ئەم هەستەش منی لێی نێزیک کردبووەوە. کەسێکی خاکی، بەڵام داخراو بوو. ئارەزووی زۆری هەبوو بۆ یاریکردن لەگەڵ منداڵەکانم. جاروبار نیگای پڕ لە تاسەی وای دەنواند وەک ئەوەی ئەو کەسێک بێت لە تاو تینوێتی خنکابێت و منیش پەرداخێک شەربەتی تەزیوی گێلاس بم. من گشت ئەو خەسڵەتانەیم خۆش دەویست، بەڵام دەمزانی دەبێت ڕەنجێکی زۆر بکێشم تا بتوانم عاشقی کەسێک بم ئامادە بێت جلەکانی خۆیم پێ بشۆرێت و باکی نەبێت لەوەی من وەک کەنیزەک و کۆیلە لە بازاڕ بگەڕێم و شتومەک بکڕم. ئەو ڕۆژانە دەچوومە ماڵی باوکم، سەیری مەنجەڵ و قاپ و قاچاخ و فنجانەکانم دەکرد و دەگریام. بۆ ئەوەی هێز بدەینە یەکدی، خۆم و منداڵەکانم شەوانە وەک مەڕ پێکەوە دەنووستین. حەسەن هەلی بۆم نەڕەخساند. پێویستمان بە ئەڤینی دووسەرە بوو بۆ بەیەک گەیشتنمان، بەڵام لەبەر ئەوەی باوەڕی نەدەکرد من بتوانم حەزی لێ بکەم و متمانەشی بە خۆی نەبوو، بێ ئابڕوویی نواند. یەک دوو جار

هەولّی دا تەنگاوم بکات، ماچم بکات و دەستم بۆ ببات. گوتی: "مێردت هەرگیز ناگەڕێتەوە و دەتکوژم." هەڕەشەی لێم کرد و وەک منداڵ گریا. لەبەر ئەوەی بە هەڵەشەیی و شپرزەیی خۆی هەلی بۆ ئەڤینی ڕاست و ڕەسەنی وەک ئەڤینی باشکراوی ناو داستانەکان نەڕەخساند، حاڵی بووم ناتوانم شووی پێ بکەم.

ئەو شەوەی بەزۆر خۆی کوتایە ژووری نووستنی خۆم و منداڵانم، دەستبەجێ ڕاپەڕیم و بێ ئەوەی گوێ بە ترسانی منداڵەکان بدەم، تا هێزم تێدا بوو قیژاندم و گوتم جنۆکەی خراپ هاتوونەتە ماڵەوە. خەزوورم هەڵساند و بەدەم ترسی جنۆکە و قیژە و هاوارەوە پەردەم لەسەر حەسەن هەڵماڵی، هێشتا هێزی هەوەسی دانەمرکابوو. بەساڵاچووی هۆشمەند، بەدەم ناڵە و کڕووزانەوەی تەوش و بێ واتا و قسەی بێ سەروبەری سەبارەت بە جنۆکە، بە شەرمەوە ڕاستییەکی تاڵی بۆ ڕوون بووەوە: کوڕەکەی سەرخۆشە و بێ ئابڕووانە لە ژنی کوڕەکەی تری خاوەن دوو منداڵ نێزیک بووەتەوە. کاتێک گوتم تا بەیانی ناخەوم، لە دژی جنۆکە لەبەر دەگای ژووری منداڵەکانم دادەنیشم و چاوەڕێ دەکەم، فزەی لێوە نەهات. ڕۆژی دواتر گاڤێک ڕام گەیاند بۆ چاودێریکردنی باوکی نەخۆشم خۆم و منداڵان بۆ ماوەیەکی درێژ بۆ ماڵە باوان دەگەڕێمەوە، ناچار بوو دۆڕانی خۆی پەسەند بکات. کۆمەڵێک شتومەک: سەعاتێکی زەنگۆڵەدار، مێردم لە شەڕی مەجەڕستان بە تالان دەستی کەوتبوو، لەبری ئەوەی بیفرۆشێت، بۆ منی هێنابووەوە؛ قامچییەکی دروستکراو لە ژێی سەرکێشترین ئەسپی عەرەبی؛ تاقمێکی شەترەنجی ددانی فیل و دەستکاری تەورێز، منداڵان بەردەکانیان بۆ گەمەی شەڕ بەکار دەهێنا و مۆمدانێکی زیوینی دەستکەوتی شەڕی نەخجەوان کە شەڕی دنیام کرد بۆ ڕێگرتن لە فرۆشتنی، گشت ئەوانەم وەک نیشانەی ژیانی ژن و مێردایەتی هەڵگرت و گەڕامەوە ماڵی باوکم.

وەک چاوەڕێم دەکرد، چۆڵکردنی ماڵی مێردی ونبووم بووە هۆی ئەوەی ئەڤینی چەوت و بێ ڕێزی حەسەن بۆ من وەربگەڕێتە سەر ئاگرێکی بێچارە،

بەڵام شایەنی ڕێز. لەبەر ئەوەی بۆی دەرکەوت باوکی پشتگیریی لێ ناکات، دەستی کرد بە ناردنی نامەی دڵداری و لە گۆشەی نامەکاندا نیگاری مەل، شێری چاو بە فرمێسک و ئاسکی خەمبار هەبوون. نامەکان، ئەگەر بە دەستی دۆستێکی شیعردۆستی نەنووسرابن و نەنەخشێندرابن، دەوڵەمەندیی جیهانی خەیاڵی حەسەن دەخەنە ڕوو، بەڵام من کاتی پێکەوە ژیانمان لە ژێر هەمان بنمیچدا پەیم بەو خەیاڵفراوانییە نەبردبوو. لێتان ناشارمەوە بەم دواییانە سەرلەنوێ دەستم کرد بە خوێندنەوەی نامەکانی. حەسەن لە نامەکانی دواتردا دەینووسی لەبەر ئەوەی پووڵێکی زۆری دەست کەوتووە، من ناکات بە کۆیلەی کاروباری ناوماڵ. زمانی پڕ لە ڕێز و شیرین و گاڵتە ئامێزی ئەو، داخوازی و شەڕی لە بڕانەوە نەهاتووی منداڵان و گازندەکانی باوکم، سەری منیان وەک مەنجەڵ ئاوسساندبوو. بۆیە وەک ئەوەی بە دنیا بڵێم "ئۆخەی"، دەریوانەی پەنجەرەم خستبووە سەرپشت.

پێش ئەوەی خەیرییە خوانی ئێوارە ڕابخات، لە باشترین گوڵی ئەو خورمایانەی لە عەرەبستانەوە هێندرابوون، خواردنەوەیەکی گەرمم بۆ باوکم ئامادە کرد. کەوچکێک هەنگوینم تێ کرد و لەگەڵ کەمێک ئاوی لیمۆ تێکم دا. بە ئەسپایی چوومە کنی. کاتێک ئەو کتاب الروح-ی دەخوێندەوە، کتومت وەک ئەوەی خۆی دەیویست، بێ ئەوەی بهێڵم هەست بەبوونم بکات، لە بەردەمی دام نا.

پرسی "ئەرێ بەفر دەبارێت؟" بە دەنگێکی هێندە خەمگین و لاواز ئەم پرسیارەی کرد، بەجۆرێک دەستبەجێ تێ گەیشتم ئەمە دوایین بەفرە باوکی کلۆڵم لە ژیاندا دەیبینێت.

١٠

من دارێکم

من دارێکم، زۆر تەنیام. کاتێک باران دەبارێت، من دەگریم. بۆ ڕەزای خوا گوێ لەم قسانەم بگرن. قاوەکانتان بخۆنەوە تا خەوتان بزڕێت و چاوتان بکرێتەوە. وەک جنۆکە بۆم بڕوانن با بۆتان باس بکەم من بۆچی هێندە تەنیام.

١- دەڵێن هەر بۆ ئەوەی لە پشت سەری وەستای چیرۆکبێژەوە دارێک هەبێت، بە دەستوبرد لەسەر کاغەزێکی زبر و ئەستوور نیگارم کێشراوە. ڕاستە. ئێستا نە داری نازدار و زراڤی تر، نە گیای حەوت پەلی کێوی و نە چینە تاوێری ڕەشی هەندێک جار لە ئیبلیس و مرۆڤ چووم لە تەنیشتەوەیە و نە گەواڵە هەوری وەک نەریتی چینیم بە سەرەوەیە. تەنیا زەوی، ئاسمان، من و هێڵی ئاسۆ. بەڵام بەسەرهاتی من لەوە ئاڵۆزترە.

٢- مەرج نییە بەهەر نرخێک بووە وەک دارێک بەشێک بم لە کتێبێک، بەڵام وەک نیگاری دارێک ڕووپەلی هیچ کتێبێک نیم و ئەمەش ئۆقرەی لێم بڕیوە. وام بەخەیاڵدا دێت ئەگەر لە کتێبێکدا گوزارە لە شتێک نەکەم، لەوانەیە نیگارم بە دیواردا هەڵواسرێت، بەنەریتی بتپەرستان و گاوران کڕنۆشم بۆ ببردرێت و بپەسترێم. بەدزییەوە شانازی بەم خەیاڵەوە دەکەم و دواتریش بەدەم شەرمکردنەوە زۆر دەترسم. بەڵام توخوا با پیاوانی مەلای ئەرزەڕوومی ئەمە نەبیستن.

٣- هۆی بنەڕەتیی تەنیاییم ئەوەیە خۆیشم نازانم بەشێکم لە کام بەسەرهات. لەوەدا بوو ببم بە بەشێک لە چیرۆکێک، بەڵام جۆری گەلاڵەیەک لەوێ بەربوومەوە. با ئەوەتان بۆ بگێڕمەوە:

چیرۆکی بەربوونەوەم لە بەسەرهاتەکەم
وەک کەوتنە خوارەوەی گەڵای دار

کاتێک تەهماسپی پادشای عەجەم و دوژمنی سەرەکیی عوسمانی و نیگارپەروەرترین پادشای جیهان چل ساڵ لەمەوبەر دەستی کرد بە وڕێنە، کاری یەکەمی ئەوە بوو لە بەزم و ڕەزم، شەراب، موزیک، شیعر و نیگار سارد بووەوە. دوای ئەوەی دەستی لە قاوەش هەڵگرت، ئیدی بەجارێک مێشکی ڕاوەستا. لەبەر ئەوەی پیرانی ڕەزاگران و تاریکپەرستیش دڵیان کرمێ کرد، پایتەختی خۆی لە تەورێزەوە گواستەوە بۆ قەزوین تا لە سوپای عوسمانی بەدوور بێت. ئەو کاتە تەورێز پایتەختی عەجەم بوو. گاڤێک پیرتر بوو، ڕۆژێک ئەوانگەل دەستیان لێی وەشاند، ئیدی بەیەکجاری سەری لێ شێوا و تۆبەی لە شەراب و منداڵبازی و نیگارکێشان کرد. ئەمەش بەڵگەیەکی ڕوون بوو بۆ ئەوەی کە پادشای مەزن دوای لە دەستدانی چێژی قاوە، ئەقڵی دروستیشی ون کردووە.

بەو جۆرە، بەرگتێگرانی دەست بەپەرجوو، خۆشنووسان، زەڕکاران و وەستایانی نیگارکێش، ئەوانەی بیست ساڵ بوو لە تەورێز شاکاری هەرە شاهانەی دنیایان دەئافراند، وەک تۆوی دەم با بە شاراندا بڵاو بوونەوە. سوڵتان ئیبراهیم میرزای والیی مەشهەد و خوارزا و زاوای شا تەهماسپ دەسترەنگینترینی ئەوانی بۆ مەشهەد بانگ کرد، لە نیگارخانەی خۆی جێیانی کردوە. مەسنەویی هەفت ئەژرەنگی جامیی –گەورەترین شاعیری سەردەمی تەیمووری لەنگ بوو لە هەرات– پێیان نووسییەوە و نەخشاند و دەستی کرد بەئامادەکردنی کتێبێکی شاهانەی نەخش و نیگاردار. شا تەهماسپ خوارزای ئاقڵ و باشی خۆی هەمان کات خۆش دەویست و ئیرەییشی پێ دەبرد و پەشیمان بوو لەوەی کچی دابوویێ، بەڵام کاتێک هەواڵی کتێبی شاهانەی بیست، شێت و هار بوو، بە هەڵچوونەوە خوارزای خۆی لە مەشهەدەوە بۆ شاری قاین و دواتریش دیسان بە تووڕەبوونەوە بۆ شاری بچووکی سەبزیڤار دووری خستەوە. خۆشنووسان و وەستایانی

نیگارکێشی مەشهەدیش بەرەو شار و وڵاتانی تر، بەرەو نیگارخانەی سوڵتان و شازادەکانی دی بڵاوەیان لێ کرد.

بەڵام پەرجوویەک وای کرد کتێبی شاهانەی سوڵتان ئیبراهیم میرزا بە نیوەناچڵی نەمێنێتەوە، چونکە کتێبدارێکی ڕاستەقینەی هەبوو. ئەم کابرایە سواری ئەسپ دەبوو، دەیگوت وەستای نەخشێنەری باشترین زەڕکاری لە شیرازە و بۆ ئەوێ تێی دەتەقاند. لەوێشەوە دوو پەڕەی هەڵدەگرت و دەیبردە کن خۆشنووسی زەریفترین هێڵی نەستالیک(*) لە ئەسفەهان. پاشان چیایەکانی دەبڕی و تا بوخارا نەدەوەستایەوە، لەوێ بەوەستا هەرە ناودارەکانی لای خانی ئوزبەک نیگاری دەخستە سەریەک و نیگاری مرۆڤی پێیان بە کێشان دەدا. دواتر دادەبەزی بۆ هەرات و ئەمجار شەپۆلی نیگاری ڕووەک و پەلی دارانی لەبەر بەیەکێک لە وەستایانی نیگارکێشی نیوەنابینای دێرین دەنەخشاند. لە هەرات خۆی دەگەیاندە خۆشنووسێکی تر و نووسینی ناو تابلۆی سەر دەرگای ناو نیگاری بە هێڵی ڕوقعەی زێڕین بە نووسین دەدا. پاشان بەرەو باشوور شۆڕ دەبووەوە، دەچووە قاین و دوای شەش مانگ ڕێبواری، پەڕەی تا نیوە ئەنجامدراوی پێشانی سوڵتان میرزا ئیبراهیم دەدا و ئافەرینانەی خۆی وەردەگرت.

پاشان حاڵی بوون کار وا بڕوات، کتێب هەرگیز تەواو نابێت، بۆیە پەیکبەری تەتەریان بەکرێ گرت. لە نامەیەکدا کاری داواکراویان لە هونەرمەند ڕوون دەکردەوە، دەیانخستە پاڵ پەڕەی ئامادەکراو بۆ نەخشاندن و تیانووسین دەیاندایە دەستی پەیکبەران. بەمجۆرە، ئەو پەیکبەرانەی پەڕەکانی کتێبیان پێ بوو، بەڕێگە و بانەکانی وڵاتی عەجەم، خوراسان، وڵاتی ئوزبەک و ما وراء النهردا تێ دەپەڕین. دروستکردنی کتێبی داواکراویش بەجۆری پەیکبەرەکان ڕەوتێکی خێرای وەرگرت. هەندێک جار پەیکبەری هەڵگری ڕووپەلی پەنجا و نۆ لەگەڵ پەیکبەری هەڵگری ڕووپەلی سەد و

(*) نەستالیک: شێوازێکی نووسینی عەرەبییە لە نێوان هەردوو شێوازی "نسخ و تعليق"دا.

شـەست و دوو، شەوێکی بەفراوی، لە کاروانسەرایەک بـەدەم بیسـتنی لوورەی گورگەوە بەیەک دەگەیشتن، لە میانەی گفتوگۆی دۆستانەی نێوانیانەوە بۆیان ئاشکرا دەبوو بۆ هەمـان کتـێب کـار دەکـەن، دەچوون پەڕەکانیـان لە ژووری خۆیان دەهێنا، بەراوردیان دەکردن و هەوڵیـان دەدا تێ بگەن کام مەسنەوی لە کوێ دانراوە.

بڕیار بوو منیش پەڕەیەک بم لەو کتێبەی ئەمڕۆ بەدڵی خەمگینەوە هەواڵی تەواوبوونیم بیست. چ جێی داخە ڕۆژێکی سارد و تۆفی زستـان، دز و جەردە لە بەردەڵانێک ڕێیان بە پەیکبەری تەتەری هەڵگری من بڕی. لە پێشدا تەتەری دامـاویان دارکـاری کـرد، دواتریش لەسـەر شـێوازی دز و جـەردە ڕووتیـان کردەوە، ئەمجار لاقەیان کرد و پاشان بێ بەزەییانە کوشتیان. لەبەر ئەوە خۆیشم نازانم لە چ پەڕەیەک بوومەتەوە. تکاتان لێ دەکەم سەیرم بکەن و پێم بڵـێن: ئایا دەبووم بە سـێبـەر بۆ مەجنوون کاتێک بە جلوبەرگی شـوانەوە لە خـێوەتدا سـەر لە لەیلا دەدات؟ گـەلۆ دەرژامـە شـەوەوە بۆ ئەوەی تاریکاییی ڕۆحی بێ باوەڕێکی بەدبەخت ڕووناک بکەمـەوە؟ ئەرێ دەمـویست ببم بە یاوەری بەختـەوەریی دوو دڵداری لە هەمـوو دنیـا هەڵهـاتوو لەوانـەی لە دەریا پەڕیونەتەوە و ئاسـوودەیی خـۆیان لە دوورگـەیەکی پڕ لە مـەل و مـیـوەدا دۆزیوەتەوە؟ داخۆ دەمویست ببم بە سێبەر بۆ دوایین ساتەکانی ئەسکەندەر کاتێک لە سەروبەندی گرتنی وڵاتی هندستاندا گڕە لێی دا، بە ڕۆژان خوێن لە لووتی ڕۆیشت و هەر بەو دەردەشـەوە سـەری نایەوە؟ یاخـۆ بەکـەڵکی ئەوە دەهاتم ببم بە هێـمـای هێـز و تەمـەنی ئەو باوکـەی لە بارەی ئەڤین و ژیانەوە ئامـۆژگـاریی کـوڕی خـۆی دەکـات؟ ئەرێ واتا و زەرافـەتم بە کـام بەسـەرهات دەبەخشی؟

یەکێک لەو جـەردانەی پەیکبەری کوشت و منی لەگەڵ خۆیدا هەڵگرت و بێ گـوێدانە شـاخ و شـار دەسـووڕایەوە، جـاروبار بەهایەکی بۆم دادەنا. لەبەر ئەوەی تێ گەیشتبوو سەیرکردنی نیگاری دارێک لە تەماشاکردنی دار خۆی خۆشترە، ڕەفتـاری نـەرم بوو لە بەرامبـەرم، بەڵام چونکە نەیدەزانی ئەم دارە

بەشی چ بەسەرهاتێکە، بە زوویی لێم بێزار دەبوو. دوای ئەوەی منی شار بە شار لەگەڵ خۆیدا گەڕاند، بە پێچەوانەی ترسمەوە، ئەو جەردەی ڕێبڕە منی لەتوپەت نەکرد و فڕێمی نەدا، بگرە لە خانێک منی بە شەربەیەک شەراب فرۆشت بە کابرایەکی زراڤ. ئەو پیاوە باریکەلە و بەستەزمانە هەندێک جار شەوان لەبەر ڕۆشنایی تیشکی مۆم سەیری منی دەکرد و دەگریا. دوای ئەوەی لە تاو خەم و دەردی سەر مرد و گیانی سپارد، ماڵ و موڵکیان فرۆشت. وەستای چیرۆکبێژ منی کڕی و لە سایەی سەری ئەوەوە تا ئەستەنبوڵ هاتم. ئێستا زۆر شادمانم. شکۆیەکی گەورەیە بۆ من ئەمشەو لێرە لە ناو ئێوەی وەستایانی نیگارکێش و خۆشنووسانی دەست بە پەرجوو، چاو هەڵۆ، ویست پۆلایین، مەچەک زەریف و ڕۆح ناسکی سوڵتانی عوسمانیدام. کەسانێک دەڵێن وەستایەکی نیگارکێش منی بەپەلە لەسەر کاغەزێکی خراپ کێشاوە بۆ ئەوەی بە دیواردا هەڵبواسرێم. بیکەن بەخاتری خوا و لێتان دەپاڕێمەوە بڕوایان پێ مەکەن.

سەرنج بدەن چ درۆ و دەلەسە و وەپاڵدانی بێ پەروا هەیە! لە بیرتانە دوێنێ شەو وەستام لێرە نیگاری سەگێکی بە دیوارەوە هەڵواسی، لە دەمی ئەو بێ ئابڕووەوە بەسەرهاتی گێڕایەوە و لەو نێوانەدا ئاماژەی کرد بۆ چیرۆکی مەلا خوسرەتێکی ئەرزەڕوومی؟! ئێستا موریدانی حەزرەتی مەلا نووسرەت بەهەڵە لە شتەکە گەیشتوون، گوایە توانجمان تێ گرتووە. مەگەر ئێمە حەدمان هەیە بڵێین باوکی حەزرەتی مەلا ئەفەندیی گەورەمان نادیار و نەناسراوە؟ نە بەخوا! چۆن دەشێت شتی وا بە ئەقڵماندا ڕابووریت؟ ئەمە چ فیتنەیەکە تاو دەدرێت و چ بووختانێکی بێ پەروایە! مادام خوسرەت ئەرزەڕوومی و نووسرەت ئەرزەڕوومی تێکەڵ دەکرێن، با من چیرۆکی داری مەلا نەدرەتی چاوخێلی سیواستان بۆ بگێرمەوە.

ئەم مەلا نەدرەتە چاوخێلە سیواسییەش، هەر بەوەندەوە نەوەستاوە نەفرەت لە خۆشویستنی کوڕانی لووس و هونەری نیگارکێشی بکات، بگرە گوتوویەتی قاوە کاری ئیبلیسە و ئەوانەی دەیخۆنەوە، دەچنە دۆزەخ. ئێی مەلای

سیواسی، مەگەر لە بیرت چووە چۆن ئەم لقە ئەستوورەی من چەماوەتەوە؟ بۆتان دەگێڕمەوە، بەڵام سوێند بخۆن بۆ کەسی تری باس ناکەن بۆ ئەوەی خوا لە بەڵای ناگەهان بمانپارێزێت. بەیانیانێک سەیرم کرد، بێچاوێنی بێت، کابرایەکی باڵا منارە و پەنجەشێری وەک دێوم بینی لەگەڵ ئەو کەسەی لەسەرەوە ناوی هات، چووبوونە سەر ئەم لقەی من، لە ناو گەڵا چڕەکانمدا خۆیان شاردبووەوە و بمبوورن، بە نرکەنرک کاری خۆیان دەکرد. ئەو دێوەی دواتر زانیم ئیبلیسە، بەدەم ئەنجامدانی کاری مەلای لەمەڕ ئێمەوە گوێی جوانی بە میهرەبانی ماچ دەکرد و بە گوێیدا دەچرپاند: "قاوە حەرامە، قاوە گوناهە..." بەو پێیە، هەرکەسێک باوەڕی بە زیانی قاوە هەبێت، باوەڕی بە ئیبلیسە، نەک بە فەرموودەکانی ئاینی جوانمان.

دەمەوێت باسێکی وەستایانی نیگارکێشی فەرەنگیشتان بۆ بکەم تا ئەگەر کەسێکی بێ ڕیشە و ڕەچەڵەک هەبێت خۆزگەیان پێ بخوازێت، پەند لەم باسەم وەربگرێت. ئێستا وەستایانی نیگارکێشی فەرەنگ نیگاری ڕووی پادشا، قەشە، بەگ و تەنانەت ژنەکانیشیان بەجۆرێک دەکێشن تۆ دەتوانیت سەیری نیگاری ئەو کەسە بکەیت و دواتر لە کۆڵان بیناسیتەوە. ئاشکرایە ژنی ئەوانە بە ئازادی بە کۆڵاناندا دەسووڕێنەوە، ئیدی خۆتان پێشبینی ئەوی تری بکەن. بەڵام بەمەشەوە نەوەستاون و کاروباری خۆیان زیاتر بردووەتە پێشێ. ناڵێم لە گەوادی، لە نیگارکێشیدا...

وەستایەکی گەورەی نیگارکێشی فەرەنگ لەگەڵ وەستایەکی تری گەورەی نیگارکێش لە مێرگ و چیمەنێکی فەرەنگ پیاسە دەکەن و سەبارەت بە وەستایی و هونەرەوە دەدوێن. دارستانێکیان دێتە پێش. ئەوی وەستاتریان وا بەوی تریان دەڵێت: "بۆ نیگارکێشان بە شێوازە نوێیەکان، هونەرێکی هێندە بەهێز پێویستە، بەجۆرێک ئەگەر نیگاری دارێکی ناو ئەم دارستانەت کێشا و کەسێکی فزوولی سەیری کرد، بێتە ئێرە و ئەگەر بیەوێت، داری نیگار لێ کێشراو بدۆزێتەوە و لەوانی تری جیا بکاتەوە."

منی هەژار، ئەو نیگاری دارەی وا ئێستا لە پێش چاوتانە، سوپاسبژێری بۆ

خـوا دەكـەم لـە پای ئەوەی بە ئـەقلێكی لـەو شـێـوەیە نیگارم نەكـێـشـراوە. لە ترسی ئـەوە نا ئەگــەر بەشـێـوازی فـەرەنگ نـیگارم بكێـشـرابایە، سـەرجـەم سـەگـەلی ئەستـەنبـوڵ وایـان بزانیبـایە داری ڕاسـتـەقـینەم و مـیـزیان پێـمـدا بكردبایە، نـەخێـر. ئەوی ڕاسـتی بێت، من ناخـوازم ببـم بە دارێک خـۆی، بگرە دەمەوێت ببـم واتای دارێک.

١١

من ناوم قەرەیە

درەنگی شەو بەفر دای کرد و تا دەمی باری. بەدرێژاییی شەو چەندین جار لەسەریەک نامەکەی شەکوورەم خوێندەوە. کاتێک بەتوورەیی بە ژووری چۆڵی خانووی خاڵیدا سەر و خوار دەهاتم و دەچووم، لە مۆمدان نێزیک دەبوومەوە، لەبەر تیشکی لاواز و لەرزۆکی مۆم چاوم دەبڕییە پیتە هەڵچووەکانی یارم و لەرزینی سەرشێتانەیان، تەقڵە لێدانیان بۆ لە خشتەبردنم و ڕەوتی بەرەو پێشەوەچوونی چەماوەیان لە ڕاستەوە بۆ چەپ. هاوکاتیش هەڵدانەوەی لەپڕی دەریوانە، ڕووخساری ئەڤینداری خۆم و پێکەنینی خەمگینی ویم دەهاتە پێش چاو. ئەگەر ڕووی ڕاستەقینەی شەکوورەم دی، سەرجەم ئەو ڕووخسارانەی ترم لە بیر چوو کە لە شەش حەوت ساڵی ڕابردوودا بە شەکوورەم زانیبوون، ئەو ڕووخسارانەی لە گۆڕانی بەردەوامدا بوون، دەمی ڕەنگ گێلاسییان بە تێپەڕبوونی کات گەورە دەبوونەوە و من لە خەیاڵی خۆمدا دەمگواستنەوە.

شەو، تاوێک کەوتمە سەر کەڵکەڵەی ژن هێنان. لە خەیاڵی خۆمدا هیچ گومانم لە ئەڤینم نەبوو، لەوەش دڵنیا بووم یەکجەمسەری و بێ بەرامبەر نییە. بەو جۆرە، بەکامەرانی زەماوەندمان دەکرد، بەڵام شادمانیی ناو خەیاڵم لە ماڵێکی پلیکانەداردا دەبوو بە تۆز و گەرد: کارێکی ڕاست و دروستم بۆ نەدەدۆزرایەوە، لەگەڵ ژنمدا لێمان دەبوو بە دەمەقاڵە و دەسەڵاتم بەسەریدا نەدەشکا.

تێ گەیشتم من ئەم خەیاڵە ڕەشانەی هاوسەریم لە بەشی زیانەکانی ژیانی هاوسەری لە کتێبی أحیاء العلوم-ی غەزالی وەرگرتووە. کاتێک هێشتا لاو

بووم، ئەو کتێبەم لە عەرەبستان خوێندبووەوە. بەڵام نیوەی شەو بەخەیاڵمدا هات هەمان ئەو پەڕانە قسەی زۆریشیان سەبارەت بە سوودەکانی ژیانی هاوسەری تێدایە. ئەگەرچی پەڕەکانم چەندین جار خوێندبوونەوە، کەچی سەرەڕای ئەو پاڵەپەستۆ زۆرەی خستمە سەر خۆم، تەنیا دووان لە سوودەکانم بیر کەوتەوە: کاتێک پیاو ژن دەهێنێت، یەکێک کاروباری ناوماڵ ڕێک دەخات، بەڵام لە ماڵە پلیکانەدارەکەی ناو خەیاڵی مندا هیچ نەزمێک نەبوو. دووەمیان، ئەگەر ژنم بهێنم، لەوە ڕزگارم دەبێت چی دی بەدەم هەستکردن بە تاوانەوە دەستپەڕ لێ بدەم و لەویش تاوانتر، لە کۆڵانە تاریکەکانی پشتەوە بدەمە پەی گەواد و منەی ژنانی لەشفرۆش بکەم.

ئەم بیرۆکەی ڕزگاربوونە، درەنگانی شەو دیسان دەستپەڕی هێنایەوە خەیاڵم. بۆ ئەوەی بەزووترین کات ئەم داخوازە لە سەرم دوور بخەمەوە، وەک هەرجارێک بە ویستێکی بێگەردەوە چوومە گۆشەیەکی ژوورەکەم، بەڵام دوای تاوێک حاڵی بووم دەستپەڕم لێ نەداوە. بۆم دەرکەوت من دوای دوازدە ساڵ، جارێکی تر عاشق بووم!

لە ئاست ئەم بەڵگە ڕوونەدا، خرۆشان و ترسێکی زۆر چووە دڵمەوە، وای لێم کرد وەک تیشکی مۆم بلەرزم و بە ژووری خاڵیدا هاتم و چووم. شەکوورەیەک ئامادە بێت بێتە بەر پەنجەرە و خۆی پێشان بدات، چ پێویستی بە نامەی تەواو پێچەوانەی ئەو لۆجیکە هەبوو؟ ئەگەر کچە ئەوەندە خۆی لە من دوور دەگرێت، بۆچی باوکی دەنێرێت لە دووم؟ ئایا ئەمانە، باوک و کچ، گەمەم لەتەکدا دەکەن؟ ئەمسەر و ئەوسەری ژوورەکەم دەکرد، هەستم دەکرد دەرگا و دیوار و تەختەی جیڕەجیڕکەری زەمینی ژوورەکەم وەک خۆم زمانە بزرکێیانە و هەوڵ دەدەن بەدەم جیڕ و هوڕەوە وەڵامی پرسیارەکانم بدەنەوە.

سەیرێکی نیگاری سالانێکی زۆر لەمەوبەر بەدەستی خۆم کێشراوم کرد. ئەم نیگارە باسی ئەوە دەگێڕێتەوە کاتێک شیرین نیگاری خەسرەو بە هەڵواسراوی بە لقی دارێکەوە دەبینێت، ئەڤینداری دەبێت. ئەو سەردەمە کتێبێکی مامناوەندیی لە تەورێزەوە هاتوو تازە کەوتبووە دەستی زاوام، منیش

نیگارەکەم بە ئیلهامی وەرگیراو لە نیگارێکی هاوشێوەی ناو ئەو کتێبە کێشابوو. ئێستا بە سەیرکردنی نە خەجاڵەت بووم وەک ئەوەی سالانی دواتر بە بیرکەوتنەوەی تەریق دەبوومەوە (لەبەر سادەییی نیگارەکە و بەیانکردنی ئەڤینم) و نە گەڕاندیشمیەوە بۆ بەختەوەریی سالانی گەنجایەتم. لەگەڵ گزنگی بەیاندا ئەقڵم جڵەوی دۆخی گرتە دەست، ناردنەوەی نیگارم لە شەکوورەوە بۆ من بە هەڵمەتێکی شەترەنجی ئەڤین دانا، بە خۆمم گوت ئەوە جووڵەیەکە شەکووره فرە وەستایانە لە دژی من ئەنجامی دەدات. دانیشتم، لەبەر ڕۆشناییی مۆمدان نامەیەکی وەلامم بۆی نووسی.

دوای خەوێکی کورتخایەن، بەیانی نامەم خستە باخەڵم و چوومە کۆلانان. پیاسەیەکی دوور و درێژم کرد. بەفر کۆلانە تەنگەبەرەکانی ئەستەنبوڵی فراوان کردبووەوە و شاری لە جەنجاڵیی داماڵیبوو. هەموو شتێک لەوانەی سالانی سەردەمی منداڵیم کپتر و بێ جموجووڵەتر بوو. جۆری ئەوەی لە ڕۆژانی بەفری زستانانی چاخی منداڵیمدا هەستم پێ دەکرد، پێم وا بوو سەربان و قوبە و باخچەکانی ئەستەنبوڵ بە قەلەڕەشکە داپۆشراون. بەدەم بیستنی دەنگی پێمەوە لەسەر بەفرەکە و سەیرکردنی هەلاوی دەرچوو لە دەممەوە، ڕێم دەکرد. لەسەر داوای زاوام سەرم لە کۆشکی نیگارخانە دەدا، بەخەیاڵمدا هات ئەویش وەک کۆلانەکان بێدەنگ بێت و ئەم هەستەش منی دەخرۆشاند. بێ ئەوەی بچمە گەڕەکی جوولەکان، بە منداڵێکدا هەواڵم بۆ ئەستەر نارد و ژووانم دانا بۆ یەکتر بینین پێش نوێژی نیوەڕۆ بۆ ئەوەی نامەکەم بگەیەنێت بە شەکووره.

زوو چوومە نیگارخانەی پشت ئەیاسۆفیا. ئەو نیگارخانەیەی لە منداڵیمدا شاگردیم تیایدا و بەهۆی زاوامەوە هاتوچۆیم دەکرد، جگە چلوورەی شۆڕەوەبوو بە گوێسوانەکانیدا، هیچ گۆڕانێکانی بەسەردا نەهاتبوو.

شاگردێکی گەنج و جوانکیلە لە پێشەوە و منیش بەدوای ئەودا، بەناو وەستایانی بەرگتێگری گێژبوو لەبەر بۆنی زەمق و چرێش، وەستایانی نیگارکێشی پشت کۆماوە لە تەمەنێکی زوودا و بەناو برێک لاودا تێ پەڕین

بەخەمباری چاویان لە گرەکانی ئاگردان بڕیبوو، بێ ئەوەی سەیری جامەکانی سەر چۆکیان بکەن، بۆیاخیان تێکەڵ دەکرد. لە گۆشەیەک یارۆیەکی بەسالاچووم دی هێلکەیەکی شترمورغی نابووە باوەشی و بە تاسەوە بۆیاخی دەکرد، مامێک بەچێژەوە کشاوێکی دەنەخشاند و شاگردێکی گەنجم دی بەڕێزەوە بۆیانی. لە دەرگایەکی والاوە دەستەیەک قوتابیم بینی وەستاکانیان لێیان تووڕە بووبوون و ئەمانیش بۆ ئەوەی لە هەڵەی خۆیان بگەن، ڕووی سوورهەڵگەڕاویان بەشێوەیەک خستبووە سەر کاغەزەکانی بەردەمیان، خەریک بوو تیایدا نوقم دەبوون. لە ژوورێکی تر شاگردێکی خەمبار و دڵتەنگ، ڕەنگ و کاغەز و نیگاری لە بیر کردبوو، سەیری کۆلانی دەکرد، ئەو شوێنەی من پێش کەمێک بە خرۆشانەوە پێیدا هاتبووم. برێک نیگارکێشیش لەبەر دەرگای والای ژوورەکان نیگاریان لەبەر نیگاری تر دەگرتەوە، قالب و بۆیاخیان ئامادە دەکرد، قەڵەمیان دەتاشی و دوژمن ئاسا بە تیلەی چاو بۆ منی نامۆیان دەڕوانی.

بە پلیکانەی ڕچیودا سەرکەوتینە سەرەوە. بەژێر ئەو دالانی دەوری نهۆمی دووەمی باڵەخانەی نیگارخانەدا ڕۆیشتین. دوو قوتابیی تەمەن بچووک لە حەوشەی بە بەفر داپۆشراوی ناوەوە، سەرباری ئەوەی جوبەی قوماش ئەستووریشیان لەبەردا بوو، لە تاو سەرما هەڵدەلەرزین، دیار بوو چاوەڕێی شتێک، پێم وا بێت سزایەکیان دەکرد. ڕۆژانی سەرەتای تافی لاویم هاتەوە بیر کاتێک قوتابیانیان لە پای تەمەڵی نواندن و بەفیرۆدانی بۆیاخی گرانبەها فەلاقە دەکران و تا خوێن لە بن پێیان دەهات، لێیان دەدرا.

چووینە ژوورێکی گەرمەوە. چەند نیگارکێشێکم بینی بە ئاسوودەیی لەسەر چۆک دانیشتبوون، بەلام من خەیالم لای وەستاکان نا، لەکن گەنجانی تازە لە قۆناغی شاگردی تێپەڕیو بوو. لەبەر ئەوەی گەورە وەستایان، ئەوانەی مامۆستا عوسمان ناسناوی دابوونێ، ئیدی لە مالانی خۆیان کاریان دەکرد، ئەم ژوورەی ڕۆژگارێک ڕێز و جۆشی لە ڕادەبەدەری لە کنم دەورووژاند، چی دی لە نیگارخانەی سوڵتانێکی گەورە و دەوڵەمەند نەدەچوو، بگرە ئێستا وەک

ژوورێکی گەورەی کاروانسەرایەکی ونبووی ناو چیا خاڵییەکانی ڕۆژهەڵات دەچوو.

لە تەنیشتەوە و لە پشت سندووقێکی بچووکەوە، بۆ جاری یەکەم دوای دوازدە ساڵ، مامۆستا عوسمانی گەورەی وەستایانی نیگارکێشم دی. زیاتر وەک تارمایی هاتە پێش چاوم، نەک سێبەر. هەر کاتێک لە میانەی ڕێبواریمدا خەیاڵی نەخشاندن و نیگارکێشیم کردبێت، وەستای گەورە بەردەوام وەک بەهزاد بەسەرسامییەوە لە خەیاڵمدا ئامادە بووە. ئێستا بە جلوبەرگی سپییەوە و لەبەر تیشکی سپیی بەفری دزەکردوو لەو پەنجەرەی هەسەر ئەیاسۆفیاوە پێ دەچێت لە مێژ بێت تێکەڵاوی خێوەکانی دنیای ئەودیو بووبێت. دەستە بە خاڵ کوتراوەکانیم ماچ کرد و خۆم خستەوە بیری. بۆم باس کرد کاتێک منداڵ بووم، زاوام منی بۆ ئێرە دەهێنا، بەڵام من قەڵەمی خۆم پەسەند کرد و ساڵانی خۆم بە ڕێگە و بانەکانەوە، بە دەفتەرداری و نووسیاریی پاشایانەوە لە شارەکانی ڕۆژهەڵات بەسەر بردووە. گوتم لەگەڵ سەرحەد پاشا و پاشایانی تردا لە تەوریز خۆشنووس و وەستایانی نیگارکێشم ناسیوە و کتێبم ئامادە کردووە، لە بەغدا، حەڵەب، وان و تفلیس بووم و شەڕ و شۆڕی زۆرم بینیوە.

تیشکێک لە باخچەی بەفراوییەوە دەهات و لە موشەمای پەنجەرەوە دزەی دەکردە ژوورێ. مامۆستا عوسمان بەدەم سەیرکردنی ئەو تیشکەوە گوتی: "ئاخ تفلیس! ئەرێ ئێستا لەوێ بەفر دەبارێت؟"

مامۆستایانی کۆنی عەجەم لەبەر قوڵبوونەوە لە هونەردا بیناییی چاوانیان لە دەست دەدا و دوای تەمەنێک، ژیانێکی نیوە پیاوچاک و نیوە خەڵەفاویان بەسەر دەبرد و داستانی لە بڕانەوە نەهاتوویان دەگێڕایەوە. ئێستا هەڵسوکەوتی مامۆستا عوسمان بەوان دەچوو. دەستبەجێ لە چاوانی جنۆکە ئاسایدا بینیم بەتوندی نەفرەت لە زاوام دەکات و لە منیش بەگومانە. سەرباری ئەوەش پێم گوت لە بیابانی عەرەبی، بەفر وەک ئێرە هەر بەتەنیا بەسەر ئەیاسۆفیادا نابارێت، بگرە بەسەر بیرەوەرییەکانیشدا دەبارێت. بۆم

گێڕایەوە و گوتم کاتێک بەفر بەسەر قەڵای تفلیسدا دەباری، ژنان لە کاتی جل شۆریندا گۆرانیی گوڵڕەنگیان دەچڕی و منداڵانیش لە ژێر بالیفەکانیاندا دۆڵدرمەیان بۆ هاوین دەشاردەوە.

گوتی: "سادەی بۆم بگێڕەوە لەو وڵاتانەی بۆیان چوویت، وەستایانی نیگارکێش چ دەنەخشێنن و نیگاری چی دەکێشن؟"

نیگارکێشێکی لاو لە گۆشەیەک نوقمی خەیاڵ بوو، هێڵی بە پەڕەدا دەهێنا، سەری لە تەختەی نیگارکێشانی بەردەستی بەرز کردەوە، وەک ئەوەی پێم بڵێت: "ئێستا چیرۆکی هەرە ڕاست بگێڕەوە"، خۆی و ئەوانی تر نیگایان خستە سەرم. زۆربەی ئەم مرۆڤانە بێ ئاگان لەوەی بەقاڵی گەڕەک کێیە و بۆچی لەگەڵ سەوزەفرۆشی هاوسێی لە شەڕدایە و نازانن هۆقەی نان بە چەندە، بەڵام ئاگادارن کام خان، پادشا، سوڵتان و شازادە لە تەورێز، قەزوین، شیراز و بەغدا، چەند پارە و پووڵی بۆ کتێب هەڵڕشتووە. بێگومان بووم بەشی هەرە زۆری ئەو قسە و قسەڵۆکانەی جۆری پەتا بەناو ئەو دەستە و تاقمانەدا بڵاو دەبووەوە، بەلایەنی کەمەوە بەرگوێی ئەمانیش کەوتبووە، بەڵام هەر بۆشیانم گێڕایەوە، چونکە من لە ڕۆژهەڵاتەوە، لە وڵاتی عەجەمەوە هاتبووم، لەو وڵاتەوەی سوپاکانی لە شەڕدان، شازادەکانی دەستیان ناوەتە بیناقاقای یەکتر، شاران تاڵان دەکەن و دەستووتێنن، هەموو ڕۆژێک باسی شەڕ و ئاشتی تێدا دەکرێت، چەندین چەرخە باشترین شیعری تێدا دەنووسرێت و نایابترین نەخش و نیگاری لێ دەکێشرێت.

گوتم: "وەک دەزانن، شا تەهماسپ پاش پەنجا و دوو ساڵ دانیشتن لەسەر تەختی پادشایی، بەم ساڵانەی دوایی ئەڤینی کتێب و نەخش و نیگاری لە بیر کرد، پشتی لە شاعیران، وەستایانی نیگارکێش و خۆشنووسان کرد و خووی دایە خواپەرستی. دواجار کۆچی دوایی کرد و ئیسماعیلی کوڕی لە شوێنی دانیشت. پادشای نوێ، باوکی لەبەر ئەوەی زانیبووی کەسێکی سەرەڕۆ و شەڕانگێزە، بیست ساڵ لە کونجی زین قایمی کردبوو، هەر ئەوەندەی لەسەر تەخت دانیشت، هار بوو، چەند برایەکی خۆی بە سەربڕین دا و چاوی

هەندێکیشـانی هـەڵکۆڵی و لە کـۆڵیـانی کـردەوە. بەڵام دواجـار دوژمنەکـانی، ئەفیۆن و ژەهریان دەرخـواردی دا، لێی ڕزگـار بوون و محـەمەد خـوابەندی برا گـەورەی نیـوە ئـاقـڵـیـان هـێنایە سـەر تەخت. هـەرچی شـازادە، بـرا، والی و ئوێزبەک هەیە لە سـەردەمی ئەودا ڕاپەڕین. لە ناو خـۆیاندا و لە دژی سـەرحەد پاشای ئێمە کەوتنە شەڕێکی زۆر گرانەوە. ئەو شەڕە وڵاتی عەجـەمی تارومار کرد و تۆز و دووکەڵ باڵی بەسـەردا کێشا. پادشای ئێستای بێ پارە و پووڵ و بێ ئەقڵ و نیـوە کـوێر لە ڕەوشـێکدا نیـیـە کـتـێب بـە نووسـینەوە و نیـگار بە کێشـان بدات. بەو جـۆرە وەسـتـایانی ئـەفسـانەییی قـەزوین و هـەرات، هـەمـوو وەسـتـایانی بەسـاڵاچوو، ئەو شـاگـردانەی لە نیگارخـانـەی شـا تەهمـاسپ شاکاریان دەئافراند، ئەو وەستا نیگارکێشانەی فڵچەکانیان نیگاری ئەسپیان دەخـسـتـە چوارناڵە، پەپوولـەیان لە پەڕەکـان دەردەهێنا و دەفـڕاند، سـەرجـەم ڕەنگبـاز، وەسـتـایانی بەرگـتـێگر و خـۆشنووسـان بێکار و بێـحـاڵ، بێ پووڵ و پارە، تەنانەت بێ شوێن و بێ نیشتمان مانەوە. هـەندێکیان بەرەو باکور بۆ ناو شەیبانییەکـان، بڕێکیان بۆ هندستان و تاقمێکیشـان کۆچیان کرد بۆ ئێرە، بۆ ئەسـتـەنبـوڵ. ئەوانی دیکەشـیـان دەسـتـیـان دایە کـاری تر، چ خـۆیان و چ ئابڕووشـیـان لە دەست دا. بەشـێکیشـیـان چوونە پاڵ شـازادە و والییـەکـانی سـەنگەر لە یەککگرتوو، دەسـتـیـان کـرد بە کـار بۆ کـتـێبی بـچـووکی هـێندەی ناولەپی دەسـت بە چوار پێنج ڕووپـەل نیگارەوە. کـتـێبی هـەرزانبـەهای بـەپەلە نووسـراو و سـادە نەخشـێندراو بۆ چێژی سـەربازی ئاسـایی، پاشـایانی دنیـا نەدیو و شازادەگەلی شووم هەموو شوێنێکی تەنیوە."

مامۆستا عوسمان پرسی: "بە چەند دەفرۆشرێن؟"

"دەگوترێت سادقی بەگی گەورە و گران تەنیا بە چل زێڕ نیگارێکی عجائب المخلوقات-ی بۆ ئەفسەرێکی ئوێزبەکی کێشاوە. لە چادری پاشایەکی نەزانی گەڕاوە لە شـەڕی ڕۆژهـەڵاتـەوە بۆ ئەرزەرووم، دەفتـەری نیگارێکی تژە نیگاری ڕووت و تازیم دی نیگاری دەستکردی وەستا سیاوەیشیشی تێدا بوو. هەندێک لەو وەسـتـا گەورانـەشی نەیانتـوانیوە دەسـتبـەرداری نیگارکێشی بن، نیگاری

تاک و تەرای بەدەر لە کتێب و داستانەکان دەکێشن و دەیانفرۆشن. کاتێک سەیری ئەو تاک نیگارانە دەکەیت، ناڵێیت ئەمە جڤاتی کام داستانە، بگرە تەنیا لەبەر نیگارەکە و بۆ چێژی بینین سەیری دەکەیت. بۆ نموونە، دەڵێیت ئای ئەسپێکی چەند بێ کێماسی و جوانە و هەر لەبەر ئەو هۆیە پارە بە نیگارکێش دەدەیت. داخوازی زۆر لەسەر نیگاری شەڕ، نیگاری ڕووتی ساتی سەرجێییکردن و جووتبوونیش هەیە. جڤاتێکی جەنجاڵی شەڕ بۆ سێسەد ئاکچە دابەزیوە و خوازیاریشی وەک نەبێت، وایە. هەندێک لە وەستایانی نیگارکێشیش هەر بۆ ئەوەی هەرزان بێت و لە فرۆشتن بێت، بێ ئەوەی بۆیاخ بەکار بهێنن، لەسەر کاغەزی زبر و بێڕەونەق نیگاری ڕەش و سپی دەکێشن."

مامۆستا عوسمان گوتی: "زەڕکارێکم هەبوو تا بڵێیت بەختەوەر و هونەرمەند. هێندە بە زەرافەت کاری بەڕێوە دەبرد، ئێمە پێمان دەگوت زەریف ئەفەندی. بەڵام ئەویش بەجێمانی هێشت و ڕۆیشت. ئەوە ماوەی شەش ڕۆژە دیار نییە. زەوی قووتی داوە."

گوتم: "مرۆڤ چۆن ئەم نیگارخانەیە، ئەم ماڵە کامەرانەی باوان بەجێ دەهێڵێت و دەڕوات؟"

مامۆستا عوسمان گوتی: "چوار وەستای گەنجی هەر لە سەردەمی شاگردییەوە لەبەر دەستی خۆمدا پێگەیشتوو، پەپوولە، زەیتوون، لەقلەق و زەریف، لەسەر ویست و فەرموودەی سوڵتانمان لە ماڵەوە نەخش و نیگار دەکێشن."

وەک دیار بوو ئەم بڕیارە بەمەبەستی ئەوە بوو تا بتوانن ئاسانتر کار بۆ جەژننامەی داواکراو بکەن. سەرجەم نیگارخانەش سەرقاڵی هەمان شت بوون. ئەمجار، سوڵتان دەستووری نەدابوو بۆ کتێبێکی تایبەت لە حەوشەی کۆشک گۆشەیەکی تایبەت بنیات بنرێت، بگرە فەرمانی پێیان دابوو لە ماڵەکانی خۆیان کار بکەن. لەبەر ئەوەی بەخەیاڵمدا هات لەوانەیە ئەم فەرمانە بۆ کتێبی زاوام درابێت، بێدەنگ بووم. ئەرێ مامۆستا عوسمان تا چ ڕادەیەک قسەی توێکڵداری دەکرد؟

بانگی لە نیگارکێشێکی پشت کۆماوە و سیسەڵە کرد: "نووری ئەفەندی، بارودۆخ بۆ قەرە ئەفەندی ڕوون بکەرەوە و بیگەڕێنە!"

سوڵتانمان لە ڕۆژگاری بەجۆشدا بۆ لە نێزیکەوە بەسەرکردنەوەی گشت شتێکی

نیگارخانە، هەردوو مانگ جارێک سەردانێکی نیگارخانەی دەکرد. "بارودۆخ"یش تەدارەکێک بوو لە میانەی سەردانەکانی سوڵتانماندا ساز دەکرا. بە هاوڕێیەتیی حازمی گەورەی خەزێنەداران، لوقمانی گەورەی شانامەچییان و مامۆستا عوسمانی گەورەی وەستایانی نیگارکێش باسی ئەوە بۆ سوڵتانمان دەکرا کام لە وەستایانی نیگارکێشی نیگارخانە کار بۆ کێژان پەڕەی کام کتێب دەکەن، کێ کام زەڕکاریی کردووە، کێ کێژان نیگاری ڕەنگ کردووە، هەریەک لەو ڕەنگباز و خشتەکێش و زەڕکارانەی هەموو شتێکیان لە دەست دێت و لە هەر دە پەنجەی دەستیاندا دە ماریفەت هەیە، سەرقاڵی چ کارێکن.

لەبەر ئەوەی لوقمانی گەورەی شانامەچییانی نووسەری زۆربەی کتێبە نەخشێندراوەکان لە پێ کەوتبوو، و لە ماڵ دەرنەدەچوو؛ عوسمانی گەورەی وەستایانی نیگارکێش لە دووکەڵی دڵگرانی و هەڵچووندا ون بووبوو؛ چوار وەستاش بە ناسناوەکانی پەپوولە، زەیتوون، لەقلەق و زەریف لە ماڵەکانی خۆیان کاریان دەکرد و سوڵتانیشمان وەک جاران لە نیگارخانە جۆری منداڵ وەجۆش نەدەکەوت، چی دی تەدارەکیش بەڕێوە نەدەبرا. ئەوەی نووری ئەفەندی کردی، لاساییکردنەوەی تەدارەک بوو، ئەمەش منی خەمبار کرد. نووری ئەفەندیش وەک گەلێک نیگارکێشی تر، بێ ئەوەی ژیانێکی خۆش بگوزەرێنێت و لە هونەری خۆیدا پێش بکەوێت، بەختوخۆڕایی پیر بووبوو. ئەوەش نەبوو چەندین ساڵ خۆی بەسەر تەختەی کاردا شۆڕ کردبێتەوە و لە خۆڕا پشتی کۆمابێتەوە، بگرە بەردەوام سەرنجی لە ڕووداوەکانی ناو نیگارخانە و لەوە دابوو کێ کام پەڕەی جوانی نەخشاندووە.

بەمجۆرە بۆ جاری یەکەم بەجۆشەوە سەیری پەڕە ئەفسانەییەکانی

جـەژننامــەی تـایبــەت بـە باسـکردنی تـەدارەکی ئاهـەنگی خــەتەنەســووران‌ی شـازادەکانی سـوڵتـانمانم کرد. هێشـتـا لە عـەجـەمسـتـان بـووم ئەم چیرۆکی جـەژنی خـەتەنەکـردنەم بیسـتـبوو. خـەتەنەسـووران جـەژنـێک بوو پەنجـا و دوو ڕۆژی دەخـایاند و سـەرجـەم خـەڵکی ئەسـتـەنبوڵ بە نوێنەرانـی خاوەن پیشـە و کـارە جۆراوجـۆرەکـانەوە بەشدارییـان تێدا دەکرد. هـەواڵی کتـێبی گێڕانەوەی تەدارەکی خـەتەنەسووران هێشـتا هـەر لە قـۆناغی ئامـادەکردندا بوو، بەرگـوێم کەوتبوو.

لە یەکـەم نیگاردا لەوانەی خـرایە بەردەستم، سـوڵتـانی کۆڵەکـەی جـیهـانمان لە شـانشـینی کـۆشـکی خـوا لێخـۆشـبـوو ئـیبـراهیم پـاشـا جـێی خـۆی خـۆش کردبوو، بەدڵێکی فراوانەوە سـەیری ئاهـەنگێکی دەکرد لە خـوارەوە لە مەیدانی ئەسپ بەرێوە دەچـوو. ڕووخـســاری، ئەگـەرچـی وردەکــاریـی زۆریشـی تـێـدا نەکرابـوو بۆ جـیاکـردنەوەی لەوانی دی، بەڵام بە ڕێزەوە کـێشـرابـوو. نیگاری سوڵتـانمان لای چەپەوە کێشرابوو. لەسـەر لای ڕاسـتـی نیگاری دوو پەڕەییش، پـاشـا، باڵیـۆزانی عـەجـەم، تەتەر، فـەرەنگ و ڤـینیـسـیـا لە پەنجـەرە و تاقـدا دەبینـدران. ئـەمـــانە لەبـەر ئـەوەی ســــوڵتــــان نـەبـوون، بەپەلە و بە نـاوردی کـێــشــرابوون و چاویان لە ئامـانجـێکی دیاریکراو نەبڕیبـوو، بگرە تێکڕا تەمـاشـای گـۆڵمـەزی نـاو مـەیدانی پێش خـۆیان دەکرد. دواتر، لە نیگـارەکانی تریشدا هـەمان بـەجێکردن، ڕیزبەندی، نەخشاندنی دیوار و دار و قـرمیدم دی. ئەمـــانە ئەگــەرچی بەشــێــوازی تـر و بە ڕەنگی دی کــێــشــرابوون، بەڵام سـەرلەبەریان دووبارە بوون. ئەگەر خـۆشنووسـان نووسـینەوەی جـەژننامـەیان ئەنجـتم بدابایە، نیگارەکـانـی تەواو بکرابـان و لە بەرگ بگیـرابایە، ئەو کـاتە خوێنەر لە هەڵدانەوەی پەڕەکانیدا، لە مەیدانی ئەسپی بەر نیگای سوڵتان و لە ناو ئاپۆڕەی بـانگهـێشـتـکراواندا، ئـەوانەی لە هـەمـان دۆخـدا سـەیری هـەمـان مەیدانیان دەکرد، هـەر جارە نماشێکی زۆر جیاوازی بە کۆمەڵێک ڕەنگی تەواو جیاوازەوە دەدی.

منیش دیتم: مـرۆگـەلێکم دی بە ســەدان قـاپ پڵاوی داندراویان لـەوێ، لە

مەیدانی ئەسپ لە دەستی یەکتر دەڕفاند و کاتێک گۆشتی گایەکی برژاویان تالان دەکرد، لەو کەروێشک و مەلانەی لێوەی دەردەچوون، دەترسان. وەستایانی مسگەرم دی سواری گالیسکەیەکی پێچەکەدار بووبوون و لە شێوەی کەژاوەی پیشەکاراندا بە پێش سوڵتانماندا دەرباز دەبوون، یەکێکیان لە گالیسکەدا ڕاکشابوو، سندانێکی گۆشەداری خستبووە سەر سنگی ڕووتی و ئەوانی تریش، بێ ئەوەی چەکوشەکانی دەستیان بەر سنگی ڕووتی کابرا بکەوێت، مسیان لەسەر دەکوتی. ئەو جامچییانەم بینی کاتێک لە گالیسەکەدا بە پێش سوڵتاندا تێ دەپەڕین، لەسەر جام گوڵە مێخەک و دار سەروویان دەنەخشاند. جەواڵی پڕ لە شەکری بارکراو لە حوشتر و تووتیی لە شەکر دروستکراو لە قەفەسدا و شەرکچییانم بینی تێپەڕ دەبوون و شیعری شیرینیان دەخوێندەوە. کلیلچییانی بەسالاچووم دی گلەییان لە ڕۆژگاری نوێ و لە خراپیی دەرگای تازە دەکرد و چەندین جۆری کلیلی هەڵواسراو، قەباغدار، سوورمەیی و دداندار یان لە گالیسکەدا پێشان دەدا. جێ پەنجەی هەریەک لە وەستایانی نیگارکێش پەپوولە، لەقلەق و زەیتوون بەو نیگاری پێشاندەری جادووبازانەوە دیار بوو: جادووبازێک وەک ئەوەی بەسەر مەرمەڕێکی پاندا بیبات، هێلکەی بەسەر دارێکی باریکدا دەبرد و نەیدەهێشت بکەوێت، ئەویی تریشیان دەفی بۆی دەژەند. لە نیگارێکیشدا کتومت بینیم چۆن کاپتنی دەریا کلج عەلی پاشا بەو گاورانەی لە دەریادا گرتبوونی و دیلی کردبوون، لە قوڕ چیایەکی گاوری بە دروستکردن دابوو، هەمووویانی لە گالیسکە سوار کردبوو، ڕێک ئەو کاتەی دەگەنە بەردەم سوڵتان، باررووتی ناو چیا دەتەقێنێتەوە و پێشانی دەدات چۆن بە تۆپەکانی ناڵە لە ولاتی گاوران هەڵدەسێنێت. قەسابی بێ ڕیش و سمێڵم دی ڕوویان لە ژن دەچوو، جلی لە ڕەنگی گوڵ و باینجانیان پۆشیبوو، دەم بە پێکەنین و سیکارد بە دەستەوە بۆ مەڕی ڕەنگ پەمەیی، پێست گوردراو و بە قولاپەوە شۆڕەوەبوویان دەڕوانی. شێرێکی زنجیر لە مل هێندرابووە پێش سوڵتان و بەهۆی تووڕەکردن و پێ ڕابواردنییەوە، خوێن زابووە چاوی و دەینەڕاند. شێرەکە هێمای ئیسلام بوو،

بەدەم چەپڵــەی بینەران و شــێــربازانــەوە، لە ڕووپەلەکــەی تــردا بەرازێکی بە ڕەنگی بۆر و وەنەوشەیی کێشراو و هێمای ناموسڵمانانی ڕاو دەنا. تێر و پڕ سەیری نیگاری سەرتاشێکم کرد لە بنمیچی دووکانێکی جێگیرکراو لەسەر گالیسکەیەک بە پێش سـوڵتـاندا تێ دەپەڕی، ڕیشی کـڕیارێکی دەتاشی و شاگردێکی منداڵی سوورپۆشـیش بەهیوای بەخـشـیش وەرگرتن، سـابوونی بۆنداری لـە جـامی زیویندا و ئاوێنەی بۆ هـەمـان کـڕیار ڕاگـرتبـووە. پاشـان پرسیاری نیگارکێشی دەستڕەنگینی بکێشی ئەم نیگارەم کرد.

"گـــرینگ ئەوەیە نیـگار بەجـــوانیـی خـــۆی مـــرۆڤ بـانگ بکات بۆ دەوڵەمـەندییـەکانی ژیان، خـۆشـەویستی، ڕێزگـرتن لە ڕەنگەکانی ئەو دنیـایەی خـوا خــوولقـاندوویەتـی و بۆ بیـرکـردنەوە لە ناخــەوە و بۆ باوەڕ. ناسـنامـەی نیگارکێش گرینگ نییە."

نووریی نیگارکێش لەوە بـەنەزاکـەتتـر بوو وەک من بۆی چووبووم. تۆ بڵـێیت وا حـاڵی بووبێت زاوام بۆ لێپرسینەوە منـی بۆ ئێرە ناردبێت، بۆیە بەپارێزەوە قسـەی دەکـرد، یاخـۆ قسـەکـانی مـامـۆسـتـا عـوسـمـانی گـەورەی وەسـتـایانی نیگارکێش دووبارە دەکردەوە؟

پرسـیم: "ئایا هـەمـوو ئەو زەڕکـارییـانە دەسـتکردی زەریف ئەفـەندیین؟ ئەدی کێ ئێستا لە جێی ئەو زەڕکاری دەکات؟"

لە دەرگـای والای کـراوە بەسـەر حـەوشـەی ناوەوەدا دەنگی هاوار و زیڕەی منداڵ هـات. یەکـێک لە سـەردەسـتـەی نیگارکـێـشـان لە خـوارەوە چەند شـاگـردێکی فـەلاقـە دەکـرد. لەوانـە بوو شـاگـردەکـان بە ئـەگـەری زۆر تۆزی بارووتیـان لە گیرفانیـاندا، یان پەڕەی زێڕینیـان لە کاغەزدا شـاردبێتـەوە و پێ دەچوو ئەو دووانە بن کە پێش کەمێک لە تاو سەرما دانەجیڕەیان پێ کەوتبوو. وەسـتـایانی نیگارکێشی گەنج، ئەوانەی هـەردەم بۆ بەزم لە هەل دەگـەڕان، بۆ تەماشاکردن بەرەو دەرگا ڕایان کرد.

نووری ئەفـەندی بەپارێزەوە گوتـی: "خـوا یار بێت، تا منداڵەکان بە فەرمـانـی

مامۆستا عوسمانمان زەمینی مەیدانی ئەم نیگارە بە وەنەوشەیی گوڵڕەنگ بۆیاخ دەکەن و لێ دەبنەوە، زەریف ئەفەندیی براشمان، لەو شوێنەی بۆی چووە، دەگەڕێتەوە و زەڕکاریی ئەم دوو ڕووپەڵە بەئەنجام دەگەیەنێت. مامۆستا عوسمانی نیگارکێشمان داوای لە زەریف ئەفەندی کرد زەمینی گڵی مەیدانی ئەسپ هەر جارەی بە ڕەنگێک بۆیاخ بکات. بە ڕەنگی وەنەوشەیی گوڵڕەنگ، سەوزی هندی، زەردی زەعفەرانی، یان ڕەنگی جیقنەی قاز، چونکە چاو لە یەکەم نیگاردا تێ دەگات ئەوێ مەیدانە و پێویستە بە ڕەنگی گڵ بۆیاخ بکرێت، بەڵام لە نیگاری دووەم و سێیەمدا بۆ چێژ وەرگرتن داوای ڕەنگی تر دەکات. نیگار بۆ ڕازاندنەوەی ڕووپەڵ دەکێشرێت."

لە گۆشەیەک کاغەزێکی نیگار لەسەر کێشراومان دی لە شاگردێک بەجێی مابوو. لەسەر نیگارێکی یەک پەڕەیی پێشاندەری چوونی ڕەوە کەشتییەک بۆ شەڕ کاری کردبوو بۆ زەفەرنامە. بەڵام دیار بوو بەبیستنی هاوار و ناڵەی هاوڕێکانی کاتێک بە دار لە بنی پێیان دەدرا، ڕای کردبوو بۆ سەیرکردنیان. ئەو ڕەوە کەشتییەی بە قاڵب لەبەر نموونەی کەشتییەکی تر گرتبوویەوە، لەوە نەدەچوو بەسەر دەریاوە بن، نابەجێبوون و بێ هەوایی چارۆکەکان لە قاڵبەکەوە نا، لە بێ توانایی نیگارکێشەوە سەرچاوەیان گرتبوو. بە خەم و حەسرەتەوە بۆم دەرکەوت قاڵبەکە لە کتێبێک، نەمدەزانی کامەیە، یان زۆر هۆڤانە لە دەفتەری نیگارێک کراوەتەوە. دیار بوو مامۆستا عوسمان چی دی گوێی بە زۆر شت نەدەدا.

کاتێک نۆرە هاتە سەر مێزی کاری خۆی، نووری ئەفەندی بە شانازییەوە گوتی سێ هەفتە لە زەڕکاریی واژۆیەکی سوڵتانیدا کاری کردووە و تەواوی کردووە. واژۆکە، بۆ ئەوەی کەس نەزانێت بۆ کێ و بە چ ئامانجێک دەنێردرێت، لەسەر کاغەزێکی خاڵی کێشرابوو، من بەڕێزەوە چاوێکم بەخۆی و زەڕکارییەکەیدا گێڕا. دەمزانی زۆر پاشای سەرکێش لە ڕۆژهەڵات کاتێک جوانیی پڕ لە هێز و ڕەسەنایەتیی ئەم واژۆی سوڵتانییە دەبینن، دەست لە یاخیبوون هەڵدەگرن.

پاشـان، دوایین شـاکـاره تەواوکـراوەکـانـی جـەمـالـی خـۆشنووسـمـان دی و بەمـەبەسـتـی ئـەوەی مـاف بە دوژمـنـانـی ڕەنگ و نەخش نەدەین، ئـەوانەی دەڵێن "هونەری ڕاسـتـەقـینە هێڵ و نووسـینـە و نیگار تەنیـا بۆ پێـشـانـدانی هێـڵـە"، بەخێرایی تێ پەڕین.

ناسـری هێڵکێش، گوایە پەڕەی پێنج خشـتـەکـیـیـەکی نـیـزامـیی پاشـمـاوەی ڕۆژانی کـورەکانـی تەیمووری لەنگ و نیگارێکی پێشـانـدەری شـیـرینی لە کـاتـی بەڕووتی خۆشوشتندا چاک دەکرد، کەچی خراپی دەکرد.

وەسـتـایەکی پـیـری نەوەد و دوو سـاڵە و نـیـوە کـوێر، بەقـسـەی خـۆی شـەست ساڵ لەمـەوبەر لە تەورێز دەستی مـامـۆسـتـا بەهزادی مـاچ کردووە، دەیگوت ئەو کاتە مـامـۆسـتـای گەورە و ئەفسـانەیی نیـوە کوێر و مـەست بووە. وەسـتـای پیر، جگە لـەم قـسـەیە، هـیـچ بەسـەرهـاتـێکی تری نەبـوو. بەدەسـتـە لەرزۆکـەکـانـی قـەڵەمـدانێـکی قـوتووی پێـشـانم دا خـۆی دەینەخـشـاند و بەنیـاز بوو دوای سـێ مانگی تر تەواوی بکات و وەک دیاریی جەژن پێشکێش بە سوڵتانی بکات.

بێـدەنگیـیـەک باڵی بەسـەر ژووره تەنگەکـانی نـهـۆمی خـوارەوە و سـەرجـەم نیگارخـانەی شوێنی کـاری نێزیکەی هـەشـتـا نیگارکێش و قـوتابی و شـاگـردا کـێـشـابوو. ئەمـە بێدەنگیی دوای فـەلاقـەکـردن بـوو. منیش زۆر بێـدەنگیی لەو جۆرەم دیبـوو؛ هـەندێک جار بە قـاقـایەکی مێـشـک ئـاوسـێنەر، یان بە گـاڵتەیەک، جـــاروبـاریش بە یـەک دوو قـــوڵـپـــە و نـاڵەیـەکـی کـــپـکـراوی پـێش گـــریـان و بیـرخـەرەوەی دارکـاریکردنی سـالآنی شـاگـردیـی دەشکێت. وەسـتـای تەمـەن نەوەد و دوو سـاڵ و نـیـوە کـوێر تاوێک وای لێم کـرد هـەست بە شـتـێکی فـرە قوڵتـر بکەم: لێـرە، دوور لە گشت شـەڕ و ڕووداوە سـەروبنەکـان، هـەموو شتێک ڕوو لە کۆتـاییـیـە. پێش بەرپابوونی قـیـامـەتیش، هـەر بێـدەنگیـیـەکی لەو جـۆرە دێتە ئاراوە.

نەخش بێدەنگیی ئەقڵ و مۆسیقای چاوە.

کـاتێک بۆ مـاڵئـاوایی دەسـتی مـامـۆسـتـا عـوسـمـانم مـاچ کرد، هـەسـتم نەک

تەنیا بەڕێزێکی زۆر، بگرە بەشتێکی تەواو جیاوازی هەناو هەژێنەر کرد: بەزەیییەکی تێکەڵ لە سەرسامی، لەو جۆرەی لە بەرامبەر پیاوچاکێک هەستی پێ دەکەن، یان هەستێکی سەیری خۆ بە گوناهبار زانین. ڕەنگە لەبەر ئەوە بێت دژبەری زاوام بوو، چونکە زاوام دەیویست بەنهێنی و بەئاشکرا لاسایی شێوازی مامۆستایانی فەرەنگ بکرێتەوە.

هاوکات هەستێکی وام لە کن پەیدا بوو ئەمە دواجارم بێت مامۆستای گەورە دەبینم. بۆ ئەوەی دڵی خۆش بکەم، پرسیارێکم لێ کرد:

"مامۆستای گەورەم، ئەزبەنی، چ شتێک نیگارکێشێکی ڕەسەن لە یەکێکی ئاسایی جیا دەکاتەوە؟"

وام زانی گەورەی وەستایانی نیگارکێش بەم پرسیارانەی هەڵگری ڕەگەزی جۆرێک لە ماستاو ساردکردنەوە و مامەحەمەیی ڕاهاتووە، هەر لە سەرەتاوە وەڵامێکی سەرپێییم دەداتەوە و پێم وا بوو ئێستا منی هەر لە بیر نەماوە.

کەچی بەدەربەستەوە گوتی: "هیچ پێوەرێک نییە بۆ جیاکردنەوەی نیگارکێشی ڕەسەن لە نیگارکێشی بێ هونەر و بێ باوەڕ. ئەمە بەپێی کات دەگوڕدرێت. گرینگ ڕەوشت و هونەری نیگارکێشە دژ بەو خراپەکارییانەی هەڕەشە لە هونەرمان دەکەن. بۆ ئەوەی بزانم نیگارکێشێکی لاو لەم ڕۆژگارەدا تا چ ڕادەیەک ڕەسەنە، سێ پرسیاری لێ دەکەم."

"ئەو پرسیارانە چین؟"

"ئایا پابەندی باوی نوێ دەبێت و لە ژێر کاریگەریی چین و فەرەنگدا پێ لەسەر ئەوە دادەگرێت بەهەر نرخێک بووە شێوازێکی نیگارکێشیی و ڕێبازێکی تایبەت بەخۆی هەبێت؟ دەیەوێت وەک نیگارکێش خۆپێشاندان و هەوایەکی جیاواز لە هەمووانی هەبێت و بۆ سەلماندنی ئەمە، جۆری مامۆستایانی فەرەنگ، واژۆیەک دەخاتە شوێنێکی نیگاری دەستکردی خۆیەوە؟ بۆ ئەوەی لەمە بگەم، دەسپێک پرسیاری شێواز و واژۆی لێ دەکەم."

بە ڕێزەوە پرسیم: "دوایی؟"

"دوایی ئارەزوومە بزانم پاش مردنی ئەو پادشا و سوڵتانانەی ڕاسپاردەی کتێبیان بە ئێمە داوە و دەستاودەست پێکردنی بەرگەکان و بەکارهێنانی نیگارەکانی دەستکردی ئێمە لە کتێبی تر و سەردەمی دیدا، ئەو نیگارکێشە هەست بەچی دەکات. ئەمە شتێکی زۆر هەستیارە، مرۆڤ نە بەخەمگین بوون و نە بەشادمانی دەربڕین پێی ناوێرێت. بۆیە دەمەوێت پرسیاری سەردەم لە نیگارکێش بکەم. سەردەمی نیگارکێش و سەردەمی خوا. حاڵی دەبیت کوڕی خۆم؟"

نەخێر. هەڵبەتە وام نەگوت. پرسیم: "سێیەمیان؟"

مامۆستای مەزن، عوسمانی گەورەی وەستایانی نیگارکێش گوتی: "سێیەمیان کوێرییە!" وەک ئەوەی قسەکەی شتێکی ئاشکرا بێت و پێویست بە شیکردنەوە نەکات، بێدەنگ بوو.

بە دەنگێکی نزم و بە شەرمەوە پرسیم: "چیی کوێریی؟"

"کوێری، بێدەنگییە. ئەگەر ئەو یەکەم و دووەمەی پێش کەمێک گوتم، بکەیت بەیەک، کوێری دەکەوێتە ڕوو. قوڵترین جێی نیگار، بریتییە لە بینینی ئەو شتەی لە تاریکاییی خواییدا دەردەکەوێت."

بێدەنگ بووم، چوومە دەرەوە. لەسەرەخۆ بە پلیکانەی ڕچیودا هاتمە خوارێ. دەمزانی ئەم سێ پرسیارە گەورەیەی مامۆستای مەزن لە پەپوولە و زەیتوون و لەقلەقیش دەکەم، بەڵام نەک بەتەنیا بۆ لاف لێدان، بگرە هەمان کات بۆ تێگەیشتن لەو سێ هاوتەمەنەشم، چونکە هەر بە زیندوویی بووبوون بە ئەفسانە.

بەڵام لە جێوە نەچووم بۆ ماڵی وەستایانی نیگارکێش. لە نێزیک گەڕەکی جوولەکان، لە شوێن بازاڕێکی نوێ بەسەر گردێکەوە لەو شوێنەی کەنداوی زێڕینی لێوە دەبیندرێت و بەڕووی بوسفۆردا دەکرێتەوە، چاوم بە ئەستەر کەوت. لە ناو ئەو ژنە کۆیلانەی لە بازاڕ شتومەکیان دەکڕی، ئاپۆرەی ژنانی گەڕەکی هەژارنشینان، ئەوانەی جلی فشەڵ و بێ ڕەنگیان پۆشیبوو، لە ناو

ئەو کۆمەڵە خەڵکەی بەربووبوونە ناو گێزەر، هەرمێ، دەسکە پیاز و توور، ئەستەر، بە پۆشاکی پەمەییی جووانەوە (ناچار بوو بیپۆشێت)، بە جەستەی زەلام و نەسرەوتییەوە، بە چەنەی لە جووڵە نەکەوتوویی و برۆ و چاوەکانییەوە (لەسەریەک ئاماژەیان بۆم دەکرد)، زیت و ورشەدار دەهاتە پێش چاو.

نامەکەم دایێ و پێم وا بوو سەرانسەری بازاڕ بەدزییەوە بۆمان دەڕوانن. ئەستەر بە جووڵەی پڕ لە نهێنی و وەک کەسێکی شارەزا لە کاری خۆیدا، خستیە پزووی دەرپێکەیەوە. گوتی شەکوورە بیرت لێ دەکاتەوە. بەخشیشی خۆی وەرگرت و گوتم: "دەستتم بە دامان، ئەم نامەیە بەپەلە و یەکڕاست بگەیەنە." ئەو لە وەڵامدا ئاماژەی بۆ بوخچەکەی کرد، گوتی زۆر کاری تری هەیە و دەمەدەمی نیوەڕۆ نامەکە بە شەکوورە دەگەیەنێت. داوام لێ کرد بە شەکوورە بڵێت من دەچم بۆ بینینی سێ مامۆستای گەنج و مەزن.

١٢

پێم دەڵێن پەپوولە

پێش نوێژی نیوەڕۆ بوو، لە دەرگا درا، کردمەوە و ڕوانیم: قەرە ئەفەندی بوو. ئەو دەمەی شاگرد بووین، ماوەیەک لە نێوماندا بوو. باوەشمان لەیەک دا و هەڤدومان ماچ کرد. من پەرۆشی ئەوە بووم تۆ بڵێیت هەواڵێکی لە زاوایەوە هێنابێت؟ کەچی ئەو گوتی دەیەوێت سەیری پەڕە نەخشێندراو و نیگارە کێشراوەکانم بکات. گوتی بۆ دۆستایەتی هاتووە و بەناوی سوڵتانیشمانەوە بۆ تاقیکردنەوەم پرسیارێکم لێ دەکات.

من گوتم باشە، ئەو پرسیارەی بەر من دەکەوێت چییە؟ پرسیارەکەی کرد! باشە!

شێواز و واژۆ

گوتم تا ژمارەی ئەو بێ ڕەچەڵەکانەی بۆ چێژی چاو و باوەڕی خۆیان نا، بگرە بۆ پووڵ و ناوبانگ نیگار دەکێشن، ڕوو لە زیادی بێت، واتای وایە بەهەمان ڕێژەی مەراقی شێواز و واژۆ، درزێوی و چاوچنۆکیی زیاتر دەبینین. لە سۆنگەی باوەڕ پێبوونمەوە نا، لەبەر ئەوەی شێواز وای دەخواست، بۆیە بەم پێشەکییە دەستم پێ کرد: چونکە بەهرە و هونەری ڕاستەقینە تەنانەت بە حەزکردن لە زێڕ و ناوبانگیش تێک ناچن. بگرە ئەگەر پێویست بەگوتنی ڕاستی بکات، پووڵ و ناوبانگ مافی خاوەن هونەرە و وەک بەسەر منیش هاتووە، هونەرمەندان بە ئەڤینەوە بۆی دەڕوانن. بەڵام ئەگەر ئەمە بڵێم، وەستایانی نیگارکێشی سادەی ناو تاقمی نیگارکێشان، ئەوانەی لەبەر دڵپیسی هار بوون، بەتۆمەتی ئەوەی شتێکی هەڵەم گوتووە، پەلامارم دەدەن.

منیش بەمەبەستی ئەوەی بۆیان بسەلمێنم ئەم کارەم لەوان خۆشتر گەرەکە، لەسەر دەنکە برنج نیگاری دار دەکێشم. دەزانم ئەم ئارەزووی شێواز و واژۆ و کەسایەتییە لە ڕۆژئاواوە بە کاریگەریی فەرەنگەکان و لە ڕۆژهەڵاتەوە، بە کاریگەریی هەندێک وەستای چینیی بەلەنگاز و فریو خواردوو بە نیگاری قەشە یەسوعییەکان و لە ڕێ دەرچوو، گڕگڕ بە ئێمە گەیشتووە. بۆیە سێ بەسەرهاتی کورتتان بۆ دەگێڕمەوە.

سێ بەسەرهاتی شێواز و واژۆ

ئەلف

سەردەمانێک لە قەڵای ناو چیایەکانی باکوری هەرات خانێکی لاوی شەیدای نەخش و نیگار ژیاوە. ئەم خانە لە ناو ژنانی حەرەمسەرای خۆیدا تەنیا ژنێکی خۆش دەوێت. کچە تەتەری جوانی جوانانیش دێوانە ئاسا عاشقی خان دەبێت. شەو تا بەیان تا ئارەقەی شین و مۆر دەدەن، لە جێدا یەکتر دەگەوزێنن و هێندە بەختەوەر دەبن، بەڕادەیەک دەیانەوێت ژیان بەردەوام بەو جۆرە بگوزەرێت. بۆیان دەردەکەوێت باشترین ڕێگە بۆ بەدیهێنانی ئەم ئارەزووەیان، هەڵدانەوەی کتێب و بەسەعات و بە ڕۆژان و بێ پسانەوە سەیرکردنی نیگاری دانقسە و بێ کەموکورتیی مامۆستایانی کۆنە. تا زیاتر و بێ ئەوەی سەرسووڕمانیان پێوە دیار بێت، تەماشای نیگاری بێ کێماسیی و وێکچووی چیرۆکەکان دەکەن، هەست دەکەن کات ڕاوەستاوە و پێیان وا دەبێت سەردەمی زێڕینی بەختەوەریی باسکراوی ناو داستانەکان تێکەڵ بە شادمانییەکانی ئەمان بووە. لە نیگارخانەی خان نیگارکێشێکی وەستای وەستایانیش دەبێت و کاری ئەوە دەبێت سەرلەنوێ نیگارەکان وەک خۆیان و بێ خەوش بۆ پەڕەکانی هەمان کتێبگەل بکێشێتەوە. وەک باو دەبێت، وەستای نیگارکێش نیگاری ئازارچەشتنی فەرهاد بەدەست ئەڤینی شیرینەوە، ڕوانینی پڕ لە تاسەی مەجنوون و لەیلا لە ساتی یەکتر بینینیاندا، یان دیمەنی خەسرەو و شیرین کاتێک لە باخچەیەکی دڵگیری بەهەشت ئاسا

بەنیگای جووتواتایی و تویکلدارەوە بۆ یەکدی دەڕوانن، لە پەڕەی کتێبەکاندا دەکێشێت. بەڵام لە جێی دڵداران، نیگاری خان و شۆخی تەتەر دەکێشێت. گاڤێک خان و یارەکەی لەم ڕووپەلانە دەڕوانن، بۆیان دەردەکەوێت بەختەوەرییان هەرگیز بەکۆتا نایەت و وەستای نیگارکیش نوقمی ستایش و زێڕ دەکەن. پیاهەڵدان و زێڕی فرە، دواجار وەستای نیگارکێش لە ڕێ دەردەکات، بەفیتی ئیبلیسیش لە بیری دەچێت لە بێ کێماسیبوونی نیگارەکانیدا قەرداری مامۆستانی دێرینە و پێی وا دەبێت ئەگەر شتێک لە کەسایەتیی خۆیشی بخاتە سەر، ئەوا نیگارەکانی زیاتر جێی ڕەزامەندی دەبن. بەڵام خان و یارەکەی، ئەم نوێکاری و جێ پەنجەیەی شێوازی تایبەتی وەستای نیگارکێش بە کێماسی دەزانن و ئۆقرەیان لێ دەبڕێت. کاتێک خان تاوێکی درێژ سەیری نیگارەکان دەکات و هەست دەکات بەختەوەریی کۆنیان لە زۆر لاوە خراپ بووە، لە پێشدا ئیرەیی بەدلبەری تەتەر دەبات لەبەر ئەوەی لەسەر پەڕەکان نیگاری وی دەکێشرا. دواتر، بۆ ئەوەی ئازاری دڵی شۆڕە کچی تەتەر بدات، لەگەڵ کەنیزەکێکی تر سەرجێیی دەکات. کاتێک شۆخی تەتەر لە ڕێی قسە و قسەڵۆکی ناو حەرەمسەراوە هەواڵەکەی پێ دەگاتەوە، ئەوەندە خەمگین دەبێت تا ڕادەی ئەوەی بە بێدەنگی خۆی بە دار سەرووییەکی ڕەوانی باخچەی حەرەمسەرادا هەڵدەواسێت. خان دوای ئەوەی هەست بەهەڵەی خۆی دەکات و تێ دەگات مەراقی شێوازی تایبەتی نیگارکێش هۆکاری هەڵەکەیەتی، هەمان ڕۆژ نیگارکێشی بە فیتی ئیبلیس فریو خواردوو بە کوێر کردن دەدات.

بێ

لە یەکێک لە وڵاتانی ڕۆژهەڵات، سوڵتانێکی نیگارپەروەر و شادمانی بەساڵاچوو هەبووە و لەگەڵ جوانی جوانان، ژنی چینیی تازە خوازراویدا بە کامەرانی ژیاوە. کوڕی سوڵتان لە ژنی پێشووی و ژنی گەنجی سوڵتان دڵیان دەچێتە یەک. کوڕە، لەبەر ئەوەی زراوی لە ناپاکیکردن لە باوکی چووە، شەرم

له ئەڤینی قەدەخە دەکات، خۆی دەخزێنێتە نیگارخانەوە و خوو دەداتە نیگارکێشی. دانە بەدانەی نیگارەکانی بەخەم و هێزی ئەڤینەوە دەکێشێت و هێندە جوان دەبن تەنانەت وەزیرەکان ناتوانن لە نیگاری مامۆستایانی کۆن جیایان بکەنەوە. سولّتانی باوکیش شانازی بە کوڕەکەیەوە دەکات. ژنە چینییە گەنجەکەشی سەیری نیگارەکان دەکات و دەڵێت: "بەڵێ، زۆر جوانە! بەڵام ئەگەر واژۆی خۆی نەخاتە سەر، ئەوا بە تێپەڕبوونی ساڵ و زەمان کەس نازانێت ئەو جوانکارییە دەستکردی ئەوە." سولّتان دەڵێت:" ئەگەر کوڕەکەم واژۆیان بخاتە سەر، ئایا بەواتای ئەوە نییە ئەو نیگارانەی لەبەر کاری مامۆستایانی دێرین کێشاونی، بە ناڕەوا دەکات بە کاری خۆی؟ جگە لەوەش، مەگەر دانان واتای ئەوە نییە بڵێت ئەم نیگارە کەموکورتیی منی لە خۆ گرتووە؟" کاتێک ژنی گەنجی چینی حاڵی دەبێت ناتوانێت مێردی پیری قایل بکات، هەل بەدەست دەهێنێت و ئەم گفتوگۆیەی واژۆ دەگەیەنێت بە کوڕی گەنجی سولّتانی خۆ لە نیگارخانە قایم کردوو. کوڕەش لەبەر ناشتنی ئەڤینی بێئاکامی لە ناخی خۆیدا، شکۆی بریندار دەبێت و بە ئیلهام وەرگرتن لەم پێشنیازەی زڕ دایکی شۆخ و گەنجی و بە فیتی ئیبلیس واژۆی خۆی دەخاتە سەر گۆشەیەکی هیچ نەبیندراوی نێگارێک لە نێوان گیا و دیوارێکدا. یەکەمجار واژۆی دەخاتە سەر نیگارێکی پێشاندەری جڤاتێکی و شیرین و خەسرەو. وەک دەزانن دوای زەماوەندی شیرین و خەسرەو، شیروویەی کوڕی خەسرەو لە ژنی پێشووی، عاشقی شیرین دەبێت، شەوێک لە پەنجەرەوە دەچێتە ژوورێ، دەبینێت باوکی بەتەنیشت شیرینەوە ڕاکشاوە و ئەم خەنجەر لە جەرگی دەچەقێنێت. گاڤێک سولّتانی بەسالآچوو لەم نیگارەی پێشاندەری جڤات و دەستکردی کوڕی خۆی ورد دەبێتەوە، یەکسەر پەی بە کەموکورتییەک دەبات تیایدا. ڕاستییەکەی، واژۆی کوڕی دەکەوێتە پێش چاوی، بەڵام وەک زۆربەی ئێمەومانان، ئەویش هەست بە بینینی ناکات، بۆیە تەنیا هەستێکی وای لەکن پەیدا دەبێت "ئەوە نیگارێکی خەوشدارە." لەبەر ئەوەی ئەمە کارێک نییە لە مامۆستایانی دێرین بوەشێتەوە، سولّتان شپرزە

دەبێت. نیگارەکــە بـاسی هـیچ بـەســەرهات و داســـتـانێکی دەســـتنووسی هاوشـێـوەی ئەوانـە ناکـات کـە ئەم پێـشـتـر خـوێندوونیـەتیـەوە، بگرە واتای ناشـایستـەترین شت بە کـتـێب، واتای گێـڕانەوەی بەسـەرهـاتێکی ڕاسـتـەقینە دەگـەیەنێت. ئەم پەی پێبـردنـە سـوڵتـانی پیـر دەترسـێنێت. هـەمـان کـات کورِە نیگارکێشەکـەی، کتومت وەک ئەوەی لە نیگارەکەدا کێشاوێتـی، لە پەنجەرەوە دەچێتـە ژوورێ، بێ ئەوەی سـەیری ناو چاوانـی لە ترسـاندا داچەقیـوی باوکی بکات، خـەنجـەرێکی گـەورەی بەئەندازەی خەنجـەری ناو نیگار لە سنگی باوکی دەچەقێنێت.

جیم

ڕاشیدودینی قـەزوینی لە مێژوونامەی خۆیدا بەکەیفـەوە دەنووسێت دووسەد و پەنجـا ســاڵ لەمــەوبەر، نـەخـشـاندنی کـتـێب و هـێڵ و نەخش، بـەرزترین و خـۆشـەویسـتـتـرین هونەر بـووە. پادشـای ئەو زەمـانـە لە بێـزانســەوە تا چین، فــەرمــانڕەوایی چـل وڵات دەکــات (لـەوانـەیە ڕازی ئەم هێــزەی لە ســۆنگەی حـەزکردنیـەوە بووبێت لە نیگـار)، بەڵام بەداخـەوە کورِی نابێت. بۆ ئەوەی ئەو وڵاتانەی ئەم گرتوونی، پاش مردنی دابەش نـەبن، پادشـا بڕیار دەدات پیاوێکی نیگارکـێـشـی ئاوەزیاو بـۆ کـچی خـۆی بـدۆزێتــەوە. لە نیگارخــانەی خــۆی پێشبڕکێیەک بۆ سێ مـامۆسـتـای گەورەی نیگارکێشی گەنج و زگوورتی ڕێک دەخـات. بەپـێی مێژوونـامەی ڕاشیـدودین، بابەتی پێشبڕکێ زۆر سـادە دەبێت: کێ جوانترین نیگار دەکێشێت! لەبەر ئەوەی وەسـتایانی نیگـارکێشی لاویش وەک ڕاشیـدودین دەزانن دەبێت نیگارەکە لەسـەر شێـوازی مامۆستایـانی کۆن بکێشرێت، هـەرسێکیان نیگاری خـۆشـەویسـتـترین جڤات دەکێشن: کچێک لە باخێکی بەهەشت ئاسا، لە ناو داری سـەروو، سنەوبەر، کەروێشکی سڵکەر و پەڕەسێلکەی شـپـرزەدا نیگای لـە زەوی بڕیوە. هـەرسێ نیگارکـێش بێ ئەوەی ئاگایان لە یەکدی بێت، هـەمان نیگار کتومت لەسـەر شـێوازی مـامـۆسـتـایانی کۆن دەکێشن. یەکێکیان لەوانی دی زیاتر بۆ خۆ دەرخستن بەپەرۆش دەبێت و

بەمەبەستی ئەوەی خۆی لە جوانیی نیگارەکەی بکات بە خاوەن، لە تەنیاترین جێی ناو باخچە و لە ناو گوڵە نێرگزەکاندا واژۆی خۆی دەشارێتەوە. بەڵام لەبەر ئەم بێ ئابڕووییەی دەستبەجێ لە قەزوینەوە بۆ چین دوور دەخرێتەوە، چونکە ئەو ڕەفتارە ئەوی لە بێ فیزی و خاکیبوونی مامۆستایانی کۆن دوور خستووەتەوە. پێشبڕکێیەکی دی بۆ دوو نیگارکێشەکەی تر ساز دەکرێت. ئەمجارە هەریەکەیان نیگارێکی هێندەی شیعر جوان دەکێشێت، نیگارەکان کتومت وەک یەک دەچن و کچە بەسەر ئەسپەوە لە باخ پێشان دەدەن. یەکێک لە نیگارکێشەکان، نازانرێت بەهۆی هەڵخزانی فلچەکەیەوە بووە، یان بەمەبەست، لووتی ئەو ئەسپە سپییەی کچی چاوماسیی جۆری چاوی چینی و ئێسکی ڕوومەت دەرپەڕیوی بەسەرەوە بوو، کەمێک نامۆ دەکێشێت. باوک و کچ دەستبەجێ ئەمە بە کێماسی دادەنێن. ئەگەرچی نیگارکێش واژۆی نەخستبووە سەر، بەڵام بۆ جیاکردنەوە و هەست پێکردن کێماسییەکی وەستایانە لە لووتی ئەسپدا کرابوو. پادشا دەڵێت کەموکورتی دایکی شێوازە و ئەم نیگارکێشە بۆ بێزانس دوور دەخاتەوە. بەپێی مێژوونامەی ئەستووری ڕاشیدودینی قەزوینی، نیگارکێشی سێیەم نیگاری خۆی بێ واژۆ و کەموکورتی دەکێشێت، بەڵام کاتی سازدانی تەدارەک بۆ زەماوەندی کچی پادشا لەتەکیدا، دوایین ڕووداو دەقەومێت: ڕۆژێک پێش زەماوەند، کچی پادشا تەواوی ڕۆژ بەدەم حەسرەت و ئاخ هەڵکێشانەوە سەیری نیگاری ئەو مامۆستای لاو و مەزن و بەدەوی مێردی داهاتووی دەکات. لەگەڵ داهاتنی تاریکایی سەر لە ئێوارەدا دەڕواتە کن باوکی و دەڵێت: "ڕاستە مامۆستایانی کۆن لە نیگارە شاهانەکانی خۆیاندا کچانی شۆخیان لەسەر شێوازی چینی دەکێشا و ئەمەش ڕێسایەکی بنەڕەتیی لە ڕۆژهەڵاتەوە هاتووە، بەڵام ئەگەر کەسێکیان خۆش بویستایە، ئەوا نیشانەیەک، یان شتێکی ئەویان دەخستە برۆ، چاو، لێو، قژ و بزە و تەنانەت برژانگی کچە جوانەکانی ناو نیگارەوە. ئەو کێماسییە نهێنییانەی دەیاخستنە نیگاری خۆیانەوە، دەبوو بە نیشانەیەک بۆ ئەڤینی ئەوان و تەنیا خۆیان و دڵدارانیان پێیان دەزانی. بەدرێژاییی ڕۆژ

تەماشای نیگاری ئەو کچەم کرد بەسەر ئەسپەوە، بەڵام باوکە گیان، هیچ ئاماژەیەکی تێدا نییە بۆ من!" بەو جۆرە پادشا دەستبەجێ زەماوەند هەڵدەوەشێنێتەوە و باوک و کچ تا کۆتاییی ژیان پێکەوە دەژین.

قەرە زۆر بە نەزاکەت و بە خۆ پێشاندانێکی پڕ لە ڕێزەوە گوتی: "ئایا بەپێی چیرۆکی سێیەم، ئەو کێماسییەی دەبێتە هۆی ئەو شتەی بە شێواز ناو دەبرێت، لە ئاماژەی ڕووخسار، چاو و برۆی ئەو شۆخی ئەڤینداری نیگارکێشەوە ئاشکرا دەبێت؟"

بەدڵنیایی و بە خۆ پێشاندانێکی لووتبەرزانەوە گوتم: "نەخێر، ئەو شتەی لە کچی بزوێنەری هەستی عاشقانەی مامۆستای نیگارکێشەوە دەچێتە نیگارەوە، دواجار دەبێت بە ڕێسا نەک کێماسی، چونکە دوای ماوەیەک، هەموو کەسێک بە لاساییکردنەوەی مامۆستا، نیگاری ڕووخساری کچان وەک ڕووی ئەو کچە شۆخە دەکێشێت."

کەمێک بێدەنگ بووین. کاتی گێڕانەوەی سێ بەسەرهاتەکە، قەرە زۆر بەوردی گوێی بۆم ڕاگرتبوو. ژنی جوانم بە هەیوان و ژووری تەنیشتماندا دەکات و دەچوو. کاتێک هەستم کرد قەرە گوێی بۆ دەنگی پێی هەڵخستووە، چاوم بڕییە ناو چاوی.

گوتم: "بەسەرهاتی یەکەم پێشانمان دەدات شێواز کەموکورتییە. بەسەرهاتی دووەم بۆمان ڕوون دەکاتەوە نیگاری بێ کێماسی پێویستی بە واژۆ نییە. بەسەرهاتی سێیەمیش، ئەقڵی یەکەم و دووەم دەکات بەیەک و پێشانمان دەدات واژۆ و شێواز جگە لە ستایشێکی بێ ئابڕوو و گەمژەی کێماسی، شتێکی تر نییە."

ئەرێ ئەم کابرایەی وا دەرزی پێ دەڵێمەوە، تا چ ڕادەیەک لە نەخش تێ دەگات؟ گوتم: "ئایا لە بەسەرهاتەکانمەوە حاڵی بوویت من کێم؟"

گوتی: "حاڵی بووم." بەڵام قسەکەی هیچ جێی بڕوا نەبوو.

بۆ ئەوەی نەبادا خۆتان بە بۆچوون و تێگەیشتنی ئەو سنووردار بکەن و

ئەوسا هەوڵی تێگەشتن لە من بدەن، با خۆم ڕاستەوخۆ پێتان بڵێم من کێم. هەموو شتێکم لە دەست دێت. جۆری مامۆستایانی کۆنی قەزوینی بەدەم بەزم و پێکەنینەوە نیگار دەکێشم و ڕەنگی دەکەم. بە زەردەخەنەوە دەڵێم: لە هەموو کەسێک باشترم. ئەگەر هەستم درۆم لەگەڵدا نەکات، هۆی هاتنی قەرە بۆ ئێرە، ونبوونی زەریف ئەفەندییە و ئەم پرسەش بەهیچ کلۆجێک پێوەندیی بە منەوە نییە.

قەرە لێمی پرسی ژیانی هاوسەری و هونەر چۆن پێکەوە مەیسەر دەبێت.

زۆر کار دەکەم و بەچێژەوە دەیکەم. تازە جوانترین کچی گەڕەکم هێناوە. کاتێک نیگار ناکێشم، وەک شێت سەرجێیی لەتەکدا دەکەم. هەڵبەتە ئەمانەم نەگوت. گوتم ئەمە پرسێکی مەزنە. ئەگەر فڵچەی نیگارکێش کاری شاهانە بڕژێنێتە سەر کاغەز، کاتێک دەچێتە کن ژنەکەی، ناتوانێت هەمان خۆشی بئافرێنێت. درێژەم دایێ و گوتم پێچەوانەش ڕاستە، ئەگەر قامیشی نیگارکێش ژنەکەی بەختەوەر بکات، ئەوا قامیشەکەی تری لەسەر کاغەز مات و مەلوول دەبێت. وەک هەرکەسێکی ئیرەیی بەر بە هونەری نیگارکێش، قەرەش بڕوای بەم درۆیانە کرد و دڵخۆش بوو.

گوتی دەیەوێت پەڕە تازە نەخشاندراوەکانم ببینێت. لە بەردەم مێزی کارەکەم لە ناو بۆیاخ، قوتووی مەرەکەب، مۆر، فڵچە، پێنووس و قەڵەمداندا دام نیشاند. کاتێک قەرە سەیری نیگارێکی دوو پەڕەیی پێشاندەری تەدارەکی خەتەنەکردنی شازادەمانی دەکرد و من بۆ جەژننامە دەمکێشا، لە تەنیشت ئەوەوە، لەسەر نیمدەرێکی سووری بچووک دانیشتم. بە گەرمایی نیمدەردا بیرم کەوتەوە پێش کەمێک ژنی دلبەرم بە سمتە جوانەکانییەوە لەسەری دانیشتبوو. من بە قەڵەمی قامیشم نیگاری ئێش و کۆڤانی سزاخواردووانی بەدبەختی بەردەم سوڵتانمانم دەکێشا، ژنی ئاوەزیاویشم قامیشی منی بەدەستەوە دەگرت.

ئەو جڤاتە دوو پەڕەییەی دەمنەخشاند، پێشانی دەدا قەرداران بەهۆی نەدانەوەی قەردەوە کەوتبوونە زیندان و خۆیان و کەسوکاریان بەخێری

سوڵتـان ئازاد دەکران. کتومت وەک ئەوەی لەو تەدارەکەدا دیبووم، سـوڵتانم لە کەناری قـالییـەکی پڕ لە کـیسـەی ئاکچـەی زیوین دانابوو. کەمـێک لە دواتر، گەورەی دەفتـەردارانم دانابوو، تۆمـارەکانی قـەردم دابووە دەسـتی و لە دۆخی خوێندنـەوەدا کێشـابووم. سزادراوانی قـەردارم کۆت لە مل و بە زنجیـر پێکەوە بەسـتـراو لە ئێش و ئـازاردا، برۆ و ڕووخسـار گـرژ و چاو بەگـریان لە بەردەم سـوڵتـاندا پێشـان دابـوو. کـاتێک سـوڵتـان لە کـیسـەکـانی بـەردەمی پارەی ڕزگـارکردنی ئەوانی لە زیـندان دەدا، هـەمووان بە شـادمـانی دوعایان دەکرد و شـیـعـریان دەخـوێندەوە. عـوودژەن و تەمـبـوورڤـان ئـاوازیان بۆ ئـاپۆرەی بەخـتـەوەران دەژەند و من ئەوانم بە ڕووخـسـاری جـوانەوە بە ڕەنگی سـوور کێشـابوو. بۆ ئەوەی ئازار و شـەرمی نوقمبـوون لە قەرددا بەباشی دەربکەوێت، بێ ئەوەی لـە حـسـێـبـدا بێت، لە تـەنیـشـت دوایین زیندانیکراوی ناشـادەوە، نیگاری ژنی جل مۆر و کوشتەی پەرێشـانی، کچی سەربەرگ سـوور، قژ درێژ، خـەمیـگن و جـوانیم کێـشـابوو. بۆ ئەوەی تێ بگات نیگارکێـشـان برێتـیـیـە لە خۆشویستنی ژیان، لەوەدا بووم باسی چۆنیەتیی دابەشبوونی زیندانیکراوانی زنجیـر لە پێ بەسـەر دوو ڕووپەلدا، لۆجیکی شـاردراوەی ڕەنگی سـووری ناو نیگار و نیگاری ئەو سەگەی بە ئەڤینەوە لە کەناردا کێشابووم، بۆ قەرەی ڕەزا گران بکەم. سەگەکەم بەهـەمـان ڕەنگی جلوبەرگی ئەتڵـەسینـی سوڵتـان ڕەنگ کردبوو، بەڵام ئەمە لەکن مـامۆسـتـایانـی کۆن شـتێکی مـەحاڵ بوو. ویسـتم ئەو قسـانەی بۆ بگێڕمـەوە کـاتێک خـۆم و ژنەکـەم بەدەم پێکـەنین و تریقـانەوەوە لە نیگاری سـەگـەکـەمـان دەڕوانی و دەمـانکرد، کـەچی ئەو پرسـیـارێکی زۆر شوورەییی لێم کرد.

داخۆ من دەزانم زەریف ئەفەندیی داماو لە کوێیە؟

نـەمگوت کــوره بەلـەنگازی چی! لاســـاییکەرەوەیەک بـوو پێنـج قـــروشـی نەدەهێنا. بـودەڵەیەکی بێ ئیلهـام بوو، تەنیـا بۆ پارە زەڕکـاریی دەکرد. گوتم: "نەخێر، نازانم."

ئەدی ئەقـڵم بۆ ئەوە دەچێت چاوسـوورەکانی دەوروبەری مـەلای ئەرزەڕوومی

خراپەیان لە دژی زەریف ئەفەندی کردبێت؟

ددانم بەخـۆمـدا گـرت و نـەمگوت ئـەویش یەکـێکە لـەوان. گـوتم: "نـەخـێـر، بۆچی؟"

لـەم شـــاری ئەســـتـــەنبـــوڵە، هـۆی ئـەو نەداری، پـەتـا، بێ ڕەوشـــتـی و پەرێشـانییـەی کۆتی دیلیی خسـتووەتە ئەسـتۆمـان، جگە لە دوورکـەوتنەوە لە ئیسـلامی سـەردەمی پەیامبـەرمـان، دەسـتدانە دابـی نوێ و دزێو و دزەکردنی شێوازی فەرەنگ بۆ ناومان، هیچی تر نییە. مەلای ئەرزەڕوومیش تەنیا هەمان شت دەڵێت، بـەڵام دوژمنـەکـانـی بەبیـانووی ئـەوەی مـوریدانی ئـەرزەڕوومی پەلامـاری تەکـیـەکـانی شـوێنی مـۆسـیـقـا لێـدان دەدەن و گـرۆی پیـاوچاکـان دەڕووخێـنن، دەیانەوێت سوڵتـان فریو بدەن. ئێستـا لەبەر ئەوەی ئەوان دەزانن من دوژمنایەیەتیی حەزرەتی ئەرزەڕوومی نـاکەم، نیـازیانە بە نەزاکەتەوە بڵێن ئەرێ تۆ زەریف ئەفەندیت کوشتووە؟

لەپڕ حـاڵی بووم ئەم قـسـە و قـسـەڵۆکـانە لە مـێـژە بەنـاو وەسـتـایـانی نیگارکێشـدا تەشـەنـەی کردووە. تاقمی بێ ئیلهـام و بێ هونەر و هیچ لە باردا نەبوو ئێستـا وای بڵاو دەکەنەوە گوایە من سەردەستەی بکوژانی نامـەردم. لە ناخەوە ویستـم قوتووی مەرەکەبەکە بکێشم بە سەرە چەرکەزییەکەی ئەو قەرە بودەڵەیەدا، چونکە درۆی ئەو نیگارکێشە دڵپیسانەی بە هەند وەرگرتبوو.

قەرە سـەیری ژووری نیگارکێشـانەکەمی دەکرد و هـەرچی دەیبینی، لە ئەقڵی خۆیدا دەیهێشـتەوە؛ بەوردی دەیڕوانییە مقەستە درێژە کـاغەزبڕەکانم، قاپە پڕ لە زەرنیـخـەکـان، جـامـەکـانی بۆیـاخ، ئەو سـێـوەی لە کـاتی کـاردا جـاروبار قـەپاڵێکم لـێ دابوو، قـاوەجـۆشـەکەم لـەسـەر کـەناری ئاگـردان، فنجـانەکـانی قاوەم، نیمدەرەکان، ئەو تیرێژەی لە پەنجەرەوە دەهاتە ژوورەوە، ئەو ئاوێنەیەی بۆ تاقـیکردنەوەی شـێـوەی ڕووپەل بەکارم دەهـێنا، قـەڵـەمدانەکـانم و بالیـفی سـووری ژنـەکـەم. کـاتێک لـە دەرگـا درابوو، ژنـەکـەم بـەپەلەپڕووزێ لە ژوور دەرچووبوو، بالیـفـەکـەی لێ کـەوتـبـووە خـوارێ و وەک تاوانێک لـە گۆشـەیەک کەوتبوو.

سـەرباری ئەوەی بیـر و بۆچوونی خـۆیشم لێی شـاردەوە، ئەو نیگـارانەی کێشابوومن و ئەم ژوورەی تیایدا دەژیام، هەموویم ڕادەستی نیگا بێ پەروا و هێرشکارەکانی ئەو کرد: دەزانم، ئـەم لوتبەرزیی و کەش و فشـەم هەمووتان تووشی سەرسووڕمان دەکات، بەڵام من زۆرترین پارەم دەست دەکەوێت و هەر خۆیشم باشترین نیگارکێشم! چونکە خوا ویستوویەتی نیگار کەیف و سەفا بێت تا پێشانی کەسانی خاوەن سەلیقەی ڕوانینی بدات دنیاش سەفا و ڕابواردنە.

١٣

پێم دەڵێن لەقلەق

کاتی نوێژی نیوەڕۆ بوو، لە دەرگا درا، کردمەوە و ڕوانیم قەرەی ناسیاوی سەردەمی منداڵیم بوو. یەکترمان لە ئامێز گرت. سەرمای بووبوو، هێنامە ژووریٚ و هەر لێـــشم نەپرسی چۆن ڕێی مـــاڵی دۆزیوەتەوە. زاوای ئەوی ناردبووە کنم تا زمـانم تاقی بکاتەوە و بزانێت بۆچی زەریف ئەفەندی ونە و داخۆ لە کوییە؟ بەڵام هەر بەوەندەوە نەوەستابوو، لە مامۆستا عوسمانیشەوە هەواڵی هێنابوو. گوتی پرسیارێکم هەیە؛ "مامۆستا عوسمان دەڵێت زەمان، نیگارکێشی ڕەسەن لەوانی تر جیا دەکاتەوە، زەمانی نیگار. تۆ ڕات چییە؟" گویٚ ڕادێرن.

نەخش و زەمان

وەک هەمووان دەزانن، وەستایانی نیگارکێشی جیهانی ئێمەی عوسمانی، بۆ نموونە، مامۆستایانی عەرەبیش، لە ڕابردوودا جۆری تێڕوانینی ئەم ڕۆژگارەی گاورانی فەرەنگ بۆ دنیایان دەڕوانی و لە جێی خۆیانەوە، سەیری سەرسەری، سەگەلی کۆلان و کەرەوزی سەر مێزی ناو دووکانیان دەکرد و نیگاری گشت شتێکیان دەکێشا. ئاگاداری ئەو شێوازی ڕوانگەیەی ئەمڕۆی مامۆستایانی فەرەنگ نەبوون کە بە لە خۆباییبوونەوە ستایشی دەکەن، بۆیە دنیای وەستایانی نیگارکێشی ئێمە بەڕادەیەک سنووردار و قەڵس بوو، بەجۆرێک تەنیا سەگ و کەرەوزیان دەبینی. دواتر شتێک ڕووی دا و سەرلەبەری دنیای نیگارکێشیی ئێمەی گۆڕی. لەوێوە دەست پیٚ دەکەم و بۆتان دەگێڕمەوە.

سێ بەسەرهاتی نەخش و زەمان

ئەلیف

سێسەد و پەنجا ساڵ لەمەوبەر، ئەو دەمەی لە ڕۆژێکی ساردی مانگی شوباتدا بەغدا کەوتە دەستی مەگۆلەکان و بێ بەزەییانە تاڵان کرا، إبن شاکر بەناوبانگترین خۆشنووس و وەستای نەک سەرانسەری دنیای عەرەب، بگرە گشت ئیسلام بوو. سەرباری تەمەنی کەمی، بیست و دوو بەرگ کتێبی دەستنووسی ئەو، زۆربەیان قورئانی پیرۆز بوون، لە کتێبخانەکانی لەسەر ئاستی دنیا ناسراوی بەغدا هەبوون. إبن شاکر لەبەر ئەوەی باوەڕی وا بوو کتێبەکانی تا قیامەت دەژین، بەبیرێکی قوڵ و ناکۆتای زەمانەوە دەژیا. سەربازەکانی هۆلاکۆی خاقانی مەگۆل بەچەند ڕۆژێک دانە بەدانەی کتێبەکانیان دڕاند، لەتوپەت کرد، سووتاند و فرێیان دایە ئاوی دیجلەوە. ئەوەی لەم ڕۆژگارەدا پێی نازانرێت، إبن شاکر شەوێکی تەواو لەبەر تیشکی لەرزۆکی مۆم قارەمانانە بۆ دوایین کتێبی ئەم زنجیرە کتێبە ئەفسانەییە کاری کردبوو. لەبەر ئەوەی ماوەی پێنج سەدە بوو پشتکردنە خۆرهەڵات و سەیرکردنی ئاسۆی خۆرنشین تاکە ڕێگەی مامۆستایانی خۆشنووسی عەرەبی پابەندانی باوەڕی داب و نەمریی کتێب بوو بۆ خۆپاراستن لە کوێربوون و بۆ حەواندنەوەی چاو، إبن شاکر بە فێنکیی بەیانی چووە سەر منارەی مزگەوتی خەلیفە و لە بانیژەی منارەوە گشت ڕووداوەکانی کۆتایی هێنەری نەریتێکی نووسینی پێنجسەد ساڵە دی. یەکەم کەس، ئەو هاتنە ناوەوەی سەربازەکانی هۆلاکۆی بۆ ناو بەغدا بینی و لەسەر منارە مایەوە. تاڵان و وێرانکردنی سەرتاپای شار، کوشتنی سەدان هەزار کەس بە نووکی شمێشر، کوژرانی دوایین خەلیفەکانی ئیسلام، ئەوانەی ماوەی پێنجسەد ساڵ بوو لە بەغدا فەرمانڕەواییان کردبوو، دەستدرێژکردن بۆ سەر ئابڕووی ژنان، سووتاندنی کتێبخانەکان و فرێدانی دەیان بەرگ کتێبی بۆ ناو ئاوی دیجلە بینی. دوای دوو ڕۆژ، کاتێک لە ناو بۆنی لاشە و هاواری مردندا

سـەیری ڕەوتی دیجلەی دەکـرد و بینی بەهـۆی مـەرەکەبی ئەو هەمـوو بەرگـە کتـێبـەی فڕێدرابووە نـاوی، ڕەنگی سـوور هەڵگەڕاوە، بیـری کـردەوە بەدەیان بەرگی کتێب لەوانەی خـۆی بە هێڵی جـوان نووسیبوونی و ئێستا فەوتابوون، بە کەڵکی پێشگرتن لەم کۆکوژی و وێرانکارییە نەهاتن، بۆیە سـوێندی خوارد جـارێکی تر هیچ نەنووسـێت. بەوەندەشـەوە نەوەسـتـا، بگرە ئەگـەرچی تا ئەو ڕۆژەش نیگارکـێشی وەک یاخیبـوون لە خـوا دەبینی و بە چـاوی نزمـەوە بۆی دەڕوانی، لە ناخـەوە هەسـتی کرد دەبێت بـەهونەری نیگارکـێشی گـوزارە لەو ئازار و کـارەساتە بکات. هـەر شـتـێکی لەسـەر مـنارەکەوە دی، لەسـەر کاغـەزی بەردەستی نەخشـاندی و دواتر هـەرگیز ئەو کاغەزانەی لێ جیا نەبوونەوە. ئەم پەرجووە بەختـەوەرە تا سـێسـەد سـاڵ پاش هێرشی مـەغول هێز و گوڕی دا بە نیگاری ئیسـلامی و ئێمـە قـەرداری ئەوین. ئەم پەرجـووە بووە هـۆی داهێنانی ڕەگەزی جیاکەرەوەی نیگاری ئیسلامی لە نیگاری بتپەرستـان و کرستیانان: نیگاری ئیسـلامی لە بەرزاییەوە، لەو شـوێنەوەی خوا دنیـای لێوە دەبینێت، بە کێشـانی هێڵی ئاسـۆ و بە ئازارێکی هەقـولاو لە ناخەوە دەنەخشـێندرێت. إبن شـاکر دوای کوشـتـارەکە، بە نیگارەکـانـی دەسـتییـەوە، بە تیـشکی نەخش و نیگارەوە لە دڵیدا و بەمەبەستی ناسینی مامۆستـایانی چینی ڕووی لە باکور کرد، لەو شـوێنەی سـوپای مـەگۆلی لێوە هاتبـوو... بەمـجـۆرە ئاشکرا بوو ئەو خـولیـایەی زەمـانی ناکۆتا کە مـاوەی پێنجسـەد سـاڵ بوو لە دڵی وەسـتـایانی خـۆشـنووسی عـەرەبدا بارگـەی خـسـتـبـوو، بـە هێڵ نا، بـە نیگار پێک دێت. بەڵگەی ئەمـەش، لەتوپەتبـوونی کتـێب و بەرگەکـانە، بەڵام پەڕە نیگارداره‌کـانی نـاویان دەچـنە کـــتـــێب و بـەرگی ترەوە، بـۆ هـەتا هـەتایە دەژین و لەســـەر پێشـاندانی دنیای خوا بەردەوام دەبن.

بێ

لە زەمـــانـێکی هـەم کـۆن و هـەم نوێدا کـاتێک شـتــەکـان خـۆیان دووبارە دەکردەوە و و لەبەر ئەوەی ئەگەر پیربوون و مردن نەبوایە، مرۆڤ هیچ هەستی

بەشتێک بەناوی زەمان نەدەکرد و دنیایش، وەک ئەوەی زەمان بەهیچ جۆرێک بوونی نەبێت، بەهەمان بەسەرهات و نیگار دەنەخشێندرا، وەک ئەوەی سالمی سەمەرقەندی لە مێژوونامەی کورتی خۆیدا گێڕاویتییەوە، سوپای بچووکی فاخیر شا، سەربازەکانی سەلاحەدین "پەرێشان" دەکات. فاخیر شای سەرکەوتوو، دوای ئەوەی سەلاحەدین خان بەدیل دەگرێت و بە ئەشکەنجە بە کوشتی دەدات، وەک باو دەبێت، بۆ لێخستنی مۆری خۆی، وەک یەکەم کار سەر لە کتێبخانە و حەرەمسەرای خوا لێخۆشبوو دەدات. بەرگتێگرانی خاوەن ئەزموونی کتێبخانە، کتێبەکانی خانی مردوو لەتوپەت دەکەن، لاپەڕەکانی تێکەڵ بەیەکتر دەکەن و بەرگی نوێ دروست دەکەن. خۆشنووسانی کتێبخانە، ناوی سەلاحەدین خانی "هەردەم سەرکەوتوو" لە نووسراوەکان دەردەهێنن و دەیگۆڕن بەناوی فاخیر شای "سەرکەوتوو". وەستایانی نیگارکێشیش لە جوانترین نیگاری کتێبەکاندا ڕووخساری وەستایانە کێشراو، لە ئێستاوە تۆز لێ نیشتوو و لە بیرچووی خوا لێخۆشبوو سەلاحەدین خان دەسڕنەوە و لە جێی ئەو دەست دەکەن بەکێشانی نیگاری ڕووخساری گەنجانەتری فاخیر شا. کاتێک فاخیر شا دەچێتە حەرەمسەرا، لە دۆزینەوەی دەستبەجێی جوانترین ژندا هیچ دژواری نابینێت، بەڵام لەبەر ئەوەی پادشایەکی بەنەزاکەت دەبێت و سەر لە نووسین و نیگار دەردەکات، بڕیار دەدات بەزۆر خۆی نەکات بە خاوەنی، بگرە لە دڵەوە قایلی بکات و بۆ ئەو مەبەستە دەیدوێنێت. بەمجۆرە، نەریمان سوڵتانی جوانی جوانان و ژنی چاو بەگریانی سەلاحەدین سوڵتان، تەنیا داوای یەک شت لە فاخیر شای مێردی داهاتووی دەکات. لە کتێبێکی بەسەرهاتی لەیلا و مەجنووندا، نەریمان لە جێی لەیلا و لە بەرامبەریشی، وێنەی ڕووخساری مێردی خوا لێخۆشبووی لەبری مەجنوون کێشرابوو. نەریمان سوڵتان داوا دەکات ڕووخساری سەلاحەدین خان لەو نیگارەدا نەسڕدرێتەوە. دەخوازێت ئەو مافی نەمرییەی مێردی سالانێکی درێژ هەوڵی دابوو لە ڕێی کتێب دروستکردنەوە بەدەستی بخات، هیچ نەبێت لە ڕووپەلێکدا بە خوا لێخۆشبوو ڕەوا ببیندرێت. فاخیر شا

جوامێرانە ئەم داخوازە سادەیە پەسەند دەکات و وەستایانی نیگارکێش تەنیا دەست بۆ ئەو نیگارە نابەن. بەو جۆرە، نەریمان و فاخیر شا یەکسەر دەچنە جێگەوە، لە ماوەیەکی کورتدا دڵیان دەچێتە یەکدی و ترسناکی و کارەساتی ڕابردوو لە بیر دەکەن. بەڵام فاخیر شا ناتوانێت ئەو نیگارەی لە شێوەی لەیلا و مەجنووندایە، لە بیر خۆی بباتەوە. ئەو شتەی ئۆقرەی لێ بڕیبوو، کێشانی نیگاری ژنی لەگەڵ مێردی پێشوویدا، یان دڵ لێ پیسکردن نەبوو، نەخێر. ئەوەی هەناوی ئەمی کرمێ کردبوو، لەبەر ئەوەی لەو کتێبە شاهانەیە و لە داستانی کۆندا نیگاری نەکێشراوە، نەدەگەیشت بە زەمانی هەتا هەتایی و تێکەڵ بە نەمران نەدەبوو. پاش پێنجساڵ ناڵاندن بەدەست ئەم گومانەوە، فاخیر شا لە کۆتاییی شەوێکی کامەراندا و دوای چەندین جار جووتبوون لەگەڵ نەریماندا، مۆمدان بە دەستەوەە دەگرێت و بە نهێنی و وەک دز دەچێتە کتێبخانەی خۆی. کتێبی لەیلا و مەجنوون دەکاتەوە و لە جێی نیگاری ڕووخساری مێردی خوا لێخۆشبووی نەریمان، دەست دەکات بە کێشانی نیگاری ڕووی خۆی و خۆی دەخاتە جێی مەجنوون. بەڵام وەک زۆربەی ئەو خانانەی حەزیان بە نیگار دەکرد، ئەمیش نیگارکێشێکی نەزان دەبێت و نیگاری ڕووخساری خۆی بەباشی ناکێشێت. بەو جۆرە، کتێبدار لە ڕووی گومانێکەوە کتێب دەکاتەوە و لە بەرامبەر نیگاری نەریمان بە ڕووخساری لەیلاوە، ڕووخسارێکی تر لەبری ڕووی سەڵاحەدین خانی خوا لێخۆشبوو دەبینێت، بەڵام ڕادەگەیەنێت ئەم ڕووخسارە هی فاخیر شا نا، بگرە ڕووی عەبدوڵا شای چەلەنگ و دوژمنی قەستەسەری فاخیر شایە. ئەم واتەواتە، هەروەک چۆن ورەی سەربازەکانی فاخیر شا دەڕووخێنێت، بوێریش دەداتە بەر عەبدوڵا شای گەنج و هێرشکاری فەرمانڕەوای نوێی وڵاتی هاوسێ. ئەویش لە یەکەم هەڵمەتی شەڕدا، فاخر شا تێک دەشکێنێت، بەدیل دەیگرێت و فەرمانی کوشتنی دەدات. مۆری خۆی لە حەرەمسەرا و کتێبخانەکەی دەدات و دەبێت بە مێردی نەریمانی هەردەم شۆخ و جوان.

جیم

چیرۆکی ئەو نیگارکێشەی لە ئەستەنبوڵ بە ئوزون مەمەد و لە وڵاتی عەجەم بە محەمەدی خوراسانی ناسراوە، لە ناو وەستایانی نیگارکێشدا زیاتر بۆ پەند وەرگرتن لە تەمەن و کوێری دەگێڕدرێتەوە، بەڵام لە ڕاستیدا بەسەرهاتی نەخش و زەمانە. نیگارکێشە بە نۆ ساڵی وەک شاگرد دەستی کردووە بە پیشەی خۆی، ئەگەر مرۆڤ سەرنجی لێ بدات، دەبینێت گەورەترین تایبەتمەندیی ئەو مامۆستایەی نێزیکەی سەد و دە ساڵ پێش کوێربوونی نیگاری کێشاوە، ناتایبەتمەندییە. لێرەدا مەبەستم گەمەکردن بە وشە نییە، بگرە بە پیاهەڵدانێکی هەڵقوڵاو لە دڵەوە دەدوێم. وەک هەموو کەسێک، نیگاری هەموو شتێکی بەزۆری لەسەر شێوازی مامۆستایانی کۆن دەکێشا و لەبەر ئەم هۆیەش گەورەترین مامۆستا بوو. وەک خزمەتێک بۆ خوا سەیری پیشەی نیگارکێشیی دەکرد و خاکیبوون، بێ فیزی و پابەندبوونی تەواوی بە پیشەکەیەوە ئەوی لە شەڕ و شۆڕی ناو هەموو ئەو نیگارخانانەی ئەم کاری تیاياندا دەکرد، پاراست و سەرباری لەباربوونی تەمەنیشی، لە ئارەزووی بوون بە گەورەی وەستایانی نیگارکێش دووری خستەوە. بەدرێژاییی ژیانی نیگارکێشیی خۆی، لە ماوەی سەد و دە ساڵدا، نیگاری وردەکاریی پاشماوەی کەنار، گیا بۆ پڕکردنەوەی دامێن و لێواری پەڕە، هەزاران گەڵای داران، پەڵەی هەور، یاڵی ڕەوە ئەسپی تاڵ تاڵ شانەکراو، خەمڵی دیواری خشتی سوور و دیواری تری لە ژمارە نەهاتوو و دووبارەوە بوو، چاوی بادەمی، چەناگەی باریک و دەیان هەزار ڕووخساری هاوشێوەی بە هێمنی کێشا. زۆر کامەران و فرە بێدەنگ بوو. هەرگیز هەوڵی نەدا سنگ دەرپەڕێنێت و داوای شێواز و کەسایەتیشی لێ نەبیسترا. هەر کاتێک لە نیگارخانەی هەر خان و شازادەیەک کاری بکردایە، ئەوێی بە ماڵی خۆی و خۆیشی بە کاڵای ناو ئەو ماڵە دەزانی. کاتێک خان و پادشاکان دەکەوتنە کوشتاری یەکدی و وەستایانی نیگارکێشیش وەک ژنانی حەرەمسەرا لەم شارەوە دەچوونە لای سەردارێکی نوێ لە شارێکی تر، شێوازی نیگارخانەی نوێ سەرەتا لە گەڵا،

چیمەن، پێچاوپێچی تاوێر و لە شەپۆلی شاردراوەی پشوودرێژیی ئەودا دەردەکەوت. کاتێک تەمەنی گەیشتە هەشتا، مردنی لە بیر کرا و خەڵکی باوەڕیان وا بوو لە نیگاری داستانەکانی دەستکردی خۆیدا دەژی. ڕەنگە لەم سۆنگەیەوە بووبێت هەندێک کەس پێیان دەگوت ئەو ئیدی لە دەرەوەی زەمانە، لەبەر ئەوەش هەرگیز پیر نابێت و نامرێت. سەرباری بێ ماڵی، بێ هەواری، ژیانی ناو ژووری نیگارخانەکان، شەوبەدەریی ناو چادران و بەسەربردنی زۆربەی کات بەدەم سەیرکردنی کاغەزەوە، دواجار کوێر نەبوو. کەسانێک هەبوون ئەمەیان وەک پەرجووی ڕاوەستانی زەمان بۆی لێک دەدایەوە. برێکی تریش دەیانگوت خۆی لە ڕاستیدا کوێر بووە، بەڵام لەبەر ئەوەی نیگاری گشت شتێک لەبەر دەکێشێت، ئیدی پێویستی بە بینین نەماوە بۆ نیگارکێشان. ئەم مامۆستا ئەفسانەییە هەرگیز ژنی نەهێنابوو، خەنجەری نێوان لنگانی لە کالان دەرنەهێنابوو. کاتێک لە سەد و نۆزدە ساڵیی خۆیدا لە نیگارخانەی شا تەهماسپ چاوی دەکەوێت بە شاگردێکی شازدە ساڵانی جوان، بەدەو، دووڕەگی نیو چینی و نیو کرواتی لە شێوەی ئەو لاوە لووس، جوان، چاوماسی، چەناگە درێژ و ڕووخسار لە مانگ چووانەی سەد ساڵی ڕەبەق بوو نیگاری دەکێشان، مافی خۆی بوو عاشقی بێت. بۆ ڕامکردنی ئەم شاگردە منداڵ و لە ڕادەبەدەر جوانە، وەک ئەوەی ئەڤیندارێکی ڕاستەقینە دەیکات، خووی دایە شەڕی دەسەڵاتی نێوان نیگارکێشەکان، درۆکردن، لە خشتە بردن و فێڵ و تەڵەکەبازی. توانیبووی سەد ساڵ خۆی دوور بگرێت لە گەیشتن بە خواستەکانی دنیا و ئەمە لە سەرەتادا ڕۆحی نەمریی بە مامۆستای نیگارکێشی خوراسانی بەخشیبوو، بەڵام لە زەمانی هەتا هەتایی داستانە کۆنەکان دابڕا. ئێوارە وەختێک، لە پێش پەنجەرە چەقیبوو، بەخەیاڵەوە تەماشای شاگردی شۆخی دەکرد، بای ساردی تەورێز زەفەری پێ برد و ڕۆژی دواتر بەدەم پژمینەوە کوێر بوو. دوای دوو ڕۆژیش لە پلیکانەی بەردینی بەرزی نیگارخانە کەوتە خوارەوە و مرد.

قەرە گوتی: "من ناوی ئوزون محەمەدی خوراسانیم بیستووە، بەڵام ئەم

چیرۆکەم بەرگوێ نەکەوتووە."

ئەم قسانەی بەنەزاکەتەوە کرد بۆ ئەوەی پێشانی بدات بەسەرهاتەکە تەواو بووە و سەری پڕ بووە لە قسەکانی من. کەمێک بێدەنگ بووم بۆ ئەوەی تێر و پڕ بۆم بڕوانێت. لەبەر ئەوەی کاتێک دەستەکانم بەتاڵ بن، ئۆقرەم لێ دەبڕێت، دەستبەجێ دوای دەستکردن بە گێڕانەوەی بەسەرهاتی دووەم، دەستم دابووە تەواو کردنی ئەو نیگارەی لە کاتی لێدانی دەرگادا دەستم لێی هەڵگرتبوو. مەحمودی شاگردی جوانکیلەم بەردەوام لەبەر پێمدا دادەنیشێت، بۆیاخەکانم تێک دەدات، نووکی قەڵەمم بۆ تیژ دەکات و جاروبار هەڵەکانم دەسڕێتەوە، ئێستا لە تەنیشتمەوە دانیشتبوو، سەیری دەکرد و گوێشی ڕاگرتبوو. لە ژووریشەوە دەنگی خشەخشی ژنەکەم دەهات.

قەرە گوتی: "ئۆی، سوڵتان هەڵساوەتە سەرپێ."

کاتێک ئەو بە سەرسووڕمانەوە سەیری نیگارەکەی دەکرد، من خۆم وا نواند وەک ئەوەی گرینگی بە هۆکاری سەرسووڕمانی وی نەدەم، بەڵام توخوا با ڕاست و ڕەوان خۆم پێتان بڵێم: ئێمە نیگارەکانی تەدارەکی خەتەنەسوورانیمان بۆ جەژننامە کێشابوو. سوڵتانی بالآمان لە پەنجەرەی خوار ئەو شانشینەی جێی خۆی تێدا گرتووە، ماوەی پەنجا و دوو ڕۆژ تەماشای بازرگانان، نوێنەرانی پیشەکاران، جەماوەر، سەرباز، چەتە و ڕێبڕان دەکات و لە دووسەد نیگاردا بە دانیشتوویی دەبیندرێت. تەنیا لەم نیگارەدا نەبێت لە دۆخێکدا کێشاومە هەڵساوەتە سەرپێ و لە کیسەی پڕ لە فلۆرینەوە پارە بەسەر ئاپۆڕەی مەیداندا دەڕژێنێت. بۆیە ئەمەم کردبوو تا سەرسامی و شادمانیی ئەو ئاپۆڕەیە پێشان بدەم کە بۆ گرتنەوەی پارە دەستیان دەخستە بینەقاقای یەکتر، بە مستەکۆڵە و شەق دەکەوتنە گیانی یەکدی و لە کاتی کۆکردنەوەی پارەدا ڕووی قوونیان لە ئاسمان دەکرد.

گوتم: "ئەگەر لە بابەتی نیگارێکدا ئەڤین هەبێت، ئەوا پێویستە نیگارەکەش بە ئەڤینەوە بکێشرێت. خۆ ئەگەر ئازاری تێدا بێت، ئەوا دەبێت ئازاری لێ بچۆڕێت. بەڵام ئازار لە کەسانی ناو نیگارەوە، یان لە فرمێسکی ئەوانەوە نا،

بگرە دەبێت لە پێکهاتەی ناوەکیی نیگارەوە (لە یەکەم بینینی نیگارەکەدا نابیندرێت، بەڵام هەستی پێ دەکرێت)، بێتە دەرێ. هەرچەندە من نەهاتووم وەک ئەو سەدان مامۆستایەی چەندین سەدەیە نیگار دەکێشن، نیگاری کەسێک بکێشم پەنجەی دۆشاومژەی نابێتە دەمی خرِی، بەڵام کارێکی وام کردووە هەموو کەسێک بەم نیگارە سەرسام بێت. ئەمەش بە هەڵساندنە سەرپێی سوڵتان پێک دێت."

بۆ ئەوەی سەرەداوێکی دەست بکەوێت، چاوی گێڕا بە شتومەک، کەرەسەی نیگارکێشی و لە ڕاستیدا هەموو ژیانمدا و منیش لە چاوی ئەوەوە ژیانی خۆم بینی.

ئەها سەردەمانێک جۆرە نیگارێکی کۆشک، گەرماو و قەڵای لە تەورێز و قەزوین کێشراو هەبوو؛ بۆ ئەوەی نیگاریش هاوتەریبی سەرنجی خوای مەزن و بینەر و بیسەری هەموو شتێک بێت، وەستایانی نیگارکێش نیگاری کۆشکیان وەک ئەوەی بە پەرجوویەک لە ناوەڕاستدا بە گوێزان لەت کرابێت، بە هەموو شتومەکی ناوییەوە، لە قاپ و قاچاخەوە بگرە بۆ پەرداخ، نەخش و خەمڵی لە دەرەوە نەبیندراوی سەر دیوار، پەردە، تووتیی ناو قەفەس، نهێنیترین گۆشەکان، سەرین و شۆخانی دانیشتووی پاڵ سەرین و هێشتا هەتاو لە ڕوو نەکەوتوویان دەکێشا. وەک ئەوەی خوێندەوارێکی بەپەرۆش بەسەرسامییەوە سەیری نیگارێکی لەو جۆرە بکات، قەرەش دەیڕوانییە بۆیاخم، کاغەز، کتێب، شاگردی جوانکیلەم، پەڕەکانی ئەو پۆشاکنامە و دەفتەری نیگارەی بۆ گەڕیدەگەلی فەرەنگ دروستم کردبوون، چەند نیگارێکی ساتی گان و سەرجێییکردن (بەدزی و پەلەپڕووزێ بۆ پاشایەک کێشابووم)، ڕووپەلی بێ ئابڕوو، قوتووی مەرەکەبەکانم لە ڕەنگی شووشە و برۆنز و خاک، قەڵەمتاشی لە ددانی فیل دروستکراوم، قەڵەمی دەسکزێڕین و نیگای شاگردی جوانکیلەم.

بۆ پڕکردنەوەی ئەو بێدەنگییە بەهەبوونی خۆم، گوتم: "من، بە پێچەوانەی مامۆستایانی کۆنەوە، زۆر شەڕم دیوە. فرە ئامێری شەڕ، تۆپ، سوپا و

کوژراوانم بینیوە. من بنمیچی چادری شەڕی سوڵتانمان و پاشاکانم دەنەخشاند. دوای گەڕانەوەشمان لە شەڕەوە بۆ ئەستەنبوڵ، هەر خۆم نیگاری دیمەنەکانی شەڕ دەکێشم، چونکە کەسانی تر لە بیری دەکەن. نیگاری جەستەی دوولەتکراو، تێکرژانی سوپاکان، سەربازانی بێچارەی ناموسڵمان کاتێک بەترسەوە لە قەڵا گەمارۆدراوەکانەوە بۆ سوپا و تۆپەکانی ئێمەیان دەڕوانی، یاخیبووانی سەرپەڕێندراو و جۆشی ڕەوە ئەسپی بە چوارناڵە هێرشبەر دەکێشم. هەر شتێک دەبینم، لە هۆشمدا دەمێنێتەوە: ئاشێکی نوێی قاوە، ئەڵقەی پەنجەرەیەکی پێشتر هەرگیز نەدیتووم، تۆپێک، پەلەپیتکەی چەکێکی نوێی فەرەنگی، لە سەردانێکدا کێ جلی لە کام ڕەنگی پۆشیوە، کێ چی خواردووە، کێ دەستی لە کوێ و چۆن داناوە..."

قەرە بە خۆ پێشاندانێکەوە وەک ئەوەی هەموو شتێک کورت بکاتەوە و کەمێکیش حسێب لە من بخوازێت، پرسی: "ئەو سێ بەسەرهاتەی گێڕاتنەوە، چ پەندێکیان تێدایە؟"

گوتم: "ئەلف، بەسەرهاتی یەکەم، ئەوەی منارەکەی تێدایە، پێشانی دەدات هونەری نیگارکێش هەرچییەک بێت با ببێت، زەمان نیگاری بێ کەموکورتی دەکێشێت. بێ، بەسەرهاتی دووەمی حەرەمسەرا و کتێب، پێشانی دەدات هونەر و نیگار تاکە ڕێگەیە بۆ چوونە دەرەوە لە زەمان. ئەگەر وایە تۆیش سێیەمیان بڵێ."

قەرە بەمتمانە بەخۆبوونەوە گوتی: "جیم! بەسەرهاتی سێیەمی نیگارکێشی تەمەن سەد و نۆزدە ساڵ، ئەلف و بێ دەکات بەیەک و ئەوەی لە ژیان و نەخشی بێ کەموکورتی دابڕێت، تەواو دەبێت و دەمرێت، ئا ئەمە پێشان دەدات."

١٤

پێم دەڵێن زەیتوون

دوای نوێژی نیوەڕۆ بوو؛ کاتێک خێرا خێرا، بەڵام بەچێژەوە نیگاری ڕووخساری کوڕانی جوانکیلەم دەکێشا، لە دەرگا درا. لەبەر خرۆشان دەستم دەلەرزی، دەستم لە قەڵەم هەڵگرت. تەختەی کاری باوەشم بەدژواری و بەوردی لە تەنیشتەوە دانا و وەک ئەوەی بفڕم، ڕام کرد و پێش ئەوەی دەرگا بکەمەوە، کەمێک پاڕامەوە: خوای خۆم... ئێوەی بیسەرانی قسەکانی من لە نێو ئەم کتێبەوە، لەبەر ئەوەی زۆر لە خواوە نێزیکترن وەک لەم دنیا قرێژ و پەرێشانەی ئێمە و کۆیلە نامەردەکانی سوڵتانمانەوە، لێتان ناشارمەوە: دەگوترێت پادشای هندستان، ئەکبەر خانی دەوڵەمەندترین پادشای دنیا، کتێبێک بە دروستکردن دەدات و چاوەڕێ دەکرێت ببێتە ویردی سەر زمان. هەواڵی ناردووە بۆ هەر چوار لای وڵاتی ئیسلام بۆ ئەوەی دەستڕەنگیترین وەستایانی نیگارکێشی دنیا بچنە کن وی. ئەو پیاوانەی بۆ ئەستەنبوڵی ناردوون، دوێنێ هاتنە لام و منیان بۆ وڵاتی هندستان بانگهێشت کرد. دەرگام کردەوە، ئەمجار ئەوان نەبوون، قەرە بوو. لە سەردەمی منداڵییەوە لە بیرم کردبوو. جاران نەیدەتوانی تێکەڵمان ببێت، ئیرەیی پێمان دەبرد. بەڵێ؟

گوتی بەمەبەستی دەمەتەقێ و دۆستایەتی و بینینی نیگارەکانم هاتووە. فەرمووم لێ کرد بۆ ئەوەی هەموو شتەکانم ببینێت. تازەش دەستی مامۆستا عوسمانی گەورەی وەستایانی نیگارکێشی ماچ کردبوو. مامۆستای مەزن قسەیەکی گەورەی پێی گوتووە: نیگارکێشی ڕەسەن بەوەدا دەناسرێتەوە کاتێک لەمەڕ کوێری و بیرەوەری دەدوێت. دە ئەوجا تێ بگەن:

کوێری و بیرەوەری

پێش نیگار تاریکییەک هەبوو، پاش نیگاریش تاریکییەک دەبێت. بە بۆیاخ و هونەر و ئەڤینی خۆمان ئەو شتانەی خوا دەڵێت "بیانبینە"، بیر دەخەینەوە. بیرکەوتنەوە بریتییە لە زانینی ئەوەی دەیبینیت. زانینیش بریتییە لە بیرکەوتنەوەی ئەوەی دەیبینیت. بینین، زانینی بێ بیرکەوتنەوەیە. کەواتە نیگارکێشان بیرهێنانەوەی تاریکییە. ئەڤینی نیگارکێشیی مامۆستایانی گەورە دەزانێت ڕەنگ و بینین لە تاریکییەوە دەئافرێندرێن، بۆیە دەیەوێت بە ڕەنگەوە بۆ تاریکاییی خوایی بگەڕێتەوە. ئەوەی بیرەوەریی نەبێت، نە خوای بیر دەکەوێتەوە و نە تاریکاییی خوایی. سەرجەم مامۆستایانی گەورە، لە نیگار و ڕەنگەکانی خۆیاندا بەدوای ئەو تاریکاییە قوڵەی دەرەوەی زەماندا دەگەڕێن. داکو تێ بگەن بیرهێنانەوەی ئەم تاریکییەی داهێندراوی گەورە وەستایانی کۆنی هەرات چ دەگەیەنێت، وا بۆتان دەگێڕمەوە.

سێ بەسەرهاتی کوێری و بیرەوەری

ئەلف

لە دەقی تورکیی نفاهە الإنس–دا، کە جامیی شاعیر بەسەرهات و چاکەی پیاوچاکانی تێدا نووسیوە و لامیع چەلەبی وەری گێڕاوەتە سەر زمانی تورکی، نووسراوە شێخ عەلی تەورێزیی بەناوبانگ لە نیگارخانەی جیهان شای فەرمانڕەوای قەرەقۆیونلو دانەیەکی دانسقەی لە کتێبی شیرین و خەسرەو کێشاوە. نووسین و ئامادەکردنی ئەم کتێبە دە ساڵی خایاندووە و وەک بیستوومە، مامۆستای مامۆستایان شێخ عەلی هونەرێکی وای تێدا پێشان داوە و پەڕەی نایابی ئەوتۆی ڕازاندووەتەوە مەگەر هەر لە دەستی بەهزادی هەرە مەزنی مامۆستایانی کۆن بێت. کتێبەکە هێشتا لە نیوەدا بووە جیهان شا تێ دەگات وا خەریکە دەبێت بە خاوەنی کتێبێکی شاهانەی بێ هاوتا و بێ وێنە لە دنیادا. جیهان شای قەرەقۆیونلو ئوزوون حەسەنی

فەرمانڕەوای لاوی ئاکقۆیونلوی وەک دوژمنی خوێنخۆری خۆی ڕاگەیاندبوو، هەمان کات لێی دەترسا و دڵیشی لێی پیس کردبوو. زۆر بیر لە هەیبەتی وەدەستکەوتووی دوای تەواوکردنی ئەم کتێبە شاهانەیە دەکاتەوە و لەپڕ بەخەیاڵیدا دێت دوور نییە دانەیەکی باشتر لەبەر کتێبەکە بۆ ئوزوون حەسەنی ئاکقۆیونلو بگیرێتەوە. ئەو، لەبەر ئەوەی کەسێک بوو لەو دڵپیسە ڕاستەقینانەی بە ختوورەی "باشە چی ئەگەر ئەوانی تریش بەختەوەر بن!" بەختەوەریی خۆیان ژەهراوی دەکرد و دەستەجێ هەست دەکات ئەگەر مامۆستای نیگارکێش دانەیەکی باشتر لەم کتێبە ئامادە بکات، ئەوا بۆ ئوزوون حەسەنی باوەکوشتەی ئەمی دەکات. بەمجۆرە، بۆئەوەی لە خۆی زیاتر کەسی تر نەبێت بە خاوەنی ئەم کتێبە دانسقەیە، بڕیار دەدات لەگەڵ تەواوبوونی کتێبدا، مامۆستای نیگارکێش شێخ عەلی بکوژێت. بەڵام شۆخێکی چەرکەزیی دڵنەرم لە حەرەمسەراکەی بیری دەهێنێتەوە و پێی دەڵێت کوێرکردنی وەستای نیگارکێش بەسە. جیهان شا ئەم بڕیارە درەوشاوەیە پەسەند دەکات و بۆ چاپلووس، لێبووکەکانی دەوروبەری خۆیشی دەدرکێنێت و لەوانیشەوە دەگاتەوە بەرگوێی مامۆستای نیگارکێش شێخ عەلی، بەڵام ئەو لاسایی وەستایانی نیگارکێشی سادە ناکاتەوە، لە نیوەدا دەست لە کتێب هەڵناگرێت و لە تەورێز ناڕوات. بگرە بیر لەوەش ناکاتەوە بۆ دواخستنی کوێرکردنی، پەنا بۆ ڕێبازی وەک سستکردنەوەی ئامادەکردنی کتێب، یان کێشانی نیگاری خراپ ببات بەمەبەستی ئەوەی کەموکورتیی تێ بخات. بەشەوق و باوەڕێکی بەهێزترەوە لە ڕابردوو کار دەکات. لە ماڵێک بەتەنیا، لە دوای نوێژی بەیانییەوە دەست دەکات بەکار، تا نیوەشەو کاتێک لەبەر ڕۆشناییی مۆمدان فرمێسکی ئازار لە چاوانی ماندووی دەڕژێت، بێ هەدادان نیگاری هەمان ئەسپ، دار سنەوبەر، ئەڤینداران، ئەژدیها و شازادەگەلی شۆخ و بەدەو دەکێشێت. زۆربەی جاران، چەندین ڕۆژ سەیری پەڕەیەکی دەستکردی گەورە مامۆستایانی دێرینی هەرات دەکات، لەولایشەوە لەسەر کاغەزێکی تر، بێ ئەوەی سەیر بکات، هەمان نیگار کتومت وەک خۆی

دەکێشێتەوە. دواجار کتێبەکە بۆ جیهان شای قەرەقۆیونلو تەواو دەکات، وەک مامۆستای نیگارکێش پێشبینی کردبوو، سەرەتا ستایش دەکرێت و لە زێڕدا نوقم دەکرێت. پاشان بە دەرزییەکی پەڕەمووچی نووک تیژ چاوی کوێر دەکرێت. شێخ عەلی چاوەڕێی برانەوەی ئازاری چاوەکانی ناکات، یەکسەر لە هەرات دەڕوات و دەچێتە کن ئوزوون حەسەنی فەرمانڕەوای ئاکقۆیونلو. دەڵێت: "بەڵێ، کوێرم، بەڵام گشت جوانییەکانی ئەو کتێبەی دە ساڵی ڕابردوو سەرقاڵی نەخشاندنی بووم، لە هەر قەڵەم پێداهێنانێکەوە بگرە بۆ هەر فڵچە ڕاکێشانێک، لە بیرەوەریمدایە و بێ ئەوەی توانای بینینم هەبێت، دەستم دەزانێت لەبەر بیانکێشێت. خاقانم، دەتوانم جوانترین کتێبێکی بێ وێنە لە دنیادا بۆ تۆ بنەخشێنم. لەبەر ئەوەی چاوانم چی دی کاتی خۆیان بە سەیرکردنی قرێژیی ئەم جیهانەوە بەفیڕۆ نادەن، دەتوانم بەهەموو جوانییەکانی خواوە لە بیرەوەریمدا، بە ڕوونترین شێوە نیگار بکێشم." ئوزوون حەسەن دەمودەست بڕوا بە مامۆستای گەورەی نیگارکێش دەکات، مامۆستاش پابەندی بەڵێنی خۆی دەبێت و شاهانەترین کتێبی هەموو سەردەم و ڕۆژگارێک بۆ خاقانی ئاکقۆیونلو دروست دەکات. دواتر، کاتێک ئوزوون حەسەنی ئاکقۆیونلو لە هەڵمەتێکدا لای بینگۆل، جیهان شای قەرەقۆیونلو دەبەزێنێت و دەیکوژێت، هەموو کەسێک دەزانێت هێزی مانەویی کتێبی تازە لە پشت خاقانی سەرکەوتووەوە بووە. کاتێک ئوزوون حەسەنی سەرکەوتوو لە شەڕی ئۆتلوکبەلی لە بەرامبەر خوا لێخۆشبوو فاتیح سوڵتان محەمەد خان تێک شکا، ئەم کتێبە دانسقەیە و ئەوی پێشووتریش کە شێخ عەلی تەورێزی بۆ خوا لێخۆشبوو جیهان شای دروست کردبوو، خرایە گەنجینەی سوڵتانمانەوە. ئەوانەی دیویانە، دەیزانن.

بێ

سوڵتان سلێمان خانی قانوونیی بەهەشتنشین بایەخی زیاتری بە خۆشنووسان دەدا، بۆیە وەستایانی نیگارکێشی بەدبەختی سەردەم وەک

نموونەی گرینگتربوونی نیگار لە هێل ئەم بەسەرهاتەیان گێڕاوەتەوە و منیش لێرەدا بۆ ئێوەی دەگێڕمەوە. بەڵام وەک ئەوەی گوێگری باش هەستی پێ دەکات، مژار لە بارەی کوێری و بیرەوەرییەوەیە. هەرچەندە کوڕان و نەوەکانی تەیمووری فەرمانڕەوای جیهان دوای مردنی ئەو کەوتنە گیانی یەکتر، بێ بەزەییانە لە دژی یەکدی جەنگان و شارانی یەکتریان داگیر کرد، یەکەم کاریان برێتی بوو لە لێدانی سکەی پارە و خوێندنەوەی وتاری هەینی بەناوی خۆیانەوە. دووەم کاریشیان برێتی بوو لەوەی هەرچی کتێبێکی لای یەکتر دەستیان بەسەردا گرتبوو، لەوتوپەت کرد، نووسین و دەستەواژەی نوێی "فەرمانڕەوای جیهان"یان خستە سەریان و سەرلەنوێ بەرگیان تێیان گرتەوە. ئامانجیش ئەوە بوو کاتێک بینەر سەیری کتێبی ئەو دەسەڵاتدارە دەکات، باوەڕ بکات فەرمانڕەوای جیهانە. کاتێک عەبدول لەتیفی کوڕی ئولوغ بەگی نەوەی تەیموور دەست بەسەر هەراتدا دەگرێت، بەمەبەستی دروستکردنی کتێبێک لەسەر ناوی باوکی، نیگارکێش، خۆشنووس و بەرگتێگران دەخاتە سەفەربەرێکی ئەوەندە خێراوە و هێندە پەلەیان لێ دەکات تا کار دەگات بەوەی نیگاری وەرگیراو لە بەرگە لەتوپەتکراوەکان و پەڕە نووسراوەکان دەدڕێندرێن، دەسووتێن و تێکەڵ بەیەک دەبن. لەبەر ئەوەی بەرگ تێگرتنی هەڕەمەکییانەی نیگارەکان و دروستکردنی دەفتەری نیگار بێ گوێدانە ئەوەی کام کتێب پارچەی کام داستانە، بۆ شان و شەوکەتی ئولوغ بەگی نیگارپەروەر جوان نەبوو، کوڕەکەی، هەموو وەستایانی نیگارکێشی هەرات کۆ دەکاتەوە داوایان لێ دەکات بەسەرهاتی نیگارەکان بگێڕنەوە داکو بتوانرێت ڕیز بکرێن. بەڵام لەهەر سەرێکەوە بەسەرهاتێک دەردەچێت و نیگارەکان هێندەی دی تێکەڵ بەیەکتر دەبن. ئەمجار دەکەونە منەکردنی دوایین گەورەی وەستایانی نیگارکێشی پیر، ئەو نیگارکێشەی پاش نەخشاندنی کتێبی سەرجەم شا و شازادەکانی فەرمانڕەوای پەنجا و چوار ساڵی ڕابردوودی هەرات ڕووناکیی چاوی کوژاوەتەوە و لە بیر کراوە. دواجار مامۆستای نیگارکێش دەدۆزنەوە. کاتێک بەسەیرکردنی وێنەکان بۆیان دەردەکەوێت

مـامـۆسـتـای دێرین کوێره، قـاڵەقـاڵێک پەیدا دەبێت، بگره هەندێک کـەس پێ دەکەنن. مـامۆستـای پیر داوای منداڵێکی نەخوێندەوار، بەڵام ژیری تەمەن ژێر حەوت سـاڵان دەکات. دەسـتـبـەجێ دەدۆزرێتـەوە و دەهێـندرێت. نیگارکـێشی بەسـاڵاچوو نیگارێک دەخـاتە بەردەسـتی منداڵەکـە و پێی دەڵێت ئەوەی دەیبینیت بۆم بگێـڕەوە. کاتێک منداڵەکە شتـەکانی ناو نیگار دەگێـڕێتـەوە، پیـرەی نیگارکـێش چاوی نابینای لە ئـاسـمـان دەبڕێت و بەوردی گـوێ ڕادەگرێت. دواتر وا دەڵێت: "ئەمە بـەشێکە لە شـانامـەی فـیردەوسی کـاتێک ئەسکەندەر دارای مـردوو لە ئامێز دەگرێت... ئەمـە بەسـەرهاتی حـەزکردنی مامـۆستـایەکە لە قوتابیی جوانی خۆی لە گوڵستـانی سەعدیدا... پێشبڕکێی پزیشکان لـە مـخـزن الـسـرار-ی نـیزامـیدا..." وەسـتـایانی تری نیگارکێش لە نیگارکێشی کوێر و بـەساڵاچوو تووڕە دەبن و دەڵێن: "ئێمەش هەر ئەمـانەمان دەگوت. ئـەمـانە زانراوترین جڤـاتی بەناوبانگترین داسـتـانەکـانن." ئەمـجـار نیگارکـێشـی کوێر و بەسـاڵاچوو داوا دەکات دژواترینی نیگارەکـان بخـرێتـە بەردەستی منداڵەکە و دیسـان بەوردی گوێی بۆ ڕادەگرێت. سـەرلەنوێ ڕوو لە ئاسمان دەڵێت: "ئـەمە ئەو بەشەی شانامەی فیردەوسییە کاتێک هورمز ژەهر دەرخواردی خۆشنووسان دەدات و یەک بەیەک دەیانکوژێت... ئەمە بەشێکە لە مەسنەویی مەولانا، چیرۆکی خراپ و نیگاری هەرزانبەهای ئەو بەسـەرهاتەیە کـاتێک پیـاوێک ژنی و دۆسـتی ژنی بەسـەر دار هەرمـێـیـەکـەوە دەگـرێت." بەمجۆرە زۆربەی ئەو نیگارانەی ناتوانێت بیانبینێت، بە باسکردن دەناسێتەوە و کـاری بەرگ تێگرتنی کـتـێـبـەکـان ئاسـان دەکـات. پاش ئەوەی ئـولوغ بەگ بەخۆی و سوپاوە دێتە هەرات، پرسیاری ئەو ڕازە لە نیگارکێشی بەساڵاچوو دەکـات و دەپرسـێت کـاتێک وەسـتـایانی نیگارکـێش بە بینینی نیگارەکـان سـەریان لـە بەسـەرهاتـەکـان دەرنەکـردووە، ئەو چۆن بێ بینینی نیگارەکـان، بەسەرهاتەکانی هەڵهێناوە. نیگارکێشی بەساڵاچوو دەڵێت: "هۆکار ئەوە نییە وەک ئەوەی هەمـووان پـێیـان وایە، کوێریم هـۆکـاری بەهێزیی بیرەوەریم بێت. تەنیا ئەوەنـدە هەیە من هەرگیز لە بیری ناکـەم داستـانەکان بـەخـەیاڵ نا، بە

وشـه دهکـهونهوه بیری مـرۆڤ." ئولوغ بهگ دهڵێت: "وهسـتـایـانی نیگارکـێـشی خۆیشم ئهو وشه و بهسهرهاتانه دهزانن، بهڵام نیگارهکانیان پێ ڕیز نهکراوه." نیگارکـێـشی پیر دهڵێت: "چونکه ئهوان زۆر بیر له نهخشی هونهر و پیشـهی خـۆیان دهکـهنـهوه، بهڵام نازانن مـامـۆسـتـایانی کـۆن ئهم نیگارانهیان بۆ بیرهـێنانهوهی خـوا کـێـشـاوه." ئولوغ بهگ دهپرسێت منداڵێک چۆن دهتوانێت سـهر لهم کـاره دهربکات؟ نیگارکـێـشی بهتـهمـهن دهڵێت: "منداڵهکـه نـازانێت، ئهوهنده هـهیه من وهک نیگارکێشێکی کوێر و بهساڵاچوو دهزانم خـوا جیـهانی بهشـێـوهیهک ئافـراندووه وهک ئهوهی منداڵێکی ئاقـڵی حـهوت سـاڵه ئارهزووی لێیه ببیبینێت. خـوا جـیـهانی له سـهرهتادا تـهنیا بۆ سـهیرکردن خـوولقاند. پاشـان وشـهی داینێ بۆ ئهوهی قـسـه لهسـهر شـتـه بیندراوهکـان بکهین و بۆ یهکتری بگێڕینـهوه. بهڵام ئێمـه له وشهکان داسـتانمان هۆنـدهوه و وامان زانی نیگـار بۆ ئهو داسـتـانانه دهکـێـشـرێت. ئهمـه له کـاتێکدا نیگار بـرێـتـیـیـه له بیرهێنانهوهی ڕاستهوخۆی خوا و بینینی جیهان له ڕوانگهی ئهوهوه."

جیم

دهزانرێت بههۆی ترسی مـافـدار و له مـێـژینهی ڕهگـهزی وهسـتـایـانی نیگارکێشهوه له بهرامبـهر کوێربوون، سـهردهمـانێک وهستایانی نیگارکێشی عـهرهب کـاتـی خـۆرهـهڵـهاتـن ڕوویان له ڕۆژئاوا دهکـرد و تێـر و پڕ سـهیری ئاسۆیان دهکرد. سهدهیهک دواتریش، زۆربهی وهستایانی نیگارکێشی شیراز، بهیانیـان به سکی ناشـتا کـاکڵی گوێز و گهڵای کوتراوی گوڵیان دهخـوارد. له هـهمـان ڕۆژگـاردا، وهسـتـایانی نیگارکـێـشی ئهسـفـههـانـی وهک ئهوهی پهتایان تێکهوتبـێت، یهک لـه دوای یهک کـوێر دهبـوون، هۆکـاری کـوێربوونی خـۆیان بۆ تیـشکی خـۆر دهگـهڕاندهوه و بـۆ ئهوهی تیـرێـژی هـهتاو ڕاسـتـهوخـۆ له مـێـزی کارهکـانیان نهدا، له گۆشـهیهکی نیوه تاریکی ژوورهوه، یان لهبهر تیشـکی مۆم کـاریان دهکـرد. مـامـۆسـتـایانی نیگارخـانهکـانی ئوێزبهکـیش له بوخـارا، له کۆتایی ڕۆژدا به ئاوێک، که شـێخ و پیاوچـاکـان بهسـهریاندا دهخـوێند، چاوی

خۆیان دەشووشت. لە ناو گشت ئەم شێوازانەدا، ئەو شێوازەی هەرە سادە بۆ کوێریی دەڕوانێت، بێگومان لە داهێنانی مامۆستای نیگارکێش سەعید میرەکی فێرکەری بەهزادی گەورە مامۆستای وەستایانی نیگارکێشە. بەپێی مامۆستای نیگارکێش میرەک، کوێربوون بەڵا نییە، بگرە دوایین بەختەوەرییە خوا بە نیگارکێشێکی دەبەخشێت سەرتاپای ژیانی خۆی لە جوانیی ئەودا تواندبێتەوە، چونکە نەخش هەڵوەدابوونی نیگارکێشە بۆ زانینی ئەوەی خوا جیهان چۆن دەبینێت و ئەم بینینە بێ هاوتایەش، تەنیا دوای ماندووبوونی چاو و داڕزانی نیگارکێش و کوێربوونی لە ئاکامی ژیانێکی لێوانلێو لە کاردا، بە بیرهێنانەوە پێک دێت. کەواتە تەنیا لە توێی بیرەوەریی وەستایانی نیگارکێشی کوێرەوە بۆمان دەردەکەوێت خوا چۆن بۆ جیهان دەڕوانێت. کاتێک نیگارکێشی بەساڵاچوو ئەم خەیاڵەی بۆ دێت، واتە گاڤێک لە بیرەوەری و تاریکاییی کوێریدا دیمەنی خوای بۆ ئاشکرا دەبێت، بەدرێژاییی ژیان دەستی خۆی لەسەر ئەوە ڕادەهێنێت خۆبەخۆ نیگاری شاهانە بخاتە سەر کاغەز. بە بۆچوونی مێژووناس میرزا محەمەد حەیدەر دوگلاتی نووسەرەوەی ژیان و بەسەرهاتی وەستایانی نیگارکێشی ئەو سەردەمەی هەرات، مامۆستا سەعید میرەک سەبارەت بە تێڕوانینی خۆی بۆ نەخش، نموونەی نیگارکێشێکی خوازیاری کێشانی نیگارێکی ئەسپی هێناوەتەوە. بەگوێرەی ئەوە، تەنانەت بێ تواناترین نیگارکێش، لەبەر ئەوەی سەری خاڵی و چۆڵ و هۆڵە، کاتێک نیگاری ئەسپێک دەکێشێت، با وەک وەستایانی نیگارکێش ئەم سەردەمەی فەرهەنگیش ناوبەناو سەر بەرز بکاتەوە و سەیری ئەسپەکە بکات، ئەوا نیگارەکە لە بیرەوەری و خەیاڵی خۆیەوە دەکێشێت، چونکە کەس بۆی ناکرێت هەمان کات بۆ ئەسپ و بۆ کاغەزی بەردەمی بڕوانێت و نیگاری ئەسپ بکێشێت. نیگارکێش سەرەتا سەیری ئەسپەکە دەکات و دواتر ئەو شتەی لە ئەقڵی خۆیدایە لەسەر کاغەز دەکێشێت. تەنانەت ئەگەر هێندەی چاوتروکاندنێکیش کاتی بەسەردا تێ پەڕێت، ئەوەی نیگارکێش دەیخاتە سەر کاغەز، ئەسپەکە نییە، بگرە بیرەوەریی ئەو ئەسپێکە پێش کەمێک دیوێتی.

ئەمەش بۆ نیگارکێشی داماو بەڵگەی ئەوەیە نیگار تەنیا بە بیرەوەری سەردەگرێت. لەبەر ئەو باوەڕەی پێی وایە ژیانی پیشەیی چالاکی وەستایانی نیگارکێش برێتییە لە خۆ سازدان و ئەنجامدانی ئامادەکاری بۆ قۆناغی بەختەوەری کوێری و بیرەوەریی کوێران لە داهاتوودا، مامۆستایانی نیگارکێشی هەرات ئەو سەردەمە وەک ڕاهێنانی دەست و مەشق بۆ نیگارگەلی بۆ پادشا و شازادەی کتێبپەروەران کێشراویان دەڕوانی. کار، کێشانی بێ برانەوە و چەندین ڕۆژ لەسەریەک سەیرکردنی بێ پسانەوەی ڕووپەلی کتێبیان لەبەر ڕووناکیی مۆم، وەک کارێکی بەختەوەر و بەکێشکەری نیگارکێش بەرەو کوێربوون پەسەند دەکرد. مامۆستای نیگارکێش میرەک، بەدرێژاییی ژیان، جاروبار لەسەر نینۆک، دەنکە برنج و تەنانەت لەسەر تاڵی قژ نیگاری داری بەهەموو لق و گەڵاکانییەوە دەکێشا و بەمەبەست و بەخێرایی لە کوێری نێزیک دەکەوتەوە. هەندێک جاریش باخچەی بەختەوەر و پڕ لە تیشکی خۆری دەکێشا، بەپارێزەوە تاریکیی دوا دەخست و هەردەم منەی باشترین کاتی دەکرد بۆ گەیشتن بە کۆتاییی بەختەوەر. کاتێک گەیشت بەتەمەنی حەفتا ساڵی، سوڵتان حوسێن بایقەرە بۆ خەڵاتکردنی ئەم مامۆستا گەورەیە، دەرگای گەنجینەی شوێنی کەڵەکردنی هەزاران پەڕەی کتێب و چەندین دەرگا لەسەر داخراوی خستە سەرپشت. مامۆستا میرەک لە گەنجینەی پڕ لە چەک، قوماشی ئاوریشم و قەدیفە و زێڕدا، سێ شەو و سێ ڕۆژ بێ ڕاوەستان لەبەر تیشکی مۆمدانی زێڕین سەیری پەڕەی دانسقەی کتێب، شاکاری مامۆستایانی کۆنی هەراتی کرد و دواجار کوێرایی داهات. وەک ئەوەی پێشوازی لە فریشتەکانی خوا بکات، بە کامڵی و خۆسپاردنەوە ڕووبەڕووی ئەم ڕەوشە نوێیە بووەتەوە. دواتر، مامۆستای مەزن جارێکی تر بڕایببڕ نە قسەی کردووە و نە نیگاری کێشاوە. میرزا محەمەد حەیدەر دوگلاتی نووسیاری مێژووی ڕاشیدی، پێی وایە هۆی ئەم دیاردەیە ئەوەیە نیگارکێشێکی گەیشتوو بە دیمەنەکانی زەمانی هەتا هەتاییی خوا، هەرگیز ناگەڕێتەوە بۆ پەڕەکانی ئەو کتێبانەی بۆ کەسانی سادە و فانی دروست

دەکرێن و دەڵێت: لەو جێیەی بیرەوەریی نیگارکێشی کوێر بەخوا دەگات، بێدەنگییەکی پەتی، تاریکییەکی بەختەوەر و ناکۆتایی ڕووپەلی خاڵی هەیە.

بێگومان دەمزانی کاتێک قەرە پرسیارەکەی مامۆستا عوسمانی سەبارەت بە کوێری و بیرەوەری لێم کردبوو، لەبەر ئەوەی نەبوو بەڕاستی پەرۆشی زانینی وەڵامی من بێت، بگرە زیاتر بۆ ئەوەی بوو بتوانێت بە ئاسوودەیی سەیری شتەکانم، ژوور و نیگارەکانم بکات. بەڵام سەرباری ئەوەش شادمان بووم گاڤێک بینیم بەسەرهاتەکانم باندۆرێکی قوڵیان لەسەری داناوە. پێم گوت: "کوێری جیهانێکی بەختەوەرە و ئیبلیس و تاوان ناتوانن بچنە ناوی."

قەرە گوتی: "لە تەورێز، هەندێک لە وەستایانی نیکارکێشی خاوەنی شێوازی کۆن، لەوانەی بە کاریگەریی مامۆستا میرەک کوێری بە گەورەترین فەزیلەت و خێری خوایی دەزانن، بەهۆی ئەوەی سەرباری چوونە ساڵیانەوە هێشتا کوێر نەبوون، شەرمیان بە خۆیاندا دێتەوەو لەبەر ترسیان لەوەی ئەمە بەڵگەی بێ توانایی و بێ هونەریی بێت، هێشتا لاسایی کوێران دەکەنەوە. لە سۆنگەی ئەم ڕەوشتەوە کە کاریگەریی جەمالەدینی قەزوینیشی پێوە دیارە، هەندێکیان سەرباری ئەوەی کوێریش نین، بۆ ئەوەی خۆیان ڕابهێنن وەک کوێر بۆ دنیا بڕوانن، لە تاریکیدا لە بەردەم ئاوێنە دادەنیشن و چەندین هەفتە لەسەریەک بێ ئەوەی بخۆن و بخۆنەوە، لەبەر تیشکی لاوازی چرای ڕۆن گەرچەک سەیری پەڕەکانی وەستایانی نیگارکێشی کۆنی هەراتی دەکەن."

لە دەرگا درا. کردمەوە و سەیرم کرد شاگردێکی جوانکیلەی نیگارخانەیە و چاوە جوانەکانی داچەقاندووە. گوتی تەرمی زەریف ئەفەندیی زەڕکاری برامان لە کوێرە بیرێکدا دۆزراوەتەوە و لای ئێوارە لە مزگەوتی میهرماهەوە بۆ گۆڕستان بەڕێ دەکرێت. تێی تەقاند بۆ ئەوەی هەواڵ بەوانی تریش بگەیەنێت. ئەی خوام، تۆ بمانپارێزە.

١٥

من ناوم ئەستەرە

ئەرێ ئەڤین مرۆڤ گەمژە دەکات، یاخۆ تەنیا گەمژەکان ئەڤیندار دەبن؟ چەندین ساڵە بوخچەگێڕی و دەڵاڵی دەکەم و کچی ئەم شارە بەشوو دەدەم، کەچی وەڵامی ئەم پرسیارە نازانم. زۆر ئاواتەخوازم کچ و کوڕێک، بگرە هەر کوڕێکیش بناسم کاتێک دڵیان دەچێتە یەک، زیرەک و فێڵزانتر بن و ئاقڵانەتر نەخشەڕێژی بکەن. ئەوەی من دەیزانم؛ ئەگەر پیاوێک پەنا بۆ فێڵ و تەڵەکەبازی و قۆڵبڕی ببات، ئەوا بەهیچ کلۆجێک ئەڤیندار نییە. قەرە ئەفەندیشیمان، کاتێک لای من باسی شەکووره دەکات، هەر لە ئێستاوە وای پێشان دەدات خوێنساردیی خۆی ون کردووە و گشت پێوانەیەکی لە دەست داوە.

لە شوێن بازاڕەکە پێم گوت شەکووره بەردەوام بیرت لێ دەکاتەوە، پرسیاری وەڵامی تۆم لێ دەکات و هیچ کاتێک بەو جۆرە نەدیوە. ئەمانە و چەند بالۆرەیەکی تری لەوانەی لەبەرم کردووە و بۆ هەموو کەسێکی دەڵێمەوە، بۆ ئەویشم گوتەوە. بەشێوەیەک بۆمی دەڕوانی، من بەزەییم پێیدا هاتەوە. نامەکەی دایە دەستم و گوتی "بەپەلە و یەکڕاست" بیگەیەنە شەکووره. سەرجەم گەمژەکان لەبەر ئەوەی پێیان وایە ئەڤینی ئەوان پێویستیی بە دەستوبردێکی تایبەت هەیە، بە خستنەڕووی تین و تاوی ئەڤینیان چەک دەدەنە دەست دڵدارانیانەوە. ئەگەر ئەوانیش هۆش لە سەریاندا هەبێت، وەڵام دوا دەخەن. ئەنجام: پەلەکردن لە ئەڤیندا کار دوا دەخات.

بۆیە ئەگەر قەرە ئەفەندی بیزانیبایە ئەو نامەیەی بەدەم گوتنی "بەپەلە،

بەپەلە"وە دایە دەســـتم، من لە پێـــشـــدا بۆ شـــوێنێکی تری دەبەم، ئەوا ســوپاسـبـژێم دەبوو. لە بازارِ ئەوەندە چاوەڕێم کـردبوو، ڕچیـبـووم و لەبەر سەرما مەیيبووم. بەخۆم گوت با بەمەبەستی خۆ گەرمکردنەوە بەسەر ڕێگەوە سـەر لە مـاڵی یەکێک لە جگەرگۆشـەکـانم بدەم. ئەو کـچـانەی نـامـەم بۆیان گـــواســـتـــووەتەوە و بەدەســـتی خـــۆم بە شـــوویـانم داوە، پێـــیـــان دەڵێم جگەرگۆشـەکانم. ئەم کـچـە جرتنەم ئەوەندە سـوپاسـبژێری منە، هەر کـاتێک دەچمــە ســەردانی، ســەرباری ئەوەی وەک پەروانە لە دەورم دەگــەڕێت، چەند ئاکچەیەکیش لە مستم دەنێت. دووگیان و فرە شادمان بوو. چای ئیخلامووری لێ نا، بە ئـارەزووی دڵ و بەچێژەوە خـواردمـەوە. کـاتێکیش بەتـەنیا مـامـەوە، پارەکانی قەرە ئەفەندیم ژمارد: بیست ئاکچە.

دیسـان کـەوتمەوە ڕێ. بەکۆڵانگەلی تەسک، شـووم و قـورِ و لیـتـە بەسـتـووی کەڵک پێوەنەماودا بۆ ڕۆیشتن، تێ پەڕیم. کاتێک لە دەرگای ماڵم دا، ئارەزووی گاڵتەم هەڵسا و هاوارم کرد:

"بوخـچەگێڕ هـات، بوخچـەگێڕ. قوماشـی نـایابی لێوار چندراوی شـایسـتەی پادشـایانم هـەیە. شـاڵی شـاهـانەی کـشـمـیر، پشـتـوێنی قـەدیفـەی بورسـایی، باشـترین کراسی ئاودامان ئاوریشمینی چندراو لە کەتانی میسری، پۆشاکی چندراو لـە قـومـاشـی بـە نەخش و نیگـار، بەرگی نیـمـدەر و نوێن و دەسـمـاڵی ڕەنگاوڕەنگم هەیە. بوخچەگێڕ هات!"

دەرگـا کـرایەوە و چوومـە ژوورەوە. وەک هـەمـوو جـارێک بـۆنی نوێن، خـەو، ڕۆنی داخکراو و شێ لە مـاڵەکـە دەهات، بـۆنی ترسناکی ئەو پیاوە سـەڵتـانەی لەبەرەوە دەچن تەمەنەوە.

گوتی: "جادووباز، بۆچی هاوار دەکەیت؟"

بێ ئەوەی هیچ شـتێک بـڵێم، نامـەم دەرهێنا و دامـە دەستی. لە ژووری نیـوە ڕۆشن وەک سێبەرێک لێم نێزیک کەوتەوە و لەپڕ نامەی لە دەستم فڕاند. چووە ژووری تەنیشتەوە، لەوێ چرایەکی بەردەوام داگیرساو هەبوو. من لەبەر دەرگا

ڕاوەستام.

گوتم: "بابا ئەفەندی لە ماڵ نییە؟"

وەڵامی نەدایەوە. نامەی دەخوێندەوە و هۆشی بەسەر خۆیەوە نەمابوو. لێی گەڕام بیخوێنێتەوە. لەبەر ئەوەی لە پشت چراکەوە ڕاوەستابوو، من نەمدەتوانی ڕووی ببینم. دوای ئەوەی لە خوێندنەوەی نامە بووەوە، جارێکی تریش خوێندییەوە.

گوتم: "بەڵێ، چی نووسیوە؟"

حەسەن دەستی کرد بە خوێندنەوە:

"شەکووره خاتوونی خۆشەویست. لەبەر ئەوەی منیش چەندین ساڵە بەخەیاڵی تاکە کەسێکەوە دەژیم، چاوەڕێ کردنی مێردت و بیر نەکردنەوەت لە کەسی تر جگە لەو، بەڕێزەوە تێ دەگەم. لە دروستی و داوێنپاکی بەدەر، چاوەڕێی هیچ شتێکی تر لە ژنێکی وەک تۆ ناکرێت. (حەسەن قاقایەکی لێ دا!) بەڵام هاتنم بۆ کن باوکت بەمەبەستی نیگارکێشی، بۆ زویرکردنی تۆ نییە. بەهیچ جۆرێک شتی وام بەخەیاڵدا نایەت. لافی ئەوەش لێ نادەم ئاماژە و بوێریم لە تۆوە وەرگرتبێت. کاتێک ڕووخسارت لە پەنجەرەدا وەک تیشک بۆ من درەوشایەوە، گوتم ئەمە چاکەی خوایە و لەوە بترازێت، بیرم لە شتی تر نەکردەوە، چونکە بەختەوەریی توانای بینینی ڕووخسارت بەسە بۆ من. (حەسەن بەتووڕەیی خۆی تێ هەڵقورتاند و گوتی ئەم بەشەی لە نیزامی دزیوە.) بەڵام مادام دەڵێیت لێم نێزیک مەبەوە، سا بێژە، مەگەر تۆ فریشتەیت تا نێزیکبوونەوە لێت جێی مەترسی بێت؟ گوێم لێ بگرە، گوێ لەمە بگرە: کاتێک بەنیوە شەوان، لە پەنجەرەی کاروانسەرایەکی چۆڵ و نەفرەت لێکراوەوە، کە جگە لە خانچییەکی بێ ئومێد و ڕێبڕێکی بە لە سێدارەدان سزادراو کەسی تری تێدا نەبوو، سەیری

تریفەی مانگم دەکرد بەسەر شاخە ڕووتەڵەکانەوە دەکرد و بەدەم گوێگرتنەوە بۆ لوورەی ڕەوە گورگی لە خۆم بەخترەشتر و تەنیاتر هەوڵی خەوتنم دەدا، بیرم دەکردەوە ڕۆژێک لەپڕ بۆم دەردەکەویت ڕێک وەک ئەوەی لەو پەنجەرەیەدا بۆم دەرکەوتیت. گوێ بگرە: ئێستا من بۆ کاری کتێب گەڕاومەتەوە کن باوکت و تۆ نیگاری لە سەردەمی منداڵیمدا کێشراوم بۆ دەنیرێتەوە. دەزانم، ئەمە بۆ من نیشانەی دۆزینەوەی تۆیە، نەک ئاماژەی مردنت. یەکێک لە کوڕەکانت، ئۆرهانم بینی. هەتیوی بەلەنگاز. ڕۆژێک دێت دەبم بە باوکی!"

گوتم: "بێچاوێنی بێت، جوانی نووسیوە. کوڕە بووە بە شاعیر."

گوتی: "دەستەواژەی مەگەر تۆ فریشتەیت تا نێزیک بوونەوە لێت جێی مەترسی بێت؟ی لە إبن زرقانی دزیوە. من باشتر دەنووسم." نامەی خۆیشی لە گیرفانی دەرهێنا. "بگرە، ئەمە بگەیەنە شەکوورە."

ئەو پووڵەی لەگەڵ نامەکاندا دایە دەستم، بۆ یەکەمجار منی نیگەران کرد. لە پەیوەستبوونی شێتانەی ئەم کابرایە بە ئەڤینی بێوەلامی خۆیەوە، هەستم بە شتێکی نەفرەتبەخش کرد. حەسەن، وەک ئەوەی بخوازێت گومانەکانم پشتڕاست بکاتەوە، بۆ جاری یەکەم دوای ماوەیەکی درێژ، نەزاکەتی نایە لاوە و بەزبری گوتی:

"پێی بڵێ، ئەگەر بمانەوێت بە پاڵەپەستۆی قازی دەیگێڕینەوە بۆ ماڵ."

"هەر بەڕاستی پێی بڵێم؟"

بێدەنگییەک هاتە ئاراوە. گوتی: "پێی مەڵێ." لەبەر ئەوەی تیشکی چرای ناو ژوورەکە لە ڕووخساری دەدا، بینیم وەک منداڵێک کەتنێکی کردبێت، سەیری بەردەمی خۆی دەکرد. لەبەر ئەوەی بەم دۆخانەیان دەزانم، ڕێز لە ئەڤینیان دەگرم و نامەیان بۆ دەگوازمەوە، نەک بۆ پارە وەک ئەوەی هەموو کەسێک بۆی دەچێت.

لەوەدا بووم لە ماڵ بێمە دەرێ، حەسەن لە ناو دەرگا ڕامی گرت.

بەڕق هەڵساوی و بێ ئەقڵانە گوتی: "بە شەکووره دەڵێیت چەندەم خۆش دەوێت؟"

"بۆچی ئەمە لە نامەکانتدا نانووسیت؟"

"پێم بڵێ، چۆن دەتوانم خۆی و باوکی قایل بکەم؟"

گوتم: "وەک مرۆڤێکی باش." ئەمەم گوت و ڕووم لە دەرگا کرد.

بەدەم ئازارێکی هەڵقولاو لە ناخەوە گوتی: "تازە دوای ئەم تەمەنە زۆر درەنگە..."

گوتم: "حەسەن چاوش، پارەی زۆرت دەست دەکەوێت. ئەمەش مرۆڤ باش دەکات..." ئەمەم گوت و دەرچووم.

ناو ماڵیان بەڕادەیەک دڵی مرۆڤی دەگووشی و تاریک بوو، هەستم کرد هەوای دەرەوە گەرم داهاتبێت. تیشکی خۆر دای لە ڕووم. بیرم کەوتەوە من بەختەوەریی شەکووره دەخوازم. بەڵام بەجۆرێک لە جۆرەکان حسێبم بۆ بەستەزمانەکەی ناو ئەو ماڵە شێدار و سارد و تاریکەش دەکرد. بێ بیرکردنەوەی پێشوەخت و لە سۆنگەی بانگێکی لە ناخمەوە هاتوو، لە لالەلی خۆم کرد بە بازاڕی بەهارات فرۆشاندا. وام دەزانی بە بۆنی دارچین، زەعفەران و بیبەر بێدار دەبمەوە و دێمەوە سەرخۆم، بەڵام بەهەڵەدا چوبووم.

کاتێک شەکووره لە ماڵی خۆی نامەکانی وەرگرت، سەرەتا پرسیاری قەرەی کرد. گوتم ئاگری ئەڤین هەموو شوێنێکی جەستەی سووتاندووە. ئەم قسەیەمی پێ خۆش بوو.

دوایی قسەم گۆڕی و گوتم: "هەموو کەسێک، تەنانەت ئەو ژنانەی لە ماڵانی خۆیان خەریکی ڕستن و چنینیشن، باسی هۆی کوشتنی زەریف ئەفەندیی داماو دەکەن."

شەکووره گوتی: "خەیرییە، حەلوا دروست بکە و بیبە بۆ قەلبییەی ژنی زەریف ئەفەندیی بێچارە."

گوتم: "دەگوترێت هەموو ئەرزەڕوومییەکان و ئاپۆرەیەکی زۆر ئامادەی بەڕێکردنی تەرمەکەی دەبن. خزمەکانیشی دەڵێن خوێنی بەفیڕۆ ناڕوات."

بەڵام شەکوورە دەستی کردبوو بە خوێندنەوەی نامەی قەرە. بەهەموو سەرنجی خۆم و بەتووڕەیی بۆ ڕووخساریم ڕوانی. ئەم ژنە بەشی ئەوە ئەزموونی ژیانی هەیە تا بتوانێت جڵەوی شێوەی ڕەنگدانەوەی هەستەکانی لەسەر ڕووخساری بگرێتە دەست. کاتێک نامەی دەخوێندەوە، بێدەنگبوونی منی پێ خۆش بوو. هەستم کرد ئەمەی وەک ڕازیبوونی من بەو بایەخە تایبەتەی بە نامەی قەرەی دابوو، تێ گەیشتووە. بەمجۆرە، دوای ئەوەی لە خوێندنەوەی نامە بووەوە و بزەیەک کەوتە سەر لێوی، ناچار بووم بۆ دڵخۆشکردنی، ئەم پرسیارەی لێ بکەم:

"چ دەڵێت؟"

"وەک سەردەمی منداڵی... دڵی پێمەوەیە."

"تۆ ڕات چییە؟"

"من هاوسەردارم. چاوەڕێی مێردەکەم دەکەم."

بە پێچەوانەی پێشبینیکردنی ئێوەوە، پاش ئەوەی داوای لێم کردبوو بایەخی پێ بدەم، هیچ لەم درۆیەی زویر نەبووم، بگرە دەبێت بڵێم ئەمە منی ئاسوودە کرد. ئەگەر زۆر کچی گەنج و ژنانی لەوانەی نامەم بۆیان گواستووەتەوە و لە بارەی ژیانەوە ئامۆژگاریانم کردووە، هەمان ئەم بایەخ پێدانەی شەکوورەیان پێشان بدایە، ئەوا کاری ئەوان و منیش نیواونیو ئاسانتر دەبوو، بگرە زۆربەیان بە مێردی زۆر باشتریش دەگەیشتن.

دیسان پرسیم: "ئەوی تریان چ دەڵێت؟"

لە وەڵامدا گوتی: "نامەی حەسەن ئێستا ناخوێنمەوە. ئایا لە گەڕانەوەی قەرە بۆ ئەستەنبوڵ ئاگادارە؟"

"بگرە لە هەبوونیشی ئاگادار نییە."

دلبەری خۆم چاوە ڕەشەکانی هەڵهێنایەوە و گوتی: "لەگەڵ حەسەندا دەدوێیت؟"

"لەبەر ئەوەی تۆ دەتەوێت."

"بەڵێ؟"

"بەدەست دەرد و ئازارەوە دەناڵێنێت. تۆی زۆر خـــۆش دەوێت. تەنانەت ئەگەر دڵت مەیلی کەسێکی تریش بکات، زۆر دژوارە بتوانیت لەمەودوا خۆتی لێ ڕزگار بکەیت. وەرگرتنی نامەکانی لەلایەن تۆوە، زۆر ئومێدی لەکن وی زیندوو کردووەتەوە. لێی بترسە، نەک بۆ گەڕاندنەوەت بۆ ماڵ، بگرە خۆی ئامادە کردووە تا بە مردنی کاکی قایلت بکات و بتخوازێت." بۆ ئەوەی پارسەنگی هەڕەشە ئامێزی ڕستەی دوایی ڕابگرم و شەکوورە نەمخاتە خانەی وتەبێژی ئەو بەدبەختەوە، بزەیەکم بۆی کرد.

پرسی: "ئەدی باشە ئەوی تریان چ دەڵێت؟" بەڵام داخۆ دەیزانی پرسیاری کێ دەکات؟

"یارۆی نیگارکێش؟"

ڕەنگە لەبەر ترسی بووبێت لە بیر و ڕامانەکانی، لەپڕ گوتی: "سەرم لێ شێواوە و هەست دەکەم شتەکان زیاتریش دەشێوێن. باوکم ئیدی وا خەریکە پیر دەبێت. لە داهاتوودا چی بەسەر خۆم و ئەم منداڵە هەتیوانەدا دێت؟ هەست دەکەم خراپەیەک ڕوو لە هەمووومان دەکات و ئیبلیس خۆی بۆمان مەڵاس داوە. ئەستەر، شتێکی وام پێ بڵێ کامەرانم بکات."

بەدەم دڵەکوتێوە پێم گوت: "گیانەکەم شەکوورە، هیچ خەمت نەبێت. بەڕاستی تۆ زۆر ژیریت، فرە شۆخ و نازداریت. ڕۆژێک دێت بەتەنیشت مێردی خۆتەوە لە پێخەودا دەنوویت، لە ئامێزی دەگریت، هەموو خەمەکانت لە بیر دەکەیت و بەختەوەر دەبیت. ئەمە لە چاوانتدا دەخوێنمەوە."

"باشە، بەڵام ئەو مێردە کامیان دەبێت؟"

"بۆچی مەگەر ئەو دڵە ئاقڵەت ئەمەت پێ ناڵێت؟"

"بەدبەختییەکەم لەوەوەیە ناتوانم تێ بگەم دڵم چیم پێ دەڵێت."

بێدەنگییەک ئەو ناوەی دایە بەر. تاوێک وا بیرم کردەوە شەکوورە هیچ متمانەی بە من نییە و بۆ ئەوەی قسە لە دەمم دەربهێنێت، بێ متمانەیی خۆی دەشارێتەوە و خۆی دەخاتە دۆخێکەوە مرۆڤ سکی پێ بسووتێت. کاتێک تێ گەیشتم ئێستا وەڵامی نامەکان ناداتەوە، بەر لەوەی دەست بدەمە بوخچەکەم و خۆم بۆ حەوشە بدزمەوە، هەمان ئەو قسەیەی بە کچانی خۆمی دەڵێم، بە چاو خێڵەکانیشیانەوە، بەویشم گوت:

"گیانەکەم، ئەگەر هەریەکێک لەو چاوە جوانانەت بکەیت بەچوار، هیچت بەسەر نایەت، نیگەران مەبە."

١٦

مـن شـەكوورەم

جـاران، لـە هـەر هـاتنێکـی ئەسـتـەری بوخـچـەگێـڕدا، خـەیاڵـم دەچوو بۆ ئەوەی نامـەی ئەڤـیندارێکی بۆم هێنابێت دوایین سـات کـەوتبێتـە خـۆ و بۆ ئەوەی دڵـی ژنێکی ئـاقڵ، شـۆخ، بـاش پەروەردە کـراو، بێـوەژن، بەڵام ئـابڕووداری وەک من بخــاتە ترپەترپ، نووسـیـبێـتی. کـاتێکیش دەمـبـینی نامــەکـان لە هـەمـان داخوازیکەرانی جارانەوە هـاتوون، هیچ نەبوایە هێز و پشوودرێژیی زیاترم بۆ چاوەڕێکردنی مێردم پەیدا دەکرد. ئێستاش، دوای هـەر ڕۆیشتنێکی ئەستەری بوخچەگێڕ، سەرم لێ دەشێوێت و هەست دەکەم لە جاران بێچارەترم.

هـەرچی دەنگی دنیـا هـەیە هـاتە بەرگــوێم. لـە ئـاشــپـەزخــانەوە دەنگی قـوڵپـەقـوڵپی کـوڵان و بۆنـی لیـمـۆن و پیـاز دێت: دەزانم خـەیریـیە کـوولەکە لێ دەنێت. شـەوکـەت و ئۆرهـان لە ژێر دار هـەناری ناو حـەشـە یەکتر ڕاو دەنێن، بە شـمشـێر گـەمـان دەکەن و گوێم لە دەنگی هـاوار و قیـڕەیانە. بـاوکم بێـدەنگ لە ژووری تەنیشـتـەوەیە. نامـەکەی حـەسـەنم کردەوە و خوێندمـەوە، جارێکی تریش حـاڵی بووم شـتـێک لە ئـارادا نیـیـە مـایەی نیگـەرانـی بێت. تەنیـا ئەوە نـەبێت کـەمێکی تـریش لێی ترسـام و پیرۆزبـاییم لـە خـۆم کـرد لە پـای ئەوەی کـاتێک لە هـەمان مـاڵ دەژیاین، بەرەنگاری هـەوڵەکانی بووبوومەوە و ڕێم نەدابوو بێتە ناو جێگـەمـەوە. دواتر نامـەکـەی قـەرەم، وەک ئەوەی شـتـێک بێت لە شـکان بێت و ئـازاری پێ بگـات، بەدەسـتـەوە گـرت، خوێنـدمـەوە و ئەقـڵـم سـەروبن بوو. هـیـچی تر نامەکـانم نەخـوێندەوە. خـۆر دەرکەوت و من وا بیـرم کردەوە: ئەگـەر شـەوێک لە شـەوان بچووبامـایە بـاخـەڵی حـەسـەنەوە و سـەرجێییم لەگەڵیدا بکردایە، خوا

نەبێت، کەسی تر پێی نەدەزانی. بەشێوە لە مێردی بێ سەروشوێنم دەچوو، هەمان شت بوو. جاروبار بیرۆکەیەکی وا قۆڕ و سەیرم بەخەیاڵدا دێت. خۆر هەڵهاتبوو، کاتێک لەپڕ گەرمایيم تێ گەڕا، وەک بڵێیت هەستم کرد جەستەیەکم هەیە، هەستم بە پێست، گەردن و گۆی مەمکانم کرد. گاڤێک تیشکی خۆر بەو جۆرە لە کەلێنی دەرگاوە لێمی دەدا، ئۆرهان خۆی کرد بە ژووردا.

گوتی: "دایە، چی دەخوێنیتەوە؟"

باشە، درۆم لەگەڵتان کرد کاتێک پێش کەمێک گوتم ئەو نامانەی ئەستەر هێنابوویانی، چی دی نەمخوێندنەوە، چونکە دیسان دەمخوێندنەوە. بەڵام ئەمجار بەڕاستی نامەکانم نووشتاندەوە، خستیانمە بن جێگەوە و بە ئۆرهانم گوت:

"ئا وەرە ئێرە، وەرە باوەشم." هات. گوتم: "ئۆف بێچاوێنی بێت، چەند قورس بووگیت، زۆر گەورە بوویت." ماچم کرد. من گوتم: "ڕچیویت"، ئەو گوتی:

"دایە، ئای چەندە گەرمیت." پشتی لکاند بە سنگمەوە.

خۆمان بەیەک سپاردبوو، بێ قسە دانیشتبووین و ئەمەش بۆ هەردووکمان خۆش بوو. بۆنی گەردنیم کرد، ماچم کرد. توندتر بەخۆمەوە نووساند. بێدەنگ بووین و لەو دۆخەدا ماینەوە.

زۆر دواتر گوتی: "ختووکەم دێت."

بە دەنگێکی بەدەربەستەوە پێم گوت: "ئا بڵێ بزانم، ئەگەر سوڵتانی چین بێت و بڵێت داوای چی دەکەیت، بیکە، شتێک هەرە زیاد لە ژیاندا بتەوێت، چییە؟"

"دەخوازم شەوکەتمان لەگەڵدا نەبێت."

"چی دەخوازیت، دەتەوێت باوکێکت هەبێت؟"

"نەخێر. گەورە بم، خۆم دەتخوازم."

خـەیاڵم چوو بۆ ئەوەی شـتی خـراپ، پیـربوون، دزێوبوون، بێ مـێـردی و هەژاری نیـیـە، بگرە ئـەوەیە کـەس لە ژیاندا ئیـرەییت پێ نەبات. جـەسـتـەی گەرمـداگەڕاوی ئۆرهـانم لە باوەشم هێنایە خـوارێ. بەخـۆمم گـوت کـەسـێکی بەدڕۆحی جۆری من دەبێت شوو بە مرۆڤێکی باش بکات. چوومە کن باوکم.

گوتم: "حەزرەتی سوڵتانمان تەواوبوونی کتێبەکە بەچاوی خۆی دەبینێت و جەنابتان خەڵات دەکات. دیسان دەڕۆن بۆ ڤینیسیا."

باوکم گـوتی: "نازانم، ئەم تاوانـە منی ترسـانـدووە. پێ دەچێت دوژمـنـانمان بەهێز بن."

"من دەزانم ئەم ڕەوشـەی منیش بوێریی بەوان داوە و ڕێی خـۆش کـردووە بۆ بەهەڵە تێگەیشتن و ئومێدی بێ بناغە."

"چۆن؟"

"ئیدی دەبێت هـەرچی زووترە شوو بکەم."

باوکم گـوتـی: "چی؟ بە کێ؟ بـەڵام تۆ بەشـوویت." پرسـی: "ئەمـە لە کـوێوە پەیدا بوو؟ داخـوازیکەرت کێیـە؟ تەنانەت ئەگـەر ئارەزوویەکی زۆر مـاقـوڵ و لە ڕەتکردنەوە نـەهاتوویشت هـەبێت، پێم وا نـیـیـە بەئـاسـانی کـەسـێکی وا بدۆزینـەوە بەگـەنی بکەین." بـاوکی مـاقـوڵم دوای ئەوەی ئەم قـسـەیـەی کـرد، بەختەڕەشیی منی بەمجۆرە پوخت کردەوە: "دەزانیت، بۆ ئـەوەی بتوانیت شوو بکەیت، زۆر مەسەلە هەن پێویستـە چارەسـەر بکرێن." دوای بێدەنگییەکی درێژ وای گوت: "گیانەکەم، دەتەوێت بڕۆیت و من بەجێ بهێڵیت؟"

گـوتم: "دوێنی لە خـەونمـدا بینیم مـێـردم مـردووە."بەڵام وەک ژنێک نەگـریام بەڕاستی ئەم خەونەی دیبێت.

"مرۆڤ هـەروەک چۆن لە نیگـار دەڕوانێت و دەزانێت بیخوێنێتەوە، پێویسـتە بزانێت خەونیش بخوێنێتەوە."

"ئایا بەلاتانەوە گونجاوە خەونەکەمتان بۆ بگێڕمەوە؟"

تاوێک بێدەنگ بووین و وەک کـەسـانی هۆشـمـەندی لـە جۆری ئەوانەی خـێـرا

خێرا چاو بەسەرجەم ئەنجامەکانی وتووێژیاندا دەگێڕنەوە، هەریەکەمان بزەیەکی بۆ ئەوی دی کرد.

"من دەتوانم خەونەکەت لێک بدەمەوە و بڕوا بکەم مێردت مردووە، بەڵام غەزوور و شووبرات و قازیش، کە ناچارە گوێ لەوان بگرێت، داوای بەڵگەی تر دەکەن."

"ئەوە دوو ساڵە منداڵەکانم هەڵگرتووە و گەڕاوینەتەوە بۆ ماڵ، کەچی غەزوورم و شووبرام نەیانتوانیوە بمگێڕنەوە."

باوکم گوتی: "چونکە زۆر باش دەزانن کەموکورتییان هەیە، بەڵام ئەمە واتای ئەوە ناگەیەنێت ئەوان بە داوای تەڵاقی تۆ ڕازین."

گوتم: "ئەگەر لەسەر مەزهەبی مالیکی، یان حەنبەلی بووینایە، کاتێک قازی سەیری بکردایە چوار ساڵ تێ پەڕیوە، بڕیاری تەڵاق و بگرە بڕینەوەی بژێویشی بۆم دەدا. بەڵام ئێمە لەبەر ئەوەی، لە خوا بەزیاد بێت، حەنەفین، ئەمەشمان پێ ناکرێت."

"باسی جێگری شافیعیی قازیی ئوێسکودارم بۆ مەکە، ئەوانە کاری پووچن."

"دەگوترێت هەموو ئەو ژنە ئەستەنبوڵییانەی مێردیان لە شەڕ ون بووە، بۆ تەڵاق ڕووی تێ دەکەن. لەبەر ئەوەی شافیعییە، دەڵێت مێردت بێ سەروشوێنە، لە کەنگێوە ونە، ژیانت پێ هەڵناسووڕێت، ئەمانە ناسیاوتن؟ ئەم شتانەیان لێ دەپرسێت و هەر لەوێدا تەڵاقنامەیان دەداتە دەست."

باوکم گوتی: "کچی شیرینم، کێ ئەم شتانە دەخاتە مێشکتەوە؟ کێ ئەقڵتی بردووە؟"

"ئەگەر دوای وەرگرتنی تەڵاق کەسێک هەبێت بتوانێت ئەقڵم ببات، ئەوا بێگومان ئێوە پێم دەڵێن کێیە و سەبارەت بەشوو کردنیشم بە هەرکەسێک، بەهیچ جۆرێک لە بڕیاری ئێوە دەرناچم."

کاتێک باوکی فێڵزانم بینی کچەکەشی هێندەی خۆی فێڵزانە، دەستی کرد

بەتروکاندنی چاوەکانی. ڕاستییەکەی، باوکم لەبەر سێ هۆ وا بەخێرایی چاوەکانی دەتروکێنێت: ١- گاڤێک تەنگاو دەبێت و بەپەلە مێشکی دەخاتە کار بۆ دۆزینەوەی فێڵێک. ٢- کاتێک لە تاو بێچارەیی و خەم لە دڵەوە دەگری. ٣- ئەو دەمانەی بۆ ئەوەی لە کاتی تەنگانەدا فێڵێک بکات، هۆی یەکەم و دووەم تێکەڵ دەکات و ئاماژەیەکی وا دەدات وەک ئەوەی پاش کەمێکی تر لە تاو دەرد و خەمباری بگری.

"پەلی منداڵەکان دەگریت، دەڕۆیت و باوکی بەسالاچووت بەتەنیا بەجێ دەهێلیت؟ دەزانیت لە سۆنگەی کتێبەکەمانەوە -بەڵێ، گوتی کتێبەکەمان- لە کوشتن دەترسام، بەڵام ئێستا لەبەر ئەوەی تۆ دەتەوێت پەلی منداڵەکان بگریت و بڕۆیت، من خۆزگەی مردن دەخوازم."

"باوکی شیرینم، مەگەر هەر ئێوە نەبوون بەردەوام بە منتان دەگوت بۆ ڕزگاربوون لەو شووبرا بێ کەڵکە پێویستە تەلاق وەربگریت؟"

"نامەوێت بەجێم بهێڵیت. لەوانەیە مێردت ڕۆژێک لە ڕۆژان بگەڕێتەوە. نەشگەڕێتەوە، بەشووبوونت هیچ زیانێکی نییە. بەس لەم ماڵە لەکن باوکی خۆت دانیشە."

"منیش زیاتر لە دانیشتن لەکن ئێوە، هیچ شتێکی ترم ناوێت."

"گیانەکەم، مەگەر پێش تۆزێک نەتگوت ئیدی دەبێت هەرچی زووترە شوو بکەم؟"

ئیدی وتوێژ لەگەڵ باوکدا بەو جۆرەیە: دواجارخۆیشم دێمە سەر ئەو باوەڕەی من ناهەقم.

چاوم لەبەر پێی خۆم بڕیبوو. گوتم: "دەمگوت." دواتر خۆم ڕاگرت بۆ ئەوەی نەگریم. بە وەرگرتنی بوێری لە ڕەوایی ئەو شتەی هاتە مێشکمەوە، گوتم:

"باشە، من لەمەودوا هەرگیز شوو ناکەمەوە؟"

"ئەو کەسەی ناتبات و تۆم لێ دوور ناخاتەوە، جێی لەسەر سەرمە. داخوازیکەرت کێیە، ئامادەیە لەم ماڵە لەگەڵ ئێمەدا بژی؟"

بێدەنگ بووم. بێگومان هەردووکمان دەمانزانی باوکم ڕێز لە زاوای لەم ماڵە لەگەڵ ئێمەدا دانیشتوو ناگرێت و هێدی هێدی دەیشکێنێتەوە. زاوای لەو بابەتە بە زاوا ڕێوی ناو دەبرێت. باوکم دەتوانێت ئەوەندە پووشـــتـــانە و وەستایانە بشکێنێتەوە، بەجۆرێک من ئامادە نەبم خۆمی ڕادەست بکەم.

"بەم حاڵەتەوە ئەگەر ڕەزامەندیی باوکتی لەسەر نەبێت، ناتوانیت شوو بکەیت. دەزانیت، وا نییە؟ نامەوێت شوو بکەیت و مۆڵەتیشت نادەم."

"من شووکردن نا، تەڵاقدانم دەوێت."

"چونکە ئاژەڵێکی بێ مێشک لەوانەی جگە لە بەرژەوەندیی خۆیان بیر لە هیچی تر ناکەنەوە، دەتوانێت بترەنجێنێت. کیچی شیرینم، خۆ دەزانیت چەند خۆشم دەوێیت، وا نییە؟ پێویستە ئەم کتێبەش تەواو بکەین."

بێدەنگ بووم. ئیبلیسیش هەستی بە پەستبوونم کردبوو، زۆری بۆم دەهێنا و ئەگەر دەستم بە قسان بکردایە، لە ڕووی باوکمدا دەمگوت دەزانم شەوانە خەیرییە دەبەیتە ناو جێگەوە. بەڵام باشە لە کچێکی وەک من دەوەشێتەوە بە پیرە باوکی خۆی بڵێت دەزانم شەوانە لەگەڵ کەنیزەکدا دەنوویت؟

"کێ دەیەوێت بتخوازێت."

سەیری بەردەم خۆمم کرد و بێدەنگ بووم، بەڵام نەک لەبەر شەرم، بگرە لە تاو هەڵچوون و پەستبوونم. لەوەش خراپتر، سەرباری ئەوەی دەمزانی پەست بووم، دەمکرد و دەمکۆشا نەمدەتوانی وەڵام بدەمەوە و ئەمەش هێندەی تر منی کەللەیی دەکرد. ئەو ساتە لە خەیاڵی خۆمدا بیرم دەکردەوە باوکم و خەیرییە لە ڕەوشێکی پێکەنیناوی و قێزەوندا لە جێگەدان. خەریک بوو بدەمە پرمەی گریان، بەدەم سەیرکردنی بەرپێی خۆمەوە گوتم:

"کوولەکە لەسەر ئاگرە، با نەسووتێت."

چوومە ژووری تەنیشت پلیکانەکان، ئەو ژوورەی پەنجەرە هەرگیز نەکراوەکەی بەسەر بیرەکەدا دەڕوانێت. بە لەپەکوتێ لە تاریکییدا نوێنەکەم دۆزییەوە و خۆم بەردایەوە سەری: ئای چەند خۆشە کاتێک مرۆڤ بە منداڵی

ناهەقی لێ دەکرێت، خۆی فڕێ دەداتە سەر جێگە و بەدەم گریانەوە خەو دەیباتەوە! تەنیا هەرخۆم خۆمم خۆش دەوێت و ئەم تەنایيە هێندە تاڵە کاتێک لە تاو تەنیاییی خۆم دەگریم، ئێوە گوێتان لە هەنسک و ناڵەم دەبێت و بە هانامەوە دێن.

دوای کەمێک تەماشام کرد ئۆرهان لە جێگەکەمدا ڕاکشاوە. سەریم خستە نێوان مەمکانمەوە، سەیرم کرد ئەویش ئاخ هەڵدەکێشێت و فرمێسک دەڕێژێت. ڕام کێشایە لای خۆمەوە و بەخۆمەوە نووساند.

دوای کەمێک گوتی: "مەگری دایە، باوکم لە شەڕ دەگەڕێتەوە."

"لە کوێوە دەزانیت؟"

بێدەنگ بوو. بەڵام ئەوەندە خۆشم ویست و هێندە بەهێز نووساندم بە سنگمەوە، هەموو خەمەکانم لە بیر چووەوە. بەر لەوەی خۆم لە جەستەی ئێسک نەرم و نیانی ئۆرهان بئاڵێنم و خەو بمباتەوە، ئێستا تەنیا خەمێکم هەیە، با بۆتان بدرکێنم. ئێستا پەشیمانم لەو شتەی پێش کەمێک بەتووڕەبوونەوە سەبارەت بە باوکم و خەیرییە بە ئێوەم گوت. نەخێر، ئەوەی گوتم درۆ نییە، بەڵام لەبەر گوتنی ئەو شتە زۆر تەریق دەبمەوە. ئێوە ئەو قسەیەم لە بیر بکەن، وا بۆمان بڕوانن وەک ئەوەی هەرگیز نەگوترابێت و باوکم و خەیرییەش وایان نەکردبێت. بۆچی مەگەر نابێت؟

١٧

من زاواتانم

دزواره، خاوەنداریی کچ دزواره. لە ژوورەوە دەگریا، گوێم لە هەنسکەکانی بوو، بەڵام جگە لە سەیرکردنی پەڕەکانی کتێبی بەردەستم، هیچی ترم لە دەست نەدەهات. هەوڵم دەدا کتێبی "أهوال القیامة" بخوێنمەوە. لە پەڕەیەکیدا نووسراوە: ڕۆح، دوای سێ ڕۆژ لە مردن مۆڵەت لە خوا وەردەگرێت و دەچێتە سەردانی ئەو جەستەیەی پێشتر تیایدا ژیاوە. کاتێک جەستەی کۆنی خۆی لە گۆڕدا لە خوێن و بۆگەناو و دۆخێکی پەرێشاندا دەبینێت، خەم دای دەگرێت و دەڵێت: "جەستەی بێچارە، جەستەی کۆنی خۆشەویست و بێچارەم." دەداتە پرمەی گریان و پرسە دەگێڕێت. بەو جۆرە ماوەیەک بیرم لە کۆتاییی تاڵی زەریف ئەفەندی و دۆخی وی لە بنی بیردا کردەوە. بیرم چوو بۆ ئەوەی ڕۆحی ئەو لە گۆڕدا نا، بگرە لە بنی بیردا سەری لێی داوە و بێگومان زۆریش خەمگین بووە.

کاتێک گوێم لە هەنسکەکانی شەکوورە بوو، کتێبی مردنم نایە لاوە. کراسێکی لە خووریی چندراوی زیادەم لەبەر کرد، بۆ ئەوەی پشتم گەرم بکاتەوە، پشتوێنی لە لبادی ئەستوور دروستکراوم بەتوندی لە پشتم ئاڵاند و شەرواڵێکی لە فەرووی کەروێشک چندراویشم لە پێ کرد. لە ماڵ چوومە دەرەوە، بینیم شەوکەت لەبەر دەرگایە.

"باپیرە بۆ کوێ؟"

"برۆ ژوورەوە. دەچم بۆ گۆڕستان."

بە کۆڵانە خاڵی و بە بەفر داپۆشراوەکان، بەناو خانووی داڕزاو و وێران و

بەزۆر بەپێوە ڕاوەستاوی هەژاران و بە شوێن سووتاوییەکاندا تێ پەڕیم. بە هەنگاوی پیرانەی وردم و بەدەم هەوڵدانەوە بۆ ئەوەی لەسەر بەستەڵەک نەخزێم و نەکەوم، بەناو گەڕەکەکانی قەراغ شار، بێستان و کێڵگەکاندا، بەپێش ڕیزە دووکانی دروستکردنی تاقمی گالیسکە، فرۆشتنی پێچکە و کاری ئاسندا و بەبەردەم سەڕاجەکان، زینکەران، هەوسارچییان و ناڵبەندانداندا دوور و درێژ ڕێگەم بڕی.

نازانم بۆچی تەرمەکە لە مزگەوتی میهرماهی ئەدرنەقاپییەوە بۆ گۆڕستان دەبەن؟ لە مزگەوت، برایانی سەرزل و سەرسووڕماوی کابرای مردووم لە ئامێز گرت. پەست و کەللەڕەق دەهاتنە بەرچاو. لەگەڵ وەستایانی نیگارکێش و خۆشنووساندا باوەشمان لە یەکدی دا و گریاین. لەپڕ تەمێکی خۆڵەمێشی ئەو ناوەی داگرت و هەموو شوێنێکی نزمی داپۆشی. کاتێک لەو تەمەدا نوێژی مردوومان دەخوێند، نیگام چووە سەر تابووتی سەر بەردەنوێژ و هەستم بە ڕقێکی ئەستوور کرد بەرامبەر ئەو نامەردەی ئەم کارەی لێ وەشاوەتەوە، بگرە هێندە پەست بووم تەنانەت دوعای أللهم بارک لە سەرمدا تێکەڵ و پێکەڵ بوو.

دوای نوێژ، کاتێک جڤات تەرمەکەیان خستە سەر شانیان، من هێشتا لە ڕیزی وەستایانی نیگارکێش و خۆشنووساندا بووم. هەندێک لەو شەوانەی من و لەقلەق بۆ کاری کتێب تا گزنگی بەیان لەبەر تیشکی لاوازی چرا دادەنیشتین، هەوڵی دەدا بمخاتە سەر باوەڕێک گوایە زەڕکارییەکانی زەریف ئەفەندی هەرزانبەهان و نەزانانە ڕەنگ -بەمەستی ئەوەی دەوڵەمەند بێتە پێش چاو، ڕەنگی شینی تۆخ لە هەموو جێیەک دەدات- بەکار دەهێنێت. ڕاستییەکەی، هەردووکمان لە بیرمان چووبوو منیش قسەی مافم دابوویێ و گوتبووم "بەڵام کەسی تر نییە." دیسان بەدەم گریانەوە باوەشمان بەیەکدا کرد. کاتێک زەیتوون دۆستانە و بەجۆرێک ڕێزەوە بۆ منی ڕوانی و دواتر باوەشی لێم دا -ئەوەی بزانێت چۆن کەسانی تر لە ئامێز دەگرێت، مرۆڤی باشە-، هەر زۆرم پێ خۆش بوو. جارێکی تریش بیرم کردەوە لە ناو سەرجەم وەستایانی نیگارکێش و خۆشنووساندا، ئەو لە هەموویان زیاتر باوەڕی بە

کتێبەکەم هەیە.

ئەگەرچی لەسەر پلیکانەکانی بەر دەگای حەوشە لەگەڵ مامۆستا عوسمانی گەورەی وەستایانی نیگارکێشدا کەوتینە شانی یەکدی، بەڵام نەمانزانی چی بەیەکتر بڵێین. ساتێکی سەیر و هەستیار بوو؛ یەکێک لە براکانی خوا لێخۆشبوو هەنسکی دەدا و دەستی کردبوو بەگریان، کەسێکی شەیدای خۆدەرخستنیش تەکبیری کێشا.

هەر بۆ ئەوەی قسەیەک بکات، لێمی پرسی: "بۆ کام گۆڕستان؟"

لەبەر ئەوەی لە ناخەوە هەستم کرد گوتنی "نازانم" هەڵوێستێکی نەیارانە دەبێت، شڵەژام و بێ بیرکردنەوە، لەسەر پلیکانە لەوەی تەنیشت خۆمم پرسی و گوتم: "بۆ کام گۆڕستان؟ ئەوەی ئەدرنەقاپی؟"

گەنجێکی شێتۆکەی ڕیشن و تووڕە گوتی: "بۆ ئەیوب."

منیش ڕووم لە مامۆستا کردەوە و گوتم: "بۆ ئەیوب"، بەڵام وەڵامی لاوی شێتۆکە ڕیشن و تووڕە گەیشتبووە بەرگوێی ئەو. بە نیگایەکی پێشاندەری "تێ گەیشتم"ەوە، سەیری منی کرد. منیش تێ گەیشتم ناخوازێت دیمانەمان لەوە زیاتر درێژە بخایەنێت.

مامۆستا عوسمان، بەهۆی ئەوەی سوڵتانمان نووسین و نەخشاندن و کێشانی نیگاری ئەو کتێبەی من بە "نهێنی" ناوم دەبرد، ئاڕاستەی من کردبوو، بێگومان دڵی گەردی گرتبوو. وەک تریش، سوڵتانمان لە ژێر کاریگەریی مندا ئارەزووی چووبووە شێوازی فەرەنگی لە نیگارکێشاندا. سوڵتان پێشتر پۆترێتێکی بە نیگارکێشێکی ئیتاڵی بەکێشان دابوو، جارێک عوسمانی مامۆستای گەورەی ناچار کرد سەیری بکات و سەرلەنوێ بیکێشێتەوە. مامۆستا عوسمان بەقێز لێهاتنەوە نیگارەکەی کێشا و بە "ئەشکەنجە" ناوی برد. دەمزانی منی بە لێپرسراوی لەبەرگرتنەوەی ئەو نیگارە سەیرە ئیتاڵییە دادەنا. مافی خۆی بوو.

لە ناوەڕاستی پلیکانەکان ڕاوەستام و تاوێک بۆ ئاسمانم ڕوانی. کاتێک

حـاڵی بـووم زۆر باش دواکـەوتووم، لـە پلیکانە شــەختــەگـرتووەکـان هـاتمە خوارەوە. گران گران دوو پلیکانە هاتبوومە خوارێ و نەهاتبـووم، یەکێک خۆی خستە بن باڵم: قەرە.

گوتی: "زۆر ساردە، سەرماتان نییە؟"

هیچ گـومـانم نەبـوو لەوەی ئەم کـورە ئەقـڵـی شـەکـوورەی بردووە. مـتـمـانە بەخـۆبـوونیـشـی بەوەی خـۆی دایە بن هـەنگڵم، بـەڵگەی ئەوە بوو. لە ڕەفـتـاریدا شــتــێکـی وەک "دوازدە ســاڵ کـارم کــردووە و بووم بە پیــاو" بـەدی دەکـرا. پلیکانەکان کۆتاییان هات. پێم گوت دوایی بۆم باس بکات لە نیگارخانە چی بیستووە.

گوتم: "کوڕم، تۆ لە پێشەوە بڕۆ، بڕۆ و فریای جڤات بکەوە."

سـەری سـووڕما، بەڵام بـەسـەر خۆی نەهـێنا. تەنانەت کەیفم پێ هات کـاتێک بەگـرانی خــۆی لە بن بـاڵم دەرهێنـا و ڕۆیشت. لـە خــۆمم پـرسـی ئەرێ ئەگــەر شەکوورەی بدەمێ، لە هـەمان ماڵ لەگەڵ ئێمەدا دەژی؟

لە دەروازەی ئەدرنـەقـاپیــیـەوە لە شــار دەرچووین، لەو خــوارانـەوە تابووت، وەستایانی نیگارکێش، خۆشنووسان و شاگردانم بینی تابووتیان لەسەر شان هەڵگرتبــوو، خــەریک بوو لـە تەمـــدا ون دەبوون و بەپەلە لە هـەورازەوە بەرەو کــەنداوی زێڕین شـــۆڕ دەبوونەوە. هـێندە خـــێـرا دەڕۆیشتن، لـە ئێـســـتــاوە گـەیشــتـبـوونـە نیـوەی ئەو ڕێگـە قـوڕاوییـەی لە دۆڵەکـەوە بـەرەو ئەیوب شـۆڕ دەبووەوە. لای چەپەوە، دووکەڵکێشـی مـۆمـخـانەی وەقـفی خـاتوون سـوڵتـان لە بێـدەنگی و تەمـدا بەکـەیفـەوە دووکـەڵی دەردەدا. لە ژێر شــووراکـانی شــاردا ڕیزێک پێسـتە فـرۆش و قـەسابخـانەیەکی لێ بوو چوست و چـالاک بۆ قەسـابە ڕۆمـەکـانی ئـەیوب کاری دەکرد. مـزگـەوتـی ئەیوب لەوێوە بەئاسـتـەم دەبیندرا، بۆنـی کـەلاکی ئـەو ناوە دەگـەیشـتــە قـوبەی مــزگـەوت و دۆڵـی تا نێــزیک دار سەرووەکانی گۆڕستان. دوای کەمێک ڕێکردن، لە خوارەوە، لە گەڕەکی نوێی بالاتی جوونشینەوە گوێم لە هاوار و زیقەی بڕێک منداڵ بوو لەو ناوە گەمەیان دەکرد.

کاتێک گەیشتینە تەختاییی ئەیوب، پەپوولە خۆی لێم نێزیک خستەوە. بەحاڵی ئاگرینی بەردەوامی خۆیەوە گرم و هوڕ چووە سەر بابەت:

گوتی: "زەیتوون و لەقلەق ئەم کارەیان کردووە. ئەوانیش وەک هەموو کەسێکی تر زۆر باش دەیانزانی من نێوانم لەگەڵ خوا لێخۆشبوو خۆش نەبوو. دەشیانزانی گشت کەسێک بەمە دەزانێت. سەبارەت بەوەی دوای مامۆستا عوسمان کێ سەروکاری نیگارخانە دەگرێتە دەست، ئیرەیی پێبردن، بگرە هەستی نەیارانەی دژ بەیەکدی و دوژمنایەتی لە نێوانماندا هەیە. ئێستا پێشبینی دەکەن تاوانەکە بخرێتە ئەستۆی من و بەلایەنی کەمەوە گەورەی خەزێنەداران و لە ژێر کاریگەریی ئەویشدا، سوڵتانمان لە من، نەخێر، لە ئێمە دوور دەکەوێتەوە."

"گوتت ئێمە. ئێوە کێن؟"

"ئێمە دەڵێین با ڕەوشتی کۆنی ناو نیگارخانە بپارێزرێت، ڕێبازی وەستایانی عەجەم بگرینەبەر و لە پێناوی پووڵ و پارەدا هەموو بابەتێک نەکرێت بە نیگار. لەبری چەک، سوپا، دیل و داگیرکردن، با داستانی دێرین، چیرۆک و بەسەرهاتی کۆن بخرێنە کتێبەکانمانەوە. دەڵێین پێویستە دەستبەرداری کتێبە کۆنەکان نەبین و وەستایانی نیگارکێشی ڕەسەن لە دووکانەکانی ناو بازاڕ بۆ چوار پێنج ئاکچە نیگاری هەر شتێک و هەر بابەتێک لەوانەی دێتە بەردەستیان، نەکێشن و شتی پڕوپووچ نەکەن. حەزرەتی سوڵتانمانیشمان بەڕاستمان دەزانێت."

بۆ ئەوەی لە کورتی بابەت ببڕێتەوە، گوتم: "لە خۆڕا بووختان بۆ خۆت دەکەیت. دڵنیام کەسێکی خاوەن خوویەکی لەو جۆرە ئەگەر کارێکی وای لێ بوەشێتەوە، ناتوانێت لە نیگارخانە بحەوێتەوە. هەمووتان برای یەکترن. کێشانی نیگاری چوار پێنج بابەتی لە ڕابردوودا نەکێشراو زیانێکی هێندە گەورەی تێدا نییە تا پاڵ بە مرۆڤەوە بنێت بۆ دوژمنایەتیکردن."

هەمان کات، وەک ئەوەی جاری یەکەمم بێت ئەم هەواڵەم بیستبێت، ڕاستییەکی بەڵگەنەویست تێ گەیشتم. بکوژی زەریف ئەفەندی یەکێکە لە

نیگارکـێـشــە هەڵبــژێردراوەکــانی نیگارخــانـەی کـۆشک، لە ناو ئاپۆڕەی بەردەممدایە و بە هەورازی گۆڕستـاندا هەڵدەکشێت. ئەو ساتە لەوەش دڵنیا بووم بکوژ لەسەر ئیبلیسی و دووزمانی بەردەوام دەبێت، دەبێتە دوژمنی ئەو کتێبەی من دروستی دەکەم، بەئەگەری زۆر دێتە ماڵم و کاری نەخش و نیگار بۆ کتێبەکەم وەردەگرێت. ئایا پەپوولەش وەک هەموو نەخشساز و وەستایانی نیگارکـێشی هاتوچۆکـەری مـاڵی من دڵی چووبووە کـچـەکەم؟ باشـە کـاتێک درێژەی بـە بووخـتـانەکـانی دەدا، لە بیـری چووبوو من هـەندێک جـار داوای نیگاری تەواو پێچەوانەی بۆچوونی خۆیم لێ کردبوو، یاخۆ وەستایانە قسەی تێم دەگرت؟

دوای کەمـێک بیرم کردەوە، نەخـێر، قسـەی تێم نەدەگرت. وەک سـەرجەم وەستـایـانی تری نیگارکێش، لە پەپوولەشدا هەستێکی ئاشکرای منەتباری بەرامبەر بە من هەبوو: دوای ئەوەی بەهۆی شەڕ و فەرامۆشیی سوڵتانمانەوە پارە و دیاریی بەخشراو بە وەستـایانی نیگارکێش بڕدرا، ماوەیەک، تاکە داهاتی شـایـەنی باسی هەر هـەمـوویان، بەدەر لە مـووچەکـانیـان، لە سـایەی کتێبەکەی منەوە بوو. دەمزانی لەبەر من ئیرەییان بەیەکتر دەبرد، تەنانەت لەبەر ئەو هۆیە -هەر بەتەنیا ئەو هۆیە نا- یەک بەیەک لە ماڵی خۆمـان چاوم پێیـان دەکەوت و ئەمەش بەهیچ جۆرێک بەواتای ئەوە نەبوو دوژمنایەتیی من بکەن. هەمــوو وەسـتــایانی نیگارکـێـشـی من، کـەسـانێکی تا ئەو ڕادەیە پێگەیشتوو بوون تا بتوانن ئاقڵیی بنوێنن و هۆکارێکی مرۆییانەتر بدۆزنەوە بۆ خۆشویستنی ئەو کەسەی ناچارن لە پێناوی بەرژوەندیی خۆیاندا حەزی پێ بکەن.

بۆ ئەوەی بێدەنگی درێژە نەخـایەنێت و نەگـەڕێینەوە سەر هەمـان بابەت، گوتم: "بێچاوێنی بێت، دەتوانن تابووتەکە بەهەمان ئەو خێراییەی لە هەوراز هێنایانە خوارەوە، سەربخەنە سەریشەوە."

پەپوولە، بەشێوەیەکی شیرین پێ کەنی و هەموو ددانەکانی دەرکەوتن: "لە تاو سەرما."

له خۆمم پرسی تۆ بڵێیت ئەمە پیاوی پێ بکوژرێت، بۆ نموونە، لەبەر ئیرەیی پێبردن دواتر منیش بکوژێت؟ دەیتوانی بیانوویەک بۆ خۆی بدۆزێتەوە: ئەم کابرایە سووکایەتی بە ئاینەکەم دەکرد. بەڵام مامۆستایەکی مەزن و هونەربازێکی تەواوە، بۆچی بکوژێت؟ پیری هەر ئەوە نییە مرۆڤ لە هەڵکشان بە هەورازدا دژواری بچێژێت، پێویستە نەترسانیش بێت لە مردن؛ جۆرێک بێت لە بێ ئارەزوویی؛ بۆ نەموونە، لە سۆنگەی وروژانی حەزەوە نا، بگرە بۆ لە کۆڵکردنەوەی کارێکی قەدەخە بچێتە جێگەی کچە کەنیزەکەوە. بە پەی پێبردنێکی لەپڕەوە، ئەو ساتە بڕیاری خۆمم دا و لە ڕووی ویدا گوتم:

"ئیدی لەسەر کتێبەکەم بەردەوام نابم."

پەپوولە ڕووی تێم کرد و گوتی: "چۆن؟"

"نەگبەتیی بەدواوەیە. سوڵتانیشمان پارەی بڕیوە. بە زەیتوون و لەقلەقیش بڵێ."

پێ دەچوو پرسیاری زیاتر بکات، بەڵام ئەوەندەمان زانی لە چرە دار سەرووی قەدپاڵ و بەرد و گژوگیای هەڵچووی گۆڕستاندایین. لەبەر ئەوەی گۆڕەکە بە ئاپۆڕەی ڕیزبەستوو دەور درابوو، هیچم لێوە دیار نەبوو، بەڵام لە میانەی بەرزبوونەوەی دەنگی گوتنەوەی بسم الله، باشترینی مرۆڤ رسول الله و گریانەوە، حاڵی بووم لەو ساتەدا تەرمی زەریف ئەفەندی بۆ ناو گۆڕ شۆڕ دەکرێتەوە.

یەکێک گوتی: "سەروچاوی باش بکەنەوە، باش."

کفنیان کردەوە، ئەگەر چاوێک لە سەری ورد و خاشکراویدا مابێت، ئێستا لەگەڵ مردوودا بۆ یەکتر دەڕوانن؛ بەڵام لەبەر ئەوەی لە پشتەوە ڕاوەستابووم، نەمدەتوانی هیچ شتێک ببینم. من لەسەر گۆڕ نا، بگرە لە شوێنێکی زۆر جیاوازتر سەیری ناو چاوی مەرگم کردبووە

بیرەوەرییەک: پێش سی ساڵ، باپیری بەهەشتنشینی سوڵتانمان کەوتبووە سەر کەڵکەڵەی وەرگرتنەوەی دوورگەی قوبرس لە ڤینیسیاییەکان. شیخ

الإسـلام أبو سـعود ئەفـەندیش بیریان دەخـاتەوە ئەم دووڕگـەیە سـەردەمـانێک لەلایەن سـوڵتـانەکـانی مـیسـرەوە بۆ بژێوی مـەککە و مـەدینە تەرخـان کراوە، فـەتوایـەک دەردەکـات و دەڵێت دووڕگـەیەک بژێـوی شــوێنگـەلی لە ڕووانـگەی ئاینـەوە پیـرۆز دابـین دەکات، مـانەوەی لە ژێر دەسـتی گـاورانی کـرسـتـیـاندا کـارێکی ڕاست نـییـە. بەمـجـۆرە، یەکـەمین ئەرکی بـاڵیـۆزیم کـارێکی زۆر دژوار بوو. دەبوو ئەم بڕیارە چاوەڕوان نەکراوە بە ڤینیسیاییگەل ڕابگەیەنم و بڵـێم پێویسـتـە دووڕگەکە بخـەنە ژێر دەسـەڵاتی ئێمـەوە. کلـێسـاکـانی ڤـینـیسـیـا گـەڕیابووم، سـەرم لە پرد و کۆشـکەکان سـووڕمـابوو، کـەوتبوومـە بەر جـادووی نیگاری نـاو مـاڵانی هـەرە دەوڵەمـەند. لەم سـەرسـامـییـەدا و بـەپشـتبـەسـتن بە مێـوانپـەروەریی ئەوان، نامـەی پڕ لە هـەڕەشـەم ڕادەسـتـیـان کـرد و داخـوازی پۆزبڵـندانەی سـوڵتانم سـەبارەت بەویستنی دووڕگـەی قوبرس پێیان ڕاگـەیاند. ڤـینیـسـاییـیـەکـان بەڕادەیەک تـووڕە بوون کـار گـەیشـتـە ئەوەی ئەنجـومـەن دەسـتبـەجێ کۆ ببێتەوە و بـڕیار بدات تاوتوێکردنی نامـەیەکی لەو جۆرە بگرە کـارێکی دروست نـیـیـە. دواتر ئاپۆڕەی هـەڵچـوو منیـان لە کـۆشکی دۆق قـایم کـرد. ئەو سـەرسـەرییـانەی لە پارێزەران و دەرگـاوانەکـان دەربـاز بووبوون و خـۆیان گـەیاندبووە من، خـەریک بوو بمخـنکێن. بەڵام دوو شـەڕڤـانی نێزیک لە دۆق بە هـانـامــەوە هـاتن، مـنیــان بـە پێچ و پەنـاکــانی کــۆشـکدا فــڕانـد و گەیانـدمیانە دەرگـایەکی پشتـەوە لەسـەر جـۆگەیەک ئاو. لەوێ، لە تەمـێکی وەک ئەوەی ئێرەدا، بـەلەمـوانێکی بالابەرز، سـیسـەڵە و سـپیـپـۆش هاتە بەردەمم و خـۆی دایە بن پیلـم، من تاوێک پێم وابوو مـەرگ خـۆیەتی، سـەیری ناو چاوانیم کرد و خۆم تیایاندا بینی.

بە تاسـەوە خـەیاڵم لێ دا کتـێبـەکەم بە نهێنی تەواو بکەم و بتوانم جـارێکی تر بچمەوە ڤینیسیا. گۆڕەکە بە ڕێکوپێکی دەکوترایەوە، لێی نێزیک کەوتمەوە: ئێستا فریشتەکان لەوێدا دەیخەنە بەر لێپرسـینەوە، پرسیاری ڕەگەز و ئاین و پەیامبەری لێ دەکەن. بیرم لە مەرگی خۆم کردەوە.

قەلەڕەشێک بە تـەنیشتمدا فڕکەی کرد و هەڵفڕی. دۆستـانە چاوم بڕییە ناو

چاوانی قەرە، ویستم قۆڵ لە قۆڵم بکات و لە گەڕانەوەدا هاوڕایەتیم بکات. پێم گوت سەرلەبەیانیی زووی ڕۆژی دواتر لە ماڵ بۆ کارکردن لە کتێبەکەدا چاوەڕێی دەکەم. هەر ئەوەندەی بیرم لە مەرگی خۆم کردەوە، جارێکی تریش حاڵی بووم پێویستە بەهەر نرخێک بووە کتێبەکەم تەواو بکەم.

١٨

دوا جارپێم دەڵێن بکوژ

کـاتێک خـۆڵی ڕچیـوو و قـوڕاوی بەسـەر جـەسـتـەی لـەتوپەتکراوی زەریف ئەفـەنـدیی بێـچـارەدا دەکـرا، من لـە هـەمـووان زیاتر گـریـام. هـاوارم دەکـرد و دەمگوت با منیش لەگەڵ ئەودا بمرم و لێم گەڕێن با منیش لەپاڵ ویدا بنێژرێم. بۆ ئەوەی نەکـەومـە گۆڕەوە، لە پشـتـەوە توند گیـرام. کـاتێکیش خـەریک بوو هەناسـەم لـێ ببـڕێت، لەپی دەسـتـیـان بـە ناوچەوانمدا هێنا و سـەرمـیـان بۆ پشـتـەوە وەرچـەرخـانـد تا بتـوانم هـەنـاسـە وەربگرم و بدەمـەوە. لە نیگای خزمەکانی خوا لێخۆشبووشەوە بۆم دەرکەوت زیاد لە پێویست هەنسک دەدەم و فـرمـێـسکی چاو دەڕژێنم، بۆیە بەپەلە خـۆم گـورج کـردەوە. لەوانـەش بوو گـریانی زۆرم ببـێـتـە هۆی ئەوەی دووزمـانەکـانـی نیگارخـانە پێـیـان وا بێت جۆرێک لە ڕایەڵی دڵ لە نێوان من و زەریف ئەفەندیدا هەبووبێت.

بەمـەبەسـتی ئەوەی سـەرنجی زیاتر بۆ سـەر خـۆم ڕانەکـێشم، تا کـۆتاییی شـاردنـەوەی تەرمی مـردوو، خـۆم لەپاڵ دار چنارێک شـاردەوە. خـزمـێکی زۆر گەمژەتری ئەو گـەمژەیەی ڕەوانەی دۆزەخم کـردبوو، لە پشت دار چنارەکەوە تەنگی پێم هەڵچنی و بە نیگایەک، دیار بوو خـۆی زۆر بە تـوێکڵـداری دەزانـی، چاوی بڕییە ناو چـاوانم. تێر و پڕ منی لە ئامێز گرت. دواتر ئەو گەمژەیە وای گـوت: "تۆ شـەمـەیت، یان چوارشـەمـە؟" کـاتێک من گـوتم: "چوارشـەمـە سەردەمانێک ناوی خوا لێخۆشبوو بوو"، ئەو سەری سووڕما.

ئەم ناسـناوانەی تا ئێـسـتـا وەک نـهـێنـیـیـەک ئێـمـە پێکـەوە گـرێ دەدات، چیـرۆکـێکی زۆر سـادەی هـەیە. لـە سـەردەمی شـاگـردیماندا، هـەمـوومـان ڕێز و

سەرسامی و ئەڤینێکی لە ڕادەبەدەرمان بۆ عوسمانی نیگارکێش هەبوو. ئەو کاتە تازە قۆناغی سوختەیی بڕیبوو، و بووبوو بە وەستا. نیگارکێشێکی گەورە بوو، خوا هونەرێکی ئەفسووناوی و ئەقڵێکی جنۆکە ئاسای پێی دابوو، ئەویش هەموو شتێکی فێری ئێمە کرد. وەک ئەوەی دەبوو شاگردەکان گشت بەیانیانێک بیکەن، پێویست بوو هەر ڕۆژە یەکێکمان بچێتە ماڵی مامۆستا، قوتووی قەڵەمەکانی، جانتاکەی و جلدبەندی پڕ لە کاغەزی هەڵبگرێت، تا نیگارخانە لە دوایەوە بڕوات و هاوڕایەتی بکات. ئێمە ئەوەندە هەوڵمان دەدا تا لێوەی نێزیک بین، تا ڕادەی ئەوەی لە نێوان خۆماندا لێمان دەبوو بەشەڕ و هەریەکەمان دەیگوت ئەم بەیانییە خۆم دەڕۆم.

مامۆستا عوسمان شاگردێکی لەبەر دڵان شیرینی هەبوو، بەڵام هەموو بەیانیانێک هاتنی ئەو دەبووە هۆی پەرەسەندنی دووزمانی، گاڵتەی بێ ئابڕووانە و لە بڕانەوە نەهاتووی ناو دەستەی نیگارکێشان. بۆیە مامۆستای گەورە بڕیاری دا هەر ڕۆژێکی هەفتە، یەکێکمان هاوڕایەتی بکات. مامۆستای مەزن ڕۆژانی هەینی کاری دەکرد و ڕۆژانی شەمە نەدەچووە نیگارخانە. کوڕەکەی وەک ئێمە شاگرد بوو، باوکی زۆر خۆشی دەویست، ساڵانی دواتر ناپاکی لە بابی و لە هەمووومان کرد و لە هونەر دوور کەوتەوە. ئەو ڕۆژانی دووشەمە وەک شاگردێکی ئاسایی هاوڕایەتی باوکی دەکرد. برایەکی باریکەڵەی باڵابەرز و لە گشتمان بەتواناتریشمان هەبوو ناوی پێنجشەمە بوو. ئەمیان دواتر بە نەخۆشییەکی نەزانراو بەدەم تاوە بە گەنجی کۆچی دوایی کرد. خوا لێخۆشبوو زەریف ئەفەندی ڕۆژانی چوارشەمە دەهات، بۆیە ئەو چوارشەمە بوو. بەڵام دواتر مامۆستای گەورەمان ناوەکانمانی لە سێشەمەوە بۆ زەیتوون، لە هەینییەوە بۆ لەقلەق و لە یەکشەمەوە بۆ پەپوولە گۆڕی. لەبەر خۆشەویستی، بەواتاوە و بە ئیلهام وەرگرتن لە زەرافەتی زەڕکارییەکەی، بە زەریف ناوی ئەوی دەبرد. مامۆستای گەورە وەک ئەوەی لەتەک هەمووماندا دەیکرد، سەردەمانێک دەبوو گشت بەیانییەک بەویش بڵێت: "بەخێر بێیت چوارشەمە، ئادەی بزانم چۆنیت."

کاتێک بیرم کەوتەوە چۆن بانگی منی دەکرد، هەستم کرد چاوەکانم تەڕ بوون: سەرباری ئەو هەموو تێهەڵدانەی لەسەر دەستی ئەو دەمانخوارد، لەبەر ئەوەی مامۆستا عوسمان ئێمەی خۆش دەویست، بە بینینی نیگارەکانمان ئاو دەڕژایە چاوانی، دەست و قۆڵمانی ماچ دەکرد و کاتێکیش ئەو ماچمانی دەکرد، هونەرەکەمان گوڵی ئەڤینی دەگرت و دەتگوت لە بەهەشتین. تەنانەت ئەو دڵپیسییەی لەو ڕۆژگارەدا سێبەری بەسەر بەختەوەرییەوە کردبوو، ڕەنگێکی تری هەبوو.

دەبین هەست دەکەم کەسێکی تەواو دوولەتکراوم وەک ئەو مرۆڤانەی مامۆستایەک نیگاری سەر و دەستیان و یەکێکی تریش نیگاری جەستە و جلوبەرگیان دەکێشێت. کاتێک کەسێکی لە خواترسی وەک من، بێ ئەوەی پێشتر نیازی بووبێت، دەبێت بە بکوژ، وا بەزوویی ڕانایەت. بۆ ئەوەی وا هەڵسوکەوت بکەم وەک ئەوەی ژیانی کۆنم درێژەی هەبێت، دەنگێکی دووەمی شیاو بە بکوژیم پەیدا کردووە. ئێستا من بەو دەنگی دووەمە گاڵتەجاڕ و ناپاکە دەدوێم و ئەو دەنگەم بەهیچ جۆرێک تێکەڵی ژیانی کۆنی خۆم نەکردووە. بێگومان ئێوە جاروبار گوێتان لە دەنگە کۆن و ناسراوەکەشم دەبێت، ئەو دەنگەی ئەگەر بکوژ نەبوومایە، پێی دەدوام، بەڵام بەناوی "من بکوژم" نا، بگرە بە ناسناوی خۆمەوە. با کەس هەوڵ نەدات بۆ پێکەوە گرێدانی ئەم دووانە، چونکە من هیچ شێواز و کێماسییەکەم نییە تا بمدات بە دەستەوە. من بڕوام وایە شێواز، یان هەر شتێکی تری جیاکەرەوەی نیگارکێشێک لە یەکێکی تر، کێماسییە نەک کەسایەتی وەک ئەوەی هەندێک کەس بە ستایشەوە دەیڵێن.

بەڵام ددانیشی پێدا دەنێم ئەمە لە ڕەوشی تایبەتی مندا گرفتێکی خوولقاندووە، چونکە کاتێک ئێمە ناسناوەکانی خۆمان بەکار دەهێنین، واتا ئەو ناسناوانەی مامۆستا عوسمان بە عەشقەوە لێمانی ناوە و زاوا ئەفەندی بە خۆشەویستییەوە دووبارەیان دەکاتەوە، نامەوێت ئێوە بەهیچ جۆرێک تێ بگەن گەلۆ من پەپوولەم، زەیتوونم، یان لەقلەق. ئەگەر تێ بگەن، ئەوا

بەئەگەری زۆر، دەستبەجێ دەکەونە خۆ و ڕادەستی پیاوانی ئەشکەنجەدەری سەرگەورەی پاسەوانانم دەکەن.

لەبەر ئەوەی ناتوانم بیر لە هەموو شتێک بکەمەوە و بیدرکێنم. ڕاستییەکەی، کاتێک خۆبەخۆی خۆیشم بیر دەکەمەوە، ئاگام لێیە ئێوە چاودێریم دەکەن. بۆیە ناتوانم هەڵچوونەکانم و وردەکارییەکانی ژیانم، ئەوانەی بۆیان هەیە بمدەنە دەستەوە، بێ بیرکردنەوە بەخەیاڵی خۆمدا بهێنم. کاتێک سێ بەسەرهاتم بەناوی ئەلف، بێ و جیمەوە بۆتان گێڕایەوە، بە گۆشەیەکی ئەقڵم لە نیگای ئێوەم دەڕوانی.

ئەو شەڕڤان، ئەڤیندار، شازادە و قارەمانی داستانانەی دەیان هەزار جار نیگاریانم کێشابوو، بەلایەک ڕوویان لە شتومەکە نیگارکێشراوەکانە، لەوێندرێ، لەو دوژمنانەی لەو سەردەمە ئەفسانەییەدا شەڕیان لە دژیان کردووە، لەو ئەژدیهایانەی خنکاندوویانن و لەو کچە شۆخانەی ڕۆندکیان بۆ دەڕێژن. بەڵام بەلایەکی تر و بەنیوەی جەستەیان بۆ نیگارپەروەرانی تەماشاکەری ئەو نیگارە دانسقانە دەڕوانن. خۆ ئەگەر شێواز و کەسایەتیم هەبێت، ئەوا بەتەنیا لە نیگارمدا نا، بگرە لە تاوانەکەم و وشەکانیشمدا خۆی شاردووەتەوە! دەی سا بزانم، لە ڕەنگی وشەکانمەوە بمدۆزنەوە و بزانن من کێم!

باوەڕیش ناکەم دەستگیرکردنی من لەلایەن ئێوەوە ئاسوودەیی بدات بە ڕۆحی بەدبەختی زەریف ئەفەندیی بێچارە. ئێستا کاتێک من لە ژێر دار و بەدەم جریوەجریوی باڵندەوە سەیری ئاوی زێڕینی کەنداوی زێڕین و قوبەکانی ئەستەنبوڵ دەکەم و سەرلەنوێ پەی بەجوانی و خۆشیی ژیان دەبەم، بە بێڵ خاک بەسەر ئەودا دەکرێت. زەریف ئەفەندیی بەلەنگاز، بەم دواییانە کاتێک دەستی کرد بە هاوڕێیەتیکردنی پیاوانی ئەو مەلا ئەرزەڕوومییە برۆ گرژە، هیچ حەزی بە چارەی من نەدەکرد، بەڵام لە ماوەی ئەو بیست و پێنج ساڵەی کتێبمان بۆ سوڵتانمان دەنەخشاند، کاتی وا هەبووە هەستمان بەنێزیکی لە یەکدی کردووە. بیست ساڵ لەمەوبەر گاڤێک بۆ شانامەی باوکی خوا

لێخۆشبووی سوڵتانمان کارمان دەکرد، بووین بەدۆست، بەڵام هەرە زیاد کاتی نەخشاندنی هەشت پەڕە بۆ دیوانی فزولی لە یەکدی نێزیک بووینەوە. ئەو سەردەمە، بۆ بەشداربوون لە داخوازە ڕەوا، بەڵام نالۆجیکەکانی ئەو (گوایە پێویستە وەستای نیگارکێش ئەو دەقەی دەینەخشێنێت، لە ناخی خۆیدا هەستی پێ بکات)، هاتبوومە ئێرە، ئێوارەیەکی هاوین بەدەم فڕینی شێتانەی پۆلە پەڕەسێلکەوە بەسەر سەرماندا، من بەپشوودرێژی گوێم بۆ چەند بەیتێک ڕاگرت لەو بەیتانەی بەخۆبادانەوە لە دیوانی فزولی دەیخوێندەوە. لەو شەوەوە نیوە بەیتێکم لە بیر ماوە: "من من نیم، ئەوەی من دەڵێم منم، هەر تۆیت." ئەوەشم لە بیر ماوە لە خۆمم پرسیبوو داخۆ چۆن دەتوانم نیگاری ئەم نیوە بەیتە بکێشم.

هەر ئەوەندەی زانیم تەرمەکەی دۆزراوەتەوە، بە قەڵەمبازێک خۆم گەیاندە ماڵیان. باخچەی بچووکی ماڵیان و شوێنی دانیشتن و شیعر خوێندنەوەمان بووبوو بەژێر بەفرەوە و هەستم کرد وەک گشت باخچەیەکی تر لە بینینەوەی دوای چەندین ساڵدا، بچووک بووەتەوە. ماڵەکەشی بەهەمان شێوە بوو. لە ژووری تەنیشتەوە، دەنگی هاوار و قیژەی زیاد پێوەنراوی ژنان جۆری ئەوەی لە پێشبڕکێدا بن، دەهات. کاتێک برای گەورەی دەستی کرد بە گێڕانەوە، من گوێم ڕاگرت: سەروچاوی زەریفی برای بێچارەمان لەتوپەت بووە و سەری پان بووەتەوە. دوای دەرهێنانی لە بنی ئەو بیرەی چوار ڕۆژ تیایدا بوو، براکانی لە ناسینەوەیدا دژوارییان هاتبووە پێش، قەلبییەی ژنی داماو لە ماڵەوە هێندراوە و ناچار بووە لە تاریکاییی ئەنگوستەچاودا جلوبەرگی تیکەتیکەبووی ئەو مردووە نەناسراوە دەستنیشان بکات. دیمەنی دەرهێنانی یوسف لەلایەن بازرگانانی میدیانلییەوە هاتە بەرچاوم پاش ئەوەی برایانی چاوچنۆکی فڕیان دابووە بیرەوە. زۆر کەیفم بەکێشانی نیگاری جڤاتی یوسف و زلێخا دێت، چونکە بیری مرۆڤی دەخاتەوە بنەڕەتترین هەست لە ژیاندا چاوچنۆکی و ئیرەیی پێبردنی برایانە.

کاتێک بۆ تاوێک بێدەنگی هاتە ئاراوە، هەستم کرد سەیری من دەکەن.

ئەرێ بگریم؟ بەڵام نیگام چووە سەر قەرە. هیچوپووچی نامەرد، لە هەموومان ورد دەبێتەوە و هەوڵ دەدات خۆی وا دەربخات لەلایەن زاوا ئەفەندییەوە نێردرابێتە ناو وەستایانی نیگارکێش داکو لە بناغەی ئەم کارە بکۆڵێتەوە.

برای گەورە لەپڕ قیڕاندی: "کێ نامەردیی وای لە دەست دێت، چ بێ ویژدانێک دەستی چووەتە برای بێوەیمان، ئەو مرۆڤەی تەنانەت خۆی لە قەرەی ئازاردانی مێروولەیەکیش نەدەدا؟"

یارۆ بەگریان وەڵامی پرسیاری خۆی دایەوە و منیش بە خۆپێشاندانێکەوە وەک ئەوەی لە دڵەوە بێت، بەشداری ئەم پرسیارە بووم و بەدوای وەڵامێکدا بۆ خۆم گەڕام. دوژمنەکانی زەریف کێن؟ ئەگەر من نەمکوشتبا، کێی تر دەیکوشت؟ دێتەوە بیرم سەردەمانێک، -پێم وا بێت سالانی ئامادەکردنی هونەرنامە بوو-، لەگەڵ هەندێک لە وەستایانی نیگارکێشدا دەیکرد بە دەمەقاڵە و لێیان دەبوو بە شەڕ، چونکە دەیگوت شێوازی وەستایانی کۆن پشتگوێ دەخەن و بۆ ئەوەی زەڕکاریی هەرزانتر و چاپووکتر بکەن، لێواری پەڕەکان تێک دەدەن، ئەگەرچی ئێمە ئەو گشت ڕەنجە لە نەخشاندنیاندا دەدەین. ئەوانە کێ بوون؟ بەڵام دواتر، بەپێی قسە و قسەڵۆک دەرکەوتووە ئەمە هۆکاری ئەو دوژمنکارییە نەبووە، بگرە ئەڤینی شاگردێکی جوانکیلەی بەرگتێگر بووە لە نهۆمی خوارەوە. بەڵام ئەم چیرۆکە زۆر کۆن بوو. هەندێک کەسیش هەبوون لە زەرافەت و نەزاکەتی زەریف و ڕەوشی ژنانەی پڕ لە ڕێزی وی دڵگران بوون، بەڵام ئەمانە پێوەندییان بە هۆکاری ترەوە هەبوو: زەریف جۆری کۆیلە بەشێوازە کۆنەکانەوە پەیوەست بوو؛ زیاد لە پێویست لە گونجاندنی نیگار و ڕەنگ ورد دەبووەوە و لەکن مامۆستا عوسمان بەوپەڕی زماندرێژی و زۆر بەنەزاکەتەوە باسی کەموکورتیی لە گۆڕێدا نەبووی وەستایانی نیگارکێشی تر -بەتایبەتی من-ی دەکرد... دوایین بەگژداچوونی ئەو پێوەندیی هەبوو بە بابەتێکی سەردەمانیک بەلای مامۆستا عوسمانەوە زۆر هەستیار؛ وەستایانی نیگارکێشی کۆشک بەدزییەوە کاریان بۆ دەرەوە دەکرد و ڕاسپاردەی ورد و بچووکیان لە دەرەوەی کۆشک پەسەند دەکرد.

لەبەر کزبوونی مەیلی سوڵتانمان و کەمبوونەوەی ئەو پارەیەی لە ساڵانی دواییدا لە گەورەی خەزێنەدارانەوە دەهات، سەرجەم وەستایانی نیگارکێش دەستیان کردبوو بە سەردانی کۆشکی دوونهۆمیی پاشایانی هیچ نەزان و دنیانەدیتە و نیگارکێشی هەرە وەستای ناو وەستایانی نیگارکێش شەوانە دەچووە سەردانی زاوا.

هیچ باکم نەبوو لەوەی زاوا بەبیانووی هەبوونی نەگبەتییەوە بڕیاری دا لەسەر کتێبەکەی، کتێبەکەمان بەردەوام نەبێت. بێگومان وای بۆ دەچێت زەریف ئەفەندیی مێشک بچکۆلەی وەک مێشکی باڵندە، بەدەستی یەکێک لە ئێمەی نەخشێنەری کتێبی ئەو لە ناو براوە. ئەگەر ئێوە لە شوێنی ئەو بوونایە، ئایا هەردوو هەفتە جارێک بەشەو بکوژێکتان بەمەبەستی نیگارکێشان بۆ ماڵی خۆتان بانگ دەکرد؟ یاخۆ لە پێشدا بڕیاری خۆتان دەدا کوا گەلۆ بکوژی ڕاستەقینە کێیە و باشترین نیگارکێش کێیە؟ هیچ گومانم نییە پاش ماوەیەکی کورت تێ دەگات ئەو وەستا نیگارکێشانەی هاتوچۆی ماڵی ئەو دەکەن، کەسی هەرە هونەرمەندیان لە ڕەنگڕێژییەوە بۆ زەڕکاری، لە خشتەکێشانەوە بۆ نیگارکێشی، لە کێشانی نیگاری ڕووخسارەوە بۆ پەڕە ڕیزکردن کێیە. دڵنیام داوا دەکات لەمەودوا بەتەنیا خۆم لەگەڵیدا بەردەوام بم. هیچ باوەڕ ناکەم خۆی دابگرێتە خوارەوە بۆ ئاستێک بیر لەوە بکاتەوە من نیگارکێشێکی خاوەن هونەری ڕەسەن نا، بکوژێکی ئاسایی بم.

بە تیلەی چاو دەڕوانم بۆ قەرە ئەفەندی، ئەو گەمژەیەی لەگەڵ خۆیدا هێناویێتی. کاتێک ئەو جووتە پێکەوە لە گۆڕستان دەرچوون و لەگەڵ ئاپۆرەی گۆڕستان بەرەو لەنگەرگەی ئەیوب شۆڕ بوونەوە، منیش کەوتمە دوایان. ئەوان لە لەنگارگە سواری کەڵەکێکی چوار سەوڵی بوون. منیش هاوشانی شاگردانی لاو، ئەوانەی لە ئێستاوە مردوو و بەخاکسپاردنی تەرمیان لە بیر کردبوو و لە ناو خۆیاندا پێ دەکەنین، سواری کەڵەکێکی شەش سەوڵی بووم. لە دەروازەی فەنەرقاپی، جارێک کەڵەکەکانمان ئەوەندە لەیەک نێزیک بوونەوە خەریک بوو بەیەکدا بکێشن. لەو ساتەدا زۆر باش لە نێزیکەوە بینیم چۆن

قەرە بە فسکەفسک هەندێک شتی بۆ زاوا دەگێڕایەوە. لەپڕ جارێکی تر بیرم کردەوە مرۆکوشتن کارێکی چەند سانایە. خوای خۆم، تۆ ئەم هێزە لە ڕادەبەدەرەت بەهەموومان داوەە، کەچی ئێمەت چاوترسێن کردووە تا بەکاری نەهێنین.

بەڵام مرۆڤ هەر ئەوەندەی کەوتە خۆ و جارێک ئەم ترسەی شکاند، دەستبەجێ دەبێت بە کەسێکی تر. جاران نەک هەر لە ئیبلیس، بگرە لە بچووکترین خراپەی هەناوی خۆیشم زراوم دەتۆقی. کەچی ئێستا هەست دەکەم خراپە شتێکە دەکرێت مرۆڤ خۆی لە ژێر باریدا ڕابگرێت و بگرە شتێکی پێویستە بۆ نیگارکێش. ئەگەر دەستلەرزینی ئەو چەند ڕۆژەی دوای تاوانەکە بخەینە لاوە، ئەوا لەو ساتەوەی ئەو هیچ و پووچەم کوشتووە، فرە باشتر نیگار دەکێشم، درەوشاوەتر و بوێرانەتر ڕەنگ بەکار دەهێنم و لە هەموویشی گرینگتر، دەبینم هێزی خەیاڵم شاکار دەئافرێنێت. بەڵام ئایا چەند کەس لە ئەستەنبوڵ هەن ڕێز و بەها بۆ شاکارەکانم دابنێن؟

لە دەروازەی جیبالی و لە ناوەڕاستی کەنداوی زێڕینەوە بە هەڵچوونەوە بۆ ئەستەنبوڵم ڕوانی. لەپڕ هەتاو سەری دەرهێنا و قوبەکانی بە بەفر داپۆشراو لە ژێر تیشکی هەتاودا بریسک و باسکیان لێوە دەهات و دەدرەوشانەوە. کەواتە شارێک چەند گەورە و ڕەنگین بێت، بارتەقای ئەوەش گۆشە و پەنای هەیە بۆ شاردنەوەی تاوان و گوناهەکانتان. چەند جەنجاڵ بێت، هێندەش مرۆڤی تێدایە بۆ ئەوەی بە تاوانەکانتانەوە بچنە ناویانەوە. ژیریی شاران، بە جیهانەکانی ناویان، کتێبخانەکان، وەستایانی نیگارکێش، خۆشنووسان و دەرزخانەکانیان نا، بگرە پێویستە بەزۆریی ئەو تاوانانەی بەدرێژاییی هەزاران ساڵ لە کۆڵانە تاریکەکانیاندا چەپەڵانە ئەنجام دراون، بپێورێن. بەم لۆجیکە بێت، هیچ گومانم نییە لەوەی ئەستەنبوڵ ژیرترین شاری سەرانسەری جیهانە.

منیش لە لەنگەرگەی ئونقاپانی لە دوای زاوا و قەرەوە لە کەڵەک دابەزیم. کاتێک خۆیان دابووە پاڵ یەکتر و بە هەورازدا سەردەکەوتن، منیش لە

دوایانەوە بووم. لە شوێن سوتاوییەکی پشت مزگەوتی سوڵتان محەمەد ڕاوەستان، بۆ دوایین جار قسەیان کرد و پاشان لە یەکتر جودا بوونەوە. کاتێک زاوا ئەفەندی بەتەنیا مایەوە، وەک پیرێکی کەنەفت و بێ تاقەت هاتە بەرچاوم. لە ناخی خۆمەوە ویستم بە قەڵەمبازێک خۆمی بگەیەنمێ و بووختانەکانی ئەو پڕوپووچەی لە ناشتنی تەرمی دەهاتینەوە و ئەو شتانەی بۆ خۆپاراستن لەو بووختانە کردبووم، بگێڕمەوە بۆی و لێی بپرسم: "ئەرێ ئەو قسانەی زەریف ئەفەندی ڕاستن؟ ئایا خراپ کەڵکوەرگرتن لە متمانەی سوڵتانمان، ناپاکیکردن لە شێوازەکانی نیگارکێشیمان و سووکایەتیکردن بە ئاینی خۆمان لە نیگارەکانی دەستکردی ئێمەدا هەیە؟ گەلۆ دوایین نیگاری گەورەت تەواو کردووە؟"

دەمی ئێوارە لە ناوەڕاستی کۆڵانی بە بەفر داپۆشراو ڕاوەستام، سەیری کۆتاییی تاریکی کۆڵانم، بینیم زارۆک و باوکانی سەر ڕێی گەڕانەوەیماڵەوە بەجێی دەهێڵن و بۆ من، جنۆکە، پەری، ڕێگر، دز و خەمی دارانی بە بەفر داپۆشراو چۆڵی دەکەن. لەوسەری کۆڵان، لە ماڵی دوونهۆمی و ڕازاوەی زاوا ئەفەندی، ئێستا لەوێ، لە ژێر ئەو بنمیچەی جارێک لە نێوان لقەکانی شابەڕووە ڕووتەڵەکانەوە دیبووم، جوانترین ژنی دنیای لێیە، بەڵام من نامەوێت ئاوەزی خۆم لە دەست بدەم.

١٩

مـن پارەم

من زێڕی عەیار بیست و دووی سوڵتانی عوسمانیم. مۆری بەشان و شکۆی حەزرەتی سوڵتانی کۆڵەکەی جیهانمان بەسەرەوەیە. لەقلەقی ئەندامی دەستەی گەورە مامۆستایانی سوڵتانمان، لەبەر ئەوەی دوای تەدارەکی بەخاکسپاردن، لێرە، لەم قاوەخانە خەمگین و دڵگیرە بەنیوەی شەو نیگاری منی کێشا، نەیتوانی ئاوی زێڕم بەسەردا بکات. بەڵام دەی ئیدی ئێوە لە سەری خۆتاندا تەواوی دەکەن. نیگارەکەم لێرەیە، بەڵام خۆم لە کیسەی لەقلەقی مامۆستای گەورە و برای نیگارکێشماندام. ئێستا هەڵدەسێتە سەرپێ، من لە کیسەی خۆی دەردەهێنێت و پێشانی ئێوەم دەدات. سڵاو، سڵاو، سڵاو لە مامۆستایانی هونەرمەند و لە میوانان. بەتیشکی من بە شەوارە دەکەون، کاتێک تیشکی چرا لەسەر من دەشکێتەوە، ئێوە خرۆش دەتانگرێت و ئیرەیی بە مامۆستا لەقلەقی خاوەنی هەرە دواییم دەبەن. مافی خۆتانە، چونکە لە من بترازێت، هیچ شتێکی تر نییە بۆ پێوانەی هونەری نیگارکێش.

مامۆستا لەقلەق ئەم سێ مانگەی دوایی چل و حەوت دانەی ڕەبەق زێڕی هاوشێوەی منی پەیدا کردووە. هەموومان لەم کیسەیەداین، بڕوانن لەقلەق ئەفەندی لە کەس نامانشارێتەوە و دەشزانێت لە ناو وەستایانی نیگارکێشی ئەستەنبوڵدا کەس نییە هێندەی ئەو پارەی دەست بکەوێت. زۆر سەربڵندم بەوەی لە ناو وەستایانی نیگارکێشدا وەک پێوەرێک پەسەند دەکرێم و کۆتایی بە گەنگەشەی ناپێویست دەهێنم. لە ڕابردوودا، گاڤێک هێشتا هۆگری قاوە

نەبووبووین و هۆشمان نەهاتبووەوە سەرمان، وەستایانی نیگارکێشی ئەقڵ بچووکی وەک ئەقڵی مەل، ئێواران دەکەوتنە چەنەبازی و دەیانگوت: "نا، تۆ هونەرمەندتریت، نا، ڕەنگبازی ڕاستەقینە هەر خۆمم، من باشترین نیگاری دار دەکێشم، کەس نییە لە کێشانی نیگاری هەوردا شان لە شانم بدات." هەر بەوەندەشەوە نەدەگیرسانەوە، بگرە هەموو شەوێک دەکەوتنە وێزەی یەکدی و ددانی یەکتریان دەشکاند. ئێستا بالادەستیی لۆجیکی من بەسەر هەموو شتێکەوە، گونجانێکی شیرینی داوە بە نەزمی کاری نیگارخانە و بگرە ڕێکوپێکییەکی شایەن بە وەستایانی دێرینی هەراتی بۆ دابین کردووە.

با چەند شتێکی جۆراوجۆرتان بۆ بژمێرم کە دەتوانن بە گونجان و چۆنیەتیی ئەم لۆجیکەوە منیان پێ بگۆڕنەوە: یەک لە پەنجای کچە کەنیزەکێکی گەنج و شۆخ: تاکێکی پێی؛ ئاوێنەیەکی باشی سەرتاشی تەختە لە داری گوێز و چوارچێوە لە ئێسک گیراو؛ سندووقێکی نەوەد ئاکچەیی کاغەز زیوین و بە نیگاری هەتاو نەخێشندراو، ناودار و باش بۆیاخکراو؛ سەد و بیست دانە نان؛ خاکی سێ گۆڕ و سێ تابووت؛ بازووبەندێکی زیوین؛ یەک لەسەر دەی ئەسپێک؛ لنگی ژنە کەنیزەکێکی بەتەمەن و قەڵەو؛ بەچکە گامێشێک؛ دوو قاپی باشی چینی؛ مووچەی مانگێکی نیگارکێشی عەجەم دەروێش محەمەدی تەورێزی و زۆربەی وەستایانی نیگارکێشی تری وەک وی لە نیگارخانەی سوڵتانمان؛ بازێکی باش بە قەفەسەوە؛ دە گۆزە شەرابی پانایۆت(*)؛ بەسەربردنی سەعاتێکی بەهەشتی لەگەڵ مەحمودی شۆخە کوڕی ناسراوی دنیا و زۆر توانای تری لە ژماردن نەهاتوو.

ماوەیەک پێش ئەوەی بێمە ئێرە، دە ڕۆژم لە گۆڕەویی چڵکنی شاگرد پینەچییەکی هەژاردا بەسەر برد. ئەو بێچارەیە، هەموو شەوێک بەدەم ژماردنی ئەو شتە لە بن نەهاتووانەوە کە دەیویست بە من پەیدایان بکات، خەو دەیبردەوە. بەیتەکانی ئەم شیعرە درێژە جۆری لاواندنەوە شیرین و بۆ

(*) پانایۆت: مارکەیەکی شەرابی یۆنانیی نایاب و ناسراوە و مێژوویەکی کۆنی هەیە.

من بەڵگەی ئەوەن کون نەماوە پارەی تێ نەکەوتبێت.

ئەوە ناوی کونم هێنا، شتێکم بیرم کەوتەوە؛ ئەگەر بەسەرهاتی پێش لە هاتنم بۆ ئێرە بگێڕمەوە، چەندین بەرگ کتێبی لێ دەردەچێت. خۆبەخۆی خۆمانین و بێگانەمان لە ناودا نییە، ئەگەر بۆ کەسی نەگێڕنەوە و لەقلەق ئەفەندیش لێمان لالووت نەبێت، ڕازێکتان بۆ دەدرکێنم. سوێند دەخۆن؟

باشە. ددانی پێدا دەنێم. من زێڕی ڕاستەقینەی عەیار بیست و دووی سوڵتانی عوسمانی نیم و لە سکەخانەی چەمبەرلیتاشی لە قاڵب نەدراوم. من پارەیەکی قەڵبم. منیان لە ڤینیسیا لە زێڕی عەیار نزم دروست کرد، هێندرامە ئێرە و بەناوی زێڕی عوسمانییەوە خرامە بازاڕەوە. زۆر سوپاستان دەکەم لە پای تێگەیشتنتان.

وەک ئەوەی من لە سکەخانەی ڤینیسیا گوێم لێ بوو، ساڵانێکە ئەم کارە دەکرێت. بەڵام تا ئەم ماوەیەی دواییش، ئەو زێڕە عەیار نزمانەی گاورانی ڤینسیایی هێنایانە ڕۆهەڵات و بڵاویان کردەوە، کاری دۆقەکانی ڤینیسیا خۆیان بوو، لە هەمان سکەخانەش ئەنجامیان دەدا. عوسمانییەکانیش بە لۆجیکی ئەوەی چی لەسەر شتێک نووسرابێت ئیدی هەر ئەوەیە، ڕەفتار دەکەن. کاتێک بینییان نووسراوی سەر زێڕەکان هەمان شتە و لەبەر ئەوەی لە دووکانەکانی خۆیان گوێیان بەڕێژەی زێڕ لە پارەکاندا نەدا، زێڕی قەڵبی ڤینیسیایی ئەستەنبوڵی پڕ کرد. دواتر فێربوون بە گەستن پارەی قەڵبی زێڕ کەم و مس زۆر بناسنەوە. بۆ نموونە، لە تاو ئاگری ئەڤین قرچەت دێت و دەسووتێیت، بەپەلەپرووزێ خۆت دەگەیەنیتە کن مەحمودی کوڕە شۆخی شۆخان، ئەو کوڕەی سەرانسەری دنیا ئەڤیندار و کوشتەیەتی. ئەویش لە پێشدا لەبری هەرامەکەت، پارەکە بۆ دەمی دەبات، گازێکی لێ دەگرێت و دەڵێت قەڵبە، بۆیە لەبری سەعاتێک، تەنیا نیو سەعات دەتبات بۆ بەهەشت. کاتێک گاوری ڤینیسیایی بینی پارە قەڵبەکەی ئەو ئەنجامە تراجیدیانەی هەیە، گوتی ئەرێ با زێڕی ساختەی عوسمانیش دروست بکەم، خۆ ئەوان هەر هەستی پێ ناکەن، ناکەن.

ئێستا دەمەوێت سەرنج بۆ سەر دۆخێکی سەیر و نامۆ ڕابکێشم. ئیدی ئەم گاورانەی ڤینیسیا کاتێک نیگار دەکێشن، وەک ئەوە وایە نیگار نا، بگرە ڕاستیی شتە نیگار کێشراوەکان بئافرێنن. بەڵام گاڤێک پارە دروست دەکەن، ڕاستەقینەکەی نا، ساختەکەی دروست دەکەن.

لە ڤینیسیا خراینە سندووقی ئاسنەوە، لە کەشتی بار کراین، بە لارەلار و ژەندنەوە گەیشتینە ئەستەنبوڵ. لە دووکانی سەڕافێک، لە دەمی وەستایەکدا خۆم دیتەوە. کابرا بۆنی سیر لە دەمی دەهات. کەمێک چاوەڕێمان کرد و نەکرد، دێهاتییەکی گێژەڵۆکە هات بۆ زێڕ وردکردنەوە. وەستای سەڕافی ئیبلیسی کوڕی ئیبلیس گوتی: "ئادەی بزانم زێڕەکەت قەڵبە، بێنە با بیگەزم." زێڕی لە کابرای گوندی وەرگرت و نایە دەمی.

کاتێک لە دەمیدا دەیگێڕا، بینیم ئەوەی یارۆی دێهاتی زێڕی ڕاستەقینەی سوڵتانی عوسمانی بوو. زێڕەکەی تر بە بینینی من لە بۆنی سیردا، گوتی: "تۆ قەڵبیت." خۆ ڕاستی دەکرد، بەڵام لەبەر ئەوەی لووتبەرزانە هاتبووە گۆ و شکۆی منی شکاند، منیش درۆم کرد. گوتم: "قەڵبی ڕەسەن هەر خۆتیت."

کابرای لادێیی گێژەڵۆکە لەو ساتەدا بە شان و باڵی زێڕی خۆیدا هەڵدەدا و دەیگوت: "مەگەر زێڕی من قەڵب دەردەچێت؟ بیست ساڵە لە ژێر خاکدا شاردوومەتەوە، بۆچی ئەو سەردەمە بێ ڕەوشتیی لەم جۆرە هەبوو؟"

کاتێک من بەپەرۆش بووم بزانم چ دەقەومێت، کابرای سەڕاف زێڕی گوندییەکە نا، منی لە دەمی دەرهێنا و گوتی: "بگرە، ئەوە زێڕەکەتە. پارەی قەڵبی گاوری نامەردی ڤینیسیاییم ناوێت." جنێوێکیشی گرتە یارۆی گێژەلۆکی دێهاتی و گوتی: " ئەوە تۆ هیچ شەرم لە خۆت ناکەیت؟" ئەویش کەمێک وەڵامی دایەوە، منی هەڵگرت و بردمی. دوای ئەوەی قسەی لە هەمان شێوەی لە سەڕافەکانی تریش بیست، دڵی شکا و منی وەک پارەی زێڕ نزم بە نەوەد ئاکچە ورد کردەوە. گەشتی حەوت ساڵەی لە بڕانەوە نەهاتووم لەم دەستەوە بۆ ئەو دەست، ئا بەو جۆرە دەستی پێ کرد.

دەتوانم بە شـانازییەوە بڵـێم وەک ئەوەی پارەیەکی ئاقڵ پێـویستـە بیکات، زۆربەی کـاتـی خـۆم لە ئەسـتـەنبـوڵ لەم کـیسـەیەوە بۆ ئەو کـیسـەیە و لەم پشـتـوێنەوە بۆ ئەو گیرفانە بەسـەر برد. ترسـی گەورەم ئەوە بوو بخـرێمـە بنی گۆزەیەکەوە، یان بەسـاڵان لە ژێر بەردی ناو باخـچەیەک بشـاردرێمـەوە، ناڵێم هیـچ بەسـەرم نەهات، بەڵام لەبەر هـۆیەکی نەزانراو ئـەم دەمـانـەی تەنگاسـی کـورتیـان دەخـایەند. زۆرینەی ئەوانەی منیـان دەکـەوتە دەست، بەتایبـەتیش ئەگـەر بۆیان دەربکەوتایە سـاخـتـەم، دەیانـویست بە زووتـرین کـات لە کـۆڵم بکەنەوە. هێشتا تووشـی هیچ کەسێک نەبووم بە وەرگری بێ ئـەقڵم بڵـێت ئەم پارەیە قـەڵبە. بەڵام ئـەوانەی هەسـتـیان بە قـەڵبیم نەدەکـرد و سـەد و بیـست ئاکچەیان لە پێناومدا دەژمـارد، هـەر ئەوەندەی دەیانزانی فریو دراون، تا ئەو کـاتـەی کـەسـێکی تریان فـریو دەدا و لە مـن ڕزگـاریان دەبـوو، بە تەنـگژەی هەڵچوون، ناشـادی و بێ ئۆقرەییدا تێ دەپەڕین و لـە خـۆیان دەدا. سـەرباری ئەوەی لـە مـاوەی ئەو تەنگژەیەدا چەندین جـار هەوڵیـان دەدا خـۆشـیـان و کـەسـانـی تریش لە خـشـتـە ببـەن (لە تـاو هەڵچـوون و بێ ئـۆقـرەیی بەردەوام مـایەپووچ دەبوون)، لە دڵەوە جنێـویان بە کـەسـی کـڕیاری مـن دەدا و پێـیـان دەگوت: "بێ ڕەوشت!"

بەدرێژاییی ئەم حـەوت ساڵەی ڕابردوو، لە ئـەستـەنبوڵ پێنجسـەد و شـەست دەسـتم گۆڕیوە. مـاڵ، دووکـان، بازاڕ، مـزگەوت، کڵێـسـا و سـیناگۆگ نەمـاوە سـەری پێـدا نەکـەم. چەند زیاتر گـەڕیام، بینیم زیاتر لەوەی من پێـشـبـینی دەکەم، لە پشـتـەملە باسم دەکرا، ئـەفسـانـەم بۆ دەسـازێندرا و درۆم لە بارەوە دەکـرا. بێ هـەدادان بە ڕوومـدا دەدرایەوە و دەگـوترا: لـە من بتـرازێت، هـیچ نرخـێک و بەهـایەکی تـر نەمـاوە، بێ بـەزەییم، چاو کـوێرم، مـنیش حـەزم لە پارەیە، چ جـێی داخـە دنیـا لەسـەر من بنیـات نراوە، دەتوانم هـەمـوو شـتـێک بکرم، چەپەڵم، سەرسەری و نامەردم. ئەوانەی لە قەڵببوونم ئاگادار دەبوونەوە، بە هەڵچـوونی زیاترەوە ڕەفـتـاریان دەنواند و شـتـی خـراپـتریان پێم دەگـوت. لەگەڵ دابەزینی بەهـای ڕاسـتەقینەم، بەهـای مەجـازیم لە هەڵکشـاندا بوو. بەڵام

سـەرباری ئەو گشت مـەجازە بێ ویژدان و ئەو هـەمـوو بووختـانە بێ بناغـەیە، بینیم زۆربەی خـەڵکی بە ئەڤینێکی لە دڵەوە هـەڵقولاو حەزم لێ دەکـەن. من پێم وایە، ئەم خـۆشەویستییە لە دڵەوە هەڵقولاوە، بگرە ئەم سێلاوی حـەزلێکردنە، شتـێکە پێویسـتـە لەم سـەردەمـە خـۆشـەویسـتی لێ دامـاڵدراوەدا هەمـوومـان دڵخۆش بکات.

کۆلان بەکۆلان و گـەڕەک بەگـەڕەک هەموو گۆشـەیەکی ئەستـەنبـوڵم دیوە، لە جووەوە بیگرە بۆ ئابخـاز، لە عەرەبەوە بۆ مـینگەریان، دەستی هـەموو کـەسێکم ناسی. جارێک مـەلایەکی ئەدرنەیی بۆ مـانیسـا دەچوو، من لە کـیسـەی ئەودا چوومـە دەرەوەی ئـەسـتـەنبـوڵ. کـاتێک جـەردە ڕێیـان پێمـان گـرت و هـاواریان کـرد: "یان ڕۆحت، یان مـاڵت"، مـەلای بێچـارە بەشـپـرزەیی ئێمـەی لە کـونی دواوەیدا شـاردەوە. ئێرە لە ناو دەمی کـابرای سیـرخۆر پیسـتر بۆنی دەهات و زۆر دژوار بوو، بەڵام دوای کـەمێک یەکسـەر پێشـهـات وەرگـەڕایە سـەر شـتی خـراپتر، چونکە جـەردەکان بە مەلایان نەگوت: "یان مـاڵت، یان ڕۆحت!"، بگرە گـوتیان : "یان ئابڕووت، یان ڕۆحت!" و ڕیزیـان بۆ بەست. توخوا لێ گـەڕێن با هیچ بۆتان باس نەکەم لەو کونە تەنگەدا چمان بەسەرهات. لەبەر ئەو هۆیە لەو کاتەوە هیچ حەزم لە چوونە دەرەوەی ئەستەنبوڵ نییە!

لە ئەسـتـەنـبوڵ بەردەوام خـۆش ویسـتـراوم. کـچـانی لاو، وەک ئەوەی پیـاوی خەونەکانیان بم، منیان ماچ دەکرد، منیان لە کیسـەی قەدیفەدا، لە بن سـەرین، لە نێوان مەمکی زل و دەرپێکانیـاندا دەشاردەوە، بۆ ئەوەی بزانن لە جێی خۆم مـــاوم، بەدەم خـــەوەوە دەســـتـــیـــان لێم دەدا. لە تەنیـــشـت ئاگـــردانـی ناو گـەرمـاوێکـەوە، لە جـزمـەیەکدا، لە بنـی شـووشـەیەکی بچـووکی بۆنخـۆشی ناو دووکـانی کـابرایەکی مـسک فـرۆش و لە گـیـرفـانی نهـێنیـی جـەواڵـە نیـسکی ئاشپـەزێکدا خـۆم شـاردەوە. لە پشـتوێنی دروسـتکراو لە چەرمی حـوشتـر، لە بەتانیـی چندراو لە جـاوی مـیـسـری، لە ناوکـەفی کـەتانی پێڵاو و لە گـۆشـەی شـاردراوەی شـەرواڵی ڕەنگاوڕەندا سـەرانسـەری ئەسـتـەنبـوڵ گـەڕام. پەترۆی سـەعـاتچی منی خـسـتـە شـوێنی نهـێنیی سـەعـاتی چەکوشـداری خـۆی و

بەقاڵێکی ڕۆمیش ڕەپ و ڕاست خستمیە ناو پەنیری مەڕەوە؛ پێکەوە لەگەڵ مۆر و خشڵ و کلیل لە پارچەی کەتانەوە پێچراین و لە دووکەڵکێش، ناو ئاگردان، بن پەنجەرە، لە ناو سەرینی دروستکراو لە پووش، لە شوێنی نهێنیی دۆلابی زەمینی و سندووقدا شاردرامەوە. باوکانێکم بینی هەر جارناجارێک لەسەر خوانی نان هەڵدەسان و بۆ ئەوەی بزانن لە شوێنی خۆم ماوم، منیان بەسەر دەکردەوە؛ ژنگەلێکم بینی بێ ئەوەی پێویست بکات، منیان وەک شەکر دەخستە دەمیان و دەیانمژیم؛ منداڵم بینی بۆنیان پێمەوە دەکرد و منیان دەخستە کونی لووتیانەوە، پیر و کەنەفتی وام بینی سەرباری ئەوەی پێیان لە لێواری گۆڕ بوو، ئەگەر ڕۆژی حەوت جار منیان لە کیسەی چەرم دەرنەهێنایە و چاویان پێمدا نەگێڕابایە، ئۆقرەیان نەدەگرت. ژنە چەرکەزێکی وردبین هەبوو، دوای ئەوەی بەدرێژاییی ڕۆژ ماڵی گسک دەدا و دەسڕیەوە، ئێمەی لە کیسە دەردەهێنا و فلچەی دارینی تێمان هەڵدەسوو؛ سەرافێکی یەکچاو بێ ڕاوەستان قووڵەی لێمان دروست دەکرد؛ کۆڵبەرێک بۆنی گوڵە شیلان لە دەستەکانی دەهات، خۆی و خێزانەکەی، وەک ئەوەی تەماشای دیمەنێک بکەن، بۆ ئێمەیان دەڕوانی؛ زەڕکارێکیش لەوانەی ئێستا ئێستا لە ناوماندا نییە –پێویست ناکات ناوی بهێنین–، ئێواران، بێ پسانەوە ئێمەی لە دۆخی جۆراوجۆردا ڕیز دەکرد. بە کەڵەکی داری ماون(*) گەڕام و چوومە کۆشک و هاتمە دەرەوە، خۆم لە بەرگی دەستکاری هەرات، پاژنەی ئەو پێڵاوانەی بۆنی گوڵیان لێ دێت و لە توێی کورتاندا شاردەوە. سەدان دەستی چڵکن، تووکن، خڕپن، چەور، لەرزۆک و پیرم دی. بۆنی جڤاتی ئەفیۆن کێشان، کارخانەکانی بەرهەمهێنانی مۆم، باسترمەی ماسیی قومری و بۆنی هەموو ئارەقەدەردانی ئەستەنبوڵ بە ڕوومدا پژا. پاش تێپەڕبوون بەو گشت جۆش و خرۆش و بزاوتەدا، کاتێک ئەو ڕێگرە نامەردە پاش ئەوەی لە تاریکاییی شەودا قوربانیی خۆی سەربڕی، منی خستە کیسەی خۆیەوە، لە

(*) داری ماون، یان ماهاگۆنی: دارێکی ئەستوورە و لە ڕابردوودا بۆ دروست کردنی کەڵەک و بەلەم سوودی لێ وەرگیراوە.

ماڵە شووشەکەی تفێکی لێم کرد و گوتی: "تف، هەمووی لە چارەی تۆوەیە"، منیش هێندە بەخۆمدا شکامەوە و و دڵم ڕەنجا، تا ڕادەی ئەوەی خۆزگەم بە لەناوچوونی خۆم خواست.

بەڵام ئەگەر من نەبم، کەس ناتوانێت نیگارکێشی باش و خراپ لە یەکدی جیا بکاتەوە و لەبەر ئەوەی وەستایانی نیگارکێش لەم ڕووەوە دەست بە کوشتنی یەکتر دەکەن، من نەفەوتام و چوومە کیسەی هونەرمەندترین و هۆشمەندترین نیگارکێشەوە و بۆ ئێرە هاتم.

ئەگەر ئێوەش نیگارکێشی لەو باشترن، دەسا من بەدەست بخەن.

٢٠

مـن ناوم قـەرەیە

تۆ بڵێیت بـاوکی شـەکوورە تا چ ڕادەیەک لە نامە گۆڕینـەوەی نێوانمان ئاگادار بێت؟ لە نامـەکانی شـەکوورەدا هەڵوێسـتی کچی نەوێر و لە باوک ترسـاو بەدی دەکرێت، ئەگـەر سـەرنجی ئەو هەڵوێسـتـەم دەدا، دەگـەیشـتمـە ئەو ئاکـامـەی ئەوان لە نێوان خـۆیاندا بەیەک وشـەش بـاسـی منیـان نەکردووە، بەڵام هەسـتم دەکرد بـارودۆخ وا نییـە. نیگای فێـڵـبـازانەی ئەسـتـەر، جـادووی دەرکـەوتنی شەکوورە لە پەنجەرەدا، پێداگرتنی زاوا لەسەر ناردنی من بۆ لای وەسـتایانی نیگارکێش و ئەو بێچـارەییـەی ئەم بەیانیـیە لە کاتی بانگهێشـتکردنمدا بە ڕووخسـارییەوە بینیم، منی نیگەران دەکرد.

بەیانی، زاوام هەر ئەوەندەی منی لـە بەردەم خـۆی دانیشـاند و دانەنیشـاند، دەستی کرد بە گێڕانەوەی باسـی ئەو پۆرترێتـانەی لە ڤینیسیا دیبوونی. وەک باڵیۆزی سـوڵتانی کۆڵەکەی جیهانمان هـاتوچـۆی زۆر کۆشک، مـاڵی دەوڵەمەند و دێری کـردووە. بەڕۆژان لە بـەردەم هـەزاران پۆرترێت ڕاوەسـتـاوە، هەزاران ڕووخسـاری دیوە نیگاریان لەسـەر قوماشـی ڕاکێشراو و تەختە لە چوارچێوەدا بە دیوارەوە کـێشـراون. گـوتی: "هـەریەکـەیان جیـاوازترە لەوانـی دی، بەتاقی تەنیـا ڕووخـسـاری بێ هـاوتای مـرۆڤـە." زاوام بـە هـەمـەجـۆری، ڕەنگ، نەرمی و خـۆشـیی تیـشـکی سـەر ڕوویان، تەنـانەت بە دژوارییـان و بەواتـای نـاو چاویان مەست بووە.

گـوتی: "کتومت دەڵێیت پەتایـان گرتووە، هەمـووان، سـەرانسـەری ڤینیسـیـا پۆرترێتی خـۆیـان بە کێشـان دەدەن. ئەوانەی پارە و هێزیان هـەیە، بەمـەبەستی

ئەوەی بۆ ژیانیان ببێت بە نیشانە و بیرەوەری و هەمان کات وەک ئاماژەیەک بۆ سامان و هێز و دەسەڵاتیان، پۆرترێتی خۆیان بەکێشان دەدەن. مەبەستیان ئەوەیە لەوێ، لە بەرامبەرمان ڕابوەستن، هەبوونی خۆیان بەیەکدی ڕابگەیەنن و ئاماژەی ئەوەمان بدەنێ ئەوان لە کەس ناچن و لە هەموو کەسێک جیاوازترن."

جۆری ئەوەی لە بارەی ئیرەیی، تەماح و چاوچنۆکییەوە بدوێت، وشەکانی بێ ڕەوشتانە بوون، بەڵام کاتێک لەمەڕ پۆرترێتەکانی ڤینیسیا قسەی دەکرد، جاروبار ڕووخساری بۆ تاوێک وەک ڕووی منداڵ ڕووناک دەبووەوە و پڕ دەبوو لە ژیان.

درێژەی دەدایێ و دەیگوت دەوڵەمەندانی پارێزەری نیگار، میر و خێزانە گەورەکان لە هەموو هەلێکدا نیگاری سەروچاوی خۆیان بەکێشان دەدەن، ئەمەیان کردووە نەخۆشییەکی ئەوتۆ، تەنانەت ئەو گاورانە کاتێک نیگاری دیمەنی چیرۆکی ئاینیی لە ئینجیلەوە وەرگیراو لەسەر دیواری کڵێساکان بە دروستکردن دەدەن، مەرج دادەنێن ڕووخساری خۆیشیان بخرێتە ناو نیگارەکانەوە. بەو جۆرە، بۆ نموونە، سەیری نیگاری بەخاکسپاردنی ستێفانی پیاوچاکت دەکرد، های لەوە، دەتبینی ئەو میرەی بە ڕووخۆشی و پیاهەڵدانی زۆرەوە نیگاری سەر دیوارەکانی کۆشکی پێشانی تۆ داوە، خۆی لە نیگاردا، لە ناو ئاپۆڕەی چاو بەگریانی دەوری گۆڕدایە. دواتر لە نیگاری پێشاندەری پەترۆسی پیاوچاکدا، ئەو مرۆڤەی بە سێبەری خۆی نەخۆش چاک دەکاتەوە، کاتێک بۆت ئاشکرا دەبێت ئەو نەخۆشە بەدبەختەی لە تاو ئازار هەدادانی نییە و لەلایەکی ناو نیگاردا ڕاکشاوە، برای خانەخوێ بەنەزاکەتەکە و لە بەراز لەشساغترە، تووشی خەیاڵشکاندن دەبیت. ڕۆژی دواتریش، ئەمجار لە نیگارێکی پێشاندەری زیندووبوونەوەی مردوواندا، تەماشای دیمەنی مردنی کەسێکت دەکرد پێش کەمێک لەسەر خوانی نیوەڕۆ لە تەنیشت تۆوە ورگی بە مێزی نان خواردنەوە نابوو.

زاوام بە ترسێکەوە وەک ئەوەی باسی هێزی بەکێشکردنی ئیبلیس بکات،

گوتی: "هەندێکیشیان کاریان هێندە بردووەتە پێشەوە، تەنیا بەمەبەستی ئەوەی خۆیان بخەنە نیگارێکەوە، ڕازین لە نیگاردا ببن بەو خزمەتکارەی جامی مەی پڕ دەکات، ئەو دڵڕەقەی ژنێکی زیناکار بەردباران دەکات، یان بکوژێکی دەست بەخوێن."

خۆم لە نەزانی دا و گوتم:

"ئەمە کتومت وەک ئەوە وایە لە کتێبی ئەفسانە کۆنەکانی عەجەمدا دانیشتنی شا ئیسماعیل لەسەر تەختی خۆی ببینین، یاخۆ وەک ئەوەی لە داستانی خەسرەو و شیریندا تووشمان ببێت بە تووشی نیگاری تەیموری لەنگەوە، بەمەرجێک ئەو سەردەمانێکی زۆر درەنگتر لە دوای ئەوان فەرمانڕەوایی کردووە."

ئەرێ ئەوە لە شوێنێکی ماڵەوە دەنگی خشەخشێک دەهات؟

دواتر زاوام گوتی: "بەڵام وەک بڵێیت ئەو نیگارە فەرەنگییانە بۆ ترساندنی ئێمە دەکێشرێن. نیگارەکان تەنیا بەهێز و دەوڵەمەندیی ئەو کەسانەی بە کێشانیان داون، نامانترسێنن. تێ دەکشۆن وامان تێ بگەیەنن بوونمان لەم دنیایە شتێکی زۆر تایبەت و پڕ لە ڕازە. ئەوان دەخوازن بە ڕووخسار، چاو، شێوەی ڕاوەستانی بێ هاوتایان و بە جلوبەرگی لۆلۆی سێبەرداری بەریان ببنە نموونەی ئافرێندراوێکی پڕ لە نهێنی و بمانترسێنن."

زاوام گێڕایەوە جارێک چووەتە کۆشکی مولّکدارێکی دەوڵەمەند لە کەنار دەریاچەی کۆمۆ، یارۆ ئارەزوومەندێکی شەیدا بووە، لە شاوە بۆ کاردینالّ و لە ئەفسەرانەوە بۆ شاعیران، نیگاری ڕووخساری هەموو ناودارانی مێژووی فەرەنگی کۆ کردووەتەوە. زاوام لە ناو ژوورەکانی باخچەی شاهانەی پۆرترێتەکاندا ون بووە. گوتی: "خانەخوێی مێوانپەروەر بەشانازییەوە منی بە ماڵی خۆیدا دەگێڕا، کاتێک منی بەجێ هێشت بۆ ئەوەی بە ئارەزووی دڵ بە ماڵەکەیدا بگەڕێم، بینیم ئەو کەسایەتیگەلی گاوری گوایە گرینگ، ئەوانەی زۆربەیان وەک کەسی ڕاستەقینە دەهاتنە پێش چاو و هەندێکیشیان ڕێک بۆ

ناو چاوی منیان دەڕوانی، تەنیا لەبەر ئەوەی پۆرترێتیان کێشرابوو، بووبوون بە کەسانێک بۆ زیاتر پڕکردنی ئەم دنیایە. بەکێشانی پۆرترێتیان کەشێکی فرە ئەفسووناوی باڵی بەسەریاندا کێشابوو، هێندەش بێ هاوتایانی کردبوو، بەجۆرێک من لە ناو نیگارەکاندا تاوێک هەستم کرد خەوشدار و بێ هێزم. وەک ئەوەی بڵێیت ئەگەر بەم شێوازە نیگارم بکێشرایە، باشتر تێ دەگەیشتم بۆچی لەم دنیایەدام."

دواجار، دەستبەجێ حاڵی بووە نەخشی ئیسلامی، ئەو هونەرەی لەسەر دەستی کۆنە وەستایانی هەراتی گەیەندراوە بە قۆناغی کەماڵ و نەگۆڕی، بە خولیای پۆرترێت بەکۆتا دێت و لەم ڕووەوە لە ویست و ئارەزووی خۆی ترساوە. گوتی: "بەڵام وەک بڵێیت دەمویست هەستیش بکەم لە گشت کەسێک جیاوازترم، لە کەس ناچم و لە شێوەم نییە."

بەو جۆرە، هەستی کردووە وەک ئەو کاتانەی ئیبلیس بەرەو گوناه بەکێشمان دەکات، ئەو بە ڕاکێشانی داخوازی شتێکی بەهێزەوە بەکێش کراوە بەرەو ئەو شتەی لێی ترساوە. "نازانم چۆن باسی بکەم، لە داخوازێکی گونهبارانە دەچوو، وەک خۆ گەورە نواندن لە بەرامبەر خوا، خۆ بە شتێکی گرینگ زانین و جۆری خۆ جێگیرکردن لە چەقی دنیادا."

دواتر هەستی کردووە ئەم شتەی لە دەستی وەستایانی فەرەنگدا بووە بە گەمەی منداڵێکی لە خۆبایی، ئەگەر لەلایەن سوڵتانی بالآمانەوە ئاڕاستە بکرێت، دەبێتە هێزێکی ڕەوای ئەوتۆ بتوانێت لە جادووش تێ بپەڕێنێت، بینەران بخاتە ژێر کاریگەریی خۆیەوە و خزمەت بە ئاینمان بکات.

هەر لەو سەروبەندەشدا بووە بیرۆکەی کتێبێک بۆ نیگاری سوڵتانمان و ئەو شتانەی ئەو دەنوێنن، هاتووەتە ئاراوە. زاوام، دوای گەڕانەوەی بۆ ئەستەنبوڵ، کاتێک بە حەزرەتی سوڵتانمانی گوتووە زۆر باش دەبێت ئەگەر لەسەر شێوازی فەرەنگی نیگاریان بکێشرێت، ئەو دەسپێک ناڕەزایی پێشان داوە.

گوتوویەتی: "شتی بنەڕەتی چیرۆکە. نیگاری جوان چیرۆک بەزەرافەتەوە

تەواو دەکات. کاتێک هەوڵ دەدەم بیر لە نیگارێکی بێ چیرۆکێک بکەمەوە، وام بە خەیاڵدا دێت ئەو نیگارە دواجار دەبێت بە بت، چونکە ئەگەر بڕوامان بە چیرۆکێکی نەبوو هەبێت، واتای ئەوەیە بڕوا بەو نیگارە و بەو شتەش دەهێنین. ئەمە شتێکە لە وێنەی پەرستنی بتەکانی کەعبە بەر لەوەی پەیامبەرمان بیانشکێنێت. ئەگەر شتێک بەشێک نەبێت لە چیرۆکێک، بۆ نموونە، ئەگەر ئەم گوڵە مێخەکە، یان ئەو گرگنە بێ ئەدەبە بەشێک نەبن لە داستانێک، چۆن نیگاریان دەکێشیت؟"

"بە پێشاندانی ئەوەی کە جوانیی گوڵە مێخەک لە بێ هاوتایی خۆیدایە."

"بۆچی مەگەر دواتر لە ڕیزکردنی پەڕەکاندا لە چەقی دنیا دایدەنێیت؟"

زاوام گوتی: "ترسام، کاتێک حاڵی بووم بیرۆکەکانی سوڵتانمان بەرەو کوێ دەمبەن، لەپڕ شپرزە بووم."

هەستم کرد زاوام ترساوە بکەوێتە بارێکەوە جگە لە نیازی خوا، شتێکی تر شایەن بە چەقی دنیا و کاغەز ببینێت.

سوڵتانمان، ڕێک وەک من پێشبینیم کردبوو زاوامی ترساندبوو، و گوتبووی: "پاشان دەتەوێت ئەو نیگارەی گرگنێکت لە چەقیدا جێگیر کردووە، بە دیواردا هەڵبواسیت، بەڵام نیگار بە دیواردا هەڵناواسرێت. چونکە ئەگەر نیگارێک بە دیواردا هەڵبواسرێت، ئەوا ئامانجمان هەرچی دەبێت با ببێت، دوای ماوەیەک دەست بەپەرستنی دەکەین. ئەگەر منیش وەک گاورەکان باوەڕم بکردایە حەزرەتی عیسا، خوایە تۆبە، هەمان کات پەروەردگاریشە، ئەو کاتە تێ دەگەیشتم دەکرا خوا لە دنیا ببیندرێت، تەنانەت لە شێوەی مرۆڤدا خۆی بنوێنێت و منیش دەمتوانی ڕازی بم نیگاری مرۆڤ بکێشرێت و بە دیواردا هەڵبواسرێت. خۆ دەزانیت دواجار دەکەوینە کڕنۆش بردن بۆ هەموو نیگارێکی بە دیواردا هەڵواسراو، وا نییە؟"

زاوام بە منی گوت: "زۆر باش لێی حاڵی دەبووم و لەبەر ئەوەش لەو شتەی هەردووکمان بیرمان لێ دەکردەوە، دەترسام."

سـولّتـانمـان گـوتوويـەتى: "لەو سـۆنگەيەوە ڕازى نابم نيگارم بـە ديواردا هەڵبواسرێت."

زاوام بزەيەكى ئيـبليسـيـيانەى خسـتـە سـەر لێوى و بەچرپە بـەمنى گوت: "بەڵام دەيويست."

ئێستاش نۆرەى ترسان هاتبووە سەر من.

سـولّتـانمان گـوتوويەتى: "بـەڵام هـەمـان كـات دەخـوازم نيگـارێكم لەسـەر شێوازى فەرەنگى بكێشرێت. پێويستـە نيگارەكە لە توێى پەڕەكـانى كتێبێكدا بشاردرێتەوە. هەر تۆيش پێم دەڵێيت ئەو كتێبە چۆن دەبێت."

زاوام گوتى: "ماوەيەك بە سـەرسامى و شـەيدابوونەوە بيرم كردەوە. دواتر بزەيەكى هاوشێوەى بزە فێڵبازانەكەى تۆزێك لەمەوبەرى خستە سەر لێوى و بەجۆرێك بزەى هـاتێ، وا هـەستم كرد خـەريكە باوەڕ دەهێنم زاوام گۆڕاوە و بووە بە كەسێكى تر.

"حـەزرەتى سـولّتـانمان فـەرمـانى پێم دا يـەكسـەر دەست بـەدروسـتـكردنى كتێبـەكە بكرێت. لە شـادمـانيـدا سـەرم سـووڕى خـوارد. فـەرمـانيـشى دا ئـەم كتێبە وەك دياريـيـەك بۆ دۆقى ڤينيسيا ئـامـادە بكرێت و ديسـان من بنێرێتە كنى. دەيويست كاتێك كتێبـەكە تەواو دەكرێت، لە هـەزار سـاڵەى سـاڵنامـەى كۆچيـدا ببێت بە گەواهيـدەرى هێزى سەرفرازى خـەليفـەى موسڵـمـانان و سـولّتـانى مـەزنمان. بـەڵام بۆ ئـەوەى نەزانرێت نيـازى ڕێككەوتنى لەگـەڵ ڤـينيـسـيـاييـيـەكـاندا هـەيە و بەمـەبەسـتى ڕێگرتن لە ئيـرەيى و دڵپـيـسى لە نيگارخانە، داواى لێم كرد كتێبەكە بەنهێنى ئامادە بكرێت. منيش بەشادمانى و بەنهێنى دەستم كرد بە بەكێشاندانى نيگارەكانم."

٢١

من زاواتانم

بەو جۆرە، سەرلەبەیانیی ڕۆژی هەینی بۆ قەرەم باسکرد ئەو کتێبەی نیگاری سوڵتانمان لەسەر شێوازی مامۆستایانی فەرەنگ لە خۆ دەگرێت، بەچ شێوەیەک دەبێت. خاڵی دەسپێکم ئەوە بوو چۆن هەمان چیرۆکم بۆ سوڵتانمان گێڕابووە و بۆ دروستکردنی کتێبەکە فریوم دابوو. بەڵام ئامانجی شاردراوەم ئەوە بوو نووسینەوەی چیرۆکی بەرامبەر نیگارەکان بە قەرە بسپێرم، چونکە خۆم هێشتا پێم نەکرابوو دەست بە نووسینەوەیان بکەم.

گوتم زۆربەی نیگارەکانی کتێبەکەم تەواو کردووە و دوایین نیگاریش لە تەواوبووندایە. گوتم: "لە کتێبەکەمدا نیگاری مەرگ هەیە بۆ ئەوەی پێشانی بدات جیهانی سوڵتانمان سەرزەوییەکی چەند ئارام و پڕ لە ئارامییە. نیگاری دار هەیە بە نیگارکێشی هۆشمەند لەقلەق بە کێشانم داوە. نیگاری ئیبلیس، نیگاری ئەسپ، ئەو ئاژەڵەی تا شوێنە دوورەکان دەمانگەیەنێت، نیگاری سەگی هەردەم چەپەڵ و زۆرزان و نیگاری پارەیە هەیە..." بە قەرەم گوت: "ئەمانەم هێندە جوان بە وەستایانی نیگارکێشی نیگارخانە بە کێشان داوە، هەر ئەوەندەی جارێک چاوت پێیان کەوت، یەکسەر بڕیار دەدەیت نووسینەکانیان چۆن بێت. شیعر و نیگار، ڕەنگ و وشە، ئەمانە برای یەکن، دەزانیت."

جارێک بەخەیاڵمدا هات داخۆ پێی بێژم کچی خۆمی دەدەمێ؟ باشە لەم ماڵە لەگەڵ ئێمەدا دادەنیشێت؟ دواتر بەخۆمم گوت ئێستا تۆ بە سیمای منداڵ ئاسای و بەوە فریو مەخۆ وا بەسەرنجەوە گوێی بۆت ڕاگرتووە، ئەگەر

نا، ئومێد دەخوازێت شەکووره هەڵبگرێت و بیفڕێنێت. بەڵام لەویش بترازێت، کەسی ترم نەبوو بتوانێت کتێبەکەم بە ئەنجام بگەیەنێت.

بەدەم گەڕانەوە لە نوێژی هەینی، باسی سێبەرم بۆ گێڕایەوە وەک گەورەترین داهێنانی نیگاری مامۆستایانی ئیتاڵی. گوتم: "ئەگەر نیگاری خۆمان لەوێوە، لە چەقی کۆڵانەوە، بەجۆرێک بکێشین وەک ئەوەی لە کۆڵان بڕوات، ڕابوەستێت، چەنەبازی بکات و بۆ دنیا بڕوانێت، ئەوا پێویستە جۆری مامۆستایانی فەرەنگ فێر بین سێبەریش، کە شتێکی هەرە زیاد بیندراوە لە کۆڵان، بخەینە نیگارەکەوە."

قەرە پرسی: "جا چۆن نیگاری سێبەر دەکێشرێت؟"

کاتێک گوێی بۆم ڕادەگرت، جاروبار پشووکورتیم لەکن برازای خۆم دەبینی. هەندێک جار بەو شووشە مەرەکەبە مەگۆلییەی خۆی هێنابووی، گەمەی دەکرد. جاروباریش شیشی ئاگردانەکەی بەدەستەوە دەگرت و ئاگری تێک دەدا. هەندێک جار بەخەیاڵمدا دەهات بەبیانووی ئەوەی نیگار لە ڕوانگەی خوا دووردەخەمەوە، ناپاکی لە نیگارەکانی بەرهەمی هزری مامۆستایانی هەراتی و سەرجەم نەریتی نیگارکێشی دەکەم و بۆ ئەم مەبەستەش سوڵتانمانم فریو داوە، خوازیارە ئەو شیشە بکێشێت بە سەرمدا و بمکوژێت. ناوبەناویش بێ ئەوەی جووڵەی لێوە بێت، ماوەیەکی درێژ دادەنیشت و چاوی لەسەر چاوم لانەدەبرد. پێشم وا بوو لە خەیاڵی خۆیدا دەیگوت بۆ ئەوەی کچەکەتم دەست بکەوێت، ئامادەم ببمە کۆیلەشت. جارێک، کتومت وەک ئەوەی لە منداڵیی ئەودا دەمکرد، بردمە باخچە، هەوڵم دا وەک باوکێک باسی دارەکان، لێدانی تیشکی خۆر لە گەڵاکان، بەفری دەست بەتوانەوە کردووی بۆ بکەم و تێی بگەیەنم بۆچی ماڵەکانی گەڕەکی خۆمان لەگەڵ دوورکەوتنەوەیاندا بچووک دەبنەوە. بەڵام ئەم کارەم هەڵە بوو: تەنانەت ئەمە بەس بوو بۆ ئەوەی پێشانم بدات شێوە پێوەندییی جارانی باوک و کوڕی نێوانمان لە مێژە بەکۆتا هاتووە. ئەو ئێستا چاوی لە کچیی کابرایەکی خەڵەفاو بڕیوە و لەبری مەراق و خولیای فێربوونی سەردەمی منداڵی، خۆی

لەسەر پشوودرێژی لە بەرامبەر قسەی هەلەق و مەلەقی ئەو کابرا خەڵەفاوە ڕاهێناوە. دژواری و تۆزی ئەو وڵات و شارانەی دوازدە ساڵ پیایاندا گەڕابوو، بەتەواوی هێزی خۆیەوە لە ڕۆحی برازاکەم نیشتبوو. لە منیش بڕسک لێبڕاوتر بوو، بەزەییم پێیدا هاتەوە. وا بزانم، نەک تەنیا هەر لەبەر ئەوەی دوازدە ساڵ لەمەوبەر شەکوورەم نەدابوویێ -ئەمە مەحاڵ بوو-، بگرە بەهۆی ئەوەی خەیاڵم چووبووە سەر کێشانی نیگاری جیاواز لە کاری وەستایانی نیگارکێشی ئیسلام و دوور لە شێوازی مامۆستایانی ئەفسانەییی هەرات و بە سووربونەوە ئەم توورەهاتانەم دەگێڕایەوە، لێم زویر بووبوو. ئا بەو جۆرە پێشبینیم کرد مەرگم لەسەر دەستی ئەو بێت.

بەڵام لێی نەدەترسام: تەواو بە پێچەوانەوە، هەوڵم دا من ئەو بترسێنم، چونکە هەستم کرد ترسەکەی گونجاوە لەگەڵ ئەو نووسینەی من داوام لێ کردبوو بیانووسێت. گوتم وەک ئەوەی لەو نیگارانەدا هەیە، پێویستە مرۆڤ بتوانێت خۆی بخاتە چەقی دنیاوە. درێژەم دایێ و گوتم: "یەکێک لە نیگارکێشەکانم زۆر بەجوانی نیگاری مەرگی بۆم کێشاو. سەیرێکی ئەمە دەکەیت؟"

بەو جۆرە دەستم کرد پێشاندانی ئەو نیگارانەی ساڵێک بوو وەستایانی نیگارکێش بەنهێنی بۆ منیان دەکێشا. سەرەتا کەمێک شەرمی دەکرد؛ بگرە دەترسا. پاش ئەوەی بۆی ڕوون بووەوە بۆ کێشانی نیگاری مەرگ ئیلهام لەو جڤاتی مردنانە وەرگیراوە کە لە زۆربەی نووسراوەکانی شانامەدا دەبیندرێت، وەک پەڕاندنی سەری سیاوش بە دەستی ئەفراسیاب، یاخۆ ڕۆستەم کاتێک نازانێت زۆراب کوڕی خۆیەتی و دەیکوژێت، توانی دەستبەجێ بچێتە ناو بابەتەوە. یەکێک لەو نیگارانەم بەخاکسپاردنی خوا لێخۆشبوو سوڵتان سلێمان پێشان دەدات و من بە ڕەنگی خەمبار و قورس بە کێشانم دابوو، ڕەهەندێکی ڕیزکردنی لەسەر شێوازی مامۆستایانی فەرەنگی پێوە دیار بوو، هەوڵێکی کێشانی سێبەریشی تێدابوو بە قەڵەمی خۆم بۆم زیاد کردبوو. ئاماژەم کرد بۆ قوڵاییی لە خشتەبەری نیگار لەو شوێنەی هێڵی ئاسۆ و

هەورەکان ئاوێتەی یەکتر دەکات. بیرم خستەوە مەرگ وەک کەسایەتییەکی سەربەخۆ کێشراوە، ڕێک جۆری ئەو کەسایەتییە گاورانەی پۆرترێتیانم لە کۆشک و سەراکانی ڤینیسیا دیبوو، ئەوانەی هەموویان پەلەقاژەی ئەوەیان بوو تایبەت و خۆبەخۆی خۆیان بن. گوتم: "زۆر خوازیارن تاک و بێ وێنە بن و ئەم داخوازەیان فرە بەتەوژم و گوڕو تینە. تۆ بڕوانە، بڕوانە، تەماشای ناو چاوی مەرگ بکە، مرۆڤ لە مەرگ نا، بگرە لەم تەوژمی ویستی تاک و بێ وێنەبوون و هەڵاوێردییەی ئەوان دەترسێت. بڕوانە ئەو نیگارە و چیرۆکی بۆ بنووسەوە. ئەوە کاغەز و ئەوەش قەڵەم، مەرگ بێنە گۆ. نووسراوەکەت دەستبەجێ دەدەمە خۆشنووس."

ماوەیەک بەبێدەنگی سەیری نیگارەکەی کرد. پاشان گوتی: "کێ نیگاری ئەمەی کێشاوە؟"

"پەپوولە. ئەو هەرە دەستڕەنگینترینیانە. مامۆستا عوسمان ساڵانێک عاشق و شەیدای بوو."

قەرە گوتی: "لەو قاوەخانەیەی چیرۆکبێژ چیرۆکی لێ دەگێڕێتەوە، هاوشێوەیەکی نیگاری ئەم سەگەم دی، بەڵام ئەو بەدفەساڵتر بوو.

"زۆربەی وەستایانی نیگارکێشم بە ڕۆح بە مامۆستا عوسمان و نیگارخانەوە پەیوەستن و باوەڕیان نییە بەو شتانەی بۆ کتێبی من ئەنجامی دەدەن. دەتوانم پێشبینی بکەم چۆن نیوەی شەو لێرە دەڕۆن و بێ ئەدەبانە لە قاوەخانەیە گاڵتە بەو نیگارانەی بۆ پارە دەیانکێشن و بە من دەکەن. جارێک سوڵتانمان بەزۆری من دەستووی دا نیگارکێشێکی ڤینیسیایی لە باڵیۆزخانەوە بێت و نیگاری خۆی پێ بە کێشان دا. دواتر، مامۆستا عوسمانی ڕاسپارد بەشێوازی خۆی دانەیەک لەبەر ئەو نیگارە بە بۆیاخی چەور کێشراوە بگرێتەوە. مامۆستا عوسمان ناچار کرابوو لاسایی نیگارکێشی ڤینیسیایی بکاتەوە و منی بە لێپرسراوی ئەو ناچارکردنە چەپەڵە و نیگاری شەرمبەخشی دەستکردی خۆی دانا. مافی خۆی بوو."

جگە لە دوایین نیگار، کـە بەدرێژاییی ڕۆژ بۆم تەواو نەکـرابوو، هەمـوو نیگارەکانی ترم پێشانی دا، دنەم دا چیرۆکیان بۆ بنووسێتەوە، باسی خووی وەستایانی نیگارکێشم کرد و بۆم ژمارد چەند پارەم دابوونێ. لەمەڕ ڕوانگە و ئەوەی ئایا بچـووکـبـوونەوەی بەردەوامی شـتـەکـانی پشـتـەوەی نیگاری ڤینیسیایی بێ ئاینییە، یاخۆ نا، قسەمان کرد. باسی ئەوەمان کرد دەشێت زەریف ئەفەندیی بەستەزمان لەبەر چاوچنۆکی بۆ پارە تەماح کوژرابێت.

دوای ئەوەی قـەرە شـەو بۆ مـاڵی خـۆی گەڕایەوە، ئیـدی دڵنیـا بووم لەوەی سـەرلەبەیانیی ڕۆژی دواتر، وەک ئەوەی بەڵێنی دابوو، دێتـەوە و سـەرلـەنوێ گوێ بۆ چیرۆکەکانی کتێبەکەم ڕادەگرێت. بەدەم گوێگرتنەوە لە نەمانی دەنگی هەنگاوەکانی لەبەر دەرگای کراوە، شتێک لە شەوی ساردا هەبوو بکوژی بێ خەو و سەرکێشی منی لە خۆم و کتێبەکەم بەهێزتر و ئیبلیسانەتر دەکرد.

دوای ڕۆیشتنی ئەو، دەرگای حەوشم توند قایم کرد. کوپەیەکی کۆنی ئاوم هەبوو وەک گوڵدانی ڕەیحانە بەکارم دەهێنا و وەک نەریتی گشت شەوێکم لە پشتەوە نامە پاڵ دەرگا. بەرلەوەی ئاگری ئاگردان بە خۆڵەمێش داپۆشم و بچمە ناو جێگەوە، بینیم شەکوورە لە بەردەممدا بوو. بە کراسێکی سپیی ئاودامانەوە لە تاریکیدا وەک خێو دەهاتە پێش چاو.

لێم پرسی: "هەر سووریت لەسەر ئەوەی شوو بەم کابرایە بکەیت؟"

"نەخێر باوکی شیرینم. بگرە لە مێژە لە شووکردن پاشگەز بوومەتەوە. سەرباری ئەوەش، من بەشووم."

"ئەگەر هێشتا دەتەوێت شووی پێ بکەیت، من ئیدی دەتوانم مۆڵەتت بدەم."

"نامەوێت شووی پێ بکەم."

"بۆچی؟"

"چونکە ئێوە ناخوازن. کەسێک ئێوە گەرەکتان نەبێت، منیش لە ناخەوە نامەوێت."

لەپڕ بینیم ژیلەمۆی ناو ئاگردانەکە لە چاویدا دەبریسکێتەوە. چاوەکانی

لەبەر بەختڕەشی نا، لە تاو تووڕەیی پیر بووبوون، بەڵام هیچ دڵگرانییەک لە دەنگیدا نەبوو.

وەک ئەوەی ڕازێکی بۆ بدرکێنم، گوتم: قەرە تۆی زۆر خۆش دەوێت."

"دەزانم."

"لەبەر عەشقی نیگار نا، لە تاو ئەڤینی تۆ بوو بەدرێژاییی ڕۆژ گوێی بۆ قسەکانی من ڕاگرت."

"مەگەر کتێبەکەتان تەواو ناکات؟ گرینگ ئەوەیە."

گوتم: "ڕۆژێک مێردت دەگەڕێتەوە."

"نازانم بۆچی، ڕەنگە لەبەر بێدەنگی بێت، ئەمەشەو زۆر باش حاڵی بووم مێردم هەرگیز ناگەڕێتەوە. دەبێت ئەو شتانەی لە خەوندا دەیانبینم ڕاست بن: کوشتویانە. زۆر لە مێژە لە چۆڵەوانی بووە بە خۆراکی قەل و داڵ." ئەمەی دواییانی وەک ئەوەی بشێت منداڵە نووستووەکان گوێیان لێ بێت، بەچرپە و بە هەڵچوونێکی سەیرەوە گوت.

گوتم: "ئەگەر بکوژرێم، دەمەوێت ئەم کتێبەی هەموو شتێکی خۆم پێی بەخشیوە، بەئەنجام بگەیەنیت. سوێند بخۆ بۆ ئەم مەبەستە."

"سوێند دەخۆم، بەڵام کێ کتێبەکەتان تەواو دەکات؟"

"قەرە! تۆ دەتوانیت ئەم ئەرکەی پێ ڕاپەڕێنیت."

"بابەگیان، ئەوەتانێ خۆت پێی بەدروستکردن دەدەیت. پێویستت بە من نییە."

"ڕاستە، بەڵام لەبەر خاتری تۆیە بەرگەی من دەگرێت. ئەگەر بکوژرێم، ڕەنگە بترسێت و دەست لە کتێبەکە هەڵبگرێت."

کچی ئاقڵم بەدەم بزەوە گوتی: "جا ئەو کاتە ژیانی هاوسەری لەگەڵ منیشدا پێک ناهێنێت."

لە کوێوە زانیم بزەی کردووە؟ بەدرێژاییی گشت ئەم وتوێژە، جگە لە

تیشکێک کە جاروبار لە چاوانیدا دەبریسکایەوە، هیچ شتێکی ترم نەدی. لە ناوەڕاستی ژوورەکەدا لەسەر پێ بەرامبەر یەکتر ڕاوەستابووین. خۆم پێ ڕانەگیرا و گوتم: "ئاگاتان لە یەکدی هەیە، ئاماژە بۆ هەڤدوو دەکەن؟"

"چۆن دەتوانن بیر لە شتێکی لەو جۆرە بکەنەوە؟"

بێدەنگییەکی درێژ و بەئازار هاتە ئاراوە. لە جێیەکی زۆر دوور سەگێک وەڕی. کەمێک لەرزم لێ هات و مچوڕکم پێدا هات. ژوورەوە زۆر تاریک داهات و ئیدی یەکدیمان نەدەبینی، تەنیا ئەوە نەبێت هەستمان دەکرد بەرامبەر یەکتر ڕاوەستاوین. دواتر، لەپڕ یەکترمان لە ئامێز گرت و بەهەموو هێزمانەوە یەکدیمان لە باوەش کرد. دەستی کرد بەگریان، گوتی تاسەی دایکی کردووە. دەستم بەسەریدا هێنا و قژیم ماچ کرد. هەمان بۆنی قژی دایکی لە پرچی ئەمیش دەهات. بردمە سەر جێگەکەی و لە تەنیشت منداڵە لەپاڵ یەکەوە ڕاکشاوەنی خەواندم. کاتێک بیرم لە دوو ڕۆژی ڕابردوو کردەوە، هیچ گومانێکم نەما شەکوورە و قەرە ئاگایان لە هەواڵی یەکتر هەیە.

٢٢

من ناوم قەرەیە

شەو، دوای گەڕانەوەم بۆ ماڵ، خۆم لە دەست ژنەی خاوەن خانوو ڕزگار کرد، چونکە بەخێرایی دەستی پێ کردبوو خۆی بە دایکم بزانێت. دەمودەست چوومە ژوورەکەم، لەسەر دۆشەک ڕاکشام و بیرم لە شەکوورەی خۆم کردەوە.

با لەو خشەخشەوە دەست پێ بکەم کە بەچێژی گەمەوە هزرم بۆی ڕاگرتبوو: لە هاتنی دووەمی دوای دوزازدە ساڵمدا بۆ ماڵیان، هیچ خۆی پێشانم نەدا. لە سەرێکی ترەوە، بەشێوەیەکی وا ئەفسووناویی منی گەمارۆ دابوو، دڵنیا بووم لەوەی بەردەوام دەمبینێت، وەک مێردی دوارۆژی دەمپێوێت، دەمبرێت و چێژی گەمەیەکی ئاقڵانەش لەم ڕەفتارەی وەردەگرێت. بۆیە منیش بەردەوام پێم وا بوو ئەو دەبینم. بەو جۆرە باشتر لە وتەکانی إبن العربی سەبارەت بە ئەڤین تێ گەیشتم کاتێک دەڵێت ئەڤین توانای بینینی شتە لە بینین نەهاتووەکانە و ویستی مرۆڤە بۆ هەستکردن بەبوونی بەردەوامی تەنە نەبیندراوەکانی تەنیشتی.

بە هەست ڕاگرتنم بۆ دەنگی ناو ماڵ و جیرەجیرِی تەختەکان، دەمتوانی بزانم شەکووره بەدرێژاییی کات چاودێریم دەکات. جارێک بێ هیچ گومانێک تێ گەیشتم لەگەڵ منداڵەکانی لەو ژوورەی تەنیشتەوەی سەر هەیوانەکەیە، چونکە گوێم لێ بوو منداڵەکانی یەکتریان ڕاو دەنا و شەڕیان دەکرد، بەڵام لەبەر نیگاری هەڕەشەکارانە و جووتکردنی برۆی دایکیان، هەوڵیان دەدا دەنگیان نزم بکەنەوە. تاوناتاوێک، بەشێوەیەکی ناسرووشتی دەنگی چرپەچرپی دەستکردیان و دواتریش حیلکەحیلکی پێکەنینیان دەکەوتە بەر

گـوێم. چرپەچرپەکـەشـیـان وەک نەدەچوو، بـۆ نموونە، لەبـەر پەرت نەکـردنی سەرنجی کەسێکی نوێژ دابەستوو بکرێت.

جـارێکی تر، کـاتێک باپیریان باسـی شـاکارەکانی تیشک و سـێبـەری بۆم دەکـرد، هـەردوو منداڵەکـە، شـەوکـەت و ئۆرهـان خـۆیان کـرد بە ژووردا و بە جـووڵەی ورد و بایەخ پێـدراوی پێـشـتـر دارێژراوەوە، لەسـەر سـینی قـاوەیان بۆمـان هێنـا و لە بەردەممان دایان نا. بیـرم کـردەوە ڕاسـتـیـیـەکـەی دەبوو خـەیرییـە ئەم کـارە بکات، بەڵام دایکیـان ڕێکی خسـتـووە بەمـەبەسـتی ئەوەی هەلی بینینی ئەو پیاوەی لەوانـەیە دوارۆژ ببـێت بە باوکـیـان، بـۆ منداڵەکـانی بڕەخسێنێت و بتوانێت لەمەڕ وی لەگەڵیـان بدوێت. بەدەم ئەم بیـرکردنەوانەوە بە شەوکەتم گوت: "دوو چاوی چەند جوانت هەن!" کاتێک هەستم کرد لەوانەیە ئۆرهـانی برا بچـووکی ئیرەیی پـێ ببات، بەویشـم گـوت: "ئەوانەی تۆیش". دوای ئەوەی گەڵایەکی سیسـەوەبووی گوڵە مێخەکێکم لە گیرفانم دەرهـێنا و خستمە سـەر سـینییـەکە، ڕوومـەتی هـەردوو منداڵەکەم مـاچ کـرد. دواتر، لە کـونێکی ماڵەوە دەنگی پێکەنین و حیلکەحیلک هات.

جـاروبار بەپەرۆش بـووم بزانم ئەو چاوەی چاودێریم دەکات لـە پشت کـونی کـام دیوار، کـیـژان دەرگـای داخـراو و تـەنانەت کـێـهـا بنمـیـچـەوەیە و لە چ ڕوویەکـەوە سـەیری من دەکـات. چەند درز و گـرێیـەکـەم لەبەرچـاو دەگـرت و خەیاڵی ئەوەم لێ دەدا شەکوورە لە پشت ئەو درزەوە چۆن دانیشتووە. هێشتا ئەمە نەدەبڕایەوە من بە خـتوخـۆڕایی گومانم لە خـاڵێکی تری ڕەش دەکرد و بۆ ئەوەی بۆم سـاغ بێتـەوە گـومـانەکـەم لە جێی خـۆیدایە، یان نا، ئەگـەرچی بێ ڕێزی نـواندن لە بـەرامـبـەر زاواشـمـی لـێ دەکـەوتەوە، مـن لە شـوێنـی خـۆم هەڵدەسـام و بەمـەبەسـتی ئەوەی بۆ زاوامی بسـەلمێنـم گـوێم لە گـێـڕانەوەی چیـڕۆکـەکـانێـتی، چونکە بێ وچان درێژەی بە گـێـڕانەوە دەدا، بە خۆپێشـاندانێکی گـوایە زۆر سـەرقـاڵانە و فرە سـەرسـووڕهـێنەرەوە و بەدەم بیـرکـردنەوەوە ئەمسـەر و ئـەوسـەری ژوورەکـەم دەکرد و لە درز، یـان ڕەشـایی جێی گومانی دیوار نێزیک دەبوومەوە.

کاتێک لەوێ، لە پشت ئەو شتەوەی بە کونی سەیرکردنم دەزانی، چاوم بە چاوی شەکووره نەدەکەوت، تووشی خەیاڵشکاندن دەبووم. لەپڕ هەستێکی نامۆی تەنیایی جەستەمی دادەگرت و وەک کەسێک نەزانێت لە ژیاندا چ دەکات، ئۆقرەم لێ دەبڕا.

هەندێک جار، لەپڕ لە دڵی خۆمدا هەستم دەکرد شەکووره تەماشام دەکات، زۆر بەهێزەوە بڕوام دەکرد لە ژێر چاودێریی نیگاکانی ئەودام، بۆیە خۆم دەخستە قاڵبی کەسێکەوە کاتێک بۆ کاریگەریی دانان لەسەر ئەو کچەی خۆشی دەوێت، خۆی لە ڕاستیی خۆی قوڵتر، بەهێزتر و بەدەسەڵاتتر پێشان دەدات. زۆر دواتر، بەخەیاڵمدا دەهات شەکووره و منداڵەکانی، من لەگەڵ مێردی هەرگیز لە شەڕ نەگەڕاوە و باوکی ونبوودا بەراورد دەکەن. هەمان کات خەیاڵم دەچووە سەر ناودارانی نوێی ڤینیسیا و گوێم بۆ زاوام ڕادەگرت چۆن باسی چۆنیەتیی نیگارکێشانی ئەوانی دەکرد. تەنیا لەبەر ئەوەی شەکووره لە باوکییەوە ناویانی بیستبوو، خۆزگەم دەخواست لەو ناوداره نوێیانە بچم، ئەوانەی ناوبانگی خۆیان لە ڕێی نووسینی کتێب و کێشانی نیگارەوە بەدەست هێنابوو، نەک وێنەی پیاوچاکان، چونکە لە ڕێی ئازارچەشتنەوە لە خەڵوەتگا ناوبانگ دەردەکەن، یان مێردی ونبووی کە بە سەر پەڕاندن بەهێزی بازوو و نووکی شمشێر ناوبانگی بۆ خۆی پەیدا کردبوو. بە گوتەی زاوام، نیگاری ئەو ناودارانە بە ئیلهام وەرگرتن لە هێزی گۆشە پڕ لە ڕازەکان و تاریکاییی بە چاو بیندراوی دنیا کێشراون. زاوام خۆی شاکارەکانی دیبوو، هەوڵی دەدا بۆ برازای خۆی بگێڕێتەوە و برازاش هەرگیز نەیدیبوون. هەوڵێکی لە ڕادەبەدەرم دەدا تا بتوانم بیانهێنمە بەرچاوی خۆم، بەڵام لە ئاکامدا نەمدەتوانی خەیاڵی هیچ شتێک بکەم، بۆیە تووشی جۆرێک لە ئاڵۆزی دەبووم و خۆمم بچووک دەهاتە پێش چاو.

دیسان لەپڕ شەوکەتم لە بەردەم خۆم بینی. کاتێک بەبڕیارەوە لێم نێزیک کەوتەوە، وام زانی وەک ئەوەی لەکن هەندێک لە هۆزەکانی عەرەب لە ما وراء النهر و نەتەوەکانی چەرکەز لە چیاکانی قەفقاس باوە، گەورەترین منداڵی

نێرینەی ماڵ دەستی مێوان تەنیا کاتی هاتن نا، بگرە لە بەڕێ کردنیشیدا ماچ دەکات. بێ ئەوەی بەخۆم بزانم، دەستم بۆ درێژ کرد تا ماچی بکات و بیبات بۆ تەوێڵی. هەمان سات و لە جێگەیەکی نادوورەوە گوێم لە شەکوورە بوو پێ کەنی. ئەرێ تۆ بڵێیت بەمن پێ بکەنێت؟ شپرزە بووم، بیرەبیرەم پێ کەوت و بۆ خۆ ڕزگارکردن، وەک بڵێیت داواکراو لە من ئەمەیە، شەوکەتم گرت و هەردوو گۆنایم ماچ کرد. کاتێک ئەمەم کرد، زانیم قسەم بە زاوام بڕیوە، بەڵام بۆی ڕوون بێتەوە بێ ڕێزیم بەرامبەری نەنواندووە، بزەیەکم بۆی کرد. لەلایەکی دیش، بۆ ئەوەی بزانم داخۆ بۆنی دایکی پێوەیە، لەپڕ و بە هۆشیاری بۆنێکی منداڵەکەم کرد. ئەو کاتەی هەستم کرد پارچە کاغەزێکی خزاندووەتە دەستمەوە، دەمێک بوو شەوکەت ڕووی وەرگێڕابوو و دوور دەکەوتەوە.

دەستی خۆم گرمۆڵە کرد و کاغەزەکەم وەک خشڵێک تێیدا شاردەوە. کاتێک بەتەواوی حاڵی بووم ئەمە نامەیە و لە شەکوورەوە بۆم نێردراوە، هێندەی نەمابوو لەبەر شادمانی سەرسامانە بۆ زاوام لە قاقای پێکەنین بدەم. ئایا تەنیا ئەمە بەڵگە نەبوو بۆ ئەوەی شەکوورە بەتەواوی هێزەوە منی دەوێت؟ لەپڕ و بەشێوەیەکی چاوەڕوان نەکراو لە خەیاڵی خۆمدا من و شەکوورە وەک شێت جووت دەبووین. ئەوەندە خەیاڵبلاوانە باوەڕم دەکرد ئەو شتەی ناو خەیاڵم بە ماوەیەکی نێزیک بەدی دێت، تا هەستم کرد هەرامەکەم لە بەردەم زاوام و بەشێوەیەکی نەگونجاو ڕەپ بووە. لەە خۆمم پرسی تۆ بڵێیت شەکوورە ئەمەی دیبێت؟ بۆ ئەوەی سەرنجی خۆم لەسەر خاڵێکی تر کۆ بکەمەوە، بەدرێژی گوێم بۆ گێڕانەوەکانی زاوام ڕاگرت.

زۆر دواتر، کاتێک زاوام خۆی درێژ کرد بۆ ئەوەی پەڕەیەکی نەخشێندراوی تری کتێبەکەیم پێشان بدات، من کاغەزەکەم کردەوە. بۆنی گوڵە شیلانی لێ دەهات، سەیرم کرد و دیتم هیچی تێدا نەنووسراوە. لەبەر ئەوەی نەمدەتوانی بڕوا بکەم کاغەزێکی خاڵییە، هەڵم گێڕایەوە و ئەمدیو و ئەودیوم کرد.

زاوام گوتی. "پەنجەرە! بەکارهێنانی شێوازی ڕوانگە وەک سەیرکردنی دنیا وایە لە پەنجەرەوە. ئەو کاغەزە چییە؟"

گوتم: "هیچ نییە زاوا ئەفەندی." بەڵام دواتر تێر و پڕ بۆنم بە کاغەزەکەوە کرد.

دوای نانی نیوەڕۆ، لەبەر ئەوەی نەمویست دەستتشۆری زاوام بەکار بهێنم، مۆڵەتم لێی وەرگرت و چوومە ئاودەستی ناو باخچە. ئەوێندەرێ وەک شەختە سارد بوو. بێ ئەوەی بهێڵم پاشەڵم زۆر بتەزێت، بەپەلە کاری خۆم تەواو کرد و دەرچوومە دەرەوە. بینیم شەوکەت وەک ڕێگر، بەڵام لە بێدەنگییەکی چەپەڵدا لە بەردەمم قوت بووەوە. دەستتشۆرە پڕەکەی باپیری بەدەستەوە بوو، هێشتا هەڵمی لێ هەڵدەسا. لە پشت منەوە چووە ئاودەستەکەوە و دەستتشۆری خاڵی کردەوە. لە دەرەوە، بە دەستتشۆری دەسییەوە گوپە خرپنەکانی پڕ کرد لە فوو و چاوە جوانەکانی لە ناو چاوم بڕی.

گوتی: "تۆ هەرگیز پشیلەی مردارەوەبووت دیوە؟" لووتی، کتومت ئەوەی دایکی بوو. ئایا دایکی سەیرمانی دەکرد؟ سەرێکم بەرز کردەوە، بینیم پەنجەرەی خەیاڵیی نهۆمی دووەم، ئەو پەنجەرەیەی دوای چەندین ساڵ بۆ یەکەم جار شەکوورەم تێدا دیبوو، دەریوانەکەی داخرابوو.

"نەخێر."

"پشیلەی مردارەوەبووی ماڵی جووی لە سێدارەدراوت پێشان بدەم؟"

بێ ئەوەی چاوەڕێی وەڵامی من بکات، چووە کۆڵان، دەستی بە ڕۆیشتن کرد و چووە باخچەیەکی فەرامۆش کراوەوە. لەو دەوروبەرە بۆنی گەڵای تەڕ، ڕزیو و کەمێکیش کەڕوو دەهات. منداڵەکە، بە متمانەی کەسێکی زۆر شارەزای شوێنکەوە و بەدەم تەپەتەپی هەنگاوەکانییەوە خۆی کرد بە دەرگای ماڵێکی زەردی هەڵکەوتووی چۆڵاییی پشت ڕیزێک دار هەنجیر و دار بادەمی خەمبار.

ماڵەکە چۆڵ و هۆڵ بوو، بەڵام وەک ئەوەی کەسانێکی تێدا بژین، وشک و کەمێکیش گەرم بوو.

پرسیم: "ئەمە ماڵی کێیە؟"

"ماڵی جووەکانە. دوای ئەوەی پیاوەکە مرد، ژن و منداڵەکانی گواستیانەوە

بۆ لەنگارگەی یەمیش لە گەڕەکی جوولەکان. ئێستا ئەستەری بوخچەگێڕان ڕاسپاردووە خانووەکەیان بۆ بفرۆشێت." ڕووی لە سووچێکی ژوورەکە کرد، گەڕایەوە و گوتی: "پشیلەکە ڕۆیشتوە، نەماوە."

"مەگەر پشیلەی مردارەوەبوو دەڕوا؟"

"باپیرم دەڵێت مردووان دەگەڕێن."

گوتم: "بەڵام خۆیان نا، ڕۆحیان دەگەڕێت."

دەستشۆری باوەشی توند بەخۆیەوە نووساندبوو، بە دەربەستەوە گوتی: "لە کوێوە دەزانیت؟"

"وایە دەزانم، تۆ هەموو جارێ دێیت بۆ ئێرە؟"

"دایکم و ئەستەر دێن بە شەویش دێو و درنج دێنە ئێرە، بەڵام من لێرە ناترسم. تۆ هیچ کاتێک مرۆڤت کوشتووە؟"

"بەڵێ."

"چەند دانە؟"

"زۆر نا، دووان."

"بە شمشێر؟"

"بە شمشێر."

"ئەی ڕۆحەکانیان دەگەڕێن؟"

"نازانم. بەڵام بە قسەی کتێب بێت، دەبێت بگەڕێن."

"مامە حەسەنم شمشێرێکی سووری هەیە بگاتە هەرچییەک دەیبڕێت. خەنجەرێکی دەسک یاقووتیشی هەیە. ئەرێ تۆ باوکی منت کوشتووە؟"

بە سەر جووڵەیەکم کرد نە واتای بەڵێ و نە واتای نەخێری دەگەیاند. "تۆ لە کوێوە دەزانیت باوکت کوژراوە؟"

"دایکم دوێنێ وای گوت. دەڵێت ئیدی ناگەڕێتەوە. لە خەونی خۆیدا دوێتی."

ئەها هەندێک کاری نابەجێ هەیە ئامادەمان کردووە بۆ ئەوەی بۆ

بەرژەوەندیی چەپەڵی خۆمان، هەستی زایەندی گرگرتوومان و ئەڤینی دڵشکێنەرمانی بکەین، بەڵام ئەگەر هەل بێتە پێشەوە، دەمانەوێت بۆ ئامانجی باڵاتری بکەین، منیش بەهەمان شێوە لەو ساتەدا جارێکی تریش بڕیارم دا ببمە بابی ئەو هەتیوانە. لەبەر ئەوە، پاش ئەوەی بۆ ماڵ گەڕاینەوە، باشتر گوێم بۆ گێڕانەوەکانی باپیری ڕاگرت لەمەڕ ئەو کتێبەی پێویست بوو من نووسین و نیگارەکانی بە ئەنجام بگەیەنم.

با لەو نیگارانەوە دەست پێ بکەم کە زاوام پێشانی منی دابوون، بۆ نموونە لە ئەسپەکەوە: سەرباری نەبوونی مرۆڤ لەم نیگارەدا و خاڵیبوونی دەوروبەری ئەسپەکە، نەمدەتوانی بڵێم ئەمە نیگاری ئەسپێکە و هیچی تر. ئەسپەکە لەوێدا بوو، بەڵام دیاریش بوو سوارە خۆی لا دابووە کەنارەوە، یاخۆ لە ئاکامدا لە ناو پووش و پەڵاشی بەشێوازی قەزوینی کێشراوی دواوە، پەیدا دەبێت. مرۆڤ بخوازێت و نەخوازێت، ئەمە لە زینی سەر ئەسپەکە و نەخشی بەگانەی کێشراوی سەریەوە حاڵی دەبوو، یان ڕەنگە چەند کەسێکی شمشێر بەدەست لەوەدا بن لە تەنیشت ئەسپەکەوە پەیدا بن.

دیار بوو زاوا داوای لە یەکێک لەو وەستایانی نیگارکێش، لەوانەی بەنهێنی لە نیگارخانەوە بانگیانی دەکرد، کردبوو نیگاری ئەسپێکی بۆ بکێشێت. نیگارکێشی لە شەودا هاتوو، تەنیا دەیتوانی نیگاری ئەسپ وەک بەشێک لە داستانێک لەبەر لەسەر کاغەز بکێشێت و بەو جۆرە دەست بکات بەدروستکردنی، چونکە نیگارەکەی کتومت وەک قاڵب خستبووە ئەقڵی خۆیەوە. ئاشکرایە نیگارکێش هەزاران جار چەندین هاوشێوەی ئەو نیگارەی لە دۆخەکانی شەڕ و جڤاتەکانی ئەڤیندا دیوە، بەڵام دەبێت زاوام بە ئیلهام وەرگرتن لە ڕێبازەکانی شێوازی فەرەنگی، دەستی خستبێتە کاری وەستای نیگارکێشەوە: بۆ نموونە گوتبێتی: "نیگاری سوارەکە مەکێشە. لەوێشدا دارێک بکێشە، بەڵام با بچووک بێت و لە دواوە بێت."

نیگارکێشی بەشەو هاتوو، هاوشانی زاوام لە بەردەم سندووقێک دادەنیشت، لەبەر ئەوەی زاوام بۆ هەریەکەیان پارەیەکی باشی دەدایێ،

ڕاشکاوانەتر بڵێم، بەهۆی ئەوەی کێشانی ئەو نیگارە نامۆیانە شتێکی سەرنجڕاکێش بوو، نیگارکێش لەبەر تیشکی مۆم بەچێژەوە نیگاری جڤاتە لەبەرکراو دەست پێ ڕاهاتووەکانی خۆی و نیگاری تری نامۆ، لە ڕێسابەدەر و لە یەکنەچووی دەکێشا. بەڵام ئەو نیگارکێشەش کتومت وەک زاوام دەگەیشتە خاڵێک و لەوە بەدواوە نەیدەزانی ئەم نیگاری ئەسپە بۆ خەمڵاندنی کام چیرۆک دەکێشرێت. داخوازیی زاوام لە من ئەوە بوو سەیری ئەم نیگارانەی بەشێوازی نیوە ڤینیسیایی و نیوە عەجەمی کێشراو بکەم و لە پەڕەکانی بەرامبەریان چیرۆکی گونجاویان بۆ بنووسم. بۆ ئەوەی شەکوورەم دەست بکەوێت، پێویست بوو هەرچۆنێک بووە ئەو چیرۆکانە بنووسمەوە، بەڵام جگە لە گێڕانەوەکانی چیرۆکبێژی قاوەخانە، هیچی ترم بە خەیاڵدا نەدەهات.

٢٣

دواجارپێم دەڵێن بکوژ

سەعاتە چاڵمەکەم بە کرتەکرت دەیگوت کات ئێوارەیە. هێشتا بانگ نەدرابوو، بەڵام لە مێژ بوو من مۆمدانی تەنیشت مێزی کتێبەکانم داگیرساندبوو. ئەو کاتەی بە قەڵەمەکەم، لەسەر کاغەزێکی باش پۆڵیشکراو و جوان سفتکراوی لە مەرەکەبی ڕەشی حەسەن پاشا هەڵکێشراو، لەبەر و بەپەلە نیگاری ئەفیۆنکێشێکم تەواو کردبوو، لە ناخی خۆمدا گوێم لە هەمان دەنگ بوو کە هەموو ئێوارانێک منی بۆ کۆڵان بانگ دەکرد، بەڵام ددانم بە خۆمدا گرت. ئەوەندە سوور بووم لەسەر ئەوەی ئێوارە نەڕۆمە کۆڵان و لە ماڵ کار بکەم، تەنانەت جارێک هەوڵم دابوو لە دیوی ناوەوە دەرگای ماڵەکەم بزماررێژ بکەم.

ئەم کتێبەی بەپەلەپڕووزێ نەخشاندبووم، ڕاسپاردەی ئەرمەنییەک بوو. بەیانییەک پێش ئەوەی کەس لە خەو بێدار بێتەوە، یارۆ لە گالاتەوە هات و دەرگای کوتا. ئەم کابرایە سەربار ئەوەی لاڵە، کاری وەرگێڕان و ڕابەرایەتیی دەکات، کاتێک گەڕیدەکانی فەرەنگ و ئیتاڵی داوای پۆشاکنامە دەکەن، دەستبەجێ دێت دەمدۆزێتەوە و دەست دەکات بە سەودا و مامەڵەیەکی سەخت. لەبەر ئەوەی سەرلەبەیانی بۆ پۆشاکنامەیەکی مامنێوەندیی بیست نیگاری بە سەد و بیست ئاکچە ڕێک کەوتبووین، کاتی نوێژی ئێوارە لە دانیشتنێکدا بە بایەخ پێدان و وردەکارییەوە نیگاری جلوبەرگی دەرزەنێک مرۆڤی ئەستەنبوڵیم کێشا: شیخ الإسلام، سەرگەورەی دەرگاوانان، پێشنوێژ، یەنیچەرە، دەروێش، ئەفسەر، قازی، جگەرچی، جەلاد –نیگاری جەلاد لە کاتی ئەشکەنجەداندا زۆر برەوی هەیە–، سواڵکەر، ژن بە ڕێگەی گەرماوەوە،

ئەفیۆنکێش. لە پێناوی پەیداکردنی چوار پێنج ئاکچەی زیادەدا ئەوەندەم لەم کتێبانە نەخشاندبوو، بۆ ئەوەی کاتی کێشانی نیگارەکان بێزار نەبم، بۆ خۆم گەمەم دادەهێنا؛ بەخۆم دەگوت بێ ئەوەی فڵچەکەم لەسەر کاغەز هەڵبگرم، نیگاری قازی دەکێشم، یان چاو دەنووقێنم و نیگاری سواڵکەر دەکێشم.

گشت ڕێگر، شاعیر و خەمباران دەزانن کاتێک بانگی ئێوارە دەدرێت، جنۆکە و ئیبلیسەکانی ناخیان هەموو پێکڕا هەڵدەگەڕێنەوە، یاخی دەبن و لە ڕێ لایان دەدەن. دەنگل بێ ئۆقرەی هەناومان دەڵێت: "بۆ دەرەوە، بۆ دەرەوە، ڕاکە بۆ ناو مرۆڤەکانی تر، بۆ تاریکی، پەرێشانی و مەینەتی." ساڵانی خۆم تەرخان کردبوو بۆ هێورکردنەوەی ئەو جنۆکە و ئیبلیسانە. ئەو نیگارانەی زۆر کەس بەپەرجووی دەستی منیان دەزانی، من بە هاوکاریی ئەم جنۆکە و ئیبلیسانە توانیبووم بیانکێشم. بەڵام ماوەی حەوت ڕۆژە، لەو کاتەوەی ئەو نامەردەم کوشتووە، ئیدی بە ئێوارانیش جنۆکە و ئیبلیسەکانی هەناوی خۆمم بۆ دابین ناکرێت. ئەوان هێندە بەتوندی هەڵدەگەڕێنەوە و یاخی دەبن، وا بەخۆم دەڵێم: ئەگەر کەمێک بچمە دەرێ، ڕەنگە داساکێن و هێور ببنەوە.

دوای ئەم قسەیەم، بێ ئەوەی حاڵی بم چۆن ڕووی دا، وەک هەموو جارێک خۆمم لە کۆڵان دیتەوە. خێرا ڕۆیشتم. بێ ڕاوەستان بە کۆڵانی بەفراوی، هەورازی شەختەبەستوو، ڕێڕەوی قوڕاوی و ئەو پلیکانانەی کەس پیایاندا ناڕوات، تێ پەڕیم. تا زیاتر دەڕۆیشتم، تاریکیی شەو بۆ ناو چۆڵترین و بێ مرۆترین گۆشەکانی شار شۆڕ دەبووەوە، تاوانەکەم هێدی هێدی لە دوامەوە بەجێ دەما و چەندی هەنگاوەکانم لە کۆڵانە تەنگەکان، خانە بەردینەکان، دەرزخانەکان و دیواری مزگەوتەکاندا دەنگیان دەدایەوە، ترسەکانم سووکتر دەبوون.

لاقەکانم لە خۆیانەوە منیان هێنایە ئەم گەڕەکە چەپگیرەی هەموو شەوێک بۆی دێم. خێو و جنۆکەش ناتوانن بێترس خۆیان بکەن بەم کۆڵانە چۆڵکراوانەدا. بیستبووم دەگوترا نیوەی پیاوانی ئەم گەڕەکە لە شەڕی عەجەماندا کوژراون و نیوەی تریشیان لەبەر شوومی و نەگبەتی لە گەڕەک

باریان کردووە، بەڵام من بڕوا بە شتی وا ناکەم. تەنیا کارەساتێک بەهۆی شەڕی عەجەمەوە بەسەر ئەم گەڕەکە دڵگیرە هاتبوو: چل ساڵ لەمەوبەر دەرگای تەکیەی قەلەندەر بەبیانووی ئەوەی بووە بە هێلانەی دوژمن، بە زنجیر بەسترابوو.

لە پشت دڕک و داڵی تووترکەکان و ڕووەکەکانی خارەوە(*)، ئەو ڕووەکانەی تەنانەت لە ساردترین هەواشدا بۆنیان دێت، سووڕامەوە، بەوردەکاریی خۆم تەختەکانی نێوان دووکەڵکێشی شکاو و پەنجەرەی دەریوانە داخراوم ڕاست کردەوە و چوومە ژوورەوە: بۆنی بخوور و کەرووی سەد ساڵەم هەڵکێشایە هەناوی خۆمەوە. بەهاتنم بۆ ئێرە بەڕادەیەک شادمان بووم، وام زانی فرمێسک بە چاوانمدا دێتە خوارێ.

ئەگەر تا ئێستا نەمگوتبێت، ئەوا ئێستا دەمەوێت بڵێم لە خوا نەبێت، لە کەسی تر ناترسم و ئەو سزایەی لەم دنیایە بۆم دەبڕدرێتەوە، لە چاوی مندا دوو پارە ناکات. ترسی من ئەو ئازارەیە، وەک لە قورئانی پیرۆزدا، بۆ نموونە، لە سوورەتی الفرقان-دا بە ئاشکرا هاتووە و بکوژانی جۆری من لە ڕۆژی قیامەتدا دەیچێژن و دەگوترێت چین لەسەر چین زیاتر دەبێت. ڕەنگ و تەوژمی ئەم سزایە، ئەو دیمەنانەی دۆزەخم بیر دەخاتەوە کە وەستایانی نیگارکێشی کۆنی عەرەب بەسادەیی و منداڵانە، بەڵام بەشێوەیەکی ترسناک لەسەر پێستی ئاژەڵ کێشاویانە و لەو کتێبی کۆندا هەن و بەدەگمەن دەکەونە دەستم. نازانم لەبەر چی، بەڵام دیمەنی ئەشکەنجەی بەدەستی مامۆستایانی چین و مەگۆل کێشراویشم بیر دەخاتەوە. کاتێکیش ئەم سزایە لە پێش چاوم بەرجەستە دەبێت، ناتوانم واتایەکی تری نەدەمێ و لەسەر ئەم لۆجیکە نەڕۆم. باشە ئایەتی ژمارە سی و سێی سوورەتی الإسراء چ دەڵێت؟ مەگەر نالێت ئەگەر لەسەر هەق نەبێت، کەسێک مەکوژن خوا کوشتنی ئەوی لێتان قەدەغە

(*) خار، یان غار: جۆرێک داری هەردەم سەوزە و گەڵاکانی لە چەندین جۆری خواردندا بەکار دەهێندرێت.

کـردبێت؟ باشـــە، ئەگــەر وا بێت: ئەو نامـــەردەی ڕەوانەی دۆزەخم کــردبوو، باوەڕمەندێک نەبوو لەوانەی خوا کوشتنیانی قەدەخە کردووە و منیش هۆکاری ڕەوام هەبوو بۆ پانکردنەوەی سەری.

ئەم کابرایە لە دژی ئێمە، کارمەندانی ئەو کتێبەی سوڵتانمان بەنهێنی ڕاسپاردەی دروستکردنی دابوو، بووختان و زماندرێژیی دەکرد. ئەگەر نووزەم لێ نەبڕیبایە، زاوا ئەفەندی و سەرجەم وەستایانی نیگارکێش و تەنانەت مامۆستا عوسمانیشی بە زەندیق ڕادەگەیاند و فرێمانی دەدایە بەردەم موریدانی هاربووی مەلای ئەرزەڕوومی. ئەم ئەرزەڕوومییانە خۆیان بۆ پێشاندانی هێز لە بیانوو دەگەڕێن، هەر هێندەی چاویان پێوە بێت بێکەسێک بە دەنگی بەرز بڵێت وەستایانی نیگارکێش کاری پێچەوانەی ئاین دەکەن، ئەوا تەنیا وەستایانی نیگارکێش نا، بگرە گشت نیگارخانە تەخشان و پەخشان دەکەن و سوڵتانیشمان بێ ئەوەی نقەی لێوە بێت، تەماشا دەکات.

وەک لە هاتنی هەموو جارێکمدا کردبووم بە خوو، بە گسک و پارچە پەڕۆیەکی شاردراوە لە سووچێک، ئەو ناوەم گسک دا و خاوێنم کردەوە. بەدەم ڕاپەڕاندنی ئەم کارەوە، هەناوم گەرم بووەوە و هەستم کرد بەندەیەکی گوێڕایەڵی خوام. دوور و درێژ لە خوا پاڕامەوە تا لە پێدانی ئەم هەستی خۆ بەباش زانینە درێغیم لێ نەکات. سەرمایەکی گورچووبڕ کاری لە مێشکم کرد. خەریک بوو ئازاری چەپەڵی دەوری قوڕگم سەری هەڵدەدا، دەرچوومە دەرەوە.

یەکسەر دوای ئەوە، بەهەمان باری دەروونیی ناجۆرەوە خۆم لە گەڕەکێکی تری تەواو جیاواز دیتەوە. نازانم لە نێوان گەڕەکی تەکیەی چۆڵکراو و ئێرەدا چ ڕووی دا، بیرم لە چی کردووەتەوە و چۆن هاتوومەتە ئەم کۆڵانە؟ ئەمبەر و ئەوبەری ئەم کۆڵانە داری سەرووی لێ نێژراوە.

بەڵام چەندەش بڕۆم، بیرۆکەیەک هەیە وەک گورگ هەناوم دەخوات و ناتوانم لە پاش خۆم بەجێی بهێڵم. ئەگەر بۆ ئێوەی باس بکەم، ڕەنگە کەمێک بارم سووکتر بێت. ئەگەر دەخوازن بە درۆزنی سووک و چرووک و ئەگەر پێشتان خۆشە بە زەریف ئەفەندیی داماو ناوی دەبەین -هەردووکیشیان هەر هەمان

شتن–، زەڕکاریی خوا لێخۆشبوو ماوەیەکی کورت پێش ئەوەی ببێت بە خوا لێخۆشبوو، بەگەرمی زاوای تاوانبار کرد و شتێکی تریشی بە من گوت. کاتێک بۆی دەرکەوت قسەی سەبارەت بە پێڕەویکردنی زاوا ئەفەندی لە ڕوانگەی گاوران لە گشت نیگارەکانیدا زۆر کاری لە من نەکردووە، ئەمجار ئەو چەپەڵە گوتی: "دوایین نیگارێکی هەیە، زاوا لەو نیگارەدا جنێو دەدات بەهەموو شتێک لەو شتانەی ئێمە باوەڕمان پێیان هەیە. ئەوەی دەیکات، ئیدی زەندیقی نییە، بگرە ڕاست و ڕەوان کفرە." سێ هەفتە بەر لەم بووختانەی ئەو هیچ و پووچە، زاوا ئەفەندی بەڕاستی داوای لە من کردبوو لە سووچی جیاجیای کاغەزێکدا، وەک ئەوەی لە نیگاری فەرەنگیدا هەیە، نیگاری کۆمەڵێک شتی جیاوازی تا ڕادەی سەرسووڕمان لە یەکتر دوور –ئەسپ، پارە و شتی وەک مەرگ–ی بۆ بکێشم. ڕووبەری ئەو پەڕە خشتە بۆ کێشراوەی داوام لێ کرابوو بینەخشێنم و بڕێکی زۆری ئەو بەشەی زەریف ئەفەندیی بەلەنگاز زەڕکاری بۆی دەکرد، وەک ئەوەی بویستریێت لە من و وەستایانی تری نیگارکێش بشاردرێتەوە، بەردەوام کاغەزی تری بەسەرەوە بوو.

دەمەویێت لە زاوا بپرسم لەو دوایین نیگارە مەزنەدا چ دەکێشێت، بەڵام زۆر شت هەن ناهێڵن بپرسم. ئەگەر بپرسم، بە دڵنیایی گومان دەکات من زەریف ئەفەندیم کوشتبێت و ئەم گومانەشی لەکن گشت کەسێک بڵاو دەکاتەوە. شتێکی تری هۆکاری ئۆقرە لێبڕانم ئەوەیە، ئەگەر من ئەم پرسیارەی لێ بکەم، ئەوا زاوا دەڵێت زەریف ئەفەندی لەسەر هەقە. هەندێک جار بەخۆم دەڵێم با لە ڕووی بەدگومانیی خۆمەوە بپرسم، نەک ئەوەک ئەوەی زەریف ئەفەندی ئەم گومانەی لەکنم وروژاندبێت، بەڵام ئەمە ترسەکانم کەمتر ناکاتەوە. ئەگەر مرۆڤ پێ نەزانێت و ڕەفتاری پێچەوانەی ئاین بنوێنێت، لەوانەیە شتێکی هێندە ترسناک نەبێت، بەڵام ئێستا هەموو شتێک بۆ من ڕوون و ئاشکرایە.

لاقەکانم، کە بەردەوام لە سەرم بە ئاوەزترن، لە خۆیانەوە منیان برد تا کۆڵانی ماڵی زاوا ئەفەندی. خۆم خزاندە گۆشەیەکەوە و ئەوەندەی توانیم لە تاریکیدا ببینم، تێر و پڕ سەیری ماڵەکەم کرد: خانوویەکی دوونهۆمیی گەورە

و پۆشتە و پەرداخ لە ناو دار و درەختدا! نەم دەزانی شەکوورە لە کام گۆشەی ماڵدایە. جۆری ئەوەی لە هەندێک نیگاردا هەیە لەوانەی لە سەردەمی شا تەهماسپدا لە تەورێز کێشراون، وەک ئەوەی ماڵەکە بە چەقۆ کرابێت بە دوولەتەوە، لە خەیاڵی خۆمدا هەوڵم دا بیهێنمە پێش چاوی خۆم نیگاری شەکوورە لە پشت کام دەریوانەوە بکێشم.

دەرگا کرایەوە. لە تاریکیدا بینیم قەرە لە ماڵ دەرچوو. زاواش کەمێک لە پشت دەرگای حەوشەوە تاوێک بەدلۆڤانی بۆ قەرەی ڕوانی و دەرگای داخست.

تەنانەت سەری جەنجاڵ و پڕ لە خەیاڵیشم دەستبەجێ بە ئازارەوە و خۆبەخۆ ئەم سێ ئەنجامەی لەو دیمەنە هەڵێنجا:

یەک: قەرە لەبەر ئەوەی هەرزانترە و مەترسیی کەمترە، زاوا ئەفەندی، کتێبەکەمان، کتێبەکەی ئێمە بە وی بەتەواو کردن دەدات.

دوو: شەکوورەی شۆخ شوو بە قەرە دەکات.

سێ: قسەکانی زەریف ئەفەندیی داماو ڕاست دەرچوون: بەختوخۆڕایی کوشتبووم.

لەم دۆخانەدا، واتە ئەو ئەنجامە بەئازارەی دڵمان هەوڵ دەدات و پێی ناگات، هەر ئەوەندەی ئەقڵی بێ بەزەییمان پەی پێ برد، هەموو جەستەمان لێی هەڵدەگەڕێتەوە. سەرەتا، نیوەی ئەقڵم بەوپەڕی هێزەوە دژی ئەنجامی سێهەم ڕاوەستایەوە، چونکە دەڵێت من بێ هیچ هۆیەک بووم بە بکوژێکی چەپەڵ. لەم کاتەدا، لاقەکانم دیسان خێراتر و لۆجیکییانەتر لە ئەقڵم هەڵسوکەوتیان کرد و بگرە منیان خستبووە دوای قەرە ئەفەندی.

چەند کۆلانێکمان بڕیبوو، بیرم کردەوە کوشتنی ئەم قەرەیەی لە ژیان و لە خۆ ڕازییەی پێشمەوە زۆر ئاسانە. بەم کارەش دەمتوانی خۆم لە ڕووبەڕووبوونەوەی هەردوو ئەنجامی یەکەم و دووەم ڕزگار بکەم، چونکە بە ئەقڵ پەیم بردبوو بەو ئەنجامانە و تەنگیان پێم هەڵچنیبوو. ئەو کاتە

نەشدەکەوتمە بارێکەوە بەختوخۆڕایی کەللەی زەریف ئەفەندیی بەستەزمانم شکاندبێت. وای بۆ چووم ئەگەر ئێستا هەشت نۆ شەقاو ڕابکەم، لە دواوە خۆمی پێ بگەیەنم و بەتەواوی هێزمەوە گورزێک لە سەری بسرەوێنم، هەموو شتێک وەک لە ڕابردوودا هەبووە، بەردەوام دەبێت، زاوا ئەفەندی بانگم دەکات و دەڵێت با کتێبەکەمان بەئەنجام بگەیەنین. بەڵام لایەکی دروست و خۆپارێزتری ئەقڵم (جا زۆر جاران لە ترس بترازێت، ئایا دروستی چ شتێکی ترە؟)، هێشتا پێمی دەگوت ئەو نامەردەی تۆپاندبووم و فرێم دابووە بیرەوە، بەڕاستی بووختانچی بووە. ئەگەر ئەمە ڕاست بێت، واتای وایە من ئەوم بێ هۆ نەکوشتووە، زاوا ئەفەندیش شتێکی نهێنی لە کتێبەکەیدا نییە و من بۆ ماڵی خۆی بانگ دەکات.

بەڵام کاتێک بۆ قەرەم دەڕوانی لە پێش منەوە ڕێگەی دەبڕی، دەستبەجێ حاڵی دەبووم: هیچ کام لەمانە هەلی پێکهاتنیان نەبوو. هەمووی خەیاڵ بوو. قەرە لە من ڕاستتر بوو. بەسەر هەمووماندا دێت: هەندێک جار لۆجیکییانە بیر دەکەمەوە و دەڵێم دوای چەندین هەفتە و ساڵ خەیاڵکردنەوە، ڕۆژێک شتێک دەبینین، ڕووخسارێک، جلوبەرگێک، مرۆڤێکی بەختەوەر دەبینین و تێ دەگەین خەیاڵەکانمان بەدی نایەن، بۆ نموونە، دەڵێین هەرگیز ئەو کچەمان نادەنێ، یاخۆ هیچ کاتێک ناگەیەندرێینە ئەو پلەیە.

بە نەفرەتێکی قوڵی دڵی داخکەرەوە سەیری سەر و پشتەمل، هەڵبەز و دابەزی شانەکانی و ڕێ و ڕۆیشتنیم کرد -دەتگوت بە منەتەوە هەنگاو دەنێت-، لار و لەنجەی قەرە دەماری مێشکی مرۆڤی دەهاڕی. کەسانی وەک قەرە لە ئازاری ویژدان بەدوورن، پاشەڕۆژێکی بەختەوەریان لە پێشە، سەرانسەری دنیا بە ماڵی خۆیان دەزانن و وەک سوڵتانێک بچێتە پشتیرەوە، هەموو دەرگایەک دەکەنەوە و یەکسەر ئێمەی لە ژوورەوە دانیشتوو دەشکێننەوە. بەزۆر خۆم ڕاگرت تا بەردێک هەڵنەگرم، بەدوایدا ڕانەکەم و نەیکێشم بە سەریدا.

کاتێک ئێمە، دوو پیاوی ئەڤیندار بەهەمان ژن، ئەو لە پێشەوە و منیش -

ئەو بە هیچ جۆرێک هەستی پێم نەکردووە- لە دواوە، بە کۆڵانەکانی ئەستەنبوڵدا دەخوولێینەوە، هەڵدەکشێین، دادەبەزین و دەردەچین، گاڤێک بە کۆڵانە چۆڵکراوەکان بۆ شەڕە سەگ، بە شوێن سووتاوییەکانی مۆڵگەی خۆمەڵاسدانی جنۆکە، بە حەوشەی ئەو مزگەوتانەی فریشتە لە گومەزەکانیاندا پاڵ کەوتوون و نووستوون، بەتەنیشت ئەو دار سەرووانەی بە وژەوژ لەگەڵ ڕۆحەکان دەدوێن، بە قەراغ ئەو گۆڕستانە بەفر لێنیشتووانەی خێو و تارماییان تێدا ئاوێتە بووە، کەمێک بەلای ئەو ڕێگرانەی قوڕگی پیاو هەڵدەڕن، بە نێوان دیواری دووکانی لە ژماردن نەهاتوو، ئاخوڕ، تەکیە، مۆمخانە و سەڕاجدا وەک دوو برا تێ دەپەڕین، پێم وایە من دوای نەکەوتووم، بگرە لاسایی ئەو دەکەمەوە.

٢٤

من ناوم مەرگە

وەک دەبینن من مەرگم، بەڵام پێویست ناکات بترسن، چونکە هەمان کات نیگاریشم. کەچی لە چاوتاندا دەخوێنمەوە لێم دەترسن. هەرچەندە سوور دەزانن من ڕاستی نیم، بەڵام وەک ئەوەی لەگەڵ مەرگ خۆیدا ڕووبەڕوو بووبنەوە، جۆری منداڵانی نوقمبووی ناو گەمە شپرزە دەبن و ئەمەش مایەی خۆشحاڵی منە. تا زیاتر سەیرم بکەن، هەست دەکەن کاتێک ساتی کۆتایی، ئەو دەمەی مەحاڵە خۆتانی لێ بپارێزن، نێزیک دەبێتەوە، چۆن لە ترساندا ژێر خۆتان پڕ دەکەن. گاڵتە نییە؛ بەتایبەتی بەشی هەرە زۆری پیاوانی شێر ئاسا، لە بەرەنگاربوونەوەی مەرگدا خۆیان ڕادەست دەکەن. بۆیە ئەو مەیدانی شەڕانەی هەزاران جار بەدەستی ئێوە نیگاریان کێشراوە، بۆنی خوێن، باروت و زرێی داخبوویان لێ نایەت وەک ئەوەی گومان دەکرێت، بگرە بۆنی گوو و گۆشتی بۆگەنیان لێ دێت.

دەزانم جاری یەکەمتانە نیگارێکی مەرگ دەبینن.

ساڵێک لەمەوبەر، پیرێکی درێژ، زراڤ و پڕ لە نهێنی، مامۆستای لاوی بکێشی منی بۆ ماڵی خۆی بانگ کرد. لە ژوورێکی نیگارکێشیی نیوە تاریک و نیوە ڕوونی خانوویەکی دوونهۆمی، قاوەیەکی گرانبەها، بەتام و چێژی بۆن عەنبەرینی نایە بەردەم لاوەکە و هۆشی هێنایەوە جێی خۆی. دواتر لە ژوورێکی دەرگا شینی بەر سێبەر، باشترین کاغەزی هندستانی، فڵچەی لە کلکی سمۆرە دروستکراو، کاغەزی زێڕین، قەڵەمی جۆربەجۆر و قەڵەمتاشی دەسک مەرجانی پێشان دا، ئاماژەی کرد بۆ پێدانی پارەیەکی باش و وەستای

نیگارکێشی هێنایە سەر هەوەس.

دوایی گوتی: "نیگاری مەرگم بۆ بکێشە."

ئەو نیگارکێشە دەستڕەنگینەی دواتر نیگاری منی کێشا، گوتی: "من هەرگیز نیگاری مەرگم نەدیوە و ناتوانم بیکێشم."

پیری زراڤی سەوداسەر گوتی: "بۆ ئەوەی نیگاری شتێک بکێشیت، پێویست ناکات بەهەر جۆرێک بووە لە پێشدا نیگاری ببینیت."

مامۆستای نیگارکێشی بکێشی من گوتی: "بەڵێ، لەوانەیە پێویست نەبێت، بەڵام ئەگەر بخوازیت نیگارەکەت وەک کاری مامۆستایانی کۆن بێ کەموکورتی بێت، دەبێت لەوەوبەر هەزاران جار کێشرابێت. نیگارکێش چەند مامۆستا بێت با ببێت، کاتێک بۆ یەکەمجار بابەتێکی نوێ دەکێشێت، وەک شاگردێک دەیکێشێت و ئەمەش بەهیچ جۆرێک لە شان و شەوکەتی من ناوەشێتەوە. نامەوێت لە پێناوی کێشانی نیگاری مەرگدا وەستاییی خۆم بنێمە لاوە، چونکە ئەمە بۆ من شتێکە لە جۆری مردن."

پیرە گوتی: "لەوانەیە ئەم مەرگە لە بابەت نێزیکت بخاتەوە."

"ئەوەی دەمانکات بە وەستا، ژیان نییە لەگەڵ بابەتدا، بگرە هیچ نەژیانە لەتەکیدا"

"کەواتە پێویستە ئەو وەستایە ئاشنای مەرگ بێت."

بەمجۆرە، بەشێوەیەکی شایەن بەو وەستا نیگارکێشانەی ڕێز لە وەستایانی کۆن و هونەریان دەگرن، کەوتنە گفتوگۆیەکی پڕ لە قسەی جووتواتایی، کینایە، ڕەوانبێژی، ئاماژە و پەی پێبردنی دوور و درێژ. ئەم وتوێژە لە بارەی هەبوونی منەوە بوو، بۆیە بەوردی گوێم بۆ هەمووی ڕاگرت و دەزانم وەستایانی نیگارکێشی نایابی قاوەخانەکەمان قەڵس دەکات. جارێک کار گەیشتە ئەم خاڵە: نیگارکێشی خاوەنی دەستی پەرجوویی، چاوجوان و هۆشمەند گوتی: "ئایا پێوەری هونەری نیگارکێش ئەوەیە وەک مامۆستایانی کۆن نیگاری هەموو شتێک بێ کێماسی بکێشێت، یاخۆ ئەوەیە بابەتی هیچ

کەس نەدیتوو بخاتە نیگارەوە؟" سەرباری ئەوەی وەڵامی ئەم پرسیارەشی دەزانی، بەڵام بەپارێز بوو.

پیری لافلێدەر گوتی: "ڤینیسیاییەکان هێزی وەستای نیگارکێش بە دۆزینەوەی بابەتی هەرگیز نەکێشراو و شێوازەکانیان دەپێون."

ئەو نیگارکێشەی دەبوو دواتر نیگاری من بکێشێت، گوتی: "ڤینیسیایی وەک ڤینیسیایی دەمرن."

پیرە گوتی: "بەڵام مردنی هەمووان وەک یەک دەچێت."

نیگارکێشی ئاوەزیاو گوتی: "داستان و نیگار ئەوە نییە هەموو کەسێک بەیەک بچوێنێت، بگرە ئەوەیە بەیەک نەچوونیان بکەیت بە چیرۆک. مامۆستای نیگارکێش بەوە دەبێت بە مامۆستا کاتێک داستانە جوداکان هاوشێوەی یەکدی دەکێشێت."

بەو جۆرە قسە هاتە سەر مردنی ڤینیسیایی و موسڵمانان، ئیزرائیل، فریشتەکانی تری خوا و باسی ئەوەی مرۆڤ نابێت هیچ کاتێک نیگاری ئەوان و گاوران تێکەڵ بکات. ئەو مامۆستا لاوەی دەبوو دوای کەمێکی تر نیگاری من بکێشێت و ئێستا لە قاوەخانە دەلالەکەمان بە چاوە جوانەکانی بۆم دەڕوانێت، لەو ساتەدا قەڵس بوو، ئۆقرە لە دەستەکانی بڕا، دەیویست نیگاری من بکێشێت، بەڵام نەیدەزانی من شتێکی چۆنم.

پیری چەپەڵ دەیویست مامۆستای لاو لە خشتە ببات و فێڵبازانە هەستی بەشپرزەبوونی کرد. زەق زەق چاوە درەوشاوەکانی لەبەر تیشکی چرای لە ختوخۆڕایی داگیرسێندراوی ژووری بەر سێبەر لە مامۆستای گەنجی دەست بەپەرجوو بڕی و گوتی:

"ئەو مەرگەی ڤینیسیاییەکان وەک بڵێیت لە شێوەی مرۆڤدا کێشاویانە، فریشتەیەکە لە جۆری ئیزرائیلی ئێمە، بەڵام لە بەرگی مرۆڤدایە. کتومت وەک ئەوەی لە کاتی دابەزینی قورئانی پیرۆزدا جبرائیل لە بەرگی مرۆڤدا خۆی پێشانی پەیامبەرمان دا. حاڵی دەبیت؟"

تێ گەیشتم مامۆستای گەنجی خاوەن بەهرەی لە ئەقڵ بەدەری خواپێداو ئۆقرەی لێ براوە و دەیەوێت نیگاری من بکێشێت، چونکە کابرای پیری ئیبلیس ئاسا، توانیبووی ئەم بیرۆکە ئیبلیسانەیەی تێدا بوروژێنێت: ڕاستییەکەی، ئێمە ناخوازین نیگاری شتێک بکێشین لەو شتانەی بەگشت ڕووناکییەکانییەوە دەیانناسین، تەنیا دەمانەوێت نیگاری شتێکی نەناسراو و نیوە تاریک بکێشین.

ئەو نیگارکێشەی دەبوو دوای تۆزێکی تر نیگاری من بکێشێت، گوتی: "ئەو مەرگە بەهیچ جۆرێک ناناسم."

پیرە گوتی: "هەموومان مەرگ دەناسین."

"لێی دەترسین، بەڵام نایناسین."

پیرە گوتی: "ئێ تۆیش نیگاری ئەو ترسە بکێشە."

هیچی وای نەمابوو لەو ساتەدا نیگارم بکێشرێت. هەستم کرد پشتەملی گەورە مامۆستای نیگارکێش کەوتە مێرووولەکردن، ماسولکەکانی مەچەکی گرژبوونەوە و بە نووکی پەنجەکانی بۆ قەڵەم گەڕا. بەڵام لەبەر ئەوەی گەورە وەستایەکی ڕاستەقینە بوو، هەستی کرد ئەم گرژبوونەوەیە ئەڤینی نیگارکێشی لە ڕۆحیدا قوڵتر دەکاتەوە، بۆیە خۆی ڕاگرت.

پیری فێڵبازیش لەبەر ئەوەی ئەمە تێ گەیشتبوو، چەند بەشێکی لە کتێبەکانی بەردەمی وەک کتێبی کتاب الروح-ی الجوزیه، کتاب أهوال القیامە-ی غەزالی و کتێبی سیوگی-ی خوێندەوە تا ببێت بە ئیلهام بۆ نیگاری من و دڵنیا بوو لەوەی دواکی کەمێکی تر دەکێشرێت.

بەمجۆرە، کاتێک مامۆستای دەست بەپەرجوو ئەم نیگارەی منی کێشا کە ئێستا ئێوە بە زراوی تۆقیوەوە تەماشای دەکەن، بیستی فریشتەی مەرگ هەزاران باسکی هەیە، لە بەهەشتەوە تا دنیا و لە دوورترین پنتی ڕۆژهەڵاتەوە تا دوورترین خاڵی ڕۆژئاوا درێژ دەبنەوە، ئەم باسکانە بۆ باوەڕمەندان پەناگەن و هەریەکەشیان بۆ گوناهکاران و یاخیبووان جۆری مێخی

سووتێنەرن. لەبەر ئەوەی زۆربەی ئێوەی وەستایانی نیگارکێشیش دۆزەخین، وەستام نیگاری منی بە مێخ و بزمار داپۆشیوە. ئەو فریشتەیەی خوا بۆ کێشانی گیانی ئێوە ڕەوانەی دەکات، دەفتەرێکی بەدەستەوەیە ناوی هەمووتانی تێدا تۆمار کراوە و لە پەڕەکانیدا هێڵێکی بازنەیی ڕەش بەدەوری ناوی هەندێکتاندا کێشراوە. بەڵام خوا تەنیا خۆی دەزانێت کەی ساتی مردن دێت، لەگەڵ هاتنی ئەو ساتەشدا گەڵایەک لە داری دامێنی عەرش دەکەوێتە خوارەوە، کەسێک بیگرێتەوە و بیخوێنێتەوە، دەزانێت نۆرەی مردنی کێیە. نیگارکێشی من ئەم شتانەی بیست، بۆیە نیگاری منی وا ترسناک، بەڵام وەک کەسێکی خاوەن ئەزموون و بەڕامان کێشا. پیرەی تەختە ناتەواو لە کتێبێکدا خوێندبیەوە فریشتەی مەرگ لە بەرگی مرۆڤدا دێتە کن کەسانی وادە هاتوو، دەستیان بۆ درێژ دەکات، گیانیان لێ دەسێنێتەوە و دواتر، لەپڕ ڕووناکییەکی هاوشێوەی تیشکی ڕۆژ دەوروبەر ڕۆشن دەکاتەوە. نیگارکێشی هۆشمەندیش بە بیستنی ئەم قسەیە، نیگاری منی لە ناو تیشک و ڕووناکیدا کێشا، چونکە دەیزانی ئەم ڕووناکییە بۆ ئەوانەی دەوروبەری کەسی مردوو دەرناکەوێت. پیرەی سەوداسەر لە کتاب الرواح-دا چەند بەشێکی لە بارەی ئەو شتانەوە خوێندەوە کە گۆڕدزانی کۆن دیویانە: جەستەی مێخرێژکراو لە چەند لاوە، بینینی ئاگر بە تەرمی تازەوە لە کاتی گۆڕ هەڵدانەوەدا و سەری بەر فیشەک دراو. نیگارکێشی دەستڕەنگینیش بەوردی گوێی ڕاگرتبوو، لە کاتی کێشانی نیگارمدا هەر شتێک بۆ ترساندنی بینەر دەست بدات، بۆ نیگاری منی زیاد کرد.

بەڵام دوایی لەم کارەی پەژیوان بووەوە؛ نەک لە ترسی ئەو شتانەی خستبوونیە نیگارەکەوە، بگرە لە سەرجەم نیگارەکە پاشگەز بووەوە. منیش هەست دەکەم کەسێک بم باوکی بە شەرم و پەشیمانییەوە باسی بکات.

مامۆستای نیگارکێشی دەستڕەنگین بۆچی لە کێشانی نیگاری من پەژیوان بوو؟

١- چونکە نیگاری مەرگ، من، وەک پێویست وەستایانە نەکێشرابوو. وەک

دەبین، پوخت و تەواو نیم وەک ئەو شتانەی گەورە مامۆستایانی ڤینیسیایی، یان مامۆستایانی کۆنی هەراتی دەیانکێشن. خۆیشم شەرم لەم حاڵە شڕ و پەشێوەی خۆم دەکەم و گەورە مامۆستای بکێشی منیش ئەم ڕەوشە بە شایەنی ویقاری مەرگ نازانێت.

٢- کابرای پیر ڕێبازێکی ئیبلیسانەی نابووە بەر وەستای نیگارکێش و فریوی دابوو نیگاری من بکێشێت. لەپڕ بۆی دەرکەوت وا خەریکە بێ بیرکردنەوە لاسایی شێواز و بۆچوونی مامۆستایانی ڤینیسیایی دەکاتەوە. لەبەر ئەوەی جۆرێک بێ ڕێزیشی لە بەرامبەر مامۆستایانی کۆن نواندووە و بۆ یەکەم جار هەستی دەکرد ئەم ڕەفتارەی بێ ڕەوشتییەکی نامۆیە، گینگڵ دەخوات.

٣- هەندێک لەو کەر و گەوجانەی وا خەریکن لێرە بە من ڕادێن و پێ دەکەنن، پێویستە ببرێتە دەماخیانەوە: شۆخی لەگەڵ مەرگدا ناکرێت.

وەستای نیگارکێشی بکێشی نیگاری من، ئێستا لە تاو پەشیمانی، شەوانە بێ وچان بە کۆڵانەکاندا دەسووڕێتەوە. کتومت وەک هەندێک مامۆستای چینی، خۆی لێ دەبێت بەو شتەی خۆی کێشاویەتی.

٢٥

من ناوم ئەستەرە

ژنانی گەڕەکەکانی قزلەنارە و قەرەکەدی ڕاسپاردەی قوماشی مۆر و سووری دۆڵمای بیلەجیکیان بۆ بەرگی لێفە دابوو، سەرلەبەیانی زوو نامە بوخچە. قوماشی سەوزی ئاوریشمی چینیی تازە بە کەشتیی پۆرتوگالی هێندراوم لا دایە لاوە و لە شینەکەیم خستە بوخچەوە. بەخۆمم گوت ئەم بەفرە خۆشی ناکاتەوە و ئەم زستانە نابڕێتەوە، بۆیە دەستە دەستە گۆرەوی، پشتوێنی خووریی ئەستوور و هێلەکی خووریی پتەو و ڕەنگ جیاوازیشم بەجوانی قەد کرد و خستمە نێوان بابەتەکانەوە بۆ ئەوەی هەر هێندەی بوخچەم کردەوە، تەنانەت دڵی بێمەیلترین ژنیش لە خۆشیاندا دەست بە ترپەترپ بکات. پاشان کیسەی پارە، کیسەی نەخشێندراوی گەرماو و دەسرِی ئاوریشمنی سووک، بەڵام گرانبەهام بۆ ئەو ژنانەی لەبری شت کڕین بۆ قسە و قسەڵۆک بانگم دەکەن، نایە توێی بوخچە. بەرزم کردەوە، ئای چەند قورسە، پشتم دەشکێت. دام نایەوە زەوی و دیسان کردمەوە، کاتێک سەیرم دەکرد چ شتێکی لێ دەربهێنم، لە دەرگا درا، نەسیم کردییەوە و بانگی منی کرد.

خەیرییەی کەنیزەک بە ڕووی سوورهەڵگەڕاوەوە لەبەر دەرگا ڕاوەستابوو، نامەیەکی بە دەستەوە بوو.

بەچرپە گوتی: "شەکوورە خاتوون ناردوویەتی." بەجۆرێک شپرزە بوو بوو، دەتگوت ئەوەی عاشق بووە و بەنیازە شوو بکات، خۆیەتی.

بەوپەڕی دەربەستەوە نامەم لێی وەرگرت، ئامۆژگاریی کچەی گەمژەم کرد بێ ئەوەی بهێڵێت کەس بیبینێت، بۆ ماڵ بگەڕێتەوە. نەسیم بەدوو چاوی پڕ لە

پرسـیـارەوە سـەیری دەکـرد. دەسـتم دایە بوخـچـەی گـەورە، بەڵام سـووک و درۆزنانە. هەر کاتێک نامە بگوازمەوە، ئەم بوخچەیە لەگەڵ خۆمدا دەگێڕێم.

گـوتم: "شـەکـوورەی کـچی زاوا ئەفـەندی لە ئاگـری ئەڤـیندا دەسـووتێت و قرچەی دێت. ئەو بێچارەیە بەتەواوی ئەقڵی لە دەست داوە."

قـاقـایەکم لێ دا و چوومـە دەرێ، بەڵام دەسـتـبـەجێ شـەرمـێک هـەناومی داگـرت. ڕاسـتـیـیـەکەی، دەمـویست فـرمـێسکی چاوان بۆ ژیانـی خـەمگینی شـەکووره بڕێژم، نەک گاڵتـە بە سـەرچڵـیـیـەکانی دڵی بکەم. کچی چاوڕەش و لێوبەباری خۆم چەند دلبەر و نازدارە!

بەخێرایی بە پێش خانووە داڕووخاوەکانـی گەڕەکی جوولەکانی خۆماندا تێ پەڕیم. ئەم گـەڕەکەی ئێمـە لە سـەرمـای سەرلـەبەیانیدا چۆڵتر و داماوتر دێتـە بەر چـاوان. زۆر دواتر، کـاتێک سـوالکـەری کـوێری گـۆشــەی کـۆڵانی مـاڵی حەسـەنم دی، بەتەواوی هێزەوە هاوارم کرد: "بوخچەگێڕ."

گوتی: "قـەڵەوی چەنەباز، خۆ هاواریش نەکـەیت، بە دەنگی ترپەی پێتدا هـەر دەتناسمەوە."

گـوتم: "کـوێری چەپـەڵ، تەتەری شـووم! کـوێر بـەڵان و خـوا دەسـتی لێـیـان هەڵگرتووە. بەڵای خوات لێ بدات."

جـاران تووڕە نەدەبووم و گـوێم بـەو شـتـانە نـەدەدا. بابە ئەفـەندی دەرگـای حەسـەنی کردەوە. ئەبغازە، ئەفەندی و جوامێرە.

گوتـی: "ئادەی با بڕوانم ئەمجارە چیت بۆمان هێناوە؟"

"کوڕە تەمبەڵەکەت خەوتووە؟"

"دەخەوێت؟ چاوی لە ڕێیە، چاوەنۆڕی هەواڵی تۆیە."

ئەو مــاڵە هـێندە تـاریک و نـووتەکــە، هەمــوو جــارێک وا دەزانم چوومــەتە گۆڕەوە. بۆ ئەوەی شـەکووره هـیچ پرسـیـاری ئەمـان نەکـات و نەڵێت چ دەکـەن، من گـشت جـارێک بەشـێـوەیەکی نـەرێنی باسـی ئەم مـاڵەی بـۆ دەکـەم تـا هـیچ کاتێک بیر لە گەڕانەوە بۆ ناو ئەم گۆڕە نەکاتەوە. تەنانەت بەخـەیاڵیش دژوارە

مرۆڤ بیر لەوە بکاتەوە شەکوورەی شۆخم سەردەمانێک خاتوونی ئەم ماڵە بووبێت و لەگەڵ پیاوە بێ کەڵکەکانی ناویدا ژیابێت. لە ناو ماڵەوە بۆنی خەو و مەرگ دەهات. چوومە ژوورەکەی تر، زیاتر بە تاریکاییدا شۆڕ بوومەوە.

چاو، چاوی نەدەبینی. تازە نامەکەم دەرهێنابوو، حەسەن لە تاریکیدا دەرکەوت و لە دەستمی فڕاند. وەک هەموو جارێک لێ گەڕام بیخوێنێتەوە و تاسەی خۆی بشکێنێت. دەستبەجێ سەری لەسەر کاغەز بەرز کردەوە.

گوتی: "هیچ شتێکی تر نییە؟" بەڵام خۆ دەیزانی هیچ شتێکی تر نییە. گوتی: "ئەمە نامەیەکی کورتە." دەستی کرد بە خوێندنەوەی:

"قەرە ئەفەندی، دێیتە ماڵمان و ڕۆژ تا ئێوارێ دادەنیشیت. بەڵام بیستم تەنانەت دێڕێکیش بۆ کتێبی باوکم نانووسیت. نەکەیت پێش تەواوکردنی کتێبی باوکم، ئومێدی بێ بناغە بۆ خۆت هەڵبچنیت."

نامەکەی بەدەستەوە گرتبوو، وەک ئەوەی گشت شتێک تاوانی من بێت، سەیری ناو چاومی دەکرد و لە نیگای چاو منی تاوانبار دەکرد. حەز بەم بێدەنگییەی ناو ئەم ماڵە ناکەم.

گوتی: "ئیدی قسەیەک لە گۆڕێدا نییە سەبارەت بە بەشووبوونی خۆی و گەڕانەوەی مێردی لە شەڕ. بۆچی؟"

گوتم: "من چووزانم، خۆ ئەم نامانە من نایاننووسم."

گوتی: "جاروبار لەویش دەکەمە گومانەوە." ئەمەی گوت و نامەکەی لەگەڵ پازدە ئاکچەدا بۆم گەڕاندەوە.

گوتم: "هەندێک پیاو تا زیاتر پارەیان دەست دەکەوێت، پیسکەتر دەبن، بەڵام تۆ وا نیت."

ڕەهەندێکی هێندە ئیبلیسانە و ژیر لەم کابرایەدا هەیە وا لە مرۆڤ دەکات تێ بگات بۆچی شەکوورە سەرباری حاڵی تاریک و خراپی حەسەن، هێشتا نامەکانی وەردەگرێت.

"کتێبی باوکی شەکوورە چییە؟"

"دەزانیت چی! دەڵێن هەموو پارەکەی سوڵتانمان دەیدات."

گوتی: "وەستایانی نیگارکێش، لەبەر نیگارەکانی ناو ئەو کتێبە یەکتر دەکوژن. ئایا بۆ پارەکەیەتی، یاخۆ، خوایە تۆبە، لەبەر ئەوەیە سووکایەتی بە ئاینمان دەکات؟ دەڵێن هەرکەسێک سەیری ئەو نیگارانە بکات، دەمودەست کوێر دەبێت."

ئەمانەی بە زەردەخەنەوە گوت و من حاڵی بووم پێویست ناکات بەهەند وەریان بگرم. تەنانەت ئەگەر قسەیەکیش بووبێت بۆ بەهەند وەرگرتن، بەلایەنی کەمەوە، لای ئەو شتێکی وای تێدا نەبوو بۆ ئەوەی من بەهەندی وەربگرم. حەسەنیش وەک زۆربەی ئەو پیاوانەی دەستەودامێنی نامە گواستنەوە و ناوبژیوانیی منن، کاتێک شکۆی بریندار دەبێت، من دەشکێنێتەوە. منیش، بۆ ئەوەی دڵخۆشیان بکەم، لەبەر خاتری کارەکەم خۆم وا دەنوێنم وەک ئەوەی زویر بووبم. کچانیش کاتێک شکۆیان بەتەواوی دەشکێت، باوەشم پێدا دەکەن و دەگرین.

حەسەن پێی وا بوو هەستی منی بریندار کردووە و بۆ ئەوەی برینی شکۆم سارێژ بکات، گوتی: "تۆ ژنێکی ئاقڵیت، بەزوویی ئەمە بگەیەنە. پەرۆشی زانینی وەڵامی ئەو بوودەڵەیەم."

لەپڕ بە ناخمدا هات بڵێم: "قەرە هێندەش بوودەڵە نییە." ئیرەیی بەیەک بردنی پیاوانی ڕکابەر لەم دۆخانەدا، پارەی زۆر بۆ ئەستەری دەلاڵ پەیدا دەکات. بەڵام ترسام لەپڕ تووشی تەنگژەی هەڵچوون بێت.

بەدەم هاتنە دەرەوەوە لە دڵی خۆمدا گوتم: "سواڵکەری تەتەری ئەوسەری کۆڵان زۆر بێ ڕەوشتە."

بۆ ئەوەی خۆمی لێ ببوێرم، لەوسەری تری کۆڵانەوە ڕۆیشتم و بەیانی زوو بە بازاڕی مریشک فرۆشاندا تێ پەڕیم. بۆچی میللەتی موسڵمان سەر و لاقی مریشک ناخۆن؟ لە سەیر و سەمەرەیی خۆیانە! دایکی دایکم، جێگەی

بەهەشت بێت، دەیگێڕایەوە و دەیگوت کاتێک لە پورتوگالەوە هاتوون، بە مەنجەڵ لاقە مریشکیان کوڵاندووە، چونکە هەرزان بووە.

لە کەمەرارلغی ژنێکم بینی جۆری پیاو قیت و قۆز بەسەر ئەسپێکەوە بوو، کۆیلەکانی دەورەیان دابوو، تا بڵێیت لووتبەرز بوو، نازانم شاژن بوو، یان کچی دەوڵەمەندان. ئاخێکم هەڵکێشا. شەکوورەش، ئەگەر کچی باوکێکی ئەقڵ لە ئەژنۆ و خۆ بۆ کتێب تەرخان کردوو نەبوایە و ئەگەر مێردی بە دەستکەوتەوە لە شەڕی سەفەوی بگەڕاباوە، ئێستا ئەویش وێنەی ئەو ژنە لووتبەرزە دەژیا. ئەم جۆرە ژیانە لە هەموو کەسێک زیاتر، شایەنی ئەوە.

بە گەیشتنم بۆ کۆڵانی ماڵی قەرە، لەپڕ لێدانی دڵم زیادی کرد. ئەرێ من دەمەوێت شەکوورە شوو بەم یارۆیە بکات؟ دەتوانم هەمان کات پێوەندیی شەکوورە بە حەسەنەوە بهێڵمەوە و دووریش ڕای بگرم لێی، بەڵام ئەدی قەرە؟ ئەم کابرایە، جگە لە ئەڤینی بۆ شەکوورە، هەموو شتێکی تری زۆر دروستە.

"بوخچەگێێێێێڕ!"

کامەرانیی گەیاندنی نامەیەک بەو ئەڤیندارانەی لە تاو تەنیایی، بێ ژنی و بێ پیاوی گەمژە بوونە، بەهیچ شتێکی تر ناگۆڕمەوە. ئەگەر سوور بزانن خراپترین هەواڵیشیان پێ دەگات، کاتێک دێنە سەر خوێندنەوەی نامە، ئومێدێک هەناوی هەموویان ڕۆشن دەکاتەوە.

شەکوورە هیچ ئاماژەی بۆ گەڕانەوەی مێردی نەکردبوو، مەرجیشی بۆ قسەی "هیچ ئومێدی بێ بناغە هەڵمەچنە" دانابوو، بۆیە بێگومان قەرە مافی خۆی بوو بەزیادیشەوە ئاوات بۆ خۆی بنیات بنێت. بەچێژەوە سەیری شێوازی خوێندنەوەی نامەکەیم کرد. لەبەر شادمانی شپرزە بوو، بگرە ترسا. کاتێک ئەو بۆ نووسینی وەڵام کشایە دواوە، منیش وەک ئەوەی بوخچەگێڕێکی هۆشمەند دەیکات، بوخچەی درۆزنانەی خۆم کردەوە، کیسەیەکی ڕەشی پارەم دەرهێنا و پێشانی ژنەی فزوولیی خاوەن ماڵی قەرەم دا.

گوتم: "باشترین قەدیفەی عەجەمە."

گوتی: "کوڕەکەم لە شەڕی عەجەمان کوژرا. تۆ لە کێوە نامە بۆ قەرە دەهێنیت و دەبەیت؟"

لە ڕووخسـاریدا خـوێندمـەوە خـەریکی نەخشـەکێشـانە بۆ ئەوەی کـچـە بەرەڵاکەی خۆی، یان چووزانم کچی کێی تر بخاتە ئەستۆی قەرەی شێر. گوتم: "لە هیچ کەسێکەوە. خزمێکی هەژاری لە ژوورەکانی بایرام پاشا لە سەرەمەرگدایە و داوای پارە دەکات."

بێ ئەوەی هیچ باوەڕ بکات، گوتی: "واخ، واخ، ئەو بەدبەختە کێیە؟"

بە کەللەڕەقییەوە پرسیم: "کوڕەکەت لە شەڕ چۆن کوژرا؟"

بەچاوی دوژمن بۆ یەکدیمان ڕوانی. بێوەژنێکی تاک و تەنیا؛ ژیانی چەند دژوارە! ئەگەر ئەستەرێکی بوخچەگێڕ و نامەبەر بن، لە ژیاندا دەبینن تەنیا دەوڵەمەندی، دەسەڵات و بەسەرهاتە بڕوا پێ نەکراوەکانی ئەڤینی ناو داستانەکان مرۆڤ پەرۆش دەکەن. ئەوی تر: خەم، جودایی، دڵپیسی، تەنیایی، دوژمنکاری، فرمێسک، قسە و قسەلۆک و هەژاری و نەداریی لە بڕانەوە نەهاتوو، کتومت لە شتومەکی ناو ئەم ماڵە دەچن: کۆنە کلیمێکی پەڕۆیینی ڕەنگ بزرکاو، کەوچەک و قاپی سەر سینییەکی بەتاڵی بۆرەک، مقاش و قوتووی خۆڵەمێشی بەردەم ئاگردان، دوو سندووقی وێران، یەکێکیان گەورە و ئەویتریان بچووک، کلاودان بۆ ئەوەی هەست نەکرێت بێوەژنێک بەتەنیا لەم ماڵەدا دەژی و شمشێرێکی کۆنیش بۆ ترساندنی دز.

قەرە بەشادمانی و بە کیسەیەک پارەوە گەڕایەوە. بە دەنگێک، زیاتریش مەبەستی بوو ژنەی فزوولیی خاوەن ماڵ بیبیستێت، گوتی: "ژنی بوخچەگێڕ، ها ئەمە بگرە و بیبە بۆ ئەو نەخۆشی بێچارەیە. ئەگەر وەڵامی هەبێت، چاوەڕێی دەکەم. دواتریش بەدرێژاییی ڕۆژ لای زاوا ئەفەندیم."

هیچ پێویست بەم هەموو گەمەیە ناکات. شتێکی شایەن بە شاردنەوە نییە ئەگەر لاوێکی جوامێری وەک قەرە ئاماژەیەک وەربگرێت، دەسڕ و نامە بنێرێت و کچێک بۆ خۆی هەڵبژێرێت. یان تۆ بڵێیت بەڕاستی چاوی لە کچی ژنی

خاوەن خانووەکە بڕیبێت؟ جاری وا هەیە هیچ متمانەیەکم بە قەرە نامێنێت و ترسی ئەوەم هەیە زۆر خراپ دەستی شەکوورە ببڕێت. سەرباری ئەوەی ڕۆژ تا ئێوارە لەگەڵ شەکووردەدا لە هەمان ماڵدایە، کەچی لە خۆی ڕانابینێت ئاماژەیەکی بۆ بکات.

لە کۆڵان کیسەکەم کردەوە، دوازدە ئاکچە و نامەیەکی تێدا بوو. تا بڵێیت پەرۆشی زانینی ناوەڕۆکی نامەکە بووم، بۆیە بە قەڵەمبازێک خۆم گەیاندە کن حەسەن. سەوزە فرۆشەکان کەلەرم و گێزەریان لە بەردەم دووکانەکانیان ڕیز کردبوو. بەڵام من تەنانەت وزەی ئەوەشم تێدا نەبوو دەستێک ببەم بۆ ئەو دەسکە پیازە ئەستوورانەی کە زمانی حاڵیان دەیگوت: ئەستەر، وەرە دەستێکمان لێ بدە.

چوومە کۆڵانەکەوە، بینیم تەتەری کوێر وا خەریکە دیسان جنێوم پێ بدات. ڕووم تێ کرد و گوتم: "تفوو"، هەر ئەوەندە و بەس. ئەم سەرمایە بۆچی ئەم نامەردانە ڕەق ناکاتەوە و نایانکوژێت؟

گاڤێک حەسەن لە دڵی خۆیدا نامەکەی دەخوێندەوە، من بەزۆر ددانم بە خۆمدا گرت. دوای ئەوەی خۆم پێ نەگیرا و "بەڵێ"یەکم بۆی کرد، بۆ منیشی خوێندەوە:

"گیانەکەم شەکوورە خاتوون، داوام لێ دەکەیت کتێبەکەی باوکت تەواو بکەم. بیزانە، لەوە بترازێت، هیچ ئامانجێکی ترم نییە. هەر بۆ ئەم مەبەستەش هاتوچۆی ئەو ماڵە دەکەم، نەک بۆ بێزارکردنی تۆ وەک پێشتر گوتبووت. زۆر باش دەزانم ئەڤینی من بۆ تۆ گرفتی خۆمە. بەڵام هەر لە سۆنگەی ئەم ئەڤینەوەیە دەکەم و دەکۆشم ناتوانم بەگوێرەی ویستی باوکت، زاوام، نووسینی پێویست بۆ کتێبەکە بنووسم. هەر کاتێک هەست بە بوونت لە ماڵەوە بکەم، مات و مۆلەق دەبم و ناتوانم هاوکاریی باوکت بکەم. زۆر بیرم لێ کردەوە، ئەمە تەنیا یەک هۆی هەیە: دوای دوازدە ساڵ، تەنیا جارێک ڕووخساری تۆم دیوە، ئەویش کاتێک لە

پەنجـــەرەدا دەرکـــەوتیت. ئێـــســـتـــا زۆر لـــە ونکردنـــی ئەو خـــەیاڵە دەترسم. ئەگەر بمتوانیبا جارێکی تر لە نێزیکەوە بتبینم، ئەوا ترسی ونکردنی ڕووخسارتم نەدەما و بە ئاسانی کتێبی باوکتم بە ئەنجام دەگەیاند. دوێنێ شەوکەت بردمی بۆ خانووی جووی بەداردا کراو. کەس لەو ماڵە چۆڵە نامانبینێت. ئەمڕۆ، هەر کاتێک بخوازیت، دەتوانم بچمە ئەوێ و چاوەڕێت بکەم. شەوکەت دوێنێ گوتی لە خەونتدا دیوتە مێردت مردووە."

حەسەن بەدەم خوێندنەوەوە لە هەندێک جێی نامەکەدا دەنگە بە ڕەچەڵەک زیقنەکەی خۆی وەک ژن زیاتر باریک دەکردەوە و لە بڕێک جێی تریش جۆری دڵدارێکی هۆش لە دەستچوو دەلەرزی، دەپاڕایەوە و قاقا پێ دەکەنی. گاڵتەی بەوەدا هات قەرە ویستی خۆی بۆ "تەنیا جارێک بینین" بە فارسی نووسیوە. گوتی: "قەرە هەر ئەوەندەی بینی شەکوورە ئومێدی داوەتێ، دەستی کردووە بە سەودا و مامەڵە. ئەم حسێبخوازییە کاری ئەڤینداڕانی ڕاستەقینە نییە."

بە ساویلکەیی گوتم: "بەڕاستی عاشقی شەکوورە بووە."

گوتی: "ئەم قسەیەشت بۆم دەسەلمێنێت تۆ لایەنگری لە قەرە دەکەیت. بە نووسینی ئەوەی لە خەونیدا بینوێتی کاکم مردووە، دەیوێت بڵێت مردنی مێردم پەسەند دەکەم."

وەک گەمژەیەک گوتم: "ئەوە خەونێکە و هیچی تر."

"دەزانم شەوکەت چەند ئاقڵ و فێڵبازە. چەندین ساڵ پێکڤە لەم ماڵە ژیاوین! ئەگەر مۆڵەت و پاڵەپەستۆی دایکی نەبوایە، قەرەی نەدەبردە ماڵی جووی لە سێدارەدراو. شەکوورە خۆی لە خشتە دەبات ئەگەر پێی وا بێت پاڵ بە کاکم و ئێمەوە دەنێت! کاکم هێشتا زیندووە و هاکا لە شەڕ گەڕایەوە."

پێش بەکۆتاهاتنی قسەکەی، چووە ژوورەوە، لەوەدا بوو بە ئاگری ئاگردان مۆمێک دابگیرسێنێت، دەستی خۆی سووتاند و هاواری لێ بەرز بووەوە. بەدەم لێستنەوەی دەستییەوە مۆمی داگیرساند و لە قەراغ کورسیی قورئان

دای نا. قـەڵەمـێکی ئامـادەی لە قـەڵەمـدان دەرهـێنا، کـردی بە شـووشـەی مـەرەکـەبدا و بەپەلە لەسـەر کـاغـەزێکی بچـووک دەسـتـی کـرد بە نـووسـین. دەستبەجێ حاڵی بووم کەیفی پێ دێت سەیری بکەم، بەڵام بۆ ئەوەی پێشانی بدەم لێی ناترسم، تا هێزم تێدا بوو پێ کەنیم.

"ئەم جووە لە سێدارەدراوە کێیە، تۆ دەیزانیت؟"

"کەمێک لە پشت ماڵی ئەوانەوە خانوویەکی زەرد هەیە. دەگوترێت سەرتۆپی دەوڵەمەندان و پزیشکی خۆشەویستی سوڵتانی پێشوو موشێ هامۆن چەندین ساڵ یاری جووی ئەماسیایی و براکەی لەوێ شاردووەتەوە. چەندین ساڵ لەمەوبەر و ڕۆژی پێش جەژنی مەساخیری جوو، گوایە گەنجێکی ڕۆم لە گەڕەکی جوولەکانی ئەماسیا ون دەبێت و بانگەشەی ئەوە دەکرێت سەربڕدراوە تا لە خوێنەکەی نانی جەژن دروست بکرێت. دوای دۆزینەوەی گەواهیدەری ساختە، ئیدی دەست بە لە سێدارەدانی جووەکان دەکرێت. پزیشکی خۆشەویستی سوڵتانیش ئەو ژنە جوانە و براکەی دەفرێنێت و بە مۆڵەتی سوڵتان دەیانشارێتەوە. دوای مردنی سوڵتان، دوژمنەکانیان دەستیان لەو ژنە جوانە گیر نەبوو، بەڵام پیاوە تەنیاکەیان هەڵواسی."

حەسەن نامەکانی دامێ و گوتی: "ئەگەر شەکوورەش چاوەڕێی گەڕانەوەی کاکم نەکات لە شەڕ، ئەوا سزا دەدرێت."

بەڵام لە ڕووخساریدا، لەبری هەڵچوون و تەماح، بەدبەختی و ناشادیی تایبەت بە ئەڤیندارانی ڕاستەقینە دەخوێندرایەوە. لە چاوانیدا بینیم ئەڤین لە ماوەیەکی کورتدا ئەم پیاوەی پیر کردووە. ئەو پارانەشی لە گومرک دەستی دەکەوت، بەکەڵکی بەگەنجی ڕاگرتنی نەدەهاتن. لە میانەی نیگا خەمبارەکانییەوە بە ئەقڵمدا هات لەوانەیە دوای ئەو هەموو هەڕەشە و گوڕەشەیە لێم بپرسێت چۆن دەتوانێت شەکوورە تەفرە بدات. بەڵام ئیدی لەوە نێزیک بوو ببێت بە مرۆڤێکی هێندە خراپ تا ئەو ڕادەیەی ئەم پرسیارەم لێ نەکات. هەر ئەوەندەی مرۆڤ حاڵی بوو کەسێک خراپە، –ئەمەش گرینگترین هۆکاری ڕەتکردنەوەیە لە ئەڤیندا– ئەوا زۆر بە ئاسانی کاری دڕندانەی لێ

دەوەشێتەوە. تا بڵێیت لەو شمشێرە سوورەی منداڵەکان باسی دەکەن و دەڵێن هەموو شتێک دەبڕێت و لەو شتانەی بە ئەڵمدا هاتن ترسام، هەڵهاتنم بە ئاوات خواست و بە شپرزەیی خۆم گەیاندە کۆڵان.

ئا بەو جۆرە تەتەری سواڵکەر منی بە جنێوەکانی خۆی غافڵگیر کرد. بەڵام یەکسەر هاتمەوە سەرخۆم، پارچە بەردێکم لە زەوی هەڵگرت، لەسەرەخۆ خستمە سەر دەسرەکەی و گوتم: "بگرە تەتەری گەڕ."

کاتێک بەئومێدەوە دەستی بۆ بەردەکە برد و وای زانی پارەیە، من هیچ پێ نەکەنیم و سەیرم کرد. چاوەڕێم نەکرد گوێ لە جنێوەکانی بگرم و چوومە کن یەکێک لەو کچەکانم. بۆ ئەم کچەشم مێردێکی باشم دۆزیبووەوە و بەشووم دابوو.

کچی شیرینم، بۆرەکی سپێناخی پاشماوەی دوێنێی نایە بەردەمم، بەڵام هێشتا تازە بوو. بۆ نیوەڕۆ، یاخنیی(*) گۆشتی بەرخی بە هێلکەوە لێ دەنا و وەک ئەوەی من ئارەزووم دەکرد، بە گێلاس کەمێک ترشی کردبوو. بۆ ئەوەی دڵی نەشکێنم، چاوەڕێم کرد و پڕ دوو کەپچەم بە نانی گەرمەوە خوارد. شەربەتێکی مێوژی خۆشیشی کولاندبوو، بێ ئەوەی شەرم بکەم، داوای مورەبای گوڵم کرد، بەجوانی کەوچکێکم لێ کرد بەسەر شەربەتەکەدا و دوای ئەوەی بەمەبەستی هەرسکردنی خواردن خواردمەوە، نامەکانی شەکوورەی خەمگینم گەیاند.

(*) یاخنی: جۆرێک خواردنی بەتام و چێژە و بە پلەی یەکەم لە گۆشت و سەوزە ئامادە دەکرێت.

٢٦

مـن شـەكوورەم

دەمـویست بڵێم ئەو کاتەی خـەیرییـە گوتـی ئەسـتـەر هـاتووە، من خـەریک بووم جلی دوێنێ شـۆردراو و وشکەوەبووم دەخستـە سندووقەوە... جـا تـوخوا بۆچی درۆتان لـەگـەڵدا بکەم؟ باشــە، کـاتێک ئەســتــەر هات، مـن لە کـونـی دۆڵابەوە سـەیری باوکم و قـەرەم دەکرد و لەبەر ئەوەی بەسـەر ئاگرەوە چاوەڕێی هـاتنی نامـەکانی قـەرە و حـەسـەنم دەکرد، هۆشـیشـم لای ئـەسـتـەر بوو. هـەروەک چۆن هـەست دەکـەم تـرسـی باوکم لە مـردن پـشت بە گـومـانێکی ڕەوا دەبەسـتـێت، دەزاشـنم مـەیلـی قـەرە تا کـۆتاییی ژیان درێژە ناخـایەنێت. قـەرە خـوازیارە بەهەمان خێراییی ڕادەی عاشقبوونی، ژیانی هـاوسـەریش پێکەوە بنێت. لەبەر ئەوەی دەیەوێت ژن بـهێنێت، بەئاسـانـی عـاشـقـیش دەبێت. ئەگـەر لەگـەڵدا من سەرنەگرێت، ئەوا لەگەڵ کەسێکی تردا زەماوەند دەکات و پێش زەماوەندیش، دەمودەست ئەڤینداری ژنەکە دەبێت.

خـەیرییە، ئەسـتـەری لـە گۆشـەی ئاشپـەزخانـە دانابوو، پەرداخێک شـەربەتی ئاوی گوڵـی دابووە دەستی و وەک ئەوەی تاوانێکی کردبێت، لە منی دەڕوانی. لەو ســاوەی خــەیرییــە دەچێــتــە جـێگەی باوکــمــەوە، بیـرم بۆ ئەوە دەچێت هەرشتێک دەبینێت، یەک بەیەک دەگەیەنێتە باوکم و ئەمەش دەمترسێنێت.

ئەسـتـەر گوتی: "چاوڕەشـەم، بەختـڕەشـم، جوانی جـوانانم، دواکەوتم، چونکە چەندی هـەوڵم دا ئەو نەسـیمە بەرازەی مێردم دەستی لە یـەخـەم بەرنەدا. بەس نییە تۆ مێردێکت نییە بە گژتدا بچێت. نرخی ئەمە بزانە."

هەر هـێندەی نامــەکـانـی دەرهێنا، من لـە دەســتــیم فـڕاند. خــەیرییــە،

بەشێوەیەک لە بەردەستی ئێمەدا نەبێت، بەڵام بتوانێت گوێی لە هەموو شتێک بێت، خۆی خزاندبووە گۆشەیەکەوە. بەمەبەستی ئەوەی سەیری ڕووخسارم نەکات، پشتم لە ئەستەر کرد و سەرەتا نامەی قەرەم خوێندەوە. کاتێک بیرم لە خانووی جووی هەڵواسراو کردەوە، لەپڕ مچوڕکم پێدا هات. بەخۆمم گوت: "مەترسە شەکوورە، دەرەقەتی هەموو شتێک دێیت." ئەمجار دەستم کرد بە خوێندنەوەی نامەی حەسەن. ئەویش چی وای نەمابوو شێت و پەتەڕی بێت.

"شەکوورە خاتوون، قرچەی سووتانم دێت، بەڵام دەزانم تۆ خەمی منت نییە. شەوان لە خەونمدا دەبینم بەسەر گردە چۆڵەکاندا بەدوای تۆدا ڕادەکەم. دەزانم نامەکانم دەخوێنیتەوە، بەڵام هەر جارێک بێ وەڵام دەیاندەیتە لاوە، تیرێکی سێسەری تووکن لە جگەرم دەچەقێت. بەهیوای وەڵامدانەوە ئەمەت بۆ دەنووسم. بیستراوە و قسە ئەم زمان و ئەو زمان دەگەڕێت و دەگوترێت منداڵەکانت دەڵێن: گوتووتە لە خەونمدا دیومە مێردم مردووە و ئیدی بێوەژنم. ئایا ڕاستە؟ نازانم. ئەوەی من بیزانم، تۆ هێشتا ژنی کاکمیت و پێویستە بەم ماڵەوە پەیوەست بیت. لەبەر ئەوەی ئیدی باوکیشم من بە مافدار دەزانێت، ئەمڕۆ دەچینە لای قازی بۆ ئەوەی بتگەڕێنینەوە بۆ ماڵ. کۆمەڵێک پیاوم بۆ ئەم مەبەستە کۆ کردەوەتەوە و بەیاوەریی ئەوان دێم، با باوکیشت ئەمە بزانێت. بوخچەکەت ئامادە بکە، بۆ ماڵ دەگەڕێیتەوە. هەر ئێستا بە ئەستەردا وەڵامم بۆ بنێرە."

دوای ئەوەی بۆ جاری دووەم نامەکەم خوێندەوە، خۆم گورج کردەوە و بە دوو چاوی پڕ لە پرسیارەوە بۆ ئەستەرم ڕوانی. بەڵام هیچ شتێکی تازەی پێم نەگوت، نە لە بارەی حەسەن و نە لە بارەی قەرەوە.

قەڵەمێکم لە قەراغ دۆلابی مەنجەڵەکان شاردبووەوە، دەستبەجێ دەرم هێنا، کاغەزێکم خستە سەر مێزی خواردن و ڕێک لەوەدا بووم نامەیەک بۆ قەرە بنووسم، ڕاوەستام.

شـتـێکم بە ئەقـڵـدا هات. سـوورِامـەوە و سـەیرێکی ئەسـتـەرم کـرد: بە شادمـانیی منداڵێکی خرپنەوە هۆگری شـەربەتەکە بووبوو. لەپڕ هاتمـەوە سەر هۆشی خـۆم و بەخـۆمم گـوت شـتـێکی بێ واتایە ئەگـەر پێم وا بێت ئەسـتـەر بزانێت من بیر لە چی دەکەمەوە. کاغەز و قەڵەمم دانا، ڕووم لە ئەستەر کرد و بزەیەکم خستە سەر لێوم.

پێمی گوت: "بڕوانە چەند شیرین پێ دەکەنیت دلبەری من. خەمت نەبێت، دواجـار هـەموو شـتـێک باش دەبێت. ئەسـتـەنبـوڵ جمەی دێت لە بەگ و پاشـای خوازیاری زەمـاوەند لەگەڵ کچێکی جوانی جـوانانی وەک تۆدا کە دە مـاریفەت لە هەر دە پەنجەی دەستتدا هەیە."

ئێوە دەزانن: جاری وا هەیە ئەو شتەی باوەڕمان پێی هەیە، بەجۆریک دەری دەبڕین دواتر ناچار دەبین لە خـۆمـان بپرسین: "سـەربـاری باوەڕی زۆرم بەو قسەیە، بۆچی وام دەربڕی وەک ئەوەی باوەڕم پێی نەبێت؟" منیش ئا بەو جۆرە گوتم:

"بەڵام ئەسـتـەر، بۆ خـاتری خـوا، کێ دەیەوێت بێـوەژنێک بە دوو منداڵەوە بخوازێت؟!"

بەدەسـتـی هـێـمـای زۆریی نواند و گـوتی: "زۆر، زۆۆۆۆر پیـاو خـوازیارن کەسێکی وەک تۆ بخوازن."

بۆ ناو چاوانیم ڕوانی. بیرم دەکردەوە خۆشـم ناوێت. بێدەنگی و کـپبـوونم بەشـێـوەیەک بوو ئیـدی ئەو حـاڵی بـوو نامـەی نادەمێ و تەنانـەت تێ گـەیشت پێـویسـتـە بڕوات. دوای ڕۆیشـتـنی ئەسـتـەر، چۆن بۆتان باس بکەم، لە ڕۆحیشمدا هەستم بەهەمان بێدەنگی کرد و کشامەوە گۆشەی خۆم.

پشـتـم دایە دیوارەوە و مـاوەیەکی درێژ، بێ ئەوەی هـیچ شـتـێک بکەم، لە تاریکیی ژوورەدا بەپێوە ڕاوەستام. بیرم لە خۆم کردەوە، لەوەی چ بکەم و لەو ترسـەی لە هەناومدا تەشـەنەی دەکرد و گەورە دەبوو. بەدرێژاییی ئەو مـاوەیە توانیـم گـوێم لە دەنگی شـەوکـەت و ئۆرهان بێت. هـەردووکـیـان لەسـەرەوە لە

نێوان خۆیاندا قسەیان دەکرد.

شەوکەت گوتی: "ترسنۆکی ژنانی. لە پشتەوە هێرش دەکەیت."

ئۆرهان گوتی: "ددانم دەلەقێت."

بەڵام لە سەرێکی ترەوە، بە گۆشەیەکی ئەقڵم چاودێریی گفتوگۆی نێوان باوکم و قەرەم دەکرد.

لەبەر ئەوەی دەرگای شینی ژووری نیگارکێشی لەسەرپشت بوو، دەمتوانی بەئاسانی گوێم لە دەنگیان بێت. باوکم گوتی: "دوای پۆرترێتەکانی مامۆستایانی ئیتاڵی، مرۆڤ حاڵی دەبێت چاوەکانی ناو نیگار، چی دی کونی خڕ و سادەی وێکچوو نین، بگرە لە چاوانی ئێمە دەچن، جۆری ئاوێنە تیشک دەدەنەوە و وەک بیری ئاو هەڵی دەمژن. لێوەکانیان لە درز ناچن بەناوەڕاستی ڕووخساری ڕەپ و ڕاستی کاغەز ئاساوە، بە پێچەوانەوە، هەریەکەیان گرێیەکی سووری واتادارە، دەکشێت، خاو دەبێتەوە و گوزارە لە گشت خۆشییەک و خەم و ڕۆحمان دەکات. کەپوومان دیوارێکی ناحەز نییە ڕووخسارمانی کردبێت بە دوولەتەوە، بگرە هەر لووتێک ئامێرێکی زیندووی بەپەرۆشە و لەکن هەریەکەمان بیچمێکی جیاوازی هەیە."

ئەرێ قەرەش وەک من سەری سووڕمابوو کاتێک باوکم "ئێمە"ی بەکار دەهێنا بۆ ئەو بەگە گاورانەی کە نیگاری خۆیان بەکێشان دابوو؟ لە کونەوە سەیرم کرد، ڕووی قەرەم زۆر بەکزی هاتە پێش چاو و لەپڕ ترسم لێ نیشت. گیانەکەم، ئەسمەری خۆم، جوامێری خەمبارم، بەدەم بیرکردنەوە لە منەوە بەدرێژاییی شەو نەنووستویت، ئەرێ لەبەر ئەوەیە ڕەنگت زەرد هەڵگەڕاوە؟

لەوانەیە ئێوە نەیزانن: قەرە بالابەرز و زراڤ و قۆزە. تەوێڵێکی پان، دوو چاوی بادەمی، لووتێکی جوان و بەهێزی هەیە. دەستەکانی، وەک لە سەردەمی منداڵیدا، باریکەڵە و درێژن و پەنجەکانی بەبزاوت و چالاکن. کاتێک هەڵدەسێتە سەرپێ، وەک ڕم باریک و بەهێز و قیتە. ناوشانی کەمێک فراوانە، بەڵام هێندەش پان نییە وەک تەختەی ناوشانی بارهەڵگران. لە سەردەمی

منداڵیدا، چ جەستە و چ ڕووخساری باش نەخەملێبوون. کاتێک دوای دوازدە ساڵ بۆ یەکەمجار لەم گۆشەیەوە تەماشام کرد، دەمودەست حاڵی بووم کامڵ بووە.

ئێستا، هەر کاتێک لە تاریکیدا بەباشی چاو بەم کونەوە دەنێم، هەمان خەمی دوای دوازدە ساڵ بە ڕووی قەرەوە دەبینم. هەست بە تاوانباری و شانازی دەکەم لە پای ئەو هەموو دەرد و نەهامەتییەی لە پێناوی مندا چەشتبووی. قەرە ئێستا سەیری نیگارێکی کێشراو بۆ کتێبی باوکم دەکات، گوێی بۆ وی ڕاگرتووە و ڕووخسارێکی پاک و منداڵانەی هەیە. ڕێک ئەو کاتەی بینیم وەک منداڵ دەمی پەمەیی کردووەتەوە، لە ناخەوە ئارەزووم کرد مەمکەکانم بنێمە ناو دەمی. دەمگوت ئەگەر پەنجەکانم بە پشتەمل و قژی قەرەدا بگێڕابایە، ئەویش سەری بخستبایە سەر بۆشاییی نێوان مەمکەکانم و وەک ئەوەی منداڵەکانم دەیکەین، بە لێو گۆی مەمکمی بنایەتە دەمی، لەبەر شادمانی چاوەکانی بنوقاندبایە و وەک منداڵێکی بەلەنگاز و بێچارە حاڵی بوایە تەنیا لە سایەی دلۆڤانیی مندا بەئارامی دەگات، ئەوا بۆ هەتاهەتایە پێمەوە پەیوەست دەبوو.

ئەم خەیاڵ لێدانەم فرە پێ خۆش بوو، هێدی هێدی ئارەقەم دەردەدا. لە خەیاڵی خۆمدا قەرە سەیری ئەو نیگاری ئیبلیسەی نەدەکرد، کە باوکم پێشانی ئەوی دەدا، بگرە سەوداسەرانە و بەوردی تەماشای گەورەیی مەمکەکانی منی دەکرد. هەر مەمکەکانم نا، جۆری سەرخۆشێک بۆ قژ و گەردن و هەموو شتێکی منی دەڕوانی. هێندە دڵی تێم دەچوو، هەموو ئەو قسە شیرین و خۆشانەی نەیتوانیبوو لە تافی لاویدا بۆم بکات، ئێستا بەزیادەوە دەیکردن. لە ڕووخساری و لە نیگاکانییەوە تێ دەگەیشتم شەیدای سەربەرزی، ئەزموون، پەروەردە، مانەوەی پشوودرێژانە و ئازایانەم لە چاوەڕوانیکردنی مێردمدا و سەوداسەری جوانیی نامەکانمە.

لەپڕ ڕقم لە باوکم هەڵسا، چونکە خەریکی نەخشە داڕشتن بوو بۆ تەگەرە خستنە بەردەم شووکردنەوەم. لەو نیگارانەی بەلاساییکردنەوەی مامۆستایانی

فەرەنگ بەکێشانی دابوون و لە بیرەوەرییەکانی ڤینسیاشی زۆر بێزار بووم.

ئەگەر سەرلەنوێ چاوەکانم نوقاندەوە، پەروەردگارم، من ئەمەم بەویستی خۆم نەکرد، لە خەیاڵمدا قەرە هێندە بەشیرینی لێم نێزیک کەوتەوە، وەک بڵێیت هەستم کرد لە تاریکیدا خۆی خزاندووەتە پەنامەوە. هەستم کرد لەپڕ هاتووەتە پشتمەوە و ناوشان، گەردن و پشت گوێیەکانم ماچ دەکات و تا فرە بەهێز و بەگوڕە. لەبەر ئەوەی تەندروست، پتەو و کەتە بوو، دەمتوانی پاڵی پێوە بدەم و هەستم بەدڵنیایی بکەم. پشتەملم ختووکەی دەکرد و گۆی مەمکەکانم دەلەرینەوە. کاتێک لە تاریکیدا چاوم نوقاندبوو، هەستم دەکرد لە پشتەوە هەرامەی زلی لێم گیر کردووە و منیش سەرم سووڕ دەخوات. تۆ بڵێیت دەعباکەی قەرە چۆن بێت؟

مێردم جاروبار لە خەونمدا ئەوەی خۆیم بەدەم ئێش و ئازارەوە پێشان دەدات. لەلایەک دەبینم مێردم هەوڵدەدات جەستەی خوێناویی خۆی، کە سەربازەکانی سەفەوی بەر ڕمیان داوە و بە تیر ئەنجنئەنجیان کردووە، ڕاست بکاتەوە و بڕوا. لەلایەکی دیش، لە ئێمە نێزیک دەبێتەوە، بەڵام داخی گرانم ڕووبارێک لە نێوانماندایە. گاڤێک ئەو لەوبەر ڕووبارەوە بەدەم خوێن لەبەر ڕۆیشتن و ئازارەوە بانگم دەکات، من دەبینم پێشەوەی گەورە بووەتەوە. ئەگەر قسەی بووکە گورجییەکەی گەرماو و پیرەژنە چەنەبازەکان ڕاست بێت کاتێک دەڵێن "بەڵێ، ئەوەندە دەبێت"، ئەوا هەرامەی مێردی من زلێکی ئەوتۆ نەبووە. خۆ ئەگەر ئەوەی قەرە لەوەی مێردم ئەستوورتر بێت و ئەگەر ئەو شتە زەبەلاحەی دوێنێ دوای وەرگرتنی ئەو کاغەزە خاڵییەی بە شەوکەتدا بۆم ناردبوو، لە خوار بەنەخوێنەکەیەوە دیم، بەڕاستی خۆی بێت -بەڵێ خۆی بوو- ، ئەوا ترسی ئەوەم لێ نیشت لەوانەیە بە مندا نەچێت، یان ئەگەر بشچێت، زۆر ئازارم بدات.

"دایە، شەوکەت لاساییم دەکاتەوە."

لە گۆشەی تاریکی دۆڵاب هاتمە دەرەوە، بە بێدەنگی چوومە ژووری بەرامبەر، هێلەکێکی چۆغەی سوورم لە سندووق دەرهێنا و پۆشیم.

نیمدەرەکەمیان دەرهێنابوو، هاوار و قیژەیان بوو، یەکتریان لەسەری دەهێنا و دەبرد. "ئەرێ پێم نەگوتن کاتێک قەرە دێت بۆ ماڵمان، هاوار و قیژە نییە؟"

شەوکەت گوتی: "دایە، بۆچی ئەو هێلەکە سوورەت لەبەر کردووە؟"

ئۆرهان گوتی: "بەڵام یادێ، ئۆرهان لاساییم دەکاتەوە."

"مەگەر پێم نەگوتیت لاسایی مەکەرەوە؟ ئەم شتە پیسە چییە لێرە؟" پارچە پێستەیەک لەسەر زەوی بوو. ئۆرهان گوتی: "کەلاکە، شەوکەت لە ڕێگە هەڵی گرتەوە."

"بڕۆن خێرا بیبەنەوە و لەو شوێنەی لێتان هەڵگرتووە، فڕێی بدەن."

"با شەوکەت بیبات."

"گوتم دەی بڕۆن."

کاتێک بینیيان بە ددانەکانم دەستم کرد بە گەستنی لێوم وەک ئەوەی هەموو جارێک بەر لە دارکاری کردنیان دەیکەم، ترسان و ڕۆیشتنە دەرەوە. خوا بکەم زوو بگەڕێنەوە و سەرمایان نەبێت.

لە ناو هەموو وەستایانی نیگارکێشدا قەرەم بەدڵە، چونکە فرە خۆشمی گەرەکە و ڕۆحی دەناسم. کاغەز و پێنووسم گرتە دەستەوە و بە هەڵمەتێک، وەک ئەوەی هیچ بیرم نەکردبێتەوە، ئەمەم نووسی:

"باشە، پێش نوێژی ئێوارە لە خانووی جووی لە سێدارەدراو دەتبینم. هەرچی زووترە کتێبی باوکم تەواو بکە."

وەڵامم بۆ حەسەن نەنووسی، چونکە ئەگەر ئەمڕۆش بچنە کن قازی، ئەوا باوەڕ ناکەم خۆی و باوکی بە پیاوە کۆکراوەکانەوە یەکسەر بدەن بە سەرماندا. ئەگەر وا بوایە، نامەی نەدەنووسی، چاوەڕێی وەڵامی نەدەکرد و دەمودەست هەڵی دەکوتایە سەر ماڵمان. جارێ ئێستا چاوەڕێی نامەی من دەکات، کاتێک پێی ناگات، ئیدی هار دەبێت، ئەمجار پیاو کۆ دەکاتەوە و هێرشمان بۆ دەهێنێت. بە قوربانتان بم وا نەزانن هەر هیچ لێی ناترسم. ئەگەر ڕاستیتان دەوێت، بۆیە متمانەم بە قەرە هەیە، بۆ ئەوەی لە حەسەن

بمپارێزێت. ئێستا شتێکی تریش بە دڵمدا ختووره دەکلات، با ئەویشتان پێ بڵێم: وا دیاره زۆریش له حەسەن ناترسم، چونکه ئەویشم خۆش دەوێت.

ئەگەر دەشپرسن خۆشەویستی واتای چی دەگەیەنێت، ئەوا بێ ئەوەی زویر بم، دەڵێم مافی خۆتانه بپرسن. ئەو ساڵانەی لە ژێر هەمان بنمیچ چاوەڕێی گەڕانەوەی مێردی منمان لە شەڕ دەکرد، دیووم ئەم کابرایە چەند بودەڵە و لاواز و هەلپەرستە. بەڵام ئەستەر دەڵێت ئێستا پارەی زۆری دەست دەکەوێت و بە بەرزبوونەوەی برۆکانی ئەستەردا تێ دەگەم ئەمە درۆ نییە. ئیدی لەبەر ئەوەی پارەی هەیە و متمانەی بەخۆیەتی، پێم وایە گشت ئەو خراپەکارییانەی حەسەن لەبەر چاوان ڕەش دەکەن، نەماون. ئێستا ڕەهەندی تاریک، جنۆکە ئاسا و نامۆی ئاشکرا بووە و ئەمەش من بەکێش دەکات. لە ڕێی ئەو نامانەیەوە، کە بە کەللەڕەقیی خۆی بۆم دەنێرێت، پەردەم لەسەر ئەم ڕەهەندەی هەڵدایەوە.

چ قەرە و چ حەسەن، لەبەر ئەوەی عاشقی من بوون، چەرمەسەریی زۆریان چەشتووە. قەرە دوازدە ساڵ ڕووی لە شوێنە دوورەکان کرد، دیار نەما و زویر بوو. حەسەنیش هەموو ڕۆژێک نامەی بۆم نارد و نیگاری مەل و ئاسکی لە لێوارەی کاغەزی نامەکاندا نەخشاند. نامەکانیم هێندە خوێندەوە تا فێربووم دەسپێک لێی بترسم و دواتریش بۆی بەپەرۆش بم.

بەهۆی ئەوەی دەمزانی حەسەنیش پەرۆشی هەموو شتێکی منە، سەرم سووڕ نەما کاتێک زانی من لە خەونمدا دیبووم مێردم مردووە. گومانم لە شتێک هەیە، گومان دەکەم ئەو نامانەی بۆ قەرەیان دەنێرم، ئەستەر بە حەسەن بە خوێندنەوەیان دەدات. بۆیە وەڵامم پییایدا نەناردەوە بۆ قەرە. سا ئیدی ئێوە دەزانن ئەم گومانەم ڕاستە، یان نا.

کاتێک منداڵەکان گەڕانەوە، بەتووڕەیی گوتم: "چیتان لێ هات؟"

بەڵام دەمودەست تێ گەیشتن قسەکەم بە هەڵچوونێکی ڕاستەقینەوە نەکردووە. بەدزیی ئۆرهانەوە، شەوکەتم بەکێش کرد بۆ گۆشەی قەراغ دۆڵابی

ناو تاریکاییەکە. لە باوەشم گرت. گەردن و قژ و پشتەملیم ماچ کرد.

گوتم: "گیانەکەم سەرمات بووە. کوا ئەو دەستە جوانانەتم بدەرێ با دایکت گەرمیان بکاتەوە..."

بۆنی کەلاک لە دەستی دەهات، بەڵام دەنگم نەکرد. سەریم نا بە سنگمەوە و توند بەخۆمەوە نووساند. دوای کەمێک گەرمی لە لەشی گەڕا، لە خۆشیدا جوان جوان وەک پشیلە مڕەمڕی پێ کەوت و خاو بووەوە.

"ئادەی بزانم دایەت فرە فرە خۆش گەرەکە؟"

"مممهممم"

"بەڵێ؟"

"بەڵێ."

"لە هەموو کەسێک زیاتر؟"

"بەڵێ."

منیش وەک ئەوەی ڕازێکی بۆ بدرکێنم، گوتم: "کەواتە منیش شتێکت پێ دەڵێم. بەڵام بەهیچ کەسێک ناڵێیت، باشە؟" چرپاندم بە گوێیدا: "منیش تۆم لە هەموو کەسێک زیاتر خۆش دەوێت. حاڵی بوویت؟"

"لە ئۆرهانیش زیاتر؟"

"لە ئۆرهانیش زیاتر. ئۆرهان بچووکە، شتێکە وەک باڵندە و هیچ نازانێت. تۆ ژیرتریت. تێ گەیشتیت؟" تێر بۆنی قژیم کرد و ماچم کرد. "بۆیە ئێستا داوای شتێکت لێ دەکەم. ئەها دوێنێ کاغەزێکی خاڵیت بۆ قەرە ئەفەندی برد. ئەمڕۆش بۆی دەبەیت. دەبێت؟"

"باوکمی کوشتووە."

"چی؟"

"باوکمی کوشتووە. دوێنێ خۆی لە خانووی جووی هەڵواسراو گوتی."

"چی گوت؟"

"گوتی من باوکتم کوشت. گوتی من زۆر پیاوم کوشتووه."

لەپڕ شتێک ڕووی دا. دوای ئەوە شەوکەت یەکسەر لە باوەشم دەرچووبوو، کەمێک لەولاترەوە دەگریا. ئەرێ ئێستا ئەو منداڵە بۆچی دەگری؟ باشە، توومەز کەمێک لەمەوبەر خۆم پێ نەگیراوە و زللەیەکم لە بناگوێی سرەواندووە. نامەوێت کەس بەدڵڕەقم بزانێت. بەڵام لەبەر ئەوەی شتێکی وای لەمەڕ پیاوێک گوت، کە من نەخشە دەکێشم بۆ باشەی ئەوان شووی پێ بکەم، تووڕە بووم.

هەتیوی بێچارە هێشتا دەگریا و زۆر دڵم پێی سووتا، خەریک بوو خۆشم بگریم. باوەشمان بەیەکدا کرد. جارناجارێک هەنسکی دەدا، بەڵام ئێستا ئەم زللەیە هی ئەوە بوو ئەوەندە بیگرێنێت؟ دەستم بە قژیدا هێنا.

هەموو شتێک وا دەستی پێ کرد: ئێوە ئاگادارن پێرێ لە ناو قسەکانمدا بە باوکم گوت لە خەونمدا دیومە مێردم مردووە. ڕاستییەکەی، بەدرێژاییی ئەو چوار ساڵەی لە شەڕی عەجەمان نەدەگەڕایەوە، من ئەوم گەلێک جاران لە خەونمدا بەو جۆرە دیتبوو، مردوویەکیش هەبوو، جا ئایا ئەو بوو مردبوو؟ ئەمەیان هیچ ڕوون نەبوو.

خەونەکان بەردەوام بەکەڵکی کاری تر دێن. لە پورتوگال، لەو شوێنەی نەنکی ئەستەری لێوە هاتووە، خەون بەکەڵکی ئەوە دێت زەندیقەکان بگەنە ئیبلیس و سواری یەکدی بن. بۆیە ئەو کاتە باب و باپیرانی ئەستەر هەرچەندە گوتوویانە ئەوا دەستمان لە جوولەکایەتی هەڵگرت و وەک ئێوە بووین بە کرستیانی کاتۆلیک، یەسوعییەکانی ئەشکەنجەدەری کڵێسای پورتوگال بڕوایان پێیان نەکردووە و هەموویانیان ئەشکەنجە داوە، دانە بەدانەی جنۆکە و ئیبلیسی خەونەکانیان پێیان هەڵڕشتووە و هەرچی خەونی نەبیندراویش هەیە بەزەبری لێدان و ئەشکەنجە خراوەتە ئەستۆیان و ناچار کراون ددانی پێدا بنێن داکو گشت جووەکان بسووتێندرێن. کەواتە لەوێ خەون بەکەڵکی لە یەکتر سواربوونی مرۆڤ و ئیبلیس و تاوانبارکردنی مرۆڤ و سووتاندنی دێت.

خەون بەدەردی سێ شت دەخوات:

ئەلف: شتێک دەخوازیت، بەڵام تەنانەت مۆڵەتی خواستنیشیت پێ نادرێت. ئەو کاتە دەڵێیت لە خەونمدا دیم. بەمجۆرە، بەنارەزای دڵ ویستەکەی خۆت دەخوازیت.

بێ: دەتەوێت خراپەک لە دژی کەسێک بکەیت، بۆ نموونە، درۆ بەدەمی کەسێکەوە هەڵدەبەستیت. ئەو کاتە دەڵێیت لە خەونمدا فلان خاتوونم دی زینای دەکرد، یاخۆ دەڵێیت لە خەونمدا دیم بە گۆزە شەراب بۆ فلان پاشا دەچوو. بەمجۆرە ئەگەر بڕواشت پێ نەکرێت، لەبەر ئەوەی بەشێکی خراپەکارییەکە گوتراوە، دەمودەست حسێب دەکرێت.

جیم: شتێکت دەوێت، بەڵام تەنانەت خۆشت نازانیت چیت دەوێت. خەونێکی تێکەڵ و پێکەڵ دەگێڕیتەوە. یەکسەر بۆت شی دەکەنەوە و پێت دەڵێن پێویستە چی بخوازیت و دەتوانیت چی بدەیت. بۆ نموونە دەڵێن: پیاوێک، منداڵێک، یان خانوویەک بۆ تۆ پێویستە...

ڕاستییەکەی، ئەم خەونانە بەهیچ کلۆجێک ئەو شتانە نین لە کاتی خەوتنماندا دەیانبینین. هەموو کەسێک ئەو خەونەی بەنوێژی نیوەڕۆ دەیبینێت، دەڵێت لە شەودا دیومە بۆ ئەوەی بەدەردی شتێک بخوات. تەنیا ساویلکە و گەلحۆکان خەونی شەوانە کتومت وەک خۆی دەگێڕنەوە. ئەو کاتە، یان قەشمەریت پێ دەکەن، یاخۆ وەک هەموو جارێک بەخراپە بۆت لێک دەدەنەوە. هیچ کەسێک، تەنانەت خەوبینەرانیش خەونی ڕاستەقینە بەهەند وەرناگرن. چما ئێوە گوێی دەدەنێ؟

ئەو کاتەی بەنابەدڵی خەونێکم گێڕابووەوە و تیایدا ئاماژەم بۆ ئەگەری مردنی مێردم کردبوو، باوکم سەرەتا گوتی: "من ئەم خەونە وەک ئاماژەیەک بۆ ڕاستی پەسەند ناکەم." بەڵام دوای ئەوەی لە گۆڕستان گەڕایەوە، لە خەونەکەمەوە ئەنجامی مردنی مێردمی دەرهێنا. بەم شێوەیە مێردم، کە چوار ساڵ بوو هەر نەدەمرد، هەمووان هەر بەوەندەوە نەوەستان بڕوا بکەن لە

خەوندا مردووە، بگرە مردنەکەیان بەشێوەیەک پەسەند کرد وەک ئەوەی بڵێیت ڕاگەیەندراوە و بڕاوەتەوە. ئەوسا تێ گەیشتن منداڵەکان بەڕاستی هەتیون و بۆ ئەمەش خەمبار بوون.

لە شەوکەتم پرسی: "هیچ خەون دەبینیت؟"

بەدەم بزەوە گوتی: "بەڵێ. باوکم ناگەڕێتەوە، بەڵام دواجار خۆم دەتخوازم."

لووتی تەسک و چاوە ڕەشەکانی و ناوشانی پانی، لە باوکی نا، لە من دەچن. لەبەر ئەوەی نەمتوانیبوو ناوچەوانی فراوان و بڵندی باوکیان بدەمە هیچ کامێک لە کوڕە سەر خڕەکانم، جاروبار هەست بە تاوانباری دەکەم.

"دەی بڕۆ لەگەڵ براتدا یاری شمشێر بکە."

"بە شمشێرە کۆنەکەی باوکم؟"

"بەڵێ."

بەدەم گوێگرتن لە تەقوڕەقی شمشێر و تەختەی منداڵانەوە، ماوەیەکی درێژ سەیری بنمیچم کرد و هەوڵم دا ترس و شپرزەیی گەشەکردووی هەناوم ببەزێنم. چوومە خوارەوە بۆ ئاشپەزخانە، بە خەیرییەم گوت:

"ماوەیەکی درێژە باوکم حەزی لە شۆربای ماسییە. لەوانەیە بتنێرم بۆ قادرگا. چەند بەستەیەک لەو باسوقەی شەوکەت حەزی لێیە، لە شوێنی شاردنەوەی دەربهێنە و بیدە بە منداڵەکان."

ئەو دەمەی شەوکەت لە ئاشپەزخانە خواردنی دەماشیەوە، من و ئۆرهان سەرکەوتینە سەرەوە. کردمە باوەش و گەردنیم ماچ کرد.

گوتم: "لە ئارەقەدا نوقم بوویت. ئێرەت چی لێ هاتووە؟"

"شەوکەت گوتی ئەمە شمشێرە سوورەکەی مامەیە و لە منی دا."

دەستێکم لێ دا و گوتم: "مۆر هەڵگەڕاوە. دێشێت؟ ئەم شەوکەتە چەند بێ مێشکە! وەرە بزانە چیت پێ دەڵێم. تۆ زۆر ژیر و ناسکیت. شتێکت لێ دەخوازم، ئەگەر بۆم بکەیت، ڕازێکت بۆ دەدرکێنم نە بۆ شەکەوت و نە بۆ هیچ کەسێکی ترم نەدرکاندبێت."

"چییە؟"

"ئەم کاغەزە دەبینیت؟ دەچیتە تەنیشت باپیرتەوە. بێ ئەوەی بهێڵیت ئەو چاوی پێوە بێت، دەدەیتە دەست قەرە ئەفەندی. تێ گەیشتیت؟"

"تێ گەیشتم."

"دەیکەیت."

"چ ڕازێکم بۆ دەدرکێنیت؟"

گوتم: "تۆ جارێ کاغەزەکە ببە." دیسان گەردنیم ماچ کرد. بۆنی مسکی لێ دەهات. هەروا لە خۆمەوە وشەی مسکم بەدەمدا هات، ئەگەر نا زۆر چڵکن بوو. لە کەنگێوەیە پێویست بوو خەیرییە ئەم منداڵانە ببات بۆ گەرماو؟ لەو ساوەی هەرامەکەی شەوکەت لە گەرماو لە ژنان هەڵساوە، نەیانی بردووە. ماچێکم کرد و گوتم: "دوایی ڕازەکەت پێ دەڵێم. تۆ فرە ئاقڵیت، زۆر جوانیت. شەوکەت سەرەڕۆ و شەڕانگێزە، تەنانەت دەست لە دایکیشی بەرز دەکاتەوە."

گوتی: "نایبەم. لە قەرە ئەفەندی دەترسم. باوکمی کوشتووە."

گوتم: "شەوکەت گوتی، وا نییە؟ خێرا بە بڕۆ خوارێ و بۆم بانگ بکە." لە تاو بینینی گرژی و توندیی سەر ڕووخسارم، بەترسەوە لە کۆشم چووە خوارێ و ڕای کرد. لەوانەیە لەبەر ئەوەی هەستی کردووە گۆزەکە لە سەری شەوکەتدا دەشکێندرێت، کەمێکیش خۆشحاڵ بووبێت. پاش تۆزێک هەرووردکیان بەڕووی سوورهەڵگەڕاوەوە هاتن. شەوکەت بەدەستێک باسووق و بە دەستەکەی تری شمشێرێکی گرتبوو.

گوتم: "بە برات گوتووە قەرە ئەفەندی باوکتانی کوشتووە. جارێکی تر شتی وا ناگوترێت لەم ماڵە. دەبێت قەرە ئەفەندیتان خۆش بوێت و ڕێزی بگرن. حاڵی بوون؟ خۆ نابێت هەموو ژیانتان بێ باوک بگوزەرێنن."

شەوکەوت بێ ئابڕووانە گوتی: من ئەوم ناوێت. من دەگەڕێمەوە بۆ ماڵەوە بۆ کن مامە حەسەنم و چاوەڕێی باوکم دەکەم."

لەپڕ هەڵچووم و زللەیەکم لە بناگوێی سرەواند. هێشتا شمشێرەکەی

دانەنابوو، لە دەستی کەوتە خوارەوە.

بەدەم گریانەوە گوتی: "باوکم دەوێت."

بەڵام من لەو زیاتر دەگریام.

بەدەم گریان و هەنسکدانەوە گوتم: "ئیدی باوکتان نییە، ناگەڕێتەوە. بێ باوک مانەوە، تێ گەیشتن هەی زۆڵی بێ ڕەچەڵەکینە؟" ئەوەندە بەتاو گریام، ترسی ئەوەم بوو لە ژوورەوە گوێیان لێم بێت.

شەوکەت بەگریانەوە گوتی: "ئێمە زۆڵی بێ ڕەچەڵەک نین." دوور و درێژ تا کوڵی دڵمان دامرکایەوە، گریاین. دوای کەمێک هەستم کرد بۆیە گریاوم، چونکە گریان دڵمی نەرم کردووە و کردوومی بە مرۆڤێکی باش. بەدەم گریانەوە باوەشمان بەیەکدا کرد و لەسەر دۆشەک ڕاکشاین. شەوکەوت زۆر باش سەری خزاندبووە نێوان مەمکەکانمەوە. جاری وا هەیە وەک ئەوەی خۆیم پێوە بنووسێنێت، دێتە باوەشم و هەست دەکەم لە ڕاستیدا نەنووستوە. لەوانە بوو منیش لەپاڵ ئەوان بخەوتمایە، بەڵام هۆشم لە خوارەوە بوو. بۆنێکی خۆشی نارنجی کوڵاو دەهات. لەپڕ پلێکم دا و دەنگێکم دەرکرد منداڵەکانی بێدار کردەوە.

"بڕۆن با خەیرییە لە خوارەوە سکتان تێر بکات."

بەتەنیا لە ژوورەوە مامەوە. بەفر دەستی پێ کردبوو. لە خوا پاڕامەوە کۆمەکم بکات. پاشان قورئانی پیرۆزم کردەوە و جارێکی تر سوورەتی آل عمران-م خوێندەوە، ئایەتێکی ئەو سوورەتە دەفەرموێت ئەوەی لە شەڕ لە پێناوی خوادا بکوژرێت، دەچێتەوە کن پەروەردگار، بەو جۆرە دڵی خۆم لەمەڕ مێردی خوا لێخۆشبووم ئاسوودە کرد. ئەرێ باوکم نیگارە هێشتا تەواو نەکراوەکەی سوڵتانمانی پێشانی قەرە دابوو؟ بە بڕوای باوکم ئەم نیگارە هێندە لە ڕاستی دەچێت، ئەگەر هەرکەسێک تەماشای بکات، دەترسێت و چاو وەردەگێڕێت، ڕێک وەک ئەوەی بەسەر ئەو کەسانە دێت کە هەوڵ دەدەن ڕاستەوخۆ سەیری ناو چاوی سوڵتانمان بکەن.

ئۆرهانم بانگ کرده کن خۆم، بەر لەوەی بیکەمە باوەش، تێرتێر سەر و ڕوومەتەکانیم ماچ کرد. "ئێستا بێ ئەوەی هیچ بترسیت و بهێڵتی باپیریشت ببینێت، ئەم کاغەزە دەدەیتە قەرە. حاڵی بوویت؟"

"ددانم دەلەقێت."

گوتم: "ئەگەر دەتەوێت، دوای گەڕانەوەت بۆت هەڵدەکێشم. خۆتی لێ نێزیک بخەرەوە، ئەویش سەری سووڕ دەمێنێت و لە باوەشت دەکات. تۆیش ئەو کات لەسەرەخۆ کاغەزەکە لە دەستی دەنێیت. تێ گەیشتیت؟"

"دەترسم."

"هیچ شتێک نییە مایەی ترسان بێت. ئەگەر قەرە نەبێت، دەزانی کێ خوازیارە لە جێی ئەو ببێت بە باوکت؟ مامە حەسەن! ئایا دەتەوێت مامە حەسەن ببێت بە باوکت؟"

"نامەوێت."

گوتم: "کەواتە ڕابە هەی ئۆرهانی جوان و ئاقڵم. ئەگەر نا، منیش تووڕە دەبم... بشگریت، زیاتر تووڕە دەبم."

بێ ئومێدانە و هێمنانە دەستی بچووکی بۆم درێژ کردبوو. منیش نامەکەم قەد کرد و نامە ناو دەستی. پەروەردگارم، بە هانامەوە وەرە، هەموو ئەمەم بۆ ئەوەیە هەتیوەکانم پەرێشان نەبن. دەستیم گرت و بردم بۆ پێش دەرگا. لە شیپانەی دەرگا بۆ دواجار بەترسەوە سەیری دایکی خۆی کرد.

گەڕامەوە گۆشەی خۆم و لە کونەکەوە چاوم لێ بوو بە هەنگاوی ڕاڕاوە بە هەیواندا تێ پەڕی، لە باوکم و قەرە نێزیک کەوتەوە، ڕاوەستا، بۆ تاوێک بێچارە مایەوە، لە پشت خۆیەوە بەدوای مندا دەگەڕا و سەیرێکی کونەکەی کرد. دەستی کرد بەگریان، بەڵام لە دواین هەوڵدا سەرکەوتنی بەدەست هێنا و خۆی هاویشتە باوەشی قەرەوە. لەبەر ئەوەی سەری قەرە هێندە بەکارە تا ڕادەی ئەوەی مافی باوکایەتی منداڵەکانی منی پێ ببڕێت، کاتێک ئۆرهانی لە باوەشی خۆیدا بینی، نەیدەزانی بۆچی دەگری، بەڵام نەشڵەژا و ناولەپی

منداڵەکەی پشکنی.

هەر ئەوەندەی ئۆرهان بەژێر نیگا سەرسامەکانی باوکمدا گەڕایەوە، ڕام کرد و لە ئامێزم گرت، تێر و پڕ ماچم کرد، بردمە خوارەوە بۆ ئاشپەزخانە، دەمیم تژە کرد لەو مێوژەی حەزی لێ بوو. گوتم:

"خەیرییە، منداڵەکان ببە و بچن لە دووکانی کۆستا لە بەندەری قادرگا ماسیی شۆربا بۆ باوکم بکڕن. ها بگرە ئەوە بیست ئاکچە. بەو پارەیەی لە کڕینی ماسی دەمێنێتەوە، لە گەڕانەوەدا، هەنجیری زەرد و سوورە گێوژی وشک بۆ ئۆرهان دەکڕن. بۆ شەوکەتیش نۆک و سجووقی گوێزدار بکڕە. تا نوێژی ئێوارە بەدڵی خۆیان بیانگەڕێنە، بەڵام ئاگادار بە سەرمایان نەبێت."

دوای ئەوەی هەموویان خۆیان پۆشتە کرد و چوونە دەرەوە، چێژم لە بێدەنگیی ماڵەکە وەرگرت. چوومە سەرێ، ئاوێنەیەکی دەستکردی غەزوورم هەبوو مێردم بە دیاری دابووی بە من. ئاوێنەم لە شوێنی شاردنەوەی لە نێوان بەرگە سەرینەکاندا، لەو شوێنەی بۆنی گوڵی لاوەندی لێ دەهات، دەرهێنا و هەڵمواسی. لە دوورەوە لە بەرامبەری ڕاوەستام و سەیرم کرد، ئەگەر کەمێک خۆم بلەراندبایە، دەمتوانی جەستەی خۆمی لە دۆخی پارچەبووندا تێدا ببینم. هێلەکی چۆغە سوورەکەم زۆر جوان لێ هاتبوو، بەڵام دەمویست ئەو کراسە مۆرەشم لەبەردا بێت کە دایکم لە باوڵی بوکێنیی خۆی دەری هێنابوو. ئەو سەربەرگە فستقیەشی داپیرم بەدەستی خۆی گوڵی لەسەر چنیبوو، لە باوڵ دەرهێنا و پۆشیم، بەڵام بەبەرمی نەکرد. بەدەم لەبەرکردنی کراسە مۆرەکەوە هەستم بە سەرمام کرد و هەڵلەرزیم، ئاگری مۆمەکەش لەگەڵ مندا لەرزی. هەڵبەتە بەنیاز بووم سەربەرگێکی ئاودامان سوور و بەرگ لە پێستی ڕێوی لەسەر جلەکانی ترمەوە بپۆشم، بەڵام دوایین سات بڕیاری خۆم گۆڕی. بەکپی بە هەیواندا تێ پەڕیم، سەربەرگێکی درێژ، زۆر فشەڵ و شینی ئاسمانیم هەبوو دایکم دایبوومێ، لە باوڵ دەرم هێنا و پۆشیم. بەڵام کاتێک لە دەرگاوە گوێم لە دەنگ بوو، لەپڕ شڵەژام: قەرە دەڕوات! دەمودەست سەربەرگە کۆنەکەی دایکم داکەند، سەربەرگی سووری بەرگ لە پێستی ڕێویم پۆشی:

مەمکەمانمی دەگوشی، بەڵام پێم خۆش بوو. سەرم بەجوانی داپۆشی، پەچەی کەتانیم ڕێکوپێک بەسەر ڕوومدا بەردایەوە.

بێگومان قەرە ئەفەندی هێشتا نەیرۆیشتبوو، من لە حەژمەتی خرۆشان سەرم لێ شێوابوو. ئەگەر ئێستا لە ماڵ دەربچم، دواتر بە باوکم دەڵێم چووبووم لەگەڵ منداڵەکاندا ماسی بکڕم. وەک پشیلە بە پلیکانەکاندا هاتمە خوارەوە.

جۆری خێو بە دەنگێکی زۆر هێدی دەرگام داخست. بەبێدەنگی چوومە حەوشە، کاتێک گەیشتمە کۆڵان، لەپڕ هەڵوێستەیەکم کرد و لە توێی پەچەوە سەیری دواوەم کرد، ماڵەکەم وا هاتە بەرچاو وەک ئەوەی ماڵی ئێمە نەبێت.

کەس بە کۆڵانەوە نەبوو، تەنانەت پشیلەش. تاک و تەرا کلووە بەفر دەباری. بەترسەوە چوومە باخچەی فەرامۆشکراوی هەرگیز تیشکی خۆر نەدیتوو. بۆنی گەڵای گەنیو و شێ و مەرگی لێ دەهات، بەڵام هەر ئەوەندەی پێم نایە ناو خانووی جووەی هەڵواسراو، وام زانی لە ماڵی خۆمدام. دەگوترێت بەشەوان جنۆکە لێرە کۆ دەبنەوە، ئاگر دادەگیرسێنن و بەزم و ئاهەنگ دەگێڕن. بیستنی دەنگی هەنگاوی پێ لە ماڵێکی چۆڵدا شتێکی ترسناک بوو: جووڵەم لە خۆم بڕی و چاوەڕێم کرد. خشەیەک لە باخچەکەوە هات، بەڵام لەپڕ کپی باڵی بەسەر هەموو شتێکدا کێشا. لە شوێنێکەوە لەو نێزیکانە سەگێک وەڕی؛ گشت سەگەکانی گەڕەکی خۆمان بەشێوەی وەڕینیاندا دەناسمەوە، بەڵام نەمتوانی ئەم وەڕینە بناسمەوە.

لە بێدەنگییی دوای ئەوەدا هەستم بەم شتانە کرد: وەک بڵێیت کەسێکی تر لە ماڵەکەدا بوو، بۆ ئەوەی گوێی لە دەنگی تەپەی پێم نەبێت، جووڵەم لە خۆم بڕیبوو. چەند کەسێک بەدەم قسەکردنەوە بە کۆڵاندا تێ پەڕین. بیرم لە خەیرییە و منداڵەکان کردەوە؛ خوا یار بێت، سەرمایان نابێت. لە بێدەنگییەکی دواتریشدا، هێدی هێدی پەشیمانی هەناومی کرمێ دەکرد. لە دڵی خۆمدا دەمگوت قەرە نایەت، من هەڵەم کرد و بەر لەوەی شکۆم لەوە زیاتر بریندار بێت، دەبێت بگەڕێمەوە بۆ ماڵ. ئەو کاتەی بەترسەوە خەیاڵم چووبوو

بۆ ئەوەی حەسەن بەدوامەوە بێت، لە باخچە گوێم لە خشەخشێک بوو. دەرگا کرایەوە.

لەپڕ و بەخێرایی شوێنی خۆم گۆڕی. نەمدەزانی بۆچی وام کردووە، بەڵام کاتێک ئەو پەنجەرەیەی ڕووناکی باخچەکەی پێ دەگات، کەوتە لای ڕاستمەوە، تێ گەیشتم قەرە دەتوانێت لە تیشکی شکاوەی سەر جەستەمدا، بەگوتەی باوکم، لە ناو نهێنیی سێبەردا بمبینێت. پەچەم دادایەوە و بەدەم گوێگرتنەوە لە تەپەی پێ، چاوەڕێم کرد.

گاڤێک قەرە لە شیپانەی دەرگا تێ پەڕی و منی دی، چەند شەقاوێکی نا و ڕاوەستا. بەو جۆرە، لە دووریی پێنج شەش هەنگاو لە یەکترەوە، سەیری یەکدیمان کرد. گەلێک ساغڵەم و بەهێزتر بوو لەوەی من لە کونی دۆلابەوە چاودێریم کردبوو. بێدەنگییەک دەستی پێ کرد.

بەچرپە گوتی: "تکایە پەچەکەت لادە."

"من بەشووم، چاوەڕێی مێردم دەکەم."

بەهەمان دەنگ گوتی: "پەچەکەت لادە. هەرگیز ناگەڕێتەوە."

"منت بۆ ئێرە بانگ کردووە داکو ئەمەم پێ بڵێیت؟"

"نەخێر بۆ بینینت. دوازدە ساڵی ڕەبەقە بیرت لێ دەکەمەوە. پەچەت لادە گیانەکەم، با جارێک بتبینم."

پەچەم لا دا. فرە کەیفم پێ هات کاتێک بەبێدەنگی و تێر و پڕ سەیری ڕووخسارم و ناوچاوانمی کرد.

"شووکردن و بوون بەخاوەنی منداڵ، هێندەی تر جوانی کردوویت. ڕووخساریشت گەلێک جیاوازە لەوەی من بیرم دەکەوتەوە."

"چۆن منت بیر دەکەوتەوە؟"

"بەئازارەوە، چونکە کاتێک تۆم بیر دەکەوتەوە، دەمگوت ئەم شتە تۆ نیت، بگرە خەیاڵتە. لە سەردەمی منداڵیماندا باسی شیرین و خەسرەومان دەکرد، دەمانگوت نیگاری یەکتریان دیوە و عاشقی یەکدی بوون، بیرت دێت، وا نییە؟

بۆچی شیرین کاتێک جاری یەکەم نیگاری خەسرەوی قۆزی بە هەڵواسراوی بە لقی دارەکەوە دی، نەمەوتە داوی ئەڤینی، چما بۆ عاشقبوون پێی، پێویست بوو سێ جار نیگارەکەی ببینێت؟ تۆ دەتگوت لە داستانەکاندا هەموو شتێک بە سێ جار دەبێت. منیش دەمگوت پێویستە ئەڤین لە یەکەم نیگاردا گڕ بگرێت. بەڵام داخۆ کێ دەیتوانی نیگاری خەسرەو هێندە دروست بکێشێت تا ڕادەی ئەوەی مرۆڤ عاشقی بێت و بیناسێتەوە؟ لەم بارەیەوە هیچ قسەمان نەدەکرد. ئەگەر بەدرێژاییی دوازدە ساڵی ڕابردوو نیگارێکی ڕاستەقینەی ئەو ڕووخسارە بێ هاوتایەتم پێ بوایە، لەوانەبوو ئەو گشت ئازار و دەردەسەرییە نەچێژم."

بەم واتایە، زۆر شتی خۆشی وەک چیرۆکی سەیرکردنی نیگار، عاشقبوون و ئەو ئازارانەی لەبەر من چەشتبوونی، بۆم گێڕایەوە. لەبەر ئەوەی هۆشم چووبووە سەر ئەوەی لەو کاتەدا هێدی هێدی لێم نێزیک دەبووەوە، وشە بەوشەی قسەکانی لە ئەقلمدا نەمان و ڕاستەوخۆ تێکەڵی بیرەوەرییەکانم دەبوون. بەخۆم گوت دواتر بەبیری خۆمیان دەهێنمەوە و بیر لە یەک بەکیان دەکەمەوە. ئێستا تەنیا لە ناخی خۆمدا هەست بە ئەفسوونی قسەکانی دەکەم و پێیانەوە پەیوەست دەبم. هەستم بە تاوانباریی خۆم کرد لە پای ئەو گشت ئازارەی بەدرێژاییی دوازدە ساڵ پێم بەچەشتن دابوو. ئای ئەم قەرەیە مرۆڤێکی چەند باشە و قسەی چەند خۆش دەکات! لە منداڵی بێگەرد دەچێت! ئەمانەم لە چاوانیدا دەخوێندەوە. بە خۆشەویستیی لە ڕادەبەدەری بۆ من، متمانەی پێم دەدا.

یەکترمان لە ئامێز گرت. ئەمەم هێندە پێ خۆشبوو، تەنانەت هەستم بە چ گوناهێک نەکرد. بەدەم هەستێکی زۆر خۆش و لە هەنگوین شیرینترەوە ئاگام لە خۆم نەما. قایمتر باوەشم پیایدا کرد. مۆڵەتم دا ماچم بکات، منیش ئەوم ڕامووسی. لە کاتێکدا ماچ و مووچمان دەکرد، لەوە دەچوو سەرانسەری جیهان لە تاریکاییەکی شیریندا نوقم بووبێت. خۆزگەم خواست هەموو کەسێک وەک ئێمە یەکدی لە ئامێز بگرن. وەک بڵێیت خەریک بوو بیرم

دەکەوتەوە خۆشەویستی شتێکی لەم بابەتەیە. زمانی نایە ناو دەمم. ئەم ڕەفتارەی خۆم هێندە پێ خۆش بوو، پێم وا بوو جیهان لەگەڵ ئێمەدا نوقمی تیشکی چاکە دەبێت و ختوورەی هیچ خراپەک بە ئەقڵمدا تێ نەدەپەڕی.

ئێستا ئەوەتان پێ دەڵێم ئەگەر ڕۆژێک لە ڕۆژان ئەم بەسەرهاتە داماوەی من لە کتێبێکدا بگێڕدرێتەوە و بەدەستی وەستایانی نیگارکێشی ئەفسانەیی هەرات بنەخشێندرێت، نیگاری لە باوەشگرتنی من و قەرە چۆن دەکێشرێت. هەندێک پەڕەی دانسقە هەبوون جاروبار باوکم پێشانی منی دەدا: ڕەوتی نووسینەکان و شەپۆلی گەڵا و درەختەکان هەمان جۆش و خرۆشیان هەیە، نەخشی دیوارەکان و زەڕکاریی ڕووپەلەکان هەمان هۆنینەوەیان هەیە؛ شپرزەیی ئەو پەڕەسێلکانەی بە باسکی خۆیان چوارچێوە و زەڕکاری کون دەکەن و نیگەرانیی دڵداران هاوشێوەی یەکن. ئەو ئەڤیندارانەی لە دوورەوە بۆ یەکتر دەڕوانن و بەگوتەی توێکڵدار گلەیی لە یەکدی دەکەن، لەم نیگارانەدا هێندە بە بچووکی دەکێشرێن و ئەوەندە لە دوور دیارن، مرۆڤ بۆ تاوێک پێی وایە چیرۆک باسی بەسەرهاتی ئەوان نا، بگرە باسی کۆشکی شاهانەی شوێنی بەیەک گەیشتنیان، حەوشەی کۆشک، باخچەی دانسقە -یەک بەیەکی درەختەکانی ناوی بە عەشقەوە کێشراون- و شەوی ئەستێرەداری ڕۆشنکەرەوەی درەختەکان و دارەکانی ناو تاریکی دەکات. بەڵام ئەگەر بەوردی سەرنج لە نەزمی شاردراوەی ڕەنگی ئەم نیگارە بدەین کە نیگارکێش تەنیا بەویستێکی هەڵقوڵاو لە دڵەوە توانیویەتی بیکێشێت و ئەگەر بڕوانین بۆ ئەو تیشکە پڕ لە ڕازەی لە هەموو گۆشەیەکی نیگارەکەوە دێتە دەرێ، ئەوا بینەری باش دەمودەست حاڵی دەبێت ڕازەکانی ئەم نیگارانە و ئەڤین بەهەمان کەرەسە کێشراون. کتومت دەڵێیت تیشکێک لە دڵدارانی نیگار کێشراوەوە هەڵقوڵاوە و دزەی کردووەتە ناو قوڵایی نیگارەکەوە. باوەڕتان هەبێت، کاتێک قەرە و من باوەشمان بەیەکدا کردبوو، وام دەزانی چاکەیەک بەهەمان شێوە بە سەرانسەری جیهاندا تەشەنە دەکات.

لە خوا بەزیاد بێت لە ژیاندا بەشی ئەوە ئەزموونم هەیە تێ بگەم چاکەیەکی

لەم جۆرە هەرگیز ماوەیەکی درێژ ناخایەنێت. قەرە دەسپێک مەمکەکانی پڕ باخەڵمی نایە دەستی. هێندەم کەیف پێ هات تا ڕادەی ئەوەی هەموو شتێکم لە بیر کرد و خۆزگەم خواست گۆیەکانیشی بنێتە دەمی. ئەوەی بەتەواوی پێ نەکرا، چونکە خۆیشی لە کردنی دڵنیا نەبوو. لەوە دەچوو نەزانێت چ بکات، بەڵام دەیویست شتی زیاتر بکات. بەو جۆرە کاتێک قایمتر خۆمان پێکەوە نووساند، ترس و شەرمێک لە نێوانماندا دەستی پێ کرد. کاتێک سمتەکانمی ڕاکێشا و دەعبا سەرزل و ڕەپبووەکەی لە سکم چەقاند، لە پێشدا پێم خۆش بوو؛ بەپەرۆش بووم و شەرمم نەکرد؛ بە لووتبەرزییەوە بەخۆم گوت: "تۆیەک ئەوەندە توند خۆتی پێوە بنووسێنیت، ئەمەش دەقەومێت." دواتر لەگەڵ دەرهێنانی هەرامەکەیدا، من ڕووم وەرگێڕا، بەڵام چاوەکانم لە حەژمەت گەورەیی ئامێرەکە داچەقیبوون و نەمتوانی چاوی لەسەر هەڵبگرم.

زۆر دواتر، کاتێک زۆری لێم کرد بێ ڕەوشتییەک بنوێنم لە جۆری ئەو ڕەفتارانەی تەنانەت لە ژنانی قپچاک(*) و ژنانی بێ ڕەوشتی چیرۆکبێژی گەرماویش ناوەشێتەوە، سەرسامانە و بە بێ بڕیاری ڕاوەستام.

لێم پاڕایەوە و گوتی: "برۆکانت وا گرژ مەکە گیانەکەم."

هەڵسامە سەرپێ، پاڵێکم پێوە نا و بێباک لەوەی خەمگین دەبێت، دەستم کرد بە قیژاندن بەسەریدا.

(*) قپچاک: گەلێکە لە ئاسیای ناڤین.

٢٧

مـن ناوم قـەرەیە

شەکووره لە تاریکاییی ماڵی جووی هەڵواسراو برۆی گرژ کردبوو، بەسەرمدا دەیقیژاند و بە بۆچوونی ئەو دەمتوانی ئامێری سەرقەویی بەدەستەوەگرتووم بەئاسانی بنێمە دەمی ئەو کچە چەرکەزانەی لە تفلیس تووشیان بووبووم، ژنانی قپچاکی داوێنپیس، ئەو بووکە هەژارانەی لە خانەکان دەفرۆشران، بێوەژنانی تورکمان و عەجەم، ئەو سۆزانییە سووکانەی تا دەهات زیاتر بە ئەستەنبوڵدا تەشەنەیان دەکرد، بێ ئابڕووانی مینگەری، لەشفرۆشانی چەنەبازی ئەبخاز و ئەرمەنی، جادووگەرانی جێنێوایی و سریانی، کەسانی نێرەمووک و لاوانی چاوبرسی، بەڵام نەک دەمی ئەو. بەگوێرەی ئەو قسانەی شەکووره بە هەڵچوونەوە لە خەیاڵی خۆیدا دروستیانی دەکرد و بەمنی دەگوت، من لە کوڵانی شارە بچووک و گەرمەکانی عەرەبستانەوە تا لێوارەکانی دەریای قەزوین، لە وڵاتی عەجەمانەوە تا بەغدا، لەگەڵ گشت چەشنە ماڵێکی هەرزان، پەرێشان و مامنێوەندا سەروسەودام هەبووە و لەوانەیە گشت پێوانەیەکم لە دەست دابێت و لە بیرم چووبێت هەندێک لە ژنان خاوەن ڕەوشتن. بەقسەی ئەو، وشەکانیشم لە بارەی ئەڤینەوە، لە دڵەوە نەبوون.

وتە ڕەنگینەکانی یاری خۆم ڕەنگی ئامێرە تاوانخوازەکەی ناو دەستمیان پەڕاندبوو، بەڕێزەوە گوێم بۆیان ڕاگرتبوو، تا ئەوپەڕی سنووری تەریقبوونەوەش شەرمم لە حاڵی خۆم و بەزینی خۆم کرد، بەڵام دوو شت هەبوون منیان دڵخۆش دەکرد: ١- وەک ئەوەی زۆربەی جاران لەم دۆخانەدا

جـۆری ئاژەڵ لە دژی ژنـانـی دی دەمکرد، هـیچ هـەوڵـم نەدا بەهـەمــان تەنگژەی تووڕەبوون و زمان وەڵامی هەڵچوون و قسەکانی شەکووره بدەمەوە. ٢- حاڵی دەبووم شـەکـووره بەزیادەوە ئاگای لـە ڕێبـواریی من بووە، کـەواتە زیاد لەوەی من بۆی چووبووم، بیری لێم کردبووەوە.

شـەکووره، کاتێک هـەستی کرد لەبەر بەدینەهاتنی خواستـەکەم دڵم ڕەنجا، هـەر لە ئێستاوە بۆم بەداخ بوو.

وەک ئەوەی بخـوازێت داوای لێبـوورین بکـات، گـوتی: "ئەگـەر منت بەڕاسـتی لە دڵەوە خـۆش بویسـتـایە، ئەوا جـۆری پـیـاوێکـی ئابڕوودار جـلـەوی خـۆت لە دەست نەدەدا و نەدەکۆشایت شکۆی ژنێکی نیازپاک بشکێنیت. تۆ تەنیا کەس نیت بۆ خواستنم خـەریکی فێڵ و تەڵەکەبازی بێت. لە هاتنتدا بۆ ئێرە کـەوتیتە بەرچاوی کەس؟"

"نەخێر."

وەک بڵـێیت هـەسـتی کـرد کەسـێک بە باخـچەی بـە بەفر داپۆشـراودا بڕوات، بۆیە ڕووی شـیرینی مـاوەی دوازدە سـاڵ لە زەینی من ونبـووی لە دەرگا کـرد و چێـژی ئەوەی دامێ لەلاوە ڕووخسـاری ببـینم. لەپڕ دەنگی خـشـپـەیەک هات، هـەردووکمان بێدەنگ بووین و چاوەڕێمان کرد، بەڵام کەس لە دەرگاوە نەهات بەمدیودا. ئێسـتا بیرم کەوتەوە شەکووره هێشتا دوازدە سـاڵی بوو هـەستێکی ترس و تابووی دەورووژاند، چونکە لە من وریاتر و زۆرزانتر بوو.

گوتی: "تارمایـیی جووەی هەڵواسراو لەم ناوە دەگەڕێت."

"ئایا هیچ دێیت بۆ ئێرە؟"

"جنۆکە، جادووگەر و خێوەکـان... ئەمانە لەگەڵ بادا دێن، تێکەڵ بە شـتەکان دەبن و دەنگ لە بێدەنگی دەردەهێنن. باسـی هەموو شتێک دەکـەن. پێویست بە هاتن بۆ ئێرە ناکات. ئەوەتانێ گوێم لێیە."

"شـەوکـەت منی هێنا بۆ ئێـرە تا پشیلـەیەکی مـردارەوە بووم پێـشـان بدات، بەڵام شتی وای لێ نەبوو."

"ئەرێ ئەوە پێت گوتووە بابیت کوشتووە؟"

"من کتومت وام نەگووت. بۆچی قسە گەیشتووەتە ئەو ڕادەیە؟ نەمویست ببم بە بکوژی باوکی، بگرە دەمەوێت ببم بە باوکی."

"بۆچی پێت گوتووە باوکیت کوشتووە؟"

"سەرەتا لێمی پرسی داخۆ هەرگیز مرۆڤم کوشتووە؟ منیش ڕاستیم درکاند و پێم گوت دوو کەسم کوشتووە."

"بۆ خۆهەڵدان و کەش و فش؟"

"هەم بۆ خۆهەڵدان و هەم بۆ ئەوەی بکەومە چاوی منداڵێکەوە کە حەز لە دایکی دەکەم، چونکە بۆم دەرکەوت دایکی ئەو چەتە بچکۆلانە لە ماڵەوە دەستکەوتەکانی شەڕیان پێشان دەدات، بە زمانی شیرینی وەک هەنگوین سوارچاکیی باوکیان لە شەڕدا دەگێڕێتەوە و خەمیان دەڕەوێنێتەوە."

"دە کەوانە بە شان و باڵی خۆتدا هەڵبدە، چونکە تۆیان خۆش ناوێت."

بە سەربەرزیی وەگیرخستنی هەڵەیەکی یارمەوە گوتم: "شەوکەت خۆشمی ناوێت، بەڵام ئۆرهان بەڵێ. وەلێ دەبم بە باوکی هەردووکیان."

لەپڕ، وەک ئەوەی بڵێیت لە نیوە تاریکیدا سێبەری شتێکی نەبوو بەنێوانماندا تێ پەڕی، بە شپرزەیی و لەرزەوە ترسمان لێ نیشت. لەو دەمەیدا من خۆم گورج دەکردەوە، شەکوورە دەگریا و وردە هەنسکی دەدا.

"مێردی داماوم برایەکی هەیە: حەسەن. لە چاوەڕوانیی مێردمدا، دوو ساڵ لەگەڵ وی و غەزوورم لە هەمان ماڵدا پێکەوە ژیاین. عاشقم بووە. ئێستا گومانی لەکن پەیدا بووە، بەخەیاڵی ئەو، من شوو بە کەسێک –لەوانەیشە بەتۆ– زەماوەند دەکەم. هەواڵی بۆم ناردووە و دەیەوێت بەداری زۆر بمباتەوە ماڵە غەزووران. بەو پێیەی من لە چاوی قازیدا بێوەژن نیم، دەڵێن بەزۆر بەناوی مێردتەوە بۆ ئەو ماڵە دەتگێڕینەوە. هەر ساتێک بێت هێرشمان بۆ دەهێنن. باوکیشم ناخوازێت بە بڕیاری قازی بێوەژن بکەوم، چونکە پێی وایە ئەگەر تەڵاق وەربگرم، مێردێکی نوێ بۆ خۆم دەدۆزمەوە و ئەو بەتەنیا بەجێ

دەهێـڵم. گـەڕانەوەی خـۆم و منداڵەکـانم بۆ کن بابم لە کـاتی تەنیـایی دوای مردنی دایکمدا، ئەوی زۆر شادمان کرد. لەگەڵ ئێمەدا دادەنیشیت؟"

"چۆن؟"

"ئەگەر زەماوەند بکەین، لەکن باوکم و ئێمە دادەنیشیت؟"

"نازانم."

"هەتا زووە بیـرێکی لێ بکەرەوە. باوەڕم پێ بکە کـاتێکی زۆریشت نابێت. باوکم هەستی بە نێزیکبوونەوەی خراپەیەک کردووە، مافیشی خۆیشیەتی وا هەست بکات. ئەگەر حەسەن و پیاوەکانی و یەنیچەرەکان پەلامارمان بۆ بهێنن و باوکیشم ببەنە بەردەم قازی، ئایا دەڵێیت مردنی مێردمت دیوە؟ تۆ لە وڵاتی عەجەمان گەڕاویتەوە، بڕوات پێ دەکەن."

"دەیڵێم، بەڵام من نەمکوشتووە."

"باشـە. بەمـەبەستی ئەوەی بێوەژن بکەوم، ئامادەیت لەگەڵ گەواهیـدەرێکی تر بڵێیت مێردی منت لە شەڕی وڵاتی عەجەمان دیوە خەڵتانی خوێن بووە؟"

"نەمدیوە گیانەکەم، بەڵام لەبەر خاتری تۆ دەیڵێم."

"منداڵەکانمت خۆش دەوێت؟"

"خۆشیانم دەوێت."

"کوا بڵێ چی ئەوانت خۆش دەوێت."

گوتم: "هێـز، بەبڕیاری، دروسـتی، ئەقڵ و کەللەڕەقیی شـەوکەت و زویری، بچـووکی و ئاقـڵـیی ئۆرهانم خـۆش دەوێت. خـۆشـیـانم دەوێت لەبـەر ئەوەی منداڵی تۆن."

چاوڕەشی خۆم کەمێک پێ کەنی و تۆزێک فرمێسکی ڕشت. بە حسێبی کەسانی شپرەزەوە لەوانەی دەخوازن بە ماوەیەکی کورت کاری زۆر ئەنجام بدەن، دەستبەجێ چووە سەر بابەتێکی تر:

"ئەو کتێبەی باوکم دروستی دەکات، پێویستە بەکۆتا بگات و ڕادەستی

سوڵتانمان بکرێت. ئەو شوومی و نەگبەتییەی دەور و خوولمانی داوە، هەمووی لە چارەی ئەم کتێبەوەیە."

"جگە لە کوشتنی زەریف ئەفەندی، چ خراپەیەکی تر لە گۆڕێدایە؟"

تاوێک کەیفی بەم پرسیارەدا نەهات. لەبەر ئەوەی دەیویست لە ناخەوە بێتە گۆ، بێ ئەوەی ڕاستگۆیی پێوە دیار بێت، گوتی:

"موریدانی مەلا نووسرەتی ئەرزەڕوومی، بەناو خەڵکدا بڵاو دەکەنەوە گوایە کفر و فەرەنگیبوون لە کتێبی باوکمدا هەیە. بۆچی وەستایانی نیگارکێش، ئەوانەی هاتوچۆی ماڵمان دەکەن، ئیرەیی بەیەک دەبەن و چاڵ بۆ یەکدی هەڵدەکەنن؟ تۆ تێکەڵ بەوان بوویت، باشتر دەزانیت!"

گوتم: "ئایا برای مێردی خوا لێخۆشبووت هیچ سەروسەودای لەتەک وەستایانی نیگارکێش و کتێبی باوکت، یاخۆ لەگەڵ موریدانی مەلا نووسرەتدا هەیە، یان کەسێکی خۆپارێزە و دەستی بە کڵاوی خۆیەوە گرتووە؟"

گوتی: "هیچ پێوەندیی نییە، بەڵام حەسەن کەسێکی خۆپارێزیش نییە." بێدەنگییەکی پڕ لە ڕاز و سەیر هاتە ئاراوە.

"ئەو کاتەی لەگەڵ حەسەندا لە هەمان ماڵ دادەنیشتن، هیچ کەینوبەینێک لە نێوانتاندا دروست نەبوو؟"

"هەر بەئەندازەی ئەوەی لە ماڵێکی دوو چاوە ژووریدا دەقەومێت."

ئا لەو ساتەدا بوو یەک دوو سەگ لە شوێنێکی زۆر دوور نا، بەتەواوی خۆیان دابووە ئەو کارەی دەیانکرد و بەشپرزەیی دەستیان کردبوو بە وەڕین.

هەڵبەتە نەمگوت: "مێردت دوای ئەو هەموو شەڕ و سەرکەوتنە بووبوو بەخاوەن زەوی، ئەدی بۆچی تۆی لەگەڵ برای خۆی لە ماڵێکی دوو ژووریی بچووک دانابوو؟" بە ترس و دوودڵییەوە ئەمەم لە خۆشەویستی سەردەمی منداڵیم پرسی: "بۆچی شووت بە مێردت کرد؟"

گوتی: "هەڵبەتە شووم بە یەکێک هەر دەکرد." ئەمە ڕاست بوو. زۆر ژیرانە، بەدەم پیاهەڵدانی مێردییەوە و بێ ئەوەی من برەنجێنێت، هۆی شووکردنی

خۆی ڕوون کردەوە: "تۆ ڕۆیشتیت و نەگەڕایتەوە. لەوانەیە زویربوون نیشانەی ئەڤین بێت، بەڵام ئەڤینی توورە هەم مرۆڤ قەڵس دەکات و هەم هیچ داهاتوویەکیشی نییە." ئەمەشی ڕاست بوو، بەڵام ئەمە هۆی شووکردنی نەبوو بەو ڕێگرەی بووبوو بە مێردی. شتێکی هێندە دژوار نەبوو لە میانەی نیگا فێڵبازەکانی سەر ڕووخسارییەوە حاڵی بم شەکوورەش وەک هەموو کەسێکی تر، ماوەیەکی کورت دوای دەرچوونم لە ئەستەنبوڵ، منی لە بیر کردووە. بیرم کردەوە ئەم درۆ بێ تامەی بۆ ئەوە بوو کەمێک دڵی شکاو و بریندارم سارێژ بکاتەوە، ئەمەش نیشانەیەکی نیازپاکییە و پێویست من بە سوپاسبژێرییەوە پەسەندی بکەم. ئەمجار کەوتمە گێڕانەوەی ئەوەی چۆن لە ساڵانی ڕێبواریمدا هیچ کاتێک ئەوم لە ئەقڵی خۆم دەرنەهێناوە و چۆن بەدرێژاییی شەو خەیاڵی ئەو وەک خێو بۆ خۆم دەگەڕایەوە. ئەمانە نهێنیترین و قوڵترین چەرمەسەری و نەهامەتییەکانم بوون و پێم وا بوو بەهیچ جۆرێک بۆ کەسانی تری ناگێڕمەوە؛ بەڵام وەک ئەوەی ئەو ساتە بەسەرسامی هەستم پێ کرد، قسەکانم بەهیچ کلۆجێک لە دڵەوە نەبوون.

بۆ ئەوەی هەست و داخوازەکانی ئەو ساتەم بەڕاستی بۆ تێگەیشتن دەست بدەن، دەبێت لێرەدا بێمە سەر واتای ئەم جیاوازییەی یەکەمجار بوو لە ژیانمدا هەستم پێ دەکرد: واتا هەندێک جار گێڕانەوەی ڕاستی وەک خۆی، پاڵ بە مرۆڤەوە دەنێت بەرەو نادەربەست بوون. لەوانەیە مرۆڤ بتوانێت باشترین نموونە لە ناو وەستایانی نیگارکێشەوە بهێنێتەوە، ئەوانەی ئێستا بکوژێکی ناویان ئۆقرەی لێمان بڕیوە: تەنانەت بێ کێماسیترین نیگار -با بڵێین نیگاری ئەسپێک-، ئەسپێکی ڕاستەقینە، تا چ ئەندازەیەک ئەو ئەسپەی خوا بەوردی خوولقاندوویەتی و ئەسپی مامۆستایانی گەورەی نیگارکێشیش دەنوێنێت با بنوێنێت، بۆی هەیە وەڵامدەرەوەی ئەو هەستە بەدەربەستانە نەبێت کە نیگارکێشی هونەربازمان کاتی کێشانی نیگار هەیبووە. دەربەستیی نیگارکێش، یان بەندەی خوای جۆری ئێمەی نەفسنزم، لە ساتەکانی هونەر و پوختەییبووندا نا، بگرە تەواو بە پێچەوانەوە، لە ساتەکانی

خزانی زمان، تووشبوونی دڵشکاوی و هەڵە و زویربووندا ئاشکرا دەبێت. ئەم شتانە بۆ ئەو خاتوونە ژنانە دەڵێم کە وەک شەکووره دەڕوانن، تووشی خەیاڵشکان دەبن و هیچ جیاوازی ناخەنە نێوان ئەو خواستی بەهێزەی لەو ساتەدا لە بەرامبەر شەکووره هەستم پێ دەکرد و نێوان ئەو خواستە سەر وەگێژهێنەرەی، بۆ نموونە، لە بەرامبەر کچە قەزوینییەکی دەموچاو باریک و ڕەنگ مسی و دەم وەنەوشەیی هەستم پێ دەکرد. شەکوورەی نازداریشم بە ئەزموونی خواپێدراوی ژیان و بە چاوکراوەییی خۆی حاڵی دەبوو من هەم دوازده ساڵی ڕەبەق لە تاو ئەڤینی ئەو ئازاری هاوشێوەی ئەشکەنجەی چینیم چەشتووه و هەم لە یەکەم تاکبوونەوەی دوای دوازده ساڵماندا، وەک پڕوپووچانی ئالوودەی چێژوەرگرتن، ئەوانەی جگە لە بەپەلە دامرکاندنەوەی ویستی ڕەشی خۆیان چاویان هیچ شتێکی تر نابینێت، ڕەفتارم نواندووه. نیزامی، دەمی شیرینی شۆخی شۆخان لەگەڵ شووشە مەرەکەبێکی پڕ لە دووڕ و گەوهەردا بەراورد دەکات.

سەگە ڕەنجکێشەکان دیسان بەوپەڕی هێزی خۆیانەوه دەستیان کردەوه بەوەڕین. شەکووره بەنیگەرانی گوتی: "ئیدی دەبێت بڕۆم." سەرباری ئەوەی هێشتا مابووی ئێواره دابێت، ئەو ساتە پێکەوه سەرنجمان دا ماڵە خێوەکەی یارۆی جوو تەواو تاریک بووه. جەستەم، بۆ دووباره لە ئامێزگرتنەوەی وی، لە خۆیەوه جووڵەیەکی کرد، بەڵام ئەو جۆری چۆلەکەیەکی هەڵقوون، فڕکەی کرد و جێی گۆڕی.

"ئایا هێشتا جوانم؟ خێرا بیڵێ."

گوتم. ئای چەند جوان گوێی ڕاگرت و باوەڕی بە قسەکەم هێنا و پەسەندی کرد.

"جلوبەرگ و پۆشاکم؟"

باسی ئەویشم کرد.

"بۆنم خۆشە؟"

بێگومـان شـەکـوورەش دەیزانی ئەو شـتـەی نیـزامی بە "شـەترەنجی ئەڤین" ناوی دەبات، لـەم وشـەسـازییـە پێک نایەت، بگرە لەو جـووڵانەی ڕۆح، کـە لە ژێری ژێرەوە بەناو ئەڤینداراندا دێت و دەچێت، پێک دێت.

پرسی: "ئێسـتـا تۆ چیت دەست دەکـەوێت؟ دەتوانیت هەتیـوەکانم بەخێـو بکەیت؟"

باسـی ئەزمـوونی دوازدە سـاڵ زیاتری خـۆم لە بواری کـاری دەوڵەت و نووسـیـاریدا، ئەزمـوونی گـرانبـەهای لە بینینی شـەڕ و تـەرمـەوە بەدەست هێندراو و داهاتووی درەوشاوەی خۆم بۆ گێڕایەوە و توند لە باوەشم کرد.

گوتی: "پێش تۆزێک چەند جوان یەکترمان لە هەمبێز کردبوو. ئێستاش شتەکان ئەفسوونی سەرەتایان لە دەست داوە."

بەمـەبەسـتی ئەوەی بەهەندبوونی خـۆمی بۆ بسـەلمێنم، زیاتر و توندتر بەخۆمەوە نووساند و لێم پرسی ئەو نیگارەی پێش دوازدە ساڵ کێشابووم و دابوومێ، بۆچی دوای ئەو هەمـوو ساڵە لە پاراسـتنی، بە ئەسـتـەردا بۆمی ناردبووەتەوە؟ ئەگـەر لە چاوانیـدا خـوێندمـەوە سـەری لە سـەرسـامـیی من سووڕماوە و لە ناخیدا شـەپۆلی دلۆڤانی و میـهرەبانی بەرامبـەر بە من بەرز بووەتەوە، کـەوتینە ڕامـوسـانی یەکتـر. ئەمـجاریان هەستم نەکـرد خـۆم بۆ هەوەسێکی سەر وەگێژهێنەر چەماندبێتەوە، بگرە ئەڤینێکی بەتین ڕۆدەچووە دڵ، سنگ، گەدە و هەموو شوێنێکی جەستەی هەردووکمانەوە و ئەمەش جۆری ئەوەی هەڵۆیەک لە شـەقەی باڵ بدات، منی دەهێنایە هەژان. مەگەر جووتبوون و بەیەک شادبوون باشترین ڕێگە نییە بۆ خاوکردنەوە و سەرکوتکردنی ئەڤین؟

من مـەمکەکـانی پڕ باخـەڵیم نایە ناو دەسـتم و ئەویش بە بڕیارێکی لێبڕاوانەتر و شیرینتر پاڵی پێوەم نا. من پیاوێکی ئەوەندە پێگەیشتوو نەبووم تا لە توانامدا بێت ژیانێکی هاوسەریی پڕ لە متمانە لەگەڵ ژنێکدا پێکەوە بنێم پێشـتـر دەستم بۆی بردبێت و شکۆیم شکاندبێت. کەسێکی ئەوەندەش ئەقڵ لە ئەژنۆدا بووم بەئەندازەیەک لە بیـرم چووبوو ئیـبلیس دەست دەخـاتە

کــاری بەپـەلەوە. هێندەش بێ ئـەزمـــوون بووم، تا ڕادەی ئـەوەی نەزانم بـەر لە هاوسـەرییـەکی بەخـتـەوەر، چ پشـوودێژی و ئازار چەشـتـنێک پێـویسـتـە. لە ئامـێـزم دەرپەڕیبـوو، پەچەی کـەتانی بەردابـووەوە سـەر دەمـوچاوی و بەرەو دەرگا هەنگاوی دەنا. کاتێک لە دەرگـای کراوەوە بەفری باریوی کۆڵانی زوو تاریک داهـاتووم دی، لە بیـرم چوو ئێـمـە لێرە بـەچرپە دەدواین –ڕەنگە لەبەر ئەوەمان بووبێت ڕۆحی جووی هەڵواسراو نەوروژێنین–، هاوارم کرد:

"لەمەودوا چی دەکەین؟"

بەشێوەیەکی گونجاوی ڕێساکانی شەترەنجی ئەڤین گوتی: "نازانم." شۆخی خۆم ئـەمـەی گوت و بـە بێدەنگی ڕۆیشت. شـوێنپـێکانی لە بـاخـچـەی کـۆن لە دوای بەجێ مان و بەفریش بەخێرایی دایپۆشی.

٢٨

دواجارپێم دەڵێن بکوژ

دڵنیـام ئەم شـتـەی پێتانـی دەڵێم، بەسـەر ئێوەش دێت. کاتێک پێچـاوپێچ بە کـۆڵانە لەبن نەهـاتووەکـانی ئەسـتـەنبـوڵدا دەسـوورێمـەوە، گـاڤـێک لە ئاشـپـەزخـانـەیەک پارووییەک سـەوزەی سـوورەوەکـراو دەنێـمـە دەمم، یاخـۆ چاوەکانم دەهێنمـەوە یەک و بەوپەڕی سـەرنجـەوە سـەیری هێڵبـەندیی لێواری ڕووپەلێکی لەسـەر شـێوازی قـامیش و زەل نەخشـێندراو دەکـەم، لەپڕ هـەست دەکـەم ژیانـی ئێسـتـام وەک ژیانی ڕابردووم بەسـەر دەبـەم. کـاتێک دەڵێم لە کۆڵان پێ لە بەفر دەنێم و ڕێ دەکەم، لە ناخەوە دەمەوێت بڵێم: لە کۆڵان پێم لە بەفر دەنا و ڕێم دەکرد.

ئەم شـتـە ناباوانەی من دەیانگێـڕمـەوە، هەم لە سـاتی هـەنووکـەییـدا کـە هەمـوومان هـەسـتی پێ دەکەین، دەقەومێن و هـەم وەک بڵێیت لە ڕابردووشـدا قـەومـاون. دەمـەدەمی ئێـوارە، تاریکایی باڵی بەسـەر زەویدا کێشـابوو، تاک و تەرا کلـووە بەفـر دەهـاتە خـوارێ و منیش بـەرەو کـۆڵانی مـاڵی زاوا ئـەفـەندی ڕێگەم دەپێوا.

بە پێـچـەوانەی هـەندێک شـەوی ترەوە، بەبڕیـارەوە هـاتبـووم و دەمـزانی چیم گـەرەکـە لێـرە. وەک هـەندێک شـەوی دی بیـرم لە شـتـی تر دەکـردەوە – دەسـتنووسـی بە نیگاری هەتاو خـەملێندراو بەڵام زێڕکـەفت نەکراوی هـەراتیی پاشـمـاوەی سـەردەمی تەیمووری لەنگ... کـاتێک بۆ یەکـەمـجـار بـەدایکم گوت حـەوسـەد ئاکـچـەم لە کـتـێـبـێک دەسـتکەوتووە.– هـەمـان کـات بەدەم خـەیاڵ لێدانەوە بیرم لە تاوانەکانم و بودەڵەیی خۆم دەکردەوە و ئەوەش نەبوو لاقەکانم

هەر لە خۆیانەوە منیان بۆ ئەم کۆڵانە هێنابێت. دەمزانی چ دەکەم، باش بیرم لێ کردبووە و ئەوسا هاتبوومە ئێرە.

من ترسی ئەوەم هەبوو دەرگای حەوشەم لێ نەکاتەوە، کەچی کاتێک بەمەبەستی لێدانی دەستم بۆی برد، لە خۆیەوە کرایەوە و کەوتە سەرپشت. بەبینینی ئەمە حاڵی بووم دیسان خوا پشت و پەنامە. کەس لە بەردەڵانی درەوشاوەی ناو حەوشەدا نەبوو. ئەو شەوانەی بۆ زیادکردنی نیگار لە کتێب زاوا ئەفەندی دەهاتمە ئێرە، بەوێدا تێ دەپەڕیم. لای ڕاست، دەولکەی بیرەکە داندرابوو، چۆلەیەکی لەسەر هەڵنیشتبوو، بەڵام پێ نەدەچوو گلەیی لە سەرما هەبێت. لە پێشتریشەوە، ئاگردانێک هەبوو نەمدەزانی بۆچی سەرلەئێواران دانەدەگیرسێندرا. گەوڕێکیش کەوتبووە لای چەپ و تەنیا بۆ بەستنەوەی ئەسپی مێوان بوو. ئیدی هەموو شتێکی تر لە شوێنی خۆی بوو. لە دەرگای کراوەی لای گەوڕەوە چوومە ژووری. بە لاقەکانم لەسەر پلیکانە تەختەکان کردمە تەپەتەپ و بەدەم کۆکینەوە سەرکەوتمە سەرێ.

کەس نە وەڵامی کۆکەکەمی دایەوە و نە وەڵامی تەقوهوڕی دانانی پێڵاوە قوڕاوییەکانم. لەسەرەوە پێڵاوەکانم لە دەرزازەی هەیوان داکەند و لە تەنیشت جووت پێڵاوە ڕیزکراوەکانی ترەوە دام نا. وەک ئەوەی لە هەموو هاتنێکمدا کردبووم بە خوو، سەیری پێڵاوە ڕیزکراوەکانم کرد و بە نەبینینی جووتێک پێڵاوی سەوز و نەخشێندراو کە پێشبینیم دەکرد پێڵاوی شەکوورە بن، ئەقڵم چوو بۆ ئەوەی لەوانەیە کەس لە ماڵ نەبێت.

لەپڕ چوومە یەکەم ژووری لای دەستەڕاست و وای بۆچووم شەکوورە و منداڵەکانی لە باوەشی یەکتردا لەوێ نووستبن. دەستم لە دۆشەک و پێخەوەکانیان دا، سندووقێکی تەنیشت و دۆڵابێکی دەرگا سووکی وەک پەڕم کردەوە. کاتێک خەیاڵم دەکردەوە ئەم بۆنە بادەمییە سووکەی ناو ژوورەکە هەبێت و نەبێت بۆنی جەستەی شەکوورەیە، سەرینێکی گیرخواردوو لەسەر ئەو دۆڵابەی دەرگایم کردبووەوە، کەوتە خوارەوە و سەرەتا دای بە تەوقی سەری گێژبوومدا، دواتر کێشای بە سوراحیی مس و پەرداخەکانی

تەنیشتیدا و کەوتە خوارەوە. وەک ئەنگۆش دەزانن مرۆڤ کاتێک گوێی لە تەقوهوڕ دەبێت ئەوسا تێ دەگات ژوورەوە تاریکە، کەچی من هەستم کرد ساردە. زاوا ئەفەندی لە ژوورەوە بانگی کرد: "خەیرییە، شەکوورە، کێهانتانن؟"

لە چاو لێکنانێکدا لە ژوورەکە دەرچووم، چەپ و ڕاست بە هەیواندا تێ پەڕیم، چوومە ژووری نیگارکێشی دەرگا شین، ئەو ژوورەی ڕۆژانی زستان بۆ کتێبەکەی زاوا ئەفەندی کارمان تێدا دەکرد و گوتم:

"منم زاوا ئەفەندی، من."

"تۆ کێیت؟"

لەو ساتەدا حاڵی بووم ئەو ناسناوانەی مامۆستا عوسمان لە سەردەمی منداڵیماندا لە ئێمەی نابوو، بۆ ئەوە باش بوون تا زاوا ئەفەندی تا چەپەڵانە پێمان ڕابوێرێت. جۆری ئەوەی خۆشنووسێکی لووتبەرز و بەخۆناز لە کۆتایی نووسینەوەی کتێبێکی شاهانەدا دەیکات، منیش ناسناوی "بەندەی هەژار و گوناهبار"تان و ئەو شوێنەی لێوەی هاتبووم و ناوی تەواوی خۆم بەناوی باوکیشمەوە، هێدی هێدی هێنایە گۆ و حینجەم کرد.

دەسپێک گوتی: "ها؟" دواترێ گوتی: "ها!"

بەشێوەی ئەو پیاوە پیر و کەنەفتەی ڕووبەڕووی مەرگ دەبێتەوە و من لە منداڵیمدا لە داستانێکی سریانیدا بیستبووم، ماوەیەکی کورت لە بێدەنگییەکدا نوقم بوو. پێ دەچوو ئەو بێدەنگییە تاهەتایە بەردەوام بێت.

ئەگەر کەسێک لە ناو ئێوەدا هەبێت پێم بڵێت تۆ ئێستا باسی مەرگت کرد و بەنیازی کردنی شتێکی لەو بابەتە بۆ ئێرە هاتوویت، ئەوا بەهەڵە لە کتێبی بەردەستی گەیشتووە. چما ئەگەر کەسێک نیازی کوشتنی هەبێت، هیچ لە دەرگا دەدات، پێڵاوەکانی دادەکەنێت و بێ چەقۆ دێت؟

دیسان وەک پیرەی ناو داستانەکە گوتی: "کەواتە هاتیت." بەڵام دواتر لەبزی خۆی بەتەواوی گۆڕی و گوتی: "بەخێر هاتیت کوڕم. پێم بڵێ، چیت دەوێت؟"

ئیدی دەرەوە تەواو تاریک داهاتبوو. لە پەنجەرەی بچووک و تەسکی بە مێو داپۆشـــراوەوە، ئەوەی بەهاران لە کـــاتی کـــردنەوەیدا بەســـەر دار چنار و هەنارەکـاندا دەیڕوانی، هەر ئەوەندە ڕووناکی دزەی دەکـردە ژوورەوە تەنیـا بەشی بەدژواری ناسـینەوەی هێڵـەکانی ژوورەوە بکات و مـایەی خۆشـحاڵیی وەستایانی نیگارکێشی چینی بێت. زاوا ئەفەندی لە گۆشەی هەردەمی خۆی لە بەردەم مێزی قورئان دانیشتبوو، ڕووناکییەکەی خستبووە لای چەپییەوە و من نەمدەتوانی بەتەواوی ڕووی ببـینم. کـاتێک لێـرە شـەو تا بەیانی لەبەر تیشکی مۆم بەم فڵچە و قوتووی مەرەکەب، قەڵەم و مۆرانە نیگارمان دەکێشا و لە بارەی نیگارکێشانەوە قسەمان دەکرد، من هەستم بەنێزیکیی دەکرد لێی. ئێستاش بەشپرزەیی هەوڵم دەدا هەست بەهەمان ئەو نێزیکایەتییە بکەمەوە. لەو سـاتەدا بڕیارم دا بە گێـڕانەوەی بەسـەرهاتێک دەردی خـۆمی بۆ بەیان بکەم. جا نازانم ئەم بڕیارەم لەبەر ئەو هەستی خۆ بە نامۆ زانینە بوو، یاخۆ بەهۆی ئەوەی لەپڕ شـەرمم کـرد ڕاستـەخـۆ باسی دڵەڕاوکێ و گومـانەکـانی خۆمی بۆ بکەم و بڵێم کاتێک نیگار دەکێشم، هەست دەکەم گوناه ئەنجام دەدەم و وشکە سۆفییەکانیش هەستیان بەم شتانە کردووە.

ڕەنگە ئێـوەش بەسـەرهاتی شێـوەساز شـێخ محەمەدی ئەسفەهانیتان بیستبێت. لە هەڵبژاردنی ڕەنگ، ڕیزکردنی ڕووپەل، کێشانی نیگاری مرۆڤ و ئاژەڵ و ڕووخسار و لە جێکردنەوەی جۆش لە نیگاردا وەک ئەوەی مەگەر تەنیا لە شیـعر و لۆجیکی شاردراوەی ئەندازەدا دەبیندرێت، کەس نەبوو شان لە شانی ئەم نیگارکێشە بدات. پاش ئەوەی بە تەمەنی گەنجی دەگات بە پلەی وەستایی، ئەم مامۆستا دەست بەپەرجووە، ماوەی سی ساڵی ڕەبەق لە بواری بابەت هەڵبـژاردن و داهێنان و شـێوازدا، بێ پەرواترین، چاونەترسـترین و دەسپێشخەترین نیگارکێشی ڕۆژگاری خۆی بووە. نیگاری ئیبلیسی ترسناک، جنۆکەی شاخدار، ئەسپی گوندرێژ، ئافرێندراوی نیمچە جانەوەر و نیمچە مرۆڤ، دێو و جنۆکەی بە قەڵەمی ڕەش کێشراو کە لە ڕێی مەگۆلەکانەوە لە چینەوە گـەیشـتـبـوو ئەو دەڤـەرە، بە هـونەر و پێـوانەی ئەم مـامـۆسـتـا

دەستڕەنگینە لە نیگاری ئیبلیسانە و هەستیاری هەرات زیاد کرابوو. بەر لە هەمـوو کـەسـێکی تر، ئەو بایەخی بە پۆرترێتی بە کـەشـتی لە پۆرتوگـال و فلامـەندەرستانەوە هاتوو داوە و کەوتووەتە ژێر کاریگەرییان. هەر ئەو بووە شێوازە کۆنەکانی تا سەردەمی جەنگیزخانی لە کتێبی لەتوپەت کراودا دۆزیوەتەوە، دەری هێنانەوە و گـیـانی بەبەردا کـردووەتەوە. پێش گـشت کەسێکی تر، ئەو بوێرانە نیگاری بابەتی وای کێشاوە کێر ڕەپ دەکەن: وەک ئەوەی ئەسکەندەر لە دووڕگەی ژنان بەدزییەوە سەیری مەلەی شەکرە ژنانی ڕووت و قـووت دەکـات و شـیـرین بەشـەو لەبەر تریفـەی مـانگە شـەو خـۆی دەشوات؛ یاخۆ نیگاری فڕینی حەزرەتی پەیامبەرمان بە سواری بوراق، شا و سوڵتانەکان لە کاتی خۆخوراندندا، سەگەل لە دۆخی جووتبووندا و شێخانی مەست و خوومار و مەستی بادەی کێشابوو. سەرجەم جڤاتی وەستایانی نیگارکێشیشی بە پەسەندکردنیان قایل کردبوو. بەدزی و بەئاشکرا تێر و پڕ شـەرابی خـواردبووە و ئەفـیـۆنی کـێشـابوو. هەمـوو ئەمـانەشی لە مـاوەی لێهاتوویی و جۆشێکی سی ساڵەدا ئەنجام دابوو. پاش ئەوەی پیر دەبێت و پەکی دەکەوێت، دەبێت بە موریدی شێخێکی سۆفی، بە ماوەیەکی کورت لە تەوقی سـەرەوە تا نووکی پێ گـۆڕانی بەسـەردا دێت و دەگـاتە ئاکامێک ئەو نیگارانەی لە ماوەی سی ساڵی ڕابردوودا کێشاونی، سەرلەبەریان بێ ئاینی و بێ باوەڕییە و نکۆڵییان لێ دەکات. لەوەش زیاتر، لە سی ساڵی پاشماوەی ژیانیدا، شار بە شار، کۆشک بە کۆشک و کتێبخانە بە کتێبخانە دەگەڕێت، لە گەنجینە و کتێبخانەی پادشا و سوڵتانەکان منەی کتێبەکانی دەستکردی خۆی دەکات، دەیاندۆزێتەوە و لە ناویان دەبات. لە کتێبخانەی هەر پادشایەک نیگارێکی چەند ساڵ لەمەوبەری بەدەستی خۆی کێشراوی بدۆزیباوە، دەور و خوولی دەدا، ئەگەر بەقسەی خۆش و فڕوفێڵ بۆی نەچووبایە سەر، ئەوا لە ساتێکی غەفڵەتدا یان پەڕەی کتێبی دەستکردی خۆی دەدڕی، یاخۆ ساتەوەختێکی گونجاوی هەڵدەبژارد، ئاوی بەسەر شاکارەکەیدا دەڕژاند و دەیشێواند. ئەم چیرۆکەم بۆیە گێڕایەوە داکو ببێتە نموونە بۆ ئەوەی کاتێک

نیگارکێش بێ ئەوەی بەخۆی بزانێت، بە جۆشی نیگارەوە لە ئاین لابدات، بۆی هەیە چ دەرد و ئازارێک بچێژێت. بۆیە بیرم خستەوە شێخ محەمەد تەنیا لەبەر ئەوەی نەیتوانیبوو لە نێوان سەدان کتێبدا یەک بەیەکی ئەو کتێبانەی خۆی نیگاریانی کێشابوو، بدۆزێتەوە و بفەوتێنێت، ئاگری لە کتێبخانەی شاهانەی قەزوینی ژێر قەڵەمڕەوی والی شازادە عەباس میرزا بەر دا. وەک ئەوەی بەسەر خۆم هاتبێت، بە پێوەنانەوە باسی مردنی ئەو نیگارکێشەم بۆ زاوا گێڕایەوە و باسم کرد چۆن بەدەم ئازار و پەشیمانی چێشتنەوە لەو ئاگرە سامناکەدا سووتاوە و بووە بە خۆڵەمێش.

زاوا ئەفەندی بەمیهرەبانی گوتی: "کوڕی خۆم، لە نیگارەکانی دەستکردی خۆمان دەترسیت؟"

ناو ژوورەکە تا بڵێیت تاریک بوو، بۆیە نەمدیی ئەمەی بە زەردەخەنەوە بە من گوتبێت، بگرە خۆم وای بۆچووم.

گوتم: "کتێبەکەمان هیچ ڕەهەندێکی نهێنیبوونی پێوە نەماوە، ڕەنگە ئەمە گرینگ نەبێت. بەڵام قسە بەهەموو شوێنێکدا دەگەڕێت. دەگوترێت ئێمە بەشێوەیەکی سەرداپۆشراو کفر بە ئاینمان دەکەین. دەگوترێت ئێمە لێرە کتێبێک دروست ناکەین حەزرەتی سوڵتانمان داوای کردووە و چاوەڕێی دەکات، بگرە بەپێی چێژی خۆمان کتێبێک ئامادە دەکەین و تەنانەت ئەم کتێبە شۆخی بەحەزرەتی سوڵتانمان دەکات، خراپەکاری و زەندیقی تێدایە و لاسایی وەستایانی گاور دەکاتەوە. بگرە کەسانی وا هەن دەڵێن کتێبەکەمان تەنانەت ئیبلیسیش شیرین پێشان دەدات. بە بۆچوونی ئەوان، ئێمە لە چاوی سەگی گلاوی کۆڵانەوە بە ڕوانگە بۆ جیهان دەڕوانین و نیگاری مێشە کەرانەیەک و مزگەوتێک -بەبیانووی ئەوەی مزگەتەکە لە پشتەوەیە- بەهەمان گەورەیی دەکێشین و بەم کارەشمان کفر بە ئاینمان دەکەین و گاڵتە بە باوەڕمەندانی ڕوو لە مزگەوت دەکەین. شەوانە، لەبەر بیرکردنەوە لەم شتانە، خەو ناچێتە چاوم."

زاوا ئەفەندی گوتی: "نیگارەکانمان پێکەوە کێشاوە. باشە تەنانەت

جارێکیش کێشانی ئەو جۆرە شتانەی تۆ باسیان دەکەیت، بە دڵماندا ختوورەی کردووە؟"

بە پێوەنانەوە گوتم: "نە بەخوا، بەڵام سا لە هەر کوێیەکەوە بەرگوێیان کەوتبێت، بیستوویانەتەوە و دەڵێن دوایین نیگارێک هەیە نەک هەر تەنیا زەندیقیەکی سەرداپۆشراوی تێدایە، بگرە دەڵێن کفرێکی ڕووت و ئاشکرایە لەو گۆڕە."

"ئێ تۆ دوا نیگارت دیوە."

بەوردبینی و سووربوونێکی دەستکردی ئەوتۆوە و بەجۆرێک مایەی ڕێزی زاوا ئەفەندی بێت، گوتم: "لە گۆشە و کەناری ڕووپەلێکی گەورەی دەستنیشانکراوی ئێوەدا، من لەسەر داوای خۆتان چەند نیگارێکم بۆ نیگارێکی دوو پەڕەیی کێشا، بەڵام تەواوی نیگارەکەم نەدی. ئەگەر سەرلەبەریم بدیبایە، گشت ئەو بووختانەم بەدرۆ دەخستەوە و ویژدانی خۆم بەتەواوی ئاسوودە دەکرد."

پرسی: "لە پای چی هەست بە تاوانباری دەکەیت؟ چ شتێک ئازاری ڕۆحت دەدا؟ کێ تۆی لە خۆت خستووەتە گومانەوە؟"

"ئەگەر مرۆڤ گومانی هەبێت لەوەی ئەو کتێبەی چەندین مانگە بەکامەرانی کاری بۆ دەکات، هێرش دەکاتە سەر ئەو شتانەی ئەم بەلایەوە پیرۆزە، بەواتای ئەوەیە بەزیندوویی ئازاری دۆزەخ بچێژێت. ئەگەر بمتوانیبایە جارێک ئەو دوایین نیگارەم بدیبایە."

گوتی: "ئایا ئەمەیە هەموو دەردی تۆ؟ بۆ ئەمە هاتوویت بۆ ئێرە؟"

لەپڕ شپرزە بووم. بیرم کردەوە تۆ بڵێیت بیری بۆ شتێکی وا قرێژ بچێت و وا بزانێت من زەریف ئەفەندیی بەلەنگازم کوشتووە؟

گوتم: "ئەوانەشی دەیانەوێت سوڵتانمان لە تەخت بهێننە خوارێ و شازادە بخەنە شوێنی، گلاونەتە ئەم بووختانەوە و لە گشت لایەک قسە دەکەن و دەڵێن سوڵتانمان ژێربەژێر پشتیوانی لەو کتێبە دەکات."

به خۆپێشاندانێکی ماندوو و بێزارەوە گوتی: "چەند کەس باوەڕ بەمانە دەکەن؟ هەر مەلایەکی توندڕەو، کاتێک گوێی لێ دەگیرێت و بە بایەخپێدانی خەڵکی مەست دەبێت، دەست دەکات بەگوتنی ئەوەی ئاین لە دەست چووە. ئەمەش ساغڵەمترین دەروازەی نان پەیداکردنە."

ئەرێ تۆ بڵێیت بیر لەوە بکاتەوە من تەنیا بۆ گەیاندنی ئەم قسانە هاتبێتمە ئێرە؟

بەدەنگێکی لەرزۆکەوە گوتم: "گوایە خوا لێخۆشبوو زەریف ئەفەندیی داماو لەبەر ئەوەی تەواوی دوایین نیگاری دیوە و کاتێک حاڵی بووە ئەمە کفرە دژ بە ئاین، ئێمە کوشتوومانە. سەردەستەی تاقمێکی وەستایانی نیگارکێشی نێزیک لە خۆم لە نیگارخانە ئەم شتانەی بۆم گێڕایەوە. خۆتان دەزانن شاگرد و گەورە شاگردان چۆنن؛ هەموویان لە پاشملە قسە و قسەڵۆک دەهێنن و دەبەن."

هەمان لۆجیکم پەیڕەو کرد، بەتێپەڕبوونی کات زیاتر خرۆشام و دوور و درێژ قسەم بۆ کرد. نازانم چەندی قسەکانم لەوانە بوون بەرگوێی خۆم کەوتبوون، چەندی تری خۆم دوای کوشتنی ئەو بیژییە لە ترساندا هەڵمبەستبوون و چەندیشی زادەی خەیاڵی گێڕانەوەکانی ئەو ساتەم بوون. پاش ئەو هەموو چەنەبازییەم، ئیدی بەهیوا بووم زاوا ئەفەندی ئەو نیگارە دووپەڕەییە دەربهێنێت و پێشانم بدات و هێورم بکاتەوە. ئەرێ بۆچی تێ نەدەگەیشت تەنیا بەو جۆرە دەمتوانی لەو گومانانە ڕزگارم بێت کە خەریک بوو منیان لە گوناهدا نوقم دەکرد؟

بۆ ئەوەی گورزێکی لێ بوەشێنم، لەپڕ و بەچاوقایمی گوتم: "ئایا مرۆڤ دەتوانێت بێ ئەوەی ئاگای لێ بێت، نیگارێک بکێشێت بێ باوەڕیی تێدا بێت؟"

لەبری وەڵام، وەک ئەوەی کۆرپەیەکی نووستوو لە ژوورەوە بێت و بیەوێت من هۆشیار بکاتەوە، لەپڕ بەدەستی جووڵەیەکی شیرینی کرد و منیش بێدەنگ بووم. بەچرپە گوتی: "زۆر تاریکی کرد. ئادەی با ئەو مۆمدانە داگیرسێنین."

کـاتێک مـۆمـدانی بە پشکۆی ئاگـردان داگـیـرسـاند، بەخـۆنـازینێکم لە ڕووخساریدا بەدی کرد پێشتر هیچ پێی ڕانەهاتبووم و پێم خۆش نەبوو. یاخۆ ئەمــە نیـشـانەی بەزەیی پێـدا هاتنـەوە بوو؟ ئایا هەمـوو شـتـێکی بۆ ڕوون بووبووەوە و منی بە بکوژێکی نامەرد دەزانی، یاخۆ لێم دەترسا؟ دێتەوە بیـرم بە مـۆلەق مـاوی و سـەرسـامی هـەسـتـم دەکـرد وا دیسـان لەپڕ جـڵـەوی بیـرکـردنەوەم لە دەست داوە و دەتگوت ئەو شـتـانـەی لەو کـاتەدا بیـریان لێ دەکەمـەوە، بیرۆکەی کەسێکی ترن. شـتێکی لە شێوەی گورگ لە سووچێکی ڕایەخی سەر زەوییەکەدا بوو. ئەدی باشە من بۆچی تا ئێستا نەمدیبوو؟

زاوا ئەفـەنـدی گـوتـی: "سـەرجـەم ئەو خـان و پادشـا و سـوڵتـانـانەی خۆشەویستییان بۆ نیگار و نەخش و کتێبی جوان هەیە، خولیاکانیان سێ وەرزی هەیە. سـەرەتا بوێر و مـرڤـدۆست و بـەپەرۆشن. لەبەر ئەوەی نیگاریان لای کەسـانی تر دیوە، بۆ ناوبانگی خۆیان دەیخـوازن. لەم وەرزەدا فێر دەبن. لە وەرزی دووەمـدا بۆ کـەیف و سـەفـای خـۆیان بە دڵی خـۆیان کـتـێب بەدروستکردن دەدەن.

لەبـەر ئەوەی بە سـەیرکـردنی نیگارەکـان لە ناخـەوە فـێـری هـەسـتکردن بەخۆشی دەبن، هەم ناوبانگ و پایە پەیدا دەکەن و هەم کتێبیان لە پاش بەجێ دەمـێنێت بۆ ئەوەی دوای مـردنیـان لـەم دنیـایەدا بۆیان ببـێت بە ناوبـانگ. لە پایزی تەمەنیشیدا ئیدی هیچ سوڵتانێک خۆی بەهیچ شتێکی نەمرەوە خەریک نـاکـات. من لـەوە دەگـەم مـرۆڤ بخـوازێت نـەوە و وەچەکـانـی تر یادی نەمرییەکانی ئەم دنیایە بکەنەوە. هەرچی فەرمـانڕەوایـانی نیگارپەروەریشـە، بەو کتێبـانەی بە ئێمـە بە دروسـتکردنیـان داوە و ناوی خـۆیان و جـاری واش هـەیە مێژووی خـۆیان تێ ئاخنیـوە، لەم دنیا نەمرییـەکیـان بۆ خۆیان مسۆگـەر کردووە. کاتێک دەگـەنە قۆنـاغی پیری، دەیانەوێت لە دنیـای ئەودیو شـوێنێکی باش وەگیـر بخەن و هەمـووشیان دەگەنە ئەو باوەڕەی نیگار کۆسـپی سـەر ئەو ڕێگەیە. ئەوەشـی هـەرە زیاد خـەمگینم دەکات و دەمـتۆقـێنێت، هـەر ئەمـەیـە. شـا تەهماسـپیش خۆی مامـۆستایەکی نیگارکێش بوو، تافی لاویی لە نیگارخانەدا

بەسەر بردبوو، بەڵام کاتێک تارماییی مردنی لێ دەرکەوت، ئەو نیگارخانە شاهانەیەی داخست، وەستایانی نیگارکێشی دەست بەپەرجووی لە تەورێز دوور خستەوە، هەرچی کتێبی بە دروستکردنی دابوو، تەخشان و پەخشان کرد و کەوتە ناو گێژاوی پەژیوانی. باشە بۆچی گشت ئەمانە بیریان دەچێت بۆ ئەوەی نیگار دەروازەی بەهەشتیان لێ دادەخات؟"

"دەزانن بۆچی! چونکە بیریان دەکەوێتەوە حەزرەتی پەیامبەرمان فەرموویەتی خوا لە ڕۆژی قیامەتدا توندترین سزای وەستایانی نیگارکێش دەدات."

زاوا ئەفەندی گوتی: "وەستایانی نیگارکێش نا، شێوەسازان. ئەوە حەدیسە و بوخاری گێڕاویەتیەوە."

بەهۆشیاری گوتم: "لە ڕۆژی قیامەتدا داوا لە شێوەساز دەکرێت گیان بکات بکاتە بەر ئەو بیچمانەی ئافراندوویانی، بەڵام لەبەر ئەوەی ناتوانێت ڕۆح بە بەر هیچ شتێکدا بکات، بە ئاگری دۆزەخ سزا دەدرێت. پێویستە ئەوەش لە بیر نەکەین شێوەساز لە قورئانی پیرۆزدا سیفەتێکی خوایە. هەر خوا ئافرێنەر و بەدیهێنەرە و شت لە نەبوو دەخوولقێنێت و گیان دەکات بەبەر بێ گیاندا. پێویستە کەس لەگەڵ ئەودا نەکەوێتە پێشبڕکێوە. گەورەترین گوناه ئەوەیە وەستایانی نیگارکێش بە کارەکانی خوا ڕادەبن و لافی ئەوە لێ دەدەن گوایە هێندەی ئەو ئافرێنەرن."

وەک ئەوەی منیش ئەوم تاوانبار کردبێت، ئەم قسانەم بەتوندی کردبوو. چاوی بڕییە ناو چاوم.

"بەڕای تۆ ئێمە شتی وەهامان دەکرد؟"

بەدەم زەردەخەنەوە گوتم: "بەهیچ جۆرێک، بەڵام خوا لێخۆشبوو زەریف ئەفەندی، پاش بینینی تەواوی دوایین نیگار، وای زانیوە وایە. گوتوویەتی ئەوە بە لاڕێدابردنێکی ئیبلیسانەیە ئەگەر مرۆڤ سوود لە شێوازەکانی مامۆستایانی فەرەنگ وەربگرێت و بە زانستی ڕوانگە نیگار بکێشێت. لە

دواین نیگاردا و بە بەکارهێنانی شێوازەکانی فەرەنگ، نیگاری ڕووخساری کەسێکی فانی بەشێوەیەک دەکێشین کاتێک کەسێک سەیری دەکات، ناڵێت ئەوە نیگارە، بگرە دەڵێت ڕاستییە. ئەوەشی بۆی دەڕوانێت، هەستی کڕنۆشبردن بۆ نیگارەکە، وەک ئەوەی لە کڵێساکان دەکرێت، بەهەناویدا تێ دەپەڕێت. نەک هەر لەبەر ئەوەی ڕوانگە نیگار لە نیگای خواوە دادەبەزێنێت بۆ ئاستی نیگای سەگی کۆڵان، بگرە زەریف ئەفەندی گوتوویەتی بەکارهێنانی شێوازی مامۆستایانی فەرەنگ و ئاوێتەکردنی زانیاری و هونەری خۆمان لەگەڵ هونەر و شێوازی گاوران، لە ڕەسەنایەتی و بێگەردیی خۆمان دامان دەماڵێت و بە لاڕێدابردنێکی ئیبلیسانەیە بۆ کرندمان بە کۆیلەی ئەوان."

زاوا ئەفەندی گوتی: "هیچ شتێکی ڕەسەن بوونی نییە. هەر کاتێک لە نەخش و نیگاردا بەرهەمی دانسقە بئافرێندرێت و جوانییەک لە نیگارخانەیەک پەیدا بێت ئاو لە چاوم بهێنێت و مووەکانی لەشم ڕەپ بکات، تێ دەگەم دوو شتی پێشتر هەرگیز لە پەنای یەکتردا نەبوو هاتوونەتە ئەوێ و کارێکی نوێی شاهانەیان بەرهەم هێناوە. لە جوانیی نیگارکێشیی بەهزاد و هەموو نیگاری عەجەمدا قەرداری ئاوێتەبوونی هونەری نیگارکێشیی عەرەبین لەگەڵ هونەری نیگارکێشیی مەگۆل-چیندا. نیگارە هەرە بەدەوەکانی شا تەهماسپ شێوازی عەجەم و هەستیاریی تورکمانی یەکخست. ئەگەر ئەمڕۆ هەموو کەسێک بێ بڕانەوە باس لە نیگارخانەکانی ئەکبەر خانی هندستان دەکات، لە سۆنگەی ئەوەوەیە هانی نیگارکێشەکانی دەدات شێوازی مامۆستایانی فەرەنگ هەڵبگرنەوە. ڕۆژهەڵاتیش هی خوایە و ڕۆژئاواش. خوا لە ئارەزووەکانی کەسی ساویلکە و تێکەڵ نەبوو بمانپارێزێت."

سەروچاوی لەبەر ڕووناکیی مۆمەکە چەندە نەرم و ڕۆشن دەهاتە بەرچاو، سێبەرەکەشی بە دیوارەکەوە هێندە تاریک و تۆقێنەر بوو. سەرباری ئەوەی قسەکانیم زۆر بە ماقوڵ و ڕاست دەزانی، کەچی نەمتوانی باوەڕی پێ بکەم. لەبەر ئەوەی بیرم دەکردەوە لێم کەوتبێتە گومانەوە، منیش گومانم لەو دەکرد و

هەستم دەکرد جاروبار هەستی بۆ دەرگای حەوشەی خوارەوە ڕادەگرت و چاوەڕێی کەسێکی دەکرد لە دەستی من ڕزگاری بکات.

گوتی: "باسی ئەوەت بۆم گێڕایەوە شێوەساز شێخ محەمەد لە تاو ئازاری ویژدان، کتێبخانەیەکی گەورەی بەهۆی ئەوەی نیگارە نکۆڵی لێکراوەکانی خۆی تێدابووە، بەخۆیەوە سووتاندووە. با منیش لایەنێکی تری ئەو داستانەت بۆ بگێڕمەوە و دڵنیام تۆ پێی نازانیت. بەڵێ، نیگارکێش لە دوایین سی ساڵی تەمەنیدا بەدوای نیگارەکانی خۆیدا گەڕاوە، بەڵام لە هەڵدانەوەی پەڕەکاندا، لە نیگارەکانی خۆی زیاتر، ئەو نیگارانەی دەبینی کە بە ئیلهام وەرگرتن لە وی، لاسایی کرابوونەوە. سالانی دواتریش دەبینێت ئەو نیگارانەی ئەم نکۆڵی لێیان کردووە، دوو نەوەی شێوەسازان کردوویانە بە قالب بۆ خۆیان و هەر بەکێشانی نیگارەکان لە بیرەوەریی خۆیان و بە لەبەر کردنیانەوە نەوەستابوون، بگرە کردویانن بەبەشێک لە ڕۆحی خۆیان. شێخ محەمەد تا زیاتر بەدوای نیگارەکانی خۆیدا گەڕابێت و فەوتاندبنی، حاڵی بووە وەستایانی نیگارکێشی لاو، نیگارەکانی ئەویان بە ئەڤینەوە لە کتێبی تردا کێشاوەتەوە، لە کێشانی نیگاری بەسەرهاتی تردا سوودیان لێیان وەرگرتووە، خستوویانەتە بیرەوەریی هەموو کەسێکەوە و بە سەرانسەری دنیادا بڵاویان کردووەتەوە. دوای ئەوەی چەندین ساڵ سەیری ئەم کتێب و ئەو کتێب و ئەم نیگار و ئەو نیگار دەکەین، حاڵی دەبین شاکارەکانی نیگارکێشکی باش هەر بەوەندەوە ناوەستێت جێی خۆی لە دڵماندا بکاتەوە، بگرە دواجار دیمەنی بیرەوەریمان دەگۆڕێت. کاتێکیش هونەر و نیگاری نیگارکێشێک ئەو گشت باندۆرە لەسەر ڕۆحمان دادەنێت، دەبێت بە پێوەرێک بۆ هەموو جوانی و بەدەویی جیهان. شێوەسازی ئەسفەهانی، هەر ئەوە نەبوو لە کۆتاییی تەمەنیدا ببینێت تا زیاتر نیگارەکانی خۆی بسووتێنێت، ژمارەشیان زیاد دەکات، حاڵیش بووە هەموو کەسێک دنیا بەو جۆرە دەبینێت کە ئەم ڕۆژگارێک بینیویەتی و هەر شتێک لە نیگارەکانی تافی لاویی خۆی نەچووبێت، ئیدی بە قرێژ هاتووەتە پێش چاو. "

شەپۆلی شەیدایی و سەرسامیی بەرزەوەبووی ناو هەناوم و ئارەزووی خۆم بۆ ئەوەی زاوا ئەفەندیی خۆشحاڵ بێت، پێ جڵەو نەکرا و خۆم هاویشتە بەردەست و پێی. لە کاتێکدا دەستەکانیم ماچ دەکرد، فرمێسک زایە چاوم و هەستم کرد لە ناخی خۆمدا هەمان پایەیەی دەدەمێ کە بە مامۆستا عوسمانی ڕەوا دەبینم.

زاوا ئەفەندی بە خۆپێشاندانی کەسێکی لە خۆڕازییەوە گوتی: "نیگارکێش، بێ ئەوەی لە هیچ شتێک بترسێت، نیگاری خۆی بە گوێگرتن لە ویژدان و بەپێی ئەو ڕێسایانەی باوەڕی پێیان هەیە، دەکێشێت. بێباکە لە قسەی دوژمنان و سۆفیگەل و ئیرەیی پێبەران."

بەڵام کاتێک بەچاوی پڕ لە فرمێسکەوە دەستە خاڵدار و پەڵەدارەکانیم ماچ دەکرد، بیرم کەوتەوە زاوا ئەفەندی نیگارکێش نییە. دەمودەستیش شەرمم لەم بیرکردنەوەیەم کرد. وەک ئەوە وا بوو کەسێکی تر ئەم بیرۆکە ئیبلیسانە و بێ ئابڕووەی خستبێتە سەرمەوە. بەڵام خۆ ئێوە دەزانن بیرکردنەوەکەم ڕاستە.

زاوا گوتی: "لەوانە ناترسم، چونکە سڵ لە مردن ناکەمەوە."

ئەوانە کێ بوون؟ وەک ئەوەی لە قسەکەی گەیشتبم، سەرم بۆی لەقاند. بەڵام ڕق و هەڵچوونێکیش لە ناخمدا شەپۆلی دەدا. کەمێک لەولای زاواوە دەستنووسی کۆنی کتاب الروح-ی الجوزیة-م بینی. ئەم کتێبە باس لە بەسەرهاتەکانی ڕۆح لە دوای مردن دەکات و هەموو خەڵەفاوانی مەرگخواز شێت و شەیداین. لەو ساوەی دواجار هاتبوومە ئێرە، لە ناو سینییەکان و قوتووی نووسین و لەسەر سندووقەکە، لە نێوان قەڵەمدان و قەڵەمتاش و پارچە و قوتووی مەرەکەب و قوتووی قەڵەمدا، تەنیا یەک شتی نوێم دی: قوتوویەکی مسی زەردی مەرەکەب.

چاوقایمانە گوتم: "با بیسەلمێنین لێیان ناترسین. با دوایین نیگار دەربهێنن و پێشانی ئەوانەی بدەین."

"باشە ئەمە پێشانی نادات ئێمە بەلایەنی کەمەوە ئەوەندەی بووختانەکانیان

بەهەند وەردەگرین، هێندەش نرخیان بۆ دادەنێین؟ شتێکی شایەنی ترسانمان نەکردووە داکو بترسین. کوا چی تر هەیە پاساوی ئەم هەموو ترسەی تۆ بداتەوە؟"

وەک باوکێک دەستێکی بە قژمدا گێڕا. ترسی ئەوەم هەبوو دیسان فرمێسک لە چاوانمەوە سەر بکات و باوەشم پێدا کرد.

بە خرۆشەوە گوتم: "دەزانم زەریف ئەفەندیی بەستەزمان لەبەر چی کوژراوە. ئەو، بووختانی بۆ ئێوە و کتێبەکەتان و ئێمە دەکرد و پیاوەکانی مەلا نووسرەتی ئەرزەڕوومی بە گژماندا دەکرد. گەیشتبووە ئەو باوەڕەی لێرە بێ ئاینییەکی گونجاو لەگەڵ ویستی ئیبلیسدا دەکرێت، ئەمەی بەڕاست و چەپدا بڵاو دەکردەوە و دەستی کردبوو بە هاندانی وەستایانی تری نیگارکێشی کتێبەکەتان لە دژی ئێوە. نازانم بۆچی لەپڕ ئەم کارەی لێ وەشایەوە. لەوانەیە لە ئیرەیی پێبردنەوە بووبێت و ڕەنگیشە ئیبلیس بەلاڕێیدا بردبێت. وەستانی تری نیگارکێشیش، ئەوانەی بۆ کتێبەکەتان کار دەکەن، بیستیان زەریف ئەفەندی چەند ڕژد بووە لەسەر تەفروتووناکردنی هەموومان. دەتوانن پێشبینی بکەن چۆن هەموویان فریشکیان کەوتووە و وەک من کەوتوونەتە گومانەوە. یەکێک لەوانە، لەبەر ئەوەی زەریف ئەفەندی پاڵەپەستۆی خستبووە سەری و ئەوی لە دژی ئێوە، ئێمە، کتێبەکەمان، نەخش، نیگار و دژی هەر شتێکی باوەڕمان پێی هەیە، هان دابوو، شپرزە بووبوو، بۆیە شەوێک لە نیوەی شەودا ئەو نامەردەی کوشت و فڕێی دایە بنی بیرێکەوە."

"نامەرد؟"

گوتم: "زەریف ئەفەندی ناپاکێکی بێخوو و هەوێن پیس بوو." وەک ئەوەی نەجیب ئەفەندی ئەو ساتە لە ژوورەکەدا لە بەرامبەرم بێت، هاوارم کرد: "هەی شیر حەرام!"

بێدەنگییەک چێ بوو. ئایا لێم دەترسا؟ من لە خۆم دەترسام. دەتگوت بەر بای هەڵچوون و ئەقڵی کەسێکی تر کەوتووم، بەڵام خۆش بوو.

"ئەو نیگارکێشە کێیە وەک تۆ و نیگارکێشی ئەسفەهانی شپرزە بووە؟ کێ کوشتوویەتی؟"

گوتم: "نازانم."

بەڵام ویستم بە ڕووخساریشمدا تێ بگات کە درۆم کردووە. حاڵی دەبووم بەهاتنم بۆ ئێرە هەڵەیەکی فرە گەورەم کردبوو. بەڵام بەهیچ شێوەیەک نەکەوتبوومە بەر هەستی تاوانباری و پەشیمانی. دەمبینی زاوا ئەفەندی گومانم لێ دەکات و ئەمەش خۆشی و هێزی پێم دەدا. دەمویست دوایین نیگار ببینم، بەڵام نەک لەبەر ئەوەی بێ ئاینیی تێدا کراوە، بگرە بەپەرۆش بووم بزانم شتێکی چۆنە. بەخێرایی بیرم کردەوە ئەگەر باش تێ بگات من بکوژم و لێم بترسێت، ئەوا نیگارەکە دەردەهێنێت و پێشانم دەدات.

گوتم: "گەلۆ گرینگە بزانرێت کێ ئەو بێ ڕەچەڵەکەی کوشتووە؟ بۆچی ئەوەی گسکی لێ داوە و ڕای ماڵیوە، کارێکی باشی نەکردووە؟"

تێبڕینی چاوانی لە چاوانم، بوێریی پێم بەخشی. کەسانی باڵاتر، ئەوانەی خۆیان لە ئێوە باشتر و بە بەڕەوشتر دەزانن، کاتێک لە پای ڕەفتارەکانتان شەرمەزاری دەچێژن، ناتوانن بەو جۆرە بۆ ناو چاوەکانتان بڕوانن، چونکە لەوانەیە بیر بکەنەوە هەواڵتان لێ بدەن و ڕادەستی جەلادی ئەشکەنجەدەرتان بکەن.

سەگەل، وەک ئەوەی هار بووبن، ڕێک لە بەردەمی دەرگای حەوشە دەستیان کرد بە وەڕین.

گوتم: "لە دەرێ دیسان بەفر دەبارێت. ئەوانی تر بەم ئێوارە وەختە لە کوێن؟ بۆچی ئێوەیان بەتاقی تەنیا لە ماڵ بەجێ هێشتووە و ڕۆیشتوون؟ تەنانەت مۆمێکیشیان دانەگیرساندووە."

گوتی: "ئەمە زۆر سەیرە، زۆر. هیچ نەمتوانی لەمە بگەم."

هێندە بەدەربەست بوو بەتەواوی باوەڕم پێی کرد و سەربارى ئەوەی لەگەڵ وەستایانی تری نیگارکێش قەشمەریم پێی دەکرد، کەچی جارێکی تریش لە

قولایی ناخمەوە هەستم کرد خۆشیم دەوێت. نازانم و بۆم نەبرایەوە سەریەک چۆن دەمودەست حاڵی بوو لەپڕ ڕێز و خۆشەویستییەکی لە ڕادەبەر لە دڵمدا بەرامبەر وی شەپۆلی دا و ئەویش سەرلەنوێ بە سۆزی باوکانەی خۆ لەبەر ڕانەگیراوەوە دەستی بە سەرمدا هێنا. هەستم کرد نەخشی مامۆستا عوسمان کە ئیلهام لە مامۆستایانی دێرینی هەرات وەردەگرێت، هیچ داهاتوویەکی نییە. ئەمە بیرێکی هێندە تۆقێنەر بوو، وای لێم کرد لە خۆم بترسم. دوای کارەسات، ئەمە لە گشتمان ڕوو دەدات: وەک دوایین ئومێد و بێ ئەوەی گوێ پێ بدەین خەڵکانی تر بەهیچ لە باردانەبوو و مایەی پێکەنینمان دەزانن، دەپاڕێینەوە بۆ ئەوەی هەموو شتێک وا بەردەوام بێت وەک ئەوەی لە ڕابردوودا هەبووە.

گوتم: "سەرباری ئەوەش با لەسەر کێشانی نیگاری کتێبەکەمان بەردەوام بین و هەموو شتێک لە ڕابردوودا چۆن بووە، با وەک خۆی درێژەی هەبێت."

"تاوانبارێک لە ناو وەستایانی نیگارکێشدا هەیە. لەگەڵ قەرە ئەفەندیدا درێژە بە کتێبەکە دەدەم."

ئەرێ هانی منی دەدا بۆ ئەوەی بیکوژم؟

گوتم: "ئێستا قەرە لە کوێیە؟ کچەکەتان و منداڵەکان لە کوێن؟"

هەستم دەکرد هێزێکی تر ئەم وشانەی خستبێتە سەر زمانم، بەڵام خۆشم پێ ڕانەدەگیرا. ئیدی چ ڕێیەکم لە پێشدا نەمابوو بۆ بەختەوەربوون و ئومێد هەڵچنین. تەنیا دەمتوانی خۆم بکەم بە کەسێکی ژیر و گاڵتەجاڕ، لە پشت ئەم دوو جنۆکە بەردەوام بەزمگێڕەی ژیری و گاڵتەجاڕیشەوە، هەستم بە نێزیکبوونەوە و هەبوونی ئیبلیس دەکرد و جڵەوم کەوتبووە دوستی ئەو. هەمان کات سەگەلی شوومی بەر دەرگای حەوشە، وەک ئەوەی بۆنی خوێنیان کردبێت، شێتانە دەستیان کردبوو بە وەڕین و حەپەحەپ.

ئەرێ پێشتر شتێکی وەک ئەمەم بەسەرهاتبوو؟ لە شارێکی فرە دوور، لە مێژوویەکدا کە ئێستا زۆر بەلامەوە دوورە، کاتێک لە دەرەوە بەفر دەباری و

من هەستم پێ نەکردبوو، پیرێکی کەنەفت و خەڵەفاو تۆمەتی دزینی بۆیاخی دابووە پاڵم و منیش لەبەر ڕۆشناییی مۆمێک بەدەم گریانەوە هەوڵم دابوو بۆی باس بکەم بێ تاوانم. ئەو کاتەش کتومت وەک ئێستا، سەگەکانی پشت دەرگای دووری حەوشە جۆری ئەوەی بۆنی خوێنیان کردبێت، دەستان بەوەڕین کردبوو.

زاوا ئەفەندیش چەناگەیەکی گەورەی وێنەی ئەوەی ئەو کابرا چرچ، بودەڵە و قرێژەی پێوە بوو. ئێستاش لەو چاوانەیەوە کە بێ بەزەییانە لە ناو چاوانی منی بڕیوە، تێ گەیشتم نیازی هەیە بمپلیشێنێتەوە و بۆی دەرباز بێت. هەروەک چۆن دەمتوانی ئەم بیرەوەرییە خراپەی پاشماوەی ئەو سەردەمەی دە ساڵان بووم و شاگردی نیگارکێش بووم، وەک نیگارێکی هێڵ ئاشکرا و ڕەنگ کاڵەوەبووی ناو ئەقڵم بهێنمە پێش چاوی خۆم، ئەم ساتەشی ئێستا تێیدا بووم، جۆری بیروەرییەکی مسۆگەر و کاڵەوەبوو وا بوو بەلامەوە.

بەمجۆرە، ئەو نیگارکێشە لێهاتووەی ناو ئەقڵم، ئەوەی سەرگەورەی وەستایانی نیگارکێش مامۆستا عوسمان ئێمەی لە هەبوونی ئاگادار کردبووەوە، لە شوێنی من هەڵدەسا، لە پشت زاوا ئەفەندییەوە دەسووڕایەوە و لە نێوان قوتووە ئاشناکانی مەرەکەبدا کە هەندێکیان شووشە و بڕێکیان فەخفووری و بەشێکیان کریستاڵ بوون، ئەو قوتووە مسە نوێیەی دەدایە دەستم و بە ڕەنگێکی مسۆگەر و کاڵ نیگاری ڕەفتار و شتە بیندراوەکانی بۆم دەکێشا، بەڵام وەک ئەوەی بیرەوەرییەکی زۆر کۆن بێت، نەک شتێک بێت ئێستا بەسەرم هاتبێت. ڕێک شتێک بوو جۆری ئەوەی لە خەونماندا لە دەرەوە سەیری خۆمان دەکەین و مچوڕکمان پێدا دێت. قوتووە مسە قەڵەو و مل باریکەکەی مەرەکەبم بەدەستەوە گرت و بەهەمان مچوڕکەوە گوتم:

"کاتێک شاگرد بووم و دە ساڵان بووم، قوتوویەکی لەم جۆرەم دیبوو."

زاوا ئەفەندی گوتی: "قوتوویەکی سێسەد ساڵەی مەگۆلییە، قەرە لە تەورێزەوە هێناویەتی. تەنیا بۆ سوور بەکار دەهێندرێت."

لەو ساتەدا ئیبلیس دنەمی دا تا هێزم تێدایە قوتووەکە بکێشم بە سەری گەنیوی ئەم خەڵەفاوە لە خۆباییەدا، بەڵام بەقسەیم نەکرد و بەئومێدێکی گەمژانەوە گوتم:

"من زەریف ئەفەندیم کوشت."

ئێوە حاڵی دەبن بۆچی ئەمەم بەئومێدەوە گوت، وا نییە؟ ئومێدەوار بووم زاوا لێم تێ بگات و لێم ببوورێت. لێشم بترسێت و هاوکاریشم بکات.

٢٩

من زاواتانم

کاتێک گوتی زەریف ئەفەندیم کوشتووە، بێدەنگییەکی درێژ باڵی بەسەر ژوورەکەدا کێشا. وای بۆچووم منیش بکوژێت. ماوەیەکی درێژ دڵم بەخێرایی لێی دا. ئایا بۆ کوشتنی من هاتبوو، یان بۆ ددان پێدانان، یاخۆ بۆ ترساندن؟ ئەرێ خۆی دەیزانی چی دەوێت؟ ئەم نیگارکێشە لێهاتووەی سالانێک بوو ئاشنای گشت هونەر و ماریفەتەکانی بووم، حاڵی بووم بەهیچ جۆرێک دڵیم نەناسیوە و ئەمەش ترساندمی. هەستم دەکرد هێشتا ئەو قوتووە مسە گەورەیەی مەرەکەبی بەدەستەوەیە، لە پشتمەوە چەقیوە و ڕێک لە دوای پشتەملمەوە ڕاوەستاوە، بەڵام خۆم نەسووڕاند و سەیری ڕووخساریم نەکرد. دەمزانی بێدەنگی نیگەرانتری دەکات، بۆیە گوتم:

"سەگەکان هێشتا لە وەڕین نەکەوتوون."

دیسان بێدەنگ بووین. حاڵی بووم ئەمجار ڕزگاربوونم لە مردن و ئەم بەڵایەی بەسەرم هاتووە، لە دەستی خۆم و ناوەڕۆکی قسەکانمدایە. جگە لە هونەری نەخش و نیگاری، تاقە شتێکی تر کە لە بارەی ئەوەوە دەمزانی، زیرەکییەکەی بوو. ئەمەش، ئەگەر بڕواتان وا بێت پێویستە نیگارکێش بەهیچ جۆرێک خۆی و ڕۆحی لە بەرهەمی خۆیدا پێشان نەدات، شتێکی مایەی شانازییە. باشە، چۆن منی لەم ماڵە چۆڵ و هۆڵەمدا تەنگاو کردووە؟ ئەقڵی پیربووم خێرا خێرا بیری لەم شتانە دەکردەوە، بەڵام لەوەش ئاڵۆزتر بوو بتوانێت لەم گەمەیە ڕزگاری بێت. ئەرێ شەکوورە لە کوێندەرێیە؟

لێمی پرسی: "هەر زوو تێ گەیشتبوویت من کوشتوومە، وا نییە؟"

تێ نەگەشتبووم، تا ئەو دەمەی پێمی گوت، من تێ نەگەیشتبووم. سەرباری ئەوەش، بە گۆشەیەکی ئەقڵم بیرم دەکردەوە بە کوشتنی زەریف ئەفەندی کارێکی باشی کردووە، چونکە بەڕاستی لەوانە بوو وەستای زەڕکاری خوا لێخۆشبوو هێدی هێدی ترس دایبگرتایە و سەری هەموومانی بدایە بە فەتارەتدا.

ئەمەش وای کرد لەم ماڵە چۆڵ و خاڵییە، لە بەرامبەر ئەم بکوژە هەستێکی دیار و نادیاری سوپاسبژێری لە هەناومدا سەر هەڵبدات.

گوتم: "سەرم لە کوشتنی سووڕنامێنێت. ئەوانەی وەک ئێمە لەگەڵ کتێبدا دەژین و لە خەوندا پەڕە دەبینن، بەردەوام لەم دنیایە لە شتێک دەترسن. لەوەش زیاتر، ئێمە لە شارێکی موسڵماندا سەرقاڵی شتێکی قەدەخە و ترسناکترین، مژوولی نیگارکێشانین. لە هەناوی هەر نیگارکێشێکدا وەک شێوەساز شێخ محەمەدی ئەسفەهانی، بزوێنەرێکی بەهێز هەیە پاڵی پێوە دەنێت خۆی بە گوناهبار بزانێت، پەژیوان ببێتەوە، خۆی بەر لە هەموو کەسێکی تر بە تاوانبار بزانێت، پەشیمان ببێتەوە و داوای لێبوردن لە خوا و جڤات بکات. جۆری تاوانباران کتێبەکانمان بەدزییەوە و زۆربەی جارانیش وەک ئەوەی داوای لێبووردن بکەین، ئامادە دەکەین. من گەلێک باش دەزانم سەر دانەواندنی پێشوەخت بۆ هێرشی ئەو خۆجە، مەلا، قازی و شێخانەی ئێمە بە بێ ئاینی تۆمەتبار دەکەن، هەمان کات خەیاڵی نیگارکێش دەکوژێت و دەوڵەمەندیشی دەکات."

"واتا لە پای لە کۆڵکردنەوەی زەریف ئەفەندی تاوانبارم ناکەیت."

"ئەو شتەی ئێمە لە نووسین و نەخش و نیگاردا بەکێش دەکات، ئا لەو ترسەدایە. ڕۆژ تا ئێوارە و شەوانیش لەبەر تیشکی مۆم، لەسەر چۆک دادەنیشین و تا کوێر دەبین خۆمان بە نیگار و کتێب دەبەخشین و تاکە هۆکاری ئەمەش بەتەنیا پووڵ و خێر نییە، بگرە ڕاکردنە لە چەقەچەقی کەسانی تر و لە جڤات. بەڵام سەرباری ئەم دڵشکاوییەش، خوازیارین ئەو کەسانەی لە دەستیان هەڵهاتووین و خۆمان لێیان شاردووەتەوە،

نیگارەکانمان ببینن و ڕێزی لێ بگرن. بەڵام ئەگەر پێمان بڵێن "بێ باوەڕان!"، ئەمە شێوەسازی ڕاستەقینەی خاوەن هونەر زۆر دەیەشێنێت. ڕاستییەکەی، نیگاری ڕاستەقینە و ڕەسەن لە ناخی ئەو شتە هیچ نەبیندراو و نەکراوەدایە، لە نیگارێکدایە هەموو کەسێک سەرەتا پێی دەڵێت خراپ، ناشایەن و بێ ئاین. نیگارکێشی ڕاستەقینە، هەم دەزانێت پێویستە بچێتە ئەوێ و هەم لە تەنیایی وێندەرێش دەترسێت. بەڵام ئایا کێ بەدرێژایی ژیان بەرگەی ئەو ژیانە ترسناک و دڵتەنگە دەگرێت؟ نیگارکێش پێی وایە ئەگەر پێش هەموو کەسێکی تر خۆی تاوانبار بکات، ئەوا دەتوانێت خۆی لە ترسی چەندین ساڵە ڕزگار بکات. ئەو کاتەی ددان بە تاوانی خۆیدا دەنێت، بڕوای پێ دەکرێت و ئاگری پێوە دەنرێت. نیگارکێشی ئەسفەهانی، خۆی ئەم کارەی کرد."

گوتی: "تۆ نیگارکێش نیت. منیش ئەوم لە سۆنگەی ترسانمەوە نەکوشت."

"ئەدی بۆیە کوشتت بۆ ئەوەی بە ئارەزووی خۆت و بێ ترس نیگار بکێشیت!"

ئەو نیگارکێشەی دەیویست ببێت بە بکوژم، شتێکی ئاقڵانەی گوت و ماوەیەکی درێژ بوو شتی وای لە دەم دەرنەچووبوو: "دەزانم، هەموو ئەم شتانە بۆ دڵدانەوە و هەڵخەڵەتاندن و دەرچوون لەم دۆخە دەڵێیت." درێژەی دایێ و گوتی: "بەڵام دوایین قسەت ڕاستە. واتای ئەمەم دەوێت. گوێم لێ بگرە:"

هەڵگەڕامەوە و سەیری ناو چاوانیم کرد. لە کاتی قسەکردن لەگەڵمدا بەتەواوی دەستی لە ئەدەبی کۆنی نێوانمان بەردابوو، وای پێشان دەدا ئیدی سەری هەڵگرتووە و دەڕوا. بەڵام بۆ کوێ؟

گوتی: "خەمت نەبێت، درێغی ناکەم لە ڕێز لێگرتنت." لە دواوە هاتە پێشمەوە و قاقایەکی لێ دا، بەڵام ڕەهەندێکی زۆر بەئازاری تێدا بوو. گوتی: "ڕێک وەک ئێستا، شتێک دەکەم، بەڵام وەک ئەوە وایە بکەری ئەو شتە من نەبم. هەست دەکەم شتێکی بەجموجووڵ لە هەناومدا هەیە و گشت خراپەکارییەکان ئەو پێم دەکات. بەڵام زۆریش پێویستم پێیەتی. بۆ

نیگارکێشانیش هەر وایە."

"ئەمە قسە و قسەڵۆکی سەر تەنوورن و سەبارەت بە ئیبلیس دەگوترێن."

"واتا من درۆ دەکەم؟"

هەستم کرد بوێریی تەواوی تێدا نییە بۆ کوشتنم و دەیەوێت لێی توورە بم. "درۆ ناکەیت، بەڵام ئەو شتەی لە هەناوتدا هەستی پێ دەکەیت، نایناسیت و نامۆیە بەتۆ ."

"نەخێر، شتەکەی ناو هەناوی خۆم زۆر باش دەناسم. بەر لە مردنم ئازاری گۆڕ دەچێژم. بێ ئەوەی خۆمان پێی بزانین، لە سایەی تۆووە تا گرێمل نوقمی گوناه بووین. ئێستاش پێم دەڵێیت جەرگ قایمتر بە. من بەهۆی تۆوە بووم بە بکوژ. ئەو سەگانەی مەلا نووسرەت هاریانی کردووە، هەمووومان دەکوژن و تاقبرمان دەکەن."

هەر چەندی زیاتر بڕوای بە قسەکانی نەکردایە، قایمتر دەینەڕاند و توندتر قوتووی مەرەکەبەکەی لە دەستیدا دەگوشی. ئایا ڕێبوارێکی کۆڵانی بەفراوی دەیتوانی قیرەی ببیستێت و بێت؟

گوتم: "چۆن بوو وا کوشتت؟ چۆن لە لێواری ئەو بیرە بەیەک گەیشتن؟" پەرۆشی وەڵام نەبووم، بگرە زیاتر مەبەستم کات بەدەستخستن بوو.

بەویستێکی گێڕانەوەی چاوەڕوان نەکراوەوە گوتی: "زەریف ئەفەندی ئەو شەوەی لای تۆوە دەرچوو، خۆی منی دۆزییەوە. گوتی دوایین نیگارە دوو پەڕەییەکەی دیوە. زۆر هەوڵم دا دەهۆڵ نەکوتێت و نەیکات بە هەرا. بردم بۆ شوێن سووتاوییەکە، گوتم لە نێزیک بیرەکەوە پارەی لە ژێر گڵدا شاردراوەم هەیە. کاتێک گوێی لە پارە بوو، باوەڕی کرد. بەڵگەی لەمە باشتریش دەست ناکەوێت بۆ ئەوەی کە نیگارکێش بۆ پوول کار دەکات. بۆیە هیچ خەمگین نیم، نیگارکێشێکی خاوەن هونەری ئاسایی بوو. ئامادە بوو گڵی ڕچیو بە نینۆک هەڵکۆڵێت. ئەگەر بەڕاستی زێڕی شاردراوەم لە ژێر گڵی لێواری ئەو بیرەدا هەبوایە، هیچ پێویستی نەدەکرد بیکوژم. تۆ کەسێکی پڕوپووچت بۆ

ئەنجـامـدانـی زەڕکـاری هـەڵبـژاردبـوو. خـوا لێـخـۆشـبـوو دەست و پەنجـەیەکی کـارامـەی هـەبـوو، بەڵام لە هـەڵبـژاردنـی ڕەنگ و بەکـارهێنـانـی لە زەڕکـاریدا سـاکـار بـوو. هـیـچ نیـشـانـەیەکیـشـم لە دوای خـۆم بەجـێ نەهێـشت. ئـا پێم بڵێ بناغـەی ئەو شـتـەی شـێوازی پـێ دەڵێن، چییـە؟ ئێسـتـا چ فـەرهـەنگـەکـان و چ چینییـەکان باس لە شێواز و ڕەنگی هونـەری نیگارکێش دەکەن. ئایا پێویسـتـە نیگارکـێـشـی بـاش شـێـوازێکـی تـایبـەت بەخـۆی هـەبێت بۆ ئەوەی لـەوانـی تری جیای بکاتەوە، یاخۆ نا؟"

گوتم: "خـەمت نەبێت، شـێـوازێکی نـوێ بەگـوێرەی ویسـتـی دڵی نیگارکـێش پێک نایەت. شـازادەیەک دەمـرێت، پادشـایەک لە شـەڕدا دەدۆڕێت، کۆتایی بە دەورانێک دێت کەس پێی وا نییە بڕوات و ببڕێتەوە، نیگارخانەیەک دادەخرێت، وەسـتـایـانـی نـیـگـارکـێـشـی نـاوی پەرتەوازە دەبن و سـەرزەمـین و پـشـتـوپـونـای کتێبپـەروەری تر بـۆ خـۆیان دەدۆزنەوە. ڕۆژێک، سـوڵتـانێک ئـەم نیگارکێش و خۆشنووسـە بێ وڵات و سـەرسـام و هـونەرمـەندانەی لـە شوێنی جـۆراوجـۆرەوە هـاتـوو، بـا بڵێین لە هـەرات و حـەڵەبەوە هـاتوون، بەدلۆڤـانی لە ژێر چادر، یان لە کۆشکی خۆی گرد دەکاتەوە و بەیایەخـەوە نیگارخـانـەی خۆی دادەمـەزرێنێت. باوەجوو ئەم وەستا نیگارکێشانە بەیەکتریش ڕانەهاتبن و دەسپێک لەسـەر ئەو شێوازە کۆنانەی پێشـتـر پێی ئاشنابوون نیگار بکێشن، دواتر کتومت وەک بڕێک منداڵ چۆن لە کـوڵان دەکـەون، هـەڵدەسـنـەوە و تێکـەڵ بەیەکـدی دەبن، ئەمانیش جۆرێک وێکچوون، شەڕ و حسێب خواستن لە نێوانیاندا چێ دەبێت. ئەو شتـەی لە ئاکامی شـەڕ، ئیرەیی، گـەلەکۆمە و کـاری ڕەنگ و نەخشـدا دێتە ئـاراوە، شـــێـــوازێکی نوێیـــە. بـەزۆری، درەوشـــاوەتریـن و هونـەربـازتریـن نیگارکـێشی ناو نیگارخـانە ئەم شێوازە نوێیـە دادەهێنێت. با پێشـی بێژین نیگارکێشی هـەرە بەختـەوەر. ئەرکی پاشـمـاوەی وەسـتـایانی تری نیگارکێش بـرێتـی دەبێت لـە لاســـاییـکردنـەوەی ئەم شـــێـــوازە، کـــامـــڵکردن و بگرە گەشەپێدانی."

بێ ئەوەی ڕاسـتـەوخـۆ تەمـاشـای ناو چاوانم بکات، بە خۆپێشـاندانێکی

میهرەبانی بەلای منەوە چاوەڕوان نەکراو، ئەوەندەی خوازیاری وەڵامی ڕاست بوو، هێندەش بۆ چاکە لێم پاڕایەوە، وەک کچێکی جوان لەرزی و پرسی:

"ئایا من شێوازێکی تایبەت بەخۆم هەیە؟"

بۆ تاوێک هەستم کرد لە چاوانمەوە فرمێسک سەردەکات. بەتەواوی هێزمەوە هەوڵم دەدا نەرم، دلۆڤان و باش بم لە بەرامبەری. ئەم شتەم پێ گوت و خۆیشم لە دڵەوە بڕوام پێی هەبوو:

"تۆ پڕ هونەرترین، دەست ئەفسووناویترین، چاوتیژترین و پەرجووترین نیگارکێشیت لە ماوەی شەست ساڵی تەمەنمدا دیبێتم. ئەگەر نیگارێکم لە بەردەستدا بێت شوێنی نووکی قەڵەمی هەزار شێوەسازیشی پێوە بێت، من یەکسەر شوێنی ئەو قەڵەمە دانسقەیەی خوا بەتۆی داوە، دەدۆزمەوە و دەستنیشانی دەکەم."

گوتی: "منیش بەهەمان شێوە بیر دەکەمەوە، بەڵام تۆ تا ئەو ڕادەیە ژیر نیت بتوانیت لە ڕازی هونەری من بگەیت. ئێستا لەبەر ئەوەی لێم دەترسیت، درۆ دەکەیت. بەڵام هەر نەیسە، باسی شێوازی خۆمم بۆ بکە."

"وەک ئەوە وایە قەڵەمەکەت بەدەستی تۆ نا، بگرە لە خۆیەوە هێڵی ڕاست بدۆزێتەوە. ئەو شتەی قەڵەمی تۆ پێشانی دەدات، نە ڕاستە و نە گاڵتە! کاتێک نیگاری جڤاتێکی جەنجاڵ دەکێشیت، لە نیگای نێوان مرۆڤەکان، ڕیزکردنی پەڕەکان و واتای دەقەوە پەستانێک دێتە دەر و ئەم پەستانە لە نیگاری تۆدا وەردەگەڕێتە سەر چپەیەکی زەریف و بێ بڕانەوە. من بۆ بیستنی ئەو چپەیە، سەرلەنوێ دەگەڕێمەوە سەر نیگارەکانت و تەماشایان دەکەم؛ لە هەر گەڕانەوەیەکمدا دەبینم واتا گۆڕاوە، بزەیەک دەکەوێتە سەر لێوم و نازانم چۆن دەری ببڕم. دیسان وەک نووسین دەست دەکەم بە خوێندنەوەی نیگارەکە. بەمجۆرە، چین و ئاستەکانی واتا لە دوای یەک ڕیز دەبن و قوڵاییەک دروست دەبێت ڕوانگەی مامۆستایانی فەرەنگیش تێ دەپەڕێنێت."

"هممم. باشە. واز لە مامۆستایانی فەرەنگ بێنە. جارێکی تر بیڵێ."

"قەڵەمی تۆ، بەڕاستی هێندە دانسقە و بەهێزە، ئەوەی سەیری نیگاری تۆ دەکات، باوەڕ بە دنیا نا، بە شتی بەدەستی تۆ کێشراو دەکات. بەمشێوەیە، تۆ هەروەک چۆن دەتوانیت کەسێکی خاوەن باوەڕێکی پتەو لەڕێ دەربکەیت، دەشتوانی بە نیگارێک کەسێکی لە باوەڕ داماڵدراو و یاخیبوو بگەڕێنیتەوە سەر ڕێگەی خوا."

"ڕاستە، بەڵام نازانم داخۆ ئەمە پیاهەڵدانە، یان چی؟ کوا جارێکی تر بیڵێ."

"هیچ نیگارکێشێک ناتوانێت وەک تۆ سەر لە پێوانە و ڕازی بۆیاخ دەربکات. هەر تۆیت هەموو جارێک درەوشاوەترین، زیندووترین و ڕاستەقینەترین ڕەنگ ئامادە دەکەیت."

"باشە. چی تر؟"

"خۆیشت دەزانیت لەپاڵ بەهزاد و میر سەعید عەلیدا، گەورەترین نیگارکێشیت."

"ڕاستە، دەزانم. ئەگەر تۆیش دەیزانیت، بۆچی کتێبەکە لەگەڵ من نا، لەگەڵ ئەو قەرە ئەفەندییەی نموونەی مامنێوەندیبوونەدا تەواو دەکەیت؟"

گوتم: "ئەو کارەی ئەو دەیکات، بگرە پێویستی بە هونەری نیگارکێش نییە. ئەمە یەک. دووەم، ئەو وەک تۆ بکوژ نییە."

زەردەخەنەیەکی شیرینی بۆ کرد، چونکە منیش بە هەستێکی دڵفراوانییەوە پێ کەنیبووم. هەستم دەکرد بەم خۆپێشاندان و شێوازە، لەم دێوەزمەیە ڕزگارم دەبێت. بەمجۆرە و دوای ئەوەی من بابەتەکەم کردەوە، وەک باوک و کوڕ نا، بگرە جۆری دوو پیری بەپەرۆش و خاوەن ئەزموون، دەستمان کرد بە دەمەتەقێیەکی خۆش سەبارەت بە قوتووی مسی مەرەکەبی مەگۆلی لە دەستی ئەودا. لەمەڕ قورساییی مسەکە، هاوسەنگیی قوتووەکە، قوڵاییی ملەکەی و درێژیی قامیشی خۆشنووسانی کۆن دواین. هاتینە سەر باسی ڕازەکانی مەرەکەبە سوورەکە. ئەویش بەپێوە لە بەردەمم ڕاوەستابوو، هێدی هێدی

قوتووەکەی دەهەژاند و دەپێوا... باسی ئەوەمان کرد ئەگەر مەگۆلەکان لە وەستایانی چینییەوە فێری نهێنییەکانی مەرەکەبی سوور نەبوونایە و نەهێنابایە خۆراسان، بوخارا و هەرات، ئەوا ئێمەمان بەهیچ جۆرێک نەماندەتوانی لە ئەستەنبوڵ ئەم نیگارانە بکێشین. دەتگوت بەدەم قسەکردنی ئێمەوە پێوانەی زەمانیش وەک بۆیاخ دەگۆڕێت و کاتیش هەر تێ دەپەڕی. گۆشەیەکی ئەقڵم سەری سووڕمابوو لەوەی بۆچی کەس لە ماڵ نییە و خوازیار بووم قوتووە مەرەکەبە قورسەکە دابنێتەوە شوێنی خۆی.

بەو ساناییەی لەکاتی پێکەوە کارکردنمان لە ڕابردوودا لەسەری ڕاهاتبوو، پرسی: "ئەوانەی دوای تەواوبوونی کتێبەکە سەیری نیگارەکانم دەکەن، ئایا هونەری من دەناسنەوە؟"

"ئەگەر خوا مەیلی لێ بێت و ڕۆژێک لە ڕۆژان بە سەلامەتی ئەم کتێبە بە ئەنجام بگەیەنین، حەزرەتی سوڵتانمان بە دەستییەوە دەگرێت و ئاوا چاوێکی لێ دەکات، بێگومان سەرەتا بەتیلەی چاو دەڕوانێت بۆ ئەوەی بزانێت داخۆ پەڕە زێڕینەکان لە شوێنی خۆیاندا بەکار هێندراون یاخۆ نا، جۆری ئەوەی سەیری شەمایلنامەیەک(*) بکات، تەماشای نیگاری خۆی دەکات و وەک هەموو سوڵتانێکی دی، شەیدای خۆی دەبێت، چونکە نیگاری کێشراوە، ئەگەر نا، بایەخ بە نیگاری شاهانەی دەستکردی ئێمە نادات. خۆ ئەگەر دوای ئەوەش کاتی هەبێت و تەماشای ئەو شاکارانە بکات کە ئێمە بەو گشت دژواری، ماندوویی چاو و چێژە و بە ئیلهام وەرگرتن لە ڕۆژهەڵات و ڕۆژئاوا کێشاومانە، ئەوا دەبێت سوپاسی خوا بکەین! خۆ تۆ دەزانیت، ئەگەر پەرجوویەک نەبێت، هەرگیز ناپرسێت کێ ئەم چوارچێوەیەی کردووە، زەڕکاری کاری کێیە و کێ نیگاری ئەم کابرا و ئەم ئەسپەی کێشاوە؟ دواتر یەکسەر کتێبەکە دەنێرێتە گەنجینە و دەرگای لەسەر دادەخرێت. بەڵام ئێمەش جۆری سەرجەم خاوەن هونەرانی تر، بەهیوای ئەوەی ڕۆژێک ئەو پەرجووە

(*) شەمایلنامە: وشەیەکی عوسمانیی کۆنە، واتای نیگاری سەرتاپای مرۆڤ دەگەیەنێت.

پێک دێت، بەردەوام نیگار دەکێشین."

تۆزێک بێدەنگ بووین. دەتگوت پشوو دەدەین.

پرسی: "ئەو پەرجووە کەنگێ پێک دێت؟ ئەو هەموو نیگارەی تا کوێربوونمان دەیانکێشین، بەڕاستی کەی مرۆڤ لێی حاڵی دەبێت؟ کەی ئەو خۆشەویستییەمان پێ ڕەوا دەبیندرێت کە مافی خۆم، خۆمانە؟"

"هەرگیز!"

"چۆن؟"

گوتم: "ئەو شتەی تۆ دەتەوێت، هەرگیز ناتدرێتێ و لە داهاتووشدا کەمتر لێت حاڵی دەبن."

لە خۆباییانە، بەڵام بەمتمانە بەخۆبوونێکی ناتەواوەوە گوتی: "کتێبەکان چەندین سەدە دەمێننەوە."

"ئەو شیعر، باوەڕ، هەستیاری، ڕەسەنایەتیی ڕەنگ و درەوشانەوەیەی بەلای تۆوەیە، باوەڕت هەبێت بەلای هیچ مامۆستایەکی ئیتاڵییەوە نییە. بەڵام نیگاری ئەوان بڕوابەخشترە و زیاتر لە ژیانی خۆیان دەچێت. تۆ دەزانیت ئەوان نیگاری هەموو شتێک دەکێشن. وەک ئەوەی لە بانیژەی منارەوە سەیری دنیا بکەن و بێ پشتگوێخستنی ئەوەی ئەو شتەی ڕوانگەی پێ دەڵێن، لە کۆڵانەوە، یاخۆ لە ناو ژووری شازادەوە، نیگاری خۆی، پێخەوی، مێزی، ئاوێنەی، قاپەکانی، کچی و پارەکانی پێکەوە دەکێشن. من بەهەموو شتێکی دەستکردی ئەوان فریو ناخۆم؛ بەڕای من ئەگەر نیگار ڕەپ و ڕاست لاسایی دنیا بکاتەوە، ئەوا لە بەهای دێتە خوارێ و ئەمەش کارێکی دژوارە بەلای منەوە. ئەوان نیگاری شتگەلی بیندراو دەکێشن و ئێمەش نیگاری ئەو شتانە دەکێشین کە تەماشایان دەکەین. هەر ئەوەندەی چاوت بە دەستکارەکانی ئەوان کەوت، دەمودەست تێ دەگەیت مانەوەی ڕووخسار تا قیامەت بەشێوازی فەرەنگدا تێ دەپەڕێت. هێزی بەکێشکردنی ئەو شێوازە هێندە پتەوە، نەک ڤینیسیا بەتەنیا، بگرە سەرجەم بەرگدرووان، قەساب، سەرباز، قەشە،

بەقاڵ... گشت کەسێکی وڵاتانی فەرەنگ نیگاری خۆیان بەکێشان دەدەن. چونکە ئەگەر تۆیش جارێک ئەو نیگارانە ببینیت، دەتەوێت خۆت وا ببینیت و باوەڕ بکەیت بەتەواوی لە هەمووو کەسێکی تر جیاوازیت، بێ وێنەیت و ئافرێندراوێکی تایبەت و نامۆیت. ئەم هەلەش کاتێک دەرەخسێت نیگاری مرۆڤ بەو شێوەیە بکێشرێت کە چاو دەیبینێت، نەک بەو جۆرەی ئەقڵ دەیبینێت. ڕۆژێک دادێت لە داهاتوودا هەموو کەسێک لەسەر شێوازی ئەوان نیگار بکێشێت. کاتێک ناوی نیگار دەبرێت، هەموو جیهان لە شتەکانی دەستکردی ئەوان تێ دەگات! لەوێ، تەنانەت بەرگدرووەکی بەستەزمان و گەمژەش خوازیارە بەو شێوازە نیگاری بکێشرێت، بۆ ئەوەی کاتێک سەیری گرێی لووتی خۆی کرد، بتوانێت باوەڕ بکات ئەو سەرتۆپی گەمژەکەکان نییە، بگرە کەسایەتییەکی فرە تایبەت و بێ هاوتایە."

بکوژی قۆشمە گوتی: "ئێ، کەواتە ئێمەش ئەو نیگارە دەکێشین."

گوتم: "نایکێشین! مەگەر لە خوا لێخۆشبوو زەریف ئەفەندیی کوشتەی دەستی خۆتەوە فێر نەبوویت کەسانی وەک ئەو تا چ ڕادەیەک لەوە دەترسن ببن بە لاساییکەرەوەی فەرەنگان؟ ئەگەر نەترسن و هەوڵی تاقیکردنەوەش بدەن، دەگەنە هەمان ئەنجام. دواجار شێوازەکانی خۆمان دەمرن، ڕەنگەکانمان کاڵ دەبنەوە و وای لێ دێت کەس بایەخ بە کتێب و نیگارەکانمان نادات. ئەوانەشی بایەخی پێ دەدەن، یان هیچی لێ حاڵی نابن و لێو هەڵدەهێننەوە و دەڵێن بۆچی ڕوانگەی تێدا نییە، یان هەرگیز کتێبەکانیان بۆ پەیدا ناکرێت، چونکە کات و کارەسات شانبەشانی بایەخ پێ نەدان و فەرامۆشکردن، لەبەرەوە کتێبەکانمان دەکرتێن و لە ناویان دەبەن. لەبەر ئەوەی زەمقی عەرەبی دەستنووسەکان ماسی، هەنگوین و ئێسکی تێدایە و پەڕەکانی بە گیراوەی لە هێلکە و نیشاستە دروستکراو سفت کراوە، مشکی برسی و بێ ئابڕوو دەیانکرتێن و هەلاهەلایان دەکەن؛ مێرووولەی سپی، کرم و هەزاران جۆری مێروو، کتێبەکانمان دەقرتێن و لە ناویان دەبەن. دەستنووسەکان لەتوپەت دەکرێن و ڕووپەلەکان لێ دەکرێنەوە؛ دز،

خزمەتکارانی بێدەربەست، منداڵان و ئەو ژنانەی ئاگردان دادەگیرسێنن، بێ بیرکردنەوە ڕووپەڵ و نیگارەکان دەدڕن. وای لێ دێت شازادەگەلی منداڵ بە قەڵەمی گەمەی ناو دەستیان نیگارەکان دەشێوێنن، چاوی مرۆڤەکانی ناویان هەڵدەکۆڵن، لیکی دەمیان بەپەڕەکان دەسڕنەوە، بە قەڵەمی ڕەش هێڵ بە لێواری پەڕەکاندا دەهێنن؛ ئەوانەی هەر تاوناتاوێک دەڵێن ئەم کارە گوناهە، گشت شتێک ڕەش دەکەنەوە، نیگارەکانمان دەدڕن و دەبڕن و لەوانەیە بۆ نیگاری تر، یاخۆ گەمە و بەزم و سەفای خۆیان بەکاری بهێنن. دایکانیان نیگارەکانمان بەبیانووی ئەوەی بێ پەردەن، دەدڕن و برایانی گەورەیان دەستپەڕ بە نیگاری ژنانەوە لێ دەدەن و ئاوی خۆیانی بەسەردا دەڕژێنن؛ ڕووپەلەکان نەک بەتەنیا لەبەر ئەمە، بگرە بەهۆی قوڕ، شێ، زەمقی خراپ، تف، پیسیی جۆراوجۆر و پەڵەی خواردنەوە پێکەوە دەلکێن. لە پیس و پۆخڵی و کەڕووی شوێنی پێکەوە لکانیشەوە، پەڵە و دوومەڵ جۆری گوڵ سەر دەردەهێنن. دواتریش باران، دڵۆپەی بنمیچ، لافاو و شەپۆلی قوڕ کتێبەکانمان دەفەوتێنن. ئەگەر لەگەڵ ئەو پەڕانەی کە بەهۆی ئاو، شێ، مێروو و فەرامۆشکردنەوە بوون بە هەویر، ڕزیون، کونیان تێ بووە، کاڵ بوونەتەوە و چی دی بۆ خوێندەوە دەست نادەن، دوایین کتێبیش بەپاک و خاوێنی لە سندووقێکی پەرجوویی دەربهێندرێت، ئەوا بێگومان ڕۆژێک لە ڕۆژان بە ئاگرێکی بێ بەزەیی دەسووتێت و دەبێت بە خۆڵەمێش. بۆچی گەڕەک هەیە لە ئەستەنبوڵ هەر بیست ساڵ جارێک نەسووتێت و وێران نەبێت؟ ئیدی کتێب چۆن بمێنێت؟ لەم شارە هەر سێ ساڵ جارێک کتێب و کتێبخانەی زیاتر لەوەی مەگۆلەکان لە بەغدا سووتاندیان و تالانیان کرد، دەسووتێندرێت. ئیدی کام نیگارکێش دەتوانێت خەیاڵ بکاتەوە شاکاری ئەو سەد ساڵ دەژی، ڕۆژێک لە ڕۆژان سەیری نیگارەکانی دەکرێت و وەک بەهزاد یادی دەکرێتەوە؟ نەک هەر بەتەنیا ئەو شتانەی ئێمە دەیانکەین، بگرە هەر شتێک لەوانەی چەندین سەدەیە لەم دنیایە دەکرێت و بەرهەم دەهێندرێت، بەهۆی سووتان و کرم و پشتگوێخستنەوە دەفەوتێت. بەو جۆرە، نیگاری شیرین کاتێک بەشانازییەوە

له پەنجەرەوە بۆ خەسرەو دەڕوانێت و ئەمیش چەند جوان سەیری ئەو دەکات گاڤێک لەبەر تریفەی مانگ خۆی دەشوات؛ نیگاری هەموو ئەڤینداران لەو کاتەی بە شیرینی و نازکی بۆ یەکدی دەڕوانن؛ نیگاری ڕۆستەم کاتێک لەگەڵ ئیبلیسی سپی دەستەویەخە دەبێت و لە بنی بیردا دەیکوژێت؛ نیگاری حاڵی خەمگینی مەجنوونی شەیدا و سەوداسەری ئەڤین لە بیابان و هاوڕێیەتیکردنی لەتەک پڵنگی سپی و بزنە کێویدا؛ نیگاری بە داردا هەڵواسینی سەگێکی ناپاکی شوان بەتۆمەتی ئەوەی هەموو شەوێک لەو ڕانەی خۆی پاسەوانیەتی، مەڕێک بەدیاری پێشکێش بە گورگێک دەکات، چونکە پێکەوە جووت دەبن؛ هەموو نەخشەکانی لێواری ڕووپەلی ڕازاوە بە گولیلک، فریشتە، چڵی گەڵادار، مەل و فرمێسکی چاو؛ گشت ئەو عوودژەنانەی بۆ خەملاندنی شیعرە پڕ لە ڕازەکانی حافیز کێشراون؛ سەرجەم ئەو نەخش و جوانکارییانەی سەر دیوار کە چاوی هەزار، دەیان هەزار شاگردی نیگارکێشی تێک داوە و مامۆستایانی کوێر کردووە؛ سەرجەم ئەو بەیتانەی لەسەر دەرگا و تابلۆی بچووکی بە دیواردا هەڵواسراو و چوارچێوەی بەیەکداچووی ناو نیگارەکاندا خۆیان حەشار داوە؛ واژۆی خاکی و بێ فیزی شاردراوەی ناو دیواران، گۆشە، نقێم، ژێرپێ، پوش و پەلاش و تاوێر؛ هەموو گوڵ و گولیلکی سەر لێفەی ئەڤینداران؛ گشت ئەو کەللە بڕاوانەی گاوران کە لە کاتی هێرشی باپیری خوا لێخۆشبووی سوڵتانماندا بۆ سەر قەڵای دوژمن، لە کەنارەوە بە ئارامی چاوەڕێ دەکەن؛ نیگاری ئەو ساتەی نێردراوی گاوران پێی باپیری سوڵتانمان ماچ دەکات و هەموو تۆپ و تفەنگ و چادری قولاییی ناو نیگار و خۆیشت لە تافی لاویدا لە کێشانیاندا بەشدار بوویت؛ سەرجەم ئیبلیسانی شاخدار، بێ شاخ، کلکدار، بێ کلک، کەڵبە تیژ و نینۆک درێژ؛ بەهەزاران مەلی جۆربەجۆر بە پەپوو سلێمانەی زانا و چۆلەکەی هەڵقوون، مەلی کوڵەماری ناشی و بولبولی شاعیرەوە؛ پشیلەی ئاسوودە، سەگی بێ ئۆقرە و هەوری تیژتێپەڕ؛ گیای بچووک و شیرینی دووبارەوەبوو لە هەزاران نیگاردا، ئەو تاوێرانەی نەزانانە نیگاری سێبەرەکانیان کێشراوە و

دەیان هەزار داری سنەوبەر، چنار و هەنار کە دانە بەدانەی لق و چڵ و گەڵا و پۆپیان بەپشوودرێژیی پەیامبەران کێشراوە؛ ئەو کۆشکانەی بە لاساییکردنەوەی کۆشکەکانی پاشماوەی سەردەمی تەیمووری لەنگ، یاخۆ شا تەهماسپ بنیات نراون، بەڵام بەسەرهاتی سەردەمانێکی زۆر کۆنتریان لەسەر نەخشێندراوە و سەدان هەزار خشتی ئەو کۆشکانە؛ دەیان هەزار شازادەی خەمگین کە لەسەر فەرشی شاهانەی ڕاخراو لەسەر گوڵ و لە ژێر داری چرۆ دەرکردووی بەهاراندا لە دەشت و دەر و چۆڵەوانی دانیشتوون و لەپاڵ ژنانی جوان و غوڵامی نازداردا گوێ بۆ مۆسیقا ڕادەگرن؛ سەرتاپای نیگاری سەر ئەو فەخفووری و فەرشانەی کە پلەی کەمالیان لەم سەد و پەنجا ساڵەی ڕابردوودا قەرداری تێهەڵدانی هەزاران شاگردی نیگارکێشە لە سەمەرقەندەوە تا ئەستەنبوڵ و بەدەم هەڵڕشتنی فرمێسکەوە خواردوویانە؛ نیگاری ئەو باخچە دانسقانە و ئەو کوڵەمارانەی تۆ تا ئێستاش بە جۆشەوە دەیانکێشیت؛ جڤاتی لە ئەقڵ بەدەری مەرگ و شەڕ؛ ئەو سوڵتانانەی بەزەرافەتەوە ڕاو دەکەن و ئەو ئاسکە سلکەرانەی بەهەمان زەرافەتەوە غار دەدەن؛ پادشایانی مردوو؛ دوژمنانی بە دیل گیراو، کەشتیی چارۆکە و شارەکانی دوژمن و گشت ئەو شەوە تاریک و نووتەکانەی وەک دڵۆپەی تاریکی لە قەڵەمەکەت دەچۆڕێن؛ ئەستێرەکان، دار سەرووی جۆری تارمایی و ئەو نیگارانەی ئەڤین و مەرگی بەڕەنگی سوور بۆیاخکردووت، گشتیان، سەرلەبەریان لە ناو دەچن."

تا هێزی تێدا بوو قوتووی مەرەکەبەکەی کێشا بە سەرمدا.

سەرەتا، بەهێزی لێدانەکە سەرسمێکم دا. هەستم بە ئازارێکی تۆقێنەری توند کرد بەهیچ جۆرێک ناتوانم وەسفی بکەم. بۆ تاوێک پێم وا بوو سەرانسەری دنیا لە ئازاری منەوە گلا و زەرد هەڵگەڕا. سەرباری ئەوەی بەشێکی فراوانی ئەقڵم لێی ڕوون بوو ئەوەی لە بەرامبەرم کراوە، پێشتر نەخشەی بۆ داڕێژدراوە، بەشەکەی تری ئەقڵم کە لەگەڵ لێدانی سەرمدا –یان بەهۆی لێدانی سەرمەوە– باش کاری نەدەکرد، بەنیازێکی خەمبەخشەوە

دەیویست بەو هارەی خەریک بوو دەبوو بە بکوژم، بڵێت: "دەستم بە دامان، تۆ لە خۆڕا ئازارم دەدەیت."

جارێکی تریش قوتووە مسەکەی کێشایەوە بە سەرمدا.

ئەمجارە، بەشی بێ ئاوەزی ئەقڵیشم حاڵی بوو ئەمە هەڵەیەک نییە، بگرە شێتی و هەڵچوونە و بۆی هەیە دواجار مەرگیشی بەدواوە بێت. ترسانێکی بێ سنوور لەم دۆخە ترسام، تا هێزم تێدا بوو وەک ئەوەی بلورێنم، بە ئازارەوە دەستم کرد بەهاوار. ئەگەر نیگاری قیژانەکەم بکێشرابایە، سەوزێکی تێر دەردەچوو. حاڵی بووم تاک و تەنیام و هیچ کەسێک لە کۆڵانی خاڵی بەم تاریکاییی ئێوارەیە گوێی لە هاوار و ناڵەم نابێت.

لە ناڵە و فریادم ترسا و ڕاوەستا. تاوێکی کورت چاوەکانمان یەکانگیر بوون. لە گلێنەی چاوانیدا بینیم لەسەر ئەو کارەی بەشەرم و سەرسووڕمانەوە ئەنجامی دابوو، ڕاهاتووە و پێی پەسەندە. ئەو وەستا نیگارکێشە نەبوو کە من دەمناسی، بگرە بیانییەکی دوور و خراپەکار بوو و بگرە زمانی منیشی نەدەزانی. ئەمەش بێکەسیی ئەو ساتەی منی بۆ چەندین سەدە درێژ کردەوە. وەک ئەوەی چۆن مرۆڤ باوەش بەم دنیایەدا دەکات، ویستم دەستی بگرم، بێ سوود بوو. پاڕامەوە؛ یاخۆ پێم وا بێت شتێکی وام کرد: "کوڕم، کوڕم، مەمکوژە." جۆری ئەوەی لە خەوندا دەبیندرێت، لەوە دەچوو هیچ گوێی لێم نەبووبێت.

جارێکی تریش قوتووەکەی کێشایەوە بە سەرمدا.

دەتگوت ئەقڵم، ئەو شتانەی دەیانبینم، بیروەرییەکانم، چاوەکانم، هەموویان بوون بەترس بۆم و ئاوێتەی یەکتر بوون. هیچ ڕەنگێکم نەدەبینی و وام دەزانی هەموو ڕەنگەکان سوورن. ئەو شتەی وام زانیبوو خوێنی منە، مەرەکەبە سوورەکە بوو. ئەو شتەی بەدەستی ئەوەوە بوو و من پێم وا بوو مەرەکەبە، خوێنی ڕژاو و لە ڕاوەستان نەهاتووی من بوو.

ئای مەرگی خۆمم لەو ساتەدا چەند پێ ناڕەوا، بێ ویژدان و بێ بەزەییانە

بوو. بەڵام ئەمە ئەو شوێنە بوو سەری پیربووی خوێناویم هێدی هێدی منی بۆی هێنابوو. دواتر پەیم بەم ڕاستییە برد. بیرەوەرییەکانم سپیی سادە بوون وەک بەفرەکەی دەرەوە. لە ناو دەممدا هەستم بە شەپۆلی ئازاری سەرم دەکرد.

ئێستا باسی مەرگی خۆمتان بۆ دەگێڕمەوە. لەوانەیە لە زووەوە تێ گەیشتبن: مەرگ کۆتاییی هەموو شتەکان نییە؛ ئەمە گومانی تێدا نییە. بەڵام وەک ئەوەی هەموو کتێبەکانیش نووسیویانە، شتێکی لە ڕادەبەر ئازاربەخشە. نەک تەنیا کەللەی شکێندراوی سەرم و مێشکم، بگرە دەڵێیت سەرتاپای ئەندامانی جەستەم بەیەکدا دێن و دەچن و بەدەم ئێشەوە دەلەرزن و دەسووتێن. خۆڕاگرتن لەبەر ئەم ئازارە بێ سنوورەدا کارێکی هێندە دژوار بوو، وەک بڵێیت بەشێکی ئەقڵم، وەک تاکە ڕێگەچارە، فەرامۆشی بکات و پاڵەپەستۆی خەوم بۆ بهێنێت.

پێش ئەوەی بمرم، داستانێکی سریانیم بیر کەوتەوە بە منداڵی لە کاتی شاگردیمدا بیستبووم. پیاوێکی پیر و تەنیا لە نیوەی شەودا لە خەو هەڵدەسێت و لێوانێک ئاو دەخواتەوە. کاتێک پەرداخەکە دەخاتەوە سەر سێپا، دەبینێت مۆمەکەی سەری نەماوە. لە کوێیە؟ تیشکێک جۆری تاڵە دەزوو لە ژوورەوە دزە دەکاتە دەرێ. شوێنی دەکەوێت تا دەگاتەوە ژووری خۆی و دەبینێت کەسێکی تر مۆمێکی بەدەستەوەیە و لە پێخەوی ئەودا نووستووە. پاشان دەپرسێت "تۆ کێیت؟" یارۆی نامۆ لە وەڵامدا دەڵێت: "من مەرگم." پیاوە پیرەکە بۆ تاوێک نوقمی بێدەنگییەکی پڕ لە ڕاز دەبێت. دواتر دەڵێت: "کەواتە هاتیت." مەرگ کەیفسازە و دەڵێت: "بەڵێ." پیاوەی بەسالاچووە بە پێداگرتنەوە دەڵێت: "نەخێر، تۆ خەونی نیوەناچڵ ماوی منیت." لەپڕ بە فوویەک مۆمی دەستی کابرای نامۆ دەکوژێنێتەوە و هەموو شتێک لە تاریکیدا ون دەبێت. پیاوە پیرەکە دەچێتە پێخەوی خاڵیی خۆیەوە و لێی دەنوێت. بیست ساڵی تر دەژی.

دەمزانی شتێکی لەوجۆرە بەسەر مندا نایەت، چونکە جارێکی تریش قوتووە

مەرەکەبەکی کێشابووەوە بەسەرمدا. ئازارێکی هێندە خەستم چەشت ئیدی بەئاستەم هەستم بە پێداکێشانی سەرم دەکرد. ئەو، قوتووی مەرەکەبە و ژوورەکەش کە مۆمەکە بەحاڵ ڕووناکی دەکردەوە، لە ئێستاوە دوور کەوتبوونەوە و لە چاوم ون بووبوون.

بەڵام سەرباری ئەوەش دەژیام؛ ئەمەش لەم شتانەوە تێ دەگەیشتم: باوەشم بەم دنیایەدا کردبوو، دەمویست ڕابکەم و خۆم ڕزگار بکەم؛ دەست و قۆڵەکانم لە جووڵەدا بوون بۆ پاراستنی سەری خوێناوی و ڕووخسارم؛ پێم وا بێت جارێک مەچەکیم گرت و ئەویش جارێک قوتووە مەرەکەبەکەی کێشا بە دەموچاومدا.

وا بزانم کەمێک شەڕمان کرد، ئەگەر ناوی شەڕی لێ بنرێت. فرە بەهێز و گەلێکیش تووڕە بوو. لەسەر پشت درێژمی کرد. هەردوو چۆکی نایە سەر شانم، نووساندمی بە زەوییەوە و بە زمانێکی بێ ڕێز چەند شتێکی بۆ منی بەسالاچووی لێواری مەرگ گێڕایەوە. لەبەر ئەوەی هیچ لێی حاڵی نەبووم و نەمتوانی گوێم لێی بێت و حەزم بە بینینی چاوە خوێن تێزاوەکانی نەدەکرد، دیسانەوە قوتووە مەرەکەبەکەی کێشایەوە بە سەرمدا. دەموچاو و جلەکانی بەری بە مەرەکەبی ڕژاو لە قوتووەکە و پێم وا بێت بە خوێنی فیچقەکردووی من، سەرلەبەر سوور بووبوو.

زۆر خەمگین و ڕەنجەڕۆ بووم بەوەی دوایین شت لەم دنیایە دەیبینم ئەم کابرایەی دوژمنی خۆمە. پێڵووی چاوەکانم دادایەوە. یەکسەر بەدوای ئەوەدا تیشکێکی شیرین و نەرمۆکەم دی. ئەم تیشکە جۆری خەو، خۆش و ڕاکێشەر بوو، هێندە خۆش شیرین بوو پێم وا بوو هەر ئێستا هەموو ئازارەکانم ڕادەگرێت. لە ژوورەوە کەسێکم بینی. وەک منداڵ لێم پرسی: "تۆ کێیت؟"

گوتی: "من ئیزرائیلم. من کۆتایی بە گەشتی ئادەمیزاد لەم دنیایە دەهێنم. ئەوە منم منداڵان لە دایکانیان، ژنان لە پیاوانیان، خۆشەویستان لە یەکتر و باوکان لە کچانیان جوێ دەکەمەوە. هیچ بوونەوەرێک لەم جیهانەدا نییە تووشی نەبێت بەتووشی منەوە."

کاتێک تێ گەیشتم مردن نەبێت، هیچ ڕێیەکی ترم لە بەردەم نەماوە، دەستم کرد بەگریان.

گریانیش لە ناخەوە تینوومی دەکرد. لە سەرێکەوە ئازارێک هەبوو تا زیاتر تاوی دەسەند مرۆڤی گێژتر دەکرد، ئەوێ جێیەکی بەپەلە و زۆردار بوو، لەوێ ڕووخسار و چاوەکانم نوقمی خوێن بووبوون. لە سەرێکی ترەوە، شوێنێک هەبوو لەوێ پەلەپەل و زۆرداریی بەکۆتا دەهات، بەڵام ئەو جێیە تۆقێنەر و بەمن نامۆ بوو. لەبەر ئەوەی دەمزانی ئەو دنیای مردووانەی ئیزرائیل منی بۆی بانگ کرد، ئەو دنیا ڕووناکەیە، لەو جێیە دەترسام. بەڵام لەولاشەوە تێ دەگەیشتم ماوەیەکی درێژ لەم دنیایەی من تیادا بەدەم ئازارەوە دەقیژێنم و پێچ دەخۆم، نامێنمەوە و حاڵی دەبووم لەم وڵاتی ئازاری ترسناک و ئەشکەنجەیە هیچ گۆشەیەکی ئاسوودە بۆ من نەماوەتەوە. دەتگوت بۆ ئەوەی بتوانم لەم دنیایە بمێنمەوە، پێویستە بەدرێژاییی ژیان شان بدەمە بەر ئەم ئازارە پشت شکێنە و ئەمەش شتێک نەبوو بەم پیرییە بەمن بکرێت.

بۆیە ماوەیەکی کورت بەر لە مردنم، خۆم ویستم بمرم. هەمان کات حاڵی بووم ئەم داخوازە سادەیە، وەڵامە بۆ پرسیاری: چۆن هەر هەموو مرۆگەل بێ هەڵاوێردە لە مردندا سەرکەوتوو دەبن؟ ئەوە پرسیارێک بوو بەدرێژاییی ژیان خۆم پێوە ماندوو کردبوو، بەڵام نەمتوانیبوو لە کتێبەکاندا وەڵامی بۆ بدۆزمەوە. بۆشم ڕوون بووەوە مەرگ زاناترم دەکات.

بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا بێ ئۆقرەییی کەسێک هەناومی تەنی تا بۆ دواجار سەیرێکی ژوور و شتومەک و ماڵەکەی نەکات، ناکەوێتە سەر ڕێی کاروانێکی درێژ. بەشپرزەیی و تاسەوە ویستم جارێکی تر کچەکەم ببینم. ئەم داخوازەم بەئەندازەیەک بەهێز بوو، تاوێک پێم وا بوو ددانەکانم دەگوشم، بەرگەی ئێش و ئازار و تینوێتیی پەرەسەندووم دەگرم و دەتوانم چاوەڕێی کچەکەم بکەم.

بەمجۆرە تیشکی شیرین و بکوژی بەرچاوم کەمێک کز بوو، ئەقڵم دەرگاکانی خۆی بۆ دەنگ و تەقوتۆقی دنیایەک کردەوە من خەریک بوو دەمردم و لێی دەردەچووم. دەمتوانی گوێم پێوە بێت بکوژەکەم بە ژوورەکەدا دەگەڕێت،

دۆڵابەکەی کردووەتەوە، کاغەزەکانم بەسەریەکدا دەشێوێنێت، بەهەڵچوونەوە منەی دوایین نیگاردا دەکات و لەبەر ئەوەی پێی نەدەدۆزرایەوە، دەستی خستبووە تاقمی بۆیاخەکانمەوە و شەقی لە سندووق، جام، قوتووی مەرەکەب و کورسییەکان هەڵدەدا. حاڵیش بووم تاوناتاوێک دەناڵێنم و قۆڵە پیرەکانم و ڕانە ماندووەکانم جووڵەی نامۆ دەکەن و لەقەفرتێیانە. چاوەڕێم کرد.

ئازارەکانم ئارام نەدەبوونەوە، تا دەهات زیاتر تینووم دەبوو. چی دی نەمتوانی ددانەکانم بگوشم. دیسان تاوێکی تر چاوەڕێم کرد.

لەو ساتەدا بوو بەئەقڵمدا هات ئەگەر کچەکەم بێتەوە، ئەوا ڕووبەڕووی بکوژی نامەردم دەبێتەوە، بەڵام نەمویست تەنانەت بیر لەم شتەش بکەمەوە. هەمان کات هەستم کرد بکوژم لە ژوورەکە دەرچووە. لەوە دەچوو دوایین نیگاری دۆزیبێتەوە.

لە تینووێتیدا تینم تێدا نەمابوو، بەڵام دیسان چاوەڕێم کرد. کچی خۆم، شەکورەی شۆخم، ئێ دە وەرە.

نەهات.

بڕستم لێ بڕا و لەوە زیاتر توانای بەرگەگرتنی ئازارم نەمابوو. حاڵی بووم دەمرم و کچەکەم نابینم. ئەمە هێندە تاڵ و بەئازار بوو بۆم، ئیدی لە تاو خەم خۆزگەم بەمەرگ خواست. ڕێک لەو ساتەدا لای چەپەمەوە ڕوویەکی پێشتر هەرگیز نەمدیتووم لێ دەرکەوت، زەردەخەنەیەکی بۆم کرد و میهرەبانانە پەرداخێک ئاوی بۆم درێژ کرد.

هەموو شتێکم لە بیر کرد و بەتەماحەوە پەلاماری ئاوەکەم دا.

پەرداخەکەی کێشایەوە دواوە و گوتی: "بڵێ پەیامبەر محەمەد درۆی کردووە. نکۆڵی لە گوتەکانی بکە."

ئەمە ئیبلیس بوو. وەڵامم نەدایەوە، بگرە لێشی نەترسام. هیچ کاتێک بڕوام وا نەبوو نیگارکێشان واتای ئەوەیە ئیبلیس نیگارکێشی لە خشتە بردبێت، بۆیە بەمتمانەوە کەوتمە چاوەڕێکردن. خەیاڵم چوو بۆ داهاتووم و ڕێبوارییی هەتاهەتاییم.

کاتێک فریشتەکەی ناو بازنەی تیشک، ئەوەی پێش مەکێک دیبووم، لە هەمان کاتدا لێم نێزیک کەوتەوە، ئیبلیس ون بوو. لایەکی ئەقڵم دەیزانی ئەم فریشتەیەی ناو تیشک کە ئیبلیسی قاو دا، ئیزرائیل بوو. بەڵام لایەکی تری یاخیبووی ئەقڵم بیری دەخستمەوە لە کتاب أهوال القیامە-دا نووسراوە ئیزرائیل فریشتەیەکە هەزار باڵی هەیە، لە ڕۆژهەڵاتەوە بۆ ڕۆژئاوا کشاوە و گشت دنیای بەدەستەوە گرتووە.

لەو دەمەدا ئەقڵم بەتەواوی شێوابوو، ئەو فریشتەیەی ناو ڕووناکی لێم نێزیک کەوتەوە، بە خۆپێشاندانێکەوە وەک ئەوەی بیەوێت هاوکاریم بکات، بەڵێ، کتومت جۆری ئەوەی لە دورە الفاخرە-ی غەزالیدا هاتووە، بە زمانێکی شیرین گوتی:

"دەم بکەرەوە با ڕۆحتی لێوە دەربچێت."

لە وەڵامیدا گوتم: "جگە لە بیسمیلا، هیچ شتێکی تر لە دەمی منەوە دەرناچێت."

بەڵام ئەمە دوایین بیانووم بوو. لێم ڕوون بوو بەرگە ناگرم و کاتم هاتووە. لەبەر بەجێ هێشتنی ئەم جەستە درێو و خەڵتانی خوێنەم لەم ڕەوشە پەرێشانەدا بۆ کچی خۆم کە لەمەودوا هەرگیز نایبینمەوە، تاوێک هەستم بە شەرمەزاری کرد. وەک ئەوەی بخوازم لە پۆشاکێکی تەسک دەربچم، ویستم لەم دنیایە دەربچم.

دەمم کردەوە و گشت شتێک وەک شتەکانی ناو ئەو نیگارانەی سەردانی پەیامبەرمان لە میعراجدا بۆ بەهەشت دەگێڕێتەوە، ڕەنگی دایەوە و وەک ئەوەی زێرکفت کرابن، ڕووناکییەکی شاهانە دایانی پۆشی.

فرمێسکی ئازار لە چاوانمەوە سەری کرد. بەزۆر هەناسەیەک لە جگەرم و لە دەمم دەرچوو. گشت شتێک نوقمی کپییەکی شاهانە بوو.

ئێستا دەمتوانی ببینم ڕۆحم بەهێمنی لە جەستەم جیا بووەتەوە و بەدەستی ئیزرائیلەوەیە. ڕۆحم هێندەی مێشە هەنگێک دەبوو، لەبەر ئەو

لەرزینەی لە کاتی دەرچوونیدا لە جەستەم پێی کەوتبوو، بەدەستی ئیزرائیلەوە وەک جیوە دەلەرزی. بەڵام ئەقڵم لەوێ نەبوو، بگرە لای جیهانی تەواو نوێی تازە هەوارم بوو.

پاش ئەو هەموو ئازارە، ئێستا جۆرێک لە ئاسوودەیی هەناومی تەنیبوو، مەرگیش، وەک ئەوەی لێی دەترسام، ئازارمی نەدەدا، بگرە تەواو بە پێچەوانەوە، ئۆخژنم هاتبوویێ و لەو ساتەدا یەکسەر حاڵی بووم ئەم ڕەوشەی ئێستا تێیدام، هەتاهەتاییە و ئەو تەنگاوییە وەڕسکەرەشی لە ژیاندا هەستم پێ دەکرد، شتێکی کاتییە. ئیدی گشت شتێک بۆ سەدان ساڵ هەروا دەمێنێتەوە؛ نە گازندەم لەم ڕەوشە هەیە و نە لێشی ڕازیم. ئەو ڕووداوانەی سەردەمانێک بەدوای یەکدا و بەخێرایی بەسەرم دەهاتن، ئێستا لە هەمان کاتدا پەیدا بووبوون، لە مەودایەکی بێ سنووردا کشابوون و بڵاو دەبوونەوە. وەک ئەوەی لە نیگارێکی دوو پەڕەیی فراواندا هەیە و نیگارکێشی قۆشمە لە هەر گۆشەیەکیدا شتێکی جودا و دابڕاو لەوی تری کێشاوە، ئێستا گەلێک شت بەجارێک و هەمان کات ڕوویان دەدا.

٣٠

مـن شـەکوورەم

بەفر هێندە بەچڕی دەباری، پەچەکەمی ئامدیو دەکرد و دەچووە چاومەوە. لە باخچەی بە گیای ڕزیو، قوڕ، لق و چڵی شکاو داپۆشراو بەزۆر هەنگاوم نا، بەڵام هەر ئەوەندەی گەیشتمە کۆڵان، پێم هەڵگرت. دەزانم، پەرۆشی ئەوەن بزانن بیرم لە چی کردووەتەوە. تا چ ڕادەیەک متمانەم بە قەرە هەیە؟ کەواتە با ڕاشکاوانە شتێکتان پێ بڵێم. خۆیشم پەرۆشی ئەوەم بزانم بیرم لە چی کردووەتەوە. تێ دەگەن، وا نییە؟ هۆشم جەنجاڵ و شێواوە. بەڵام سەرباری ئەوەش، لە ئێستاوە ئەم شتە دەزانم: وەک هەموو جارێک سەرقاڵی خواردن، منداڵەکان، باوکم و شتی تر دەبم. دوای ماوەیەکیش و بێ ئەوەی پێویست بکات من پرسیاری لێ بکەم، دڵم لە خۆیەوە و بەچرپە پێم دەڵێت چ ڕاستە و چ هەڵەیە. سبەینێ ناگاتە نیوەڕۆ بۆم ڕوون دەبێتەوە شوو بە کێ دەکەم.

شتێک هەیە دەمەوێت تەنانەت پێش ئەوەی بگەمەوە ماڵ، بۆتانی باس بکەم. نەخێر گیانی خۆم، ئێستا واز لەو ئامێرە سەرقەوییەی قەرە بهێنن کە دەری هێنا و پیشانمی دا. ئەگەر بخوازن، دواتر باسی دەکەین. کرۆکی ئەوەی دەمەوێت بیڵێم، پەلەپەلی قەرەیە. خۆ ئەوەش نەبێت بیرم نەکردبێتەوە چاوی جگە لە شەهوەت، شتێکی تر نابینێت. ڕاستییەکەی، ئەگەر واش بێت، هیچ شتێک لە مەسەلەکە ناگۆڕێت. ئەوەی سەرم لێ سوورماوە، بێ مێشکبوونیەتی! کەواتە هیچ بە ئەقڵیدا نایەت من بترسێنێت و لە دەستم بدات، گەمە بە ئابڕووم بکات، من لە خۆی سارد بکاتەوە و بگرە ڕێ بۆ شتی ترسناکتریش خۆش بکات! یەکسەریش لە نیگای ڕووخساری خەمبارییەوە تێ دەگەم چەند حەزی لێمە و تا چ ڕادەیەک منی دەیەوێت. ئایا بۆچی دوای

دوازدە ســـاڵ چاوەڕێکردن، دوازدە ڕۆژی تر بەپێی داب و نەریت چاوەڕێ ناکات؟

ئەرێ دەزانن هەست دەکەم عاشقی ناجەربەزەیی و نیگای منداڵانەی بووم! ئەو ساتەی هەستم بەم شتە کرد پێویستترین کات بوو بۆ تووڕەبوونم لێی، بەڵام بەزەییم پێدا هاتەوە. دەنگێک لە هەناومـــەوە دەیگوت: "ئەیەڕۆ منداڵی داماوم، هەم ئەو گشت ئازارە دەچێژێت و هەم هێندەش ناجەربەزەیت." لە ناخەوە بەئەندازەیەک دەمویست بیپارێزیم تا ڕادەی ئەوەی لەوانە بوو شتێکی هەڵە بکەم و خۆم ڕاستی ئەو شملّی شەڕە بکەم.

بیرم لە منداڵە بەستەزمانەکانم کردەوە و هەنگاوەکانم خێراتر کرد. لە بەفری چڕ و تاریکاییی زوو داهاتوودا، هەستم کرد پیاوێک وەک خێو بەرەو ڕووم دێت. سەرم باش دانەواند و لە ڕۆیشتن بەردەوام بووم.

هەر هێندەی لە دەرگای حەوشە چوومە ژوورەوە، دەستبەجێ حاڵی بووم خەیرییە و منداڵەکان هێشتا نەهاتوونەتەوە. باشە، هێشتا بانگی ئێوارەی نەداوە. بە پلیکانەکاندا سەرکەوتم، ماڵەکە بۆنی مورەبای نارنجی لێ دەهات؛ باوکم لە ژووری تاریک و نووتەکی خۆیەتی؛ پێیەکانم ڕچیون؛ بە چراوە چوومە ژوورێ، بینیم دۆڵاب کـــراوەتەوە، ســـەرینەکـــان بەربوونەتەوە و ئەو ناوە شێوێندراوە. گوتم هەبێت و نەبێت کاری شەوکەت و ئۆرهانە. بێدەنگیی ماڵەکە نەدەچووەوە سەر ئەو بێدەنگییــەی پێشتر دەقی پێوە گرتبوو. جلی ماڵەوەم پۆشی و ئەگەرچی بە ئەقڵمدا هات بەتەنیا لە تاریکیدا دانیشم و تۆزێک بیر بکەمەوە، بەڵام لە خوارەوە، ڕێک لە ژێرخۆمەوە، لە ئاشپەزخانەوە نا، بگرە لە ژووری نیگارکێشانی هاوینەوە خشپەیەک هات. تۆ بڵێیت باوکم بەم سەرمایە بۆ ئەوێ دابەزیبێت؟ بەڵام لە کاتێکدا بە خۆم گوت نایەتەوە بیرم لەوێ ڕووناکیی چرام دیبێت، ئەمجار جیڕەی ئەو دەرگایەم بەرگوێ کەوت کە لە بەردەڵانەکەوە بەڕووی حەوشەدا دەکرایەوە. دواتر، کاتێک وەڕەی سەگەلی شووم و سەربەگۆبەندی ئەودیو دەرگای حەوشەم بیست، گومانم پەیدا کرد و ترسم لێ نیشت.

هاوارم کرد: "خەیرییە، شەوکەت، ئۆرهان..."

لە ناو سەرما هەڵدەلەرزیم. ئاگردانەکەی باوکم داگیرسابوو، بەنیازی دانیشتن بەدیارییەوە و خۆ گەرمکردنەوە -ئیدی هۆشم لای قەرە نا، لای منداڵەکانم بوو-، ڕووم لە ژووری باوکم کرد. چراکەم بەدەستەوە بوو.

کاتێک بە هەیوانەکەدا تێ پەڕیم، بیرم دەکردەوە داخۆ لە خوارەوە ئاو بنێمە سەر ئاگر بۆ شۆربای ماسی، یاخۆ نا؟ چوومە ژوورە دەرگا شینەکەوە، ئەو ناوە بەسەریەکدا شێوێندرابوو، لەوەدا بووم بەنیوە لە هۆش خۆچوونێکەوە بڵێم دە بڕوانە باوکم چی کردووە!

دواتر، باوکمم لەوێ، لەسەر زەوییەکە دی.

بە سەری سووڕماوەوە قیژاندم. جارێکی تریش هاوارم کرد. دوایی سەیری تەرمی باوکمم کرد و دەنگم لە خۆم بڕی.

بڕوانن، لە میانەی بێدەنگی و خوێنساردیتانەوە تێ دەگەم ئێوە دەمێکە بەهەموو ڕووداوەکانی ناو ئەم ژوورە دەزانن. هەمووشی نەبێت، زۆربەی. ئێستا پەرۆشی ئەوەن بزانن هەست بەچی دەکەم و کاردانەوەم چییە لە بەرامبەر ئەو شتانەی بینیم. وەک ئەوەی هەندێک کەس جاروبار سەیری نیگارێک دەکەن و بە بیرکردنەوە لە چۆنیەتیی گەیشتنی بەسەرهاتەکە بەو قۆناغە، دەرد و ئازاری قارەمانی ناو نیگارەکەیان بۆ ئاشکرا دەبێت، ئێوەش دواتر سەیری هەڵسوکەوتەکانی من دەکەن و لەبری تێگەیشتن لە ئازارەکانم، هەوڵ دەدەن بەچێژەوە تێ بگەن ئەگەر خۆتان لە جێی من بوونایە و باوکتان بکوژرایە، هەستتان بە چی دەکرد.

باشە. ئێوارە گەڕامەوە ماڵەوە و کەسێک باوکمی کوشتبوو. بەڵێ، کێشام بە سەری خۆمدا و قژم ڕنیەوە. بەڵێ، لە دڵەوە گریام. بەڵێ، وەک ئەوەی لە منداڵیمدا دەمکرد، تا هێزم تێدابوو لە باوەشم گرت و بۆنیم هەڵمژی. بەڵێ، تاوێکی باش لە ترساندا و لە ناو ئازار و بێکەسیی هەڵلەرزیم و هەناسەم پێ نەدرا. بەڵێ، نەمتوانی بڕوا بە چاوانم بکەم و لە یەزدان پاڕامەوە هەستێت و

وەک هەردەم بە بێدەنگی لە گۆشەی خۆی و لە ناو کتێبەکانیدا دابنیشێت. هەستە بابە، هەستە و مەمرە، دەی بابە، هەستە بابە. بەڵام سەری لە خوێندا خەڵتانی وردوخاش کرابوو. لە دڕاندنی کاغەز و کتێب، شکاندن و پەرش و بڵاوکردنەوەی تاقمی بۆیاخ و قوتووی مەرەکەب، شکاندنی هۆڤانەی کورسییەکان، مێزی قورئان و بڵاوکردنەوەی نیمدەر و هەموو شتەکانی تر زیاتر، لە قینی بکوژی باوکم و لەو نەفرەتە ترسام کە گشت شتومەکی ناو ژوورەکەی بەو جۆرە تێکوپێک دابوو. چی دی نەدەگریام. دوو کەس بەدەم پێکەنین و قسەکردنەوە بە کۆڵانی تەنیشتدا تێ پەڕین، لە هۆشی خۆمدا کپیی بێ سنووری دنیام دەبیست و بەدەست، فرمێسکی سەر ڕووخسارم و چڵمی لووتم دەسڕی. ماوەیەکی درێژ بیرم لە منداڵەکان و لە ژیانی خۆمان کردەوە.

گوێم بۆ بێدەنگی ڕادێرا. غارم دا. لاقەکانی باوکم گرت و بەڕاکێشان هێنامە هەیوان. لەبەر چی بوو نازانم، لەوێ کەمێک قورستر بوو، بەڵام گوێم نەدایێ و بە پلیکانەکاندا هێنامە خوارێ. کاتێک لە ناوەڕاستی پلیکانەکاندا بڕستم لێ بڕا، دانیشتم، لەوانە بوو بگریامایە، بەڵام بە دەنگی خشپەیەکدا وام زانی خەیرییە و منداڵەکان هاتنەوە، بۆیە دیسانەوە پەلاماری لاقەکانی بابم دا، چنگم لێیان قایم کرد و ئەمجارە خێراتر دابەزیمە خوارەوە. سەری باوکی نازدارم بەجۆرێک پان کرابووەوە و خوێنی تێدا کۆ بووبووەوە، کاتێک دەیکێشا بە پلیکانەکانیدا، دەنگێگی وەک دەنگی پارچە پەڕۆی تەڕی گوشراوی لێوە دەهات. لە خوارەوە جەستەی باوکم وەرگەڕاند. کەمێک سووکتر بووبوو، بەڵام نازانم لەبەر چی؟ بەسەر بەردەڵانەکەدا ڕام کێشا و بە هەڵمەتێک بردمە ژووری نیگارکێشانی هاوینەی تەنیشت پشتیرەکەوە. بەمەبەستی بینینی ناوەوەی ژووری تاریک و ئەنگوستەچاو، غارم دا بۆ ئاگردانی ئاشپەزخانە. کاتێک گەڕامەوە، باوکم بردە ژووری نیگارکێشان و لەبەر ڕۆشنایی مۆمی دەستمدا بینیم ئەوێش تارومار کراوە و تاوێک زمانم بەسترا.

ئەمە کێیە، پەروەردگارم، کامیانە؟

هۆشم بەخێرایی کاری دەکرد و بەدەستوبرد حسێبی زۆر شتم کرد. باوکم لەو ژووره شـێـوێندراوه بـەجێ هێـشت و دەرگـام بەباشی داخـست. له ئاشپەزخانه سەتڵێکم هەڵگرت، لە بیر ئاوم هەڵکێشا و پڕم کرد، چوومه سەرێ، لەبەر ڕۆشنایی چرای پێشتر داگیرسێندراو خوێنی هەیوانەکە و دواتریش سەر پلیکانەکانم سڕییەوە. ئەمانەم زۆر بەپەله ئەنجام دا. چوومه ژوورەکەم له سەرەوه، جله خوێناوییەکانم داکەند و جلی خاوێنم پۆشی. لەوەدا بووم به سەتڵ و پەڕۆوه بچمه ژووری باوکم، گوێم لێ بوو دەرگای حەوشه کرایەوه. هەمان کات بانگی ئێوارەش درا. هەموو هێزی خۆم کۆ کردەوه و چرا بەدەستەوه لەسەر پلیکانەکان چاوەڕێم کرد.

ئۆرهان گوتی: "یادێ، ئێمه هاتینەوه."

بەهەموو هێزی خۆمەوه هاوارم کرد، بەڵام پێم وا بوو هاوار ناکەم و دەچرپێنم:

"خەیرییە، ئەوه چیتان لێ هات؟"

شەوکەت گوتی: "دایه، بەڵام نەکەوتینه دوای بانگی ئێواره..."

"بێدەنگ بن، باپیرتان نەخۆشه، نووستووه."

خەیرییە لە خوارەوه گوتی: "نەخۆشە؟" بەڵام له بێدەنگیی منەوه هەستی بەتووڕەبوون و هەڵچوونم کرد. "شەکووره خاتوون، چاوەڕێی کۆستامان کرد. تا ماسیش هات، بێ ڕاوەستان خارمان کۆ کردەوه. بۆ منداڵەکانیش هەنجیر و سووره گێوژی وشکەوەکراوم کڕی."

له ناخەوه دەمویست بچمه خوارەوه و له خەیرییە زویر بم، بەڵام بیرم کردەوه ئەگەر بچمه خوارەوه، ئەوا چراکەی دەستم پلیکانه تەڕەکان و ئەو دڵۆپه خوێنانەی له تاو پەلەپەل پێم نەسڕدرابووەوه، ڕووناک دەکاتەوه. منداڵەکان تەپ و هوڕ به پلیکانەکاندا سەرکەوتن و پێڵاوەکانیان داکەند.

بەدەم پاڵ پێوەنانیانەوه بۆ ژوورەکەی خۆمان، گوتم: "ششششت، باپیرتان نووستووه، مەچنه ئەولا."

شەوکەت گوتی: "دەچمە کن ئاگردانی ژووره دەرگا شینەکە، ناچمە کن باپیرم."

بەچرپە گوتم: "باپیرتان لەوێ خەوی لێ کەوتووه."

بەلام بینیم هەڵوێستەیەکیان کرد و تاوێکیش ڕاوەستان. گوتم: "بۆ ئەوەی ئەو جنۆکە خراپانەی چوونەتە لەشی باپیرتانەوه و نەخۆشیان خستووه، دەستتان لێ نەوەشێنن. دەی بڕوانم، بچنە ژووری خۆتان." دەستی هەردووکیانم گرت، بردمنە ئەو ژوورەی تیایدا لە باوەشی یەکدیدا دەنووستین. "ئادەی پێم بڵێن تا ئێستا چیتان دەکرد لە کۆلانان؟"

شەوکەت گوتی: "دەرۆزەکەرانی عەرەبمان دی." پرسیم: "لە کوێ؟ ئالایان پێ بوو؟" ئۆرهان گوتی: "لە هەورازەکە. لیمۆیەکیان دا بە خەیرییە. ئەویش پارەی دانێ. بەفر، پۆشاکی بەریان و سەروچاویانی داپۆشیبوو." "چی تر؟" "لە مەیدانەکە تیریان دەگرتە نیشان. " گوتم: "هەر ئەوەندە؟" شەوکەت گوتی: "دایە، من سەرمامە، دەچمە ژووری دەرگا شین." گوتم: "لەم ژووره ناچنە دەرێ، ئەگەر نا، دەمردن. ئێستا خۆم ئاگردانەکەتان بۆ دەهێنم بۆ ئێرە." شەوکەت گوتی: "بۆچی دەمرین؟" گوتم: "شتێکتان بۆ دەگێڕمەوه، بەلام نابێت بۆ کەسی بگێڕنەوه. تێ گەیشتن؟" بەڵێنیان دا بە کەسی تری نەڵێن. "ئەو کاتەی ئێوە لە کۆلان بوون، پیاوێکی سپیی ڕەنگپەڕیوی ڕەنگی مردوو لێ نیشتوو، زۆر لە دوورەوە، لە ولاتێکی ترەوە هاتە ئێرە و لەگەڵ باپیرتاندا قسەی کرد. توومەز ئەمە جنۆکە بوو." پرسیان ئەو جنۆکەیە لە کوێوە هاتووه. گوتم: "لەوبەری ڕووبارەوە." شەوکەت گوتی: "لەو شوێنەوە کە باوکمی لێیە؟" گوتم: "بەڵێ، لە وێندەرێوە. ئەو جنۆکەیە بۆ سەیرکردنی نیگارەکانی ناو کتێبەکانی باپیرتان هاتبوو. دەگوترێت هەر گوناهکارێک سەیری ئەو نیگارانە بکات، دەمودەست دەمرێت."

بێدەنگییەک هاتە ئاراوه.

گوتم: "بڕوانن، من دەچمە خوارێ بۆ کن خەیرییە. ئاگردانەکەش دەهێنمە

ئێرە، سینیی خواردنەکەش. دەستم بە دامێنتان نەڵێن لە ژوورەکە دەردەچین، ئەگەر نا، دەمرن، چونکە ئەو جنۆکەیە هێشتا لە ماڵەوەیە."

ئۆرهان گوتی: "دایە، دایە مەڕۆ."

ڕووم لە شەوکەت کرد و گوتم: "تۆ بەرپرسیاریت لە براکەت. ئەگەر دەربچنە دەرەوە و جنۆکە دەستتان لێ نەوەشێنێت، خۆم دەتانکوژم." نیشانەیەکی تۆقێنەرم خستە سەر ڕووخسارم هەموو جارێک پێش لێدانیان دەینوێنم. "ئێستا بپاڕێنەوە بۆ ئەوەی باپیرە نەخۆشەکەتان نەمرێت. ئەگەر باش بن، خوا پاڕانەوەکەتان قەبوڵ دەکات. کەسیش دەستتان بۆ نابات." بێ ئەوەی زۆر خۆیانی پێوە ماندوو بکەن، دەستیان کرد بە پاڕانەوە. چوومە خوارەوە.

خەیرییە گوتی: "یەکێک مورەبای نارنجەکەی قلْپ کردووەتەوە. ئەگەر بڵێم پشیلەیە، ئەوا پشیلە هێزی ئەوەی نییە. سەگیش نایەتە ماڵەوە..."

لەپڕ نیشانەی سەرسووڕماویی بە ڕوومەوە بینی و لە جێی خۆی وشک بوو. گوتی: "خێرە، چ قەوماوە؟ ئایا شتێک لە بابا ئەفەندیتان ڕووی داوە؟"

"مرد."

قیژەیەکی کرد. چەقۆ و پیازەکەی دەستی هێندە بەهێز بە تەختەکەدا کێشا، ئەو ماسییانەی بڕیبوونی، پەرش و بڵاو بوونەوە. قیژەیەکی تریشی کرد. هەمان کات بینیمان ئەو خوێنەی بەدەستی چەپییەوە بوو، خوێنی ماسییەکە نەبوو، بگرە خوێنی پەنجەی دۆشاومژەی بوو لە قیژەی یەکەمدا بڕیبووی. بە ڕاکردن چوومەوە سەرێ، کاتێک لە ژوورەکەی بەرامبەر بەدوای پارچە خامێکدا دەگەڕام، گوێم لێ بوو لە ژووری منداڵەکانەوە هەرا و زەنا و قیژ و قاو دەهات. پارچە قوماشێکم بڕی و بەو حاڵەوە چوومە ژوورەوە. سەیرم کرد شەوکەوت خۆی داوە بەسەر ئۆرهاندا، ئەژنۆکانی لە شانی قایم کردووە و بەسەریدا دەقیژێنێت.

هەتا هێزم بڕی کرد، قیژاندم: "ئەرێ ئەوە ئێوە چ دەکەن؟!"

شەوکەوت گوتی: "ئۆرهان لە ژوورەکە دەردەچوو."

ئۆرهان گوتی: "درۆیە، شەوکەت دەرگای کردبووەوە، گوتم مەڕۆ دەرێ."
دایە پرمەی گریان.

"ئەگەر بێدەنگ دانەنیشن، هەردووکتان دەکوژم."

ئۆرهان گوتی: "دایە مەڕۆ."

لە خوارەوە، پەنجەی خەیرییەمان پێچا و خوێن چوونەکەیمان ڕاگرت. کاتێک گوتم باوکم بە مەرگی ئاسایی نەمردووە، ترسا و دەستی کرد بە خوێندنی دوعای خوایە بمانپارێزە. سەیری پەنجەی بریندار‌ی خۆی کرد و گریا. ئایا بەئەندازەی گریان و چاو هەڵگڵۆفینەکەی باوکی منی خۆش دەویست، یان هەر هێندەی گریانەکەی خۆشی دەویست؟ ویستی بچێتە سەرێ و باوکم ببینێت.

گوتم: "لە سەرەوە نییە، لە ژووری پشتەوەیە."

بەگومانەوە سەیری ڕوومی کرد. بەڵام کاتێک حاڵی بوو من ناتوانم بڕۆم و تەماشا بکەم، ئەو نەیتوانی بەسەر پەرۆشی و ترسی خۆیدا زاڵ بێت. چرای هەڵگرت و ڕۆیشت. لە شوێنی خۆمەوە، لە دەروازەی ئاشپەزخانەوە بینیم چوار پێنج شەقاو بە بەردەڵانەکەدا ڕۆیشت، بەڕێز و نیگەرانییەوە پاڵێکی لەسەرەخۆی بە دەرگای ژوورەوە نا و لەبەر ڕۆشنایی چرای دەستی سەیری ناو ژوورە شێوێندراوەکەی کرد. لەبەر ئەوەی لە پێشدا باوکمی نەدی، چراکەی بەرزتر کردەوە و هەوڵی دا گۆشەکانی ژوورەکە ڕووناک بکاتەوە.

دوایی هاواری کرد و گوتی: "ئاخ!" باوکمی لە پشت دەرگا، لەو شوێنەی من لێم دانابوو، دی. بێ ئەوەی جووڵە بکات، سەیری باوکمی کرد. سێبەرەکەی بەسەر بەردەڵان و دیواری گەورەکەوە هیچ جووڵەی نەدەکرد. لە کاتێکدا ئەو تەماشای دەکرد، منیش خەیاڵم چوو بۆ ئەو شتەی ئەو دەیبینێت. گەڕایەوە و لە هاتنەوەیدا نەدەگریا. کاتێک بینیم هێندە هۆشی بەخۆی هەیە بتوانێت قسەکانم بکاتە ئەڵقە و لە گوێی بکات، دڵخۆش بووم.

دەستم لە خۆیەوە پڕی دابووە چەقۆی ماسییەکە، ڕام دەوەشاند و قسەم

دەکرد. "خەیرییە، ئێستا گوێم لێ بگرە، نهۆمی سەرەوەش تێک دراوە بەسەریەکدا. ئەو ئیبلیسە شوومە، چووەتە ئەوێش و گشت شتێکی شکاندووە شێواندووە. کون و قوژبن گەڕاوە. لەوێ سەر و ڕووخساری باوکمی پارچەپارچە کردووە و کوشتوویەتی. بۆ ئەوەی منداڵەکان نەترسن و تۆیش لە سەرەتادا نەترسیت، باوکم هێنایە خوارێ. لە دوای ئێوە، منیش دەرچووبووم. باوکم بەتەنیا لە ماڵەوە بوو."

بێ ئابڕووانە گوتی: "نەمدەزانی، لە کوێ بوویت؟"

کەمێک بێدەنگ بووم، ویستم بەباشی هەست بە بێدەنگبوونم بکات. دوایی گوتم: "لەگەڵ قەرەدا بووم. لە ماڵی جووی هەڵواسراو یەکترمان بینی. بەڵام نابێت ئەمە لەکن هیچ کەسێک بدرکێنیت. جارێ بە کەسیش ناڵێیت باوکم کوژراوە."

"کێ کوشتوویەتی؟"

ئەرێ بەڕاستیش ساویلکە بوو، یان بۆ تەنگاوکردنی من وای دەکرد؟

گوتم: "ئەگەر بمزانیبایە، ئەوا مردنەکەیم نەدەشاردەوە. نازانم. تۆ دەزانیت؟"

گوتی: "من چووزانم! ئێستا چ بکەین؟"

گوتم: "وا دەکەیت وەک ئەوەی هیچ نەبووبێت." لە ناخەوە دەمویست بدەمە پرمەی گریان، بەڵام کپ بووم. تاوێک، دووبەدوو بێدەنگ بووین.

زۆر دواتر گوتم: "ئێستا واز لە ماسی بهێنە، دەستبەجێ خوان بۆ منداڵان ڕابخە."

کاتێک دەستی کرد بە نووزەنووز و گریا، لە ئامێزم گرت و توند باوەشمان بەیەکدا کرد. تاوێک بەتەنیا دڵم هەر بەخۆم و منداڵان نا، بەویش سووتا و خۆشم ویست. لەلایەکی دی، چەندی زیاتر لە ئامێزم دەگرت، لە ناخەوە گومانم پەیدا دەکرد. ئێوە دەزانن کاتێک باوکم کوژرا، من لە کوێ بووم. ئاگادارن من خەیرییە و منداڵەکانم لە ماڵ دوور خستەوە و دەزانن ئەمەم

بەنیـازێکی ترەوە کرد و ڕێککەوتەکانیش بەدوای یەکدا ڕیزیان بەست... بەڵام ئایا خەیرییە بەمە دەزانێت؟ ئەگەر مرۆڤ بۆی باس بکات، تێ دەگات؟ هەم تێ دەگـات و هەم گـومـانیش دەکـات. زیاتر و زیاتر بـەخـۆمـەوە نووســاند؛ بەڵام کاتێک خـەیاڵم چوو بۆ ئەوەی لـەوانەیە بە ئەقڵـی کـەنیزەکیی خـۆیەوە وای بۆ بچێت من بۆ شاردنەوەی فڕوفێڵـەکانی خۆم وا دەکەم، خۆم وەک کەسێک هاتە بەرچاو بخـوازێت فـریوی بدات. ڕەنگە وا بیـر بکاتـەوە کـاتێک باوکم لێـرە دەکوژرا، من چووبوومـە کن قەرە و چێژمـان لە یەکدی وەردەگرت. ئەگەر تەنیا خـەیرییـە بـەم ئەقڵـەوە بیری بکردباوە، هێندە هەستم بە تـاوانبـاری نەدەکرد، بەڵام گرفتەکە لەوەدایە دەزانم ئێوەش بەهەمان شێوە بیر دەکەنەوە. وەی کڵۆڵ و دامـاو خۆم وەی! وەی بەدبەخت و ڕەنجـەڕۆ خـۆم وەی! بەمـجۆرە، کـاتێک من دەستم کرد بەگریان، خەیرییەش گریا و دیسانەوە باوەشمان بەیەکدا کردەوە.

لەسـەر ئەو خـوانەی لەسـەرەوە ڕامـانخست، وا خـۆم پێشـان دا وەک ئەوەی بخـۆم و خـۆم تێـر بکەم. ناوبەنـاو دەمگوت با بڕۆم سـەرێک لە باپیـرتان بدەم، دەهـاتمـە دەرێ و فـرمـێـسکم دەڕشت. منداڵەکـان لـەبەر ئەوەی کـەوتبـوونە گـومـانەوە، کـاتێک چووینە جـێگەوە، لێم نـێـزیک بوونـەوە و خـۆیان پێـمـەوە نووسـاند. لە ترسی جنۆکە، مـاوەیەکی درێژ خـەویان لێ نەکەوت و تاوناتاوێک دەیـانگوت: "دەنگی تەقـــەتەق دێت، گـــوێت لێ بـوو؟" بەڵێنی گــێـــڕانـەوەی داسـتـانێکی ئەڤینم پێـیـان دا بۆ ئەوەی بەئاسـانی خـەویان لێ بکەوێت. ئەنگۆ دەزانن، وشەکان لە تاریکیدا باڵ دەگرن.

شەوکەت گوتی: "دایە، شوو بەکەس ناکەیت، وا نییە؟"

گوتم: "ئێستا گوێ ڕابگرە. هەبوو نەبوو شازادەیەک هەبوو، لە دوورەوە دڵی چووبووە کـچـێکی سـەرتـۆپی جـوانـان. ئەمـە چۆن بووە؟ لەبەر ئـەوەی بەر لە بینینی شۆخی شۆخان خۆی، نیگارەکەی دیوە."

وەک ئـەوەی لە ڕۆژانـی بەخـــتـــەڕەشـی و خـــەمگینـی خـــۆمـــدا دەمکرد، داسـتـانەکـەم بەشێـوەیەک هەڵبـەست و گێڕایەوە جۆری ئەوەی شتێک بێت لەو سـاتەدا بەخـەیاڵـمـدا هـاتبـێت، نەک پێـشـتـر زانیـبـێـتم. لـە سۆنگەی ئەوەی

داستانەکەم بەڕەنگی ختوورەکانی دڵم و بیروەری و ئازارەکانم هۆنییەوە، قسەکانم لە نەخشێکی خەمگین دەچوون و هاوڕایەتی بەسەرهاتەکانی خۆمیان دەکرد.

دوای نووسینی منداڵەکان، لە پێخەوی گەرم هاتمە دەرێ و لەگەڵ خەیرییەدا دەستمان کرد بە کۆکردنەوەی ئەو شتومەکانەی ئیبلیسی قێزەون پەرش و بڵاویانی کردبووەوە. کاتێک یەک بەیەکی سندووق و کتێب و قوماشە تێکدراوەکان، پەرداخ و قاپ و قوتووی مەرەکەبە شکاوەکان، کورسیی لەتکراو، قاپی ڕەنگ و ئەو کاغەز و پەڕانەی بە نەفرەتەوە دڕێندرابوون و فڕێ درابوون، کۆ دەکردەوە، هەر جارەی یەکێکمان تاوێک دەستی لە کارەکەی هەڵدەگرت و دەگریا. لە خەمی کوشتنی باوکم زیاتر، خەمی تێکدانی ناو ژوورەکان، پەرش و بڵاوکردنەوەی شتومەکەکان و ئەو دەستدرێژییە دڕندانەی سەر ئابڕوومان بوو. من لە ئەزموونی خۆمەوە دەزانم؛ ئەوانەی کەسێکی خۆشەویستیان دەمرێت، خوویەکیان هەیە بۆ دڵخۆشکردنی خۆیان و پێیان وایە هەموو شتێک لە ماڵەوە وەک ئەوەی هەبووە، دەگوزەرێت. بەوە لە خشتە دەچن پەردە و سەرپۆشی سەر مێزەکان و تیشکی هەتاو لە ڕابردوودا چۆن بوون هەروا دێنە پێش چاو و جاروبار ناخوازن باوەڕ بکەن ئیزرائیل زۆر لە مێژە کەسی خۆشەویستی ئەوانی بردووەتەوە. بەڵام تارومارکردنی دڵڕەقانەی ئەم ماڵەمان کە باوکم بە پشوودرێژی و ئەڤینەوە بۆی دەڕوانی و بەوردی دەرگا و گۆشەکانی نەخشاندبوو، سەبووری و خەیاڵێکی لەو جۆرەی بۆ ئێمە نەهێشتبووەوە. سەرباری ئەوەش، تێکدانی ماڵەکەمان ئەو دڵڕەقییەی دۆزەخییەی بیرمان دەخستەوە کە ئەم ڕەفتارەی لێ وەشابووەوە و ئەمەش ئێمەی دەترساند.

لەسەر داخوازی من چووینە خوارەوە، لە بیر ئاوی تازەمان هەڵکێشا، دەستنوێژمان گرت، لە قورئانی دەستنووسی هەرات و زۆر خۆشەویست بەلای باوکی خوا لێخۆشبوومەوە سوورەتی ئاڵ عمران-م خوێندەوە. باوکم زۆر حەزی لەم سوورەتە بوو، چونکە دەیگوت هەمان کات باسی ئومێد و مەرگیش

دەکات. لەو ساتەدا هەردووکمان بە ترسەوە هەستمان کرد جیرەی دەرگای حەوشە دێت، بەڵام ئەمە درێژەی نەکێشا. نیوەی شەو، پێکەوە سولگی دەرگای حەوشەمان داخست، ئەو ئینجانەی ڕەیحانەیەی باوکم بەیانیانی بەهاران خۆی ئاوی لە بیر هەڵدەکێشا و ئاوی دەدا، خستە پاڵی و پاشان لە کاتی چوونماندا بۆ ژوورەوە پێمان وا بوو سێبەری کشاوی بەر ڕووناکیی چرای دەستمان، سێبەری کەسانێکی ترە. لەبەر ئەوەی دەمزانی هیچ چارەیەکی ترم نییە جگە لەوەی بڵێم باوکم بەمردنی سرووشتی مردووە، ڕووی لە خوێندا خەڵتانبوویمان شۆری و بە بێدەنگی جلەکانیمان گۆڕی -خەیرە بەچرپە گوتبووی دەستیم لە ژێرەوە بدەرێ-. لەو ساتەدا سەرسوورمانێکی هاوشێوەی پاڕانەوەی بێدەنگ هەناومانی داگرت و ترساندمانی.

پاش ئەوەی جلەکانی سەرەوە و ژێرەوەی باوکمان داکەند، ئەو شتەی سەری ئێمەی هێنایە سووڕ و پێی سەرسام بووین، پێستی باوکم بوو، چونکە لەبەر ڕۆشناییی مۆمی ناو ژووره تاریکەکە ڕەنگێکی سپی و پڕ لە ژیانی لە خۆ گرتبوو: هەردووکمان، لەبەر ئەوەی لە تاو شتێکی مایەی هەڕەشەی زیاتر ناوبەناو دەلەرزین و دەترساین، هیچ شەرممان نەدەکرد سەیری تەرمی پڕ لە خاڵ و برینداری لەوێدا سەربەستانە درێژکراوی باوکم بکەین. کاتێک خەیرییە بۆ هێنانی جلەکانی ژێرەوەی و کراسی ئاوریشمینی ڕەنگ سەوزی چووە سەرێ، من خۆم پێ ڕانەگیرا، سەیرێکی هەرامەی باوکی بەستەزمانم کرد و زۆریش لەم کارەم پەشیمان بوومەوە. دوای ئەوەی جلی خاوێنمان کردە بەری و بەوردی خوێنی لامل و ڕووخسار و سەر و قژیمان سڕییەوە، تا گوڕم تێدا بوو باوەشم پێدا کرد. لووتم خستە ناو ڕیشی، تێرتێر بۆنم کرد و تاوێکی درێژ گریام.

بەو کەسانەی من بە بێ ویژدان، بگرە بە تاوانبار دەزانن، دەڵێم دوو جاری تریش گریام: ١- کاتێک لە ژووری سەرەوە منداڵەکانم بردە دۆخێکەوە هەست نەکەن چ قەوماوە، وەک ئەوەی لە منداڵییەوە خووم پێوە گرتبوو، میرووپەکی ناو گوێچکەماسیم نا بە گوێمەوە و هەستم کرد دەنگی دەریا لە کزیی داوە

٢- كاتێک بینیم ئەو نیمدەرە قەدیفە سوورەش کە باوکم بیست ساڵی دوایی هێندە لەسەری دانیشتبوو، بووبوو بەبەشێک لە سمتی، دڕێندرابوو.

دوای ئەوەی جگە لەو زیانانەی لە قــەرەبوو کــردنەوە نەدەهاتن، هـەمــوو شتومەکەکانی تری ناو ماڵمان گەڕاندەوە دۆخی کۆن، داخوازیی خەیرییەم بۆ ڕاخستنی جێگە بۆ ئەمشەو لە ژووری ئێمە، بێ بەزەییانە ڕەت کردەوە. پێم گوت: "با سبەینێ منداڵەکان نەکەونە گومانەوە." بەڵام ڕاستییەکەی، بۆ ئەوەم بوو خۆم بەتەنیا لەگەڵ منداڵەکاندا بم و خەیرییە سزا بدەم. چوومە جێگەوە، تا ماوەیەکی درێژ خەوم لێ نەکەوت. بەهۆی ئەوەوە نا بیرم لە ترسناکیی ئەو بەڵایە کردبێتەوە کە بەسەرم هاتبوو، بگرە لەبەر ئەوەی حسێبی ئەو شتانەم دەکرد کە لە داهاتوودا بەسەرم دێن.

٣١

مـن ناوم سـووره

ئەو دەمـەی فـیـردەوسـیـی شـاعـیـری شـانـامـە هـاتـە غـەزنـە و پـاشـان شـاعـیـرانـی کۆشکـی شـا مـەحـمـود بەبیـانـووی ئەوەی دێهـاتـیـیـە، سـووکـایـەتـیـان پـێ کـرد و ئەویش نیـوە بەیتی کـۆتـایـی چـوارینەیـەکـی گـوت کـە سـێ بەیتی یـەکـەمـی بە سـەروایەکی دژوار کۆتایی دەهـات و کەس بۆی تەواو نەدەکرا، من لەوێ بەسـەر سـەڵتـەکـەی فـیـردەوسـیـیـەوە بووم. کـاتێک ڕۆسـتـەمی قـارەمـانـی ئەفـسـانەییی شـــانـامـــە بەدوای ئـەســـپـی ونبـــوویدا چـووە وڵاتـانـی دوور، مـن بـەســـەر تیـــردانەکــەیـەوە بووم. ئەو دەمـــەی بە شـــمـــشــێـری بـێ وێنەی خـــۆی دێوی ئەفسانەیی دوولـەت کرد، من لە خـوێنی سـەرکردووی دێوەکەدا بووم. چاخێک لە مـاڵی شـای خـانەخـوێ شـەوی بەدەم جـووتبـوونەوە لەگـەڵ کچی پادشـادا بەسـەر برد، مـن لە چرچ و لۆچی لێفـەکـەیدا بووم. لە هـەمـوو شـوێنێک بووم و هـام لە گـشـت جـێـیـەک. کـاتێک توور نامـەردانە ئیـرەجی برای سـەربڕی، ئەو دەمـەی سـوپای ئەفـسـانەیی و جـوانی وەک خـەون لە دەشت و دەران پێکدا هەڵدەپڕژان و کاتێک ئەسکەندەر لەبەر ئەوەی گڕە لێی دابوو، یەکبین خوێن لە لووتی جوانی دەهات و خوێنەکەی لەبەر تیشکی خـۆر بریسک و باقی بوو، من لەوێ بووم. بـەهرام گـویری پادشـای سـاسـانی هـەر ڕۆژێکی هـەفـتـە، شـەوی لەگـەڵ شـۆخـێکی شـاهـانەی لە هـەرێمـێکی دوورەوە هـاتوو لە ژێر قـوبـەیەکی ڕەنگ جـیـاوازدا بەسـەر دەبرد و گـوێی بـۆ بەسـەرهـاتی ڕادەگـرت. مـن بە جلوبەرگـی شـۆخـێکی نازدارەوە بووم شـا بەهرام گـویر بەبینینی نیگارەکـەی کـەوتبـووە داوی ئـەڤـینـی و ڕۆژانی سـێـشـەمـە دەچـووە سـەردانی. مـن هـەر لە تاجی خـەسـرەوەوە کـە شـیـرین بە دیتنی نیگاری شـێت و شـەیدای بووبوو، تا

دامـێنی سـەڵتـەکـەی و بەهەمـوو جلوبەرگـەکـانـیـیـەوە بووم. بەسـەر ئاڵای سوپایانی گەمارۆدەری قـەڵاکان و بە سـەرپۆشی خـوانی مێواندارییـەوە بووم. بەسـەر سـەڵتـەی قـەدیفـەی باڵوێزانـەوە بـووم کـاتێک پێی سـوڵتـانـەکـانـیـان مـاچ دەکـرد. لە شـوێنی کـێشـانـی نیگاری شـمـشـێرێک بووم منداڵان تامـەزرۆی بیـسـتنی بەسـەرهاتەکـانی بوون. لە ژێر نیگای شـاگـردانی چاو جـوان و وەسـتـایاندا بە فلـچـەی زراڤ درام لە کـاغـەزی ئەسـتـووری لە هـندسـتـان و بوخـاراوە هـاتوو. من، خـاولیی ئوشـاق(*)، خـەمـڵاندنی دیوار، کـراسی بەری ژنانی جـوان و سـەر دانەواندوو کـاتێک لە چوارچێـوەی پەنجـەرەوە سـەیری کۆڵان دەکەن؛ پۆپنەی کەڵەشێری بەشەڕهاتوو؛ میوە و هـەنـاری ئەفسـانەییی وڵاتانی ئـەفسـانـەیـی؛ دەمی ئیـبلیس؛ هێـڵی بـاریک و زراڤی نـاو چـوارچێـوە؛ نەخش و نـیگاری پێـچ و پەنـای چادران؛ ئەو گـولیلکەی نیگارکـێش بـۆ چێـژ و سـەفای خـۆی دەیکێشـێت و تەنیا بـەچاوی ڕووت دەبیندرێت؛ چاوی لە گێـلاس دروسـتکراوی پەیکەری مـەلی لە شـەکر چێکراو؛ گۆرەویی شـوانان؛ شـەفـەقی ئەفسـانـەیی و جەسـتە و برینی هـەزاران، بگرە دەیان هـەزار سـەرباز و پادشـا و ئەڤیندارم پێشـان داوە. پێم خۆشـە بدرێم لەو جڤاتی شـەڕانەی خوێن وەک گوڵ تیـایاندا دەپشکوێت و دەم دەکاتەوە، لە سـەڵتەی لێهاتووترین شـاعیـر کـاتێک کوڕانی شۆخ و شاعیران لە دەشت و چۆڵەوانی شەراب نۆش دەکەن و گوێ لە مۆسیقا دەگرن، لە باڵی فریشتە، لە لێوی ژنان، لە برینی مردووان و لە سـەری بڕدراوی خەڵتانی خوێنیان.

پرسیارەکەتان دەشنەوم: بوون بەڕەنگ چ هەستێکە؟

ڕەنگ، تەمـاسـی چاو و مـۆسـیقـای کـەڕانـە و وشـەیەکـە لە تاریکیـدا. لەبەر ئەوەی دەیان هـەزار سـاڵە لە کـتێبـەوە بـۆ کـتێب و لە ئامێرەوە بۆ ئامێر وەک گڤەی با ئاخـاوتنی ڕۆحەکان دەبیستم، دەبێت بڵێم، دەست پێوەدانی من، وەک

(*) ئوشـاق: شـارێکە لە ڕۆژئاوای تورکـیا و ئێـسـتـاش وەک ڕابردوو، مـەڵبـەندێکی بەناوبانگی ڕستن و چنینە.

دەست پێوەدانی فریشتە وایە. لایەکم لێرە بانگی چاوانی ئێوە دەکات؛ ئەوە لایەنی گرانمە. لایەکیشم لەگەڵ نیگاکانی ئێوە بە ئاسماندا دەفڕێت؛ ئەوەش لایەنی سووکمە.

ئای چەندە کامەرانم لە پای سوور بوونم! هەناوم دەسووتێت؛ بەگوڕ و تینم؛ دەزانم هەستم پێ دەکرێت و دەشزانم خۆتان پێ ڕاناگیرێت لە بەرامبەرم.

خۆم ناشارمەوە: ئەمەشم بە زراقی و لاوازی، یان بێ هێزی بۆ پێک نایەت، تەنیا بە بەبڕیارداری و ویست بۆم مەیسەر دەبێت. خۆم دەسەلمێنم. لە ڕەنگەکانی تر، سێبەر و جەنجاڵی، یان لە تەنیایی ناترسم. چەند جوانە کاتێک ڕووبەرێکی بەندەواری خۆم بە ئاگری سەرفرازیم پڕ دەکەمەوە! لەو شوێنەی منی لێ بڵاو دەبمەوە، چاوان دەدرەوشێنەوە، شەیدایی تاو دەسێنێت، برۆکان ڕاست دەبنەوە و لێدانی دڵ خێرا دەبێت. بۆم بڕوانن؛ ژیان چەند خۆشە! سەیرم بکەن؛ بینین چ خۆشە. ژیان بینینە. لە هەموو جێیەک دەبیندرێم. باوەڕم پێ بکەن ژیان لەگەڵ مندا دەست پێ دەکات و هەموو شتێک بۆ من دەگەڕێتەوە.

ئێ دە بێدەنگ بن، گوێ بگرن و بزانن چۆن سوورێکی وا نایابم. مامۆستای نیگارکێشی شارەزای بۆیاخ، باشترین سوورە مەگەزی وشکەوەکراوی لە گەرمترین ناوچەی هندستانەوە هێندراوی لە هاواندا بە دەسکی هاوان کوتا و کوتا تا کردی بە تۆزێکی باش. لەمە پێنج درهەم و درهەمێک گیای سابوون و نیو درهەمیش لۆتۆری(*) ئامادە کرد. سێ هۆقە ئاوی کردە مەنجەڵێکەوە، گیای سابوونەکەی تێ هاویشت و تیایدا کوڵاندی. پاشان لۆتۆرەکەی کردە ئاوەوە و جوان تێکی دا. بەئەندازەی ماوەی خواردنەوەی قاوەیەکی بەچێژ، کوڵاندی. کاتێک ئەو قاوەی دەخواردەوە، من جۆری ئەو منداڵەی دوای کەمێکی تر لە دایک دەبێت، ئۆقرەم لێ بڕابوو. دوای ئەوەی قاوە دەماغی

(*) لۆتۆر: گوڵی لۆتۆس، لە هندستان بەسەر ئاوەوە سەوز دەبێت و گەشە دەکات و گوڵێکی زۆر پیرۆزە بەلای پەیڕەوانی ئاینیی هندۆسییەوە.

ساف کرد و وەک جنۆکە چاوەکانی کردەوە، تۆزە سوورەکەی کردە مەنجەڵێکەوە، بە یەکێک لەو چیلکە باریکانەی بۆ ئەم مەبەستە بەکار دەهێندرا، جوان تێکی دا. ئێستا لەوەدا بووم ببم بە سوورێکی ڕاستەقینە، بەڵام پێکهاتەی من ئەوەندە گرینگە بەجرێک هەم پێویست دەکات ئاوەکە لە خۆڕا نەکوڵێت و هەم کەمێکیش بێتە کوڵ. بە نووکی چیلکەی باریک کەمێک ئاوی هەڵگرت و لە نینۆکی پەنجە کەڵەی گرت. (پەنجەکانی تر بەهیچ جۆرێک دەست نادەن.) ئاهـ شتێکی چەند خۆشە ئەگەر سوور بیت! نینۆکیم سوور کرد، وەک ئاو بە قەراغی نینۆکیدا نەهاتمە خوارێ؛ پێکهاتەکەم باش بوو، بەڵام تلّپ و خڵتەم هەبوو. مەنجەڵی لەسەر ئاگر هێنایە خوارێ و منی بە پارچە قوماشێکی پاک و خاوێن پاڵاوت. بێگەردتر بووم. دواتر خستمیەوە سەر ئاگر، دوو جاری تر کوڵاندمیەوە و کەفی پێم کرد، کەمێک زاخی کوتراوی بەسەرمدا کرد و منی دانا بۆ ساردبوونەوە.

چەند ڕۆژێک تێ پەڕین، لەوێ، بێ ئەوەی خۆم لە قەرەی هیچ شتێک بدەم، لە مەنجەڵدا مامەوە. کاتێک لە ناخەوە ئارەزووم دەکرد لە هەموو پەڕەیەک و گشت جێیەک و هەموو شوێنێک بدرێم، مانەوەم لەو دۆخەدا منی دڵگران دەکرد. لەم بێدەنگییەدا بیرم کردەوە داخۆ سووربوون واتای چ دەگەیەنێت؟

جارێکیان لە شارێکی عەجەم، کاتێک بە فڵچەی شاگردێک دەدرام لە زینی نیگاری ئەسپێکی لەبەر کێشراو بەدەستی نیگارکێشێکی کوێر، گوێم لە دەمەتەقێی نێوان دوو مامۆستای نیگارکێشی کوێر بوو.

ئەو نیگارکێشە کوێرەی نیگاری ئەسپەکەی لەبەر کێشابوو، گوتی: "ئێمە، بێگومان لەبەر ئەوەی بەدرێژاییی ژیانی نیگارکێشیمان بەشەوق و باوەڕەوە کارمان کردووە و دواجار کوێر بووین، دەزانین و دێتەوە بیرمان سوور ڕەنگێکی چۆن و هەستێکی چۆنە."

"بەڵام ئەگەر بەکوێری لە دایک بووباین، چۆن لەو سوورە تێ دەگەیشتین کە ئێستا شاگردە جوانەکەمان ڕەنگی پێ دەکات؟"

ئەوی تریان گوتی: "ئەمە مەسەلەیەکی خۆشە، بەڵام ڕەنگ بۆ تێگەیشتن نابێت، هەستی پێ دەکرێت."

"مامۆستام، بۆ کەسێکی بگێڕەوە لە هەستی ڕەنگی سوور بێ ئاگا بێت."

"ئەگەر نووکی پەنجەی پێوە بدەین، لە نێوان ئاسن و مسدایە. بیخەینە لەپی دەستمانەوە، دەیسووتێنێت. تامی بکەین، وەک گۆشتی شوێر بەری دڵ دەگرێت. بۆ دەممانی ببەین، پڕی دەکات. بۆنی بکەین، بۆنی ئەسپی لێ دێت. ئەگەر بۆنی گولیلکی لێ بێت، وەک بەیبوون و نازناز دەچێت، نەک گوڵی سوور."

لەبەر ئەوەی ئەو سەردەمانە، واتە سەد و دە ساڵ لەمەوبەر، نیگاری فەرەنگی هەڕەشەیەکی ئەوتۆ نەبوو تا پادشاکان بایەخی پێ بدەن و مامۆستایانی گەورە و ئەفسانەییش جۆری باوەڕیان بە خوا، باوەڕیان بەشێوازی خۆیشیان هەبوو، کاتێک مامۆستایانی فەرەنگ ڕەنگی سووری جۆراوجۆریان بۆ برینی ئاسایی شمشێر، یان تەنانەت بۆ پارچە چۆغەی هەرە هەرزان بەکار دەهێنا، ئەمان بەجۆرێک لە بێ ڕەوشتی و نەزانییان دادەنا و پێکەنینیان پێ دەهات. دەیانگوت تەنیا نیگارکێشی نەزان و بێ بڕیار و بێویست ڕەنگی سووری جیاواز بۆ سوورایی سەڵتە بەکار دەهێنێت. ناکرێت سێبەر بکرێت بەبیانوو. ئاشکرایە تەنیا هەر سوورێک هەیە و بەتەنیا متمانە بەوی دەکرێت.

ئەو نیگارکێشە کوێرەی نیگاری ئەسپەکەی لەبەر کێشابوو، دیسان پرسی: "واتای ئەم سوورە چییە؟"

ئەوی دی گوتی: "واتای ڕەنگەکان لەوەدایە لێرە لە پێشمان بن و لە بینینیاندایە. مرۆڤ ناتوانێت باسی ڕەنگی سوور بۆ کەسێکی نابینا بکات."

ئەو نیگارکێشە کوێرەی نیگاری ئەسپەکەی کێشابوو، گوتی: "کەسانی خراپەکار، زەندیق و بێ باوەڕیش بۆ ئەوەی نکۆڵی لە هەبوونی خوا بکەن، دەڵێن خوا خۆی پێشان نادات."

وەستاکەی تر گوتی: "بەڵام ئەو خۆی پێشانی کەسێکی خاوەن بەهرەی بینین دەدات. قورئانی پیرۆز لەم ڕووەوە دەڵێت هیچ کاتێک بینەر و نابینا نابن بەیەک."

شاگردە جوانەکە هێدی هێدی منی لە ڕووی زینی ئەسپەکە دابوو. جێکردنەوە بۆ تێرڕەنگی و هێز و زیندوویی من لە نیگارێکی ڕەش و سپیی جواندا هەستێکی ئەوەندە خۆشە، بەجۆرێک هەر جارێک بە فڵچەی لە تووکی پشیلە دروستکراو بەسەر کاغەزدا بڵاوم دەکەنەوە، لە خۆشیاندا ختووکەم دێت. بەمشێوەیە، چەندی من ڕەنگ دەدەمەوە، وەک ئەوە وایە بە گەردوون بڵێم "ببە" و گەردوونیش لە ڕەنگی خوێنینی من پێک بێت. ئەوەی نابینێت، نکوڵی دەکات، بەڵام من لە گشت شوێنێک هەم.

٣٢

من شەکوورەم

بەیانی، پێش ئەوەی منداڵان بێدار بنەوە، من لە جێگە دەرچووم، بۆ ئەوەی قەرە دەمودەست بگاتە خانووی جووەی هەڵواسراو، نامەیەکی بچووکم نووسی، پەستاندمە دەستی خەیرییەوە تا بە غاردان بیگەیەنێت بە ئەستەر. خەیرییە کاتێک نامەکەی لێم وەرگرت، لە ترسی ئەو بەڵایانەی بەسەرمان دێن، بێباکانەتر سەیری ناو چاوانمی کرد. منیش لەبەر ئەوەی ئیدی باوکێکم نەبوو لێی بترسم، بە چاوقایمییەکی تازە بە دەستخستوومەوە تەماشای ناو چاوانیم کرد. ئەمەش پێشانی دەدا ئاداب و ڕێسای نێوانمان لەمەودوا چۆن دەبێت. با ئێستا لەکن ئێوە ددانی پێدا بنێم و بڵێم من بەدرێژاییی دوو ساڵی ڕابردوو نیگەرانی ئەوە بووم خەیرییە منداڵێک لە باوکم دروست بکات، کەنیزەکبوونی خۆی لە بیر بکات و پۆزی خاتوونی لێ بدات. پێش ئەوەی منداڵەکان لە خەو هەڵسن، سەرێکم لە باوکی داماوم دا و بەڕێزەوە دەستیم ماچ کرد. دەستی وەک بەرد وشک هەڵاتبوو، بەڵام بەشێوەیەکی سەیر نەرماییی خۆی لە دەست نەدابوو. پێلاو و کڵاو و سەربەرگە مۆرەکەیم شاردەوە. پاش ئەوەی منداڵان لە خەو هەڵسان، پێیانم گوت باپیرتان باشتر بووە و بەیانی زوو چووە بۆ مستەفا پاشا.

خەیرییە پاش گەڕانەوەی لە گەڕی بەیانی، خوانی بۆ نانی بەیانی ڕاخست. منیش بەدەم دانانی بەشی بەکەڵکی خواردن هاتووی مورەبای نارنجەکەوە لەسەر خوان، بیرم دەکردەوە ئەستەر ئێستا دەرگای قەرە دەکوتێت. بەفر خۆشی کردبووە و هەتاو سەری دەرهێنابوو.

کاتێک چوومە باخچەی ماڵی جووەی هەڵواسراویشەوە، هەر هەمان شتم دی: چلوورەی شۆڕەوەبووی گوێسوانەکان و قەراغ پەنجەرەکان بەخێرایی بچووک دەبوونەوە و باخچەی نوقمبووی بۆنی کەڕوو و گەڵای ڕزیو تامەزرۆیانە پێشوازیی لە تیشکی خۆر دەکرد. بینیم قەرە لەو جێیەی دوێنێ بۆ یەکەمجار ئەوم لێ دیبوو، چاوەڕێم دەکات. هێندە دوور دەهاتەوە یادم هەر دەتگوت چەندین هەفتەی بەسەردا تێ پەڕیوە. پەچەم لابرد و گوتم:

"دڵخۆش بە ئەگەر خۆشیت بە دڵدا دێت. ئیدی لە نێوانماندا جێ بۆ ناڕەزایی و دژبەری و گومانەکانی باوکم نەماوەتەوە. دوێنێ شەو، کاتێک تۆ لێرە بێ ڕەوشتانە هەوڵت دەدا من تەنگاو بکەیت، کەسێک، ئیبلیسێک چووەتە ماڵی چۆڵمان و باوکمی کوشتووە."

ئێوە لە کاردانەوەی قەرە زیاتر، مەراقی ئەوەتانە بزانن من بۆچی لە بەرزاییەوە ڕوانیومە و لووتبەرزانە و بە خۆپێشاندانێکی کەمێک نابەدڵ قسەم کردووە. منیش وەڵامی ئەمە بەتەواوی نازانم. لەوانەیە لەبەر ئەوەم بووبێت ئەگەر بگریم، قەرە باوەشم پێدا بکات و منیش خێراتر لەوەی بۆی دەچم، لێی نێزیک ببمەوەوە.

"ماڵەکەمان تێک دراوە بەسەریەکدا و زۆر شت شکێندراوە. دیارە بەهەڵچوون و نەفرەتەوە جووڵاوەتەوە. هیچ باوەڕ ناکەم ئەم ئیبلیسە کاری خۆی بەئەنجام گەیاندبێت و بەئارامی لە گۆشەیەک بگیرسێتەوە. دوایین نیگاری کتێبی باوکمی دزیوە. دەمەوێت من و ئێمە و کتێبی باوکمی لێ بپارێزیت. بەڵام ئایا بە چ سیفەتێک و خزمایەتییەک دەمانپارێزیت؟ ئێستا مەسەلە ئەمەیە."

لەوەدا بوو هەڵمەت ببات بۆ گوتنی شتێک، بەڵام من بە نیگاکانم، وەک ئەوەی هەموو کاتێک ئەمە پیشەم بووبێت، بە ئاسانی بێدەنگم کرد.

"لە ڕوانگەی قازییەوە، دوای مردنی باوکم، مێردم و خێزانی مێردم سەرپەرشتیاری منن. تەنانەت پێش مەرگی باوکیشم هەر وا بوو، چونکە لە

چاوی قازییەوە مێردی من لە ژیاندایە. لەبەر ئەوەی برای مێردم هەوڵی دا لە نەبوونی کاکیدا سوود لە من وەربگرێت و ئەم بێ ڕەوشتی و بێ توانایییە غەزوورمی دوودڵ کرد، هەلم بۆ ڕەخسا بێ ئەوەی بێوەژن بکەوم، بتوانم بێمەوە ماڵی باوکم. ئێستا بەو پێیەی باوکم مردووە و برام نییە، واتای ئەوەیە تەواو بێخاوەنم، یاخۆ بێ هیچ گومانێک برای مێردم و غەزوورم خاوەنی منن. تۆ خۆت دەزانیت ئەوان کەوتوونەتە خۆ بۆ گەڕاندنەوەم بۆ ماڵ، لەوەدان پاڵەپەستۆ بخەنە سەر باوکم و بڕیاریان داوە بە هەڕەشە تەنگاوم بکەن. هەر ئەوەندەی هەواڵی مردنی باوکم بگاتە بەرگوێیان، دەکەونە خۆ بۆ بردنەوەم. لەبەر ئەوەی نامەوێت بۆ ئەو ماڵە بگەڕێمەوە، مردنی باوکم دەشارمەوە. لەوانەیشە ئەم شاردنەوەیەم لە خۆڕایی بێت، چونکە ڕێی تێ دەچێت ئەوان ئەم کارەیان کردبێت."

چەپکێک تیشکی زراقی خۆر لە دەریوانە شکاوەکان و پەنجەرە ڕووخاوەکانی ماڵی جووەی هەڵواسراوەوە بەزەرافەت دزەی کردە ژوورێ، تۆزی کۆنی ناو ژوورەکەی ڕووناک کردەوە و ڕێک لەو ساتەدا خۆی کرد بە نێوان من و قەرەدا.

لەبەر ئەوەی قەرە لە ئەڤین زیاتر، بە سەرنجەوە بۆ منی دەڕوانی و منیش ئەمەم پێ خۆش بوو، چاوم لە چاوی بڕی و گوتم: "شاردنەوەی مردنی باوکم هەر لەبەر ئەم هۆیە نییە. ترسی ئەوەم هەیە نەتوانم بیسەلمێنم لە کاتی کوشتنیدا لە کوێ بووم. ئەگەر گەواهیی خەیرییە هیچ نرخێکیشی نەبێت، دەترسم لە دژی من -منیش نا، لە دژی کتێبی باوکم- ببێتە بەشێک لەو تەپکە و داوەی کە لە نانەوەدایە. ئاشکراکردنی مردنی باوکم لە کاتێکدا سەرپەرشتیار، یان خاوەنێکی بەرجەستەم نەمابێت، ئەگەرچی دەسپێک ئاسانکارییەکیش بێت بۆ ڕوونکردنەوەی تاوانەکە، بەڵام دەتوانم زۆر باش پێشبینی بکەم دواتر تەنیا لەبەر ئەو هۆیانەی پێش کەمێک باسیانم کرد -بۆ نموونە، لەوانەیە خەیرییە پێی زانیبێت باوکم نەیدەویست من شوو بە تۆ بکەم-، بەلای زۆرم بۆ بنێتەوە."

قەرە پرسی: "مەگەر باوکت نەیدەویست شوو بە من بکەیت؟"

"نەیدەویست، چونکە ترسی ئەوەی هەبوو هەڵم بگریت و لەو توورم بخەیتەوە. ئێستاش لەبەر ئەوەی تۆ ئەو ڕەفتارە خراپە لە بەرامبەر باوکم نانوێنیت، لەم دۆخەدا باوکی بەستەزمانم بەهیچ جۆرێک لە دژی زەماوەندی ئێمە نابێت. مەگەر تۆ هیچ نارەزاییەکەت هەیە؟"

"نا شۆخی خۆم."

"باشە. سەرپەرشتیاریشم داوای هیچ پارە و زێڕێکت لێ ناکات. بمبوورە ئەگەر بێ ئابڕوویم نواندبێت و بەناوی خۆمەوە قسە بکەم و مەرجەکانی مارەیی خۆم بخەمە ڕوو، بەڵام چەند مەرجێکی مارەییم هەیە، بەداخەوە دەبێت هەر ئێستا بچمە سەر وردەکارییەکانیان و بخیانخەمە ڕوو."

لەبەر ئەوەی تاوێکی درێژ بێدەنگ بووم، قەرە بە خۆپێشاندانێکەوە وەک ئەوەی داوای لێبوورین بکات، گوتی: "بەڵێ."

دەستم پێ کرد و گوتم: "یەکەمیان، لە بەردەم دوو گەواهیدەر سوێند دەخۆیت ئەگەر ڕەفتاری خراپم لەگەڵدا بنوێنی، یان ژنم بەسەردا بهێنیت، بە دابینکردنی بژێوەوە تەڵاقم دەدەیت. دووەمیان، لە بەردەم دوو گەواهیدەر سوێند دەخۆیت ئەگەر بەهۆ و بێ هۆ لە شەش مانگ زیاتر لە ماڵ دوور بکەویتەوە و نەگەڕێیتەوە، ئەوا من بە تەڵاقدراو دادەنرێم و بژێوی ژیانم دەکەوێتە ئەستۆی تۆ. سێیەمیان، بێگومان دوای مارەبڕینم دەگوازیتەوە بۆ ماڵی ئێمە، بەڵام بەڵام تا بکوژی باوکم نەدۆزمەوە، یان تۆ نەیدۆزیتەوە – دەمەوێت بەدەستی خۆم ئەشکەنجەی بدەم!– و تا بە هەوڵ و هونەری تۆ کتێبی سوڵتانمان بەئەنجام نەگەیەندرێت و سەربەرزانە ڕادەستی نەکرێت، لە هەمان پێخەودا هاوجووتم نابیت. چوارەمیان، کوڕەکانم لە هەمان پێخەو لەگەڵ خۆمدا دەنوون و دەبێت وەک ئەوەی کوڕی خۆت بن، خۆشیانت بوێت."

"باشە، ئەگەر سەرجەم ئاستەنگەکانی بەردەممان بەم خێراییە هەڵبگیرێن، کەواتە بەزووترین کات دەچینە قەفەسی زێڕینەوە."

"قەفەسی زێڕین بەڵێ، بەڵام هەمان پێخەو نا."

گوتم: "زەماوەند لە سەرووی هەموو شتێکەوەیە، پێویستە دەسپێک ئەوە چارەسەر بکەین. ئەڤین دوای زەماوەند دێت. لە بیرت نەچێت: ئاگری بەگڕ و کڵپەی ئەڤینی پێش زەماوەند بەسازدانی زەماوەند دەکوژێتەوە و شوێن ئاگرێکی خاڵی و خەمگینی لەپاش بەجێ دەمێنێت. بێگومان ئەڤینی دوای زەماوەندیش کۆتایی پێ دێت، بەڵام بەختەوەری جێگەی دەگرێتەوە. کەچی سەرباری ئەمەش، هەندێک گەوجی پەلەکەر بەر لە زەماوەند ئەڤیندار دەبن و بەدەم سووتانەوە هەموو ئەڤینی خۆیان بە با دەدەن. بۆچی؟ چونکە پێیان وایە ئەڤین گەورەترین ئامانجە لە ژیاندا."

"ڕاستییەکەی چییە؟"

ڕاستییەکەی بەختەوەرییە. ئەڤین و زەماوەندیش لە پێناوی بەدەستهێنانی کامەرانیدایە: پیاوێک، ماڵێک، منداڵ، کتێبێک. مەگەر نابینیت حاڵی من سەرباری ونبوونی مێردم و مردنی باوکم لەو تەنیاییییە وشک و برینگەی تۆ باشترە؟ خۆم و منداڵەکانم بەدرێژاییی ڕۆژ پێ دەکەنین، لەیەک دەدەین و یەکدیمان خۆش دەوێت. ئەگەر ئەوان نەبن، من دەمرم. تۆ لەبەر ئەوەی بایەخ بەم ڕەوشەی من دەدەیت و تەنانەت لەبەر ئەوەی سەر دەدەیت بۆ ئەوەی شەو لەگەڵ من، ئەگەر لە هەمان پێخەویشدا نەبێت، لەگەڵ تەرمی باوکم و لە ناو قیژە و هەرای منداڵەکانمدا لە ژێر هەمان بنمیچ تێ بپەڕێنیت، ئێستا بە گوێی ڕۆح گوێ بۆ قسەکانم ڕادەگریت."

"گوێم ڕاگرتووە."

"شێوازی جۆراوجۆر هەیە بۆ تەڵاق وەرگرتن. گەواهیدەرانی ساختە دەتوانن گەواهیم بۆ بدەن مێردم منی بە مەرج تەڵاق داوە، بۆ نموونە، سوێند بخۆن و بێژن پێش ئەوەی بچێتە شەڕ، سوێندی خواردووە ئەگەر تا دوو ساڵی تر نەگەڕامەوە، ئەوا ژنەکەم تەڵاقی کەوتووە، یان دەتوانن ڕاستەوخۆ بڵێن مێردی منیان لە شەڕگە دیوە و ڕەنگ و وردەکارییەکانی بگێڕنەوە و سوێند بخۆن. بەڵام ئەگەر تەرمەکەی ماڵەوە و ناڕەزاییی غەزوورم و شووبرام

لەبەرچاو بگریت، ئەم گــەواهیــدانـە درۆیە بێ کــەڵکە و قــازیانی ئـاوەزیاو و خــەمــخــۆر دەترسن و ڕازی نابن. قــازیانی حــەنـەفـیی ســەر بە مــەزهـەبی خۆشمان، ئەگەر بشزانن مێردم منی بێ بژێو بەجێ هێشتووە و ماوەی چوار ساڵە لە شەڕ نەگەڕاوەتەوە، هەر ناتوانن تەڵاقم بدەن. بەڵام قازیی ئوێسکودار بۆ ئەوەی هەلی جیابوونەوە بۆ ئەو ژنانە بڕەخسێنێت کە هەمان حاڵی منیان هەیە و لە سۆنگەی شەڕی عەجەمەوە هەموو ڕۆژێک ژمارەیان زیاد دەکات، بە چاوپۆشی لێکردنی حەزرەتی سوڵتانمان و شیخ الإسلام، جاروبار شوێنی خۆی بۆ جێگری شافیعیی خۆی چۆڵ دەکات و ئەویش بەئاسانی تەڵاقیان دەدات و بژێویان بۆ دەبڕێتەوە. ئێستا ئەگەر دوو گەواهیدەر بدۆزینەوە بۆ ئەوەی بەدروستی گەواهی بۆ حاڵی من بدەن، کەمێک پارەیان بدەیتێ، بپەڕیتەوە بەری ئوێسکودار، قازی ڕازی بکەن و مسۆگەری بکەن بۆ تەڵاقدانم جێگرەکەی شوێنی بگرێتەوە، بەگوتەی گەواهیدەران تەڵاق بدرێم، تەڵاقدانم لە دەفتەری قازیدا تۆمار بکرێت و کاغەزێک، یان بەڵگەیەک بۆ ئەم مەبەستە وەربگریت و بەڵگەیەکی تریش وەربگریت بۆ سەلماندنی ئەوەی کە یەکسەر دوای تەڵاقدانم، شووکردنیشم ڕەوایە و گشت ئەمانە تا ئەم دوا نیوەڕۆیە ئەنجام بدەیت و بپەڕیتەوە ئەمبەر، ئەوا بەو پێیەی کارێکی دژوار نابێت دانی ئێوارە مەلایەک بدۆزینەوە بۆ ئەوەی منت لێ مارە بکات، دەتوانیت ئەمشەو وەک مێردی من لەتەک خۆم و منداڵەکانم لە ژێر هەمان بنمیچ بمێنیتەوە. بەمجۆرە ناهێڵیت لەو ئیبلیسە بترسین و شەو بەدەم گوێگرتن لە تەقوهوڕی ناو ماڵەوە بەسەر ببەین. بەیانیش کاتێک مەرگی باوکم ڕادەگەیەنین، لەوە ڕزگارم دەکەیت وەک ژنێکی کلۆڵ و بێخاوەن بکەومە پێش چاوی خەڵک."

قەرە، گەشبینانە و کەمێکیش زارۆکانە گوتی: "بەڵێ، بەڵێ دەتهێنم."

وەک دەزانن پێش کەمێک گوتبووم نازانم بۆچی وا لە بەرزاییەوە دەمڕوانی و پۆزبلندانە لەگەڵ قەرە دەدوام. ئێستا دەیزانم: قەرە هەر لە منداڵییەوە گێژ و وێژ بوو و تووەز منیش هەستم کردبوو تەنیا دەتوانم خۆپێشاندانێکی لەو جۆرە قایلی بکەم بۆ ئەنجامدانی ئەو شتانەی خۆیشم بەحاڵ بڕوام بە

سەرگرتنیان هەبوو.

"زۆر شت هەیە دەبێت لە دژی ئەو کەسانەی تەلاقدانم و مارەبڕینی لەسەرخێری ئەم ئێوارەیەم لە تۆ بە ڕەوا نازانن، ئەوانەی بۆ ڕێگرتن لە تەواوکردنی کتێبی باوکم خراپەکاری دەکەن و لە دژی دوژمنانمان ئەنجامی بدەین، بەلاَم با ئێستا ئەقڵی تۆی شێواوتر لە ئەقڵی من زیاتر نەشێوێنم."

قەرە گوتی: "ئەقڵت بەهیچ جۆرێک نەشێواوە."

بۆ ئەوەی پێی وا نەبێت هەموو ئەم قسانە لە ئەقڵی ژنانەی منەوە دەرچوون و تا بڕوا بە قسەکانم بکات، گوتم: "چونکە ئەمانە ئەقڵی من نین، ئەو شتانەن لە ئەنجامی چەندین ساڵ قسەکردنەوە لەگەڵ باوکمدا فێریان بووم."

قەرە گوتی:

"زۆر جوانیت." ئەمە شتێک بوو ئەو پیاوانەی من بە ئاوەزیاو دادەنێن، ئەگەر بیانتوانیبا هەموویان ڕووبەڕوو پێمیان دەگوت.

"زۆر جوانیت."

گوتم: "بەڵێ، ستایشکردنی ئاوەزیی خۆمم فرە پێ خۆشە. کاتێک منداڵ بووم، باوکیشم زۆر جاران ئەمەی دەکرد."

بەلاَم لەوەدا بووم بڵێم کاتێک پێ گەیشتم و گەورە بووم، باوکم دەستی لە ستایشکردنی ئاوەزم هەڵگرت، دامە پرمەی گریان. کاتێک دەگریام، وەک ئەوە وا بوو لە هەناوی خۆم بێمە دەرێ، ببم بە ژنێکی تر و وەک ئەو خوێنەرەی لە پەڕەی کتێبێکدا تەماشای نیگارێکی بەئازار دەکات و دڵتەنگ دەبێت، ژیانی خۆم لە دەرەوە دەبینی و دڵم بەخۆم سووتا. هەڵڕشتنی فرمێسکی مرۆڤ بۆ ئازارەکانی خۆی جۆری ئەوەی ئازاری کەسانێکی تر بن، ڕەهەندێکی تا بڵێیت ڕوونی هەیە، بۆیە ئەگەر قەرە باوەشی پێمدا کرد، هەستی چاکە هەناوەمانی داگرت. بەلاَم ئەمجارەش لە ئاوێزانبوونماندا، ئەو چاکەیە لە نێوان خۆماندا مایەوە و هەرگیز نەیتوانی خۆی بگەیەنێتە جیهانی دوژمنانی دەوروبەرمان.

٣٣

من ناوم قەرەیە

پاش ئەوەی شەکوورەی بێوەژن، هەتیو و خەمبار بە هەنگاوی سووکی وەک پەڕ کشایەوە و ڕۆیشت، بەو بۆنی بادەمەی لەوەوە گرتبووم و بەخەیاڵاتی ژن هێنانەوە، لە بێدەنگیی ماڵی جووەی هەڵواسراودا مامەوە. سەرم لێ شێوابوو، بەڵام ئەوەندەش خێرا کاری دەکرد هێندەی نەمابوو ئازارم بدات. منیش، بێ ئەوەی بتوانم وەک پێویست بۆ مردنی زاوام خەمگین بم، بەڕاکردن خۆم گەیاندەوە ماڵی خۆم. لەلایەک، گومانی ئەوەی شەکوورە لە خشتەم دەبات و وەک بەشێکی نەخشە و گەمەیەکی گەورە بەکارم دەهێنێت، هەناومی کرمێ دەکرد و لەلایەکی دی، خەیاڵی پێکەوەژیانی بەختەوەرانە لە بەرچاوم نەدەڕەوییەوە.

لە ماڵ، ژنی خاوەن ماڵەکە لە شیپانەی دەرگای حەوشدا بەگیرمی هێنا، دەیویست بزانێت لە بەیانییەوە تا ئەم کاتە لە کوێ بووم و ئێستا لە کوێوە دێمەوە. دوای ئەوەی وەڵامم دایەوە، لە ژوورەکەم بیست و دوو دانە زێڕی ڤینیسیاییم لە پشتی پشتوێنی لە بەتانیی شاردراوەمدا دەرهێنا و بە پەنجەی لەرزۆکم خستیانمە کیسەوە. پاش ئەوەی دیسان کەوتمەوە کۆڵان، دەمودەست تێ گەیشتم چاوی تەڕ و خەمبار و ڕەشی شەکوورە بەدرێژاییی ڕۆژ لە خەیاڵم دەرناچێت.

سەرەتا پێنج دانە لە زێڕەکانی ڤینیسیام لەکن سەڕافێکی جووی بەردەوام دەم بەخەندە ورد کردەوە. دوایی گەڕامەوە ئەو گەڕەکەی لەبەر حەز نەکردنم لە ناوەکەی، تا ئێستا ناویم بە ئێوە نەگوتووە (با ئێستا پێتان بڵێم: گەڕەکی

یاقـوتلار). بەدەم بیـرکـردنـەوەوە چوومـە گـەڕەکی ئەو مـاڵەی زاوای مـردووم، شـەکووره و منداڵەکانی تیایدا چاوەڕێی منیان دەکرد. کاتێک بە کۆڵانەکاندا وەک ئەوەی غـار بدەم، ڕێم دەکـرد، دار چنـارێکی بەرز، لە سـۆنگەی ئەوەی لە ڕۆژی مردنی زاوامدا خەریکە بەدەم خەیاڵ و نەخشەکێشانەوە بۆ ژنان هێنان خـەریکم لە خـۆشـیـاندا دەفـڕم، بەچاوی سـووک بۆمی ڕوانی. کـانیی گـەڕەک لەبـەر توانـەوەی بەفـــر خـــوڕەخـــوڕ ئاوی لەبەر دەڕۆیشت و ئـەویش ڕێک لەو سـاتـەدا پێـمـی گـوت: "گـوێ مـەدەیێ، کـارەکـانت ڕێک بخــە و خــەریکی بەخـــتــەوەریی خــۆت بـە." دوای ئەوە، پشــیلەیەکی ڕەشی شــووم بـەدەم خــۆ لێـســتنەوەوە لە گـۆشـەیەک ئەقـڵـمی تێک دا و گـوتی: "باشـە، بـەڵام هـەمـوو کەسێک، بە خـۆیشتەوە، گومانی ئەوەت لێ دەکەن دەستت لە کوشتنی زاواتدا هـەبێت."

پشیلەکە دەستی لە خۆلێسانەوە هەڵگرت و تاوێک چاوە ئەفسووناوییەکانی لە چاوم بڕی. ئێـوە دەزانن ئەم پشـیـلانەی ئەسـتـەنبـوڵ لەبەر ئـەوەی خـەڵک ڕوویان دەدەنێ، زۆر بێ ئابڕوو دەبن.

لە مـاڵ نا، لە حـەوشـەی مـزگـەوتی گـەڕەک مـەلا ئەفـەندیم بینی. مـەلا، لەبەر ئەوەی پێـڵـووی چاوە گـەورەکـانی شـۆڕ بووبوونەوە، بـەردەوام وەک نووسـتـوو دەهـاتە پێش چاو. پرسـیـارێکی یاسـاییی زۆر بـەربڵاوم لێ کـرد و لێم پرسـی گەواهیدان لە دادگە کەی پێویستە و کەی خۆویستانەیە؟ بە خۆپێشاندان و لە خۆباییبوونەوە وەڵامی دایەوە و منیش وەک ئەوەی یەکەمجارم بێت ئەم وەڵامە ببیستم، برۆکانم بەرز کـردەوە. مەلا ئەفەندی ڕای گەیاند ئەگەر لە ڕووداوێکدا گـەواهیـدەری تر هـەبـن، ئەوا گـەواهیـدان کـارێکی خـۆویسـتـانەیە، بەڵام ئەگـەر تاکە گەواهیدەرێک هەبێت، ئەو کاتە گەواهیدان فەرمانی خوایە و پێویستە."

دەستم کرد بە قسـە و گوتم: "دەردی منیش هـەر ئەمـەیە. لە بابەتێکی ڕوون و ئاشکـرادا لەکن هەمـووان، لەبـەر ئەوەی گـەواهیـدەران خـۆیان لە پشت ئەم بیـانووی گەواهـیدانی خـۆویسـتانەوەیەوە دەشارنەوە و لە چوونیاندا بۆ دادگە

لەشگرانی دەنوێن، کاری ئەو مرۆڤانەی من هاوکاریان دەکەم، بەخێرایی پێک نایەت."

مەلا ئەفەندی گوتی: "بێ قەزا بیت یاخوا، دە کەمێک دەمی کیسەکەت ئاوەڵا بکە."

منیش کردمەوە و زێڕە ڤینیسیاییەکانی ناویم پێشان دا: حەوشەی فراوانی مزگەوت، و ڕووخساری مەلا و هەموومان لەپڕ بە بریسک و باسکی زێڕ ڕۆشن بووینەوە. پرسی مەسەلە چییە؟

بۆم گێڕاوە من کێم و ڕام گەیاند: "زاوا ئەفەندی نەخۆشە. دەخوازێت پێش ئەوەی بمرێت، بێوەژنبوونی کچەکەی ڕووی فەرمی وەربگرێت و بژێوی بۆ دابین بکرێت."

بگرە هیچ پێویستی نەکرد باسی جێگری قازیی ئوێسکودار بکەم. مەلا ئەفەندی هەموو شتێک تێ گەیشت و گوتی جا خۆ ماوەیەکی درێژە هەموو خەڵکی گەڕەک بۆ شەکووره خاتوونی بێبەخت خەمبارن و تەنانەت کار لەم ڕووەوە بە درەنگیش کەوتووە. لەبری ئەوەی لەبەر دەروازەی قازیی ئوێسکودار لە دووی گەواهیدەری دووەمی پێویست بۆ تەڵاقدان بگەڕێین، مەلا ئەفەندی برایەکی خۆی دەهێنێت. بە قسەی ئەو، ئەگەر زێڕیکیشی بدەمێ، ئەوا خێر بە براکەی دەکەم. گوتی براکەی لە هەمان گەڕەک دەژی و ئاگاداری دەرد و خەمی شەکووره و هەتیوە خۆشەویستەکانیەتی. دوو زێڕم پێشانی مەلا ئەفەندی دا، کرێی گەواهیدەری دووەمیشی بۆم دادەشکاند؛ هەر لەوێندەرێ ڕێک کەوتین. مەلا ئەفەندی چوو بۆ کن براکەی.

بەشی دوای ئەمەی ڕۆژی ئەمڕۆمان بەشێوەیەک وەک چیرۆکی ئەو ڕاونان و قاودانانە دەچوو کە من لە قاوەخانەکانی حەڵەب دیبووم و چیرۆکبێژان بەدەم گێڕانەوەیانەوە ڕۆڵیشیان دەگێڕا. ئەو کەسانەی چیرۆکەکانیان بەشێوەی مەسنەوی دەنووسیەوە و دەیانکرد بە کتێب، با بە هێڵی جوانیش بیانووسیبایە، بەڵام لەبەر ئەوەی سەرەڕۆیی و فرت و فێڵی زۆریان تێدا بوو،

هەرگیز بەهەند وەریان نەدەگرت و نیگاریان بۆی نەدەکێشا. هەرچی منیشم سەرکێشیی درێژاییی ئەم ڕۆژەی خۆمانم بە چوار جڤات لە پەڕەی ئەقڵی خۆمدا کۆ کردەوە، نەخشاندم و نیگاریم کێشا.

لە جڤاتی یەکەمدا، پێویستە نیگارکێش نیگاری ئێمە لە ناوەڕاستی ئاوی تەنگەی بوسفۆر و لە ناو بەلەمێکی چوار سەوڵی کە لە ئونقاپانی سواری بووین و پێی پەڕینەوە بۆ بەری ئوێسکودار، لە نێوان سەوڵ لێدەرانی سمێل بابڕ، ڕیش تێکئاڵقاو و بازوو ئەستووردا بکێشێت. مەلا و برا ڕەشتاڵە و سیسەکەی بەم گەشتەی پێشتر لە خەیاڵدا نەبوو دڵخۆش بوون و لەگەڵ سەوڵ لێدەران دەدوان، منی هەژاریش لەسەر لووتی بەلەم دانیشتبووم و خەیاڵی لە بن نەهاتووی پێکەوەژیانی بەختەوەرانەی دوای زەماوەند لە بەرچاوم نەدەڕەوییەوە. بەمەبەستی دۆزینەوەی نیشانەیەکی نەگبەتی، بۆ نموونە، پاشماوەی کەشتییەکی چەتەی دەریا، بەترسەوە سەیری قوڵاییی ئاوی تەنگەی بوسفۆرم دەکرد و ئاوەکە لەو بەیانییە خۆرەتاوەی زستاندا لە گشت کاتێک ڕوونتر دەهاتە پێش چاو. کەواتە نیگارکێش نیگاری دەریا و هەورەکان چەند بە ڕەنگی پڕ لە نەشئەش بکێشێت، پێویستە نیگاری شتێکی تاریکیش بۆ ڕاگرتنی هاوسەنگی لە بەرامبەر خەیاڵەکانی بەختەوەریم، بۆ نموونە، نیگاری ماسییەکی سەرسووڕهێنەر لە بنی ئاوی بوسفۆردا بکێشێت تاکو خوێنەری بەسەرهاتەکەمان لەو کاتەدا هەموو شتێک بە ڕەنگی پەمەیی تۆخ نەبینێت.

نیگاری دووەمیشمان پێویستە لەو نیگارە پڕ لە وەردەکاری و باش ڕێکخراوانەی شایەنی زەرافەتکاریی بەهزاد بن، ئەوانەی کۆشکی سوڵتان و پادشایان، کۆبوونەوەی دیوەخان، پێشوازیکردن لە باڵیۆزانی فەرەنگ و ناوەوەی مالانی جەنجاڵ پێشان دەدەن، واتا حسێب بۆ گاڵتە و جووتواتایی ناو نیگار بکرێت. دەبێت قازی ئەفەندی لە گۆشەیەکی نیگاردا، بەدەستێکی، وەک ئەوەی بڵێت "ڕاوەستە"، نیشانەی "هەرگیز" و "نەخێر" بۆ من و بەرتیلی

بۆ ئەو درێژکراوم بکات و بەدەستەکەی تری، بەشەرم و لە ڕوودامانەوە زێڕە ڤینیسیاییەکانی من بخاتە گیرفانی خۆیەوە. دەبێت ئەو شتەی لە ئاکامی ئەم بەرتیلە دەکەوێتەوە، هەمان سات لە نیگارەکەدا پێشان بدرێت، واتا پێویستە لە جێی قازیی ئوێسکودار، نیگاری شەهاب ئەفەندیی جێگری شافیعیی قازی بکشێرێت. مرۆڤ تەنیا لە سایەی لێهاتوویی وەستایانی نیگارکێشی زیرەک لە ڕیزکردنی پەڕەدا دەتوانێت ئەو ڕووداوانەی بەدوای یەکدا دەقەومێن، لە هەمان نیگاردا بکێشێت. بەمجۆرە، بۆ نموونە، ئەو چاوەی لە پێشدا بەرتیل بەخشینی من دەبینێت، کاتێک سەیر دەکات ئەوەی چوارمشتەقی لەسەر نیمدەری قازی دانیشتووە، جێگری قازییە، ئەگەر تەنانەت ئەم چیرۆکەشمان نەخوێننێتەوە، ئەوا ئەگەر دەبینێت جێگری قازی دەمودەست دوو زێڕی ڤینیسیایی دەنێتە گیرفانی، تێ دەگات قازی ئەفەندی جێی خۆی بۆ جێگری شافیعی چۆڵ کردووە تاکو شەکوورە تەلاق بدات.

نیگاری سێهەمیش پێویستە هەمان جڤات پێشان بدات، بەڵام ئەمجار کاتێک دیوارەکان دەنەخشێندرێن، دەبێت نەخش و نیگاری باوی چینی کە لک و چڵی تێکئالاویان دەربازبوون دژوارتر دەکەن، بەکار بهێندرێت. مەرجیشە ئەمانە بە ڕەنگێکی تۆختر بۆیاخ بکرێن و هەوری ئاڵۆز و ڕەنگاوڕەنگ بەسەر جێگری قازییەوە بکێشرێت بۆ ئەوەی ڕوون بێتەوە گەمە و فرت و فێڵێک لەم چیرۆکەماندا هەیە. مەلا و براکەی، سەرباری ئەوەی بەجیا چوونە بەردەم جێگری قازی، بەڵام پێویستە پێکەوە لە نیگارەکەدا پێشان بدرێن. ئەوان دەستیان کرد بە قسە و گوتیان ماوەی چوار ساڵە مێردی شەکوورە لە شەڕ نەگەڕاوەتەوە؛ لەبەر ئەوەی مێردی بەخێوی ناکات، ژنەکە بەدەست نەدارییەوە دەناڵێنێت؛ دوو منداڵە هەتیوەکەی برسی و چاو بەگریانن؛ بەهۆی بەشووبوونییەوە، هێشتا هیچ داخوازیکارێک پەیدا نەبووە ببێت بە باوکی هەتیوەکان و بگرە لەبەر ئەوەی بەشووە، کەس ناتوانێت بێ ڕەزامەندیی مێردی قەردی بداتێ. جووتە برا بەشێوەیەک قسەیان دەکرد بۆی هەبوو

دیواری کەڕیش بهێنێتە جووڵە و کارێکی وا بکات جێگری قازی هەر لەوێدا بەچاوی پڕ لە فرمێسکەوە بڕیاری تەڵاقدانی شەکووره بدا، بەڵام مێشیش مێوانی نەبوو. پرسیاری کرد سەرپەشتیاری شەکووره کێیە؟ دوای تاوێک دوودڵی، هاتمە گۆ و گوتم: "باوکی بەڕێزی شەکووره چاوشی و کاری باڵیۆزی بۆ سوڵتانمان دەکات و لە ژیاندایە."

جێگری قازی گوتی: "تا خۆی نەیاتە دادگە، بەهیچ جۆرێک بڕیاری جیابوونەوەی نادەم."

ئەمجار بەشپرزەیی گوتم: "زاوا ئەفەندی لە پێخەوی نەخۆشیدا گیانەڵایەتی. دوایین داخوازی لە خوا ئەوەیە کچەکەی تەڵاق بدرێت و منیش نوێنەرایەتیی ئەو دەکەم."

جێگر کوتی: "دوای تەڵاقدانی چ دەقەومێت! بۆچی پیاوێکی نیوەمردوو هێندە پەرۆشی جیاکردنەوەی کچەکەیەتی لە پیاوێک لە مێژە لە شەڕ سەری تێدا چووە و فەوتاوە؟ ها بڕوانە، ئەگەر کچە هەلێکی باشی شووکردنی هەبێت و زاوایەکی جێی متمانە لە ئارادا بێت، ئەوا تێ دەگەم، چونکە بەمجۆرە باوکە بەئاسوودەیی سەر دەنێتەوە."

گوتم: "جێگر ئەفەندی، هەیە."

"کێ؟"

"من!"

جێگری قازی گوتی: "چما دەبێت؟ تۆ نوێنەری سەرپەرشتیاریت! چ کارەیت؟"

"لە ویلایەتەکانی ڕۆژهەڵات کتێبچیەتی و نامەبەری و جێگریی دەفتەرداریم بۆ پاشایان کردووە. مێژوونامەیەکی شەڕەکانی عەجەمم بە ئەنجام گەیاندووە و پێشکێش بە سوڵتانمانی دەکەم. سەرم لە نەخش و نیگار دەردەچێت. ماوەی بیست ساڵیشە بە ئاگری عەشقی ئەم کچە قرچەی سووتانم دێت."

"خزمی ئەویت؟"

لەبەر ئەوەی لەکن جێگری قازی لە دەمەساتێکی چاوەڕوان نەکراودا کەوتمە دۆخێکەوە خۆم بهاوێژمە بەردەمی، دەست و پێی ماچ بکەم و بەجارێک ژیانی خۆم وەک ئامێرێکی بێ ڕاز و نیاز دەخستە سەر مێز، زۆر شەرمم بەخۆمدا هاتەوە و بێدەنگ بووم.

"لەبری ئەوەی وەک چەوەندەر سوور هەڵگەڕێیت، وەڵام بدەرەوە."

"کچی پوورمە."

"هەمم، تێ گەیشتم. ئایا دەتوانیت بەختەوەری بکەیت؟"

کاتێک ئەم پرسیارەی کرد، بەدەست ئاماژەیەکی بێ ئابڕووانەی کرد. با نیگارکێش نیگاری ئەم دزێوییە نەکێشێت. تەنیا با ڕادەی سووربوونەوەی ڕووخسارم پێشان بدات و هیچی تر.

"داهاتێکی باشم هەیە."

جێگر ئەفەندی گوتی: "لەبەر ئەوەی لەسەر مەزهەبی شافیعیم، تەڵاقدانی ئەم شەکوورە بەدبەختەی کە چوار ساڵە مێردی لە شەڕ نەگەڕاوەتەوە، هیچ ڕەهەندێکی تێدا نییە لەگەڵ کتێب و باوەڕی من ناکۆک بێت. ئەوا بڕیاری جیابوونەوەیم دا. ئیدی ئەگەر مێردی لە شەڕیش بگەڕێتەوە، ناتوانێت داوای هیچ مافێکی لێ بکات."

نیگاری دواتر، واتا چوارەمیان، پێویستە پێشان بدات جێگری قازی بە مەرەکەبی ڕەش سووپای گوێڕایەڵی پیتەکان دەخاتە جووڵە، بڕیاری جیابوونەوە لە دەفتەردا تۆمار دەکات و دوای ئەوە، بەڵگەی بێوەژنیی شەکوورەی من و نەمانی هیچ تەگەرەیەک بۆ شووکردنەوەی مۆر دەکات و دەیداتە دەستم. بەڵام تیشکی ناواخنی ئەو کامەرانییەی من لەو کاتەدا هەستم پێ دەکرد، نە بەسوور بۆیاخکردنی دیوارەکانی دادگە و نە بەکێشانی چوارچێوەی نیگارەکە بەڕەنگی سووری خوێنین، دەرنابڕدرێت. بەناو ئاپۆڕەی

گـەواهـیــدەرانی درۆزن و ئـەو پیــاوانـەی بۆ بـە تەڵاقــدانـی خــوشـک و کچ و پوورەکانیـان لە بەردەم دەرگـای قـازی تـۆپەڵیـان بەسـتبـوو، ڕام کـرد و کـەوتمە سەر ڕێگەی گەڕانەوە.

کـاتێک لە تـەنگەی بوسـفـۆر پـەڕیمەوە و چوومــە گـەڕەکی یاقـوتلار، مــەلا ئەفـەندیی تـێگەیشـتـوو و براکـەیم لە کـۆڵ خـۆم کـردەوە. مـەلا مـرخـی خـۆش کـردبوو خۆی مـارەی شـەکوورەم لـێ ببڕێت. لەبەر ئـەوەی لە کۆڵان دەمـودەست تـێ گـەیشـتـم هـەر کـەسـێـک لە کـۆڵان پێم دەگـات، ئـیـرەیی بە کـامـەرانیی لە ڕادەبەدەرم دەبات و لە پشـتـەوە تەپکە و داوم بۆ دەنێـرێـتـەوە، بە غـاردان ڕووم لە کۆڵانی شـەکوورەی خۆم کرد. قـەلەڕەشی شـووم چۆنیان زانیبـوو مردوویەک لە ژوورەوە هـەیە تا بەو جـۆرە بە سـەربانـەکانـەوە باڵ ڕاوەشـێـن و بـەزم بگـێڕن؟ لەبەر ئـەوەی تێـر و پڕ خـەمم بۆ زاوام نەخـواردبوو، تـەنانـەت فـرمـێسکیـشـم بۆ نەڕشـتبـوو، کـزە لە هـەناومــەوە دەهات، بەڵام دەسـتبـەجێ بە داخـسـتنـی بێ کەموکورتیی دەریوانەکانی ماڵ، دەرگا، بێدەنگی و بگرە بە دار هـەنارەکەدا تێ گەیشتم هەموو شتێک بەڕێی خۆیدا دەچێت بەڕێوە.

ئێـوە تێ دەگـەن من لەو سـاتەدا بە پـەی پێبـردنەوە بەخێـرایی هەڵسـوکەوتم کردووە. بەردێکم لە زەوی هـەڵگرت و لە دەرگای حـەوشـەم گرت، بەڵام نەمپێکا! بەردێکیــشـم هەڵدایە مــاڵەوە، کــەوتە ســەربان. بە هـەڵچــوونەوە کـــەوتمە بەردبارانکردنی مـاڵەکە. لەو کـاتەدا پـەنجـەرەیەک کـرایەوە. ئەمـە پەنجـەرەی نـهـۆمی دووەم بوو، ئەو پەنجەرەیەی چوار ڕۆژ لەمـەوبەر، ڕۆژی چوارشـەمـە، لە نێـوان لق و چڵی دار هـەنـارەکــەوە شــەکــوورەم تێــدا دیبــوو. ئۆرهـان لـەوێدا دەرکەوت، لە درزی دەریوانەوە گوێم لە دەنگی شەکووره بوو جنێوی بە ئۆرهـان دەدا، دواتریش خــۆیم دی. من و شــۆخی خــۆم تـاوێک بە ئومـێـدەوە ســەیری یەکـدیمان کـرد. چ خـۆش و جـوان بوو. ئامـاژەیەکی بەواتـای "چاوەڕێ بکە"ی کرد و دەریوانەی دادایەوە.

هێشتـا زۆری مـابوو بۆ ئێـوارە؛ لە باخچـەی خـاڵی شـەیدای جـوانیی دنیـا و

دار و کـۆڵانی قــوڕاوی بووم و بەئومــێــدەوە چاوەڕێم کــرد. هێندەی نـەبرد خـەیرییـە وەک ئەوەی کـەنیـزەک نـەبێت و خـاتوونێکی ئەفـەندی بێت، پۆشـتـە و پەرداخ و بـە ڕووی داپۆشـراوەوە هـات. بـێ ئەوەی لە یەکـتـر نـێـزیک بینەوە، چووینە پشت دار هەنجیرەکانەوە.

پێم گـوت: "هەمـوو شـتـێک تـەواوە." ئەو نووسـراوەی لە قـازیم وەرگـرتبـوو، پێشـانیم دا. گـوتم: "شـەکـوورە تەڵاقی وەرگرت." لەبری ئەوەی بـڵـێم ئـێسـتا لە گـەڕەکی پشـتـەوە مـەلایەک دەدۆزمـەوە، گـوتم: "مـەلا دێت، با شـەکـوورە ئامـادە بێت."

"شــەکـوورە خـاتـوون دەیەوێت ئەگـەر کـەمـێکیش بـووە کـەژاوەی زەمـاوەند هەبێت. با خـەڵکی گـەڕەک بێن و نـانی شـایی بخۆن. مەنجـەڵە پڵاومـان بە بادەم و قەیسیی وشکەوە لێناوە."

لەوانەبوو بـەچێژەوە باس بکات چی تریشـیـان کـولاندووە، بەڵام من قـسـەم پێی بڕی و گـوتم: "ئـەگـەر شـایـی ئەوەندە فـراوان ببـێـتـەوە، هەواڵ دەگـاتەوە حــەســـەن و پیـــاوەکــانـی، بەســـەر شـــایـیـــدا دەدەن و ئـابڕوومـــان دەبەن، مارەبڕینەکەمان لێ تێک دەدەن، ئێمەش هیـچمان پـێ ناکرێت و ڕەنجمان بە با دەچێت. دەبێت خـۆمـان بـەتەنیـا لە حـەسـەن و غـەزووری نا، بگرە لە ئـیبلیسی بکوژی زاوا ئەفەندیش بشارینەوە. دەترسن؟"

گوتـی: "جا چۆن ناترسین؟" ئەمەی گوت و دەستی کرد بەگریان.

گـوتم: "هیچ شـتـێک بـە کـەس ناڵێن. زاواش هەڵگرن و جلی نـووسـتنی لەبەر بکەن، بـیـبـەنە نوێنـەوە و وەک مـردوو نا، جـۆری ئەوەی نەخـۆش بـێت، درێژی بکەن. پەرداخ و شــرووب لەژوور ســەرییــەوە دابنێـن و دەریوانەی ژوورەکــەی دابدەنەوە. با چرا لە ژوورەکەی نەبێت بۆ ئەوەی شەرپەرشتیاری شـەکوورە لە مارەبڕیندا باوکی نەخۆشی بێت. کەژاوەی زەماوەند نابێت، دوایین سـات سـێ چوار هـاوسـێ بانگ بکەن و هیـچی تر. کـاتێک ئەوانە بانگ دەکەن، دەڵێن ئەمـە دوایین ئـارەزووی زاوا ئەفــەندی بووە... ئـەمــە زەمــاوەندێکی شـــاد نـا، چاو

بەگریان دەبێت. ئەگەر ئەم کارەمان پێ نەبرێتە سەر، بڵاوەمان پێ دەکەن، تۆیش سزا دەدەن. حاڵی بوویت؟"

بەدەم گریانەوە سەری بادا. پێم گوت سواری ئەسپە سپییەکەم دەبم، گەواهیدەران دەهێنم، زۆرم پێ ناچێت دەگەمەوە ماڵ، با شەکووره ئامادە بێت، لەمەودوا من دەبم بە گەورەی ماڵ و ئێستاش دەچم بۆ لای سەرتاش. هیچ کامێک لەم شتانەم پێشتر دانەڕشتبوو، بگرە لە کاتی قسەکردندا بەخەیاڵمدا دەهاتن. وەک ئەوەی لە هەندێک شەڕ هەستم پێ دەکرد، باوەڕم وا بوو بەندەیەکی زۆر خۆشەویستی خوام، دڵی پێم دەسووتێت، دەمپارێزێت و هەر لەم ڕووەشەوەیە کارم ڕاست دەهێنێت. هەر هێندەی جارێک لە هەناوی خۆتاندا هەستتان بەم متمانەیە کرد، هەرچی بەخەیاڵتاندا بێت و چ لە دڵتاندا ڕاست بێت، بیکەن و کردەوەشتان ڕاست دەردەچێت.

لە گەڕەکی یاقوتلارەوە بەرەو کەنداوی زێڕین چوار کۆڵانم بڕی. لە مزگەوتی یاسین پاشای گەڕەکی هاوسێمان مەلای ڕیش ڕەش و دەموچاو نوورانیم دی کلکی گسکێکی گرتبوو بەدەستەوە و لە حەوشەی قوڕاوی سەگی بەرەڵای ڕاودەنا. دەردی خۆم بۆی گێڕایەوە و گوتم: "باوکی کچی پوورم لەوەدایە فەرمانی خوا بەجێ بهێنێت، بەڵام دەیەوێت پێش مردنی، من و کچەکەی زەماوەند بکەین. کچەکەی، لەبەر ئەوەی مێردی لە شەڕ نەگەڕاوەتەوە، ئەمڕۆ لە قازیی ئوێسکودار تەڵاقنامەی وەرگرت." وەک وەڵام بۆ ناڕەزاییی مەلا لەمەڕ ئەوەی ژنی تەڵاقدراو بۆ ئەوەی بتوانێت دیسان شوو بکاتەوە، پێویستە بەپێی شەرع مانگێک چاوەڕێ بکات، کاغەزی قازیم پێشان دا و گوتم: "لەبەر ئەوەی مێردی شەکووره چوار ساڵە ونە، بوار نەبووە بۆ ئاوسکردنی ژنەکەی و قازیی ئوێسکوداریش ئەم بەیانییە بۆ ئەم مەبەستە بڕیاری جیابوونەوەی داوە." دەمویست مەلا ئەفەندی دڵنیا بێت لەوەی هیچ تەگەرەیەک لەسەر ڕێی مارەبڕینمان نییە. بە بۆچوونی ئەو؛ بەڵێ، بووک بە خوێن خزمم بوو، بەڵام پوورزایی ڕێگری مارەبڕین نەبوو؛ مارەیی پێشووی بەتەواویی کۆتایی پێ

هێندرابوو؛ جیاوازیی ئاینی و ئاست و سامانمان لە نێواندا نەبوو. ئەگەر ئەو زێڕانەی دەمەویست پێشوەخت بۆی درێژ بکەم، وەرگرتبایە و لە شاییی ئاشکرای بەرچاوی هەموو دانیشتووانی گەڕەک مارەی ببڕیبایە، خێرێکی بە هەتیوەکانی بێوەژنەکەش دەکرد. ئایا مەلا ئەفەندی حەزی لە پلاوی تێکەڵ بە بادەم و قەیسیی وشک هەبوو؟

حەزی لێ بوو، بەڵام هێشتا نیگای لەسەر سەگەکانی بەردەرگای حەوشە بوو. جلوبەرگی شاییی دەپۆشی، دەستێکی بەقژ و ڕیش و کڵاوەکەیدا دەهێنا و دەهات بۆ مارەبڕین. پرسیاری ماڵەکەی کرد، ناوونیشانم بۆی هەڵدا.

مارەبڕینێک دوازدە ساڵ خەیاڵی لێ کرابێتەوە، چەندەش پەلەی لێ بکرێت، با بکرێت، چ لەوە خۆشتر هەیە زاوا هەموو شپرزەیی و مەترسییەک لە بیر بکات و خۆی بۆ دەستی میهرەبان و چەنەبازیی شیرینی سەرتاشێک شل بکات و تەراشی شایی بۆ بکرێت؟ دووکانی ئەو سەرتاشەی لاقەکانم لە خۆیانەوە منیان بۆی بردبوو، دەکەوتە دەروازەی لای بازاڕی کۆڵانی ماڵە وێرانەکەی گەڕەکی ئاکسەرای، ئەو ماڵەی زاوای خوا لێخۆشبووم و پوورم و شەکووره ساڵانێکی درێژی دوای منداڵیمان چۆڵیان کردبوو. پێنج ڕۆژ لەمەوبەر یەکەمجار دوای ساڵانێکی درێژ هاتبوومە ئێرە و چاوم کەوتبوو بە چاوی یارۆی سەرتاش. ئەمجار هەر ئەوەندەی چوومە ژوورێ، باوەشی پێمدا کرد و لەبری ئەوەی وەک سەرتاشێکی ڕاستەقینەی ئەستەنبوڵی لێم بپرسێت ماوەی دوازدە ساڵی ڕابردوو لە کوێ خۆم شاردووەتەوە، قسەی هێنایە سەر دوایین ورتەورتی گەڕەک و ئەو ئەنجامەی ئاماژەیە بۆ ئەو شوێنەی هەموومان لە ئاکامی ئەم ڕێبوارییە واتادارەی ناومان لێ ناوە ژیان، پێی دەگەین.

ناتوانم بڵێم وا دەزانم دوازدە ساڵ نا، دوازدە ڕۆژ لەمەوبەر لێرە بووم. کەچی وەستامان چووبووە ساڵەوە، دەستەکانی خاڵیان لێ دەرهاتبوو، بە لەرینەوەی گوێزانی دەستی بەسەر ڕوومەتمەوە دیار بوو بەزیادەوە خووی دابووە ئارەق خواردنەوە. شاگردێکی چاو سەوز، لێو جوان و پێست ئاڵیشی

بۆ خۆی ڕاگرتبوو. منداڵەکە بە سەرسامی بۆ وەستای دەڕوانی. بەبەراورد لەگەڵ دوازدە ساڵ لەمەوبەر، جۆرێک لە ڕێکوپێکی و خاوێنیش بەناو دووکانەکەوە دەبیندرا. ئەو سەتڵەی ئاوی کوڵاوی تێ کرد و بەو ئاوەی لە ژێرەوەی دەڕژا، بەوردی قژ و ڕووی منی شۆری. سەتڵەکە بە زنجیرێکی نوێ بە بنمیچەکەوە هەڵواسرابوو. لەگەنە گەورە و کۆنەکانی قەلایی کرابوون، ئاگردانەکەی خاوێن و بێ ژەنگ بوو، گوێزانە دەسک ئەقیقەکانیشی تیژ بوون. پشتەماڵێکی پاک و خاوێنی پۆشیبوو، بەڵام دوازدە ساڵ لەمەوبەر لە خۆی ڕانەدەبینی شتی وا لەبەر بکات. بەخەیاڵمدا هات وەستا دوای ڕاگرتنی ئەم شاگردە شیرین و لەش نەرمەی کە بالای لە گوێرەی تەمەنی درێژتر بوو، دەستی بە دووکانەکەی و بەخۆیشیدا هێناوە. بەخۆم نەبوو کەوتمە بیرکردنەوە لەوەی ژیانی هاوسەری بەتەنیا ماڵی پیاوی سەڵت نا، بگرە زیندووبوونەوە و فەڕێکی نوێ بە کار و دووکانیشی دەبەخشێت. بەدەم ئەم خەیالانەوە خۆم ڕادەستی خۆشی، چێژی بۆندار، ئاوی گەرم و سابوونی سەرتاش کرد.

نازانم چەندێک کات تێ پەڕیبوو؛ بە پەنجەی پڕ لە ماریفەتی وەستای سەرتاش و بە گەرمی ئەو ئاگردانەی بەجوانی دووکانی بچووکی ئەوی گەرم کردبوو، خاو بووبوومەوە. لە سۆنگەی ئەوەی وەک بڵێیت دوای ئەو گشت چەرمەسەریی و کوێرەوەرییە، ئەمڕۆ ژیان وەک شتێکی بێ بەرامبەر لەپڕ گەورەترین دیاریم پێشکێش دەکات، هەستی سوپاسکردنی یەزدانی مەزنم لەکن وروژا و زۆر بەپەرۆش بووم بزانم ئەم دیاریە لەکام تای تەرازووی ڕازداری گەردوونی ئافرێندراوی خواوە دەردەچێت. هەستم بە خەم و ئازاریش کرد بۆ زاوای بە مردوویی لە جێگەدا ڕاکشاوم لەو ماڵەی دوای کەمێکی تر دەبم بە سەرگەورەی. خەریک بووم بەدەم ئەم هەست و خەیالانەوە خۆم بۆ جوولان ئامادە دەکرد، لەپڕ لەبەر دەرگای بەردەوام ئاوەلای دووکان هەستم بە جووڵەیەک کرد، ڕووم وەرگێڕا و تەماشام کرد شەوکەوت بوو!

بەشپرزەیی، بەڵام بە هەڵوێستی متمانە بەخۆبوونەوە کاغەزێکی بۆم درێژ کرد.

بێ ئەوەی هیچ شتێکی پێ بڵێم، بەدەم چاوەڕێکردنی خراپترین هەواڵەوە هەناوم بە بای سارد لەرزی و نامەکەم خوێندەوە:

"ئەگەر کەژاوەی زەماوەند نەبێت، شوو ناکەم. –شەکوورە–."

قۆڵی شەوکەتم بەزۆر ڕاکێشا و لە باوەشم گرت. دەمویست بۆ شەکوورەی خۆم بنووسم: "سەر سەر و سەرچاوان خۆشەویستم!" بەڵام کوا قەڵەم و مەرەکەب ڕێیان دەکەوێتە کن سەرتاشی نەخوێندەوار! بەمجۆرە، زۆر بەوریایی چرپاندم بە گوێی شەوکەتدا و بە دایکیم دەگوت: "باشە." بەهەمان چرپە پرسیاری باپیریشیم لێ کرد.

"نووستووە."

ئێستا تێ دەگەم، ئێوەش وەک شەوکەت لە ڕووی مردنی زاوامەوە (هەڵبەتە شەوکەت گومان لە شتی تر دەکات) گومانم لێ دەکەن. جێگەی داخە! بەزۆر ماچم کرد. شەوکەوت بێ ئەوەی خۆشیی بە چارەمدا بێت، ڕۆیشت. لە کاتی مارەبڕین و زەماوەندیشدا جلی جەژنی پۆشیبوو، بەڵام لە دوورەوە وەک دوژمن بۆ منی دەڕوانی.

لەبەر ئەوەی شەکوورە لە ماڵە باوانەوە بۆ ماڵی زاوا نەدەچوو، بگرە تەواو بە پێچەوانەوە، من وەک زاوا ڕێوی چووبوومە ماڵەباوانی شەکوورە، کەژاوەی زەماوەندیش لەگەڵ ئەو ڕەوشەدا گونجێندرا. بێگومان لە دۆخێکدا نەبووم وەک ئەوەی کەسانی تر دەیانکرد، منیش پۆشاک بکەمە بەر هاوڕێیانی دەوڵەمەند، خزم، ناسیاوانم و سواری ئەسپیان بکەم و لەبەر ماڵی شەکوورە دایانبەزێنم. بەڵام سەرباری ئەوەش، دوو هاوڕێی سەردەمی منداڵیم لەوانەی لەم شەش ڕۆژەی دوای گەڕانەوەمدا بۆ ئەستەنبوڵ تووشم هاتبوون (یەکێکیان وەک من بووبوو بە نووسیار و ئەوی تریان گەرماوێکی بەڕێوە دەبرد) هاتن. سەرتاشی دەلالیشم کە لە کاتی تەراشکرنمدا پیرۆزبایی لێم کرد و فرمێسک ڕژایە چاوانی، لەگەڵ خۆمدا هێنا؛ خۆیشم ئەسپی سپیم، ئەو ئەسپەی ڕۆژی یەکەم سواری بووبووم، بەدووی خۆمدا ڕاکێشا و وەک ئەوەی

لەو ماڵە هەڵی بگرین و بیبەینەماڵێکی تر و ژیانێکی دی، پێش دەرگامان لە شەکوورەی خۆم گرت.

خەیرییە دەرگای کردەوە و بەخشیشێکی چەورم دایێ. شەکوورە جلێکی بووکێنیی سوور و تارایەکی ئاودامانی پۆشیبوو. لە ژوورەوە دەنگی گریان، هەنسک، ناڵین (ژنێک بەسەر منداڵەکانیدا قیڕاندی)، هاوار و ماشاڵا هات و ئەویش بەناو ئەو دەنگانەدا لە ماڵ هاتە دەرێ. ئەسپێکی سپیشمان وەک یەدەک لەگەڵ خۆماندا هێنابوو، وەک چاوەڕێم دەکرد شەکوورە بە هونەرەوە سواری بوو. یارۆی سەرتاش بەزەیی پێمدا هاتبووەوە و لە دوایین ساتدا دەهۆڵژەنێک و زووڕناژەنێکی پەیدا کردبوو. کاتێک ئەوان لە پێشمانەوە ئاوازێکی لەسەرەخۆی زەماوەندیان دەژەنی، کەژاوەی هەژار و خەمبار، بەڵام سەربەرزی زەماوەندمان کەوتە ڕێ.

هەر هێندەی ئەسپەکانمان وەخۆ کەوتن، تێ گەیشتم ئەم کەژاوەی زەماوەندە شتێکە شەکوورە بە لێزانیی هەردەمیی خۆی بۆ مسۆگەرکردنی مارەبڕین سازی کردووە. لە سایەی کەژاوەی زەماوەندماندا، ئەگەر لە دوایین ساتیشدا بوایە، هەموو گەڕەک بە مارەبڕینەکەیان دەزانی و بەپێی ئەوەی بەمجۆرەش لەلایەن هەمووانەوە پەسەند دەکرا، هەر دژایەتییەک لە داهاتوودا لە بەرامبەر زەماوەندمان بکرایە، لاواز دەبوو. لە سەرێکی ترەوە، بە ئاشکرا ڕاگەیاندنی نیازی زەماوەندکردنمان، گێڕانی بەزمی شایی وەک ئەوەی بمانەوێت پێشانی دوژمنانمان، مێردی شەکوورە و کەسوکاری بدەین هیچ حسێبێکیان بۆ ناکەین، کاری ئێمەی هەر لە سەرەتاوە دەخستە مەترسییەوە. ئەگەر بەدەستی من بوایە، بێ ئەوەی بە کەس بڵێم و شایی بگێڕم، شەکوورەم مارە دەکرد، دەبووم بە مێردی و دواتر زەماوەندم ڕادەگەیاند.

کاتێک بەسەرپشتی ئەسپی سپی و نازداری ئەفسانە ئاسامەوە لە پێش کەژاوەی زەماوەندەوە بە کۆڵانەکانی گەڕەکدا ڕێم دەکرد، چاوەکانم بەترسەوە بەدوای حەسەن و پیاوانیدا دەگەڕان، چونکە لەوانە بوو هەر ساتێک لە

کۆلانێکەوە، یان لە دەرگـای حـەوشـەیەکی تاریکەوە دەرپەڕن و پەلامـارمـان بدەن. کـەسـانی بەسـالاچوو و پیـاوانی پێگەیشـتـووی لە پێش دەرگـا و بن دیواران ڕاوەسـتاوی گـەڕەکم دی بێ ئەوەی بزانن چ دەقـەومـێت و دوور لە بێ ڕێزی نواندن، بە سـەرسـامی سـەیری کەژاوەی زەماوەندیان دەکرد. کەسـانی نامۆم دی ڕاوەسـتابوون و سـلاویان لێمان دەکرد. بێویستی خۆمـان بە شوێن بازاڕێکی بچـووکدا تێ پەڕین. لـەوێ، میوەفرۆشـێک بێ ئـەوەی زیاد لە بەهێی ڕەنگین و گێزەر و سـێوەکانی دوور بکەوێتـەوە، بەشـادی لەگەڵ ئێمـەدا چوار پێنـج شـەقـاوی نا و گـوتـی:"بێـچـاوێنی بێت"؛ بەقـاڵێکی خـەمگین خـەندەی خـسـتبـووە سـەر لێـوانی و نـانەوایەکـیش سـووتاویی سـەر کـولێـرەکـانی بە شاگردەکەی دەکراند و نیگای پڕ لە ڕەزامـەندیی لە ئێمـە بڕیوو. دەمـودەست بەم شـتـانەدا تێ گـەیشـتم شـەکـووره زۆر وەسـتـایانە پێوەندیی فسکەفسک و قسە و قسـەلۆکی خۆی خسـتووەتە کار، بە ماوەیەکی کورت وەرگرتنی تەلاق و شووکردنی خـۆی بە منی بە گەڕەکدا بلاو کردوەتەوە و بە پەسەندکردنی داوە. سـەرباری ئەوەش، من بـەرامبـەر هـەر هێرشـێکی بێ تام و چاوەڕوان نەکراو، بگرە بەرامـبـەر هـەر قـسـە تێگرتن و وشـەیەکی درێو، لەسـەر پێ بووم. بۆیە کـاتێک لە بازاڕەکـە دەرچووین، هیـچ گـازندەم نەکـرد لە دەست ئـەو ئاپۆڕەی منداڵانەی بە هاوار و قـیـژە و گـاڵتـەکـردنەوە کـەوتبـوونە شـوێنمـان و داوای بەخـشـیـشـیـان دەکـرد: لە پێکەنینی ژنـانی ناو پەنجـەرە و پشت تەلبـەند و دەریوانەکـانەوە حـاڵی دەبووم خـۆشی، هەرا، ژاوەژاو و جـەنجـاڵیی منداڵان ئێمەی پاراستووە و واتای ڕازی بوون دەگەیەنێت.

بەردەوام چاوم بڕیبـووە ئەو ڕێگەیەی کـەژاوەی زەمـاوەند دابوویە بەر و لە خوا بەزیاد بێت، لە ئاکامدا پێچی کردەوە و ڕووی لە ماڵ کرد، بەلام دڵم لەکن شـەکـووره و خـەمـەکانی بـوو. ڕاسـتیـیـەکـەی، ئەوەی بۆ من مـایـەی خـەم بوو، بێـبـەخـتـیی نـاچاری شـووکـردنی نەبوو لە ڕۆژی مـردنی بـاوکـیـدا، بگرە نەڕازاوەیی و هەژاریی لـە ڕادەبەدەری ئاهـەنگی زەمـاوەنـدمـان بوو: ئەسـپی

هەوسار زیوین و زین نەخشێندراو؛ سواری ئەسپەکان پۆشاکی لە تووکی سەگی دەریا و ئاوریشم چندراو و بە داوی زێڕین نەخشێندراویان پۆشیبێت؛ باری سەدان ئەسپ و گالیسکە دیاری و باوڵی بووکێنی، کچانی پاشا و سوڵتانەکان بەدوایەوە بن، ئاپۆڕەی ژنانی پیربووی حەرەمسەرا لە گالیسکەدا دانیشتبن و چیرۆکی دەوڵەمەندیی ڕۆژانی ڕابردوو بگێڕنەوە... ئا ئەمانە شایەنی شەکوورەی من بوون. لە زەماوەندی سەرجەم کچانی دەوڵەمەنددا تارایەکی سووری گەورە و لە ئاوریشم چندراو بۆ چاوەزار بەسەر بووکدا دەدرێت و چوار غولام بە دارەکانی دەستیان لەمدیو و ئەودیوی ئەسپی بووکەوە ڕای دەگرن، کەچی لە زەماوەندی ئێمەدا ئەو چوار غولامە نەبوون. خزمەتکارێکیش نەبوو میوە، پەڕەی زێڕین زیوین، بەردی درەوشاوە، مۆمی گەورەی شایی بە داو خەملێندراو و ناهلی(*) هەڵگرتبێت و لە پێشەوە بە ورشەورش ڕێ بکات. لەبەر ئەوەی کەژاوەی زەماوەند هیچ ڕێزی لە دەهۆڵوان و زوورناژەن نەدەگرت، ئەوان ناوبەناو بێدەنگ دەبوون، چونکە کەسێکیش نەبوو بڵێت: "لاکەون، لاکەون، بووک دێت"، کەژاوەی زەماوەندمان تێکەڵ بە ئاپۆڕەی بازاڕ و ئەو خزمەتکارانە دەبوو کە لە کانیی مەیدان ئاویان پڕ دەکرد. منیش، لەبری شەرم، خەمێک شالاوی بۆم هێنا و هێندەی نەمابوو فرمێسک لە چاوانم بێتە خوارەوە. کاتێک گەڕاینەوە و لە ماڵ نێزیک بووینەوە، بوێرانە و لەپڕ بەسەرپشتی ئەسپەکەمەوە ئاوڕم دایەوە و سەیرێکم کرد، تێ گەیشتم شەکووره لە پشت تارای پەمەییی بووکێنی و پەچەی سووری خوێنینەوە، لەبری خەمگینبوون بەم دەستکورتی و نەدارییەی شایەنی وی نەبوو، دڵخۆش بوو بەوەی بێ قەزا و بەلا گەیشتووینەتە کۆتاییی ڕێگە و ئاکامی بەزمی زەماوەند. منیش دڵم ئاسوودە بوو. بەمجۆرە، وەک ئەوەی

(*) ناهل: داری خۆزگە و ئاوات، دارێک بووە بە لک و چڵەوە، بە خشڵ و زیو و شتی تری گرانبەها ڕازێندراوەتەوە و لە سەردەمی عوسمانیدا لە پێشەوەی کەژاوەی زەماوەند و خەتەنەسووران و هتددا... هەڵگیراوە.

هەموو زاوایەک دەیکات، منیش بووکی جوانم لە ئەسپ داگرت و قۆڵم کرد بە قۆڵیدا. کیسەیەکی پڕ لە ئاکچەی پێشتر ئامادەکراوم لەسەرەخۆ و بۆ ئەوەی هەمووان ببیبین و چێژی لێ وەربگرن، بە چنگ بەسەریدا ڕژاند. کاتێک ئەو منداڵانەی هەر لە سەرەتای زەماوەندەوە بەدوامانەوە بوون، ئاکچەکانیان لە دەستی یەکتر دەفڕاند، من و شەکوورە چووینە حەوشەوە و بە بەردەڵانەکەدا تێ پەڕین. هەر هێندەی پێمان نایە ماڵەوە، بە سەرسووڕمانەوە هەستمان بە گەرمی و بۆنی گەنیوی تەرمی زاوام کرد.

دوای ئەوەی ئاپۆڕەی کەژاوەی زەماوەند لە ماڵەوە جێی خۆیان کردەوە و هەستم کرد شەکوورەش وەک پیران و ژنان و منداڵانی ماڵەوە (ئۆرهان لە سووچێکەوە بەگومانەوە بۆ منی دەڕوانی)، وەک ئەوەی ئەم بۆنە بوونی نەبێت، هەڵدەسووڕا، تاوێک کەوتمە گومانەوە؛ بەڵام لەبەر ئەوەی لە شەڕگەکان بۆنی تەرمی کوژراوانی پۆشاک لەتوپەتکراو، پشتوێن لێکراوە و بۆنی ئەو تەرمانەی ڕووخسار، چاو و لێوەکانیان لە چۆڵەوانی بووبوو بە خۆراکی قەل و داڵ، تا ڕادەی خنکان دەم و گەروو و سیمیان پڕ کردوو، دڵنیا بووم لەوەی بەهەڵەدا نەچووم و دەمزانی بۆنێکی گەنیو دێت.

لە خوارێ، لە ئاشپەزخانە پرسیاری شوێنی زاوا ئەفەندی و هۆی ئەم بۆنەی هەموو ماڵەکەی داگرتبوو لە خەیرییە کرد و پێم گوت هەموو شتێک ڕوون دەبێتەوە. ئەمە گوتن نا، وڕێنەکردنێک بوو لە ژێر لێوەوە. لە سەرێکی ترەوە، هۆشم چووبووە سەر ئەوەی جاری یەکەمم بوو وەک خاوەن و سەردار لەگەڵ خەیرییەدا دەدوام.

بەدەم گریانەوە گوتی: "لەبەر ڕۆشنایی دەستووری ئێوەدا، لە پێخەودا ڕامان کێشاوە، جلی نووستنمان کردووەتە بەری، لێفەمان داوە بەسەریدا، پەرداخی پڕ لە شرووبمان لەژوور سەری داناوە. ئەگەر بۆنیشی دێت، ئەوا لەبەر گەرمیی ئاگردانەکەیە."

یەک دوو دڵۆپ فرمێسکی ڕژاندە ناو ئەو مەنجەڵەی گۆشتی مەڕی تێدا

سوور دەکردەوە. سەرەتا بەگریانەکەیدا هەستم کرد زاوا ئەفەندی شەوانە ئەمی بردووەتە جێگەوە، بەڵام دواتر لە پای ئەم بۆچوونەم شەرمم بە خۆمدا هاتەوە. ئەستەر بێدەنگ و لە خۆبایی لە گۆشەیەکی ئاشپەزخانە دانیشتبوو. دوای قوتدانی ئەو شتەی لە دەمیدا دەیجوو، هەڵسایە سەرپێ.

گوتی: "شەکوورە شاد بکە، نرخی بزانە."

لە ناخی خۆمدا ئەو دەنگی عوودەم بیست کە یەکەم ڕۆژی گەڕانەوەم بۆ ئەستەنبوڵ بە کۆڵانەکاندا ڕۆیشتبووم و کەوتبووە بەرگوێ. ئاوازی عوودەکە، لە خەم زیاتر، ژیانی تێدا بوو. دواتریش، کاتێک مەلا ئەفەندی لە ژووری نیوە تاریکی شوێنی ڕاکشانی زاوا بە جلی نووستنەوە مارەی شەکوورەی لە من بڕی، سەدای ئەو ئاوازە لە ناخمدا بوو.

خەیرییە پێشتر بە چاوتروکاندنێک هەوای ژوورەکەی گۆڕیبوو، مۆمەکەشی بە باشی لە گۆشەیەکی تیشکبڕ شاردبووەوە، بۆیە مرۆڤ هەستی نەدەکرد زاوام بە جلی نووستنەوە نەخۆش نەبێت و لاشەیەکی بێگیان بێت. بەو جۆرە زاوام لە مارەبڕیندا سەرپەرشتیاری شەکوورە بوو. سەرتاشی دۆستم و پیرێکی فرەلێزانی گەڕەکیش گەواهیدەر بوون. پاش ئەوەی تەدارەکی مارەبڕین بە ئاوات خواستن، ئامۆژگاریی مەلا و نزا و پاڕانەوەی هەمووان بەکۆتا هات، پیاوێکی بەسالاچووی زۆرزان خەمی تەندروستیی زاوامی لەبەر بوو، لەوەدا بوو بەگومانەوە سەری بەلای ویدا وەربگێڕێت، بەڵام هەر ئەوەندەی مەلا مارەبڕینی بە ئەنجام گەیاند، من لە شوێنی خۆم ڕاپەڕیم، دەستی وشکەوەبووی زاوام لە دەست گرت و تا هێزم تێدابوو، نەڕاندم:

"هیچ خەمتان نەبێت، ئەزبەنی، زاوای شیرینم. هەموو شتێک دەکەم بۆ ئەوەی شەکوورە و منداڵەکانی سکیان تێر بێت، پشتیان قایم بێت و لە ئارامی و خۆشەویستیدا بژین."

دواییش وا خۆم نواند وەک ئەوەی زاوام بیەوێت لە پێخەوی نەخۆشیدا و لەسەر سەرین چەند شتێک بە گوێمدا بچرپێنێت. بەسەرنج و ڕێزەوە گوێم لە

دەمی نێـــزیک خـــســـتـــەوە و وەک چۆن ئێـــمـــەی لاوانی ڕێزدار تووشـی بەسـالآچوویـەکی بەڕێزی چاوەڕێی مـەرگ دەبـین و جۆری ئەوەی ئیکسـیـرمـان خـواردبێـتـەوە، بـەوپەڕی سـەرنجـەوە گـوێ دەگـرین بۆ یەک دوو ئامـۆژگـاریی بەنرخی ئەنجامی ژیانێکی تەواو، منیش بەو جۆرە هەر چاو و گوێیەکم کرد بە چوار و وام پێـشـان دا گـوێم بـۆ زاوام ڕاگـرتـبـێت. مـەلا ئەفـەندی و پیـاوە بەســالآچووەکــەی گــەڕەک، پێـــیـــان وا بوو زاوام لە نوێنی نەخــۆشـی و لە سـەرەمەرگدا ئامۆژگاریم دەکات، بۆیە بە نیگای خۆیان پێشانیـان دا بەڕێز و ڕازیبـوونەوە پێـشـوازییـان لە ڕاسـتگۆیی و گـوێگرتـنم لە غـەزوورم کـردووە. ئومێدەواریشم ئیدی کەس وا بیر نەکاتەوە من پەنجەم لە کوشتنی زاوامدا هەبێت.

بە مـێوانانی ناو ژوورم گوت پیاوە نەخـۆشـەکە دەیەوێت بـەتەنیـا بێت. بە چـاوتروکـــاندنێک ژووریـان چۆڵ کـــرد و بۆ خـــواردنی پـلاو و گـــۆشـــتـی سـوورەوەکراوی دەسـتکردی خـەیرییە (ئێسـتـا منیش بۆنی لاشـەکە و زیرە و جــاترەم لێ تێکەڵ دەبـوو)، چوونـە ژووری پیــاوان. منیش چوومــە هـەیوان، کـتومت وەک پیـاوێکی خـەمگین بەشـپرزەیی بە مـاڵی خـۆیدا بگـەڕێت، بە بێ هۆشی دەرگـای ژووری خـەیرییەم خسـتـە سـەرپشت، بێ ئاگا لـە خۆ چوومـە ژوورەوە و بێ گـــوێدانە ئـەو ژنانـەی بە چوونە ژوورەوەی پیـــاوێک بـۆ ناویـان سـەریان سوورمـابوو، بە نیگای شیرین بۆ شـەکوورەم ڕوانی. ئەویش بەبینینی من ناوچاوانی لە کامەرانیدا درەوشانەوە. پێم گوت:

"شـەکوورە، باوکت بانگت دەکات. مارەت بڕدرا، ئێستـا دەبێت دەستی مـاچ بکەیت."

چوار پێنج ژن لەوانەی شـەکوورە بۆ مـسـۆگـەرکـردنی ئاشکرایی زەمـاوەند دوایین سـات لە دوویانی ناردبوو، چەند کـچـێکی گـەنجیش کـە بەڕاسـتگۆیی نیگاکانیاندا دیار بـوو خزمی نێزیک بن، پەشۆکان و وا خـۆیان پێشان دا وەک ئەوەی بیـانەوێت ڕووی خــۆیان داپۆشن، بـەڵام تێـر و پڕ سـەیریان کـرد و لە

تەوقی سەرەوە تا نووکی منیان پێوا.

زۆر دواتر، مێوانەکان نانیان خوارد، گوێز، بادەم، باسووق و نوقڵی ئاکیدە(*) و مێخەکیان پەستایە دەمیان و هێشتا زۆر بەسەر نوێژی ئێوارەدا تێ نەپەڕیبوو، بڵاوەیان لێ کرد. فرمێسکەکانی شەکوورە تاوناتاوێ سەریان دەکرد و سەرەڕۆیی و شەڕی منداڵانیش لە ژووری ژنان، خۆشییان لەو ناوە هەڵگرتبوو؛ لە ناو ئێمەی پیاوانیش، من هیچ بەقسە و لاقرتێی مێوانەکان پێ نەکەنیم و نوقمبوونم لە بێدەنگییەکی خەمگیندا وا شی کرایەوە پەرۆشی نەخۆشیی غەزوورم بم.

ئەو شتەی لە ناو گشت ئەم چەرمەسەری و تەنگاوییە لە قوڵایی مێشکمدا چەسپیوە، ئەوەیە کاتێک پێش نان خواردن لەگەڵ شەکوورەدا بۆ ماچکردنی دەستی باوکی چووینە ژووری زاوام، لە تاقبوونەوەماندا سەرەتا بەڕێزێکی ڕاستەقینەوە دەستی سارد و وشکهەڵاتووی پیاوە مردووەکەمان ماچ کرد. دواتر کشاینە سووچێکی تاریکی ژورەوەوە و تێر و پڕ یەکترمان ڕامووسی. توانیبووم زمانی گەرموگوڕی ژنەکەم بینێمە ناو دەمم. زمانی، تامی نوقڵی ئاکیدەی دەدا، ئەو نوقڵەی بەردەوام منداڵان لە دەمی دەنێن.

(*) نوقڵی ئاکیدە: یەکێک بووە لە کۆنترین جۆرەکانی نوقل و شیرینیی سەردەمی عوسمانی.

٣٤

من شەکوورەم

دوای ڕۆیشتنی هەمووان، پاش ئەوەی دوایین میوانانی شایی خەمگینمان پێلاویان لە پێ کرد، ڕووی خۆیان داپۆشی، منداڵەکانیان دوایین دانە نوقڵی ئاکیدەیان نایە دەمیان و دایکانیان دایاننە پێش خۆیان و لە دەرگای حەوشە ئاودیو بوون، بێدەنگییەکی درێژ ئەو ناوەی داگرت. هەموومان لە حەوشە بووین و جگە لە باڵەفڕکەی چۆلەکەیەک کە لە دەولکەی نیوەپڕی قەراغ بیرەکە بە پارێزەوە ئاوی دەخواردەوە، هیچ دەنگێکی تر نەدەهاتە بەرگوێ. پەڕە کورتەکانی سەری ئەو مەلە لەبەر ڕۆشناییی ئاگردانەکە دەبریسکایەوە. پاش ئەوەی ئەویش لە تاریکیدا ون بوو، لە ناخمدا بەدەم ئازارەوە هەستم کرد باوکم لە ماڵە چۆڵەکەمان، ئەو ماڵەی پێ دەچێت ئاوێزانی تاریکی بێت، لەسەرەوە، لە پێخەودا بە مردوویی ڕاکشاوە.

دواتر، بە ئاوازێک کە ئۆرهان و شەوکەوت زۆر باش دەزانن لە کاتی ڕاگەیاندنی شتێکدا بەکاری دەهێنم، گوتم: "منداڵینە، ئاوە وەرنە ئێرە."

هاتن.

"لەمەودوا قەرە باوکتانە. دەستی ماچ بکەن."

بە بێدەنگی و بەڕێزەوە دەستیان ماچیان کرد. بە قەرەم گوت: "هەتیوە بێبەختەکانم لەبەر ئەوەی بێ باوک پێ گەیشتوون، نازانن چۆن گوێڕایەڵی باوک بن، بەدەم گوێگرتن لە قسەکانییەوە سەیری ناو چاوی بکەن و متمانەی پێ بکەن. بۆیە ئەگەر بێ ڕێزیت لە بەرامبەر بنوێنن، دڕندەیی، خاوی و ڕەفتاری منداڵانەیان لێ بوەشێتەوە، دەزانم سەرەتا دڵت فراوان دەبێت لە

ئاستیان و ئەم ڕەفتارانەیان دەبەخشیت بەوەی تەنانەت جارێکیش باوکی خۆیان نەدیوە، بیریان ناکەوێتەوە و بێ باوک پێ گەیشتوون."

شەوکەت گوتی: "من باوکم دێتەوە بیر."

گوتم: "ششش... گوێ بگرە. لەمەودوا قسەی قەرە بۆ ئێوە، لە سەرووی قسەی منیشەوەیە." ڕووم لە قەرە کرد و گوتم: "ئەگەر گوێیان لێت نەگرت و بێ ڕێزیان پێت کرد، بچووکترین ئاماژەی بێ ڕەوشتی، شوومی، بەدفەڕی و بێ ئەدەبیان لێ دەرکەوت، سەرەتا هۆشیاریان بکەرەوە، پاشان لێیان ببوورە." ئەو ساتە وشەی دارکارییم بەخەیاڵدا هات، بەڵام لێی پەژیوان بوومەوە. "جێی من لە دڵی تۆدا هەر کوێیەک بێت، دەبێت جێی ئەوانیش ئەوێ بێت."

قەرە گوتی: "شەکووره خاتوون، هەر تەنیا بۆ ئەوە نا ببم بە مێردت، بگرە بۆ ئەوەی ببم بە باوکی ئەم هەتیوە نازدارانەش، تۆم خواست."

"بیستتان؟"

خەیرییە لەلاوە گوتی: "پەروەردگارم، هەرگیز لە تیشکی خۆت بەسەرمانەوە کەم مەکەرەوە. خوایە بە میهرەبانی خۆت بمانپارێزە."

گوتم: "گوێتان لێ بوو، وا نییە؟ ئافەرین کوڕە جوانەکانم. مادام باوکتان هێندە خۆشتانی بوێت، ئەگەر ئێوە تەنانەت تاوێک بێ ویستی خۆشتان لە قسەی دەربچن، ئەو سەرەتا لێتان خۆش دەبێت."

قەرە گوتی: "دواتریش هەر لێیان خۆش دەبم."

گوتم: "بەڵام ئەگەر جاری سێیەمیش ئەمان شتێکیان کرد تۆ پێیانت گوتبێت مەیکەن... ئەو کاتە مافتان کوتەکە. حاڵی بوون؟ قەرەی تازە بابتان زۆر توندوتیژە. لە شەڕی غەزەبی خوا و لە پەرێشانترین و خراپترین ئەو شەڕانەی باوکی خوا لێخۆشبووتان نەیتوانی لێیان بگەڕێتەوە، گەڕاوەتەوە. باپیریان زۆر ڕووی پێتان داوە و فرە ئێوەی هەڵفڕاندووە. ئیدی باپیرتان گەلێک نەخۆشە."

شەوکەت گوتی: "من دەمەوێت بچم بۆ کن باپیرم."

"ئەگەر گوێڕایەڵ نەبن، قەرە جوان فێرتان دەکات چۆن تێهەڵدان لە بەهەشتەوە هاتووە. ئەو کاتە، ئیدی باپیرتان ناتوانێت لە دەستی قەرە ڕزگارتان بکات وەک ئەوەی لە دەستی من دەرتانی دەهێنا و دوورتانی دەخستەوە. ئەگەر دەتانەوێت خۆتان لە هەڵچوون و تووڕەییی باوکتان بپارێزن، ئیدی نابێت شەڕ بکەن، هەموو شتێک لە نێوان خۆتاندا دابەش دەکەن، نابێت درۆ بکەن، دوعای خۆتان دەکەن و ناخەون تا لەبەرکردن تەواو نەکەن، قسەی خراپ بە خەیرییە ناڵێن و گاڵتەی پێ ناکەن... حاڵی بوون؟"

قەرە چەمایەوە، پرِی دایە ئۆرهان و لە باوەشی کرد، بەڵام شەوکەت خۆی دوور ڕاگرت. لە ناخەوە ویستم لە ئامێزی بگرم و بگریم. هەتیوی داماو و خەمگینم، شەوکەتی بێکەس و بەستەزمانم، ئای شتێکی چەند جیاوازیت لەم دنیا گەورە و فراوانەدا. تاوێک هەستم کرد منداڵێکم، وەک شەوکەت منداڵێکی تاک و تەنیام لە دنیا، منداڵی و کلۆڵیی شەوکەت و منداڵیی خۆم لە ئەقڵمدا تێکەڵ بوون و مچورکێکم پێدا هات. کاتێک بیرم لە منداڵیی خۆم کردەوە، هاتەوە بیرم چۆن ئێستا ئۆرهان لە باوەشی قەرەدایە، منیش سەردەمانێک دەچوومە باوەشی باوکم، بەڵام بە پێچەوانەی ئۆرهانەوە کە بەشێوەیەکی کاتی وەک میوەیەکی ڕانەهاتوو بەداری خۆی بەوێوە هەڵواسرابوو، من بەشادمانی لە باوەشی باوکم دەمامەوە، زۆر بەخۆمەوە دەنووساند و وەک سەگ بۆنمان بە پێستی یەکترەوە دەکرد. هێندەی نەمابوو بدەمە پرمەی گریان، بەڵام خۆم ڕاگرت و بێ ئەوەی لە خەیاڵمدا بێت، گوتم:

"دەی بزانم، بە قەرە بڵێن بابە."

ئای شەوێکی چ سارد بوو! حەوشەی وماڵمان چەند بێدەنگ بوو! سەگەل زۆر لە دوورەوە بە دەرد و خەمەوە دەوەڕین. کەمێکی تریش کات تێ پەڕی، بێ ئەوەی هەست بکەین، بێدەنگی، وەک خونچەی تاریکی دەمی کردەوە و بڵاو بووەوە.

زۆر دواتر گوتم: "باشــه منداڵینه، بابچینه ژووریٚ بۆ ئەوەی هەمــوو پێکەوە لێرە سەرمامان نەبێت."

من و قــەرە وەک بــووک و زاوا لەبەر ترســانمـان لە بەتـەنیــا مــانەوەی دوای شـــایــی شـــەرممان دەکـــرد و دوودڵ بــووین، بـەڵام نەک هـەر من و ئـەو، بگـرە منداڵەکان و خـەیرییـە و هـەمـوومـان بەو شـەرمـەوە و وەک ئەوەی بچـینە مـاڵی تاریکی کـەسـێکی ترەوە، بە دوودڵی چووینـە ژوورەوە. لە ژووریٚ بۆنـی تەرمی باوکم دەهات، بەڵام لەوە نـەدەچوو کـەس هەسـتی پیٚ کـردبێت. کـاتێک بێدەنگ بە پلیکانەکانـدا سـەردەکـەوتین، ئەو سێبەرانەی ڕووناکی مۆمـەکانی دەسـتمان دروسـتـیــان دەکـردن و لە بنـمـیـچـەکـەیان دەدا، وەک هـەردەم دەخـوولانەوە و ئاوێزانی یەکتر دەبوون، جارێک گەورە دەبوونەوە و جـارێکیش بچـووک، بەڵام من پێم وا بوو جاری یەکەمە شتی وا ڕوو دەدات. کاتێک لەسـەرەوە، لە هەیوان پێڵاومان دادەکەند، شەوکەت گوتی:

"بەر لەوەی بنووم، دەستی باپیرم ماچ بکەم؟"

خـەیرییـە گـوتی: "پێش تۆزێک سـەیرم کـرد، تایەکی پیسی گـرتووە و حـاڵی زۆر خـراپە. جنۆکـە چووەتە لەشـییەوە و بەباشـی خـۆی قـایم کـردووە. ئاگری نەخۆشییەکەی سەرتاپای جـەستەی تەنیوە. بڕۆنە ژوورەکـەتان با جێگەتان بۆ ڕابخەم."

بگرە بـەدەم قـسـەکـانیـیـەوە کـردبوونیـە ژوورەوە. بـەدەم جـێگە ڕاخـسـتن، ســەرچەفکردنـەوە و لێــفــە بڵاوکـــردنەوە، دەســتی بۆ هـەر شــتــێک دەبرد بەشـێوەیەک باسـی دەکـرد وەک ئەوەی شـتێکی دانسـقـە و بیٚ وێنە بێت و وا دەدوا جـۆری ئەوەی هـەرکـەسێک ئەمـشـەو لەم ژوورە نیـوە سـاردە، لەسـەر ئەم سـەرچەفـە تازانە و لە ژێر ئەم لێـفـە گـەرمـانەی لە پەڕی باڵندە دروسـتکراودا بنوێت، وەک ئەوە وایە لە کۆشکی سوڵتان نووستبێت.

ئۆرهان لەسەر دەستشۆرەکەی دانیشتبوو. گوتی:

"خەیرییە، چیرۆکمان بۆ بگێڕەوە."

خەیرییە گوتی: "هەبوو نەبوو، سەردەمانێک پیاوێکی شین هەبوو. دۆستێکی ڕاستەقینەی جنۆکەشی هەبوو."

ئۆرهان گوتی: "پیاوەکە بۆچی شین بوو؟"

"خەیرییە، هەر نەبێت ئەمشەو چیرۆکێک مەگێڕەوە جنۆکە و پەری و خێوی تێدا بێت."

شەوکەت گوتی: "بۆچی نەیگێڕێتەوە؟ دایە، دوای خەوتنی ئێمە تۆ لە پێخەو دەردەچیت و دەچیتە کن باپیرم؟"

گوتم: "باپیرتان، خوا بیپارێزێت، زۆر نەخۆشە. بێگومان شەو دەچمە لای بۆ خزمەتکردنی. ئەدی دوایی مەگەر نایەمەوە ناو نوێنەکەمان!"

شەوکەت گوتی: "با خەیرییە بچێتە کن باپیرم. مەگەر خەیرییە بە شەوان خزمەتی باپیرم ناکات؟"

خەیرییە لە ئۆرهانی پرسی: "تەواو بوو؟" کاتێک قوونی ئۆرهانی بە پارچەیەک پەڕۆ پاک دەکردەوە، سەیرێکی ئەوەی ناو دەستشۆرەکەی کرد و وەک بڵێیت لەبەر بۆنەکەی نا، بگرە لەبەر ئەوەی پاشەڕۆکەی ئۆرهانی بەکەم دەزانی، چارەی دا بەیەکدا. نیوە بێ هۆشبوونێکی شیرینیش ڕووی ئۆرهانی داگرتبوو. گوتم: "خەیرییە، دەستشۆرەکە بەتاڵ بکە و بیهێنەوە. با شەوکەت شەو لە ژوور دەرنەچێت."

شەوکەت گوتی: "بۆچی بۆم نییە دەربچم؟ بۆچی نابێت خەیرییە چیرۆکێک بگێڕێتەوە جنۆکە و فریشتەی تێدا بێت؟"

ئۆرهان لە تاو ترس نا، زیاتر بەو گەشبینییە بێ ئەقڵانەیەی هەموو جارێک دوای گووکردن بە ڕوویەوە دەمبینی، گوتی: "چونکە ماڵەوە جنۆکەی تێدایە هەی بێ ئەقڵ."

"دایە، هەیە؟"

"ئەگەر لە ژووری دەربچن و بڵێن با سەیرێکی باپیرمان بکەین، ئەوا جنۆکە دەتاندۆزێتەوە."

شـەوکەت گـوتی: "قـەرە لە کـویّ جـێی خـۆی ڕادەخـات؟ ئـەمشـەو لە کـوی دەنوێت؟"

گوتم: "من نازانم. خەیرییە جێگەی بۆ ڕادەخات."

شەوکەوت گوتی: "دایە، تۆ دیسان لەگەڵ خۆماندا دەخەویت. وانییە؟"

"چەند جار بیڵێمەوە. وەک هەموو جارێک لای ئێوە دەنووم."

"هەتا هەتایە؟"

خـەیرییـە بە دەسـتـشـۆرەوە چووە دەرەوە. من نۆ نیگارەکـەی ترم لە دۆلاب، لەو شـــوێنەی لێم شـــاردبوونـەوە، دەرهێنا. بکوژی نامـــەرد دوایـین نیـگاری دزیبـوو، بەڵام دەسـتی لەمـانە نـەدابوو. نیـگارەکـانم لـەسـەر نـوێنەکـەم دانا، دانیـشتم و تێر و پڕ لەبەر ڕۆشنایی مۆم تەماشایانم کـرد بۆ ئەوەی لە ڕازی ناویان بگەم. ئەم نیگارانە شـتگەلێکی هێندە جوان بوون مرۆڤ دەیتوانی وەک بیرەوەرییـە لە بیرکـراوەکانی خـۆی سـەیریان بکات و لە تەمـاشـاکردنیـشدا نیگارەکان کتومت وەک نووسین لەگەڵ کەسی سەیرکەردا قسە دەکەن.

بەدەم سـەیرکـردنی نیگارەکانەوە، هۆشـم لای خـۆم نەمـابوو. ئۆرهـان سـەری نـابوو بـە لووتمەوە و بە بـۆنی خـۆشـی سـەریدا بۆم دەرکـەوت ئەویش سـەیری سووره ناوازە و بەگومـانەکە دەکات. وەک ئەوەی جاروبار دەمکرد، بـەخـەیاڵمدا هـات مـەمکم دەربهێنم و بێنمە دەمـی بۆ ئەوەی بیـمژێت. دواتر، ئەو کاتەی لە نیگاری مـەرگی ترسناکی بەردەمی ترسا و لە نێوان لێوە سوورەکانییـەوە بە شیرینی هەناسـەی دەدا، تاوێک ویستم بیخۆم.

"دەتخۆم، تێ گەیشتیت؟"

خۆی تەخت کرد و گوتی: "دایە، ئادەی ختووکەم بدە."

قیژاندم و گوتم: "هەستە لەوێ، هەستە هەی ئـاژەڵ." ئەمەم گوت و زللەیەکم تێ سرەواند، چونکە لەسـەر نیگارەکان پاڵکەوتبـوو. سـەیرم کـرد نیگارەکـان هیـچیـان لێ نەهاتووە، تـەنیا نیگاری ئەسپەکە نەبێت، لەبەر ئەوەی لەسـەرەوە بوو، کەمێک لۆچ بوو، بەڵام هەستی پێ نەدەکرا.

دوای ئەوەی خەیرییە بە دەستشۆری بەتاڵەوە گەڕایەوە، من نیگارەکانم کۆ کردەوە. لەوەدا بووم لە ژوورەکە دەربچم، شەوکەت بەشپرزەیی هاواری کرد:

"بۆ کوێ دایە، بۆ کوێ دەچیت؟"

"دێمەوە."

بە هەیواندا تێ پەڕیم، سارد و سڕ بوو. قەرە لە هەمان ئەو جێیە، لەو گۆشەیەی بەدرێژاییی چوار ڕۆژ لەگەڵ باوکم دادەنیشت و باسی نیگار و نەخش و ڕوانگەیان دەکرد، لە بەرامبەر نیمدەرە خاڵییەکەی باوکم دانیشتبوو. نیگارەکانم لەسەر کورسیی قورئان و نیمدەرەکە خستە بەردەمی. لەپڕ ژوورەکە لەبەر ڕۆشناییی مۆمدا پڕ بوو لە ڕەنگ؛ لە تیشکێک هەر دەتگوت تژەیە لە گەرمایی و زیندوویی سەرسووڕهێن؛ وەک ئەوە وابوو لەناکاو هەموو شتێک کەوتبێتە جووڵە.

بێدەنگ و بەڕێزەوە و بێ ئەوەی جووڵەمان لێوە بێت، ماوەیەکی درێژ تەماشای نیگارەکانمان کرد. ئەگەر کەمێکیش جوولابایین، ئەو هەوایەی لە ژوورەکەی بەرامبەرەوە دەهات و بۆنی مەرگی هەڵگرتبوو، مۆمەکەی دەلەراندەوە و بەمجۆرە وا دەهاتە بەرچاو وەک ئەوەی نیگارە پڕ لە ڕاز و نیازەکانی باوکم سەما بکەن. ئەرێ ئەم نیگارانە لەبەر ئەوەی بووبوونە هۆی کوشتنی باوکم، بەو جۆرە لە بەرچاوم گەورە بووبوونەوە؟ ئایا لەبەر نامۆیی ئەسپەکە، بێ وێنەیی ڕەنگە سوورەکە، نیگەرانیی دارەکە و خەمگینیی دوو عەبداڵەکە بوو وا من کەوتبوومە بەر کاریگەریی نیگارەکان، یاخۆ لە تاو ترسانم بوو لەو بکوژەی لە پێناویاندا باوکم و تەناتەت کەسانی تریشی کوشتبوو؟ دوای تاوێک، من و قەرە باش حاڵی بووین بێدەنگیی نێوانمان هێندەی نیگارەکان، لەوەشەوە سەرچاوە دەگرێت کە لە شەوی زەماوەندماندا پێکەوە بەجووتە لە ژوورێکداین. هەردووکمان ویستمان قسە بکەین.

گوتم: "سبەینێ دوای ئەوەی لە خەو هەڵساین، ئیدی دەبێت هەموو کەسێک بزانێت باوکی بەلەنگازم لە خەودا مردووە." تا چ ڕادەیەک ئەم قسانەم ڕاست

بوون؟ وەک بڵێیت وشەکانم لە ناخمەوە هەڵنەدەقولآن.

قەرە بەهەمان خۆپێشاندانی سەیرەوە گوتی: "سبەینێ هەموو شتێک باش دەبێت." ڕاستیی گوت، بەڵام بێ ئەوەی باوەڕی پێ هەبێت.

کاتێک بەئاستەم خۆی بزواند و ویستی لێم نێزیک بکەوێتەوە، لە ناخەوە ئارەزووم دەکرد باوەشی پێدا بکەم و وەک چۆن سەری منداڵەکانم دەگرم، سەری ویش بخەمە ناولەپی دەستەکانمەوە.

هەمان کات گوێم لێ بوو دەرگای ژووری باوکم کرایەوە و بەترس و واقوڕمانەوە لە شوێنی خۆم ڕاپەڕیم. غارم دا، دەرگام کردەوە و ڕوانیم: لەبەر ئەو ڕۆشنایییەی دزەی دەکردە هەیوانەکە، دەرگای ژووری بابم بە نیوەکراوەیی بینی و مچوڕکم پێدا هات. چوومە هەیوانی سارد و سڕ. لەبەر ئەوەی ئاگردانی ژووری باوکم هێشتا دەسووتا، ژوورەوە بۆنی تەرمی لێ دەهات. تۆ بڵێیت شەوکەت چووبێتە وێندەرێ، یاخۆ کەسێکی دی؟ تەرمی باوکم لەبەر تیشکی بەئاستەمی ئاگردان بە ئاسوودەیی بە جلی شەوەوە ڕاکشابوو. بیرم کەوتەوە هەندێک شەو بەر لەوەی بخەوێت، لەبەر ڕۆشناییی مۆم کتاب الروح-ی دەخوێندەوە و منیش پێم دەگوت: "شەوێکی بەخێر بابە گیان." لەسەرەخۆ پەرداخی لە دەستم وەردەگرت و دەیگوت: "خوا بەنیازی دڵی خۆت لەگەڵدا بکات جوانکیلەکەم." پاشان وەک سەردەمی منداڵی گۆنامی ماچ دەکرد و لە نێزیکەوە سەیری ناو چاوەکانمی دەکرد. سەیرێکی ڕووخساری ترسناکی باوکم کرد و ترسام. لە سەرێکەوە نەمدەویست تەماشای ڕووی ڕووی باوکم بکەم، بەڵام لە سەرێکی ترەوە، وەک ئەوەی ئیبلیس دنەم بدات، دەمویست ببینم ڕووخساری تا چ ڕادەیەک ترسناک بووە.

زۆر نەبوو بەترسەوە گەڕابوومەوە ژووری دەرگا شین و قەرە شاڵاوی بۆم هێنا. پاڵێکم پێوەی نا، بەڵام لەبەر تووڕەیی و هەڵچوون نەمدەزانی چ دەکەم. لەبەر تیشکی لەرزۆکی مۆمەکە یەکمان هێنا و برد، بەڵام ئەوەی کردمان، وەک بڵێیت هێنان و بردنێکی ڕاستەقینە نەبوو، بگرە لاساییکردنەوەی هێنان و بردن بوو. پێمان خۆش بوو بەریەکدی دەکەوتین و دەستمان لە باسک و ڕان و

سنگی یەکتر دەدا. شپرزەیی و شێواوی ئەقڵم لەو بارە دەروونییە دەچوو کە نیزامی لە شیرین و خەسرەودا باسی دەکات: ئەرێ کاتێک من کتومت وەک شیرین دەمگوت: "لێوم ماچ مەکە و ئازارم مەدە"، تۆ بڵێیت قەرەی خوێنەری زۆر باشی نیزامیی هەستی نەکردبێت من لە پشت ئەم وشانەمەوە "بیکە"م گوتووە؟

گوتم: "تا ئەو ئیبلیسە نەدۆزرێتەوە و بکوژی باوکم ئاشکرا نەبێت، لەگەڵتدا ناچمە هەمان جێگەوە."

وەک بڵێیت هەڵهاتبم، لە ژوورەکە دەرچووم و شەرمێک سەرتای جەستەمی داگرت، چونکە بە دەنگێکی زۆر بەرز قسەم کردبوو، دیار بوو ویستبووم دەنگم بگاتە خەیرییە و منداڵەکان، یان وەک ئەوەی بمەوێت باوکی داماوم و مێردی خوا لێخۆشبووشم کە مەگەر هەر خوا بزانێت جەستەی لە چ خاکێکی نامۆ لە مێژە بووە بە تۆز، گوێیان لە هاوارم بێت.

هەر هێندەی گەیشتمە کن منداڵان، ئۆرهان گوتی: "دایە، شەوکەت چووە هەیوان."

گوتم: "دەرچوویت؟" هەڵمەتم بۆی برد و ویستم زللەیەکی تێ بسرەوێنم.

شەوکەت خۆی هاویشتەی باوەشی خەیرییەوە و گوتی: "خەیرییە."

خەیرییە گوتی: "دەرنەچوو، تەواوی کات لە ژوورەوە بوو."

لەپڕ مچورکێکم پێدا هات و نەمتوانی سەیری ناو چاوانی بکەم. دەستبەجێ حاڵی بووم دوای ڕاگەیاندنی مردنی باوکم، منداڵەکان لەمەودوا بۆ خۆ ڕزگارکردن لە تووڕەیی و هەڵچوونی من، پەنا بۆ خەیرییە دەبەن و ڕازەکانی ئێمەی لەکن دەدرکێنن. ئەم کەنیزەکە ڕشکنەش سوود لەم هەلانە وەردەگرێت و دەسەڵاتی خۆیم بەسەردا دەسەپێنێت، کوشتنی باوکم بە ملی مندا دەهێنێت و سەرپەرشتیکردنی منداڵەکان دەکەوێتە دەستی حەسەن! دەیکات، بەڵێ! ئەم هەموو بێ ئابڕووییەی لەبەر ئەوەیە دەچووە جێگەی باوکمەوە. ئیدی بۆچی لێتان بشارمەوە؛ بێگومان ئەوەی دەکرد. بزەیەکی شیرینم بۆی کرد. پاشان شەوکەتم لە باوەش گرت و ماچم کرد.

ئۆرهان گوتی: "دەڵێم شەوکەت چووە دەرەوە بۆ هەیوان."

"بچنە جێگەوە و بمخەنە نێوان خۆتانەوە با چیرۆکی چەقەڵی بێ کلک و جنۆکەی ڕەشتان بۆ بگێڕمەوە."

شەوکەت گوتی: "بەڵام تۆ بە خەیرییەت گوت چیرۆکێک نەگێڕیتەوە باسی جنۆکەی تێدا بێت. بۆچی خەیرییە بۆی نییە ئەمشەو چیرۆک بگێڕێتەوە؟"

ئۆرهان گوتی: "ئایا بە شاری بێکەسانیشدا تێ دەپەڕن؟"

گوتم: "تێ دەپەڕن! هیچ منداڵێکی ئەو شارە دایک و باوکیان نابێت. خەیرییە تۆ بڕۆ خوارێ و جارێکی تر دەرگاکان تاقی بکەرەوە. ئێمە لە نیوەی چیرۆکدا خەو دەمانباتەوە."

ئۆرهان گوتی: "من خەو نامباتەوە."

شەوکەت گوتی: "قەرە ئەمشەو لە کوێ دەنوێت؟"

گوتم: "لە ژووری نیگارکێشان. دەی باش خۆتان بە دایکتانەوە بنووسێنن با لە لێفەکەدا گەرممان ببێتەوە. ئەم قاچە ڕچیوە هی کامتانە؟"

دوای ئەوەی دەستم بە گێڕانەوەی چیرۆک کرد، وەک هەموو جارێک دیسان یەکەم کەس ئۆرهان خەوی لێ کەوت و منیش دەنگی خۆم کز کرد. شەوکەت گوتی: "دوای ئەوەی من خەوم لێ دەکەوێت، تۆ لە جێگە دەرناچیت. وا نییە دایکە؟"

"دەرناچم."

بەڕاستیش نیازێکی لەو جۆرەم نەبوو. ڕاستییەکەی، دوای ئەوەی شەوکەت خەوی لێ کەوت، بەخەیاڵمدا هات چ کامەرانییەکە لە شەوی بووکێنیی شووی دووەممدا -سەرباری ئەوەی پیاوێکی کەشخە، ئاوەزیاو و ئارەزووداریش لە ژوورەوە بوو- لەپاڵ کوڕەکانم ڕاکشاوم: بەدەم ئەم بیرکردنەوانەوە خەویشم لێ کەوتبوو، بەڵام خەوەکەم ئاسوودە نەبوو. بەگوێرەی ئەوەی دواتر بیرم کەوتەوە، لەو جیهانە وەیشوومە و نائارامەی نێوان خەون و بێداریدا، سەرەتا لەگەڵ ڕۆحی هەڵچووی باوکم حسێبم کرد، دواتر لە خەیاڵی بکوژی نامەرد

هەڵهاتم، چونکە دەیویست منیش بۆ لای ئەو ڕۆحە بنێرێت، بەڵام بکوژەکە کردی بە تەقوهوڕ و هەرا و زەنایەکی لە ڕۆحی بابیشم ترسناکتر و لە کۆڵم نەدەبووەوە. لە خەونمدا بەردی گرتە ماڵمان و کێشای بە پەنجەرە و سەربان‌دا. دواتر بەردی گرتە دەرگا و بگرە پێم وا بوو بەزۆر پاڵیشی پێوەی دەنا. ئەو ڕۆحە خراپە، زەڕین، یان کڕووزانەوەی ئاژەڵێکی لە شێوەی گریاندا لە دوای خۆیەوە دەرکرد. من دەنگەکەم بۆ نەبرایەوە سەر دەنگی هیچ ئاژەڵێک و ترپەی لێدانی دڵم زیادی کرد.

بەدەم ئارەقەدەردانەوە هۆشیار بوومەوە. ئایا لە خەونمدا گوێم لەو دەنگە سەیرە بوو، یاخۆ بەڕاستی دەنگەکە لە ماڵەوە هات و منی بێدار کردەوە؟ لەبەر ئەوەی نەمتوانی تێ بگەم، خۆم نووساند بە منداڵەکانەوە، جووڵەم لە خۆم بڕی و کەوتمە چاوەڕێکردن. دەمویست خۆم قایل بکەم بەوەی لە خەونمدا گوێم لە دەنگەکان بووە، بەڵام دیسان هەمان ناڵینم بیست. ئەو ساتە شتێکی گەورە کەوتە حەوشەوە و زرمەی لێ هەڵسا. ئەرێ ئەویش بەرد بوو؟

زراوم تۆقی. بەڵام یەکسەر لەوە خراپتریش ڕووی دا: دەنگی تەقوهوڕ لە ماڵەوە دەهاتە بەرگوێم. خەیرییە لە کوێیە، قەرە لە کام ژوور نووستوە، لاشەی باوکی بەستەزمانم چۆنە؟ خوایە هەر خۆت بمانپارێزیت. منداڵەکان وەک بەرخ نووستبوون.

ئەگەر پێش شووکردنەوەم بوایە، لە جێ هەڵدەسام، وەک پیاوی ماڵەوە بۆ دەستگرتن بەسەر دۆخەکەدا هەوڵم دەدا ترسی خۆم بڕەوێنمەوە و بەگژ جنۆکە و ڕۆحەکاندا دەچوومەوە. بەڵام ئێستا تەنیا خۆم گرمۆڵە کردووە و باوەشم بە منداڵەکاندا کردووە. دەتگوت ئەم دنیایە کەسێکی تێدا نییە و کەسیش بەهانای خۆم و منداڵەکانمەوە نایەت. لە چاوەڕوانی خراپەیەکدا مامەوە و لە خوا پاڕامەوە. دەرگای حەوشە بوو، وا نییە؟ بەڵێ.

لەپڕ و بێ ئەوەی خۆشم بیرم لێ کردبێتەوە چ دەکەم، هەڵسام، سەربەرگم لەبەر کرد و تێم تەقاند.

لەسەر پلیکانەکان بەچرپە گوتم: "قەرە!"

شتێکم کردبووە نووکی پێمەوە و بۆ خوارێ دادەبەزیم. ئەو مۆمەی لە چاولێکنانێکدا بە پشکۆی ئاگردان دامگیرساندبوو، هەر ئەوەندەی گەیشتمە بەردەلانەکە، کوژایەوە. بایەکی بەهێز هەڵی کردبوو، بەڵام ئاسمان ڕوون بوو؛ دوای ئەوەی چاوم ڕاهات، بینیم تریفەی نیوەمانگ حەوشەی بەتەواوی ڕووناک کردبووەوە. پەروەردگارم، دەرگای حەوشە لەسەرپشت بوو. لەو سەرمایە بەدەم هەڵلەرزینەوە مامەوە.

بۆچی چەقۆیەکم لەگەڵ خۆم هەڵنەگرتبوو؟ بگرە مۆمدان، یان پارچە تەختەیەکیشم بەدەستەوە نەبوو. لەپڕ لە تاریکیدا دیم دەرگای حەوشە لە خۆیەوە جوولا، زۆر دواتر، وەک بڵێیت دوای ڕاوەستانی دەرگاکە، گوێم لە جیرەی بوو. دێتەوە بیرم بەخۆمم گوت دەڵێیت لە خەونمدایە. بەڵام هۆشم لای خۆم بوو، دەمزانی لە حەوشە دەڕۆم بە ڕێوە.

کاتێک لە ماڵەوە، پێم وا بێت لای خوارەوەی سەربانەکە بوو، گوێم لە خشپەیەک بوو، حاڵی بووم ڕۆحی باوکی داماوم لە دەرچوون لە جەستەی، دژواری دەچێژێت. هەستکردنم بەوەی ڕۆحی باوکم ئازار دەچێژێت، هەمان کات منی نوقمی ئێش کرد و ئاسوودەشمی کرد. بەخۆم گوت ئەگەر هۆکاری ئەم هەمووو تەقوهوڕ و خشپەیە باوکم بێت، کەواتە لەمەوە بەڵایەک بۆ من نایەت. لەلایەکی دی، ئازاری ڕۆحی باوکم کە پەلەقاژەی بوو هەرچی زووترە دەربچێت و بەتەنیا بۆ ئاسمان بەرز بێتەوە، خەفەتێکی بێئەندازەی دامێ و لە خوا پاڕامەوە هاوکاری باوکی شیرینم بکات. بیرم کردەوە ڕۆحی باوکم هەر من نا، منداڵەکانیش دەپارێزێت و ئەمەش فێنکاییەکی بە دڵمدا گێڕا. ئەگەر شای دێوانیش لە پشت دەرگای حەوشەوە بێت و خۆی ئامادە بکات خراپەم بەرامبەر بکات، با لە ڕۆحی ئۆقرە لێبڕاوی باوکم بترسێت.

ڕێک لەو ساتەدا خەمێکم لێ نیشت و گوتم تۆ بڵێیت ئەو شتەی ئۆقرەی لە باوکم بڕوە، قەرە بێت؟ ئایا باوکم خەریکە خراپەیەک بەرامبەر قەرە دەکات؟ ئەدی قەرە لە کوێیە؟ هەمان کات کەمێک لەودیو دەرگای حەوشەوە، لە کۆڵان قەرەم دی و لە شوێنی خۆم وشک بووم. لەگەڵ کەسێکدا قسەی دەکرد.

هەستم کرد کەسێک لە پشت دارەکانی ناو باخچەی خاڵیی ئەوبەری ڕێگە قسەی بۆ قەرە دەکرد. بۆم دەرکەوت خاوەنی ئەو ناڵینەی پێش کەمێک لە پێخەوەکەمدا گوێم لێ بوو، ئەم کەسە بوو. دەمودەستیش حاڵی بووم حەسەنە. جۆرێک لە پاڕانەوە و گریان لە دەنگیدا هەبوو، بەڵام لە ئاوازێکی هەڕەشە ئامێزیش بێ بەش نەبوو. لە دوورەوە گوێم بۆیان ڕاگرت. لەو شەوە بێدەنگەدا کەوتبوونە سافکردنی حسێبی نێوان خۆیان.

هەمان کات حاڵیش بووم خۆم و منداڵەکانم لە ژیاندا تاک و تەنیا ماوینەتەوە. وا بیرم دەکردەوە من قەرەم خۆش دەوێت، ڕاستییەکەی، تەنیا دەمویست خۆشم بوێت، چونکە لە دەنگی خەمگینی حەسەن و لە ئازارەکانیدا شتێک هەبوو دڵی منی داخ دەکرد و یەکسەریش لێی تێ گەیشتم.

دەیگوت: "سبەینێ قازی، یەنیچەرە و گەواهیدەر دەهێنم سوێند بخۆن کاکم زیندووە و هێشتا لە چیاکانی عەجەم شەڕ دەکات. مارەبڕینەکەتان ڕەوا نییە. ئێوە لە ژووری زینا دەکەن."

قەرە گوتی: "شەکوورە ژنی تۆ نەبوو، هاوسەری کاکی خوا لێخۆشبووت بوو."

حەسەن بەبڕوا بە خۆبوونەوە گوتی: "کاکم زیندووە. گەواهیدەر هەن دیویانە."

"لەبەر ئەوەی چوار ساڵە لە شەڕ نەگەڕاوەتەوە، ئەم بەیانییە قازیی ئوێسکودار ئەوی لە شەکوورە جیا کردەوە. ئەگەر زیندووە، با گەواهیدەرانت پێی بڵێن ئیدی جیا کراوەتەوە."

حەسەن گوتی: "تا مانگێک تێ نەپەڕێت، شەکوورە ناتوانێت شوو بکاتەوە. ئەمە دژی ئاین و قورئانی پیرۆزە. باوکی شەکوورە چۆن بەم ڕیسواییە ڕازی بوو؟"

قەرە گوتی: "زاوا ئەفەندی زۆر نەخۆشە. لەسەر جێی مردنە... مارەبڕینیش بەدەستووری قازی بووە."

حەسەن گوتی: "پێکەوە ژەهرتان دەرخواردی زاوات دا و ئەم کارەشتان

بەدەستی خەیرییە ئەنجام دا. وا نییە؟"

"غەزوورم خەمی ڕەفتارەکانی تۆیەتی لە بەرامبەر شەکوورە. ئەگەر کاکت بەڕاستی زیندوو بێت، ئەویش دەتوانێت لە بەدڕەوشتی و ڕەفتاری خراپت بپێچێتەوە."

حەسەن گوتی: "سەرلەبەری درۆیە. ئەمانە بیانووی دەستکردی شەکوورەن بۆ هەڵهاتن لە ماڵ."

لە ماڵەوە دەنگی قیژەیەک هات؛ ئەوەی دەیقیژاند، خەیرییە بوو. دواتر شەوکەتیش هاواری لێ بەرز بووەوە؛ بەسەریەکدا دەیانقیژاند. منیش بەخۆم نەبوو بەترسەوە قیژاندم و بێ ئەوەی بزانم چ دەکەم، غارم دا بۆ ماڵەوە.

شەوکەت بە ڕاکردن بە پلیکانەکاندا هاتە خوارێ و دەرپەڕییە حەوشە. هاواری کرد: "باپیرم سارد و سڕە وەک بەفر. باپیرم مردووە."

پڕمان لەیەک دا و لە باوەشم گرت. خەیرییە هێشتا دەیقیژاند. قەرە و حەسەنیش ئەو قیژەیە و گشت شتەکانی تریان بیستبوو.

ئەمجار شەکەوت گوتی: "دایە، باپیرمیان کوشتووە."

هەمووان ئەمەیان بیست. بیرم کردەوە تۆ بڵێیت حەسەنیش بیستبێتی؟ خۆم بەباشی لە شەوکەت ئالاند. بێ ئەوەی شپرزە بم، دامە پێش بۆ ماڵەوە. خەیرییە لەسەر پلیکانەکان ڕاوەستابوو، باسی ئەوەی دەگێڕایەوە چۆن منداڵەکە لە خەو هەڵساوە و بە موخەنەتی تێی تەقاندووە.

شەوکەت گوتی: "دایە، مەگەر نەتگوت بەجێمان ناهێڵێت؟" دەستی کرد بەگریان.

هۆشم لەکن قەرە بوو. لەوێ، لە شیپانەی دەرگای حەوشەدا ڕاوەستابوو. لەبەر ئەوەی هۆشی لەکن حەسەن بوو، نەیدەتوانی دەرگا پێوە بدات. ڕوومەتی شەوکەتم ماچ کرد، بەتوندی بەخۆمەوە نووساند، بۆنی گەردنیم کرد، هێورم کردەوە و خستمە باوەشی خەیرییەوە. بەچرپە گوتم: "خەیرییە، هەردووکتان بچنە سەرێ."

چوونە سـەرێ. گـەڕامـەوە بۆ لای دەرگـای حـەوشـە. پێم وا بوو حـەسـەن ناتوانێت لەم شـوێنـەوە، چەند هەنگاوێک لە پشت دەرگـاوە بمبـینێت. ئـایا لە باخـچەی تاریکی ئەوبەرەوە چووبووە پشـت دارەکانی ناو تاریکاییی کۆڵانەوە؟ بەڵام منی دەبینی و کـاتێک قسـەی دەکرد، ڕووی قسـەی لە منیش بوو. ئەوەی منی پەست دەکرد، ئەوە نەبوو لە تاریکیدا قـسـە لەگـەڵ کەسـێکدا بکەیت و ڕووخسـاری نەبینیت؛ ڕاستییەکەی، تا زیاتر من، ئێمەی تاوانبـار دەکرد، من مافم دەدایێ، وەک ئەوەی باوکیشم جاروبار دەیدا بە بەرگوێمدا، بۆم دەرکەوت هەمـوو کـاتێک ناڕاست و تـاوانبـار بـووم، کـاتێکیش بەئازارەوە پەیم بەوە برد عـاشـقی کابرای خـاوەن ئەم قسانە بووم، دەهری تر بووم. پەروەردگـارم، هەر خۆت فریام بکەوە. مەگەر ئەڤین لەبری گەیشـتن بە ئازارچێشتنی ختوخۆڕایی، ڕێگەیەکی باش نییە بۆ گەیشـتن بە تۆ؟

حەسـەن گوتی تۆ و قەرە یەکتان گرتـووە و باوکتـان کوشـتـووە. گوتی گـوێی لە قسـەی منداڵەکە بووە، هەمـوو شـتێک وەک ڕۆژی ڕوون ئاشکرایە و ئەوەی ئێمـە کـردوومانە، تـاوانێکی دۆزەخـییـە. دەیگوت سـبـەینێ دەچێتـە کن قـازی و گـشت شـتـێکی بۆ دەگـێـڕێتـەوە. ئەگـەر من بێ تاوان بم و دەسـتم بە خـوێنی باوکم سـوور نەبێت، ئەوا مـن و منداڵان دەباتـەوە مـاڵەوە و تا کـاکـی لە شـەڕ دەگەڕێتـەوە، باوکایەتیمان دەکـات. ئەگەر تاوانباریش بم، ئەوا پیـاوێک لە شەڕ بێت، ئامادە بێت خوێنی خۆی ببەخشێت و لەملاوە ژنەکەی بێ بەزەییانە لێی جـیـا بێـتـەوە، ئەوا ئەو ژنە شـایەنی هەمـوو سـزایەکـە. دوای ئەوەی ئێـمـە لەسەرەخۆ گوێمان لەم قسانە گرت، لەپڕ خامۆشییەک باڵی بەسەر دارەکاندا کێشا.

حەسەن بە هەڵوێستێکی تەواو جیاوازەوە گوتی: "ئەگەر ئێستا بە ئارەزووی خۆت بگەڕێیتـەوە مـاڵی مـێردی ڕاسـتـەقینەت و منداڵەکـان هەڵبگریت و بێ ئەوەی کـەس چـاوی پێوە بێت، نـەرم نەرم و بێدەنگ بۆ مـاڵ بگەڕێیتـەوە، ئەوا منیش نەخشـەی ئەم زەماوەندە ساختەیە، ئەوەی ئەم ئێوارەیە لێرە بیستم، ئەو تاوانەی ئەنجامـتان داوە و هەمـوو شـتێک لـە بیر دەکـەم و لە گشت شتێکتـان

خۆش دەبم. شەکووره، من تۆ بەددان بەخۆداگرتنەوە چاوەڕێی گەڕانەوەی کاکم دەکەین لە شەڕ و هیچی تر."

ئەریّ سەرخۆش بوو؟ شتێکی منداڵانە لە دەنگیدا هەبوو، خەمی ئەوەم بوو ئەو داخوازەی لە بەردەم مێردم لێم دەکات، ببێتە هۆی سەر تیاچوونی.

لە نێوان دارەکانەوە بانگی کرد و گوتی: "تێ دەگەیت؟"

بەتەواوی نەمدەتوانی بزانم لە کوێی تاریکییەکەدایە. ئەی پەروەردگارم، فریای ئێمەی بەندەی گوناهکارت بکەوە.

"شەکووره، دەزانم چونکە ناتوانیت لەگەڵ بکوژی باوکتدا لە ژێر هەمان بنمیچ بژیت."

تاوێک بەخەیاڵمدا هات دوور نییە ئەو باوکمی کوشتبێت و ئێستاش قەشمەریمان پێ بکات. ئەم حەسەنە ئیبلیسێک بوو بۆ خۆی، بەڵام لەوانەیشە بەهەڵەدا چووبم.

قەرە ڕووە و تاریکیی گوتی: "گوێ بگرە حەسەن ئەفەندی، غەزوورم کوژراوە، ئەمە ڕاستە. نامەردێکی نارەسەن کوشتوویەتی."

حەسەن گوتی: "پێش زەماوەندەکە کوژرا، وا نییە؟ بۆیە کوشتتان چونکە دژی ئەم نەخشەی زەماوەندە، تەڵاقدانی هەڵبەستراو، گەواهیدەرانی درۆزن و فرت و فێڵەکانتان بوو. خۆ ئەگەر قەرەی بە پیاو بزانیبایە، چەندین ساڵ لەمەوبەر کچی خۆی دەدایێ، نەک ئەورۆ."

لەبەر ئەوەی چەندین ساڵ لەگەڵ پیاوی خوا لێخۆشبووم و ئێمەدا ژیابوو، هێندەی خۆمان ڕابردوومانی دەزانی. لەوەش خراپتر، هەر شتێک لەوانەی خۆم و مێردم لە ماڵ باسمان کردبوو، پاشان لە بیرمان کردبوو، و نەماندەویست بێتەوە یادمان، حەسەن لە حەژمەت ئیرەییی ئەڤین بەورد و درشتییەو بیری دەکەوتەوە. بەدرێژاییی ساڵان بیرەوەریی زۆرمان لەگەڵ وی و کاکیدا هەبوو، دەترسام ئێستا حەسەن هەڵیان بڕێژێت و منیش هەست بکەم قەرە چەند نامۆ و نوێ و دوورە.

قەرە گوتی: "گومانمان هەیە تۆ غەزوورمت کوشتبێت."

"ئێوە خۆتان بۆ ئەوەی ڕێی زەماوەندتان بۆ تەخت بێت، کوشتووتانە. ئەمە ئاشکرایە. هەرچی منم، هیچ هۆیەکم نییە بۆ کوشتنی."

قەرە گوتی: "بۆیە کوشتت تا ئێمە زەماوەند نەکەین. هەر ئەوەندەی بیستت مۆڵەتی داوە شەکوورە تەلاق وەربگرێت و شوو بە من بکات، ئەقڵی خۆت لە دەست دا. ئاشکرایە تۆ لە زاوا ئەفەندی بەداخ بوویت، چونکە زاتی خستبووە بەر شەکوورە تا بۆ ماڵە باوان بگەڕێتەوە. دەتویست تۆڵەی ئەوەی لێ بکەیتەوە. دەتزانی تا ئەو لە ژیاندا بێت، بەهیچ جۆرێک شەکوورەت دەستگیر نابێت."

حەسەن بە پێداگرتنەوە گوتی: "درێژەی مەدەیێ، من گوێ لەم قسانە ناگرم. ئێرە زۆر ساردە. هەتا بەردم هاویشت و سەرنجی ئێوەم ڕاکێشا، لێرە ڕەق بوومەوە. ئەرێ ئەوە هیچ گوێتان لێ نەبوو؟"

من گوتم: "قەرە لە ژوورێ سەیری نیگارەکانی باوکمی دەکرد."

لە خۆمم پرسی تۆ بڵێیت بە گوتنی ئەم قسەیە کارێکی چەوتم کردبێت؟

حەسەن بەو خۆپێشاندانە دەستکردەی من کە بێ ویستی خۆم جاروبار لەگەڵ قەرەدا پێی دەدویم، قسەی کرد: "شەکوورە خاتوون، تۆ ئەگەر وەک ژنی کاکم دەستی منداڵەکان بگریت و بگەڕێیتەوە بۆ ماڵی ئەو ئەفسەری سوارە قارەمانەی هێشتا بەپێی شەرع مێردتە، ئەوا باشترین کار دەکەیت."

وەک ئەوەی بەناو شەودا بچرپێنم، گوتم: "نا، نا، حەسەن، نا."

"کەواتە لێپرسراویم بەرامبەر کاکم و پەیوەستبوونم پێوەی، لەسەرمی پێویست دەکات سبەی زوو بچمە کن قازی و ئەوەی لێرە بیستوومە، بۆی بگێڕمەوە، چونکە دەزانم دواتر حسێبم لێ دەخوازرێت."

قەرە گوتی: "ئاشکرایە حسێبت لێ دەخوازرێت. ئەو کاتەی تۆ دەچیتە لای قازی، منیش ئەم بەیانییە ڕای دەگەیەنم تۆ زاوای ئەفەندیی بەندەی خۆشەویستی سوڵتانمانت کوشتووە."

حەسەن بەئارامی گوتی: "باشە، وا بڵێ."

قیژاندم و هاوارم کرد: "هەردووکتان ئەشکەنجە دەدرێن! مەچنە کن قازی و چاوەڕێ بکەن. هەموو شتێک ڕوون دەبێتەوە."

حەسەن گوتی: "باکم لە ئەشکەنجە نییە. دوو جار ئەشکەنجە دراوم و هەردوو جاریش بەچاوی خۆم دیتم تەنیا بە ئەشکەنجەدان تاوانبار لە بێ تاوان جیا دەکرێتەوە. ئەوانەی بووختان دەکەن با لە ئەشکەنجە بترسن. من باسی کتێب و نیگارەکانی زاوا ئەفەندیی داماو بۆ قازی، گەورەی یەنیچەرە و شیخ الإسلام-یش دەگێڕمەوە. هەموو کەسێک باسی ئەو نیگارانە دەکات. چییان تێدایە؟"

قەرە گوتی: "هیچیان تێدا نییە."

"کەواتە هەر ئێستا تەماشایانت کردووە."

"زاوا ئەفەندی داوای کرد من کتێبەکە تەواو بکەم."

"باشە. خوا مەیلی لێ بێت پێکەوە ئەشکەنجە دەدرێین."

هەردووکیان بێدەنگ بوون. دواتر لە باخچە خاڵییەکەوە گوێمان لە دەنگی پێ بوو. ئایا دەڕۆیشت، یان لە ئێمە نێزیک دەکەوتەوە؟ نە توانیمان بیبینین و نە زانیشمان چی کرد. ماندووبوونێکی بێ هۆ بوو ئەگەر بەو شەوە ئەنگوستەچاوە بەناو دڕکەزی، گژ و گیا و تووترکی ئەوسەری باخچەکەدا ڕۆیشتبێت. ئەگەر بەناو دارەکاندا تێ پەڕیبایە و لە بەردەم ئێمەشەوە پێچی بکردباوە، هەر نەماندەبینی، بەڵام گوێمان لە هیچ دەنگی هەنگاوێک نەبوو لە ئێمە نێزیک بکەوێتەوە. لەپڕ هاوارم کرد: "حەسەن!" بەڵام دەنگی لێوە نەهات.

قەرە گوتی: "بێدەنگ بە."

هەردووکمان لە تاو سەرما هەڵدەلەرزین. زۆر نەماینەوە، دەرگاکانمان بەباشی کلۆم دا و چووینە ژوورەوە. منداڵان پێخەوەکەیان گەرم داهێنابوو. پێش ئەوەی خۆم بخزێنمە پەنایانەوە، جارێکی تریش سەیری باوکم کرد. قەرەش بەدیار نیگارەکانەوە دانیشت.

٣٥

مـن ئـەسـپم

بە ڕاوەستانی ئاسوودە و ئارامی ئێستامدا مەڕوانن، ڕاستییەکەی، چەندین سەدەیە من غار دەدەم. دەشتەکان تەی دەکەم، دەچمە شەڕەوە، کچی خەمگینی پادشاکان دەگوازمەوە، بە شوویان دەدەم و لە بەسەرهاتەوە بۆ مێژوو، لە مێژووەوە بۆ ئەفسانە، لە کتێبەوە بۆ کتێب، پەڕە بەپەڕە غارم پێ دەدرێت. هەڵبەتە لەبەر ئەوەی لەو گشت بەسەرهات، چیرۆک و ئەو هەموو کتێب و شەڕەدا بەشدار بووم، هاوڕایی قارەمانانی لە بەزین نەهاتوو و ئەڤیندارانی ئەفسانەیی و لەشکرە خەیاڵییەکانم کردووە و لەگەڵ سوڵتانە سەرکەوتووەکانمان لەم شەڕەوە بۆ ئەو شەڕ غارم داوە، فرە، هەر زۆر فرە نیگارم کێشراوە.

هەستێکی چۆنە هێندە زۆر نیگارت بکێشرێت؟

بێگومان شانازیی پێوە دەکەم، بەڵام دەشپرسم داخۆ ئەوەی بەردەوام نیگاری دەکێشرێت، منم؟ لەم نیگارانەشەوە ئاشکرا دەبێت شێوەی من لە سەری هەرکەسێکدا شتێکی ترە. بەدڵنیایی هەست دەکەم سەربارى ئەوەش، تایبەتمەندییەکی هاوبەش و یەکبوونێک لە نێوان نیگارەکاندا هەیە.

لە ڕابردوودا برادەرانی نیگارکێش گێڕایانەوە و منیش گوێم پێوە بوو: پادشای گاورانی فەرەنگ بیر دەکاتەوە کچی دۆقی ڤینیسیا بخوازێت. بڕیاری خواستنی دابوو، بەڵام ئەی ئەگەر یارۆی ڤینیسایی خۆی هەژار و کچەکەی ناشیرین بێت؟ بە لێهاتووترین نیگارکێشی خۆی دەڵێت برۆ نیگاری کچ و ماڵ و موڵک و شتومەکی دۆقی ڤینسیام بۆ بکێشە. ڤینیسیاییەکان نازانن

نامـەحـرەم چییـە: بەوەوە ناوەستن تـەنیـا کـچـەکـانیـان بخـەنە بەردەسـتی نیگارکێش، بگرە دەرگای گەوڕی مـاین و کۆشک و سـەراکانیشی بۆ دەخـەنە سـەرپشت. نیگـارکێـشی هونەربازیش نیگاری کـچـە و ئەسـپـەکـە بەجـۆرێک دەکێشێت هەر هێندەی چاوت پێ کەوت، بیناسیتەوە. کاتێک پادشای فەرەنگ لە حـەوشـەی کۆشک تەماشـای نیگارەکانی لە ڤـینیسیـاوە هـاتوو دەکات بۆ ئەوەی بڕیار بـدات کچە بخـوازێت، یان چ بکات، ئەسـپـەکەی دەکەوێتـە سـەر هەوەس، هەوڵ دەدات سـواری کـۆڵی مـاینی جـوانی ناو نیگـارەکە بێت و لێی بپەڕێت. ئەم ئاژەڵە فێ لێـهاتووە بە ئامێـرە زلەکەی خـۆی چوارچێوەی نیگار لەتوپەت دەکات و مەیتەرەکان بەدژواری بۆیان جڵەو دەکرێت.

دەڵێن: ئەو شتەی کەڵەئەسپی پادشای فەرەنگی هار کردووە، جوانیی ماینە ڤینیسیـاییـیەکـە نییـە -بۆ جوانی، جـوان بـوو-، بگرە ئەوە بووە مـاینێک بە نموونە وەرگیـرابوو، کتومـتیش وەک خـۆی نیگاری کـێشـرابوو. ئێسـتـا ئایا تاوانە ئەگــەر نیگاری مــاینێکی لەو جـۆرە وەک ئـەوەی نیگاری مــاینێکی ڕاسـتەقینە بێت، بکێشـرێت؟ لەم دۆخـەی ئێسـتادا، وەک دەبیـن جیاوازییـەکی ئەوتۆم لەگەڵ نیگاری ئەسپەکانی تردا نییە.

ڕاسـتییەکەی، ئەوانەی سـەرنج لە جوانیی ناوتەنگم، درێژیی لاقـەکانم و لە خـۆباییـبـوونی ئێـسـتـام بـدەن، جیـاوازیی مـنیـان بـۆ دەردەکـەوێت. بەڵام ئەم جـوانییانە ئامـاژە نین بۆ من وەک ئەسپ، بگرە هێمـان بۆ جیـاوازیی هونەری ئەو نیگارکـێـشـەی نیگاری منی کـێـشـاوە. هەمـووتان دەزانـن لە ڕاسـتـیـدا ئەسـپێک نیـیـە کـتومت لە من بـچێت. من تەنیـا نیگاری ئـەسـپی خـەیاڵی ناو سـەری نیگارکێشم.

تەماشـام دەکەن و دەڵێن: ئەسـپێکی چ جوانە! ئەوانە لە ڕاستیدا سـتایشی نیگارکێش دەکەن، نەک من. ئەمە بەمەرجێک، هەر ئەسپێک لەوی تر جیاوازە و پێویسـتە بەر لە گشت کـەسێک، نیگارکێش بەم شتـە بزانێت. وەرن بڕوانن، هەرامـەی هیچ کـەڵەئەسـپێک لە هی ئەوی تر ناچێت. مـەترسن، دەتوانن زۆر بەباشی لە نێزیکەوە سـەیری بکەن و تەنانـەت بینێنە دەسـتی خـۆشتـان. ئەم

ئامێرە بێچاوێنییەی من بیچم و چرچ و لۆچی تایبەت بەخۆی هەیە.

ئێمەی ئەسپ، لە کاتێکدا هەریەکەمان جیاواز لەوی تر لە دەستی خوای مەزن و گەورەترین شێوەساز هاتووینەتە دەرێ، ئیدی بۆچی دەستەی نیگارکێشان لەبەر نیگارمان دەکێشێن؟ بۆچی بێ ئەوەی ئاوڕ لە ئێمە بدەنەوە، هەزاران، دەیان هەزار نیگاری ئەسپ دەکێشن و خۆیانی پێوە با دەدەن؟ دیارە لەبەر ئەوەی نیگاری جیهانی بەر نیگای خوا دەکێشن، نەک ئەو جیهانەی خۆیان دەیبینین. ئایا ئەمە، تۆبە خوایە، هاوبەش پەیداکردن بۆ خوا و واتای ئەوە نییە بڵێیت ئەوەی خوا دەیکات، منیش دەتوانم بیکەم؟ ئەوانەی بە بینینی چاوەکانیان قایل نابن و نیگاری ئەسپی ناو خەیاڵیان لە ڕووانەگەی ئەوەوە -ئەمە ئەسپی بەر نیگای خوایە-، هەزاران جار دەکێشن و ئەوانەی لافی ئەوە لێ دەدەن گوایە وەستایانی نیگارکێشی کوێر باشترین نیگاری ئەسپ لەبەر دەکێشن، ئایا بێ ئاینی و پێشبڕکێ لەگەڵ خوادا ناکەن؟

شێوازی نوێی وەستایانی نیگارکێشی فەرەنگ بێ ئاینی نییە، تەواو بە پێچەوانەوە، گونجاوترین شتە لەگەڵ ئاینی ئێمەدا. دەستم دامێنتان، برایانی ئەرزەڕووریم بەهەڵە لێم حاڵی نەبن: هەرگیز خۆشیم بەوەدا نایەت کاتێک گاورانی فەرەنگ بێ ئەوەی بزانن حەرام چییە، ژنانیان بە ئاشکرا و بەنیوە ڕووتی دەگەڕێنن؛ لە چێژی قاوە و کوڕی لووس و جوان تێ ناگەن؛ پیاوانیان بێ ڕیش و سمێڵ دەسووڕێنەوە و بە پێچەوانەشەوە، وەک ژن قژیان درێژ دەکەن و دەڵێن حەزرەتی عیسا، تۆبە خوایە، هەمان کات خوایشە. تەنانەت زۆریش تووڕە دەبم لێیان و دەڵێم ئەگەر یەکێکیانم بەردەست بکەوێت، یەک جووتکەی توندی لێ دەدەم.

زۆریش لەو وەستا نیگارکێشانە بێزارم کە وەک ژن لە ماڵەوە دانیشتوون و ناچنە شەڕ و من ناشیرین پێشان دەدەن. لە نیگاردا وا پێشانم دەدەن کاتێک غار دەدەم هەردوو پێشووم لە یەک کاتدا بۆ پێشەوە درێژ کردووە. هیچ ئەسپێک جۆری کەروێشک ڕاناکات. ئەگەر لاقێکی پێشووم لە پێشەوە بێت، ئەوی تریان لە دواوەیە. هیچ ئەسپێک، وەک ئەوەی لە نیگارەکانی شەڕدا

پێشـان دەدرێت، کـاتێک لاقێکی پێشـووی بەتەواوی لەسـەر زەوی بێت، ئەوی تریان جۆری سـەگێکی بەمەراق بۆ پێشەوە درێژ ناکات. ئەسپەکانی یەکینەی سـوپا جـۆری ئەوەی سـێبـەری یەکـدی بن، بیسـت جـار لە دووی یەک بەسـەر هەمان قاڵبدا براون و نیگاریان کێشراوە، بەڵام ڕەوە ئەسپی هیچ یەکینەیەکی سـوپا لـە هەمـان کـاتدا هـەمـان لاق بـۆ پێـشـەوە درێژ نـاکـەن. وەک لە نیگارەکانماندا پێشان دەدرێت، لەبەر ئەوەی کەس بە تەنگمانەوە نایەت گیای شینی پێش خۆمان دەماشینەوە، دەخۆین و هەرگیز ڕێکوپێک و بەزەرافەت ڕاناوەستین. ئەرێ بۆچی بەو ڕادەیە شەرم لە ئالیک و ئاو و قەستەقوولی ئێمە دەکرێت؟ بۆچی لە کێشانی نیگاری ئەم هەرامە خواپێداوەی من دەترسن؟ ئێ خۆ بەتایبەتی منداڵان و ژنان، ئەگەر کەسیان لێوە دیار نەبێت، زۆریان پێ خـۆشـە و تێـر و پڕ سـەیری دەکـەن. جـا چ زیانێکی هەیە؟ مـەگـەر مـەلای ئەرزەڕوومی دژی ئەمەشە؟

گێڕایانەوە و گوتیان: سەردەمانێک لە شیراز پادشایەکی پیر و کەنەفت و ڕاڕا هەبووە. لەبەر ئەوەی زراوی تۆقیوە دوژمنەکانی لە تەخت بیهێننە خوارێ و کـوڕەکـەی بخـەنە شـوێنی، شـازادەی خـۆی نـاکـات بە والی و ڕەوانەی ئەسفەهانی ناکات؛ لە ژوورێکی گۆشەی کۆشک زیندانی دەکات. شازادە سی و یەک ساڵ لە ژوورێکدا بە زیندانکراوی بەسـەر دەبات، حەوشـە و باخـچەی لێوە دیار نابێت و لە ناو کتێبدا گەورە دەبێت. دوای ئەوەی وادەی باوکی دێت و دەمـرێت، ئەم هـەر ئەوەندەی لەسـەر تەخت دادەنیـشێت، دەڵێت: "دەسـتم دامـێنتـان ئەسـپێکم بۆ بهـێنن. بەردەوام نیگاریم لە کـتـێـبـەکـاندا دیوە و بەپەرۆشم بزانم شتێکی چۆنە." جوانترین ئەسپی بۆزی کۆشک و سەرای بۆ دەهێنن، پادشای نوێ کاتێک دەبینێت کونی لووتی ئەسپەکە لە دووکەڵکێش دەچێت، قوونێکی بێ ئەدەب و کەفەڵێکی قەبە و تووکێکی پێوەیە وەک تووکی ئەسـپی ناو نیگارەکـان نادرەوشـێـتـەوە، تووشی خـەیاڵشکاندن دەبێت و دەستوور دەدات هەرچی ئەسپی وڵات هەیە، بکوژرێت. ئەم هەڵمەتە دڵڕەقانەیە چل ڕۆژی تەواوی دەخایەنێت و دواجار چۆمەکانی وڵات خەم و خوێنیان پێدا

دەڕوات. پادشای نوێ، وەک بەرئەنجامی دادپەروەریی یەزدان، لەبەر ئەوەی لە بەرامبەر سوپای بەگی تورکمانی قەرەقۆیونلوی دوژمنی، بە پیادەیی دەمێنێتەوە، دەبەزێت، پاشان لەتوپەت دەکرێت و دەکوژرێت تا کەس دڵی لە خۆی دانەمێنێت و وەک ئەوەی لە کتێبەکاندا هەیە، نەڵێت تۆڵەی خوێنی ئەسپ نەکرایەوە.

٣٦

من ناوم قەرەیە

دوای ئەوەی شەکوورە و منداڵان چوونە ژووری خۆیان، ماوەیەکی درێژ گوێم بۆ دەنگ و تەقوهوڕی لە بڕانەوە نەهاتووی ناو ماڵ ڕاگرت. تاوێک شەکوورە و شەوکەت بە فسکەفسک دەستیان کرد بە قسە و دایکی بە شپرزەیی "شششش"ێکی لێ کرد و بێدەنگی کرد. هەمان کات لە بەردەڵانی لای بیرەکەوە گوێم لە خشپەیەک بوو، بەڵام درێژەی نەخایەند. دواتر سەرنجم خستە سەر نەورەسێکی هەڵنیشتوو لە سەربان، بەڵام ئەویش وەک هەموو شتێکی تر نوقمی بێدەنگی بوو. پاشان گوێم لە ناڵەیەکی هەڵقوڵاو لە قوڵاییی ناخەوە بوو لەوبەری هەیوانەوە دەهات، حاڵی بووم: خەیرییە بوو لە خەونی خۆیدا دەگریا. ناڵینەکەی وەرگەڕایە سەر کۆکین؛ لەپڕ کۆکینەکەی تەقییەوە، ئەمجار بڕایەوە و دیسانەوە ئەو کپی و بێدەنگییە بەدفەڕە دەستی پێ کردەوە. دوای کەمێک، پێم وا بوو کەسێک لەو ژوورەی لاشەی زاوامی تێدا ڕاکشاوە، دەگەڕێت، لە شوێنی خۆم وشک بووم.

بەدرێژاییی ماوەی بێدەنگییەکە تەماشای نیگارەکانی پێش خۆمم دەکرد و داڵخەم لەوە دەکردەوە چۆن زەیتوونی عاشق، پەپوولەی چاوجوان و زەڕکاری خوا لێخۆشبوو ئەم نیگارانەیان بۆیاخ کردووە. لە ناخەوە دەمویست منیش وەک ئەوەی زاوام هەندێک شەوان دەیکرد، ڕوو لە دانە بەدانەی نیگارەکان بکەم و بێژم ئیبلیس!"، "مەرگ!"، بەڵام ترسێک ڕێی لێم دەگرت. با ئەوەش بڵێم ئەم نیگارانە منیان بەتەواوی پەست کردبوو، چونکە سەرباری ئەو هەموو پێداگرتنەی زاوام نەمتوانیبوو چیرۆکی شیاویان بۆ بنووسم. پێوەندیی

کوشتنی زاوام بەم نیگارانەوە هێدی هێدی وەک ڕاستییەکی بەڵگەنەویست لە مێشکمدا دەچەسپی و لەبەر ئەوەیش هەستم بەترس و بێ ئۆقرەیی دەکرد: تەنیا بۆ ئەوەی لە شەکوورەوە نێزیک بم، بەدەم گوێگرتن لە بەسەرهاتەکانی زاوامەوە وەک پێویست سەیری ئەم نیگارانەم کردبوو. باشە ئێستا دوای ئەوەی شەکوورە بووە بە ژنی من، چما سەرنجم لەم شتە سەیر و سەمەرانە داوە؟ دەنگێکی بێ بەزەیی لە ناوەوە وەڵامی دایەوە و گوتی: "لەبەر ئەوەی تەنانەت دوای نووستنی منداڵەکانیش، شەکوورە لە جێگە دەرنەهات و نەهاتە کنت." بەئومێدی هاتنی شۆخی چاوڕەشمەوە تاوێکی درێژ لەبەر ڕۆشنایی تیشکی مۆم تەماشای نیگارەکانم کرد و بە پشوودرێژی چاوەڕێم کرد.

کاتێک سەرلەبەیانی بە قیژەی خەیرییە بێدار بوومەوە، پڕم دایە مۆمدان و دەرپەڕیمە هەیوان. تاوێک بیرم کردەوە حەسەن و ئەو پیاوانەی کۆی کردبوونەوە، دابێتیان بەسەر ماڵدا و بەخەیاڵمدا هات نیگارەکان بشارمەوە. بەڵام هێندەی نەبرد حاڵی بووم خەیرییە بە فەرمانی شەکوورە دەستی کردووە بە هاوار و قیژە بۆ ئەوەی مەرگی زاوا ئەفەندی بە منداڵان و هاوسێ و دراوسێ ڕابگەیەنێت.

کاتێک لە هەیوان لەگەڵ شەکوورە ڕووبەڕووی یەکدی بووینەوە، باوەشمان بەیەکدا کرد و یەکدیمان لە ئامێز گرت. منداڵانیش بە قیژە و هاواری خەیرییە لە پێخەو دەرپەڕیبوون و ڕاوەستابوون.

شەکوورە پێیانی گوت: "باپیرتان مردووە. بە قوربانتان بم مەچنە ئەو ژوورە."

شەکوورە خۆی لە بن باڵم ڕاپسکاند، چووە کن باوکی و دەستی کرد بەگریان. منیش منداڵانم بردەوە ئەو ژوورەی لێوەی دەرچووبوون و گوتم: "جلوبەرگی بەرتان بگۆڕن، ئاوا ڕەق دەبنەوە." لە لێواری پێخەوەکە دانیشتم.

شەوکەت گوتی: "باپیرم شەو مرد، نەک بەیانی."

تاڵێکی درێژی پرچی جوانی شەکوورە پیتێکی لەسەر بالیفەکە کێشابوو بە

منی گوت: "واو". لێفەکە هێشتا گەرمایی شەکوورەی تێدابوو. ئێستا لەگەڵ دەنگی خەیرییەدا، دەنگی قیژە و هاواری ئەویشمان پێ دەگەیشت. توانای قیژە و هاواری وەک ئەوەی باوکی هەر ئێستا و بەشێوەیەکی چاوەڕوان نەکراو مردبێت بەلای منەوە فرە سەرسووڕهێن و ساختە بوو، بۆیە هەستم کرد بەهیچ کلۆجێک شەکووره ناناسم و جنۆکەیەکی زۆر نامۆ بە من لە هەناویدایە. ئۆرهان بە نیگایەکەوە وەک ئەوەی داوای مۆڵەتی گریان بکات، گوتی: "من دەترسم."

من گوتم: "مەترسن. دایکتان بۆیە دەگری بۆ ئەوەی هاوسێ و دراوسێ بە مردنی باپیرتان بزانن و بێن."

شەوکەت گوتی: "جا ئەوا هاتن، چ دەبێت؟"

"ئەگەر بێن، لەبەر ئەوەی باپیرتان مردووە، هەر ئێمە نا، ئەوانیش خەمبار دەبن و دەگرین. بەمجۆرە ئازارمان دابەش و سووکتر دەبێت."

شەوکەت هاواری کرد: "تۆ باپیرمت کوشت؟"

منیش هاوارم کرد: "ئەگەر دڵی دایکتان بشکێنیت، منیش هیچ خۆشتم ناوێت!"

وەک ئەوەی دوو کەس لە لێواری چۆمێکی خوڕ و بەهاژە بدوێن، هاوارمان دەکرد، نەک وەک ئەوەی منداڵێک لەگەڵ زڕباوکی خۆیدا قسە بکات. شەکووره، بۆ ئەوەی هاوار و قیژەی لە گەڕەک باشتر ببیسترێت، لەو کاتەدا هاتبووە هەیوان، پاڵی بە تەختەکانەوە دەنا و دەیویست دەریوانەی پەنجەرەکان بکاتەوە.

کاتێک هەستم کرد ناتوانم وەک سەیرکەر چاوەڕێ بکەم، لە ژوورەکە چوومە دەرێ. پێکەوە دەریوانەی پەنجەرەی هەیوانمان سوار کرد و بە تەختەکەی ڕامانگرت. لەگەڵ دوایین پاڵ پێوەناندا دەریوانە کرایەوە و کەوتە حەوشەوە. تیشکی خۆر و سەرما لە ڕوومانی دا و بۆ ساتێک سەرمان سووڕما. شەکووره بەشێوەیەک دەیقیژاند و هاواری دەکرد وەک ئەوەی

بیەوێت بانگ لە سەرانسەری دنیا بکات و دەستی کردبوو بەگریانێکی بەکوڵ.

بە قیژە و هاوار مەرگی زاوا ئەفەندی بە سەرتاپای گەڕەک ڕاگەیەندرا و لە چاوی مندا وەرگەڕایە سەر ئازارێکی زۆر تاڵ و گەلێک بەسۆتر لەوەی لەو ساتەدا هەستم پێ دەکرد. بەڕاستی بێت، یان درۆ، گریانی ژنەکەم منیشی دڵتەنگ کرد. منیش بەشێوەیەکی چاوەڕوان نەکراو دەستم کرد بەگریان. ئایا بەڕاستی لە تاو خەمی خۆم دەگریام، یاخۆ لە ترسی ئەوەی نەبادا کوشتنی زاوام بخرێتە ئەستۆی من، وا خۆم پێشان دەدا وەک ئەوەی بگریم؟ نازانم.

شـــەکـــووره هاواری دەکـــرد و دەیگوت: "وەی ڕۆ، ڕۆ، ڕۆ، ئاخ باوکـــەڕۆ، ڕۆۆۆۆۆ."

ئاوازی هەنسکەکـانی منیش لە هەمـــان بابەت بوو، بەڵام نەمـــدەزانی بەتەواوی دەڵێم چی. خەڵکی گەڕەک لە ماڵان، لە نێوان دەرگا و پەنجەرەکانەوە سەیریان دەکرد، منیش لەو کاتەدا بەچاوی ئەوان خۆم دەبینی و پێم وا بوو کـردەوەکـانم ڕاستن. تا زیاتر دەگـریام، لە گـومـانی ئەوەی داخـۆ ئازار و فرمێسکەکانم ڕاستن، یاخۆ نا، لە دڵەڕاوکێی ئەوەی تاوانی کوشتنم بە ملدا بهێنن و تەنانەت لە ترسانم لە حەسەن و پیاوەکانیشی دادەشۆردرام و ڕزگارم دەبوو.

شـەکووره بووبوو بە هی خـۆم و دەتگوت بە هاوار و فـرمـێسکی چاو یش پیرۆزبایی لە خۆم دەکەم. کاتێک ژنەکەم دەیقیژاند، من بەرەو خۆم ڕاکێشا و بێ ئەوەی گـوێ بدەم بەوەی بەچاوی بە فـرمـێـسکەوە لە منداڵان نێـزیک دەکـەوتەوە، بە عـەشقـەوە گۆنـایم ماچ کـرد. سـەربـاری گریانم هـەستم کـرد گۆناکانیشی وەک جێگەی نەرم و خـۆشی بۆنی دار بادەمـەکانی سـەردەمی منداڵیمانیان لێ دەهات.

دواتر هەمـوومـان، بە منداڵانیشـەوە، چووینە کن تەرمـەکە، ئیدی بەتەواوی بـۆنی دەهـات، وەک ئەوەی تـەرمـــێکی دوو ڕۆژە نەبێت و کـــەســـێک بێت لە سەرەمەرگدا، من "لا إله إلا الله"م گوت بۆ ئەوەی زاوام پێش مردنی دووبارەی

بکاتەوە تا ئەمــە دوا وتەی بێت و بچــێـتــە بەهەشــتــەوە. ئێـمــەش دواتر وا هەڵسـوورِاین وەک ئەوەی زاوام وای گـوتبـێت. سـەیرێکی ڕووخـسـاری تا ڕادەیەکی زۆر نەماوی و سەری پارچە پارچەیمان کرد و تاوێک بزەمان هاتێ. هەمان کات من دەستەکانم کردەوە و یاسینێکم خوێند، هەموو بێدەنگ بوون و گـوێیـان ڕاگـرت. شـەکوورە پارچـە خـامـێکی پاکی هـێنا، بەوردی و بەجـوانی دەمی زاوامی پێ بەست، پێڵووی چاوە ساغەکەشیمان بە دلۆڤانی دادایەوە. بە هێمنی جەستەیمان وەرسووڕاند، لەسەر لای ڕاست پاڵمان خست و ڕووی نەمـاویمان بەشـێـوەیەک ڕووی لە ڕووگــە بێت، وەرچەرخـاند. شـەکـوورە سەرچەفێکی خاوێنی دا بەسەر باوکیدا.

بێـدەنگیی دوای گـریان و ئەوەشم پێم خـۆش بوو منداڵەکـان بەوردبینیی بیرمەندێکەوە تەماشای سەرلەبەری ڕووداوەکەیان دەکرد. دواجار هەستم کرد کـەسێکی خـاوەن ژنێکی ڕاسـتـەقـینە، منداڵ، ئـاگردان و مـاڵی خـۆمم و ئەم بیرکردنەوەیەش لە کۆی ترسەکانی مردن پتەوتر بوو.

نیگارەکـانم گـرد کردەوە، هـەموویانم کـردە جـانتـای دەسـتنووسـەکـانەوە، سەڵتەی ئەستوورم پۆشی و بەپرتاو بە نیگارەکانەوە لە ماڵ دەرچووم. قـیژە و هاواری ئێمە گەیشتبووە بەرگوێی هاوسێ و دراوسێ و بەخـۆشی دەهاتن بۆ چێژ وەرگـرتن لە بەخـشـینەوەی خـەم و ئـازار. لە ناو ئەوانەدا پوورێکی پیر و نەوەی چلمنیم کە حاڵی زاری دەیگوت بەزم قەوماوە و خۆشحاڵ بوو، وێڵ کرد و یەکڕاست چوومە مزگەوتی گەڕەک.

ئەو کـونە مـشـکە بچـووکـەی مـەلا بە "مـاڵ" ناوی دەبرد، وەک لـە زۆربەی مـزگەوتە ورشـەدار و تازە بنیـاتنراوەکاندا دەبیندرا، بە بەراورد لەگەڵ قوبەی زەبەلاح و حـەوشـەی فـراواندا جـێگەیەک بـوو تا ڕادەی شـەرم پێـداهاتنەوە بچووک. مەلاش، وەک ئەوەی بووبوو بەباو، ماڵەکەی لەو کونە مشکە بچووک و سـاردەوە بەرەو ناو مـزگـەوت فراوان کـردبووەوە و چاوپۆشی کـردبوو لەوەی ژنەکـەی جلی بەنێـوان دوو دار شـابەڕووی ئەوسـەری حـەوشـەی مـزگـەوتدا هەڵواسیبوو. پێ دەچوو دوو سەگی بەرەڵاش هێندەی مەلا ئەفەندی بووبن بە

خاوەنی حەوشەی مزگەوت و کوڕەکانیشی بە تێلاوە کەوتبوونە دوایان. پاش ڕزگاربوونم لە پەلامـاری سـەگەکان و خـۆ لادانم لە منداڵەکان، لەگەڵ مـەلادا چووینە گۆشەیەکەوە.

دڵنیا بووم دڵگران بووە لەوەی دوای تەقلاقدانەکەی دوێنێ مارەبڕینەکەمان بەو نەسپاردووە، لە ڕووخساریشیدا هێمایەکم بەدی کرد دەیگوت: "خێرە، چ بووە دیسان!"

"زاوا ئەفەندی ئەم بەیانییە مرد."

بەدلۆڤـانی گوتی: "خـوا ڕەحمـی لێ بکات و جێگەی بەهەشت بێت." باشـە بۆچی من وشـەی "ئەم بەیانیـیە"م بۆ قـسـەکـانم زیاد کـرد؟ ئایا قـسـەیەکم نەکردبوو بەختـوخـۆڕایی بمخـاتە ژێر گومـانەوە؟ دانەیەکی ترم لەو زێڕانەی دوێنێ دابـوومێ، نایە دەسـتی. پێم گـوت پێش بانگدان سـەڵەوات بخـوێنێت، براکەی بکات بە دەلاڵ و دەستبەجێ سەرانسەری گەڕەک ئاگادار بکاتەوە.

گـوتی: "برام هاوڕێیـەکی نیـوەکـوێری هـەیە، من و ئەو پێکەوە زۆر جـوان مردوو دەشۆین."

جا چ لەوە باشـتر بوو زاوا ئـەفـەندیمان بەدەسـتی نیوەکـوێرێک و نیمـچە بودەڵەیـەک بشـووشـتـبـایە؟ پێم گـوت نیـوەڕۆ نوێژی مـردوو دەخـوێندرێت و ئاپۆڕەی زۆر لـە کۆشک، نیگارخـانە، دەرسـخـانە و شـوێنە فـرە بەرزەکـانەوە دێن. هیچ شتێکم لێ زیاد نەکرد ببێتە هۆی ڕوون کردنەوەی حاڵی ڕووخسار و سـەری لـەتوپەتکراوی زاوا ئـەفـەندیم، چونکە لە مـێـژ بوو بڕیـارم دابوو ئەم پرسە لە شوێنی بڵند چارەسەر بکەم.

لەبـەر ئەوەی سـوڵتـانمان بـەدواداچوونی پارەی ئەو کـتـێـبـەی بـە زاوامی سپـاردبوو، خسـتبـووە ئەستـۆی گەورەی خەزێنەداران، پێویست بوو لە پێشدا هەواڵی مـردنی زاوا بەو بگەیەنم. بەمـەبەسـتی ئـەوەی بتـوانم بگـەمـە کـۆشک، چوومـە کن وەسـتـایەکی ڕایەخ. کـابرا لەلایەنـی باوکی خـوا لێـخـۆشـبـوومـەوە خـزممان بوو، هەر لە سـەردەمی منداڵی منیشەوە لە دروومـانخـانەی بەرامبـەر

دەروازەی سۆغوکچەشمە کاری دەکرد. دەستی بەخاڵ داپۆشراویم ماچ کرد. بە پاڕانەوە و لالانەوەوە پێم گــــوت هـەر چۆنێک بووە دەبێت گــــەورەی خەزێنەداران ببینم. کۆمەڵێک شاگردی سەر ڕووتاوە قوماشی ئاوریشمی ڕەنگاوڕەنگیان لە کۆشکیاندا دووتوێ کردبوو، سەریان بەسەدا شۆڕ کردبووە و پەردەیان دەدروو. دوای ئەوەی ماوەیەک منی لای ئەوان ڕاگرت، خستمیە دوای یاریدەدەری گـەورەی بەرگـدرووان. حاڵی بووم یارۆ بۆ کاری پێوان و حسێب بۆ کۆشک دەچێت. لە سۆغوکچەشمەوە چووینە مەیدانی ئالای و بە پێش نیگارخانەی ئەیاسۆفیادا تێ نەپەڕین، بەمەش، لەوە ڕزگارم بوو لەم ساتەدا وەستایانی تری نیگارکێش لە تاوانەکە ئاگادار بکەمەوە.

مـەیدانی ئالای بەردەوام شـوێنێکی کپ و خـامۆش بـوو، کەچی ئێستا وا هەستم کرد پڕ بێت لە ژاوەژاو. لەبەر دەرگای لێپرسراوی سکالا وەرگرتن، لەو شـوێنەی سکالاکـەران ڕۆژانی کـۆبوونەوەی دیوان ڕیزیان لـە بەردەمـدا دەبەست لەپاڵ کۆگاکانیش کەسی لێ نەبوو. سەرباری ئەوەش پێم وا بوو لە دارتاشخانە، نانەواخانە، پەنجەرەی ژووری نەخۆشان، گەوڕەکان، لە ئەسپ و مەیتەری پێش دەرگای دووەمی ژێر بورجی قوولەدار و مایەی سەرسووڕمانن من و ناو دار سەرووەکانەوە ژاوەژاوێکی بەردەوام دەبیستم. ئەم شپرزەییەی خۆمم گەڕاندەوە بۆ ترسی تێپەڕبوونی دوای تاوێکی ترم بە دەرگای دووەم، بە باب السلام دا.

لەبەر دەرگا، نەمتوانی سەرنج لەو گۆشەیە بدەم کە دەگوترا جەلادەکان هەردەم لەوێ ساز و ئامادەن. دەرگاوانانیش تەماشایەکی تۆپە قوماشی دەستمیان کرد و من نەمتوانی شپرزەییی خۆمیان لێ بشارمەوە. ئەو تۆپە قوماشە بۆیە هەڵگرتبوو تا وا بزانرێت هاوکاریی بەرگدرووی ڕابەر دەکەم.

هەر ئەوەندەی چووینە مەیدانی دیوانەوە، هەموو لایەک لە بێدەنگیدا نوقم بوو. تەنانەت دەمـتـوانی لە دەمـارەکـانی تەوێڵ و ملیـشـمـدا هەست بە بەرزبوونەوەی ترپەی دڵم بکەم. لە هاتوچۆکەرانی کۆشک و لە زاوامەوە زۆر وەسپی ئەم شوێنەم بیستبوو. ئێستاش وەک باخچەیەکی ڕەنگاوڕەنگ و

ڕازاوەی بەهەشت لە بەردەممدا بوو، بەڵام هەستم بە کامەرانیی کەسێک نەدەکرد چووبێتە بەهەشتەوە، بگرە هەستم بە ترس و ڕێز دەکرد، باش تێ دەگەیشتم سوڵتانمان کۆڵەکەی جیهانە و هەستم دەکرد منیش کۆیلەیەکی زۆر سادەی ئەوم. بەسەرسامی بۆ مەلی تاووسی چینەکەری ناو سەوزایی، پەرداخی زێڕینی بە زنجیر بەستراو بە کانیی خوڕەخوڕکەر و چاوشانی بەرگ ئاوریشمینم ڕوانی بێدەنگ دەڕۆیشتن و دەتگوت پێ بە زەویدا نانێن. لە هەناوی خۆمدا هەستم بەجۆشی توانای یارمەتیدانی سوڵتان کرد. نیگارەکانی کتێبی نهێنی و نیوەناچڵ ماوی سوڵتانمانم نابووە بن هەنگڵم و سوور بووم لەسەر تەواوکردنی کتێبەکە. زەق زەق سەیری قوولەی دیوانم دەکرد و زۆر لە نێزیکەوە تەماشاکردنی، لە سەرسامی زیاتر، ترسی دەخستە دڵی مرۆڤەوە. خۆیشم نەمدەزانی بەتەواوی چ دەکەم، تەنیا ئەوە بوو لە دووی بەرگدرووی پێشمەوە هەنگاوم دەنا.

لاوێکی دەرگاوان درابووە پاڵمان، لەگەڵ ویدا بە ترسێکی وەک ترسی ناو خەونەکان و بێ ئەوەی نقەمان لێوە بێت بە باڵەخانەی دیوەخان و خەزێنەدا تێ پەڕین. هەستێکی وا لە هەناومدا بوو وەک ئەوەی بڵێیت پێشتریش لێرە بووبم و ئەم شوێنەم دیبێت.

لە دەرگایەکی فراوانەوە چووینە ژوورێکەوە بە ژووری دیوانی کۆن ناودەبرا. لە ژێر قوبەیەکی گەورەدا بڕێک وەستام دی قوماش، پارچە پێست، کالانی زیوینی شمشێر و سندووقی گەوهەریان لە بەردەستدا بوو، ڕاوەستابوون و چاوەڕێیان دەکرد. دەستبەجێ تێ گەیشتم ئەمانە گورزچی، جزمەچی، زیوچی، وەستای قەدیفە، وەستایانی نیگارکێشی سەر ددانی فیل و ساز و عوود چێکەرانی سەر بە تاقمی پیشەکارانی سوڵتانمانن. هەمووان بەبیانووی وەک حسێبی کاری ڕۆژانە، کڕینی کەرەسە و چوونەوە ژوورەوە بەمەبەستی پێوان بۆ ئەندەروون، لە بەردەم دەرگای ژووری گەورەی خەزێنەداران کۆ بووبوونەوە. بێ مۆڵەتوەرگرتن، چوونە ژوورەوە بۆ ئەندەروون قەدەخە بوو. خۆشحاڵ بووم بەوەی هیچ نیگارکێشێکی ناسراوی خۆمم لە نێو

چاوەڕێکەراندا نەدی.

ئێمەش کشاینە گۆشەیەکەوە و کەوتینە چاوەڕێکردن. ناوبەناو گوێمان لە دەنگی بەرزی نووسیاری خەزێنە دەبوو لەبەر هەبوونی هەڵەیەک لە حسێبدا داوای دووبارەکردنەوەی وشەیەکی دەکرد، دواتریش گوێمان لە دەنگی وەستایەکی کلیل بوو بەڕێزەوە وەڵامی دایەوە. دەنگەکان زۆر بەئاستەم لە چرپە تێ دەپەڕین. دەنگی شەقەی باڵی ئەو کۆترانەی لە حەوشە دەفڕین و دەنگدانەوەی فڕینیان لە قوبەکەدا، لە دەنگی گازندەی پارە و کەرەسەی ئێمەی پیشەکاران بەهێزتر دەبیسترا.

کاتێک نۆرە هاتە سەر من و چوومە ژووری بچووک و قوبەداری گەورەی خەزێنەداران، لەوێ تەنیا نووسیارێکم دی. دەمودەست گوتم بابەتێکی گرینگم هەیە دەمەوێت بیبەمە خزمەتی گەورەی خەزێنەداران و گوتم کتێبێک هەیە سوڵتانمان ڕای سپاردووە و زۆر بایەخی پێ دەدات، بەڵام لە نیوەدا ڕاوەستاوە. نووسیاری خەزێنە لە بن لێوەوە نووزەیەکی کرد، دیار بوو شتگەلێکی لەو بارەیەوە بیستبوو، چاوەکانی کردبووە و منیش نیگارەکانی کتێبی زاوامم پێشانی دابوو. کاتێک بینیم لەبەر نامۆیی و کاریگەریی نیگارەکان ئەقڵی سەروبن بوو، ناو، ناسناو و کاری زاوام گوت و لێم زیاد کرد لە سۆنگەی ئەم نیگارانەوە کوژراوە. هەموو شتێکم بەخێرایی دەگوت، چونکە زۆر باش دەمزانی ئەگەر بێ گەیشتن بە سوڵتانمان لە کۆشک بگەڕێمەوە، دەگوترا من ئەو شتە ترسناکەم بەسەر زاوام هێناوە.

دوای ئەوەی نووسیار ڕۆیشت هەواڵ بە گەورەی خەزێنەداران بگەیەنێت، ئارەقەی ساردم دەردا. لە زاوامم بیستبوو گەورەی خەزێنەداران هەرگیز لە سوڵتانمان جیا نابێتەوە، جاربەجار بەرماڵی بۆ ڕادەخات و هەندێک جاریش هەڵگری ڕازەکانیەتی. تۆ بڵێیت ئێستا لەبەر خاتری من لە ئەندەروون دەربچێت و بێت؟ زۆریش باوەڕم نەدەکرد هەواڵبەرێک لە دووی نێردرابێت بۆ ئەندەروونی دڵی کۆشک. باشە حەزرەتی سوڵتانمان لە کوێیە؟ تۆ بڵێیت لە کۆشکی سەر کەناری دەریا دابەزیبێت، یاخۆ لە حەرەمسەرا بێت؟ ئەدی باشە

گەورەی خەزێنەدارانیش لەگەڵ ویدایە؟

زۆر دواتر بانگ کرامە ژووری؛ با بڵێم غافڵگیر کرابووم و لەبەر ئەوەیش ترسم بەخەیاڵدا نەهات. بەڵام بە بینینی نیشانەی سەرسووڕمان و ڕێزی سەر ڕووخساری وەستای قەدیفە لە شیپانەی دەرگادا پەشۆکام. دوای چوونە ژوورەوەشم، تاوێک ترسام و پێم وا نەبوو دەتوانم هیچ بڵێم. مێزەرێکی نەخشێندراوی لەوانەی تەنیا ئەو و وەزیرەکان دەیانتوانی بیپۆشن، بەسەرەوە بوو؛ گەورەی خەزێنەداران بوو. ئەو نیگارانەی نووسیار لە منی وەرگرتبوو، لەسەر مێزێک دانرابوون و سەیریانی دەکرد. وەک ئەوەی بەدەستی خۆم کێشرابن، ترسام. دامەنی کەواکەیم ماچ کرد.

گوتی: "کوڕم، زاوات مردووە، یان من ئەم هەواڵەم بەهەڵە بیستووە؟"

تاوێک، نازانم لە تاو شپرزەیی بوو، یاخۆ لە سۆنگەی هەستکردن بەتاوانەوە، نەمتوانی وەڵام بدەمەوە و تەنیا بە سەر بەڵێم بۆی کرد. هەمان کات شتێکی بەلای منەوە چاوەڕێ نەکراو ڕووی دا: دڵۆپێک فرمێسک لە چاوم هات و بە بەرچاوی نیگای پڕ لە تێگەیشتن و سەرسامیی گەورەی خەزێنەدارانەوە، هێدی هێدی بە ڕوومەتمدا هاتە خوارێ. ئایا بوونم لە کۆشک، هاتنی گەورەی خەزێنەداران لەلایەن سوڵتانمانەوە، قسەکردنی لەگەڵمدا، هێندە نێزیکبوونم لە سوڵتانمانەوە و هەموو ئەم شتانە منی سەرسام کردبوو؟ نازانم. دڵۆپی فرمێسکی تریش لە چاوم هات و لە دووی یەک دەڕژان. ئیدی شەرمیشم لەبەر هەڵگیرابوو.

گەورەی خەزێنەداران گوتی: "کوڕم، چەندی دەتەوێت، بگری."

بەدەم هەنسکدانەوە گریام. پێشتر هەستم دەکرد لە دوازدە ساڵی ڕابردوودا تەمەنم هەڵکشاوە و گەیشتووم بە دۆخی کەماڵ، بەڵام کاتێک مرۆڤ هێندە لە سوڵتان و دڵی دەوڵەتەوە نێزیک دەبێت، دەستبەجێ تێ دەگات منداڵێکە لەو گۆڕەی. باکیشم نەبوو لەوەی وەستایانی زیو و قەدیفە لە دەرەوە گوێیان لە هەنسکەکانم بێت: ئیدی حاڵی بووم دەتوانم هەموو شتەکان بۆ

گەورەی خەزێنەداران بگێڕمەوە.

بەمجۆرە، چۆنم بە دڵدا هات بۆم گێڕایەوە. کاتێک دەمبینی زەماوەندی من و شەکوورە، دژوارییەکانی کتێبی خەزوورم، ڕازی نیگارەکانی بەردەستمان، هەڕەشەکانی حەسەن و تەرمی زاوام دێنە بەرچاوی گەورەی خەزێنەداران، من ئاسوودە دەبووم. لەبەر ئەوەی بەتەواوی هەبوونی خۆمەوە باوەڕم وا بوو بە دادوەریی بێ سنوور و دلۆڤانیی سوڵتانی جیهانپەنامان نەبێت، ناتوانم لەم داوەی تێی کەوتووم دەربچم، هەموو شتێکم گێڕایەوە. تۆ بڵێیت پێش ئەوەی لێم تێ بگات و ڕادەستی ئەشکەنجەدەران و جەلادەکانم بکات، بەسەرهاتم بەڕاستی بۆ سوڵتانی کۆڵەکەی جیهانمان بگوازێتەوە؟

گەورەی خەزێنەداران گوتی: "با هەر ئێستا هەواڵی مەرگی زاوا ئەفەندی لە نیگارخانە ڕابگەیەندرێت. با هەموو دەستە و تاقمی نیگارکێش بەشداری لە ناشتنیدا بکەن."

سەیرێکی ڕووخسارمی کرد بۆ ئەوەی بزانێت چ ناڕەزاییەکەم لە بەرامبەر ئەمە هەیە. ئەم بایەخ پێدانە متمانەی دامێ و گومانی خۆم لە بارەی ئەوەی کێ و بۆچی زاوا ئەفەندی و زەریف ئەفەندیی زەڕکاری کوشتووە، ڕوون کردەوە. هێمام کرد بۆ پیاوەکانی مەلای ئەرزەڕوومی و گوتم بەبیانووی ئەوەی سازی تێدا لێ دەدرێت و سەمای لێ دەکرێت، پەلاماری تەکیەکان دەدەن. کاتێک بینیم گەورەی خەزێنەداران بەگومانەوە دەڕوانێت، ویستم گومانەکانی تری خۆیشمی بۆ باس بکەم: بۆم ڕوون کردەوە لەوانەیە بانگکردنی من لەلایەن زاوامەوە بۆ ئەوەی نەخش و نیگار بۆ کتێبەکەی بکێشم، هەم لەبەر پارە و هەم لەبەر شکۆی کارەکە، لە ناو دەستە و تاقمی وەستایانی نیگارکێشدا زەمینەی بۆ بۆربۆرین و ئیرەیی پێبردنێک کە نەیانتوانیوە خۆیانی لێ ببوێرن، خۆش کردبێت. پێم گوت پێ دەچێت نهێنیبوونی کارەکە بووبێت بەهۆی وەگەڕخستنی ئەو گشت نەفرەت و قین و تەپکە و داوە. بەڵام تا من زیاتر لەسەر گوتنی ئەم شتانە بەردەوام دەبووم، کتومت وەک ئەوەی ئێستا ئێوە هەستی پێ دەکەن، بەشپرزەیی هەستم دەکرد گەورەی

خەزێنەدارانیش بەجۆرێک لە جۆرەکان لێم کەوتووەتە گومانەوە. پەروەردگارم، با هەموو شتێک ئاشکرا بێت، داوای هیچی ترت لێ ناکەم.

بێدەنگییەک هاتە ئاراوە. گەورەی خەزێنەداران بە هەڵوێستێک، وەک ئەوەی بێژیت لەبری من شەرم لە قسەکانم و چارەنووسم بکات، نیگای لەسەر من هەڵگرت و لە نیگارەکانی سەر مێزەکەی بڕی.

گوتی: "ئەمانە نۆ دانەن. ئەمە بەمەرجێک ئێمە لەسەر کتێبێکی دە نیگاری لەگەڵ زاوادا ڕێک کەوتبووین. زۆر زیاتر لەوەی لەم نیگارانەدا بەکار هێندراوە، کاغەزی زێڕی لە ئێمە وەرگرتبوو."

گوتم: "هەبێت و نەبێت بکوژی بێ ئاین لە ماڵەوە دوایین نیگار، ئەوەی ئاوێکی زێڕی زۆری بەسەردا کرابوو، دزیوە."

"نەمانزانی خۆشنووس کێیە."

"زاوای خوا لێخۆشبووم هێشتا دەقی کتێبەکەی تەواو نەکردبوو. بۆ ئەوەی تەواوی بکەم، چاوەڕوانی هاوکاریی من بوو."

"کوڕم، لەوە دەچێت تازە بۆ ئەستەنبوڵ گەڕابیتەوە."

"هەفتەیەک لەمەوبەر، سێ ڕۆژ دوای کوژرانی زەریف ئەفەندی گەیشتمەوە ئەستەنبوڵ."

"بۆچی مەگەر زاوای ئەفەندیتساڵێک بوو نیگاری کتێبێکی هێشتا نەنووسراوی بەکێشان دەدا؟"

"بەڵێ."

"ناوەڕۆکی کتێبەکەی بۆ تۆ باس کردبوو؟"

"دەیگوت ئەو شتانەی سوڵتانمان دەیانخوازێت: کتێبێکی وەهایە کاتێک هەزار ساڵی تەواو بەسەر کۆچی پەیامبەرماندا تێ دەپەڕێت و ساڵنامەی ئیسلامی ساڵی هەزارەهەم پێشان دەدات، ترسی هێز و دەوڵەمەندیی ئالی عوسمانی شمشێر و سەروەریی ئیسلام دەخاتە دڵی دۆقی ڤینیسیاوە. بڕیار بوو ئەم کتێبە چیرۆک و نیگاری بەنرخترین شتەکانی دنیای ئێمە، ئەو

شتانەی هەرگیز دەستبەرداریان نابین، لە خۆ بگرێت. کتومت جۆری ئەوەی لە کتێبی دانایانیشدا هەیە، وا نیاز بوو نیگارێکی سوڵتانمانیشمان بخرێتە دڵی کتێبەکەوە. لەبەر ئەوەی سوود لە شێوازی وەستایانی فەرەنگیش وەردەگیرا، چاوەڕێ دەکرا دۆقی ڤینیسیا بە بینینی کتێبەکە ویستی سەرمامی و دۆستایەتی لەکن بورووژایە."

ئاماژەی بۆ نیگارەکان کرد و گوتی: "ئەمانە دەزانم، بەڵام ئایا بەنرخترین و بنەڕەتیترین شتەکانی ئالی عوسمان ئەم سەگ و دارانەن؟"

"زاوای خوا لێخۆشبووم دەیگوت کتێبەکە دەوڵەمەندیی سوڵتانمان خۆی نا، هێزی مانەوی و خەمی پەنهانی پێشان دەدات."

"نیگاری سوڵتانمان؟"

"نەمدیوە. کێ دەزانێت، ئێستا دەبێت لەو شوێنە بێت کە بکوژی بێ ئاین لێی شاردووەتەوە، لەوانەیە لەماڵی ئەو بێت."

زاوای خوا لێخۆشبووم ئێستا گومانی ئەوەی لێ دەکرا لە بەرامبەر ئەو زێڕەی وەرگری گرتووە، کتێبی داواکراوی ئامادە نەکردووە، بگرە کۆمەڵێک نیگاری بەکێشان داوە و ئێستا گەورەی خەزێنەداران بە بێ نرخیان دەزانێت. بیرم کردەوە تۆ بڵێیت گەورەی خەزێنەداران پێی وا بێت من ئەو کابرا هیچ لە باردا نەبووە و مایەی پشت پێ نەبەستنەم کوشتبێت تا بتوانم کچەکەی بهێنم، یان بۆ نموونە، پەڕە زێڕینەکانی بفرۆشم؟ لەبەر ئەوەی بە نیگاکانیدا هەستم کرد خەریکە دەفتەرم دەپێچرێتەوە، بە دوایین هەوڵ و پەشۆکانەوە قسەم کرد و ڕوونم کردەوە زاوام پێمی گوتووە لەوانەیە یەکێک لەو وەستای نیگارکێشانەی ئەو کاری دابوونێ، زەریف ئەفەندیی بێچارەی کوشتبێت. باسی ئەوەم کرد چۆن زاوام لە زەیتوون و لەقلەق و پەپوولە کەوتووەتە گومانەوە، بەڵام زۆر درێژەم نەدایێ، چونکە نە بەڵگەی تەواوم هەبوو، نە متمانەشم بەخۆم بوو. هەستیشم دەکرد گەورەی خەزێنەداران ئێستا وەک نامەردێکی بووختانچی و بودەڵەیەک کە لە پاشملە قسە دەهێنێت و دەبات، بۆم دەڕوانێت.

گەورەی خەزێنەداران گوتی پێویستە شێوەی مردنی زاوا لە وەستایانی نیگارخانە بشارینەوە و ڕابگەیەنین بە مەرگی ئاسایی مردووە. من ئەمەم وەک نیشانەی سەرەتای دەست پێکردنی هاوکاری لەگەڵ مندا بینی و پێم خۆش بوو. نیگارەکان لەکن گەورەی خەزێنەداران مانەوە. بە ژێر نیگای وردی دەرگاواناندا لە دەروازەی باب السلام، ئەو دەروازەیەی پێش کەمێک لێوەی چووبوومە ژوورێ و وەک ئەوەی پێم نابێتە بەهەشتەوە وەجۆش کەوتبووم، دەرچووم و جۆری کەسێک دوای سالانێکی درێژ بۆ ماڵی خۆی بگەڕێتەوە، ئاسوودە بووم.

٣٧

مـن زاواتانم

تەدارەکی ناشـتنم کتـومـت ئەوەی ئارەزووم دەکرد، زۆر ڕێکوپێک بەڕێوەچوو. گشت ئەو کەسـانەی دەمـویست بێن، هـاتـبـوون. لەو وەزیرانـەی لە سـەروبەندی مـردنمدا لە ئەسـتـەنبـوڵ بوون، حـاجی حـوسـێن پاشـا قـوبرسـی و تۆپاڵ باقی پاشـا بە ئەمـەکـەوە یادی ئـەو خـزمـەتـە زۆرانەیان کـردووە کـە سـەردەمـانێک پێشکێشیانم کردبوو. هاتنی دەفتەردار قرمزی مەلەک پاشا کە لە سەروبەندی مـردنی منـدا ئـەسـتـێرەی فـرە دەدرەوشـایەوە و هـەمـان کـات بـەخـراپەش باسـی دەکرا، جـمووجـووڵی خسـتـە حەوشـەی ساکـاری مزگـەوتی گەڕەکی ئێـمەوە. بە هـاتنی مستەفا ئاغای سـەرۆک چاوشیش هـەر زۆر شـادمـان بووم. ئەگـەر ژیابام و لە ژیانی چالاکی دەوڵەتدا بەردەوام بام، ئێستا منیش لە پلە و پایەی ئەودا دەبووم. کـەمـالـەدین ئەفـەندیی تـەزکـەرەنووس؛ چاوشـەکـانی دیوان، ئەوانەی هـەریەکـەیان، یان هـاوڕێـی گیـانـی بەگیـانی، یاخـۆ دوژمنم بوون؛ سـەرت سـالم ئەفـەندیی گەورەی نامـەنووسان کە وەک هـەموو کـاتێک بە گـەشـبـینییـەوە بزەی سـەر لێـوانی دەپـارێزێت؛ کـارمـەندانی دیـوان، ئەوانەی پێـشـوەخت لـە ژیانی چالاکی دەوڵەت کشـابوونەوە؛ هـاوڕێیانـی دەرزخانـەم؛ کەسانێکی تر لەوانەی بەپەرۆش بـووم بزانم چۆن و لە کـوێوە هـەواڵـی مـردنی منیـان زانیـوە؛ خـزم و کەسوکار و لاوان، جڤاتێکی زۆر فراوان و بەویقار و بەرچاویان پێک هێنابوو.

شانازیم بە جڤات و ئەمەکداری و خەمەکانیانەوە دەکرد. هاتنی هـەریەک لە حـازم ئاغـای گـەورەی خــەزێنەداران و سـەرگـەورەی دەسـتـەی پاسـەوانانی کۆشک پێـشـاندەری ئەوە بوو حـەزرەتی سـوڵـتـانمان لە ناخـەوە بۆ مـردنی من

خـــەمگین بووە. تۆ بڵـــێـــیت ئەمـــە واتـای ئەوە بێت هەوڵی زۆر دەدات و ئەشکەنجـەدەران دەخـاتە گـەڕ بۆ دۆزینـەوەی ئەو نامـەردەی بکوژم؟ نازانم. بەڵام ئێـسـتـا دەبینم ئەو نەفـرەتیـیـە لەگـەڵ وەسـتـایانی نیگارکـێش و خۆشنووسانی تردا لە حەوشە نیشانەی ئازارێکی بەویقار و ئەوپەڕی بەسۆ بە ڕووخسارییەوەیە و سەیری دارەمەیتەکەم دەکات.

دەسـتم دامـێنتـان وا تێ نەگـەن ڕقم لە بکوژی خـۆم هەڵسـابێت و بەدوای تۆڵەسـەندنەوەوە بم، یان لەبەر ئەوەی بە ناپاکی و بێ بەزەییـیـانە کـوژراوم، ڕۆحم هەراسان بێت. ئێستا من لە ئاستێکی تەواو جیاوازدام و ڕۆحیشم، لەبەر ئەوەی دوای چەشـتنی چەرمـەسـەریی چەندین ساڵە بەڕووی دنیـاوە ئێستا خۆی دۆزیوەتەوە، فرە ئاسوودەیە.

پاش ئەوەی ڕۆحی بەئازارم بەشێوەیەکی کاتی لە جەسـتـەم کـە بە زەبری پێداکێشانی قوتووی مەرەکەب خەڵتانی خوێن بووبوو، هاتە دەر و تاوێک لە تیشکدا لەرزی، دوو فریشتـەی خۆشک و دەم بەپێکەنین لەو تیشکە جوانەدا کـتومت وەک ئەوەی چەندین جار لە کتـاب الروح-دا خـوێندبوومـەوە، هێـدی هێـدی نێـزیک بوونەوە و وەک ئەوەی ئیـدی من بەتەنیـا ڕۆحـێک نەبم، بگرە هێشتا جەستەیەکم هەبێت، دەستیان دایە بن پیلم و منیان بەرز کردەوە. ئای وەک ئەوەی لە خەونی کامەراندا دەبیندرێت، چەند خێرا، بەنەرمی و بێ هەژان بەرز بووینەوە! بە دارستانی ئاگریندا تێ پەڕین، لە ڕووباری تیشک پەڕینەوە، چووینـە دەریای تاریکی و چیـای بەفـر و سـەهـۆڵبـەندانـەوە. هەریەک لەمـانە مـاوەی هەزاران سـاڵی دەخـایەند، بەڵام بەلای منەوە هەر هێندەی چاو نوقاندنێک دەبوو.

ئا بەمـجۆرە، بەناو جڤاتی جۆراوجۆر، بوونەری سەیر و سەمەرە، لیـتاو و هەوری تژە لە مـەگـەز و باڵندەی لە ژمـارە نەهاتوودا تێ پەڕین و هەر حـەوت چینی ئاسمانمان بڕی. لە هەر چینێکی ئاسمان، فریشتـەی هەرە پێشـەوە لە دەرگـای دەدا . کـاتێک دەپرسـرا "ئەوە کـێـیـە؟"، ئەویش بەهـەمـوو ناو و سیفەتەکانمەوە پێناسەی منی دەکرد، لێی زیاد دەکرد و دەیگوت: "بەندەیەکی

باشی خـوایه!" منیش فرمـێسکی شـادی له چاوانم دەهات، بەڵام دەمـزانی لەوانەیە هـێشـتـا هـەزاران سـاڵمـان مـابێت بۆ ڕۆژی قـیامـەت، بۆ ئەو ڕۆژەی کـەسـانی بەهەشـتی و دۆزەخیی تێدا جودا دەکرێنەوە، چونکە هـەموو شـتێک بەکەمێک گۆڕانکاریی بچووکەوە، وەک ئەوەی غزالی و الجوزیە و زایانانی تر لە پەڕەکـانی لـەسـەر مـەرگ نووسـراودا بـاسـیـان کـردووە، دەچووە پێش. ئەو بابەتانەی لە کتێبەکاندا بێ چارەسەرکردن مابوونەوە، یان ئەو شتانەی وەک ڕازی تاریک هـێـڵـدرابوونەوە و دەگـوترا تەنیـا مـردوو دەتوانێت بیـانـزانێت، ئێستا یەک بەیەک بە تیشکی هەزار ڕەنگ دەبریقانەوە و ڕۆشن دەبوونەوە.

باشە چۆن باسی ئەو ڕەنگانە بکەم کە لە میانەی سـەرجەم ئەم بەرزبوونەوە شاهانەیەدا بینیم؟ بۆم دەرکەوت سەرانسـەری گەردوون لە ڕەنگ ئافرێندراوە و هـەمـوو شـتـێک ڕەنگە. وەک چۆن هەسـتم دەکـرد ئەو هێـزەی من لە هـەمـوو شـتـەکـانـی تر دادەبڕێت، لە ڕەنگ دروست بـووە، ئێسـتـاش حـاڵی دەبووم ئەو شـتەی منی لە ئامێز گرتووە و بە سـەرانسـەری گەردوونـەوە دەمبـەسـتێتـەوە، هـەر ڕەنگە. ئـاسـمـانی ڕەنگ نارنجـی، جـەسـتـەی جـوانی ڕەنگ سـەوزی وەک ڕەنگی گەڵای داران، هێلکەی ڕەنگ قاوەیی و ئەسپی ئەفسـانەیی ڕەنگ شینی وەک ڕەنگی ئاسمـانم دی. گشت شتێک وەک شتی ناو ئەو نیگار و داسـتانانە بوو کە سـاڵانێکی زۆر بەچێژەوە سەیریانم کردبوو، بۆیە هـەم هەموو شتێکم بە سـەرسـامی و شـەیدابوونەوە دەبینـی و هـەم وەک ئەوە وا بوو شتە بیندراوەکان بەجـۆرێک لە جـۆرەکـان لە بیـرەوەرییـەکـانی خـۆمـەوە دەربچـن. حـاڵی بووم ئەو شـتـەی پێم دەگـوت بیـرەوەری، پارچەیەکی سـەرتـاپـای دنیـایە و سـەرانسـەری گـەردوونیـش، لەبـەر ئەو زەمـانـە بێ سـنوورەی بـە ڕوومـدا کـراوەتەوە، لـە داهـاتوودا، سـەرەتا دەبێت بە ئـەزمـوونم و دواتریش بە بیـرەوەریم. کـاتێک لەم ئاهەنگی ڕەنگانەدا گیـانم سـپـارد، ئەوەش تێ گـەیشـتم بـۆچی وەک ئەوەی لە کراسێکی تەنگ هاتبمە دەرێ، ئاسـوودە بووم: لەمـەوپاش هیچ شـتێک بۆ من قەدەخـە نابێت و زەمـانێک و شـوێنێکی بێ سـنوورم هـەبوو تا بتوانم لە گشت کات و شوێنێک بژیم.

هەر هێندەی هەستم بەمە کرد، بە ترس و کامەرانییەوە پەیم برد بە نێزیکیم لە (ئەو). لەو کاتەدا بەنەوازشەوە هەستم بە هەبوونی ڕەنگێکی سووری لەگەڵ هیچ شتێکی تر بەراورد نەکراو کرد.

بە ماوەیەکی کورت هەموو شتێک نوقمی ڕەنگی سووری تۆخ بوو. جوانیی ئەم ڕەنگە لە هەناوم و لە سەرانسەری گەردووندا ڕەنگی دەدایەوە. تا هێدی هێدی زیاتر لێی نێزیک دەبوومەوە، لە خۆشیاندا لە ناخەوە گریانم دەهات. شەرمم لە خۆم کرد، چونکە لەپڕ و بە جەستە و سەری هێشتا خەڵتانی خوێنمەوە دەچمە خزمەت (ئەو). لایەکی تری ئەقڵم وەک ئەوەی لە کتێبەکانی مەرگدا خوێندبوومەوە، پێمی دەگوت (ئەو) خۆی ئیزرائیل و فریشتەکانی تری بەدووتدا ناردووە تا بچیتە خزمەتی.

تۆ بڵێیت بتوانم (ئەو) ببینم؟ پێم وا بوو لە تاو هەڵچوون و شپرزەیی هەناسەم پێ نادرێت.

ئەو شتەی نێزیک دەکەوتەوە و هەموو شوێنێکی دابووە بەر و سەرانسەری گەردوونی لە خۆیدا دەنواند، سوورێکی تا بڵێیت دانسقە و جوان بوو. بیرکردنەوە لەوەی ببم بە پارچەیەک لێی و بەو ئەندازەیە نێزیکبوونم لە (ئەو)ەوە، ڕەوتی فرمێسکی چاوانمی خێراتر کرد.

بەڵام تێ گەیشتم زیاتر لێم نێزیک ناکەوێتەوە. حاڵی بووم پرسیاری منی لە فریشتەکان کرد، ئەوانیش ستایشی منیان کرد. (ئەو)یش منی وەک بەندەیەکی پابەندی فەرمووده و قەدەخەکانی خۆی بینی و خۆشمی ویست.

لەپڕ، بە گومانێک، شادیی هەڵچووی هەناوم و ئەشکی سەرکردووم ژەهراوی بوو. بۆ ڕزگاربوون لەم گومانە، بە تاوانباری و بەپشووی سوارەوە پرسیم:

"لە بیست ساڵی دوایی ژیانمدا کەوتمە ژێر کاریگەریی نیگاری گاورانی ڤینیسیا. بگرە ماوەیەک دەمویست نیگاری خۆیشم لەسەر شێوازی ئەوان بکێشرێت، بەڵام لەمە ترسام. پاشان نیگاری گەردوون و بەندەکانت و

سوڵتانی سێبەرتم لە دنیا لەسەر شێوازی گاوران بەکێشان دا."

دەنگی خۆی نا، بەڵام لە ناخی خۆمدا وەڵامەکەیم بیر کەوتەوە:

"ڕۆژهەڵات و ڕۆژئاواش هەر هی خۆمە."

لە تاو هەڵچوون و شپرزەیی خۆم پێ ڕانەگیرا.

"باشە، واتای هەر هەمووی، گشت ئەم شتانە... ئەم دنیایە چییە؟"

لە هەناوی خۆمدا گوێم لە "ڕاز"، یان "خۆشت بوێ" بوو، بەڵام تەواو دڵنیا نەبووم کامیان بوو.

لە میانەی نێزیکبوونەوەی فریشتەکانەوە لێم، حاڵی بووم ئێستا لەم چینە بەرزەی ئاســمــان بڕیارێک لە بارەی منەوە دراوە، بەڵام پێکەوە لەگــەڵ ڕۆحەکانی تری پێش دەیان هەزار ساڵ مردوودا، تا ڕۆژی قیامەت، تا ئەو ڕۆژەی بڕیاری دواییــمــان لە بارەوە دەدرێت، لە بەرزەخ دەمــێنینەوە. پێشڤەچوونی شتەکان بەو چەشنەی لە کتێبەکاندا نووسرابوو، منی دڵخۆش دەکرد. کاتێک بۆ خوارەوە دادەبەزیم، لە کتێبەکانەوە بیرم کەوتەوە پێویستە لە وادەی ناشتنمدا بگەمەوە جەستەی خۆم.

بەڵام لە خوا بەزیاد بێت دەمودەست تێ گەیشتم دووبارە چوونەوەم بۆ ناو جەستەم، مەجازێکی ئەدەبییە. ئاپۆڕەی مردوونێژانی مایەی شانازی و ویقاری من، دوای خوێندنی نوێژ دارەبازی منیان نایە سەرشان و دەستبەجێ بەرەو گۆڕستانی کوچک تەپەجیکی نێزیک لەوێ شۆڕ بوونەوە. ئای کەسانی ناو ئەو ئاپۆڕەیە سەرباری خەمگینیان، چ ڕێکوپێکیش بوون! لە سەرەوە ئەوانم وەک تەڵەداوێکی باریک و زراڤ دەبینی.

با شتێک لە بارەی شوێنی خۆمەوە ڕوون بکەمەوە: وەک لەو فەرموودەیەی نێردراوی خواشدا ئاشکرایە کە دەڵێت: "ڕۆحی باوەڕمەند باڵندەیەکە لەبەری داری بەهەشت دەخــوات"، دوای مــەرگ، ڕۆح بە ڕووی ئاســمــانەوە دەسووڕێتەوە. جۆری ئەوەی أبو عمر بن عبدالباری بانگەشەی بۆ کردووە، ئەم فەرموودەیە بەواتای ئەوە نییە ڕۆح شێوەی مەل لە خۆ بگرێت، یان تەنانەت

ببێت بە مەل، بگرە هەروەک چۆن الجوزیە زۆر بەجوانی ڕوونی کردووەتەوە، فەرمووودەکەی پەیامبەر بەواتای ئەوەیە ڕۆح لە شوێنی گەڕانی باڵداران دەبێت. ئەو شوێنەی من لێوەی دەڕوانم و مامۆستایانی ڕوانگەپەرستی ڤینیسیایی حەز دەکەن بە "گۆشەی بینین" ناوی ببەن، لێکدانەوەکەی الجوزیە پشتڕاست دەکاتەوە.

لەو شوێنەوەی منی لێ بووم، بۆ نموونە، هەم دەمتوانی ئاپۆڕەی مردوونێژان کە لەو ساتەدا چوونە گۆڕستانەوە، وەک تەڵەداوێک ببینم و هەم وەک ئەوەی چاو لە نیگارێک بکەم، دەمتوانی بەچێژەوە سەیری بەلەمێک بکەم لە کۆتاییی کەنداوی زێڕینەوە بەرەو سەرایبورنو دەسووڕایەوە، چارۆکەکانی بە هەڵمژینی با ئاوسابوون و ئەویش بە کەیفەوە خێراتر دەبوو. لەبەر ئەوەی لە شوێنێکی هێندەی منارەیەک بەرزەوە تەماشام دەکرد، سەرتاپای دنیا وەک کتێبێکی دانسقە دەچوو لە بەردەستمدا و منیش یەک بەیەک پەڕەکانیم هەڵدەدایەوە.

بەڵام بەبەراورد لەگەڵ کەسێک ڕۆحی لە جەستەی جیا نەبووبێتەوە و هاتبێتە ئەم بەرزاییە، من دەمتوانی زیاتر ببینم. من ئەو ساتە لەیەک کاتدا هەموو ئەم شتانەم دەبینی: بڕێک منداڵ لە بۆشایی نێوان باخچەکانی پشت گۆڕستانی ئوێسکوداری بەری کەناری ئەوبەرەوە گەمەی کەری درێژیان دەکرد؛ خۆش خزان و بەرەوپێشەوە چوونی کەڵەکی حەوتجووتی گەورەی نووسیاران بە ئاوی تەنگەی بوسفۆردا کاتێک دوازدە ساڵ و سێ مانگ لەمەوبەر باڵیۆزی ڤینیسیامان لە کۆشکی قەراغ ئاو هەڵگرت و بردمان بۆ ئەوەی صدر الٔعظم ڕاغیب پاشای کەچەڵ پێشوازی لێ بکات؛ ژنێکی قەڵەو لە بازاڕی لەنگەی نوێ وەک ئەوەی ساوایەکی شیرەخۆری لە ئامێز گرتبێت، باوەشی بە کەلەرمێکی گەورەدا کردبوو؛ خۆشحاڵیم بە مردنی ڕەمەزان ئەفەندیی چاوشی دیوان و پێم وا بوو بە مردنی ئەو ڕێگەم بۆ خۆش بووە؛ سەیرکردنی کراسە سوورەکانی باوەشی دایکی دایکم کاتێک لە حەوشە جلی شۆردراوی هەڵدەواسی؛ غاردانم بە کۆڵانە دوورەکاندا گاڤێک دایکی خوا

لێخۆشبووی شەکوورە بۆ لە دایکبوونی وی دەستی کردبوو بە هێڵنج هێنانەوە و من ماڵی مامانەکەم لێ تێک چووبوو؛ شوێنی ئەو پشتوێنە سوورەی چل ساڵ لەمەوبەر ونم کردبوو (وەسفی دزیبووی)؛ باخچەیەکی دانسقەی زۆر ڕازاوە لە شوێنێکی فرە دوور کە بیست ساڵ لەمەوبەر جارێک لە خەونمدا دیبووم و خوا یار بێت لە داهاتوودا پێشانم دەدات پارچەیەک بووە لە بەهەشت؛ ئەو سەر و لووت و گوێیانەی کە عەلی بەگی سەرگەورەی بەگانی گورجستان پاش تێکشکاندنی یاخیبوونی قەڵای گۆری بڕیبوویانی و ناردبوویانی؛ شەکوورەی شۆخم کاتێک لە ژنانی هاوسێ جیا دەبێتەوە، تەماشای ئاگردانی حەوشە دەکات و بۆ من دەگری.

کتێب و زایانی کۆن دەڵێن ڕۆح چوار نیشتمانی هەیە:

١- سکی دایک. ٢- دنیا. ٣- ئەو بەرزەخەی ئێستا منی لێم. ٤- بەهەشت، یان دۆزەخ کە مرۆڤ دوای قیامەت دەیانگاتێ.

لە بەرزەخیش، زەمانی ڕابردوو و ڕانەبردوو لە هەمان کاتدا دەردەکەوێت و تا ئەو کاتەی ڕۆح لە ناو بیرەوەرییەکانی خۆیدا بمێنێتەوە، سنوورێک بۆ شوێن نامێنێتەوە. مرۆڤیش تەنیا ئەو کاتەی لە زیندانی زەمان و شوێن دێتە دەرێ، تێ دەگات ژیان کراسێکی تەنگە. جێی داخە هیچ کەسێک پێش مردن ناتوانێت تێ بگات هەروەک چۆن ڕۆحێکی بێ جەستە لە دنیای مردووان هۆکاری کامەرانیی ڕاستەقینەیە، جەستەیەکی بێ ڕۆحیش لە دنیای زیندووان بەختەوەریی هەرە گەورەیە. بە دڵتەنگی سەیری شەکوورەی خۆم کرد لە تەدارەکی بەشکۆی ناشتنمدا لە ماڵەوە خۆی بۆ من لەتوپەت دەکرد و لە ختوخۆڕایی بۆم دەگریا. لەو سۆنگەیەوە لە خوای گەورە پاڕامەوە لە بەهەشت ڕۆحێکی بێ جەستە و لە دنیاش جەستەیەکی بێ ڕۆحمان پێ ڕەوا ببینێت.

٣٨

من مامۆستا عوسمانم

ئێوە دەزانن ئەو پیرە کۆنانەی جوامێرانە ژیانی خۆیان بە هونەر بەخشیوە و چوونەتە ساڵەوە، کەسانێکی چۆنن. لە هەموو کەسێک تووڕە دەبن. باڵابەرز و زراڤن و ئێسکیان بەدەرەوەیە. دەخوازن بەشی پاشماوەی ژیانیان، هاوشێوە و دووبارەی بەشی زۆری بەسەربردووی ژیانیان بێت. یەکسەر گڕ دەگرن، هەڵدەچن و گازندەیان لە هەموو شتێک هەیە. گشت لغاوێک دەخەنە دەستی خۆیان و هەموو کەس ناچار دەکەن نەفرەتیان لێ بکات. هیچ کەسێک و هیچ شتێک بەگەن ناکەن. من یەکێکم لەوان.

وەستای وەستایان نورالله سەلیم چەلەبی کە من هێشتا شاگردێکی شازدە ساڵان بووم شانازیی ئەوەم بەرکەوت شان بەشانی لە هەمان نیگارخانەدا نیگار بکێشم، کاتێک بوو بە هەشتا ساڵی، کەسێکی وا بوو (بەڵام بە ئەندازەی من تووڕە نەبوو). وەستا ساری عەلیش کە سی ساڵ لەمەوبەر بە خاکمان سپارد، هەر وا بوو (ئەویش هێندەی من باریک و درێژ نەبوو). ئەو تیری ڕەخنانەی لەو سەردەمانەدا لە پشتەوە لە مامۆستایانی ئەفسانەییی بەڕێوەبەرانی نیگارخانەکان دراوە، دەزانم ئێستا لە پشتی منیش دەچەقێندرێت، بۆیە دەخوازم ئێوە بزانن هەندێک لەو قسە و ورتەورتانەی لەمەڕ ئێمە دەکرێن، هیچ بناغەیەکیان نییە.

١- لەبەر ئەوەی بەڕاستی هیچ شتێکی نوێ نییە شایەنی بەگەنکردن بێت، ئێمە هیچ شتێکی نوێ ناپەژرێنین.

٢- زۆرینەی خەڵک خۆیان ساویلکەن، بۆیە ئێمەش مامەڵەی ساویلکەیان

لەگـەڵدا دەکـەین، نەک لـەبەر ئەوەی بەهۆی لاوازیی دەمـاری مـێشکمـان، بەخترەشیمان، یان بەهۆی کەموکورتییەکی ترەوە زیانمان پێ گەیشتبێت. (سەرباری ئەوەش، خۆ ئەگەر ڕەفتارمان لەگەڵیانیادا باش بێت، بۆ ئێمە بە پیاوەتی و ئاقڵی دادەنرێت).

٣- جگە لەو وەستا نیگارکێشانەی لە سەردەمی نیگارکێشییانەوە بە ئەڤینەوە خـۆشـیـانم ویسـتـووە و پەروەردەیانم کـردووە، تێکەڵکردنی ناو و ڕووخسـارەکـانی تر لای من لە خـەڵەفـانمەوە نیـیـە، لەبەر ئـەوەیە ناو و دەموچاوەکان تا ڕادەی بۆ لە بیرکردن شیان لە ڕەنگ و درەوشانەوە بێ بەشن.

لە تـەدارەکی ناشـتنی تـەرمی زاوادا کـە لە ڕووی بوودەڵـەیی و گـەمـژەیی خۆیەوە خوا زوو گیانی لێ سەندەوە، هەوڵم دا ئەوە لە بیر بکەم کاتێک خوا لێخۆشبوو سەردەمانێک منی ناچار کردبوو لاسایی مامۆستایانی فەرەنگ بکەمەوە و لەو ڕووەوە تالاوی ئازاری بە گەردوومدا کردبوو. لە گەڕانەوەشدا بەمجۆرە بیرم کردەوە: کوێری و مەرگ وەک دوو چاکەی خوا بۆ منیش فرە دوور نین. بێگومـان بەهـەمـان ئەو ئەندازەیەی نیگارەکـانی دەسـتکردی من خـۆشی بە چاوانتـان دەبەخـشـێت و خـونچـەی بەخـتـەوەری لە دڵتـاندا دەپشکوێنێت، یادیشم دەکرێتـەوە. بەڵام دەمـەوێت دوای مـردنم ئەم شـتـەش بزانن: هـێشـتـا زۆر شت هـەن لە کـۆتاییی ژیان و لـە پیـربوونمدا زەردەخـەنە بخەنە سەر لێوم. بۆ نموونە:

١- منداڵان. (سەرلەبەری ڕێسا و بنەماکانی دنیا لەواندا پوختە دەبێتەوە.)

٢- بیـرەوەریی شـیـرین. (کـوڕانی بەدەو، ژنـان، بەجـوانی نێگـارکـێشـان، دۆستایەتی.)

٣- ڕووبەڕوو بوونەوە لەگەڵ شاکارەکانی مامۆستایانی کۆنی هەراتیدا. (ئەمە بۆ نەزان ڕوون ناکرێتەوە.)

سادەترین واتای گشت ئەمانە بەمجۆرەیە: ئێستا من سەرۆکی نیگارخانەی سوڵتانمانم، بەڵام ئیدی وەک جاران کاری دانسقە و شاهانەی تێدا ناکرێت.

دەبینم کـار بەرەو خـراپتـربوونیش دەچێت؛ هەمـوو شـتێک دەبڕێتـەوە و تەواو دەبێت. سـەرباری ئەوەی تەواوی ژیانمان بـەعـەشـقـەوە بەم کارە داوە، کـەچی بەئـازارەوە هـەسـت دەکــەم ئـێــمــە لێــرە زۆر بەدەگــمــەن دەتـوانـین بـگەیـنە جوانـکـارییەکانـی مامۆسـتایانی کۆنی هـەراتی. پەسـەندکردنی ئەم ڕاسـتییانە بە بێ فیزی و لە خۆباییبوون، ژیان ئاسان دەکات. ئاشکرایە بێ فیزی شتێکە ژیان سادەتر دەکات، بۆیە لە دنیای ئێمەدا فەزیلەتێکی هێندە پەسەندکراوە.

بەهەمـان خـاکیـەتی و بێ فیزییەوە خـەریک بووم نیگارێکی نـاو جـەژننامـەی بەسـەرهـاتی شـایـی خـەتەنەسـوورانی شـازادەکـانمـانم ڕاست دەکـردەوە. نیگارەکە هێنانی دیاریی بەگی بەگانی میسری بۆ منداڵی خەتەنەکراو پێشان دەدا: شـمـشـێرێکی ورد خـەمـڵێنـدراو بە یاقـووت ، زومـرڕود، فـەیرووزە و تاڵ و بەندی زێڕین لەسـەر قـومـاشـی قـەدیفـەی سـوور. ئەسـپێکی ڕەسـەنی عـەرەبی، زنجـیـری هـەوسـاری لە زێڕ و زەنـگۆڵەی لە گـەوهـەر و بەردی زەبەرجـەرد بوو. ناوچەوان قەش، تووکی لە زیو درەوشـاوەتر، سـەرکێش، پۆزبڵند و لە برووسکە خێراتـر بوو. زینی سـەر پشـتی ئەسـپـەکەش بەداوی زێڕکفت، قەدیفـەی سوور و بە سـوورمـەیەکی نیـگاری خـۆری بە یاقـووت لەسـەر کێشـراو خـەمڵێندرابوو. خـۆم ناوەڕۆکی نیگارەکـەم ڕێکخـسـت و فڵـچـەم بـە ڕاسـت و چەپـیـدا دەهێنا. بۆیاخکردنی ئەسپ، شمشێر، شـازادە و ئەو باڵیـۆزانەشی سـەیری ئەوانیـان دەکرد، بە شـاگردەکـان سپـاردبوو. ڕەنگی وەنەوشـەییم لە چەند گـەڵایەکی دار چناری نـاو مـەیدان دا. دووگـمـەکـانـی باڵیـوزی خـانـی تەتەرم بـە ڕەنگی زەرد بۆیاخ کرد. لەوەدا بووم تۆزقـاڵێک ئاوی زێڕ بەسـەر لغاوی ئەسپـەکەدا بڕێژم، لە دەرگا درا. دەستم هەڵگرت.

غـولامـێکی دەرگـاوان بـوو. گـەورەی خـەزێنـەداران لە کـۆشـکەوە لە دوومی ناردبوو. چاوەکانم کەمێک دەیەشـان. زەرەبینم لە گیرفانی کەواکەم دەرهێنا، لە چاوم کرد و لەگەڵ کوڕەدا بەڕێ کەوتم.

چەند خـۆشـە مـرۆڤ دوای مـاوەیەکی درێژ لە کـارکـردن بە کـۆڵانەکـاندا بسـووڕێتەوە! دنیـا وەک ئەوەی دوێنێ لەلایەن خواوە ئافرێندرابێت، تەواو نوێ

و سەرسووڕهێنەر دەهاتە پێش چاو.

سەگێکم دی، لە هەموو نیگاری سەگێک واتادارتر بوو. ئەسپێکم دی، وەستایانی نیگارکێشم دەتوانن نیگاری ئەسپی لەو واتادارتر بکێشن. لە مەیدانی ئەسپان، دار چنارێکم دی؛ ئەو دارە بوو کە پێش کەمێک لە نیگاردا گەڵاکانیم بە ڕەنگی وەنەوشەیی بۆیاخ دەکرد.

ماوەی دوو ساڵ بوو نیگاری بەزمەکانی مەیدانی ئەسپم دەکێشا، بۆیە چوونم بۆ ئەوێ و ڕۆیشتنم پیایدا، وەک ئەوە وا بوو مرۆڤ بچێتە ئەو شوێنەی نیگاری کێشاوە و پیایدا تێ بپەڕێت. لە کۆڵانێک با دەدەینەوە؛ ئەگەر لە نیگارێکی فەرەنگیدا بین، لە چوارچێوە و نیگار دەردەچین و دەڕۆین؛ خۆ ئەگەر لە نیگارێکی خۆماندا بین لەوانەی لەسەر شێوازی مامۆستایانی هەرات دەیانکێشین، ئەوا دێینە شوێنی پێش نیگای خوا؛ ئەگەر لە نیگارێکی چینیدا بین، هەرگیز دەرناچین، چونکە نیگاری چینی بەکۆتا نایەت، هەر درێژ دەبێتەوە و دەڕوات.

غولامی دەرگاوان منی نەدەبرد بۆ ژووری دیوانی کۆنی شوێنی بەیەگەیشتنی من و گەورەی خەزێنەداران بۆ قسەکردن لەمەڕ: بەخشینی کرێی کەڵەکەبوو، ئەو دیاریانەی وەستایانی نیگارکێشی ئێمە بۆ سوڵتانمان ئامادەیان دەکردن، کتێب، هێلکەی نەخشێندراوی شترمورغ، تەندروستی و ئاسوودەیی وەستایانی نیگارکێش، بۆیاخی پێویست، دابینکردنی پەڕەی زێڕ و کەرەسەی تر، گازندە و داخوازی سادە، ویست و خۆشی و داخواز و ئارەزووی سوڵتانی جیهانپەنامان، ئاو و هەوا، چاوانی من، زەڕەبینەکانم، ئازاری پشتم، زاوای نامەردی گەورەی خەزێنەداران و پشیلە خاڵدار و پڵنگ ئاساکەی. بە بێدەنگی چووینە باخچەی تایبەت. وەک ئەوەی تاوان بکەین، بەناو ڕیزێک داری لە ئێمەش کپتردا نەرم و نیان بەرەو دەریا شۆڕ بووینەوە. لە کۆشکی یالی نێزیک دەکەوتمەوە، لەوەدا بووم بەخۆم بڵێم کەواتە سوڵتانم لەوێیە و دەیبینیم، لە ڕێ دەرچووین. چوار پێنج هەنگاومان نا، لە دەرگای پشتوێنەداری باڵەخانەیەکی لە بەرد بنیاتنراوی پشت لەنگەرگەی بەلەمەوە

چووینە ژووری. بۆنی نان لە نانەواخانەی پاسەوانانی کۆشک دەهات. پیاوانی پاسەوانی کۆشکم بە پۆشاکی سووریانەوە دی.

گەورەی خەزینەداران و سەرگەورەی پاسەوانانی کۆشک لەهەمان ژووردا: فریشتە و ئیبلیس!

سەرگەورەی پاسەوانان، ئەو مرۆڤەی لە باخچەی کۆشک مرۆڤ بۆ سوڵتانمان هەڵدەواسێت، ئەشکەنجەی دەدا، دەیخاتە بەر لێپرسینەوە، دارکاریی دەکات، چاوی دەردەهێنێت و فەلاقەی دەکات، ڕووخۆشانە بۆم پێ دەکەنی. دەتگوت هاونشینێکی وردیلەی خۆمە، ناچار ماوم لە ژووری خانێک لەگەڵیدا بمێنمەوە و بەسەرهاتێکی شیرینم بۆ دەگێڕێتەوە.

بەڵام گەورەی خەزێنەداران دەستی کرد بە گێڕانەوە، نەک سەرگەورەی پاسەوانان: بە خۆپێشاندانێکی شەرماوییەوە گوتی: "ئەفەندیمان ساڵێک لەمەوبەر دەستووریان بە من فەرموو زۆر بە نهێنی کتێبێک ئامادە بکرێت تا ببێت بە بەشێک لە دیاریەکانی شاندێکی باڵیۆزان. لە سۆنگەی ئەم نهێنیبوونەوە، هەروەک چۆن نەیویست ئەرکی نووسینی کتێبەکە بە مامۆستا لوقمانی گەورەی شانامەچییان بسپێردرێت، نەیویست ئێوەش لەم کارەدا بەشدار بن، چونکە سوڵتانمان شەیدای هونەری ئێوەیە و سەرقاڵبوونی زۆرتانی بە چەژننامەی بەسەرهاتی خەتەنەسوورانی شازادەکانەوە بەرز دەنرخاند."

لەگەڵ چوونە ژوورەوەمدا، بەترسێکی مەرگهێنەرەوە بەخەیاڵمدا هات نامەردێک زمانی لێم دابێت و بە گوتنی ئەم نیگارە کفری تێدایە و ئەوی تریان هەجووتان دەکات، کاری لە سوڵتانمان کردبێت و بێ گوێدانە تەمەنم، دووچاری ئەشکەنجە ببم. لەبەر ئەوەی سوڵتانمان ڕاسپاردەی کتێبی بە من نا، بە کەسێکی تر دابوو، گەورەی خەزێنەداران دەیویست دڵم بداتەوە، بۆیە قسەکانی لەو کاتەدا لەکن من لە هەنگوین شیرینتر بوون. خۆم بەسەرهاتی کتێبەکەم بەزیادەوە دەزانی، سەربار ئەوەش لە دەمی گەورەی خەزێنەدارانەوە گوێم بۆ گێڕانەوەی ڕاگرت، بەڵام شتێکی نوێم لێی

هەڵنەکراند. لە قسە و قسەڵۆکەکانیش ئاگادار بووم: بێگومان بە مەلا نووسرەتی ئەرزەڕوومی و کێشمەکێشی ناو نیگارخانەشەوە.

هەر بۆ ئەوەی پرسیارێک بکەم، شتێکم پرسی، ئەگەرچی خۆم وەڵامیشیم دەزانی: کێ کتێبەکە ئامادە دەکات؟

گەورەی خەزێنەداران گوتی: "وەک دەزانن زاوا ئەفەندی." چاوی بڕییە ناو چاوانم و لێی زیاد کرد: "بە مەرگی ئاسایی نەمردووە، کوژراوە. ئایا دەزانن؟"

وەک منداڵێک بەسادەیی گوتم: "نەمزانیبوو." بێدەنگ بووم.

گەورەی خەزێنەداران گوتی: "سوڵتانمان زۆر، هەر زۆر ڕقی هەڵساوە."

ئەم گێژ و ساویلکەیەی زاوا ئەفەندیی پێ دەگوترا، کەسێکی ئەقڵ نیوەناچڵ بوو. لەبەر ئەوەی لە زانست زیاتر، خۆ بردنە پێشەوە و لە ئەقڵ زیاتر، هەوەسی هەبوو، وەستایانی نیگارکێش بەڕابواردن و پێکەنینەوە لە بارەیەوە دەدوان. لە بەڕێکردنی تەرمەکەشیدا هەستم کرد ئەم ماستە موویەکی تێدایە. تۆ بڵێیت چۆن کوژرابێت؟

گەورەی خەزێنەداران گێڕایەوە: زۆر دڵڕەقانە.

"خوایە بمانپارێزیت. کێ"؟

گەورەی خەزێنەداران گوتی: "فەرمانێکی سوڵتان هەیە، دەخوازێت ئەم کتێبەش وەک جەژننامەکە بە زووترین کات تەواو بکرێت..."

سەرگەورەی پاسەوانان گوتی: "فەرمانێکی تریشی هەیە، ئەگەر ئەو بکوژە قێزەون و ئیبلیسە دڵپیسە لە ناو دەستە و تاقی نیگارکێشاندایە، دەخوازێت بدۆزرێتەوە. سزایەکی زۆر توندی دەدات تا ببێت بە پەند بۆ هەمووان و هیچ کەسێکی تر تەنانەت بەخەیاڵیش بیر لە تێکدانی کتێبی سوڵتانمان و کوشتنی وەستایانی نیگارکێشی نەکاتەوە."

سەرگەورەی پاسەوانان، وەک ئەوەی بزانێت سزای سوڵتانمان بۆ تاوانبار چییە، لەپڕ هەڵچوونێک لە ڕووخساریدا دەرکەوت.

حاڵی بووم سوڵتانمان پێش کەمێک و لە هەمان کاتدا ئەم ئەرکەی بەم دوو

کەسە سپاردووە و ناچاریانی کردووە پێکەوە کار بۆ شتێک بکەن کە لە ئێستاوە ناتوانێت نەفرەتی خۆی لێ بشارێتەوە. من لە شەیدابوون زیاتر، هەستم بە خۆشەویستی کرد بەرامبەر بە سوڵتان. غوڵامێک قاوەی هێنا، دانیشتین.

سەرگەورەی پاسەوانان گوتی: "زاوا ئەفەندی برازایەکی هەیە خۆی پەروەردەی کردووە و سەر لە نەخش و کتێب دەر دەکات: قەرە." پرسیاری کرد داخۆ من دەیناسم. بێدەنگ بووم. درێژەی دایێ و گوتی: "ماوەیەکی کورت لەمەوبەر، لە سەر بانگهێشتی زاوای، لای سەرحەت پاشای سەر سنووری عەجەمەوە بۆ ئەستەنبوڵ گەڕاوەتەوە (سەرگەورەی پاسەوانان بە نیگایەکی پڕ لە هێمای گومانەوە بۆ منی ڕوانی)، لە ئەستەنبوڵ زۆر بەباشی خۆی لە زاوای نێزیک خستووەتەوە و بەسەرهاتی کتێبی بەردەستی زاوا ئەفەندیی بۆ ئاشکرا بووە. دەڵێت دوای کوژرانی زەریف ئەفەندی، زاوا گوتوویەتی گومانی لەو وەستا نیگارکێشانە هەیە کە لە نیوەی شەودا بۆ کتێبەکە دەچوونە کنی. نیگاری دەستکردی ئەو مامۆستا نیگارکێشانەی دیوە: بانگەشەی ئەوە دەکات بکوژی زاوا یەکێکە لەوان و دەڵێت نیگارێکی سوڵتانیشی دزیوە و نیگارە زۆرترین زێڕی تێدا بەکار هێندراوە. ئەم لاوە، ماوەی دوو ڕۆژ کوژرانی زاوای لە کۆشک و لە گەورەی خەزێنەداران شاردووەتەوە." بەهۆی ئەوەی قەرە لەو ماوەیەدا بەدەستوبرد و بە پێچەوانەی شەریعەتەوە کچی زاوای لە خۆی مارە بڕیبوو، و لە ماڵیان گیرسابووەوە، هەردووکیان گومانیان لێی هەبوو.

گوتم: "ئەگەر ماڵ و شوێنی کاری وەستایانی نیگارکێشم بپشکێندرێت و پەڕەی ونبوو لای یەکێکیان بدۆزرێتەوە، ئەو کاتە دەردەکەوێت ماف بەلای قەرەوەیە. بەڵام ئەگەر ئەوان هێشتا ئەو منداڵە خۆشەویست و نیگارکێشە دەست بە پەرجووانەم بن کە لە سەردەمی شاگردییانەوە دەیانناسم، دەستیان ناچێتە کوشتنی هیچ کەسێک."

سەرگەورەی پاسەوانان بەتەوسەوە ئەو ناسناوانەی من بە نیگارکێشانم دابوو، بەکار دەهێنا و گوتی: "تا ئەوپەڕی سنوور ماڵ، کون، شوێنی کار و

ئەگـەر هەیانبـێت، دووكـان و هەمـوو شـوێنێكی زەیتـوون، لەقلەق و پەپوولە دەپشكنین. هی قەرەش..." پاشان نیشانەیەكی بێچارەیی كەوتە سەر ڕووی. "لە خــوا بەزیاد بێت، مــۆڵەتمان لە قــازی ئەفــەندی وەرگــرتووە لە كــاتی لێپێچینەوە لەم پرسە دژوارەدا پەنا بۆ ئەشكەنجە ببەین. قازی گوتی لەبەر ئەوەی كـوژرانی كەسێكی تری نێـزیک لە دەسـتە و تاقـمی نیگاركـێشـان لە شـاگردەكـانەوە تا وەسـتـاكـان سـەرجـەم تاقـمی نیگاركـێشـان دەخـاتە ژێر گومانەوە، ئەشكەنجە یاساییە."

بە بێدەنگی بیرم كردەوە: ١- بەگوتنی ئەوەی ئەشكەنجە یاساییە، ئاشكرا دەبێت ئەم فـەرمـانە لە سـوڵتـانمانەوە دەرنەچووە. ٢- بەگـوێرەی ئەوەی قـازی سـەرجـەم وەسـتـایان و شـاگـردانی نیگاركێش دەخـاتە ژێر گـومـانـەوە؛ منیش تاوانبـار دەكـەن، چونكە وەک سـەرۆكی دەسـتـەی وەسـتـایانی نیگاركـێش نەمتوانیوە تاوانباری نێوانمان دەستنیشـان بكەم و ڕادەستی بكەم. ,٣ بۆم دەركـــەوت دەیانـەوێت پێش ئەشكەنجـــەدانی پەپوولە، زەیتـــوون، لەقلەقی خـۆشـەویست، دەسـتـەی نیگاركـێـشـانی ژێر دەسـەڵاتی من و ئەوانەی لەم ساڵانەی دواییدا ناپاكیان لێم كردبووە، بە ئاشكرا، یان بێدەنگی ڕەزامەندیی منیش وەربگرن.

گەورەی خەزێنەداران گوتی: "لەبەر ئەوەی سوڵتانمان بەتەنیا جەژننامە نا، بگرە خـوازیـارە ئەم كـتـێـبـە نیـوەناچڵ مـاوەش وەک پێـویست تەواو بكرێت، دەترسین ئەشكەنجە زیان بەدەست و چاو و هونەری نیگاركێشان بگەیەنێت." ڕووی لە من كرد: "وا نییە؟" سـەرگەورەی پاسەوانـان بە دەنگێكی زبر گوتی: "لە ڕابردوودا ئەندێشـەیەكی لەو جـۆرە هەبوو. زەڕەنگەرێكی خشـڵكار كـاری چاككردنەوەی دەكـرد، ئیـبلیس فـریوی دابوو، وەک منداڵ دڵی چووبـووە فنجانێكی دەسک یاقووتی نەجمیە سوڵتانی خوشكی سوڵتانمان: خوشكی سـوڵتـانمان زۆر دڵی بە فنجانەكەوە بوو، ئەمەش وای كردبوو لە خەمدا نوقم بێت. لەبەر ئەوەی دزییەكە لە كـۆشكی ئوێسكودار كرابوو، سـوڵتـانمان ئەم ئەركـەی بە من سـپـارد. دەمـزانی نەجـمـیـە سـوڵتـانیش وەک سـوڵتـانمان

میهرەبانانە بۆ هونەر، چاو، قامکی وەستایانی زەڕەنگەر و خشڵکارانی دەڕوانی. دەستبەجێ فەرمانم دا وەستایانی خشڵکار ڕووت بکرێنەوە و بخرێنە شەختە و بۆقی ناو حەوزێکی بەستووەوە. فەرمانم دا جاروبار دەربهێندرێن و بەشێوەیەک زیانیان پێ نەگات، بەڵام زۆر توند ڕووخسار و دەستیان قامچیرێژ بکرێت. ئەو خشڵکارەی ئیبلیس چووبووە بن کلێشەیەوە، دوای ماوەیەکی کورت ددانی بە تاوانی خۆیدا نا و بە سزای خۆی ڕازی بوو. وەستایانی تری خشڵکار لەبەر ئەوەی ناخیان پاک بوو، سەرباری ئاوی تەزیو، سەرما و ئەو هەموو قامچیرێژکردنە، چاو و پەنجەی هیچ کامیان سەقەت نەبوو. بگرە سوڵتان پێمی گوت خوشکی زۆر ڕازی بووە و خشڵکارانیش لەبەر ئەوەی تۆوی خراپی ناویان پاک کراوەتەوە، بەچێژێکی زیاترەوە کار دەکەن."

دڵنیا بووم لەوەی ڕەفتاری سەرگەورەی پاسەوانان لەگەڵ مامۆستایانی نیگارکێشی مندا زۆر توندتر دەبێت لە مامەڵەی لەتەک وەستایانی خشڵکاردا. با ڕێزیش لە چێژی سوڵتانمان بۆ کتێب چێکردن بگرێت، بەڵام ئەویش وەک زۆر کەسی تر پێی وا بوو نەخش و بەتایبەتیش نیگار شتێکە لە سنووری بێ ئاینی نێزیک دەبێتەوە، شتێکی ناپێویستی شایەن بە سزادانە و بگرە بەجۆرێک لە ژنایەتی دادەنا و سووکایەتی پێی دەکرد. بەمەبەستی دنەدان و تووڕەکردنم گوتی: "لە کاتێکدا ئێوە هێشتا بەتەواوی هێزتانەوە لەسەر کارن، وەستایانی نیگارکێشی دەلالتان دەستیان کردووە بە تەپکە و داونانەوە بۆ ئەوەی بزانن دوای ئێوە کێ دەبێت بە گەورەی وەستایانی نیگارکێش."

لە خۆمم پرسی تۆ بڵێیت لە پاشملەی من قسە و قسەڵۆک و داونانەوەیەکی نوێ لە ئارادا بێت؟

خۆم ڕاگرت و بێدەنگ بووم. ڕقم لە گەورەی خەزێنەداران هەڵسابوو، چونکە بەدزیی منەوە ئامادەکردنی کتێبی بە خوا لێخۆشبووی ئەقڵ نیوەناچڵ سپاردبوو. لە وەستایانی نیگارکێشی بێئەمەکم پەست بووم، چونکە بەمەبەستی ئەوەی بچنە دڵەوە و چوار پێنج ئاکچەی زیاتریان دەست بکەوێت،

بەنهێنی نیگاری ئەو کتێبەیان کێشابوو. گەورەی خەزێنەدارانیش بەزیادەوە هەستی بەم ڕق هەڵسان و پەستبوونەم کردبوو.

دەمەساتێک هەستم کرد خەیاڵم چووە بۆ ئەوەی گەلۆ دەبێت چ جۆرە ئەشکەنجەیەک لە وەستایانی نیگارکێشم بکەن. لە ئەشکەنجەی لێپرسینەوەدا پێستی مرۆڤ ناگروون، چونکە کارێکە لێ گەڕانەوەی نییە. وەک یاخیبووانیش لەسەر مێخزنجیر دایاننانیشێنن، چونکە ئەمە بۆ مردنە تاکو ببێت بە پەند. خۆ ناشکرێت قرچ و هوڕ بکەونە گیان ئەم وەستا نیگارکێشانە و باسک و ڕان و پەنجەیان بشکێنن. هێندەی ئەوەی لەو مرۆڤە یەک چاوانەشەوە کە بەزۆری لە کۆڵانەکانی ئەستەنبوڵ بەرچاوم دەکەوتن، تێ گەیشتبووم، دەرهێنانی چاویش، وەک ئەوەی لەم ڕۆژگارەدا بەزۆری ئەنجام دەدرێت، بێگومان شایەنی وەستایانی نیگارکێش نییە. بەمجۆرە، کاتێک وەستایانی نیگارکێشی خۆشەویستم هێنایە بەرچاوی خۆم لە نێوان گوڵە سەوسەنی ئاویی ناو حەوزێکی تەزیوی گۆشەیەکی دوورەدەستی باخچەی تایبەتدا هەڵدەلەرزن و بە نەفرەتەوە بۆ یەکدی دەڕوانن، ویستم تاوێک لە دڵەوە بکەنم. بەڵام ئەگەر هێنامە پێش چاوی خۆم ئەگەر گۆشتی ئەستووری زەیتوون بە شیشی سوورەکراو داخ بکرێت، چ قیژەیەکی لێ هەڵدەسێت و پێستی جەستەی لە زنجیردراوی پەپوولەی نازدارم چۆن سیس دەبێتەوە، پێچێک بە هەناومدا هات. بگرە نەمتوانی پێشبینی بکەم پەپوولەی دەلالم، ئەو هونەرمەندەی زۆر جاران بە هونەر و ئەڤینی خۆی فرمێسکی لە چاوی من هێناوە، ئێستا وەک شاگردێکی دز بۆ فەلاقەدان درێژ بکرێت. بەسەرسامی لە شوێنی خۆم وشک بووم.

ئەقڵی پیربووم ساتێک بە ئەفسوونی بێدەنگیی خۆی کپ بوو. سەردەمانێک هەموو شتێکمان لە بیر دەکرد و پێکڕا بە ئەڤینەوە نیگارمان دەکێشا.

گوتم: "ئەوانە وەستاترین نیگارکێشەکانی سوڵتانمانن. دەستیان بۆ مەبەن."

گەورەی خەزێنەداران بە دڵخۆشی لە جێگەی خۆی هەڵسا، کاغەزێکی

تۆماری لەسەر مێزێکی ئەوسەری ژوورەکە هەڵگرت و هێنای، لە پێشم دای نا و وەک ئەوەی ژوورەکە تاریک بێت، دوو مۆمدانی هێنایە تەنیشتمەوە و سەیرم کرد گڕی مۆمە گەورەکانی سەریان شەپۆلی دەدا. ئەمانە نیگارەکان بوون.

نازانم چۆن باسی ئەو شتەتان بۆ بگێڕمەوە کە بەدەم گێڕانی زەڕەبینەکەمەوە بەسەر نیگارەکاندا کەوتە بەرچاوم؟ لە ناخەوە پێکەنینم دەهات، بەڵام نەک لەبەر ئەوەی نیگارەکان مایەی پێکەنین بن! پەست بووم، وەلێ نەک لە سۆنگەی ئەوەوە شتگەلێک بن شایەنی بەهەندوەرگرتن بن. دەتگوت زاوا ئەفەندی بە وەستایانی نیگارکێشی منی گوتووە بەشێوەیەک نیگار بکێشن جۆری ئەوەی ئێوە خۆتان نەبن و کەسانێکی تر بن. هەر دەتگوت پاڵەپەستۆی خستووەتە سەریان بیرەوەریی نەبووی خۆیان بەبیر بهێننەوە و بیر لە داهاتوویەک کە هیچ کاتێک خۆیشیان بەئاوات نین تێیدا بژین، بکەنەوە و نیگار بکێشن. ئەوەی بۆ باوەڕکردن دەستی نەدەدا، یەکتر کوشتنیان بوو لەسەر ئەم شتە تووڕەهاتانە.

گەورەی خەزێنەداران گوتی: "ئایا دەتوانن بە تەماشاکردنی ئەم نیگارانە پێمان بڵێن قەڵەمی کام نیگارکێش بەکام نیگاردا هێندراوە؟"

بەڕقی هەڵساوەوە گوتم: "بەڵێ. ئەم نیگارانەتان لە کوێ دۆزیوەتەوە؟"

گەورەی خەزێنەداران گوتی: "قەرە خۆی هێنایانی و ڕادەستی ئێمەی کرد. دەیەوێت خۆی و زاوای خوا لێخۆشبووی بێ تاوان دەربخات."

گوتم: "لە لێپێچینەوەدا ئەشکەنجەی بدەن، بۆ ئەوەی بزانین زاوا ئەفەندیمان چ نهێنیی تری هەیە."

سەرگەورەی پاسەوانان بەچێژەوە گوتی: "پیاوێکمان لە دووی ناردووە. لە دوای خۆیشی، کون و قوژبنی ماڵی زاوای نوێ دەپشکێندرێت."

دواتر، تیشکی ڕووناکییەکی سەیر و ترس و شەیدابوون بە ڕووخساری هەردووکیانەوە دیاری دا. بەرزەپێ ڕاست بوونەوە.

بێ ئەوەی بەر بکەمە دواوە، حاڵی بووم حەزرەتی سوڵتانی جیهانپەنامان هاتوونەتە ژوورێ.

٣٩

من ناوم ئەستەرە

وەی پێکەوە گریان چ خۆشە! کاتێک خزم، خوێش، ناسیاو، دۆست و گشت ژنان لە پرسەی باوکی شەکوورە گیانم لە ماڵەوە کۆ بووبوونەوە و دەگریان، منیش تا پێم کرا خۆم کوتا و فرمێسکم ڕشت. جاروبار پاڵم بە کچێکی جوانی تەنیشتمەوە دەدا، بەنەرمی خۆمان دەهەژاند و دەگریاین. ناوبەناویش بە ژیانی کلۆڵ و مەینەتییەکانی خۆم دڵتەنگ دەبووم و لە ئاستێکی تەواو جیاوازدا ئەشکم هەڵدەوەراند. ئەگەر هەفتەی جارێک وا بگریم، هاتوچۆی ڕۆژ تا ئێوارەم لە کۆڵانان بۆ پەیداکردنی پارووی ژیان، قەڵەویی خۆم و بەسووک تەماشاکردنم لەبەر جووبوونم لە بیر دەکەم و دەبم بە ئەستەرێکی لە گشت کاتێک چەنەبازتر.

هێندەی ئەوەی لە ئاپۆڕەدا لە بیرم دەچێت من مەڕێکی ڕەشم، ئەوەندەش حەزم لە بۆنە و تەدارەک و ئاهەنگە، چونکە پڕ بە سکی خۆم دەخۆم. لە جەژندا ڕۆحم بەسەر پاقلاوە، گیراوەی نەعنا، نانی بە بادەم و باسووقەوە دەردەچێت؛ لە ئاهەنگی خەتەنەسووراندا حەزم لە پڵاوی بە گۆشت و بۆرەکی فنجانییە؛ لە ڕەمبازییەکانی سوڵتاندا لە مەیدانی ئەسپ تامەزرۆی خواردنەوەی شەربەتی گێلاسم؛ لە شایی و زەماوەندەکاندا ئالوودەی خواردنی هەموو شتێکم؛ لە دوای ناشتنی مردووانیش بۆ حەلوای بەکونجی و هەنگوین و مسکی دەست و دیاریی هاوسێ و دراوسێ دەبوورێمەوە.

بە بێدەنگی چوومە هەیوان، پێڵاوم لە پێ کرد و چوومە خوارێ. پێش ئەوەی ڕوو لە ئاشپەزخانە بکەم، دەنگێکی نامۆ لە دەرگای نیوەکراوەی ژووری تەنیشت پشتیرەکەوە هات. لەپڕ دوو شەقاوم نا و سەیرێکی ژوورەم کرد.

بینیم شەوکەوت و ئۆرهان کوڕی یەکێک لەو ژنانەی لەسەرەوە دەگرین، بە گوریس بەستووەتەوە و بە فلّچە کۆنەکانی خوا لیخۆشبوو بۆیاخ بە سەروچاویدا دەهێنن. شەوکەوت زللەیەکی لەبن گوێی کوڕەکە سرەواند و گوتی: "ئەگەر هەوڵی ڕاکردن بدەیت، ئاوا لێت دەدەین."

بە دەنگی هەرە نەرم و درۆزنانەی خۆم گوتم: "جگەرگۆشەکانم، ئەوە نابێت ئازاری یەکدی نەدەن و بەخۆشی یاری بکەن؟"

شەوکەت نەڕاندی و گوتی: "تۆ هەقت نەبێت!"

خوشکی بچووک، قژ زەرد و ترساوی کوڕەی تێهەڵدراویشم لایان بینی و نازانم بۆچی خۆم لەگەڵیدا بەراورد کرد؟ ئەستەر، هەموو شتێک لە بیر بکە!

لە ئاشپەزخانە خەیرییە بەگومانەوە بۆمی ڕوانی.

گوتم: "هێند گریاوم هەردوو چاوم وەک دوو کانی وشک بوون. لە ڕای خوا کەمێک ئاوم بدەرێ."

بە بێدەنگی دایمێ. پێش ئەوەی بیخۆمەوە، سەیری ناوچاوانی لەبەر گریان هەڵئاوساویم کرد.

گوتم: "دەگوترێت زاوا ئەفەندیی بەستەزمان بەر لە مارەبڕینی شەکوورە مردووە. خۆ دەمی ئەو خەڵکە توورەکە نییە تا گرێ بدرێت. بگرە دەڵێن بە مەرگی ئاسایی نەمردووە."

دەمەساتێک بەئاشکرا سەیری نووکی پێیەکانی خۆی کرد. دوایی سەری بەرز کردەوە و بێ ئەوەی بۆ من بڕوانێت، گوتی: "خوا لە بووختان بمانپارێزێت."

جووڵەی یەکەمی بەواتای "ئەم قسەیەت ڕاستە" دەهات. ئاستی قسەکانیشی وای لە مرۆڤ دەکرد هەست بکات لە ناچاری کراون.

لەپڕ وەک هاوڕازێک بەچرپە گوتم: "چ قەوماوە؟"

بەڵام خەیرییەی دوودڵ تێ گەیشتبوو هیچ هیوایەکی نەماوە بۆ ئەوەی دوای مردنی زاوا ئەفەندی بالآدەستی بەسەر شەکوورەدا بنوێنێت. پێش کەمێکیش

لەسەرەوە لە هەمووان بەکوڵتر دەگریا.

گوتی: "ئێستا من چیم بەسەر دێت؟"

بەخووی هەواڵ گەیاندنەوە گوتم: "شەکوورە تۆی فرە خۆش دەوێت." سەری یەک بەیەکی قاپە ڕیزکراوەکانی نێوان کوپەی دۆشاو و ترشیاتم هەڵدایەوە، ناوبەناو بە نووکی پەنجە لەتێکم لە یەکێکیان هەڵدەگرت و تامم دەکرد، هەندێکیشیانم تەنیا بۆ لووتم دەبرد و بۆنم دەکرد. دانە بەدانە لێم پرسی کێ کام قاپی حەلوای ناردووە.

خەیرییە یەک بەیەک دەستی بە ژماردن کرد: "ئەمە هی قاسم ئەفەندیی قەیسەرییە، ئەوە هی ئەو گەورەی شاگردانەیە کە ماڵیان دوو کۆڵان لە پشت نیگارخانەوەیە. ئەویشیان حەمدیی چەپەوانەی کلیلچی ناردوویەتی، ئا ئەمیشان قاپی بووکی ئەدرنەییە..." شەکوورە قسەی پێ بڕی:

"ئەرێ ئەوە قەلبییەی ژنی زەریف ئەفەندیی خوا لێخۆشبوو نە بۆ سەرەخۆشی هات، نە هەواڵی ناردووە و نە حەلوا!"

لە دەرگای ئاشپەزخانەوە بەرەو بەردەڵانی بەردەم پلیکانەکان دەچوو. کاتێک تێ گەیشتم دەیەوێت دوور لە چاوی خەیرییە لەگەڵ مندا بدوێت، دوای کەوتم.

شەکوورە گوتی: "زەریف ئەفەندی هیچ دوژمنایەتییەکی لەگەڵ باوکمدا نەبوو. ئێمە لە ڕۆژی ناشتنی ویدا حەلوای خۆمان دروست کرد و ناردمان. دەمەوێت بزانم چ ڕووی داوە."

من لە بیرکردنەوەی شەکوورە تێ گەیشتم و گوتم: "هەر ئێستا دەچم، پرسیار دەکەم و ڕوونی دەکەمەوە."

لەبەر ئەوەی درێژەم نەدایێ، ماچمی کرد. هەوای ساردی حەوشە دەچووە جەستەمانەوە، باوەشمان بەیەکدا کرد و بێ جووڵە لەو دۆخەدا ماینەوە.

دوایی دەستم بە پرچی شەکوورەی شۆخمدا هێنا.

گوتی: "ئەستەر، دەترسم."

گوتم: "مەترسە گیانەکەم، لە هەر کارێکدا خێرێکیش هەیە. بڕوانە چۆن دواجار شووت کرد."

گوتی: "بەڵام نازانم داخۆ کارێکی ڕاستم کردووە، یاخۆ نا. بۆیە نەمهێشت هیچ لێم نێزیک بکەوێتەوە. شەوم لە تەنیشت باوکی کلۆڵمەوە بەسەر برد."

چاوەکانی زۆر داچەقاند و وەک ئەوەی بڵێت "حاڵی دەبیت؟" لە چاوانی منی بڕی.

گوتم: "حەسەن دەڵێت مارەبڕینەکەت بەلای قازییەوە هیچ نرخێکی نییە. ئەم هەواڵەی بۆت ناردووە."

ئەگەرچی شەکوورە "لەمەودوا نابێت"یشی گوت، کەچی یەکسەر کاغەزە بچووکەکەی وەرگرت و دەستی کرد بەخوێندنەوەی کرد، بەڵام ئەمجار پێمی نەگووت چی خوێندووەتەوە.

مافی خۆی بوو، چونکە ڕاستە لە حەوشە باوەشمان لەیەک دابوو، بەڵام تەنیا نەبووین: ئەم بەیانییە دەریوانەی پەنجەرەی هەیوان لەبەر هۆیەکی نەزانراو کەوتبووە خوارەوە، دارتاشێکی گاڵتەجار لەسەرێ دەریوانەی چاک دەکردەوە و هەمان کات سەیری ئێمە و ژنانی شین و شەپۆڕکەری ژوورەوەی دەکرد. هەر لەو کاتەدا کوڕی هاوسێیەکی دڵسۆز لە دەرگای حەوشەی دا و گوتی :"حەلوا هاتووە." خەیرییەش لە ماڵ هاتە دەر و بە غاردان دەچوو دەرگا بکاتەوە.

شەکوورە گوتی: "کاتێکی باش بەسەر ناشتنیدا تێ پەڕیوە. هەست دەکەم ئێستا ڕۆحی باوکی بەلەنگازم بۆ دواجار و بەمەرجی هەرگیز نەگەڕانەوە لە جەستەی جیا دەبێتەوە و بۆ ئاسمان بەرز دەبێتەوە."

لە باوەشم دەرچوو، ڕووی کردە ئاسمانی گەش و تاوێکی درێژ پاڕایەوە. لەپڕ هەستم کرد هێندە دوورم لە شەکوورە و پێی نامۆم، ئەگەر هەورێک بوومایە بەو ئاسمانی پێش چاوی ئەوەوە، جێی سەرسووڕمان نەدەبوو لام. شەکوورەی شۆخم هەر هێندەی لە خوێندنی نزاکانی بووەوە، چاوانمی ماچ کرد.

گوتی: "ئەستەر، تا بکوژی باوکم لە ژیاندا بێت، لەم دنیایە نە ئاسوودەیی بۆ خۆم هەیە و نە بۆ کوڕەکانم."

پێم خۆش بوو ناوی مێردەکەی نەهێنا.

"برۆرە ماڵی زەریف ئەفەندی، بۆنی دەمی ژنەکەی بکە و بزانە بۆ حەلوای بۆمان نەناردووە. بێ دواکەوتن هەواڵم پێ بگەیەنەوە."

گوتم: "هیچ قسەیەکت هەیە بۆ حەسەن؟"

لەبەر ئەم پرسیارەم نا، لەبەر ئەوەی لە کاتی پرسیندا نەمتوانی سەیری ڕووی بکەم، هەستم بەشەرم کرد. بۆ ئەوەی شەرمەکەم پەردەپۆش بکەم، خەیرییەم ڕاگرت، سەری قاپەکەم هەڵدایەوە. گوتم: "واخ، حەلوای برۆیشی فستقدارە". پارچەیەکی بچووکم نایە دەمم و گوتم: "نارنجیشیان تێ کردووە."

بەوەی بینیم شەکوورە وەک ئەوەی هەموو شتێک بە ڕێی خۆیدا بڕوات، زەردەخەنەیەکی شیرینی بۆم کرد، دڵخۆش بووم.

بوخچەم هەڵگرت، دوو هەنگاو ڕۆیشتم و نەڕۆیشتم، لەو پەڕی کۆڵان قەرەم دی. تازە تەرمی غەزووریان ناشتبوو. بە لووتبەرزیی زاوای نوێدا بۆم دەرکەوت لە ژیانی خۆی زۆر ڕازییە. بۆ ئەوەی نەبمە هۆی لە دەستدانی خۆشی و کەیف و سەفای، لە ڕێ لام دا و چوومە بێستانێکەوە، بە باخچەی ماڵی جووی هەڵواسراوی برای یاری خۆشەویستی موشێ هامۆنی پزیشکی جووی ناوداردا تێ پەڕیم. ئەم باخچەیەی بۆنی مەرگی لێ دێت، لە هەر تێپەڕبوونێکم پیایدا هێندە خەمم دەداتێ، لە بیریم دەچێت ئیدی پێویستە کڕیارێکی بۆ بدۆزمەوە و بیفرۆشم.

هەمان بۆنی مەرگی ناو باخچەکە لە ماڵی زەریف ئەفەندیش دەهات، بەڵام شوێنەواری دڵتەنگیی پێوە دیار نەبوو. وەک ئەستەرێک کە سەری بە هەزاران ماڵدا کردووە و سەدان بێوەژنی ناسیوە، دەزانم ئەو ژنانەی زوو مێردیان دەمرێت، یان دەکەونە بەر ئەفسوونی تێکشکان و خەمگینی، یاخۆ هەڵچوون و یاخیبوون (شەکوورەی خۆم لە هەردووکیان بەشی خۆی وەرگرتووە). قەلبییە

خاتوون ژەهری هەڵچوونی نۆشیبوو، بۆیە هەر لەوێدا حاڵی بووم ئەمە کاری من خێراتر دەکات.

قەلبییە خاتوونیش وەک ئەو ژنە لە خۆباییيانەی پێیان وایە ژیان دڵڕەقانە هەڵسوکەوتی لەگەڵیاندا کردووە، بەڕاستی گومانی دەکرد ئەوەی لە ڕۆژی خراپدا دەرگای دەکوتێت، دێتە ماڵی تا بەزەیی پێیدا بێتەوە، لەوەش خراپتر، بۆ ئەوەی لە ڕەوشی پڕ لە ئازاری ئەم بڕوانێت و بەدزییەوە خۆشیی بەحاڵی خۆیدا بێت. بۆیە هەرگیز لە بەرامبەر مێوان قسەی خۆشی بە زاردا نەدەهات، بێ ئەوەی مەبەستی بێت دڵی مێوان ڕابگرێت، بۆ قسە دابمێنێت و شەش و بێش بکات، ڕاستەوخۆ دێتە سەر کرۆکی بابەت. ئەرێ بەم پاشنیوەڕۆیە و لە کاتێکدا قەلبییە دەیویست عەسرە خەوێک بکات، ئەستەر بۆچی دەرگای کوتابوو؟ لەبەر ئەوەی دەمزانی هیچ بایەخێک بەباشترین ئاوریشمی بە کەشتی لە چینەوە هاتوو، یان دەسماڵی لە بورساوە هاتوو نادات، بێ ئەوەی وا بنوێنم بوخچە دەکەمەوە، یەکسەر بە گوڕەگوڕ هاتمە سەر کرۆکی مەبەست و خەمی شەکوورەی چاو بە فرمێسکم بۆی گێڕایەوە. گوتم: "ئەندێشەی ئەوەی بێ مەبەست دڵی قەلبییە خاتوونی هاوچارەنووسی خۆی شکاندبێت، دەبێتە خەمێکی سەرباری خەمانی تر بۆ شەکوورەی کڵۆڵ."

قەلبییە خاتوون بە خۆپێشاندانێکی لە خۆباییيانەوە ددانی پێدا نا لە شەکوورەی نەپرسیوەتەوە، بۆ سەرەخۆشی و پرسە نەهاتووە و بگرە بە دڵیدا ختوورەی نەکردووە حەلوایەک دروست بکات و بینێرێت. بێگومان شادبوونێکێش لە پشت خۆ بەزلگرتنییەوە بەدی دەکرا و پێی نەدەشاردرایەوە: هەست بە دڵگرانبوونی کرابوو. ئەستەری ئاوەزیاوتان ئا لەم خاڵی لاوازییەوە دەستی پێ کرد و هەوڵی دا بچێتە سەر هۆیەکانی تووڕەیی قەلبییە و ئەو ڕووداوانەی قەومابوون.

زۆری پێ نەچوو قەلبییە ئاشکرای کرد لە پای ئەو کتێبەی خەریکی ئامادەکردنی بووە، لە زاوا ئەفەندی پەست بووە. گوتی پیاوی خوا لێخۆشبووی ئەو کاری بۆ بەدەستهێنانی چوار پێنج ئاکچەی زیاتر نەکردووە،

بگرە لەبەر ئەوەی زاوا ئەفەندی پێی گوتووە ئەم کتێبە لەسەر فەرموودەی سوڵتانە، ئەویش ڕازی بووە. بەڵام دوای ئەوەی مێردی خوا لێخۆشبووی دەبینێت ئەو پەڕە نەخشێندراوانەی کە زاوا ئەفەندی کێشانی زەڕکارییەکانی بەم سپاردووە، هێدی هێدی لە نەخش دەردەچن، ڕەپ و ڕاست دەبن بە نیگار و ئەم نیگارانەش بێ ئاینی، خوانەناسی و بگرە نیشانەی کفریش لە خۆ دەگرن، ئۆقرەی لێ دەبڕێت و لە نێوان ڕاست و هەڵەدا تیا دەمێنێت. بەڵام لەبەر ئەوەی ژنێکی زۆر بەهۆشتر و وردبینتر بوو لە زەریف ئەفەندی، بەپارێزەوە لێی زیاد کرد: ئەم گومانانە بەجارێک نا، لەبەرەوە دەستیان پێ کردبوو، زەریف ئەفەندیش هیچ کاتێک دووچاری کفرێکی ئاشکرا نەبووبوو، بۆیە بێ ئۆقرەیی خۆی وەک بەدگومانی لێک دابووە و بەردێکی نابووە سەری. ئاشکرایە زەریف ئەفەندیی خوا لێخۆشبوو وتارەکانی مەلا نووسرەتی ئەرزەڕوومیی لە کیس خۆی نەدەدا و لە کاتی خۆیدا نوێژی نەکردایە، ئۆقرەی لەبەر دەبڕا، چونکە وەک سۆفی پابەندی ئاینی خۆی بوو. هەروەک چۆن دەیزانی هەندێک لە هەرچی و پەرچیی نیگارخانە گاڵتەی پێ دەکەن، لەوەش ئاگادار بوو ئەم گاڵتە بێ ڕەوشتانە لە ئیرەیی بردن بە هونەر و پیشەکەیەوە سەرچاوە دەگرن.

دڵۆپێک فرمێسکی گەش و گەورە لە چاوی گەشی قەلبییە ڕژا و بە ڕوومەتیدا هاتە خوارێ. ئەستەری نیازپاکیش بڕیاری دا لە نێزیکترین هەلدا پیاوێکی باشتر لە مێردی خوا لێخۆشبووی بۆ بدۆزێتەوە.

قەلبییە بەپارێزەوە گوتی: "خوا لێخۆشبوو زۆر لەکن من دەردەدڵی خۆی نەدەکرد. ئەو بەڵایانەی بەسەرمان هاتبوون، لە ئەقڵی خۆمدا بەراوردم کردن و گەیشتمە ئەو باوەڕەی هەموو شتێک لە چارەی نیگارەکانی زاوا ئەفەندییەوە کە ئەم لە دوایین شەوی ژیانیدا سەری لێ دابوو، بەسەر ئێمە هاتووە."

ئەمە جۆرێک بوو لە بیانوو هێنانەوە. منیش لە وەڵامدا گوتم کێ دەزانێت، لەوانەیە زاوا ئەفەندیش بەدەستی هەمان "نامەرد" کوژرابێت و خاڵی چارەنووس و دوژمنی هاوبەشی شەکوورە و قەلبییەم خستەوە بیری. دوو

منداڵی سەرزلیش لەلاوە بەوردی بۆ منیان دەڕوانی و ئەمەش ڕەوشی شەکوورە و قەلبییەی بەیەک دەچوواند. بەڵام لۆجیکی دەلاڵی بێ بەزەییی ناو هەناوم، دەمودەست بیرمی خستەوە: شەکوورە جوانتر، دەوڵەمەندتر و ڕازدارترە. ئەوەی بە دڵمدا هات گوتم:

"شەکوورە دەڵێت ئەگەر قەباحەتێکم هەبوایە، داوای لێبووردنم دەکرد. خوازیارە ببیت بە خوشک و هاوچارەنووسی، بیر لەمە بکەیتەوە و هاوکاریی بکەیت. ئایا خوا لێخۆشبوو زەریف ئەفەندی کاتێک دوایین شەو لە ماڵ چووە دەرێ، بەتۆی گوت جگە لە زاوا ئەفەندی دەچێتە سەردانی کەسێکی تریش؟ یان بەخەیاڵتدا نەهات چاوی بە کەسێکی تر بکەوێت؟"

گوتی: "تەنیا ئەوەندەم لە زەریفی داماوم هەڵکڕاند."

لە قوتوویەکی حەسیری سەرداخراوی پڕ لە دەرزیی نەخش، پارچە قوماش و دەنکە گوێزی گەورە، کاغەزێکی قەدکراوی دەرهێنا و بۆمی درێژ کرد.

کاغەزی زبر و چەند قات نووشتێندراوەم وەرگرت و لە نێزیکەوە تێم ڕوانی، کۆمەڵێک دیمەنم بینی مەرەکەبیان بە ئاودا بڵاو بووبووەوە. لەوەدا بووم بزانم ئەم دیمەنانە لە چ دەچن، قەلبییە بیری منی خوێندەوە:

گوتی: "ئەوانە ئەسپن. چەندین ساڵ بوو خوا لێخۆشبوو زەریف ئەفەندی تەنیا زەڕکاریی دەکرد، نیگاری ئەسپی نەدەکێشا و کەسیش داوای لێ نەدەکرد نیگاری ئەسپ بکێشێت."

ئەستەری پیرتان تەماشای نیگاری ڕەوە ئەسپی بەپەلەپڕووزێ کێشراو و مەرەکەب بڵاوەبووی ناو ئاوی دەکرد و هیچیشی لێ حاڵی نەدەبوو.

گوتم: "ئەگەر ئەم کاغەزە هەڵبگرم و بۆ شەکوورەی ببەم، فرەی پێ خۆش دەبێت."

قەلبییە لووتبەرزانە گوتی: "شەکوورە ئەگەر ئەم کاغەزەی دەوێت، با خۆی بێت بۆ ئێرە."

٤٠

مـن ناوم قـەرەیە

لەوانەیە تا ئێستا حاڵی بووبن: بۆ کەسانی وەک من، واتا بۆ کەسێکی وەک منی مەکۆی خەم کە دواجار ئەڤین و ئازار، بەختەوەری و پەرێشانی دەکات بەبیانووی تەنیایی هەتاهەتایی، لە ژیاندا نە شادمانیی گەورە و نە خەمی گران پەیدا نابێت. من ناڵێم هەر کاتێک ڕۆحی کەسانی دی بەم هەستانە ژێر و ژوور بێت، ئێمە ناتوانین بەهیچ جۆرێک لێیان تێ بگەین؛ تەواو بە پێچەوانەوە، بە زیادەوە لەو کەسانەی لە قوڵاییی ئەم هەستانەدا دەژین، تێ دەگەین. ئەو شتەی ناتوانین لێی حاڵی بین، شپرزەییەکی سەیرە و لەو ساتەدا لە ڕۆحی خۆماندا هێلانە دەکات. ئەم شپرزەییە کپە، ئەقڵ و دڵمان ڕەش دەکات و جێی شادمانی و دڵگرانییەک دەگرێتەوە دەبوو لە ڕاستیدا هەستمان پێ بکردبایە.

لە خوا بەزیاد بێت باوکی شەکوورەم ناشت، بە هەڵەداوان لە گۆڕستانەوە گەڕامەوە ماڵ و بۆ ئەوەی سەرەخۆشی لە شەکوورە بکەم، باوەشم پێدا کرد. پاشان، ژنەکەم خۆی هاویشتە سەر نیمدەر و دەستی کرد بەگریانێکی بەکوڵ. منداڵەکانیشی بەچاوی دوژمنەوە بۆمیان دەڕوانی. منیش لە جێی خۆم وشک بووم. خەمی ئەو، سەرکەوتنی من بوو؛ لەپڕ بە خەون و خەیاڵی تافی لاویمەوە ژنم هێنابوو، لە باوکی کە منی بەکەم دەزانی، ڕزگارم بووبوو، ئیدی خاوەن خێزان و سەرگەورەی ماڵ بووم؛ جا کێ باوەڕی بە فرمێسکەکانی من دەکرد؟ نەخێر، باوەڕتان هەبێت وا نەبوو؛ هەر بەڕاستیش دەمویست خەفەت بخۆم، چونکە باوکی خۆم نا، هەردەم زاوام ڕۆڵی باوکایەتی بۆ من گێڕابوو. بەڵام

نەمدەتوانی خەم بخۆم. لەوەش خراپتر، مەلای کارزانی بشۆری تەرم دەمی خۆی پێ ڕانەگیرابوو، قسەی پاشملەی لە جۆری ئەوەی زاوا بە مەرگی ئاسایی نەمردووە، هەروەک چۆن لە کاتی خوێندنی نوێژی مردوودا لە حەوشەی مزگەوت هەستم پێ کرد، بەناو خەڵکی گەڕەکیشدا تەشەنەی کردبوو. بۆیە بۆ ئەوەی توانای نەگریانم بەخراپی لێک نەدرێتەوە، دەمویست خەمگین بێمە بەرچاو؛ ئێوە دەزانن قوڵترین هەست ئەوەیە مرۆڤ لەوە بترسێت بە دڵڕەق ناو ببرێت.

بۆ ئەوەی کەسانی وەک من لە جڤات قاو نەدرێن، پوورانی هۆشمەند بەردەوام بیانوویەکیان هەیە و دەڵێن: "کابرا لە ناخەوە دەگری." جا منیش لە ناخەوە دەگریام و سەرم لە هاوسێیانی کارزان و خزمانی دوور سووڕمابوو چۆن دەیانتوانی ئاوا زووڕەی گریانیان بێت. کاتێک هەوڵم دەدا بۆ ئەوەی نەکەومە بەرچاوان، خۆم لە گۆشەیەک بشارمەوە و بزانم داخۆ دەتوانم وەک سەرگەورەی ماڵ ڕەفتار بکەم و جڵەوی دۆخەکە بگرمە دەست، لە دەرگا درا. دەمەساتێک پێم وا بوو حەسەنە و شڵەژام، بەڵام ڕازی بووم بەوەی هەر چۆنێک بووە لەم دۆزەخە چاو بە فرمێسکە ڕزگارم بێت.

غولامێکی دەرگاوان بوو لە کۆشکەوە هاتبوو. منیان بۆ کۆشک بانگ کردبوو. حەپەسام.

کاتێک لە حەوشەوە چوومە دەرێ، ئاکچەیەکم لە قوڕ و لیتەی زەویدا دۆزییەوە. ئایا لەبەر ئەوەی لە کۆشکەوە داوام کرابوو، بەو ئەندازەیە دەترسام؟ بەڵێ، دەترسام؛ بەڵام ڕازی بووم بەوەی لە دەرەوە، لەبەر سەرما و لە کۆڵان، لە ناو ئەسپ و سەگ و دار و مرۆگەلدا بووم. جۆری ئەو خەیاڵپەرستانەی پێش ئەوەی ڕادەستی جەلاد بکرێن، لەگەڵ دەرگاوانی زیندان نوقمی گفتوگۆیەکی خۆش لە بارەی خۆشییەکانی ژیان و قیرەی ناو گۆل و هەوری ئاسمان دەبن و پێیان وایە بەمجۆرە دڵڕەقیی دنیا شیرین دەکەن، گوتم با منیش دەروازەی هاوڕێیەتی لەگەڵ ئەم غولامە دەرگاوانەی بەدوای مندا هاتوو بخەمە سەرپشت، بەڵام منداڵێکی چارەگران، ڕووترش و

کپ دەرچوو. کــاتێک بەپێش مــزگــەوتی ئەیاســۆفــیــادا تێ پەڕین و بەشەیدابوونەوە بینیم دار سەرووە باریک و زراڤەکان بەنازداری بە ئاسمانی تەمومژاویدا هەڵکشابوون، گشت مووی لەشم بوون بە نەشتەر؛ بەڵام نەک لەبەر ترسی دوای ئەو هەموو ساڵە هێنانی شەکوورە و پاشان مردن، بگرە لەبەر ئەوەی پێش ئەوەی بچینە نوێنەوە و بە کامی دڵ سەرجێیی بکەین، بەدەست ئەشکەنجەدەرانی کۆشکەوە بەنارەوایی گیان بسپێرم.

بەرەو دەروازەی ناوەڕاست نەچووین. من بەترسەوە سەیری قوولەکانی ئەم دەروازەیەم دەکــرد و ئەشکەنجــەدەران و جــەلادانی دەست چاپووک ڕێک لە پشتیانەوە کاری خۆیان ڕادەپەڕاند. ڕوومان لە دەروازەی دارتاشخانە کرد. بەناو کۆگاکاندا تێ پەڕین، سەیرم کرد پشیلەیەک لە نێوان لاقەکانی ئەسپێکی ڕەنگ خەنەییدا خۆی دەلێسایەوە و بگرە ئاوڕیشی نەدایەوە تەماشایەکمان بکات: پشیلەکەش وەک ئێمە بەزیادەوە گیرۆدەی چەپەڵیی خۆی بوو.

دوو کەسی پۆشاک سەوز و وەنەوشەیی کە نەمزانی پیاوی کێن، لە پشت کۆگاکانەوە بە بێدەنگی منیان لە غولامی دەرگاوان وەرگرت، خستمیانە ژووری تاریکی ماڵێکی بچووکەوە و بەبۆنی تەختەکانیدا بۆم ئاشکرا بوو تازە بنیات نراوە. دەرگایان لەسەرم قفڵ دا. لەبەر ئەوەی دەمزانی قایمکردن لە ژوورێکی تاریک یەکێکە لە پێکهێنەرەکانی تەدارەکی ترساندنی پێش ئەشکەنجەدان، ئومێدی ئەوەم لا پەیدا بوو سەرەتای کار بە فەلاقە دەست پێ بکەن و بیرم لەوە دەکردەوە درۆیەکی چۆن بهۆنمەوە بۆ ئەوەی خۆم لەم گرفتە دەرباز بکەم. پێ دەچوو لە تەنیشتیشەوە جەنجاڵییەک هەبێت؛ لەوێوە دەنگی هەرا و زەنا دەهات.

بێ هیچ گومانێک کەسانێکتان تێدا هەیە سەیری زمانی گاڵتەجاڕانەم دەکەن و بیرتان دەڕوات بۆ ئەوەی من وەک کەسێک نادوێم خەریکە بۆ ئەشکەنجەدان بەکێش دەکرێت. ئەوە بوو پێم گوتبوون من باوەڕم وایە بەندەیەکی بەختیاری خوام. دوای چەندین ساڵ کوێرەوەری و مەینەتی چەشتن

له دوو ڕۆژی ڕابردوودا چەندین مەلی بەخت بەسەرمەوە نیشتبوونەوە. ئەگەر ئەمە بەس نەبێت بۆ سەلماندنی بەختەوەریم، خۆ دەبێت ئەو ئاکچەیەی کاتی لە حەوشە هاتنە دەرەوەم دۆزیمەوە، حیکمەتێکی هەبێت.

لە کاتێکدا چاوەڕێی ئەشکەنجەم دەکرد، بە ئاکچەکە دڵی خۆم دایەوە و ئیدی بەتەواوی باوەڕم وا بوو دەمپارێزێت. ئەم نیشانەی بەختەی لە خواوە هاتووم نایە ناولەپم، دەستم پێدا هێنا و چەند جارێک ماچم کرد. ئەو کاتەی منیان لە تاریکی دەرهێنا و بردیانمە ژووری تەنیشتەوە و سەرگەورەی پاسەوانان و ئەشکەنجەدەری کەچەڵی کرواتیم بینی، تێ گەیشتم ئاکچەکەش پارە ناکات. کەواتە ئەو دەنگە بێ بەزەییەی لە ناوەوەڕا دەیگوت ئاکچەکەی گیرفانت خوا نەیناردووە، بگرە یەکێکە لەو ئاکچانەی دوو ڕۆژ لەمەوبەر بەسەر شەکوورەدا ڕژاندبووتن و منداڵان نەیانتوانیبوو بیقۆزنەوە، ڕاستی دەکرد. بەمجۆرە، کاتێک خۆم ڕادەستی ئەشکەنجەدەر کرد، هیچ خەیاڵێک بتوانم متمانەی پێ بکەم و هیچ چڵێک بتوانم دەستی پێوە بگرم، نەمابوو.

بێ ئەوەی خۆم هەست بکەم، چاوەکانم دەستیان کردبوو بە هەڵڕشتنی فرمێسک. ویستم بپاڕێمەوە، بەڵام وەک ئەوەی خەون ببینم، دەنگم دەرنەچوو. من شەڕ، مردن، ساتەکانی کوشتن و ئەشکەنجەدانم لە پای سیاسەت لە دوورەوە دیبوو، ئەو سەردەمانە دەمزانی مرۆڤ بۆی هەیە هەر ساتێک بفەوتێت، بەڵام ئەمە هیچ بەسەر خۆم نەهاتبوو. وەک ئەوەی لە جلەکانم ڕووت بکرێمەوە، دنیایان لەبەرم دادەکەند.

هێلەک و کراسمیان داکەند. یەکێک لە جەلادەکان لەسەرم دانیشت، چۆکی لە شانم قایم کرد. ئەوی تریشیان، بەجووڵەی ورد و زەریف و بەئەزموونی ژنێکی چێشت لێنەرەوە قەفەسێکی کردە سەرم و هێدی هێدی دەستی کرد بەقایمکردنی برغووەکانی هەردوولای. قەفەس نا، مەنگەنە بوو، لە هەردوولاوە دەستی کردبوو بە جەڕاندنی سەرم.

تا هێزم تێدا بوو هاوارم کرد، پاڕامەوە، بەڵام بە کۆمەڵێک وشەی بۆ تێگەیشتن نەشیاو. گریام، زیاتریش لەبەر ئەوەی دەمارەکانم خاو بووبوونەوە.

ڕاوەستان و پرسیان داخۆ من زاوا ئەفەندیم کوشتووە؟

هەناسەیەکم هەڵکێشا: نەخێر.

جارێکی تر دەستیان کردەوە بە بادانی برغووەکان. دێشێت.

دیسان پرسیان: نەخێر. کێ؟ نازانم!

کەوتمە سەر کەڵکەڵەی ئەوەی بڵێم من کوشتوومە، بەڵام دنیا بەشێوەیەکی جوان و نەرم و نیان بەدەوری سەرمدا دەخوولایەوە. دڵساردبوونەوەیەک هەناومی داگرت. لە خۆمم پرسی داخۆ لەگەڵ ئازار ڕادێم؟ من و جەلادەکانم تاوێک بەمجۆرە ماینەوە. هیچ شوێنێکم ئازاری نەبوو، ئەوە نەبێت دەترسام.

بێدەنگییەکی درێژ، زۆر درێژ هاتە ئاراوە.

لەوسەری ژوورەکە عوسمان ئەفەندیی گەورەی وەستایانی نیگارکێشم دی. چوومە کنی و دەستیم ماچ کرد.

گوتی: "خەم مەخۆ کوڕی خۆم. ئەوە تاقی کرایتەوە."

یەکسەر لەوێ تێ گەیشتم دوای زاوام، باوکێکی نوێم بۆ خۆم دۆزیوەتەوە.

سەرگەورەی پاسەوانان گوتی: "سوڵتانمان فەرمانی فەرمووە ئێستا ئەشکەنجە نەدرێیت. بەگونجاویان زانی لە دۆزینەوەی بکوژی وەستایانی نیگارکێش و کتێب ئامادەکەراندا هاوکاری مامۆستا عوسمانی گەورەی نیگارکێشان بکەیت. لە ماوەی سێ ڕۆژدا سەیری نیگارەکانی دەستکردی خۆیان دەکەن، لەگەڵیان دەدوێن و ئەو چەپەڵە دەدۆزنەوە. سوڵتانمان زۆر بە گازندەیە لە ورتەورتی زمان درێژان لە بارەی کتێبەکانی خۆی و وەستایانی نیگارکێشەوە. وەک سوڵتانمان دەستووری فەرمووە، من و حازم ئاغای گەورەی خەزێنەدارانیش بۆ دۆزینەوەی ئەو نامەردە هاوکاریتان دەکەین. یەکێکتان لە خوا لێخۆشبوو زاوا ئەفەندییەوە نێزیکن، گوێتان لە قسەکانی ڕاگرتووە؛ دەزانن ئەو وەستا نیگارکێشانەی بەشەو هاتوون، چۆن کاریان کردووە و بەسەرهاتی کتێبەکە دەزانن. ئەویترتان وەستایەکی گەورەیە و شانازی بەوەوە دەکات سەرجەم وەستایانی نیگارکێشی تاقمی خۆی وەک

ناولەپی دەستی دەناسێت. ئەگەر لە ماوەی سێ ڕۆژدا، نەک تەنیا ئەو بەرازە، بگرە ئەو پەڕە ونبووەش نەدۆزنەوە کە باسی بووە بەویردی سەر زمانی خەڵکی، سوڵتانی دادپەروەرمان فەرمانی فەرمووە، کوڕم قەرە ئەفەندی، تۆ لە پێشدا بخرێیتە بەر لێپرسینەوەی بە ئەشکەنجەوە. گومانیشمان نییە دواتر نۆرە دێتە سەر مامۆستایانی نیگارکێش."

من لە نێوان دوو دۆستی دێرینی یەکتردا کە ساڵانێکی درێژ بوو هاوکاری یەکدی بوون، لە نێوان مامۆستا عوسمانی گەورەی وەستایانی نیگارکێش و حازم ئاغای گەورەی خەزێنەداران کە ڕاسپاردەی خۆی دەدایێ و فەرمانی دەدا لە خەزێنە کەرەسە و پارەی بۆ تەرخان بکرێت، هیچ ئاماژەیەکی نهێنی و بەتیلەی چاو تێگەیاندنێکم نەبینی.

سەرگەورەی پاسەوانان گوتی: "هەموو کەسێک دەزانێت هەر کاتێک تاوان لە قاوش و ژوور و یەکینەکانی سوڵتانمان ئەنجام بدرێت، تا یەکینە بکوژ نەدۆزێتەوە و ڕادەستی نەکات، تەواوی ئەندامان تاوانبار دەکرێن. خۆ ئەگەر یەکینەیەکیش نەتوانێت پەنجە بخاتە سەر بکوژی ناوخۆی و بیدات بەدەستەوە، ئەوا ئەندامانی یەکینە لە سەرەوە تا خوارەوە، بە مامۆستاکانیشەوە، وەک بکوژ تۆمار دەکرێن و سزا دەدرێن. بۆیە مامۆستا عوسمانی گەورەی وەستایانی نیگارکێشمان هەر چاوێکی دەکات بە چوار، بەچاوە تیژەکانی لە سەرجەم پەڕەکان دەکۆڵێتەوە، پەردە لەسەر ئەو ئیبلیسی، فێڵ، فیتنە و دووزمانییەی وەستایانی نیگارکێشی بەگژ یەکدیدا کردووە، هەڵدەداتەوە، تاوانبار ڕادەستی دادپەروەریی بێ کەموکورتیی سوڵتانی جیهانپەنامان دەکات و بەمجۆرەش یەکینەی خۆی پاکژ دەکاتەوە. بۆیە داوای هەرچییەکی کردبێت بۆمان هێناوە و فەرمانیش دەدەین بۆی بهێنن. پیاوەکانم لە ماڵی یەک بەیەکی وەستایانی نیگارکێش پەڕە نەخشێندراوەکانی کتێبەکە کۆ دەکەنەوە و دەیهێنن."

٤١

من مامۆستا عوسمانم

پاش ئەوەی سەرگەورەی پاسەوانان و گەورەی خەزێنەداران فەرمانەکانی سوڵتانمانیان دووبارە کردەوە و ڕۆیشتن، هەر هەردووکمان لە ژوورەکە ماینەوە. بێگومان قەرە لەبەر فێڵی ئەشکەنجە و ترس و ئەشکی چاوان ماندوو، خەمگین و وەک منداڵ بێدەنگ بوو. بێ ئەوەی خۆمی تێ بگەیەنم، هەستم کرد خۆشم دەوێت.

سێ ڕۆژ کاتم هەبوو بۆ وردبوونەوە لەو پەڕانەی پیاوانی سەرگەورەی پاسەوانان لە ماڵی خۆشنووسان و وەستایانی نیگارکێش کۆیان کردبوونەوە و هێنابوویان. پێویست بوو لەو ماوەیەدا وەستایانی نیگارکێشم دەستنیشان بکەم. ئێوە ئاگادارن کاتێک یەکەمجار نیگارەکانی بۆ کتێبی زاوا ئەفەندی کێشراوم دی کە قەرە بەمەبەستی سەلماندنی بێ تاوانیی خۆی بۆ حازم ئاغای گەورەی خەزێنەدارانی هێنابوو، چۆن هێڵنجم دا. پێویستە قەبوڵ بکرێت ئەو پەڕانەی ڕادەیەکی زۆر هێڵنج و نەفرەت لای نیگارکێشێکی قاڵبووی ناو ئەم کارە دەورووژێنن، بێگومان کۆمەڵێک شتی تریان تێدایە ناکرێت فەرامۆش بکرێن، چونکە هونەری خراپ تەنیا ئەوە نییە هێڵنجمان پێ بدات. بەمەراقێکی ئا لەو جۆرەوە سەرلەنوێ دەستم کردەوە بەسەیرکردنی ئەو نۆ نیگارەی کە ساویلکەی خوا لێخۆشبوو بەو وەستا نیگارکێشانەی شەوان دەچوونە کنی، بەکێشانیانی دابوو.

لەسەر کاغەزێکی خاڵی، وەک نیگارەکانی دی لە چوارچێوە و زەڕکاریی زەریفی داماوادا دارێکم دی. هەوڵم دا بەخەیاڵمدا بێت ئەم دارە لە چ

چیرۆکێک و لە کام جڤاتەوە هاتووە. ئەگەر داوای کێشانی نیگاری دارێک لە وەستایانی نیگارکێشم، پەپوولەی خۆشەویست، لەقلەقی ئاوەزیاو و زەیتوونی فێڵباز بکەم، بەر لە هەموو شتێک ئەم دارە وەک بەشێک لە چیرۆکێک دەهێننە بەرچاوی خۆیان تا بتوانن بەئاسوودەیی نیگاری بکێشن. ئەگەر بەوردی سەرنج لەو دارە بدەم، دەتوانم بە لک و چڵ و گەڵاکانیدا بزانم نیگارکێش خەیاڵی بۆ کام چیرۆک چووە. بەڵام ئەم دارە، دارێکی داماو و تەنیا بوو؛ لە پشتیشەوە هێڵێکی ئاسۆی باش بەرزکراوە هەبوو دارەکەی تەنیاتر پێشان دەدا و شێوازی مامۆستایانی کۆنی دەهێنایەوە بیری مرۆڤ. بەڵام هیچ شتێکی تر لە بۆشاییی پەیدابووی ئەنجامی بەرزکردنەوەی هێڵی ئاسۆدا نەبوو. بەمجۆرە، داخوازی کێشانی نیگاری دارێک تەنیا لەبەر ئەوەی دارە لەسەر شێوازی مامۆستایانی فەرەنگ لەگەڵ داخوازی لە بەرزاییەوە بینینی دنیا لەسەر شێوازی مامۆستایانی عەجەم ئاوێتەی یەکدی بووبوون؛ ئەنجام: نیگارێکی خەمگین هاتبووە ئاراوە نە بە نیگاری فەرەنگ و نە بە نیگاری عەجەم دەچوو. بەخۆمم دەگوت دەبوو دارێکی ئەو شوێنەی دنیای لێ بەکۆتا دەگات، بەمجۆرە بوایە. بەڵام وەستایانی نیگارکێشی من و ئەقڵی خوا لێخۆشبووی گەمژە و تەختە ناتەواو لە هەوڵیاندا بۆ تێکەڵکردنی دوو شێوازی جیاواز، شتێکی بێ بەش لە هونەریان دروست کردبوو. ئەوەی منی پەست دەکرد، ئەوە نەبوو ئیلهامی نیگارەکە لە دوو دنیای جیاوازەوە وەرگیرابوو، بگرە ئەم بێهونەرییەی بوو.

لە تەماشاکردنی نیگارەکانی تریشدا؛ ئەسپی ئەفسانەیی و بێ کەموکورتیی و ژنی مل خوار، هەستم بەهەمان شت کرد. هەڵبژاردنی بابەت و ئەم دوو عەبداڵ، یان ئیبلیسەش ڕقی منیان ئەستوور دەکرد. ئاشکرایە وەستایانی نیگارکێشی من ئەم نیگارانەیان خزاندبووە کتێبی سوڵتانمانەوە. جارێکی تریش شەیدانی توانای خوای مەزن بووم لە پای ئەوەی بەر لە تەواوکردنی کتێبەکە گیانی زاوای کێشابوو. هیچ ئارەزووشم نەدەکرد ئەم کتێبە بەئەنجام بگەیەنم.

بۆچی بەدەستی خۆم بوو بە نیگاری ئەو سەگە پەست نەبم کە لەسەرەوە نیگاری کێشراوە و وەک ئەوەی برامان بێت، لەبەر لووتمان ڕاوەستاوە و لە نێزیکەوە سەیرمان دەکات؟ لە سەرێکەوە سەرسام بووم بەشێوەی ڕاوەستانی ئاساییی ئەم سەگە، بەجوانیی ناو نیگاکانی لە کاتێکدا لووتی لە زەوییەوە دەژەنێت و بەتیلەی چاو و هەڕەشەوە بۆمان دەڕوانێت، بە سپێتیی لە ڕادەبەدەری کەڵبەکانی، بەکورتی: بە هونەری نیگارکێشی بکێشی ئەم نیگارە (لەوەدا بووم پێشبینی بکەم قەڵەمی کام نیگارکێش بەم نیگارەدا هێندراوە). لە سەرێکی ترەوە، هەرگیز نەمدەتوانی چاوپۆشی بکەم لەوەی ئەم هونەرە بۆ خزمەتی لۆجیکی ویستێکی تووڕەهات بەکار بهێندرێت. ئارەزووی لاساییکردنەوەی مامۆستایانی فەرەنگ، تەنانەت فەرمانی سوڵتانیشمان بۆ دروستکردنی کتێبێک وەک دیاریی بۆ دۆق لەسەر شێوازێکی لەبار تا خەڵکی ڤینیسیا بتوانن لێی تێ بگەن، پاساو نەبوو بۆ هەوەسی ناو نیگارەکان.

ئەڤینی ڕەنگی سووری نیگارێکی چەنجاڵ کە یەکسەر زانیم هەریەک لە وەستایانی نیگارکێشم قەڵەمیان بە گۆشەیەکیدا هێناوە، منی ترساند. دەستێک، نەمزانی دەستی کێیە، بە پەیڕەوکردنی دەسەڵاتی لۆجیکێکی نهێنی، نیگارەکەی بە ڕەنگێکی سووری نامۆ بۆیاخ کردبوو، بۆیە دنیای ناوی بەهێمنی لە سووردا نوقم دەبوو. تاوێک پێشانی قەرەم دا کێ دار چناری ناو ئەم نیگارە چەنجاڵە (لەقلەق)، کەشتی و مالان (زەیتوون) و فڕین و خونچە (پەپوولە)ی کێشاوە و هەریەکەیان بەدەستی کام نیگارکێشم کێشراون.

قەرە گوتی: "کەسێکی وەک ئێوە، مامۆستایەکی گەورەی نیگارکێشی سەرۆکی چەندین ساڵەی دەستەی وەستایانی نیگارکێش، هەڵبەتە هونەری دانە بەدانەیان، میزاجی قەڵەمی هەریەکەیان و خووی فڵچەکانیان دەناسنەوە. بەڵام ئەو کاتانەی کتێبپەروەرێکی سەیری وەک زاوام وەستایانی نیگارکێشی ناچار کردووە بە پەیڕەویکردن لە شێوازگەلی نوێ و نەزاندراو نیگار بکێشن، ئایا ئێوە چۆن وەستایانی نیگارکێشی خۆتان دەناسنەوە و چۆن دڵنیا دەبن کێ کام نیگاری کێشاوە؟"

بەدەم گێڕانەوەی بەسەرهاتێکەوە وەڵامم دایەوە و گوتم: "سەردەمانێک سوڵتانێکی کتێب و نیگارپەروەری فەرمانڕەوای ئەسفەهان هەبوو تاک و تەنیا لە قەڵای خۆی دەژیا. ئەمە سوڵتانێکی بەهێز، خاوەن دەسەڵات و زیرەک، بەڵام بێ بەزەیی بوو. ئەو کتێبانەی خۆی بە نیگارەوە بە ئامادەکردنی دەدان و کچەکەی لێ دەربچێت، هیچ شتێکی تری خۆش نەدەویست. ئەم سوڵتانە لە خۆشویستنی کچەکەیدا گشت سنوورێکی بەزاندبوو، تەنانەت کارێکی وای کردبوو ئەو دوژمنانەی دەیانگوت سوڵتان عاشقی کچی خۆی بووە، بە ناهەق دانەنرێن. بەئەندازەیەک لووتبەرز و دڵپیس بوو لەوانەبوو جاری شەڕی لە دژی هەر شازادە و سوڵتانێکیوڵاتانی دراوسێ بدایە، چونکە نوێنەریان دەنارد و کچەیان بۆ خۆیان دەخواست. هیچ پیاوێکی شایستەی بۆ کچەکەی پێ نەدەدۆزرایەوە، لە پشت چل دەرگاوە قایم کردبوو، چل قفڵی لە هەر دەرگایەک دابوو، چونکە لە ڕووی باوەڕێکی باوەوە لە ئەسفەهان پێی وا دەبێت ئەگەر پیاوانی تر کچی ئەم ببینن، جوانییەکەی دەپووکێتەوە. ماوەیەک ڕاسپاردەی کتێبی شیرین و خەسرەو دەدات و فەرمان دەردەکات نیگارەکانی ناوی لەسەر شێوازی کۆنی هەراتی بکێشرێن. پاش تەواوکردنی ئەو کتێبە قسە و قسەڵۆک بە ئەسفەهاندا تەشەنە دەکات و دەگوترێت ئەو شۆخە کزەی لە نیگارێکی جەنجاڵی ناو پەڕەکاندا دەبیندرێت، کچی سوڵتانی دڵپیسە! سوڵتان بەر لەوەی واتەواتەکان بگەنەوە بەرگوێی، گومان لەم نیگارە ڕازدارە دەکات و پاش ئەوەی بەدەستی لەرزۆکەوە پەڕەکانی کتێب هەڵدەداتەوە، بەچاوی پڕ لە فرمێسکەوە حاڵی دەبێت نیگاری جوانیی کچی ئەو کێشراوە. بەگوێرەی بانگەشەکان، کچی سوڵتانی قایمکراو لە پشت چل دەرگای کڵۆمدراو خۆی نا، بگرە جوانییەکەی کتومت وەک خێوی لە خۆ بێزار شەوێک لە ژوورەکان دەرچووە، لە ئاوێنەکاندا ڕەنگی داوەتەوە، بە کونی قفڵەکاندا تێ پەڕیوە و وەک تیشک و دووکەڵێکی هیچ نەبیندراو گەیشتووەتە بەرچاوی یەکێک لەو وەستا نیگارکێشانەی لە شەودا کاریان کردووە. نیگارکێشی لاو و وەستا نەیتوانیوە چاو لەسەر ئەم جوانییەی لە وزەی ئەقڵ بەدەرە هەڵبگرێت، خۆی

پێ ڕانەگیراوە و لە گۆشەی نیگارێکی ئەو ساتەی بەردەستیدا دەیکێشێت. نیگارەکە ئەوە پێشان دەدات چۆن شیرین لە سەیرانی دەشت و چۆڵەوانی نیگاری خەسرەو دەبینێت و دەکەوێتە داوی ئەڤینی."

قەرە گوتی: "وەستام، ئەفەندیم، ئەمە ڕێککەوتێکی گەورەیە، چونکە ئێمەش زۆر حەزمان لەو جڤاتەی ئەو چیرۆکەیە."

گوتم: "ئەمانە چیرۆک نین، بەسەرهاتی ڕاستەقینەن. گوێ بگرە: نیگارکێشمان نیگاری کچی سوڵتانی وەک شیرینی شۆخ نەکێشاوە، بگرە وەک یەکێک لەو یاوەر و هاودەمانەی عوود دەژەنن و خوان دەڕازێننەوە، کێشاویەتی، چونکە لەو ساتەدا نیگاری ئەو یاوەرەی کێشاوە. بەو شێوەیە جوانیی شیرین لە پەنای جوانیی یاوەردا کاڵ بووەتەوە و پارسەنگی نیگار تێک چووە. کاتێک سوڵتان لە نیگاردا کچی خۆی دەبینێت، دەخوازێت نیگارکێشی هونەربازی نیگار بدۆزێتەوە. بەڵام نیگارکێشی فێڵباز لەبەر ئەوەی لە کاردانەوەی سوڵتان دەترسێت، نیگاری یاوەر و کچی سوڵتانی بەشێوازێکی نوێ کێشاوە و نازانرێت نیگارکێش کێیە. شوێن قەڵەم و هونەری زۆرێک نیگارکێشی تریش بەو نیگارەوە دەبێت."

"باشە، سوڵتان چۆن لە ڕێی نیگارەکەوە بۆی ئاشکرا بووە کام نیگارکێش نیگاری کچی ئەوی کێشاوە؟"

"بە سەیرکردنی گوێیەکانیدا!"

"بە سەیرکردنی گوێی کێدا؟ گوێی کچە، یاخۆ نیگاری گوێی کچە؟"

"ڕاستییەکەی هیچ کامیان. سەرەتا بەپەی پێبردنەوە سەرجەم کتێب و پەڕە و نیگاری دەستکردی وەستایانی نیگارکێشی خۆی لە پێش خۆی بڵاو دەکاتەوە و تەماشای گوێیەکان دەکات. هەمان ئەو شتە دەبینێت کە چەندین ساڵ بووە زانیویەتی: وەستایانی نیگارکێشی سوڵتان هونەریان لە چ ئاستێکدا بووبێت، هەریەکەیان بەپێی خۆی نیگاری گوێی کێشاوە. ڕووخسارێک ئەوان دەیانکێشا، سا ڕووخساری سوڵتان، منداڵ، شەڕڤانێک

تەنانەت، خوایە تۆبە، ڕووخساری لە پشت پەردەوە نەشاردراوەی پەیامبەر، یاخۆ ڕووی ئیبلیس بوایە، هیچ جیاوازیی نەبوو. هەر نیگارکێشێک لە هەموو دۆخێکدا بەردەوام نیگاری گوێی وەک واژۆیەکی نهێنی لە نیگاردا بەهەمان شێوە دەکێشا."

"بۆچی؟"

"کاتێک مامۆستایانی نیگارکێش نیگاری ڕووخسار دەکێشن، تەواوی سەرنجی خۆیان دەخەنە سەر دەربڕین، وێکچوون، یان نەچوونی ڕووخسار لە کەسێک، مەبەستیانە ڕووخسار بگاتە بەرزترین ئاستی جوانی و لەگەڵ قاڵبە کۆنەکاندا گونجاو بێت. کاتێکیش نۆرە دێتە سەر گوێ، نە لە وەستایانی نیگارکێشی ترەوە دەدزن، نە لاسایی قاڵبێکی تر دەکەنەوە و نە سەیری گوێیەکی ڕاستەقینە دەکەن، چونکە لە کاتی کێشانی نیگاری گوێدا هیچ بیر ناکەنەوە، بایەخی پێ نادەن و لەسەر ئەو شتەی دروستی دەکەن، ڕاناوەستن. بەو جۆرە قەڵەمی خۆیان لەبەر دەگەڕێنن."

قەرە گوتی: "ئەدی مەگەر گشت مامۆستایانی مەزن نیگاری دانسقەی خۆیان بێ سەیرکردنی ئەسپ و دار و مرۆڤ لەبەر ناکێشن؟"

من گوتم: "ڕاستە، بەڵام ئەمە لەبەرکردنێکە دوای چەندین ساڵ بیرکردنەوە، لەسەر ڕاوەستان و مێشک ماندووکردن بەدەست هاتووە. لەبەر ئەوەی بەدرێژاییی ژیانی خۆیان ژمارەی تەواو نیگاری ئەسپ و ئەسپیان دیوە، زۆر باش دەزانن ئەسپی زرت و زیندووی بەردەمیان زیان بە بیرۆکەی بێ کەموکورتیی ئەسپی ناو سەریان دەگەیەنێت. قەڵەمی مامۆستایەکی نیگارکێش بەدرێژاییی ژیانی نیگاری دەیان هەزار ئەسپی کێشابێت، دواجار بەباشی شایەنی کێشانی نیگاری ئەسپی پێشبینیکراوی خوا دەبێت ئەمەشی لە میانەی ڕۆح و ئەزموونەکانی خۆیەوە بۆ دەردەکەوێت. ئەو ئەسپەی دەستی نیگارکێش بەجارێک کێشاویەتی، بە هونەر و ئازار و زانستەوە کێشراوە و ئەسپێکە نێزیک لە ئەسپی خوا، بەڵام گوێیەکی کێشراو بەدەستێکی بێ ئەزموون، بەدەستێک هیچ بیر نەکاتەوە و نەزانێت چ دەکات و بێ سەرنجدانی

گوێی کچی سوڵتان کێشرابێت، هەمیشە دەبێت بە کێماسی. جا ئەمە لەبەر ئەوەی کێماسییە، لەکن هەر نیگارکێشێک بەشێوەیەکی جیاواز دەبێت، واتە دەبێت بەجۆرێک لە واژۆ."

دەنگی تەقوهوڕ و جووڵەیەک هات. پیاوانی سەرگەورەی پاسەوانان ئەو پەڕانەی لە ماڵی خۆشنووسان و وەستایانی نیگارکێشم کۆیان کردبووەوە، دەبردە ژووری کۆنی نیگارخانە.

ویستم قەرە بهێنمە پێکەنین و گوتم: "ڕاستییەکەی، گوێ، کێماسییەکی مرۆڤە. شتێکە هەم لای هەموو کەسێک وەک یەک وایە و هەم جوداشە: قرێژییەکی تەواو."

"ئەو نیگارکێشەی بە واژۆ خۆی بەدەستەوە داوە، چی بەسەرهاتووە؟"

بۆ ئەوەی قەرە لەوە زیاتر دڵگران نەبێت، نەمگوت: "کوێر کراوە." گوتم: " کچی سوڵتانی خواستووە. لەو ڕۆژەوە ئەم شێوازە بۆ دەستنیشانکردنی نیگارکێش بەکار دەهێندرێت، لە ناو زۆرێک لە خان و پادشا و سوڵتانی خاوەن نیگارخانەدا بە -شێوازی یاوەر- ناو دەبرێت و وەک ڕازێک دەشاردرێتەوە تا ئەگەر وەستایانی نیگارکێشیان نیگاریان کێشا و نەخشیان کرد و دواتر نکۆڵیان لێ کرد، یەکسەر بناسرێنەوە. خاڵی گرینگی کار برێتییە لە دۆزینەوەی ئەو وردەکارییانەی لە دڵی نیگارەکەدا نین، بایەخیان پێ نەدراوە، بەخێرایی کێشراون و بەردەوام دووبارە دەبنەوە. ئەمانە بۆیان هەیە گوێ، دەست، گیا، گەڵا، یاڵ، یان چوارپەل و تەنانەت سمی ئەسپ بن. بەڵام وریا بە، نابێت نیگارکێش بزانێت ئەم تایبەتمەندییەی بووە بە واژۆی نهێنی بۆی. بۆ نموونە سمێڵ نابێت؛ چونکە زۆربەی نیگارکێشان دەزانن نیگاری سمێڵ بەگوێرەی شێوازی خۆیان دەکێشن و نیگاری سمێڵ واژۆیەکی نیوە ئاشکرایە. بەڵام برۆ دەبێت، چونکە کەس سەرنجی لێ نادات. ئێستا وەرە با بزانین کام لە وەستایانی نیگارکێش فلچە و قەڵەمی خۆیان بە نیگارەکانی زاوای خوا لێخۆشبوودا هێناوە.

بەمجۆرە، پەڕەکانی دوو کتێبمان لە تەنیشت یەکەوە دانا، یەکێکیان بەنهێنی و ئەوی تریان بەئاشکرا دروست دەکرا، لە چیرۆک و بابەتدا جیاواز بوون و بەشێوازی جیاواز دەنەخشێندران: کتێبەکەی خوا لێخۆشبوو زاوا ئەفەندی و جەژننامەی ئاهەنگی خەتەنەسوورانی شازادەمان کە لە ژێر چاودێریی مندا ئامادە دەکرا. من و قەرە زەڕەبینی منمان بەسەر پەڕەکاندا دەهێنا و تەماشایانمان دەکرد:

١- لە پەڕەی جەژننامەدا، سولْتانمان لە کۆشکێکەوە کە تەنیا بۆ ئەو مەبەستە بنیات نراوە، تەماشای تێپەڕبوونی کەژاوەی خەتەنەسووران دەکات. وەستایەکی پێستەچیی نێوان ئەو پێستەچییانەی بەبەردەم سولْتانماندا تێ دەپەڕین، سەلْتەیەکی سووری پۆشیوە و پشتوێنێکی وەنەوشەیی بەستووە. ئێمە سەرەتا لە باوەشی ئەودا سەرنجمان لە دەمی کراوەی پێستی ڕێوییەک دا. دانە بەدانەی کەلْبەی ڕێوییەکە و کەلْبەکانی ئەو بوونەوەرە شوومەی نیو ئیبلیس و نیوە دێوی ناو نیگارەکەی زاوا کە پێم وا بێت شێوازەکەی لە سەمەرقەندەوە هاتووە، بەهەمان دەست، بە قەلْەمی زەیتوون کێشراون.

٢- لە ڕۆژێکی پڕ لە بەزمی ئاهەنگی خەتەنەسووراندا و لە ژێر ئەو پەنجەرەیەی سولْتانمان سەیری مەیدانی ئەسپی لێوە دەکات، دەستەیەک لە شەڕڤانانی بریندارانی شەڕ و هەژاری سەر سنوور بە جلوبەرگی شڕ و دڕاوەوە پێشان دراون. یەکێک لە ناو ئەوانەدا دەلْێت: "سولْتانم، ئێمە وەک شەڕڤانانی قارەمانی تۆ کاتێک لە پێناوی ئایندا لە بەرامبەر گاوران شەڕمان دەکرد، بە دیل گیراین. تەنیا بەدانانی خزمێکمان، یان برایەکمان وەک بارمتە و بۆ ئەوەی سەرانە پەیدا بکەین، ئازاد کراین. بەلْام دوای گەڕانەوەمان بۆ ئەستەنبوڵ بینیمان هەموو شتێک زۆر گران بووە، هەرچەند دەکەین پارەی ڕزگارکردنی خزمە بە بارمتە گیراوەکانمان پێ کۆ ناکرێتەوە و پێویستمان بە کۆمەکی تۆ هەیە؛ یان زێڕمان بدەرێ، یان دیل، بۆ ئەوەی بیانبەین لەگەڵ برایانی بارمتەماندا بیانگۆڕینەوە و

ڕزگـاریان بکەین." نینۆکی پێی ئەو سـەگـە تەوەزەلەی لەو سـاتەدا لە گۆشەیەکەوە بە تاکە چاوی کراوەی سەیری سوڵتانمان، بریندارانی نەدار و بەستەزمانمان، باڵیۆزانی عەجەم و تەتەری ئامادەی مەیدانی ئەسپ دەکات، لەگەڵ نینۆکی ئەو سەگەی لە کتێبەکەی زاوادا گۆشەی جڤاتی پڕ کردووەتەوە و بەسەرهاتی ئاکچە پێشان دەدات، ئاشکرایە بەهەمان قەڵەم، بەدەستی لەقلەق کێشراون.

٣- جادووبازێکی کەچەڵ، هێلەک وەنەوشەیی و سک ڕووتی لەوانەی لە بەردەم سوڵتانمان تەقڵە لێ دەدەن و هێلکە بەسەر تەختەدا دەبەن، کاتێک لە قەراغەوە چۆکی ناوەتە سەر فەرشێکی سوور و دەف دەژەنێت، قامکەکانی کتومت لە پەنجەی ئەو ژنە دەچێت کە لە نیگاری کتێبی زاوادا سینییەکی بە دەستەوە گرتووە (زەیتوون).

٤- دەستەی چێشتلێنەران لە مەنجەڵێکی گەورەی سەر ئاگردانێکی ناو گالیسەکەیەکی پێچکەداردا دۆڵمەی کەلەرم بە گۆشت و پیازەوە دەکوڵێنن و گالیسکەکەیان بەپاڵ پێوەنان بە پێش سوڵتانماندا تێ دەپەڕێنن. بەردی شینی سەر گڵی وەنەوشەیی ژێر پێی وەستایانی چێشتلێنەر لەگەڵ بەردی سووری ئەو خاکە شینە تۆخەی کە شتە نیمچە تارماییەکەی ناو ئەو نیگارەی زاوا ناوی مەرگی لێ نابوو، بەئاستەم پێی پێدا دەنێت، بەهەمان قەڵەم کێشراون (پەپوولە).

٥- پەیکبەرانی تەتەر هەواڵ دەهێنن و جاڕ دەدەن سوپای پادشای عەجەم کەوتوەتە خۆ بۆ پەلامارێکی نوێ بۆ سەر دەوڵەتی عوسمانی. باڵیۆزی عەجەمیش بەردەوام هەوڵ دەدات سوڵتانی جیهانپەنامان قایل بکات بەوەی پادشای عەجەم دۆستە و جگە لە برایەتی، هیچ هەستێکی تری لە بەرامبەر سوڵتانمان نییە. لەپڕ کۆشکی ڕازاوەی باڵیۆز تەخت دەکرێت و گسکی لێ دەدرێت. پیاوانی ئاوکێش غاریان داوە بۆ دامرکاندنەوەی ئەو تۆزەی لە میانەی هەڵچوون و ڕووخانەکەوە لە مەیدانی ئەسپ بەرز بووەتەوە. ئاپۆڕەیەک بەنیازن پەلاماری باڵیۆز بدەن، بەڵام کۆمەڵێک پیاوی

مـەشکە لە کـۆڵ فـریا کـەوتوون بە ڕژاندنی ڕۆنی کـەتان بەسـەریاندا هێوریان بکەنەوە. شێوەی هەڵگرتنی پێی ئاوکێشـان و پیاوانی مـەشکەی پڕ لە ڕۆنی کەتان لە کۆڵ لە کاتی ڕاکردنیاندا، لەگەڵ شێوەی هەڵگرتنی پێی ئەو سەربازانەی لە نیگارە بە سوور کێشراوەکەدا ڕادەکەن، بەهەمان دەست کێشراون (پەپوولە).

زەڕەبینی دەستم لە ڕاستەوە بۆ چەپ و لەم نیگارەوە بۆ ئەو نیگار دەبرد و هەرچەندە خـۆم بەتەواوی جڵەوی گەڕان لـە دووی نیشـانەم گـرتبووە دەست، بەڵام ئەم دەستنیشانکردنەی کۆتایی هی قەرە بوو، نەک من، چونکە لە ترسی ئەشکەنجـە و بەئومێدی شـادبوون بە ژنەکەی لە مـاڵەوە، هەر چاوێکی کـردبوو بە چوار. وردبوونەوە لە -شێوازی یاوەر- لە نۆ نیگارەکەی پاشماوەی زاوای خـوا لێخـۆشـبـووی و لە شـوێن پەنجـەی وەسـتـایانی نیگارکـێشـانمان بە نیگارەکـانەوە و دواتر شـیکردنەوەی زانیـارییـەکـان، هەمـوو کـاتی دوای نیوەڕۆمانی برد.

زاوای خـوا لێخـۆشـبـووی قـەرە هـیچ پەڕەیەکی بـە قـەڵەم و هـونەری یەک نیگارکێش نەسپاردبوو، هـەرسێ مـامـۆسـتـای نیگارکێشم جێ دەستیـان بە نیگارەکانەوە دیار بوو. ئەمەش بەڵگە بوو بۆ ئەوەی نیگارەکان مـاڵە و ماڵیـان پێ کـراوە و ئەم هـاتوچۆیەش چڕ و پڕ بـووە. کـاتێک، جگە لە وەسـتـایانی نیگارکـێشی ناسـراوی خـۆم، هەسـتم بەهەبوونی جـێی دەسـتـێکی پێنجـەمی نەزان بە نیگارەکانەوە کرد، بیرم کردەوە بکوژی نامەرد چەند بێ توانا بووە و لەوەدا بووم هەڵچم، بەڵام باش بوو قـەرە بەشێوەی بۆیاخکردنی بەپارێزدا جێ دەستی زاوای خـۆی دەستنیشـان کرد و بەمەش لە گـەڕان بەدوای جێ دەستی هەڵەدا ڕزگارمـان بوو. بەگومانی مـن، زەریف ئەفەندیی کڵـۆڵ جاروبار فلّچەی بە دیوار و گـەڵا و هەورەکـاندا هێنابوو، هـەمـان ئەو زەڕکـارییـانـەی بۆ جـەژننامـەی ئێـمـەی کـردبوو، کـتـومت وەک خـۆی بۆ کـتـێبـی زاواشی کـردبوو (بەڵێ، بێگومـان دڵم شکابوو). بە وەلاوەنـانی زەریف ئـەفـەنـدی، بێ چـەند و چوون ئاشکرا دەبوو تەنیا جێ پەنجەی سێ لە وەستایانی نیگارکێشی هەرە

لێهاتووم بە نیگارەکانەوە دیارە. ئەمانە سێ هونەرباز و جگەرگۆشەی خۆم بوون و لە سەردەمی شاگردییانەوە بە ئەڤینەوە پێم گەیاندبوون: زەیتوون، پەپوولە، لەقلەق...

دوان لەمەڕ هونەر و وەستایی و خووی هەریەکەیان بەئومێدی ئەوەی لە دۆزینەوەی خاڵی مەبەستدا هاوکاریمان بکات، بەتەنیا قسەکردن نییە لە بارەی ئەوانەوە، هەمان باسکردنی ژیانی خۆیشمە:

خەسڵەتەکانی زەیتوون

ناوی ڕاستەقینەی وەلیجانە. ناشزانم ئەگەر ناسناوی تری جیاواز لەوەی من پێم بەخشیوە هەبێت، چونکە نەمدیوە واژۆی خۆی خستبێتە سەر هیچ شتێک. لە سەردەمی شاگردیی خۆیدا ڕۆژانی سێشەمە دەهات و منی لە ماڵەوە دەبرد. زۆر بەخۆی دەنازێت؛ ئەگەر بتوانێت خۆی دابگرێتە خوارەوە بۆ ئاستی واژۆکردن، ئەوا خوازیارە ببیندرێت و بناسرێت، ئەمەش بەواتای نەشاردنەوەی واژۆکەی دێت. خوا بەزیادەوە لێهاتوویی پێی داوە. لە زەڕکارییەوە بگرە بۆ هێلکێشان، هەموو شتێکی لە دەست دێت و باشترین کار دەکات. ئەو لێهاتووترین نیگارکێشی نیگارخانەی منە لە کێشانی نیگاری دار و ڕووخساری ئاژەڵ و مرۆڤدا. پێم وا بێت وەلیجان دە ساڵان بوو کاتێک باوکی هێنایە ئەستەنبوڵ. باوکی، پەروەردەی بەردەستی سیاوشی نیگارکێشی ڕووخساری نیگارخانەی پادشای سەفەوی بوو لە تەورێز و زنجیرەی مامۆستایانی ئەو تا مەگۆلەکان درێژ دەبێتەوە. لە ژێر کاریگەریی مەگۆل-چیندایە و وەک پیرە وەستایانی سەد و پەنجا ساڵ لەمەوبەری نیشتەجێی سەمەرقەند و بوخارا و هەرات ڕووخساری ئەڤیندارانی لاو بەنەریتی چینی لەسەر شێوەی مانگ دەکێشێت. نە لە سەردەمی شاگردیی و نە لە دەورانی وەستاییدا نەمتوانی توێکڵی ئەو گوێزە سەختەی خۆی تێخزاندبوو، بشکێنم. خوازیار بووم لە شێواز و نموونەی مامۆستایانی مەگۆل-چین-هەراتی حەشاردراو لە قوڵایی ڕۆحی خۆیدا بێتە دەرێ و

تەنانەت ئەگەر پێویست بێت، لە بیریان بکات. کاتێک ئەمانەم پێی دەگوت، ئەو دەیگوت وەک زۆربەی ئەو وەستا نیگارکێشانەی نیگارخانە و ئەم وڵات و ئەو وڵاتیان کردووە، لە بیری چووە و بگرە هەر فێریشیان نەبووە. نرخی زۆربەی وەستایانی نیگارکێش دەگەڕێتەوە بۆ ئەو قاڵبە دانسقانەی لە سەری بیرەوەریی خۆیاندا شاردوویانەتەوە، بەڵام ئەگەر وەلیجان ئەمەی لە بیر خۆی ببردایەتەوە، دەبوو بە نیگارکێشی گەورەتر. ئەو شتانەی لە مامۆستاکانییەوە فێر بووە و لە قوڵاییی ڕۆحیدا وەک تاوان شاردوویەتیەوە، بێ ئەوەی خۆی پێی بزانێت، دوو سوودی هەیە: ١- ئەمە هەستی تاوانباری و نامۆیی دەداتێ و ئەم هەستەش کامڵبوونێک دەدات بە هونەری نیگارکێشی لێهاتوو ٢- کاتێک تەنگاو دەبێت، ئەو شتەی دەڵێت لە بیرم کردووە، دەکەوێتەوە بیری، یەکێک لە قاڵبە کۆنەکانی هەرات بەکار دەهێنێت، لە بابەتێکی نوێ و مێژوویەکی نوێ و جڤاتێکی بە ئێمە نائاشنادا دەردەکەوێت. لەبەر ئەوەی دوو چاوی باشی پێوەیە، ئەو شتانەی لە قاڵبە کۆنەکان و لە وەستایانی دێرینی شا تەهماسپەوە فێریان بووە، دەزانێت بە ئاهەنگەوە لە نیگاری نوێدا بیانگونجێنێت. نیگاری هەرات و نەخشی ئەستەنبوڵ بە گونجانەوە لەسەر دەستی ئەو ئاوێتەی یەکتر دەبن.

وەک ئەوەی لەگەڵ سەرجەم وەستایانی نیگارکێشمدا دەیکەم، جارێکیان بێ ئەوەی پێشتر ئاگاداری بکەمەوە، دام بەسەر ماڵەکەیدا. بە پێچەوانەی من و زۆر مامۆستای نیگارکێشی ترەوە، لەو گۆشەیەی لێی دادەنشیت و کاری دەکرد، بۆیاخ، فڵچە، مۆری لە گوێچکە ماسی هەڵکۆڵدراوی و مێزەکەی، هەر هەمووی بەسەریەکدا ڕژابوون، پەرش و بڵاو و لە قرێژیدا نوقم بوون. ئەمە ڕازێک بوو بەلای منەوە: بەڵام ئەو بگرە شەرمیشی لەم حاڵە نەکرد. ئەوەش نەبوو بۆ بەدەستهێنانی چوار پێنج ئاکچەی زیاتر لە دەرێ کار نەکات. دوای گێڕانەوەی ئەم شتانە، قەرە ڕوونی کردەوە زاوای خوا لێخۆشبووی گوتویەتی لە هەموو کەسێک زیاتر زەیتوون هەوەسی لە شێوازی مامۆستایانی فەرەنگ بووە و خۆی لەگەڵیدا گونجاندووە. تێ دەگەیشتم بە بۆچوونی ئەو گەمژە خوا

لێخۆشبووە ئەمە مایەی شانازیکردن بووە. دەمزانی دەستنیشانکردنێکی هەڵەش بوو. ئاگادار نیم زەیتوون زیاتر لەوەی پێوەی دیارە، بەنهێنی پابەندی مامۆستایانی کۆن، سەردەمی ژیانی بەهزاد و ئەو شێوازانەی هەرات بێت کە لە سیاوشی وەستای باوکی و موزەفەری وەستای سیاوشەوە پێی گەیشتووە. بەڵام ئەمە وای لێم کردووە بەردەوام بیر بکەمەوە شتی تری شاردراوە و نهێنی لەکن زەیتوون هەیە. ئەو بێدەنگترین، داخراوترین، تاوانبارترین، ناپاکترین و قرێژترین (ئەمانەم لە ناخەوە گوت) نیگارکێشی ناو وەستایانی نیگارکێشی منە. کاتێک باس دێتە سەر ئەشکەنجەی سەرگەورەی پاسەوانان، پێش هەموو کەسێک، ئەوم بەخەیاڵدا دێت. (هەم دەمەوێت ئەشکەنجە نەدرێت و هەم دەخوازم بدرێت.) چاوانی وەک چاوی جنۆکە دەچن؛ هەموو شتێک دەبینێت، هەستی پێ دەکات، تەنانەت کێماسییەکانی منیش؛ بەڵام بەپارێزێکی نابەجێوە دەچێتە گشت قاڵبێکەوە، بەدەگمەن دەم دەکاتەوە و هەڵەکانمان پێشان دەدات. قرێژە، بەڵێ، بەڵام بە بۆچوونی من بکوژ نییە. (ئەمەشم بە قەرە نەگوت.) باوەڕی بەهیچ شتێک نییە. باوەڕی بە پارەش نییە، بەڵام بەترسەوە کۆی دەکاتەوە. سەرجەم بکوژان بە پێچەوانەی بۆچوونی باوەوە لە ناو باوەڕمەندانەوە پەیدا دەبن، نەک لە ناو بێ باوەڕانەوە. هەمووان دەزانن نەخش دەروازەیە بۆ مەیدانبازی لەگەڵ نیگار و نیگاریش دەرزاوەیە بۆ، خوایە تۆبە، مەیدانبازی لەگەڵ خوادا. بەم واتایە، زەیتوون لە ڕووی بێ باوەڕیی خۆیەوە نیگارکێشێکی ڕاستەقینەیە. بەڵام ئێستا بیر دەکەمەوە لێهاتوویی زەیتوون لە پەپوولە و تەنانەت لە لەقلەقیش کەمترە. خوازیار بووم زەیتوون کوڕی من بوایە. ئەمەم بۆیە گوت بۆ ئەوەی قەرە ئیرەیی بە زەیتوون ببات؛ بەڵام ئەو تەنیا چاوە ڕەشەکانی هەڵهێنایەوە و بە سەرنجێکی منداڵانەوە سەیری کرد. ئەو ساتە پێم گوت کاتێک زەیتوون بەڕێبازی قەڵەمی ڕەش کاری دەکرد و دانە بەدانەی شەڕڤانان، نیگاری ڕاوچیان، دیمەنی پڕ لە لەقلەق و قاز و قولینگی بە نەریتی چینی، کوڕانی شۆخی شیعر خوێنەر و عوودژەنی دانیشتووی ژێر سێبەری دارانی بۆ

دەفتەری نیگار دەکێشا، یان نیگاری خەمی ئەڤیندارانی ئەفسانەیی، تووڕەیی پادشـایەکی خـەمگین و شـمـشـێـر بەدەست و ترسی سـەر ڕووخسـاری قارەمانێکی لە هێرشی ئەژدیها هەڵهاتووی دەکێشا، هونەرمەندێکی بێ وێنە بوو.

قـەرە گـوتی: "دوور نەبوو کـێشـانی دوایـین نیگار کـە ڕووخـسار و شـێوەی دانیـشـتنی سـوڵتـانمان وەک فـەرەنگەکـان بەوردی پێـشـان دەدات، بەو بسپێردرایە."

ئایا دەیویست سەرم لێ بشێوێنێت؟

گوتم: "ئەگەر وا بێت، دوای کوشتنی زاوا، زەیتوون چ پێویستی بەبردنی نیگارێک بوو کـە خـۆی پێی دەزانی؟ یاخـۆ بۆچی بۆ بینینی ئەو نیگارە زاوا بکوژێت؟"

تاوێک پێکەوە بیرمان کردەوە.

قـەرە گوتی: "چونکە کێماسییەک لەو نیگارەدا هەیە، یاخـۆ لەبەر ئەوەی لە شتێک پەشیمان بووەتەوە و ترساوە. یان..." کەمێک بیری کردەوە: "یان دوای ئەوەی زاوای دامـاومی کوشتووە، ئایا نیگارەکەی بۆ ئەوە نەبردووە تا زیانێک بگەیەنێت، یاخـۆ وەک بیرەوەرییەک لای خۆی بپارێزێت، یان شتێکی بێ هۆ بکات؟ زەیتـوون نیگارکـێشـێکی گـەورەیە و بێگومـان ڕێز لە نیگاری جـوان دەگرێت."

من تـووڕە بووم و گـوتم: "بـاسی ئەوەمـان کـرد زەیتـوون نیگارکـێـشـێکی گەورەیە، بەڵام هیچ کام لەم نیگارانەی زاوا جوان نین."

قەرە چاونەترسانە گوتی: "هێشتا دوایین نیگارمان نەدیوە."

خەسڵەتەکانی پەپوولە

بە حـەسـەن چەلەبیی باروتخـانە ناسـراوە، بەڵام هـەمـوو کـاتێک بۆ من پەپوولەیە. ئەم نـاوەی بەردەوام منداڵیی جـوان و لاویی ئـەوم بیـر دەخـاتەوە:

بەئەندازەیەک جوانە، ئەوەی سەیری دەکات، باوەڕ بەچاوانی خۆی ناکات و دەخوازێت جارێکی تر تەماشای بکاتەوە. پەرجوویەکە من بەردەوام پێی سەرسامم: بارتەقای جوانییەکەی، لێهاتوویشە. وەستای ڕەنگە، ئەمە بەهێزترین لایەنی ئەوە؛ هەر دەڵێیت بۆ چێژی ڕەنگکردن دێت و دەچێت و بە ئەڤینەوە نەخش دەکات. بەڵام بە قەرەم گوت پەپوولە بەرزەفڕ و بێ ئامانج و دوودڵیشە. بە ئەندێشەی دادپەروەربوونیشەوە لێم زیاد کرد: نیگارکێشێکی ڕاستەقینەیە و بەدڵ نیگار دەکێشێت. ئەگەر نەخش بۆ ئەقڵ، بۆ بانگکردنی ئاژەڵی ناو ناخمان، یاخۆ بۆ پیاهەڵدانی شکۆی سوڵتانمان نەبێت، بگرە بۆ خۆشیی چاو بکشێرێت، ئەوا پەپوولە نیگارکێشێکی ڕاستەقینەیە. وەک ئەوەی لە وەستایانی چل ساڵ لەمەوبەری قەزوینەوە وانەی وەرگرتبێت، هێڵی فراوان، ئاسوودە، بەختەوەر و بازنەیی دەکێشێت، چاونەترسانە ڕەنگی بریقەدار و بێگەردی لێ دەدات و بەردەوام بازنەیەک لە نەزمی شاردراوەی نیگاری ئەودا هەیە، بەڵام من پێم گەیاندووە، نەک ئەو وەستایانی قەزوین کە لە مێژە مردوون و لێ بوونەتەوە. ڕەنگە لەم سۆنگەیەوە بێت وەک کوڕی خۆم و بگرە زیاتریش لە کوڕی خۆم خۆشم دەوێت، بەڵام هەرگیز ناتوانم شەیدای بم. لە سەردەمی منداڵی و سەرەتای تافی لاویی ئەودا، وەک ئەوەی لەگەڵ هەموو شاگردەکاندا کردوومە، بە دەسکی قەڵەم و ڕاستە و بگرە بە تەختەش لێم داوە، بەڵام ڕێزنەگرتنم لێی لەم سۆنگەیەوە نییە، چونکە خۆ بە ڕاستە زۆر دارکاریی لەقلەقیشم کردووە، کەچی ڕێزیشی لێ دەگرم. بە پێچەوانەی باوەوە، دارکاریی دەستی وەستا جنۆکەی هونەر و ئیبلیسی ناو هەناوی شاگردی لاو چاوترسێن ناکات، بگرە بۆ ماوەیەک دوای دەخات. ئەگەر ئەمە دارکاریکردنێکی باش و ڕەوا بێت، ئەوا جنۆکە و ئیبلیس دواتر هار دەبن و نیگارکێشی پێگەیشتوو بۆ کار هان دەدەن. دارکاریکردنی پەپوولە لەسەر دەستی من، ئەوی کردووە بە نیگارکێشێکی بەختەوەر و گوێڕایەڵ.

دواتر دیسان بە پێویستم زانی لەکن قەرە بە شان و باڵای پەپوولەدا هەڵدەم: گوتم نەخشی پەپوولە بەڵگەیەکی باشە بۆ ئەوەی کە نیگاری ئەو

کامەرانییەی شاعیر لە مەسنەویی خۆیدا پرسیاری دەکات، تەنیا بە هونەری ڕەنگێکی بەهرەی خوایی مەیسەر دەبێت. کاتێک ئەمە تێ گەیشتم، حاڵیش بووم سەقەتی لە پەپوولەدا چییە: ئەو دەمەساتی بێ باوەڕییەی جامیی شاعیر بە "شەوی تاریکی ڕۆح" ناوی دەبات، لەودا نییە. وەک ئەوەی نیگارکێشک بێت و لە بەهەشت بە کامەرانی نیگار بکێشێت، بە باوەڕ، بەختەوەری و بەنیازی کێشانی نیگاری شادەوە دەست بە کار دەکات و هەر بەڕاستی ئەو نیگارە شادەش دەکێشێت. گەمارۆدانی قەڵای دۆپیۆ لەلایەن سوپاکانمانەوە، ماچکردنی پێی سوڵتانمان لەلایەن باڵیۆزی هەنگارستانەوە، دەرچوونی پەیامبەرمان بۆ حەوت نهۆمی ئاسمان بە سواری بوراق: هەڵبەتە هەریەکێک لەمانە ڕووداوێکی شادە، بەڵام هەریەکەیان لەسەر دەستی پەپوولە وەردەگەڕێتە سەر شادییەکەی ڕاستەقینە، باڵ دەگرێت و لە پەڕەی نیگار دێتە دەرێ. لە نیگارێکدا من فەرمانی کێشانیم پێ دابێت، ئەگەر بەزیادەوە هەست بە تاریکایی مەرگ، یان بەهەندوەرگرتنی کۆبوونەوەی دیوان بکرێت، من بە پەپوولە دەڵێم : "بە ئارەزووی خۆت ڕەنگی بکە." بەو جۆرە، ئەو ئەتەک، گەلا، ئالا و دەریایانەی کە وەک ئەوە دێنە پێش چاو تا ئەو ساتە خۆڵی مردوویان بەسەردا کرابێت، دەستبەجێ بە بایەک شەپۆل دەدەن. جاروبار بیر دەکەمەوە خوا دەخوازێت دنیا بەو شێوەیە ببیندرێت کە پەپوولە نیگاری دەکێشێت و فەرمانی داوە ژیان شادی بێت. ئەمە دنیایەکە ڕەنگەکان تیایدا بەگونجانەوە شیعری بێ کێماسی بۆ یەکتر دەخوێننەوە، زەمانی تێدا ڕاوەستاوە و هیچ کاتێک ئیبلیسی پێ ناگات.

بەڵام پەپوولە خۆیشی دەزانێت ئەمە کەمە. هەندێک بەگوێی ئەویاندا چرپاندووە -بەڵێ، قسەی ئەوان بوو- لە نەخشی ئەودا هەموو شتێک وەک ڕۆژانی جەژن شادە، بەڵام لە قوڵایی بێ بەشە. شازادەگەلی منداڵ و ژنانی خەڵەفاوی حەرەمسەرای ڕوو لە مەرگ چێژ لە نیگاری وی وەردەگرن، نەک ئەو پیاوانەی لە چەقی ژیاندا ڕادەوەستن و ناچارن بەرەنگاری خراپەکاری ببنەوە. پەپوولەی داماو زۆر باش ئاگای لەم قسە و قسەڵۆکانەی دژ بەخۆیەتی، بۆیە

هەندێک جار تەنیا لەبەر ئەوەی جنۆکە و ئیبلیسیان هەیە، ئیرەیی بە وەستایانی نیگارکێشی خوار ئاستی خۆی و بێ هونەر دەبات. بەڵام ئەو شتەی ئەو بە ئیبلیسی و جنۆکەیی دەزانێت، زۆربەی جار خراپەی پەتی و ئیرەیی پێبردنە.

من لێی زیز دەبم، چونکە لە کاتی نەخشاندنی نیگاردا لەبری ئەوەی لەو دنیا شاهانەیەدا ون و شاد بێت، بەخەیاڵی ئەوەی نیگارەکانی بەدڵی کەسانێکی تر دەبن، شاد دەبێت. بیر لەو پارانە دەکاتەوە کە وەریان دەگرێت و من تەنانەت لەو بیرکردنەوەیەشی زویر دەبم. پێڕابواردنێکی تری ژیان: فرە نیگارکێشی تری خوار ئاستی لێهاتوویی ئەو هەن نیگار دەکێشن و لەو زیاتر دەچنە قوڵاییی پیشەی خۆیانەوە.

پێداویستیی پڕکردنەوەی ئەم سەقەتییە، پەپوولەی خستووەتە سەر کەڵکەڵەی ئەوەی بیسەلمێنێت خۆی بۆ نەخش بەخت کردووە. جۆری نیگارکێشانی مێشک بچووکی وەک مێشکی مەل و ئەوانەی نیگاری بەئاستەم بەچاوی ڕووت بیندراو لەسەر نینۆک و دەنکی برنج دەکێشن، مەراقی لە کاری بچووک و زراف داوە. جارێک لێم پرسی داخۆ ئالوودەبوونی ئەم تەماحەی وا بووە بەهۆی کوێربوونی زۆر لە وەستایانی نیگارکێش لە تەمەنێکی زوودا، لەبەر شەرمکردنیەتی لەو بەهرە زۆرەی خوا بەزیادەوە پێی داوەە؟ تەنیا وەستایانی نیگارکێش بێ بەهرە و ئەوانەی دەیانەوێت بەئاسانی ناوبانگ دەربکەن و خۆیان لە بەرچاوی سەردارانی سەرقەوی شیرین بکەن، دەدەنە دوای مەراقی وەک کێشانی نیگاری دانە بەدانەی گەڵای دار لەسەر دەنکی برنج.

کێشانی نەخش و نیگار بۆ چاوی کەسانی تر، نەک بۆ چاوی خۆی و ئەم پێداویستیی خۆ لەبەر دڵان شیرینکردنەی کە چەندی دەکات ناتوانێت تیایدا سەرکەوتوو بێت، پەپوولەی لە هەموو کەسێک زیاتر کردووە بە کۆیلەی دڵخۆش کردن. پەپوولەی ترسنۆک بۆ قایمکردنی پشتی خۆی، خوازیاریش بوو ببێت بە گەورەی وەستایانی نیگارکێش. قەرە ئەم بابەتەی کردەوە:

گوتم: "بەڵێ، دەزانم دەستی کردووە بە داڕشتنی نەخشە و پاشقولگرتن بۆ ئەوەی لە پاش مەرگم جێم بگرێتەوە."

"دەتوانێت لەم سۆنگەیەوە برایانی نیگارکێشی بکوژێت؟"

"لەوانەیە، چونکە مامۆستایەکی گەورەیە، بەڵام بەمە نازانێت و کاتێکیش نیگار دەکێشێت، دنیای پێ لە بیر ناکرێت."

هەر هێندەی ئەمەم گوت و نەگوت، ئەوەش حاڵی بووم دەمەوێت دوای مردنم پەپوولە بکرێت بە سەرۆکی نیگارخانە. متمانەم بە زەیتوون نییە. باوەڕم وایە لەقلەقیش لە ئاکامدا و بێ ئەوەی خۆی پێی بزانێت، دەبێت بە ئامێر بۆ شێوازەکانی فەرەنگ. کاتێک بیر دەکەمەوە پەپوولە لە دەستی دێت مرۆڤ بکوژێت، خەمگین دەبم، بەڵام ورە و توانای ئەو بۆ خۆ شیرینکردن، شتێکی پێویستە بۆ بەڕێوەبردنی نیگارخانە و ڕازیکردنی سوڵتان لە هەمان کاتدا. تەنیا هەستاریی پەپوولە و و بڕوابوونی ئەو بە ڕەنگ دەتوانێت ببێت بە لەمپەر بۆ ئەو هونەرە تەفرەدەری بینەران کە نیگاری کاردیناڵەکانی فەرەنگ، پرد، بەلەم، مۆمدان، دێر، گەوڕ، گا و پێچکەکانیان، وەک ئەوەی هەمان بەهایان لای خوا هەبێت بە سێبەر و گشت وردەکارییەکانییەوە دەکێشێت و وەک نیگار نا، جۆری شتی ڕاستەقینە دەیخانە پێش چاو.

"وەک ئەوەی لەگەڵ وەستایانی نیگارکێش ترتاندا دەتانکرد، ئایا هیچ ڕێک کەوتووە لە ناخافڵ بدەن بەسەر ماڵی ئەویشدا؟"

"هەر کەسێک سەیری نیگارەکانی بکات، بۆی دەردەکەوێت پەپوولە زۆر باش دەزانێت بەدڵ حەز بکات و خەمبار بێت و لە یەکەم نیگاشەوە بەهای ئەڤین تێ دەگات. بەڵام وەک گشت ڕەنگپەروەرانی تر دەکەوێتە بەر شنەبای هەوەس و بەئاسانی دەگۆڕێت. لەبەر ئەوەی فرە حەزم لەو پەرجووی هونەر و هەستیاریی ڕەنگەیە کە خوا پێی داوە، لە تافی لاویدا زۆر چاودێریم کردووە و بە هەموو شتێکی دەزانم. بێگومان وەستایانی تری نیگارکێش دەمودەست ئیرەیی بەم ڕەوشانە دەبەن، ئەمەش زیان بە پێوەندیی وەستا-شاگرد دەگەینێت و دژواری دەکات. پەپوولە چرکەساتی ئەڤینی زۆری هەیە و تیایاندا

هەرگیز لە پرتە و بۆڵەی کەسانی تر نەترساوە. ماوەیەک لەمەوبەر دوای ئەوەی کچی جوانی بەقاڵی گەڕەکی خواست و هێنای، هەم لە دڵم نەیخواست و هەم بواریشم نەبوو بچمە سەردانی."

قەرە گوتی: "دەگوترێت لەگەڵ لایەنگرانی مەلای ئەرزەڕوومیدا دانوستاندنی هەیە. جەژننامەکانی ئێمە لە چێشتلێنەرەوە بۆ کەڵەکچی، لە ئەهلی تەریقەتەوە بۆ لۆتی، لە وەستای کەبابەوە بۆ ئاسنگەر، نیگاری گشت کەسێک لە خۆ دەگرن، شەڕنامەکانیشمان شەڕ، چەک، ساتی ئاسایی و دەمی خوێنڕشتن پێشان دەدەن، بەڵام بەبیانووی ئەوەی سوختەکانی مەلای ئەرزەڕوومی هار دەکەن و پێچەوانەی ئاینن، قەدەخە دەکرێن و دەڵێن بەگەڕانەوە بۆ کتێب و قاڵبەکانی مامۆستایانی کۆنی عەجەم، پەپوولە لەم کارە سوودمەند دەردەچێت."

دڵڕەقانە گوتم: "ئەگەر تەنانەت بەهونەر و سەرفرازیشەوە بگەڕێینەوە سەر نیگارە دانسقەکانی پاشماوەی سەردەمی تەیمووری لەنگ و خۆمان بخزێنینە ناو ژیان و ئەو وردەکارییانەی پیشەوە کە لەقلەقی هەرە ئاوەزیاو لە دوای من درێژەیان پێ دەدات، بێ سوودە و دواجار سەرلەبەریان فەرامۆش دەکرێن، چونکە هەموو کەسێک دەخوازێت لەسەر شێوازی فەرەنگ نیگار بکێشێت."

ئایا بڕوام بەم قسە ڕق هەڵسێنانە هەبوو؟

قەرە لەسەرەخۆ گوتی: "زاواشم وای گوتبوو، بەڵام ئەو گەشبین بوو."

خەسڵەتەکانی لەقلەق

دیبووم بەناوی شێوەسازی گوناهبار مستەفا چەلەبییەوە واژۆی کردبوو، چونکە بێ ئەوەی سەری خۆی بە مەسەلەکانی وەک -شێوازێکم هەیە، نییە؛ دەبێت هەمبێت؛ ئەگەر هەمبێت، پێویستە بە واژۆ بیخەمە ڕوو؛ وەک مامۆستایانی کۆن بیشارمەوە؛ بێ فیزی پێویستی بە واژۆکردن هەیە، نییە- یەوە بجەڕێنێت، بەدەم زەردەخەنە و بە هەستکردن بە سەرکەوتنەوە واژۆی خۆی دەکات.

چاونەترسانە ملی ڕێگەیەکی گرت من نابوومە بەری، شتگەلێکی تری دی کەسی تر نیگاریانی نەکێشابوو، بەڵام ئەم خستنیە سەر کاغەز. ئەویش کتومت وەک من فوو پێوەکردنی وەستای شووشە بە کەرەسەی تواوەی ناو فرنەوە و وەڕسووڕانی بۆ دروستکردنی سوراحی شین و شووشەی سەوز، قاڵب و دەرزی و چەرمی ئەو پینەدۆزانەی تەواوی هۆشی خۆیان خستووەتە سەر دروونی پێڵاو و جزمە، کەوانەی جوانی جۆلانەی مەیدانی یاری لە ڕۆژی جەژندا، پەستەری تۆو و ڕۆن بەرهەمهێنەر، تەقینی تۆپەکانی ڕوو لە دوژمنانمان و لوولە و برغووی تفەنگەکانمانی دی و بێ ئەوەی بلێت وەستایانی کۆنی سەردەمی تەیمووری لەنگ، مامۆستایانی نیگارکێشی ئەفسانەییی تەورێز و قەزوین سازشیان نەکردووە و نەیانکێشاوە، نیگاری هەموویانی کێشا. یەکەم نیگارکێشی موڵمانیشە بۆ سازدانی ئامادەکاریی بۆ شەڕنامە چووەتە شەڕ و بۆ کێشانی نیگاری قەڵاکانی دوژمن، تۆپ، سوپا، ئەسپی بریندار خوێن لەبەر ڕۆیشتوو، تەرم و ئەوانەی لە گیانەڵادان، بەچێژەوە سەرنجی داوە و سپوساغ گەڕاوەتەوە.

بەر لە شێوازی، بە بابەتیدا و پێش بابەتی، بە تێڕوانینیدا بۆ ئەو وردەکارییانەی کەس بایەخیان پێ نادات، من ئەو دەناسمەوە. دەتوانم ڕێکخستن و ڕیزکردنی پەڕە و بۆیاخکردنی بچووکترین وردەکاریی نیگارێکی بە ویژدانێکی ئاسوودەوە پێ بسپێرم. بۆیە بەڕاستی دوای من، سەرۆکایەتیکردنی وەستایانی نیگارکێش مافی ئەوە. بەڵام فرە تەماحکار و خۆ بەزلزانە، بەچاوێکی زۆر نزم سەیری وەستایانی تری نیگارکێش دەکات و ئەمەش دەبێتە هۆی ئەوەی کاری ئەو هەموو خەڵکەی پێ ڕایی نەکرێت و گشتیان ڕاوبنێت. ئەگەر بەدەستی ئەو بێت، پێویست بوو تەنیا خۆی و بە پشتبەستن بە لێهاتوویی خۆی سەرجەم نیگارەکانی نیگارخانەمانی بکێشابا. خۆ ئەگەر بخوازێت، لە دەستی دێت. مامۆستایەکی گەورەیە. کاری خۆی دەزانێت. خۆی خۆش دەوێت. چەند بەختەوەرە.

جارێک لە ڕۆیشتنی کتوپڕمدا بۆ ماڵی، بەسەر کارەوە دیم: پەڕەی

نەخشێندراو بۆ کتێبی سوڵتانمان و بۆ من، پەڕەی بە پەلەپڕووزێ نەخشێندراوی پۆشاکنامە بۆ کتێبی تووڕەهاتی ئەو گەڕۆکە گەمژانەی فەرەنگ کە بەچاوی سووک بۆ ئێمە دەڕوانن، پەڕەی نیگارێکی سێ پەڕەییی نەخشێندراو بۆ پاشایەکی خۆ بەشتزان، چەند نیگارێک بۆ دەفتەری نیگار، یان تەنانەت بۆ چێژی خۆی... هەر هەمووی –بەنیگارێکی ئابڕووبەرانەی جووتبوونیشەوە– لەو ناوە لەسەر مێز و سندووقی بچووک و نیمدەرەکان بوون. لەقلەقی بالابەرز و زراقم وەک هەنگ کاری دەکرد، لەم نیگارەوە بازی دەدا بۆ ئەو نیگار و گۆرانی دەگوت. شاگردەکەی خەریکی بۆیاخ تێکەڵکردن بوو، ئەمیش دوو قامکی دەستی خۆی دەهێنایە سەر شێوەی مقەست و گازێکی شیرینی لە گۆنای دەگرت. گاڵتەیەکی تێکەڵ بە نیگار دەکرد، پێشانی ئێمەی دەدا و بەسەرسامی بۆ خۆی لە قاقای پێکەنینی دەدا. ئەو، وەک وەستایانی تری نیگارکێش کە بە هاتنی من پێرۆییان لە دابی ڕێزنواندن دەکرد و دەستیان لە کار هەڵدەگرت، کاری ڕانەدەگرت، بگرە تەواو بە پێچەوانەوە، شادمانانە بەدەستوبرد و لێوەشاوەیی (لە هەمان کاتدا کاری هەشت نۆ نیگار دەکات) بەهرەی خوا پێداوی و هونەرێکی پیشان دەدا لە ئەنجامی کاری بەردەوامەوە بەدەستی هێنابوو. ئێستاش، هەست دەکەم بەدزییەوە بیر لەوە دەکەمەوە ئەگەر بکوژی نامەرد یەکێک بێت لە سێ وەستای نیگارکێشم، دەڵێم خوا بکەم لەقلەق بێت. لە سالانی شاگردیدا، کاتێک ڕۆژانی هەینی لەبەر دەرگا دەمدی، هێندەی بینینی پەپوولە، بە بینینی ئەویش دڵخۆش نەدەبووم.

لەبەر ئەوەی نالۆجیکانە ڕێزی لە گشت جۆرە وردەکارییەکی سەیر و سەمەرە دەگرێت (ئەو شتانەی بەچاو نابیندرێن)، هەڵوێستی ئەو لە نیگاردا وەک هەڵوێستی مامۆستایانی فەرەنگ دەچێت. بەلام لەقلەقی تەماحکاری من بە پێچەوانەی وەستایانی نیگارکێشی فەرەنگەوە، ڕووخساری یەک بەیەکی مرۆگەل تایبەت و وەک شتی جیاواز نابینێت و جودا نیگاریان ناکێشێت. پێم وا بێت لەبەر ئەوەی بەدزی و بەئاشکرا ڕقی لە گشت کەسێکە، هێندە بایەخ

بە ڕووخساری مرۆڤ نادات. زاوای خوا لێخۆشبوو کێشانی نیگاری سوڵتانامانی بەو نەسپاردبوو.

تەنانەت لە کێشانی بەدەربەستترین بابەتیشدا تا سەگێکی بەگومانی لە دوورەوە سەیرکەری ڕووداو نەخاتە گۆشەیەکی نیگارەوە و نیگاری سواڵکەرێکی تێدا نەکێشێت بۆ ئەوەی بە چەپەڵی و پەرێشانی خۆی لە بەهای دەوڵەمەندی و ورشە و بریسکانەوەی تەدارەک کەم بکاتەوە، دڵی ئاو ناخواتەوە. بارتەقای گاڵتەکردن بە نیگاری دەستکردی خۆی و بابەت و خۆی، بڕوای بەخۆی هەیە.

قەرە گوتی: "کوشتنی زەریف ئەفەندی و فڕێدانی بۆ ناو بیر، وەک ڕووداوی یوسف دەچێت کاتێک براکانی ئیرەیی پێ دەبەن و دەیخەنە بیرەوە. کوژرانی زاواشم هاوشێوەیە لەگەڵ مردنی لەپڕی خەسرەو لەسەر دەستی ئەو کوڕە گەنجەی چاوی لە شیرینی ژنی جحێڵی باوکی بڕیبوو. هەموو کەسێک دەڵێت لەقلەق شێت و شەیدای کێشانی نیگاری شەڕ و مەرگی خوێناوییە."

"ئەو کەسەی پێی وایە دەبێت نیگارکێش لەو بابەتە بچێت کە نیگاری خۆی کێشاوە، هیچ شتێک نە لە من و نە لە وەستایانی نیگارکێشم تێ نە گەیشتووە. ئەو شتانەی دەماندەنە دەستەوە، بابەتگەلێک نین کەسانی تر بە ئێمەیان سپاردبێت -ئاشکرایە ئەو بابەتانە هەموو کاتێک وێک دەچن-، بگرە هەستارییەکی نادیارە و لە کاتی نێزیکبوونەوەمان لە بابەتەکان دەیخەینە نیگارەوە: بۆ نموونە، ڕووناکیی دزەکردوو لە ناو نیگارەوە؛ پەی بردن بە شەرم، یان هەڵچوون لە کاتی ڕیزکردنی مرۆڤ و ئەسپ و داردا لەسەر پەڕەکان؛ دەربڕینی خەم و ئارەزووی دار سەروو لە کشانیدا بەرەو ئاسمان؛ کاتێک بە ئەڤینێکی چاو کوێرکەرانەوە فەخفووریی سەر دیواری ناو نیگار دەنەخشێنین و هەستی پشتبەستن بە خوا و پشوودرێژی تێ دەخەین... ئەوانە نیشانە شاردراوەکانی ئێمەن، نەک ئەو ئەسپە ڕاوەستاوانەی کە مرۆڤ پێی وایە دووبارەکەرەوەی یەکترن. کاتێک نیگارکێش نیگاری هەڵچوون و

تیژڕەویی ئەسپ دەکێشێت، هەڵچوون و تیژڕەویی خۆی ناکێشێت؛ بگرە هەوڵ دەدات بە کێشانی بێ کێماسیترین نیگاری ئەسپ ئەڤینی خۆی لە بەرامبەر دەوڵەمەندیی و بەدیهێنەری دنیا و ڕەنگەکانی جۆرێک لە ئەڤینی ژیان پێشان بدات و هیچی تر."

٤٢

من ناوم قەرەیە

لەگەڵ عوسمانی مامۆستای مەزندا پەڕەی کۆمەڵێک کتێبێمان خستبووە بەردەم خۆمان. هەندێک لە کتێبەکان دەقیان بۆ نووسرابوو، بڕێکیان بەتەواوی ئەنجام درابوون، بەشێکیان ڕەنگ نەکرابوون و هەشیان بوو، سا لەبەر هەر هۆیەک بێت، بە نیوەناچڵی مابوونەوە. دوا نیوەڕۆیەکی تەواومان بەقسە ردن لەمەڕ پەڕەی کۆمەڵە کتێبی مامۆستایانی نیگارکێش و کتێبی زاوام و بەدەم دروستکردنی خشتەی هەڵسەنگاندنەوە بۆیان بەسەر برد. وامان زانی پیاوانی بەڕێز، بەڵام ڕەفتار وشکی سەرگەورەی پاسەوانان، دوای هێنانی ئەو پەڕانەی لە بەسەرداداو و پشکنینی ماڵی مامۆستایان و خۆشنووساندا کۆیان کردبوونەوە (هەندێک لە تابلۆکان هیچ پێوەندییان بە دوو کتێبەکەی ئێمەوە نەبوو، بڕێکیش لە پەڕەکان بەڵگەیەکی تر بوون بۆ ئەوەی بەشێک لە وەستایانی نیگارکێش لە پێناوی چوار پێنج ئاکچەدا بەنهێنی کاری چەپەڵیان بۆ دەرەوەی کۆشک کردووە)، ئیدی پێیان لێرە بڕاوە و چیدی نایەنەوە، کەچی یەکێکی لە هەموویان زیاتر بەخۆباوەڕ لە مامۆستای گەورە نێزیک کەوتەوە و کاغەزێکی لە پشتوێنی خۆی دەرهێنا.

سەرەتا وام زانی داخوازینامەی باوکێکە لەو باوکانەی خوازیارن کوڕەکانیان بکەن بە شاگرد و بۆ گەیاندنی داخوازینامەیەک، خۆیان دەگەیەنن بە زۆرێک لە سەرانی نیگارخانە و گەورەی تاقمی وەستایانی نیگارکێش. بۆیە خۆم تێی نەگەیاند. بە سەرنجدان لە تیشکێکی لاوازی لە دەرەوە هاتوو حاڵی بووم خۆری هەڵهاتووی سەرلەبەیانیی ئەمڕۆ ئاوا بووە. بۆ ئەوەی پشوویەک بە

چاوەکانم بدەم، ئەو جووڵەیەم دەکرد مامۆستایانی کۆنی شیرازی دەیانگوت ئەگەر نیگارکێش بخوازێت لە تەمەنێکی بچووکدا کوێر نەبێت، دەبێت بیکات و بێ ئەوەی هیچ خاڵێکم لێوە دیار بێت، هەوڵم دا لە خۆمەوە سەیری دوورایی بکەم. لەو ساتەدا کاغەزی ڕەنگ شیرینی دەستی مامۆستام ناسیەوە. ئەو بە نیگایەکی پڕ لە سەرسووڕمانەوە تەماشای دەکرد و شێوەی نووشتاندنەوەیشی دڵی منی خستبووە ترپەترپ. کتومت دانەیەک بوو لە نامانەی شەکوورە بە ئەستەردا بۆ منی دەنارد. هێندەی نەمابوو جۆری گەمژەیەک بڵێم "ئەمە چ ڕێککەوتێکە!". وەک نامەی یەکەمی شەکوورە، نیگارێکی کێشراو لەسەر کاغەزی زبریشی لەگەڵدا بوو!

مامۆستا عوسمان کاغەزی نیگارەکەی بۆ خۆی لادایە لاوە و نامەکەی دایە دەستی من. منیش ئەو ساتە بەشەرمەوە تێ گەیشتم لە شەکوورەوە بۆم هاتووە.

"قەرەی ئەفەندیم، ئەستەرم نارده لای قەلبییەی ژنی بێوەژن کەوتووی خوا لێخۆشبوو زەریف ئەفەندی تا بۆنی دەمی بکات. لەوێ، ئەم کاغەزە نەخێشندراوەی بۆ تۆم ناردووە، پێشان دابوو. دواتر چوومە ماڵی، خۆم لە دەوری گێڕا، لەبەری پاڕامەوە و بەئومێدی ئەوەی سوودی هەبێت، توانیم ئەم کاغەزەی لە دەست دەربهێنم. ئەو کاتەی زەریف ئەفەندیی داماو لە بیر دەرهێندراوە، ئەم کاغەزەی پێ بووە. قەلبییە سوێند دەخوات و دەڵێت کەس مێردی خوا لێخۆشبووی ئەوی ڕانەسپاردووە بۆ کێشانی نیگاری ئەسپ. ئەی کەوا بێت کێ ئەم نیگارەی کێشاوە؟ پیاوانی سەرگەورەی پاسەوانان ماڵەوەیان پشکنی، لەبەر ئەوەی کاری ئەم ئەسپە بەپەلەیە، بۆیە بۆتم نارد. منداڵان دەستت ماچ دەکەن. هاوسەرت شەکوورە."

وەک ئەوەی لە باخچەیەک بەبایەخەوە سەیری دوو گوڵی سووری دانسقە بکەم، دوو جاری تر بەڕێزەوە دوو وشەی کۆتاییی نامەی شۆخی خۆم

خـوێندەوە. دواتر منیش چاوم لە کـاغـەزەکـە نێـزیک خسـتـەوە. مـامـۆسـتـا عـوسـمـان بە زەرەبینی دەسـتی بـەوردی بۆی دەڕوانی: یەکسـەر بۆم دەرکـەوت ئەو بیـچـمـانەی مـەرەکـەبیـان بـڵاو بووەتەوە، نیگاری ئـەسـپن لـەسـەر ڕێبـازی مامۆستایانی دێرین و بەجارێک دەکێشرێت بۆ ڕاهێنانی دەست.

مـامـۆسـتـا عـوسـمـان لە کـاتێکدا بە بێـدەنگی نامـەکـەی شـەکوورەی دەخوێندەوە، پرسی: "کێ ئەمەی کێشاوە؟"

پـاشــان هـەر خــۆی وەڵامـی دایەوە و گــوتی: "بێگومــان هـەمــان ئەو نیگارکێشەی نیگاری ئەسپی کتێبی زاوای خوا لێخۆشبووی کێشاوە."

ئایا تا ئەو ڕادەیە دڵنیا بوو لە قسەی خۆی؟ خۆ جارێ هیچ دڵنیا نەبووین لەوەی داخـۆ کێ نیگاری ئەسپی ناو کتێبەکەی کێشاوە. نیگاری ئەسپی ناو هەر نۆ پەڕەکەمان دەرهێنا و بەوردی کەوتینە سەرنج لێدانیان.

ئەمـە نیگاری ئەسـپێکی خـەنەیی جـوان و سـادە بوو مرۆڤ لـە سـەیرکـردنی تێـر نەدەبوو. باشـە بەڕاسـتم بوو کـاتێک دەمگوت مـرۆڤ لە سـەیرکـردنی تێـر نەدەبوو؟ ئەو کـاتانەی لەگـەڵ زاوام و دواتریش بەتەنیـا بەدیار ئەم نـیگارانەوە دەمـامـەوە، کـاتێکی زۆرم هەبـوو بۆ ڕامـان لـەم ئەسـپـە، بەڵام هەڵوێسـتـەم نەکردبوو لـە ئاسـتی. ئەسـپێکی جـوان، بەڵام سـادە بوو: بەئەندازەیەک سـادە بوو تەنانـەت نەمانتـوانی بزانین بەدەسـتی کێ کێـشـراوە. خـەنەییـەکی تۆخ نەبوو، لـە بابەتی خــەنەییـی زەردباو بوو، ســوورایـیـەکی نادیاریش لـە ڕەنگە خـەنەییـیـەکەیدا بەدی دەکرا. لـەبەر ئەوەی ئەم ئەسـپـەم ئەوەندە لە کـتـێب و نیگاری تردا دیبوو، مـرۆڤ حاڵی دەبوو نیگارکێش بێ ئەوەی بیری کردبێتەوە و لێی ورد بووبێتەوە، لەبەر کێشاویەتی.

تا ئـەو کـاتـەی زانیــمـان ڕازێکی لـە خـۆیدا شــاردووەتەوە، بەهـەمـان چاو سـەیری ئەسپـەکـەمان کرد. ئێسـتـاش جـوانییەکم تێدا بینی وەک دووکەڵ لە پێش چاوم دەلـەرزی و هێــزێکم تێــدا دی خـــرۆشی ژیـان و فــێــربوون و لە ئامێزگـرتنی هـەمـوو شـتێکی دەورووژاند. تاوێک، وەک ئەوەی لە بیـرم چووبێت

یارۆ بکوژێکی نامەردە، لە خۆمم دەپرسی: "تۆ بڵێیت ئەو نیگارکێشە دەست بەپەرجووە کێ بێت کە نیگاری ئەم ئەسپەی لە ڕوانگەی خواوە کێشاوە؟" ئەسپەکە وەک ئەوەی ئەسپێکی ڕاستەقینە بێت، لە بەردەمم بوو، بەڵام بە گۆشەیەکی تری ئەقڵم دەمزانی ئەوە تەنیا نیگارێکە. ئەفسوونی تیامانیش لە نێوان ئەم دوو بیرکردنەوەیەدا هەستی سەرتاپاگیری و بێ کێماسیبوونی لەکنم دەورووژاند.

تاوێک نیگاری ئەو ئەسپانەی بۆ ڕاهێنانی دەست کێشرابوون و مەرەکەبیان بڵاو بووبووەوە، لەگەڵ نیگاری ئەسپی ناو کتێبی زاوامـاندا بەراورد کرد و دەمودەست حاڵی بووین بەهەمان دەست کێشراون: نەسرەوتن لە شێوازی وەستانی ئەسپەکاندا بەدی دەکرا، نەک ئارامی: لە خۆبایی، بەهێز و زەریف بوون. سەرسام بووم بە نیگاری ئەسپی ناو کتێبی زاوام.

گوتم: "ئەم ئەسپە هێندە جوانە مرۆڤ دەخوازێت یەکسەر کاغەزێک بخاتە بەردەستی خۆی و نیگاری ئەسپێکی وەک ئەمە و دواتریش نیگاری گشت شتێک بکێشێت."

مامۆستا عوسمان گوتی: "خۆشترین قسە و ئاوڕ لێدانەوە بەلای نیگارکێشەوە ئەوەیە پێی بڵێیت نیگارەکانت لەکن ئێمەش خرۆشی نیگارکێشان دەورووژێنێت. بەڵام ئێستا ئێمە با لەبری هونەری ئەو ئیبلیسە، بەدوای خۆیدا بگەڕێین. ئایا زاوای خوا لێخۆشبوو هیچ گوتبووی ئەم ئەسپە نیگاری چیرۆکێکی چۆنە؟"

"نەیگوتبوو. بە بۆچوونی ئەو، ئەسپێک بوو لەو ئەسپانەی لە سەرجەم وڵاتانی ژێر قەڵەمڕەوی سوڵتانی ئەفەندیماندا دەژین. ئەسپێکی جوانە: ئەسپی ئالی عوسمانە. شتێکە دەوڵەمەندی و وڵاتانی موڵکی سوڵتانمان پێشانی دۆقی ڤینیسیا دەدات. بەڵام وەک ئەوەی بەگشت ئەو شتانەوە دیارە کە مامۆستایانی فەرەنگ نیگاریان دەکێشن، مەرج بوو ئەم ئەسپە لە ئەسپی بەرچاوی خوا زیندووتر بێت، دیاریی ئەستەنبوڵ بێت بە پشتیر و مەیتەرەوە تا دۆقی ڤینیسیا بڵێت ئالی عوسمان، بەو پێیەی وەستایانی نیگارکێشیان لە

گۆشەنیگای ئێمەوە دەڕوانن و لەسەر شێوازی ئێمە نیگار دەکێشن، دەستیان کردووە بەلاساییکردنەوەمان. مەبەست لەم هەنگاوەش ئەوەیە دۆقی ڤینیسیا هێز و دۆستایەتیکردنی سوڵتانمان پەسەند بکات. کاتێک مرۆڤ دەستی کرد بەوەی نیگاری ئەسپێک بەشێوازێکی جیاواز بکێشێت، تەواوی دنیاش بەشێوازێکی جیاواز دەبینێت. بەڵام ئەم ئەسپە سەرباری نامۆیی و سەمەرەیی خۆی، لەسەر ڕێبازی مامۆستایانی کۆن کێشراوە."

قسەکردنی زۆرمان لە بارەیەوە، یەکسەر ئەم ئەسپەی لەبەر چاوی من سەرنجڕاکێشتر و بەنرختر کرد. دەمی کەمێک داچەقاندبوو، زمانی لە نێوان ددانەکانیەوە دیار بوو، چاوانی دەدرەشانەوە و ڕانەکانی بەهێز و جوان بوون. باشە ئەو شتەی نیگارێک دەکات بە ئەفسانە، نیگارەکە خۆیەتی، یاخۆ ئەو شتانەی لە بارەیەوە دەگوترێن؟ مامۆستا عوسمان هێدی هێدی زەڕەبینی بەسەر نیگار ی ئەسپەکەدا دەگێڕا.

لە ناخەوە گوتم: "ئەم ئەسپە دەیەوێت چ بڵێت؟ بۆچی ئەم ئەسپە هەیە؟ بۆچی ئەم ئەسپە! ئەم ئەسپە چییە؟ بۆچی ئەم ئەسپە من دەهێنێتە جۆش و خرۆش؟"

مامۆستا عوسمان گوتی: "سوڵتان و پادشا و پاشایانی کتێبدۆست کتومت وەک ئەوەی لە ڕێی کتێبی ڕاسپاردەی خۆیانەوە دەیکەن، لە ڕێی نیگاریشەوە هێز و دەسەڵاتی خۆیان پێشان دەدەن و ئەم کارانەیان لەکن جوانە، چونکە ئاوی زێڕی بەکار هێندراو تیایاندا و ڕەنجی تا ڕادەی کوێربوونی وەستایانی نیگارکێش، بەڵگەی دەوڵەمەندیی ئەوانە. جوانیی نیگار وەک زێڕی بەکار هێندراو تیایدا گرینگە، چونکە جۆری هونەری نیگارکێش دەگمەنە و بەڵگەیە بۆ شتێکی گرانبەها. ئەوانەشی سەیری نیگارەکە دەکەن و کتێب ئەمدیو و ئەودیو دەکەن، لە ڕووی بابەتەوە و لەبەر ئەوەی نیگاری ئەسپەکە وەک ئەسپ دەچێت، ئەسپی خوا، یان بەڕاستی ئەسپی خەیاڵە، بەجوانی دەزانن و هۆی ئەم هەستی بەڕاستی زانینەش بۆ هونەر دەگێڕنەوە. بۆ ئێمەش، جوانیی نیگار بە پڕواتایی و زەرافەت دەست پێ دەکات. ئێستا پاش ئەوەی بۆمان

دەرکەوت لەم ئەسپەدا، جگە لە ئەسپەکە خۆی، جێ پەنجەی بکوژ و نیشانەی ئیبلیسیش هەیە، بێگومان ڕادەی واتای نیگارەکە زیاتر بوو. شتێکی تریش هەیە، مرۆڤ دەبێت نیگار خۆی نا، ئەسپی نیگارکێشراو بەجوان بزانێت. پێویستە جۆری ئەسپێک تەماشای نیگاری ئەسپەکە بکرێت، نەک وەک سەیرکردنی نیگارێک."

"ئەگەر وەک ئەوەی بۆ ئەسپێک بڕوانن سەیری نیگار بکەن، چی دەبینن؟"

"دەتوانم لە گەورەییەکەی بڕوانم و بڵێم ئەسپی میدیلی(*) نییە، لە ملی درێژ و کەوانەیی بڕوانم و بڵێم ئەسپێکی باشە بۆ غاردان و لە تەختایی پشتی بڕوانم و بڵێم ئەسپێکی گونجاوە بۆ گەشتی درێژ. لەوانەیە لاقی نازداری واتای ئەوە بگەیەنێت وەک ئەسپی عەرەب چوست و جەربەزە بێت، بەڵام ئەسپی عەرەبی نییە، چونکە جەستەی درێژ و زەبەلاحە. بەپێی قسەی فەدلانی زانای بوخارایی لە بەیتارنامەی سەبارەت بە ئەسپی شیاودا، زەرافەتی لاقەکانی پێشاندەری ئەوەیە ئەگەر جۆگەلەی بێتە پێش، ئەسپەکەمان ناسڵەمێتەوە، بێ ترس و بەئاسانی باز دەدات و لێی دەپەڕێتەوە. ئەو بەیتارنامەیە لەسەر دەستی فیوزیی پزیشکی ئاژەڵانی کۆشک بە زمانێکی خۆش وەرگێڕدراوە و پڕە لە وتەی جوان سەبارەت بە ئەسپی شیاو. من سەرلەبەری ئەو وتانەم لەبەرە و دەتوانم بۆ ئەم ئەسپە خەنەییەی بەردەم خۆمان بەکاریان بهێنم: ئەسپی باش ئەو ئەسپەیە ڕووخسارێکی جوانی هەبێت، چاو مامزی و گوێیەکانی بەوێنەی گەڵای قامیش و نێوان هەردوو گوێی فراوان بێت؛ ددان ورد، ناوچەوان خڕ، برۆ قیت، باڵابەرز، پرچ درێژ، ناوقەد تەنگ، لووت و شان بچووک و پشت پان بێت؛ کولْم داگرتوو، بەژن بەرز، سنگ فراوان، کلک پان و نێوان ڕانەکانی گۆشتن بێت؛ لە خۆبایی و زەریف بێت و وا بڕوات بەڕێوە وەک ئەوەی سڵاو لە هەردوولای ڕاست و چەپ بکات."

(*) ئەسپی میدیلی: ڕەگەزێکی ئەسپە بە باڵای کورتی و یاڵی درێژ و بەهێزیدا دەناسرێتەوە.

بەسەرسامی سەیری نیگارەکەم کرد و گوتم: "ئەمە ڕێک ئەسپە خەنەیییەکەی ئێمەیە."

مامۆستا عوسمان بەهەمان زەردەخەنەی شەرمنەوە گوتی: "تێ گەیشتین ئەسپەکەمان کامیانە، بەڵام چ جێی داخە بەدەردی دۆزینەوەی نیگارکێشەکەی ناخوات، چونکە دەزانم هیچ نیگارکێشێکی ئاوەزیاو لە کێشانی نیگاری ئەسپدا تەماشای ئەسپی ڕاستەقینە ناکات. بێگومان وەستایانی نیگارکێشی من، نیگاری ئەسپ لەبەر و بە هەڵمەتێک دەکێشن. بەڵگەشم بۆ ئەم قسەیەم ئەوەیە لە سەری سمەوە دەستیان کردووە بە کێشانی هێڵەکانی تری دەرەوەی جەستەی ئەسپ."

جۆری ئەوەی داوای لێبووردن بکەم، گوتم: "بۆچی مەگەر لە لاقەکانەوە دەست پێ ناکرێت تا ئەسپەکە پێی لە زەوی بێت؟"

"وەک ئەوەی جەمالەدینی قەزوینی سەبارەت بە نیگاری ئەسپ گوتوویەتی، ئەگەر مرۆڤ هەموو ئەندامی جەستەی ئەسپی لەبەر نەبێت، ناتوانێت نیگاری ئەسپێک، ئەگەر لە لاقییەوە دەستی پێ کردبێت، بەتەواوی بەئەنجام بگەیەنێت. ئاشکرایە ئەگەر مرۆڤ بیر بکاتەوە و بیری خۆی بهێنێتەوە، لەوەش گاڵتەجاڕانەتر، ئەگەر تەماشای ئەسپێکی ڕاستەقینە بکات و نیگاری بکێشێت، سەرەتا مل و دواتریش لە ملەوە بەرەو جەستەی دەکێشێت. دەڵێن هەندێک نیگارکێشی فەرەنگ هەن نیگارێکی ئەوتۆ، واتا بە دوودڵی نیگاری بارگیرێکی سادە و بیندراو لە کۆڵان تاقی دەکەنەوە، بە شێوای دەیکێشن و بە بەرگدروو و قەسەبەکانی دەفرۆشن. نیگارێکی لەو چەشنە ئیدی باسی واتای دنیا و جوانکاریی ئافرێندراوی خوا ناکات. بەڵام دڵنیام تەنانەت ئەوانیش دەزانن نیگاری ڕاستەقینە بە هاوکاری ئەو شتەی چاو لەو کاتەدا دەیبینێت، نا، بگرە بەڕاهاتنی دەست و بیرهێنانەوە دەکێشرێت. نیگارکێش بەردەوام بەسەر کاغەزی خۆیەوە تەنیایە، بۆیە بەردەوام پێویستی بە بیرهێنانەوە هەیە. ئێستا هیچ شتێکی ترمان لە دەست نایەت ئەوە نەبێت – شێوازی یاوەر– بخەینە کار بۆ دۆزینەوەی واژۆی شاردراوەی ناو نیگاری

ئەسـپـەکـەمـان، ئـەو نیگارەی بـەجـووڵەی خـێـرا و بـەهونەری دەست، لـەبەر کێشراوە. تۆیش بەباشی سەیری ئەمە بکە."

جۆری ئەوەی لە نەخـشـەیەکی زۆر وردکێشـراوی سـەر پارچە پێسـتێک لە گـەنجـینەیەک بگەڕێت، هێـدی هێـدی زەرەبینی بەسـەر ئـەسـپی دانسـقـەدا دەهێنا.

وەک قـوتابییـەک چۆن بۆ ئەوەی جـێی ڕەزامـەندیی مـامـۆسـتـای خـۆی بێت یەکسـەر دەکەوێتە بەر شـپـرزەیی دۆزینەوەیەکی نوێ، گـوتم: "بەڵێ، دەتوانین ڕەنگەکانی بەرگی ڕەخت و زینەکەی لەگەڵ بەرگی زینی ناو نیگارەکانی تردا بەراورد بکەین."

"مـامۆسـتایانی نیگارکێشی من هیـچ کاتێک فلّچـە بەم نەخشـانەدا ناهێنن. ئەوە شـاگـردەکـانن نـەخـشـی پۆشـاک و ڕایەخ و بـەرگ و ڕەشـمـاڵی ناو نیگارەکان دەکێشن. لەوانەیشە خوا لێخۆشبوو زەریف ئەفەندی کێشابیەتی. واز لەوە بهێنە."

بەشپرزەیی گوتم: "گوێیەکانی؟ گوێی ئەسپەکانیش..."

"نەخێر. ئەمانە گوێی گەلا قامیشیی ئاشنا بە ئێمەن و لـەو قاڵبانەی لە سەردەمی تەیمووری لەنگەوە بۆمان ماونەتەوە، لایان نەداوە."

خـەریک بوو بڵێم: "هۆنینەوەی پرچی یاڵ و شـانەکردنی تاڵ بەتاڵی"، بەڵام لەبەر ئەوەی حەزم لەم گەمەی وەستا و شاگردە نەبوو، بێدەنگیم هەڵبژارد. خۆ ئەگەر شاگردیش بم، دەبێت سنووری خۆم بزانم.

مامۆستا عوسمان وەک پزیشک کە دوومەڵی پەتایەک پێشانی پزیشکێکی تر دەدات و دەنگێکی بەگـازندە، بەڵام وردبینانـەی لێ دەردەچێت، گـوتی: "سەیری ئێرە بکە. دەبینیت؟"

ئێستا زەرەبینی دەستی هێنابووە سەر سەری ئەسپەکە، لە ڕووی نیگاری دوور دەخستەوە و هێدی هێدی لە خۆمانی نزیک دەکردەوە. سەرم نزیک کردەوە تا ئەو شتەی زەرەبینەکە گەورەی دەکردەوە، بەباشی ببینم.

لووتی ئەسپەکە شتێکی سەیر بوو. کونی لووتی.

مامۆستا عوسمان گوتی: "بینیت؟"

پێویست بوو چاوم بەتەواوی بخەمە بەرامبەر زەڕەبینەکە بۆ ئەوەی دڵنیا بم لەو شتەی دیبووم. کاتێک مامۆستا عوسمانیش هەمان شتی کرد، لە بەرامبەر زەڕەبینی دەستی ڕوومەتمان بەریەک کەوت. هەستکردن بە ڕیشی وشکهەڵهاتووی و گۆنای چرچەوەبووی لەسەر گۆنام، تاوێک ترساندمی.

بێدەنگییەک پەیدا بوو. وەک بڵێیت لە ناو نیگاری بستێک لەولای چاوی ماندووی منەوە شتێکی شاهانە دەقەوما و ئێمەش بەڕێز و سەرسامییەوە دەبووین بە بینەری ڕووداو.

زۆر دواتر توانیم بەچرپە بڵێم: "ئەو شتەی ناو لووتی چییە؟"

مامۆستا عوسمان بێ ئەوەی چاو لەسەر نیگارەکە هەڵبگرێت، گوتی: "لووتی بەشێوەیەکی ناقۆڵا کێشراوە."

"دەستی نیگارکێش وەرچەرخاوە؟ ئایا ئەمە سەقەتییە؟"

هێشتا سەیری ئەم جۆری کێشانە نامۆ و بێ وێنەیەی لووتیمان دەکرد.

مامۆست عوسمان بە دەنگێکی گاڵتەجاڕانەوە گوتی: "ئەرێ ئەو شتەی هەمووو کەسێک، بە گەورە وەستایانی نیگارکێشی چینیشەوە، بە لاساییکردنەوەی فەرەنگەکان شێوازی پێ دەڵێن ئەمەیە؟"

وام زانی ئەوەی گاڵتەی پێ دەکات، زاوای خوا لێخۆشبوومە، بۆیە دڵگران بووم: "زاوای خوا لێخۆشبووم دەیگوت کێماسی ئەگەر لە لێنەهاتوویی، یان کەم هونەرییەوە نا، لە قوڵایی ڕۆحی نیگارکێشەوە بێتە دەرێ، ئەوە ئیدی شێوازە."

چ لە نیگارکێش و چ لە ئەسپەکە خۆیەوە، یان لە چییەوە دەبێت با ببێت، جگە لەم لووتە، هیچ نیشانەیەکی تر نەبوو بۆ دۆزینەوەی ئەو نامەردەی بکوژی زاوام، چونکە نەک هەر لە دەستنیشانکردنی کونیی لووتی نیگاری ئەو ئەسپە مەرەکەب پەرشبووانەی لە گیرفانی زەریف ئەفەندیی بەستەزماندا

دۆزرابووەوە، بگرە لە هەڵبژاردنی لووتەکانیشدا دژواریمان دەکێشا.

کاتێکی زۆرمان بەسەر برد بۆ دۆزینەوەی ئەو نیگاری ئەسپانەی کە وەستایانی نیگارکێشی خۆشەویستی مامۆستا عوسمان ئەم ساڵانەی دوایی بۆ کتێبی جۆراوجۆر کێشابوویانن و بۆ گەڕان بەدوای کێماسی لە لووتدا. لە کۆی دووسەد و پەنجا نیگاری پێشاندەری جڤات و کەژاوەی تێپەڕبوو بەپێش سوڵتانمادا کە بۆ جەژننامەی ڕوو لە تەواوبوون کێشرابوون، بەدەگمەن نیگاری ئەسپ هەبوو، بۆیە پیاو ڕەوانەی بارەگای نیگارخانە کران بۆ هێنانی هەندێک کتێبی نموونە و بڕێک لەو کتێبانەی تازە قاڵبیان تەواو کرابوو. بڕێکی تر نێردران بۆ ئەندەروون و حەرەمسەرا -بێگومان هەرهەمووی بەدەستووری سوڵتانمان- بۆ هێنانی هەرچی کتێبی شاردراوە و قفڵ لەسەر قفڵ لێدراوی ناو گەنجینە هەیە.

لە سەر پەڕەکانی دەستنووسی زەفەرنامەیەکی لە ژووری شازادەیەکی گەنجەوە هێندراو، لە نیگارێکی دووپەڕەیی پێشاندەری تەدارەکی بەخاکسپاردنی سوڵتان سلێمانی قانوونی کە لە کاتی گەمارۆدانی زیگەتقاردا کوژرابوو، سەرەتا سەیری ئەسپێکی خەنەییی ناوچەوان قەش، ئەسپێکی تری بۆزی چاو مامزیی ڕاکێشەری گالیسەکەی تەرم و چەند ئەسپێکی خەمگینمان کرد بۆ تەدارەکی ناشتنی تەرمی سوڵتان سلێمان زین و ڕەختی بەزێڕ نەخێشندراو و سەرزینی شاهانەیان لێ نرابوو. بەردەوام پەپوولە، زەیتوون و لەقلەق ئەم نیگارانەیان کێشابوو. چ گالیسکەی پێچکە گەورەی دارەباز ڕابکێشن، یان چ بەچاوی تەڕەوە سەیری جەستەی سەرداریان لە ژێر قوماشێکی سووری تۆخدا بکەن و سڵاوی لێ بکەن، بەهەمان وەستانی زەریفی وەرگیراو لە مامۆستایانی کۆنی هەرات -لاقێک بەزرافەت لە پێشەوە و لاقەکەی تر لە تەنیشتەوە چەسپاو- ڕاوەستابوون. گشت بەژن درێژ و کەوانەیی، کلک گرێدراو، یاڵ هەڵپاچراو و شانەکراو بوون، بەڵام ئەو کێماسییەی ئێمە بۆی دەگەڕاین، لە لووتی هیچ کامیاندا نەبوو. ناتەواوییەکە لە لووتی هیچ یەکێک لەو سەدان ئەسپەشدا نەبوو کە لە

تەدارەکی بەخـاکـسـپـاردندا بـەشـدرابوون، لە سـەر گـردەکـانـی دەوروبەر فەرمـاندەی سەربازی، زانا و مامۆستایانیان لێ سوار بووبوون و سڵاویان لە دارەبازی خوا لێخۆشبوو سوڵتان سلێمان دەکرد.

کەمێک لە خـەمی ئەم تەدارەکە خـەمگینەی بەخاکسپاردن دەربازی ئێمەش بوو. مـامۆسـتـا عوسـمـان و وەسـتـایانـی نیگارکێشی وی ڕەنجـێکی زۆریان ڕژاندبووە ئەم کـتـێبـانەوە و کـاتێک ئێـمـە دەمـانـبـینی دڕێندراوە، یان ژنانی حەرەمسەرا و شازادەکان لە کاتی جووتبوونیـان هێڵیـان بەگشت شوێنێکیدا هێناوە و شـتـیـان لەسـەر نووسـیـوە، دڵگران دەبووین. لە ژێر دارێکـی جێ ڕاوگەی باپیری سوڵتـانمان بە دەسـتنووسـێکی خراپ نووسـرابوو: "حـەزرەتی ئەفـەندیم، بەپشـووی ئەم دارەوە تـۆم خـۆش دەوێت و چاوەڕێت دەکـەم." ئا بەم هەسـتە ئاڵۆز و پڕ لە خـەمەوە ئەم دەست و ئـەو دەسـتمان بە کۆمەڵێک کتێبی ئەفسانەیی کرد بەقسە بەسـەرهاتی دروسـتکردنی یەک بەیەکیانم بیسـتبوو، بەڵام بەبینین نەمدیبوون.

لە بەرگی دووەمی هونەرنامـەدا کە شوێن قـەڵەمی هـەرسێ نیگارکێشی پێوە دیار بوو، بەسـەدان ئەسپی شین، خەنەیی، بۆز و ڕەنگـی تری ژێر ئەفسـەرانی بەشـان و شـەوکـەتی قـەڵغـان بـەدەست و شـمـشـێـر هەڵکێـشـراومـان دی بە زرێپـۆش و تـەواوی کـەرەسـەی تاقـمـەوە، خش و هـوڕ لە پشت تۆپە زرمـە لێ هەڵساوەکـان و ڕیزەکانی پیادەوە لە گردە پەمـەییـیەکـان ئاودیو دەبوون. بەڵام لووتی هـیچ یەکـێک لەو ئەسـپـانە ناقـۆڵا نـەبوو. مـامـۆسـتـا عـوسـمـان بەدەم سـەیرکـردنی پەڕەیەکی نیگـاری دەروازەی هومـایۆن و مـەیدانی ئـاڵای، ئەو شوێنەی ئێمە لەو کـاتەدا لێ بووین، گوتی: "ئەرێ ناقۆڵایی چییە؟!" تەمـاشای نیگارێکمـان کـرد بچـووک بوو بەئەنـدازەی جێکردنەوەی نەخـۆشـخـانەی لای ڕاست، ژووری پێـشـوازیکردن و دارەکـانی حـەوشـە لـە چوارچێوەی خـۆیدا و گـەورە بوو هـێندەی بایەخ پـێـدانی ئەقـڵی ئێـمـە، بـەڵام ئەو نیـشـانـەیەی بۆی دەگـەڕاین لە لووتـی ئەسـپی ڕەنـگ جـۆراوجـۆری ژێر دەرگـاوان و چاوش و نووسیـارەکـانی دیوانی نـاو نیگارەکەدا نەبوو. سـەیری نیگاری ئەو دەمـەمـان

کرد کاتێک یاوز سوڵتان سەلیمی باپیرە گەورەی سوڵتانمان لە سەروبەندی پەلامارداني میرنشینی دولقەدردا لە کەنار چەمی کوسکون ڕەشماڵ هەڵدەدات، ڕاو دەکات و تاژیی کلک سوور بە کارمامزی کەفەڵ بڵند و کەروێشکی ترساوەوە دەنێت. پڵنگێکیشمان دی سوڵتان خەڵتانی خوێنی کردبوو، گیانی دەدا و پێستی وەک گوڵ دەمی کردبووەوە. ئەو نیشانەیەی ئێمە عەوداڵی بووین، نە بەئەسپی خەنەیی و ناوچەوان قەشی سوڵتانەوە و نە بەئەسپی ژێر ئەو بازەوانانەوە بوو کە باز لەسەر دەست و ئامادە لە پشت گردە سوورەکانی بەرامبەرەوە ڕاوەستابوون.

تا تاریکاییی سەر لە ئێوارە نیگاری سەدان ئەسپی دەستکردی پێنج ساڵی ڕابردووی زەیتوون، پوپوولە و لەقلەقی وەستایانی نیگارکێشی مامۆستا عوسمانمان بینی: ڕەوە ئەسپی خەنەییی خاڵدار، ڕەش و زەردی گوێ جوانی محەمەد گیراریی فەرمانڕەوای قرەم؛ ڕەوێک ئەسپی شینی بۆز و ڕەنگ خۆڵەمێشی لەوانەی لە شەڕگە لە پشت گردەکانەوە تەنیا ملیان دەبیندرێت؛ ئەسپەکانی حەیدەر پاشا کاتێک لە تونس قەڵای خلق الواد لە ژێر دەستی گاورانی ئیسپانی دەردەهێنێت و ڕەوە ئەسپی ڕەنگ سووری خەنەیی و سەوزی فستقیی یەکێک لەو ئیسپانیانەی لە کاتی هەڵهاتنی لە دەستی ئەم، بەسەر ڕوودا دەکەوێت؛ ئەسپێکی ڕەش کە وای لە مامۆستا عوسمان کرد بڵێت "ئەمەم بەسەردا تێ پەڕیوە، تۆ بڵێیت کێ لە کەللەی دابێت و کێشابیەتی؟"؛ ئەسپێکی سوور بەڕێزەوە گوێی قوڵاغ کردبوو بۆ دەنگی عوودی دەستی غوڵامێکی دانیشتووی ژێر دارێک؛ شەودێز، ئەسپی شەرمن و زەریفی وەک شیرینی خاوەنی کاتێک ئەو لەبەر تریفەی مانگەشەو لە گۆلدا خۆی دەشوات و ئەم چاوەڕێی دەکات؛ ئەو ئەسپە لەشسووکانەی جریدبازان سواریان دەبن؛ ئەسپی گەردەلوول و مەیتەری جوان کە نازانم بۆچی وای لە مامۆستا عوسمان کرد بڵێت "لە تافی لاویمدا زۆر خۆشەویستیم کرد و ئێستا فرە ماندوو بووم"؛ ئەسپێکی زێڕینی هاوشێوەی ڕەنگی خۆر خوا بۆ خۆپاراستن لە هێرشی بتپەرستان بۆ حەزرەتی ئەلیاسی ناردبوو، بەڵام لە

نیگارەکەدا باڵەکانی بەهەڵە بە حەزرەتی ئەلیاسەوە لکێندرابوون؛ ئەسپی ڕەسەنی ئەندام ڕاکشاو، تەن زەلام، سەر بچووک و ڕەنگ بۆزی سوڵتان سلێمانی قانوونی کە لەبەر ئەوەی پێشتر سێ کوڕی جوانەمەرگ بووبوون، کوڕی ماوەی لەگەڵ خۆیدا بردبووە ڕاو و بەچاوی پڕ لە خەمەوە بۆ شازادەی خوێنشیرینی دەڕوانی؛ ئەسپی تووڕە؛ ڕەوە ئەسپ لە کاتی غاردا؛ ئەسپی شەکەت و ماندوو؛ ئەسپی جوان؛ ئەسپی بایەخ پێ نەدراو؛ ئەو ئەسپانەی هیچ کاتێک لەم پەڕانە دەرناچن؛ ڕەوە ئەسپێک وەک ئەوەی بیانەوێت لە بێزاریی ئەم پەڕانە بێنە دەرێ، چوارچێوەیان دەدڕی و بازیان دەدا.

ئەو واژۆیەی ئێمە بۆی دەگەڕاین، لە لووتی هیچ کامیاندا نەبوو.

سەرباری ئەو هەستی بێزاری و خەمەی باڵی بەسەرماندا کێشابوو، خرۆشی هەناومان کەمی نەدەکرد: یەک دوو جار ئەسپمان لە بیر کرد و نوقمی جوانیی نیگارەکانی بەردەستمان و ڕەنگەکانی بەردەستمان بووین، چونکە لەپڕ مرۆڤیان دیل دەکرد. مامۆستا عوسمان، لە سەرسووڕمان زیاتر، بەخرۆشی یادکردنەوە سەیری نیگارەکانی دەکرد، ئەگەرچی زۆربەشیان لە ئامادەکردن و کێشانی خۆی بوون و هەر خۆی چاوی پێیاندا گێڕابووەوە. جارێکیان ئاماژەی کرد بۆ گیای وەنەوشەییی دامێنی سووره چادری شەڕی سوڵتان سلێمانی باپیرە گەورەی سوڵتانمان و گوتی: "ئەمە هی قاسمی قاسم پاشاییە! هەرگیز نەبوو بە مامۆستا، بەڵام ماوەی چل ساڵ ئەم گژ و گیا پێنج گەڵایی و یەک گوڵیانەی لە جێی خاڵیی نیگاردا کێشا. دوو ساڵ لەمەوبەر مرد و بڕایەوە. لەبەر ئەوەی لە هەموو کەسێک باشتر نیگاری ئەم وردیلە گیایەی دەکێشا، من بەردەوام بەوم دەسپارد." کەمێک بێدەنگ بوو، پاشان مامۆستام گوتی: "حەیف، حەیف!" بەسەرتاپای جەستەم هەستم کرد بەم قسەیە کۆتایی بە کۆمەڵێک شت هاتووە و پەردە بەسەر چاخێکدا دادراوەتەوە.

خەریک بوو دەوروبەر تاریک دادەهات، لەپڕ ژوورەکە پڕ بوو لە ڕووناکی و هەست بە جووڵەیەک دەکرا: دڵی وەخورپەکەوتووم یەکسەر لە هەموو شتێک

حاڵی بوو: فەرمانڕەوای دنیا، حەزرەتی سوڵتانمان کتوپڕ هاتبوونە ژووریٚ. خۆم فڕێدایە بەر پێی. چمکی کەوایەکەیم ماچ کرد. سەرم دەسووڕایەوە. نەمدەتوانی سەیری ناوچاوانی بکەم.

بەڵام بگرە ئەوان لە مێژ بوو لەگەڵ مامۆستا عوسمانی گەورەی وەستایانی یگارکێش سەری قسەیان دامەزراندبوو. قسەکردنیان لەگەڵ ئەو کەسەی پێش کەمێک لە تەنیشت یەکەوە دانیشتبووین و سەیری نیگارمان دەکرد، هەناوی منی پڕ دەکرد لە ئاگری شانازی. توانای باوەڕکردنم نەبوو، بەڵام حەزرەتی سوڵتانمان لە شوێنی دانیشتنی کەمێک لەمەوبەری من دانیشتبوون و کتومت وەک من بەوردی گوێیان بۆ قسەکانی مامۆستام ڕاگرتبوو. لە سەرێکەوە چاویان لە گەورەی خەزێنەداران، گەورەی بازەوانان و چەند یاوەرێکی تری بە من نائاشنا خافڵ نەدەکرد و لە سەرێکی تریشەوە زۆر بەوردی تەماشای نیگاری سەر پەڕە کراوەکانی دەکرد. هەرچی غیرەتم هەبوو کۆم کردەوە و تاوێک، با لە تەنیشتیشەوە بووبێت، دوور و درێژ سەیری ڕووخسار و چاوانی سوڵتانی فەرمانڕەوای دنیام کرد. ئای خوایە چەند جوان بوو! چەند ڕاست و ڕەوان و ڕێکوپێک بوو! ئیدی دڵیشم بەجۆشەوە لێی نەدەدا. ڕێک لەو ساتەدا بۆ منی ڕوانی و نیگامان یەکانگیر بوو. لە تاو پەشۆکانی خۆم، بەشێک لە قسەکانیم لە دەست دا.

"... زۆر خەمگین بووم، هەریەکە لەم تابلۆیانەی ئەو بە ئامادەکردنی داون، شاکارێکە بۆخۆی و ئەمەش دڵدانەوەیەکە بۆ مرۆڤ. ئەو گاوری ڤینیسیاییە ئەمانە ببینێت، سەری سووڕ دەمێنێت و لە ئەقڵی من دەترسێت. ئیدی کاتی ئەوە هاتووە بە لووتی ئەم ئەسپەدا بزانن ئەو نیگارکێشە نەفرەتییە کێیە. ئەگەر نا، ئەشکەنجەدانی سەرجەم وەستایانی نیگارکێش ناڕەوایە، بەڵام پێویستە."

مامۆستا عوسمان گوتی: "حەزرەتی سوڵتانی جیهانپەنام، ئەگەر هەریەک لە مامۆستایانی نیگارکێشم بێ ئەوەی بیر لە هیچ چیرۆکێک بکاتەوە و بەخێرایی نیگاری ئەسپێک لەسەر کاغەزێکی خاڵی بکێشێت، لەوانەیە بۆمان

ڕوون ببێتەوە و بتوانین حاڵی بین ئەم قەڵەم وەرچەرخانە کاری کێیە."

سوڵتانمان زۆر ئاقڵانە گوتی: "بێگومان، ئەگەر ئەمە لووتێکی ڕاستی نەبێت و ئاکامی وەرچەرخانی قەڵەم بێت."

مامۆستا عوسمان گوتی: "سوڵتانم، ئەگەر جارِ بدرێت ئێوە فەرمانتان داوە هەر ئەمشەو پێشبڕکێیەک بۆ ئەمە ساز بکرێت: شەو لە دەرگای یەک بەیەکی وەستایانی نیگارکێشتان بدرێت و داوایان لێ بکرێت هەریەکەیان بەدەستوبرد و لەسەر کاغەزێکی خاڵی نیگاری ئەسپێک بۆ ئەم پێشبڕکێیە بکێشێت..."

سوڵتانمان، بە نیگایەک کە "گوێت لێ بوو؟"ی لێ بەدی دەکرا، بۆ سەرگەورەی پاسەوانانی ڕوانی: "ئایا دەزانن مەیلم لە کام چیرۆکی پێشبڕکێی نیزامیی شاعیرە؟"

بەشێک گوتیان: "دەزانین"، برێک گوتیان: "کامیان؟" و ئەوانی تریشمان وەک من بێدەنگ بوون.

سوڵتانی شۆخم گوتی: "حەزم لە چیرۆکی شاعیرانی پێشبڕکێکەر و لە چیرۆکی ئاوێنەداری پێشبڕکێی نیگارکێشانی چین و ڕۆم نییە؛ هەرە زیاد حەزم لە چیرۆکی ئەو پزیشکانەیە کە پێشبڕکێی ئەوەیانە کامیان لە پێشدا ئەوی تر بمرێنێت."

هەر ئەوەندەی ئەمەی گوت، لەپڕ ئێمەی بەجێ هێشت و ڕۆیشت تا فریای نوێژی ئێوارە بکەوێت.

دواتر، کاتێک بانگی ئێوارە دەدرا و پاش ئەوەی بەنیمچە تاریکی لە دەروازەکانی کۆشک دەرچووم، بەکامەرانی خەیاڵم چووە سەر شەکوورە، منداڵان و ماڵەکەمان. بەدەم هەنگاوی خێراوە بەرەو گەڕەک، بەترسەوە ئەو چیرۆکی پێشبڕکێی پزیشکانەم بیر کەوتەوە:

یەکێک لەو دوو پزیشکەی لە بەردەم سوڵتانەکان دەکەونە پێشبڕکێوە، ئەوەیان کە بەردەوام بە پۆشاکی پەمەیییەوە نیگاری دەکێشرێت، لە ژەهرێکی

بەهێـزی فـیلکوژ دەنکۆڵـەیەکی سـەوزی دروست کـردووە و داویەتـی بەوی تر. ئەویش سـەڵتـەیەکی شـینی کەوەیی پۆشـیـوە، سـەرەتا دەنکۆڵە ژەهـراوییـەکەی قـووت داوە، بەدوای ویدا دەنکۆڵەیەکی دژە ژەهری هـەر لەوێدا گـیـراوەی نۆشـی گـیـان کـردووە و بەزەردەخـەنەی شـیـرینیـدا ئاشـکرایە هیـچی لێ نـەهاتووە. سـەرباری ئەوەش، ئێـسـتـا نۆرەی هـاتووە کـارێک بەسـەر دژبەرەکەی بهـێنێت بۆن بـەمـردنـەوە بکات. هێـدی و لـەسـەرەخـۆ و بەدەم چـەشـتنی تامـی ئەوەی ئێستا نـۆرەی دەستوەشاندنی هـاتووە، گوڵێکی پەمەیی لە باخـچە کردووەتەوە، لە لێوی خۆی نێـزیک خستووەتەوە و بەسرتە و بـێ ئەوەی کەس گوێی لێ بێت، شیعرێکی نەزاندراوی بەسـەردا خوێندووە. دواتر بەجووڵەی زۆر بەخۆباوەڕەوە ئەم گوڵەی بۆ پزیشکی پۆشـاک پەمـەیی درێژ کـردووە تا بۆنی بکات. ئەم گوڵە جگە لە بۆنەکـەی، هیـچ خـەسـڵـەتێکی تری نەبـووە، بەڵام پزیشـکی پۆشـاک پەمـەیی بەئەندازەیەک لە هـێزی شـیـعری خـوێندراو بەسـەر گـوڵەکەدا نیگەران بووە، هـەر هێندەی لە لووتـی نێزیک خـسـتووەتەوە و بۆنی کـردووە، لە ترسـاندا کەوتووە و مردووە.

٤٣

پێم دەڵێن زەیتوون

پێش نوێژی ئێـــوارە بوو، لـە دەرگـــا درا، کـــردمـــەوە: یەکـــێک لە پیـــاوانی سەرگەورەی پاسەوانان لە کۆشکەوە هاتبوو. نەوجەوانێکی خاوێن، جوان، لێو بەخـەندە و ڕێکپۆش بوو. قـوتیلەکەیـەکی بەدەسـتـەوە بوو لەبری ڕۆشنکردنەوە، سێبەری بەسەر ڕووخسارییەوە دروست کردبوو. بە دەستەکەی تریشی کاغەز و تەختەی نووسـینی هەڵگرتبوو. یەکسـەر دەستی کرد بەگێڕانـەوە: سوڵتانمان فەرمانی داوە، پێشبڕکێیەک ڕێکخراوە بۆ ئەوەی بزانرێت کێ لە مامۆستایانی نیگارکێش بە هەڵمـەتێک جوانترین نیگاری ئەسپ دەکێشـێت. فەرمـان دراوە هەر ئێـسـتـا لـە زەوی دانیشم، ئەم کـاغـەزە بخـەمـە سـەر تەخـتـە و تەخـتـەش بخـەمـە سـەر ئەژنۆم و لەو شـوێنەی پێشـانم دەدرێت، لە چوارچێوەی نیگاردا، بەخێرایی جوانترین نیگاری ئەسپی دنیا بکێشم.

مـێوانم هێنایە ژوورێ. بە قـەڵەمبـازێک چووم باریکترین قـەڵـەمی لە مـووی گـوێی پشــیلـە دروســتکراو و مـــەرەکــەبـی خـۆم هـێنا. لـە زەوی دانیــشــتم و دەمـەسـاتێک کپ بووم! تۆ بڵـێیت فرت و فـێڵ و گـەمـەیەک لەم کـارەدا هـەبێت بەنرخی سـەر و گـیـانم تـەواو بێت؟ لەوانەیشـە! بەڵام ئەدی مـەگـەر سـەرجـەم ئەفسانەکانی مامۆستایانی دێرینی هەراتیش بەم هێلە باریک و زراڤەی نێوان مەرگ و جوانی نەکێشراوە؟

هـەنـاوم پڕ بوو لـە چێــژی نەخـشـــاندن، بـەڵام وەک بێــژیت جــۆری گــشت مامۆستایانی دێرین لە نیگارکێشان ترسام و خۆم ڕاگرت.

کـــەمــێک ســـەیری کـــاغـــەزم کـرد و چاوەڕێم کـرد تـا ڕۆحم لە نیگـەرانی

دابماڵرێت، هێز و سەرنجی خۆم گرد بکەمەوە و تەنیا بیر لەو ئەسپە جوانە بکەمەوە کە بەنیازی کێشانی نیگاری بووم.

تا ئەو ڕۆژە هەرچی نیگاری ئەسپم کێشابوو، یان دیبوو، هەر هەموویان دەستیان کردبوو بە تێپەڕین بەپێش چاومدا. دانەیەکیان بێ کێماسیترینی هەموویان بوو. ئەو نیگاری ئەسپەی کەس بۆی نەکێشرابوو، ئێستا من دەمکێشا. بڕیاردەرانە هێنامە بەرچاوی خۆم؛ گشت شتێکی تر سڕدرایەوە، دەتگوت تاوێک خۆم، دانیشتنم لێرە و تەنانەت نیگارکێشانیشم لە بیر چوو. دەستەم لە خۆیەوە قەڵەمی کردبوو بە قوتووی مەرەکەبدا و ڕێک بەئەندازەی قەڵەم مەرەکەبی هەڵگرتبوو. دەی دەستم، ئێستا ئەو ئەسپە دانسقەیەی پێش چاوت بکە بەڕاست. دەتگوت من و ئەسپ ئاوێتەی یەکتر بووین، لەوەدا بووین لەم دنیایە جێی خۆمان بکەینەوە.

لەپڕ و بەگومانێکەوە لە کاغەزی خاڵیی چوارچێوە تێگیراودا بەدوای ئەو جێیەدا گەڕام. لە خەیاڵی خۆمدا ئەسپەکەم خستە ئەوێوە و لەپڕ:

بەڵێ، وەک ئەوەی هێشتا خۆم بیرم نەکردبێتەوە، دەستم لە خۆیەوە جووڵا و بڕیاردەرانە، بڕوانە چەند جوانە، لە نووکی لاقی ئەسپەوە دەستی پێ کرد، دەستبەجێ پێچی کردەوە و ناوتەنگی باریک و جوانی بڕی و بەرەو ژوور هەڵکشا. کاتێک بەهەمان بڕیاردانەوە لای چۆکی بایدایەوە و بەخێرایی گەیشتە ژێر سنگی، لەپڕ نەشئەم گرت! ئا لێرەوە پێچ بکەرەوە و بە سەرکەوتنەوە ڕوو لە سەرێ بکە: ئای سنگی چەند جوان چێ بوو! سەری باریک بووەوە و بوو بە مل، ڕێک وەک ئەسپی پێش چاوم. بێ ئەوەی قەڵەم لەسەر کاغەز هەڵبگرم، لە گۆنایەوە بەرەو خوار دابەزیم و گەیشتمە دەمی بەهێزی و بەکەمێک بیرکردنەوەوە بەکراوەیی کێشام. چوومە دەمییەوە و گوتم "ئێرە بەمجۆرەیە، ئەی ئەسپ دەمی خۆت زیاتر داچەقێنە" و زمانی جوانیم هێنایە دەرێ. لەسەرەخۆ بەدەوری لووتیدا -دوودڵی مەنوێنە- سووڕامەوە. ئەو کاتەی بەڕێکی هەڵدەکشامە سەرێ، تاوێک سەیری سەرتاپایم کرد و کاتێک بینیم هێڵەکەم ڕێک وەک ئەوەی ناو خەیاڵی خۆم کێشاوە، لە بیرم چوو نیگار

دەکێشم و دەتگوت خۆم نا، بگرە دەستم ئەو گوێیانە و ئەو لاربوونەوە بێ وێنەیەی ملی کێشاوە. کاتێک لەبەر و دەستوبرد نیگاری زینەکەیم دەکێشا، دەستم لە خۆیەوە ڕاوەستا و لە قوتوو مەرەکەبی بۆ قەڵەمەکەم هەڵگرت. زۆریش دڵخۆش بووم بەکێشانی پشت و گۆشتی توورت و بەرز و ئەستووری و هەناوم پڕ بوو لەم نیگارەی دەستکردی خۆم. تاوێک هەستم کرد لە شانی ئەم ئەسپەی ناو نیگاری دەستکردی خۆمەوە ڕاوەستاوم. بەنەشئەوە دەستم بەکێشانی کلکی کرد، ئەمە ئەسپی شەڕڤانان و ئەسپی غاردان بوو. کلکیم کرد بە گرێ و بەکامەرانی بەرەو ژوور هەڵکشام: کاتێک کلک و کەفەڵیم دەکێشا، پێم وا بوو لە سەر سمت و کونی قنگی خۆم هەستم بە فێنکییەکی خۆش کرد و بەهەمان کەیفخۆشی، نەرمەی جوانی پشتی و بەخێرایی و بەحەزەوە سمی لاقی چەپی پشتەوەی بۆ دواوە درێژکراویم کێشا. شەیدای دەستم بووم، چونکە کتومت ڕاوەستانی زەریفی ناو خەیاڵی خۆمی بە لاقی چەپی پێشەوەی بەخشی و بە نیگاری ئەسپی دەستکردی خۆم سەرسام بووم.

دەستم هەڵگرت، چاوانی خوێنینی، بەڵام خەمگینی و کەمێک بە دوودڵی و بەخێرایی کونە لووتەکانی و سەرپۆشی زینەکەیم کێشا؛ وەک ئەوەی بەخۆشەویستییەوە دەستیان پێدا بهێنم، تاڵ بەتاڵ مووی یاڵیم بەشانەکراوی کێشا، لغاوم لێ بەست، پەڵەیەکی سپیم لەسەر ناوچەوانی کێشا و قەشم کرد. بەچێژ و بەپێوان، بەڵام بەقەوارەی گەورە گوون و کێریشم بۆی کێشا تا هەموو شتێکی تەواو بێت.

من کاتێک نیگاری شاهانەی ئەسپێک دەکێشم، خۆم دەبم بەو ئەسپە.

٤٤

پێم دەڵێن پەپوولە

پێم وا بێت کاتی نوێژی ئێوارە بوو. کەسێک لەبەر دەرگا بوو: گێڕایەوە: سوڵتانم فەرمانی پێشبڕکێی داوە. سەر دڵ و سەر سەرم سوڵتانم، جا لە من بترازێت، کێی تر هەیە جوانترین نیگاری ئەسپ بکێشێت؟!

کاتێک زانیم دیسان پێویستە بێ بەکارهێنانی بۆیاخ و بە ڕێبازی قەڵەمی ڕەش نیگار بکێشرێت، تۆزێک دوودڵ بووم. بۆچی ڕەنگ بەکار ناهێنین؟ ئایا لەبەر ئەوەیە من باشترین ڕەنگگرەوەم؟ کێ بڕیار دەدات کام نیگار باشترین نیگارە؟ بۆنی دەمی نەوجەوانی ناوشان پان و لێو پەمەیی و جوانی لە کۆشکەوە هاتووم کرد و هەستم کرد مامۆستا عوسمانی گەورەی وەستایانی نیگارکێش لە پشت ئەم کارەوەیە. بێ هیچ گومان و ڕاڕاییەک، مامۆستا عوسمان بە هونەری من دەزانێت و لە ناو سەرجەم وەستایانی نیگارکێشدا منی لە هەموویان زیاتر خۆش دەوێت.

بەمجۆرە، ئەو کاتەی نیگام لە کاغەزی خاڵی بڕیبوو، شێوەی وەستان و نیگا و خۆپێشاندانی ئەسپەکە هاتە پێش چاوم و دەمزانی هەردووکیان، سوڵتانمان و مامۆستا عوسمانیش، ئەمەیان بەدڵ دەبێت. ئەم ئەسپە پێویستە بەگوڕ و نەسرەوت بێت وەک ئەسپەکانی دەستکردی دە ساڵ لەمەوبەری مامۆستا عوسمان، بەڵام گران و سەنگین بێت جۆری ئەو ئەسپانەی بەردەوام سوڵتانمان دڵی پێوەیانە. دەبێت هەردوو لاقی پێشەوەشی بەرز کردبێتەوە تا هەردووکیان سەبارەت بەجوانییەکەی هاوڕا بن. لە دڵی خۆمدا پرسیم تۆ بڵێیت چەند دانە زێڕ بە خەڵات بدرێت؟ میر موسەویر ئەم نیگارەی چۆن

دەکێشا؟ ئەدی بەهزاد چۆنی دەکێشا؟

لەپڕ وەک بروسکە شتێک بە ئەقڵمدا هات و هەتا من هەوڵم دا بزانم چییە، دەستی بەرازم پڕی بە قەڵەمدا کردبوو، بگرە دەستی کردبوو بەکێشانی لاقی چەپی پێشەوەی ئەسپی دەگمەن و بەخەیاڵی کەسی تردا نەهاتوو. دوای ئەوەی دەفەی شانیم گەیاندە جەستەی، بەبوێری و خێرایی و چێژەوە دوو کەوانەم کێشا. ئەگەر بتاندیبا، دەتانگوت ئەم هونەربازە نیگارکێش نییە، خۆشنووسە. دەستم گوێڕایەڵی کەسی نەدەکرد، لە خۆیەوە دەجوولا و منیش وەک ئەوەی دەستی کەسێکی تر بێت، بەسەرسامی تەماشام دەکرد. ئەم کەوانە بێوێنانە بوون بە ورگی خرپن و خڕیلە، سنگی پتەو و ملی قوو ئاسای ئەسپی بێ هاوتام و ئیدی لەبەرەوە حسێبی تەواوبوو بۆ نیگار دەکرا. وای چەند دەست بە هونەرم! بینیم دەستم لە خۆیەوە بەدەوری دەمی کراوە و لووتیدا سووڕاوەتەوە و ناوچەوان و گوێیەکانی ئەسپی بەختەوەر و بەهێز و ئاقڵی کێشاوە. دواتر، ئای دایە بڕوانە، چەند جوانە، وەک ئەوەی پیتێک بنووسم، کەوانێکی ترم کێشا، چ بەختەوەرییەکە؛ هێندەی نەمابوو پێ بکەنم. لە کەوانەی ملی ئەسپی ڕاوەستاومەوە تا زینەکەی دابەزیم. دەستم زینەکەی دەکێشا؛ بەشانازییەوە سەیری شێوەی وەدەرکەوتووی جەستەی قەڵەو و خرپنیم کرد و ڕێک وەک جەستەی خۆم دەچوو: هەمووان شەیدای ئەم ئەسپە دەبن. پێشبینی ئەو قسە شیرینانەی سوڵتانمانم کرد کە لە کاتی بردنەوەی خەڵاتەکەدا دەیانکات: کیسەیەک زێڕم دەداتێ، کاتێکیش هێنامە پێش چاوی خۆم چۆن لە ماڵەوە دانە بەدانە دەیانژمێرم، لە ناخەوە ئارەزووم لێ بوو پێ بکەنم. لەو ساتەدا بە تیلەی چاوم تەماشام کرد دەستم زینەکەی تەواو کرد، قەڵەمەکەم چوو بە قوتووی مەرەکەبدا و دەرچوو، پاشان بەدەم پێکەنینەوە و وەک ئەوەی گاڵتەیەک بکەم، پشتیم کێشا. بەخێرایی بەدەوری کلیلکیدا سووڕامەوە. کەفەڵیم وەک قوونی شیرینی نەوجەوانێکی تاس و لووس کە ئارەزووم دەکرد ئەو ساتە بینێمە ژێرم، بەحەز و ویستی بەدەستهێنانەوە، چەند شیرین و خڕ کێشا. کاتێک من پێ دەکەنیم، دەستی ئاوەزیاوم لاقەکانی

دواوەی تەواو کـرد و قـەڵەمم ڕاوەسـتـا: بوو بە جـوانتـرین ئەسـپی لەسـەر پاشـووان ڕاوەسـتـاوی ئەم دنیـایە. هەسـتـێکی شـادی هـەناومی داگـرت؛ بەشـادمـانـی بیـرم دەکـردەوە چـۆن ئەسـپـەکـەم بـەگـەن دەکـەن و من وەک هونەرمـەندترین نیگارکێش، بگرە هەر لە ئێستاوە وەک گەورەی وەستایانی نیگـارکێش ڕادەگـەیەنن. بەڵام هەمـان کـات و لەپڕ حـاڵـی بووم ئەم گـەمـژانە ئاوەهاش دەڵێن: چەند چاپووک و یاریبازانە کێشاویەتی! کەوتمە دڵەڕاوکێ و گوتم تەنیا لەبەر ئەم هۆیە نیگارەکەم وەرناگرن. بەمـجۆرە، یاڵ، کونی لووت، ددان، مـووەکـانی کلک و سـەرپۆشـی زینیم بەوردی و بـەجـوانـی نەخـشـاند تا ببـینن چ ڕەنجـێکم لەم نیـگارەدا کـێشـاوە. دەکـرا لەم باری وەسـتـانەدا، لای پشتەوە گەڵ و گونی ئەسپەکە ببیندرێت، بەڵام گوتم نەبادا ژنان خـەیاڵـی پێوە لێ بدەن، نەمکێشا. بە لـە خـۆباییبـوونەوە سـەیریم کـرد: هەڵسـاوەتە سـەرپێ، جۆری گەردەلوول نەسرەوتە، بەهێز و گوڕە! لەوە دەچوو بایەک هەڵـی کردبێت و هێڵـە بازنـەییـیەکانی وەک پیتـەکانی نووسینێک خستبێتە جووڵە، بەڵام ئارامـیش بـوو. هـەروەک چۆن بـەشـان و باڵی بەهـزاد و مـیـر مـوسـەویردا هەڵدەدەن، سـتـایشی بکێـشـی ئەم نیگارەش دەکـەن و منیش دەچمـە ڕیزی ئەوانەوە.

من کاتێک نیگارێکی شاهانەی ئەسپ دەکێشم، دەبمە نیگارکێشێکی تری بکێشی نیگارێکی شاهانەی ئەسپ.

٤٥

پێم دەڵێن لەقلەق

دوای نوێژی ئێوارە بوو، لەوەدا بووم دەربچم و بڕۆم بۆ قاوەخانە؛ گوتیان کەسێک لەبەر دەرگایە. خێرە. چووم: کەسێک لە کۆشکەوە هاتبوو؛ گێڕایەوە. باشە: جوانترین ئەسپی دنیا. ئێوە پێم بڵێن بۆ هەر دانەیەک چەند ئاکچە دەدەن تا من پێنج شەش دانە لە جوانترین ئەسپی دنیاتان بۆ بکێشم.

بەڵام بەپارێزەوە ڕەفتارم کرد و وام نەگووت، نەوجەوانی ڕاوەستاوی ناو شیپانەی دەرگام هێنایە ژوورێ. بیرم کردەوە: جا خۆ جوانترین ئەسپی دنیا هەبوونی نییە تا من نیگاری بکێشم. من دەتوانم نیگاری ئەسپی شەڕ، ئەسپی کەتەی مەگۆلی، ئەسپی ڕەسەنی عەرەبی، ئەسپی لە خوێندا گەوزاوی قارەمانان و تەنانەت نیگاری بارگیری بەدبەختی ڕاکێشەری گالیسکەی بەرد و گوێزەرەوەی بەرد بۆ بیناسازی بکێشم، بەڵام کێ بەمانە دەڵێت جوانترین ئەسپی دنیا؟ بێگومان یەکسەر حاڵی بووم سوڵتانمان بەگوتنی "جوانترین ئەسپی دنیا" دانسقەترین و دەگمەنترینی ئەو ئەسپانەی دەوێت کە پێشتر لە وڵاتی عەجەم هەزاران جار بەتەواوی ڕێسا و قاڵب و وەستانییەوە نیگاریان کێشراوە. بۆچی؟

هەڵبەتە ئەمەشیان لەبەر ئەوەیە تا من نەتوانم کیسەیەک زێڕ ببەمەوە. ئەگەر پێم بڵێن نیگاری ئەسپێکی ئاسایی بکێشە، نەبوونی توانای کەسانی تر بۆ پێشبڕکێ لەگەڵ نیگاری ئەسپەکانی مندا، شتێکی زانراوە. تۆ بڵێیت کێ سوڵتانمانی فریو دابێت؟ سەرباری گشت پرتە و بۆڵە و قسە و قسەلۆکی بەرچاوتەنگان، سوڵتانمان دەزانێت من هونەرمەندترین نیگارکێشم و حەز لە

نیگاری دەستکردی من دەکات.

دەستم، وەک ئەوەی بیەوێت سەرجەم ئەم حسێبانە بنێتە لاوە، لەپڕ بەهەڵچوونەوە کەوتە جووڵە و لە نووکی پێیەوە دەستم پێ کرد و بەهەڵمەتێک نیگاری ئەسپێکی ڕاستەقینەم کێشا. ئێوە ئەم ئەسپانە لە کۆڵان و لە شەڕەکان دەبینن. ماندوو، بەڵام گورجوگۆڵ... دواتر و بەهەمان هەڵچوونەوە نیگاری ئەسپی ئەفسەرێکی سوارەشم کێشا، جوانتریش دەرچوو. هیچ کام لە وەستایانی نیگارکێشی نیگارخانە ناتوانن شتی وا جوان بکێشن. خەریک بووم دانەیەکی تریش لەبەر بکێشم، بەڵام ئەو کوڕەی لە کۆشکەوە هاتبوو، گوتی: "دانەیەک بەسە."

لەوەدا بوو پڕ بداتە کاغەزەکە و بڕوا، من ڕام گرت، چونکە وەک ناوی خۆم دەمزانی ئەو نامەردانە نەیاندەهێشت کیسەیەک زێڕ بۆ ئەم ئەسپانە بدرێت.

ئەگەر بەشێوازی خۆم بیکێشم، ناهێڵن کیسەیەک زێڕم بدرێتێ! خۆ ئەگەر ئەم کیسە زێڕەش وەرنەگرم، ئەوا لەمەودوا ناوبانگم لەکەدار دەبێت. بیرێکم کردەوە. بە کوڕەم گوت: "ڕاوەستە." چوومە ژوورێ، دوو زێڕی قەڵب و بریقەداری ڤینیسیاییم هێنا و خستمە دەستی کوڕەی لە کۆشکەوە هاتوو: ترسا و چاوەکانی داچەقاند. گوتم: "تۆ لاوێکی شێر ئاسایت."

دەفتەرێکی قاڵبم هەبوو لە هەموو کەسێکم دەشاردەوە و بەدزییەوە جوانترینی ئەو نیگارانەم تێدا کێشابووەوە کە بەدرێژاییی ساڵانی ڕابردوو دیوومن. ئەم دەفتەرەم هێنا و نامە بەردەمم. وەکو تریش، ئەگەر دە زێڕ بدەیت بە جەزمیی بستەباڵای سەرۆکی گەنجینە، ئەوا ئەو ناپیاوە باشترین دار، ئەژدیها، مەل، ڕاوچی و شەڕڤانانی سەر پەڕەی کتێبە نهێنی و قفڵ لەسەر داخراوەکانی گەنجینەت بۆ دەگرێتەوە و دەیداتە دەستت. ئەم دەفتەرەم شاکارێکە لەو گۆڕەی، بەڵام نەک بۆ ئەو کەسانەی دەیانەوێت لە نەخش و نیگاردا دنیای ئەمڕۆ ببینن، بگرە بۆ ئەوانەی خوازیارن مامۆستایانی دێرین و داستانە کۆنەکانیان بیر بکەوێتەوە.

پەڕەکانم تێکەڵی یەکدی دەکرد و پێشانی کوڕەی لە کۆشکەوە هاتووم دەدا و باشترینی ئەسپەکانم هەڵبژارد. بە دەرزیی دەستم کونم لەسەر هێڵەکانم دروست کرد و بەخێرایی بەسەریدا تێ پەڕیم. کاغەزێکی خاوێنم خستە ژێر قاڵبەکەوە. بڕێکی زۆر تۆزی خەڵوزم بەسەریدا کرد، کەمێک ڕاموەشاند بۆ ئەوەی بەباشی بچێتە ژێرییەوە. قاڵبم لابرد. تۆزی خەڵوزەکە خاڵ بەخاڵ، لەسەر کاغەزی ژێرەوە تەواوی شێوەی ئەسپەکەی دەرخستبوو. بە بینینی خۆشحاڵ بووم.

دەستم دایە قەڵەم. ئەو ساتە بە ئیلهامێکی هەڵقولاو لە ناخەوە و بەجووڵەی خێرا و بڕیاردەرانە خاڵەکانم بەجوانی و زەریفی بەیەک گەیاند. بۆیە کاتێک سک و ملی جوان و لووت و پشتیم کێشا، لە ناخەوە بەخۆشویستنەوە هەستم پێ دەکرد. گوتم: "ئەوەتا. جوانترین ئەسپی دنیا. هیچ کام لە گەمژەکانی تر ئەم نیگارەیان پێ ناکێشرێت."

سێ دانە زێڕی تری قەڵبم دا بە کوڕەی لە کۆشکەوە هاتوو تا ئەویش باوەڕ بکات و نەخەڵەتێت بۆ سوڵتانمانی بگێڕێتەوە من بە چ ئیلهامێک ئەم نیگارەم کێشاوە. ناڕاستەوخۆش تێم گەیاند ئەگەر کیسەیەک زێڕم دەست بکەوێت، زێڕی زیاتری دەدەمێ. سەرباری ئەوەش، ژنەکەم بە دەمی داچەقیووەوە بۆمانی دەڕوانی و کوڕەش خەیاڵی لەوە دابوو بتوانێت جارێکی تر بیبینێتەوە. زۆر کەس هەن پێیان وایە بەکێشانی نیگارێکی باشی ئەسپ دەبن بە نیگارکێشی باش. ئەمە بەمەرجێک تەنیا کێشانی باشترین نیگاری ئەسپ بەس نییە بۆ ئەوەی ببیت بە باشترین نیگارکێش، بگرە پێویستە سوڵتانمان و گەمژەکانی دەوروبەریشی بخەیتە سەر باوەڕێک تۆ باشترین نیگارکێشیت.

تەنیا ئەو دەمە دەبم بەخۆم کاتێک نیگارێکی شاهانەی ئەسپ دەکێشم.

٤٦

دواجارپێم دەڵێن بکوژ

ئەرێ توانیتان بەشێوازی کێشانی نیگاری ئەسپەکەدا حاڵی بن من کێم؟

هەر هێندەی بیستم داوام لێ کراوە نیگاری ئەسپێک بکێشم، تێ گەیشتم پێشبڕکێ لە ئارادا نییە و دەیانەوێت لە ڕێی کێشانی نیگاری ئەسپێکەوە دەستنیشانم بکەن. ئاگادار بووم لەوەی ئەو نیگاری ئەسپانەی لەسەر کاغەزێکی زبر بۆ گەرمکردنی دەست کێشابوومن، لەسەر لاشەی زەریف ئەفەندیی بەلەنگاز بەجێ مابوو، بەڵام هیچ سەقەتی و شێوازێکم نەبوو تا بتوانن لە ڕێی سەیرکردنی نیگارەکانی ئەسپی دەستکردی خۆمەوە بمدۆزنەوە و بزانن من کێم. بۆ دڵنیایی، لەمە دڵنیا بووم، بەڵام سەرباری ئەوەش، لە کاتی کێشانی نیگاری ئەسپەکەدا شڵەژام. ئایا کاتێک ئەسپەکەی زاوام کێشابوو، شتێکی وام کردبوو تا بمدات بەدەستەوە؟ ئێستا دەبوو نیگارێکی جیاواز بکێشم. ئەمجارە بیرم لە شتی تەواو جیاواز کردەوە، "خۆم ڕاگرت" و نەبووم بەخۆم.

بەڵام من بۆخۆم کێم؟ ئایا من کەسێکم دەمەوێت لە پێناوی پەسەندکردنی شێوازی نیگارخانەدا شاکارەکانی ناخی خۆم بشارمەوە؟ داخۆ کەسێکم بتوانم ڕۆژێک لە ڕۆژان بە سەرکەوتنەوە نیگاری ئەسپی ناو هەناوی خۆم بکێشم؟

تاوێک بەترسەوە هەستم بەهەبوونی نیگارکێشی ناو هەناوم کرد. دەتگوت ڕۆحێکی تر لە ناخمەوە تەماشام دەکات، شەرمم لێی کرد.

دەمزانی لە ماڵەوە خۆم پێ ڕاناگیرێت، بۆیە ڕووم لە دەرێ کرد و بەپەلە بە

کـۆڵانە تـاریکەکـاندا ڕۆیشـتم. شـێخ عـوسـمـان بابا لە بەسـەرهاتـی خـۆیدا نووسـیویەتی ئەگـەر عـەودالّی ڕاستـەقینە بخوازێت ئبیلیسـی هـەناوی لە دوای خـۆی بـەجـێ بـهـێـڵـێت، پـێـویسـتــە بەدرێژاییی تەمــەن بـەڕێوە بێت و لـە هیچ شـوێنێک زیاد نەمێنێتـەوە. بەڵام دوای شـەست و حـەوت سـاڵ لەم شـار و ئەو شارکردن، لە هـەڵهاتن لە دەسـتی ئیبلیس پڕووزەی لێ بڕاوە و خۆی ڕادەستی کـردووە. ئەم تەمـەنە؛ تەمـەنی کـوێربوونی وەسـتـایانـی نـیگارکێش، گـەیشـتن بە تاریکاییی خـوایی، بوون بەخـاوەنی شـێوازێکی نەویسـتـراو و هـەمـان کـات، تەمەنی ڕزگاربوونە لە سەرجەم نیشانەکانی شێواز.

جـۆری ئەوەی مـنەی شـتێـک بکەم، لە بازاڕی مـریـشـک فـرۆشـان و مـەیدانـی چۆڵـی بازاڕی دیل فـــرۆشـــان، بەنـاو بۆنـی خـــۆشـی دووکـــانی شـــۆربـا و نۆک فـرۆشـاندا سـووڕامـەوە. بەپێش سـەرتـاشـخـانە، ئوتووخـانەی دەرگـا داخـراو و خـــاڵۆیەکـی نانەوادا تـێ پەڕیم. یـارۆی نانەوا بـە ســەرســووڕمــانەوە بۆ مـنی دەڕوانی و پـارەی دەژمـارد. بە بـەردەم دووکـانی بەقـــاڵێکدا ڕەتەت بووم بـۆنی مسک لە تـرشـی و ماسیی شـوێرکراوی دەهات. تەنیـا لەبەر ئەوەی نیگام چووە سـەر ڕەنگەکـانی، چوومـە دووکـانێکی عـەتاری و بینیم خـاوەنەکەی لە ژوورەوە هێشـتا بەتەرازوو خـەریکی کێشـانی چەند شـتێک بوو. لەوێ، جـۆری ئەوەی لە دڵەوە بـۆ مــرۆڤ دەڕوانم، بەســـەرســـامـی لەبەر ڕۆشـنـاییی چرایەک ســـەیری جـەوالّی قـاوە، زەنجـەفیـل و دارچینی، قـوتووی ڕەنگاوڕەنگی بنێشـت، فـەردەی زیرە، ڕەشکە، کـونجی و زەعفـەرانم کـرد و ڕاسـتـەوخـۆ بـۆنیـان لە مـێـزەکـەوە دەگـەیشـتـە بەرلووتم. جاروبار خـوازیارم هـەمـوو شـتێک ببەم بۆ دەمم و لەسـەر کاغەزێکی خاڵی نیگاری گشت شتێک بکێشم.

چوومـە شـوێنێک هـەفـتەی ڕابـردوو دووجار گـەدەی خـۆم لێ پڕ کـردبوو. ئەو شـوێنەم ناو نـابوو ئاشـخـانەی خـەفـەتبـاران –ڕاسـتییـەکەی، دەبوایە بمگـوتبـایە ئاشـخـانەی بێ نەوایان–. دەرگـای ئەم شـوێنە، بۆ ئەو کەسـانەی پێی دەزانن، تا نیـوەی شـەو کـراوەیە. ژوورەوە چەند کـەسـێکی لە سـزای هـەڵواسین هـەڵهـاتوو، یـەک دوو دامـــاو لـە بـەرگـی ئـەسـپ دزاندا، چـەند نـامـــۆیەک لـەوانـەی لە تـاو

بەدبەختی و نائومێدی وەک ئەفیۆنکێشان دەستیان لەم دنیایە شووشتووە و بۆ بەهەشتەکانی تر دەڕوانن، دوو سوالکەری خۆنەسازێن لەگەڵ ئادابی شوێنەکە و ئەفەندییەکی لێ بوو. تەماشام کرد کابرای ئەفەندی خۆی لەم گشت جەنجاڵییە دابڕیوە و خۆی خزاندووەتە گۆشەیەکەوە. سلاوێکی ناسکم لە چێشتلێنەری حەڵەبی کرد. قاپەکەم پڕ کرد لە دۆڵمەی کەلەرم بەگۆشت، ماستم بەسەریدا کرد، یەک دوو چنگ بیبەری سوورم خستە سەری و لە تەنیشت کابرای ئەفەندییەوە دانیشتم.

هەر شەوەی تەمی دڵگرانی و خەمێکم لێ دەنیشێت. برایان، برایان، ژەهراوی دەبین، دەڕزێین، دەمرین، تا زیاتر بژین، دەتوێینەوە، تا بیناقاقامان نوقمی پەرێشانی دەبین. هەندێک شەوان لە خەونمدا دەبینم لە بیر هاتووەتە دەرێ و دوام کەوتووە، بەلام خۆ ئێمە گلێکی زۆرمان بەسەردا کرد و ناتوانێت لە گۆڕ ڕاست بێتەوە.

یارۆی ئەفەندی لووتی لە شۆربای بەردەمی ژەنیبوو، من پێم وا بوو سەرتاپای دنیای لە بیر کردووە، کەچی دەرگای دەمەتەقێی خستە سەرپشت. ئەرێ ئەمە نیشانەیەکی لە خواوە نێردراو بوو بۆ من؟ گوتم بەڵێ، گۆشتەکە جوان جندراوە و دۆڵمەی کەلەرمم زۆر بەتامە. پرسیم: گوتی تازە دەرزخانەی بیستی تەواو کردووە و بە ناوونیشانی نووسیار لەکن عارف پاشا دامەزراوە. لێم نەپرسی بۆچی بەم کاتەی شەو لە کۆشکی پاشا، مزگەوت، یان لە ماڵەوە لە پێخەوی ژنەکەیدا نییە و لەم ئاشخانەیەی چەتە و ڕێبڕانی سەڵت و زگورتیانە. ئەو لێمی پرسی خەڵکی کوێم و کێم. منیش تاوێک بیرم کردەوە و گوتم: "من ناوم بەهزادە. لە هەرات و تەورێزەوە هاتووم. شاهانەترین نیگار و باوەڕ پێ نەکراوترین شاکارم کێشاوە. چەندین سەدەیە لە گشت نیگارخانەیەکی موسڵمانی عەجەمستان و عەرەبستان دەگوترێت: کاتێک لێی دەڕوانیت، وا دەزانیت ڕاستییە وەک نیگاری بەهزاد."

بێگومان ئەمە کرۆکی مەبەست نەبوو. نیگاری من شتێک دەنەخشێنێت کە ئەقڵ دەیبینێت، نەک چاو. نیگاریش، وەک دەزانن، کەیف و سەفای سازکراوە

بۆ چاو. ئەم دوو بیرۆکەیە لێک بدەن، دنیای منتان دێتە پێش چاو، واتا:

ئەلیف: نیگار بەرجەستەکردنی بیندراوەکانی ئەقڵە بۆ بەزم و سەفای چاو.

لام: ئەو شتەی چاو لە دنیا دەیبینێت، بەئەندازەی خزمەتکردنی ئەقڵ دەچێتە نیگارەوە.

میم: کەواتە جوانی بریتییە لەوەی چاو لە دنیا سەرلەنوێ ئەو شتانە بدۆزێتەوە کە ئەقڵ لە خۆیەوە دەیانزانێت.

من ئەم لۆجیکەم کتوپڕ لە قوڵاییی ڕۆحی خۆم دەرهێنا، بەڵام ئایا ئەفەندیی تازەدەرچووی دەرزخانەی بیستی لێی تێ گەیشت؟ نەخێر، چونکە ماوەی سێ ساڵ لەبەر پێی مامۆستای دەرزخانەی گەڕەکی قەراغ شار کە ڕۆژی بە بیست ئاکچە وانە دەڵێتەوە (لەم ڕۆژگارەدا بیست نان بەم پارەیە دەکڕدرێت)، دانیشتووە و هێشتا نازانێت بەهزاد کێیە. ئاشکرایە مامۆستا ئەفەندیی بیستیش نەیزانیوە بەهزاد کێیە. باشە، با باسی بکەم.

گوتم:

"من نیگاری گشت شتێکم کێشاوە، گشت شتێک: دانیشتنی پەیامبەرمان پێکەوە لەگەڵ هەر چوار یارانی لە بەردەم میحرابی سەوزی مزگەوت؛ دوایی لە کتێبێکی تردا چوونی نێردراوی خوا بەسوارییی بوراق لە شەوی میعراجدا بۆ بەهەشتی قاتی حەوتەم؛ ئەسکەندەر، کاتێک لە ڕێی چین بۆ ترساندنی ئەو جانەوەرەی بە گێژەڵۆکە دەریای هێناوەتە شەپۆل لێدان، دەهۆڵی پەرستگای قەراغ دەریا دەدزێت؛ سوڵتانێک بەدەم گوێگرتن لە دەنگی عوودەوە لە حەوزدا سەیری مەلەی شۆخانی ڕووت و قووتی حەرەمسەرا دەکات و دەستپەڕ لێ دەدات؛ زۆرانبازێکی نەوجەوان دەڵێت سەرجەم فێڵەکانی وەستام دەزانم و دەیبەزێنم، وەستاشی بە دوایین فێڵ کە فێری ئەوەی نەکردووە، دەیبەزێنێت و لە پێش سوڵتان دەیدات بە زەویدا؛ لەیلا و مەجنوونی منداڵ، چاخێک لە دەرزخانەیەکی دیوار بەوردی نەخشێندراو لە تەنیشت یەکەوە لەسەر چۆک دانیشتوون، قورئانی پیرۆز دەخوێنن و دڵیان دەچێتە یەک؛ لە ئەڤیندارانی

هەرە شەرمنەوە بۆ بێ ئابڕووترینیان و ئەوانەی دەکەن و دەکۆشن ناتوانن چاو ببڕنە ناو چاوی ئەڤیندارانی خۆیان؛ بەرد لەسەر بەردی بنیاتنانی کۆشک و سەراکان، سزادانی تاوانباران بە ئەشکەنجەدان، فڕینی هەڵۆ، کەروێشکی گاڵتەچی، پڵنگی ناپاک، داری سەروو، چنار و ئەو قەلەباچکانەی هەموو جارێک بە سەریانەوە دەمکێشا، مەرگ، شاعیرانی پێشبڕکێکەر، خوانی سەرکەوتن و کەسانی وەک تۆ کە لەسەر خوان جگە لە شۆربا شتێکی تر نابینن."

نووسیاری بەپارێز چیدی نەدەترسا، بگرە منی بە قۆشمەباز دەزانی و پێ دەکەنی.

گوتم: "لە بوستانی سەعدیدا بەسەرهاتێک هەیە من فرە حەزم لێیەتی. دەبێت مامۆستای بەڕێزت فێرتانی کردبێت و بیزانیت. ئەها دارا شا کاتی ڕاو خۆی لە ئاپۆرەی دەوروبەری دادەبڕێت و بەمەبەستی گەڕان دەچێت بۆ سەر گرد و تەپۆلەکەکان. لەو کاتەدا پیاوێکی نەناسراو و ترسناک لە بەردەمیدا قووت دەبێتەوە. پادشا دەشڵەژێت، ڕێک ئەو دەمەی بەسەر ئەسپەوە دەست دەداتە تیر و کەوان، کابرای ڕیش بزن دەپاڕێتەوە و دەڵێت پادشام ڕاوەستن و تیرەکەتان مەهاوێژن، چۆن منتان نەناسییەوە؟ من مەیتەری دڵسۆز و ڕاستگۆی خۆتانم و بەسەدان ئەسپ و تاینی سەربازتان پێم سپاردووە. ئەدی مەگەر زۆر جاران منتان نەبینیوە؟ من ڕووخساری یەک بەیەکی سەد ئەسپی ئێوە بەخوو و ڕەفتار و ڕەنگیانەوە دەناسمەوە. باشە چۆن سەرەڕای ئەو هەموو یەکتربینینەمان زەینتان ناچێتەوە سەر کۆیلەیەک لە کۆیلەکانی ژێر دەستی خۆتان؟"

هەر جارێک نیگاری ئەم جڤاتە دەکێشم، نیگاری ئەو ئەسپە ڕەش و خەنەیی و سپییانەی مەیتەر بەدلۆڤانی بۆیان دەڕوانێت، هێندە بەختەوارانە و بەئاسوودەیی لە دەشتێکی سەوزیی بەهەشتیی بە گوڵ داپۆشراودا دەکێشم، تەنانەت گەمژەترین خوێنەریش پەندی ئەم چیرۆکەی سەعدی تێ دەگات: جوانی و ڕازی ئەم دنیایە، تەنیا کاتێک دەردەکەوێت ئەگەر بەخۆشەویستی،

بایەخ پێدان و میهرەبانی بۆی بڕوانیت. ئەگەر دەتانەوێت لە بەهەشتی شوێنی ژیانی ماین و ئەسپی بەختەوەری بژین، ئەوا هەر چاوێکتان بکەن بەچوار و بەسەرنجەوە لە ڕەنگ و وردەکاری و خۆشییەکانی ئەم دنیایە بڕوانن و بیبینن.

شاگردی پێگەیشتووی بەردەستی مامۆستای بیست ئاکچەیی لە سەرێکەوە چێژی لە قسەکانم وەردەگرت و لە شەرێکی ترەوە لێم دەترسا. دەیویست کەوچکی دەستی دابنێت و لە دەستم ڕابکات، بەڵام یەخەیم بەرنەدا.

گوتم: "بەهزادی مامۆستای مامۆستایان لەو نیگارەدا پادشا و مەیتەر و ئەسپەکانی بەجۆرێک کێشاوە، دوای تێپەڕبوونی سەد ساڵیش هێشتا کەس لە لاساییکردنەوەیان تێر نەبووە. هەریەکێک لەو ئەسپانەی ئەو لە خەیاڵ و دڵی خۆیەوە هێنابوویانی و کێشابوویانی، بوو بە قاڵب. سەدان نیگارکێش – منیش لە ناویاندا– نیگاری ئەو ئەسپانە لەبەر دەکێشین. تۆ هەرگیز نیگاری ئەسپت بینیوە؟"

"ڕۆژێک لە دووتوێی کتێبێکی ئەفسووناویدا کە مامۆستایەکی گەورەی زانای زانایان دابووی بە مامۆستای خوا لێخۆشبووی من، نیگاری ئەسپێکی باڵدارم دی."

ئاشکرایە ئەم گێژ و وێژە لەگەڵ مامۆستای خۆی کتێبی عجائب المخلوقات–ی بەهەند وەرگرتووە. ئایا سەری بنێمە مەنجەڵی شۆرباکە و لێرە بیخنکێنم، یاخۆ لێی بگەڕێم بەزیاد پێوەنانەوە باسی ئەو نیگاری ئەسپە بکات کە تاکە نیگارە لە ژیانیدا دیویەتی؟ کێ دەزانێت لەبەرگیراوەیەکی چەند خراپیشە! ڕێگەی سێیەمم دیتەوە، کەوچکم دانا و دەرپەڕیمە دەرەوەی ئاشخانە. دوای ڕێکردنێکی دوور و درێژ چوومە تەکیەی چۆڵکراو و هەستێکی ئاسوودەیی هەناومی داگرت. دەوروبەری خۆم سڕی، خاوێنم کردەوە و بێ ئەوەی هیچ شتێکی تر بکەم، گوێم بۆ بێدەنگی ڕاگرت.

پاشان ئاوێنەم لە شوێنی شاردنەوەی دەرهێنا و نام بە کورسیی قورئانەوە. نیگارێکی دوو پەڕەیی و تەختەی کارم نایە باوەشم. هەوڵم دا لەو شوێنەوەی

لێی دانیشتبووم، ڕووخساری خۆم لە ئاوێنەکەدا ببینم و بە قەڵەمی ڕەژوو نیگاری ڕووم بکێشم. پشوودرێژانە ماوەیەکی درێژ کارم کرد. دوای کاتێکی زۆر سەرنجم دا ڕووخساری سەر کاغەزەکە دیسان وەک ڕووخساری خۆم ناچێت، هەناوم پڕ بوو لە خـــەم و حـــەســـرەت و ئاو زایە چاوانم. ئەرێ وەستایانی نیگارکێشی ڤینیسیایی، ئەوانەی زاوا بەو شیرینیە باسیانی دەکرد، چۆن ئەم کارەیان دەکرد؟ بیرم کردەوە و گوتم ئەگەر تاوێک خۆم بخەمە جێی یەکێک لەوان و بەهەستی ئەوانەوە نیگار بکێشم، لەوانەیە بتوانم نیگاری خۆم بەشێوەیەک لە خۆم بچێت، بکێشم.

دواتر وەستایانی نیگارکێشی فەرەنگ و زاواشم بەنەفرەت کرد، ئەوەی کێشابووم، سڕیمەوە، دیسانەوە سەیری ئاوێنەم کرد و دەستم کردەوە بە نیگارکێشان.

زۆر دواتر، سەرەتا خۆم لە کۆڵانەکان و پاشان لەم قاوەخانە ڕیسوا و پەرێشانە دیتەوە. بگرە نەمدەزانی چۆن گەیشتوومەتە ئێرە. کاتێک چوومە ژوورەوە، لە پای تێکەڵبوونم بەم نیگارکێش و خۆشنووسە پەرێشانانە بەئەندازەیەک شەرمم بە خۆمدا هاتەوە، ناوچەوانم لە ئارەقە نیشت.

هەستم دەکرد سەیرم دەکەن، باشە ئەوەتا دەبینم یەکتر ڕادەگرن، ئاماژەم بۆ دەکەن و پێ دەکەنن. هەوڵم دا ئاسایی بم و لە گۆشەیەک دابنیشتم. لەلایەکی دی، چاوانم بۆ مامۆستایانی نیگارکێشی تر و برایانی خۆشەویستم گێڕا، ئەوانەی سەردەمانێک پێکەوە شاگردیمان بۆ مامۆستا عوسمان کردبوو. دڵنیام ئەوانیش هەریەکەیان نیگارێکی ئەسپی کێشاوە، دەمزانی ئەو گەمژانە پێشبڕکێکەیان بەهەند وەرگرتووە و کەوتوونەتە پەلەقاژە.

هێشتا چیرۆکبێژی ئەفەندی دەستی بە گێڕانەوەی بەسەرهات نەکردبوو، بگرە هێشتا نیگاریشی هەڵنەواسیبوو، بۆیە ناچار بووم لە نێزیکەوە تێکەڵ بەئاپۆڕەی ناو قاوەخانە بم.

باشە، با ڕاستیتان پێ بڵێم: وەک هەموو کەسێک گاڵتە دەکەم، بەسەرهاتی

بێ پەردە دەگێڕمەوە، لەگەڵ دۆستانمدا بەپڕتاو یەکدی ماچ دەکەین، وشەی جووتواتایی و توێکڵدار و ڕەوانبێژی دەخەمە توێی قسەکانمەوە، پرسیاری لاوانی گەورەی شاگردەکان دەکەم، منیش جۆری گشت کەسانی تر بێ بەزەییانە دوژمنانی هاوبەش دەرزی ئاژن دەکەم و کار دەگەیەنمە سنووری دەستبازی و ماچکردنی گەردن. کاتێک من ئەم هەموو شتەم دەکرد، ئاگاداریش بووم لەوەی بەشێکی ڕۆحم بێ بەزەییانە نووزەی لە خۆی بڕیبوو. ئەمەش ئازارێکی تاڵی دەگەیاندمێ، ئازارێک، خۆڕاگرتن لە بەرامبەری مەحاڵ بوو.

سەرباری ئەوەش توانیم بە ماوەیەکی کورت کێری خۆم و کێری ئەوانەی لە پاشملە باسمان دەکردن، بە قەڵەم، قامیش، ستوونەکانی قاوەخانە، شمشاڵ، تۆخماخ، دەسکە پیازی ئەستوور، منارە، شیرینیی قامکی شەکراوی، داری پینووس(*) و دوو جاریش بە سەرانسەری دنیا بچوێنم. توانیشم سمتی ئەو کوڕە جوانانەی باسمان دەکردن، بە نارنج، هەنجیر، پاقلاوە، بالیف و شارە مێروولەیەکی زۆر بچووک بشوبهێنم. هەرچی دەم هەراشترین خۆشنووسانی هاوتەمەنیشم بوون توانیان بەهەمان ماوە زۆر نەزانانە و بێ متمانە بەخۆکردن هەرامەی خۆیان تەنیا بە دیرەکی کەشتی و ڕەوتی بارهەڵگر بچوێنن. درێژەم دایێ و بە هێما و بە ئاماژە هاتمە سەر باسی قامیشی لە کارکەوتووی وەستایانی نیگارکێشی بەساڵاچوو، لێوی ڕەنگ گێلاسیی شاگردانی نوێ، ئەو وەستا خۆشنووسانەی (وەک من) پارەی خۆیان لە شوێنێک (بێ ئابڕووترین شوێنمان گوت) دەشارنەوە. باسم کرد ئەم شەرابەی دەیخۆمەوە، لەبری گەڵای گوڵ، ئەفیۆنی تێ کراوە. ئاماژەم کرد بۆ دوایین مامۆستایانی تەورێز و شیراز، تێکەڵکردنی قاوە و شەراب لە حەڵەب و خۆشنووسان و شۆخە کوڕانی ئەوێ.

جاری وا هەبوو پێم وا بوو یەکێک لە دوو ڕۆحەکەی هەناوم دواجار

(*) داری پینووس: جۆرێکە لە دار لە خێزانی سنەوبەر.

سـەردەکـەوێت، ئەوی تر لـە دوای خـۆی بەجـێ دەهێـڵـێت و منیش دەتوانم لە ئاکـامـدا لایـەنی کپ و نـاحـەزی خـۆم لە بیـر بکەم. ئـەو کـاتە بـەزم و ڕەزمی ڕۆژانی جـەژنی سـەردەمی منداڵیم بیـر دەکـەوتەوە، ئەو بەزمـانەی وەک خـۆم لەگەڵ هەمووان تیایدا بەشدار دەبووم. بەڵام بێدەنگییەک لە هەناومدا هەبوو سەرباری ئەم گشت گاڵتە و جەفەنگە، منی لە ناوەڕاستی ئەم ئاپۆڕەیەدا تاک و تەنیا دەهێشتەوە.

کێ ئـەم ڕۆحـە بێـدەنگ و بێ بەزەییـیـەی –ئـەوە ڕۆح نەبوو، جنۆکـە بوو– تاقخرەوە و دەپەڕێنی منی لە جڤات خستبووە هەناومـەوە؟ ئیبلیس؟ ئەم ڕۆحە بە بەدڕەوشتییەکانی ئیبلیس نا، بگرە تەواو بە پێچەوانەوە، تەنیا بەبێدەنگیی هـەناوم و بـە بێگەردترین بـەسـەرهـاتـی ڕۆح ورووژێنـەر ئـاسـوودە دەبێت و دادەساکێت.

بەنیـازی بەخشینـی ئەو ئاسوودەییـە پێم، لە ژێر کـاریگەریی شـەرابدا دوو چیرۆکم گێڕایەوە. شـاگـرد خۆشنووسێکی بالابەرزی مـەلوول، بەڵام پێست سـپی، چاوە سـەوزەکـانی لە چاوانم بڕیبـوو، چوبووە خـەیاڵەوە و زۆر بە سەرنجەوە گوێی بۆم ڕاگرتبوو.

دوو چیرۆک سـەبارەت بە کوێری و شـێواز کە نیگارکێش بۆ دڵدانەوەی تەنیاییی ڕۆحی خۆی گێڕانیەوە

ئەلیف

کـێـشـانی نیگاری ئەسپ بەدەم سـەیرکـردنی ئەسـپـەوە، بە پێـچـەوانەی بۆچوونی بـاوەوە، داهێنانی مـامـۆسـتـایانی فـەرەنگ نییـە، بگرە یەکـەمـجـار بیرۆکەی جەمالەدینی مامۆستای قەزوینی بوو. پاش ئەوەی ئوزون حەسەنی خاقانی ئاکقۆیونلو قەزوین دەخاتە ژێر قەڵەمڕەویی خۆیەوە، مامۆستا جەمالی بەساڵاچوو هەر بەوەندەوە ناوەستێت بەچێژەوە بچێتە نیگارخانەی خاقانی سەرکەوتوو، بگرە پێی دەڵێت خوازیارە لەگەڵیدا بچێتە شەڕ و نیگاری جڤاتی ئەو شـەڕانەی بەچاوی خـۆی مـێژوویان دەبینێت، بکێشـێت. بەمـجـۆرە، ئەم

مامۆستا گەورەیە کە ماوەی شەست و دوو ساڵ بێ ئەوەی شەڕی دیبێت، نیگاری ئەسپ و ئەسپسواری و شەڕی کێشابوو، بۆ جاری یەکەم دەچێتە شەڕ. بەڵام پێش ئەوەی تێکڕژانی توند و بەهەرا و زەنای ئەسپە بە ئارەقە تەڕبووەکان ببینێت، بە تۆپێکی هەڵدراو لە ڕیزەکانی دوژمنەوە، کوێر دەبێت و هەردوو دەستی لە مەچەکەوە لە دەست دەدات. ئاشکرایە مامۆستای بەتەمەن جۆری مامۆستایانی گەورە و ڕاستەقینە، کوێریی بە خەڵاتێکی خوایی زانیوە و چاوەڕێی کردووە. لە دەستدانی دەستەکانیشی بە سەقەتییەکی گەورە دانەناوە و گوتوویەتی بیرەوەریی نیگارکێش بە پێچەوانەی قسەی ئەوانەی پێ دادەگرن و دەڵێن لە دەستدایە، لە ئەقڵ و لە دڵدایە و ئێستا دوای کوێربوون، ئەو نیگار و دیمەن و ئەسپە بێ کێماسی و ڕەسەنانەی کە خوا فەرمانی بینینیانی پێ دەدا، دەبینێت. بەمەبەستی دابەشکردنی ئەم شاکارانە لەگەڵ نەخشپەروەراندا، شاگرد خۆشنووسێکی بالابەرزی مەلوول، بەڵام پێست سپی و چاو سەوز پەیدا دەکات. ئەو ئەسپە نایابانەی لە تاریکاییی خواییدا دێنە پێش چاوی، بەو شێوەیەی بیتوانیبایە قەڵەمی بەدەستەوە بگرتایە و خۆی نیگاریانی بکێشابایە، بۆ شاگردەکەی دەگێڕێتەوە و بەدەستی ئەو بەکێشانیان دەدات. دوای مردنی مامۆستا، خۆشنووسی شۆخ سێسەد و سێ چیرۆکی کێشانی نیگاری ئەسپ کە هەریەکەیان لە لاقی چەپی پێشەوە دەستی پێ کراوە، بە ناوونیشانی نەخش و ڕەوت و ئەڤینی ئەسپ لە سێ بەرگدا کۆ دەکاتەوە و سەردەمانێک لە هەر ولاتێک سێبەری دەسەڵاتی ئاکقۆیونلوی بەسەرەوە بووبێت، زۆر حەزی پێ کراوە و منەی کراوە، نووسین و لاساییکردنەوەی جۆراوجۆری دەرچووە، وەستایانی نیگارکێش و شاگرد و فێرخوازان بەش بەشیان لێ لەبەر کردووە، وەک کتێبی بەردەست کەڵکی لێ وەرگیراوە، بەڵام دوای سڕینەوە و گسکدان لە دەوڵەتی ئاکقۆیونلوی ئوزون حەسەن و پاش بالادەستبوونی نەخشی هەراتی لە سەرانسەری ولاتی عەجەم، سێ کتێبەکە لە بیر دەچنەوە. بێگومان هێزی لۆجیکێکی بەهێز لەوەدا هەیە کاتێک کەمالەدین ڕەزای هەراتی لە کتێبێکی خۆیدا بەناوی ئەسپەکانی کوێر،

بەتوندی ڕەخنەی لەم سێ کتێبە گرتووە، بەپێویستی زانیوە بسووتێندرێن و بانگەشەی کردووە: ئەو ئەسپانەی جەمالەدینی قەزوینی لە کتێبەکانی خۆیدا باسیان لێوە دەکات، هیچ کامیان نابن بە ئەسپی خوایی؛ چونکە بێگەرد نین؛ لەبەر ئەوەی مامۆستای بەساڵاچوو، دوای بینینی جڤاتی ڕاستەقینەی شەڕ، با تەنیا جارێک و بۆ تاوێکیش بووبێت، باسی ئەو ئەسپانەی گێڕاوەتەوە. لەبەر ئەوەی سوڵتان محەمەد فاتیح گەنجینەی ئوزون حەسەنی ئاکقۆیونلو بەتاڵان دەبات و دەیهێنێتە ئەستەنبوڵ، پێویستە مرۆڤ تووشی سەرسووڕمان نەبێت تاک و تەرای ئەم سێسەد و سێ چیرۆکەی ئەسپ لە هەندێک کتێبدا لە ئەستەنبوڵ ببینێت و تەنانەت بۆی دەربکەوێت برێک لە نیگاری ئەسپەکان بەو شێوەیەی لەم چیرۆکانەدا پێشان دەدرێت، کێشراوە.

لام

لە هەرات و شیراز، کوێربوونی وەستای نیگارکێش لە پای کاری زۆر لە خەزانی تەمەندا، بەتەنیا وەک نیشانەیەکی ورەی نیگارکێش چاوی لێ نەدەکرا، بگرە هەمان کات دەبوو بە مایەی شانازی بۆی و دەگوترا خوا پاداشتی ڕەنج و هونەری ئەو مامۆستا نیگارکێشە گەورەیەی داوەتەوە. بۆیە سەردەمانێک لە هەرات بەچاوی گومانەوە سەیری برێک لە مامۆستایانی کۆن، لەوانەی سەرباری هەڵکشانی تەمەنیان کوێر نەدەبوون، دەکرا. ئەمە پاڵی بەزۆر مامۆستای گەورەوە ناوە لە پیریی خۆیاندا هەڵوەدای کوێربوون بن. هەندێک لەوانە خۆیان کوێر کردووە و لەبری ئەوەی بۆ پادشایەکی تر کار بکەن، یان ناچار بن شێواز بگۆڕن، ملی ڕێی مامۆستایانی ئەفسانەیی خۆ کوێرکردوویان گرتووەتەبەر و سەردەمانێکی درێژ بەسەرسامی و شەیدایی یادیان کراوەتەوە. ئەبو سەعیدی کوڕەزای میران شای نەوەی تەیمووری لەنگ، دوای گرتنی تاشقەند و سەمەرقەند نیگارخانەیەکی دامەزراندووە، تیایدا فرە زیاتر ڕێزی لە نەریتی کوێربوون گرتووە وەک لە کوێربوون خۆی و بەم کارەی دەروازەی دنیایەکی نوێی خستووەتە سەرپشت. نیگارکێشی پیر

قــەرە وەلیـی ســەرچاوەی ئیلهـامـی ئەبو ســەعــیـد، پێی گــوتـووە ئاشکرایە نیگارکێشی نابینا لە تاریکیدا ئەسپەکانی خـوا دەبینێت و هونەری ڕەسـەن ئەوەیە نیگارکێشی بینا و چاوساغ بتوانێت لە ڕوانگەی کوێرەوە سەیری دنیا بکات. بە تەمەنی شەست و حەوت ساڵی، سەرەڕای ئەوەی چاوانی تا کۆتایی لەسەر کاغەزێکی کراوە دەبێت، بێ ئەوەی بیر لە کاغەزی بەردەمی بکاتەوە و هیچ ببینێت، نیگارێکی ئەسپ بە نووکی قەڵەمیدا دێت، دەکێشێت و بەمەش قــســەی خــۆی دەســەلمێنێت. مــیــران شــایش لە کــۆتاییی ئەم تەدارەکی نیگارکێشانەدا وەک هاوکارییەک بۆ مامۆستای ئەفسانەیی، فەرمانی داوە موزیکژەنانی کەڕ عوود بژەنن و چیرۆکبێژانی لاڵیش چیرۆک بگێڕنەوە. دواتر نیگاری ئەسـپی نایابی دەســتکردی قــەرە وەلی مــاوەیەکی درێژ لەگــەڵ نیگارەکانی تری ئەسپی مامۆستای گەورەدا بەراورد دەکات و دەبینێت هیچ جیاوازییەک لە نێوانیاندا نییە. دەربارەی ئەم دۆخە کە بووە بەهۆی دوودڵیی میران شا، مامۆستای ئەفسانەیی گوتوویەتی نیگارکێشی خاوەن هونەر چاوی کراوە بێت، یاخۆ نووقاو، بەردەوام لە ڕوانگەی خواوە ئەسپ دەبینێت. بە بۆچوونی وی، ئەگەر قسە بێتە سەر مامۆستایەکی گەورەی نیگارکێش، هیچ جیاوازییەک لە نێوان کوێر و چاوساغدا نییە: دەست هەموو جارێک هەمان نیگاری ئەسپی دەکێشا، چونکە ئەو ڕۆژگارە، داهێنانی فەرهەنگ کە شێوازی پێ دەڵێن، پەیدا نەبووبوو. ئەسپەکانی مامۆستای گەورە قەرە وەلی ماوەی سەد و دە ساڵ لەلایەن سەرجەم وەستایانی نیگارکێشی موسڵمانەوە لاسایی کراوەتەوە. بۆ خۆیشی، دوای دۆڕانی ئەبو سەعید و ڕووخاندنی نیگارخانەکەی، لە سەمەرقەندەوە دەچێتە قەزوین. دوای دوو ساڵ، بەتاوانی ئەوەی ویستوویەتی بۆ نیازی خراپ ئایەتی "ئایا کوێر و چاوساغ دەبن بەیەک"ی قورئانی پیرۆز پوچەڵ بکاتەوە، سەرەتا کوێر دەکرێت و پاشان لەسەر دەستی سەربازەکانی نیزام شای نەوجەوان دەکوژرێت.

لەوانە بوو چیرۆکی سێیەمیشم بگێڕابایەوە و باسی خۆ کوێرکردنی بەهزاد، بڕیاری بۆ هەرگیز دوور نەکەوتنەوەی لە هەرات، بۆچی هیچ نیگاری

نەکێشابوو کاتێک بەزۆر بۆ تەورێز برابوو، پابەندبوونی بەشێوازی نیگارخانەوە و فرە ئەفسانەی تریش کە لە مامۆستا عوسمانم بیستبوون، بۆ شاگرد خۆشنووسی چاو جوان بکردبایە، بەڵام هۆشم چوبووە سەر چیرۆکبێژی ئەفەندی. ئەرێ لە کوێوە دەمزانی ئەم ئێوارەیە بەسەرهاتی ئیبلیس دەگێڕێتەوە؟

لە ناخەوە ویستم بڵێم: "ئەوەی یەکەمجار -من-ی بەزماندا هاتووە، ئیبلیسە. ئیبلیس خاوەنی شێوازە. هەر ئەویشە ڕۆژهەڵات و ڕۆژئاوای لە یەکتر دابڕیوە."

چاوانم لێک نا و نیگاری ئیبلیسم وەک ئەوەی لە دڵمەوە دەرچوو، لەسەر کاغەزی هەرزان بەهای چیرۆکبێژ کێشا. کاتێک من نیگارەکەم دەکێشا، چیرۆکبێژ خۆی و شاگردی، وەستایانی تری نیگارکێش و فزوولییەکان پێ دەکەنین و منیان تاو دەدا.

ئایا بەڕای ئێوە من شێوازێکم هەیە، یاخۆ ئەمە کاریگەریی شەرابە؟

٤٧

من ئیبلیسم

من حەزم لە بۆنی بیبەری سووری سوورەوەکراو لە ڕۆنی زەیتووندا، بارینی باران بەسەر دەریای مەنگ لە گزنگی بەیاندا، دەرکەوتنی لەناکاوی ژنێک لە پەنجەرەی کراوەدا، بێدەنگی، بیرکردنەوە و پشوودرێژییە. متمانەم بەخۆم هەیە و بێ باکم لەو شتانەی زۆربەی کات لە بارەی منەوە دەگوترێن. بەڵام ئەم ئێوارەیە هاتمە ئەم قاوەخانەیە تا برایانی نیگارکێش و خۆشنووسم لەمەڕ چەند قسەیەکی پاشملە، درۆ و دەلەسە، قسە و قسەڵۆک هۆشیار بکەمەوە.

بێگومان دەزانم، تەنیا لەبەر ئەوەی کەسی ئاخێوەر منم، ئێوە ئامادەن ڕێک باوەڕ بە پێچەوانەوەی قسەکانم بکەن. بەڵام بەشی ئەوە ئاقڵن بزانن پێچەوانەی تەواوی قسەکانی من گشت کاتێک ڕاست نین و بەشی ئەوەش هەستیارن بەتەواوی گوێ بۆ قسەکانم ڕابگرن تا تووشی خەیاڵشکاندن نەبن. ئێوە دەزانن پەنجا و دوو جار ناوم لە قورئانی پیرۆزدا هاتووە و ناوم یەکێکە لەو ناوانەی زۆرترین ئاماژەی پێ دراوە.

باشە، با لە کتێبی خوا، لە قورئانی پیرۆزەوە دەست پێ بکەین. ئەوەی لەوێدا لە بارەی منەوە گوتراوە، سەرلەبەری ڕاستە. دەمەوێت بزانن کاتێک ئەم قسەیە دەکەم، بێ فیزیم نواندووە، چونکە پرسی شێوازیش لە ئارادایە. بچووک پێشاندانی من لە قورئانی پیرۆزدا، بەردەوام مایەی ئازار بووە بۆ من. ئەم ئازارە شێوازی ژیانی منە. من لێرە ئەمە تاوتوێ ناکەم.

بەڵێ، خوا لە پێش چاوی ئێمەی فریشتەگەل مرۆڤی ئافراند. پاشان داوای لێمان کرد کڕنۆشی بۆ ببەین. بەڵێ، وەک لە سوورەتی الْعراف-دا نووسراوە، سەرجەم فریشتەکان کڕنۆشیان برد، بەڵام من ناڕازی بووم. بەبیرم هێنایەوە

ئادەم لە گڵ و منیش لە ماددەیەکی بەنرختر، وەک هەمووتان دەزانن، لە ئاگر ئافرێندراوم. کڕنۆشم بۆ مرۆڤ نەبرد. خواش منی بە "ڕێ لێ بزربوو" دانا.

گوتی: "لە بەهەشت دەرچۆ دەرێ. مافت نییە لێرە گەورەیی بنوێنیت."

گوتم: "تا قیامەت و هەڵسانەوەی مردووان مۆڵەتی ژیانم بدەرێ."

دایمێ. منیش گوتم تەواوی ئەو ماوەیە کار دەکەم بۆ بەلاڕێدابردنی نەوەی ئادەم، چونکە من لە سۆنگەی کڕنۆش نەبردنمەوە بۆ ئەو سزا دراوم. ئەویش گوتی ئەوانەی لە ڕێیان دەردەکەیت، ڕەوانەی دۆزەخیان دەکەم. خۆتان ئاگادارن ئێمە لەسەر ئەم کارەمان لە دژی یەکتر بەردەوامین. هیچ شتێکی زیاترم نییە بیخەمە سەر ئەم بابەتانە.

کەسانێک بانگەشە دەکەن ئەو کاتە پەیمانێک لە نێوان خوای مەزن و مندا داڕێژرابێت. بەپێی ئەم لۆجیکە، من سەر لە بەندەکانی خوا دەشێوێنم و لە تاقیکردنەوەیاندا هاوکاریی خوا دەکەم: ئەوانەی باشن، بڕیاری باش دەدەن و لە ڕێ لانادەن، ئەوانەشی خراپن، خۆیان ڕادەستی نەفس دەکەن، تاوان ئەنجام دەدەن و دەچنە دۆزەخ. ئەگەر هەموو کەسێک بچووبایە بەهەشت، کەس ترسی نەدەما و کاری دنیا و دەوڵەت تەنیا بەنیازی باش ڕایی نەدەبوو. ئەوەی من کردم، زۆر گرینگ بوو، چونکە لەم دنیایە خراپە هێندەی باشە و خێریش بەئەندازەی شەڕ پێویستە. ئازاری پەنهانی من برێتی بوو لە "خراپ" بوونی من و هەرگیز وەرنەگرتنی مافی خۆم، ئەمە سەرباری ئەوەی نەزمی خوا لە سایەی مندا (مەگەر بۆچی مۆڵەتی پێم دابوو تا قیامەت بژیم؟) و بەدەستووری خوای مەزن پێک هاتبوو. کەسانی وەک هەلاجی مەنسوور و ئەحمەد غەزالیی برای ئیمام غەزالیی ناودار تا کۆتاییی ژیانیان لەبەر ڕۆشنایی ئەم لۆجیکە لە بەرژەوەندیی من هەڵسووڕاون، بە نووسین و بەقسە کاریان گەیاندووەتە سنووری ئەوەی بڵێن تاوانەکانی من بەو پێیەی بەدەستوور و ویستی خوا ئەنجام دەدرێن، ویستی خوایە و چاکە و خراپەش بوونی نییە، چونکە گشت شتێک لە خواوەیە و تەنانەت منیش بەشێکم لە خوا.

هەندێک لەو بێ ئەقڵانە سزای خۆیان وەرگرت و لەگەڵ کتێبەکانیان

سـووتێندران و کـوژران، چـونکە بێگومـان چاکـە و خـراپە هـەیە، کـێشـانی سنوورێک لە نێـوان ئەم دووانەدا ئەرکی هەموومـانە، من، خوایە تۆبە، خـوا نیم و منیش ئەو قسـە قـۆڕانەم نەخـزاندووەتە مـێشکی ئەو بێ ئەقڵانەوە، بگرە ئەوان خۆیان بیریان لەو شتانە کردبووەوە.

ئەمەش دەمهێنێتە سەر نارەزایی دووەمم: من سەرچاوەی سەرجەم خراپە و تاوانەکـانی دنیـا نیم. زۆربەی مـرۆگـەل، بێ ئەوەی لەسـەر دەسـتـی من هان درابن، لە خـشـتـەم برابن و ڕاڕام کـرابن، لەبەر تـەمـاح، چێـژی زایەند، بێ بڕیاری و نامـەردیی خۆیان و بەشـی هەرە زۆریشـیان لە گەمژەیی خـۆیانەوە تاوان و گـوناه ئەنجـام دەدەن. هەوڵی بڕێک لە سـۆفـیـانی خـوێندەوار بۆ دامـاڵینی من لە سـەرجـەم تاوان و گـوناهەکـانم، چەند کـارێکی تووڕەهاتە، دانانی منیش بە سـەرچاوەی هەمـوو تـاوانێک بەو ئەندازەیە پێـچـەوانەی قورئانی پیرۆزە. ئەوە من نیم ئەو میوە فرۆشەی قـوڵی کڕیاری خۆی دەبڕێت و سـێـوی ڕزیوی پێ دەفـرۆشـێت، هەر منداڵێکی درۆزن، هـەر کـەسـێکی سـالووسکار، هەر پێرێکی بینەری خـەیاڵی بێ ئابڕووانە و هەر نـەوجەوانێکی دەسـتپـەڕ لێدەر فـریو دەدەم. بگرە خـوای مـەزن لەم دووانەی دواییـاندا هیچ خراپەک نابینێت ببێتە هۆی بیرکەوتنەوەی من. بێگومان من زۆر هەوڵ دەدەم بۆ ئەوەی گوناهی گران ئەنجام بدرێت، بەڵام بڕێک مەلا دەنووسن تەنانەت ئەو کەسانەی دەمیـان داچەقاندووە و باوێشک دەدەن، ئەوانەی دەپژمن، تەنانەت ئەوانەی دەشترن، من لە خشتەیان دەبەم. ئەم شتانە وا دەگەیەنن ئەو کەسانە هیچ لە من نەگەیشتوون.

دەتوانن بڵێن جا با تێ نەگەن، ئەوسا تۆ دەتوانیت ئاسانتر فریویان بدەیت. ڕاستە، بەڵام منیش شکۆیەکەم هەیە و پێویستە بیرتانی بخەمەوە هەر ئەمەشە نێـوانی مـنی لەگـەڵ خـوای مـەزن تێک داوە. سـەرباری ئەوەی لـە دەیان هەزار کتێبدا نووسـراوە من دەچمـە هەموو بەرگێکەوە و بەتایبـەتیش لە شێوەی ژنی جوانی هـەوەس بزوێندا ڕێ بە باوەڕمـەندان دەگرم، ئایا بـرایانی نیگارکـێشم لێرە دەتوانن پێم بڵێن بۆچی هێشـتـا نیگاری من وەک بوونەوەرێکی ترسناکی

دەموچاو ئاوڵاوی، خوار و خێچ، شاخدار و کلکدار دەکێشن؟

بەمجۆرە هاتینە سەر کرۆکی پرسی بنەڕەتیمان: نەخش. ئاپۆڕەیەک لەوانەی کۆڵانەکانی ئەستەنبوڵیان پڕ کردووە و لەلایەن مەلایەکەوە، ناوەکەی ناڵێم بۆ ئەوەی نەبادا دواجار دڵتان بیەشێت، دنە دەدرێن و دەڵێن بانگدان بە مەقامەوە، کۆبوونەوە لە تەکیە، زیکرکردن لە باوەشی یەکتردا، لە هۆش خۆچوون بەدەم گوێگرتن لە دەنگی سازەوە و قاوە خواردنەوە، پێچەوانەی فەرموودەی خوایە. هەندێک لەو وەستا نیگارکێشانەی لەو ئاپۆڕەیە دەترسن و ئێستا لێرە لە ناوماندان، بیستم گوتوویانە نیگارکێشان لەسەر شێوازی فەرەنگی، بەفیتی من دەکرێت. بەسەدان ساڵە درۆی لە ژماردن نەهاتوو بەدەمی منەوە کراوە، بەڵام هیچ کامیان هێندەی ئەمە دوور نەبووە لە ڕاستییەوە.

با بگەڕێینەوە بۆ دەسپێکی هەموو شتەکان. لەبەر ئەوەی هۆشی گشت کەسێک دەچێتە سەر ئەوەی من میوەی قەدەخەم دەرخواردی حەوا داوە، هەموو کەسێک دەسپێکی ڕاستەقینە لە بیر دەکات. نەخێر، سەرەتا لەو خاڵەشەوە دەست پێ ناکات کاتێک خوای مەزن منی بە ڕێ لێ بزربوو دانا. دەسپێکی سەرجەم شتەکان بۆ خاڵێک دەگەڕێتەوە؛ ئەو، مرۆڤی پێشانی من و فریشتەکانی تر دا و ویستی کڕنۆشی بۆ ببەین، کاتێک فریشتەکانی تر کڕنۆشیان بۆ مرۆڤ برد، بڕیارێکی زۆر بەجێی من هەبوو:

من کڕنۆش بۆ مرۆڤ نابەم

ئایا بەڕای ئێوە ڕەوایە دوای ئافراندنی من لە ئاگر پێم بڵێت:

کڕنۆش ببە بۆ مرۆڤ

ی ئافرێندراو لە کەرەسەیەکی بێ نرختر؟ براکانم، با ویژدانتان سەرپشک بێت و پێم بیڵێن. باشە، دەزانم هیچ شتێک لێرە لە نێوان خۆماندا نامێنێتەوە و (ئەو)یش گوێی لە گشت چرپەیەکە و خەمی ئەوەتانە ڕۆژێک دێت حسێبتان لێ بخوازێت و لەو ڕووەوە دەترسن. کەوابوو ناپرسم بۆچی ویژدانی پێتان

داوە، دەڵێم هەقی خۆتانە بترسن و ئەم پرسیارەم و جیاوازی نێوان ئاگر و گڵ لە بیر خۆم دەبەمەوە. بەڵام شتێک هەیە هەرگیز لە بیری ناکەم، بەڵێ بە شانازییەوە بیرم دەکەوێتەوە:

من کڕنۆشم بۆ مرۆڤ نەبرد

ئەمە لە حاڵێکدا مامۆستایانی نوێی فەرهەنگ ئێستا ڕێک ئەم شتە دەکەن. نیگاری گشت شتێک وەک خۆی، نیگاری بەگ، قەشە، بازرگانانی دەوڵەمەند، تەنانەت ڕەنگی چاوی ژنان، پێستی خاویان، کەوانەی بێ هاوتای لێوانیان، سێبەری جوانی نێوان مەمکانیان، چرچ و لۆچی ناوچەوانیان، ئەنگوستیلەی قامکیان و مووی قێزەونی دەرپەڕیو لە گوێیانەوە دەکێشن و هەر بەوەندەشەوە ڕاناوەستن، بگرە وەک ئەوەی مرۆڤ بوونەوەرێکی شایەنی کڕنۆش بۆ بردن بێت، ڕێک لە چەقی نیگارەکانی خۆیاندا جێگیری دەکەن و ئەم نیگارانە وەک بت بۆ پەرستن بە دیواردا هەڵدەواسن. ئەرێ مرۆڤ بوونەوەرێکی هێندە گرینگە تا بەو هەموو وردەکارییەوە، بە سێبەریشیەوە، نیگاری بکێشرێت؟ ئەگەر ماڵەکانی گەڕەکێک لە نیگاردا وەک هەڵەی بینینی چاوی مرۆڤ تا دەچێت بچووکتر بکێشرێت، ئایا بەواتای ئەوە نییە لەبری خوا، مرۆڤ دەخرێتە چەقی دنیاوە؟ خوای گەورە و بەدەسەڵات ئەم شتانە باشتر دەزانێت. بەڵام پێم وا بێت ئێستا لاتان ڕوونە شتێکی چەند تووڕەهاتە کاتێک بانگەشەی ئەوە دەکرێت من بیرۆکەی ئەم نیگارانەم بەخشیبێت. خۆ دەزانن من کڕنۆش بردنم بۆ مرۆڤ ڕەت کردووەتەوە، لەو ڕووەوە ئازار و تەنیایی زۆرم چەشتووە، لە بەرچاوی خوا کەوتووم و جنێوم پێ دراوە. بڕێک مەلا نووسیویانە و هەندێک پێشنوێژ گوتوویانە سەرجەم منداڵان بەهۆی منەوە دەستپەڕ لێ دەدەن و هەر منم هەموو کەس دەدەم بە تڕیندا. ئەم قسانە زیاتر دەچنە ئەقڵەوە وەک لەو قسە تووڕەهاتانەی لە بارەی نیگارەوە دەدرێنە پاڵم.

دەمەوێت لەمبارەیەوە دوایین شت بڵێم، بەڵام ڕووی قسەم لە مرۆگەلێک نییە لەبەر خولیای تەوش و تووڕەهات بەردەوام خەڵەفابن و ئالوودەی هەوەسی خۆدەرخستن، چێژی زایەند و پارەن! تەنیا خوای مەزن بە ئەقڵی بێ سنووری

خـۆی لە من تێ دەگـات: مـەگـەر تۆ نەبـوویت کـارێکـی وات کـرد فـریشـتـەکـان کڕنۆش بـۆ مـرۆڤ ببـەن و هـەر خـۆت نەبوویت مـرۆڤت فـێـری لە خـۆبـاییـبـوون کرد؟ ئێستاش خـۆیان ئەو شتانەی لە فریشتـەکانی تۆوە فێری بوون، دەکەن، کـڕنۆش بۆ یەکـدی دەبەن و خـۆیـان دەخـەنـە چەقی دنیـاوە. گـشت کـەسـێک، تەنانەت بـەندە هەرە ڕاسـتگۆکـانیشـت دەیانەوێت لەسـەر شـێـوازی فـەرەنگی نیگاریـان بکێـشــرێت. ئەنجـامـی ئەم بـەخـۆ شـــەیدابـوونە، بەم نـێــزیکـانە وەردەگـەڕێتـە ســەر لـە بیـرکــردنی تۆ و مـن ئەمــە وەک نـاوی خــۆم دەزانم. پاشانیش، هەرچی تاوانی لە بیرکردنی تۆ هەیە، دەیخەنە ئەستۆی من.

چۆن بۆتان باس بکەم، بەئەندازەی ئەوەی پێشبینی دەکرێت، من باکم بەم هەمـوو شـتـە نیـیـە؟ بێگومـان بەپێـشـانـدانـی ئەوەی سـەدان سـاڵە سـەرباری بەردەبارانکردنم بێ بەزەییـیانە، جنێو پێدان، بـە نەفرەتکردن و تووک لێکردنم، هێشتا سپوساغم و لەسـەر پێی خۆم ڕاوەستاوم. ئەگەر دوژمنانی ڕووکەش و هەڵچـووم، ئەوانەی بەهـۆ و بێ هۆ جنێـو بارانم دەکـەن، بیـریان بێت خـوای مـەزن مۆڵـەتی داوە تا قیـامـەت بژیم، ئەوا کـاری هەمـوومـان ئاسـان دەبوو. خـۆ ئەو تەمەنەی ئەوان دەتوانن لە خـوای وەربگرن، بەئاستەم شـەست حەفتا ساڵ تێ دەپەڕێنێت. دەشـزانم ئەگەر بڵـێم هـەر هـیـچ نەبێت قـاوە بخـۆنەوە بۆ ئەوەی تەمـەنتان درێژ بێت، هەندێکتان دەڵێن "مـادام ئیبلیس ئەمـەی دەوێت، با ئێمـە تەواو پێچەوانەکەی بکەین" و ئەوانە هـەرگیز قاوە ناخۆنەوە، یان خوار دەبنەوە و هـەوڵ دەدەن قاوە بەسـەر قوونی خۆیاندا بڕێژن.

پێ مەکەنن. کاکڵ نا، ڕواڵەتی بیر گرینگە. هـیچ گرینگ نییە نیگارکێش چی کێشـاوە، بگرە شێوازی نیگارکێش گرینگە، بەڵام پێویستـە ئەمە هیچ کـاتێک بەئاشکرایی نەبێت. دەمـویست لە کۆتاییدا چیرۆکێکی ئەڤین بگێڕمەوە، وەلێ وەدرەنگ کـەوتووین. مـامـۆسـتـای چیـرۆکبێژ ئەمـڕۆ لـەبری من قسـەی کـرد و بەڵێنی دا سـبـەی نـا، دووسـبـەی، شـەوی چوارشـەمە، کـاتێک نـیگاری ژنێک بە دیواردا هـەڵدەواسـێت، بەزمـانـی شـیـرینـی خـۆی ئەو چیـرۆکـی ئەڤـینەمـان بۆ بگێڕێتەوە.

٤٨

من شەکوورەم

لە خەونمدا باوکم دی، شتێکی پێم دەگوت و من لێی حاڵی نەدەبووم. خەونێکی ترسناک بوو؛ بێدار بوومەوە. شەوکەت و ئۆرهان لە هەردوولاوە توند باوەشیان پێمدا کردبوو، منیش لەبەر گەرمیی ئەوان ئارەقەم دەردابوو. شەوکەت دەستی نابووە سەر سکم. ئۆرهانیش سەری تەڕبووی بە سنگمەوە نووساندبوو. سەرەڕای ئەوەش، بێ ئەوەی ئەوان هۆشیار بکەمەوە، توانیم لە نوێن و ژوورەوە دەربچم.

هەیوانم بڕی و بەکپی دەرگای ژووری قەرەم کردەوە. لەبەر ڕۆشناییی مۆمدانی دەستم، خۆی نا، پێخەوی سپیی ویم دی جۆری مردوویەکی کفنکراو لەو ژوورە تاریک و ساردە ڕاکشابوو. دەتگوت تیشکی مۆمدانی دەستم دەکات و دەکۆشێت ناتوانێت بگاتە نوێنکەی.

زیاتر دەستم نێزیک کردەوە، لەبەر تیشکی ڕەنگ نارنجیی مۆمەکە، ڕووخساری شەکەت و ڕیش دەرهاتووی و شانە ڕووتەکانی دی. بەباشی لێی نێزیک بوومەوە، ئەویش جۆری ئۆرهان، وەک کرم لوولی خواردبوو. هێمای کچێکی نووستوو بەسیمایەوە دیار بوو.

بەخۆمم گوت: "ئەمە مێردی منە." هێندە دوور بوو لێم و پێم نامۆ بوو، هەستم کرد پەژیوانییەک هەناومی داگرت. ئەگەر خەنجەرێکم بەدەستەوە بوایە، دەمکوشت. لەبەر ئەوە نا بەڕاستی نیازی کوشتنیم هەبێت، تەنیا لەبەر ئەوەی وەک هەموومان بەمنداڵی کردوومانە، بیرم دەکردەوە چۆن دەبێت ئەگەر بیکوژم. نە باوەڕم بەوە هەبوو ساڵانێک بەیادی منەوە ژیابێت و نە باوەڕیشم

بەهێمای بێگەردی زارۆکانەی سەر ڕووخساری دەکرد.

نووکی پێی خاوسم لە شانی ژەنی و هۆشیارم کردەوە. بەبینینی من، زیاتر لەوەی بکەوێتە بەر کاریگەری و جۆش و خرۆش، ڕێک وەک خۆم دەمویست، ئەگەر بۆ تاوێکیش بێت، ترسا. پێش ئەوەی بەتەواوی خەو بەری بدات، پرسیم:

"باوکم دی لە خەونمدا. شتێکی زۆر ترسناکی پێم گوت: تۆ کوشتوتە..."

"کاتێک باوکت کوژرا، مەگەر ئێمە پێکەوە نەبووین؟"

گوتم: "منیش ئەمە دەزانم، بەڵام تۆ دەتزانی باوکم بەتەنیا لە ماڵ دەمێنێتەوە."

"نەمدەزانی. تۆ منداڵەکانت لەگەڵ خەیرییە ڕەوانە کرد. تەنیا خەیرییە و لەوانەیە ئەستەریش پێی زانیبێت. خۆیشت باشتر دەزانی کێی تر پێی زانیبێت."

"جاروبار هەست دەکەم دەنگێک لە ناخمەوە دەیەوێت پێم بڵێت بۆچی گشت شتێک بەئاقاری خراپەدا چووە و خوازیارە ڕازی ئەم هەموو بەڵا و نەگبەتییەم بۆ بدرکێنێت. دەمیش دەکەمەوە تا ئەو دەنگە بێتە دەرێ، بەڵام وەک ئەوەی خەون ببینم، دەنگ لە قوڕگم دەرناچێت. تۆیش چیدی ئەو قەرە باش و بێگەردەی ناسیاوی سەردەمی منداڵیم نیت."

"حۆت و باوکیشت ئەو قەرە بێگەردەتان قاو دا."

"ئەگەر بۆ تۆڵەسەندنەوە لە باوکم منت خواستبێت، ئەوا تۆڵەت کردەوە. بەڵام ڕەنگە لەم سۆنگەیەوە بێ منداڵەکان هیچ تۆیان خۆش ناوێت."

گوتی: "دەزانم." بەڵام ئەمەی بەخەمەوە نەگوت. "شەو، پێش ئەوەی بنووم و کاتێک تۆ لە خوارەوە بوویت، ئەوان بە دەنگێک کە منیش بتوانم گوێم لێ بێت، دەیانگوت: قەرە، قەرە، درزی قوونم قەرە."

لە پێشدا گوتم: "لێت بدانایە." بەڕاستیش دەمویست لێی بدانایە. بەڵام دوایی بەشپرزەیی گوتم: "دەستیان لێ بەرز بکەیتەوە، دەتکوژم."

گوتی: "ئا وەرە جێگەوە، ڕەق بوویتەوە."

"لەوانەیە هەرگیز نەیەمە ئەو جێگەیەتەوە. لەوانەیە هەردووکمان بەم زەماوەندە کارێکی چەوتمان کردبێت. دەڵێن ئەو مارەبڕینە بەتاڵە. شەو پێش خەوتنم گوێم لە دەنگی پێی حەسەن بوو. لە بیرت نەچێت، کاتی ژیانم لەگەڵ پیاوی خوا لێخۆشبووم، ساڵانی ساڵ گوێم لە دەنگی پێی حەسەن بووە. منداڵەکان خۆشیان دەوێت. بێ بەزەییشە. شمشێرێکی سووری هەیە. خۆتی لێ بپارێزە."

شتێکی فرە سەخت و ماندووم لە نیگای قەرەدا دی و حاڵی بووم ناتوانم بیترسێنم.

گوتم: "شادمانتر و خەمگینتری هەردووکمان هەر تۆیت. من بۆ ئەوەی بەدبەخت نەبم و منداڵەکانم بپارێزم، کەللەڕەقی دەنوێنم. تۆیش بۆ خۆسەلماندن کەللەڕەقی دەکەیت، نەک لە سۆنگەی خۆشویستنی منەوە."

بەدوور و درێژی بۆمی گێڕایەوە تا چ ڕادەیەک منی خۆش دەوێت و بەردەوام لە کاروانسەرا خاڵییەکان، لە چیا ڕووتەڵەکان و لە شەوانی بەفر باریندا بیری لە من کردووەتەوە. ئەگەر ئەمانەی نەگوتایە، منداڵەکانم لەو خەو هەڵدەساند و هەر بەو شەوە دەگەڕاینەوە ماڵی مێردی پێشووم. لەبەر ئەوەی لە ناخەوە بۆم هاتبوو، لەپڕ گوتم:

"جاروبار پێم وایە مێردی پێشووم بۆی هەیە هەر ئان و ساتێک بگەڕێتەوە. ترسی ئەوەم نییە نیوەی شەو لەگەڵ تۆ لە ژوورێکدام و منداڵەکانم پێ بزانن، ترسی ئەوەم هەیە هەر هێندەی چووینە باوەشی یەکترەوە، ئەو لە دەرگا بدات."

لە دەرەوە، لای دەرگای حەوشەوە، قیژە و هاواری پشیلەی بەشەڕ هاتوو هات. دواتر بێدەنگییەکی درێژ هاتە ئاراوە. تاوێک وام زانی هەنسک دەدەم. نە دەمتوانی مۆمدانی دەستم بخەمە سەر مێزەکە و نە دەمتوانی بگەڕێمەوە ژوورەکەم بۆ کن منداڵەکانم. بەخۆم گوت تا بەتەواوی قایل نەبم دەستی لە کوشتنی باوکمدا نییە، ئەم ژوورە بەجێ ناهێڵم.

پێم گوت: "بەچاوی سووک بۆمان دەڕوانیت. لەو کاتەوە منت هێناوە، لووتت کردووە بە ئاسماندا. لەبەر نەگەڕانەوەی مێردم، دڵت پێمان دەسووتا. ئێستاش لەبەر مردنی باوکم بەزەییت پێماندا دێتەوە."

بەوردی گوتی: "شەکوورە خاتوون، خۆیشت دەزانیت ئەمانە ڕاست نین. گشت شتێک بۆ تۆ دەکەم." پێم خۆش بوو بەمجۆرە دەستی بە قسان کرد.

"کەوابوو لە نوێنەکەت بێرە دەرێ و وەک من بە پێوە ڕاوەستە."

بۆچی گوتبووم چاوەڕێی شتێکم؟

بەشەرمەوە ئاماژەی کرد بۆ لێفەکە و جلی خەوتنی بەری و گوتی:

"ناتوانم."

مافی خۆی بوو. بەڵام سەرباری ئەوەش، لەبەر ئەوەی بەقسەمی نەکرد، تووڕە بووم.

گوتم: "پێش کوشتنی باوکم وەک پشیلەیەکی شیر ڕشتوو خۆت بەم ماڵەدا دەکرد. ئێستاش کاتێک دەڵێیت شەکوورە خاتوون، خۆیشت باوەڕت بەم قسەیەت نییە و پێ دەچێت بتەوێت ئێمەش بزانین باوەڕت پێ نییە."

لەبەر هەڵچوونم نا، لە تاو سەرما، وەک ئەوەی شەختەیان بە ڕان و پشت و ملمەوە نابێت، دەلەرزیم.

گوتی: "وەرە جێگەمەوە و ببە بە ژنم."

گوتم: "نامەردی بکوژی باوکم چۆن دەدۆزرێتەوە؟ ئەگەر دۆزینەوەی کاتێکی درێژ بخایەنێت، مانەوەی من لەگەڵ تۆ لەم ماڵە ڕاست نابێت."

"لە سایەی تۆ و ئەستەردا، مامۆستا عوسمان گشت سەرنجی خۆی خستووەتە سەر ئەسپەکان."

"مامۆستا عوسمان دوژمنی خوێنخۆری باوکی خوا لێخۆشبووم بوو. باوکم ئێستا کاتێک بە بانانەوە دەبینێت بۆ دۆزینەوەی بکوژی وی، ناچاری هاوکاریی مامۆستا عوسمانین، ئازار دەچێژێت."

لەپڕ لە جێگە دەرپەڕی و ڕووی لە من کرد. منیش نەمتوانی تەنانەت لە جێی خۆیشم بجووڵێم. بەڵام بە پێچەوانەی بۆچوونی منەوە، مۆمی مۆمدانی

دەستی منی بەدەست کوژاندەوە و ڕاوەستا. تاریکیی ئەنگوستەچاو هەموو شوێنێکی داپۆشی.

بەچرپە گوتی: "باوکت ئیدی هەرگیز ناتوانێت بمانبینێت. هەردووکمان تەنیاین. شەکوورە، ئێستا پێم بڵێ: پاش ئەوەی لە دوای دوازدە ساڵ گەڕامەوە ئێرە، تۆ وات لێم کرد هەست بکەم منت خۆش دەوێت و دەتوانیت لە دڵی خۆتدا جێگەم بکەیتەوە. دواتر زەماوەندمان کرد. بەڵام لەو کاتەوەی زەماوەندمان کردووە، خۆت لە خۆشویستنی من دەدزیتەوە."

بەچرپە گوتم: "لە ناچاری شووم پێت کرد."

بێ بەزەییانە هەستم دەکرد هەر وشەیەکم، فزوولی گوتەنی، وەک بزمار لە جەستەی کە لەو تاریکییەدا ڕێک لە بەرامبەرم ڕاوەستابوو، دەچەقی.

دیسان بەچرپە گوتم: "ئەگەر حەزم لێت بوایە، بە منداڵی خۆشتم دەویست."

گوتی: "ئەی شۆخی ناو تاریکی، لە کونی دیوارەوە سەیری گشت وەستایانی نیگارکێشی هاتوچۆکەری ماڵی خۆتان کردووە و هەموویانت ناسیوە. پێم بڵێ بە بۆچوونی تۆ بکوژ کامیانە؟"

خۆشحاڵ بووم بەوەی هێشتا دڵگەش بوو. مێردم بوو.

"سەرمامە."

نایەتەوە بیرم ئەمەم گوتبێت. دەستمان کرد بە ڕاموسانی یەکتر. کاتێک هێشتا لە تاریکیدا مۆمدانەکەم بەدەستەوە بوو، زمانی نەرمی قەدیفە ئاسایم نایە دەمم. فرمێسکەکانم، قژم، جلوبەرگی نووستنم، لەرزینم و هەموو شتێک، تەنانەت جەستەی ئەویش جوان بوو. نووساندنی لووتم بەو سەرمایە بە ڕوومەتی گەرمییەوە و گەرمبوونەوەشی خۆش بوو، بەڵام شەکوورەی ترسنۆک خۆی ڕاگرت، لە کاتی ماچ و موچدا خۆی لە بیر نەکرد، بیری لە مۆمدانی دەستی، باوکی بە بان سەرانەوە، مێردی کۆنی و منداڵانی لە جێگەدا نووستووی کردەوە.

بەدەم قیژاندنەوە گوتم: "کەسێک لە ماڵەوەیە." پاڵێکم پێوەی نا و چوومە هەیوان.

٤٩

من ناوم قەرەیە

لە تاریکاییی بەرەبەیاندا، بێ ئەوەی کەس بمبینێت، بێدەنگ وەک مێوانی کەتنباز لە ماڵ دەرچووم و دوور و درێژ بە کۆڵانە قوڕاوییەکاندا ڕۆیشتم. لە حەوشەی مزگەوتی بایەزید دەستنوێژم گرت، چوومە مزگەوتەوە و نوێژم دابەست. بەساڵاچوویەک بە هونەرێکەوە کە مەگەر مرۆڤ بە چل ساڵ بتوانێت بەدەستی بخات، بەدەم نوێژکردنەوە درێژەی بە خەوتنیش دەدا. جگە لەو و مەلا ئەفەندی، کەسی تر لە ژوورەوەی مزگەوت نەبوو. هەروەک چۆن جاری وا هەیە لە خەونی شەوان و بیروەریی ناشادماندا هەست دەکەین خوا بۆ ساتێک سەرنجی لێمان داوە و ئێمەش بەئومێدی ئەو کەسەی بەچێژەوە سکاڵانامەیەک دەگەیەنێتە دەستی سوڵتان، داوای شتێکی لێ دەکەین: منیش لە خوا پاڕامەوە ماڵێکم بداتێ پڕ بێت لە کەسانێک منیان خۆش بوێت.

کاتێک گەیشتمە ماڵیان، هەستم کرد مامۆستا عوسمان بە هەفتەیەک لە هزری مندا هێدی هێدی جێی زاوای خوا لێخۆشبوومی گرتووەتەوە. لە زاوام چەپتر و دوورتر بوو بۆ من، بەڵام باوەڕی کتێب نەخشاندنی مامۆستا لە هی زاوام قوڵتر بوو. مامۆستا عوسمان بە کەسێک نەدەچوو ساڵانێکی درێژ لە ناو وەستایانی نیگارکێشدا بای ترس و شەیدایی و ئەڤینی هەڵکردبێت، بگرە زیاتر لە دەروێشێکی بەستەزمان دەچوو.

کاتێک ئەو بە پشتی کەمێک کۆماوەوە بەسەر ئەسپەوە و منیش بەپشتی تۆزێک چەماوەوە لە تەنیشت ئەسپەوە ڕێم دەکرد و لە ماڵی مامۆستاوە بۆ کۆشک دەچووین، پێ دەچێت وەک دەروێشی پیر و موریدی لاوی ناو نیگارە

هەرزان بەهاكانی خەملێنەری چیرۆكە دێرینەكان چووبێن.

لە كۆشك، سەرگەورەی پاسەوانان و پیاوەكانیمان لە خۆمان شاد و ئامادەتر دی. لەبەر ئەوەی سوڵتانمان دڵنیا بوو لەوەی ئێمە سەرلەبەیانی ئەمڕۆ سەیری نیگارەكانی ئەسپی دەستكردی هەرسێ مامۆستای نیگاركێش دەكەین و نیگاری بەپەلە كێشراوی بكوژی نارەسەن دەدۆزینەوە، فەرمانیان دابوو تەنانەت بێ پرس پێكردنی خۆیان، ئەو نامەردە ئەشكەنجە بدرێت. بەمجۆرە، ئێمەیان نەبرد بۆ كانی و حەوزی بەردەم جەلاد تا هەمووان بیبینن و پەندی لێ وەربگرن، بگرە براینە ماڵێكی بچووك و پەرپووتی گۆشەی ئەوپەڕی باخچەی تایبەت. بۆ لێكۆڵینەوە و لێپرسینەوەی نهێنی و ڕووداوەكانی هەڵواسین، ئەم ماڵە بەباشتر دەزانرا.

لاوێكی زەریف و ناسك كە بۆ ئەوە نەدەشیا پیاوی سەرگەورەی پاسەوانان بێت، بەجووڵەی بەخۆباوەڕەوە سێ پەڕەی لەسەر مێزێك دانا.

مامۆستا عوسمان دەستی برد بۆ دەرهێنانی زەرەبین و دڵم دەستی كرد بە ترپەترپ كرد. زەرەبین و چاوی بەردەوام لە هەمان دوورییەوە ڕادەگرت و ڕێك وەك ئەوەی هەڵۆیەك بێت و بە زەرافەت بەسەر كێڵگەیەكدا بفڕێت، هێدی هێدی بەسەر هەر سێ نیگاری شاهانەی ئەسپیدا گێڕا. جۆری هەڵۆیەك مامزێكی نێچیری دیبێت، تاوێك لەسەر لووتی ئەسپەكان خاوی دەكردەوە، بەڵام بێ ئەوەی ڕەوتی خۆی تێك بدات.

دواتر بە خوێنساردییەوە گوتی: "نییە."

سەرگەورەی پاسەوان گوتی: "چی نییە؟"

منیش وام دەزانی مامۆستای گەورە كارەكە بەهەند وەردەگرێت و هەر لە یاڵەوە تا سم، لە هەر خاڵێكی ئەسپەكان ورد دەبێتەوە.

مامۆستا عوسمان گوتی: "بكوژی نارەسەن هیچ جێ پەنجەیەكی لە دوای خۆی بەجێ نەهێشتووە. لەم نیگارانەوە ڕوون نابێتەوە داخۆ كێ نیگاری ئەسپی خەنەییی كێشاوە."

زەڕەبینی ئەوم هەڵگرتەوە و تەماشای کونە لووتی ئەسپەکانم کرد: قسەی مامۆستام ڕاست بوو. شتێکی هاوشێوەی ئەو کونە لووتە سەیرەی ئەسپی خەنەیی کێشراو بۆ کتێبی زاوام، لەو سێ ئەسپەدا نەبوو.

لەو کاتەدا هۆشم چووە سەر ئەشکەنجەدەرانی لە دەرەوە ڕاوەستاو. ئامێرێکیان بەدەستەوە بوو من چەندی کردم سەرم لە چۆنیەتیی بەکارهێنانی دەرنەچوو. کاتێک هەوڵم دەدا لە درزی دەرگاوە سەیریان بکەم، بینیم یەکێکیان وەک ئەوەی جنۆکە دەستی لێ وەشاندبێت، بەرەو پاش ڕای کرد و لەپشت دار تووییەکەوە خۆی مەڵاس دا.

ئا لەو دەمەدا بوو سوڵتانی کۆڵەکەی جیهانمان وەک تیشکێکی ڕۆشنکەرەوەی بەرەبەیانی خۆڵەمێشی خۆی کرد بەژووریدا. مامۆستا عوسمان دەستبەجێ بۆی ڕوون کردەوە نەیتوانیوە هیچ شتێک لەم نیگاری ئەسپانە هەڵکرێنێت. سەرباری ئەوەش، کۆڵی نەدا تا سەرنجی سوڵتانمانی لەم نیگارانەی ئەسپی شاهانەدا ڕاکێشایە سەر هەڵسانەوەی سەر هەردوو لاقی یەکێک لە ئەسپەکان، جوانکاریی، زەرافەتی وەستانی ئەویتریان، شکۆ و ویقاری ئەسپی سێیەم و ئەمەش تەنیا لە کتێبە زۆر دێرینەکاندا دەبیندرێت. هەمان کات پێشبینی کرد دانە بەدانەی نیگاری ئەسپەکان بەدەستی کام نیگارکێش کێشراوە. ئەو نەوجەوانەی لە شەودا دەرگا بەدەرگا بەسەر ماڵی وەستایانی نیگارکێشدا گەڕابوو، پێشبینیکردنی مامۆستا عوسمانی پشتڕاست کردەوە.

مامۆستا گوتی: "سەرتان سوور نەمێنێت ئەگەر وەستایانی نیگارکێشم وەک ناولەپی دەستی خۆم بناسم. بەڵام سەرم لەوە سوورماوە چۆن هێلێکی بە من نامۆ لە دەستی یەکێک لەو وەستایانی نیگارکێشم دەرچووە! هیچ ناتەواویی نیگارکێشێک بێ بناغە نییە."

سوڵتانمان گوتی: "واتا؟"

"حەزرەتی سوڵتانی جیهانپەنا و خاوەن شکۆ، بە بۆچوونی من، ئەم واژۆ

نێنهییەی لە لووتی ئەم ئەسپە خەنەییەدا دەیبینن، کێماسییەکی بێ واتا و تووڕەهاتی نیگارکێش نییە، بگرە شتێکە ڕیشەی بۆ کۆن دەگەڕێتەوە، بۆ نیگاری تر، بۆ شێوازگەلی دی و لەوانەیە بۆ ئەسپی تریش. ئەگەر پەڕەی ئەو کتێبە دانسقانەی تەمەنیان سەدان ساڵە و ئێوە لە گەنجینە و لە ژێرزەمینی بە قفڵ لەسەر قفڵ کلۆمدراو و لە سندووقی ئاسندا شاردووتانەتەوە، هەڵبدەینەوە، لەوانەیە بۆمان ڕوون ببێتەوە ئەو شتەی ئەمڕۆ ئێمە بەهەڵەی دەزانین، شێواز بێت و دەتوانین بیبەینەوە سەر قەڵەمی یەکێک لە سێ نیگارکێشەکانمان."

سوڵتان بە سەرسووڕمانەوە گوتی: "دەتەوێت بچیتە گەنجینەی ئەندەروون؟"

مامۆستام گوتی: "بەڵێ."

ئەمە داخوازێک بوو هێندەی داخوازی چوونە ژوورەوەی حەرەمسەرا بێ پەروا بوو. هەمان کات ئەمەشم بۆ ڕوون بووەوە: باڵەخانەکانی حەرەمسەرا و گەنجینە وەک ئەوەی لە دوو گۆشەی هەرە دڵگیری حەوشەی ئەندەروونی بەهەشتیی کۆشکی سوڵتانمان بنیات نرابوون، بەهەمان شێوە لە دوو گۆشەی هەستیاری ڕۆحی سوڵتانماندا جێیان گرتبوو.

هەوڵم دا بە سیمای جوانی سوڵتانماندا کە تازە غیرەتم دابووە بەر خۆم سەیری بکەم، بۆم دەربکەوێت چ دەقەومێت، کەچی ئەوان لەپڕ ڕۆیشتن. ئایا بەڕێزیان تووڕە و دڵگران بوون؟ تۆ بڵێیت لەبەر ئەم بێ ئابڕووییەی مامۆستام هەر هەموومان، تەنانەت گشت وەستایانی نیگارکێش سزا نەدرێین؟

سەیری سێ نیگاری ئەسپەکەی پێش خۆمم دەکرد، هێنامە پێش چاوم جارێکی تر شەکووره نابینم و بێ ئەوەی سەرجێیی لەگەڵ بکەم، دەکوژرێم. ئەم ئەسپە دانسقانە، سەرباری گشت جوانییەکانیان، ئێستا من پێم وا بوو لە جیهانێکی زۆر دوورەوە دەرچووبن و هاتبن.

هەروەک چۆن بە منداڵی وەرگرتنی مرۆڤ لە ئەندەروون، گەورەبوون، پێگەیشتن و بەسەربردنی ژیانی لە دڵی کۆشکدا واتای بوون بە کۆیلەی

سوڵتانمان و مردن لە پێناوی ویدا دەگەیەنێت، لەو بێدەنگییە ترسناکەدا زۆر باش ئەوەم بە ئەقڵدا هات کێشانی نیگاریش واتای بوون بە کۆیلەی جوانییەکانی خوا و مردن لەو پێناوەدا دەگەیەنێت.

زۆر دواتر، کاتێک پیاوەکانی سەرگەورەی پاسەوانان ئێمەیان دایە پێش بۆ سەرەوە بەرەو دەرگای ناوەڕاست، مەرگم لە خەیاڵ بوو؛ بێدەنگیی مەرگ. بەڵام کاتێک بە باب السلام-ی شوێنی هەڵواسینی دەیان پاشادا دەرباز بووین، پێ دەچوو دەرگاوانان ئێمەیان هەر نەدیبێت. نە مەیدانی دیوان کە دوێنێ دەمگوت بەهەشت خۆیەتی و بەبینینی ئاوی چاوم داهاتبوو، نە قووله و نە تاووسەکانیش نەیانتوانی بمووڵێنن. حاڵی بووم زیاتر دەبرێینە ژوورەوە، بۆ ناو ئەندەروونی دڵی نهێنیی سوڵتانمان.

بەمجۆرە، بە دەرگای وادا تێ پەڕین تەنانەت وەزیرانی پایەبڵندیش ناتوانن بێ مۆڵەت ڕووی تێ بکەن. جۆری منداڵێک چووبێتە داستانێکەوە، بۆ ئەوەی چاوم بەو شاکار و جانەوەرانەی لە بەردەمم قووت دەبنەوە، نەکەوێت، چاوم لە زەوی هەڵنەدەبڕی. تەنانەت نەمتوانی سەیری ژووری پێشوازیش بکەم. سەرباری ئەوەش تاوێک چاوم لای کرد بەلاوە، نیگام چووە سەر دیوارەکانی حەرەمسەرا، دار چنارێکی سادەی هاوشێوەی هەر دارێکی تر و پیاوێکی بالآبەرز. کابرا سەڵتەیەکی پرشنگداری لە ئەتلەسی شین دووراوی لەبەردا بوو. بە نێوان ستوونە بەرزەکاندا تێ پەڕین. لە بەردەم دەرگایەکی گەورە و ڕازاوە و قوبەداری گران ڕاوەستاین. چەند ئاغایەکی سەڵتە درەوشاوە لە شیپیانەی دەرگاکەدا ڕاوەستابوون و یەکێکیان خۆی بەسەر قفڵەکەدا چەماندبووەوە.

گەورەی خەزێنەداران چاوی بڕییە ناو چاومان و گوتی: "چ بەختەوەرن لەبەر ئەوەی حەزرەتی سوڵتانمان دەستووری داوە ببرێنە ئەندەروون. تەماشای کتێبی هیچ کەس نەدیوو، پەڕەی زێڕین، نیگاری لە وزەی ئەقڵ بەدەر دەکەن و وەک ڕاوچی لە شوێنپێ دەگەڕێن. سوڵتانم فەرمانی دا بیرتان بخەمەوە سێ ڕۆژ مۆڵەتی بە مامۆستا عوسمان داوە و ڕۆژی یەکەم تێ پەڕی.

مـامـۆسـتـا لە مـاوەی دوو ڕۆژدا، تا نـیـوەڕۆی پێنـجـشـەمـە، نارەسـەنی ناو وەسـتـایانی نیگارکـێش دەدۆزێتـەوە و پێـمـان دەڵێت. خـۆ ئەگـەر پێی نەدۆزرایەوە، ئەوا سەرگەورەی پاسەوانان بە ئەشکەنجە لەم کارە دێتە دەرێ."

بۆ ئەوەی هـیچ کلیلێکی تری تێ نەخـرێت، کـونی قـفـڵـەکـە مـۆر کـرابوو. سەرەتا زەرفی مۆری سەر قفڵی هەڵواسراویان لابرد. کەدخوای خەزێنە و دوو ئاغـا بەئامـاژەی سـەر ڕایان گەیاند مـۆر لە جـێی خـۆی بووە. مـۆر دڕێندرا، کاتێک کلیل کرا بە کوندا، لە بێدەنگییەکی مایەی سەرنج لێدانی هـەمووماندا قفڵ کرتەی لێوە هـات و کرایەوە. ڕووخسـاری مامۆستـا عوسمـان بەجارێک ڕەنگی خـۆڵەمـێـشـیی لێ نیـشـت. پاش ئـەوەی تاکی دەرگـایەکی تـەخـتـەی نەخـشـێندراو خـرایە سـەرپشـت، دەتگوت تیـشـکێکی ڕەشی پاشـمـاوەی زەمانێکی زۆر دێرین لە ڕووخساری مامۆستای دا.

گـەورەی خـەزێنـەداران گـوتـی: "لە خـۆڕا نیـیـە سـوڵتـانم داوای گـەورەی نووسیاران و دەفتەردارانی تۆمارکەری شتومەکی کردووە. پارێزەری کتێبیش مـردووە و کـەسـێکی تر نیـیـە لەبری ئەو کـاری کـتـێب ڕایی بکات. بۆیە سوڵتانمان دەستووری دا تەنیا جەزمی ئاغا لەگەڵتان بێتە ژوورێ."

ئەمە گرگنێکی چاو درەوشاوە بوو. تەمەنی، لانی کەم حەفتا ساڵی دەنواند. شێوەی مێزەری سەری دەچووەوە سەر بابڕکی کەشتی و لە خۆی ناقۆڵاتر بوو.

"جەزمی ئاغا حسێبی ماڵی خۆی بۆ ژوورەوە دەکات. لە هەموو کەس باشتر بە شوێنی کتێبەکان و گشت شتێکی تر دەزانێت."

بستەبالای بەسـالاچوو لە خۆبایی نەبوو. چاوی دەگێڕایەوە بـە مەقاڵەیەکی پایە زیوین، دەستشۆرێکی دەسک بە سەدەف خەملێندراو، قوتیلکە و مۆمدان کاتێک لاوانی نەزانی گەنجینە دەیانگواستنەوە.

گەورەی خـەزێنەداران گوتی دیسان دەرگامان لەسەر دادەخرێت و بە مۆری حـەفـتـا سـاڵەی یاوز سـوڵتـان سـەلیم قـفڵ دەدرێت. دوای نوێژی ئێـوارە، بەئامـادەبوونـی ئاپۆڕەی ئـاغـایان و بـەبەرچاوی ئـەوانەوە سـەرلـەنوێ مـۆر

هەڵدەگیرێت و دەرگا دەکرێتەوە. داوای کرد ئاگامان لە خۆمان بێت "بەهەڵە" شتێک نەکەوێتە جلوبەرگ، پۆشاک، گیرفان و پشتوێنەکانمانەوە، چونکە لە دەرچووندا تا سەر دەرپێکانمان دەپشکێندرێت.

بەنێو ئاغایانی ڕیزبوودا چووینە ژوورێ. ژوورەوە سارد و سڕ بوو. دوای ئەوەی دەرگا داخرا، لەپڕ تاریکی باڵی بەسەر گشت شتێکدا کێشا. هەستم بە بۆنی کەڕوو، تۆز و شێ کرد و بۆنەکە گەروومی تۆزاندەوە. ئەو ناوە بەسەریەکدا شێوابوو؛ شتومەک، سندووق، خوودە و هەموو شتێک بەسەریەکدا ڕژابوون و تۆپەڵ بووبوون. هەستێکی وام لەکن ورووژا وەک ئەوەی لە زۆر نێزیکەوە سەیری شەڕێکی گەورە بکەم.

ڕووناکییەکی نامۆ لە نێوان قەفەسی ئاسنینی ئەستووری پەنجەرەکانی سەرەوە، لەو پلیکانانەی بەدرێژاییی دیوارە بەرزەکان هەڵواسرابوون و دەگەیشتنە نهۆمی ناوەڕاست و لە درزی تەختەی شوێنی گەڕانی نهۆمی دووەمەوە لە هەموو شوێنێکی دەدا. چاوم بەو ڕووناکییە ڕاهات. ئەم ژوورە لەبەر ڕەنگی قوماشی قەدیفە و ڕایەخ و کلیم سوور دەچووەوە. بە نەوازشەوە هەستم بە چوونە شەڕ، خوێن ڕشتن، شار تاڵانکردن و کۆتاییی ئەو گەنجینانە کرد کە لە پێناوی گشت ئەم دەوڵەمەندی و کەڵەکەکردنی ئەم شتومەکانەدا کرابوون.

بستەباڵای بەساڵاچوو وەک ئەوەی لەبری من بدوێت، گوتی: "ترسان؟ هەرکەسێک جاری یەکەم بێتە ژوورێ، دەترسێت. شەوانە، ڕۆحی ئەم شتومەکانە بەسرتە دەدوێن."

ئەوەی مایەی ترس و سام بوو، بێدەنگیی شاردراوەی ناو ئەم شتومەکە زۆرانە بوو. گوێمان لە کرتەی مۆرەکە بوو کاتێک لە قفڵی دەرگای پشتمانەوە درا و بێ ئەوەی جووڵەمان لێوە بێت، بەسەرسامی تەماشامان دەکرد.

شمشێر، ددانی فیل، سەڵتە، مۆمدانی زیوین و ئاڵای لە ئەتڵەس دروستکراوم دی. قوتووی لە گەوهەر چێکراو، سندووقی ئاسنین، گوڵدانی دەستکاری چین، کەمەربەند، ساز، زرێ، بالیفی ئاوریشمین، تۆپی پێشاندەری

دنیا، جزمە، پێستە، شاخی کەرکەدەن، هێلکەی نەخشێندراوی شترمورغ، تفەنگ، تیر و کەوان، گورز، دۆڵاب و دۆڵاب و دیسان دۆڵابم دی. گشت جێیەک تژە بوو لە قوماش، فەرش، ئەتڵەس و دەتگوت ئەمانە تۆپ تۆپ و بەگرانی لە نهۆمە بەتەختە داپۆشراوەکانی سەرەوە، لە درزی نەخش و نیگاری تەختەیی دەوری پلیکانەکانەوە، لە دۆڵابی ناو دیوار و لە تاقی هەڵکۆڵدراوی ناوەڕاستی دیوارەکانەوە بەسەرماندا دەڕژێن. تیشکێکی بێ وێنەی پێشتر لە هیچ شوێن نەدیوم دەیدا لە قوماش، قوتوو، سەڵتەی سوڵتانی، شمشێر، مۆمی پەمەیی و گەورە، مێزەر، بالیفی بەمرواری نەخشێندراو، زینی بەداوی زێڕین خەملێندراو، چەقۆی دەسک ئەڵماس، گورزی دەسک بەیاقووت ڕازێندراوە، کڵاو، شانە، سەعاتی سەمەرە، ئەسپی هەڵکۆڵدراو لە ددانی فیل و پەیکەری فیل، نێرگەلەی سەر بەئەڵماس، کشاوی لە گەوهەر داتاشراو، شانەی ئەسپ، تەزبیحی دەنک گەورە، خوودەی یاقووت و فەیرووزە تێگیراو، مەسینە و خەنجەر. ئەم تیشکە لاوازەی لە پەنجەرەکانی سەرەوە دزەکردوو، کتومت وەک ئەو تیشکی هەتاوەی لە ڕۆژێکی هاویندا لە کلاوڕۆژنەی قوبەی مزگەوتێکەوە دێتە ژوورێ، گەردیلەی تۆزی ناو ژوورە نیوە تاریکەکەی ڕووناک دەکردەوە، بەڵام ئەمە تیشکی هەتاو نەبوو. لە سایەی ئەم تیشکە نامۆیەدا دەتگوت هەوا بووە بە شتێکی بەرجەستە و لە سۆنگەی ئەم تیشکەوە وا دەهاتە بەرچاو وەک ئەوەی سەرجەم کاڵاکانی ئێرە لە هەمان کەرەسە دروست کرابن. پاش ئەوەی هەمووومان پێکەوە ماوەیەکی تریش بووین بە بینەری کپی و خامۆشیی ژوورەکە، حاڵی بووم ئەو شتەی ڕەنگی سووری ژوورە ساردەکەی کز دەکرد و گشت شتومەکەکانی دەخستە هەمان بەرگی ڕازدارەوە، لە تیشک زیاتر، تۆزێک بوو هەموو شوێنێکی داپۆشیبوو. ئەو شتەی ئاپۆڕەی ئەم گشت کاڵایانەی ترساکتر دەکرد، ئاوێتەبوونی چاو بوو لەگەڵ ئەو شتە سەیر و نادیارانەی کە لە نیگای دووەم و سێیەمیشدا ئاشکرا نەدەبوون چین. شتێکم دەبینی و وام دەزانی سندووقە، پاشان دەمگوت مێزە و دواتریش دەگەیشتمە ئەو باوەڕەی ئامێرێکی نامۆی فەرەنگ بێت. وام دەزانی سندووقی گەوهەری

ناو سەڵتە و شانەی بەپەلە دەرهێندراو لە سندووقەکان، کشاوێکی سەرنجڕاکێشی نێردراوی چاری مۆسکۆیە.

جەزمی ئاغا وەک ئەوەی لەسەری ڕاهاتبوو، مەقاڵەی لە ناو ئاگردانی دیوار دانا.

مامۆستا عوسمان بەچرپە گوتی: "کتێبەکان لە کوێن؟"

بستەباڵا گوتی: "کام کتێبانە؟ ئەوانەی لە عەرەبستانەوە هێندراون، قورئانی کوفی، ئەوانەی حەزرەتی یاوز سوڵتان سەلیم خانی بەهەشتنشین لە تەورێزەوە هێناونی، کتێبی ئەو پاشایانەی لە دار دراون و دەست بەسەر ماڵ و موڵکیاندا گیراوە، ئەو دەستنووسانەی باڵیۆزی ڤینیسیا بەدیاری بۆ باپیری سوڵتانمانی هێناوە، یاخۆ ئەو کتێبانەی کرستیانی کە مێژوویان بۆ سەردەمی سوڵتان محەمەد فاتیح دەگەڕێتەوە؟"

مامۆستا عوسمان گوتی: "ئەو کتێبانەی سی ساڵ لەمەوبەر شا تەهماسپ بەدیاری بۆ حەزرەتی سوڵتانمانی ناردووە."

بستەباڵا ئێمەی بردە بەردەم دۆلابێکی تەختەی گەورە. مامۆستا عوسمان دوای ئەوەی دەرگای دۆلابی کردەوە و چاوی بە دەستنووسەکان کەوت، ئۆقرەی لێ بڕا. دەستنووسێکی کردەوە، ناونیشانەکەی خوێندەوە و پەڕەکانی هەڵدایەوە. هەردووکمان بەسەرسامی سەیری پەڕەکان و نیگاری خانانی چاوماسیمان کرد و دانە بەدانەی نیگاری هەریەک لەوانەش بەبایەخ پێدانێکی فرەوە کێشرابوون.

مامۆستا عوسمان بەدەم خوێندنەوەی دەستنووسەکەوە گوتی: "جەنگیز خان، چاتای خان، تولوی خان، کوبیلای خانی فەرمانڕەوای چین." ئەو دەستنووسەی داخست و دانەیەکی تری بەدەستەوە گرت.

نیگارێکی جوانی لە وزەی ئەقڵ بەدەر کەوتە پێش چاومان، نیگارێکی پێشاندەری ئەو جڤاتەی کاتێک فەرهاد بەهێزی ئەڤینی خۆی، شیرینی دڵداری و ئەسپەکەی دەداتە دوای خۆی و بە ئازارەوە ڕای دەکێشێت. تاوێری شاخەکان، هەور، گەڵا، لک و چڵی سێ دار سەرووی ڕەسەنی گەواهیدەری

ئەڤینی فەرهاد بۆ پێشاندانی سەودایی و خەمی هەردوو دڵدار، بەدەستێکی خەمگین و لەرزۆک و هێندە بەئازار کێشرابوو کە خەم و تامی فرمێسکی گەڵا وەریوەکانی پەڕییەوە بۆ من و مامۆستا عوسمانیش. ئەم جڤاتە دڵتەزێنە، وەک ئەوەی مامۆستایانی گەورە دەیانکرد، ئاماژە نەبوو بۆ پێشاندانی هێزی بازووی فەرهاد، بگرە بۆ ئەوە نەخشێندرابوو تا پێشانی بدات ئازاری ئەڤین لە یەک کاتدا لە سەرانسەری دنیا هەستی پێ دەکرێت.

مامۆستا عوسمان دەستنووسەکەی دانایەوە شوێنی خۆی، دانەیەکی تری دەرهێنا و گوتی: "ئەمە یەکێکە لە لاساییکردنەوەکانی بەهزاد و هەشتا ساڵ لەمەوبەر لە تەورێز کراوە."

ئەمە نیگارێک بوو دۆستایەتیی دژواری پشیلە و مشکی ناو کەلیلە و دیمنەی دەخستە ڕوو. لە کێڵکە، مشکی بەستەزمانی گیرخواردووی نێوان شالاوی سمۆرەی سەر زەوی و باڵندەی کولەماری ئاسمان، ڕزگاربوونی خۆی لە دەستی پشیلەی بێچارەی ناو داوی ڕاوچیدا دەبینێت. ڕێک دەکەون: پشیلە جۆری دۆستێکی خۆی، بە میهرەبانی مشکە دەلێسێتەوە. مشکەش بەپارێزەوە پشیلە لە داو ڕزگار دەکات. بەر لەوەی فریا بکەوم و بتوانم لە هەستیاریی نیگارکێش بگەم، مامۆستا دەستنووسەکەی خستەوە تەنیشت ئەوانی تر و بێ بیرکردنەوە پەڕەی کتێبێکی تری کردەوە. ئەمە نیگارێکی جوانی ژنێکی ڕازدار و پیاوێک بوو. ژنە دەستێکی بەشێوەیەکی جوان کردبووە و پرسیاری شتێکی دەکرد. دەستەکەی تریشی لەسەر سەربەگی سەوزییەوە خستبووە سەر ئەژنۆی. پیاوەکەش ئاوڕی دابووە و بەسەرنجەوە گوێی بۆ قسەی ژنە ڕاگرتبوو. ئیرەییم بە نێزیکی و ئەڤین و دۆستایەتی نێوانیان برد و بەچێژەوە تەماشام کرد.

مامۆستا عوسمان ئەویشی دانا و پەڕەی کتێبێکی تری هەڵدایەوە. سوارەی هەردوو لەشکری ئێران و تووارنی دوژمنی لە مێژینەی یەکتر، تەواوی زرێ،و خوودە، ئەژنۆوانە، تیر و کەوان و تیردانیان پۆشیبوو، ساز و ئامادە بوون و سواری ئەسپی جوان و ئەفسانەیی تا گریمل لە زرێ

هەڵکێشراو بووبوون. چەند جوان لە چۆڵێکی ڕەنگ وەک ڕەنگی تۆزی زەوی بەڕیز لە بەرامبەر یەک ڕاوەستابوون و ڕووی ڕمە نووک ڕەنگاوڕەنگ نەخشێندراوەکانیان کردبووە یەکدی و پێش ئەوەی بکەونە هێرش بردن بۆ کوشتنی یەکتر، پشوودرێژانە سەیری شەڕی فەرماندەکانی خۆیان دەکرد کە بۆ بەرەنگاربوونەوەی لایەنی بەرامبەر چووبوونە مەیدان. خەریک بووم بەخۆم دەگوت چ ئەمڕۆ کێشرابێت و چ سەد ساڵ لەمەوبەر، چ جڤاتێکی شەڕ بێت، یاخۆ ئەڤین، ئەوەی نیگارکێشی باوەڕ پتەو دەیکێشێت و پێشانی دەدات، شەڕ کردنیەتی لەگەڵ خۆیدا، کەواتە ئەوەی نیگارکێش کێشاویەتی، پشوودرێژیی خۆیەتی. لەو دەمەدا مامۆستا عوسمان گوتی: "ئەمەش نییە" و دەستنووسە قورسەکەی داخستەوە.

لە دەفتەرێکی نیگاردا، نیگاری دیمەنێکی فراوانمان دی، ئەمە دیمەنێک بوو تا دەچوو درێژ دەبووەوە و شاخەکانی ناوی لە پشت پەڵە هەورەکانەوە وون دەبوون. بیرم کردەوە ئەم نیگارە لەو جۆرانەیە کاتێک مرۆڤ نیگاری ئەم دنیا بکێشێت و وەک نیگاری ئەو دنیا پێشانی بدات. مامۆستا عوسمان چیرۆکی ئەوەی گێڕایەوە چۆن ئەم نیگارە چینییە لە بوخاراوە بۆ هەرات، لە هەراتەوە بۆ تەورێز، لە تەورێزەوە بۆ کۆشکی سوڵتان چووەتە کتێبی جۆراوجۆرەوە، لێیان دەرچووە، بەرگی دڕێندراوە و دواتر لەگەڵ نیگاری تردا بەرگی تێگیراوەتەوە و باسی گریمانەی هاتنی نیگارەکەی لە چینەوە بۆ ئەستەنبوڵ کرد.

بڕێک نیگاری شەڕ و مەرگ یەک لەیەک ترساکتر و باشتر کێشراومان دی: ڕۆستەم لەگەڵ شا مازندەران؛ ڕۆستەم هێرش دەباتە سەر لەشکری ئەفراسیاو؛ ڕۆستەم وەک شەڕڤانێکی نەناسراو و ڕازداری زرێپۆش... لە دەفتەرێکی تری نیگاردا چەند سوپایەکی نامۆ بە ئێمە و بڕێک جەستەی بێ بەزەییانە لەتوپەتکراوی کاتی شەڕمان دی. خەنجەری سوربوو بە خوێن و شەڕڤانمان دی وەک پیاز وردورد یەکتریان دەجنی. کێ دەزانێت چەندەمین هەزار جار بوو مامۆستا عوسمان سەیری ئەم نیگارانەی دەکرد: نیگاری

خۆشـووشـتنی شـیـرین لەبەر تریفـەی مـانگ لە گـۆلدا و سـەیرکـردنی لەلایەن خـەسـرەوەوە؛ نیگاری بوورانەوەی هـەردوو ئەڤیندار لـەیلا و مـەجنوون کـاتێک دوای مـاوەیـەکی درێژ سـەرلـەنوێ یەکـدی دەبینـنەوە و نیگاری شـادمـانیی هەڵهـاتنی سـەلمان و ئابسـاڵ لە دەست دنیـا و ژیانیـان لـە دوورگـەیەکی بەختـەوەری پڕ لە دار و گوڵ و گوڵزار و جـریوەی مـەل. وەک مـامۆسـتـایەکی ڕاسـتـەقینە و گـەورەش، تەنانەت تـا پەنجـەی نەخـسـتـبایەتە سـەر کێمـاسی و ناتەواویی خـراپتـرین نیگار و پێشـانی منی نەدایە، جـا بـا ئەو کێمـاسـییـە لە لاوازیی نیگارکـێـشـەوە بووبێت، یان بەهـۆی دەمـەتەقـێی خـۆبـەخـۆی نێـوان ڕەنگەکانەوە بێت، دەسـتی هەڵنەدەگرت: کاتێک شـیـرین و خـەسرەو لە زمـانی یاوەرانەوە گـوێیـان بۆ بـەسـەرهـاتی شـیـرین ڕاگـرتبـوو، کـام نیگارکـێـشی بەدبەخت و نیـاز خـراپ کوندەبەبوویەکی شوومی خـسـتبووە سـەر لکی دارێک کـە نـەدەبوو بەهیچ جـۆرێک بخـرێتـە سـەری؟ ئەو دەمـەی ژنانی مـیـسـر بەدەم سـەیرکـردنی یوسـفی بەدەوەوە نارنجی شـیـرین پاک دەکـەن و قـامکی خـۆیان دەبڕن، کێ ئەو کوڕە شـۆخـەی بە پۆشاکی ژنانەوە خـزاندووەتە ڕیزی ژنانەوە؟ ئەو نیگـارکێشـەی نیگاری بـە تیـر کـوێربوونی ئەسـفـەندیاری کـێشـاوە، ئایا دەیتوانی پێشبینی بکات خۆیشی لە ئاکامدا کوێر دەبێت؟

ئەو فریشتـانەی ساتی بەرزبوونەوەی حەزرەتی پەیامبەرمان دەورەیان داوە، ئەو بەسـالاچووە پێست بۆر و شـەش باڵ و ڕیش درێژەی ئەسـتێرەی زوحـەلی دەنواند و ڕۆسـتـەمی کـۆرپـەلەمـان دی لە ژێر نیگای دایکی و دایەنەکـانیـدا بەئاسـوودەیی لە بێشکـەی گـەوهەرڕێژدا نووسـتبـوو. مـردنی بەئازاری دارا لە باوەشـی ئەسکەندەردا، چوونەوە ژوورەوەی بەهـرام گـوێـر و کـچـە شـازادەی ڕووس بۆ ژووری سـوور، تێـپـەڕبوونی سـیـاوش بە ئەسـپـێکی ڕەشی واژۆی شـاردراوە لە لووتـدا نەبـوو بە ئاگـرێکدا و تەدارەکی مـاتـەمـینی ناشـتـنی خـەسرەوی بەدەسـتی کـوڕی خـۆی کوژراومـان دی. مـامـۆسـتـا عـوسـمـان بەدەم هەڵبژاردنـی دەستنووسـەکـان و دانانەوەیانەوە بەپەلە، جـاروبار نیگارکێشێکی دەناسـیـیـەوە و پێـشـانی مـنی دەدا. واژۆیەکی بەشـەرمـەوە شـاردراوەی ناو

گـولان، گـۆشـــەی وێرانەیـەک، یان لە گـۆشـــەی بیـرێکی تـاریکی شـــوێنی خۆشـاردنەوەی جنۆکەی دەدۆزیەوە و دەری دەهێنا. پاشـان سـەیری واژۆکان و ناوونیــشـانەکـانی دەکـرد و ڕوونـی دەکـردەوە کێ چی لـە کـێـوە وەرگـرتووە. بەمـەبەستی ئەوەی چەند نیگارێکمان بکەوێتە بەرچاو، مـاوەیەکی درێژ پەڕەی هەندێک دەسـتنووسـێکی ئەمـدیو و ئـەودیو کـرد. جـاروبار بێدەنگییـەکی درێژ دەهـاتە ئاراوە و تـەنیـا دەنگی بەئـاسـتـەمی هـەڵدانەوەی پەڕەکانمان دەبیست. هەندێک جـاریش مامۆستا عوسمـان دەنگی "یا!"ی لێ بەرز دەبووەوە و منیش لەبەر ئەوەی نەمدەزانی سـەری لە چی سووڕماوە، بێدەنگ دەبووم. نیگارەکانی دەکـردەوە، دەیخـسـتـە بەردەمم و بیـری منی دەخـسـتـەوە نەزمی هـەندێک لەم پەڕانە و ڕیزکـردنی دار و سـوارەکـانمان لە دەسـتنووسی تر و جـڤـاتی تری چیـرۆکی تری تـەواو جیـاوازدا دیوە. نیگاری ناو دەسـتنووسـێکی یەکـێک لە پێنج خـشـتـەکییـەکانی نیزامیـمان لەگـەڵ نیگاری ناو دەستنووسـێکی تردا بەراورد. گوتی ئەوی یەکـەمیـان سـەردەمی شـا ڕەزای کوڕی تەیمووری لەنگ، واتا نـێــزیکەی دووســەد ســاڵ لـەمــەوبەر بـەئەنجــام گــەیەنـدراوە و ئەوی دووەمیـشـیـان حـەفتـا هەشـتـا سـاڵ بـەر لە ئێسـتـا لە تەورێز بە دروستکردن دراوە. لە منی پرسـی لۆجیکی ئەوە لە چیـدایە کـە وەسـتـایانی نیگارکێش بێ ئەوەی یەکتریان دیبێت، هـەمان نیگاریان کێشاوە؟ دواتریش هـەر خۆی وەڵامی دەدایەوە و دەیگوت:

"نیگارکێشان برێتییە لە بیرهێنانەوە."

دەســتنووســە کـۆنەکـانی دەکـردەوە و دایانی دەخـست، لە بـەرامــبــەر شــاکــارەکــان خــەم دای دەگـرت (چونکە ئـیـدی کـەس بەمــجـۆرە نیگاری نەدەکێشا). لە ئاست بێ تواناییەکانیش خۆشحاڵ دەبوو، چونکە لە ڕاستیدا سـەرجـەم نیگارکێشـان برا بووین! ئەو شـتـەی نیگارکێش بیـری دەکـەوتەوە، نیگاری کـۆنی دار، فـریشـتـە، سـەیوان، پڵنگ، ڕەشـمـاڵ، ئەژدیها و شـازادە لێوبەبارەکانی پێشان دەدا و ئاماژەی دەکرد بۆ: سـەردەمـانێک خوا دنیای لە بێ وێنەترین دۆخیـدا بینیـوە، باوەڕی بەجـوانیی ئەم شـتـەی بەرچاوی خـۆی

هێناوە و بۆ بەندەکانی خـۆی بەجێ هێـشتـووە. کاری ئێـمـەی نیگارکـێش و ئەوانەی سـەیری نیـگار دەکـەن و حـەزی لـێ دەکـەن، ئـەوەیە ئەم دیمەنەی خـوا بینیـویەتی و بۆ ئێـمــەی بەجێ هێـشـتــووە، بەبیــر بهـێنینـەوە. گـەورەترین وەستـایانی هەر نـەوەیەکی وەستـایانی نیگارکێش سـەرتاپای ژیانی خـۆیان لەسـەر داناوە، تـا کوێر بوون کاریان کردووە، گـەورەترین هـەوڵ و ئیلهـامیـان خستووەتە کار بۆ گەیشتن بەو شاکارەی کە خوا گوتوویەتی "ببینن" و کاریان کردووە بۆ کێشانی نیگاری. کارێک ئەوان کردوویانە، وەک ئەوە دەچێت مرۆڤ بیــرەوەرییــە زێڕینەکــانی خـۆی بیـر بکەوێتــەوە. بەڵام جـێی داخـە تەنانەت گەورەترین مـامـۆستـایانیش کتومت وەک بەسـاڵاچووانی شـەکەت و مـاندوو و ئەو نیـگارکـێـشـانـەی بەهۆی کــاری وزە پڕووکـێنەوە کــوێر بوون، چەند ڕەهەنـدێکی کـەم نەبێت، نەیانتــوانیــوە ئەو نیگـارە شـاکـارە بەبیــر خـۆیان بهـێننەوە. ئەمـەش هۆکـار بوو بۆ ئەوەی وەسـتـایـانی نیگارکـێش سـەرباری نەبینینی بەرهەمی یەکدی و بگرە هەبوونی مەودای سەدان ساڵ لە نێوانیاندا، نیگاری دارێکی مـامـۆسـتـایانی کـۆن، مـەلێک، نیگاری شـازادەیەک لە کـاتی خۆشـووشتن لە گـەرماو و کـچێکی ڕاوەسـتاوی نـاو چوارچێوەی پەنجـەرەیان دەکێشا و جاروبار ئەم نیگارانە وەک پەرجوویەک لەیەک دەچوون.

زۆر دواتر، پاش ئەوەی تیـشکی سووری ناو ژووری گـەنجینە کەمێک تاریک داهات و ئاشـکرا بوو هیـچ کـام لەو کـتـێـبـانـەی شـا تەهـمـاسپ بـەدیاری بۆ سـوڵتـانمانی ناردبوو، لـە دۆلابدا نەبوو، مـامـۆسـتـا عوسـمـان هەمـان لۆجیکی بەبیر هێنایەوە:

"جاروبار باڵی مـەلێک، شێوەی لکاندنی گـەڵا بەدارەوە، پێچ و پەنای کەناری گوێسـوانەیەک، شـێوەی ڕاوەسـتانـی هەور لە هـەوادا و زەردەخـەنەی ژنێک، لە وەسـتـاوە بۆ شـاگـرد، پشـتـاوپشت پێشـان دەدرێت، بۆ فـێرکـردن دەگوترێتـەوە، لەبەر دەکرێت و بەسـەدان ساڵ دەشـاردرێتـەوە. مـامۆسـتـای نیـگارکێش لەبەر ئەوەی ئەم وردەکـارییانە لەسـەر دەسـتی مامۆسـتای خـۆی فێر بووە و باوەڕی وایە قـاڵبـە، بەئەندازەی باوەڕهـێنانـی بە نەگـۆڕیی قـورئـانی پیـرۆز، باوەڕی بە

نەگۆڕیی قاڵب هەیە و وەک لەبەرکردنی قورئانی پیرۆز لە مێشکی خۆیدا هەڵیدەکۆڵێت و هەرگیز لە بیری ناکات. بەڵام پێویستە لە بیرمان نەچێت ئەم لە بیر نەچوونە بەواتای ئەوە نییە وەستای نیگارکێش بەردەوام دەست بۆ ئەم وردەکارییانە ببات و بەکاریان بهێنێت. جاروبار نەزمی ئەو نیگارخانەیەی نیگارکێش بینایی چاوی خۆی تێدا لە دەست دەدات، خوو و ڕەوشتی ئەو وەستا سەرکێشەی لە تەنیشتییەوە نیگار دەکێشێت و چێژی ڕەنگ و بەزمەکانی سوڵتان بوار نادەن نیگارکێش ئەم وردەکارییانە بکێشێت، بۆیە نیگاری باڵی مەلێک، یان زەردەخەنەی ژنێک..."

منیش گوتم: "یاخۆ لووتی ئەسپێک.."

مامۆستا عوسمان بێ ئەوەی پێ بکەنێت، گوتی: "یاخۆ لووتی ئەسپێک.. مامۆستایانی مەزن ئەمانە وەک ئەوەی لە قوڵایی ڕۆحیاندا حەشار دراوە، ناکێشن، بگرە بەپێی دابونەریتی ئەو نیگارخانەیەی نیگارکێش لەو کاتەدا کاری تێدا دەکات، جۆری ئەوانی تر نیگار دەکێشێت. حاڵی دەبیت؟"

لە شیرین و خەسرەوی نیزامیدا کە تا ئەو ساتە تەماشای ژمارەیەکی زۆر لە دەستنووسەکانیمان کردبوو، لە پەڕەیەکی نەخشێندراو و پێشاندەری شیرین لەسەر تەخت، نووسراوێکی لەسەر بەرد هەڵکۆڵدراوی سەر دیواری کۆشکم خوێندەوە: خوای گەورەم، هێز و دەسەڵات و وڵاتی کوڕی تەیموور خانی سەرکەوتوو و خاقانی دادپەروەر و سوڵتانی ڕەسەنزادەمان بپارێزە بۆ ئەوەی هەم بەختەوەر بێت (لەسەر بەردی لای چەپ نووسرابوو) و هەم دەوڵەمەند بێت (لەسەر بەردی لای ڕاست نووسرابوو).

زۆر دواتر پرسیم: "لە کوێ ئەو نیگارانە دەدۆزینەوە کە نیگارکێشان تیایاندا لووتی ئەسپیان وەک ئەوەی لە بیرەوەرییاندا هەیە، کێشاوە؟"

مامۆستا عوسمان گوتی: "پێویستە دەستنووسی ئەو شانامەی شاکارەی شا تەهماسپ بەدیاری ناردوویەتی، بدۆزینەوە. پێویستە بگەڕێینەوە بۆ ئەو سەردەمە جوان و کۆن و ئەفسانەییانەی کاتێک خوا تێکەڵ بە نیگار دەبوو. هێشتا سەیری زۆر کتێبی تر دەکەین."

بیرم کردەوە ئامانجی بنەڕەتیی مامۆستا عوسمان پەیداکردنی دۆزینەوەی ئەسپی لووت ناقۆڵا نەبوو، بگرە دەیەوێت تا بۆی دەکرێت تەماشای ئەم نیگارە شاکارانەی دوور لە چاوان پارێزراوی گەنجینە بکات. ئەوەندە ئۆقرەم لێ بڕابوو بۆ دۆزینەوەی بیانوو بەمەبەستی گەیشتن بە شەکوورەی لە ماڵەوە چاوەڕێ کردووم، نەمدەویست باوەڕ بکەم مامۆستای گەورە دەخوازێت تا بۆی دەلوێت ماوەیەکی درێژتر لەم ژوورە سارد و ڕچیوەی گەنجینە بمێنێتەوە.

بەمجۆرە، بە ڕێپێشاندانی بستەبالای بەسالاچوو، دۆلاب و سندووقی ترمان کردەوە و بەردەوام بووین لە سەیرکردنی نیگارەکان. جاروبار لەم نیگارە وێکچووانە بێزار دەبووم، نەمدەویست جارێکی تر سەیری هاتنی خەسرەو بکەم کاتێک دێتە بن پەنجەرەی کۆشکی شیرین بۆ بینینی، بگرە بێ ئەوەی تەماشای لووتی ئەسپی خەسرەو بکەم، لە مامۆستا دوور دەکەوتمەوە و هەوڵم دەدا لەپەنای مەقاڵەکە خۆم گەرم بکەمەوە، یان دەرگای بەسەریەکدا کراوەی ژوورەکانی گەنجینەم دەکردەوە و بەرێز و بەسەرسامی بەناو قوماشی ترسناک، زێڕ، دەستکەوتی شەڕ و چەک و کۆمەڵی زرێدا دەڕۆیشتم. جاروباریش لەبەر ئەوەی مامۆستا دەنگێکی لێ بەرز دەبووەوە، یاخۆ بەدەست جووڵەیەکی دەکرد، خەیاڵم دەچوو بۆ ئەوەی دواجار لە دەستنووسێکدا شاکارێکی نوێ، یان، بەڵێ، ئەسپێکی لووت ناقۆڵا پەیدا بووبێت و بەغاردان خۆم دەگەیاندێ. ڕوانم مامۆستا لەسەر ڕایەخێکی ئوشاقی پاشماوەی سەردەمی سوڵتان محەمەد فاتیح خۆی گرمۆڵە کردووە و دانیشتووە. کاتێک لە نێوان دەستە کەمێک لەرزۆکەکانیدا سەیری پەڕەیەکم کرد، لووتم بە نیگارێکدا تەقییەوە تا ئەو ساتە هەرگیز نەمدیبوو؛ نیگاری ئیبلیس گاڤێک بەدزییەوە سەردەکەوێتە سەر کەشتیی حەزرەتی نوح.

تەماشای بڕێک نیگاری ئەو سەدان پادشا، قراڵ، سوڵتان و فەرمانڕەوایانەمان کرد کە هەر لە زەمانی تەیمووری لەنگەوە تا سەردەمی سوڵتان سلێمانی قانوونی لەسەر تەختی دەوڵەتی جۆراوجۆر دانیشتبوون و لەم نیگارانەدا بەکامەرانی و خۆشحاڵی لە ناو ئاسک و شێر و کەروێشکدا

ڕاویان دەکرد. لە نیگارێکدا بینیمـان یارۆیەکی بێ ئابڕوو تەختـەی لە قاچی دواوەی حـوشـتـرێک بەسـتـووە، کـردوویەتی بە پلیکانە و خـۆی بە ئاژەڵی بەستـەزمانەوە ناوە. تەنانەت ئیبلیسیش لە تاو ئەم بێ ڕەوشتییـە پەنجەی خۆی گەستـوە و شـەرم دای گرتووە. لە کتـێبێکی عـەرەبیی لـە ڕێی بەغداوە هاتوودا بینیمـان بازرگـانێک دەسـتی بە قـاچی باڵندەیەکی ئەفسـانەییـەوە گرتـووە و بەسـەر دەریاکـاندا دەفـڕێت و سـەیریان دەکـات. لە پەڕەی یەکـەمی دەسـتنووسـی دوای ئەوەدا کـە لە خـۆیـەوە کـرایەوە، ئەو جـڤـاتەم دی کـاتێک شیرین سەیری نیگاری هەڵواسراوی خەسرەو بە لقی دارەوە دەکات و عاشقی دەبێت. من و شەکووره زۆر حـەزمان لەو جڤاتانە دەکرد. نیگاری لوولە کاغەز، تۆپ و مـەلی جێگیـرکراوی سـەری پشـتی فـیلێکمـان بینی. نیگارێکمـان دی تایبەت بوو بە پێشاندانی چۆنیەتیی کارکردنی سەعاتێکی ئاڵۆزی لە پەیکەری بچووکی عەرەب دروستکراو و بەوەدا کاتمان بیر کەوتەوە.

بۆم نابرێتەوە سەریەک گەلۆ چەندی تر لـە دەستنووسێکەوە بۆ یەکێکی تر و لە نیگارێکەوە بۆ دانەیەکی دی بەو جـۆرە سـەیرمـان کـرد. دەتگوت زەمـانێکی زێڕینی هـەرگیـز نەگۆڕ و ڕاوەستاوی دەرهاویشـتەی نیگارەکانی بەردەستمان ئاوێتـەی ئەو زەمانە بووە کە ئێمـە لە ژووری شێدار و کەڕووگرتووی گەنجینە بەســـەرمـــان دەبرد. ئەو پـەڕانەی بەدرێژاییی ســـەدان ســـاڵ بـەدەم داهـاتنی کوێرایی وەسـتایانی نیگارکێشـەوە لە نیگارخانەی ئەو گشت پادشـا، شـازادە، خـان و سـولّتـانانـە کـێشـرابوون، ئێسـتـا دەتگوت دوای ئەو مـاوە درێژەی شـاردنەوەیان لە سندووقدا، خـوودە، شـمشـێـر و خـەنجـەری دەسک ئەڵمـاس، زرێ، فنجـان، عـوودی نازدار و تۆز لێنیـشـتـووی لە چینەوە هـاتوو، بـالیف و کلیمی بەمرواری خـەملێندراو و ئەسـپی جـۆراوجـۆری دەوروبەرمـان دەخـەنە جووڵە و گیان بەبەریاندا دەکەن.

"ئێسـتـا بۆم ڕوون دەبێتـەوە هەزاران نیگارکێش بەدرێژاییی سـەدان سـاڵ بەردەوام هێدی هێدی و بەنهێنـی هەمان نیگاریان کێشاوە و نیگـاری گۆڕانی نهێنی و لەسەرخۆی دنیایان بۆ دنیایەکی تر کێشاوە."

ددانی پێدا دەنێم نەمتوانی بەتەواوی تێ بگەم مامۆستای گەورە دەیەوێت چی بڵێت. بەڵام ئەو سەرنجدانەی مامۆستام لەو هەزاران نیگارەی بەدرێژاییی دووسەد ساڵی ڕابردوو لە بوخارا و هەراتەوە بۆ تەورێز و بەغدا و تا ئەستەنبوڵ کێشرابوون، ئیدی مەبەستی دۆزینەوەی نیشانەی ناقۆڵای لووتی ئەسپەکانی زۆر تێ پەڕاندبوو. ئێمە تەدارەکی شەیدایوونێکی بەخەم بارگاویکراومان دەگێڕا بۆ ئیلهام و هونەر و پشوودرێژیی سەرجەم ئەو مامۆستایانەی چەندین سەدە بوو لەم سەرزەوینە نەخش و نیگاریان دەکێشا.

بۆیە کاتێک دەمی نوێژی ئێوارە دەرگای ژووری گەنجینە کرایەوە، مامۆستا عوسمان پێمی گوت هیچ داخوازێکی نییە بۆ چوونە دەرەوە و ئەگەر تا بەرەبەیان لێرە لەبەر تیشکی مۆم و قوتیلکە سەیری نیگار بکات، ئەوسا دەتوانێت ئەرکی پێ سپێردراو لەلایەن سوڵتانمانەوە بەتەواوی ڕابپەڕێنێت. بەخەیاڵمدا هات لەگەڵ وی و -کابرای بستەبالا- لێرە بمێنیەوە و ئەمەشم پێی گوت.

دەرگا کرایەوە، کاتێک مامۆستام ئەم بڕیارەی بەو ئاغایانەی لە دەرەوە لە چاوەڕوانیی ئێمەدا ڕاوەستابوون، ڕاگەیاند و ویستی مۆڵەت لە گەورەی خەزێنەداران وەربگرێت، من دەمودەست پەژیوان بوومەوە. تاسەی شەکوورە و ماڵم کردبوو. بیرم دەکردەوە چۆن خۆی و منداڵەکان شەو بەتەنیا بەسەر دەبەن و دەریوانەی تازە چاککراوی پەنجەرەکان توند دادەخەن. دەتگوت لەسەر تۆپەڵە دڕک دانیشتووم.

لە میانەی تاکێکی کراوەی دەرگای ژووری گەنجینەوە، دار چناری تەڕ و گەورەی باخچەی ئەندەروونم دی وەک ئەوەی لە تەمێکی تەنکدا نوقم بووبن. دوو کوڕی گەنجی خزمەتکاریش لەو باخچە کامەرانەدا وەک کەڕان بە ئاماژەی دەست دەدوان تا دەنگیان نەگاتە سوڵتانمان و ئارامیی لێ نەشێوێت. جووڵەی دارەکان و هەردوو ئەو کوڕەش منیان بۆ ژیانی نایابی دەرەوە بانگ کرد، بەڵام من بە هەستی شەرم و خۆ بەتاوانبارزانینەوە لە جووڵە کەوتم.

٥٠

ئێمە دوو عەودالین

باپیرانی حەزرەتی سوڵتانمان بەدرێژاییی سەدان ساڵ دەستیان بەسەر سەدان وڵاتدا گرتووە، تالانیان کردوون و گەنجینەی خۆیان لێ پڕ کردووە. قسە و قسەڵۆکی سەبارەت بە هەبوونی نیگاری هەردووکمان لە نێوان پەڕەی لە چین و سەمەرقەند و بوخاراوە هاتووی ناو دەستنووسی دەفتەرێکی نیگاری نەهێنیترین گۆشەی ئەو گەنجینەیە، بەئەگەری زۆر لە ڕێی جەزمی ئاغای بستەبالاوە بەناو دەستەی نیگارکێشاندا تەشەنەی کردووە. بۆیە پێمان وایە ئەگەر ئێمەش ئیدی بەسەرهاتی خۆمان بەشێوازی خۆمان بگێڕینەوە، ئەوا خوا یار بێت، کەسێک لە ناو ئاپورەی هەڵبژێردراو و تۆپەڵبووی ئەم قاوەخانە دڵگیرە، زیز نابێت.

سەد و دە ساڵ بەسەر مەرگی ئێمەدا تێ پەڕی. چل و یەک ساڵیش بەسەر داخستنی تەکیەکانماندا تێ پەڕی و هۆی داخستنیشیان ئەوە بوو گوایە وارگەی زەندیق و هێلانەی ئیبلیسن و تەنانەت مەحاڵە بهێندرێنەوە سەر ڕێی ڕاست و دەگوترا ئاشکرایە لایەنگری عەجەمن. بەڵام بڕوانن واین لە پێش چاوتان. بۆچی؟ چونکە لەسەر شێوازی فەرەنگ نیگارمان کێشراوە! وەک لەم نیگارەشدا دەبیندرێت، ئێمەی عەودال هەردووکمان، ڕۆژێک لەم وڵاتەی سوڵتانمان لە شارێکەوە بۆ شارێکی دی دەچووین.

پێ خاوس، سەرقووت، نیوەڕووت بووین و هەریەکەمان هێلەکێک و پێستێکی ئاسکی پۆشیبوو. هەریەکەمان پشتوێنێکی کردبووە پشت و گۆچانێکی سەرشکاوی بەدەستەوە بوو. توێشوومان بەزنجیر بە ملمانەوە

هەڵواسیبوو. یەکێکیشمان تەورێکی بۆ دار برین و ئەویتریشمان کەوچکێکی پێ بوو بۆ خواردنی هەر شتێک خوا بە توێشەمانی بدایە.

ڕۆژێک من و دۆستی نازدار و خۆشەویست و برای خۆم سەرقاڵی دەمەتەقێی باوی خۆمان بووین: کێ لە پێشدا کەوچک بەدەستەوە بگرێت و لە خواردنی ناو توێشوو بخوات؟ کاتێک ئێمە هێشتا "نا، من لە پێشدا و نەخێر تۆ لە پێشدا"مان دەکرد، گەڕیدەیەکی سەرنجڕاکێشی فەرەنگ ئێمەی لە شوێن حەوانەوەی کەنار کانییەک ڕاگرت. دوو سکەی زیوینی ڤینیسیایی پێمان دا و دەستی کرد بە کێشانی نیگارمان.

فەرەنگە و سەرسووڕهێنەرە: وەک ئەوەی ڕەشماڵی سوڵتانمان بین، ئێمەی لە ناوەڕاستی کاغەز جێگیر کرد و کاتێک بەم حاڵە نیوەڕووتەمانەوە نیگارمانی دەکێشا، یەکسەر شتێک بەئەقڵمدا هات و بە هاوڕێی گیانی بە گیانی خۆیشم گوت. بۆ ئەوەی وەک دوو هەژاری ڕاستەقینە و دوو دەروێشی سواڵکەر و قەلەندەر بکەوینە بەرچاوان، ڕەشاییی چاومان بردە ناوەوە و سپێنەی چاومان هێنایە دەرێ و وەک کوێر دەمانڕوانی. ئێمە وەک دەروێش لەم دۆخەدا سەیری دنیای دەرەوەمان نەدەکرد، بگرە بۆ دنیای ناو سەری خۆمانمان دەڕوانی و لەبەر ئەوەی سەری هەریەکەمان لێوانلێو بوو لە ڕاز و نیاز، دیمەنی ناوەوە زۆر دڵگیرتر بوو.

لەپڕ دیمەنی دەرەوە زیاتر تێک چوو، چونکە گوێمان لێ بوو مەلا ئەفەندییەک بەدەم هاوارەوە بانگی دەکرد.

دەستمان بە دامێنتان ئێستا با ئەمە بەهەڵە لێک نەدرێتەوە. هەفتەیەک لەمەوبەر لەم قاوەخانە دڵگیرە گوتمان مەلا ئەفەندی و ئەمەش بەهەڵە لێک درایەوە. ئەم مەلا ئەفەندییە، هەروەک چۆن حەزرەتی مەلا نووسرەت خۆجەی ئەرزەڕوومی نییە، مەلا خووسرەتی باوک نادیاریش نییە. ئەو مەلا سیواسیەش نییە کە خۆی و ئیبلیس بەسەر دارەوە سواری یەکتر دەبوون. ئەوانەی گشت شتێک بەهەڵە لێک دەدەنەوە، گوتوویانە ئەگەر جارێکی تر لە بەرامبەر حەزرەتی مەلا ئەفەندی زماندرێژی بکرێت، ئەوا زمانی چیرۆکبێژی

ئەفەندی دەبڕین و قاوەخانەکەی بەسەردا دەڕووخێنین.

سەد و بیست ساڵ بەر لە ئێستاش، ئەم مەلا ئەفەندییەی باسی دەکەین، لەبەر نەبوونی قاوە، دووکەڵی توورەیی و هەڵچوون لە کەپوویەوە دەهاتە دەرێ و دەیگوت: "بۆچی نیگاری ئەمانە دەکێشیت ئەی گاوری فەرەنگ؟! ئەم قەلەندەرە ڕیسوایانە دزی دەکەن، دەگەڕێن و سواڵ دەکەن، ئەفیۆن دەکێشن، شەراب دەخۆنەوە، سواری یەکتر دەبن و بەحاڵی نیوەڕووتیاندا دیارە نازانن نوێژ، پاڕانەوە، ماڵ، خێزان و وڵات چییە و مایەی شەرمەزارین بۆ دنیا. لە کاتێکدا ئەم وڵاتەی ئێمە تژەیە لە جوانی، تۆ بۆچی نیگاری ئەم پەرێشانییە دەکێشیت، بۆ ئەوەی ببێت بە مایەی خراپە بۆمان؟"

یارۆی گاور گوتی: "نەخێر، چونکە نیگاری حاڵی پەرێشانی ئێوە پارەی زیاتر دەکات." ئێمەی عەوداڵی ناو ئەم نیگارە سەرمان سووڕما لە ئاقڵیی کابرای نیگارکێش.

مەلا ئەفەندی گوتی: "ئەگەر پارەی زۆر بکات، ئایا ئیبلیسیش جوان پێشان دەدەیت؟" هەوڵی دا یارۆی فەرەنگ بۆ ناو گفتوگۆیەکی فێڵبازانە بەکێش بکات، بەڵام وەک لەم نیگارەشمانەوە دەردەکەوێت، نیگارکێشی فەرەنگی هونەرمەندێکی ڕاستەقینە بوو، هۆشی لای پرتە و بۆڵەی بێ تام نەبوو، بیری لە پارە دەکردەوە و مەلا ئەفەندیی فەرامۆش کرد.

بەمجۆرە کابرای گاور نیگاری ئێمەی کێشا، نیگاری نایە جلدبەندی پشت ئەسپەکەی و بۆ وڵاتی خۆی گەڕایەوە. بەڵام لەبەر ئەوەی لەشکری سەرکەوتووی عوسمانی ئەو شارەی کەنار ڕووباری تووناشی گرت و بە تاڵانی برد، ئێمە هەڵتەک هەڵتەک گەڕاینەوە بۆ ژووری گەنجینە لە ئەستەنبوڵ. لەوێش بەدەم سەیرکردنمانەوە لەبەرمان گیرایەوە و لە دەفتەرێکی نهێنییەوە هاتینە کتێبێکی ترەوە و دواجار گەیشتینە ئەم قاوەخانە کامەرانە. ئەم شوێنەی وەک ئیکسیر خواردنەوە قاوەیەکی لێ دەخورێتەوە ڕۆح بەبەر ڕۆحدا دەکات. ئێستا:

ڕاگەیاندنێکی کورت سەبارەت

بە نیگار، مەرگ و جێگەمان لە دنیا

ئەو مەلا ئەفەندییە قۆنیاییيەی تۆزێک لەمەوبەر باسمان کرد، لە جێیەکی کتێبێکیدا کە ئامۆژگارییەکانی خۆی تێدا کۆ کردووەتەوە و نووسیوونی، وای فەرمووە: قەڵەندەران زیادەی دنیان، چونکە مرۆگەل لە دنیا بەسەر چوار چیندا دابەش دەکرێن: ١- بەگ، ٢- بازرگان، ٣- جووتیار، ٤- پیشەکار. قەڵەندەران لە ناو هیچ کام لەمانەدا نین، کەواتە زیادەن.

هەروەها فەرموویەتی: "ئەمانە بەردەوام بەجووتە دەسووڕێنەوە و هەموو کاتێک پرتە و بۆڵەی ئەوەیانە کامیان لە پێشدا بە تاکە کەوچکی دەستیان نان بخوات." ئەمە هێمایەکە بۆ کرۆکی مەبەستیشیان، بۆ ئەوەی کێ لە پێشدا سواری ئەوی تریان بێت. ئەوانەی نازانن، بێ ئەوەی تێ بگەن، پێ دەکەنن. بەقوربانتان بین با ئەمە بەهەڵە لێک نەدرێتەوە: حەزرەتی مەلاش لەبەر ئەوەی لەگەڵ ئێمە، سەرجەم کوڕانی شۆخ، دەستەی شاگردان و وەستایانی نیگارکێشدا ڕێبواری هەمان ڕێگە بوو، لە ڕازی ئێمە تێ گەیشتبوو.

بەڵام ڕازی بنەڕەتی

ئەمەیە: گاوری فەرەنگ لە کاتی کێشانی نیگاری ئێمەدا هێندە شیرین بۆمانی دەڕوانی، خۆیمان خۆش ویست و بەکێشانی نیگارمان لەسەر دەستی وی، خۆشحاڵ بووین. بەچاوی ڕووتەوە بۆ دنیای دەڕوانی و نیگاری شتێکی بەرچاوی خۆی دەکێشا، بۆیە کارێکی چەوتی دەکرد. بەمجۆرە نیگاری ئێمەی لە ڕاستیدا چاوساغی وەک ئەوەی کوێر بین، دەکێشا، بەڵام ئێمە گوێمان پێی نەدا. ئێستا زۆر ڕازین. بەقسەی مەلا ئەفەندی بێت، ئێستا ئێمە لە دۆزەخین، بە بۆچوونی هەندێک کەسانی بێ باوەڕیش، لاشەی ڕزیوین و لە ڕوانگەی ئێوەی وەستایانی نیگارکێشی ئاقڵی تۆپەڵبووی ئێرەشەوە نیگارین و لەبەر ئەوەی نیگاریشین، وەی چ جوانە، لە زیندوو دەچین و لە بەردەمتاندایین. دوای یەکتر بینینمان لەگەڵ مەلا ئەفەندی، لە قۆنیاوە بەرەو سیواس سێ قۆناغ و

هەشت گوندمان بەدەم سوڵکردنەوە بڕی، هەتا شەوێک بەفر و سەرمایەکی سەخت زۆری بۆمان هێنا، ئێمەی عەوداڵ باوەشمان بەیەکدا کرد، نووستین، ڕەق بووینەوە و مردین. پێش ئەوەی بمرم، لە خەونمدا دیم نیگارم دەکێشرێت و بینیم نیگارم دوای هەزاران ساڵ ژیان بەسەربردن چووە بەهەشت.

٥١

من مامۆستا عوسمانم

لە بوخارا بەسەرهاتێکی پاشماوەی سەردەمی عەبدوڵا خان هەیە. دەگوترێت ئۆێزبەک خان فەرمانڕەوایەکی ڕاڕا بووە. ئەگەرچی لاریی نەبووە لەوەی هەمان کات قەڵەمی چەند نیگارکێشێک بە نیگارێکدا بهێندرێت، بەڵام هەرگیز حەزی نەکردووە وەستایانی نیگارکێش پەڕەی یەکتر ببینن و لاسایی یەکدی بکەنەوە، چونکە ئەگەر تاوانێک بەدەستی وەستایانی نیگارکێش ئەنجام بدرایە، ئیدی ئەگەری دەستنیشانکردنی نیگارکێشی تاوانبار لە نێوان دوو نیگارکێشی لاساییکەرەوەی یەکتردا مەحاڵ دەبوو. لەوەش گرینگتر، ئەو وەستا نیگارکێشانەی دزییان لە یەکتر دەکرد، دوای ماوەیەک، لەبری ئەوەی خۆیان ماندوو بکەن و لە تاریکیدا بەدوای بیرەوەرییەکانی خوادا بگەڕێن، لەسەر شانەوە سەیری کەسی تەنیشتی خۆیان دەکرد و ئەوەی دەیانبینی، تەمەڵ و تەوەزەلانە دەیانکێشایەوە. ئۆێزبەک خان بەکامەرانی و ڕووی خۆش پێشوازی لە دوو وەستای نیگارکێشی هەڵهاتووی شەڕ و دەستی پادشایانی زۆردار کردووە. یەکێک لە نیگارکێشەکان لای باشوورەوە، لە شیرازەوە و ئەویتریان لای ڕۆژهەڵاتەوە، لە سەمەرقەندەوە هاتووە. بەڵام سەیرکردنی نیگاری یەکتر لەم دوو هونەربازە ناوداره قەدەخە دەکات و دوو ژووری نیگارکێشانی ئەمپەڕ و ئەوپەڕی گۆشەی کۆشکیان دەداتێ. بەمجۆرە، ئەم دوو مامۆستا گەورەیە بەدرێژایی سی و حەوت ساڵ و چوار مانگ وەک ئەوەی گوێ بۆ داستان ڕابگرن، لە خانەوە گوێیان لێ دەبێت لە کام خەسڵەتدا لە یەکتر جیاوازن و لە چ ڕوویەکەوە تا ڕادەی سەرسووڕمان وەک یەک دەچن و سوێیان دەبێتەوە بۆ بینینی نیگاری یەکدی. پاش ئەوەی خانی ئۆێزبەک

جۆری کیسەڵ تەمەنێکی درێژ بەسەر دەبات و دەمرێت، هەریەک لەو دوو نیگارکێشە بەساڵاچووە غار دەدات بۆ ژووری ئەوی دی بەمەبەستی بینینی نیگارەکانی. دواتر، کاتێک کتێبەکانی یەکتر دەنێنە باوەش، لەمسەر و ئەوسەری نیمدەرێک دادەنیشن و سەیری ئەو نیگارانەی خۆیان دەکەن کە لە ڕێی داستانەکانی عەبدوڵا خانەوە پێیان ئاشنا بوون، تووشی خەیاڵشکاندن دێن، چونکە نیگارەکان ئەفسانەیی نین وەک ئەوانەی ئەمان چیرۆکەکانیان لە خانەوە بیستووە، بگرە جۆری ئەو نیگارانەی لەو ساڵانەی دواییدا بینیبوویان، بێ تایبەتمەندی و بێ تیشک و تەمومژاوی دەبن. هەردوو مامۆستای گەورە پاش ماوەیەکی کورت بەیەکجاری بینایی چاوان لە دەست دەدەن و دوای کوێربوونشیان هێشتا تێ ناگەن تەمومژەکە لە داهاتنی کوێرایی چاوی خۆیانەوە سەرچاوەی گرتووە. هەتا لە ژیاندا دەبن خۆیان بە لە خشتەبراو دەزانن، باوەڕیان وا دەبێت خەیاڵ فرە جوانترە لە نیگار و هەر بەو باوەڕەشەوە دەمرن.

نیوەی شەو لە ژووری تەزیوی گەنجینە بە پەنجە ڕچیوەکانم پەڕەی ئەو کتێبانەی چل ساڵ بوو خەیاڵم لێیان دابوو، هەڵدەدایەوە و سەیریانم دەکرد و من لە قارەمانەکانی ئەو بەسەرهاتە سەختانەی بوخارا زۆر کامەرانتر بووم. کتێبی وا هەبوون من بەدرێژایی ژیان تەنیا داستانیانم بیستبوو، ئێستا کاتێک بەر لە کوێربوون و مردنم بەدەستمەوە دەگرتن، جۆشم دەهاتێ و کاتێک دەمبینی ئەو پەڕانەی هەڵیان دەدەمەوە، زۆر شاهانەترن لەو داستانانەی پێشتر لە بارەیانەوە بیستوومە، لەبن لێوەوە دەمگوت: "سوپاس، سوپاس، سوپاس خوایە."

بۆ نموونە، کاتێک شا ئیسماعیل هەشتا ساڵ لەمەوبەر لە ڕووبار دەپەڕێتەوە و بە نووکی شمشێر هەرات و سەرانسەری خۆراسان لە ئوێزبەکەکان دەسێنێتەوە، سام میرزای برای دەکات بە والیی هەرات. ئەویش بۆ پیرۆزکردنی ئەم شادمانییە، فەرمانی دروستکردنی کتێبێک دەدات، داستانێکی لە جۆری ئەوەی لە کۆشکی میر خەسرەو لە دەلهی بیستوویەتی،

دەگێڕێتەوە و دەستوور دەدات کتێبی "پێکگەیشتنی ئەستێرەکان" سەرلەنوێ بنووسرێتەوە و نیگاری بۆ بکێشرێت. وەک ئەوەی لە داستانەکانەوە بیستبووم، نیگارێکی ناو ئەم کتێبە دوو فەرمانڕەوا پێشان دەدات لە کەناری ڕووبارێک بەیەک دەگەن و سەرکەوتن و بەیەکگەیشتنی خۆیان پیرۆز دەکەن. سەروچاوی ئەم دوو فەرمانڕەوایە هەم وەک کەیقوبادی سوڵتانی دەلهی و بوغرا خانی باوکی و فەرمانڕەوای بەنگال دەچوو -کتێبەکە لە بارەی ئەوانەوە بوو-، هەم لە شا ئیسماعیل و میرزا سامی برای دەچوو. هەر ئەمانیش هۆکاری سەرلەنوێ دروستکردنەوەی کتێبەکە بوون. کاتێک بەتەواوی دڵنیا بووم ئەگەر هەریەکێک لە چیرۆکەکان بخەمە خەیاڵی خۆم و تەماشای نیگارەکان بکەم، ئەوا لە ڕەشماڵی سوڵتاندا ڕووخساری پاڵەوانەکانی ئەو چیرۆکەی خەیاڵم لێی داوە دەبینم، سوپاسی خوای خۆم کرد لە پای ڕەخساندنی هەل بۆم بۆ بینینی ئەم پەڕە پەرجووییانە.

شێخ محەمەدی مامۆستای گەورەی ئەو سەردەمە ئەفسانەییە، نیگاری بەندەیەکی هەژاری کێشاوە. شەیدایی و خۆشەویستیی ئەم بەندەیە لە بەرامبەر سوڵتانی خۆی گەیشتووەتە ئاستی ئەڤین. کاتێک سوڵتان بەسەر پشتی ئەسپەوە یاریی گۆوانێ دەکات، ئەم بەئومێدی ئەوەی ئێ ئەمە خوایە تۆپ ڕوو لە من بکات و منیش هەڵیگرمەوە و بیدەم بە سوڵتان، پشوودرێژانە چاوەڕێ دەکات. هەر بەڕاستیش نیگارەکە وا کێشراوە کاتێک تۆپ لە یارۆ نێزیک دەبێتەوە، ئەم هەڵی دەگرێتەوە و دەیدات بە سوڵتان. ڕەوشی پەرێشانی ئەو بەندەیەی تۆپەکەی بەدەستەوەیە و چەندی هەوڵ دەدات ناوێرێت سەیری ڕووخساری سوڵتان بکات، بە تێگەشتنێکی فرە ناسک و قوڵەوە کێشراوە و پێشاندەری ئەو ئەڤین و شەدایی و خۆڕادەستکردنە ڕەوایەیە کە بەندەیەکی هەژار لە بەرامبەر خانێکی گەورە، سوڵتانێکی مەزن، یاخۆ شاگردێکی نەوجەوان و شۆخ لە بەرامبەر مامۆستای خۆی هەستی پێ دەکات و منیش لە ژیانی خۆمدا زۆرم لە بارەیەوە بیستووە. کاتێک مرۆڤ بۆ ئەم پەڕەیە دەڕوانێت، وەک ئەوەی منیش لە قوڵاییی ناخەوە هەستم پێ دەکرد، تێ دەگات

گەورەترین کامەرانیی ئەم دنیایە چەندە لەوەدایە ببیت بە مامۆستای شاگردی گەنج و جوان و تێگەیشتوو، هێندەش لەوەدایە تا ڕادەی کۆیلایەتی، شاگردیی وەستایەکی گەورە بکەیت. خەمگین بووم بۆ ئەو کەسانەی نەیاتوانیبوو بەشی خۆیان لەم مافە وەربگرن.

ئەو دەمەی من پەڕەم هەڵدەدایەوە و بەوردی و بەلەز سەیری هەزاران مەل، ئەسپ، سەرباز، ئەڤیندار، حوشتر، دار و پەڵە هەورم دەکرد، بستەبالآی کامەرانی گەنجینە وەک پادشایەکی سەردەمانی کۆن هەلی پێشاندانی دەوڵەمەندیی خۆی بۆ ڕەخسابوو، بێ پەروا وەسپی دەکرد، کتێبی نوێی لە سندووقەکان دەردەهێنا و دەیخستە بەردەمی من. لە ناو ئەم کتێبە شاکارانە، دەستنووسی ئاسایی و دەفتەری نیگاری تێکەڵ و پێکەڵدا دوو کتێب لە دوو گۆشەی جیاوازی سندووقێکی ئاسنەوە دەرچووبوون. یەکێکیان بەڕەنگی گێلاسی ڕزیو و لەسەر شێوازی شیراز بەرگی تێگیرابوو. بەرگی ئەویتریشیان لە هەرات بە کاریگەریی شێوازی چینی وارنیشی تاریکی لێ درابوو. پەڕەکانی ئەم دوو کتێبە نازدارە زۆر لەیەک دەچوون، بۆیە سەرەتا وای بۆچووم لەبەر یەکتر گیرابنەوە. بەدەم هەوڵدانەوە بۆ زانینی ئەوەی کامیان ڕەسەنە و کامیان لاساییکردنەوەیە، لە ناوونیشانیاندا سەیری ناوی خۆشنووسەکانم کرد، بەدوای ئەو واژۆ شاراوانەدا گەڕام کە دەمتوانی بیانبینم و دواجار بەدەم مچوڕکەیەکەوە تێ گەیشتم ئەم دوو کتێبە ئەفسانەییە، دوو دەستنووسی نزامین و لەسەر دەستی شێخ عەلی تەورێزی بۆ جیهان شای خاقانی قەرەقۆیونلو و ئوزون حەسەنی خاقانی ئاکقۆیونلو ئامادە کراون. شای قەرەقۆیونلو، بەمەبەستی ئەوەی نەبادا هاوشێوەیەکی بەرگی یەکەم بۆ کەسێکی تر دروست بکات، گەورە مامۆستای نیگارکێش کوێر دەکات، بەڵام مامۆستای مەزن پەنا بۆ خاقانی ئاکقۆیونلو دەبات و بەکوێری و لەبەر، دانەیەکی باشتر لە بەرگی یەکەمی بۆ چێ دەکات. لە کتێبە ئەفسانەییەکاندا دیبووم نیگاری دووەم، ئەوەی بە کوێری دەکێشرێت، سادەتر و بێگەردترە، بەڵام ڕەنگەکانی نیگاری یەکەم زیندووتر و پڕترن لە

ژیان. بەمەشدا بیرم کەوتەوە بیرەوەریی کوێران سادەیی بێ بەزەییانەی ژیان دەخاتە ڕوو، بەڵام زیندوو بوونی ژیان دەکوژێت.

وەستایەکی ڕاستەقینە و گەورەم و لەبەر ئەوەی خوای بینەر و پێزانی گشت شتێکیش بێگومان ئەمە دەبینێت، دەزانم خۆیشم ڕۆژێک لە ڕۆژان کوێر دەبم، بەڵام ئایا ئێستا ئەمەم دەوێت؟ لەبەر ئەوەی لە تاریکایی بێ وێنە و بەسامی ژووری گەنجینە هەست دەکرا خوا زۆر نێزیک بێت، من جۆری کەسێک سزای هەڵواسینی بۆ بڕدرابێتەوە و بیەوێت پێش پەڕاندنی سەری، جارێکی تر تەماشای دیمەنی دەوروبەری بکات، بە خوای بڵند و گەورەم گوت: "با سەرجەم ئەم نیگارانە ببینم و چاوم لە بینینیان تێر بێت."

وەک حیکمەتێکی خوایی، لەو پەڕانەی هەڵم دەدانەوە، زۆر بەچڕی داستان و مەتەڵی کوێری دەکەوتە بەرچاوم. شێخ عەلی ڕەزای شیرازی لە نیگاری جڤاتی بەناوبانگی چوونی شیرین بۆ سەیران لە دەشت و دەر و بینینی نیگاری خەسرەو بە لکی دار چنارەوە و عاشقبوونی، دانە بەدانەی گەڵاکانی دارەکەی بەشێوەیەک کێشاوە سەرانسەری ئاسمانی گرتووەتەوە. بۆ وەڵامی هەر گەمژەیەک کە سەیری نیگارەکەی بکردبایە و بیگوتبایە دار چنار نا، بگرە کچی جوان بابەتی سەرەکیی ئەم نیگارەیە، عەلی ڕەزای شیرازی بۆ ئەوەی بە لە خۆباییبوونەوە بیسەلمێنێت بابەتی سەرەکیی نەخش ئەڤینی کچی جوانکیلە نییە، بگرە ئەڤینی نیگارکێش خۆیەتی، هەوڵی دابوو هەمان دار چنار بەسەرجەم گەڵاکانیەوە لەسەر دەنکی برنج بکێشتەوە. حەوت ساڵ و سێ مانگ دوای دەست بەکاربوون، مامۆستای گەورە کوێر بوو، بۆیە توانی تەنیا نیوەی کار بەئەنجام بگەیەنێت. داری سەر دەنکە برنجەکە نا، بەڵام ئەم ئەگەر ئەو واژۆیەی وا بە لە خۆباییبوونەوە خراوەتە ژێر پێی جوانی یاوەرە خوێنشیرینەکانی شیرین، سەرم لێ تێک نەدات، کەواتە ئێستا من نیگاری شاهانەی داری سەر کاغەزی مامۆستای کوێرم لە بەردەستە. لە پەڕەیەکی تریشدا کوێرکردنی ئەسکەندەر بە تیری نووک دووسەری ڕۆستەمم بینی. نیگارکێش وەک ئەوەی ئاشنای شێوازی هندستان بێت، بەشێوەیەکی ڕەنگین

و ورشـەدار ئەم نیگارەی کێشـاوە و کـارێکی وای کـردووە سـەیرکـردنی کـوێری کە خـولیای بەردەوام و خـواستی شـاردراوەی نیگارکێشـی دانسقـە بووە، وەک سەیری شایی و بەزم بێتە بەرچاوی تەماشاکەری نیگار.

چۆن کەسێک سالانێکی درێژ داستانی ئەم گشت نیگار و دەستنووسانەی بیسـتبێت و بەجـۆشـەوە بخـوازێت بەچاوی خـۆی سـەیریان بکات، منیش بەشـپـرزەییی بەسـالاچوویەکی درک کـردوو بەوەی دوای مـاوەیەکی کـورت بەیەکـجاری توانای بینین لە دەست دەدات، تەمـاشـام دەکرد. قـوماشـەکـانی ژووری گـەنجـینە بەهۆی ڕەنگی تۆز و لەبەر ڕۆشنایی سـەیری مـۆمی ناو مۆمدانـەکان ڕەنگێکی سووری تاریکی گرتبوو. یەکـەم جـار بوو ڕەنگێکی لەو جۆرەم دەبینی. کاتێک لەوێ دەنگێکی سـەرسووڕمانم لـێ بەرز دەبووەوە، قەرە و بستـەبالا جـاروبار دەهاتنـە لام و لەسـەر شـانمەوە سـەیری پەڕەی شـاکاری بەردەستی منیان دەکرد. منیش خۆم پێ ڕانەدەگیرا، دەمگێڕایەوە و دەمگوت:

"ئەمـە سـوورە، هـەمـان سـووری مـیرزا بابا ئیـمـامـیـی مـامۆسـتـای گـەورەی تەورێزی و هەر خۆیشی ڕازی ئـەم ڕەنگەی لەگەڵ خۆیدا بردە گۆڕەوە. لێواری ڕایەخ و نیشـانەی قـزڵبـاشی بەکلاوی شـای سـەفەوییـەوەی پێ سوور کـردووە. بڕوانن، لەم پەڕەیەشدا سکی شێرێک و لێرەشدا سەڵتـەی ئەم کوڕە نازدارەی پێ بۆیاخ کـردووە. ئـەم ڕەنگە سـوورە جـوانە، لە ڕژاندنی خـوێنیـاندا نـەبێت، خـوا ڕاسـتـەوخـۆ پێشـانی بەندەکـانی خـۆی نەداوە، بەلام بەمـەبـەسـتی ئەوەی هـەوڵ بدەین و بیدۆزینەوە، لە هەناوی مێرووی دەگمەن و لە نێوان تاشەبەرددا شـاردوویەتیـەوە. بەچاوی ڕووتیش، تەنیـا لە قـومـاشی دەسـتکردی مـرۆڤ و نیگاری بەرهـەمی مـامۆسـتـایانی مەزندا دەبیـندرێت." ئەمەشم لێ زیاد دەکرد: "سوپاس بۆ خوا لە پای ئەوەی ئێستا ئەم ڕەنگە پیشانی ئێمە دەدات."

زۆر دواتر، دیسـان خـۆم پـێ ڕانەگـیـرا و گـوتم: "سـەیری ئەمـە بکەن." نیگارێکی شـاهانەم پیشـانیـان دا. نیگارێک بوو بۆ ئەوە دەشـیـا بخـرێتـە هەر کـتێبێکی غـەزەلەوە کە باس لە ئەڤین، دۆسـتـایەتی، بەهـار و کـامـەرانی بکات. سەیری دارەکـانی بەهـارمـان کرد و بینیـمان بەگشت ڕەنـگی خۆیانەوە چرۆیان

کـردووه. تـەمـاشـای دار سـەرووی ناو باخـچـەی بەهەشـتی و بەخـتـەوەریی دڵدارانی ناو ئەو باخچانەمان کرد و بینیمان شـەرابیان دەنۆشی و شیعریان دەخـوێندەوە. لـە ژووری سـارد و سـڕی گـەنجـینە، لەبری بـۆنی تۆز و کـەڕوو، هەستمان بە بۆنی گوڵی بەهار و پێستی نەرم و نیانی عاشقانی بەختەوەر کـرد. گـوتم: "بـڕوانن، نیگارکـێش چەند لـە دڵەوە نیگاری باسکی ئەڤـینداران، پێی خـاوس و جـوانـیـان، زەرافـەتی وەسـتـانـیـان و شـادمـانـیی پۆلە مـەلی هەڵفـڕیوی دەوروبەریانی کێشـاوە. کەچی دار سـەرووەکەی پشـتـەوەی چەند قـەبە کـێشـاوە! ئەمـە نیگاری لوتفـیی بوخـارایـیـە. ئەم نیگارکـێشـە لەبەر سـەرکـێشی و شـەڕانگێـزیی خـۆی، هەمـوو نیگارێکی بە نیـوەناچڵی بەجێ هێشتووە و لەبەر ئەوەی دەیگوت کوا بزانم چی لەم نیگارە تێ دەگەن، لەگەڵ پادشا و خانان لێی دەبوو بەهەرا و نەیدەتوانی لە هیچ شارێک بمێنێتەوە. ئەم مـامـۆسـتـا گـەورەیە بەدەم شـەڕەوە لە کۆشکی پادشایەکەوە دەچووە کۆشکی یەکێکی تر، ئەم شار و ئەو شـاری دەکرد، هـیچ فەرمـانڕەوایەک نەیدەتوانی بۆ کتێب ئامادەکردن داڵدەی بدات و ڕای بگرێت. ئەمیش دواجار پێوەندی دەکات بە نیگارخانـەی بەگێگی گومناوی فـەرمانڕەوای ناوچەیەکی شـاخاویی ڕووت و ڕەجـاڵەوە و دەڵێت ڕەنگە وڵاتەکـەی بچـووک بێت، بـەڵام خـان لـە نیگار تێ دەگـات. بیـسـت سـاڵی کـۆتاییی ژیانی لەوێ ڕادەبوورێت. تا ئەم ڕۆژگـارەش مـایەی دەمەتەقێ و گەپجـاڕییە داخـۆ زانیـویەتی، یان نەیزانیـوە خانی گومناو کوێر و نابینا بووە."

مـاوەیەکی درێژی دوای نیوەشـەو گـوتم: "ئایا ئـەم پەڕەیە دەبینن؟" ئەمـجـار هەردووکیان بە مۆمدانی دەستیـانەوە بە قەڵەمبازێک خـۆیان گەیاندە من. "ئەم کتێبە لە هەراتەوە تا ئێرە، لە سەردەمی نەوەی تەیمووری لەنگەوە تا ئەمڕۆ، لە مـاوەی سـەد و پەنجـا سـاڵدا دە خـاوەنی گـۆڕیوە." هـەرسـێکمـان پێکەوە بە زەڕەبینی من، واژۆ، دەقی بەدیاری پێشکێشکردن، ڕسـتـەی مێژووی سـەر کون و قـوژبنی بەرگی ناوەوە و نـاوی ئەو سـوڵتـانانـەی لە ژیانی ڕاسـتـەقـینەدا دەسـتیـان چووبووە خـوێنی یەکـدی و ناوەکـانیـان لەسـەر بـەرگی کتـێـبـەکـە

خزێندرابوونە پاڵ یەک و تەنیشت یەکەوە، گەورە کردەوە و خوێندمانەوە: "ئەم کتێبە، بەهاوکاری خوا لە ساڵی هەشسەت و چل و نۆی کۆچی لە هەرات، لەسەر دەستی خۆشنووس سوڵتان وەلیی کوڕی موزەفەری هەراتی، بۆ عصمت الدنیای هاوسەری محەمەد جوکیی برای سەرفرازی بایسونگوری فەرمانڕەوای جیهان تەواو کراوە." خوێندمانەوە: ئەم کتێبە دواتر کەوتووەتە دەستی سوڵتان خەلیلی ئاکقۆیونلو، لەویشەوە بۆ یاقوب بەگی کوڕی، لەمیشەوە بۆ سوڵتانەکانی ئۆیزبەک لە باکور. هەریەکێک لەم سوڵتانانە ماوەیەک بەکامەرانی گەمەی بەم کتێبە کردووە، یەک دوو نیگاری لێ دەرهێناوە، یەک دوویەکی تری لێ زیاد کردووە، هەر لە یەکەم خاوەنییەوە ڕووخساری جوانی ژنانی خۆیان لە نیگارەکان داوە و بەشانازییەوە ناوی خۆیان لەسەر بەرگەکەی نووسیوە. کاتێک سام میرزای برای شا ئیسماعیل شاری هەرات دەگرێت، کتێبەکە دەکەوێتە دەست وی، ئەویش دەقێکی پێشکێشکردنی جودای لەسەر دەنووسێت و بەدیاری دەینێرێت بۆ کاکی. شا ئیسماعیلیش کتێبەکە دەباتە تەورێز و لەوێ فەرمان دەدات ئامادە بکرێت بۆ دیاری و دەستوور دەدات دەقی پێشکێشکردنیشی لەسەر بنووسرێت. پاشان یاوز سوڵتان سەلیمی بەهەشتنشین لە شەڕی چاڵدێران شا ئیسماعیل تێک دەشکێنێت، کۆشکی هەشت بەهەشت لە تەورێز تاڵان دەکات و کتێبەکە لەگەڵ شەڕڤانانی سوڵتانی سەرکەوتوودا بیابان و چیا و ڕووبار دەبڕێت و دێتە ئەم ژووری گەنجینەیە لە ئەستەنبوڵ.

ئەرێ قەرە و بستەبالا تا چ ڕادەیەک هاوبەشی سەرنج و جۆش و خرۆشەکانی منی بەسالاچوو بوون؟ تا زیاتر دەستنووسی ترم دەکردەوە و پەڕەکانیم هەڵدەدایەوە، لە ناخی خۆمدا هەستم بە خەم و حەسرەتی هەزاران نیگارکێش دەکرد لەوانەی لە سەدان شاری گەورە و بچووک لە خزمەتی پادشایانی زۆردار و خان و بەگانی خوو و ڕەوشت لە یەکتر جیاواز تا کوێراییی چاوانیان داهاتووە، نیگاریان کێشاوە و هونەریان پێشان داوە. کاتێک بەشەرمەوە پەڕەی کتێبێکی ساکاری پێشاندەری شێواز و ئامێرەکانی

ئەشکەنجەم هەڵدەدایەوە، هەستم بە تێهەڵدانەکانی سەردەمی شاگردیی هەموومان، لێدانی گۆنامان بە پشتی ڕاستە تا سووربوونەوە و لێدانی سەری تاشراومان کرد بە مۆری مەڕمەڕ. من نازانم ئەم کتێبە چەپەڵە لە گەنجینەی عوسمانی چی دەکات؟ ئاشکرایە گاورانی گەڕۆک، لەبری ئەوەی ئەشکەنجەی ژێر چاودێریی قازی وەک شێوازێکی ناچاری بۆ سەپاندنی دادپەوەریی خوا لە دنیا ببینن، بۆ ئەوە بەکاری دەهێنن تا بۆ هاوئاینیانی خۆیانی بسەلمێنن ئێمە چەند زۆردار و دڵڕەقین و هەندێک نیگارکێشی بێ ڕەوشتی ئێمەش لە بەرامبەر چوار پێنج زێڕ لە دەستیان دێت ئەم نیگارە بێ بەهایانەیان بۆ بکێشن. بەڵام من هەستم بەشەرم کرد لە پای ئەو چێژە چەپەڵەی نیگارکێش کە لە کاتی کێشانی نیگاری هەموو ئەم شتانەدا هەیبووە و من ئێستا پەیم پێ دەبرد: فەلاقە، دارکاریکردن، لە چوارمێخەدان، هەڵواسین، هەڵواسینی سەربەرەوخوار، لە قولاپدان، دانیشاندن لەسەر مێخزنجیر، خستنە ناو تۆپ و فڕاندن، خنکاندن، مل پەڕاندن، خستنە بەر سەگی برسی، قامچیڕێژکردن، خزاندنە جەواڵەوە، لە مەنگەنەدان، لە ئاوی سارد هەڵکێشان، قژ ڕنینەوە، شکاندنی پەنجە، گروونی لەسەرخۆی پێست، لووت شکاندن و چاو دەرهێنان. تەنیا مامۆستایانی ڕاستەقینەی وەک ئێمە؛ لەبەر ئەوەی بەدرێژاییی سالانی شاگردیمان فەلاقە کراوین، هەر لە خۆوە تێمان هەڵدراوە، بەر زللە دراوین بۆ ئاسوودەکردنی دڵی مامۆستایەک کە هێڵی چەوتی کێشاوە و تووڕە بووە، بەمەبەستی کوشتنی ئیبلیسی هەناومان و گۆڕینی بۆ جنۆکەی نیگارکێشان چەندین سەعات بە تێلا و ڕاستە لێمان دراوە؛ دەتوانین ئەو چێژە قوڵە لە کێشانی نیگاری فەلاقە و ئەشکەنجە وەربگرین و دەتوانین وەک بۆیاخکردنی فڕفڕۆکەی منداڵ بە ڕەنگی گەش و ورشەدار بۆیاخیان بکەین.

ئەوانەی ئاوڕێک لە دنیای ئێمە دەدەنەوە، ڕێک وەک ئەوانەی دوای سەدان ساڵ لە کتێبەکاندا تەماشای نیگارەکانی دەستکردی ئێمە بکەن، لە دوورەوە و بێ حاڵیبوونی تەواو سەرنجیان لێ بدەن و خوازیار بن نێزیک ببنەوە و لێیان تێ بگەن، بەڵام پشووکورتیشن، مەگەر هەر ئەوان بتوانن پەی بەو شەرم

و کـامـەرانی و ئـازارە قـوڵە و چێـژی چاوە بـبـەن کـە من بەدەم سـەیرکـردنی نیگارەکانەوە لەم ژوورە ساردەی گەنجینە هەستی پێ دەکەم، بەڵام باوەڕیش ناکـەم بتـوانن بەتەواوی لێی تێ بگەن. کـاتێک قـامکی پیـری لـە تاو سـەرمـا هەست لێـبـڕاوم پەڕەکـانیـان هەڵدەدایەوە، زەڕەبینی دەسک گـەوهەر و ڕەنجکێشم و چاوی چەپم وەک ئەوەی لەقلەقێکی کۆچەری بێت و گشت دنیا گەڕابێت، بێ سەرسووڕمـان، بەڵام بە شەیدابوونەوە تەماشـای دیمەنی ژێر خۆی دەکرد، شتی نوێی دەخوێندەوە و تێپەڕ دەبوو. لەو پەڕانـەوەی سالانێکی درێژ پێشانی ئێمە نەدرابوون و داستـانی هەندێکیـانم بیستبـوو، حاڵی بووم کام نیگارکێش لە کێوە فێری چی بووە؛ ئەو شتەی ئەمڕۆ پێی دەڵێن شێواز، لە کام نیگارخانە و لە سایەی کام پادشـادا قـاڵبی گرتووە؛ کام مـامۆستـای ئەفسـانەیی لە خزمەتی کێدا کاری کردووە؛ یان بۆ نموونە، من خـۆم دەمزانی پەڵە هەوری سـەر شـێـوازی چینی بەهۆی کـاریگەریی چینەوە لە هەراتەوە هاتووە و لە سـەرانسـەری وڵاتی عەجـەم بڵاو بووەتەوە، بەڵام کـاتێک زانیم لە قـەزوینیش بەکار هێندراوە، جـاروبار و خـۆبەخـۆی خـۆم "وای!"ەکم لێ بەرز دەبووەوە، بەڵام ئەو ئازارەی لە شوێنێکی قوڵتری هەناومدا هەستم پێ دەکرد و ئەو خـەم و شـەرمـەی توانـای ئەوەم نیـیـە ئێـوەی تێـدا بکەم بەهاوبەش، پێوەندیی بەم شتانەوە هەبوو: ئەو ئازارانەی کە وەستایانی نیگارکێشی شۆخ و ڕووخـسـار وەک مـانگ (لە سـەردەمی شـاگـردیاندا ڕووخـسـاری زۆربەیان لەسەر دەستی مامۆستاکانیان دەشێوێندرا)، چاو جۆری چاوی ئاسک و بەژن وێنەی چڵی ڕەیحان لە پێناوی نیگاردا دەیکێشن؛ سووکایەتی پێکردنیان؛ ئەو جۆش و ئومێدەی هەستی پێ دەکەن؛ چەکەرەکردنی ئەڤین لە نێوان ئەمـان و مـامۆستـاکانیـاندا؛ ئەڤینی هـاوبەشی نیگار و لە بیرچوون و ئەو کوێرییەی لە کۆتاییی سالانی تەمەندا پێی دەگەن.

لەبەر ئـەوەی سـالانێکی درێژ بـوو نیگاری شـەڕ و خـۆشـیم بـۆ سـوڵتـانمان دەکێشا، بەو خەم و شەرمەوە چوومە دنیای هەستە جوان و زراڤەکانەوە و ڕۆحم خـەریک بوو بە بێدەنگی ئەگەری کێشـانی نیگاری ئەم دنیـایەی لە بیر

دەکرد. لە دەفتەرێکی نیگاردا کوڕێکی لێو سوور و قەد باریکم بینی، ئەویش وەک ئەوەی من لەو ساتەدا دەمکرد، کتێبێکی نابووە باوەشی. بە دیتنی ئەو نیگارە شتێکم بیر کەوتەوە سەرجەم پادشایانی ئالوودەی زێڕ و دەسەڵات لە بیری دەکەن: گشت جوانییەک هی خوایە. لە پەڕەی دەفتەرێکی تری نیگاردا دوو دڵداری گەنجی لە ڕادەبەدەر جوان و عاشقی یەکترم دی بەدەستی مامۆستایەکی لاوی ئەسفەهانی کێشرابوو. بەدەم هەڵڕشتنی فرمێسکەوە سەیرم کرد و ئەڤینی شاگردە جوانەکانی خۆم بۆ نیگار بیر کەوتەوە. کچەی شۆخ، لێو گێلاسی، چاو بادەمی، لووت بچووک و بەژن وەک چڵی ڕەیحان بوو. کوڕەش، پێ بچووک وەک کچە، پێست ئاڵ و باریکەڵانە بوو. بە بایەخەوە قۆڵی خۆی هەڵکردبوو، پێستی بازووی، سەرەتا ئارەزووی ماچ و دواتریش مردنی دەورووژاند. بۆ پێشاندانی هێزی ئەڤین و پابەندبوونی بە کچەوە، بە ئاگر سێ نیشانەی بچووک و قوڵی ئەڤینی لەسەر مەچەکی جوانی کێشابوو، مەچەکی پێشانی کچەی دەدا و ئەویش وەک ئەوەی سەیری سێ گوڵی جوان بکات، بەسەرسامی بۆ نیشانەکانی دەڕوانی.

ترپەی دڵم بەشێوەیەکی سەیر زیادی کرد. چین چین ئارەقە لە تەوێڵم نیشت. لە ساڵانی سەرەتای شاگردیشمدا، شەست ساڵ لەمەوبەر، کاتێک سەیری ئەو نیگارە بێ ئەدەب و نیوەڕووتانەم دەکرد کە لە تەورێزەوە دەهێندران، بەشێوازی قەڵەمی ڕەش و سپی دەکێشران و کوڕی جوانی پێست مەڕمەڕی و کچی بەژن زراڤ و مەمک بچووکیان پیشان دەدا، بەهەمان شێوە جەستەم لە ئارەقە دەنیشت. پاش یەکەم شەقاوم بەرەو وەستایی و چەند ساڵێک دوای ژن هێنانم، کوڕێکی ڕووخسار فریشتەیی، چاو بادەمی و پێست جوانی گوڵ ئاسا بۆ شاگردی هێندرابووە نیگارخانە. ئێستا، ئەو قوڵاییی بیرکردنەوە و ئەڤینی نیگارەم بیر دەکەوێتەوە کە ئەو دەمە لە کاتی سەیرکردنی ئەو کوڕەدا هەستم پێ کردبوو. تاوێک بەهێزەوە هەستم کرد نیگارکێشان پێوەندیی بەشەرم و خەمەوە نییە، بگرە پەیوەستە بە خواستێکەوە کە من بیرم لێی دەکردەوە؛ هونەری وەستای نیگارکێش

دەسپێک خواستی خۆی وەردەگەڕێنێتە سەر ئەڤینی خوا و ئەڤینی خواش وەردەگێڕێتە سەر ئەڤینی دنیایەی بەرچاوی خوا. بۆیە وام دەزانی سەرجەم ئەو سالانەی بەدانیشتنەوە تەختەی نیگارکێشم نابووە باوەشم و کوڕیی پشتم دەرپەڕاندبوو، گشت ئەو تێهەڵدانانەی بۆ فێربوونی هونەر خواردبووم، سووربوونم لەسەر ئەوەی لە نیگارکێشاندا خۆم کوێر بکەم و هەموو ئەو ئازارانەی نیگارکێشان کە هەم خۆم چەشتبووم و هەم دەرخواردی خەڵکی ترم دابوو، وەک سەرکەوتن و نۆشینی چێژی شادی بەرێ کردووە. وەک سەیرکردنی شتێکی تابوو، ماوەیەکی درێژ بێدەنگ و بەهەمان چێژەوە بۆ ئەم نیگارەم ڕوانی. زۆر دواتر، هێشتا هەر تەماشام دەکرد، دڵۆپێک فرمێسک لە چاوم ڕژا، بە گۆنامدا هاتە خوارێ و تێکەڵ بەڕیشم بوو.

یەکێک لەو مۆمدانانەی هێدی هێدی لە ژووری گەنجینە دەگەڕان، بەرەو من هات. دەفتەری نیگارم داخست و لە گۆترە یەکێک لەو دەستنووسانەم کردەوە کە پێش کەمێک بستەبالا لە تەنیشتمەوە دای نابوو. ئەمەش دەفتەرێکی نیگار بوو بەتایبەت بۆ پادشایان ئامادە کرابوو: لە کەناری سەوزاییەک دوو ئاسکی دڵداری یەکترم دی ڕەوێک چەقەڵ ئیرەییان پێیان دەبرد. ئەو پەڕەیەم هەڵدایەوە: نیگاری ڕەوێک ئەسپی خەنەیی و شێم بینی و لە دڵی خۆمدا گوتم مەگەر هەر مامۆستایانی دێرینی هەرات بتوانن نیگاری وا بکێشن. چەند جوانن! ئەو پەڕەیەشم هەڵدایەوە: نیگاری نووسیارێکم دی بەمتمانە بەخۆبوونەوە دانیشتبوو: نیگارێکی حەفتا ساڵە بوو. دیار بوو نەمدەتوانی بەڕووخساریدا بزانم کێیە، چونکە وەک گشت کەسێک دەچوو. خەریک بووم بڵێم هەوای نیگارەکە و بۆیاخکردنی ڕیشی کابرای دانیشتوو بەچەند ڕەنگێک چەند شتێکی هێنایەوە بیرم. لێدانی دڵم خێراتر بوو، دەستی دانسقەی ناو نیگارەکەم ناسییەوە، دڵم بەر لە خۆم پەی پێ بردبوو، تەنیا ئەو دەیتوانی دەستێکی هێندە جوان بکێشێت. ئەم نیگارە دەستکردی مامۆستای گەورە بەهزاد بوو. وا هەستم کرد تیشکێکی دەرچوو لە نیگارەکەوە لە ڕووخساری منی دابێت.

ماوەیەکی زۆر لەمەوبەر، چەند جارێک نیگاری دەستکردی مامۆستای گەورە بەهزادم دیبوو، بەڵام لەوانەیە لەبەر ئەوەی بەتەنیا خۆم نا، بگرە ساڵانێک لەمەوبەر لەگەڵ مامۆستایانی تردا سەیرم کردبوو، یاخۆ بەهۆی ئەوەی تەواو دڵنیا نەبووین نیگاری بەهزادی مەزن بێت، هەرگیز وەک ئێستا چاوم ڕەشکە و پێشکەی نەکردبوو.

وەک بڵێیت تاریکیی ئەنگوستەچاوی ژووری گەنجینەی پڕ لە بۆنی کەڕوو بەم نیگارە ڕووناک بووەوە. ئەم دەستە جوان کێشراوە، لەگەڵ ئەو باسکە جوان و دەگمەنەی نیشانەی ئەڤینی لەسەر داخ کراوە و کەمێک لەمەوبەر بینیم، لە سەرمدا یەکیان گرت. سوپاسی خوام کرد لە پای ئەوەی پێش کوێربوونم، ئەم جوانکارییانەی پێشانم داوە. لە کوێوە دەزانم بەم زووانە کوێر دەبم؟ نازانم! قەرە مۆمدانێکی بەدەستەوە بوو، لێم نێزیک کەوتەوە و سەیری پەڕەی بەردەستی منی کرد. تاوێک هەستم کرد دەتوانم ئەم پەی پێبردنەم بەو بڵێم، بەڵام شتێکی ترم لە دەم دەرچوو.

"سەیری جوانیی ئەم دەستە بکە. کاری بەهزادە."

وەک ئەوەی دەستی نەرم و پێستی قەدیفەییی لەو شاگردە منداڵە جوانکیلانە بگرم کە لە تافی لاویمدا هەریەکەیانم بەجۆرێک خۆش دەویست، دەستم هەر لە خۆیەوە دەستی قەرەی گرت. دەستی تەخت و ساغڵەم بوو؛ لە دەستی من گەرمتر بوو؛ ئەو جێیەی ماسوولکەکانی مەچەکی و قۆڵی بەیەک دەگەیشتن، وەک من ئارەزووم دەکرد، تەنک و پان بوو. لە گەنجیمدا، بەر لەوەی ناولەپی دەستی شاگردێکی منداڵ بگرم و فێری بکەم چۆن فڵچە بەدەستەوە بگرێت، بەخۆشەویستییەوە چاوم لە چاوی ترساو و جوانی دەبڕی. بەهەمان شێوە بۆ قەرەشم ڕووانی. گڕی مۆمەکانی ناو مۆمدانی دەستیم لە گلێنەی چاوەکانیدا دی. گوتم: "سەرجەم ئێمەی وەستایانی نیگارکێش براین، بەڵام ئێستا کۆتایی بەگشت شتێک دێت."

"چۆن؟"

مامۆستایەکی گەورە لەوانەی تەمەنی خۆی بە خاقانێک، یان شازادەیەک بەخشیوە و لە نیگارخانەی ئەودا بەڕێبازی مامۆستایانی دێرین شاکاری ئافراندووە و تەنانەت هەوڵی داوە نیگارخانە شێوازێکی تایبەت بەخۆی هەبێت، پاش ئەوەی خانی داڵدەدەر لە گشت شەڕەکاندا دەدۆڕێت، ئەم دەزانێت ئەو سەردارە نوێیانەی لە دوای ڕەوە سەربازی تالانکەری دوژمنەوە دێنە شارەوە، نیگارخانەکەی تێک دەدەن، بەرگی کتێبەکانی دەدڕن و پەڕەکانی دەشێوێنن، ئەو شتە بچووکانەی لە داهێنانی خۆی بوون، لە نەخشدا باوەڕی پێیان هەبووە و جۆری منداڵی خۆی خۆشیانی ویستووە، دوژمن سووکایەتیان پێ دەکات و خراپیان دەکات، بۆیە لەو کاتەدا دەیەوێت کوێر بێت و دەڵێت: "ئێستا کۆتایی بەگشت شتێک دێت." منیش قسەکەی خۆم بەهەمان جۆر کردبوو. بەڵام پێویست بوو بەجۆرێکی تر ئەمە بۆ قەرە بگێڕمەوە.

گوتم: "ئەم نیگارە کاری شاعیری گەورە عەبدوڵا هاتفییە. ئەمە شاعیرێکی فرە پایە بڵند بووە. کاتێک شا ئیسماعیل دەچێتە هەراتەوە، هەمووان سالووسی و مامەحەمەیی بۆ دەکەن، بەڵام ئەو لە جێی خۆی نابزوێت. شا ئیسماعیلیش پێ بەپێی ئەو تا ماڵەکەی لە دەرەوەی شار دەڕوات. ئێمە لە ڕووخساری هاتفیی بەدەستی بەهزاد کێشراوەوە نا، بە نووسینەکەی ژێریدا تێ دەگەین ئەمە نیگاری هاتفییە. وا نییە؟"

قەرە بەچاوانی جوانی بۆ منی ڕووانی و گوتی: "بەڵێ."

گوتم: "کاتێک بۆ دەموچاوی شاعیری ناو نیگار دەڕوانین، دەبینین ڕووخسارێکە وەک هەموو سیمایەکی تر. عەبدوڵا هاتفیی خوا لێخۆشبوو ئەگەر ئێستا لێرە بوایە، نەماندەتوانی بەسەیرکردنی ڕووخساری لەم نیگارەدا بیناسینەوە، بەڵام دەمانتوانی بەسەرجەم نیگارەکەدا بیناسینەوە: شتێکی وا لە هەوای نیگارەکە، وەستانی هاتفی، ڕەنگەکان، زەڕکاری و ئەو دەستە جوانەی دەستکردی مامۆستا بەهزاددا هەیە کە دەستبەجێ وا لە مرۆڤ دەکات بە ئەقڵیدا بێت ئەمە نیگاری شاعیرێکە، چونکە لەم

نیگارەماندا، واتا پێش شـێـوە کـەوتووە. ئێـسـتـا ئەگـەر بەلاسـاییکردنەوەی مـامـۆسـتـایانی فـەرەنـگ و ئیـتـاڵی دەست بکرێت بەکـێـشـانی نیگار بۆ ئەو کـتـێـبـەکـەی کـە سـوڵتـانمان زاوای خـوا لێـخـۆشـبـووی ڕاسـپـاردبوو بۆ ئامـادەکردنی، تەواوی ئەم دنیـای واتایە بەکۆتا دێت و دنیـای شێوە دەست پێ دەکات بەشێوازی فەرەنگ..."

قەرە بەزبری گوتی: "زاوای خوا لێخۆشبووم کوژراوە."

وەک ئەوەی بەڕێزەوە دەست بەدەسـتی بچووکی شـاگردێکی لاودا بـهێنم کـە چاوەڕێ دەکرێت لە داهاتوودا شاکار بئافرێنێت، پەنجەکانی قەرەم لە دەستی خۆمدا گوشی. ماوەیەک بە بێدەنگی و ڕێزەوە سەیری شاکارەکەی بەهزادمان کرد. دواتر قەرە دەستی لە دەستم دەرهێنا. گوتی:

"سەیری لووتی ئەسپە خەنەییـەکانی پەڕەی پێشووترمـان نەکرد و بەزوویی بازمان دا بەسەریدا."

گـوتم: "هیـچـی تێـدا نەبوو." بۆ ئەوەی بشـێـبـێـنێت، پەڕەی پێـشـووترم هەڵدایەوە: هیچ شتێکی نائاسایی لە کونی لووتی ئەسپەکاندا نەبوو.

قەرە وەک منداڵ پرسی: "کەی ئەسپە لووت ناقۆڵاکان دەدۆزینەوە؟"

بەڵام کـاتێک من و بسـتـەبالا لە کـاتی نێـوان نیـوەشـەو و بەرەوبەیاندا شانامەی ئەفسانەیی شا تەهماسپمان لە ژێر قومـاشی ئاوریشم و ئەتڵەسی سـەوزی ناو سندووقێکی ئاسندا دۆزییـەوە، قـەرە لـەسـەر ڕایەخـێکی سووری ئوشـاق خـۆی لوولدابوو، سـەری نابووە سـەر بالیـفـێکی قـەدیفـەی بە مرواری نەخشێندراو و خـەوی لێ کـەوتبوو. دوای ئەو گشت سـاڵە، هـەر هێندەی چاوم بە کتێبی ئەفسـانەیی کەوت، یەکسـەر ناسیـمەوە. بۆ من ڕۆژ تازە دەستی پێ دەکرد.

ئەم کـتـێـبـە هێندە گـەورە و گـران بوو مـن و جـەزمـی ئاغـا بەزۆر بەرزمـان کـردەوە و گـواسـتـمـانەوە. بیـست و پێنج سـاڵ لەمـەوبـەر لە دوورەوە چاوم بە بەرگەکەی کەوتبوو. کاتێک دەستم بۆی برد، بۆم دەرکەوت چەرمەکەی تەختەی

تێدایه. پێش بیست و پێنج ساڵ، کاتێک سوڵتان سلێمانی قانوونی دەمرێت، شا تەهماسپ هێندە خۆشحاڵ دەبێت بە ڕزگاربوون لەو سوڵتانەی سێ جار تەورێزی داگیر کردبوو، لەگەڵ باری چەندین حوشتر دیاری، دەستنووسێکی دانسقەی قورئانی پیرۆز و ئەم کتێبە کە جوانترین کتێبی گەنجینەی خۆی دەبێت، بۆ سوڵتان سەلیمی جێگرەوەی سوڵتان سلێمانی قانوونی دەنێرێت. کتێبەکە لە پێشدا لەگەڵ شاندێکی سێسەد کەسی عەجەم دەچێتە جێڕاوگەی زستانەی سوڵتانی نوێ لە ئەدرنە. کاتێک لەگەڵ دیاریەکانی تر بەسەر پشتی حوشتر و هێسترەوە بۆ ئەستەنبوڵ دەهێندرێتەوە، پێش ئەوەی ببرێتە گەنجینە و قفڵی لەسەر دابخرێت، قەرە مەمیی گەورەی وەستایانی نیگارکێش و ئێمەی سێ مامۆستای گەنجی وی، هەر چوارمان چووین بۆ سەیرکردنی. ئەو ڕۆژە ئێمەش جۆری ئەو ئەستەنبوڵییانەی بۆ تەماشاکردنی فیلی لە هندستانەوە هاتوو، یان زەڕافەی لە ئەفریقاوە هاتوو بۆ کۆشک دەچن، ڕوومان لە کۆشک کرد و لە ڕێگە لە مامۆستا قەرە مەمیم بیست مامۆستای گەورە بەهزاد بەپیری لە هەراتەوە چووەتە تەورێز، بەڵام لەبەر ئەوەی کوێر بووە، دەستی بەم کتێبەوە نەداوە.

ئەو سەردەمە، سەیرکردنی کتێبێک بە دووسەد و پەنجا نیگاری گەورەوە، بۆ ئێمەی وەستایانی نیگارکێشی عوسمانیی شەیدای کتێبێکی ئاسایی حەوت هەشت نیگاری وەک ئەوە وا بوو سەرجەم دانیشتووانی ناو کۆشکێکی شاهانە نووستبن و ئێمە بەناویدا بگەڕێین. جۆری ئەوەی تەماشای باخچەکانی بەهەشت کە بەچەرجوویەک بۆ ماوەیەکی کورت هاتبێتە پێش چاومان، بە نەوازشێکی بێدەنگ و بێ ئەوەی ورتەمان لە دەم بێتە دەر، سەیری پەڕە لە ڕادەبەدەر جوانەکانی ئەم کتێبەمان کرد.

بەدرێژاییی بیست و پێنج ساڵی دوای ئەو ڕۆژە باسی ئەم کتێبەی لە گەنجینە قفڵ لەسەر داخراومان کرد.

دوای بیست و پێنج ساڵ، جۆری ئەوەی دەرگای زەبەلاحی کۆشکێک بکەمەوە، بەرگی ئەستووری شانامەی ئەفسانەییم هەڵدایەوە، بەڵام بەدەم

هەڵدانەوەی پەڕەکانییەوە کە هەریەکەیان خشەیەکی خۆشی لێوە دەهات، لەبری سەرسامبوون، هەستێکی خەمگین لە ناخمدا چەکەرەی کرد.

١- لەبەر قسە و قسەڵۆکی سەبارەت بەوەی سەرجەم وەستایانی نیگارکێشی ئەستەنبوڵ شتیان لە پەڕەکانی ئەم کتێبە دزیوە و بەکاریان هێناوە، نەمدەتوانی هۆشی خۆم بخەمە سەر نیگارەکان.

٢- لەبەر ئەوەی تەواوی سەرنجی خۆم خستبووە سەر ئەوەی بگرە لە گۆشەیەک چاوم بەدەستێکی کێشراو بەدەستی مامۆستا بەهزاد بکەوێت، نەمدەتوانی هۆشی خۆم بخەمە سەر ئەو شاکارانەی کە لە هەر پێنج شەش پەڕەیەکی کتێبەکەدا جارێک دەردەکەوتن. (تاهەموراس چەند بڕیاردەرانە و بەزەرافەتەوە گورزی لە سەری ئەو ئیبلیس و دێوانە دەوەشاند کە دەبوو دواتر لە سەردەمی ئاشتیدا فێری ئەلفوبێ و زمانی یۆنانی و زمانی تری جۆربەجۆریان بکردایە!)

٣- کونی لووتی ئەسپەکان و هەبوونی قەرە و بستەباڵا ئاستەنگ بوون لە بەردەم وردبوونەوەی تەواوم لەو شتانەی دەمبینین.

پێش ئەوەی پەردەی ڕەشی قەدیفەیی کە وەک چاکەی خوا لە سەرجەم وەستایانی نیگارکێشی گەورە نێزیک دەبێتەوە، بەسەر چاومدا دابدرێتەوە، من لە ئەنجامی هەل ڕەخساندنێکی جوامێرانەی خواوە توانیم تێری دڵ سەیری ئەم کتێبە ئەفسانەییە بکەم. ئەمە هێندەی ئەوەی بەختەوەرییەکی گەورە بوو بۆ من، ئەوەندەش مایەی خەم بوو بۆم، چونکە زیاتر بە ئەقڵ سەیرم دەکرد، نەک بەدڵ. ژووری گەنجینە تا دەهات زیاتر لە گۆڕ دەچوو. تا ئەو دەمەی تیشکی بەیانی خۆی پێدا کرد، من تەماشای سەرجەم دووسەد و چل نۆ (پەنجا نەبوو) نیگاری ناو ئەم کتێبە شاکارەم کرد. بە ئەقڵ سەیرم کرد؛ با وەک زانایانی عەرەبی مەراقداری ئەقڵ، جیایان بکەمەوە و باسیان بکەم.

١- لە ناو ئەم ئەسپانەدا چاوم بە ئەسپێک نەکەوت کونی لووتی هاوشێوەی نیگارەکەی بکوژی نامەرد بێت: ڕەوە ئەسپێکسی جۆراوجۆر کاتێک

ڕۆستەم لە کاتی ڕاونانی ئەسپ دزاندا لە تووران دەیانبینێت؛ ئەو ئەسپە دانسقانەی شا فەرەیدوون گاڤێک سوڵتانی عەرەب مۆڵەت نادات و ئەمان بە مەلە لە ئاوی دیجلە دەپەڕنەوە؛ ئەو ئەسپە بۆزانەی لە دوورەوە بە خەمباری سەیر دەکەن چۆن توور ناپیاوانە و نامەردانە ئیرەجی برای سەردەبڕێت لە تۆڵەی ئەوەی باوکیان وڵاتی ڕۆمی دووری دابوو بە یەکێک لە کوڕەکانی و وڵاتی چینی دوورتریشی دابوو بە کوڕێکی تری، بەڵام وڵاتی خۆش و دڵگیری ئێرانی بۆ ئیرەجی کوڕی هەرە بچووکی دانابوو، تووریش ئیرەیی پێی برد و بەو دەردەی برد؛ ئەسپەکانی سوپای قارەمانی ئەسکەندەر، سوپای پشتئەستوور بە سوارەی هەزارا(*)، میسری، بەربەر و عەرەب و نوقمی زریێ، قەڵغانی ئاسن، خوودەی درەوشاوە و شمشێری لە شکان نەهاتوو؛ ئەو ئەسپە ئەفسانەییەی کەنار گۆلێکی سەوز بەشێوەیەکی چاوەڕوان نەکراو و بە دادپەروەریی خوا شا یازدگیرد دەکوژێت. ئەم شایە لەبەر ئەوەی بەرەنگاری ئەو چارەنووسە بووبووەوە کە خوار بۆی نووسیبوو، بەردەوام خوێن لە لووتی دەڕۆیشت و ئەو ڕۆژە چووبووە کەناری گۆل بەئومێدی ئەوەی ئاوەکەی چاکی بکاتەوە؛ لەم سەدان ئەسپە ئەفسانەیی و ڕاستەقینەیەدا کە سەرجەمیان بەدەستی شەش حەوت نیگارکێش کێشرابوون، ئەو نیشانەیەم نەدۆزییەوە؛ بەڵام لە ڕۆژێک زیاتر کاتم هەبوو بۆ ئەوەی چاو بە کتێبەکانی تری گەنجینەدا بگێرم.

٢- بانگەشەیەک لە ئارادا هەیە و ماوەی بیست و پێنج ساڵی ڕابردوو بەردەوام بابەتی قسە و قسەڵۆکی ناو وەستایانی نیگارکێش بووە: نیگارکێشێک بەدەستووری سوڵتان چووەتە ئەم گەنجینە هیچ کەس پێ نەگەیشتووە، ئەم کتێبە شاکارەی دۆزیوەتەوە، کردوویەتیەوە، لەبەر تیشکی مۆم و لە دەفتەری نموونەییدا زۆر ئەسپ، دار، هەور، گوڵ، مەل، باخچە و جڤاتی شەڕ و ئەڤینی لەبەر گرتووەتەوە و دواتر بەکار

(*) هەزارا: گەلێکە لە ئەفغانستان.

هێندراوە... هەر کاتێک نیگارکێشێک شتێکی دانسقە و لە وزەی ئەقڵ بەدەری بکێشایە، ئەوانی تر لە تاو ئیرەیی پێبردن ئەم بانگەشەیەیان بۆی دەکرد. کەمێکیش مەبەستیان بوو ناوی بزڕێنن، سووکی بکەن و بڵێن ئەم نیگارە لە تەورێزەوە هاتووە و کاری عەجەمە. ئەو سەردەمانە تەورێز وڵاتی سوڵتانمان نەبوو. کاتێک ئەم بووختانە بۆ من دەکرا، هەستی هەڵچوونێکی ڕەوا و شانازییەکی شاردراوەم لەکن دەورووژا و کاتێک بۆ کەسانی تریش کراوە، من باوەڕم کردووە. ئێستا بە خەمگینی و بەشێوەیەکی سەیر دەمبینی ئێمە، ئەو چوار نیگارکێشەی بیست و پێنج ساڵ لەمەوبەر تەنیا جارێک سەیری ئەم کتێبەمان کردووە، لە بیرەوەریی خۆماندا هەڵمان گرتووە، بەدرێژاییی ئەو ماوەیە لە مێشکی خۆماندا هێناومانە و بردوومانەوە، بیری خۆمان خستووەتەوە و لە کتێبی سوڵتانەکاندا نیگاریمان کێشاوەتەوە. خەفەتم بۆ دڵڕەقیی ئەو سوڵتانە ڕاڕایانە نەدەخوارد کە ئەم کتێبە، یان کتێبی تریشیان لە گەنجینەی خۆیان دەرنەدەهێنا و نەیاندەخستە پێش چاوی ئێمە، بگرە بەرکەوتەی ئەوە بووم دنیای نەخش و نیگاری ئێمە چەند سنودار بوو. چ مامۆستایانی گەورەی هەرات و چ مامۆستایانی نوێی تەورێز و سەرجەم وەستایانی نیگارکێشی عەجەم، بەبەراورد لەگەڵ ئێمەی وەستایانی نیگارکێشی عوسمانی، نیگاری بێ کێماسیتر و شاکاریان کێشاوە.

تاوێک بیرم کردەوە شتێکی باش دەبێت ئەگەر دوای دوو ڕۆژی تر خۆم و سەرجەم وەستایانی نیگارکێشم ئەشکەنجە بدرێین. لە نیگارەکانی بەردەممدا ڕووخسارێک پێش ئەوانی تر کەوتە بەردەستم و بە نووکی قەڵەمتاشەکەم دڵڕەقانە چاوانیم هەڵکۆڵی. ئەمە چیرۆکی زانایەکی عەجەم بوو سەیری تەختەی دامە و بڕێک داشی دەکرد باڵیۆزی هندستان هێنابوونی. یارۆی عەجەم فێری یاریی شەترەنج بووبوو، یەکسەر دوای فێربوونیشی، لە کابرای هندستانی بردبووەوە! درۆی عەجەم! چاوی یەک بەیەکی گەمەکەرانی شەترەنج و پادشا و پیاوانیی بینەری گەمەشم هەڵکۆڵی. پەڕەکانم بۆ دواوە

هەڵدایەوە، بێ بەزەییــیــانە چاوی یەک بەیەکی ئەو پادشــایانەی دڵڕەقــانە شــەڕیان دەکــرد، ســەربازانی زرێپــۆشی ســوپا ڕازاوەکــان و چاوی ســەرە بڕدراوەکــانی ســەر زەویشــم هەڵکۆڵی. دوای ئەوەی ئەم کــارەم لـە سێ پەڕەدا کــرد، قەڵەمتــاشم نــایەوە پشــتوێن. دەســتەکــانم وەلەرزین کــەوتبــوون، بەڵام هەستم نەدەکرد زۆر خراپ بم. لە ماوەی پەنجا ساڵی ژیانی نیگارکێشیمدا تووشم بووبوو بە تووشی دەیان شـێتەوە لەوانەی ئەم کــارە ســەمــەرەیەیان کــردبوو. ئایا ئێستــا من تێ دەگەیشتم ئەوان لە کــاتی کــردنی ئەو کــارەدا هەستیــان بەچی کــردووە؟ دەمــویست لەو چاوانــەوەی هەڵمکۆڵیــبوون، خــوێن بڕژایەتە نێوان پەڕەکانی کتێبەکەوە.

٣- ئەمــەش دەمگەیەنێــتــە ســەر ئێش و دڵدانەوەی کــۆتایی تەمــەنم. شــا تەهماسپ ماوەی دە ساڵ وەستایانی نیگارکێشی عەجەمی خستبووە کار و ئەم کتێبە نــازدارەی پێیــان ئامــادە کردبوو، بەڵام قەڵەمی مــامۆستــای گــەورە بەهــزادی پێدا نەهاتووە و دەســتــە جــوانەکــانی نیگاریان لـە هیچ شــوێنێکیدا نەکێشــاوە. ئەمە پشتــڕاستی دەکردەوە ئەو کاتەی بەهزاد لە هەراتی لە بەرچاو کــەوتووەوە و چووەتە تــەورێز، کــوێر بــووە. بەمــجــۆرە جارێکی تریش بە خۆشحاڵییــەوە تێ گەیشتم مامۆستــای گەورە پاش ئەوەی بــەدرێژاییی تەمــەنی کــاری کــردووە و گــەیشــتــووەتە پلــەی بێ کێماسیبــوونی مامۆستایانی کۆن، خۆی بەدەستی خۆی کوێر کردووە تا نیگارەکانی تێکەڵ هیچ نیگارخانە و خواستی هیچ پادشایەک نەبێت.

قــەرە و یارۆی بستــەباڵا لەو ســاتەدا دەســتنووســێکی ئەســتووریان کــردەوە و خستیانە بەردەمم.

بێ ئەوەی کەللەڕەقی بنوێنم، گوتم: "نــەخێر ئەمــە نییــە. ئەمــە شــانامــەیەکی مــەگــۆلیــیــە: نــاواخنی ئــەســپی ســوارەی لە ئاسن دروســتکراوی ســوپای ئەسکەندەر پــڕ لـە نــەوت دەکـــــرێت، ئــاگـــــریان تــێ بــەردەدرێت، وەک چرا دادەگیرسێن، لە کــونی لووتیــانەوە ئاگــر دێتــە دەرێ و هێــرش دەکــەنە ســەر دوژمن."

سەیری ئەم سوپا لە ئاسن دروستکراوەی ناو ئاگرمان کرد و بینیمان لەسەر شێوازی نیگاری چینی کێشراوە.

گوتم: "جەزمی ئاغا، ئێمە دواتر لە سەلیمنامەدا نیگاری ئەو دیاریانەمان کێشا کە بیست و پێنج ساڵ لەمەوبەر باڵیۆزانی عەجەم لەگەڵ ئەم کتێبەی شا تەهماسپدا هێنابوویان..."

یەکسەر دەستنووسی سەلیمنامەی دۆزییەوە، هێنای و لە بەردەستم دای نا. لە بەرامبەر ئەو پەڕەیەی پێشکێشکردنی دیارییەکانی تری باڵیۆزان بە سوڵتانی خوا لێخۆشبوو پێشان دەدات و بە ڕەنگی درەوشاوە بۆیاخ کراوە، لە ناو ئەو دیاریانەی ناوی یەک بەیەکیان نووسرابوو، چاوانم لە خۆیانەوە شتێکیان دۆزییەوە کە پێشتریش خوێندبوومەوە، بەڵام وەک بڵێیت لەبەر ئەوەی باوەڕم پێ نەکردووە، لە بیرم کردبوو:

> دەرزی پەڕەمووچی زێڕین و دەسک لە فەیرووزە و سەدەفی نەخشێندراو، ئەو دەرزییەی بەهزادی مامۆستای مامۆستایان و سەر بە مامۆستایانی دێرین بۆ کوێرکردنی خۆی بەکاری هێناوە.

لە بستەباڵام پرسی دەستنووسی سەلیمنامەی لە کوێ دۆزیوەتەوە. لە تاریکیی تۆزاوی ناو ژووری گەنجینەدا پێچاوپێچ بەناو سندووق، قوماش و کۆمەڵە ڕایەخ و بەژێر پلیکانەکاندا ڕۆیشتین. بینیم سێبەرەکانمان جارێک گەورە و جارێک بچووک دەبووەوە و بەسەر قەڵغان و ددانی فیل و پێستی پڵنگدا دەڕۆیشت. لە یەکێک لە ژوورەکانی تری نوقمی هەمان ڕەنگی قوماشی سوور و قەدیفە، لە تەنیشت ئەو سندووقە ئاسنەی شانامەمان تێیدا دۆزیبووەوە، لە ناو کتێبی تر، سەرپۆشی خەملێندراو بە تاڵی زیوین و زێڕین، بەردی خاوی سەیلان و خەنجەری دەسک یاقووت، هەندێک لە دیارییەکانی شا تەهماسپ، ڕایەخی ئاوریشمی ئەسفەهانی و تاقمێکی شەترەنجی لە ددانی فیل دروستکراوم دی. نیگام چووە سەر قوتوویەکی قەڵەم و بە ئەژدیهای چینی و لق و پۆپی دار و خۆری لە گەوهەر نەخشێندراوی سەریدا یەکسەر ئاشکرا دەبوو پاشماوەی سەردەمی تەیموری لەنگە. قوتووەکەم کردەوە،

دەرزیی پەڕەمووچی زێڕین، دەسک بە فەیرووزە و گەوهەر نەخشێندراوی لێ دەرچوو لەگەڵ سووکە بۆنێکی کاغەزی سووتاو و بۆنی گوڵدا. دەرزییەکەم هەڵگرت، وەک سێبەر گەڕامەوە بۆ شوێنی خۆم.

دوای ئەوەی بەتەنیا مامەوە، ئەو دەرزییەی مامۆستا بەهزاد چاوی خۆی پێ کوێر کردبوو، لەسەر پەڕەی هەڵدراوەی شانامە دانا و سەیرم کرد. نەک بینینی بەهزاد، بگرە بینینی ئەو دەرزییەی خۆی پێ کوێر کردبوو، یان هەر شتێکی تر ئەو دەستی پەرجوویی خۆی پێوەدابێت، مچوڕکەی بە مندا دەهێنا.

لە خۆمم پرسی بۆچی شا تەهماسپ ئەم دەرزییە ترسناکەی لەگەڵ کتێبەکەدا بەدیاری بۆ سوڵتان سەلیم ناردبوو؟ بە منداڵی وانەی نیگارکێشیی لە بەهزاد وەرگرتبوو، لە تافی لاویدا دەستی وەستایانی نیگارکێشی گرتبوو، لە پیریدا شاعیران و دەستە و تاقمی نیگارکێشانی لە خۆی دوور خستبووەوە و خووی دابووە خواپەرستی. تۆ بڵێیت لەو سۆنگەیەوە بێت؟ ئایا هەر لەم ڕووەشەوە ڕازی بووە ئەم کتێبە شاکارەی لە دەست دەربچێت، ئەگەرچی گەورەترین مامۆستایان ماوەی دە ساڵ کاریان تێدا کردبوو؟ تۆ بڵێیت ئەم دەرزییەی بۆ ئەو مەبەستە ناردبێت تا گشت کەسێک بزانێت کۆتاییی نیگارکێش برێتییە لە خۆ کوێرکردنی ئارەزوومەندانە، یاخۆ وەک ئەوەی ماوەیەک باو بوو دەگوترا ئەوەی جارێک پەڕەکانی ئەم کتێبە دانسقەیە ببینێت، ئیدی نایەوێت لە دنیا چاوی بە شتێکی تر بکەوێت؟ بەڵام جۆری ئەوەی زۆربەی فەرمانڕەوایان لە پیریی خۆیاندا دەیکەن، پادشا بەهۆی ئەوەی لە ترساندا پەژیوان بووەتەوە لەو ئەڤینەی لە تافی لاویدا بۆ نیگار هەیبووە، ئیدی ئەم کتێبە لەکن وی شاکارێک نەبووە.

ئەو چیرۆکانەم بیر کەوتەوە کاتێک وەستایانی نیگارکێشی بەخترەش لە پیریدا تووشی خەیاڵشکاندن دەبن و دەیگێڕنەوە: ئەو دەمەی لەشکری جیهان شای قەرەقۆیونلو لەوەدا دەبێت بچێتە شاری شیرازەوە، گەورەی وەستایانی نیگارکێشی ئەفسانەیی إبن حسام دەڵێت: "من بەشێوەیەکی تر نیگار ناکێشم." ئەمە دەڵێت و بەدەستی یەکێک لە شاگردەکانی، چاوانی خۆی بە

داخکردن دەدات. وەستایەکی بەساڵاچووی عەجەم، لەوانەی کاتێک سوپای یاوز سوڵتان سەلیم لەشکری شا ئیسماعیلی تێک شکاند، چووە تەورێزەوە و کۆشکی هەشت بەهەشتی تالان کرد و لەگەڵ کۆمەڵێک نیگارکێشی تردا هێنانیە ئەستەنبوڵ، بەپێی ئەو قسە و قسەڵۆکەی دواتر بڵاو بووەوە، لە ڕێگە بە نەخۆشی نا، بگرە لەبەر ئەوەی گوتبووی ناتوانم بەشێوازی عوسمانی نیگار بکێشم، بە داوودەرمان خۆی کوێر کردبوو. منیش لە ساتەکانی تووڕە بوونمدا بەمەبەستی ئەوەی بۆ وەستایانی نیگارکێشم ببێت بە نموونە، باسی خۆ کوێرکردنی بەهزادم دەگێڕایەوە.

باشە هیچ ڕێگەیەکی تر نییە؟ ئەدی ئەگەر مامۆستای نیگارکێش لە پەناوە شێوازە نوێیەکان پەسەند بکات، ئایا ناتوانێت سەرجەم نیگارخانە و شێوازی مامۆستایانی کۆن کەمێک ڕزگار بکات؟

دەرزیی پەڕەمووچ فرە بەجوانی باریک کرابووە و ڕەشاییەک بە نووکی زۆر تیژییەوە بوو، بەڵام چاوی ماندووم بۆی نەبرایەوە سەریەک داخۆ خوێنە، یان شتێکی ترە. زەڕەبینم لێ نێزیک خستەوە و بەهەمان خەمی سەیرکردنی جڤاتێکی ئەڤینەوە دوور و درێژ تەماشام کرد. هەوڵم دا بیهێنمە پێش چاوی خۆم بەهزاد ئەم کارەی چۆن کردووە. وەک دەگوترا، مرۆڤ یەکسەر کوێر نابێت، بگرە کتومت وەک ئەوەی لە بەساڵاچووانی لە خۆوە کوێربوو دەقەومێت، دوای چەند ڕۆژێک و هەندێک جاریش چەند مانگێک ئەوسا تاریکیی قەدیفەیی بەسەر چاواندا دادەدرێتەوە.

لە چوونمدا بۆ ژووری ئەودیو دیبووم؛ هەڵسام و سەیرم کرد، لەوێ بوو؛ ئاوێنەیەکی دروستکراو لە ددانی فیل، قەراغ بادراو، چوارچێوە ئەستوور و وەک گوڵ بەشێوازی نووسینی درێژ ڕازێندرابووەوە. لە شوێنی خۆم دانیشتم و لە ئاوێنەدا سەیری چاوانم کرد. گڕی مۆمدانی زێڕین چەند جوان لە گلێنەی چاوانمدا شەپۆلی دەدا، ئەو چاوانەی شەست ساڵ بوو نەخش و نیگارم پێیان دەکێشا و سەیری نیگارم پێیان دەکرد.

جارێکی تریش بە ئارەزووەوە لە خۆمم پرسی داخۆ مامۆستا بەهزاد ئەم

کارەی چۆن ئەنجام داوە؟

بێ ئەوەی گلێنەی چاوانم لەسەر ئاوێنە هەڵبگرم، دەستەکانم وەک دەستی ژنێک خوازیار بێت کل لە چاو بکات، لە خۆیانەوە دەرزییەکەیان دۆزییەوە. جۆری ئەوەی مرۆڤ سەری هێلکەی شترمورغی بۆ بۆیاخکردن دانراو کون بکات، بێ دوودڵی نواندن، بوێرانە، بەئارامی و بەهێزەوە دەرزیم لە بیلبیلەی چاوی ڕاستم چەقاند. لە ناخەوە خۆم خواردەوە، لەبەر ئەوە نا هەستم بە کارەکەم کردبوو، بگرە لەبەر ئەوەی بینیم بەئەندازەی چواریەکی پەنجەیەک دەرزییەکەم بە چاومدا کرد و دەرم هێنا.

لە بەیتە شیعری خەملێنەری چوارچێوەی ئاوێنەی ناو دەستمدا، شاعیر هیوای جوانیی بەردەوامی و ڕووناکیی لە بڕانەوە نەهاتووی بۆ سەیرکەری ئاوێنە و بۆ ئاوێنە خۆیشی، تەمەنێکی سەرمەدیی دەخواست.

بەدەم پێکەنینەوە هەمان شتم بەسەر چاوی چەپیشم هێنا.

ماوەیەکی درێژ بێ ئەوەی جووڵەم لێوە بێت، چاوەڕێم کرد. سەیری دنیام کرد. سەیری گشت شتێک.

وەک من بۆی چووبووم ڕەنگەکانی دنیا ڕەش نەبوونەوە، بگرە وەک بڵێیت هێدی هێدی بەیەکدا چوون، بەڵام هێشتا کەم و زۆر هەموو شتێکم دەبینی.

دوای تاوێک، تیشکی لاوازی خۆر دای لە نێوان قوماشەکانی ڕەنگ سووری تۆخ و ڕەنگ خوێنینی ژووری گەنجینە. گەورەی خەزێنەداران و پیاوانی دیسان بەگێڕانی هەمان تەدارەک مۆریان هەڵگرت و قفڵ و دەرگایان کردەوە. جەزمی ئاغا دەستشۆر و چرا و مەقاڵەی گۆڕی، نانی گەرم و تووی وشکی بۆمان هێنا و پێمانی گوت لە ناو کتێبەکانی سوڵتانماندا بەردەوام دەبین لەسەر گەڕان بەدوای ئەسپی لووت ناقۆڵادا. جا چ لەوە خۆشتر هەیە مرۆڤ سەیری جوانترین نیگارەکانی دنیا بکات و هەوڵ بدات دنیای بەرچاوی خوای بیر بکەوێتەوە؟

٥٢

من ناوم قەرەیە

بەیانی، دوای ئەوەی گەورەی خەزێنەداران و ئاغایان بە تەدارەک دەرگایان کردەوە، چاوانم بەتەواوی بەڕەنگی سووریی قەدیفەییی ژووری گەنجینە ڕاهاتبوو، بۆیە کاتێک تیشکی سەرلەبەیانیی زستان لە حەوشەی ئەندەروونەوە خۆی بە ژووریدا کرد، وا هاتە بەرچاو وەک ئەوەی شتێکی ترسناک بێت و بۆ خاپاندنی بینەر دروست کرابێت. منیش کتومت وەک مامۆستا عوسمان لە جێی خۆم نەجوولام: وەک بڵێیت ئەگەر جووڵە بکەم، ئەوا هەوای پڕ لە بۆنی کەڕوو، تۆزاوی و بەرجەستەی ژووری گەنجینە و ئەو بەڵگانەی بۆیان دەگەڕاین، لە دەرگاوە دەردەچن و هەڵدێن.

مامۆستا وەک ئەوەی یەکەمجاری بێت سەیری شتێکی شاهانە بکات، بەسەرسامی بۆ ئەو تیشکەی دەڕوانی کە لە نێوان سەری ئاغایانی بە دوو ڕیز ڕاوەستاوی ناو شیپانەی دەرگاوە لە ژوورەوەی دەدا.

شەویش، کاتێک سەیری نیگارەکانی دەکرد و پەڕەکانی شانامەی شا تەهماسپی هەڵ دەدایەوە، من لە دوورەوە بەوردی بۆم دەڕوانی و دەمبینی هەمان هێمای سەرسووڕمان ناوبەناو لەسەر ڕووی دەردەکەوت. سێبەری ئەو بەسەر دیوارەکەوە جاروبار لەرەیەکی لەسەرەخۆی دەکرد، بەپارێزەوە سەری لە زەرەبینی دەستی نێزیک دەخستەوە، وەک ئەوەی خۆی بۆ درکاندنی ڕازێک ئامادە بکات، نەرمە نیشانەیەک دەکەوتە سەر لێوەکانی و دواتریش بەدەم تەماشاکردنی نیگارێکەوە بەسەرسامی، لێوەکانی لە خۆوە دەکەوتنە جووڵە.

پاش داخستنی دەرگا، بەدەم بێ ئۆقرەییەکی بەردەوام ڕوو لە زیادبوونەوە

و به نائارامی ئەمسەر و ئەوسەر بەنێوان ژوورەکاندا هاتم و چووم، بەشپرزەیی بیرم چووبۆ ئەوەی لە کتێبەکانی گەنجینەوە زانیاریمان دەستگیر نابێت و کات بەش ناکات. لەبەر ئەوەی هەستم کردبوو مامۆستا عوسمان وەک پێویست سەرنجی خۆی نەداوەتە ئەم کارە، نیگەرانییەکانی خۆم بۆی گێڕایەوە.

وەک مامۆستایەکی ڕاستەقینەی ڕاهاتوو لەسەر دەستهێنان بە سەری شاگردەکانیدا، بەشێوەیەکی جوان دەستمی گرت. گوتی: "کەسانی وەک ئێمە، جگە لە هەوڵدان بۆ بینینی دنیا بەو شێوەیەی خوا دەیبینێت و پەنابردن بۆ خوا نەبێت، هیچ چارەیەکی ترمان نییە. تەنانەت لە هەناویشمدا هەست دەکەم ئەم دوو شتە لێرە، لە ناو ئەم نیگار و شتومەکانەدا لە یەکتر نێزیک دەبنەوە. چەندەی مرۆڤ لەوە نێزیک بێتەوە دنیا بەشێوەی بینینی خوا ببینێت، ئەوەندەش دادپەروەریی ئەومان لێ نێزیک دەکەوێتەوە. بڕوانە ئەو دەرزییەی کە مامۆستا بەهزاد خۆی پێ کوێر کرد..."

ئەو بەسەرهاتی دڵڕەقانەی دەرزییەکی دەگێڕایەوە، منیش بۆ ئەوەی باشتر بیبینم، زەڕەبینم لێ نێزیک خستەوە، بەوردی سەیری نووکی ئەم شتە ناجۆرەم کرد و تەڕییەکی پەمەییم پێوەی بینی.

مامۆستا عوسمان گوتی: "گۆڕینی هونەر و ڕەنگ و شێواز لەکن مامۆستایانی کۆن پرسی ویژدان بوو، چونکە ئەوان سەرتاپای ژیانی خۆیان لەو پێناوەدا دەبەخشی. ئەوان بە بێ ڕەوشتیان دەزانی ئەگەر وەک ئەوانەی ئەمڕۆ دنیا بەشێوەیەک ببینن جۆری ئەوەی کە ڕۆژێک پادشای ڕۆژهەڵات و ڕۆژێکی تر فەرمانڕەوای ڕۆژئاوا دەڵێت: ببینە."

چاوەکانی، نە سەیری چاوانی منیان دەکرد و نە پەڕەی بەردەستی. وەک بڵێیت تەماشای سپێتیی شوێنێکی دووری دوای دواوە، شوێنێکی مرۆڤ هەرگیز پێ نەگەیشتووی دەکرد. لە پەڕەی شانامەی بەردەستیدا هەردوو لەشکری ئێران و تووران بەتەواوی هێزی خۆیانەوە ڕژابوون بەناو یەکدا، ئەسپ شانیان نابووە بەیەکەوە، ڕمی شەڕڤانانی سوارە زرێیان کون دەکرد و

جەستەی شەڕڤانان لەتوپەت دەبوو، سەر و قۆڵیان دەپەڕی، جەستەی دوولەتکراو لە زەوی کەوتبوون و لە خوێندا گەوزابوون، خوێن بەرچاوی شەڕڤانانی پاڵەوانی گرتبوو، بە نەشئە و ڕەنگی ئاهەنگەوە شمشێریان هەڵکێشابوو، سڵیان نەدەکردەوە و یەکدییان دەکوشت.

"ئەو مامۆستا گەورانەی سەردەمی کۆن کە ناچار دەکران دوای شێوازی لایەنی سەرکەوتوو بکەون و لاسایی نیگارەکانیان بکەنەوە، پاش ئەوەی لە پێناوی پاراستنی ئابڕوویاندا قارەمانانە کاری خۆ کوێردنیان بە دەرزی ئەنجام دەدا و پێش ئەوەی تاریکاییی ڕوونی خوا وەک خەڵاتێک بڕژێتە چاوانیانەوە، نیگارێکیان دەخستە بەردەستی خۆیان و چەندین سەعات، بگرە جاری وا هەبوو چەندین ڕۆژ بێ پسانەوە تەماشایان دەکرد. لەبەر ئەوەی مامۆستایانی قارەمان بێ ئەوەی سەری خۆیان هەڵبڕن، چەندین سەعات سەیریان دەکرد و هێدی هێدی بەرچاویان تاریک دادەهات و بەرەو کوێر بوون دەچوون، دنیا و واتای ئەم نیگارانە کە جاروبار خوێنی ڕژاو لە چاوانیان دەڕژایە سەریان و پەڵەی لەسەر دەنەخشاند، بەئەسپایی جێی خراپەی هەناویانی دەگرتەوە! وەی چ بەختەوەرییەکە! ئایا دەزانیت حەزم دەکرد تا گەیشتن بە تاریکایی کوێربوون سەیری چ نیگارێک بکەم؟"

وا دەهاتە پێش چاو بە تێپەڕبوونی کات گلێنەی چاوی بچووکتر و سپێنەکەی فراوانتر ببێتەوە. وەک ئەوانەی هەوڵ دەدەن بیرەوەرییەکی سەردەمی منداڵیان بیر بکەوێتەوە، چاوانی بڕیبووە شوێنێکی دوور، دەتگوت ئەو شوێنە لە دەرەوەی ژووری گەنجینەیە.

"ئەو جڤاتەی بەرێبازی مامۆستایانی کۆنی هەراتی کێشراوە، خەسرەو پێشان دەدات کاتێک بە سوارییی ئەسپ دێتە بناوانی کۆشکی شیرین، بە ئەڤینی شیرین لە ناخەوە قرچەی سووتانی دێت و چاوەڕێ دەکات!"

لەوانە بوو وەک پیاهەڵدانێک بۆ کوێربوونی مامۆستایانی کۆن، بەهەوای خەمگینی شیعرێکەوە باسی ئەو نیگارەم بۆ بگێڕێتەوە، بەڵام من لەپڕ قسەم پێی بڕی و گوتم: "مامۆستای گەورەم، ئەفەندیم، شتێک کە بەردەوام خوازیارم

سـەیری بکەم، ڕووخـسـاری نازداری جـانانی منە. سێ ڕۆژە خـواسـتـوومـە. مـاوەی دوازدە سـاڵ بەتاسـەوە بیرم لێ کردەوە. ئـەو جڤـاتـەی کـاتێک شـیـرین نیگاری خـەسـرەو دەبینێت و ئەڤـیـنداری دەبێت، هـەمـوو جـارێک ئەوم بیـر دەخاتەوە."

هێـمـا، یان مـەراقـێک بە ڕووخـسـاری مـامـۆسـتـا عـوسـمـانەوە بوو پێی نەدەشـــاردرایـەوە، بەڵام پێــوەندیی بە بـەســـەرهـاتـی من و جــڤـــاتی شـــەڕی خوێناویی بەردەمیەوە نەبوو. دەتگوت چاوەڕێی مزگێنییەک دەکات لەسـەرەخۆ نێـزیک ببـێـتـەوە. دوای ئـەوەی بەتەواوی دڵنیـا بووم نامـبـینێت، لـەپڕ دەرزیی پەڕەمووچم هەڵگرت و لەوێ دوور کەوتمەوە.

لە شـوێنێکی ژووری سـێـیـەمی گـەنجینـە، لە گۆشـەیـەکی تاریکی تەنیـشت گـەرمـاو جـێـیـەک هەبوو بەسـەدان سـەعـاتی گـەورە و سـەمـەرەی لێ کـەڵەکـە کـرابـوو. ئەمــانـە دیاریی پـادشـا و فــەرمــانڕەوایـانـی فـەرەنگ بوون و دوای ماوەیەکی کورت لە ناردنیان، تێک چدەچوون و پەکیان دەکەوت. چوومە ئەوێ و زۆر وردتر سـەرنجم لەو دەرزییە دا کـە مـامـۆسـتـا عـوسـمـان دەڵێت بەهزاد خۆی پێ کوێر کردووە.

لەبەر ڕووناکیی سووری خۆر، ئەو تیشکەی لە چوارچێوەی زێڕینی سەعاتە تۆزاوی و تێکچـووەکـان و جـامـی کـریسـتـاڵـیـان و ئەڵمـاسـەکـانیـانی دەدا و دەشکایەوە، نووکی زێڕینی بە شـلـەیەکی پەمــەیی داپۆشــراوی دەرزییــەکــە تاوناتاوێک دەبریسکایەوە. ئایا بەهزادی مامۆستای ئەفسانەیی بەڕاستی بەم ئامێـرە چاوی خـۆی کوێر کردبوو؟ تۆ بڵـێیت مـامـۆسـتـا عـوسـمـان ئەم کـارە ترسنـاکـەی بـەهزادی بەسـەر خـۆی هێنابێت؟ ڕۆژئاواییـیـەکی بەرازی بەقـەد پـەنجـــەی دەســـتـــێک و بـەڕەنگی جـــۆراوجـــۆر بۆیاخکراوی لکێندراو بـە خـوولەکژمـێری یەکێک لە سـەعـاتە گـەورەکـانەوە، دەتگوت بەنیگـا پێم دەڵێت: "بەڵێ!" دیار بوو ئەمە گاڵتەیەکی پادشای هابسبورگ و سەعاتچییە ژیرەکەی بوو. هـەر جـارێک سـەعـات چەند بوایە، ئـەم پیـاوە بـە کـڵاوی عـوسـمـانییـەوە سـەری دەردەهێنا، هێندەی ژمـارەی سـەعـاتەکـان خـۆی دەلەراندە و بەمـجـۆرە

شادیی دەخستە دڵی سوڵتان و ژنەکانی حەرەمسەرایەوە.

سەیری زۆر کتێبی ئاساییم کرد: وەک ئەوەی بستەباڵا ڕای گەیاندبوو، ئەم کتێبانە بەشێک بوون لە شتومەکی ئەو پاشایانەی سەریان پەڕێندرابوو، پاشان دەست بەسەر موڵک و سامانیاندا گیرابوو. ئەوەندە پاشا خنکێندرابوون، ئەم دەستنووسانە هیچ بەکۆتا نەدەهاتن. بستەباڵا بەخۆشحاڵییەکی بێ بەزەییانەوە گوتی ئەو پاشایەی بە سامان و هێز مەست دەبێت، لە بیری دەچێت لە کۆیلەیەک زیاتر هیچی تر نییە و کتومت وەک سوڵتان و پادشاکان ڕادەسپێرێت بەناوی خۆیەوە کتێبی بۆ ئامادە بکرێت و بە ئاوی زێڕ بنەخشێندرێت، هەر لە زووەوە شایەنی ئەوەیە سەری بپەڕێندرێت و دەست بەسەر سامان و موڵکیدا بگیرێت. تەنانەت لەم کتێبانەشدا، کە هەندێکیان دیوانی بە نەخش و نیگار بوون و ئەوانی تریان دەفتەری نیگار بوون، هەر کاتێک دەگەیشتمە نیگاری ئەو جڤاتەی شیرین تیایدا چاوی بە نیگاری خەسرەو دەکەوێت و عاشقی دەبێت، ڕادەوەستام و تێر تێر سەیرم دەکرد.

نیگاری ناو نیگار، واتە ئەو نیگارەی خەسرەو کە شیرین لە کاتی سەیرانی دەشت و دەردا تەماشای دەکات، هیچ کاتێک ڕوون و ئاشکرا نەبوو. ئەمەش لەبەر ئەوەی نەبوو بڵێیت وەستایانی نیگارکێش شتێکی بچووکی وەک نیگاری ناو نیگاریان وەک پێویست بەباشی نەکێشابوو، چونکە زۆربەی ئەو وەستا نیگارکێشانەی نیگارەکەیان کێشابوو، هێندە وردەکار بوون تەنانەت لەسەر نینۆک و دەنکی برنج و تەنانەت تەڵی قژیش نیگاریان دەکێشا. ئێ ئەگەر وایە بۆچی ڕووخسار و چاوی خەسرەوی قۆزیان هێندە ڕوون نەکێشابوو تا بناسرێتەوە؟ کاتێکی دوای نیوەڕۆ، لەوانەیشە بۆ لە بیرکردنی بەدبەختیی خۆم بووبێت، بەدەم بیرکردنەوە لەوەی ئەم پرسیارانە لە مامۆستا عوسمان بکەم، لە خۆمەوە پەڕەکانی دەستنووسێکی پەرپووتم هەڵدەدایەوە. لە نیگارێکی سەر قوماشی پێشاندەری بەزمی شاییدا، ئەسپێک سەرنجمی ڕاکێشا. لەپڕ ترپەی لێدانی دڵم شێوا.

لەوێ، ئەسپێکی لووت ناقۆڵام لە بەردەمدا بوو، بووکێکی نازداری بەسەر پشتی خۆیەوە دەگواستەوە و بۆ منی دەڕوانی. دەتگوت ئەم ئەسپە ئەفسووناوییە خوازیارە ڕازێکم بۆ بدرکێنێت. وەک لە خەوندا بم ویستم هاوار بکەم، بەڵام دەنگم دەرنەدەچوو.

هەر ئەوەندەی دەستم دایە کتێبەکە، بەناو شتومەک و سندووقەکاندا بۆ کن مامۆستا عوسمان غارم دا و پەڕەکەم لە بەردەمی کردەوە.

سەیری نیگارەکەی کرد.

کاتێک ڕووناکیم بە ڕووخسارییەوە نەبینی، ئۆقرەم لێ بڕا و گوتم: "کونی لووتی ئەسپەکە کتومت وەک ئەو ئەسپە وایە کە بۆ کتێبی زاوام کێشراوە."

زەڕەبینی دەستی هێنایە سەری، چاوی خۆی بەڕادەیەک هێندەی نەمابوو لووتی لە پەڕەکە بکەوێت، لە نیگار و زەڕەبین نێزیک خستەوە.

خۆم لە بەرامبەر درێژبوونەوەی بێدەنگی پێ ڕانەگیرا و گوتم: "وەک دەبینن ئەمە ئەسپێک نییە بەڕێباز و شێوازی ئەسپی ناو کتێبی زاوام کێشرابێت، بەڵام لووتی هەمان شتە. نیگارکێش هەوڵی داوە دنیا بەشێوەی بینینی چینییەکان ببینێت." کەمێک بێدەنگ بووم. "بەزمی زەماوەندێکە. هەر دەڵێیت نیگاری چینییە، بەڵام نیگارکێش چینی نییە، کەسێکە وەک ئێمە."

ئێستا مامۆستام وا خۆی دەنواند وەک ئەوەی زەڕەبینی خستبێتە سەر نیگار و لووتیشی نابێتە سەر زەڕەبین. نەک تەنیا چاوی، بگرە سەر، سەرجەم ئەندامەکانی لەشی، پشتی چەماوە و تەواوی هێزی شانەکانی بۆ بینین خستبووە کار. بێدەنگییەکی درێژ هاتە ئاراوە.

زۆر دواتر بەدەم هەناسەدانەوە گوتی: "لووتی ئەسپەکە بڕدراوە."

سەرم نا بەسەرییەوە. ماوەیەکی درێژ لە ڕکێفی یەکتر سەیری کونە لووتەکەمان کرد. لەپڕ بەخەمباری هەستم کرد نەک هەر لووتی ئەسپەکە بڕدراوە، بگرە مامۆستا عوسمانیش لە بینیندا دژواری دەبینێت.

"دەبینن، وا نییە؟"

گوتی: زۆر کەم. تۆ باسی ئەسپەکەم بۆ بکە."

بە خەمگینی گوتم: "بە من بێت ئەمە بووکێکی خەمگینە، سواری ئەسپێکی بۆزی لووت بڕدراو بووە، لەگەڵ پارێزەرانی نامۆ بەخۆی و هاوڕێیانی ڕێدا بۆ شووکردن دەڕوات. پیاوەکان بە ڕووخساریان، هێمای وشکی دەموچاویان، ڕیشی ڕەش و ترسناکیان، پێکادانی چارەیان، سمێڵی بابڕ و ڕیشی تێکئاڵقاویان، ئێسکی ئەستووریان، جبەی سادە و تەنکیان، پێڵاوی زراڤیان، سەرپۆشی لە پێستی ورچیان، تەور و شمشێری دەستیاندا وا دێنە بەرچاو لە تورکمانەکانی ئاکقۆیونلوی ماوراء النهرین بن. ئەم بووکە بەپێی ئەوەی لەگەڵ یاوەرانیدا بەشەو لەبەر تیشکی قوتیلکە و مەشخەڵ ڕێ دەکات، ڕێگەیەکی درێژی لەبەرە و لەوانەیشە کچە شازادەیەکی خەمگینی چینی بێت."

مامۆستا عوسمان گوتی: "یان نیگارکێش بۆ سەلماندنی بێ کەموکورتیی جوانی بووک وەک نەریتی چینی بۆیاخی سپیی لە ڕووخساری داوە، چاوانیشی وەک چاوی چینی نەخشاندووە و ئێستا ئێمە پێمان وایە چینییە."

گوتم: "هەر کێیەکە با ببێت، من بەزەییم بەم بووکە خەمگینەدا دێتەوە کە بەم نیوەشەوە لە ناوەڕاستی ئەم بیابانەدا بە یاوەریی پاسەوانانی نامۆ بە بووکی بۆ لاتێکی نامۆ و بۆ زاوایەکی هەرگیز نەدیتووی دەبرێت." دواتر یەکسەر پرسیم: "چۆن بە کونی لووتی بڕدراوی ئەسپ ژێریدا حاڵی دەبین نیگارکێشی لەمەڕ ئێمە کێیە؟"

مامۆستا عوسمان گوتی: "پەڕەکانی دەفتەری نیگار هەڵبدەرەوە و وەسپی ئەو نیگارانەم بۆ بکە کە دەیانبینیت."

پێش کەمێک، کاتێک من پرم دایە دەستنووسەکە و بە غاردان هێنام، بستەبالام دی لە سەر دەستشۆرەکەی دانیشتبوو، بەلام ئێستا هاتبووە کن ئێمە، من پەڕەکانم هەڵدەدایەوە و هەرسێکمان سەیرمان دەکردن.

کچانی شۆخی چینیمان بینی لەسەر شێوازی بووکی خەمگینمان نیگاریان کێشرابوو، لە باخچەیەک کۆ بووبوونەوە و عوودێکی سەیریان دەژەند.

ڕیزە مـاڵی چینـی، کـاروانی خـەمـباری سـەر ڕێـی دوور و درێژ، داری چۆڵەوانـی و دیمەنی بیـابانمان بینی هێندەی بیـرەوەریی کـۆن، جـوان بوون. ڕیزەداری پێـچاوپێچی بەنـەریتی چینی کـێـشـراو، گـوڵانی بەهاری بەهـەمـوو هێـزی خۆیانـەوە پشکوتوومـان دی. لەسـەر چڵی دارانیش بولبولی دڵشـاد و شـۆخ و شـەنگمـان بینی. شـازادەگـەلمان بینی بەشـێـوازی خـۆراسـانی لە ڕەشـماڵدا دانیشـتبوون باسـی شیعر و شـەراب و ئەڤینیـان دەکرد. باخچـە و بەگی قۆز و پۆشـتەمان دی هەریەکەیان بازێکی شاهانەی نابووە سـەر قۆڵی و بەسەرپشـتی ئەسپی ڕەسـەنەوە بۆ ڕاو دەچوون. دواتر، وەک بڵێیت ئیبلیسێک بەناو پەڕەکاندا تێ پەڕی و ئێمەش هەستمان کرد زۆربەی جاران خراپەی ناو نیگار لە سۆنگەی ئاقڵییـەوە ئەنجام دراوە. ئایا نیگارکێش ڕەهـەندێکی گاڵتە ئامـێـزی تێکەڵ بەجـووڵەی شـازادەیەکی پاڵەوان کـردبوو لە کـاتێکدا بە ڕمی زەبەلاحی خـۆی ئـەژدیهـا دەکـوژێت؟ چێـژی لە هـەژاری و نەداریی کـۆمـەڵێک دێهـاتیی کـڵـۆڵ و دامـاو وەرگرتبـووە کلتـێک لە بەردەم شـێخ دانیـشـتـوون و چاوەڕێی شـەفـای لێ دەکـەن؟ ئەرێ ئـەو دەمـانە نیگـارکـێش زیاتر چێـژی لە کێشانی نیگاری چاوی خەمگینی سەگی پێکەوە نووساو وەرگرتووە، یان ئەو کاتەی ئیبلیسانە بە ڕەنگێکی سوور دەمی داچەقیوی بڕێک ژنی بۆیاخ کردووە کە بـەدەم پێکەنینەوە سەیری سـەگە نووسـاوەکان دەکەن؟ دواتر ئیبلیسـەکـانی نیگارکێش خـۆیشیمـان بینی: ئـەم بوونەوەرە سەمەرانە هـاوشێوەی ئەو جنۆکە و دێوانە بـوون کـە مـامـۆسـتـایانی کـۆنی هەرات و وەسـتـایانی نیگـارکـێش شـانامـەش زۆر جـاران کێـشـابوویانن، بەڵام هونـەری نیگارکـێشی قـۆشـمـە کارێکی وای کردبوو بوونەوەرەکان خـراپکارانەتر، هێرشبەرانەتر و زیاتر وەک مـرۆڤ بنوێنن. ئیـبلیسـی ترسناکمـان بینی شـێوەیان بە مـرۆڤ دەچوو، بەڵام جـەسـتـەیان خـواروخـێچ بوو، چەندین بست شـاخیـان هـەبوو، کلکیشـیـان لە کلکی پشـیلە دەچوو. پێکەنینمـان بەمـە هات. هـەر هێندەی من پەڕەکـانم هـەڵدایەوە، ئیـبلیسـی ڕووت و قـووتـی برژانگ ئەسـتـوور، ڕووخسـار خڕ، چاو ئەبڵـەق، ددان تیـژ، نینۆک درێژ و پێـست وەک پێـسـتـی پیـران چرچ و لۆچ

دەستیان کرد بە شەڕ و زۆران، ئەسپێکی کەتەیان دزی تا بیکەن بە قوربانی بۆ خوای خۆیان، تەقڵەیان لێ دەدا و سەمایان دەکرد، داریان دەبڕی، پڕیان بە سوڵتانی جواندا کرد، بە تەخت و تاراجەوە فڕاندیان، کەوتنە گرتنی ئەژدیها و تاڵانکردنی گەنجینە. ئەم دەستنووسە قەڵەمی نیگارکێشی جۆراوجۆری پێدا هێندرابوو. کاتێک من حاڵی بووم قەڵەمی ڕەشی هەمان نیگارکێشی خاوەن نیگارەکانی ئیبلیس، نیگاری دەروێشی قەلەندەری سەرتاشراو، پۆشاک پەڕپووت، زنجیر لە مل و گۆچان بەدەستیشی کێشاوە، مامۆستا عوسمان دانە بەدانەی خاڵە وێکچووەکانی پێم دووبارە کردەوە و بەوردی گوێی بۆم ڕاگرت.

پاشان گوتی: "بڕینی لووتی ئەسپ نەریتێکی سەدان ساڵەی مەگۆلە بەمەبەستی ئەوەی ئەسپ باشتر هەناسە بدات و درێژتر غار بدات. سوپاکانی هۆلاکۆ خان بە ئەسپەکانی خۆیان سەرانسەری ولاتانی عەرەب، عەجەم و چینیان گرت و کاتێک چوونە بەغداوە، سەرجەم خەڵکی شاریان دایە بەر شمێشر، تالانیان کرد و هەرچی کتێب هەبوو خستیانە دیجلەوە. خۆشنووسی بەناوبانگ و دواتریش نیگارکێش إبن شاکر بەمەبەستی هەڵهاتن لە شار و لە دەست ڕەشەکوژی، لاسایی کەسانی تری نەکردەوە و بەرەو باشوور نەچوو، بگرە ڕووی لە باکور کرد، لەو شوێنەی سوارەی مەگۆلی لێوە هاتبوو. ئەو سەردەمە بەبیانووی ئەوەی قورئانی پیرۆز قەدەخەی کردووە، لە کتێبدا نیگار نەدەکێشرا و وەستایانی نیگارکێشیش بەهەند نەدەگیران. ئێمە لە گەورەترین ڕازی پیشەی خۆماندا، واتە بینینی دنیا لە بانیژەی منارەوە، هەبوونی بەردەوامی هێڵی ئاسۆ چ بە شاردراوەیی و چ دیار و لە بۆیاخکردنی گشت شتێکدا هەر لە هەورەوە بۆ مێروو بە ڕەنگی گەشبین و زیندوو قەرداری پیر و مامۆستای گەورەمان إبن شاکرین. بیستوومە مامۆستامان لە ڕێبواریی دوور و درێژی خۆیدا کە تا ناو جەرگەی سوپاکانی مەگۆل درێژەی کێشاوە، لە ڕۆیشتنیدا بەرەو باکور سەیری لووتی ئەسپەکانی کردووە. دوای ئەوەی بە ساڵێک بێ گوێدانە سەرما و گەرما خۆی

گەیاندبووە سەمەرقەند، لەوێ دەستی کردبوو بە کێشانی نیگاری ئەسپ بۆ نەخشاندنی کتێب. بەڵام ئەوەندەی من دیبووم و بیستبووم، لووتی هیچ ئەسپێکی ئەو نەبڕدرابوو، چونکە ئەسپی ئەفسانەیی و بێ کێماسی بەلای ئەمەوە ئەسپی بەهێز و سەرکەوتووی مەگۆل نەبووە، بگرە ئەسپی عەرەبیی نازدار بووە. ئەم بە تەمەنی گەورەیی ئەسپی مەگۆلی دیوە، بەڵام ئەسپی ڕەسەنی عەرەبی بەشێک بوو لە سەردەمی پڕ کامەرانیی تافی لاوی و لە دوای خۆی بەجێی هێشتبوو. بۆیە لووتی ناقۆڵای ئەسپی نیگارکێشراو بۆ کتێبی زاوات، نە ئەسپی مەگۆل و نە ئەم شێوازەشی بیرم خستەوە کە مەگۆلەکان لە خۆراسان و سەمەرقەند جێگیریان کردبوو."

مامۆستا عوسمان بەدەم گێڕانەوەوە جاروبار سەیری کتێبەکە و ناوبەناویش سەیری منی دەکرد، بەڵام وەک ئەوە وا بوو ئێمە نا، بگرە شتەکانی ناو خەیاڵی خۆی ببینێت.

"جگە لە بڕدراویی کونی لووت و نیگاری چینی، شتێکی تر کە لە ڕێی سوپاکانی مەگۆلەوە بە وڵاتی عەجەم و تەنانەت بە ئێرەش گەیشتووە، ئیبلیسەکانی ناو ئەم کتێبەیە. ئێوە دەزانن ئەوانە باڵیۆزی خراپەکارین و لەلایەن هێزی تاریکی نادیارەوە ڕەوانە کراون، پڕ دەدەنە ژیانی ئێمەی مرۆڤ و ئەو شتانەی بەلامانەوە گرینگن و دەمانبەن بۆ ژێرزەمینی تاریکی و مەرگ. هەور، دار، شتومەک، سەگ، کتێب و گشت شتێکی تری ئەو دنیای ژێرزەمینە ڕۆحیان هەیە و دەدوێن."

پیری بستەباڵا گوتی: "بەڵێ، خوا بە بان سەرەوە ئاگای لێیە هەندێک لەو شەوانەی دەرگام لەسەر قفڵ دەدرێت، نەک تەنیا ئەم سەعاتانە، قاپ، دەوریی چینی و ئەم کاسە کریستاڵانەی کە هەر لە خۆیانەوە زرنگەیان دێت، بگرە ڕۆحی سەرجەم ئەم تفەنگ، شمشێر، قەڵغان و خوودە خوێناوییانە ئۆقرەیان لێ دەبڕێت و دەست دەکەن بە قسە و ئەم ژووری گەنجینەیە لە تاریکیدا وەردەگەڕێتە سەر مەیدانی شەڕێکی مەحشەری."

مامۆستا عوسمان گوتی: "ئەو دەروێشە قەلەندەرانەی نیگارەکانیان دەبین،

ئەم باوەڕەیان لە خـۆراسـانەوە هێنایە وڵاتی عـەجـەم و لەوێشـەوە بۆ ئەم ئەستەنبوڵەی ئێمە. کاتێک یاوز سوڵتان سەلیم شا ئیسماعیلی تێک شکاند و کۆشکی هەشت بەهەشتی بەتاڵان برد، بەدیعوزەمان میرزای نەوەی تەیمووری لەنگ ناپاکیی لە شا ئیسماعیل کرد و بەخۆی و دەروێشە قەڵەندەرەکانییەوە هاتە ناو عوسمـانییەکانەوە. کـاتێک یاوز سـوڵتـان سـەلیمی بەهەشـتنشـین بە تۆفـان و بەناو بەفری زسـتـاندا بۆ ئەسـتـەنبـوڵ گـەڕایەوە، سـەربـاری دوو ژنی پێست سپی و چاو بادەمیی ناو دەستەی ژنانی شا ئیسـماعیلی لە شـەڕی چاڵدێران دۆڕاو، سـەرجەم ئەم کتێبانەشی لەگەڵ خۆیدا هێنابوو. کتێبەکان، پاشـماوەی مـەگـۆل، ئێلخـانی، جـەلایر و قـەرەقـۆیونلوی خـاوەنانی پێشـووی تەورێز و ئەو کتێبانە بوون کە پادشـای دۆڕاو لە پەلامـاردا بۆ سـەر ئوێزبەک، عەجەم، تورکمان و نەوەکانی تەیمووری لەنگدا بەتاڵانی بردبوونی و لە کونجی کتێبخـانەی کۆشکی هەشت بەهەشتی ئاخنیبوون. تا ئەو کاتەی سوڵتانمان و گەورەی خەزێنەداران لێرە دەرم دێنن، من سەیری ئەم کتێبانە دەکەم."

ئەو نیشـان نەپێکانەی لای کـەسـانی کـوێر بەدی دەکـرا، ئیـدی لە نیگای ئەمـیـشـدا دەبیندرا؛ زەرەبینـە دەسک گـەوهەرەکـەی بۆ سـەیرکـردن نـا، بگرە لەبەر ئەوەی لەسـەری ڕاهـاتبـوو، بەدەسـتـەوە دەگـرت. کـەمێک بێدەنگ بووین. بسـتـەبالا وەک ئەوەی گـوێی بۆ مـەتەڵێک ڕاگـرتبێـت، گـوێی بۆ سـەرجـەمـی ئەم چیرۆکە ڕادێرابوو. مـامۆستا عوسمان بەوردی وەسـپی بەرگی دەستنووسێکی بۆی کـرد و داوای لێ کـرد بۆی بـهـێنێت. دوای ڕۆیشـتنی بسـتـەبالا، بە ساویلکەیی لە مامۆستام پرسی:

"ئەدی دەبێت کێ نیگاری ئەسپی ناو کتیبی زاوامی کێشابێت؟"

گـوتی: "هـەردوو ئەسـپـەکـە کـونـی لووتیـان بڕدراوە، بەڵام وەک گـوتم چ لە سـەمەرقـەند بێت و چ لە مـاوراء النهرین، نیگاری ئەم ئەسپە لەسـەر شێوازی چینی کـێشـراوە. ئەسپە جـوانەکەی نـاو کـتـێبی زاوای تۆیش، وەک ئەسـپـە شـاکـارەکـانی مـامـۆسـتـایانی هەراتـی لەسـەر شـێـوازی عـەجـەم کـێشـراوە. ئەسـپێکی هێندە جـوانە مـرۆڤ بەدەگمـەن شێوەی لەم دنیـایەدا دەبینێت! ئەوە

ئەسپێکی ناو نیگارە، ئەسپی مەگۆلی نییە."

بەچرپە گوتم: "بەڵام کونی لووتی وەک ئەسپێکی ڕاستەقینەی مەگۆلی بڕدراوە."

"چونکە ئاشکرایە دوای پاشەکشەی مەگۆلەکان و دەست پێکردنی سەردەمی تەیمووری لەنگ و کوڕانی ئەو، تا دووسەد ساڵ لەمەوبەریش مامۆستایانی نیگارکێش لە کاتی کێشانی نیگاری ئەسپدا لە هەرات، یان لە ژێر کاریگەریی بینینی ئەسپی مەگۆلیدا بوون، هێناویەتیانەوە بیری خۆیان و کێشاویانە. جا وەستای بکێشی ئەم نیگارە کەوتووەتە ژێر باندۆری نیگاری یەکێک لەو مامۆستایانە و نیگارێکی شاکاری ئەسپی بە کونە لووتی بڕدراوەوە کێشاوە. کەس نەیدەزانی بۆ چ پادشایەک کێشراوە و کام پەڕەی کیژان کتێب بووە: بەڵام دڵنیام ئەو کتێب و نیگارە لە کۆشکێک، کێ دەزانێت، لەوانەیە زۆر بەدڵی یارێکی نازداری پادشا بووبێت لە حەرەمسەرا و وەسپی کرابێت و سەردەمێک بووبێت بە داستان! لەبەر ئەوەی بەمجۆرەیە، دڵنیام سەرجەم وەستایانی نیگارکێشی ئاسایی ئێرەییان بەم ئەسپە لووت بڕدراوە بردووە، تا بۆیان کراوە باسیان کردووە و پیایاندا هەڵداوە، لاساییان کردووەتەوە و لەبەریان گرتووەتەوە. بەو شێوەیە، کونی لووتی ئەسپەکەش لەگەڵ ئەسپی دانسقە خۆی بووە بە قاڵب و لە بیرەوەریی وەستایانی نیگارکێشی ئەو نیگارخانەیەدا هەڵکۆڵدراوە و لەبەر کراوە. دوای ساڵانێکی درێژ و پاش ئەوەی سەردارانی ئەو وەستا نیگارکێشانە لە شەڕدا دۆڕاون، کتومت جۆری ئەو ژنە خەمگینانەی ڕوو لە حەرەمسەرای تر دەکەن، ئەمانیش پادشا و شازادەی نوێیان بۆ خۆیان دۆزیوەتەوە. کاتێکیش شار و وڵاتیان گۆڕیوە، لووتی بەزەرافەت بڕدراوی ئەسپیی هەڵکۆڵدراوی ناو بیرەوەریی خۆیشیان لەگەڵ خۆیان بردووە. ئەم لووتە بڕدراوەی نووستووی ناو گۆشەیەکی بیرەوەریی زۆربەی وەستایانی نیگارکێش، لەوانەیە لەبەر شێواز و مامۆستای تری نیگارخانەکانی دی، هیچ کاتێک بوار بەکێشانی نەدرابێت و دواجار لە بیر کرابێت. بەڵام بڕێک لە وەستایانی نیگارکێشی تر لەو

نیگارخـانانەی بنەیان لێ خـسـتـووە، هـەر بەکـێـشـانی نیگاری ئەسـپی لووت بـەزەرافـــەت بـڕدراوەوە نەگـــیـــرســـاونـەتەوە، بـگرە دەیانـگوت لـەبەر ئـەوەی مـامـۆسـتایانـی کۆن وایـان دەکرد، ئەم هـونـەرەیان فـێری شـاگردە جوانەکانی خـۆیشـیـان دەکـرد. بەمـجـۆرە، تەنانەت دوای چەندین سـەدە لە کـشـانەوەی مەگۆلەکـان، ئەسپە لووت بڕدراو و بەهێزەکانیان لە وڵاتانی عـەرەب و عەجەم و دەست پێکردنی ژیانێکی نوێ لەو شـارانەی مـەگـۆلـەکـان سـووتانـدبوویان و تالآنیان کردبوون، هـەندێک نیگارکێش باوەڕیان وا بووە ئەمە قالّبە و درێژەیان داوە بەکـێـشـانی نیگاری ئەسـپ بە کـونی بڕدراوی لووتـەوە. لەوەش دڵنیـام هـەندێکیـان بێ ئەوەی ئاگایان لە شـەڕڤانانی سوارەی مـەگۆل و کونی لووتی بڕدراوی ئەسـپـەکانیـان بێت، گوتوویانە ئەمـە قالّبە و جۆری نیگارکێشەکەی لەمەڕ خۆمان نیگاری ئەسپی کێشاوە."

بەهەسـتـێکی سـەرسـووڕمـانەوە گـوتم: "مـامـۆسـتـای ئەفـەندیم، شـێـوازی یاوەڕتان بـەڕاسـتـیش وەک ئـومـێدەوار بـوون، ئەنجـامی دا بەدەسـتـەوە. هـەر نیگارکێشێک واژۆیەکی نهێنیشی هـەیە."

بە لە خـۆبایی بوونەوە گـوتی: "هـەر نیگارکێشـێک نا، هـەر نیگارخـانەیەک، تەنانـەت هـەمـوو نیگارخـانـەیەکیش نا. لە هـەندێک نیگارخـانەی بەخـتـڕەش، کتومت وەک ئەوەی لە هـەندێک خـێزانی نەگبـەتدا ڕوو دەدات، سالآنی سـاڵ لە هـەر سـەرێک دەنگێک دەردەچێت و کـەس تێ ناگات شـادمـانی لە گونجـانەوە و گـونجـانیش لـە شـادمـانیـیـەوە سـەرچاوە دەگـرێت. بـەشـێک هـەوڵ دەدات بەشـێـوازی چینی، هـەندێک بە تورکـمـانی، بڕێک بە شـیـرازی و تاقـمـێکیش بەشێوازی مەگۆلی نیگار بکێشێت. بۆیە وەک ژن و پیاوی نامـوراد سالآنێکی درێژ بە شـەڕ دێن و تەنانـەت نابن بە خاوەن شێوازی هاوبەشیش."

ئێسـتـا بەئاشکرا لە خـۆباییبـوون سیـمـای داپۆشـیـبـوو، نیگای مـرۆڤێکی گەللەڕەقی خـوازیاری کۆکردنەوەی گشت هـێزەکان لە دەستی خـۆیدا جێی ئەو هێمای پیـری خـەمـبار و دڵسـووتاوەی گـرتبووەوە کـە سـەردەمـێکی درێژ من بە ڕووخـسارییەوە دیبووم.

گوتم: "مامۆستام، ئێوە ماوەی بیست ساڵ نیگارکێشی خاوەن خوو و خولیای جیاوازی هەر چوارگۆشەی جیهانتان لە ئەستەمنبوڵ لە کەشێکی گونجاودا یەکخست و شێوازی عوسمانیتان داهێنا."

ئەریٚ ئەو سەرسامییەی پێش تۆزێک لە قوڵاییی دڵمدا هەستم پیٚ کردبوو، ئێستا کاتێک ڕووبەڕوو قسەم لەگەڵیدا دەکرد، بۆچی وەرگەڕابووە سەر دووڕوویی؟ ئایا ئەو کەسەی ئێمە شەیدای هونەر و وەستاییی ئەوین، پێویستە بەباشی لە هێز و دەسەڵات بکەوێت و کەمێک بەلەنگاز بێت تا ئێمە بتوانین لە ناخەوە هەستی خۆمانی بۆ دەرببڕین؟

گوتی: "ئەریٚ ئەو بستەباڵایە چی بەسەرهات؟"

وەک کەسێکی خاوەن هێزی جۆری ئەوانەی مامەحەمەیی و پیاهەڵدانیان پیٚ خۆشە، بەڵام بەئاستەم بیریان دەکەوێتەوە کە نابێت پێیان خۆش بێت، ئەم قسەیەی کرد: بۆ ئەوەی بوو پێشانی بدات خوازیاری گۆڕینی بابەتە.

بەچرپە گوتم: "سەرباری ئەوەی مامۆستایەکی گەورەی داستان و شێوازەکانی عەجەمن، دنیایەکی نیگارکێشیی جیاوازی شایەن بە شکۆ و هێزی عوسمانیتان ئافراند. ئێوە بوون هێزی شمشێری عوسمانی، ڕەنگە گەشبینەکانی سەرکەوتن، سەرنجی مەراقی شتومەک و ئامێر و سەربەستیی ژیانێکی خۆشگوزەرانترتان هێنایە ناو نیگارەوە. مامۆستام، گەورەترین شانازیی ژیانی من ئەوەیە لێرە هاوشانی ئێوە سەیری شاکارەکانی مامۆستایانی کۆنی ئەفسانەیی بکەم..."

ماوەیەکی درێژ لەسەر ئەم ڕیتمە بەچرپە قسەم بۆی کرد. دۆخی پەرش و بڵاوی ژووری گەنجینەی هاوشێوەی مەیدانێکی چۆڵکراوی شەڕ و نێزیکەبوونەوەی جەستەمان لە تاریکیی ساردا، چرپەکانی منی وەردەگەڕاندنە سەر جۆرێک لە متمانە.

دواتر، جۆری کوێرێک هێماکانی سەر ڕووخساری خۆی پیٚ جڵەو نەکرێت، لە چاوانی مامۆستا عوسماندا نیگای کەسێکی نوقمبووی چێژ بەدەرکەوت.

بەنەفـرەتێک کـە هەندێک جـار لە دڵەوە و ناوبەناویش لە بەرامـبـەر کـوێران هەستی پێ دەکەم، مچوڕکم پێدا هات و دوور و درێژ بە شان و باڵی وەستای پیرمدا هەڵدا.

بە قامکە ساردەکانی، دەستمی گرت، دەستی بە مەچەکمدا هێنا و پاشان بردی بۆ ڕووم. هەستم کرد هێز و پیریی ئەو لە پەنجەکانیەوە بۆ من پەڕییەوە. بیرم لە شەکوورە کردەوە و دەمزانی لە ماڵ چاوەڕێم دەکات.

پەڕەی کـراوەمـان لە بەردەست بوو و بێ ئەوەی جـووڵە بکەین، تاوێک وەسـتـاین. دەتگوت پیـاهـەڵدانەکـانی من و شـەیدابوونی ئەو بەخـۆی و دڵسووتاوییەکەی، هەردووکمانی ماندوو کردووە و پشوومان دەدا. شەرمێک لە نێوانماندا هەبوو.

دیسان پرسی: "بستەباڵا چیی بەسەرهات؟"

دڵنیـا بووم ئەو گرگنە چەپەڵە خۆی خزاندبووە گۆشـەیەکەوە و چاودێریی ئێمەی دەکرد. وەک ئەوەی بە نیگاکانم بەدوای ئەودا بگەڕێم، شانەکانم بۆ لای ڕاست و چەپدا وەرچەرخـاند، بەڵام زۆر بەسـەرنجـەوە چاوم لە چاوانی مامۆستا عوسمان بڕیبوو. بیرم کردەوە داخۆ کوێرە، یاخۆ دەیەوێت خۆی و کەسانی تریش بەکوێربوونی خۆی قایل بکات؟ هەندێک لە مامۆستایانی کۆنی بێ هونەر و بێ توانای شـیـرازی، بەمەبەسـتی ئەوەی لە پیـریدا ڕێزیان لێ بگیـرێت و سـەرنەکەوتنیـان لە ژیان بە ڕوویاندا نەدرێتەوە، لاسایی کـوێریان کردووەتەوە.

گوتی: "دەمەوێت لێرە بمرم."

بە سـالووسـیکردنەوە گـوتم: "مـامـۆسـتـای گـەورەم، ئەفـەندیم، لەم ڕۆژگـارە خـراپەدا کـە نرخ بۆ نیگار دانانرێت، لەبری ئەوە ڕێز لە پارەی لە نیگار بەدەست هاتوو دەگیرێت، بایەخ بە مامۆستایانی کۆن دانانرێت و گرینگی بە کەسانی لاساییکەرەوەی فەرەنگ دەدرێت، من زۆر باش لە قسەکانتان حاڵی دەبم و ئەمەش وا دەکات فرمێسک لە چاوانمدا کۆ ببێتەوە. بەڵام پاراستنی

وەستایانی نیگارکێشیشتان لە دوژمنانیان ئەرکی سەر شانی ئێوەیە. تکایە پێم بڵێن چ ئەنجامێکتان لە -شێوازی یاوەر-ەوە وەگیرکەوت؟ ئەو نیگارکێشەی نیگاری ئەو ئەسپەی کێشاوە، کێیە؟"

"زەیتوون."

ئەمەی بەشێوەیەک درکاند بگرە هەلی سەرسوورمانی بۆ من نەهێشتەوە.

کەمێک بێدەنگ بوو.

بەئارامی گوتی: "بەڵام لەوەش دڵنیام زەیتوون نە زاوای تۆی کوشتووە و نە زەریف ئەفەندیی داماو. شیمانەی ئەوەی زەیتوون نیگاری ئەسپەکەی کێشابێت، لەوەوە دەردەخەم کە ئەو لە گشت کەسێک زیاتر پابەندی مامۆستایانی کۆنە، ئەو لە هەمووان زیاتر لە نێزیکەوە و لە دڵەوە شارەزای داستان و شێوازەکانی هەراتە و بنەداری وەستاکانی وی تا سەمەرقەند درێژ دەبێتەوە. دەزانم تۆ ناپرسیت باشە بۆچی ئەم کێماسییەی لووتمان لەو ئەسپانەی تردا نەبینی کە چەندین ساڵە زەیتوون دەیانکێشێت؟ من گوتبووم جاری وا هەیە سەرباری ئەوەی وردەکارییەک، باڵی مەلێک و وەستانی گەڵایەک بە دارەوە، لە وەستاوە بۆ شاگرد، نەوە دوای نەوە لە بیرەوەریدا دەپارێزرێت، بەڵام بەهۆی شەڕانگێزی و وشکیی وەستای نیگارکێش،ر چێژی سوڵتان و کەش و هەوای نیگارخانە هەرگیز ناکەوێتە ڕوو. کەواتە ئەمە ئەو ئەسپێکە زەیتوونی خۆشەویست لە سەردەمی منداڵیدا ڕاستەوخۆ لە مامۆستایانی عەجەمەوە فێری بووە و هەرگیز لە بیری نەکردووە. هاتنە ئاراوەی ئەم ئەسپە بۆ کتێبی زاوای گەمژە، گەمەیەکی بێ بەزەییانەی خوایە لە بەرامبەر من. مەگەر هەر هەموومان وەک پێویست مامۆستایانی کۆنی هەراتمان بە نموونە و پێشەنگ وەرنەگرتووە؟ کتومت وەک ئەوەی چۆن نیگارکێشی تورکمان نیگاری ژنی شۆخ دەهێنێتە بەرچاوی خۆی، ئایا ئێمەش کاتێک باس هاتبێتە سەر نیگاری جوان، بیرمان لە شاکارەکانی مامۆستایانی کۆنی هەراتی نەکردووەتەوە؟ گشتمان شەیدای مامۆستایانی کۆنی هەراتین. لە پشت سەرجەم وەستایانی نیگارکێشی گەورەوە هەراتی

بەهزاد و لە پشت هەراتیشەوە ئەسپەکانی مەگۆل و چین هەیە. زەیتوونێک هێندە گرێدراوی داستانەکانی هەرات بێت، بۆچی دەبێت زەریف ئەفەندیی داماوی کوشتبێت. زەریف ئەفەندی لەویش زیاتر پەیوەستی شێوازە کۆنەکان بوو، بگرە کوێرانەش دابوویە دووی؟

گوتم: "کێ؟ پەپووولە؟"

گوتی: "لەقلەق! دڵم ئەمەشم پێ دەڵێت، چونکە شارەزای تەماحیم و دەزانم لەبەر لێهاتوویی لە خۆی بایی بووە. گوێ بگرە بۆ ئەمە: بەئەگەری زۆر زەریف ئەفەندیی بەستەزمان بەدەم ئەنجامدانی زەڕکارییەوە وا حاڵی بووە کتێبی زاوات بە لاساییکردنەوەی شێوازەکانی فەرەنگ بێ ئاینی و کفر و خوانەناسی لە خۆ دەگرێت و لەمە ترساوە. لەلایەک، لەبەر ئەوەی بەشی ئەوە بێ ئەقڵ بووە تا گوێ بداتە گاڵەگاڵ و قسەی پڕوپووچی مەلای ئەرزەڕوومی – زەڕکاران لە وەستایانی نیگارکێش زیاتر لە خواوە نێزیکن، بەڵام مخابن وەڕەسکەر و گەمژەن–، لەلایەکی دیش، لەبەر ئەوەی زانیویەتی کتێبی زاوای بودەڵەت کارێکی نهێنی و گەورەی سوڵتانمانە، ترس و گومانی لەکن تێکەڵ بووە: ئایا بڕوا بە سوڵتانی خۆی بکات، یان بە مەلای ئەرزەڕوومی؟ من ئەم جگەرگۆشەیەی خۆم وەک ناولەپی دەستم دەناسی و ئەگەر کاتێکی تر بوایە، دەهاتە کن منی مامۆستای خۆی و دەردی هەناوی خۆی بۆم هەڵدەڕشت. بەڵام لەبەر ئەوەی بە مێشکی بچووکی خۆی زۆر باش حاڵی بووە کە ئەنجامدانی زەڕکاری بۆ کتێبی زاوات بەلاساییکردنەوەی فەرەنگان بەواتای ناپاکیکردنە لە من و نیگارخانە، منەی کەسێکی تری کردووە. لەبەر ئەوەی شەیدای هونەری لەقلەقی فێڵباز و تەماحکار بوو، لە باوەڕ پێکردندا کەوتووەتە هەڵەوە، بە ئەقڵ و ئاکاریشی سەرسام بووە و دەردی دڵی خۆی بۆی هەڵڕشتووە. من زۆر جار دیومە لەقلەق سوودی لەم شەیدابوونە وەرگرتووە و زەریف ئەفەندیی بەکار هێناوە. سا ئیدی بزانە چ دەمەقاڵەیەک لە نێوانیاندا ڕووی داوە و لەقلەق ئەوی کوشتووە. بەهۆی ئەوەی زەریف ئەفەندی پێشتر ترسی خۆی لای پیاوانی ئەرزەڕوومی درکاندووە، ئەوانیش بۆ

ئەوەی بە تۆڵەسەندنەوەوە هێزی خۆیان پێشان بدەن، زاوای تۆ، زاوای شەیدا و سەوداسەری فەرەنگیان بە لێپرسراوی کوشتنی هاوڕێکەی خۆیان زانیوە و کوشتوویانە. ناتوانم بڵێم ئەم تاوانە منی زۆر خەمگین کردووە. زاوات ساڵانێکی زۆر لەمەوبەر سوڵتانمانی لە خشتە برد و بەدەستی نیگارکێشێکی فەرەنگی -ناوی سەبستیانۆ بوو- نیگاری سوڵتانمانی وەک ئەوەی پادشای گاوران بێت، بەکێشان دا. دواتر ئەو نیگارە قرێژەی وەک نموونەیەک خستە بەردەمم و منی و ناچاری شتێکی چەپەڵ و شکۆ بریندارکەری کرد بۆ ئەوەی سەیری بکەم و وەک خۆی بیکێشمەوە. منیش لە ترسی سوڵتانمان بێ ئابڕووانە لاسایی ئەو نیگارەی لەسەر شێوازی گاوران کێشراوم کردەوە. ئەگەر نەمکردایە، ئەوا لەوانە بوو بۆ کوشتنی زاوات خەمبار بوومایە و ئەمڕۆ بەخۆ بکەوتبام بۆ دۆزینەوەی ئەو نامەردەی کۆتایی بە ژیانی هێناوە. بەڵام خەمی من زاوای تۆ نییە، نیگارخانەکەمە. بەهۆی زاواتەوە، وەستایانی نیگارکێشم، ئەوانەی هەریەکەیانم بە ئەڤینەوە لە منداڵانی خۆم زیاتر خۆش ویستووە و ماوەی بیست و پێنج ساڵ بە لەرزەلەرز پێیانم گەیاندووە، ناپاکییان لە من و سەرجەم نەریتەکانی نیگارکێشیمان کرد و بەبیانووی ئەوەی ئیدی سوڵتانمان وای دەوێت، دەستیان کرد بەلاساییکردنەوەی مامۆستایانی فەرەنگ! ئێمەی وەستایانی نیگارکێش، ئەگەر لە پێشدا ببین بە کۆیلەی هونەر و پیشەی خۆمان، نەک کۆیلەی سوڵتانی کار پێدەرمان، ئەوا بەهەشت بۆ خۆمان مسۆگەر دەکەین. ئێستا دەمەوێت تەنیا سەیری ئەم کتێبە بکەم."

ئەم وتەیەی کۆتایی جۆری پاشایەکی ماندوو دەربڕی، پادشایەک، لێپرسراویی دۆڕانی شەڕی خرابێتە ئەستۆ و لەوەدا بێت سەری بپەڕێندرێت. بستەبالا کتێبێکی نابووە بەردەستی، ئەم پەڕەکانی هەڵدایەوە و بە دەنگێکی تووڕەوە فەرمانی پێ دا پەڕەی مەبەستی بۆ بدۆزێتەوە. بەم دەنگەی پڕ لە تاوانبارکردنەوە یەکسەر بووەوە بە گەورەی وەستایانی نیگارکێشی ناسراوی نیگارخانە.

دوور کەوتمەوە، بەناو بالیفی بە مرواری نەخشێندراو، تفەنگی قۆناغ گەوهەرین و لوولە ژەنگاوی و دۆڵابدا کشامەوە گۆشەیەک و لە دوورەوە تەماشای مامۆستا عوسمانم کرد. کاتێک گوێم بۆ ئەو ڕاگرتبوو، گومانێک بە هەناومدا کەوتە هات و چوون و سەرتاپای جەستەمی داگرت: زۆر بەجوانی خەیاڵم چوو بۆ ئەوەی ئەم سەرەتا زەریف ئەفەندیی داماو و دواتریش زاوامی بە کوشتن دابێت بۆ ڕاگرتنی لاساییکردنەوەی فەرەنگ لە کتێبی سوڵتانماندا و لەم ڕووەوە خۆم تاوانبار کرد لە پای ئەو هەستی شەیدابوونەی پێش تۆزێک بەرامبەر بە مامۆستا عوسمان هەمبوو. لە سەرێکی ترەوە، بمەوێت و نەمەوێت زۆر ڕێزیشم هەبوو بۆ ئەو مامۆستا گەورەیەی کە بەهەموو هەستەوە لە نیگاری بەردەستی خۆیدا نوقم بووبوو، چاوانی چ کوێر بن و چ نیوەکوێر، وا دەهاتە پێش چاو وەک ئەوەی بە گنج و لۆچی پێستی ڕووخساری، سەیری نیگاری بەردەمی بکات. کاتێک باش لەوە گەیشتم ئەو بۆ پاراستنی شێوازی کۆن و نەزمی نیگارخانە و ڕزگاربوون لە کتێبی زاوام و بۆ ئەوەی سەرلەنوێ ببێتەوە بە دەلالی تاقانەی سوڵتان، نەک تەنیا یەکێک لە وەستایانی نیگارکێشی خۆی، بگرە ئامادە بوو منیش بەئاسانی بخاتە بەر ئەشکەنجەی سەرگەورەی پاسەوانان، هێزی خەیاڵی خۆم بەدوور و درێژی خستە کار بۆ ئەوەی بتوانم خۆم لەو ئەڤینەی بە دوو ڕۆژ منی پابەندی ئەو کردبوو، ڕزگار بکەم.

کاتێکی زۆر تێ پەڕی و سەرم لێ تێک چووبوو. تەنیا بۆ هێورکردنەوەی ئیبلیسەکانی هەناوم و بڵاوە پێکردنی سەرنجی جنۆکە بێ ئۆقرەکان، چەندین پەڕەی دەستنووسی بە نیگار نەخشێندراوم لە سندووقەکان دەرهێنا و لە خۆمەوە ماوەیەکی درێژ سەیری نەخش و نیگارم کرد.

ئای چ کەسانێکی زۆر، چ پیاو، چ ژن، دەستیان نابووە دەمی خۆیان! ئەم جووڵەیە لە ماوەی دووسەد ساڵی ڕابردوودا هەر لە سەمەقەندەوە تا بەغدا لە سەرجەم نیگارخانەکان وەک نیشانەی سەرسووڕمان بەکار هێندرابوو: کاتێک کەیخەسرەوی قارەمان لەلایەن دوژمنانیەوە تەنگی پێ هەڵدەچندرێت،

کەڵەکچیی ڕازی نابێت لەگەڵ خۆی هەڵیبگرێت و ئەم بەیارمەتی خوا بە ئەسپە ڕەشەکەی لە ڕووباری جەیهوون دەپەڕێتەوە، کەڵەکچیی نامەرد و سەوڵ لێدەری بەسەرسووڕمانەوە دەستیان ناوەتە دەمی خۆیان. گاڤێک شیرین بە پێستی جوانی وەک تریفەی مانگەوە لە گۆلی زیوین و ڕەشەهەڵهاتووی دێریندا خۆی دەشوات و خەسرەو یەکەمجار جوانییەکەی دەبینێت، لە تاو سەرسامی پەنجە دەنێتە دەمی خۆی. ئەوانەی وردتر و ماوەیەکی درێژتر لێیان ورد بوومەوە، ژنانی حەرەمسەرای قامک لە ناو دەم بوون لە دەرگای نیوە کراوەی کۆشک و پەنجەرەی کەس پێنەگەیشتووی قوولەی قەڵا و پشت پەردەوە دەکەوتنە بەرچاو: دوای ئەوەی تەژاڤ لە شەڕی دژ بە ئێرانییەکاندا تێک دەشکێت، تاجی خۆی ون دەکات و لە مەیدانی شەڕ هەڵدێت، ئەسپینووی جوانی جوانان و گوڵی تەژاڤ لە پەنجەرەی حەرەمسەرا بە خەم و سەرسامییەوە پەنجەی ناوەتە دەمی، سەیری دەکات و بە چاوانی لە من دەپاڕێتەوە و دەڵێت مەهێڵە بکەوێتە دەستی دوژمن. ئەو دەمەی یوسف لە پای بووختانی "دەستی بۆ ئابڕووم درێژ کرد" دەستگیر دەکرێت و بۆ ژووری زیندان دەبرێت، زولەیخای بووختانچی لە پەنجەرەدا قامکی ناوەتە دەمی جوانی، بەڵام لەبەر سەرسووڕمان نا، بگرە بە ئیبلیسی و بۆ هەوەس بزواندن. کاتێک دوو ئەڤینداری بەختەوەر، بەڵام خەمگینی ناو هەڵبەستێک لە باخچەیەکی بەهەشت ئاسا بەهێزی ئەڤین و شەراب لە هۆش خۆیان چوون، یاوەڕێکی نیازخراپ قامکی ناوەتە دەمی سووری و سەریان دەکات، بەڵام لەبەر ئیرەیی پێبردن، نەک بەهۆی سەرسووڕمانەوە.

سەرباری ئەوەی ئەم جووڵەیە قاڵبێکی نەخشێندراوە لە دەفتەری نموونە و لە مێشکی سەرجەم وەستایانی نیگارکێشدا، قامکی درێژ هەر جارەی بە زەرافەتێکەوە دەچێت بە دەمی ژنی جواندا.

تۆ بڵێیت بینینی ئەم نیگارانە تا چ ڕادەیەک دڵی منیان دابێتەوە؟ بەرەبەری ڕۆژئاوابوون چوومە کن مامۆستا عوسمان و وام گوت:

"مامۆستام، ئەفەندیم، کاتێک دەرگا کرایەوە، من بە دەستووری ئێوە لە

گەنجینە دەڕۆم."

گوتی: "خێرە! هێشتا شەوێک و چێشتەنگاوێک کاتمان هەیە. چ زوو چاوانت لە سەیرکردنی جوانترین نیگارەکانی دنیا تێر بوو!."

کاتێک ئەمەی گوت، سەری لەسەر پەڕەی بەردەستی هەڵنەبڕی، بەڵام ئەو لێڵییەی لە بیلبیلەی چاوانیدا بەدی دەکرا، بەڵگەی هێدی هێدی کوێربوونی بوو.

بوێرانە گوتم: "ڕازی کونی لووتی ئەسپەکەمان بۆ ئاشکرا بوو."

گوتی: "ها! بەڵێ! ئیدی سوڵتانمان و سەرگەورەی پاسەوانان دەزانن چ دەکەن. لەوانەیشە لە هەموومان خۆش بن."

ئایا ناوی لەقلەقی وەک بکوژ دەدانێ؟ من لە ترساندا ئەمەم هەر نەپرسی، چونکە ترسی ئەوەم هەبوو مۆڵەتی چوونە دەرەوەم نەدات. لەوەش خراپتر، لەبەرەوە باوەڕم دەکرد منیش تاوانبار دەکات."

گوتی: "ئەو دەرزییە پەڕەمووچەی بەهزاد خۆی پێ کوێر کرد، ون بووە."

گوتم: "پێ دەچێت بستەباڵا هەڵی گرتبێت و خستبێتیەوە شوێنی خۆی. ئەم پەڕەیەیەی ئێوە سەیری دەکەن، چ جوانە!"

ڕووخساری وەک ڕووی منداڵێک گەشایەوە، بزەیەک کەوتە سەر لێوی و گوتی: "ئەمە ئەو نیگارەیە کاتێک خەسرەو بەشەو بەسواری ئەسپ دێتە دامێنی کۆشکی شیرین، بە ئەڤینی ئەو لە ناخەوە قرچەی سووتانی دێت و چاوەڕێ دەکات. بەشێوازی مامۆستایانی کۆنی هەراتی کێشراوە."

ئەمجار بەشێوەیەک دەیڕوانی وەک ئەوەی نیگارەکە ببینێت، بەڵام تەنانەت زەرەبینیشی بەدەستەوە نەگرتبوو.

"ئایا تۆ جوانیی وەدەرکەوتووی یەک بەیەکی گەڵای دارانی وەک گوڵی بەهاران و ئەستێرەی شەوان کە دەڵێیت لە تاریکاییی شەودا لە خۆیانەوە دادەگیرسێن، نابینیت؟ ئەدی پشووی بێ فێزیی بەکارهێندراو بۆ نەخشاندنی دیوارەکان، زەرافەتی بەکارهێنانی ئاوی زێڕ و گونجاندنی سەرجەم نیگارەکە

دەبینیت؟ ئەسپی چەلەنگی خەسرەو، هێندەی ژنێک زراڤ و شۆخە. ملی شیرینی خۆشەویستی لە پەنجەرەی سەرەوەدا خوارە، بەڵام لە ڕووخساردا بەخۆنازە. نیگارکێش وردەکارانە و بە ئەڤینەوە نیگاری بۆیاخ کردووە و ڕێک وەک ئەوە وایە هەردوو عاشق لەو تیشکەی لە ڕەنگەکان و هۆنینەوەی نیگار و پێستی خۆیانەوە دەردەچێت، بۆ هەتا هەتایە لەوێ دەمێننەوە. دەبینیت، ڕووی سەریان تا ڕادەیەک لە یەکترە، بەڵام ڕووی نیوەی جەستەشیان لە ئێمەیە، چونکە دەزانن ئەو شتەی تێیدا ڕاوەستاون نیگارە و لە ئێمەشەوە دیارە. بۆیە هەرگیز هەوڵ نادەن کتومت هاوشێوەی ئەو شتانە بن کە ئێمە بەردەوام دەیانبینین. تەواو بە پێچەوانەوە، ناڕاستەوخۆ تێمان دەگەیەنن ئەوان لە بیرەوەریی خواوە هاتونەتە دەرێ. ئەمەش وای کردووە لەوێ، لەو نیگارەدا زەمان ڕابوەستێت. گێڕانەوەی بەسەرهات بە نیگارەوە هەرچەندیش خێرا بێت، ئەوان وەک کچی گەنجی شەرمن و ڕێزداری باش پەروەردەکراو، بێ ئەوەی بەدەست و قۆڵ و جەستەی نازدار و تەنانەت چاویشیان جووڵەیەکی نەشیاو بکەن، تا کۆتایی لەوێدا دەمێننەوە. هەموو شتێکی ناو شەوی شینی تۆخ لەگەڵ ئەوان لە جووڵە دەکەون: باڵندەی ئاسمان هەم جۆری دڵی ئەڤیندارانی بەپەلە بەشپرزەیی بە تاریکایی و بەناو ئەستێرەکاندا دەفڕێت و هەم لەو دەمەساتە بێ وێنەیەدا، وەک ئەوەی بەئاسمانەوە لکابێت، تا کۆتایی لەوێ دەمێنێتەوە. وەستایانی دێرینی هەرات کاتێک هەستیان دەکرد وا خەریکە تاریکاییی قەدیفە ئاسای خوا وەک پەردەیەک بەسەر چاویاندا دادەدرێتەوە، زۆر باش دەیانزانی ئەگەر ماوەی چەندین هەفتە بێ ئەوەی جووڵە بکەن، سەیری نیگارێکی لەم جۆرە بکەن و دواتر کوێر ببن، ئەوا دواجار ڕۆحیان ئاوێتەی زەمانی ناکۆتای نیگاری بەردەستیان دەبێت."

لەگەڵ بانگی ئێوارەدا بەهەمان بەزم و جەنجاڵی دەرگای گەنجینە کرایەوە، بەڵام مامۆستا عوسمان هێشتا لە پەڕەی بەردەستیدا تەماشای مەلی ڕاوەستاوی ئاسمان و جووڵە لە خۆبڕیوی دەکرد. بەڵام ئەوانەی هەستیان بە ڕەنگی کاڵی گلێنەکانی چاوانی دەکرد، حاڵی بوون بەشێوەیەکی سەیر و نامۆ

بۆ پەرەی بەردەستی خۆی دەڕوانێت، ڕێک وەک ئەوەی کاتێک کوێر لە گۆشەیەکی هەڵەوە دەست بۆ قاپی بەردەمی خۆی دەبات.

چاوشەکانی قاوشی گەنجینە لەبەر ئەوەی هەواڵیان زانی مامۆستا عوسمان جارێ لە ژوورێ دەمێنێتەوە و جەزمی ئاغا لەبەر دەرگایە، منیان بەوردی نەپشکنی و نەیانتوانی بگەنە دەرزیی پەڕەمووچی ناو دەرپێکەم. دوای ئەوەی لە دەروازەکانی کۆشکەوە هاتمە کۆلانەکانی ئەستەنبوڵ، چوومە پەنایەکەوە و ئەو شتە ترسناکەی مامۆستا بەهزادی کوێر کردبوو، لە دەرپێم دەرهێنا و خستمە پشتوێنەکەمەوە. وەک ئەوەی ڕابکەم بە کۆلانەکاندا ڕۆیشتم.

سەرمای ژوورەکانی گەنجینە هێندە چووبووە ناخمەوە، هەوای دەرەوەم پێ خۆش بوو، بوژامەوە و وام دەزانی هەوایەکی خۆشی سەرەتای بەهار لە کۆلانەکان هەڵی کردووە. بەپێش دووکانی بەقاڵ، سەرتاش، بۆنفرۆش، میوەفرۆش و خەڵووزچییانی ئێسکیخاندا کە یەک بەیەک دادەخران، تێ پەڕیم، کەمێک هەنگاوم خاو کردەوە و لەو دووکانە گەرمانەی قوتیلکە ڕووناکیانی دەکردەوە، بەوردی سەیری بەرمیل، سەرپۆش، گێزەر و مەرکانەم دەکرد.

کۆلانی ماڵی زاوام -ئەوە هیچ هێشتا نەمدەگوت "کۆلانی خۆم"، تەنانەت هێشتا نەمدەتوانی بە کۆلانی شەکوورەش ناوی بهێنم-، دوای ماوەیەکی دوو ڕۆژی، نامۆتر و دوورتر هاتە بەرچاوم. بەڵام لە خۆشیی ئەوەی بە سپوساغی گەیشتبوومەوە شەکوورەی خۆم و بەگوێرەی ئەوەی ئیدی دەکرا بگوترێت بکوژ دۆزراوەتەوە، لۆجێکی ئەوەی دەمتوانی ئەمشەو بچمە نوێنی جانانمەوە، منی ئەوەندە لە گشت دنیا نێزیک دەخستەوە، بەجۆرێک بەدیتنی دار هەنار و دەریوانەی چاککراو و داخراو بەزۆر خۆم ڕاگرت بۆ ئەوەی نەبم بەو جووتیارەی کە لەمبەری چەمەوە بۆ ئەوبەر بانگ دەکات. دەمویست هەر ئەوەندەی شەکوورەم دی، بە: "ئاشکرا بوو بکوژی نامەرد کێیە" دەست بە قسان بکەم.

دەرگای حەوشەم کردەوە. ئایا لەبەر جیرەی دەرگا بوو، لە بێباکیی ئەو چۆلەکەیە بوو کە بەسەر دەولکەی بیرەکەوە ئاوی دەخواردەوە، یان بەهۆی تاریکیی ماڵەکەوە بوو، نازانم، بەڵام بەدرک پێکردنی گورگانەی پیاوێکی دوازدە ساڵ بەتەنیا ژیاوەوە یەکسەر حاڵی بووم کەس لە ماڵ نییە. ئەگەرچی مرۆڤ بە ئازارەوە تێ دەگات تاک و تەنیایە، بەڵام سەرباری ئەوەش سەرجەم دەرگا و دۆڵابەکان دەکاتەوە و دادەخات و تەنانەت سەرقاپی مەنجەڵەکانیش هەڵدەداتەوە و دادەنێتەوە. منیش هەروام کرد. بگرە سندووقەکانیشم کردەوە و سەیری یەک بەیەکیانم کرد.

تەنیا شتێکی بەدرێژاییی گشت ئەو بێدەنگییە گوێم لێ بوو، ترپەی دڵی خێرا وەلێدان کەوتووم بوو. وەک بەساڵاچوویەک ئاردی بێژابێت، کاری خۆی بە ئەنجام گەیاندبێت و هێڵەکی بەدیواردا هەڵواسیبێت، پاش ئەوەی شمشێری لە دوورترین سندووقدا شاردراوەم دەرهێنا و لە پشتم بەست، تاوێک هەستم بەدڵنەوایی کرد. بەدرێژاییی ئەو ساڵانەی بە قەڵەمی خۆم کارم پەیدا کردبوو، شمشێری دەسک لە ددانی فیل دروستکراوم بەردەوام ئاسوودەیی دەروونی و هاوسەنگیی (هاوسەنگیی ڕۆیشتنیش) پێم داوە. ئێمە پێمان وایە کتێب دڵدانەوەیە بۆ بەدبەختیی مرۆڤ، بەڵام چینێکی تر دەخاتە سەر ناشادیمان.

دابەزیمە حەوشە. چۆلەکەکە فڕیبوو. وەک ئەوەی لە کەشتییەکی لێواری نوقمبوون دەربچم، ماڵم بۆ بێدەنگی و تاریکاییی باڵکێشاو بەجێ هێشت و دەرچووم.

دڵم زیاتر متمانەی بەخۆی بوو، پێمی دەگوت غار بدە، بڕۆ بیاندۆزەرەوە. غارم دا. بەڵام سەرباری ئەوەش، لە شوێنە جەنجاڵەکان و لەو حەوشەی مزگەوتانەی من بۆ قەدبڕ پیایاندا تێ پەڕیم، سەگەل لەبەر ئەوەی بەزمیان دۆزیبووەوە، بە کلک بادانەوە دوام کەوتبوون و هەر کاتێک ژمارەیان زیادی دەکرد، من هەنگاوەکانم خاو دەکردەوە.

٥٣

من ناوم ئەستەرە

خەریک بووم بۆ نانی ئێوارە شۆربای نیسکێنەم لێ دەنا کاتێک نەسیم گوتی: "یەکێک لەبەر دەرگایە." گوتم: "با بنی شۆرباکە نەسووتێت!" کەوچکم دایە دەستی، دەستی پیریم نایە ناولەپی دەستم و دوو جار کەوچکم بەناو مەنجەڵەکەدا هێنا و برد، چونکە ئەگەر پێشانی نەدەیت، دوور نییە چەندین سەعات کەوچک لە شۆربادا ڕابگرێت و هیچ تێکی نەدات.

کاتێک قەرەم لەبەر دەرگا بینی، تەنیا دڵم پێی سووتا. شتێکی وا بەڕووخسارییەوە دیار بوو مرۆڤ دەترسا پرسیاری لێ بکات چ قەوماوە.

گوتم: "تۆ مەیە ژوورێ، ئێستا من خۆم دەگۆڕم و دێمە دەرێ."

جلی پەمەیی و زەردم پۆشی. بەزمەکانی ڕەمەزان، خوانی دەوڵەمەند و شاییی درێژخایەن نەبێت، ئەم جلانە بۆ هیچ بۆنەیەکی تر لەبەر ناکەم. بوخچەی جەژنانەم هەڵگرت و بە نەسیمی داماوم گوت: "دوای هاتنەوەم شۆرباکەم دەخۆم."

دووکەڵکێشەکانی گەڕەکی جوولەکانیش وەک مەنجەڵە هەژارەکانیان بەئاستەم دووکەڵیان لێ بەرز دەبووەوە. پێش ئەوەی کۆڵانی یەکەمی گەڕەک ببڕین، بە قەرەم گوت:

"مێردی پێشووی شەکوورە لە شەڕ گەڕاوەتەوە."

تا لە گەڕەک دەرچووین قەرە بێدەنگ بوو. ڕووخساری لە دەرەنگانی ئێوارێدا خۆڵەمیشی دەینواند.

زۆر دواتر پرسی: "لە کوێن؟"

بەمجۆرە حاڵی بووم شەکوورە و منداڵەکانی لە ماڵ نین. گوتم: "لە ماڵی خۆیانن." لەبەر ئەوەی مەبەست لەم قسەیە ماڵی پێشووی شەکوورە بوو، یەکسەر هەستم کرد دڵی قەرە چزەی لێوە هات و داخ بوو، بۆیە بە وشەی دووەم دەرگایەکی ئومێدم خستە سەرپشت: "پێم وا بێت."

چاوی بڕییە ناو چاوانم و پرسی: "تۆ مێردە لە شەڕ گەڕاوەکەیت بینی؟"

"من نە ئەوم بینیوە و نە دیومە شەکوورە ماڵ بەجێ بهێڵێت."

"لە کوێوە زانیت ماڵیان بەجێ هێشتووە؟"

"لە ڕووخساری تۆوە."

بەشێوەیەکی بڕیاردەرانە گوتی: "هەموو شتێکم بۆ بگێڕەوە."

ئەم ئەستەرە بۆ ئەوەی ببێت بە ئەستەرێک بتوانێت مێرد بۆ دەیان کچی خەیاڵپەرستی چاو لە پەنجەرە و گوێ لە دەرگا بدۆزێتەوە و بە دڵی ئاسوودەوە دەرگای دەیان ماڵان بکوتێت، پێویست بوو هیچ کاتێک هەموو شتێک نەگێڕێتەوە. بەڵام قەرە هێندە خەمبار بوو توانای تێگەیشتنی ئەمەی نەبوو.

گوتم: "حەسەنی برای مێردی پێشووی شەکوورە چووەتە ماڵتان -کاتێک گوتم ماڵتان، بینیم دڵخۆش بوو-، بە شەوکەتی گوتووە باوکتان خەریکە لە شەڕ دەگەڕێتەوە، لای عەسر دەگاتە ماڵ و ئەگەر منداڵەکانی و دایکیان لە ماڵەوە نەبینێت، زۆر دڵتەنگ دەبێت. ئەگەرچی شەوکەت هەواڵەکەی بە شەکوورە گەیاندووە، بەڵام ئەو بەپارێزەوە هەڵسوکەوتی کردووە و نەیتوانیوە بگاتە بڕیارێک. دانی عەسر شەوکەت لە ماڵ هەڵهاتووە و پەنای بۆ مامی و باپیری بردووە."

"تۆ ئەمانە لە کوێوە دەزانیت؟"

مەگەر شەکوورە پێتی نەگوتووت ماوەی دوو ساڵە حەسەن سەرقاڵی نەخشەکێشان و فڕوفێڵە بۆ بردنەوەی شەکوورە بۆ ماڵی پێشووی؟ ماوەیەک حەسەن نامەی بە مندا بۆ شەکوورە دەنارد."

"ئایا شەکوورە هیچ وەڵامی دەدایەوە؟"

بەشانازییەوە گوتم: "گشت جۆرە ژنێکی ئەستەنبوڵ دەناسم، کەسیان وێنەی شەکوورە بە ماڵ و مێرد و ئابڕووی خۆیەوە پەیوەست نییە."

"بەڵام ئێستا من مێردی ئەوم."

لە دەنگیدا هەست بە بێ متمانەییی پیاوان دەکرا. ئەمە هەموو جارێک من دڵتەنگ دەکات. شەکوورە بچووبایە هەر لایەک، لە لایەکەی دی هەڵوەشانەوە دەستی پێ دەکرد.

"حەسەن لە کاغەزێکدا نووسیبووی شەوکەت بەمەبەستی چاوەڕێکردنی باوکی بۆ ماڵ گەڕاوەتەوە، بەهۆی ئەو باوکە نوێ و مێردە ساختەیەی شەکوورە بە مارەبڕینێکی پووچ شووی پێ کردووە، شەوکەت ناشادە و ناگەڕێتەوە. نامەکەی دا بە من بۆ ئەوەی بیگەیەنم بە شەکوورە."

"شەکوورە چی کرد؟"

"بەدرێژاییی شەو تاک و تەنیا خۆی ئۆرهانی بەستەزمان چاوەڕێی تۆیان کرد."

"ئەدی خەیرییە؟"

"خەیرییە چەندین ساڵە لە هەل دەگەڕێت بۆ ئەوەی ژنە جوانەکەی تۆ لە کەوچکێک ئاودا بخنکێنێت. هەر بۆ ئەو مەبەستەش دەچووە پێخەوی زاوای خوا لێخۆشبووەوە. حەسەن کاتێک بینی شەکوورە شەوان بەتەنیا و بەترسی بکوژ و خێوەوە بەسەر دەبات، نامەیەکی تری بە مندا بۆی نارد."

"چی نووسیبوو؟"

"سوپاس بۆ خوا لە پای ئەوەی ئەم ئەستەرە کلۆڵە خوێندەواریی نییە. کاتێک سەردارانی تووڕە و باوکانی ڕق هەڵساو ئەم پرسیارە دەکەن، من وایان پێ دەڵێم: من نامەم پێ ناخوێندرێتەوە، تەنیا دەتوانم لە کاتی خوێندنەوەی نامەکاندا ڕووخساری کچانی جوان بخوێنمەوە."

"چت خوێندەوە؟"

"بێچارەیی."

ماوەیەکی درێژ هیچ قسەمان نەکرد. کوندەبەبوویەکم بینی بەسەربانی کڵێسایەکی بچووکی ڕۆمییەوە نیشتبووەوە و چاوەڕێی هاتنی شەوی دەکرد. منداڵانی چڵمنی گەڕەکم دی بە پۆشاک و بوخچەکەم پێ دەکەنین. سەگێکی گەرم بینی لەبەر داهاتنی شەو، بەدەم خۆ خوراندنەوە بەخۆشحاڵی لە گۆڕستانی پڕ لە دار سەرووەوە بەرەو گەڕەک دەهاتە خوارێ.

دواتر بانگی قەرەم کرد و گوتم: "هێدی بە! من ناتوانم وەک تۆ بەم هەورازەدا سەربکەوم. بەم بوخچەیەی دەستمەوە بۆ کوێم دەبەیت؟"

"پێش ئەوەی تۆ من ببەیت بۆ ماڵی حەسەن، من تۆ دەبەمە کن پیاوانی جوامێر. ئەو پیاوانە بوخچەکەت دەکەنەوە، دەسماڵی گوڵدار، پشتوێنی ئاوریشم و کیسەی پارەی بە تاڵی زیو نەخشێندراو بۆ یارە نهێنییەکانیان دەکڕن."

ئەمە شتێکی باش بوو قەرە هێشتا بتوانێت بەم حاڵە شڕەی خۆیەوە گاڵتە بکات، بەڵام یەکسەر ڕەهەندی ڕاستیی ناو گاڵتەکەیم بۆ ڕوون بووەوە: "ئەگەر لەشکرێک کۆ بکەیتەوە، من هەرگیز ناتبەم بۆ ماڵی حەسەن. من بەبینینی شەڕ و تێهەڵدان زارەترەک دەبم."

گوتی: "ئەگەر تۆ ئەستەری ئاقڵی هەردەم بیت، نە شەڕ دەبێت و نە تێهەڵدان."

لە ئاکسەرای تێ پەڕین و لە پشتەوە چووینە سەر ڕێگەیەک کە بەرەو باخەکانی سەوزە دەچوو. قەرە لە سەرەوەی ئەو ڕێگە قوڕاوییە، لە گەڕەکێکی سەردەمانێک خۆشگوزەرانی بەخۆوە دیو، چووە سەرتاشخانەیەکی هێشتا دانەخراوەوە. شاگردێکی ڕووخسار پاک و دەست ناسک لەبەر ڕووناکیی چرا وەستای تەراش دەکرد. بینیم قەرە لەگەڵ وەستادا کەوتە قسەکردن. هێندەی پێ نەچوو کابرای سەرتاش، شاگردە جوانەکەی و دوو پیاوی تر لە ئاکسەرای دایانە پاڵمان. ئەمانە شمشێر و تەوریان بەدەستەوە بوو. لە لاکۆڵانێکی گەڕەکی شازادەباشیش، قوتابییەکی شمشێر بەدەست هاتە ڕیزمانەوە. ئەمەیان بەهیچ جۆرێک شەقاوەیی لێ نەدەوەشایەوە.

گوتم: "بە نوێژی نیوەڕۆ لە شاردا پەلاماری ماڵ دەدەن؟"

قەرە بە خۆپێشاندانێکەوە کە زیاتر لە خۆ ڕازیبوونی پێوە دیار بوو وەک لە گاڵتە، گوتی: "بەڕۆژ نا، بەشەو."

گوتم: "هێندە متمانەت بەخۆت نەبێت لەبەر ئەوەی لەشکرێکی پیاوت کۆ کردووەتەوە. با یەنیچەرە نەبینن سوپایەک ساز و تەیار بە چەکەوە دەسووڕێتەوە."

"کەس نایبینێت."

"دوێنێ پیاوانی ئەرزەڕوومی لە پێشدا چوونەتە سەر مەیخانەیەک و دواتریش لە ساغرقاپی هێرشیان کردووەتە سەر تەکیەی جەراح و دەستیان بەهەر کەسێک گەیشتووە، دارکارییان کردووە. پیاوێکی پیر تەختە بەر سەری کەوتووە و مردووە. لەوانەیە لە شەوی ئەنگوستەچاودا بەوانتان بزانن."

"چووبوویتە ماڵی زەریف ئەفەندیی داماو، خوات لێ ڕازی بێت نیگاری ئەسپە مەرەکەب بڵاوبووەکانت کەوتبووە بەرچاو و هەواڵت بە شەکوورە گەیاندبوو. دەگوترێت زەریف ئەفەندی سەر و سەودای لەگەڵ پیاوانی ئەم مەلا ئەرزەڕوومییەدا زۆر خۆش بووە."

گوتم: "ئەگەر لەو ماڵە کەمێک دەمم کردبێتەوە، بیرم لەوە کردووەتەوە لەوانەیە سوودێکی بۆ شەکوورەی کڵۆڵم هەبێت. من خۆم بەمەبەستی پێشاندانی قوماشی تازەی بە کەشتیی لە فلامندەرستانەوە هاتوو چوومە ئەوێ. نەک بۆ ئەوەی خۆم تێکەڵی کاری شەرعی و سیاسیی ئێوە بکەم، چونکە ئەقڵی جوولەکانە و دەستەوستانی من سەر لەو کارانە دەرناکات."

"ئەستەر خاتوون، تۆ زۆر ژیریت."

"مادام ئاوام، با ئەمەشت پێ بڵێم: پیاوانی ئەم مەلا ئەرزەڕوومییە هارتر دەبن و زۆرداریی زیاتر دەنوێنن. لێیان بترسن."

کاتێک چووینە کۆڵانی پشت چارشی قاپی، لە ترساندا لێدانی دڵم زیادی کرد. لق و چڵ و پۆی ڕووت و تەڕی دار شابەڕوو و تووەکان لەبەر تریفەی

مـانگەشـەو دەدرەوشـانەوە. بایەک، وەک ئەوەی جنۆکـە و خێـو فـوویان پێـدا کـردبێت، ڕیشـووی قـەراغ بـوخـچـەکـەمـی دەلەراندەوە، فـیکەی لە دارەکـان هەڵسـاند و بۆنی ئاپـۆڕەی ئێـمـەی گـەیانـدە سـەرجـەم سـەگـەلی لـە بۆسـەدا نووسـتـووی گـەڕەک. هـەر هێندەی ئەوان بەتاک و بەجـووت دەسـتیـان کرد بە وەڕین، مـن مـاڵەکـەم پێـشـانـی قـەرە دا. تاوێک سـەیری سـەربانی تـاریک و دەریوانە داخـراوەکانیـمـان کـرد. قـەرە پیـاوەکـانی خـۆی لە دەوروبـەری مـاڵ، بێستـانی چۆڵ، هـەردوولای دەرگـای حـەوشـە و پشت دار هـەنجیـرەکانی دواوە جێگیر کرد.

گوتم: "لـەم ناوە سواڵکەرێکی ڕیسـوای تەتەر هـەیە. کوێرە، بـەڵام لە موخـتار باشتـر دەزانێت کێ هـاتوچۆی کۆڵان دەکات. جـۆری مـەیموونە بێ ئابڕووەکانی سوڵتان، بەردەوام خـەریکی دەستپەڕ لێدانە. ئەگەر دەستی لێ نەدەن و هـەشت نۆ ئاکچەی بدەنێ؛ هـەموو شتێک دەدرکێنێت."

لە دوورەوە بینیم قەرە لە پێشدا پارەی دایە کابرای تەتەر، دوایی شمشێری خستە سەر گرێملی و تەنگاوی کرد. پاشان نازانم چۆن وا کەوتەوە، شاگردی سەرتاشەکە کە من پێم وا بوو چاودێریی ماڵەکە دەکات، بەدەسکی تەور کەوتە لێـدانی یارۆی تەتەر. کـەمێک سـەیرم کـرد و بەخـۆمم گوت ئێـسـتـا وازی لێ دەهێـنن، بەڵام کـابـرای تەتـەر دەســتی کـــرد بەگـــریان. بە هەڵـەداوان خـــۆم گەیاندنێ، کابرای تەتەرم بەزیندوویی لە دەستی ڕزگار کرد.

شاگردی سەرتاشەکە گوتت: "جنێوی بە دایکم دا."

قـەرە گوتی: "دەڵێت حـەسـەن لە مـاڵ نییە. ئایـا قسـەی ئەم کوێرە ڕاسـتـە؟" لەوێدا نامەیەکی نووسی و بۆمی درێژ کرد: "بیگرە و بیبە بۆ ماڵ، بۆ حەسەن. ئەگەر ئەو لە ماڵ نەبوو، بیدە باوکی."

بەدەم وەرگرتنی نامەکەوە گوتم: "هیچت بۆ شەکوورە نووسیوە؟"

قەرە گوتی: "ئەگەر بەجیا نامەی بۆ بنووسم، پیاوانی ئەم ماڵە هارتر دەبن. پێی بڵێ بکوژی نامەردی باوکیم دیوەتەوە."

"بەڕاست؟"

"تۆ وا بڵێ."

یارۆی تەتەر هێشتا دەگریا و دەینالاند، لێی تووڕە بووم و کپم کردەوە. گوتم: "ئەو کارانەی بۆ تۆم کردووە، لە بیریان مەکە." بۆم دەرەکەوت ئەم شتانە بۆیە درێژ دەکەمەوە تا لەوێ نەڕۆم.

باشە بۆچی من لووتم لەم هەموو کارانەوە ژەنیبوو؟ دوو ساڵ لەمەوبەر ژنێکی بوخچەگێڕ لە ئەدرنەقاپی بەڵێن بە پیاوێک دەدات ژنێکی بۆ بدۆزێتەوە، بەڵام دوای ئەوە ژنە شوو بە پیاوێکی تر دەکات، هەردوو گوێی ژنەی بوخچەگێڕیان بڕی و کوشتیان. دایکی دایکم هەموو جارێک پێمی دەگوت تورکەکان زۆر جاران بێ هۆ و لە خۆڕا مرۆڤ دەکوژن. شۆربای نیسکێنەکەم هاتە بەرچاو، پێشبینیم کرد ئێستا نەسیمی خۆم لە ماڵەوە دانیشتووە و دەیخوات. ئەگەرچی لاقەکانم دەیانویست بۆ دواوە بگەڕێنەوە، بەڵام بیرم کردەوە شەکوورە لەوێ بێت و چووم بۆ ماڵەکە. مەراقیش هەناومی دەکرۆشت.

"بوخچەگێڕ: ئاوریشمی لە چینەوە هاتووم هەیە بۆ جلوبەرگی جەژن."

هەستم کرد تیشکی ڕەنگ نارنجیی دزەکردوو لە درزی دەریوانەکانەوە وەجووڵە کەوت. دەرگا کرایەوە. باوکی ڕێزداری حەسەن منی بردەی ژوورێ. ماڵەوە جۆری ماڵی خواپێداوان گەرم بوو. شەکوورە و منداڵەکانی لەبەر ڕۆشناییی چرایەک لە دەوری خوانێک دانیشتبوون. هەر ئەوەندەی منی دی، هەڵسایە سەرپێ.

گوتم: "شەکوورە، مێردت هاتووە."

"کامیان؟"

گوتم: "تازەکەیان. خۆی و پیاوانی چەکداری ئابڵۆقەی ماڵیان داوە. ئامادەن بۆ شەڕ لەگەڵ حەسەن."

غەزووری ڕێزدار گوتی: "حەسەن لە ماڵ نییە."

"وەی لە دەورت گەڕێم، باشتر کە لە ماڵ نییە." وەک ئەوەی نێردراوێکی

پۆزبلّند و لە خۆبایی بم و بڕیاری بێ بەزەییيانەی سوڵتان بگەیەنم، نامەکەم دایێ و گوتم: "ئا ئەمە بگرە و بیخوێنەوە."

غەزووری ڕێزدار دەستی کرد بە خوێندنەوەی نامەکە. شەکوورە گوتی: "ئەستەر، وەرە شۆربای نیسکت بدەمێ تا گەرم بیتەوە."

دەسپێک گوتم: "حەزم لێ نییە." هیچ حەزم بە قسەکانی نەکرد، چونکە بۆنی ئەوەیان لێ دەهات ئەم ماڵەی بەگەن کردبێت، بەڵام کاتێک حاڵی بووم دەیەوێت بەتەنیا بمبینێت، کەوچکم هەڵگرت و دوای کەوتم."

بەچرپە گوتی: "بە قەرە بڵێ هەمووی لە چارەی شەوکەتەوە ڕووی دا. دوێنێ بەترسی بکوژەوە بەدرێژاییی شەو بەتەنیا لەگەڵ ئۆرهاندا چاوەڕێم کرد. ئۆرهان شەو تا بەیان هەڵدەلەرزی. منداڵەکانم لەیەک دابڕابوون! کام دایک لە منداڵی خۆی دادەبڕێت! دوای ئەوە قەرە بۆ ماڵ نەگەڕایەوە، هەواڵم بۆ هات ئەشکەنجەدارانی سوڵتانمان هێناویانەتە گۆ و دەستی لە کوشتنی باوکمدا هەیە."

"کاتێک باوکت کوژرا، مەگەر قەرە لەگەڵ تۆدا نەبوو؟"

شۆخی خۆم چاوانی ڕەش و گەورە و جوانی کردەوە و گوتی: "ئەستەر، دەستم دامێنت، هاوکاریم بکە."

"پێم بڵێ بۆچی گەڕایتەوە ئێرە تا تێ بگەم و هاوکاریت بکەم."

گوتی: "بۆچی پێت وایە دەزانم بۆچی گەڕاومەتەوە؟" تاوێک وا خۆی نواند وەک ئەوەی بگری. گوتی: "قەرە لە شەوکەت تووڕە بوو. کاتێکیش حەسەن گوتی باوکی ڕاستەقینەی منداڵەکان گەڕاوەتەوە، باوەڕم پێی کرد."

بەڵام لە چاوانییەوە حاڵی بووم درۆ دەکات و ئەویش لە حاڵیبوونی من تێ گەیشت. بەچرپە گوتی: "بەقسەی حەسەن فریوم خوارد!" هەستم کرد دەیەوێت من لەمەوە وا تێ بگەم ئەو حەسەنی خۆش دەوێت، بەڵام ئایا شەکوورە لەوە حاڵی دەبوو زیاتر بیرکردنەوەی لە حەسەن لە سۆنگەی شووکردنییەوەیە بە قەرە؟

دەرگــــا کـــــرایەوە، خــــەیرییــــە هـاتـە ژوورەوە و نانێکی تـازە لـە تەنـوور دەرهێندراوی بەدەســتــەوە بوو بـۆنی مـسکـی لێ دەهات. بـە بینینی من هـیچ خـۆشـحـاڵ نەبوو. یەکـسـەر لە ڕووخسـاریدا بینیم ئەم دەعبـا بەسـتـەزمـانە نە بەکـەڵکی فـرێدان دێت و نە فـرۆشـتن و لە دوای مـردنی زاوا ئەفـەندی، وەک بەڵایەک بـە مـیـرات بـۆ شـەکـووره مـاوەتەوە. پاش ئـەوەی شـەکـووره بـە نانی گـەرمـەوە گـەڕایەوە کن منداڵەکـانی، کـرۆکـی ڕاسـتـی حـاڵی بـووم: چ باوکـی ڕاستەقینەیان، چ حەسـەن و چ قەرە بێت، ئەوەی شەکووره بۆی دەگەڕا و پێی نەدەدۆزرایەوە، مـێـردێک نـەبوو ئەم خـۆشـی بوێت؛ کـاری دژوار، پـەیداکـردنی باوکێک بوو بتوانێت ئەم منداڵە ترسـاو و چاو لەبەر ترس داچەقـاوانەی خۆش بوێت. شـەکووره ئامـادە بوو بە نیـازی پاکەوە هـەمـوو مێردێکی باشی خـۆش بوێت.

بێ ئـەوەی هـیـچ بیــر بکـەمــەوە، گــوتم: "ئەو شــتــەی دەتـەوێت، بـەدڵ بۆی دەگەڕێیت. بەڵام پێویستە بە ئەقڵ بڕیار بدەیت."

گـوتـی: "هـەر ئێـسـتـا خـۆم و منداڵان دەگـەڕێینەوە بۆ کن قـەره، بەڵام چەند مەرجێکم هـەیە!" کەمێک بێدەنگ بوو. "هـەڵسوکەوتی لەگەڵ شـەوکەت و ئۆرهـان باش دەبێت. نابێت لەبەر پەنا هێنانم بۆ ئێره حسێبم لێ بخوزازێت و پابەندی مەرجـەکانی شـوو کردنم -خـۆی دەزانێت- دەبێت. دوێنێ شـەو منی بەتەنـیا لە ماڵ بۆ بکوژ،

دز، شوومی و حەسـەن بەجێ هێشت."

"هێـشـتـا بکوژی بـاوکـتی نەدۆزیوەتەوە، بـەڵام داوای لێم کـرد پێت بڵـێم دۆزیویەتیەوە.

"بچەمەوە لای؟"

من هێشتا فریا نەکەوتبووم وەڵام بدەمـەوە، غەزووری پێشوو کـە لە مێژ بوو لە خـوێندنەوەی نامەکە بووبووەوە، گوتی: "بە قەرە ئەفـەندی بڵێن کوڕەکـەم لە مـاڵ نەبێت، ناتوانم خـۆم بخـەمـە ژێر بەرپرسـیـاریـەتیی گـەڕاندنەوەی بووکی خۆم بۆ کن وی."

بۆ گێچەڵ پێکردن، بەڵام بە دەنگێکی نەرم گوتم: "کام کوڕ؟"

گوتی: "حەسەن." لەبەر ئەوەی پیاوێکی ڕێزدار بوو، شەرمی کرد. "دەگوترێت کوڕی گەورەم لە وڵاتی عەجەم دەگەڕێتەوە. گەواهیدەر هەن."

گوتم: "حەسەن ها لە کوێ؟" دوو کەوچکم لە شۆرباکەی شەکووره خوارد.

بە حاڵی منداڵانەی پیاوانی باش و گەمژەی درۆنەزانەوە گوتی: "چووە بۆ کۆکردنەوەی نووسیاران و بارهەڵگران و پیاوانی بەڕێوەبەرایەتیی گومرک. پاش ئەو ڕەفتارانەی دوێنێ پیاوانی ئەرزەڕوومی نواندیان، ئەمشەو یەنیچەرەکانیش لە گەڕەک و کۆڵانەکانن."

من لە ڕۆیشتنمدا بەرەو دەرگا گوتم: "ئێمە هیچمان نەدی. ئەمە دوایین قسەت بوو."

بەمەبەستی چاوترساندن ئەمەم لە غەزوور پرسی، بەڵام شەکووره زۆر جوان تێ گەیشت من پرسیارم ئاڕاستەی ئەو کردووە. ئایا بەڕاستیش هێندە سەری لێ شێوابوو، یاخۆ ڕازێکی شاردراوەی هەبوو، بۆ نموونە چاوەڕێی گەڕانەوەی حەسەن و پیاوەکانی دەکرد؟ ڕاستییەکەی، خۆشحاڵ بووم کاتێک لە نیگەرانی و دوودڵیی شەکووره حاڵی بووم.

شەوکەت بوێرانە گوتی: "ئێمە قەرەمان ناوێت. تۆیش جارێکی تر مەیە ئێرە هەی قەڵەو."

گوتم: "بەڵام کێ ئەم سەرپۆشی ڕیشوودار و دەسماڵی بە گوڵ و مەل خەمڵێندراوانەی دایکت حەزیان لێ دەکات و ئەو کراسە سوورانەی تۆ حەزیان لێ دەکەیت، بۆ دایکی جوانت دەهێنێت؟" بوخچەکەم لە ناوەڕاستی ژوورەکە بەجێ هێشت: "تا دێمەوە، بیکەنەوە و سەیر بکەن. چیتان ویست لەبەری بکەن و بە خۆتانییەوە بکەن. هەرچیتان بەدڵ بوو، بیبڕن و بیدروون."

لە دەرچوونمدا خەمێکم لێ نیشتبوو: هیچ کاتێک چاوانی شەکوورەم وا بەپڕی نەدیبوو. هەر هێندەی بە سەرمای دەرەوە ڕاهاتم و نەهاتم، قەرە شمشێر بەدەستەوە منی لە ڕێگەی قوڕاوی ڕاگرت.

گوتم: "حەسەن لە ماڵ نییە. لەوانەیە چووبێتە بازاڕ بۆ کڕینی شەراب بەمەبەستی پیرۆزکردنی گەڕانەوەی شەکوورە. لەوانەیشە وەک ئەوان دەیانگوت، هاکا بەخۆی و پیاوەکانییەوە گەڕایەوە. ئەوسا دەبێتە شەڕتان، چونکە ئەو شێتە. جا ئەگەر ئەو شمشێرە سوورەی بەرز بکاتەوە."

"شەکووره چی گوت؟"

غەزووری گوتی نییە، نابێت، بووکی خۆم نادەمەوە. بەڵام تۆ لەو نا، لە شەکووره بترسە. ئەگەر لە من دەپرسیت، ژنی مێشک جەنجاڵت، دوو ڕۆژ دوای کوژرانی باوکی حاڵی بوو هەم لە ترسی بکوژ و هەڕەشەی حەسەن و هەم بەهۆی ئەوەی تۆ بێ ئاگادارکردنەوە ون بوویت و دیار نەمایت، ناتوانێت شەوێکی تر لە هەمان ماڵ بەسەر ببات و بۆ ماڵە غەزووران گەڕاوەتەوە. پێشیان گوتووە تۆ دەستت هەیە لە کوشتنی باوکیدا... بەڵام گەڕانەوەی مێردی پێشووی شەکووره و شتی تری لەو بابەتە لە ئارادا نییە. وا دیارە شەوکەت و باوکی حەسەن باوەڕیان بە درۆکەی حەسەن کردووە... شەکووره نیازی گەڕانەوەی هەی بۆ لای تۆ، بەڵام چەند مەرجێکیشی هەیە."

چاوم بڕییە ناو چاوانی قەرە و مەرجەکانم بۆی ژمارد. وەک ئەوەی لەگەڵ نێردراوێکی ڕاستەقینەدا بدوێت، یەکسەر بە خۆپێشاندانێکی فەرمییەوە مەرجەکانی پەسەند کرد.

گوتم: "منیش مەرجێکم هەیە. ئێستا دیسان دەچمەوە ئەو ماڵە." تەختەکانی پەنجەرەی پشتەوەی غەزوورم پێشانی دا.

"دوای کەمێک پەلاماری ئەوێ و دەرگا بدەن. کاتێک من هاوارم کرد، ئێوە دەست هەڵدەگرن. ئەگەر حەسەن هات، بێ سڵەمینەوە شەڕ بکەن."

بێگومان گشت ئەم قسانە وتەی نێردراوێک نەبوو بخوازێت زیان بەخۆی بگەیەنێت، بەڵام ئەم ئەستەرە خۆی لە هەموو شتێک هەڵدەقورتێنێت. هەر هێندەی بانگم کرد "بوخچەگێڕ"، ئەمجار دەرگا دەمودەست کرایەوە. ڕاستەوخۆ لە پێش غەزوور قووت بوومەوە.

گوتم: "سەرانسەری گەڕەک، قازی ئەمبەر و گشت کەسێک دەزانن شەکوورە لە مێژە جیا بووەتەوە و بەپێی فەرموودەی قورئانی پیرۆز دیسان شووی کردووەتەوە. کوڕە لە زووەوە مردووەکەت ئەگەر تەنانەت زیندووش بێتەوە و لە بەهەشت لای حەزرەتی موساوە بگەڕێتەوە، ئیدی لە شەکوورە جیا بووەتەوە، پارە ناکات. ژنی بەشوو دەفڕێنن و لێرە دەستی بەسەردا دەگرن. قەرە ویستی پێتان بڵێم پێش قازی، خۆی و پیاوەکانی سزاتان دەدەن."

غەزوور زراقانە گوتی: "کارێکی هەڵە دەکات. ئێ خۆ ئێمە شەکوورەمان نەفڕاندووە! من، لە خوا بەزیاد بێت، باپیری ئەم منداڵانەم. حەسەن مامیانە. کاتێک شەکوورە بەتەنیا مایەوە، چ بکات؟ پەنای بۆ ئێمە هێنا. ئەگەر مەیلی لێ بێت، دەتوانێت هەر ئێستا لەگەڵ منداڵەکانیدا بگەڕێتەوە. بەڵام لە بیرت نەچێت، ئێرە ماڵی خۆیەتی، ئەو ماڵەی منداڵەکانی تێدا هێناوەتە جیهانەوە و بە کامەرانی تیایدا پەروەردەیانی کردووە."

بێ بیرکردنەوە گوتم: "شەکوورە، ئایا دەتەوێت بگەڕێیتەوە ماڵی باوکت؟"

لەبەر قسەی ماڵی کامەران دەستی بەگریان کردبوو. گوتی: "باوک نییە"، یان من وام بیست؟ منداڵەکانی، لە پێشدا دامەنی کراسەکەیان گرت، دواتر دایان نیشاند و خۆیان بە سنگیەوە نووساند؛ گشتیان لەیەک ئاڵان، گرمۆڵە بوون و دەستیان کرد بەگریان. ئەم ئەستەرە هەرگیز گەمژە نەبووە: زۆر باش حاڵی دەبووم شەکوورە دەیویست بەگریان هەردوولا ڕازی بکات و هیچ لایەک هەڵنەبژێرێت، بەڵام حاڵیش بووم لە دڵەوە دەگری، چونکە منیش دەستم کردبوو بەگریان. دوای تۆزێک سەیرم کرد خەیرییەی ماریش دەگریا.

غەزووری ڕێزدار و چاو سەوز تاکە کەسێک بوو لەو ماڵە نەدەگریا. ئەوەی دەرەقەتی غەزوور هات، هێرشی قەرە و پیاوەکانی بوو کە ساتێک بوو دەستی پێ کردبوو. دەست کرا بە لێدانی تەختەی پەنجەرە و پاڵنان بە دەرگاوە. دوو کەس پاڵیان بە دەرگاوە دابوو، بە شتێکی وەک سەری بەران پیایاندا دەکێشا و پاڵیان پێوە دەنا، هەر لێدانێکیان لە ماڵەوە وەک زرمەی تۆپ دەنگی دەدایەوە.

به غیرەت وەرگرتن لە فرمێسکەکانم بە غەزوورم گوت: "تۆ پیاوێکی بەڕێز و خاوەن ئەزموونیت، دەرگا بکەرەوە و بڵێ شەکوورە دێت. ئەمە بکە تا ئەو سەگە هارانەی دەرەوە ڕابوەستن."

"ئەگەر تۆ بیت لە جێی من، ژنێکی بێکەس هانای بۆت هێنابێت و سەرباری ئەوە بووکیشت بێت، ئایا فرێی دەدەیتە کۆڵان بۆ بەردەم ئەو سەگانە؟"

گوتم: "خۆی دەیەوێت بڕوات. لووتم لەبەر گریان گیرابوو، بە دەسماڵی وەنەوشەییم سڕیم."

گوتی: "کەوابوو دەتوانێت دەرگا بکاتەوە، دەربچێت و بڕوات."

لەتەنیشت شەکوورە و منداڵەکانییەوە دانیشتم. لەبەر زرم و کوتی ئەوانەی شانیان لە دەرگا قایم کردبوو، هەر جووڵەیەکی نوێ دەبوو بەبیانوو بۆ هەڵڕشتنی فرمێسکی زیاتر: منداڵەکان دەستیان کرد بەگریانێکی قایمتر. بەڵام ئێمە هەردووکمان دەمانزانی حسێب بۆ کوتانی توند و ماڵوێرانکەری دەرگا و هاوار و هەڕەشەکانی دەرەوە دەکەین و بۆ کات بەدەستخستن دەگرین.

گوتم: "شەکوورەی شۆخم، غەزوورت مۆڵەتی دا، قەرەی مێردت دەستبەجێ هەموو مەرجەکانتی پەسەند کرد، بە ئەڤینەوە چاوەڕێت دەکات، ئیدی تۆ چ کارێکت نییە لەم ماڵە. جلی دەرەوە بپۆشە، پەچەت دادەرەوە، بوخچە و منداڵەکانت هەڵبگرە، دەرگا بکەرەوە و با ئیدی هێدی هێدی بگەڕێنەوە بۆ ماڵەکەت."

ئەم قسانەم فرمێسکی منداڵەکانی خێراتر کرد. چاوانی شەکوورەشی کردەوە.

گوتی: "لە حەسەن دەترسم، چونکە بەپێی خۆم هاتمە ئێرە. دوایی تۆڵەی سەخت و ترسناک دەبێت. دڕندەیە."

گوتم: "ئەمە هەرگیز شووکردنی نوێت هەڵناوەشێنێتەوە. چارەت نەماوە، بێگومان پەنا بۆ شوێنێک دەبەیت. مێردەکەت لە هەموو شتێک خۆش بووە و

پێشوازیت دەکات. حەسەنیش، چۆن چەندین ساڵە بە دەممانەوە گرتووە، بەهەمان شێوە ڕایی دەکەین." بزەیەکم بۆی کرد.

گوتی: "من خۆم دەرگا ناکەمەوە، چونکە ئەگەر وا بێت، کەواتە بە ئارەزووی خۆم گەڕاومەتەوە."

گوتم: "گیانەکەم شەکوورە، منیش نایکەمەوە. تۆیش دەزانیت ئەگەر من بیکەمەوە، واتا لووتم لە کاری ئێوە ژەنیوە. سەختتر تۆڵەی ئەمەم لێ دەکەنەوە."

لە چاوانیدا بینیم قسەکانم بەڕاست دەزانێت. گوتی: "کەواتە هیچ کەسێک ناتوانێت دەرگا بکاتەوە. با بیشکێنن و بێنە ژوورەوە و بەزۆر بمانبەنەوە."

یەکسەر تێ گەیشتم ئەمە باشترین چارەسەرە بۆ شەکوورە و منداڵەکانی, ترسام و گوتم: "بەڵام ئەگەر وا بێت، خوێن دەڕژێت. ئەگەر قازی نەیاتە نێوانەوە، خوێن دەکەوێتە ئەم کارەوە و سەندنەوەی تۆڵەی خوێن چەندین ساڵ درێژە دەخایەنێت. کەسێک بخوازێت بەسەربەزی بژی، هەرگیز لەوە خۆش نابێت دەرگای ماڵی بشکێندرێت و پێ بنرێتە ماڵی و ژنی ناوی ببرێت."

کاتێک شەکوورە لەبری وەڵامێکی گونجاو منداڵەکانی لە ئامێز گرت و بەتەواوی هێزی خۆیەوە دەستی کرد بەگریان، جارێکی تریش بەپەژیوانی حاڵی بووم ئەم ژنە چ موخەنەت و حسێبخوازە. دەنگێک لە ناخەوە دەیویست گشت شتێک بەجێ بهێڵم و بڕۆم، بەڵام ئیدی منیش نەمدەتوانی خۆم لە دەرگا نێزیک بکەمەوە، چونکە وا لێی دەدرا خەریک بوو دەشکا. ئەوەشم بەخەیاڵدا هات قەرە متمانەی بە منە و لە گەورەبوونەوەی کارەکە دەترسێت، دەتوانێت هەر ساتێک پیاوەکانی بکێشێتەوە، بەڵام ئەمەش غیرەتی دەکردەوە بەبەر غەزووردا. بەباشی لە شەکوورە نێزیک بوومەوە و تێ گەیشتم بەدرۆ دەگری، بەڵام لەوەش خراپتر، بەشێوەیەک دەلەرزی مەحاڵە وەسپ بکرێت.

لە دەرگا نێزیک کەوتمەوە و بەهەمەوو هێزی خۆمەوە هاوارم کرد: "ڕاوەستن، بەسە ئیدی!"

جووڵەی دەرەوە و گریانی ماڵەوە بەجارێک ڕاوەستا.

بە ئیلهامێکی لەپڕ و وەک ئەوەی بۆ منداڵێک بدوێم، بە دەنگێکی شیرین گوتم: "با ئۆرهان دەرگا بۆ دایکی بکاتەوە. ئەو دەیەوێت بگەڕێتەوە بۆ ماڵی خۆی و کەس لێی زویر نابێت."

من هێشتا قسەکەم تەواو نەکردبوو، ئۆرهان لە بن قۆڵە شلکردووەکانی دایکی دەرچوو، جۆری کەسێک ساڵانێکی درێژ لەم ماڵە ژیابێت، لە پێشدا سولگی، پاشان تەختە و دواتریش نێرەوانەی دەرگای کردەوە و دوو شەقاو بەرەو پاش گەڕایەوە. دەرگا لە خۆیەوە کرایەوە و سەرمای دەرەوەی پێدا هاتە ژوورێ. بێدەنگییەکی قوڵ هاتە ئاراوە. هەموومان لە دوور گوێمان لە سەگێکی خوێڕی بوو هەر بۆ ئەوەی شتێک بکات، دەوەڕی. ئۆرهان گەڕایەوە باوەشی دایکی و شەکوورە ماچی کرد. لەو دەمەدا شەوکەت گوتی: "بە مامە حەسەنم دەڵێم."

بە بینینی ئەوەی شەکوورە هەڵسا سەربەگی بەدەستەوە گرت و بوخچەی ئامادە کرد، هێندە ئاسوودە بووم ترسی ئەوەم هەبوو پێکەنین بمگرێت. دانیشتم و دوو کەوچکم لە شۆربای نیسکێنەکە خوارد.

قەرە، بەوەی هیچ لە دەرگا نێزیک نەکەوتەوە، ئاقڵییەکی تری نواند. ماوەیەک شەوکەت چووە ژووری باوکی خوا لێخۆشبووی، لە ناوەوە سولگی دەرگاکەی داخست و خۆی زیندانی کرد. سەرباری ئەوەی بانگی قەرەمان کرد بێت بۆ کردنەوەی دەرگاکە هاوکاریمان بکات، بەڵام هەنگاوی نەنایە ماڵەوە و مۆڵەتی هاتنە ژوورەوەی پیاوەکانیشی نەدا. لەبەر ئەوەی دایکی مۆڵەتی دایێ خەنجەرە دەسک یاقووتەکەی مامە حەسەنی هەڵبگرێت، شەوکەتیش ڕازی بوو لە ماڵ دەربچێت.

غەزوور گوتی: "ترسی شمشێرە سوورەکەی حەسەنتان هەبێت." قسەکەی کەمتر بۆنی دۆڕان و تۆڵەسەندنەوەی لێ دەهات و زیاتر نیگەرانیی پێوە دیار بوو. دەستی بە قژی کوڕەزاکانیدا هێنا و هەردووکیانی ماچ کرد. شتێکیشی

چرپاند بە گوێی شەکوورەدا.

بینیم بۆ دوایین جار بەپەلە سەیرێکی دەرگای ماڵ و دیوار و ئاگردانی کرد. بەمەدا جارێکی تر بیرم کەوتەوە شەکوورە کامەرانترین ساڵەکانی ژیانی لەگەڵ مێردی پێشوویدا لێرە ڕابواردووە. ئایا شەکوورە دەیبینی ئێستا هەمان ئەو ماڵە بووە بە پەنا و ئارامگای دوو پیاوی بەدبەخت و بۆنی مردنی لێ دێت؟ لەبەر ئەوەی دڵمی شکاندبوو، لە گەڕانەوەدا لێی نێزیک نەکەوتمەوە.

ئەوەی دوو منداڵی هەتیو، سێ ژنی کەنیزەک و بێوەژن و جووی لەسەر ڕێگەی گەڕانەوە لەیەک نێزیک دەخستەوە، ساردی و تاریکیی شەو نەبوو، بگرە گەڕەکە نامۆکان و تەنگەبەریی ئەو کۆڵانانەی دەمانبڕی و ترسی حەسەن بوو. کاروانی ئاپۆڕەی ئێمە لەلایەن پیاوەکانی قەرەوە دەپارێزرا و کتومت وەک کاروانی گوێزەرەوەی گەنجینە بە ڕێی چەپ، کۆڵانەکانی پشتەوە و دوورە گەڕەکی وادا تێ دەپەڕی کە نە باڵندەی بەسەردا دەفڕی و نە کاروانی لێوە دەرباز دەبوو. ئامانجیش ئەوە بووە نەکەوینە داوی ئیشکگران، یەنیچەرە، لات، شەقاوەی فزوولی گەڕەکەکان، چەتەگەل و بۆسەی حەسەنەوە. لەبەر تاریکی چاو چاوی نەدەبینی، جاروبار بۆ ڕێ دۆزینەوە خۆمان بەیەکتر و بەدیواردا دەکێشا. وامان دەزانی خێو و جنۆکە و ئیبلیس لە ژێرزەوییەوە دەردەچن، لە تاریکیدا پرمان پێدا دەکەن و دەمانفڕێنن، بۆیە بەتوندی باوەشمان بەیەکدا کردبوو. لەودیوی ئەو دیوار و دەریوانە داخراوانەی دەستمان بەریان دەکەوت و هەستمان پێیان دەکرد، گوێمان لە خەڵکانی نووستبوو بوو لە تاو سەرمای شەو پرخەیان دەهات و دەکۆکین. تەنانەت ناڵەی ئاژەڵی ناو گەورەکانشمان دەبیست.

من، ئەم ئەستەرە، گەڕەکە هەرە هەژار و نەدارەکانی شوێنی نیشتەجێی کۆچبەران و میللەتی بەدبەختی جۆراوجۆری لێ دەربچێت، سەرانسەری ئەم کۆڵانانەی ئەستەنبوڵم دابووە ژێر پێوە و وەک بەری دەستم شارەزایان بووم. هەرچەندە جاروبار پێم وا بوو بەم تاریکییە بە کۆڵانی داخراودا دەڕۆین و دەخوولێینەوە، بەڵام سەرباری ئەوەش دەمتوانی هەندێک لەو گۆشانە

بناسمەوە کە بەرۆژ بەبوخچەی دەستمەوە لەسەرەخۆ پیایاندا دەڕۆم: لەبەر ئەوەی دیوارەکانی کۆڵانی تەرزیباشی؛ پشتیرەکەی تەنیشت باخچەی مەلا نوراللە کە نازانم بۆچی ڕیخەکەی وەک دارچین بۆنێکی توندی لێ دەهات؛ شوێنی سووتاوی گەڕەکی تەنافبازان و دەروازەی بازەوانان و کانیی کوێرە حاجیم ناسییەوە، حاڵی بووم ڕوومان لە ماڵی باوکی خوا لێخۆشبووی شەکوورە نییە، بگرە بەرەو ماڵێکی تری بە من نامۆ دەڕۆیشتین.

یەکسەر تێ گەیشتم قەرە شوێنێکی تری دۆزیوەتەوە بۆ شاردنەوەی خێزانەکەی لە حەسەن و ئیبلیسی پیاوکوژ. حەسەن ئەگەر تووڕە بێت، نازانرێت چی لێ دەوەشێتەوە. ئەگەر بەو شوێنەم بزانیبا، هەر ئێستا لێرە بۆ ئێوە ئاشکرام دەکرد و بەیانیی ڕۆژی دواتریش بە حەسەنم دەگوت. نەک لەبەر خراپی و موخەنەتیی خۆم، بگرە بەهۆی دڵنیابوونم لەوەی شەکوورە دەیویست دیسان حەسەن بایەخی پێ بداتەوە. قەرەی ئاوەزیاو ئیدی بەهیچ جۆرێک متمانەی بە من نەمابوو. مافی خۆیشی بوو.

تازە گەیشتبووینە کۆڵانێکی تاریکی پشت بازاڕی دیل فرۆشان، لەوسەری تری کۆڵانەکەوە گوێمان لە هاوار و بانگ و قیڕە بوو. دەنگی بێنە و بگرە و پاڵ پێوەنانێک کەوتە بەرگوێمان. بەترسەوە دەنگی هەراو زەنای کاتی پێکاهەڵپڕژانی تەور، شمشێر، تێلاو و دەست پێکردنی شەڕ و ئەو هاوارانەم ناسییەوە کە لە تاو ئازار لە مرۆڤ بەرز دەبێتەوە.

قەرە شمشێرە گەورەکەی خۆی دا بە یەکێک لەو پیاوانەی متمانەی پێیان بوو، بەزۆر خەنجەرەکەی لە دەستی شەوکەت دەرهێنا و خستیە گریان، خەیرییە و شەکوورە و منداڵەکانی لەگەڵ شاگردی سەرتاشەکە و دوو پیاوی تردا دوور خستەوە. گوتی کوڕە قوتابییەکە بە قەدبڕدا دەتگەیەنێتەوە ماڵ؛ نەیهێشت لای ئەوان بمێنمەوە. ئایا ئەمە ڕێککەوت بوو، یاخۆ بۆ ئەوە بوو فێڵبازانە شوێنی خۆشاردنەوەیان لە من بشارێتەوە؟

لەوپەڕی کۆڵانێکی تەنگ کە ناچار بووین پێیدا تێ پەڕین، دووکانێکی لێ بوو بۆم ڕوون بووەوە قاوەخانەیە. وا بزانم شەڕە شمشێر پێش دەست

پێکردن بەکۆتا هاتبوو. ئاپۆڕەیەک بەدەم هاوارکردن و قیژاندنەوە دەچوونە ژووری و دەهاتنە دەرێ و قاوەخانەکەیان -لە پێشدا وام زانی تالانی دەکەن- بەسەریەکدا دەشێواند. سەرەتا فنجان، قاوەجۆش، پەرداخ و کورسییان بەوریایی دەهێنایە دەرێ بۆ ئەوەی ئێمەی فزوولی لەبەر ڕۆشنایی مەشخەڵ سەیر بکەین و پەند وەربگرین، دواتریش بەبەرچاوی هەموومانەوە شتومەکەکانیان دەشکاند. کەسێک هەوڵی دا ڕایان بگرێت، کەمێک دارکارییان کرد، بەڵام دواجار توانی خۆی ڕزگار بکات. دەسپێک، بەگوێرەی ئەوەی دەگوترا، وام زانی دەردی ئەوان تەنیا بە قاوەوە پەیوەستە. باسی زیانەکانی قاوەیان دەکرد؛ چۆن چاو و گەدە خراپ دەکات، مێشکی مرۆڤ تێک دەدات و لە ئاین دەری دەکات. دەیانگوت ژەهرێکی فەرەنگییە و باسی ئەوەیان دەکرد چۆن ئیبلیس چووەتە بەرگی ژنێکی شۆخەوە، قاوەی ناوەتە بەردەم حەزرەتی محەمەد و ئەویش ڕەتی کردووەتەوە. دەتگوت شەوە ئاهەنگێکی پەروەردە و فێرکردنە و بیرم لەوە دەکردەوە لە گەڕانەوەمدا بۆ ماڵ خۆم لە نەسیم تووڕە بکەم و بڵێم: "زۆر لەو قوزەڵقورتە مەخۆرەوە."

لەبەر ئەوەی ئەو دەوروبەرە ژووری کەسانی سەڵت و خانی هەرزانی زۆر لێ بوو، بەماوەیەکی کورت ئاپۆڕەیەک لە کەسانی بێکار، ئەوانەی بە قاچاخ هاتبوونە شار و لە هیچ شوێنێک ناویان تۆمار نەکرابوو، دەستە و تاقمی لە یاسا هەڵهاتوو بۆ سەیرکردن کۆ بوونەوە و ئەمەش غیرەتی زیاتری نایە بەر ئەم دوژمنانەی قاوە. ئەو کاتە حاڵی بووم ئەمانە پیاوەکانی مەلا نووسرەتی مەلای بەناوبانگی ئەرزەڕوومین. دەگوترا ئەمانە ئەستەنبوڵ لە ناوەندەکانی شەراب، گوناهکاری و قاوەخانە پاک دەکەنەوە، سزای ئەوانە دەدەن کە لە ڕێی حەزرەتی محەمەد لایان داوە و لە ژێر پەردەی خواپەرستیدا لە تەکیە بەدەم موزیکەوە سەما دەکەن و قوون بادەدەن. جنێویان بە دوژمنانی ئاین، هاوکارانی ئیبلیس، بتپەرستان، زەندیق و وەستایانی نیگارکێش دەدا. ئێستا بیرم کەوتەوە، ئەمە هەمان قاوەخانەیە کە نیگار بە دیوارەکانیدا هەڵدەواسرێت، تیایدا زماندرێژی دەکرێتە سەر ئاین و مەلای ئەرزەڕوومی و

بەدڕەوشتیی تێدا دەکرێت.

شاگرد قاوەچییەک بە دەموچاوی خوێناوییەوە هاتە دەرەوە، من وام زانی دەکەوێتە سەر زەوی، بەڵام بە چەمکی کراسەکەی خوێنی تەوێڵ و سەر گۆنای خۆی سڕی، هاتە ناومانەوە و لە شانی ئێمەوە تەماشای بەزمەکەی دەکرد. ئاپۆڕەکە ترسابوون و کەمێک کشابوونەوە دواوە. قەرە کەسێکی لە ناو ئاپۆڕەکەدا بینی. چاوم پێوە بوو تاوێک دوودڵ بوو. بەخۆ گورجکردنەوەی ئەرزەڕوومییەکاندا حاڵی بووم یەنیچەرە، یان ئاپۆڕەیەکی تری تێلا بەدەست بەرەو ئێرە دێن. مەشخەڵەکان کوژانەوە و ئاپۆڕە بەیەکدا چوو.

قەرە دەستمی گرت، خستمیە دوای کوڕە قوتابییەکە و گوتی: "بە لاکۆڵانەکاندا بڕۆن. ئەم کوڕە دەتباتەوە بۆ ماڵ." کوڕەی قوتابیش دەیویست هەرچی زووترە هەڵبێت، وەک ئەوەی ڕابکەین، لەوێ دوور کەوتینەوە. هۆشم لای قەرە بوو، بەڵام ئاخر ئەگەر ئەم ئەستەرە لە دەرەوەی ڕووداوەکان بمێنێتەوە، ناتوانێت پاشماوەی ئەم بەسەرهاتەتان بۆ بگێڕێتەوە.

٥٤

مـن ژنم

چیرۆکبێژی بەڕێز، دەڵێن تۆ دەتوانیت لاسایی گشت شتێک بکەیتەوە، بەڵام ناتوانیت ببیت بە ژن! لاف لێدانی من تەواو پێچەوانەی ئەمـەیە. بەڵێ، بەهۆی ئەوەی ئێـمـە شـار بەشـار دەگـەڕێین و تا نیـوەشـەو لە شـایی، ئاهـەنگ و قـاوەخـانـەکان تا دەنگمـان دەنووسێت لاسایی هـەموو شـتێک دەکـەینەوە و چیرۆک دەگێرینەوە، زەماوەند و ژنهێنان نەبوو بە بەشمـان. بەڵام ئەمە بەهیچ جۆرێک بەو واتایە نایەت ئێمە ڕەگەزی ژن نەناسین.

مـن ژنان زۆر بـاش دەناسم؛ بگرە بۆخـــۆم ڕێککەوتـی چواریـانم کـــردووە، ڕووخساریانم دیوە و لەگەڵیان دواوم. ئەوانە:

١- دایکی خـوا لێخـۆشبـووم. ٢- پووری خـۆشـەویسـتم. ٣- ژنی برای گەورەم کـە بەردەوام لێمـی دەدام هـەر ئەوەندەی چاوی پێم دەکـەوت، دەیگوت: "لە ژوورەکـە بڕۆ دەرێ." (یـەکـەمـجـار عـاشـقـی ئەو بووم.) ٤- ئەو ژنـەی لە مـیانەی گـەشت و گـەڕانەکانمدا تاوێک لەبەر پەنجـەرەیەکی کـراوە لە قۆنیـا بینیم. سەرباری ئەوەی هیچ قسەیەکیشم لەگەڵیدا نەکردبوو، ساڵانێکی درێژ و ئێستاش لە بەرامبەری هەستم بەچێژ کردووە و دەکەم. لەوانەیشە ئێستا مردبێت.

لـەبەر ئـەوەی ســـەیرکـــردنی ژنێکی ڕوو دانـەپۆشـــراو، دواندنی و دیتنی ڕەهەندە مـرۆییـیـەکـانی، لەکن ئێـمـەی پیـاوگـەل ڕێ بۆ ورووژاندنی ئارەزووی جووتبوون و ئازاری قـوڵی مانەوی خۆش دەکات، وەک ئاینمان فەرمـانی پێمان داوە، باشـــتـــرین شت ئـەوەیە پیـــاو پێش مـــارەبڕین بەهـیچ جـــۆرێک ژن،

بەتایبەتیش ژنی جوان نەبینێت. مرۆڤ ناچارە بۆ دامرکاندنەوەی حەزوو و ئارەزوو منەی دۆستایەتیی کوڕانی جوان بکات، ئەو کوڕانەی هیچیان لە ژن کەمتر نییە و ئەمەش دواجار دەبێت بە خوویەکی شیرین. لە شارەکانی فەرەنگ ژنان نەک تەنیا ڕووخساریان ناشارنەوە، بگرە قژی درەوشاوەیان، پاشان ملیان، مەچەکیان و گەردنی جوانیان کە بەسەرنجڕاکێشترین بەشی لەش و لاریان دادەنرێت و تەنانەت ئەگەر ئەوەی دەگوترێت ڕاست بێت، تا نیوەی ڕانیشیان ڕووت دەکەن و ئەوسا دەگەڕێن. بۆیە پیاوانیان بەردەوام لە پێشەوە بستێکیان ڕەق دەبێت، بەدەم شەرم و ئازارەوە ڕێ دەکەن و هەڵبەتە ئەمەش کۆمەڵی گۆج کردووە. هەر لەو ڕووەشەوەیە گاوری فەرەنگ هەر ڕۆژەی لە بەرامبەر سوپای عوسمانی قەڵایەک لە دەست دەدات.

هێشتا دەسپێکی سالانی گەنجیم بوو تێ گەیشتم باشترین ڕێگە بۆ ئاسوودەیی و کامەرانیی ڕۆح ئەوەیە مرۆڤ دوور لە ژنانی جوان بژی، بەلام دوای ئەوە زیاتر مەراقم لە ژن دا. لەبەر ئەوەی ئەو سەردەمە جگە لە دایکم و پوورم، ژنی ترم نەدیبوو، پەرۆشیم بۆ ژن ڕەهەندێکی ڕازداری وەرگرت، مێشکم شەش و بێشی دەکرد و پێم وا بوو تەنیا بەئەنجامدانی کردەوەکانی ئەوان، بە خواردنی ئەو شتانەی ئەوان دەیخۆن، بە دووبارەکردنەوەی قسەکانیان، لاساییکردنەوەی حاڵیان و پۆشینی جلوبەرگیان دەتوانم بزانم ئەوان چۆن هەست دەکەن. بەمجۆرە، ڕۆژێکی هەینی، دایکم، باوکم، کاکم و پوورم هەموویان چوون بۆ باخی گوڵی باپیرم لە قەراغ ئاوی فاهرەنگ. من گوتم فرە نەخۆشم و لە ماڵ مامەوە.

دایکی خوا لێخۆشبووم گوتی: "وەرە لە چۆڵەوانی سەیری سەگ و دار و ئەسپ بکە، لاساییان بکەرەوە و بمانهێنە پێکەنین. بەتەنیا چی دەکەیت لە ماڵ؟"

نەمتوانی بڵێم: "دایکە گیان، جلەکانی تۆ لەبەر دەکەم و لاسایی ژن دەکەمەوە." گوتم: "سکم زۆر دێشێت."

باوکم گوتی: "خۆتمان لێ مەکە بە نەخۆش. وەرە، زۆران دەگرین."

پاش ئەوەی ئەوان ڕۆیشتن، من یەک بەیەک جلوبەرگی ژێرەوە و پۆشاکی دایکی خوا لێخۆشبووم و پوورم پۆشی. ئێستا هەستی خۆم و باسی ئەو ڕازانەی بوون بە ژن کە ئەو ڕۆژە پەیم پێ برد، بۆ ئێوەی برایانی نیگارکێش و خۆشنووسانم دەگێڕمەوە. دەسپێک دەتوانم یەکسەر ئەمە بڵێم: بە پێچەوانەی ئەوەی زۆر جاران لە کتێبدا خوێندوومانەتەوە و لە مەلایانەوە گوێمان لێ بووە، کاتێک مرۆڤ دەبێت بە ژن، لە ڕاستیدا هەست ناکات ئیبلیس بێت.

تەواو بە پێچەوانەوە: دوای ئەوەی دەرپێی خووریی گوڵ لەسەر چندراوی دایکی خوا لێخۆشبووم لە پێ کرد، هەستێکی شیرینی چاکە سەرتاپای هەناومی داگرت و هەستم بەخۆم کرد منیش وەک ئەو هەستیارم. کاتێک کراسی سەوزی ڕەنگ فستقیی پوورم کە خۆی دەستی تێ نەدەچوو لەبەری بکات، گەیشتە سەر پێستی ڕووتم، لە ناخمدا شەپۆلێکی خۆشەویستی بەرامبەر بەسەرجەم منداڵان، تەنانەت بەرامبەر خۆیشم بەرز بووەوە. ئارەزووم بوو چێشت بۆ سەرانسەری دنیا لێ بنێم و گشت کەسێکم شیر بدابایە. ئەگەر مەمکم هەبوایە چۆن هەستم دەکرد؟ بەمجۆرە دوای تۆزێک تێگەیشتن، ئەو شتە بنەڕەتییەی مەراقم لێ دابوو، ئەوە بوو بزانم هەستێکی چۆنە ئەگەر مرۆڤ ژنێکی مەمک گەورە بێت. بۆیە زۆر شتم –گۆرەوی، خاولی– خزاندە سنگمەوە و کاتێک ئەو دەرپۆقینە زەبەلاحەم بینی، بەڵێ، باشە، وەک ئیبلیس هەستم بە لە خۆباییبوون کرد. لەبەر ئەوەی یەکسەر حاڵی بووم ئەگەر پیاوان تەنانەت بەتەنیا سێبەرەکەشی ببینن، بەهەڵەداوان دوای دەکەون، دەپاڕێنەوە و خۆیان دەگەوزێنن بۆ ئەوەی بینێنە دەمیان، هەستم کرد زۆر بەهێزم، بەڵام ئایا خۆم دەمویست بەهێز بم؟ ئەقڵم شێوابوو بەسەریەکدا: بەڵام دەمویست بەهێز بم، دڵیان پێم بسووتێت؛ هەم دەمویست پیاوێکی دەوڵەمەند، بەهێز و ئاقڵی نائاشنا بەخۆم وەک شێت منی خۆش بوێت، هەم دەشترسام. دایکم بازنگە زێڕەکانی لە گۆرەویی تەنیشت سەرپۆشی بە گەلا نەخشێندراوی بنی باوڵی بووکێنیدا شاردبووەوە، دەرم هێنان و لە دەستم کردن؛ ئەو سووراوەی دایکم لە کاتی گەڕانەوەی لە گەرماو بۆ ئەوەی

گۆناکانی سوورتر بنوێنێت لە ڕووی خۆی دەدا، دەرم هێنا و لە ڕووی خۆم دا؛ سەربەرگی سەوزی ڕەنگ وەک داری پینووسی پوورم لەبەر کرد؛ قژی خۆم تۆپەڵ کرد و پەچەی تەنکی لە هەمان ڕەنگم پۆشی. کاتێک لە ئاوێنەی چوارچێوە گەوهەریندا خۆم بینی، مچوڕکم پێدا هات. سەرەڕای ئەوەی هیچ دەستیشم پێوە نەدابوون، کەچی ئێستا چاو و برژانگم بووبوون بە چاو و برژانگی ژن. تەنیا چاو و گۆناکانم بەدەرەوە بوون، بەڵام ژنێکی زۆر شۆخ بووم و ئەمەش شادمانیی زۆری دامێ. ئارەزووی پیاوەتیشم پێش خۆم هەستی بەم جوانییە درووژابوو. ئەمەش منی ناشاد کرد.

لە ئاوێنەی بەردەستمدا سەیری دڵۆپێک فرمێسکم کرد لە چاوی جوانمەوە سەری کرد. ئەو ساتە شیعرێک بەئازارەوە لە هەناومەوە هات و هەرگیز لە بیرم نەچوو، چونکە بە ئیلهامێک کە خوای مەزن هەر ئەو دەمە بۆ منی نارد، شیعرەکەم بە ئاوازەوە وەک گۆرانی خوێندەوە و هەوڵم دا خەمی خۆم بدەمە دەم باوە:

دڵەی ڕاڕام دەڵێت لە ڕۆژهەڵات بم، گەرەکمە لە ڕۆژئاوا و
لە ڕۆژئاواش بم، دەمەوێت لە ڕۆژهەڵات بم.
ئەندامەکانی تری لەشم دەڵێن ئەگەر پیاو بم، خوازیارم ببم بە ژن و
ئەگەر ژنیش بم، ئارەزوومە ببم بە پیاو.
چەند دژوارە مرۆڤ بیت، لەویش سەختتر ژیانێکی مرۆڤانەیە.
دەخوازم بە پێش و بە پاش، بە ڕۆژهەڵات و
بە ڕۆژئاوا چێژ وەربگرم.

دەمەوێت بڵێم بۆ خاتری خوا با ئەو گۆرانییەی لە دڵمەوە هەڵقوڵا و گوتبووم، نەگاتەوە بەرگوێی برایانی ئەرزەڕوومی، چونکە زۆر تووڕە دەبن. ئەرێ من بۆچی دەترسم؟ لەوانەیشە تووڕە نەبن، چونکە سەرنج بدەن من مەبەستم زەمکردن نییە، بەڵام ئەو حەزرەتی ئەفەندییە مەلا بەناوبانگە، ئەو ناخووسرەتە، ژن بڵێیت، هێناویەتی، بەڵام وەک بۆ منیان گێڕاوەتەوە ئەویش

کتومت جۆری ئێوەی وەستایانی نیگارکێشی هەستیار، کوڕی جوانی لە ئێمەی ژنان زیاتر خۆش دەوێت. بەڵام من خۆم لەبەر ئەوەی بەخراپی دەزانم، هیچ گوێی پێ نادەم، زۆر پیرە. ددانەکانی کەوتوون و بەقسەی ئەو کوڕە جوانانەی لێی نێزیک کەوتوونەتەوە، بۆنێکی پیس لە دەمی دێت، بمبوورن توخوا، ڕێک وەک بۆنی قوونی.

باشە. چەنەی خۆم دەگرم و دەگەڕێمەوە سەر بەسەرهاتی خۆم: هەر ئەوەندەی حاڵی بووم زۆر جوانم، ئیدی نەمویست وەک کەنیزەک جلوبەرگ و قاپ و قاچاخ بشۆم و بچمە بازاڕ. هەژاری و فرمێسک و بەدبەختی، سەیرکردنی بەردەوامی ئاوێنە، خەیاڵشکاندن، گریان و خەفەت کاری ژنانی درێوە. پێویستە مێردێک بدۆزمەوە من بخاتە سەر دەستی خۆی، بەڵام ئەوە کامەیە؟

بەمجۆرە لە درزی دیوارەوە کەوتمە سەیرکردنی ئەو کوڕی پاشا و بەگزادانەی کە باوکی خوا لێخۆشبووم بەبیانوو و بێ بیانوو بۆ ماڵەوە بانگیانی دەکرد. دەمویست ڕەوشی من لە حاڵی ژنێک بچێت دوو منداڵی هەیە، دەم بچووکە، جوانییەکەی ئاشکرایە و سەرجەم وەستایانی نیگارکێش گرفتاری ئەڤینی بوون. باشتر وایە بەسەرهاتی شەکوورەی کلۆڵتان بۆ بگێڕمەوە. بەڵام ڕاوەستن، من بەڵێنم دابوو ڕۆژی چوارشەممە ئەمەتان بۆ بگێڕمەوە:

ئەو چیرۆکی ئەڤینەی کە ئیبلیس بە ژنێک بە گێڕانەوەی داوە

ڕاستییەکەی، زۆر سادەیە. ئەم ڕووداوە لە یەکێک لە گەڕەکە کەمێک هەژارەکانی ئەستەنبوڵمان، لە کەمەرئویستوو قەوماوە. چەلەبی ئەحمەد یەکێک دەبێت لە پیاوانی ناسراوی گەڕەک و کاری نووسیاری بۆ واسف پاشا دەکات، کەسێکە بەڕێی خۆیەوە، ژنی هێناوە، دوو منداڵی هەیە و مرۆڤێکی بەڕێزە. ڕۆژێک لە پەنجەرەیەکی کراوەوە بۆشناقێکی بەژن زراڤ، قژ ڕەش، چاو قەترانی، باڵابەرز و پێست زیوین دەیبینێت و دڵی تێ دەچێت. بەڵام ژنە

بەشووە، هیچ دڵی بە چەلەبییەوە نییە و مێردی قۆزی خۆی خۆش دەوێت. بەمشێوەیە چەلەبیی داماو ناتوانێت دەردی دڵی خۆی بۆ کەس هەڵبڕێژێت، لە تاو ئەڤین دەبێت بە داری ژەقنەبووت، شەراب لە کابرای ڕۆمی دەکڕێت و دەیخواتەوە، بەڵام دواجار وای لێ دێت ناتوانێت ئەڤینی خۆی لە خەڵکی گەڕەک بشارێتەوە. ئەوانیش بەهۆی ئەوەی خۆشیان شەیدای چیرۆکی ئەڤینداری دەبن، چەلەبییان زۆر خۆش دەوێت و ڕێزی لێ دەگرن، دەسپێک ڕێز لە ئەڤینیشی دەگرن، یەک دوو گاڵتە دەکەن و چاوپۆشی لە شتەکە دەکەن. بەڵام کاتێک چەلەبی ئێش و ئازاری بێچارەی خۆی پێ ڕام ناکرێت، هەموو ئێوارانێک سەرخۆش دەبێت و لەبەر دەرگای ئەو ماڵەی کە شۆخی پێست زیوین لەگەڵ پیاوەکەی بە کامەرانی تیایدا دەژین، دادەنیشێت و وەک منداڵ دەست دەکات بەگریان، ئەوسا سەرجەم خەڵکی گەڕەک ترسیان لێ دەنیشێت. گشت ئێوارانێک، ئەو دەمەی دڵدار بەدەم ئازارەوە دەگری، ئەوان نە دەتوانن لێی بدەن و دەری بکەن، نە دەتوانن دڵی بدەنەوە. چەلەبیش، بێ ئەوەی قسە بەکەس بڵێت و زماندرێژی بکات، لە ناخەوە دەگری. هێدی هێدی خەفەتی بێچارەی لە سەرانسەری گەڕەک تەشەنە دەکات و دەبێت بە خەفەت و بەدبەختیی هەمووان؛ خۆشییان لە دەست دەچێت، ئەویش، وەک کانییەکەی مەیدان کە بێ وچان ئاوی لێ هەڵدەقوڵێت و بەخەمەوە لەبەری دەڕوات، دەبێت بە سەرچاوەی خەم. بەمجۆرە، لە پێشدا وشەی خەم، دواتر قسەی شووم و نەگبەتی، پاشان بیرۆکەی بێ فەڕی لە گەڕەک بڵاو دەبێتەوە و پەسەند دەکرێت. هەندێکیان بار دەکەن و دەگوازنەوە بۆ شوێنی تر، کاروباری برێکیان خراپ دەڕوات و بەشێکیشیان لەبەر ئەوەی چێژ لە دەست دەدەن، ئیدی دەسەڵاتیان بەسەر پیشەی خۆیاندا ناشکێت. دوای چۆڵبوونی گەڕەک، ڕۆژێک چەلەبیی ئەڤینداریش ژن و منداڵەکانی هەڵدەگرێت و دەگوازێتەوە بۆ شوێنێکی تر. ژنەی پێست زیوینی شۆخ و مێردی تاک و تەنیا لە گەڕەک دەمێننەوە. ئەو کارەساتەی ئەوان هۆکاری هەڵگیرسانی بوون، ئەڤینیان سارد دەکاتەوە و نێوانیان تێک دەدات. تا کۆتاییی تەمەن پێکەوە دەژین، بەڵام

هەرگیز بەختەوەر نابن.

لەوەدا بووم بڵێم زۆر حەزم لەم چیرۆکەیە، چونکە باسی ئەوە دەکات ئەڤین و ژنان چەند مەترسیدارن. ئەرێ کورە خۆ لە بیرم چوو، جا ئەقڵ لە سەرمدا ماوە؟ بەو پێیەی ئێستا من خۆم ژنم، دەبوو شتێکی تر بڵێم. باشە، شتێکی لەم بابەتە:

ئاخ، ئەڤین چەند خۆشە!

بەڵام ئەو کەسە نامۆیانە کێن لە دەرگاوە دێنە ژوورێ؟

٥٥

پێم دەڵێن پەپوولە

بە بینینی ئاپۆڕەکە حاڵی بووم پیاوانی ئەرزەڕوومی وەستایانی نیگارکێشی قۆشمە و گاڵتەچیمان دەکوژن.

قەرەش لە ناو ئاپۆڕەکەوە سەیری پەلامارەکەی دەکرد. خەنجەرێکم بەدەستییەوە بینی و لە هاوشانیشی، چەند پیاوێکی سەرنجڕاکێش، بوخچەگێڕی ناسراو ئەستەر و یەک دوو ژنی تری بوخچە بەدەستم دی. دوای ئەوەی بینیم ئەوانەی لە قاوەخانەکە دەرچوون، بێ بەزەییانە دارکاری دەکرێن و قاوەخانەش بەسەریەکدا شێوێندراوە، ڕاکردنم بەخەیاڵدا هات. پاشان ئاپۆرەیەکی تر، لەوە دەچوو یەنیچەرە بن، نێزیک دەکەوتەوە. پیاوانی ئەرزەڕوومی مەشخەڵەکانیان کوژاندەوە و هەڵهاتن.

کەس لەبەر دەرگای تاریکی قاوەخانە نەبوو، کەسیش تەماشای نەدەکرد. چوومە ژوورێ: هەموو لایەک تژە بوو لە شتومەکی شکاو؛ پێم لە پارچەی فنجان، قاپ، پەرداخ، مەنجەڵ و جام نا و ڕێم کرد. چرایەکی هەڵواسراو بە بزمارێکی بەرزاییی دیوارەوە بەدرێژاییی ئەم هەرا و زەنایە نەکوژابووەوە. زەوی بە پارچەی شتومەکی شکاوی ناو قاوەخانە، کورسیی شکێندراو و پارچە تەختەی پاشماوەی مێز داپۆشرابوو. چراکەش تەنیا پەڵە هیسی بنمیچی قاوەخانەی ڕۆشن دەکردەوە، نەک زەوی.

نیمدەرکانم خستە سەریەک، چوومە سەریان، خۆم بۆ چراکە درێژ کرد و دام گرت. لەگەڵ ڕووناکبوونەوەی بەرپێمدا جەستە ڕاکشاوەکانی سەر زەویم دی. دەمدی کەسەکان سەروچاویان خەڵتانی خوێنە، نەمدەتوانی بۆیان بڕوانم

و لە یەکێکی تر نێزیک دەبوومەوە. جەستەی دووەم دەینالاند؛ کاتێک چرای دەستمی دی، وەک منداڵ دەنگێک لە دەمیەوە دەرهات، گەڕامە دواوە.

کەسێکی تریش هاتبووە ژوورەوە. سەرەتا ترسام، بەڵام هەستم کرد قەرەیە. پێکەوە لە جەستەی سێیەمی ڕاکشاوی سەر زەوی نێزیک کەوتینەوە. چرای دەستم لە ڕووی نێزیک کردەوە. شتێکمان دی لە مێژ بوو هەریەکەمان بە گۆشەیەکی ئەقڵی خۆی هەستی پێ کردبوو: چیرۆکبێژیان کوشتبوو.

دەموچاوی بە بۆیاخ وەک ژن چوێندرابوو، خوێنی پێوە نەبوو، بەڵام چەناگە، چاو و دەمی بە بۆیاخ سوورکراوی پلیشێندرابوونەوە، ملی شین و مۆر هەڵگەڕابوو، دیار بوو گوشرابوو. دەستەکانی لە هەردوو لاوە بۆ پشتەوە درێژ بووبوون. هیچ دژوار نەبوو مرۆڤ پێشبینی بکات یەکێک هەردوو دەستی کابرای پیری جلوبەرگی ژن پۆشیوی لە پشتەوە گرتووە، ئەوانی تریش بە مستەکۆڵە دەموچاویان داگرتووەتەوە و دواتر خنکاندوویانە. تۆ بڵێیت گوتبێتیان "ئەو زمانەی ببڕن کە بۆ حەزرەتی مەلا ئەفەندی درێژی کردووە" و پاشان دەستیان بەم کارە کردبێت؟

قەرە گوتی: "ئا چراکەت بێنە ئێرە." لە تەنیشت ئاگردانەکەوە تیشکی چرای دەستم دای لە قاوەهاڕەکانی ناو قوڕاو و قاوەی ڕژاوی سەر زەوی، هێلەک، تەرازوو و پارچەی فنجانی شکاو. لەو گۆشەیەی هەموو ئێوارانێک چیرۆکبێژ نیگاری لێ هەڵدەواسی، قەرە لەبەر ڕۆشناییی چرا ئامێرەکانی کار، پشتوێن، پشتگیر و داری شەقەشقەکەری کابرای مردووی پشکنی. چرای لە دەستم وەرگرت، ڕووی ڕووناکی لە دەموچاوم کرد و گوتی نیگارەکانی لە خەیاڵدایە: بەڵێ، بەقسەی ئەو، من دوو دانەیانم لەبەر خاتری هاوڕێیەتی کێشابوو. تەنیا کڵاوی خوا لیخۆشبوومان دۆزییەوە، دەستکاری عەجەم بوو، هەموو ڕۆژێک لە سەری ڕووت و قووتی خۆی دەکرد.

بێ ئەوەی تووشی کەس بین، لە دەرگای پشتەوە کە دەچووەوە سەر کۆڵانێکی تەسک، دەرچووین بۆ ناو تاریکاییی شەو. وەستایانی نیگارکێشی ناو قاوەخانە دەبوایە کاتی پەلامارەکە لەم دەرگایەوە دەربچوونایە و

هەڵبــهاتبــان، بەڵام کــۆمــەڵە گــوڵدانی لارەوەکــراو و فــەردە قــاوەی گلۆرەوەبوو پێشانیان دەدا لەوێش شەڕ و پێکاهەڵپڕژان ڕووی داوە.

پەلامــاردانی قــاوەخــانە، کوشــتنی بێ بەزەییــانــەی وەســتــای چیــرۆکــبێــژ و تــاریکاییی ســامــداری شــەو، من و قەرەی لە یــەکتــر نێــزیک کــردەوە. پێم وا بێت بێدەنگیی نێــوانیشــمــان لەبەر هــەمــان هۆ بوو. دوو کــۆڵانمان بڕی، قــەرە چرای دەستی خــۆی دایە من بۆ ئەوەی هــەڵی بگرم، پاشــان خــەنجــەری دەرهێنا و نــایە ســەر ملم.

گــوتــی: "دەچین بۆ مـــاڵی تۆ. دەمـــەوێت ئەوێ بــپــشــکنم، بۆ ئــەوەی ویژدانم ئاسوودە بێت."

گوتم: "ئێ خۆ پشکنییان". ئەمەم گوت و بێدەنگ بووم.

تەنیا هەستم بە خــۆبچــووک بینینێک کــرد، تووڕە نەبووم. ئایا باوەڕهێنانی قــەرە بــەو قســـە و قســـەڵۆکە ڕیســـوایانەی لە پاشــملە لە بارەی منــەوە دەکرا، بەڵگەیە بۆ ئــەوەی ئــەویش ئــیرەیی پێبەرێکی ســادە و ســاکاری جــۆری کەســانی ترە؟ خــەنجــەرەکــەشی بەشــێــوەیەک گــرتبــوو وەک ئــەوەی نەتوانێت زۆر مــتــمــانە بەخۆی بکات.

مــــاڵەکــــەم، ڕێــک پێـــچـــەوانەی ئــەو کــۆڵانە بوو کــە لــە دەرگـــای پشـــتـــەوەی قاوەخــانەکەوە بۆی دەرچــووبووین و پیایدا دەڕۆیشــتین. بۆیە بۆ ئەوەی تووشی ئاپۆڕەکە نەبین، بەنــاو کۆڵان و لە گــەڕەکــەکــان جــارێک بەلای ڕاست و جــارێک بەلای چەپدا بامــان دەدایەوە، بە چــەند باخــچــەیەکدا تــێ پەڕین بۆنی داری تەڕ و تاقانەی خــەمگینیان لێ دەهات. بە ڕێ و ڕۆیشــتنمان کــەوانــەیەکی فراوانمان کـــێـــشـــا. بەدەوری قـــاوەخـــانەدا ســـووڕاینەوە و ئەو هـــەرا و هوریایەی لـەوێوە دەهات، بڕانــەوەی بۆ نەبوو. لە کــۆڵانەکــانیش گــوێمــان لە پیــاوانی ئــەرزەڕوومی، یەنیــچــەرە، پاســەوانــی گــەڕەک و لاوان بوو دوای ئــەرزەڕوومــیــیــەکان کــەوتبــوون. نیوەی ڕێگەمان بڕی و گەیشتینە شوێنێک. قەرە گوتی:

"دوو ڕۆژ بوو لەگەڵ مامۆستا عوســمــان لە ژووری گــەنجینە ســەیری شــاکاری

مامۆستایانی دێرینمان دەکرد."

ماوەیەکی درێژ بێدەنگ بووم. زۆر دواتر قیڕاندم: "دوای بەسەربردنی تەمەنێک، نیگارکێش ئەگەر تەنانەت لەگەڵ بەهزادیش لەسەر هەمان کورسیش دانیشێت، ئەو شتانەی دەیانبینێت، تەنیا خۆشیی بەچاو و ئاسوودەیی و خرۆش بە ڕۆحی دەبەخشن، هونەرەکەی دەوڵەمەند ناکەن، چونکە نەخش کارێکە بە چاو نا، بەدەست دەکرێت. مرۆڤ نەک لە تەمەنی مامۆستا عوسماندا، بگرە ئیدی لە تەمەنی منیشدا زۆر بەئاستەم فێر دەبێت."

بە دەنگی بەرز قسەم دەکرد، بەڵام نەک لەبەر ئەوەی ئەم گەمژە داماو، خەنجەر بەدەست و لە خۆباییيەم بەهەند وەرگرتبێت، بگرە بۆ ئەوەم بوو ژنە جوانەکەم کە دڵنیا بووم لە ماڵەوە چاوەڕێمی دەکرد، تێ بگات تەنیا نیم، چونکە نەدەمویست ڕووی بتەقێت بەڕووی قەرەدا.

پاش ئەوەی لە دەرگای حەوشە چووین بەودیودا، هەستم کرد تیشکی پرتەپرتکەری چراکەم لە ماڵەوە دی، بەڵام ئێستا لە خوا بەزیاد بێت گشت کون و قوژبنی ماڵەوە تاریک بوو. ماڵی بەهەشت ئاسام جێیەکە تەواوی کاتی خۆمی بەدەم گەڕان لە دووی بیرەوەرییەکانی خوا و نیگارکێشانەوە تێدا بەسەر دەبەم. هەر کاتێکیش چاوانم ماندوو دەب، لەگەڵ جانانی جوانی گشت دنیام دەچینە نوێنەوە و یەکتر دەگەوزەنێن. ئێستاش هاتنە ژوورەم بۆ ماڵەوە لە ژێر زەبری خەنجەری ئاژەڵێکدا، بۆ من دەستدرێژییەکی بێ بەزەییيانە بوو بۆ سەر ژیانی تایبەتیم و سوێندم خوارد تۆڵەی ئەمە لە قەرە بکەمەوە.

چرای دەستی لە کاغەزەکانم، پەڕەیەکی نیوە تەواوکراو –ئەو سزادراوانەی بۆ ڕزگاربوون لە کۆتی قەرداری لە سوڵتان دەپاڕانەوە و خێریان لێی وەردەگرت–، بۆیەکانم، مێز و کورسییەکانم، چەقۆکانم، پارچەکانم، فلچەکانم، لە گشت شتەکانی سەر لێواری تەختەی نووسینەکەم، دیسان لە کاغەزەکانم، مۆرەکانم، قەڵەمتاشەکانم، نێوان قوتووی قەڵەم و کاغەزەکانم، دۆڵابی سەر زەوی، ژێر نیمدەری سوور و نەرم و دوایش ژێر ڕایەخەکە نێزیک کردەوە و

سەیری کرد. پاشان سەرلەنوێ سووڕایەوە و لە نووکەوە تەماشای سەرجەم شتەکانی کردەوە. ئەو کاتەی خەنجەری لێم هەڵکێشا، گوتی ماڵەکەت دەگەڕێم، بەڵام ئێستا ژووری نیگارکێشانەکەمی دەپشکنی. جا ئەگەر مەبەستم شاردنەوەی شتێک بوایە، بۆ نەمدەتوانی لەو ژوورەی بشارمەوە کە ئێستا ژنەکەمی لێیە و لە کونی دیوارەوە سەیرمان دەکات؟

گوتی: "دەگوترێت نیگارێکی کۆتایی ئەو کتێبەی زاوام بە ئامادەکردنی دەدا، هەیە. ئەو کەسەی کوشتوویەتی، نیگارەکەی دزیوە."

یەکسەر گوتم: "لەوانی تر جیاوازتر بوو. زاوای خوا لێخۆشبووت لە گۆشەیەکیدا نیگاری دارێکی بەدەستی من بەکێشان دابوو. لە شوێنێکی پشتەوە... دەبوو نیگاری کەسێک بخرێتە ناوەڕاست و پێشەوە؛ پێم وا بوو شێوەی سوڵتانمان دەبوو. شوێنە زۆر گەورەکەی ئامادە بوو، بەڵام نیگاری نەکێشرابوو. وەک ئەوەی فەرەنگ دەیکەن، لەبەر ئەوەی شتەکانی پشتەوەی ناو ئەم نیگارە بچووک بوون، داوای لێم کردبوو نیگاری دارەکەی بەبچووکی بۆ بکێشم. نیگارەکە تا زیاتر دەچووە پێشێ، هەستێکی وای لەکن مرۆڤ دەورووژاند وەک ئەوەی سەیری نیگار نا، بگرە لە پەنجەرەیەکەوە سەیری دنیا بکات. ئەو کاتە حاڵی بووم لە نیگارێکدا لەسەر شێوازی ڕوانگەی فەرەنگی کێشرابێت، هێڵکاری و زەڕکاری جێی چوارچێوەی پەنجەرەکە دەگرنەوە."

"زەریف ئەفەندی زەڕکاریی چوارچێوەکەی دەکرد."

"ئەگەر ئەمە دەپرسیت، پێشتر پێتم گوت من نەمکوشتووە."

بەپەلە گوتی: "مرۆڤ ئەگەر بشکوژێت، ناڵێت کوشتوومە." لێمی پرسی لە کاتی پەلاماردانی قاوەخانە کارم چی بووە لەوێ.

چرای دەستی کەمێک لەولای ئەو نیمدەرەی لەسەری دانیشتبوو، لە نێوان کاغەزەکانم و ئەو پەڕانەی نەخشاندبوومن، بەشێوەیەک دانابوو ڕووم ڕووناک بکاتەوە. بۆخۆیشی بە تاریکایی ژوورەکەدا وەک سێبەر دەهات و دەچوو.

جگە لەو شتانەی بە ئێوەم گوتبوو کە بەڕاستی کەم دەچمە قاوەخانە و

بەڕێککەوت لەوێوە تێ پەڕیوم، پێم گــوت دووان لەو نیگارانەی بە دیواردا هەڵدەواسران، من کێشابوومن، بەڵام ڕووداوەکانی قاوەخانەم هیچ پێ خۆش نەبوو. گوتم: "چونکە ئەگەر نیگارکێش هێزی لە هونەری نیگارکێش، ئەڤینی نەخش و ویستی گەیشتن بە خوا وەرنەگرێت و لە ویستی بچووککردنەوەی خراپەکارییەکانی ژیان و سزادانەوە وەری بگرێت، واتای وایە دواجار هەلی خۆ بچووککردنەوە و سزادانی خۆی ڕەخساندووە، جا ئەوەی بچووکی دەکاتەوە، چ مەلای ئەرزەڕوومی بێت یاخۆ ئیبلیس خۆی. شتێکی تریش هەیە، ئەگەر ئەو قاوەخانەیە قولی پیاوانی ئەرزەڕوومی بە دەمدا نەبردایە، لەوانە بوو ئەمشەو پەلامار نەدرایە."

ئەو نامەردە گوتی: "بەڵام سەرباری ئەوەش، هاتوچۆی ئەوێت دەکرد."

دەچووم، چونکە لەوێ چێژم لە بەزمگێڕان وەردەگرت." بیرم کردەوە تۆ بڵێیت حاڵی بووبێت چەند دروست دەدوام؟ لێم زیاد کرد و گوتم: "ئێمەی نەوەی ئادەمیزاد، سەرباری ئەوەی بە ویژدان و ئەقڵیش دەزانین فلان شت چەپەڵ و هەڵەیە، کەچی دەتوانین بیکەین و چێژیشی لێ وەربگرین. شەرمیشم دەکرد لە چێژوەرگرتن لە نیگارە هەرزان بەهاکان، لاساییکردنەوە، چیرۆکی ئیبلیس، پارە، سەگ و ئەو چیرۆکانەی بێ کێش و سەروا بوون و بەزبری دەگێڕدرانەوە."

"ئێ کەوابوو بۆچی دەچوویتە ئەو قاوەخانەی بێ ئایینانە؟"

بە گوێڕایەڵیکردن لە دەنگێکی هەڵقوڵاو لە ناخمەوە گوتم: "باشە، جاروبار منیش گومانێکم هەیە وەک گورگ لە ناوەوە هەناوم دەخوات، با بیڵێم: لەو کاتەوەی نەک تەنیا مامۆستا عوسمان، بگرە سوڵتانیشمان دیویەتی من هونەربازترین و لێهاتووترین مامۆستای نیگارخانەم، هێندە لە ئیرەیی وەستاکانی تری نیگارکێش ترساوم، دەڵێم نەبادا لە کەوچکێک ئاودا بمخنکێنن، ئەگەر کەمێکیش بێت، دەچمە ئەو شوێنانەی ئەوان بۆی دەچن، لەگەڵ ئەوان هەڵدەسم، ڕادەبم و هەوڵ دەدەم لەوان بچم. تێ دەگەیت؟ لەو کاتەوەی دەست کراوە بە گوتنی ئەوەی گوایە من سەر بە تاقمی مەلای

ئەرزەڕوومـیم، دەمگوت بۆ ئەوەی کـەس بڕوا بەم بووختـانە دەکات، دەچوومـە ئەو قاوەخانە ڕیسوایەی بێ ئاینان."

"مـامـۆسـتـا عـوسـمـان گـوتی زۆر شـتی کـردووە لە پای داوای لێـبووردن لە هونەر و توانای تۆ."

"چی تری گوت لە بارەی منەوە؟"

"دەیگوت تۆ بەمەبەسـتی ئەوەی خەڵک بڕوا بکەن بۆ نەخش ژیانت وەلا ناوە، لەسـەر دەنکی برنج و نینۆک نیگاری بچـووک و تووڕەهات دەکێشـیت. دەیگوت لەبەر ئەوەی شـەرم دەکەیت لەو توانایـەی خـوا پێتی داوە، بـەردەوام لە هـەوڵی ئەوەدایت لەکن کەسانی تر خۆت شیرین بکەیت."

لە ناخەوە گوتم: "مامۆستا عوسمان لە پلە و پایەی بەهزاددایە. چی تر؟"

ئەو نامەردە گوتی: "بێ سڵەمینەوە کەموکورتییەکانیشتی گوت."

"کەموکورتییەکانم بڵێ."

"گـوتـی سـەربـاری هونـەرەکـەت، لە سـۆنگەی ئەڤـینی نـەخـشـەوە نیـگار ناکـێشـیت، بۆ ئەوە دەیکێـشـیت تا خـۆت لە کەسـانی تر ببـەیتـە پێـشێ. ئەو شـتـەی کـاتـی نیـگارکـێـشـان تۆ لە گـشت شـتـێکی تر دڵخـۆشـتـر دەکـات، پێشبینیکردنی ئەو چێژەیە کە بینەران لە نیگاری دەستکردی تۆ وەری دەگرن. بە بۆچـوونی ئەو، تۆ دەبوایە بتـوانیت بۆ چێـژی نیگارکـێـشـان خـۆی نیـگار بکێشیت، نە بۆ ڕازیکردنی کەسانی تر."

لەبەر ئەوەی مامـۆستا عوسـمان وا بێباکانە بۆچوونی خۆی لە بارەی منەوە بۆ یارۆیەکی بـێ تام گێـڕاوەتەوە کە لەبری نیگار ژیانی خـۆی بـۆ نووسـیـاری، نامـەبـەری و مـامـەحـەمـەیی تەرخـان کـردووە، دڵمی بریـندار کـرد. قـەرە شـتـی تریشی گوت:

"دەیگوت گەورە مـامۆستایانی دێرین هـەرگیز سـەریان بۆ هێزی پادشـایەکی نوێ و بەزمـی شـازادەیەکی تازە، یاخـۆ ئـارەزووی چاخـێکی تر دانـەنواندووە، دەسـتـبـەرداری ئـەو شـێـواز و ڕێبـازانـە نەبوون کـە سـەرتاپای ژیانیـان بۆ

بەدەستهێنانی بەخت کردووە و بۆ ئەوەی ناچار نەکرێن ڕێباز و شێوازی خۆیان بگۆڕن، قارەمانانە خۆیان کوێر کردووە. بەڵام ئێوە بەبیانووی ئەوەی سوڵتانمان وای ویستووە، بۆ کتێبی زاوام بە چێژەوە و بێ ئابڕووانە لاسایی مامۆستایانی فەرەنگتان کردووەتەوە."

گوتم: "عوسمانی مامۆستای گەورە و سەرۆکی وەستایانی نیگارکێش مەبەستی شتێکی خراپ نەبووە. کوا با چای ئیخلاموور بۆ میوانی خۆم لێ بنێم."

چوومە ژووری تەنیشت. ڕۆحی ڕەوانم کراسی خەوی لە ئاوریشمی چینی بڕدراو و لە ئەستەری بوخچەگێرِ کرِدراوی لەبەر کرد، بەدەم لاساییکردنمەوە دەستی بۆ کێرم برد و گوتی: "با چای ئیخلاموور بۆ میوانی خۆم لێ بنێم!"

لە بنی نێزیکترین دۆلاب لە پێخەوە ڕاخراوەکەمانەوە و لە ژێر ئەو سەرچەفانەی بۆنی گەڵای گوڵیان لێ دەهات، شمشێری دەسک ئەقیقم هەڵگرت و لە کێلان دەرم هێنا. ئەم شمشێرە قەراغەکانی هێندە تیژن ئەگەر دەسماڵی ئاوریشمی بهاوێژیتە سەر، دەیکات بە دوولەتەوە. ئەگەر پەڕەی زێڕینی بخەیتە سەر، پارچەکان وا ڕێک دەردەچن وەک ئەوەی بە ڕاستە کێشرابن.

شمشێرم شاردەوە و گەڕامەوە ژووری نیگارکێشان. قەرە ئەفەندی هێندە بە لێپرسینەوەی من ڕازی بوو، هێشتا بە خەنجەری دەستیەوە بەدەوری نیمدەرە سوورەکەدا دەسووڕایەوە. پەڕەیەکی نیوە نەخشێندراوم خستە سەر نیمدەرەکە و گوتم: "سەیری ئەمە بکە." بەپەرۆشەوە چۆکی دادا و هەوڵی دا تێ بگات.

چوومە پشتیەوە، شمشێرم هەڵکێشا، بە هەڵمەتێک خۆم دا بەسەریدا و خستم. خەنجەری دەستی کەوت. سەریم گرت و نامە سەر زەوی، لە ژێریشەوە شمشێرم نایە سەر ملی. دەمەوڕوو دام بە زەویدا، جەستەی قورسی خۆم دا بەسەر جەستەی باریک و زراڤیدا و بە چەناگە و دەستم پاڵەپەستۆم خستە

سـەر سـەری تا ڕادەی ئەوەی ملـی بەر قـەراغی تیژی شـمـشـێـرەکەم بکەوێت. بەدەستێکم قژە چڵکنەکەیم گرتبوو، دەستەکەی تریشم شمشێری نابووە سەر پێستی ناسکی ملی. ئاقڵـیی کرد و جـووڵەی لێوە نەهات، چونکە یەکسـەر خـوێنیم دەڕشت. نێـزیکبوونم لـە قژی لوولی و گـوێیـە درێوەکـانی و گـرێملـی، دەمـارەکـانی مـێـشـکمی گـرژتر کـردەوە. گـرێملی ئاشـکرا هـاواری دەکـرد و دەیگوت پێمدا بکێشە، بۆیە ئەگەر کاتێکی تر بوایە بێ ئەدەبانە زللەیەکم تێ دەسـرەواند. وەک ئەوەی ڕازێک بـە گـوێیـدا بچـرپێنم، گـوتم: "بـەزۆر خـۆم ڕاگرتووە بۆ ئەوەی هەر لەم شوێنە نەتکوژم."

خـۆشحـاڵ بووم بەوەی فـزەی لێـوە نەهات و وەک منداڵی گـوێڕایەڵ گـوێی بۆ قسەکانم ڕاگرت. بەچرپە گوتم: "لە شانامـەی ئەفسانەییەوە دەیزانیت، شـا فـەرەیدوونی باوک کـارێکی هەڵە دەکـات و کـاتێک وڵاتەکـەی بۆ سێ پـارچە دابەش دەکات، دوو لە خراپترین وڵاتان بە دوو کوڕە گەورەکانی و باشـترین وڵاتیش دەدات بە ئـیرەجی کـوڕە بچووکی. تووری هەڵوەدای تۆڵەسـەندنەوەی ئیرەیی بەر بە ئیرەجی برا بچـووک، ڕۆژێک لە خشـتـەی دەبات و پێش ئەوەی سـەری ببڕێت، وەک چۆن ئێسـتـا من قـژی تۆم گرتـووە، ئەویش قـژی ئیـرەج ڕادەکێشێت و جۆری ئێستای من بەتەواوی جەستەی خۆیەوە خۆی دەدات بەسەر براکەیدا. هەست بە قورساییی لەشم دەکەیت بەسەر خۆتەوە؟"

وەڵامی نـەدایەوە، بـەڵام چاوانـی وەک چاوانـی بەرخـی قـــوربانـی بۆمـــیـــان دەڕوانی و لەمـەوە تـێ گـەیشـتم حـاڵی بووە. هـەمـان کـات ئیلهامـێکم بۆ هـات: "بەتەنیـا لە نیگـارکێشـاندا نـا، لە شـمـشـێـر خسـتنە سـەر مل و سـەربڕینی وردەکارانەشدا پابەندی شـێواز و ڕێبازی عـەجەمم. ئەم جڤاتە زۆر حـەزی لێ دەکرێت و من جـۆرێکی تـریم لە نیگارەکـانی پێشـاندەری چۆنیـەتیی کوشـتنی شا سیاوشدا دیوە."

قەرە بە بێدەنگی گوێی بۆم ڕاگرتبوو، منیش بەدوور و درێژی بۆم باس کرد سیاوش چۆن خـۆی بۆ تۆڵەی براکانی ئامادە کرد، سـەرجـەم کۆشک و مـاڵ و مـوڵکی خـۆی سـووتاند، گـەردنئـازادیی لە ژنـەکـەی کـرد، خـۆی هـەڵدایـە سـەر

پشتـی ئەسپ و چوو بۆ شـەڕ؛ چۆن شـەڕی دۆڕاند، بە قـژڕاکێشـان لە تۆز و خۆڵی شەڕگەی بە لاشـەی کوژراوان داپۆشـراودا ڕاکێشرا، وەک ئەوەی ئێستا من لەگەڵ وی دەکەم، دەمەوڕوو تەخت کرا و دواجار خەنجەر لە ملی نرا؛ چۆن کـاتێک پـادشـای ئەفسـانەیی لـەم دۆخـەدا دەبێت، دۆست و دوژمنـانی دەست دەکەن بە گفتـوگۆ و دەڵێن گەلۆ بیکوژین، یان لێـی خۆش بین و چۆن پادشـای دۆڕاو ڕووخساری بە زەوییەوە نراوە و گوێی لە سەرجەم ئەم گفتوگۆیانەیە. لە قـۆچی قـوربانیی خـۆمم پرسـی: "حـەزت لـەو نیگارە هـەیە؟ گـێرووی بکوژ لە پشتەوە نێزیک دەبێتەوە، خـۆی هەڵدەداتە سەر پشـتی سیـاوشـی لەسـەر زەوی ڕاکێشراو و شمشێر دەنێتە سەر ملی، ئا ئاوا قژی دەگرێت و سەری دەبڕێت. خـوێنی ڕژاوی لـە پێـشـدا دووکـەڵێکی ڕەش لە زەویی دێم بەرز دەکـاتەوە و پاشان لەوێدا گوڵێک دەڕوێت."

کـەمێک بێدەنگ بووم و گـوێمـان لە پیـاوانـی ئەرزەڕوومی بوو لە دوور، بەنێو کۆڵانەکـاندا ڕایان دەکرد و هـات و هاواریان بوو. کـارەسـات و ترسـی دەرەوە ئێمەی بەسەریەکەوە ڕاکشاوی زیاتر لە یەکدی نێزیک خستەوە.

قژی قـەرەم لە دەستی خۆمدا زیاتر ڕاکێشـا و گوتم: "بەڵام لە سـەرجەم ئەو نیگارانەدا هـەست بەدژواری بەزەرافـەت کێشـانی نیگاری دوو کـەس دەکرێت ئەوانیش وەک ئێمە هەم جەستەیان چووە بەیەکدا و هەم نەفرەتیش لە یەکتـر دەکـەن. لەوە دەچێت ناپـاکی، ئـیـرەیی و ئاڵۆزیی شـەڕی پێش ئەو سـاتە ئەفسـووناوی و دانسـقـەیەی سـەربڕین تۆزێک بـە پێـوەنانەوە خـزێندرابێـتـە نیگارەکەوە. بگرە گەورەترین مامۆستایانی قەزوینیش لە کێشانی نیگاری دوو پیـاوی بەسـەریەکەوەدا دژواریـی دەبینن؛ گشت شـتێک تێکەڵ بەیەکتـر دەبێت. بەڵام بڕوانە، من و تۆ پێکەوە ڕێکوپێکتر و زەریفترین."

نووزەیەکی کرد و گوتی: "شمشێرەکەت دەمبڕێت."

"سوپاسـت دەکەم لە پای قسەکردنت گیانی خـۆم، بەڵام ناتبڕێت. ئاگادارم، هیچ شـتێک ناکـەم ببێتـە هۆی تێکدانی زەرافەتی ئەم ڕاوەستـانە جوانەمـان. گەورە مـامۆسـتـایانی دێرین لە کێشـانی سـەرجـەم جڤاتەکـانی ئەڤین و مەرگ و

شەڕدا نیگاری جەستە بەیەکداچووەوکانیان وەک جەستەی تاکە کەسێک کێشاوە و تەنیا بەمجۆرەش توانیویانە فرمێسک لە چاوانمان بهێنن. بڕوانە: سەرم وەک ئەوەی بەشێک بێت لە جەستەی تۆ، لە گرێملت نێزیک بووەتەوە. هەست بە بۆنی قژ و گرێملت دەکەم. هەردوو ڕانم هێندە بەجوانی بەملا و ئەولای ڕانەکانی تۆدا ڕاکشاون، ئەوەی بۆمان بڕوانێت، وا دەزانێت ئاژەڵێکی چوارپێی زەریفین. لەسەر پشت و قوونت هەست بە هاوسەنگیی قورساییم دەکەیت؟" بێدەنگییەک هاتە ئاراوە، بەڵام پاڵەپەستۆم نەخستە سەر شمشێرەکەم، چونکە بۆی هەبوو برینداری بکات. بەئەسپایی چرپاندم بەبن گوێیدا: "ئەگەر قسە نەکەیت، ئەم گوێیەت دەگەزم."

کاتێک لە چاوانیدا بینیم بۆ قسەکردن ئامادەیە، جارێکی تر هەمان پرسیارم کردەوە: "هەست بە هاوسەنگیی قورساییم دەکەیت لەسەر جەستەت؟"

"بەڵێ."

گوتم: "خۆشە؟" پرسیم: " ئایا ئێمە جوانین؟ بەئەندازەی ئەو قارەمانە ئەفسانەییانەی لە شاکارەکانانی مامۆستایانی کۆندا بەزەرافەتەوە یەکدی دەکوژن، جوانین؟"

قەرە گوتی: "نازانم. لە ئاوێنەدا خۆمان نابینم."

کاتێک بەخەیاڵ ئەوەم هێنایە پێش چاوم ژنەکەم لە ژووری تەنیشتمانەوە سەیرمان دەکات و ئێمە لەبەر ڕووناکیی چرای قاوەخانە چۆن دەبینێت، تاوم سەند و لەوە ترسام بەڕاستی گوێی قەرە بگەزم.

گوتم: "ئەی ئەو قەرە ئەفەندییەی بە خەنجەرەوە هاتوویتە ناو ماڵ و ژیانی تایبەتم و خوازیاریت لێم بپێچیتەوە، ئایا ئێستا هەست بەهێزی من دەکەیت بەسەر خۆتەوە؟"

"هەستیش دەکەم قسەی تۆ ڕاستە."

"چ پرسیارێکت دەوێت، ئێستا دیسان بپرسە."

"بۆم بگێڕەوە مامۆستا عوسمان چۆن دەستی پێتدا دەهێنا؟"

"لە سەردەمی شاگردیمدا، کاتێک لە ئێستا زراڤ و نازدار و جوانتر بووم، من چۆن ئێستا خۆم بەسەر تۆدا کێشاوە، ئەویش بەهەمان شێوە لەسەر من درێژ دەبوو. دەستی بە مەچەکماندا دەهێنا، جاروبار ئازاریشی پێم دەگەیاند، بەڵام لەبەر ئەوەی شەیدای زانیاری و هونەر و هێزی وی بووم، ئەم ڕەفتارانەم پێ خۆش بوو، بیرم بۆ شتی خراپ نەدەچوو، چونکە خۆشم دەویست. خۆشویستنی مامۆستا عوسمان بۆ من ڕێگەی خۆشویستنی نیگارکێشی، ڕەنگ، کاغەز، قەڵەم، جوانیی نیگار، هەر شتێک نیگاری بکێشرێت و بەمجۆرەش خۆشویستنی دنیا و خوا بوو. مامۆستا عوسمان بۆ من لە باوک زیاترە."

پرسی: "زۆری لێت دەدا؟"

"وەک باوکێک پێویست بکات لە منداڵی خۆی بدات، لە جێی خۆی و بە هەستی دادپەوەرانە لێمی دەدا و وەک وەستایەکیش ئازار و سزامی دەدام و بەمەبەستی فێربوون دارکاریمی دەکرد. ئەمڕۆ هەست دەکەم لە ڕووی ئێش و ترسی ئەو ڕاستانەی بە نینۆکەکانمیدا دەکێشا زۆر شت فرە باشتر و خێراتر فێر بووم. لە سەردەمی شاگردیمدا، بۆ ئەوەی کاکۆڵم نەگرێت و سەرم نەکێشێت بە دیواردا، دەستم بۆ بۆیاخ نەدەبرد، ئاوی زێڕم سەرف نەدەکرد، پێچی لاقی ئەسپم لە سەری خۆمدا دەکێشا، هەڵەی هێڵکێشانم دەشاردەوە، فڵچەکانم لە کاتی خۆیدا پاکژ دەکردەوە و فێر بووم تەواوی سەرنج و ڕۆحی خۆم بخەمە سەر کاغەز. لەبەر ئەوەی لە بەرامبەر هونەر و وەستاییی خۆم قەرداری ئەو تێهەڵدانانەم، ئێستا بەوپەڕی ئاسوودەییی دڵ لە شاگردەکانی خۆم دەدەم. تەنانەت دارکاریکردنی ناڕەواش، ئەگەر شکۆی شاگرد بریندار نەکات، دەزانم دواجار سوودی بۆ منداڵان دەبێت."

"بەڵام دیسانیش کاتێک شاگردێکی ڕووخسار جوان، نیگا شیرین و فریشتەخوو دارکاری دەکەیت و بۆ چێژی خۆت جارناجارێک جڵەوی خۆت لە دەست دەدەیت، تێ دەگەیت مامۆستا عوسمانیش هەمان شتی بەسەر تۆ

هێناوه، وا نییه؟"

"جاری وا هەبووە بە مۆری مەڕمەڕ هێندە قایم لە پشتی گوێمی داوە، چەندین ڕۆژ گوێم زرنگاوەتەوە و گێژ بووم. هەندێک جار زللەی وای پێمدا کێشاوە، گۆنانم چەندین هەفتە فرمێسکی چاومیان پێدا ڕژاوە و سووتاونەتەوە. ئەمانەم بیر دەکەوێتەوە، بەڵام مامۆستای خۆیشم خۆش دەوێت."

قەرە گوتی: "نەخێر، لێی زیز دەبوویت. کتێبی زاوام بەلاسایکردنەوەی فەرەنگ ئامادە دەکرا و تۆیش نیگارت بۆی کێشاوە. بەمجۆرە، تۆڵەی ئەو ڕقەت دەکردەوە کە لە ناخی خۆتدا بەرامبەر بە مامۆستا عوسمان کەڵەکەت کردووە."

"تۆ بەهیچ جۆرێک وەستایانی نیگارکێش ناناسیت. تەواو پێچەوانەی ئەمە ڕاستە. ئەو تێهەڵدانەی منداڵ لەسەر دەستی وەستای خۆی دەیخوات، تا مردن نیگارکێش بە ئەڤینێکی قوڵ بە وەستاوە گرێ دەدات."

"قایمکردنی شمشێر لەسەر ملی ئیرەج و سیاوش لە پشتەوە، وەک ئەوەی ئێستا تۆ بە منی دەکەیت و سەربڕینی زۆردارانە و ناپاکانەی ئەوان لە ڕووی ئیرەیی برایانەوەیە. ئیرەیی برایانەش لە شانامەدا بەردەوام لەلایەن باوکی نادادپەروەرەوە ڕێی بۆ خۆش دەکرێت..."

"ڕاستە."

بێ ئابڕووانە گوتی: "ئەو باوکە نادادپەروەرەی ئێوەی بەرداوەتە گیانی یەکدی، ئێستاش خەریکی ناپاکی ئامادەکردنە لە دژتان." ناڵاندی و گوتی: "ئاخ، مەکە، دەیبڕیت." بەدەم ئازارەوە کەمێکی تریش هاواری کرد. گوتی: "بەڵێ، بڕینی ملم و ڕژاندنی خوێنم کاری چرکەیەکە، بەڵام ئەگەر پێش گوێگرتن لە قسەکانم ئەمە بکەیت -هەرچەندە باوەڕیش ناکەم تۆ کاری وا بکەیت، ئاخ، بەسە- بە ساڵان ئەقڵت بەو شتەوە دەجەڕێت کە ئێستا بۆت باس دەکەم. کەمێک شمشێرەکەت شل بکەرەوە." شلم کردەوە. "ئەو مامۆستا

عـوسـمـانەی لـە منداڵیی ئێـوەوە چاودێریی هەمـوو هەنگاوێک و گـشت هەناسـەدانێکتـان دەکـات و بە شـادمـانـی دەبینێت بەهـرە و لێـهـاتووییی خواپێداوی ئێوە بە چاودێریی ئەو جۆری شکۆفەی بەهار دەپشکوێت و دەبێت بە هـونەر، ئێـسـتـا لـە پێناوی پاراسـتنی ئەو نیگارخـانەیەی لـەگـەڵ ئێـوە سـەرتاپای ژیانـی خـۆی لـە پێناویدا بـەخت کـردووە و بۆ پاراسـتنی شـێـوازی نیگارخانە، پشت لە ئێوە دەکات."

"بۆ ئەوەی بزانیت ئـەو شتـەی شـێـوازی پێ دەڵێـن شـتێکی چەند دزێوە، ئەو ڕۆژەی زەریف ئەفەندیمان ناشت، من سێ چیرۆکم بۆت گێڕایەوە."

قـەرە بەوریایی گـوتی: "ئەوانە لە بارەی شـێوازی نـیگارکێشـەوە بوون، بەڵام هەوڵی مامۆستا عوسمان بۆ پاراستنی شێوازی نیگارخانەیە."

بە دوور و درێژی باسـی کـرد و گـێـڕایەوە چۆن سـولـتـان بـایەخـی بە دۆزینەوەی نامـەردی بکوژی زەریف ئەفـەندی و زاوای داوە، بۆ ئەم مـەبەسـتـە تەنانـەت دەرگـای گـەنجـینـەی ئەندەروونـی بۆ خـسـتـوونەتە سـەرپشت، چۆن مـامۆسـتـا عـوسـمان ئەم هەلە بـەکار دەهێنێت بۆ خراپکردنی کتێبی زاوای و سزادانی ئەوانەی ناپاکیان لێ کردووە و دەستیان کردووە بە لاساییکردنەوەی مـامـۆسـتـایانی فـەرەنگ. گـوتیـشـی بۆ ئەسـپـە لووت بڕدراوەکـە، لە ڕووی شـێوازەوە لە زەیتوون بەگومـانە، بـەڵام وەک گـەورەی وەسـتـایانی نیـگارکێش لەقلەق ڕادەستی جـەلادەکان دەکات، چونکە بەقسـەی خـۆی، لە تاوانباریی ئەو دڵنیـایە. لەبەر ئەوەی هـەسـتم دەکـرد لە ژێر زەبری شـمـشـێرەکەمـدا ڕاسـتی دەڵێت و وەک مـنداڵ نوقـمی گـێڕانـەوەی بەسـەرهـات بووە، دەمـویست مـاچی بکەم. هـیـچ نەترسـام لەو شـتـانەی بیـسـتـم: چونکە دوورکـەوتنەوەی لـەقلەق بەواتای ئەوە دەهـات لە دوای مـردنی مـامـۆسـتـا عـوسـمـان -خـوا بە درەنگی بخـات-، من دەبم بە گەورەی وەستایانی نیگارکێش.

ئەو شـتـەی ئۆقرەی لە مـن بڕیبوو، شـیمـانەی بەدینەهاتنی هیـچ کـامێک لەم شـتـانە بوو کـە ئەو دەیگێڕانـەوە، نەک بەدیهـاتنـی. ئەو بۆشـاییـیـەی لە نێـوان وشـەکـانی بـەسـەرهـاتەکـەدا هـەسـتـم پێ کـرد، بەواتای ئەوە دەهات مـامـۆسـتـا

عـوسـمـان، نەک هـەر لەقلـەق، بگرە دەیتـوانی منیش بە فـەتارەتدا بدات. بیرکردنەوە لەم شیمانە لە ئەقڵ بەدەرە نەک تەنیا هەر زراومی دەتۆقاند، بگرە وەک کەسێکی لەپڕ باوک لە دەستچوو بەرەو ترسی بێ جێ و ڕێیی پاڵی پێوەم دەنا. هەر جارێک ئەم شتەم دەکەوتەوە خەیاڵ، بە دڵمدا دەهات شمشێرەکەم لە قورگی قـەرە بچەقێنم، بەڵام ددانم بەخۆمدا گرت و ئەم بابەتەم بەهیچ جۆرێک نە لەگەڵ قەرە و نە لەگەڵ خۆم تاوتوێ نەکرد: باشە بۆچی لە پای ئەوەی بە ئیلهام وەرگرتن لە مامۆستایانی فەرەنگ چەند دانەیەک نیگاری پڕووپووچمان بۆ کتێبی زاوا کێشاوە، بخرێینە خانەی ناپاکانەوە؟ جارێکی تریش بیرم کردەوە لەوانەیە لە پشت کوژرانی زەریف ئەفەندییەوە تەپکە و داوێکی لەقلەق و زەیتوون لە دژی من هەبێت. شمشێرم لەسەر ملی قەرە هەڵگرت.

گوتم: "با پێکەوە بچین بۆ مـاڵی زەیتـوون و کـون و قـوژبنی مـاڵەکـەی بگەڕێین."

"ئەگەر دوایین نیگار لای ئەو بێت، هەر هیچ نەبێت حاڵی دەبین پێویستە ئیدی لە کێ بترسین. ئەگەر نا، ئەویش وەک هێز دەخەینە پاڵ خۆمان و دەدەین بەسەر ماڵی لەقلەقدا."

پێم گوت متمانەت بە من و خەنجەرەکەتمان بەسە. لە پای ئەوەی تەنانەت نەمتوانیبوو لێوانێک چای ئیخلامووری بدەمێ، داوای لێبووردنم لە قەرە کرد. چرای قاوەخانەکەمان لە زەوی هەڵگرت و پێکەوە بە نیگای واتادارەوە سەیری ئەو نیمدەرەمان کرد کە من ئەوم لەسەری ڕاکێشابوو. بە چرای دەستمەوە لێی نێزیک بوومەوە و پێم گوت ئەو بڕدراوییە بەئاستەم دیارەی سەر ملت دەبێت بە نیشانەی دۆستایەتیمان. تۆزێک خوێنیشی لێ هاتبوو.

هێشتا لە کۆڵانەکان دەنگی هەرا و زەنای ئەرزەڕوومیان و ئەوانەی ئەوانیان ڕاو دەنا، دەهات، بەڵام کەس خۆی لە ئێمە نەگەیاند. بەزوویی گەیشتینە ماڵی زەیتوون. لە دەرگای حەوشەمان دا، دەرگای ماڵەوەمان کووتا و بەپەلەپڕووزێ لە دەریوانەی پەنجەرەکانمان دا: کەس لە ماڵ نەبوو،

هێندە تەق و هورِمـان کـردبوو، دڵنیـا بووین لـەوەی لە ژوورەوە نەنووسـتـووە. قەرە ئەو شتەی گوت کە هـەردووکمان بیرمان لێ دەکردەوە: بچینە ژووریٚ؟

بەلای کولی خـەنجەرەکەی قەرە زۆرم بۆ ئاسنـی قفڵی دەرگای حـەوشە هێنا و شلم کردەوە، پاشان خەنجەرم کرد بە نێوان دەرگادا، سوارم کرد، لەقاندم و قفڵم شکاند. لە ژوورەوە بۆنی شیٚ و پیسی و تەنیایی چەندین ساڵە دەهات. لەبەر تیشکی چراکە، پێخەوێکی پەرش و بلاومـان بینی، پشتوێنی بە نارِێکی لەسەر نیمدەرەکان فرێدراو، هێلەک، دوو مێزەر، کورتەک، فەرهـەنگی فارسـی- تورکـیی نعـمـەاللە نقشـبندی، کـلاودان، قـومـاشـی چۆغـە و داو و دەرزی بۆ دروومـان، قـاپێکـی مـسـی پرِ لـە توێکڵـە سـێـو، ژمـارەیەکی زۆر نیـمـدەر، سـەرچەفێکی قەدیفە، بۆیاخ و فلچە و سەرجەم کەرەسەکانی نەخشکاریی نیگارکێشمـان دی. هیـچی وای نەمـابوو بکەومە ناو کـاغـەزەکـانی نووسـینی سـەر سندووقێکی بچووک، چین چین کاغـەزیی هندیی بەسـەرنجەوە برِدراو و پەرِە نەخشێندراوەکان، بەلام خۆم راگرت، چونکە دەمزانی هیچ خێری پێوە نابێت ئەگەر مامۆستایەکی نیگارکێش دەست بخاتە کەرەسەی نیگارکێشێکی کەم هونەرتر لە خۆیەوە. زەیتوون بە پێچەوانەی ئەوەی لێی دەزانرا، لێهاتوو نەبوو؛ تەنیا تامەزرۆ بوو. تێ دەکۆشێت بە شەیدابوونی مامۆستایانی کۆن کێماسیی هونەری خۆی پەردەپۆش بکات. بەلام ئاشکرایە داستانی کۆن تەنیا خەیاڵی نیگارکێش تاو دەدات؛ ئەوەی نیگار دەکێشێت: دەستە.

کـاتێک قـەرە سـەرجەم سندووق و ناو قـوتووەکـان تا دەگـاتە بنـی سـەبەتەی جلی چڵکن، گـشت شـتـێکی بەوردی پشکنـی، من بێ ئـەوەی دەست بەهـیچ شتێکەوە بدەم، چاوم برِیبووە خاولییـە بورساییـەکانی زەیتـوون، شـانەی لە داری عەبەنووس، خاولیی چڵکنی گەرماو، شووشـەی ئاوی گوڵ، پەشتەماڵێکی سـەمـەرەی دەسـتکاری هندسـتـان، سـەربەرگی پینەدار و قـورس و چڵکن، سینییـەکی مسی قووپاو، رِایەخـە قرێژەکانی و شـتومەکی هەرزان و خـراپی. دیار بـوو بەگـوێرەی ئـەو پارەیەی دەسـتـی دەکـەوت، ئەم شـتـانەی دەکـرِی. زەیتـوون، یان زۆر رِژد و دەسـتـقـایم بوو، و پـارەی خـۆی دەشـاردەوە، یان لە

شوێنێکی دی خەرجی دەکرد...

دواتر بە ئیلهامێکەوە گوتم: "ڕێک ماڵی بکوژێکە، بگرە بەرماڵێکی نوێژکردنیشی نییە."بەڵام ئەمە شتەکەی ناو ئەقڵم نەبوو. بیرم کردەوە. گوتم: "شتومەکی کەسێک کە نازانێت کامەران بێت..." بە گۆشەیەکی تری ئەقڵیشم بە دڵتەنگی درکم دەکرد بەدبەختی و نێزیکبوون لە ئیبلیسەوە سوود بە نیگارکێش دەگەیەنێت.

قەرە گوتی: "سەرباری ئەوەی مرۆڤ دەزانێت چۆن بەختەوەر بێت، بەڵام لەوانەیە نەتوانێت ببێت."

بڕێک نیگاری لە بنی سندووقێک دەرهێنا و نایە بەردەمم. نیگارەکان لەسەر کاغەزی زبری سەمەرقەندی کێشرابوون و لە پشتەوە کاغەزی ئەستووریان لێ درابوو. ئیبلیسێکی خوێنشیرینمان بینی لە زەوی هەڵقولابوو، و لە خۆراسانەوە گەیشتبووە ئێرە، نیگاری دارێک، ژنێکی جوان، سەگێک و ئەو نیگارەی مەرگەمان دی کە من کێشابووم: ئەمانە ئەو نیگارانە بوون کاتێک چیرۆکبێژی کوژراو هەر ئێوارەیەک چیرۆکێکی پڕوپووچی دەگێڕایەوە، بە دیواردا هەڵیانی دەواسی. لە وەڵامی پرسیاری قەرەدا، نیگاری مەرگی دەستکردی خۆم پێشانی دا.

گوتی: "لە کتێبی زاواشمدا هەمان ئەم نیگارانە هەن."

"چ چیرۆکبێژ و چ خاوەن قاوەخانە حاڵی بووبوون ئاقڵترین کار ئەوەیە وەستایانی نیگارکێش ڕابسپێردرێن بۆ کێشانی ئەو نیگارانەی هەموو ئێوارانێک بە دیواردا هەڵدەواسران. بەپەلە نیگارێکی بە ئێمەی نیگارکێش لەسەر کاغەزێکی زبر بەکێشان دەدا، چەند شتێکی لە بارەی بەسەرهاتی نیگارەکە و گاڵتە و جەفەنگی نیگارکێشەوە لێمان دەپرسی، خۆیشی شتێکی دەهۆنییەوە و یەکسەر دەستی دەکرد بە چیرۆک گێڕانەوە."

"ئەم نیگارەی مەرگت بۆ کتێبی زاوام کێشاوە. بۆچی بۆ ئەویشت کێشا؟"

"ئەمە، وەک ئەوەی چیرۆکبێژ دەیویست، لە نیگارێک بترازێت، شتێکی تر

نەبوو. بەڵام نەک بەخۆ ماندووکردنەوە وەک بۆ ئەوەی بۆ کتێبی زاوات دەمکرد، زۆر بەخێرایی و جۆری ئەوەی دەستم دەیخواست، کێشام. ئەوانی تریش بەهەمان شێوە، لەوانەیە ئەو نیگارانەی بۆ کتێبی نهێنیی زاوات کێشابوویان، هەر بۆ گاڵتە و ڕابواردن قەبەتر و سادەتر بۆ چیرۆکبێژیان کێشابێت."

پرسی: "کێ ئەسپەکەی کێشاوە؟ ئەوەی کونی لووتی بڕدراوە."

چراکەم نێزیک خستەوە و بەسەرسامی سەیری نیگاری ئەسپەکەمان کرد. وەک ئەو نیگاری ئەسپە دەچوو کە بۆ کتێبی زاوای کێشرابوو، بەڵام خێراتر و بێ بایەختر بۆ چێژێکی بێ نرختر کێشرابوو. دەتگوت کەسێک هەر بەوەندەوە نەگیرساوەتەوە پارەیەکی کەم بدات بە نیگارکێش و هەردوو پێی لێ بکات بە کەوشێکدا، بگرە زۆری بۆ هێنابوو نیگاری ئەسپێکی قەبەتر بکێشێت و دیار بوو هەر ڕێک لەم سۆنگەیەشەوە ناچاری کردبوو نیگاری ئەسپێکی زیندوو بکێشێت.

گوتم: "لەقلەق لە هەموو کەسێک باشتر دەزانێت کێ نیگاری ئەم ئەسپەی کێشاوە. ئەو بودەڵەی لە خۆباییيە، لەبەر ئەوەی بێ گوێگرتن لە قسە و قسەڵۆکی وەستایانی نیگارکێش ناتوانێت بژی، هەموو ئێوارانێک دەچێتە قاوەخانە. دڵنیام لەوەی لەقلەق ئەم نیگاری ئەسپەی کێشاوە."

٥٦

پێم دەڵێن لەقلەق

پەپووله و قەره له نیوەی شەودا هاتن، یەک بەیەکی نیگارەکانیان لەسەر زەوی بڵاو کردەوه و داوایان لێم کرد پێیان بڵێم کام نیگارم بۆ کێ کێشاوه. به منداڵی گەمەی "کڵاو هی کێیه"مان دەکرد؛ ئەمەش لەوه دەچوو: لەسەر کاغەز نیگاری کڵاوی مەلا، ئەفسەر، ژن، جەلاد، دەفتەردار و نووسیار دەکێشرا و داوا دەکرا ئەوانه و کۆمەڵێک ناوی نەبیندراوی سەر کاغەزێکی هەڵگەڕاوه یەک بخرێت.

گوتم خۆم نیگاری سەگەکەم کێشاوه. گشتمان چیرۆکیمان بۆ چیرۆکبێژی نامەرد کوژراو گێڕاوەتەوه. ڕوونم کردەوه ئەو نیگاری مەرگەی لەو ساتەدا تیشکی چراکه بەسەریەوه دەلەرێتەوه، دەستکردی ئەم پەپووله خۆشەویستەیه که ئێستا خەنجەری له ملم قایم کردووه. بیریشم دێت زەیتوون چێژێکی زۆرەوه نیگاری ئیبلیسەکەی کێشابوو؛ لەوانەیشه خوا لێخۆشبوو خۆی چیرۆکی بۆی داڕشتبێت. نیگاری دارەکه من دەستم پێ کرد، گشت ئەو نیگارکێشانەی دەچوونه قاوەخانه، گەلاکانیان کێشاوه. هەر ئێمەش چیرۆکمان بۆی داڕشت. ڕەنگه سوورەکەش هەر وا بوو؛ دڵۆپەیەکی سوور کەوتبووه سەر کاغەزێک؛ چیرۆکبێژی پیسکه دەیگوت جا ئەمه تابلۆی لێ پەیدا دەبێت؟ سووری زیاترمان بەسەردا چۆڕاند، دواتر سەرجەم وەستایانی نیگارکێش هەر بەکێشانی شتی سوورەوه له گۆشەیەکی نیگاردا ڕانەوەستان، بگره دەستیان کرد به گێڕانەوەی چیرۆکی ئەو شتانەی کێشابوویان تا چیرۆکبێژ دایبرێژێتەوه و بۆ ئێمەی بگێڕێتەوه. ئەم ئەسپه جوانه، دەستەکانی

خـۆش بن، زەیتـوون کـێشـای. بیـریشم کـەوتەوە پەپوولە نیگاری ژنە خەمگینەکەی کێشـابوو. لەو سـاتەدا پەپووڵە خـەنجەرەکـەی لەسـەر قـوڕگم هەڵگرت و بە قـەرەی گـوت بەڵێ ئێـسـتـا بیـری کـەوتـەوە خـۆی نیگاری ژنە جوانەکەی کێشـاوە. پارەکەی بازاڕ هەمووممـان و دوو عەودالّەکەش، بێگومـان زەیتوونی بەرچەڵەک عەودالّی قەلەندەر کێشـاویەتی. مەزهەبی ئەمانە پشت بە دەرۆزەکردن و گاینی کوڕی جوان دەبەستێت، أوحد الدين كرمانی–ی شێخی ئەمانە دووسەد و پەنجا سـاڵ لەمەوبەر کتێبی ئەم کارەی نووسیوە و بە شیعر گوتوویەتی جوانیی خوای لە ڕووخساری جواناندا بینیوە.

ئەوان هەر لـە سـەبەتـەوە تا سندووقـیـان کـردبووەوە و بـەچێـژەوە قـومـاشی چۆغـە، پەڕۆی بـەنەخـوێن، پشـتـوێنی هاوینەی لە ئـاوریشـمی هندسـتـانی و لە خـام چندراو و جـاوی عـەجـەمی و کـراسی بنیـان دەپشکنی. ژێر ڕایەخ و نیمدەرەکان و نێوان پەڕەی نەخشێندراوی ئامادەکردووم بۆ کتێبی جۆراوجۆر و ناو پەڕەی کتـێبە دەسـتنووسـەکان دەگەڕان. منیش لەبەر ئەوەی نەبادا ئەو شتـەیان بۆ نەدۆزرێتەوە کـە بۆی دەگەڕێن، بۆ ئەوەی لەپڕ نەچنە ژوورەکەی تر و ناچار نەبم دەسـتم بچێتـە خـوێنیان، دەمگوت: مـامـۆسـتـایانی نیگارکێشی برام، زۆر بمبـوورن لەبـەر پەرش و بڵاویی ناو مـاڵەکـەم، عـافـڵگیـر کـراین. نە توانیمان قـاوەیەکی عەنبەرینتان بدەینێ و نە بۆمان کرا نارنجی شـیرینتان بۆ دەربهێنین، چونکە ژنەکەم لە ژوورەکەی تر نووستووە.

سەرباری ئـەوەش ددانی پێدا دەنێم چێژم وەرگرت لەوەی وەک ئەوەی لێیان بتـرسم، هەڵسـوکـەوتم دەکـرد: هونەری نیگارکـێش پشت بـەوە دەبەسـتـێت نیگارکێش هەم فرە بەوردی سەرنج لە جوانیی ئەم دەمەساتە بدات و سەرجەم شـتـەکـان بەتەواوی وردەکـارییـەوە بەهەند وەربگرێت و هـەم وەک ئەوەی هەنگاوێک بۆ دواوە بـهـاوێژێت و سـەیری ئـاوێنە بکـات، مـەودا و مـاریفـەتی گاڵتەیەک بخاتە نێوان ئەم دەمەساتە و دنیای زۆر بەهەندگرتووی خۆیەوە.

بەمـجـۆرە لە وەڵامی پرسـیـاری ئەواندا گـوتم: بەڵێ، لـە کـاتـی پەلامـارەکی پیاوانی مەلای ئەرزەڕوومیدا ئاپۆڕەیەک لە قاوەخانە بوو. لە ژوورەوە، بە من و

زەیتــوون، ناســری هـێـڵکێش، جـەمــالی خـۆشنـووس، دوو گـەورە شــاگـردی نیگارکـێشی لاو، ئـەو نیگارکێشـە لاوانەی ئێستــا لەگەڵ ئـەوان هـەڵدەسن و دادەنیشن، ڕەحمیی شاگردی جوانی جوانان، چەند شاگردێکی تری شـۆخ، شاعیر، سەرخۆش، ئەفیۆنکێش، شەش حەوت کەسی دەستەی عەودالآن و بەو کـەسـانەی ترەوە کـە تـوانیـبـوویان قـاوەچی ڕازی بکـەن و تێکەڵی ئـەم ئاپۆڕە کامەران و نووکتـەبازە بن، نێزیکەی چل کەسێک دەبووین. گێڕامەوە و گوتم کاتێک پەلامار دەستی پێ کرد، شـپرزەییەک پەیدا بوو، ئەو ئاپۆڕە بێ تامەی شـەیدای بێ ئەدەبی کـە قـاوەچی کـۆیـانی کـردبووەوە، بەشـپـرزەیی و بەخـۆ بەتاوانبارزانینەوە لە دەرگاکانـی پێشـەوە و پاشـەوەی قاوەخـانەوە هـەڵهاتن و کەس ئەقڵی نەچوو بۆ ئەوەی مـەردانە بەرگری لە چیرۆکبێژی پیر و داماوی پۆشـەری جلوبەرگی ژن بکات. ئایا بەمە خـەمگین دەبووم؟ بەڵێ! چاوم بڕییە ناو چاوی پەپوولەی کوشتـەی دەستی ئیرەیی، چاو بـەفرمێسک و حاڵ وەک حـاڵی کـوڕانی خرپن و مـێشک بچـووکی جۆری مـێشکی باڵندە و گوتم من، شـێـوەسـاز مـستـەفا کـە سـەرتاپای ژیانی خـۆم لـە ناخـەوە بۆ نـەخش بەخت کردووە و ناوەکەی ترم لەقلەقە، بەپێویستی دەزانم هەموو ئێوارانێک لەگەڵ برایانی نیگارکێشم لە شـوێنێک دابنیشم، دەمـەتـەقێ و گاڵتـە و گـەپ بکەم و وشەی جوان و شیعر و وتەی توێکڵدار بڵێم. ئەم پەپوولەیەی ئێوە کە چاوانی هێشتـا وەک چاوی منداڵ جوانن، لە سـەردەمی شاگردیدا جوانێکی هـەست ناسک و پێست نەرم بوو.

بەمـجـۆرە، دیسـان لە وەڵامـی ئەواندا گـێـڕامــەوە و گـوتم: چیـرۆکـبـێـژی بەسـالآچوو شـار بەشـار و گەڕەک بـەگەڕەک دەگەڕا و کاری پەیدا دەکرد. لە ڕۆژی دووەمی چیرۆک گێڕانـەوەی ئەم لەو قاوەخـانەی وەسـتایانی نیگارکێش ڕوویان تێ دەکـرد، نیگارکـێشـێک، لەوانەیـە سـەرخـۆشی قـاوەش بـووبێت، بۆ گاڵتە نیگارێکی بە دیواردا هـەڵواسی. چیرۆکبێژی چەنەباز لـە بەرامبەر ئـەمە و هـەر بۆ خۆشـی، وەک ئەوەی خۆی سەگی ناو نیگارەکە بێت، دەستی کرد بە قــســـە. دوای ئەوەی ئـامــادەبووان ئـەمــەیـان زۆر پێ خــۆش بـوو، ئـیــدی هـەر

ئێوارەیەک نیگارکێشێک نیگارێکی دەکێشا، شتێکی بەگوێی چیرۆکبێژدا دەچرپاند و بەمجۆرە درێژە بە گاڵتە و گەپ درا. دەرزی ئاژنکردنی مەلای ئەرزەڕوومی لەلایەن چیرۆکبێژەوە، هەم ئەو وەستا نیگارکێشانەی دڵخۆش دەکرد کە لە تووڕەیی و هەڵچوونی مەلا دەترسان و هەم برێکی زۆر کڕیاری نوێی بۆ قاوەخانە ڕادەکێشا، بۆیە قاوەچیی ئەدرنەییش هانی دەدا.

قەرە و پەپوولە گوتیان لە پەلاماردانی ماڵیی خاڵیی زەیتوونی براماندا دەستیان بەسەر ئەم نیگارانەی بەردەستماندا کە چیرۆکبێژ هەموو ئێوارانێک لە پشت خۆیەوە هەڵیانی دەواسی، گرتووە و لە ڕا و لێکدانەوەی منیان پرسی. گوتم پێویست بە لێکدانەوە ناکات، قاوەچیش وەک زەیتوون عەوداڵێکی قەلەندەر، نامەردێکی سواڵکەر و دز و نامۆ بوو. گوتم زەریف ئەفەندیی سادە و ساویلکە لە بەرامبەر قسەکانی مەلا ئەفەندی مووی لەشی دەبوو بە نەشتەر و بەتایبەتیش زراوی لە وتارەکانی هەینی تۆقیبوو، دڵنیام چووە لەکن ئەرزەڕوومییەکان گازندەی لەوانەی قاوەخانە کردووە. گوتم یاخۆ بەئەگەری زۆر، کاتێک زەریف ئەفەندی هۆشیاریی داوە و پێیانی گوتووە کاری وا مەکەن، زەیتوونی سەر هەمان ڕێبازی قاوەچی بێ بەزەییانە زەرکاریی داماوی کوشتووە. پیاوانی ئەرزەڕوومیش بەم کارە تووشی هەڵچوون بوو. پێ دەچێت زەریف ئەفەندی باسی کتێبی زاوای بۆیان کردبێت، لەوانەیە ئەوانیش زاوایان بە لێپرسراوی کوژرانی زەریف ئەفەندی زانیبێت و لەو سۆنگەیەشەوە کوشتوویانە. ئەمڕۆش -تۆڵەسەندنەوەی دووەم- هەڵیان کوتایە سەر قاوەخانەکە.

پەپوولەی خڕیلە و قەرەی بەدەربەست (ئەو لە خێو دەچوو) گشت قەباغێکیان کردەوە و هەرچی بەردێک هەبوو هەڵیاندایەوە و بەچێژەوە شتومەکەکانی منیان بەسەریەکدا شێواند، بەڵام داخۆ تا چ ڕادەیەک بایەخیان بە گێڕانەوەکانی من دەدا؟ کاتێک دەستیان بە جزمە، زرێ و کەرەسەی شەڕی ناو سندووقە دار گوێزەکەدا گێڕا، ئیرەیی پێبردنێکم لە ڕووخساری منداڵانەی پەپوولەدا بەدی کرد و دیسان بە شانازییەوە هەمان

شــتم ڕاگــەیاند کــە هــەمــووان زۆر باش دەیزانـن: من یەکــەم نـیگارکــێـشی مـوسڵـمـانم لەگەڵ سـوپادا چوومـەتـە شـەڕ و بەوردی سـەرنجم داوە لە ئاگری تۆپ، قـــوولەی قـــەڵاکـــانـی دوژمنان، ڕەنـگی جلوبـەرگی ســـەربازانـی گـــاور، ڕاکشـانی تەرمی کوژراوان، کەڵەکەکردنی کەللەی سەر بەدرێژاییی ڕووباران، ڕیزبـەسـتـنی سـوارەی زرێپـۆش و هێـرش بردنیـان و ئەوەی بینیـوومـە، لە زەفەرنامەکاندا کێشاومە.

پاش ئەوەی پەپوولە داوای لێم کـرد پێـشـانی بـدەم چۆن زرێ لەبەر دەکـەم، بێ دواکـەوتن کـورتەکی بە فـەرووی کـەروێشکی ڕەش بەر تێگیـراو، کـراس، شـەرواڵ و دەرپێم داکەند. پێم خـۆش بـوو لەبەر ڕووناکیی ئاگردانەکە سـەری منیـان دەکرد. ئەو دەرپێ درێژ و پاکـەی لە ژێر زرێوە دەمپـۆشی و کراسێکی ئەسـتـووری لە چۆخـە چندراو کـە ڕۆژانی سـارد لـە ژێر زرێوە لەبەرم دەکـرد، پۆشی، گۆرەویی لە خـووری چندراو و جزمەی لە پێستی زەرد دروستکراوم لە پێ کرد و پووزەوانەم لێ بەست. زرێم لە زرێدان دەرهێنا و بەچێژەوە لە سنگم بەست، پشـتم لـە پەپوولە کـرد و وەک ئەوەی فـەرمـانم بە لاوانـی خـزمــەتکار دابێت، زرێم لە پشتەوە توند پێ گریێ دا و وەک جۆری فەرمانی پێ بدەم، دوام لێ کرد قـۆڵەکانیشم بۆ ببـەستێت. دوای ئەوەی بازووبەندەکانم لە قـۆڵ کـرد، دەستـەوانەم لە دەست کرد، شـمشـێربەندی لە تووکی حـوشتر دروسـتکراوم لە ناوقەدی خـۆم بەست و دواجاریش ئەو خوودە سـوورمەییەم پۆشی کـە تەنیا لە بۆنەکاندا لە سـەرم دەکرد. بە لە خـۆباییبـوونەوە گوتم لـەمـەودوا جڤاتەکانی شـەڕ هـەرگیـز وەک ئەوەی لە ڕابردوودا هـەبـووە، ناکێشـرێن. گوتم ئیدی ئەوە نابێت نیگارکـێش جـارێک بـە ڕووی پشـتـەوە و جـارێک بە ڕووی پێـشـەوەی هـەمـان قـاڵب نیگاری سـوارەی دوو لەشکری بە ڕێکوپێکی لە بەرامـبەر یەکتـر بکێـشـێت. لەمـەودوا لە نـیگارخـانەکـانـی ئالی عـوسـمـان نیگاری جڤـاتـەکـانی شــەڕ، وەک ئەو لەشکرانـەی من دیومن و نیگاریانم کێـشـاوە، بە تێکەڵکردنی ئەسپ و زرێ و تەرمی خەڵتانی خوێنەوە دەکێشرێن!

پەپوولە بەئیـرەیی پێبردنەوە گوتی: "نیگارکێش ئەو شـتەی خـۆی دەیبینێت

نا، ئەو شتە دەکێشێت کە خوا دەیبینێت."

گوتم: "بەڵێ، بەڵام ئاشکرایە خوای گەورە شتە بیندراوەکانی ئێمە دەبینێت."

پەپوولە وەک ئەوەی لۆمەم بکات، گوتی: "هەڵبەتە خوا شتە بیندراوەکانی ئێمەش دەبینێت، بەڵام ئەو شتەکان وەک ئێمە نابینێت. ئەو شەڕەی ئێمە لەبەر سەرسامبوون بە تێکەڵی و پێکاهەڵپرژاو دەیبینین، ئەو زۆر لە نێزیکەوە و وەک دوو لەشکری ڕێک ڕیزبووی بەرامبەر یەکدی دەیانبینێت."

بێگومان وەڵامم هەبوو. ویستم بڵێم: "با باوەڕ بە خوا بهێنین و تەنیا نیگاری ئەو شتانە بکێشین کە پێشانمان دەدات، نەک ئەوانەی پێشانمان نادات." بەڵام بێدەنگ بووم، وەلێ نەک لەبەر ئەوەی ترسم هەبێت پەپوولە من بەلاساییکردنەوەی فەرەنگ تاوانبار بکات، یاخۆ بەهۆی ئەوەی بەبیانووی تاقیکردنەوەی زرێکەمەوە دڵڕەقانە خەنجەری بە خوودەکەم و پشتمدا دەکێشا. وام لێک دەدایەوە تەنیا بەخۆڕاگرتن و قازانجکردنی ئەم گەمژە چاو جوانە و قەرە دەتوانم لە تەپکە و داوی زەیتوون ڕزگار م بێت.

هەر هێندەی حاڵی بوون ئەو شتەی بۆی دەگەڕێن، لێرە پێیان نادۆزرێتەوە، ئاشکرایان کرد بۆچی دەگەڕێن. گوتیان نیگارێک هەیە بکوژی نامەرد دزیویەتی... گوتم ئێ خۆ پێشتر بۆ ئەم مەبەستە ماڵ پشکێندرا و لەوە بەدواشەوە بکوژی ئاوەزیاو نیگارەکە لە شوێنێکی هیچ کەس دەست پێنەگەیشتوو دەشارێتەوە (زەیتوونم لە خەیاڵ بوو)، بەڵام ئایا تا چ ڕادەیەک سەرنجیان لە قسەکانم دا؟ قەرە دوور و درێژ باسی نیگاری ئەسپە لووت بڕدراوەکە و لەبەرەوە بەسەرچوونی ئەو سێ ڕۆژە مۆڵەتەی کرد کە سوڵتانمان داویەتی بە مامۆستا عوسمان. کاتێک من پێم داگرت لەسەر ئەو شتەی ئاماژە بۆ ئەسپە کونە لووت بڕدراوەکان دەکات، قەرە چاوی بڕییە ناو چاوم و گوتی: "مامۆستا عوسمان سەرەداوێکی دۆزیوەتەوە و کێشانی نیگارەکەی بە زەیتوونەوە گرێ داوە، بەڵام لە بەتەماحیی تۆ دڵنیایە و هەرە زیاد گومان لە تۆ دەکات."

له یەکەم نیگادا وا دەهاتە پێش چاو هاتبنە ئێرە بۆ ئەوەی باوەڕ بهێنن من بکوژم و بیانەوێت ئەمە بسەلمێنن، بەڵام بەبڕوای من ئەمە هۆی تەواوی هاتنیان نەبوو. لەبەر تەنیایی و بێچارەییشیان بوو لە دەرگای منیان دابوو. کاتێک دەرگام کردەوە، ئەو خەنجەرەی پەپوولە لە منی بەرز کردبووەوە، دەلەرزی. لە سەرێکەوە زراویان لەوە چووبوو ئەو بکوژە نامەردەی کە چەندی دەیانکرد پێیان نەدەدۆزرایەوە، بەدەم زەردەخەنەی دۆستێکی کۆنەوە بیانخزێنێتە گۆشەیەکەوە و سەریان ببڕێت، لە سەرێکی ترەوە لە ترسی ئەوەی سوڵتانمان و گەورەی خەزێنەداران ڕێک کەوتبن و ئەمان ڕادەستی ئەشکەنجەدەران بکات، خەویان زڕابوو. ئاپۆڕەی ئەرزەڕوومییەکانی دەرەوەش ورەیانی ڕووخاندبوو. لەم شپرزەییەدا دەیانویست من دۆستی ئەوان بم. بەڵام مامۆستا عوسمان تەواو پێچەوانەی ئەمەی پێیان گوتبوو. ئێستا، وەک ئەوەی ئەوان لە دڵ و گیانەوە خۆزگەیان دەخواست، پێویست بوو بە نەزاکەتەوە بۆیان بسەلمێنم پێچەوانەی قسەکانی مامۆستا عوسمان ڕاستە.

ئەگەر بگوترایە مامۆستا عوسمان هەڵەیە و خەڵەفاوە، بەواتای ئەوە بوو یەکسەر پەپوولەم دەخستە خانەی دژبەری خۆمەوە، چونکە هەستم دەکرد هێشتا لە چاوانی تەماوی و برژانگ جوانی پەپوولەدا کە بە خەنجەری دەستی دەیکێشا بە زرێی بەرمدا، گڕی خامۆشبووی ئەڤینی ئەوم بۆ مامۆستا عوسمان دەبینی و ئەم وەک هەموو کاتێک نازداری مامۆستا بوو. لە ساڵانی گەنجیمدا نێزیکیی نێوان ئەم دووانە، وەستا و شاگرد، لە ناو وەستایانی نیگارکێشی تردا بە ئیرەیی پێبردنەوە دەرزی ئاژن دەکرا، بەڵام ئەمان بێ باک بوون، بە بەرچاوی هەمووانەوە تا هێزیان تێدا دەما، چاویان دەبرییە ناو چاوی یەکتر، بۆنی یەکیان دەکرد و دەواتر مامۆستا عوسمان دڵڕەقانە ڕای گەیاند قەڵەم ڕەوانترین و فلچەی ڕەنگ ساغڵەمترین کەس پەپوولەیە. ئەم بڕیاردانە زۆربەی کات ڕاست بوو، بەڵام ڕێی خۆش دەکرد بۆ ئەوەی وەستایانی نیگارکێشی بەرچاوتەنگ قەڵەم، فلچە، قوتووی مەرەکەب و قەڵەمدان بە پێش و پاشخستنی وشەی لەبن نەهاتوو، بۆ کینایەی بێ ئابڕوو،

هێمای ئیبلیسانه و ئاماژەی ڕووت و ئاشکرا بەکار بهێنن. بۆیە من تاکە کەسێک نەبووم ئەم ڕۆژانە بانگەشەی ئەوەم بڵاو کردبێتەوە گوایە مامۆستا عوسمان خوازیارە لە دوای خۆی، پەپوولە بکرێت بە سەرۆکی نیگارخانە. ئەو کاتانەی پەپوولە باسی شەڕانگێزی و سەرکێشی و کەللەڕەقیی منی بۆ کەسانی ترد دەکرد، ماوەیەکی درێژ بوو تێ گەیشبووم ڕاستییەکەی ئەم شتانە لە ژێر سەری مامۆستا عوسماندایە. لە بۆچوونیدا سەبارەت بەوەی من لە زەیتوون و پەپوولە زیاتر مەیلم لە شێوازەکانی فەرەنگە، ناڵێم "مامۆستایانی کۆن هەرگیز نیگاری لەم جۆرەیان نەدەکێشا" و پشت لە داخوازیی نوێی سوڵتانمان ناکەم، نیشانی پێکابوو.

دەزانم دەتوانم لەم خاڵەدا هاوکارییەکی پتەو لەگەڵ قەرەدا بکەم: چونکە زاوای نوێ و بەجۆشمان، تەواوکردنی کتێبی زاوای تەنیا بەمەبەستی بەدەستهێنانی دڵی شەکوورەی شۆخ و بۆ پێشاندانی توانای جێگرتنەوەی باوکی نییە، بگرە دەبێت بۆ ئەوەشی بێت بەقەدبڕ خۆی بگەیەنێتە سوڵتانمان و خۆی لە بەرچاوی ئەوان شیرین بکات.

بەمشێوەیە من سەری پەتم لە شوێنێکەوە بەدەستەوە گرت ئەوان هەرگیز چاوەڕێی نەبوون: بە گوتنی: کتێبی زاوا پەرجوویەکی کامەرانی بێ هاوتا و بێ وێنەیە، سەری بابەتم کردەوە. ئەم شاکارە، ئەگەر وەک بەو جۆرەی سوڵتانمان فەرمانی فەرمووە و بەپێی ویستی زاوا ئەفەندیی خوا لێخۆشبوو تەواو بکرێت، ئەوا سەرانسەری دنیا پەنجە بۆ هێز و دەوڵەمەندیی سوڵتانی عوسمانی، ماریفەت و زەرافەت و هونەری ئێمەی هونەرمەندانی عوسمانی دەگەزێت. ئەوان لە خۆمان و هێز و دڵڕەقیمان دەترسن، دەڕوانن بۆ خەم و دەرد و ئەو شتانەی لە شێوازەکانی فەرەنگ وەرمان گرتووە، بۆ ڕەنگە شۆخ و شەنگەکانمان، بۆ تێڕوانینمان بۆ سادەترین وردەکاری دەگمەن دەکەن و بەترسەوە هەست بەو شتە دەکەن کە ژیریترین سوڵتانیش بەئاستەم پەی پێ دەبات: ئێمە هەمان کات لە شوێنێکی دنیای ناو نیگاری دەستکردی خۆمان و لە جێیەکی زۆر دووری نێوان مامۆستایانی کۆن ڕاوەستاوین.

پەپوولە، سەرەتا بۆ ئەوەی بزانێت زرێکەم ڕاستەقینەیە، یان نا، وەک منداڵ پیایدا دەکێشا، پاشان جۆری برادەرێک کەوتە لێدانی بۆ تاقیکردنەوەی پتەوییەکەی، دواتریش وەک داخ لە دڵێک کە نەیتوانی بە دوو بیانووەکەی تر بەجۆرێک زرێکەم کون بکات و ئازارم پێ بگەیەنێت، کەوتە لێدانم. ڕاستییەکەی، تێ دەگەیشت من لەو هونەرمەندترم و لەوەش زیاتر، دەبوو بەئازارەوە هەستی بکردایە مامۆستا عوسمانیش ئەم ڕاستییە دەزانێت. پەپوولە لەبەر ئەوەی لە پای ئەو لێهاتووییەی خوا پێی دابوو وەستایەکی بێ وێنە بوو، ئیرەیی پێبردنەکەی، هێندەی دی مایەی شانازی بوو بۆ من: لەبەر ئەوەی من وەک ئەو بە گرتنی قامیشی وەستام نا، بگرە بەهێزی قامیشی خۆم بووبووم بە وەستا، هەستم دەکرد دەتوانم پێی بسەلمێنم من مامۆستای ئەوم.

دەنگم بەرز کردەوە و گوتم چ جێی داخە کەسانێک هەن دەخوازن ئەم کتێبە پەرجووەی سوڵتانمان و زاوا تێک بدەن. مامۆستا عوسمان باوک و مامۆستای هەموومان بوو؛ گشت شتێک لەوەوە فێر بووین! بەڵام لە گەنجینەی سوڵتانمان سەرەداوی دۆزیوەتەوە و دوای حاڵیبوون لەوەی کە بکوژی نامەرد زەیتوونە، لە سۆنگەی هۆیەکی نەزانراوەوە هەوڵی شاردنەوەی داوە. گوتم دڵنیام زەیتوون مادام لە ماڵی خۆی پەیدا نەکراوە، کەواتە لە تەکیەی قەلەندەرانی چۆڵکراوی نێزیک لە فەنەرقاپی خۆی حەشار داوە. خستمەوە بیریان ئەم تەکیەیە شوێنێک بووە بۆ ڕیسوایی و بێ ڕەوشتی، بەڵام نەک لەبەر ئەم هۆیە، بگرە لە سەردەمی باپیری سوڵتانماندا بەهۆی شەڕە نەبڕاوەکانی عەجەمەوە داخراوە و زەیتوونیش سەردەمانێک شانازیی بە "ئێشکگرتن" بەدیار ئەو تەکیە داخراوەوە دەکرد. گوتم ئەگەر متمانەتان پێم نییە و بیرتان دەچێت بۆ ئەوەی تەڵە و داو لە پشت قسەکانمەوە بێت، ئەوا خەنجەر بەدەستی خۆتانەوەیە و دەتوانن هەر لەوێدا بە سزای خۆم بگەیەنن.

پەپوولە دوو گورزی تری گرانی خەنجەری تێم سرەواند. کەم زرێ هەیە بەرگەی ئەو گورزانە بگرێت. قەرە پشتیوانیی لە قسەکانی من دەکرد، پەپوولە ڕووی تێ کرد و وەک منداڵ بەسەریدا قیڕاند. لە پشتەوە لێی نێزیک بوومەوە،

قۆڵی ناو زرێکەم لە ملی ئاڵاند و بەرەو لای خۆم بەکێشم کرد. بەدەستەکەی ترم قۆڵیم بادا و خەنجەری لە دەست کەوتە خوارەوە. ڕاستییەکەی، نە بەتەواوی شەڕمان دەکرد و نە گەمە. چیرۆکی جڤاتێکی شانامەم گێڕایەوە. ئەم جڤاتە کەم دەزانرێت:

بەمجۆرە دەستم بە گێڕانەوەی بەسەرهاتەکە کرد: "لە ڕۆژی سێیەمی ڕووبەڕووبوونەوەی هەردوو لەشکری ئێران و توورانی بە سەرجەم زرێ و کەرەسەی شەڕەوە لە دامێنی چیای هاماران، توورانەکان شەنگیلی لێهاتوو دەنێرنە مەیدان بۆ ئەوەی بزان ئەو شەڕڤانە ڕازدارەی ئێرانی کێیە کە هەر ڕۆژەی شەڕڤانێکی گەورەی توورانی دەکوژێت. شەنگیل، شەڕڤانی ڕازدار بۆ مەیدان بانگ دەکات و ئەویش پەسەندی دەکات: زرێی سەربازانی سوپای هەردوولا لەبەر تیشکی خۆری نیوەڕۆ بریسک و باسکیانە و خۆیشیان هەناسە لە خۆیان دەبڕن و سەیر دەکەن. هەردوو ئەسپی زرێ لەبەری دوو شەڕڤانەکە هێندە بەخێرایی بەیەکدا دەچن، تیشکی هەڵقولاوی زرێکان پێستی ئەسپەکان دەسووتێنێت. شەڕ ماوەیەکی درێژی خایاند. شەڕڤانی توورانی تیری هاویشت، شەڕڤانی ڕازداری ئێرانی شمشێر و ئەسپی زۆر باش بەکار هێنا و دواجار، دەسپێک کلکی ئەسپی شەڕڤانی توورانی گرت و ئەوی بەردایە خوارەوە. ئەو هەڵهات، ئەم خۆی گەیاندێ و لە پشتەوە بە زرێی بەریەوە باوەشی پێدا کرد و ملی گرت. شەڕڤانی توورانی مەراقیەتی بزانێت شەڕڤانی ڕازدار کێیە، دۆڕانی خۆی قەبوڵ کرد و بە بێچارەیی ئەو شتەی پرسی کە چەندین ڕۆژ بوو بەپەرۆشەوە دەپرسرا: -تۆ کێیت؟- شەڕڤانی ڕازدار گوتی: -بۆ تۆ ناوم مەرگە.- ئەوە کێیە؟"

پەپوولە وەک منداڵ بەخۆشییەوە گوتی: "ڕۆستەمی داستانە."

لاملیم ماچ کرد. گوتم: "هەموومان ناپاکیمان لە مامۆستا عوسمان کردووە. ئێستا پێش ئەوەی ئەو سزامان بدات، پێویستە ئێمە زەیتوون بدۆزینەوە، ئەو ژەهرەی ناو خۆمان توور هەڵبدەین و بەباشی لە نێوان خۆماندا ڕێک بکەوین بۆ ئەوەی لە بەرامبەر دوژمنانی بەردەوامی نیگار و ئەوانەی خوازیارن بە

چەقـەنەیەک ڕادەسـتی ئـەشکەنجـەدانمان بـکەن، پتـەو ڕابـوەسـتین. لەوانەیشـە بەگـەیشتنمـان بۆ تەکیـەی چۆڵکراوی زەیتـوون بۆمـان ڕوون ببـێتـەوە ئەو بکوژە بێ ویژدانە کەسێک نەبێت لە ئێمە."

پەپوولـەی دامـاو ورتـەی لە دەم نەهاتە دەر: چـەند هونەرباز و دەمــهـەراش و پشت ئەستووریش بێت، ئەمیش جۆری سـەرجەم وەستایانی تری نیگارکێش و ئەوانـەی سـەرباری ئـیـرەیی بـەیەکـتـر بردن نـاتوانن لەیـەک دابڕێن، لە چوونە دۆزەخ و بەتەنیایی مانەوە لەم دنیایە زراوی تۆقیبوو.

لە ڕێگەی فەنەرقـاپی، ڕەنگێکی زەردی سـەوزباو و سـەیر بە ئاسـمانەوە بوو، بەڵام تریفـەی مـانـگ نەبوو. دیمەنی شـەوانی ئەسـتـەنبـوڵ کە لە داری سـەروو، قـوبە، دیواری بەردین، خانووی تەختە و شـوێنی سـووتاوی پێک هـاتبوو، تەنیا لە ڕووی ئەم تیشکەوە بوو شوێنی خۆی بۆ هـەستێکی نامۆیی چۆڵ کردبوو کە مــەگــەر تــەنیــا قــەڵایەکی دوژمـن لەکن مـرۆڤ بیـورووژێـنێت. دوای ئەوەی گــەیشــتــینە بەرزایی، زۆر لـە دواوە، لە شــوێنێکی نزمـی پشت مـزگــەوتی بایەزیدەوە ئاگرێکمان دی.

لە تاریکاییی ئەنگوستەچاودا تووشـمان بوو بە عەرەبانەیەکی دوای گاوە تا نیـوەی پڕ بوو لە فـەردەی ئـارد و ئەویش وەک ئێـمـە بەرەو شـووراکـان دەچوو. دوو ئاکـچـەمـان دا و سـوار بووین. قـەرە نیگارەکـانی پێ بـوو، بەهۆشـیـاری دانیـشت. پاش ئەوەی درێژ بووم، سـەیری پەڵە هـەورە نزمـانەم کرد، بینیم بە گڕی ئاگرەکە ڕووناک دەبنەوە و یەکەم دڵۆپی باران کەوتە سەر خوودەکەم.

دوای ڕێ بڕینێکـی درێژ، لەو گـەڕەکـەی خـۆی شـەوان وەک چـۆڵکراو دەهاتە بەرچاو، لە گـەڕانماندا بۆ دۆزینەوەی تەکیـەی چۆڵکراو هـەرچی سـەگی گـەڕەک هـەبـوو، هـەڵمـانسـاندنە سـەرپێ. هـەرچـەندە لە ناو چـەند مـاڵێکی بەردینـەوە تیـشکـی چرای لەبەر ئێـمـە هـەڵکراویشـمـان بینی، بەڵام دوای لێـدانی چوار دەرگا، ئـەوسـا دەرگـای چوارەم بە ڕوومـاندا کرایەوە. مـامـەیەکی پیـری کڵاو لەسـەر کـە لەبەر تیـشکـی چرای دەسـتی وەک ئـەوەی خێـوی دیبـێت سـەیری ئێـمـەی دەکـرد، بێ ئـەوەی لووتی بداتـە بەر بارانی لـەو کـاتەدا تاو سـەندوو،

ناوونیشانی تەکیەی چۆڵکراوی بۆمان هەڵدا. بەچێژیشەوە لێی زیاد کرد و گوتی بەڵام ئازاری دەستی جنۆکەی خراپ، دێو، درنج و خێویش دەچێژن.

لە باخچەی تەکیە، بۆنی گەڵای ڕزیو و کپیی دار سەرووە لە خۆباییی‌یەکانی بێ باک لە باران پێشوازییان لێمان کرد: دەسپێک چاوم خستە سەر دیواری بەتەختە داپۆشراوی تەکیە، دواتریش لە درزی دەریوانەی پەنجەرەیەکەوە ڕوانیم و لەبەر تیشکی چرایەک سێبەری ترسناکی کەسێکم دی نوێژی دەکرد، یان لاسایی نوێژخوێندنی بۆ ئێمە دەکردەوە.

٥٧

پێم دەڵێن زەیتوون

ئایا ڕاست ئەوە بوو نوێژەکەم و ببڕم، دەستبەجێ هەستمە سەرپێ و دەرگایان لێ بکەمەوە، یاخۆ لەبەر تەواوکردنی نزا و پاڕانەوەکانم، ئەوانم لەبەر باران ڕابگرتایە؟ کاتێک حاڵی بووم بەدزییەوە تەماشام دەکەن، هیچ گوێم نەدایێ و تا کۆتایی نوێژی خۆم خوێند. کاتێکیش دەرگام کردەوە و لە پێش خۆم پەپوولە، لەقلەق و قەرەی لەمەڕ خۆمانم دی، هاوارێکی خۆشی لە قوڕگم هاتە دەر. بەو جۆش و خرۆشەوە ئامێزم بە پەپوولەدا کرد.

سەرم نا بە شانییەوە و بەدەم ناڵینەوە گوتم: "چیمان بەسەرهات، چی! چییان لێمان دەوێت؟ بۆچی دەمانکوژن؟"

جۆرێک لە شپرزەیی دابڕان بە ڕووخساریانەوە بوو. من بەدرێژاییی ژیانی نیگارکێشیم ناوبەناو ئەمەم بەڕووی وەستایانی نیگارکێشەوە دیبوو. تەنانەت لە ناو تەکیەکەش لە یەکدی جیا نەدەبوونەوە.

گوتم: "مەترسن، دەتوانین چەندین ڕۆژ لێرە خۆمان بشارینەوە."

قەرە گوتی: "ترسی ئەوەمان هەیە ئەو کەسەی پێویستە لێی بترسین، لە نێوان خۆماندا بێت."

گوتم: "منیش چەندی بیر لەم بابەتە دەکەمەوە، ترس دام دەگرێت، چونکە منیش ئەو قسە و قسەڵۆکانەم بیستووە. قسە و قسەڵۆک لە پیاوانی سەرگەورەی پاسەوانانەوە گەیشتووەتەوە بە وەستایانی نیگارکێش و گوتوویانە گوایە پەردە لەسەر نهێنیی کوشتنی زەریف ئەفەندی و زاوای خوا لێخۆشبووت هەڵماڵدراوە. دەگوترێت بکوژ یەکێکە لە ئێمە و وەک

ئاشکرایشە، ئێمە ڕووناکیی چاومان لە پێناو ئەو کتێبەدا دانا."

قەرە پرسیاری ئەوەی کرد داخۆ چەند نیگارم بۆ کتێبی زاوای کێشاوە.

"یەکەمیان نیگاری ئیبلیس بوو. نیگاری ئیبلیسێکی ژێر زەویم بۆی کێشا لە جۆری ئەوەی کە مامۆستایانی دێرینی نیگارخانەکانی ئاکقۆیونلو بەزۆری دەیانکێشا. چیرۆکبێژ خۆی هاویشتە سەر ڕێگەم؛ بۆ ئەویش نیگاری دوو عەودالم کێشا. من پێشنیازم کرد ئەم نیگارە بخرێتە کتێبی زاواتەوە، کارێکم کرد بڕوا بکات ئەم دەروێشانەش لە وڵاتی عوسمانی خاوەن پێگەی خۆیانن."

قەرە پرسی: "هەر هەمووی ئەوەندە بوو؟"

دوای ئەوەی گوتم گشتی هەر ئەوەندە بوو، قەرە جۆری ئەوەی شاگردێکی بەسەر دزیکردنەوە گرتبێت، فێڵبازانە ڕووی لە دەرگا کرد، لە دەرەوە تۆمارێکی کاغەزی تەڕبووی بەر بارانی هێنا و وەک دایکە پشیلەیەک مەلی بریندار بۆ بێچووەکانی بهێنێت، خستیە بەردەستی هەرسێ ئێمەی نیگارکێش.

هێشتا هەر بەژێر باڵییەوە بوون من ناسیمنەوە: ئەو نیگارانە بوون کە لە سەروبەندی پەلاماری ئەمشەودا لە قاوەخانە دەستم دابوونێ و لەگەڵ خۆمم هێنابوون. هیچ نەمپرسی چۆن چوونەتە ماڵم و ئەمانەیان هێناوە. سەرباری ئەوەش، بەڕێزەوە دانە بەدانەی ئەو نیگارانەمان پێشان دا کە من و پەپوولە و لەقلەق پێکەوە بۆ چیرۆکبێژمان کێشابوو. بەمجۆرە ئەسپێک، ئەسپێکی زۆر جوان بە ملی خوارەوە لە تەنیشت نیگارەکانی تر مایەوە. باوەڕتان هەبێت بەهیچ جۆرێک لە کێشانی نیگارێکی ئەسپ ئاگادار نەبووم.

قەرە وەک مامۆستایەکی دار بەدەست گوتی: "تۆ ئەم نیگاری ئەسپەت کێشاوە؟"

گوتم: "من نەمکێشاوە."

"ئەدی ئەوەی ناو کتێبی زاوام؟"

"ئەو ئەسپەش من نەمکێشاوە."

گوتی: "بە شێوازتدا ئاشکرا دەبێت تۆ کێشاوتە. بگرە مامۆستا عوسمانیش لەمە حاڵی بووە."

گوتم: "جا خۆ من شێوازم نییە. ئەمە بەشانازییەوە لە بەرامبەر بای هەڵکردووی ئەم ڕۆژانە ناڵێم. بۆ سەلماندنی بێ تاوانیی خۆیشم نییە، چونکە ئەگەر من خاوەنی شێوازی تایبەت بەخۆم بم، ئەمە بۆ من لە مرۆڤ کوشتنیش خراپترە."

قەرە گوتی: "تۆ جیاوازییەکەت هەیە لە مۆستایانی کۆن و کەسانی ترت جیا دەکاتەوە."

بزەیەکم بۆی کرد. دەستی کرد بە گێڕانەوەی شتگەلێک پێم وا بێت ئێوەمانان هەمووتان دەیزانن. فرە بەوردی گوێم ڕاگرت بۆ باسی: گەڕانی دووبەدووی سوڵتانمان و گەورەی خەزێنەداران لە چارەیەک بۆ ڕاوەستاندنی تاوانەکان؛ بەخشینی سێ ڕۆژ مۆڵەت بە مامۆستا عوسمان؛ شێوازی یاوەر؛ کونە لووتی ئەسپەکان؛ پەرجووی گەورەی چوونە ژوورەوەیان بۆ گەنجینەی ئەندەروون و بەڕاستی تەماشاکردنی کتێبە دەست پێڕا نەگەیشتووەکان. لە ژیانی هەمووماندا کاتی وا هەیە هەر لەو ساتەی تێیدا دەژین تێ دەگەین لەمەودوا شتێکمان بەسەر دێت و تا ماوەیەکی درێژ لە بیری ناکەین: بارانێکی خەمگین دەباری. پەپوولە وەک ئەوەی داوای لێبوورین لە بارانەکە بکات، خەمگین دەهاتە بەرچاو و چنگی لە خەنجەر قایم کردبوو. پشتی زرێیەکەی لەقلەق لە ئارردا سپی بووبوو، بە چرای بەدەستیەوە چاوقایمانە بەرەو ناوەوەی تەکیە دەچوو. ئەم وەستا نیگارکێشانەی کە سێبەرەکانیان جۆری خێو بەسەر دیوارەکانی تەکیەوە دەگەڕان، برایانی من بوون و جا چەندیش خۆشیانم دەمویست! هەستم بە شادمانی دەکرد لە پای ئەوەی نیگارکێشم.

لە قەرەم پرسی: "دەزانی دانیشتن لە هاوشانی مامۆستا عوسمان و چەندین ڕۆژ تەماشاکردنی شاکارەکانی مامۆستایانی کۆن چ بەختەوەرییەکە؟ ئایا تۆی ماچ کرد؟ دەستی بە ڕووخساری جوانتدا هێنا؟

دەستتی گرت؟ شەیدا و سەوداسەری هونەر و زانیاریی وی بوویت؟"

قەرە گوتی: "مامۆستا عوسمان لە ناو شاکاری مۆماستایانی کۆندا ئەوەی پێشانم دا کە تۆ شێوازێکی تایبەت بەخۆت هەیە. فێرمی کرد شێواز شتێک نییە نیگارکێش بە ئارەزووی خۆی هەڵیبژێرێت، بگرە ڕابردووی نیگارکێش و بیرەوەرییە لە بیرکراوەکانی ئەم کێماسییە شاردراوەیە دەخاتە ڕوو. ئەوەشی پێشانم دا لەبەر ئەوەی ڕێبازی کاری مامۆستایانی فەرەنگ ئیدی لە سەرانسەری دنیا تەشەنەی کردووە، ئەو کێماسی و لاوازی و خەوشە نهێنییانەی سەردەمانێک شەرممان لێیان دەکرد و دەمانشاردنەوە بۆ ئەوەی ئێمە لە مامۆستایانی کۆن دانەبڕێت، لەمەودوا بە –تایبەتمەندیی کەس– و –شێواز– ناودەبرێت و دێتە ئاراوە. بەهۆی ئەو گەمژانەی بەخۆیان دەنازن، دنیا لە ئێستا بەدواوە ڕەنگینتر، بەڵام فرە گەمژەتر و بێگومان لەوەش زیاتر سەقەت دەبێت."

بە لە خۆباییبوونەوە باوەڕهێنان بە قسەکانی خۆی، پێشاندەری ئەوە بوو قەرە خۆیشی یەکێک بێت لەو گەمژە و دەبەنگە نوێیانە.

پرسیم: "باشە مامۆستا عوسمان توانی ڕوونی بکاتەوە بەدرێژاییی چەندین ساڵ نیگاری سەدان ئەسپی کونە لووت ڕاست و ڕەوانم بۆ کتێبەکانی سوڵتانمان کێشاوە؟"

"لەبەر ئەوەی لە پای ئەو ئەڤینەی هەر لە سەردەمی منداڵیتانەوە پێتانی بەخشیوە و لەڕووی دارکاریکردنتانەوە هەم بووە بە باوکتان و هەم بە خۆشەویستتان، ئەویش ناتوانێت تێ بگات کە هەمووتانی بەخۆی و ئێوەشی لە ناو خۆتاندا بەیەکدی چوواندووە. ئەو خوازیار بوو نیگارخانەی عوسمانی ببێت بە خاوەن شێوازی خۆی، نەک ئێوە. ئێوەش لە سایەی شەیدابوونتان بەو، کێماسییەکانی هەڵقولاوی هەناوی خۆتان و شتەکانی دەرەوەی قاڵب و جیاوازییەکانتان لە بیر دەکرد. تۆ کاتێک نیگارت بۆ کتێب و پەڕەی تری نابەدڵی مامۆستا عوسمانت کێشا، هەمان کات ئەو نیگاری ئەسپەت کێشا کە ساڵانێکی درێژبوو لە هەناوتدا نووستبوو."

گوتم: "دایکی خوا لێخۆشبووم ژنێکی زۆر لە باوکم ئاوەزیاوتر بوو. ئێوارانێک لە ماڵ، نەک بەتەنیا لەبەر لێدانی مامۆستا عوسمان، بگرە لە تاو تێهەڵدانی مامۆستایانی وشک و تووڕەی دی و ژانی ئەو ڕاستانەی چاودێر بۆ چاو ترساندمان لێمانی دابوو، دەگریام و دەمگوت ناتوانم جارێکی تر بگەڕێمەوە نیگارخانە. ئەو دەمە دایکم گوتی لە دنیادا دوو جۆر مرۆڤ هەن: ئەوانەی بە منداڵانی لە ژێر دارکاریکردندا چاوترسێن دەکرێن. دایکی خوا لێخۆشبووم دەیگوت ئەوانە بەردەوام بە چاوترساوی و چەوساوەیی دەمێننەوە، چونکە لێدان وەک ئەوەی ئارەزوو دەکرێت، ئیبلیسی هەناویان دەکوژێت. بڕێکی تری مرۆڤی بەختەوەر هەن دارکاریکردن ئیبلیسی هەناویان ناکوژێت، بگرە دەیترسێنێت و دەستەمۆی دەکات. ئەوانیش هەرگیز ئەم بیرەوەرییە تاڵەی سەردەمی منداڵیی خۆیان لە بیر ناکەن، بەڵام –دایکی خوا لێخۆشبووم دەیگوت ئەمە بەکەس نەڵێیت– لەبەر ئەوەی ڕادێن لەگەڵ ئیبلیس هەڵ بکەن، لە گشت کەسێک باشتر دەتوانن فێڵباز بن، شتی نەزانراو بزانن، دۆست پەیدا بکەن، دوژمن بناسن، لە کاتی پێویست هەست بە فێڵ و تەڵەکەی دژ بەخۆیان بکەن و منیش ئەمەی لێ زیاد دەکەم و دەڵێم: لە هەموو کەسێک باشتر دەسەڵاتیان بەسەر نیگارکێشیدا دەشکێت. بەبیانووی ئەوەی نەمدەتوانی نیگاری لک و چڵەکانی دارێک بەشێوەیەکی پێکەوە گونجاو بکێشم، مامۆستا عوسمان زللەی وای بەبن گوێمدا دەکێشا فرمێسکی ئازار لە چاوانم دەچۆڕا و دارستانێک دەهاتە بەرچاوم. بەتووڕەیی دەیکێشا بەسەرمدا و دەیگوت مەگەر کێماسییەکانی کۆتاییی پەڕەکە نابینیت؟ پاشان بە ئەڤینەوە ئاوێنەی بەدەستەوە دەگرت و بۆ ئەوەی لە خووگرتن بە چاوەوە ڕزگارم بێت، دەیخستە سەر پەڕەکە، گۆنای دەنا بە گۆنامەوە، لە نیگاری ناو ئاوێنەکەدا بە پێچەوانەوە دەبینرا و کەموکورتییەکان لەپڕ ئاشکرا دەبوون. ئەویش بە ئەڤینێکی وا بەهێزەوە دانە بەدانەی کێماسییەکانی پێشانم دەدا کە من هەرگیز نە ئەو ئەڤینەم لە بیر کرد و نە ئەو بەژن و بالایەی. سەرلەبەیانیی ئەو شەوەی کە لەبەر ئەوەی بە بەرچاوی هەمووانەوە لێم زویر بووبوو، بە

ڕاستە لە شانمی دابوو و منیش بە شکۆی شکاومەوە لە نوێنی شەودا گریابووم، بەحەزەوە شانەکانمی ماچ کرد و من بە ئەڤینەوە باوەڕم دەکرد ڕۆژێک لە ڕۆژان دەبم بە نیگارکێشێکی ئەفسانەیی. ئەو نیگاری ئەسپە من نەمکێشاوە."

"ئێمە –مەبەستی لەقلەق بوو– لە تەکیە بۆ ئەو دوایین نیگارە دەگەڕێین کە ئەو بەنەفرەتبووەی بکوژی زاوام دزیویەتی. تۆ ئەو دوایین نیگارەت دیبوو؟"

گوتم: "شتێک بوو نە سوڵتانمان، نە ئێمەی وەستایانی نیگارکێشی پابەندی مامۆستایانی کۆن و نە هیچ موسڵمانێکی پەیوەست بە ئاینی خۆیەوە پێی قووت دەچوو." ئەمەم گوت و بێدەنگ بووم.

ئەم قسەیەم لیکی زیاتری بە دەمیدا هێنایە خوارێ. خۆی و لەقلەق دەستیان کرد بە گەڕان و ناو تەکیەیان ژێر و ژوور کرد. یەک دوو جار تەنیا بۆ ئەوەی کارئاسانیان بۆ بکەم، چوومە کنیان. لە یەکێک لە ژووری دەروێشان کە بنمیچەکەی دڵۆپەی دەکرد، ئاماژەم کرد بۆ چاڵێک و مەبەستم ئەوە بوو هەم تێی نەکەون و هەم ئەگەر ئارەزوویان لێ بێت، بیپشکنن. خۆم گەیاندنێ و کلیلی ژوورێکی بچووکم دانێ. ئەم ژوورە، سی ساڵ لەمەوبەر و پێش ئەوەی هاتوچۆکەرانی تەکیە تێکەڵ بە بەکتاشییەکان ببن، ژووری بابۆ بوو. بەخۆشحاڵی چوونە ژوورەوە، بەڵام کاتێک بینیان یەکێک لە دیوارەکان لایەکی نەماوە و باران ڕاستەوخۆ دێتە ژوورێ، بگرە هەر نەشیان پشکنی.

خۆشحاڵ بووم بەوەی پەپوولە نەیدابووە پاڵ ئەوان، بەڵام هەستم دەکرد ئەگەر بەڵگەیەک بۆ تاوانبارکردنم بدۆزرێتەوە، ئەویش دەچێتە ڕیزی ئەوانەوە. قەرە و لەقلەق ترسی ئەوەیان هەبوو مامۆستا عوسمان ڕادەستی ئەشکەنجەدەرانمان بکات، دەیانگوت پێویستە لە بەرامبەر ئەو پشتیوانی لە یەکتر بکەین، بەهێزەوە بەرەنگاری گەورەی خەزێنەداران ببینەوە و ئەم هەڵوێستەش ئەوانی بەباشی لە یەکدی نێزیک کردبووەوە. تێ گەیشتبووم ئەو شتەی پاڵی بە قەرەوە دەنا، بەتەنیا دۆزینەوەی بکوژی زاوای نەبوو تا وەک دیاریی ڕاستەقینەی زەماوەند پێشکێش بە شەکوورەی شۆخی بکات، بگرە

خوازیار بوو وەستایانی نیگارکێشی عوسمانی بخاتە سەر ڕێی مامۆستایانی فەرەنگ و بەمجۆرەش دەیویست بەو چەردە پارە نوێیانەی لە سوڵتانمانەوە دێت و بەلاساییکردنەوەی مامۆستایانی فەرەنگ (ئەمە شتێک بوو لە سووکایەتی پێکردن زیاتر، مایەی پێکەنین بوو) کتێبی زاوای تەواو بکات. بێگومان حاڵیش دەبووم ئەو لەقلەقەی کەڵکەڵەی پۆستی گەورەی وەستایانی نیگارکێش کەوتبووە سەری (چونکە هەموو کەسێک پێشبینی دەکرد مامۆستا عوسمان خوازیاری پەپوولە بێت) و ئامادە بوو لە پێناوی بەخت گشت شتێک تاقی بکاتەوە، دەیەوێت لە ئاکامی ئەم تەپکە و داوەدا لە ئێمە و تەنانەت لە مامۆستا عوسمانیش ڕزگاری بێت.

تاوێک سەرم لێ شێوا. بەدەم گوێگرتنەوە لە باران، ماوەیەکی درێژ بیرم کردەوە. پاشان وەک ئەو کەسەی خوازیارە لە ئاپۆرە بێتە دەرێ و سکالانامەی خۆی بداتە دەست فەرمانڕەوا، یان گەورەی وەزیران کە لەو کاتەدا بەسەر ئەسپەوە بەوێدا تێ دەپەڕێت، بە ئیلهامێکی قوڵەوە لە لەقلەق و قەرە نێزیک کەوتمەوە. لە هەیوانێکی تاریک و دەرگایەکی فراوانەوە هەردووکیانم بردە شوێنێکی ترسناک. ئەم شوێنە سەردەمانێک وەک چێشتخانە سوودی لێ وەردەگیرا. لێیانم پرسی داخۆ لە کەلاوەکەدا شتێکیان دۆزیوەتەوە یاخۆ نا؛ هەڵبەت بۆیان نەدۆزرابووەوە. هیچ پاشماوەیەکی ئەو قازان و قاپ و قاچاخ و کوورانەی سەردەمانێک بۆ چێشتلێنان بۆ کەسانی نامۆ و هەژار و نەدار بەکار دەهێندران، بەدی نەدەکرا. هیچ کاتێکیش هەوڵم نەدابوو ئەم شوێنە بەسامەی بە تەونی جاڵجاڵۆکە، تۆز، پاشەڕۆی سەگ، پشیلە و دار و پەردوو داپۆشراو پاک بکەمەوە. لە ژوورێ، بایەکی وەک هەردەم سەرچاوە نادیار، بەڵام بەگوڕ لە هەر چوار لاوە گڤەی دەهات، تیشکی چراکەی کز دەکرد، سێبەری ئێمەی جاروبار کاڵ دەکردەوە و ناوبەناویش تاریکی دەکرد.

گوتم: "گەڕان، بەڵام گەنجینەی نهێنی منتان پێ نەدۆزرایەوە."

بە لێ ڕاهاتنەوە قەراغی دەستی خۆم وەک گسک بەکار هێنا، خۆڵەمێشی

ناو ئەو وێرانەیەی سی ساڵ لەمەوبەر وەک ئاگردان کەڵکی لێ وەرگیرابوو، لا دایە لاوە، قــەباغی ئاسنی فــڕنەکــە دەرکــەوت، دەسکیم گــرت، جــیــڕەم لێ هەڵساند و کردمەوە. چراکەم لە پێش دەمی بچووکی فڕنەکە ڕاگرت. هەرگیز ئەوەم لە بیــر ناچێت لەقلەق پێش قــەرە شــالاوی برد و پڕی دایە کــیــســە چەرمەکانی ناو فڕنەکە. خەریک بوو هەر لەوێ بیانکاتەوە، بەڵام لەبەر ئەوەی من گــەڕامــەوە ژوورە گــەورەکــە و قــەرەش لە بەتەنیــا مــانەوە لەوێ ترســا و بەدوامدا هات، لەقلەقیش بە لاقە باریک و درێژەکانیەوە دوامان کەوت.

دوای ئەوەی بینیان گۆرەویی خووریی پاک و خاوێنم، شەرواڵەکەم، دەرپێی ســوورم، نایابتــرین کــورتەکم، کــراسی ئاوریشــمم، گــوێزانەکــانم، شــانە و شتومەکەکانی ترم لە کیسە هاتنە دەرێ، ماوەیەک دوودڵی باڵی بەسەریاندا کــێشــا . قــەرەش کــیســەیەکی تری قــورسی کــردەوە و پەنجا و سێ زێڕی ڤــینیــســیــایی، ئەو پەڕە زێڕانەی ئەم ساڵانەی دوایی لە نیگارخانە دزیبــووم، دەفتەری قالبی لە گشت کەس شاردراوەم و پەڕە زێڕینە دزراوەکانی نێوان پەڕەکانی، کــۆمــەڵێک نیگاری بێ ئابڕوو کە بەشــێکیــان خــۆم کێشــابووم و بڕێکیشیانم لێرە و لەوێ کۆ کردبووەوە، ئەنگوستیلەیەکی ئەقیقی یادگاری دایکی خــۆشــەویســتم و چەپکێک لە قــژی ســپــیی وی، باشــتــرین قــەڵەم و فڵچەکانمی لێ هاتە دەرێ.

بە لە خۆباییبوونێکی گەمژانەوە گوتم: "ئەگەر من بکوژ بام وەک ئەوەی ئێوە بۆی دەچن، ئەوا ئەو دوایین نیگارە لە گــەنجــینەی شــاردراوەم دەهاتە دەرێ، نەک ئەم شتومەکانە."

لەقلەق پرسی: "بۆچی ئەم شتانەی لێ هاتە دەرێ؟"

"کاتێک پیاوانی سەرگەورەی پاسەوانان ماڵی منیان پشکنی -کتومت وەک ئەوەی مــاڵی تۆیشــیــان پشکنی-، بێ ئابڕووانە دووان لەم زێڕانەی کــە بەدرێژاییی تەمەن کۆم کردوونەتەوە، لە گیرفانی خۆیان نابوو. بیرم کردەوە لە ڕووی ئەو بکوژە نامەردەوە جاری تریش دەمانپشکنن و مافی خۆیشم بوو وا بیر بکەمەوە. ئەگەر ئەو دوایین نیگارە لەکن من بوایە، لێرە دەبوو."

گوتنی ئەم ڕستەیەی دواییم هەڵە بوو، بەڵام هەستم دەکرد داساکاون و ئیدی ترسی ئەوەیان لێم نییە لە سووچێکی تاریکی تەکیە دەست بنێمە بیناقاقایان. ئایا ئێوەش باوەڕتان پێم کردووە؟

بەڵام ئەمجار بێ ئۆقرەییەک هەناومی داگرت: ئەم هاوڕێ نیگارکێشانەی ناسیاوی سەردەمی منداڵیم، بۆیان ئاشکرا بوو من ماوەیەکی درێژە پیسکەییم کردووە، پارەم پاشەکەوت کردووە، زێڕم دزیوە و لەوەش خراپتر نیگارە بێ ئابڕووەکان و دەفتەرەکانی منیان دیبوو. بەڵام ئەمە هۆکاری ئەو شتە نەبوو کە لە ناوەوە هەناومی دەکرۆشت، بگرە بەڕاستی لەوە پەشیمان بووم سەرجەم ئەم شتانەم لە ساتێکی پەرۆشیدا پێشانی دۆستانی نیگارکێشم دابوو. دەشێت تەنیا ڕازی کەسێک کە زۆر بێ سەروبەرانە و بەڕێککەوت ژیان بەسەرببات، بەو ئاسانییە هەڵبڕێژرێت.

زۆر دواترێ قەرە گوتی: "سەرباری ئەوەش، ئەگەر مامۆستا عوسمان بێ ئەوەی هیچ شتێک بڵێت، کەسمان دەستنیشان بکات و بێ بایەخانە ڕادەستی سەرگەورەی پاسەوانانمان بکات، با بڕیار بدەین لە ژێر ئەشکەنجەدا چ بڵێین."

هەستم دەکرد دۆشداماوی و بێزاریمان پێوە دیار بوو. لەقلەق و پەپوولە لەبەر تیشکی لاوازی چرا سەیری نیگارە بێ پەردەکانی ناو دەفتەرەکەمیان دەکرد. لە دۆخێکدا بوون بێ باک لە هەموو شتێک؛ تەنانەت تا ئەندازەیەکی ترسناک کامەران بوون. لەبەر ئەوەی زۆر باش پێشبینیم دەکرد سەیری کام پەڕەیە دەکەن، هەستێکی بەتینی تەماشاکردنم لەکن پەیدا بوو، لە شوێنی خۆم هەڵسام، لە پشت هەردووکیانەوە ڕاوەستام و وەک ئەوەی سەرلەنوێ بیر لە یادگارییەکی فرە کۆنم بکەمەوە، بەخرۆشەوە و بێدەنگ سەیری نیگاری بێ ئابڕووی دەستکردی خۆم کرد. قەرەش هاتبووە نێوانمانەوە. لەبەر چی بوو، نازانم، بەڵام تەماشاکردنی ئەو نیگارە لەلایەن هەر چوارمانەوە لە قووڵاییی ناخدا ئاسوودەیی دەدامێ.

دوای ساتێکی زۆر درێژ لەقلەق گوتی: "ئایا کوێر و چاوساغ هەرگیز دەبن

بەیەک؟" تۆ بڵێیت سەرباری بێ ڕەوشتیی ئەو نیگارانەی سەیرمان دەکردن، مەبەستی ئاماژەکردن بووبێت بۆ چێژی بینینی خواپێداومان؟ بەڵام لەقلەق هیچ کاتێک سەری لەم شتانە دەرنەدەکرد و هەرگیز قورئانی پیرۆزی نەدەخوێندەوە. دەمزانی مامۆستایانی کۆنی هەرات پەیتاپەیتا ئەم ئایەتەی قورئانی پیرۆزیان دەهێنایەوە بیری خۆیان. مامۆستایانی گەورە ئەم گوتەیەیان لە دژی دوژمنانی نیگار بەکار دەهێنا، چونکە دەیانگوت بەپێی ئاینی ئێمە نیگارکێشان قەدەخەیە و وەستایانی نیگارکێش لە ڕۆژی قیامەتدا ڕەوانەی دۆزەخ دەکرێن. بەڵام تا ئەو ساتە ئەفسووناوییە من هەرگیز ئەو گوتەیەم نەبیستبوو کە دەتگوت لە خۆیەوە لە دەمی پەپوولە هاتبووە دەرێ:

"ئارەزووم بوو نیگارێک بکێشم ئەوە بخاتە ڕوو کە کوێر و بینا نابن بەیەک!"

قەرە بە ساویلکەیی گوتی: "کوێر و بینا کێن؟"

پەپوولە گوتی: "کوێر و بینا نابن بەیەک - وما یستوي الأعمى والبصير." درێژەی دایێ و گوتی:

"تاریکی و ڕووناکی نابن بەیەک.

سێبەر و جێی گەرمیش نابن بەیەک.

زیندووان و مردووانیش نابن بەیەک."

بیرم لە چارەنووسی زەریف ئەفەندی، زاوا و برای چیرۆکبێژمان کە ئەم ئێوارەیە کوژرابوو، کردەوە و مچوڕکم پێدا هات. ئایا ئەوانی تریش بەئەندازەی من ترسابوون؟ ماوەیەک هیچ کەسێک لە شوێنی خۆی جووڵەی نەکرد. لەقلەق هێشتا دەفتەرەکەی منی بەکراوەیی بەدەستەوە بوو. ئەگەرچی هێشتا سەیری ئەو نیگاری بێ ڕەوشتییەی دەستکردی منمان دەکرد، کەچی لەوە دەچوو ئەو نەیبینێت!

لەقلەق گوتی: "منیش خوازیار بووم نیگاری ڕۆژی قیامەت بکێشم، زیندووبوونەوەی مردووان، جوێکردنەوەی تاوانباران و بێ تاوانان لە یەکتر.

بەڵام بۆچی بۆمان نییە نیگاری قورئانی پیرۆزمان بکێشین؟"

کاتێک لە ساڵانی لاویماندا لە هەمان ژووری نیگارخانە کارمان دەکرد، کتومت وەک ئەوەی وەستایانی بەساڵاچوو بۆ حەسانەوەی چاو دەیانکرد، جاروبار سەرمان لەسەر مێز و تەختەی کار هەڵدەگرت و ئا بەمجۆرە لە بارەی بابەتێکی تری تەواو جیاوازەوە کە ئەو ساتە بە خەیاڵماندا دەهات، سەری قسەمان دادەمەزراند. ڕێک وەک ئەوەی ئێستا سەیری دەفتەرە کراوەکەی بەردەستمان دەکەین، ئەو سەردەمانەش کاتی قسەکردن سەبارەت بەو شتانەی دڵمان دەیخواست، سەیری یەکترمان نەدەکرد، چونکە بەمەبەستی حەساندنەوە، لە پەنجەرەی کراوەوە چاومان لە دەرەوە دەبڕی. نازانم ئایا لەبەر خرۆشی بیرکەوتنەوەی جوانییەکی ڕۆژانی کامەرانی شاگردی بوو، یاخۆ بەهۆی لە ناخەوە هەستکردنم بە پەشیمانی بوو لە پای ئەوەی ماوەیەکی درێژ بوو قورئانی پیرۆزم لێک نەکردبووەوە و نەمخوێندبووەوە، یان لەبەر ترسی ئەو تاوانە بوو کە ئەم ئێوارەیە لە قاوەخانە بینیم، کاتێک نۆرە هاتە سەر من، سەرم لێ شێوا و دڵم وەک ئەوەی ڕووبەڕووی مەترسییەک بووبێتەوە، لێدانی زیادی کرد و لەبەر ئەوەی هیچ شتێکی ترم بەخەیاڵدا نەهات، گوتم:

"ئەها لە کۆتایی سوورەتی -البقرة-دا چەند ئایەتێکی بەم واتایانە هەیە، من زۆر ئاواتەخواز بووم نیگاریان بکێشم: پەروەردگارا، لە پای لە بیرکردن و هەڵەکانمان ڕاپێچی لێ پرسینەوەمان مەکە. وەک ئەوانەی پێش ئێمە باریکمان لێ مەنێ توانای هەڵگرتنیمان نەبێت. لێمان ببوورە و نەرم و میهرەبان بە لەگەڵمان. تۆ سەروەری ئێمەیت، بەسەر گاوراندا سەرمان بخە."

لەپڕ دەنگم شکا و بەشێوەیەکی چاوەڕوان نەکراو لە تاو فرمێسکی سەرکردووم شەرمم بەخۆمدا هاتەوە. لەوانەیە بەهۆی ترسانمەوە بووبێت لەو گاڵتەجاڕییەی کە لە ساڵانی شاگردیماندا بۆ پاراستنمان و پێشان نەدانی هەستیاریی خۆمان بەردەوام بە دەستمانەوە ئامادە بوو.

وام دەزانی فرمێسکەکانم یەکسەر ڕادەوەستن، بەڵام خۆم پێ ڕانەگیرا،

کەوتمە هەنسکدان و دەستم کرد بەگریان. هەستم دەکرد تا من زیاتر بگریم، هەستی برایەتی و کارەسات و خەم باڵ بەسەر ئەوانی تردا دەکێشێت. هەستمان وا بوو ئیدی لە نیگارخانەی سوڵتانمان لەسەر ڕێبازی فەرەنگ نیگار دەکێشرێت، ئەو شێواز و کتێبانەی سەرلەبەری ژیانی خۆمان لە پێناویدا بەخت کردووە، لەبەرەوە لە بیر دەکرێن، ڕاستییەکەی، کۆتایی بەگشت شتێک دێت و ئەگەر ئەرزەڕوومییەکانیش تەنگاومان نەکەن و دەستمان لێ نەوەشێنن، ئەوا ئەشکەنجەدەرانی سوڵتان بە سەقەتکراوی بەرەڵامان دەکەن... بەڵام بەدەم گریانەوە هەروەک چۆن لە میانەی هەنسک و ناڵینی خۆمەوە هێشتا بەردەوام بووم لە بیستنی ترپەی دڵۆپەی خەمگینی باران، ئاواش بە گۆشەیەکی تری ئەقڵم هەستم دەکرد ئەمانە هۆکاری ڕاستەقینەی گریانی من نین. تۆ بڵێیت ئەوانی تر تا چ ڕادەیەک هەستیان بەمە کردبێت؟ هەم بەهۆی ئەوەی لە ناخەوە دەگریام و هەم بەدرۆ دەگریام، تۆزێک خۆم بەتاوانبار دەزانی.

پەپوولە خۆی لێم نێزیک خستەوە، دەستی نایە سەر شانم، دەستی بە قژمدا هێنا، گۆنامی ماچ کرد و وشەی شیرینی لە دەم هاتنە دەر. ئەم دۆستایەتییە منی زیاتر لە ناخەوەوە و بەدەم هەستکردن بەتاوانەوە گریاند. نەمدەتوانی سەیری ڕووخساری بکەم، بەڵام نازانم لە چییەوە بوو بڕوایەکی هەڵەم لەکن دروست بوو وەک ئەوەی ئەویش دەستی کردبێت بەگریان. پێکەوە دانیشتین.

ئا لەو کەشەدا چۆنیەتیی بەخشینی هەردووکمان لە هەمان ساڵدا بە نیگارخانە بۆ شاگردی، خەمگینیی نامۆیی دابڕان لە دایکانمان و دەست پێکردنی لەپڕی ژیانێکی تر، ئازاری ئەو تێهەڵدانەی هەر ڕۆژی یەکەم خواردمان، خۆشی و شادیی دوو دیاریی نێردراو لەلایەن گەورەی خەزێنەدارانەوە و بەهەڵەداوان ڕۆیشتنەوەمان بۆ ماڵ هێنایەوە بیری خۆمان. سەرەتا تەنیا ئەو دەیگێڕایەوە و من بە دڵی پڕ لە خەمەوە گوێم ڕاگرتبوو، بەڵام دواتر کاتێک لەقلەق و دوای ئەویش قەرە کە لە سەرەتای ساڵانی

شاگردیماندا جاروبار هاتوچۆی نیگارخانەی دەکرد، تێکەڵ بە گفتوگۆی دۆستانەی نێوانمان بوون، منیش گریانەکەی کەمێک لەمەوبەرم لە بیر کرد، بە دەمیانەوە پێ کەنیم و دەستم کرد بەگێڕانەوە.

ئەو بەیانییانەی زستانمان هێنایەوە بیری خۆمان کاتێک شاگردەکان زووتر لە خەو هەڵدەسان، ئاگردانی گەورەترین ژووری نیگارخانەیان دادەگیرساند و بە ئاوی گەرم زەویی نیگارخانەیان پاک دەکردەوە. یادی "وەستا"یەکی کۆنی خوا لێخۆشبوومان کردەوە کە هێندە بێ ئیلهام و خۆپارێز بوو ڕۆژ تا ئێوارە تەنیا نیگاری گەڵایەکی داری پێ دەکێشرا و گاڤێک دەیبینی وا ئێمە دیسان لە پەنجەرەوە سەیری گەڵای سەوزی دارەکانی بەهار دەکەین، بێ ئەوەی لێمان بدات، بۆ جاری سەدەم لێمان تووڕە دەبوو و دەیگوت: "سەیری ئەوێ نا، ئێرە بکەن!" شاگردێکی ڕیوەڵەمان بیر کەوتەوە بەهۆی کاری زۆرەوە چاوی خێل بوو، بڕیار درابوو ڕەوانەی ماڵەوە بکرێت، ئەویش بە بوخچەی دەستییەوە بەرەو دەرگا هەنگاوی دەنا و دەنگی گریانی لە سەرانسەری نیگارخانەدا دەبیسترا. دواتر ئەوەمان هاتەوە بەرچاو چۆن قوتوویەکی مسی زەردی مەرەکەبمان دزی و هێدی هێدی کردمان بەسەر نیگارێکدا (کاتێک لەشکری عوسمانی لە ڕێی شیروان و لە قەراغ ڕووباری کنک دووچاری برسیبوون دەبێت، ئەرەش داگیر دەکات و سکی خۆی پڕ دەکات). سێ نیگارکێش ماوەی شەش مانگ بوو کاریان لەو نیگارەدا دەکرد و ئێمەش بەچێژەوە تەماشامان دەکرد (چونکە ئەم شەڕە تاوانی ئێمە نەبوو). بەنەزاکەت و ڕێزەوە باسی چەرکەز خاتوونی جوانترین ژنی پاشای حەفتا ساڵیمان کرد، هەرسێکمان کەوتبووینە داوی ئەڤینی و لەگەڵی دەنووستین. پاشای مێردیشی سەیری داگیرکاری و هێز و دەوڵەمەندیی خۆی دەکرد و نەخش و نیگاری وەک ئەوەی بنمیچی کۆشکی ڕاوی سوڵتانمانی بۆ ماڵی خۆی دەخواست. بەتاسەوە باسی لەزەتی ئەو شۆربای نیسکەمان کرد کە بەیانیانی زستان لە ناو شیپانەی دەرگا دەمانخوارد بۆ ئەوەی هەڵمەکەی کاغەزەکانمان نەرم نەکاتەوە. یادی ئەو خەم و دڵتەنگییانەشمان کردەوە

کاتێک لە ژێر پاڵەپەستۆی مامۆستاماندا بۆ شاگردی ڕەوانەی شوێنێکی دوور دەکراین و لە دۆستان و وەستایانی نیگارخانە دادەبڕاین. تاوێک بەژن و باڵای شازدە ساڵەی پەپوولەی شیرینم هاتەوە بەرچاو: کاتێک لە ڕۆژێکی گەرمی هاویندا تیشکی خۆر لە پەنجەرەی کراوەوە دەهاتە ژوورێ و بەر شانی ڕووتی ڕەنگ هەنگوینیی دەکەوت، چەقۆی لە گوێچەکەماسی دروستکراوی دەستی بەخێرایی دەجووڵاند و کاغەزی سفت دەکرد. بەدەم خەیاڵکردنەوەوە ئەم کارەی دەکرد، ناوبەناو ڕادەوەستا، چاوی لە کێماسییەکی بچووکی سەر کاغەزەکە نێزیک دەخستەوە و بەسەرنجەوە لێی ورد دەبووەوە، بە دوو سێ جووڵەی جیاواز چەقۆی بەسەر ئەو خاڵەدا دەهێنا و دواتر سەرلەنوێ ڕەوتی پێشووتری وەردەگرتەوە. لە کاتێکدا دەستی بەخێرایی ژێر و ژووری دەکرد، خۆی دەکەوتە گۆمی قوڵی خەیاڵەوە و لە پەنجەرەوە بۆ دووری دەڕوانی. ناتوانم هەرگیز لە بیری بکەم، دواتر ئەو، وەک ئەوەی منیش لەگەڵ کەسانی تردا دەمکرد، تاوێکی کورت لە پەنجەرەوە سەیری دەرەوەی نەدەکرد و چاوی دەبڕییە ناو چاوی من. ئەم نیگایە هەموو کاتێک یەک واتای هەبوو کە سەرجەم شاگردەکان پێیان دەزانی: ئەگەر خەیاڵ نەکەیتەوە، کات هیچ تێ ناپەڕێت.

٥٨

دواجار پێم دەڵێن بکوژ

منتان لە بیر چوو، وا نییە؟ دە با هەر هیچ نەبێت بوونی خۆم لێرە لە ئێوە نەشارمەوە، چونکە قسەکردن لەگەڵ ئەو دەنگەی کە بە تێپەڕبوونی کات لە هەناومدا گەورەتر دەبێتەوە، پێداویستییەکە ناتوانم خۆی لەبەر ڕابگرم. جاروبار زۆر پاڵەپەستۆ بۆ خۆم دەهێنم و پێم وایە لەم ڕووەوە هەست بە شکانەوەی ناو دەنگم دەکرێت. جاری واش هەیە دەیدەمە بەر و ئەو کاتەش وشەی هێماکەر بۆ کەسایەتییەکەی ترم و پەیڤی وا کە لەوانەیە ئێوەش هەستی پێ بکەن، لە دەمم دێنە دەرێ. دەستەکانم دەلەرزن، تەوێلم لە ئارەقە دەنیشێت و دەمودەستیش حاڵی دەبم ئەمانە هێمای شتی نوێن.

بەڵام هەتا بڵێیت بەختەوەرم لێرە! لەگەڵ برایانی نیگارکێشم دانیشتووین و دڵی یەکتر دەدەینەوە. بەدەم بیرهێنانەوەی بیرەوەرییەکانی بیست و پێنج ساڵی ڕابردوومانەوە، دوژمنایەتی نا، جوانی و خۆشییەکانی نەخش و نیگارکێشانمان بیر دەکەوێتەوە. بە هەستێکەوە، وەک ئەوەی کۆتاییی دنیا هاتبێت، دانیشتووین، بەچاوی پڕ لە فرمێسکەوە دەست بە سەری یەکدیدا دەهێنین، یادی ڕۆژانی خۆشی ڕابردوومان دەکەینەوە و ئەم ڕەفتارەشمان ڕەهەندێکی تایبەت بە ژنانی حەرەمسەرای تێدایە.

ئەم وێکچوونەم لە ئەبو سەعیدی کرمانییەوە وەرگرت، ئەو مێژوونووسەی کاتێک مێژووی کوڕانی تەیمووری لەنگ دەنووسێتەوە، بەسەرهاتی مامۆستایانی کۆنی شیراز و هەراتیش دەگوازێتەوە. سەد و پەنجا ساڵ بەر لە ئێستا، جیهان شای فەرمانڕەوای قەرەقۆیونلو سوپا بچووکەکانی خان و

پادشـاکـانی نەوەی تەیمووری لەنگ کە لـە دژی یەکـدی لە شـەڕدا بـوون، تێک دەشکێنـێت و وڵاتیـان خـاپـوور دەکـات، لەگـەڵ لەشـکری سـەرفـرازی تورکـمـان بەسـەرانسـەری وڵاتـی عـەجـەماندا تێ دەپەڕێت و دەگاتە ڕۆژهەڵات. دواجـار لە ئەستـەرئاباد ئیبـراهیمی نەوەی ڕوحی کوڕی تەیمووری لەنگ تێک دەشکێنێت و بە لەشکرەکانییـەوە ڕوو لە قـەڵای هـەرات دەکـات. نەوەکـانی تەیمووری لەنگ مـاوەی نیـو سـەدە بوو نەک تـەنیـا وڵاتـی عـەجـەم، بگرە لە هندسـتـانـانەوە بۆ بیـزانس فـەرمـانـڕەوایی نیـوەی جـیـهـانیـان دەکـرد و بەقـسـەی کـرمـانیی مـێژوونووس، ئـەم دەسـتـوەشـانـدنە گـورچووبڕە لە هێـزی لە بەزین نـەهاتووی ئەوان بایـەکی توندی کـارەست و ڕووخـانـی لەگـەڵ خـۆی هێناوە و لـە قـەڵای گەمارۆدراوی هـەرات بـووە بەڕۆژی حەشـر. ئەبو سـەعید بەچێـژێکی سـەیرەوە بیـری خـوێنەرانی دەخـاتـەوە کـە جـیـهـان شـای قـەرەقـۆیونلو هـەرکـەسـێکی لە نـەوەی تەیمـووری لەنگ لە قـــەڵاکـــاندا بـەردەست کــــەوتبــێت، دڵڕەقـــانـە کوشـتـوویـەتی؛ کـەوتووەتـە ناو حـەرەمـسـەرای پادشـا و شـازادەکـان و ژنانی هەڵبژاردووە و خـستوونیـەتیە حەرەمسـەرای خۆیەوە؛ وەسـتایانی نیگارکێشی لە یەکدی دابڕیوە و بێ بەزەییانە زۆربەیانی کردووە بـە شـاگردی وەستـاکانی خۆی. مـێژوونووس لـەم خاڵەوە بەسـەرهـاتەکـان لە پادشـا و سـەربازەکـانی ناو قـوڵڵەی قـەڵاکـانەوە کـە لە هـەوڵـی بەرپەرچدانەوەی دوژمـندان، دەباتەوە سـەر وەسـتایانی نیگارکێش. ئەمـان لە ناو قەڵەم و بۆیاخـدا لە نیگارخـانە چاوەڕێی ئاکـامـی ترسناکی لە زووەوە زانراوی گەمارۆ دەکەن. مێژوونووس یەک بەیەک ناویان دەهـێنێت و دەڵێت سـەرانسـەری دنیـا دەیانناسـێت و هـەرگـیـز لە بیـر ناچنەوە. ئەو وەسـتـا نیگارکێشـانەی کە ئێسـتا هەمـوویان لە بیر چوونەتەوە، ئەوانیش لە کـاتی گەمارۆدا کـتـومت جۆری ژنانی حـەرەمسـەرا باوەش بەیەکدا دەکەن، دەگرین و جگە لە یادکردنەوەی ڕۆژانـی خۆشی ڕابردوو، هیچ شـتێکی تریان لە دەست نایەت.

ئێـمەش وەک ژنانی خـەمگینی حـەرەمـسـەرا، یادی ئەوەمـان کـردەوە سوڵتـان لە ڕابردوودا ئێـمـەی زیاتر خـۆش دەویست. ئێـمــە لە جـەژنەکـانـدا قـوتووی

نەخشێندراوی ڕەنگاوڕەنگ، ئاوێنە و قاپ و دەوری، هێلکەی نەخشێندراوی شترمورغ، ئەو شتانەی لە کاغەز دروستمان دەکردن، نیگاری یەک پەڕەیی، دەفتەری نیگاری گاڵتە و گەپ و سەفابەخش، کاغەزی یاری و کتێبمان پێشکێشی دەکرد، ئەویش سەڵتەی فەروودار و لە ئان و ساتیشدا کیسەی پڕ لە پارەی دەداینێ. ئەرێ وەستایانی نیگارکێشی بەساڵاچووی چالاک، ڕەنجدەر، بەرچاوتێر و بەکەم قایلبووی ئەو ڕۆژگارانە چییان بەسەرهات؟ ئەوانە بۆ ئەوەی کەسانی تر نەبینن چۆن کاریان کردووە و لەبەر شپرزەییی ئەوەی نەبادا کاریان بۆ دەرەوەی کۆشک ئاشکرا بێت، خۆیان لە قوژبنی مالانی خۆیان قایم نەدەکرد، بگرە هەموو ڕۆژێک دەهاتنە نیگارخانە. ئەو نیگارکێشە بەتەمەنانەی بێ فیزانە سەرتاپای ژیانی خۆیان دابوو بە نەخشاندنی دیواری کۆشک و سەراکانی ناو نیگارەکان، بەکێشانی نیگاری گیای حەوتپەڕ لە بۆشایی پەڕەکاندا و بەو گەلای دار سەرووانەی کە مرۆڤ دوای ماوەیەکی درێژ لە سەیرکردنیان بۆی دەردەکەوت هیچ کامیان لەوانی تر ناچن، کوان لە کوێن؟ ئەدی کوان ئەو مامۆستا مامنێوەندییانەی باوەڕیان وا بوو خوا تەنیا هونەر و لێهاتوویی بەهەندێک کەس داوە و پشوودرێژی و پشت بەخۆبەستنیشی بە برێکی تر داوە، قایل بوون بەوەی جۆرێک لە حیکمەت و دادپەروەریی لەم دابەش کردنەدا هەیە و هەرگیز ئیرەییان بەکەس نەدەبرد؟ ئەو مامۆستا پیرانە هەندێکیان پشت کۆماوە و بەردەوام لێو بەخەندە بوون، برێکیان خەیاڵپەرست و مەست بوون، بەشێکیشیان دەیانویست کچە قەیرەکانی خۆیان لە گەردنمانەوە بئاڵێنن. ئێمە هەوڵمان دا بەیادکردنەوەیان وردەکارییە لە بیرکراوەکانی سالانی شاگردی و سەرەتای وەستاییمان بهێنینەوە پێش چاوی خۆمان.

ئەها هێڵکێشێکی چاو کەمێک خێل هەبوو کاتێک هێڵی دەکێشا، زمانی دەرهێنا و دەیخستە سەر گۆنای. ئەگەر هێڵەکە لە ڕاستی پەڕەی بەردەستی نێزیک بووایەتەوە، ئەم زمانی دەخستە سەر گۆنای چەپی و ئەگەر لە چەپ نێزیک بووایەتەوە، زمانی لەسەر گۆنای ڕاستی دادەنا. نیگارکێشێکی

بچکووک و باریکەڵانە هەبوو گاڤێک بۆیاخی لە دەست دەرچوو، دەیگوت: "پشوودرێژی، پشوودرێژی، پشوودرێژی" و بە نەرمە قاقا بەخۆی پێ دەکەنی. وەستایەکی حەفتا ساڵەی زەڕکاری هەبوو چەندین سەعات لەگەڵ شاگردەکانی بەرگتێگری نهۆمی خوارێدا قسەی دەکرد و لافی ئەوەی لێ دەدا ئەگەر مرۆڤ بۆیاخی سوور لە تەوێڵی خۆی بدات، ئەوا پیربوون ڕادەگرێت. مامۆستایەکی توورە و تۆسن هەبوو بۆ تاقیکردنەوەی پێکهاتەی بۆیاخ، دەسپێک نینۆنەکانی خۆی بۆیاخ دەکرد و پاشان یەکێک لە شاگردەکانی، سار هەر کامێکیان بوایە، ڕادەگرت و بۆیاخی لە نینۆکی ئەویش دەدا. نیگارکێشێکی قەڵەو هەبوو بە لاقی تووکنی کەروێشکی بەکارهێندراوە بۆ کۆکردنەوەی تۆزی زێڕی لە زەڕکاریی کەوتوو ڕیشی خۆی دەخووراند و ئێمەی دەهێنایە پێکەنین. کوان، ئەوانە لە کوێن؟

کوان ئەو تەختی مۆرانەی بەهۆی بەکارهێنانی زۆریانەوە بووبوون بە بەشێک لە جەستەی شاگرد و دواتر تووڕ هەڵدرابوونە لاوە؟ ئەدی مقەستە درێژەکانی کاغەز برین، ئەوانەی کاتێک شاگردەکان گەمەی شەڕە شمشێریان پێیان دەکرد، زیانیان پێ دەگەیشت؟ ئەو تەختەی نووسینانەی بۆ ئەوەی تێکەڵ نەبن، ناوی مامۆستایانی گەورەیان لەسەر نووسرابوو؟ کوا بۆنی مسک ئاسای مەرەکەبی چینی؟ کوا ئەو زڕەی فنجانی قاوەیەی لە بێدەنگیدا دەکەوتە بەرگوێ؟ کوا پشیلە بۆرەکەمان، ئەو نازدارەی هەموو هاوینێک لە تووکی ناو گوێی بێچووەکانی و تووکی گرێملی فڵچەی جۆراوجۆرمان دروست دەکرد؟ کوا ئەو تۆپە کاغەزانەی هندستانی کاتێک بەزیادەوە وەرمان دەگرت بۆ ئەوەی بەدەستی خاڵی دانەنیشین و وەک خۆشنووسان هێڵیان لەسەر بکێشین؟ قەڵەمتاشێکی دەسک پۆڵای عیبرەتی هەبوو لە کاتی کردنی هەڵەی گەورەدا بە دەستووری سەرگەورەی وەستایانی نیگارکێش بۆ دارکاریکردن بەکار دەهێندرا. ئەو قەڵەمتاشە و تەدارەکی ئەو تێهەڵدانانە ئێستا لە کوێن؟

باسی ئەوەمان کرد هەڵەیەکی تریش ئەوە بوو سوڵتانمان وەستایانی

نیگارکێشی ڕاسپاردبوو لە ماڵی خۆیان کار بکەن. باسی ئەو حەلوا گەرم و نایابەمان کرد کاتێک زستانان زوو ئێوارە دادەهات و دوای ئەوەی ئێمە بەدەم ئازاری چاوەوە لەبەر تیشکی قوتیلکە و مۆم کارمان دەکرد، لە چێشتخانەی کۆشکەوە دەهات. بەچاوی پڕ لە فرمێسک و بەدەم پێکەنینەوە یادی وەستایەکی پیر و خەڵەفاوی زەڕکاریمان کردەوە تووشی نەخۆشیی لەرزین بووبوو، چیدی نەیدەتوانی کاغەز بەدەستەوە بگرێت، مانگی جارێک دەهاتە نیگارخانە و لوقمە قازیی دەستکردی کچەکەی کە بۆ ئێمەی شاگردان سووری دەکردەوە، لەگەڵ خۆی دەهێنا. دوای مردنی مامۆستای گەورە قەرە مەمیی پێش مامۆستا عوسمان، چەندین ڕۆژ ژوورەکەی خاڵی مایەوە. پاش پشکنینی، لە ژێر ئەو دۆشەکەی مامۆستا قەرە مەمی نیوەڕۆیان لەسەری ڕادەکشا و سەرخەوێکی دەشکاند، چەند پەڕەیەکی شاهانەی مامۆستا دۆزرانەوە و ئێمە باسی ئەوانەشمان کرد.

ئێمەش کتومت وەک مامۆستا قەرە مەمی شانازیمان بە پەڕە و نیگارەکانی خۆمانەوە کرد و ئەگەرچی لەبەرگرتنەوەش بوون، جاروبار دەرمان دەهێنان، دەمانویست تەماشایان بکەین و پاشان ژماردمانن: گێڕایانەوە و گوتیان: بۆیاخکردنی ئاسمانی بەشی سەرەوەی نیگاری کۆشکی بۆ هونەرنامە کێشراو بە ئاوی زێڕ، بەهۆی زێڕەکە خۆیەوە نا، بەڵام وەک ئەوەی لە نیگارێکی دانسقە چاوەڕێ دەکرا، لە ڕەنگ و قوللە و لە نێوان دار سەرووەکاندا دیمەنێک پێک هاتبوو کۆتاییی دنیای دەخستەوە بیری مرۆڤ.

ئەوان گێڕایانەوە گوتیان: نیگاری حەزرەتی پەیامبەرمان کاتێک دوو فریشتە خۆیان خستووەتە بن باڵی، لەسەر منارەوە بۆ ئاسمان بەرز دەبێتەوە، پەیامبەرمان پێی خۆش نییە فریشتە چوونەتە بن باڵی و ختووکەی پێ دێت، بە ڕەنگی زۆر بەدەربەست کێشراوە و تەنانەت منداڵانی بچووکیش گاڤێک ئەم دیمەنە پیرۆزە دەبینن، دەسپێک بە باوەڕەوە دەترسن و دواتریش وەک ئەوەی ختووکەی خۆیشیان درابێت، بەڕێزەوە پێ دەکەنن. من گێڕامەوە و گوتم: پاشای سەرۆک وەزیری پێشوومان گشت ئەو یاخیبووانەی دابوویانە

شاخ، سەربڕیبوو، منیش کەللەسەرە بڕدراوەکانم بەزەرافەت و ڕێزەوە لە کەناری نیگاری دەستکاری خۆمدا ڕیز کردبوو. ئەو کەللەسەرانەی من گرێملیانم بە ڕەنگی سوور بۆیاخ کردبوو، بڕۆیان بۆ مردن گرژ کردبوو، لێوی بەباری هەریەکەیان پرسیاری واتای ژیانی دەکرد، لووتیان لە ناچاریدا دوایین هەناسەی هەڵمژیبوو، و چاویان بۆ ژیان داخستبوو. من وەک ئەوەی وەستایەکی پۆرترێتی فەرەنگ دەیکات، بەچێژ و بایەخەوە نیگاری یەک بەیەکیانم کێشا. هەر کەللەسەرێکم وەک سەری مردوویەکی ئاسایی نا، بگرە جۆری ڕووخسارێکی جیاواز لەوانی تر کێشاوە.

ئا لەم ڕێیەوە چۆشەویسترین جڤاتەکانی ئەڤین و شەڕ و شاهانەترین جوانکاری و ئەو زەرافەتکارییانەی ئاو لە چاوان دەهێنن، هێنایەوە بیری خۆمان و بەتامەزرۆیی وەک بیرەوەرییە نەمر و دەست پێ ڕا نەگیشتووەکانی خۆمان قسەمان لە بارەیانەوە کرد. ئەو باخچە چۆڵ و ڕازدارانەی لە شەوانی پڕ لە ئەستێرەدا دەبن بە جێژوانی دڵداران، داری بەهار، مەلی ئەفسانەیی و زەمانی دەقبەستوومان هاتە بەرچاو... ئەو شەڕە خوێناوییانەی بەئەندازەی دێوەزمەی خۆمان ترسناک و لێمانەوە نێزیک بوون، شەڕڤانانی دوولەتکراو، ئەسپی زرێ خەڵتانی خوێن، مرۆڤی جوانی ڕابردوو کاتێک یەکتر بەر خەنجەر دەدەن، ئەو ژنە دەم بچووک، دەست خنجیلانە، چاوماسی و مل خوارانەی لە پەنجەرەوە سەیری ڕووداوەکان دەکەن، هێنایە پێش چاوی خۆمان... یادی لاوانی شۆخی بەخۆناز و دڵگەش، پادشا و خانانی قۆز، دەوڵەت و کۆشکی لە مێژەوە ڕووخاویانمان کردەوە. ڕێک وەک ئەو ژنانەی لە حەرەمسەرای ئەو پادشایانەدا دەگریان، ئێمەش دەمانزانی ئیدی ژیانی خۆیشمان تێکەڵ بە یادگاری بووە، بەڵام ئایا وەک ئەوان لە دیرۆکەوە دەپەڕینەوە بۆ داستان؟ بەمەبەستی ئەوەی سێبەری ترسی لە بیرچوونەوەی خراپتر لە ترسی مردن ڕاپێچمان نەکات، پرسیاری خۆشەویستترین جڤاتی مردنمان لە یەکتر دەکرد.

یەکسەر بیرمان کەوتەوە زووحاک فریوی ئیبلیسی خواردووە و باوکی خۆی

کوشتووه. له سەردەمی ئەو داستانەدا کە لە سەرەتای شانامەدا باسی کراوه، لەبەر ئەوەی گەردوون تازه ئافرێندرابوو، شتەکان زۆر ساده بوون و هیچ شتێک پێویستی بە ڕوونکردنەوه نەبوو. شێرت بویستبایه، بزنت دەدۆشی و دەتخواردەوه؛ ئەسپت بگوتبایه، سواری دەبووی و دەڕۆیشتیت؛ خراپەت بگوتبایه، ئیبلیس دەهات و تۆی بەجوانی و باشییەکانی کوشتنی باوکت قایل دەکرد. تاوانی کوشتنی مەرداسی بەڕەچەڵەک عەرەب لەسەر دەستی زووحاکی کوڕی بۆیه جوان بوو، چونکه لە سەرێکەوه بێ هۆ بوو، لە سەرێکی تریشەوه، بەنیوه شەو له ناو باخچەی کۆشکێکی شاهانە و کاتێک ئەستێره و دار سنەوبەری زێڕین بەئاستەم دەوروبەر ڕۆشن دەکەنەوه، ئەنجام درابوو.

دوایی ئەوەمان هێنایەوه بیری خۆمان کاتێک ڕۆستەمی داستان، پاش سێ ڕۆژ زۆرانبازی و هێنان و بردن لەگەڵ زۆرابی کوڕی خۆی کە سەرکردەی سوپای دوژمنە، نازانێت کوڕی خۆیەتی و دەیکوژێت. ڕۆستەم بە زەبری شمشێر سنگی زۆراب ئەنجن ئەنجن دەکات و دواتر بە بازووبەندێکدا کە چەندین ساڵ لەوەوبەر داویەتی بە دایکی، بۆی دەردەکەوێت کوڕی خۆیەتی و بەدەم هەڵڕشتنی فرمێسکەوه دەست دەکات بەگریان و شین و شەپۆڕ. لەو شین و گریانەی ڕۆستەمدا شتێک هەبوو کاری لە هەرسێکمان دەکرد.

ئەو شتە چی بوو؟

کاتێک هێشتا باران بە خەمگینی ترپەی لە سەربانی تەکیە هەڵدەساند، ئەمسەر و ئەوسەرم دەکرد و بەمجۆره هاتمە گۆ:

"یان مامۆستا عوسمانی باوکمان بەناپاکی بە کوشتمان دەدات، یان ئێمە بەناپاکی ئەو دەکوژین."

نەک بەهۆی ئەوەی قسەکەم هەڵە بێت، بگره لەبەر ئەوەی ڕاست بوو، تووشی سەرسامی بووین و بێدەنگ بووین. ئەمسەر و ئەوسەرم دەکرد و بەشپرزەیی گەڕاندنەوەی هەموو شتێک بۆ دۆخی جاران، ئەمەم بەخۆم

دەگوت: ئەگەر باسی چۆنیەتیی کوشتنی سیاوش لەسەر دەستی ئەفراسیاو بکەم، بابەت دەگۆڕدرێت. بەڵام ئەم بەسەرهاتە ناپاکییەکی گەورەی تێدابوو من لێی نەدەترسام. چۆنیەتیی کوشتنی خەسرەو بگێڕەوە. باشە، بەڵام ئایا وەک ئەوەی فیردەوسی لە شانامەدا گێڕاویەتیەوە، یان جۆری ئەوەی نیزامی لە شیرین و خەسرەودا باسی کردووە؟ شتی خەمبەخش لە شانامەدا ئەوەیە کاتێک بکوژ دێتە ژوورێ، خەسرەو بەچاوی پڕ لە فرمێسکەوە دەزانێت کێیە! وەک دوایین چارە بە غولامەکەی کن خۆی دەڵێت "دەمەوێت دوو ڕکات نوێژ دابەستم، بڕۆ ئاو، سابوون، جلی پاک و بەرماڵم بۆ بهێنە" و بەڕێی دەکات. بەڵام ئەو غولامە ساویلکەیە لەوە حاڵی نابێت سەردارەکەی ئەوی بۆ خواستنی کۆمەک ناردووە و بەڕاستی دەڕوات بۆ هێنانی ئەو شتانەی لێ داوا کرابوو. بکوژ پاش ئەوەی بەتەنیا لەگەڵ خەسرەودا لە ژوورەوە دەمێنێتەوە، یەکەم کاری ئەوە دەبێت دەرگا لەدیوی ژوورەوە کلۆم دەدات. فیردەوسی لەم جڤاتەی کۆتاییی شانامەدا، بەقێزەوە و بەمجۆرە وەسپی بکوژی داردەستی پلانگێڕان دەکات: بۆگەنە، تووکنە، ورگ زلە.

سەر و خوارم دەکرد و سەرم پڕ بوو لە وشە، بەڵام وەک ئەوەی لە خەوندا بم، بەهیچ جۆرێک نووزەم لێوە نەدەهات.

هەروەک خەون ببینم، ئەو کاتە هەستم کرد ئەوانی دی لە نێوان خۆیاندا فسکەفسکیانە و دوژمنانە باسی من دەکەن.

لەپڕ هەرسێکیان پێکەوە شالاویان بۆم هێنا. کاتێک خۆیان کێشا بەسەرمدا، لاقەکانم هێندە بەخێرایی لە زەوی دابڕان، هەرچوارمان پێکەوە بەربووینەوە. لەسەر زەوی یەکترمان گەوزراند و لە یەکدیمان دا، بەڵام ئەمە زۆری نەخایاند. من لەسەر پشت کەوتمە ژێرەوە، ئەوانیش چوونە سەرم.

یەکێکیان لەسەر ئەژنۆکانم دانیشت. یەکێکی تریشیان لەسەر باڵی ڕاستم.

قەرە هەردوو ئەژنۆی خۆی خستە سەر شوێنی بەیەکگەیشتنی قۆڵ و شانەکانم، بەهێزەوە قوونی نایە سەر مەودای نێوان گەدە و سنگم و دانیشت.

لەم دۆخەدا بەهیچ جۆرێک جووڵەم پێ نەدەکرا. هەموومان سەرمان سووڕما و کەوتینە هەناسەبڕکێ. ئەمەم خستەوە بیریان:

مامی خوا لێخۆشبووم کوڕێکی ناقۆڵای دوو ساڵ لە من بەتەمەنتری هەبوو، هیوادارم لە کاروان بڕیندا دەستگیر کرابێت و لە مێژ بێت کەللەی سەری لە جەستەی جیا کرابێتەوە. ئەم شتە نالە بارە، چەندی هەستی دەکرد من لەو زۆرزانتر، ئاوەزیاو و پیاوترم، بەهەر بیانوویەک بوایە شەڕێکی دەنایەوە؛ ئەگەر شەڕیشی پێ مەیسەر نەبوایە، دەیگوت با زۆران بگرین، بەماوەیەکی کورت منی دەنایە ژێر و بەهەمان شێوە ئەژنۆکانی لە شانم قایم دەکرد، وەک ئێستای قەرە، چاوی دەبڕییە ناو چاوانم، تفی نێوان لێوانی دەهێنا و دەبرد، ئەم تفە تا دەهات گەورە دەبووەوە، دواتر بەکاوەخۆ بەرەو چاوم دەیرژاند، منیش لە ترسی ئەوەی دەمگوت ئێستا دەرژێتە سەر چاوم، هەوڵم دەدا بەنەفرەتەوە سەرم بەڕاست و چەپدا ببەم و ئەویش زۆر کەیفی پێ دەهات.

قەرە گوتی دەبێت هیچ شتێک نەشاریتەوە. دوایین نیگار لە کوێیە؟ ددانی پێدا بنێ.

لەبەر دوو هۆ هەستم بە ڕقێکی خنکێنەر و دڵتەنگی دەکرد: پێشتر هەستم بەڕێککەوتنی نێوانیان نەکردبوو، بێ حسێب و بەختوخۆڕایی ئەو هەموو قسەیەم بۆیان کردبوو. هیچ بیرم نەچووبوو بۆ ئەوەی دەغەڵی بگاتە ئەم ڕادەیە و من پێشتر لێرە هەڵنەهاتبووم.

قەرە گوتی ئەگەر دوایین نیگار دەرنەهێنیت و نەماندەیتێ، قوڕگت هەڵدەدڕم.

شتێکی سەیر بوو. دەتگوت ئەگەر دەم بکەمەوە، ڕاستیی لێ دێتە دەرێ، بۆیە هەردوو لێوانم بەتوندی نابووە سەریەک. لەلایەکی تریش بیرم دەکردەوە هیچم لە دەست نایەت. ئەگەر لە نێوان خۆیاندا ڕێک بکەوتبان و منیان وەک بکوژ بە گەورەی خەزێنەداران ڕابگەیاندبایە، ئەوا لەم بەڵایە ڕزگاریان دەبوو. تاکە ئومێدم ئەوە بوو مامۆستا عوسمان ئاماژە بۆ کەسێکی تر، بۆ خاڵێکی

تر بکات، بەڵام با بزانین ئەو شتانەی قەرە لە بارەی ئەوەوە گوتنی، ڕاستن؟ بیرم کردەوە تۆ بڵێیت لە دەستیان بێت لێرە بمکوژن و دواتریش تاوانەکە بخەنە ئەستۆی من؟

خەنجەریان لە قوڕگم قایم کرد. دەستبەجێ بینیم قەرە چێژ لەم دۆخە وەردەگرێت و شادمانیی خۆی پێ ناشاردرێتەوە. زللەیەکیان لە دەموچاوم سرەواند. پرسیم ئەرێ خەنجەرەکە قوڕگم دەبڕێت؟ زللەیەکی تریشیان وەشاند.

بەڵام توانیم پێڕۆیی لەم لۆجیکەش بکەم: ئەگەر هیچ نەڵێم، هیچ شتێک ڕوو نادات! ئەمە هێزێکی دامێ. من بەدرێژاییی ژیانم زۆر بەئاشکرا باشترین بۆیاخم کردبوو، جوانترین هێڵ و نایابترین نیگارم کێشابوو، ئیدی ئەوان نەیاندەتوانی بیشارنەوە کە هەر لە منداڵییەوە لەم ڕووەوە ئیرەییان بە من بردووە. لە پای ئەو هەموو ئیرەیی بردنەیان پێم، خۆشیانم دەویست. بەدەم برا خۆشەویستەکانمەوە پێ کەنیم.

یەکێکیان، نامەوێت ئێوە بزانن کێ ئەم کارە چەپەڵەی کرد، وەک ئەوەی ماوەیەکی درێژ بێت تاسەی یارەکەی کردبێت و ئێستا ماچی بکات، بەگەرمی منی ماچ کرد. ئەوانی تریش چراکەیان نێزیک خستبووەوە و لەبەر تیشکەکەی، تەماشایان دەکرد. منیش وەڵامی ئەم ڕامووسانەی هاوڕێی خۆشەویستم دایەوە. ئەگەر هەموو شتێک ڕوو لە کۆتایی دەڕوات، با بزانن باشترین نیگار لە کێشانی من بووە. پەڕەکانم بدۆزنەوە و بڕوانن.

وەک ئەوەی وەڵامدانەوەی ماچ بە ماچ، ئەوی فرە تووڕە کردبێت، بەهەڵچوونەوە دەستی کرد بە لێدانم، بەڵام ئەوانی تر دەستیان گرت. تاوێک دوودڵی دایانی گرت. پەلاماردان و دەستگیرکردنیان لە یەخەی یەکتر، قەرەی تووڕە کرد. دەتگوت لە من نا، لەو ئاڕاستەیەی ژیانیان ڕووی تێ کردووە، تووڕەن و لەم سۆنگەیەشەوە دەیانویست تۆڵە لە سەرانسەری دنیا و لە گشت کەسێک بکەنەوە.

قەرە شتێکی لە پشتوێنەکەی دەرهێنا؛ دەرزییەکی درێژی نووک تیژ. تاوێک لە چاوم نێزیکی خستەوە؛ جوولەیەکی کرد وەک ئەوەی بۆم بسەلمێنێت لە دەستی دێت بیکات بە چاومدا.

گوتی: "پێش هەشتا ساڵ کاتێک هەرات کەوتە دەستی دوژمن، بەهزادی گەورەی مامۆستای مامۆستایان حاڵی بوو کۆتایی بەهەموو شتێک هاتووە و بۆ ئەوەی کەس ناچاری نەکات بەشێوازێکی تر نیگار بکێشێت، بەسەربەرزی خۆی کوێر کرد. هێدی هێدی ئەم دەرزیی پەڕەمووچەی لە چاوی خۆی چەقاند و ماوەیەک دوای دەرهێنانەوەی، بەکاوەخۆ تاریکاییی شاهانەی خوا بەسەر چاوی ئەو نیگارکێشە دەست بەپەرجووەی بەندەی خۆیدا داهات. ئەم دەرزییە کە لەگەڵ بەهزادی ئیدی کوێر و مەست لە هەراتەوە دەچێتە تەورێز، شا تەهماسپ وێرای شانامەی ئەفسانەیی بەدیاری بۆ باپیری سوڵتانمانی دەنێرێت. مامۆستا عوسمان سەرەتا پێی نەبرایەوە سەریەک بۆچی شا تەهماسپ ئەمەی ناردووە. بەڵام ئەمڕۆ لۆجیکی ڕەوا و ئاواتی خراپە خواستنی پشت ئەم دیارییە زۆردارەی بینی. پاش ئەوەی بۆی ئاشکرا بوو سوڵتانیشمان ئیدی خوازیارە بەشێوازی فەرەنگ نیگاری بکێشرێت و ئێوەی کوڕانیشی ناپاکیتان لێ کردووە، دوێنێ شەو لە ژووری گەنجینە کتومت وەک بەهزاد ئەم دەرزییەی لە گلێنەی چاوانی خۆی چەقاند. ئێستا ئەگەر چاوی تۆی هۆکاری وێرانبوونی ئەو نیگارخانەیەی ئەو سەرتاپای ژیانی خۆی بۆی بەخت کردووە، کوێر بکەم، بە کەڵکی چ دێت؟"

گوتم: "ئەگەر کوێرم بکەیت و نەکەیت، ئیدی دواجار ناتوانین لێرە جێگەیەک بۆ خۆمان بدۆزینەوە. ئەگەر مامۆستا عوسمان بەڕاستی کوێریش بێت، یان بمرێت و ئێمەش بە کاریگەریی فەرەنگ لە ناخەوە و بەتەواوی کێماسی و کەسایەتیی خۆمانەوە نیگار بکێشین و ببین بە خاوەنی شێواز، ئەوا وەک خۆمان دەچین، بەڵام نابین بەخۆمان. ئەگەر بڵێین نەخێر با وەک مامۆستایانی کۆن نیگار بکێشین و تەنیا ئەگەر جۆری ئەوان نیگار بکێشین دەبین بەخۆمان، سوڵتانمان کە تەنانەت پشتی لە مامۆستا عوسمانیش کردووە، لە جێی ئێمە

کەسانی تر دەدۆزێتەوە. بگرە ئیدی کەس سەیری چارەشمان ناکات، تەنیا بەزەییان پێماندا دێتەوە و دڵیان پێمان دەسووتێت. شالاوی سەر قاوەخانەکەش هێندەی تر خوێ بەم برینانەوە دەکات: چونکە بێگومان نیوەی ئەو ڕووداوە دەخرێتە ئەستۆی ئێمەی وەستایانی نیگارکێش بەهۆی زماندرێژیکردنمانەوە لە دژی مەلا ئەفەندی."

زۆر لێیان پاڕامەوە و هەوڵم دا حاڵییان بکەم دەستخستنە یەخەی یەکتر بەکەڵکی ئێمە نایەت، بەڵام بێ سوود بوو. نیازیان نەبوو گوێم لێ بگرن: شپرزەییان پێوە دیار بوو، باوەڕیان وا بوو ئەگەر تا دەمەوبەیانی و بەپەلە و بێ ئەوەی گوێ بە ڕاست و چەوت بدەن، بڕیاری تاوانباربوونی کەسێکی ناو خۆیان بدەن، ئەوا دەتوانن لەم بەڵایە ڕزگاریان بێت و ئەشکەنجە نادرێن و لە نیگارخانەش گشت شتێک وەک چەندین ساڵی ڕابردوو بەڕێوە دەچێت."

سەرباری ئەوەش، ئەو شتەی قەرە هەڕەشەی ئەنجامدانی کردبوو، مایەی ڕەزامەندی دووەکەی تر نەبوو. باشە ئەگەر ئاشکرا بوایە تاوانبار کەسێکی ترە و هەواڵی بەختوخۆڕایی کوێرکردنی من بگەیشتباوە گوێی سوڵتانمان؟ نێزیکیی قەرە لە مامۆستا عوسمان و قسەکردنی بێ ئابڕووانەی لە بارەیەوە، ئەوانی ترساندبوو. خوێن پەڕیبووە چاوی قەرە و تەواوی کات دەرزییەکەی بە هەڵچوونەوە لە بەرامبەر چاوم ڕاگرتبوو. ئەوان هەوڵیان دا قەرەم لێ دوور بخەنەوە.

قەرە، وەک ئەوەی ئێمە لە نێوان خۆماندا ڕێک کەوتبین و دەرزییە پەڕەمووچەکەی لە دەست دەربهێندرێت، شپرزەیی دای گرت. بێنە و بەردە و هێنان و بردنێک ڕووی دا. بۆ خۆپاراستن لە شەڕی دەرزیی پێش چاوانم، تەنیا دەمتوانی چەناگەم بەرز بکەمەوە و سەرم بۆ دواوە ببەم.

دواتر شتەکان زۆر بەخێرایی قەومان و سەرەتا پێم نەبرایەوە سەریەک چ قەوماوە: لە چاوی ڕاستمدا هەستم بە ئازارێکی تاڵ و دژوار، بەڵام کورت کرد؛ لەپڕ ناوچەوانم تەزی. دواتر گشت شتێک گەڕایەوە دۆخی کۆن، بەڵام ترسێکی گەورە کەوتبووە هەناومەوە. چراکە دوور خرابووەوە، وەلێ سەرباری

ئەوەش، بەتەواوی بینیم ئەوی تریان ئەمجار لە تاریکیدا دەرزیی لە چاوی چەپم چەقاند. ئەو پێش کەمێک دەرزییەکەی لە دەستی قەرە دەرهێنابوو؛ ئەمجار هۆشیارتر و وردبینتر بوو. کاتێک هەستم کرد دەرزیی لەناکاو بە چاومدا کرا، هیچ نەجووڵام، هەستم بەهەمان سووتانەوە کرد. وەک بڵێیت ڕچیوی تەوێلم بەهەموو سەرمدا تەشەنەی دەکرد، دوای دەرهێنانەوەی دەرزییەکە، ئازار ڕاوەستا. وەک ئەوەی لە کاری خۆیان دڵنیا نەبن، تاوێک سەیری چاوانی من و ساتێک تەماشای نووکی دەرزییەکەیان دەکرد. پاش تێگەیشتن لەو بەڵا ترسناکەی بەسەر منیان هێنابوو، پاڵنان و چەپۆکبازی ڕاوەستا و باری سەر باڵەکانم سووک بوون.

جۆری ئەوەی بلوورێنم، دەگریام. لە تاو ئازار نا، بگرە لەبەر هەستکردنم بەو بەڵایەی بەسەرم هاتبوو.

نازانم چەند هاوارم کردبوو. دەسپێک هەستم کرد هاوارەکانم، نەک تەنیا هەر من، بگرە ئەوانیشی ئاسوودە کردووە. دەنگم، ئێمەی لە یەکدی نێزیک دەکردەوە.

دەمبینی بە درێژتربوونەوەی هاوارەکانی من، ئەوان شپرزە دەبوون. هێشتا هیچ ئازاری نەبوو، بەڵام ئەوەم لە هۆشم دەرنەچوو کە دەرزی کراوە بەهەردوو چاومدا.

هێشتا کوێر نەبووبووم. لە خوا بەزیاد بێت جارێ دەمتوانی ببینم بەترس و خەمەوە سەیری من دەکەن و سێبەرەکانیان بە بێ ئۆقرەیی لە بنمیچی تەکیە دەجووڵێتەوە. ئەمە، هەم خۆشحاڵمی کرد و هەم منی ڕادەستی شپرزەییەکی قوڵ کرد. هاوارم کرد: "وازم لێ بهێنن، دەستم دامێنتان وازم لێ بهێنن با جارێکی تریش گشت شتەکان ببینم."

قەرە گوتی: "زوو بە، بیگێڕەوە. ئەو ئێوارەیە چۆن لەگەڵ زەریف ئەفەندی یەکدیتان گرت؟ ئەوسا وازت لێ دەهێنین."

"لە قاوەخانەوە بۆ ماڵ دەگەڕامەوە، زەریف ئەفەندیی داماوم لێ پەیدا بوو.

شپرزه بوو، حاڵێکی فره پەرێشانی هەبوو. دەسپێک دڵم پێی سووتا. ئێستا دەستم لێ هەڵبگرن، دوایی هەموویتان بۆ دەگێڕمەوە. خەریکە بەرچاوم ڕەش دەبێت."

قەره وەک کەسێکی خاوەن ئەزموون گوتی: "یەکسەر ڕەش نابیت. باوەڕت هەبێت مامۆستا عوسمان بەچاوی کونکراوەوە ئەسپی لووت بڕدراوی دەستنیشان کرد."

"زەریف ئەفەندیی بەلەنگاز گوتی دەمەوێت قسەت لەگەڵ بکەم و تەنیا متمانەم بەتۆ هەیە."

بەڵام ئیدی دڵم بەخۆم دەسووتا، نەک بەو.

قەره گوتی: "ئەگەر پێش ئەوەی خوێن لە چاوانت بنیشێت، قسەمان بۆ بکەیت، ئەوا بەیانی دەتوانیت بۆ دواجار پڕ بەدڵی خۆت سەیری دنیا بکەیت. بڕوانە، باران وا خۆشی دەکاتەوە."

"بە زەریف ئەفەندیم گوت با بگەڕێینەوە بۆ قاوەخانە، بەڵام حاڵی بووم حەزی لەوێ نییە و تەنانەت لێشی دەترسێت. یەکەمجارم بوو هەستم کرد ئەو زەریف ئەفەندییەی لە سەردەمی ساڵانی شاگردیمانەوە ماوەی بیست و پێنج ساڵ بوو پێکەوە نیگارمان دەکێشا، ئا بەو جۆرە دابڕاوە و بەتەواوی لێمان دوور کەوتووەتەوە. هەشت نۆ ساڵی ڕابردوو، لە دوای ژن هێنانییەوە لە نیگارخانە دەمبینی، بەڵام نەمدەزانی چ دەکات... پێمی گوت دوایین نیگاری بینیوە. بەقسەی ئەو تاوان و گوناهێکی گەورەی تێدابوو. گوتی ئەوە بارێکی گرانە و کەسمان ناتوانین خۆمانی بدەینە بەر. دەیگوت هەر لەبەر ئەوەیش هەموومان لە دۆزەخ دەسووتێندرێین. شپرزە بوو، ترسی لێ نیشتبوو؛ وەک کەسێک بێ ئاگاداریی خۆی گوناهێکی گەورەی کردبێت، هەستی بەڕووخان دەکرد."

"گوناهی گەورە چییە؟"

"کاتێک ئەمەم لێ پرسی، وەک ئەوەی بخوازێت بڵێت مەگەر نایزانیت، بەسەرسامی چاوانی داچەقاند. ئەو ساتە بیرم کردەوە برادەرەکەی سەردەمی

شاگردیمان وەک ئێمە پیر بووە. گوتی لە نیگارەکەی زاوای بەستەزماندا بێباکانە کەڵک لە ڕوانگەی فەرەنگ وەرگیراوە. دەیگوت لەو نیگارەدا وەک ئەوەی فەرەنگەکان دەیکەن، نیگاری شتەکان بەپێی گرنگیان لە ئەقڵی خوادا نا، بگرە وا کێشراوە وەک ئەوەی کەوتووەتە بەرچاومان. ئەمەش گوناهێکی گەورە بوو. گوناهی دووەمیش کێشانی نیگاری سوڵتانی خەلیفەی موسڵمانە بەهەمان قەوارەی نیگاری سەگێک. گوناهی سێیەم، کێشانی نیگاری ئیبلیسە بەهەمان گەورەیی و پێشاندانیەتی بە خوێنشیرینی. بەڵام لە هەمووی کفرتر ئەوەیە کاتێک ئەم ڕوانگەی فەرەنگە دەخرێتە نیگارەوە، شێوەی سوڵتانمان بە گەورەیی و بەتەواوی وردەکارییەکانی ڕووخسارییەوە لە نیگاردا دەکێشرێت. کتومت جۆری ئەوەی بتپەرستان دەیکەن... یاخۆ وەک ئەو پۆرترێتانەی کە کرستیانە ڕزگار نەبووەکانی دەستی بتپەرستی لەسەر دیواری کلێساکان دەیکێشن و کڕنۆشیان بۆ دەبەن. زەریف ئەفەندی ئەم وشەیە لە زاواتەوە فێر بووبوو، فرە باشی لێ دەزانی، بەڕاستی باوەڕی هێنابوو پۆترێت گەورەترین گوناهە و کۆتاییی بە نیگاری موسڵمان دەهێنێت. نەچووینە قاوەخانە، چونکە ئەو دەیگوت لەوێ زماندرێژی دەرهەق بە حەزرەتی مەلا ئەفەندی و ئاینمان دەکرێت، بۆیە گشت ئەم شتانەی بەدەم پیاسەکردنەوە لە کۆڵانەکان بۆم گێڕایەوە. تاوناتاوێک ڕادەوەستا و وەک ئەوەی داوای هاوکاری بکات، لێمی دەپرسی ئایا گشت ئەمانە ڕاستن، چارە نییە و لە دۆزەخ دەسووتێین؟ هەستی بە تەنگژەی پەشیمانی دەکرد، زۆرگران بوو لە باری شانی و شینی دەگێڕا، بەڵام تاوێک هەستم کرد بەهیچ جۆرێک باوەڕی پێ ناکەم. سەختەکارێک بوو بەدرۆ شینی دەگێڕا."

"چۆن ئەمە تێ گەیشتیت؟"

"ئێمە هەر لە منداڵییەوە زەریف ئەفەندیمان دەناسی. زۆر سەرڕاست، بەڵام بێدەنگ و خامۆش و بێ ڕەنگ بوو، ڕێک جۆری زەڕکارییەکانی. دەتگوت ئەوەی بەرامبەرم کەسێکی لەو گەمژەتر، ساویلکەتر و باوەڕمەندتر، بەڵام ڕووکەشترە."

قەرە گوتی: "دەگوترێت ئەویش سەر و سەکووتی لەگەڵ ئەرزەڕوومییاندا هەبووە."

گوتم: "هیچ موسڵمانێک لە سۆنگەی ئەوەی بێ ویستی خۆی گوناهی کردووە، هێندە شێن ناگێڕێت. موسڵمانی باش دەزانێت خوا دادپەروەر و خاوەن لۆجیکە و حسێب بۆ نیازی بەندەش دەکات. تەنیا کەسانێکی مێشک بچووکی وەک مێشکی مەل باوەڕیان وایە ئەگەر کەسێک بەنەزانی گۆشتی بەرازی خوارد، ئیدی دەبێت بچێتە دۆزەخ. موسڵمانی ڕاستەقینە ئەوەش دەزانێت ترسی دۆزەخ بەکەڵکی ترساندنی کەسانی تر دێت، نەک خۆی. بەڵێ، زەریف ئەفەندی ئەمەی دەکرد؛ دەیویست من بترسێنێت. ئەو کاتە ئەوەش حاڵی بووم زاوات فێری کردووە بەو جۆرە ڕەفتار بکات. برایانی نیگارکێشی خۆشەویستم، ئێستا بەڕاستی پێم بڵێن، ئایا خوێن چاوانم دادەپۆشێت و گلێنەکانم ڕەنگ لە دەست دەدەن؟"

چرایان هێنا و لە دەموچاوم نێزیکیان خستەوە، بەوردبینیی تیمارکەر و دلۆڤانانە سەیری چاوانمیان کرد.

"هەر دەڵێیت هیچ نەبووە."

ئەرێ ئەو سیانەی چاوانیان لە چاوانم بڕیبوو، دوایین شت بوو لەم دنیایە دەمبینی؟ لە سۆنگەی ئەوەی حاڵی دەبووم تا کۆتاییی ژیان ئەم شتانە لە بیر ناکەم و ئومێدیشم لەکن پەیدا بووبوو، قسەم دەکرد:

"زاوات بە زەریف ئەفەندیی ڕاگەیاند کارێکی قەدەخە دەکات. دوایین نیگاری داپۆشیبوو، هەر گۆشەیەکی بۆ یەکێکمان هەڵدایەوە و لەوێدا نیگارێکی پێمان کێشا، بەڵام تەواوی نیگارەکەی شاردەوە... دۆخێکی نهێنی و شاردراوەی دا بە نیگارەکە و بۆنی گوناهێک بڵاو بووەوە. ئەو یەکەم کەس بوو ترسی دوودڵی و گوناهەی بە ئێمە گەیاند، نەک پیاوانی ئەرزەڕوومیی کە لە ژیانیاندا کتێبی بەنەخش و نیگاریان نەدیوە. بەڵام داخۆ چ شتێک هەیە نیگارکێشی ویژدان پاک بترسێنێت؟"

قـەرە لەوچەبازانە گـوتی: "ئـیـدی زۆر شت هەیە نـیگارکـێـشـی ویژدان پاک بترسێنێت. بەڵێ، کەس هیچی لە دژی نەخش نییە، بەڵام بەپێی ئاینی ئێمە نیگار قەدەخەیە. لەبەر ئەوەی نیگارەکانی وەستایانی عەجەم و تەنانەت شاکارەکانی گەورەترین مامۆستایانی هەراتیش دواجار وەک بەشێک لە ڕازاندنەوەی قەراغ و چوارچێوە تەماشا دەکرێت و جوانیی نووسین و شاکاری خۆشنووسی دەخاتە ڕوو، کەس هەقی بەسەریانەوە نییە. جا بۆچی چەند کەس نیگارەکانی ئێمە دەبینن؟ بەڵام چەندی زیاتر سوود لە شێوازی مامۆستایانی فەرەنگ وەربگرین، نەخش، یان ئەو وردەیەی ئێمە دروستی دەکەین، لە نەخش دەردەچێت و لەبەرەوە ڕێک و ڕەوان دەبێت بە نیگار. ئەمەش شتێکە قورئانی پیرۆز قەدەخەی کردووە و پەیامبەریشمان هیچ حەزی لێ نەبووە. سوڵتانیشمان و زاواشم ئەمەیان زۆر باش دەزانی. زاوام لەم سۆنگەیەوە کوژرا."

گوتم: "زاوات لەبەر ئەوەی ترسابوو، کوژرا. ئەویش کتومت وەک تۆ دەیگوت نەخش پێچەوانەی ئاین و کتێب نییە... پیاوانی ئەرزەڕوومی منەی شتێکی دژ بە ئاینیان دەکرد و ئەمەش ڕێک ئەو شتە بوو. زەریف ئەفەندی و زاوات بۆ یەکتر تەواو گونجاو بوون."

قەرە گوتی: "جا هەردووکیان بەدەستی تۆ کوژران، وا نییە؟"

وام زانی لەپڕ لێم دەدات و هەر ئەو ساتەش حاڵی بووم مێردی شەکوورەی شۆخ هیچ لە کوژرانی زاوای بەگازندە نییە. لێمی نەدا، ئەگەر لێشی بدامایە، ئیدی باکم نەبوو.

بەکەللەڕەقی گوتم: "ڕاستییەکەی، زاوات هێندەی هەوڵی دەدا بەپێی داخوازیی سوڵتانمان کتێبێک لە ژێر کاریگەریی وەستایانی نیگارکێشی فەرەنگدا ئامادە بکات، ئەوەندەش خوازیار بوو کتێبێک ئامادە بکات شەڕ بە هەمووان بفرۆشێت و گوناهە بڵاو بکاتەوە. ئەمەش بۆ ئەوەی لووتبەرزانە خۆی مەزن بکات. جۆری کۆیلە، شەیدای نیگاری ئەو نیگارکێشە فەرەنگانە بوو کە لە کاتی گەشتەکانیدا دیبوونی. بەدرێژاییی ڕۆژگار بەسەرهاتی ئەوێی

بۆ گشتمان دەگێڕایەوە و خۆیشی تا ئەوپەڕی سنوور باوەڕی پێیان هێنابوو. باسی ئەو شتـــە پڕوپووچانەی ڕوانگە و پۆرترێتی بۆ تۆیش گێـڕاتەوە. بە بۆچوونی من، ئەو کتێبەی ئامادەمان دەکرد، نە ڕەهەندێکی زیانبەخشی هەبوو، نە شتێکی دژ بە ئاینیشی تێدا بوو... ئەویش لەبەر ئەوەی بەمەی دەزانی، خۆی وا پێشان دەدا وەک ئەوەی کتێبێکی ترسناک ئامادە بکات و ئەمەشی زۆر پێ خۆش بوو... ئەنجامدانی کارێکی ترسناک بە دەستووری سوڵتان، لەکن وی بەئەندازەی شەیدابوون بە نیگارەکانی مامۆستایانی فەرەنگ گرینگ بوو. بەڵێ، ئەگەر نیگار بۆ بە دیواردا هەڵواسین بکێشین، دەبێت بە گوناهە. بەڵام من لە هیچ یەکێک لەو نیگارانەی بۆ ئەو کتێبە کێشابوومان، هەستم بە شتێکی پێچەوانەی ئاین، خوانەناسی، زەندیقی و تەنانەت ترسی قەدەخەیەکی نادیاریش نەکرد. ئایا ئێوە هەستتان پێ کردووە؟"

چاوانم کەمێک لە هێزی خۆیان لە دەست دابوو، بەڵام لە خوا بەزیاد بێت دەمتوانی ببینیم و تێ بگەم پرسیارەکەم ئەوانی دوودڵ کردووە.

بەچێژەوە گوتم: "بڕیارتان پێ نادرێت، وا نییە؟ تەنانەت ئەگەر بەدزیشەوە بیر لەوە بکەنەوە بەئاستەم بیرۆکەی گوناه و سێبەری بێ ئاینی بە نیگارەکانی دەستکردی خۆتانەوە هەیبێت، هەرگیز پێتان قەبووڵ ناکرێت و ددانی پێدا نانێن، چونکە ئەمە بەواتای ڕەوایی دانە بە ئەرزەڕوومیانی دوژمنتان و ئەو سۆفییانەی تاوانتان وەپاڵ دەخەن. لەلایەکی تر، ناتوانن بە باوەڕەوە بڵێن لە پاکیدا سەرتوێژی سپیی شیرن، چونکە ئەمە بەواتای دەستبەردانتان دەبێت لە فێڵبازیی خۆ بەزلزانین و لەو لووتبەرزییەی لە ئاکامی ئەنجامدانی کاری شاردراوە و ڕازدار و قەدەخەوە دەستگیرتان بووە. ئایا دەزانن منیش چۆن ئاوا تەڵەکەبازیم دەکرد؟ بەهێنانی زەریف ئەفەندیی بێچارە لە نیوەی شەودا بۆ ئەم تەکیەیە! گوایە بەهۆی زۆر گەڕانمانەوە بە کۆڵاناندا، سەرمام بووە و بەو بیانووەوە بەکێشم کرد بۆ ئێرە. ڕاستییەکەی، پێم خۆش بوو کاتێک دەیبینی من پاشماوەی قەلەندەرێکی زەندیق و لەوەش

خراپتر، کەسێکی سەوداسەر و تامەزرۆی قەڵەندەری بووم. پێم وا بوو ئەگەر زەریف ئەفەندی ببینێت من دوایین ڕێبواری ڕێبازێکی هەڵوەشاوەم، ڕێبازێک کە ئەندامەکانی نێربازی، ئەفیۆنکێشی، سەرسەریەتی و هەموو کارێکی چەپەڵیان لێ دەوەشایەوە، ئەوا زیاتر لێم دەترسێت، زیاتر ڕێزم لێ دەگرێت و لەوانەیشە لە ترساندا چەنەی دابخات. بێگومان تەواو پێچەوانەی ئەمە ڕووی دا. برادەری مێشک بچووکی سەردەمی منداڵیمان هەم دڵی بە ئێرە نەکرایەوە و هەم یەکسەر بڕیاری دا ئەو تاوانی کفرانەی لە زاواتەوە بیستبوونی، ڕاستن. بەمجۆرە، هاوڕێی خۆشەویستی ساڵانی شاگردیمان سەرەتا گوتی "هاوکاریم بکە، قایلم بکە ناچینە دۆزەخ تا بتوانین ئەمشەو بەئاسوودەیی بنوین"، پاشان بۆنی هەڕەشە لە قسەکانی هات و گوتی "ئاکامی ئەمە خراپ دەبێت." دەیگوت دوایین نیگار زۆر لە فەرمانەکانی سوڵتانمان دوور کەوتووەتەوە، سوڵتانمان هەرگیز لەمە خۆش نابێت و قسە و قسەڵۆک دەگەنەوە مەلای ئەرزەڕوومی. تازە مەحاڵ بوو قایلی بکەم بەوەی دنیا شامی شەریفە و هەرچوار دەورمان گوڵ و گوڵستانە. حاڵی بووم قسە توورەهاتەکانی زاوات و نیگەرانییەکانی خۆی سەبارەت بە سووکایەتیکردن بە ئاین و پێشاندانی ئیبلیس بە خوێنشیرینی، بە زیاد پێوەنانەوە بۆ گشت دۆستانی بێ ئەقڵ و شەیدای مەلای ئەرزەڕوومی دەگێڕێتەوە و ئەوانیش بڕوا بە بووختانەکان دەکەن. ئێوە دەزانن لەبەر ئەوەی گەیشتینە ئاستێک کە سوڵتانمان لە نێزیکەوە بایەخمان پێ بدات، نەک تەنیا دەستەی هونەرمەندان، بگرە چۆن سەرجەم پیشەکاران ئیرەییان پێمان دەبرد. لەوانە بوو سەرجەم پێکەوە و بەچێژەوە بیانگوتبایە: وەستایانی نیگارکێش کفر دەکەن. ڕێی تێ دەچوو بەهۆی هاوکاریی نێوان زاوا و زەریف ئەفەندییەوە ئەم بووختانە بەڕاست بگەڕابایە. بۆیە دەڵێم بووختان، چونکە هیچ بڕوام بەو قسانە نەبوو کە زەریفی برامان لە بارەی کتێبەکە و دوایین نیگارەوە دەیکرد. ئەو کاتە من هیچ ڕێم بەخۆم نەدەدا بهێڵم پەڵە بە زاوای خوا لێخۆشبووتەوە بلکێت. بگرە پێم وا بوو کارێکی باشە سوڵتانمان لە مامۆستا عوسمان زیاتر، حەزی لەو

بوو. هێندەی ئەو نا، بەڵام منیش بڕوام بەو شتانە هەبوو کە بەدرێژی لە بارەی وەستایانی فەرەنگ و نیگارەکانیانەوە بۆمی گێڕابووەوە. لە ناخەوە بیرم دەکردەوە ئێمەی وەستایانی نیگارکێشی عوسمانی بێ ئەوەی هیچ دانوستاندنێکمان لەگەڵ ئیبلیس هەبێت، دەتوانین بە ئارەزووی دڵ و بەجوانی شتگەلێک لە شێوازی فەرەنگ و لەو شتانەی لە گەشتەکانماندا دیبوومانن، هەڵبژێرین و ئەمەش هیچ کاتێک دەردی سەری بۆمان نەدەخووڵقاند. ژیان سادە بوو، زاوای خوا لێخۆشبووت لە دوای مامۆستا عوسمان، بۆ من باوکی نوێی ئەو ژیانە نوێیە بوو."

قەرە گوتی: "جارێ مەیە سەر ئەو بابەتە. لە پێشدا باسی ئەوە بکە زەریفت چۆن کوشت."

گوتم: "من ئەم کارەم"، حاڵی بووم نەمدەتوانی وشەی "کوشتن" بەکار بهێنم. درێژەم دایێ و گوتم: "تەنیا بۆ خۆمان و بۆ ڕزگارکردنی خۆمان نا، بگرە بۆ سەلامەتیی سەرجەم نیگارخانە کرد. زەریف ئەفەندی وا تێ گەیشتبوو چەکێکی هەڕەشەی کەوتووەتە دەست. لە خوای گەورە پاڕامەوە پێشانم بدات ئەم نامەردە چەند چەپەڵە. خوا پاڕانەوە و نزامی قەبووڵ کرد و پێشانمی دا ئەو نامەردە فرە چەپەڵە: تەماحی پارەم خستە بەری. ئەم زێڕانەم بیر کەوتەوە، بەڵام بە ئیلهامێک لە خواوە درۆیەکم هەڵبەست. گوتم زێڕەکان لێرە لە تەکیە نین، لە شوێنێکی تر شاردوومنەتەوە. دەرچووینە دەرێ. بێ ئەوەی بزانم بۆ کوێ دەچین، بێ ئامانج بە کۆڵان و گەڕەکە دوورەکاندا ڕۆیشتین. بەهیچ جۆرێک نەمدەزانی دەبوو چ بکەم و زۆریش دەترسام. لە کۆتاییی ڕێ و ڕۆیشتنی بێ ئامانج و بێ ئاڕاستەمان چووینە کۆڵانێکەوە پێشتر پیایدا ڕۆیشتبووین. ئەمەش زەریفی زەڕکاری برامانی خستە گومانەوە. بەڵام خوا شوێن سووتاوییەک و کوێرە بیرێکی نێزیک لەوێشی هێنایە بەردەممان."

لەم خاڵەدا حاڵی بووم ناتوانم پاشماوەی ڕووداوەکە بگێڕمەوە و ئەمەم بەوانیش گوت. بوێرانە گوتم: "ئەگەر ئێوەش بوونایە لە جێی من، هەمان شتتان دەکرد."

کاتێک گوێم لێ بوو خەریکە بڕوا بە قسەکانم دەکەن، لە ناخەوە ئارەزووم دەکرد بگریم: دەمویست بڵێم "لەبەر ئەوەی ئەو بەزەیی پێداهاتنەوەیەی شایەنی نەبووم، دڵمی نەرم کردبوو"، بەڵام وا نەبوو. خوازیار بووم بڵێم "پاش ئەوەی کوشتم، فڕێم دایە بیرەوە و کاتێک جەستەی بەر بنی بیرەکە کەوت، دەنگێکی لێ بەرز بووەوە و لەبەر ئەوەی ئێستا جارێکی تر ئەو دەنگە دەبیستمەوە"، بەڵام وا نەبوو. ئارەزووم دەکرد بڵێم "لەبەر ئەوەی بیرم کەوتەوە پێش ئەوەی ببم بە بکوژ، زۆر کامەران بووم و وەک هەر کەسێکی تر بووم"، بەڵام واش نەبوو. کوێرێک هاتبووە بەرچاوم لە کاتی منداڵیمدا بە گەڕەکی هەژاری ئێمەدا تێ دەپەڕی، ئێمەی منداڵان لە دووریی کانیی گەڕەک ڕاوەدەستاین و سەیرمان دەکرد: جامێکی مسی چڵکنی لە جلوبەرگی قرێژی دەردەهێنا و بە ئێمەی دەگوت: "کوڕەکانم، کێتان جامی ئەم مامە کوێرەی خۆتان لە ئاوی کانی پڕ دەکات؟" کاتێک هیچ کەسێک نەدەچوو، وای دەگوت: "خێرە، کوڕم خێرە!" گلێنەی چاوی کاڵ بووبووەوە و نەمابوو، هەمان ڕەنگی سپێنەی چاوی گرتبوو.

شپرزەی ئەوە بووم منیش وەک ئەو مامە کوێرەم لێ بەسەر بێت، بۆیە بەپەلە و بێ ئەوەی چێژی لێ وەربگرم، باسی چۆنیەتیی کوشتنی زاوا ئەفەندیم گێڕایەوە. نە زیاد لە پێویست ڕاستم و گوت و نە زۆریش درۆم کرد: لە نێوان ڕاستی و درۆدا خۆم خستبووە دۆخێکی واوە دڵی خۆم نەگوشم، بۆیە هەستم کرد لێم تێ گەیشتن من بەمەبەستی کوشتنی زاوا ئەفەندی نەچوومەتە ئەوێ: من چۆنم دەویست، ئەوان وا حاڵی بوون: من پێشتر نیازی کوشتنی زاوام نەبووە. کاتێکیش گوتم ئەگەر مرۆڤ نیازی خراپ نەبێت هەرگیز ناچێتە دۆزەخ، ئەوان وا تێ گەیشتن من بیانوو دەهێنمەوە و منەی خواستنی لێبووردن دەکەم.

بەدەم بیرکردنەوەوە گوتم: "دوای ئەوەی زەریف ئەفەندیم ڕادەستی فریشتەکانی خوا کرد، ئەو قسانەی زاوای لێخۆشبوو بەم دوایانە بۆ منی دەکرد، بووبوون بە کرم و سەریان لە جگەرم نابوو. من بەهۆی دوایین

نیگارەوە بووبووم بە بکوژ و ئەمەش ئەو نیگارەی لە چاوی مندا گەورە کردبووەوە. زاوا ئیدی بەمەبەستی کتێبەکە کەسمانی بۆ ماڵی خۆی بانگ نەدەکرد. منیش چوومە کنی تا ئەو دوایین نیگارەم پێشان بدات. نیگارەکەی پێشانم نەدا، ڕەفتاری لە بەرامبەرم بەشێوەیەک بوو وەک ئەوەی دنیا شامی شەریف و دەوروبەر گوڵ و گوڵزار بێت. گوتی هیچ نیگار و شتێکی تری ئەوتۆ لە گۆڕێدا نییە شایەنی ئەوە بێت مرۆڤی لە پێناودا بکوژرێت! بۆ ئەوەی هێندە بەچاوی سووک بۆم نەڕوانێت و بایەخم پێ بدات، ددانم پێدا نا زەریف ئەفەندیم کوشتووە و فرێم داتەوە بیرەوە. بایەخی پێم دا، بەڵام بەردەوام بوو لەسەر بەچاوی سووکەوە تێڕوانینم. هیچ باوکێک بۆی نییە بەچاوی سووک بۆ کوڕی خۆی بڕوانێت. مامۆستا عوسمانی گەورە زۆر لێمان تووڕە دەبوو، فرە لێمانی دەدا، بەڵام هیچ بەچاوی سووک تەماشامانی نەدەکرد. برایانم، بە ناپاکیکردنمان لە مامۆستا عوسمان، هەڵەمان کردووە."

براکانم وەک ئەوەی لە نوێنی مردندا گوێ بۆ دوایین وتەکانم ڕابگرن، چاویان لە چاوم بڕیبوو، منیش بە دەمیانەوە پێ کەنیم. جۆری ئەوەی برایەکیان لە سەرەمەرگدا بێت، دەیانڕوانی و منیش دەمبینی تا دێت تەموژ دایان دەگرێت و لێم دوور دەکەونەوە.

"لەبەر دوو شت زاواتم کوشت: چونکە مامۆستا عوسمانی ناچار کردبوو وەک مەیموون لاسایی سەبستیانۆی نیگارکێشی فەرەنگ بکاتەوە. لەبەر ئەوەی لاوازیم نواندبوو، و لێم پرسیبوو داخۆ من شێوازی تایبەت بەخۆم هەیە؟"

"چی گوت؟"

"گوتی هەتە. بەڵام ئەمە بەلای ئەوەوە سووکایەتی نەبوو، بگرە مایەی شانازی بوو. دێتەوە بیرم منیش بەشەرمەوە بیرم کردەوە داخۆ بۆ منیش مایەی شانازییە: من شێواز هەم وەک جۆرێک لە نارەسەنی و بێ ئابڕوویی دەبینم و هەم کرمیشی بەرداوەتە هەناوم. دەمەوێت شێوازم نەبێت، بەڵام ئیبلیس دنەم دەدات و مەراقیشمە."

قەرە لەوچەبازانە گوتی: "هەموو کەسێک خوازیارە بەدزییەوە شێوازێکی هەبێت. گشت کەسێک دەیەوێت وەک ئەوەی سوڵتانمان خوازیارە، پۆرترێتی بکێشرێت."

گوتم: "جا ئایا ئەمە نەخۆشییەکی وایە مرۆڤ نەتوانێت بەرەنگاری ببێتەوە؟ تا ئەم نەخۆشییە زیاتر تەشەنە بکات، هیچ کاممان ناتوانین خۆمان لە بەرامبەر شێوازی مامۆستایانی فەرەنگ ڕابگرین."

بەڵام کەس گوێی لێم نەدەگرت: قەرە، بەسەرهاتی ئەو بەگە بەدبەختەی تورکمانی دەگێڕایەوە کە لەبەر ئەوەی زوو ئەڤینی خۆی بۆ کچی پادشا ئاشکرا کردبوو، ماوەی دوازدە ساڵی لە تاوارگەی وڵاتی چین بەسەر بردوو. بەدرێژاییی دوازدە ساڵ خەیاڵی لە یارەکەی دابوو، لەبەر ئەوەی پۆترێتی دڵداری خۆی پێ نەبووە، لە ناو شۆخانی چینیدا ڕووخساری ئەڤینداری خۆی لە بیر دەچێتەوە، ئازاری ئەڤین دەبێت بە خەمێکی قووڵ و خوا دەرخواردی دەدات. بەڵام هەموومان دەمانزانی ئەوەی دەیگێڕێتەوە، بەسەرهاتی خۆیەتی.

گوتم: "لە سایەی زاواتەوە ئیدی گشتمان فێری ئەم وشەی پۆرترێتە بووین. خوا یار بێت ڕۆژێک لە ڕۆژان فێر دەبین بێ ترس باسی ژیانی خۆیشمان بکەین هەروەک ئەوەی هی خۆمان بێت."

قەرە گوتی: "تەواوی بەسەرهاتەکان، بەسەرهاتی هەمووانن، هی مرۆڤ خۆی نین."

منیش بەیتەکەی هاتفیی شاعیری هەراتیم تەواو کرد و گوتم: "سەرجەم نەخشەکانیش نەخشی خوان. بەڵام ئەگەر شێوازی مامۆستایانی فەرەنگ تەشەنە بکات، هەرکەسێک پێی وا دەبێت گێڕانەوەی بەسەرهاتی کەسانی تر وەک ئەوەی بەسەرهاتی خۆی بێت، ماریفەتە."

"ئەمەش ڕێک ئەو شتەیە کە ئیبلیس دەیخوازێت."

تا هێزم تێدا بوو هاوارم کرد: "ئیدی دەستم لێ هەڵبگرن، با بۆ دواجار سەیری دنیا بکەم."

کاتێک بینیم وا زراویان تۆقی، لە ناخەوە متمانەیەکم لەکن پەیدا بوو.

سەرەتا قەرە خۆی کۆ کردەوە: "دوایین نیگار دەردەهێنیت؟"

بەجۆرێک بۆ قەرەم ڕوانی یەکسەر تێ گەیشت من دەردی دەهێنم. وازی لێم هێنا . لێدانی دڵم زیادی کرد.

وا دیارە ئێوە لە زووەوە ئەو ناسنامەیەی من حاڵی بوون گوایە من هەوڵی شاردنەوەیم دەدا . سەرباری ئەوەش، پێتان سەیر نەبێت وەک مامۆستایانی کۆنی هەرات ڕەفتار دەکەم: ئەوان لە سۆنگەی ڕێزگرتنەوە لە وەستا و داب و نەریتەکان واژۆی خۆیان دەشاردەوە، نەک لەبەر ئەوەی نەبادا واژۆکانیان کەسایەتییان ئاشکرا بکات. چرام گرت بەدەستەوە، ڕێم بۆ سێبەری کاڵەوەبووی خۆم کردەوە، بەخرۆشەوە بە ژوورەکانی تەکیەی تاریک و ئەنگوستەچاودا ڕێم کرد. لە خۆمم پرسی ئەرێ خەریکە کوێرایی چاوم دادێت، یان ژوور و هەیوانەکان زۆر تاریکن؟ چەند کات و ڕۆژ و هەفتەم هەبوو بەر لە کوێربوونم؟ خۆم و سێبەرەکەم ڕاوەستاین، دەستم دایە کاغەزی گۆشەی پاکی دۆلابی تۆزاویی ناو خێو و تارمایی ئاشپەزخانە و بەپەلە گەڕاینەوە. قەرە بۆ دڵنیابوون دوام کەوتبوو، بەڵام خەنجەری بەدەستەوە نەبوو. ئایا دەمویست بەر لەوەی کوێر بم، خەنجەرەکەی هەڵبگرم و ئەویش کوێر بکەم؟

بەشانازییەوە گوتم: "خۆشحاڵم بەوەی بەر لە کوێربوونم جارێکی تریش ئەمەم بینی. دەمەوێت ئێوەش بیبینن. سەیری بکەن."

بەمجۆرە، لەبەر ڕۆشناییی چرا ئەو دوایین نیگارەم پێشانیان دا کە لە ڕۆژی کوشتنی زاوادا لە ماڵی ئەوان هێنابووم. سەرەتا سەرنجم دا بەمەراق و ترسەوە نیگایان لە نیگاری دووپەڕەیی بڕیوە. کاتێک وەرگەڕام و لەگەڵ ئەواندا کەوتمە تەماشاکردنی نیگارەکە، هێدی هێدی دەلەرزیم. نازانم بەهۆی ئەوەی دەرزیی پەڕەمووچ بە چاومدا کرابوو، یاخۆ بەهۆی حاڵ لێهاتنمەوە بوو، جەستەم گڕی گرتبوو.

ئەو نیگاری دار، ئەسپ، ئیبلیس، مەرگ، سەگ و ژنانەی هەمووممان لە ماوەی ساڵی ڕابردوودا بۆ گۆشەکانی ئەم نیگارە دووپەڕەییە کێشابوومان، زاوا ئەفەندی نەزانانە بەشێوازی نوێ ڕیزیانی کردبوو، گەورەیی و بچووکیی نیگارەکانی بەشێوەیەک دانابوو زەڕکاری و چوارچێوەکانی زەریف ئەفەندیی خوا لێخۆشبوو هەستێکی وای لەکنمان دروست دەکرد وەک ئەوەی لە پەنجەرەیەکەوە سەیری سەرانسەری دنیا بکەین، نەک هەر بەتەنیا سەیری پەڕەی کتێبێک. لە چەقی ئەو دنیایە و لە جێیەی پێویست بوو پۆترێتی سوڵتانمان هەبێت، پۆرترێتی من هەبوو. تاوێکیش بەشانازییەوە تەماشام کرد. لەبەر ئەوەی چەندین ڕۆژ سڕیبوومەوە، شێواندبووم، زۆر سەیری ئاوێنەم کردبوو، لە دۆخێکی خراپدا کارم کردبوو، و نەمتوانیبوو زۆر بەخۆمی بشوبهێنم، کەمێک بێزار بووم؛ لەبەر ئەوەم نەبوو نیگار و پەڕە تەنیا منیان لە چەقی دنیایەک جێگیر کردبێت، بگرە لەبەر هۆیەکی ئیبلیسانەی دەرەوەی سنووری هێزی ئەقڵم، هەستم بەخرۆشێکی جڵەو لە دەست دەرچووش دەکرد. ئەمە خرۆشێک بوو منی لە خۆم زیاتر قوڵتر، تێکەڵ و پێکەڵ و ڕازاویتر دەکرد. دەمویست برایانی نیگارکێشم ئەم خرۆشە ببینن، لێی حاڵی بن و لەگەڵیاندا دابەشی بکەم. لە سەرێکەوە وەک سوڵتان، یان پادشایەک لە چەقی هەموو شتێکدا بووم و لە سەرێکی تریشەوە خۆم خویشم بووم. ئەم ڕەوشە لە یەک کاتدا شانازی و شەرمیشی دەدامێ. لەبەر ئەوەی ئەم دوو هەستە هاوسەنگیی یەکتریان ڕادەگرت و منیان ئاسوودە دەکرد، چێژێکی سەرسووڕهێنەرم لەو دۆخە نوێیەم لە نیگاردا وەردەگرت. بەڵام بۆ ئەوەی ئەم چێژە کامڵ بێت، پێویست بوو سەرجەم چرچ و لۆچی ڕووخسارم و جلەکانم، سێبەر و قنچکە و دوومەڵ، هەر لە ڕیشمەوە تا هۆنینەوەی قوماش بە هونەری وەستایانی نیگارکێشی فەرەنگ تەواو و بێ کێماسی بێت.

دۆستانی دێرینم سەیری نیگارەکەیان دەکرد و منیش ترس و سەرسامی و هەستێکم بە ڕووخساریانەوە دەبینی کە فەوتاندبوومانی و سەری هەموومانی خواردبوو. ئیرەییم دەبینی. سەرباری ئەو نەفرەتە توندەی لە کەسێکی تا

بیناقاقا لە گوناهدا نوقمبوویان دەکرد، خۆزگەشیان پێی دەخواست.

گوتم: "شەوانە کاتێک لێرە لەبەر ڕۆشنایی قوتیلکە سەیری ئەم نیگارەم دەکرد، سەرەتا هەستم کرد خوا دەستی لە من هەڵگرتووە و تەنیا ئیبلیس دەتوانێت لە تەنیابوونمدا دۆستایەتیم بکات. ئەگەر بەڕاستی لە چەقی دنیادا بوومایە -هەرجارێک تەماشای نیگارەکەم دەکرد، زۆر خوازیاری ئەمە بووم-، سەباری ئەم شتە خۆشەویستانەی دەوروبەرم، تەنانەت ئەو ژنەی لە شەکوورەی شۆخ دەچێت و عەبداڵەکانی دۆستم و جوانیی ڕەنگی سووری بالادەستی ناو نیگار، زیاتر هەستم بەتەنیایی دەکرد. ترسی ئەوەم نییە کەسایەتی و تایبەتمەندیی خۆم هەبێت و کەسانی تر کڕنۆشم بۆ ببەن، تەواو بە پێچەوانەوە، من ئەوەم دەوێت."

لەقلەق بە خۆپێشاندانی کەسێکەوە تازە لە نوێژی هەینی هاتبێتە دەرێ، گوتی: "واتا پەشیمان نیت؟"

"نەک لەبەر ئەوەی دوو کەسم کوشتووە، بگرە بەهۆی ئەوەی نیگارێکی لەو جۆرەم کێشراوە، خۆم وەک ئیبلیس دێتە پێش چاو. پێم وایە ئەو کەسەم بۆیە کوشتووە بۆ ئەوەی بتوانم ئەم نیگارە بکێشم. بەڵام تەنیاییی دۆخی تازەشم دەمترسێنێت. لاساییکردنەوەی مامۆستایانی فەرەنگ بەرلەوەی دەستی نیگارکێش بە هونەریان بگات، نیگارکێش زیاتر دەکات بە کۆیلە. دەمەوێت لەم دۆخە هەڵبێم. ڕاستییەکەی، ئێوەش حاڵی بوون هەردووکیانم بۆ ئەوە کوشت تا هەموو شتێک لە نیگارخانە وەک ئەوەی لە ڕابردوودا هەبووە، بەردەوام بێت. لەوانەیە خواش حاڵی بووبێت."

پەپوولەی نازدارم گوتی: "بەڵام ئەمە بەڵای زیاتر بەسەری هەموومان دەهێنێت."

قەرەی بودەڵە هێشتا سەیری نیگارەکەی دەکرد، من لەپڕ توند باسکیم گرت، تا هێزم تێدابوو نینۆکەکانم لە گۆشتی بازووی چەقاند و باسکیم بادا. خەنجەرەکەی نائاگادارانە بەدەستەوە گرتبوو، بۆیە کەوتە خوارەوە. دەستم

دایێ و لە زەوی هەڵم گرتەوە.

گوتم: "ئیدی بە ڕادەستکردنیشم بە ئەشکەنجەدەران ناتوانن لە بەڵای خۆتان ڕزگارتان بێت. نووکی تیژی خەنجەرم بەشێوەیەک نێزیک خستبووەوە وەک ئەوەی بمەوێت بیکەم بە چاوی قەرەدا: "دەرزیی پەڕەمووچەکەم بدەرێ."

بەدەستە ساغەکەی دەری هێنا و دایمێ، خستمە پشتوێنەکەمەوە. نیگام بڕییە ناو چاوانی و چاوەکانی وەک بەرخ بۆمیان دەڕوانی.

گوتم: "زۆر دڵم بە شەکوورەی شۆخ دەسووتێت، چونکە دواجار هیچ چارەیەکی بۆ نەمایەوە شووکردن بەتۆ نەبێت. ئەگەر ناچار نەبوومایە بۆ ڕزگارکردنی ئێوە لە بەڵا زەریف ئەفەندی بکوژم، ئەوا شووی بە من دەکرد و بەختەوەریش دەبوو. من لە هەمووتان زیاتر لەو بەسەرهات و ماریفەتانەی مامۆستایانی فەرەنگ تێ گەیشتبووم کە باوکی بۆ گشتمانی دەگێڕایەوە. لەبەر ئەوە زۆر باش گوێ بۆ ئەم دوایین قسانەم ڕابگرن: حاڵی بووم ئیدی لێرە جێ بۆ ئێمە، بۆ ئەو وەستا نیگارکێشانەی خوازیارن بە هونەر و سەبەرزیی خۆیانەوە بژین، نەماوە. ئەگەر بەپێی ئەوەی زاوای خوا لێخۆشبوو و سوڵتان دەیانویست، لاسایی مامۆستایانی فەرەنگ بکەینەوە، ئەگەر پیاوانی ئەرزەڕوومیش زەفەرمان پێ نەبەن، ترسنۆکانی ڕاستەقینەی ناو خۆمان لە شێوەی زەریف ئەفەندی دەمانگرن و ناتوانین بگەینە ئەنجام. خۆ ئەگەر گوێڕایەڵی ئیبلیس بین، تا کۆتاییی بڕۆین، ناپاکی لە سەرتاپای ڕابردوومان بکەین و هەوڵ بدەین بۆ بەدەستهێنانی شێواز و کەسایەتیی لەسەر ڕێبازی فەرەنگ، وەک چۆن ئەوەی هونەر و زانستی من بەشی کێشانی ئەم نیگارەی خۆمی نەکرد، بەهیچ جۆرێک لەم ڕووەوە سەرکەوتوو نابین. بە تووڕەهاتیی ئەو نیگارەی کێشاومە و نەمتوانیوە ڕێک و پێک وەک خۆمی بچوێنم، حاڵی بووم هونەری مامۆستایانی فەرەنگ شتێکە -ئاشکرایە ئێمە ئەم شتە بێ ئەوەی بایەخی پێ بدەین، لە زووەوە دەزانین- سەدان ساڵ پێویستە بۆ فێربوونی. ئەگەر کتێبی زاوا ئەفەندی تەواویش بکرایە و بۆ ئەوان بنێردرابایە، ئەوا مامۆستایانی نیگارکێشی ڤینیسیایی پێمان پێ دەکەنین و

پێکەنینی ئەوان دۆقـیـشـی دەگـرتەوە، هـەر ئەوەندە و هیـچی تر. ئەو کـاتە دەیانگوت عـوسـمـانیگەل دەست لە عوسـمـانیـبوونـی خۆیان هەڵدەگرن و ئیدی لێـمـان نەدەترسـان. ئای چەند باش دەبێت ئەگەر بە ڕێبـازی مـامـۆسـتـایانی کـۆندا بڕۆین! بەڵام نـە سـوڵتـانمان و نە قـەرە ئەفـەندیش کـە بەهۆی نـەبوونی پۆرترێتـی شـەکـووره جـانەوە دڵتـەنگ بووە و نە هـیچ کەسـێکی تر خـوازیاری گرتنەبەری ڕێبـازی مـامۆسـتـایانی کۆن نییـە. کەواتە لێرە دانیـشن و سـەدان سـاڵ لاسـایی شـێـوازەکـانی فـەرەنگ بکەنەوە! لووتبـەرزانە واژۆ بخـەنـە سـەر نیگـارە لاسـاییکـراوەکـان. مـامـۆسـتـایانی کـۆنی هـەراتی کـاتێک لـە ڕوانگەی خـواوە نیگاری دنیـایان دەکـێـشـا، بۆ شـاردنەوەی هـەبوونی کـەسـایەتیـیـان، واژۆیان نەدەکـرد. بەڵام ئێـوە بۆ شـاردنەوەی نـەبوونی کـەسـایەتیـتـان واژۆ دەکەن. هێـشـتـا ڕێگەیەکی ڕزگـاربوون هـەیە، لەوانەیە یەک بـەیەک لە دەرگـای ئێوەش درابێت و ئێستا لە منی دەشارنەوە: ئەکبەر خانی سوڵتانی هندستان زێڕ و خۆشەویستیی هەڵڕشتووە و هونەربازترین وەستایانی نیگارکێشی دنیا لە دەوری خۆی کۆ دەکاتەوە. ئیدی ئاشکرا بووە ئەو کتێبەی بۆ هـەزار ساڵەی ئیسـلام ئامادە دەکرێت، لێرە لە ئەسـتەنبوڵ نا، لە نیگارخانەی ئاگرا فریای دەخەین."

لەقلەق پرسـی: "جـا نیگارکێش بۆ ئەوەی وەک تۆ زۆرزان بێت، پێـویستـە لە پێشدا ببێت بە بکوژ؟"

بـێ ئەوەی بـایـەخی بـدەمـێ، گـــوتم: "ئەوەنـدە بـەســـە لێـــهـــاتووترین و هونەربازترین بیت."

کەڵەشـێرێکی لە خۆبایی لە دوورەوە دووجـار قووقاندنی. بوخچـە و زێڕەکانم کۆ کردەوە، دەفتـەری قاڵب و نیگارەکانم خستە جلدبەندەکەوە. نووکی تیژی خـەنجـەرم لـە گـرێملـی قـەرە قـایم کـردبوو، وام بـەخـەیاڵدا هـات دەتوانم دانە بەدانە بەم خـەنجـەرە بیـانکوژم، بەڵام ئێـسـتـا برادەرانی منداڵیم، ئەوانەی لە سـەردەمـی شـاگـردیمـانەوە پێکەوە بووین، بـە لەقلەقیـشـەوە، سـەربـاری ئەوەی دەرزیی پەڕەمووچی بە چاومدا کردبوو، زۆر خۆش دەویست.

پەپوولەی نازدار هەڵسابووە سەرپێ، قیڕاندم، ترساندم و لە شوێنی خۆی دام نیشاندەوە. ئەم ڕووداوە متمانەی دامێ دەتوانم سپوساغ لە تەکیە دەربچم و دەستوبردم کرد. ڕێک لەو کاتەدا لە دەرگا دەردەچووم، بە پشووکورتی ڕستەیەکی قەبەی دەستهۆنی خۆم گوت:

"دەرچوونم لە ئەستەنبوڵ، وەک دەرچوونی إبن شاکر دەچێت لە بەغدای ژێر داگیرکاریی مەگۆل."

لەقلەقی بەرچاوتەنگ گوتی: "کەواتە پێویستە ڕوو لە ڕۆژئاوا بکەیت، نەک ڕۆژهەڵات."

وەک زاوا ئەفەندی بە عەرەبی گوتم: " ولله المشرق والمغرب - ڕۆژهەڵات و ڕۆژئاوا هی خوایە."

قەرە گوتی: "بەڵام ڕۆژهەڵات ڕۆژهەڵات و ڕۆژئاواش ڕۆژئاوایە."

پەپوولە گوتی: "نیگارکێش پێویستە لووتبەرزی نەنوێنێت. لەبری ئەوەی سەری خۆی بە ڕۆژهەڵات و ڕۆژئاواوە بیەشێنێت، دەبێت تەنیا بەپێی ئەوەی لە هەناوییەوە هەڵدەقوڵێت، نیگار بکێشێت."

بە پەپوولەی خۆشەویستم گوت: "ئەمە قسەیەکی هێندە ڕاستە کە لە ناخەوە خوازیارم ماچت بکەم."

بەڵام هێشتا دوو شەقاوم بەرەو لای ئەو نەنابوو قەرە کارزانانە پری پێمدا کرد. بوخچەی تژە جل و زێڕم بەدەستەوە بوو، جلدبەندەکەی پڕ لە نیگارکیش بە بن هەنگڵمەوە بوو. کاتێک هەوڵم دا شتەکانم بپارێزم، ئەمجار سەیرم کرد بەرگریم لە خۆم پێ ناکرێت. ئەو دەستەم کە خەنجەرەکەم پێی گرتبوو، لە دەستی ئەو ڕاپسکاند. بەڵام ئەویش بەخت یاری نەبوو، پێی لە مێزەکە هەڵکەوت و لەپڕ هاوسەنگی خۆی لە دەست دا. لەبری ئەوەی قۆڵم بگرێت، کەوتە دۆخێکەوە وەک ئەوەی خۆی بە قۆڵمدا هەڵواسیبێت. لە سەرێکەوە بە پاشماوەی هێزی خۆمەوە پێلەقەم تێ سرەواند و لە سەرێکی ترەوە بەگەستنی نووکی پەنجەکانی، ئاگرم لە جەرگی بەردا. لە تاو پەلەقاژەی گیان دەربردن

لوورانـدی. ئەمــجـار هەمــان دەســتـیم گـوشـی، ئازارم گـەیانـدە دڵی. ڕووی خەنجەرم لە دووانەکەی تر کرد و هاوارم کرد:

"لە جێی خۆتان دانیشن!"

دانیشـتن. بەنەریتی کەیکاوسی داسـتـان، نووکی تیژی خـەنجـەرم خسـتـە کونی لووتی قەرەوە. کاتێک خـوێنی لێ هات، فرمێسکی ئازار لە چاوانی پڕ لە پاڕانەوەی هاتە خوارێ.

گوتم: "ئێستا بڵێ بزانم، ئایا کوێر دەبم؟"

"بەگـوێرەی داسـتـانەکـان، خـوێن لە چاوی هەندێک کەس دەنیـشـێت و لە چاوی کەسـانێکی تر نانیشێت. ئەگەر خوا لە نیگارت ڕازی بێت، بۆ ئەوەی بۆ کن خـۆی بتباتەوە، تاریکاییی شاهانەی خۆیت بۆ دەکات بەدیاری. ئەو کـاتە، لەبری ئەم دنیا چەپەڵە، دیمەنە شاهانەکانی بەرچاوی ئەو دەبینیت. خۆ ئەگەر لە نیگاریشت ڕازی نەبێت، وەک ئێستا لەسەر بینین بەردەوام دەبیت."

گوتم: "من نیگاری ڕەسەن لە وڵاتی هندستان دەکێشم. هێشتا ئەو نیگارەم نەکێشاوە بۆ ئەوە بشێت خوا منی پێ هەڵبەسنگێنێت."

قـەرە گـوتـی: "زۆر خـەیاڵی ڕاکـردن لە شـێـوازەکانی فـەرەنگ لێ مـەدە. ئایا دەزانی ئەکبـەر خان هانی سـەرجـەم وەستایانی نیگارکێش دەدات واژۆ بخەنە سەر نیگارەکانیـان؟ زۆر لە مێژە قەشە یەسـوعییەکانی پۆرتوگال شـێوازەکانی فەرەنگیان گەیاندووەتە ئەوێ. ئەوان ئیدی لە گشت شوێنێکن."

گوتم: "هەمـوو کاتێک شـوێنێک هەیە مـرۆڤ بـۆی ڕا بکات و شـتێکی تێدا بکات بۆ ئەوەی بەسادەیی بمێنێتەوە."

لەقلەق گوتی: "بەڵێ، کوێربوون و هەڵهاتن بەرەو وڵاتانی نەبوو."

قـەرە گـوتـی: "بۆچی دەتەوێت بەسـادەیی بمێنیـتـەوە؟ وەک ئێـمـە بمـێننەوە و تێکەڵ بەئێرە ببە."

من گـوتم: "بەدرێژاییی ژیـانیـان لاسـایی شـێـوازەکـانی فـەرەنگ دەکـەنەوە بۆ ئەوەی شـێوازی تایبـەت بەخۆیان هەبێت. لەبەر ئەوەی لاسـایی فەرەنگەکـانیش

دەکەنەوە، هەرگیز نابن بەخاوەنی شێوازی تایبەت بەخۆیان."

قەرە بێ ئابڕووانە گوتی: "شتێکی تر بۆ کردن نییە."

هەڵبەتە تاکە کامەرانیی ئەو، شەکوورەی شۆخ بوو، نەک نیگار. خەنجەری نووک خوێناویم لە لووتی خوێنبەربووی دەرهێنا و وەک شمشێری جەلادێک خۆی بۆ سەر پەڕاندن ئامادە بکات، بەسەر سەرییەوە ڕام گرت.

من شتی پێشتر زانراوم ئاشکرا کرد و گوتم: "ئەگەر بمەوێت، ئێستا دەتوانم سەرت لە جەستەت جیا بکەمەوە، بەڵام دەتوانم لە پێناوی بەختەوەریی شەکوورەی و منداڵەکانی، لێت خۆش بم. ڕەفتارت لەگەڵی باش بێت، کاری ئاژەڵی و نەزانی لەگەڵدا نەکەیت. بەڵێنم پێ بدە!"

گوتی: "بەڵێنت دەدەمێ."

گوتم: "ئەوا دەتبەخشم بە شەکوورە."

بەڵام باسکم ڕەفتارێکی پێچەوانەی قسەی دەرپەڕیو لە زارمی کرد. بەوپەڕی هێزەوە خەنجەرم بۆی داهێنایەوە.

دواسات، لەبەر ئەوەی لە جێی خۆی جووڵا و منیش ئاڕاستەی دەستوەشانم گۆڕی، خەنجەر لە ملی نا، لە شانی چەقی. بەترسەوە سەیری ئەو شتەم کرد کە باسکم لە خۆیەوە کردبووی. ئەو شوێنەی خەنجەری لە گۆشت چەقیوم لێی دەرهێنا، سوورێکی تۆخ دەینواند. ترسام و شەرمم لەم ڕەفتارەی خۆم کرد. بەڵام دەشمزانی ئەگەر دواڕۆژێکی نێزیک، ڕەنگە لە دەریاکانی عەرەب، کوێر ببم، هیچ کام لە وەستایانی نیگارکێشی دۆستم لە تەنیشتەوە نابێت تا تۆڵەی لێ بسێنمەوە.

لەقلەق ترسی لێ نیشتبوو نۆرە هاتبێتە سەر ئەو و لەمەشدا مافی خۆی بوو، بۆیە ڕای کرد بۆ ژوورە تاریکەکانی ناوەوە. بە چرای دەستمەوە، خۆم و سێبەرم کەوتینە شوێنی، بەڵام ترسام و گەڕامەوە. وەک دوایین شت ماچ و مووچم لەگەڵ پەپوولەدا کرد و خواحافیزیم لێ کرد. لەبەر ئەوەی خوێن ڕژابووە نێوانمانەوە، نەمانتوانی وەک ئەوەی لە دڵەوە ئارەزووم بوو ماچی

بکەم. بینی فرمێسک لە چاوانم هاتە خوارێ.

لە جۆرێک بێدەنگیی مەرگدا کە ناڵەی قەرە نەبێت هیچی تر نەیدەشەڵەقاند، لە تەکیە دەرچووم. بە باخچەی تەڕ و قوڕاوی و بە کۆڵاندا ڕام کرد و لەو ناوە دوور کەوتمەوە. ئەو کەشتییەی من دەگەیەنێتە نیگارخانەی ئەکبەر خان، سبەینێ دوای نوێژی بەیانی دەکەوێتە ڕێ. ئەو کاتە دوایین بەلەم لە بەندەری قادرگاوە بەرەو کەشتییەکە بەڕێ دەکەوێت. بەدەم ڕاکردنەوە فرمێسک لە چاوانم دەهات.

کاتێک وەک دز بەبێدەنگی بە ئاکسەرایدا تێ دەپەڕیم، لە ئاسۆ بەئاستەم یەکەم تیرێژی ڕۆژم بینی. لە بەرامبەر یەکەم کانیی گەڕەک لە نێوان کۆڵانەکانی پشتەوە، ڕێڕەوە تەنگەبەرەکان و دیوارەکاندا خانوویەکی بەردین هەبوو بیست و پێنج ساڵ لەمەوبەر لە یەکەم هاتنمدا بۆ ئەستەنبوڵ شەوم تێدا بەسەر بردبوو. ئەم خزمە دوورەم پێش بیست و پێنج ساڵ جێی بۆم ڕاخستبوو، جوامێرانە و زۆر باش مێوانداریمی کردبوو. من ئەو کاتە یازدە ساڵان بووم، نیوەی شەو لە سەر دۆشەک میزم بەخۆمدا کرد و ویستم بەهەستی خۆ بەتاوانبارزانینەوە خۆم بهاوێژمە بیری حەوشەوە. لە درزی دەرگای کراوەی حەوشەوە دیسان هەمان بیرم بینی. تا گەیشتمە بایەزید، ئەو دووکانی سەعاتچییەی چەندین جار بۆ چاککردنەوەی چەرخی سەعاتە شکاوەکەم ڕووم تێ کردبوو، ئەو چرا بلوورییە خاڵییانەی نەخشم لەسەریان دەکێشا و بەدزییەوە بە کەسانی نەجیبزادەم دەفرۆشتەوە، ئەو دووکانی شووشە فرۆشەی جامی شەربەت و شووشەم لێ دەکڕی بۆ ئەوەی بە گوڵ بیاننەخشێنم و ئەو گەرماوەی سەردەمانێک لەبەر هەرزانی و چۆڵییەکەی لاقەکانم لەسەر بەسەرکردنەوەی ڕاهاتبوون، سڵاویان لە خۆم و لە ئەشکی چاوانم کرد.

نە دەوروبەری قاوەخانەی وێران و سووتێندراو کەسی لێ بوو، نە دەوروبەری ئەو ماڵەی لە دڵەوە ئاواتم دەخواست شەکوورەی شۆخ و مێردی نوێی کە ڕەنگە ئێستا لە سەرەمەرگدا بێت، تیایدا بەختەوەر بێت. ڕۆژانی

دوای سووربوونی دەستم بە خوێن، کاتێک بە کۆڵانەکاندا دەڕۆیشتم، سەرجەم سەگەلی ئەستەنبوڵ بە چاوی دوژمن بۆ منیان دەڕوانی. بەڵام لەو ساتەوەی بڕیارم دابوو پێ لە تاوانی خۆم بنێم و شاری ژیانم چۆڵ بکەم و سەر هەڵبگرم، سەگەل، دارەکانی تاریکی، پەنجەرە کوێرەکان، دووکەڵکێشە ڕەشەکان، ئەو کەسە چالاک و بەدبەختانەی بە هەڵەداوان بۆ نوێژی بەیانی دەچوون، خۆیان و تارماییيان ئیدی دۆستانە بۆ منیان دەڕوانی.

دوای تێپەڕبوونم لە مزگەوتی بایەزید، لەسەر تەپۆلکەیەکەوە سەیری کەنداوی زێڕینم کرد: ئاسۆ ڕوون دەبووەوە، بەڵام هێشتا ئاوەکە تاریک بوو. دوو بەلەمی ماسیگران، کەشتیی باربەری چارۆکە پێچراوە و دوو کەشتیی شەڕی لە بیرکراو هێدی هێدی بە شەپۆلی هیچ نەبیندراو دەلەرینەوە و بە منیان دەگوت: "مەڕۆ، مەڕۆ." ئایا لەبەر ئەوەی دەرزییان پێدا کرابوو، فرمێسک لە چاوانم دەهات؟ بەخۆمم گوت: ئەو ژیانە شاهانەیە بهێنە پێش چاوی خۆت کە بە شاکارەکانی هونەری خۆتەوە لە هندستان بەسەری دەبەیت."

لە ڕێ لام دا، بە ڕاکردن بە دوو باخچەی قوڕاویدا تێ پەڕیم و لە خانوویەکی بەردین و کۆنی ناو سەوزەلانێک نێزیک کەوتمەوە. ئێرە ئەو ماڵە بوو کە گشت ڕۆژانێکی سێشەمەی سالانی شاگردیم دەهاتمە بەر دەرگای، چاوەڕێی مامۆستا عوسمانم دەکرد و پاشان جانتا، جلدبەند، قوتووی قەڵەم و تەختەی نووسینەکەیم هەڵدەگرت و دوو هەنگاو لە پشتییەوە دەڕۆیشتم. هیچ شتێکی ئێرە گۆڕانی بەسەردا نەهاتبوو، بەڵام دار چنارەکانی ناو حەوشە و کۆلان هەڵیان دابوو، زۆر گەورە بووبوون و هەستێکی ورشەداری و دەسەڵات و دەوڵەمەندیی پاشماوەی سەردەمی سوڵتان سلێمانیان بە ماڵ و گەڕەک دەبەخشی.

لەبەر ئەوەی لە نێزیک ڕێگەی بەندەر هەڵکەوتبوو، تەفرەی ئیبلیسم خوارد و کەڵکەڵەی بۆ دوایین جار بینینی تاقەکانی نیگارخانەی شوێنی بەسەر بردنی بیست و پێنج ساڵی ژیانم کەوتە سەرم. بەمجۆرە، بەو ڕێیەدا کە ڕۆژانی

سێشەمەی سەردەمی شاگردیم لە پشت مامۆستا عوسمانەوە پیایدا دەڕۆیشتم، بەکۆلانی تیرهاوێژاندا کە بەهاران بۆنێکی مەستکەری ئیخلامووری لێ دەهات، بە پێش ئەو فرنەدا وکە وەستام چۆرەکی قیمەداری لێ دەکڕی، بە هەورازی پڕ لە داری بەهێ و شابەڕوو و شوێنی بەڕیز ڕاوەستانی سوالکەراندا، بەبەردەم دەریوانە داخراوەکانی بازاڕی نوێدا، بەپێش ئەو سەرتاشەی مامۆستام هەموو بەیانیانێک سلاوی لەگەڵ دەگۆڕیەوە، بەکەناری ئەو چۆلەوانییەی هاوینان تەنافباز و پالەوانان چادریان لێ هەلدەدا و تەتافبازییان لێ دەکرد، بەژێر ژووری بۆن گەنیوی سەلتەکاران و تاقی بیزانسیی بۆنی کەڕوو لێهاتوودا، بەتەنیشت کۆشکی برایم پاشا و ئەو ستوونە بە مارەی سەدان جار نیگاریم کێشابوو، و ئەو دار چنارەی هەر جارەی بەجۆرێک نیگاریمان دەکێشا، چوومە مەیدانی ئەسپ و بەبن ڕیزێک شابەڕوو و دار تووداتێ پەڕیم چۆلەکە و قەلەباچکەی سەریان بەیانیان بەیەکدا دەچوون و جریوە جریویان دەکرد.

دەرگای گرانی نیگارخانە داخرابوو. بەر دەگا و هەیوانی تاقداری سەرەوەش کەسیان لێ نەبوو. بەشپرزەیی توانیم سەیری دەریوانەی داخراوی ئەو پەنجەرە بچووکانە بکەم کە سالانی شاگردیمان کاتێک بێزار دەبووین، لەوێوە سەیری دارەکانی دەرێمان دەکرد. لەو ساتەدا کەسێک منی ڕاگرت.

دەنگێکی زیقن، باریک و ناخۆش بەگوێی هەبوو. گوتی: "خەنجەرە دەسک یاقووتی و بەخوێنەکەی دەستت هی منە، شەوکەتی برازام و دایکی یەکیان گرتووە و لە مالی من دزیویانە." بە بۆچوونی ئەو، ئەمەش بەلگە بوو بۆ ئەوەی من یەکێک بووم لەو پیاوانەی قەرە کە شەو دابوویان بەسەر مالی ویدا و شەکوورەیان ڕەڤاندبوو. ئەم زۆرزانە دەنگ زیقن و هەلچووە وەستایانی نیگارکێشی دۆستی قەرەی دەناسی و دەیزانی دێنە نیگارخانە. شمشێرێکی درێژ و سوری لە سوورابیدا بریقاوەی پێ بوو. نازانم لەبەر چی بوو، بەلام زۆر حسێبی هەبوو دەبوو لە منی وەربگرێت و هێندەی ئەوەش بەسەرهاتی بۆ گێڕانەوە هەبوو. لەوانە بوو بلێم هەلەیەک لەم کارەدا هەیە، بەلام ڕق و

هەڵچوونی باوەڕ پێ نەکراوی ڕووخساریم بینی. لە نیگایدا بینیم دەیەوێت بەنەفرەتەوە پەلامارم بدات و بمکوژێت. دەمویست بتوانم بڵێم: "دەستم بەدامێن، ڕاوەستە."

بەڵام بگرە ئەو دەستی خۆی وەشاندبوو.

منیش تەنانەت فریا نەکەوتم ڕووی خەنجەری تێ بکەم و تەنیا ئەو دەستەی بوخچەکەم پێ هەڵگرتبوو، پێ بەرز کرایەوە.

بوخچەکەم بە هەوادا فڕی. شمشێری سوور بێ خاوبوونەوە، سەرەتا دەستمی بڕی، پاشان ملمی لە دەمارەوە بۆ دەمار بڕی و سەرمی لە جەستەم جیا کردەوە.

کاتێک بینیم جەستەی داماوم منی بەجێ هێشت و گێژ و وێژانە دوو هەنگاوی سەیری هاویشت، بێ هۆشانە خەنجەری ڕادەوەشاند، وەک فیشقە خوێن لە گەردنم دەڕۆیی و لە زەوی کەوتبوو، ئەوسا حاڵی بووم سەرم پەڕێندراوە. لاقە داماوەکانم لە خۆیانەوە دەڕۆیشتن و کتومت وەک پەلەقاژەی بەر لە مرداربوونەوەی ئەسپ، لە ختوخۆڕایی پەلەقاژەیان بوو.

سەرم کەوتبووە قوڕاوێکەوە، لەوێوە نە دەمتوانی بکوژم ببینم و بوخچەی زێڕ و نیگارەکان کە هێشتا دەمویست توند بەدەست بیگرم. شتەکان لە پشت سەرمەوە کەوتبوونە قەراغ ئەو هەورازەی بۆ دەریا و بەندەری قادرگا شۆڕ دەبووەوە و ئیدی من هەرگیز پێیان نەدەگەیشتم. سەرم نەیدەتوانی وەرگەڕێت و جارێکی تر تەماشای ئەوان و بەشی پاشماوەی دنیا بکات. شتەکانم لە بیر کرد و بیرم لە شتێک کردەوە سەرم دەیخواست.

پێش ئەوەی شمشێر سەرم ببڕێت، بیرم لە شتێک دەکردەوە: کەشتی لە قادرگاوە دەردەچێت؛ ئەمە لە ئەقڵمدا ئاوێتەی فەرمانێک بوو دەیگوت "پەلە بکە"، ئەو قسەیەی دایکیشم کە لە کاتی منداڵیمدا دەیگوت: "پەلە بکە"، دەبوو بە تەواوکەری. دایە، ملم دێشێت و هیچ شتێک ناجووڵێتەوە.

کەواتە ئەمە ئەو شتەیە وا مەرگی پێ دەڵێن.

بەڵام دەمزانی هێشتا نەمردووم. گلێنە کونکراوەکانی چاوانم نەدەجووڵان، بەڵام دەمتوانی بەچاوانی کراوەم زۆر باش ببینم.

ئەو شتەی لە تەختاییی زەوی دەمبینی، سەرلەبەری بیری منی داگرتبوو. ڕێگە کەمێک سەربەرەوژوور هەڵدەکشا. دیوار و تاق و سەربانی نیگارخانە، ئاسمان. ئاوا دەڕۆیشتن.

وەک بڵێیت ئەم ساتی تەماشاکردنەم درێژ بووەوە و بووەوە و حاڵی بووم ئێستا بینین بووە بەشێوەیەک لە بیرهێنانەوە. جاران، کاتێک چەندین سەعات تەماشای نیگارێکم دەکرد، هەستم بە شتێک دەکرد و ئێستا ئەو شتەم بیر کەوتبووەوە: ئەگەر زۆر بڕوانیت، ئەقڵت دەچێتە زەمانی نیگارەکەوە.

ئێستا سەرجەم کاتەکان بووبوون بەو زەمانە.

دەتگوت ئیدی کەس نامبینێت و دوای ساردبوونەوەی بیرۆکەکانم، سەری نوقبوومی ناو قوڕ و لیتەم چەندین ساڵ سەیری ئەم هەورازە خەمگینە، ئەم دیواری بەردە و شابەڕوو و دارتووە هەرگیز دەست پێ نەگەیشتووەکانی کەمێک ئەولاترەوە دەکات.

لەپڕێک ئەم چاوەڕێکردنە لە بڕانەوە نەهاتووەم فرە پێ بەئازار و بێزارکەر بوو، بۆیە ویستم لەم زەمانە دەربچم.

٥٩

مـن شـەکوورەم

لە ماڵی ئەو خزمە دوورەی قەرە کە بۆ شاردنەوەمان ئێمەی بۆی بردبوو، خەو نەچووە چاوم و شەوم بەبێداری بەسەر برد. پێکەوە لەگەڵ خەیرییە و منداڵان لە نوێنێکدا ڕاکشابووین، تاوناتاوێک بەدەم دەنگی پرخە و کۆخەی ئەوانەوە خاو دەبوومەوە و چاوم دەچووە خەو، بەڵام ئەو ژن و بوونەوەرە سەیرانەی قۆڵ و ڕانیان بڕدرابوو، تێکەڵ بەیەکدی کرابوون، لەیەک درابوون و من لە خەونە نائاسوودەکانمدا دەمبینین، هیچ لە کۆڵم نەدەبوونەوە و منیان هۆشیار دەکردەوە. بەرەبەری بەیانی، لە تاو سەرما هۆشیار بوومەوە، شەوکەت و ئۆرهانم بەباشی داپۆشی، باوەشم پێیاندا کرد، قژی سەریانم ماچ کرد و وەک ئەو سەردەمە خۆشانەی کاتێک بەئاسوودەیی لە ماڵی باوکی گیانی و خوا لێخۆشبووم دەنووستم، لە خوا پاڕامەوە خەونێکی کامەران بکات بەبەشم.

بەڵام نەمتوانی بخەوم. کاتێک دوای خوێندنی نوێژی بەیانی لە درزی دەریوانەی پەنجەرەی ژووری تەنگ و تاریکەوە سەیری کۆڵانم کرد، شتێکم دی بەردەوام لە خەونە شادەکانمدا دەمبینی: پیاوێکی جۆری خێوی لە تاو شەڕ و بریندار بوون برستی لێ بڕابوو، دارێکی بەشێوەی شمشێر بەدەستەوە گرتبوو، بە هەنگاوی ئاشنا بە من و بەتاسەوە لێم نێزیک دەکەوتەوە. هەر جارێک دەمویست لە خەونمدا ئەم پیاوە لە ئامێز بگرم، بە فرمێسکی چاو هۆشیار دەبوومەوە. کاتێک حاڵی بووم ئەو پیاوەی خەڵتانی خوێن لە کۆڵان قەرەیە، ئەو قیژەیەی لە خەونەکانمدا لە قوڕگم گیر مابوو، لە دەمم دەرچوو.

ڕام کرد و دەرگام کردەوە.

دەموچاوی لەبەر لێدان شین و مۆر بووبووەوە و ئاوسابوو. لووتی

هەڵدڕابوو، ڕووخساری خەڵتانی خوێن بوو. برینێکی گەورەی پێوە بوو لە شانییەوە تا ملی. کراسەکەی و سەرتاپای جەستەی لەبەر خوێن سووری دەنواند. لەبەر ئەوەی وەک مێردی ناو خەونەکانم دواجار بۆ ماڵەوە گەڕابووەوە، بەئاستەم بزەیەکی بۆم کرد.

گوتم: "وەرە ژووری."

گوتی: "بانگی منداڵان بکە، بۆ ماڵێ دەگەڕێینەوە."

"تۆ حاڵی بۆ ماڵەوە گەڕانەوەت پێوە نییە."

گوتی: "ئیدی لێی مەترسە، وەلی جان ئەفەندیی عەجەم بوو."

گوتم: "زەیتوون... ئەو داماوەت کوشت؟"

گوتی: "بەو کەشتییەی لە قادرگاوە دەردەچێت، بەرەو هندستان تێی تەقاند." لەبەر ئەوەی دەیزانی کارەکەی بە نیوەناچڵ کردووە، تاوێک ڕووی وەرگێڕا.

گوتم: "دەتوانیت بۆ ماڵ بڕۆیتەوە؟ با ئەسپێکت بۆ دەربهێنن."

پێم وا بوو بگەڕێینەوە ماڵێ، دەمرێت. دڵم پێی سووتا. نەک بەتەنیا لەبەر ئەوەی دەمرێت، بگرە لە سۆنگەی ئەوەشەوە کە بەدرێژاییی ژیان ڕووی شادی نەدیبوو. لە خەم و ڕەوشی بڕیاردەرانەی چاویدا دەمبینی ناخوازێت لەم ماڵە بێگانەیە بمرێت. ڕاستییەکەی، دەیویست ون بێت و کەس بەم حاڵە ترسناکەیەوە نەیبینێت. بەدژواری سواری ئەسپێکیان کرد.

ئەو دەمەی بە بوخچەکانی دەستمانەوە بە لاکۆڵانەکاندا تێ دەپەڕین و بۆ ماڵەوە دەگەڕاینەوە، دەسپێک، منداڵەکان لە ترساندا نەیاندەتوانی بەسەر ئەسپەکەوە سەیری ڕووخساری قەرە بکەن. بەڵام سەرباری ئەوەش ئەو توانی هێدی هێدی بەسەر ئەسپە ڕەوت نەرمەکەوە بۆیان بگێڕێتەوە چۆن نەخشەکانی ئەو نامەردەی بکوژی باپیریانی لەبەریەک هەڵوەشاندووە و چۆن شەڕە شمشێری لەگەڵیدا کردووە. بینیم وا لەبەرەوە دڵیان بۆی گەرم دەبێت و منیش لە خوا پاڕامەوە و لاڵامەوە قەرە نەمرێت.

کاتێک گەیشتینەوە ماڵ، ئۆرهان هێندە بەشادمانی هاواری کرد "هاتینەوە بۆ ماڵ"، من هەر ئەو کاتە لە دڵم نیشت ئیزرائیل دڵی پێمان دەسووتێت و خوا کاتی زیاترمان پێ دەداتێ. بەڵام بەهۆی ئەوەی بە ئەزموون دەمزانی ئاشکرا نییە خوای مەزن گیانی کێ و کەی و لەبەر چی دەسێنێتەوە، هێندە خۆم ئومێدەوار نەکرد.

قەرەمان بەدژواری لە ئەسپ هێنایە خوارێ، هەموومان پیکەوە چوینە سەرێ، بردمانە ژووری دەرگا شینی باوکم و ڕامان کێشا. خەیرییە ئاوی گەرم کرد و هێنای. هەر لە کراسی بە گۆشتەوە لکاوی، تا پشتوێنەکەی، پێڵاوەکانی، جلەکانی ژێرەوەی و گشت شتەکانی بەریمان دڕی، بە مقەست بڕیمان و لێمان کردەوە. بە کردنەوەی دەریوانەکان، تیشکی خۆشی خۆری زستان کە لەسەر چڵی دارەکانی ناو باخچە گەمەی دەکرد، ژوورەکەی پڕ کرد و لەسەر مەسینە، مەنجەڵ، قوتووی زەمق، مەرەکەب و پارچەی شووشە و قەڵەمتاشەکان شکایەوە و پێستی ڕەنگی مردوو لێ نیشتووی قەرە و برینە ڕەنگ گێلاسی و گۆشتینەکانی ڕووناک کردەوە.

بە پارچە قوماشی سەرچەفی سابووناوی و بە ئاوی گەرم تەڕ کردوو جۆری ئەوەی فەرشێکی کۆن و گرانبەها پاک بکەمەوە، بەوردی و وەک ئەوەی خزمەتی یەکێک لە کوڕەکانم بکەم، بە دلۆڤانی و حەزەوە لەشی قەرەم سڕی. بێ ئەوەی دەست بە پەڵە مۆرەکانی ڕووخساریدا بهێنێم و برینی کونی لووتی بکولێنمەوە، وەک پزیشک برینە بەسامەکەی شانیم پاک کردەوە. لەلایەکیش، وەک ئەو کاتانەی منداڵەکانم هێشتا بچووک بوون و پاکم دەکردنەوە، بە ئاوازەوە قسەی تووڕەهاتم پێی دەگوت. سنگ و باڵیشی برینیان پێوە بوو. پەنجەکانی دەستی چەپی بەهۆی گەستنەوە شین و مۆر هەڵگەڕابوون. تا زیاتر پارچە پەڕۆکانی دەستم بەسەر جەستەیدا دەگەڕاند، لە خوێندا نوقم دەبوو. دەستم لە سنگی دا؛ بەدەست هەستم بە نەرمیی سکی کرد؛ ماوەیەکی درێژ سەیری دەعباکەیم کرد: لە خوارەوە، لە حەوشەوە دەنگی منداڵەکان دەهات. بۆچی بڕێک لە شاعیران ئەمەیان بە قەڵەمی قامیش ناو بردووە؟

گـوێم لێ بوو ئـەسـتـەر بـەو دەنگە گـاڵتـە ئامـێـز و ڕازدارەیەوەکـە لە کـاتـی هێنـانـی هـەواڵی نـوێدا پێـوەی دیـار بـوو، چووە ئاشـپـەزخـانـە، منیش چوومـە خوارێ.

ئەسـتـەر زۆر بەجۆش بـوو، پێش ئەوەی باوەشـم پێدا بکات و مـاچـم بکات، دەسـتی بەگـێـڕانەوە کـرد: کـەللەی سـەری زەیتـوون، نیگارەکـانی بەڵگەی تاوانەکـانی پێـشـووی و بوخچـەکـەی لەبەر دەرگـای نیگارخـانە دۆزراوەتەوە. نیـازی بووە بۆ هندسـتـان هەڵبێت، بەڵام گوتوویەتی بـا بۆ دواجـار سـەرێک لە نیگارخانە بدەم.

دەگوترێت بینەر هەن: حـەسـەن لەوێ زەیتـوونی دیوە، شـمـشـێری سـووری هەڵکێشاوە و بەیەک دەستوەشاندن سەری پەڕاندووە.

ئەو قسەی دەگێڕایەوە و منیش بیـرم لە شـوێنی باوکە گیـانی بەسـتـەزمـانم دەکـردەوە. هـەواڵی دەسـتـوەشـاندن لە بکوژەکـەی، سـەرەتا منی لـە ترسـێک ڕزگار کرد. هـەسـتیشـم کرد تۆڵەسـەندنـەوە، ئاسوودەیی و هـەستی دادپەروەری بە نـاخـی مـرۆڤ دەبەخـشـێت. ئەو سـاتـە مـەراقم بوو بزانم بـاوکم لەو جـێـیـەی لێیەتی چۆن بەپیر ئەم هەستەوە دێت. لەپڕ سەرانسەری دنیا وا هـاتە بەرچاوم جۆری ئەوەی کۆشـکێکی خـاوەن ژووری لە ژمـاردن نەهـاتوو بێت و ژوورەکـان دەرگایان بـەسـەریەکدا بکرێتەوە. تەنیـا بە بیرکردنـەوە و خـەیاڵ دەمانتـوانی لە ژوورێکەوە بچینە ژوورێکی تر، بەڵام زۆربەمـان لەبەر تەمـەڵی ئەمـەمـان بەکەمی دەکرد و بەردەوام لە هەمان ژوور چاوەڕێمان دەکرد.

ئەسـتـەر گوتـی: "مەگری گیـانەکەم. بڕوانە، دواجـار هـەموو شـتێک بەباشـە وەرگەڕا."

چوار زێڕم دایێ. دانە بەدانە و بەچێژەوە زێڕەکـانی نایە دەمی و بەتەمـاح و حەزەوە، بەڵام نەزانانە گەستنی.

بەدەم زەردەخەنەوە گوتی: "زێڕی ساختەی ئەم ڤینیسیاییـە گاورانە گشت شوێنێکی تەنیوە."

هـەر ئەو ڕۆیشت و نەڕۆیشـت، بە خــەیرییــەم گـوت نەهـێـڵـێت منداڵان بێنە

سەرێ. سەرکەوتمە سەرەوە، دەرگام قفڵ دا. بەحەزەوە لە لەش و لاری ڕووتی قەرە نێزیک بوومەوە و شتێکم کرد شەوی کوژرانی باوکی داماوم لە ماڵی جووی هەڵواسراو داوای لێم کردبوو. بەڵام لە ویست زیاتر لەبەر مەراق و بەترسیشەوە نا، بەهۆشیاری کردم.

شاعیرانی عەجەم هەروەک چۆن ئەو ئامێرەیان بە قەڵەمی قامیش چوواندووە، بۆچی دەمی ئێمەی ژنانیان بە قوتووی مەرەکەب شوبهاندووە؟ ئەم بەراوردکردنە لەبەر زۆریی لەبەر دووبارەکردنەوە مەبەستی ڕاستەقینەی لە بیر کراوە و من ناتوانم بەتەواوی بڵێم چ هۆکارێکی لە پشتەوەیە؛ بچووکیی دەم؟ بێدەنگیی ڕازداری قوتووی مەرەکەب؟ یاخۆ نیگارکێشبوونی خوا؟ بەڵام ئەڤین دەبێت شتێک بێت بە لۆجیکی کەسێکی وەک من نا کە بەردەوام ئەقڵی بۆ پاراستنی خۆی خستوەتە کار، بگرە لەمیانەی نالۆجیکبوونی کەسەکەوە ڕوون ببێتەوە.

کەوابوو با ڕازێکتان بۆ بدرکێنم: لەوێ، لەو ژوورەی بۆنی مەرگی لێ دەهات، شتەکەی ناو دەمم منی نەدەورووژاند: ئەو شتەی منی وەجۆشی خستبوو، ئەوە بوو کاتێک من لەو دۆخەدا لەوێ مابوومەوە و هەستم دەکرد سەرانسەری دنیا لە دەممدا دەزرنگێتەوە، جریوەی منداڵەکانم دەبیست لە حەوشە جنێویان بەیەک دەدا و پاڵیان بەیەکەوە دەنا.

ئەو کاتە، سەرباری سەرقاڵبوونی دەمم تا ئەو ڕادەیە، چاوانم توانیان ببینن قەرە بە نیگایەکی تەواو جیاوازەوە بۆ ڕووخسارم دەڕوانێت. دەیگوت لەمەودوا هەرگیز دەم و سەروچاومی لە بیر ناچێتەوە. وەک هەندێک لە کتێبە کۆنە کەڕووگرتووەکانی باوکم، بۆنی کەڕوو لە جەستەی دەهات؛ هەرچی تۆز و بۆنی قوماشی ژووری گەنجینە هەیە لە قژی نیشتبوو. تا دەهات هۆشم لای خۆم نەدەما، دەستم لە برین و دوومەڵ و جێ شکاوییەکانی دەدا، ئەویش وەک منداڵ دەیناڵاند و بە تێپەڕبوونی کات لە مەرگ دوور دەکەوتەوە. ئەو کاتە منیش حاڵی دەبووم زیاتر هۆگری دەبم. وەک کەشتییەکی چارۆکە چۆن چارۆکەکانی هێدی هێدی بە با ئاوس دەبێت، سەرجێییکردن و پێکەوە

نووستنی ئێمەش لەسەرخۆ ڕەوتێکی خێرای گرتە بەر و جۆری کەشتیی چارۆکەداری بەویقار بوریرانە بەرەو دەریا نەزانراوەکان بەڕێ کەوت.

قەرە تەنانەت لەسەر دۆشەکی مردنیش سەوڵی لە دەست دەرنەدەچوو، لەمەشەوە حاڵی بووم مەگەر خوا بزانێت لە ڕابردوودا لەگەڵ چەند ژنی بەدرەوشتدا خۆی لەم ئاوانە دابێت. من ئیدی سەرم لێ شێوا و نەمدەزانی ئەو قۆڵەی ماچی دەکەم قۆڵی خۆمە، یان ئەو، ئەو پەنجەیەی دەینێمە دەمم، پەنجەی خۆمە یاخۆ سەرتاپای ژیانم. ئەویش لە تاو برین و چێژ نیوە مەست بوو، بەچاوی نیوە هەڵهێندراوەوە سەیری دەکرد بزانێت دنیا بەرەو کوێ مل دەنێت. جاروبار ڕووخسارمی دەخستە نێو لەپی دەستەکانی و وەک ئەوەی بۆ نیگارێک بڕوانێت، تەماشای دەکرد و یەکسەر دوای ئەوەش دەیتوانی بەجۆرێک سەیری بکات جۆری ئەوەی سەروچاوی ژنە لەشفرۆشێکی مینگەری بێت.

قەرە، وەک قیژەی ئەو پاڵەوانانەی بە شمشێر دەبن بە دوولەتەوە و لە نیگارە ئەفسانەییەکانی پێشاندەری پێکاهەڵپڕژانی سوپاکانی ئێران و تووراندا دەبیندرێت، لە کاتی هاتنەوەدا هاوارێکی لێ بەرز بووەوە و لە سەرانسەری گەڕەک بیسترا. ئەمەش منی ترساند. بەڵام وەک مامۆستایەکی ڕاستەقینەی نیگارکێش قەڵەمی قامیشی بەدەستەوە گرتبوو، بەدەستووری ڕاستەوخۆی خوا ڕەفتاری دەکرد و تەنانەت لە بەرزترین ساتی ئیلهام بۆهاتنیشدا دەیتوانی قەوارە و ڕیزبەندیی سەرجەم پەڕەی بەردەستی حسێب بکات و بەگۆشەیەکی تری ئەقڵیشی ڕەچاوی جێی ئێمەی لە دنیادا دەکرد.

بەدەم هەناسەبڕکێوە گوتی: "بڵێ مەڵحەمم لە برینەکانی باوکتان دەدا."

ئەم قسەیە بەتەنیا ئەوە نەبوو ڕەنگی ئەڤینی ئێمە پێک بهێنێت، ئەو ئەڤینەی کەوتبووە نێوان تەنگەبەری ژیان و مردن، قەدەخە و بەهەشت و بێچارەیی و شەرمەوە؛ بگرە بوو بەبیانووش بۆی. بەدرێژاییی بیست و شەشی ساڵی دوای ئەوە، واتا تا ئەو بەیانییەی لە تەنیشت بیرەکە کەوتە سەرزەوی و بەهۆی نەخۆشی دڵەوە مرد، من و قەرەی مێردی خۆشەویستم بەردەوام کاتی نیوەڕۆیان، ئەو دەمەی تیشکی خۆر لە درزی دەریوانەکانەوە دەهاتە ژوورێ،

سەرجێییمان کرد و بەردەوامیش ئەمەمان بە "مەڵحەم لە برین دان" ناو برد. ساڵانی سەرەتا گوێمان جریوە جریوی شەوکەت و ئۆرهانیش دەگەیشتە بەرگوێمان. بەمجۆرە، لەبەر ئەوەی نەمویست کوڕە حەسوودەکانم بەهۆی داخواز و ئیرەییەکانی باوکێکی زبر و دڵتەنگەوە ئازار بچێژن، توانیان چەندین ساڵ لەگەڵ خۆم لە هەمان پێخەودا بخەون. هەر ژنێک ئەقلی لە دەست نەدابێت، دەزانێت لە ئامێزگرتنی منداڵان و نووستن لەپەنایان، زۆر جواترە لەوەی باوەش بە مێردێکی دڵشکاو و ئازارچەشتووی دەستی ژیاندا بکەیت و لەپاڵیدا بنوویت.

ئێمە، خۆم و منداڵەکانم بەختەوەر بووین، بەڵام قەرە نەیتوانی کامەران بێت. یەکەم هۆکاری بەچاو بیندراوی ئەم ناشادییەش ئەوە بوو برینی شان و ملی هیچ کاتێک بەتەواوی ساڕێژ نەبووەوە و مێردی خۆشەویستم، وەک ئەوەی خۆیشم هەندێک جار لە کەسانی ترەوە گوێم لێ دەبوو، "سەقەت" بووبوو. بەڵام شێواندنی دیمەنی جەستەی لێ دەربچێت، ئیدی ئەم سەقەتییە شتێک نەبوو ژیانی دژوار بکات. بگرە جاری وا هەبووە بەرگوێم کەوتووە ئەو ژنانەی لە دوورەوە مێردی منیان دەدی، دەیانگوت پیاوێکی قۆزە. بەڵام شانی ڕاستی قەرە بەردەوام بە داکەوتوویی و ملیشی بەشێوەیەکی سەیر بەخواری مایەوە. جاروبار قسە و قسەڵۆک دەگەیشتەوە گوێم و دەگوترا ژنێکی وەک من تەنیا دەتوانێت شوو بە پیاوێکی خوار خۆی بکات و گوایە سەقەتیی قەرە چەند مایەی بەدبەختی و ناشادمانی ئەوە، هێندەش هۆکاریی نەهێنیی کامەرانیی ئێمەیە. لەوانەیە وەک گشت قسە و قسەڵۆکێکی تر، لەمەشیاندا شتێک لە ڕاستی هەبێت. بەڵام من، بەو جۆرەی ئەستەر بە شایەنی منی دەزانی، نەمدەتوانی سواری ئەسپێکی هەڵبژاردەی ناو ئەسپان بم، بەیاوەریی کۆیلە، کەنیزەک و غوڵامان بە کۆڵانەکانی ئەستەنبوڵدا بگەڕێم و ئەمەش هەستی کێماسی و هەژاریی لەکنم دەورووژاند. بەهەمان شێوە، جاری وا بووە تاسەی مێردێکی وەک شێرم کردووە، مێردێک سەری بەرز ڕابگرێت و بە سەرفرازی بۆ دنیا بڕوانێت.

سـا ئیـتـر هۆکـارەکـەی هـەرچیـیـەک بووبێت، قـەرە بەردەوام بە خـەمگینی مـایەوە. لەبەر ئەوەی بۆم دەرکـەوتبـوو زۆربەی کـات خـەمـەکـەی پێـوەندیی بە شانییەوە نییە، باوەڕم کرد لە شوێنێکی نهێنیی ڕۆحیدا جنۆکەی خـەم خۆی حەشار داوە و تەنانـەت لە کامـەرانترین ساتەکانی سـەرجێییکردن و چێژ لە یەکدی وەرگـرتنیشـمـاندا دڵتـەنگی دەکرد. بۆ هێورکردنەوەی ئەو جـنۆکـەیە، جاروبار شـەرابی دەنۆشـی، ناوبـەناو سـەیری نیگاری ناو کتێبـەکانی دەکرد و خۆی بە نەخشـەوە سـەرقاڵ دەکرد، جاری واش هـەبوو هـاوڕێیـەتیی وەسـتایانی نیگارکـێشـی دەکرد و لەگـەڵ ئەواندا دوای کـوڕانی جـوان دەکـەوت. هـەروەک چۆن کاتی وای هـەبوو لە نـاو نیگارکێش و خۆشنووس و شـاعیراندا بە قسـەی ڕەوانبـێژی، وشـەی جـووتواتایی، هێـمـا، مـەجـاز، کـوڕانی جـوان و گـەمـەی قەشـمـەرجاڕی ڕای دەبوارد، کاتـی واشـی هـەبوو تیایدا لە گەیشتن بە سـوڵتان پاشـای خـواردا سـەرکـەوتنی بـەدەست هێنا و بـە خـۆخـەریککردن بە کـاری نووسیاریی ئەو و نووسیاریی دیوانەوە گشت شتێکی تری لە بیر دەکرد. پاش ئەوەی دوای چوار سـاڵ سـوڵتـانمان مـرد و سـوڵتـان مـحـەمـەدی جـێگرەوەی پشـتـی لەو کـارانە کـرد، ئارەزووی قـەرە بۆ نـەخش و نیگار لـە چێـژێکی ئاشکراوە وەرگـەڕایە سـەر ڕازێکی بەتەنیـایی بەردەوامـبوون لە پشت دەرگـا داخـراوەکـانـەوە. جـاروبار یـەکێک لە کـتـێـبـەکـانی پاشـمـاوەی باوکی خـوا لێخۆشبوومی هەڵدەدایەوە، سـەیری نیگارێکی لە هـەرات کێشـراوی سـەردەمی کـوڕی تەیمووری لەنگی دەکـرد. بەڵێ، تەمـاشـای ئەو سـاتەی دەکـرد کـاتێک شیرین لە بینینی نیگاریەوە دڵی دەچێتـە خەسرەوو، بـەڵام نەک وەک بەشێک لە گـەمـەی هـونەری هێـشـتـا زیندووی دەوروبـەری کـۆشک، بگرە جـۆری ئەوەی دەست بە ڕازێکی شـیـرینی نـاو بیـرەوەرییـەکـانیـدا بهـێنێت، بە دڵتـەنگی و هەستی خۆ بە تاوانبارزانینەوە سەیری دەکرد.

سـاڵی سـێـیـەمی چوونە سـەر تەخـتی سـوڵتـانمان، پادشـای ئینگلیـز سـەعاتێکی پەرجوویی نارد ئامێرێکی مـوزیکی هـەواکێشـی تێدا بوو. پارچە، چەرخ، نیگار و پەیکەری ئـەم سـەعـاتە زەبەلاحـە و شـاندی یاوەری لە کەشـتیی

لە بەریتانیاوە هاتوو داگیران و دوای چەندین هەفتە کارکردن، لە قەدپاڵێکی بەرامبەر بە کەنداوی زێڕین لە باخی تایبەت جێگیر کرا. ئەو ئاپۆڕەیەی بە بەلەم بۆ تەماشاکردن هاتبوون و لە قەدپاڵەکانی کەنداوی زێڕین مۆڵیان خواردبوو، کاتێک بەشەدایی و سەرسامییەوە دەیانبینی سەعاتی دێو ئاسا بە مۆزیکێکی دەنگ ترسناکەوە کار دەکات و پەیکەر و نیگاری بە قەوارەی گەورەیی مرۆڤ بە جووڵەی واتادارەوە بەدەوری یەکتردا دەخوولێنەوە، مرۆڤ وا هەستی دەکرد کاری خوا بێت، نەک دەستکردی بەندەکانی. ئامێرەکان خۆبەخۆ بە هەماهەنگی دەخوولانەوە و سەعاتەکەش بەزرمەی زەنگ ئاسای خۆی، ئەستەنبوڵییەکانی لە کات ئاگادار دەکردەوە.

قەرە و ئەستەر هەریەکەیان بەشێوەیەک هەواڵیان پێم گەیاند و گوتیان خەڵکی ئەستەنبوڵ لەگەڵ تاقمی پێ خاوسان و ئاپۆڕەی گێژ و دەبەنگان لە سەرسامبوونیان بە سەعاتەکە گشت سنوورێکیان بەزاندووە. ئەمەش بۆ سوڵتانمان و توندڕەوانی هەڵوەدای ئاین بووە بە سەرچاوەی پەشێوییەکی ناڕەوا و پێشاندەری هێزی گاوران. لە سەردەمێکدا ئەم قسە و قسەڵۆکانە لە تەشەنەکردندا بوون، بیستمان سوڵتانی دواتر، سوڵتان ئەحمەد بە ئیلهامێکی لە خواوە هاتوو لە خەو هەڵساوە، دەستی داوەتە گورز، لە حەرەمسەراوە چووەتە باخی تایبەت و سەعات و پەیکەرەکانی ورد و خاش کردووە. ئەوانەی ئەم هەواڵ و قسانەیان بڵاو دەکردەوە، دەیانگوت سوڵتانمان لە خەونی خۆیدا ڕووخساری پیرۆزی حەزرەتی پەیامبەرمانی لە تیشکدا بینیوە، نێردراوی خوا هۆشیاری کردووەتەوە و پێی گوتووە ئەگەر مۆڵەت بدات میللەتەکەی شەیدای نیگار و بەتایبەتیش ئەو بوونەوەرانە بێت کە وەک مرۆڤ دەچن و پێشبڕکێ لەگەڵ ئافرێندراوەکانی خوا دەکەن، ئەوا لە فەرمانی خوا دەردەچێت. سوڵتانیشمان بەدەم خەوەوە دەست دەداتە گورزەکەی و ڕووداوەکەشی هەر بەمجۆرە بە مێژوونووسی ڕاستەقینەی خۆی بە نووسینەوە دەدا. بە کیسە زێڕی بە خۆشنووسان بەخشی و کتێبی زبدە التواریخ-ی پێیان بە ئامادەکردن دا، بەڵام بەدەستی وەستایانی نیگارکێش نیگاری بە کێشان نەدا بۆی.

گوڵی سووری خرۆشی نەخش و نیگار کە سەد ساڵ بوو بە ئیلهامی عەجەم لە ئەستەنبوڵ پشکوتبوو، ئاو بەو جۆرە سیس بوو. شەڕی نێوان مامۆستایانی کۆنی هەرات و شێوازەکانی مامۆستایانی فەرەنگ لە نێوان وەستایانی نیگارکێشدا زەمینەی بۆ ئاژاوە و کێشەی لە بڕانەوە خۆش کرد، هیچ کاتێک نەبڕایەوە و بەئاکام نەگەیشت، چونکە دەست لە نیگار هەڵگیرا؛ نە بەنەریتی ڕۆژهەڵاتییان نیگار کێشرا و نە بەنەریتی ڕۆژئاواییەیان: وەستایانی نیگارکێش هەڵنەچوون و یاخی نەبوون؛ وەک چۆن بەساڵاچووان بەبێدەنگیی نەخۆشیەک قەبوڵ دەکەن، ئەمانیش هێدی هێدی و بێ خۆنواندن بە لێ ڕاهاتن و خەمەوە ڕەوشەکەیان پەسەند کرد. تەنانەت مەراقیان نەبوو، خەیاڵیشیان نەدەکردەوە بزانن مامۆستایانی گەورەی هەراتی و تەورێزی کە ئەمان سەردەمانێک سەوداسەرانە ڕێکچەی ئەوانیان گرتبوو، چییان کردووە. خەمی ئەوەشیان نەبوو بزانن مامۆستایانی فەرەنگ کە ئەمان لە نێوان ئیرەیی پێبردن و نەفەرەت لێکردنیاندا دوودڵ مابوونەوە و دڵیان لە شێوازە نوێیەکانیان چووبوو، بەکوێ گەیشتوون. وەک بڵێیت چۆن شەوان دەرگای مالان دادەخرێت و شار ڕادەستی تاریکی دەکرێت، نیگارکیش بەو جۆرە بۆ بێکەسیی بەجێ هێڵدرابوو. زۆر بێ بەزەییانە ئەوە فەرامۆش کرا کە سەردەمانێک دنیا بەشێوەیەکی تەواو جیاواز دەبینرا.

بەداخەوە کتێبی باوکم تەواو نەکرا. پەڕە تەواوکراوەکان لەو شوێنەوەی لە حەسەن کەوتبوون، برابوونە گەنجینە و لەوێش کتێبپارێزێکی کارزان و وردبین دەستووری دا لەگەڵ نیگاری تری جیاوازی نیگارخانە بەرگیان تێ گیرا و بەسەر دەفتەری نیگاری جۆربەجۆردا دابەش کران. حەسەن لە ئەستەنبوڵ هەڵهات و بێ سەروشوێن بوو، بڕایبڕ هەواڵی نەبیسترایەوە. بەڵام شەوکەت و ئۆرهان هەرگیز لە بیریان نەچوو ئەم مامەی ئەوان بکوژی باوکمی کوشتووە، نەک قەرە.

مامۆستا عوسمان دوو ساڵ پاش کوێربوونی مرد و لەقلەق لە جێی ئەو بوو بە گەورەی وەستایانی نیگارکێش. پەپوولە کە باوکی خوا لێخۆشبووشم زۆر

شـەیدای توانا و لێهـاتوویی بوو، پاشـماوەی ژیانی تەرخـان کرد بۆ کێشـانی نەخش لەسـەر ڕایەخ و قوماش و چادر. گەورە شـاگردانی لاوی نیگارخـانەش هەمـان ڕێبـازیان گـرتەبەر. کـەس وا ڕەفـتـاری نەنواند وەک ئەوەی دەست هەڵگرتن لە نیگار زیانێکی گەورە بێت. ڕەنگە هۆکارەکەی ئەوە بێت کە هیچ کەسێک نیگاری ڕووخساری خۆی نەدیبوو.

من بەدرێژاییی تەمـەنم بەدزییەوە زۆر ئارەزووم دەکرد دوو نیگار بکێشـرێت و نەدەمتوانی ئەم حەزەم لەکن کەس دەرببڕم.

١- خۆزگەم دەخواست نیگاری خـۆم بکێشرێت. بەڵام دەمزانی چەندیش هەوڵ بدەن ئەمـەیان پێ ناکـرێت، چونکە تەنانەت ئەگـەر جـوانیـشم وەک خـۆی ببینن، هیچ نیگارکێشـێکی سوڵتـان تا نیگاری چاو و لێوی ژن وەک ژنانی چینی نەکێشـێت، مـخـابن باوەڕ بەجوانیی ڕووخسـاری ژن ناکات. ئەگەر بەنەریتی مامۆسـتایانی کۆنی هەراتی نیگاری منیان وەک شـۆخێکی چینی بکێـشـــابایە، ئەوانـەی منیـــان دەبینی و دەناسی، لەوانە بـوو بتـــوانن ڕووخـساری شـاردراوەم لە پشت ئەو شـۆخـە چینییـەوە بناسنەوە. بەڵام ئەوانەی دوای ئێمە ئەگەر تەنانەت بۆشیان ڕوون بوایەتەوە من لە ڕاستیدا چاومـاسی نەبووم، بەهیچ جۆرێک بۆیان نەدەبرایەوە سەریەک ڕووخسـارم لە چی چووە. ئەم ڕۆژگـارە و لـەم دەمی پیـرییـەمـدا کـە بـەدەم دڵدانەوەی کوڕەکانمەوە بەسەری دەبەم، چ بەختـەوەر دەبووم ئەگـەر نیگارێکم هەبوایە ئەو دەمە بکێشرابایە کاتێک هێشتا ڕووخسارم گەنج بوو!

٢- ئەو شـتەی سـاری نازمـی شـاعیری ڕانی لە مـەسنەوییـەکدا گرێ لێ داوە: دەمـویست نیگاری کـامـەرانی بکێـشـرێت. زۆر باش دەزانم ئەمــە چۆن ئەنجام دەدرێت. خوازیار بووم نیگاری دایکێک بکێشرێت، با دوو منداڵی هەبوایە؛ دەمویست کاتێک بە ڕووی خۆشـەوە ساواکەی لە باوەش گرتووە، شـیـری دەداتێ و ئەویش بەدەم زەردەخـەنەوە گۆی مـەمکی گـەورەی دایکی گرتووە و دەیمژێت، چاوی کاکی کـەمێک حەسـوود و دایکی یەک بگرنەوە. خــوازیار بـووم دایکی نـاو ئەو نیگارە خــۆم بم و دەمــویست بەشـێـوازی

مامۆستایانی کۆنی هەراتی بکێشرابایە، ئەو مامۆستایانەی کە باڵندەی ئاســمــان هەم وەک ئەوەی بفــڕێت و هەم جــۆری ئەوەی تا هەتایە بەکامەرانی و بەهەڵواسراوی بە ئاسمانەوە بمێنێتەوە، پێشان دەدەن و زەمان ڕادەگرن. دەزانم، ئاسان نییە.

ئۆرهانی کوڕم کە تا ڕادەی خۆ هەڵقورتاندن لە هەموو شتێک بێ ئەقڵە، بیرمی خستەوە و گوتی مامۆستایانی زەمانڕاگری هەراتی هەرگیز نەیاندەتوانی نیگاری منیان وەک خۆم بکێشایە و مامۆستایانی فەرەنگیش گاڤێک بێ ڕاوەستان نیگاری دایکی جوانی منداڵ لە ئامێز دەکێشن، هیچ کاتێک زەمانیان پێ ڕاناگیرێت و چەندین ساڵیش بوو پێمی گوتبوو مەحاڵە هیچ سەردەمێک نیگاری بەختەوەریی من بکێشرێت.

لەوانەیە قسەی ئەو بێت. ڕاستییەکەی، مرۆڤ بەدوای خەندەی ناو نیگاری بەختەوەریدا ناگەڕێت، بگرە منەی بەختەوەریی ژیان دەکات. وەستایانی نیگارکێش ئەمە دەزانن، بەڵام ئەوەشی ناتوانن نیگاری بکێشن، هەر ئەمەیە. بۆیە بەختەوەریی بینین دەخەنە جێی بەختەوەریی ژیان.

ئەم بەسەرهاتە نیگار لە کێشان نەهاتووەم بۆ ئۆرهانی کوڕم گێڕایەوە بەمەبەستی ئەوەی بینووسێتەوە. بێ دوودڵی نواندن، نامەکانی قەرە و حەسەن و ئەو نیگاری ئەسپانەی مەرەکەبیان بڵاو بووبووەوە و لەکن زەریف ئەفەندیی بەستەزمان دۆزرابووەوە، ڕادەستی کرد. بەردەوام دەمار گرژ، شەرانگێز و ناشادە و سڵ ناکاتەوە لە ناڕەواییکردن بەرامبەر بەو کەسانەی خۆشیی بە چارەیاندا نایەت. بۆیە ئەگەر ئۆرهان باسی قەرەی لە ڕاستیی خۆی داماوتر، ژیانمان لەوەی هەیە دژواتر، شەوکەتی بە خراپ و منی لە ڕاستیی خۆم جوانتر و بێ ئەدەبتر بۆ ئێوە گێڕابێتەوە، ئەوا دەستم دامێنتان بڕوای پێ مەکەن، چونکە بەمەبەستی ئەوەی چیرۆکەکەی جوان و دڵگیر بێت و ئێمە باوەڕی پێ بکەین، درۆ نییە نەیهۆنێتەوە.

١٩٩٠-٩٢، ١٩٩٤-٩٨

بەفر:

(کا)ی شاعیر دوای بەسەربردنی دوزازدە ساڵ ژیان لە تاراوگەی ئەڵمانیا، بۆ ئەستەنبوڵ دەگەڕێتەوە. چوار ڕۆژ پاش گەڕانەوەی، ڕۆژنامەیەکی ئەستەنبوڵی بۆ ئەنجامدانی ڕیپۆرتاجێک لە بارەی دیاردەی خۆکوشتنی ژنان و هەڵبژاردنەکانی شارەوانی کە چاوەڕێ دەکرێت ئیسلامییەکان سەرکەوتنی تێدا بەدەست بهێنن، ڕەوانەی شاری قارسی دەکات. ئەمیش بەژێر بەفرێکدا کە هێدی هێدی و بێ وچان دەبارێت، کۆڵان، شەقام و دووکان بە دووکان دەگەڕێت و تێ دەکۆشێت ئاشنای ئەو شارە خەمگین و جوانە و دانیشتووانی بێت. لە گەڕانەکانیدا دەچێتە چایخانەکانی سیحناخ لە بێکارانی کورد، سەر لە خێزانی کچان و ژنانی خۆکوشتوو دەدات و لە هۆکارەکانی خۆکوشتنیان دەکۆڵێتەوە. لە ئاکامی هاتوچۆی زۆر و تاوسەندنی خولیای لێکۆڵینەوەدا، دەکەوێتە ناو تەنگژەی سیاسی و ئاینی و ڕاپێچی تۆڕێکی تەمومژاویی پێوەندیی سیاسی و شەڕی دەسەڵات و پیلانگێڕان دەکرێت. بێ پەروا لە شەقام و کۆڵانەکانی شارێکی نەگبەتی تەناتەت لەلایەن خواشەوە فەرامۆشکراو، بەدوای ئەڤینی کۆنی سەردەمی زانکۆ و ڕاستی و لێکدانەوەی شیعرەکانیدا دەگەڕێت. لەپڕ کودەتایەک بەرپا دەبێت. بەفر ڕێگە و بانەکان دەگرێت و کەس ناتوانێت شار بەجێ بهێڵێت.

***

- ڕۆمانەکانی ئۆرهان پاموک ئەوە دەسەلمێنن کە ئەو شایەنی خەڵاتی نۆبڵ بوو.

(گۆڤاری ئایندە - کوردستان)

- ئۆرهان پاموک نە ئیدۆلۆگ، نە سیاسەتمەدار و نە ڕۆژنامەنووسە، ڕۆماننووسێکی گەورەیە.

(ڕۆژنامەی نیویۆرک تایمز - وڵاتە یەکگرتووەکانی ئەمریکا)

- ڕۆماننووسی تورک ئۆرهان پاموک چۆنیەتیی ڕۆماننووسین پێشانی ئەوروپا دەدات.

(ڕۆژنامەی فرانکفورتەر ئەلگەماینەی ئەڵمانی)

قەڵای سپی:

لە سەدەی حەڤدەیەمدا ڤینیسیاییەک لەلایەن چەتە دەریاوانەکانی تورکەوە دەستگیر دەکرێت و دەهێندرێتە ئەستەنبوڵ. ئەم کۆیلەیە پێی وایە سەری لە گەردووناسی، فیزیا و نیگارکێشی دەردەچێت. تورکێکی خاوەن هەمان ئەو خولیایانە دەیکڕێت. لێکچوونێکی سەیر لەو دوو مرۆڤەدا هەیە. کۆیلەدار دەیەوێت لە کۆیلەکەیەوە ئاشنای ڤینیسیا و زانستی ڕۆژئاوا ببێت. ئەم دوو کەسە، سەردار و کۆیلە، بەمەبەستی یەکترناسین، تێگەیشتن و گێڕانەوەی باسی یەکدی، لە ماڵێکی تاریک و چۆڵی سەر کەناری کەنداوی زێڕیندا، لەمسەر و ئەوسەری هەمان مێز دادەنیشن و قسە دەکەن. چیرۆک و بەسەرهات و بیرەوەرییەکانیان، ئەوان بەرەو شەقام و کۆڵانەکانی ئەستەنبوڵی تووشبووی پەتا، باخچە خەیاڵییەکان و ئاژەڵەکانی سوڵتانی منداڵ، دروستکردنی چەکێکی لە ئەقڵ بەدەر و پرسیاری "من بۆچی منم" بەکێش دەکات. بەدەم بەردەوامبوونی چیرۆکەکانیانەوە لە گزنگی بەیانەوە تا تاریکایی شەو، سێبەرەکانیان هێدی هێدی جێگۆڕکێ دەکەن.

***

– کامڵترین بەرهەمی خەیاڵە تا ئێستا گەیشتبێتە کتێبخانەکان و فرۆشرابێت.

(ئەی بی سی کولتوورا، ئیسپانیا)

– چیرۆکێکی پۆست مۆدێرنی بەچێژ و خەیاڵ بزوێنە، وەستایانە بنیات نراوە و بە داوی پارادۆکس هۆنراوەتەوە.

(پوبلیشەرز ویکلی، نیویۆرک)